

Van harte welkom!

(Vervolg en slot van N°. 42, bladz. 1120 van den vorigen jaargang.)

De vijfde Titel der Proeve behandelt de desertie. Als een bewijs hoe moeilijk de regeling van dit onderwerp schijnt, kan dienen, dat in de *exposé des motifs* van de Fransche militaire strafwet van 1857 gezegd wordt: »que depuis la loi du 23 Mai 1792 jusqu'à l'arrêté du 19 vendémiaire an XII, il n'a pas été rendu moins de 48 lois ou arrêtés contre la désertion, sans compter les mesures nombreuses qui furent encore prises plus tard».

De regeling door Mr. B. voorgestaan, wordt als volgt toegelicht: »Of voor de desertie het oogmerk om zich voortdurend aan den dienst te onttrekken al dan niet een kenmerkend vereischte is, kan uit een militair oogpunt als een onverschillige vraag worden beschouwd. Wat gestraft moet worden is de versterking der militaire orde door de willekeurige verwijdering teweeggebracht; en of nu die verwijdering het gevolg is van het oogmerk om zich voor goed aan den dienst te onttrekken, of wel alleen aan het voornemen om zich eenigen tijd te gaan vermaken en dan weder terug te keeren, met de handhaving van goede orde en krijgstucht is zij onbestaanbaar. Wat de strafbaarheid vermeerdert of vermindert, is alleen de langere of kortere duur der afwezigheid. Voor die van korten duur is een krijgstuchtelijke bestrafing voldoende.

Daarom verdient het aanbeveling, om, evenals in het Fransche en het Belgische militair strafrecht, als desertie te beschouwen elke verwijdering van het korps of het detachement, die een bepaald tijdsverloop overschrijdt.

Het Duitsche militaire Strafvetboek onderscheidt tusschen *Unerlaubte Entfernung* en *Fahrenflucht* (*Desertion*), maar het straft de ongeoorloofde verwijdering met vrijheidsstraffen tot 6 maanden, en bij langeren duur dan 7 dagen in vredetijd, en 3 dagen in oorlogstijd, met gevangenis- of vestingstraf tot 2 jaren toe.

Het Fransche en Belgische stelsel is echter verkieslijk, omdat het de moeilijkheid vermijdt van een doorgaans onvruchtbaar onderzoek naar het oogmerk van den dader».

Het schijnt dus dat een utiliteitsgrond voor Mr. B. den doorslag gegeven

heeft, om zich aan de zijde van den Franschen en Belgischen wetgever te scharen. Hoezer het gevoelen deelende, dat eenigszins langdurige opzettelijke verwijdering een ernstige straf ten gevolge moet hebben, zou ik mij liever aansluiten bij den Duitschen, Engelschen, Zweedschen en Deenschen wetgever en onderscheid maken in naam en in gevolg (straf) tusschen desertie en ongeoorloofde verwijdering en wel om de volgende redenen:

- 1°. omdat van oudsher desertie als een verraderlijke of trouwelooze daad is beschouwd en het geen aanbeveling verdient, een militair met den naam van deserteur te brandmerken, die uit loszinnigheid zich tijdelijk aan zijne verplichtingen heeft onttrokken;
- 2°. omdat het mij bij de door Mr. B. voorgestelde regeling moeilijk toeschijnt, de juiste strafmaat te vinden;
- 3°. omdat het mij voorkomt, dat in het Wetboek van Strafrecht het woord desertie, waar het in die wet is opgenomen, steeds is bedoeld in den zin van het zich bij voortdoring onttrekken aan zijne dienstverplichtingen.

Ad 1. PAPPUS teekent bij art. 16 van den Articul-Brief o. a. aan: »Dese lopers worden in Latijn genoemd *desertores*, waer van ARIALA verhaelt en vermeldt dat AURIDIUS CASSIUS sulcke boeven / wanneer hyse betrapt / hande en voete liet afhouwe / verklarende datter meer exempelen statueren sal / datse miserabel leven / als dat mense terstont dood..... Ende dit is een vande outste maximen die men tot alle tyden in den Oorlog geobserveert heeft / dat niemand sonder paspoort syn companie verlaten mag. De Romeynen pleegden op de schilden te prenten de namen van de Soldaten ende der selver Capitainen, op dat het elck een kenbaer wierde. OBRECHTUS segt / dat de desertie / of ontwijckinge van 't Vendel een aert is van verraderije". JOHAN BOOMHOUEER (1) zegt in zijn *Verhandeling van de desertie*: »Het Latijnsche woord *Desertor*, ein *Ausreisser*, in het Hoogduyts, en in het Nederduyts een *Verlooper*, betekent ymant die buyten Kennis en Verlof van zijnen Veld-heer, van zijn Vaandel vlugt, niet tot den Vijand, maer na elders, terwijl hij zijnen Bevel-hebber niet na behooren volgt".

JOHAN JACOB VAN HASSELT zegt in zijn *Verhandeling over de straffe van de kruiwagen*: »Een *Deserteur*, in het Hoogduyts *Ausreiser*, en in het Neerduyts een *wegloper*, betekent in het gemeen dan zoo een slegt perzoon, die zich wel en wettig tot 's Lands dienst hebbende doen aannemen, die verlaat en daar van wegloupt".

Ad 2. Mr. B. beschouwt o. a. als deserteur den onderofficier of mindere, die zich zonder verlof in tijd van vrede langer dan acht dagen van zijn korps, zijn detachement of zijn schip verwijderd heeft en bedreigt dien met gevangenisstraf of hechtenis beide van ten hoogste één jaar. De zwaarste

(1) *Miles Desertor* ofte *Verhandeling van de Desertie*, door JOHAN BOOMHOUEER, 's Gravenhage, by FREDRIK BOUCCRET, 1781.

in dit geval, zonder verzwarende omstandigheden, op te leggen straf is dus één jaar gevangenisstraf. Wanneer moet nu die straf worden opgelegd? Indien het waar is, dat »alleen de langere of kortere duur der afwezigheid de strafbaarheid vermeerdert of vermindert», dan moet hij die een jaar weg geweest is zwaarder gestraft worden, dan hij, die zich slechts een half jaar verwijderd heeft; maar die twee jaar is weg geweest, weder zwaarder, dan die na één jaar gevat is, enz.; terwijl hij, ten aanzien van wien het bewezen kan worden, dat hij den dienst heeft willen vaarwel zeggen, doch die den negenden dag gearresteerd is, slechts zeer licht zou moeten gestraft worden.

Ad 3. In art. 102 Str. wordt straf bedreigd o. a. tegen hem, die met het oogmerk den vijand hulp te verleenen of den staat tegenover den vijand te benadeelen, desertie onder het krijgsvolk teweegbrengt of bevordert; in art. 104 tegen hem, die in oorlogstijd hetzelfde feit pleegt zonder genoemd oogmerk en in art. 203 tegen hem, die in vreedetijd desertie uitlokt of bevordert.

Ten opzichte van de beteekenis van dit woord desertie gaf, zooals reeds op bladz. 918 van den vorigen jaargang is opgemerkt, de Minister MODDERMAN in zijn antwoord op het *Verslag* te kennen: »Muitery van militairen moet, evenals desertie, niet hier, maar in het Militaire Wetboek bepaald worden». Een definitie nu van dat woord komt in de Proeve niet voor; daarin wordt alleen aangegeven, wie als deserteur wordt beschouwd. Men kan toch niet als eisch voor de strafbaarheid der bovengenoemde feiten van artt. 102, 104 en 203 Str. stellen, dat de rechter bewijze, dat de dader heeft teweeggebracht, bevordert of uitgelokt, dat een militair zich langer dan acht dagen (in oorlogstijd drie dagen) van zijn korps, zijn detachement of zijn schip verwijderd.

Bovendien komt het woord desertie voor in de artt. 391—393 Str., met betrekking tot schepelingen, en volgens de omschrijving der daarin genoemde misdrijven ligt het voornamelijk kenmerk in het opzet om de reis niet mede te maken of niet verder mede te maken. Zou ook in dit opzicht voor het krijgsvolk te water analogie met de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht niet gewenscht mogen worden geacht? Tijdelijke afwezigheid van boord of tijdelijke onttrekking aan dienstverplichtingen zou daarnevens strafbaar kunnen blijven.

Om deze drie redenen meen ik, dat desertie, in den zin van het zich voor goed aan den dienst onttrekken, in een nieuw militair strafwetboek moet behouden blijven.

In bovengenoemde buitenlandsche wetten is dit onderwerp (de ongeoorloofde verwijdering voorloopig buiten beschouwing latende) in hoofdzaak als volgt geregeld:

Duitsche wet. § 69. Wer sich einer unerlaubten Entfernung in der Absicht, sich seiner gesetzlichen oder von ihm übernommenen Verpflichtung zum Dienste dauernd zu entziehen, schuldig macht, ist wegen Fahnenflucht (Desertion) zu bestrafen.

§§ 70—74 bepalen de straffen voor eerste, tweede, derde en gecombineerde desertie in gewone tijden en te velde en desertie van den post voor den vijand.

§ 75. Stelt sich ein Fahnenflüchtiger innerhalb sechs Wochen nach erfolgter Fahnenflucht, so kann, wenn dieselbe nicht im Felde begangen ist, die an sich verwirkte Zuchthausstrafe oder Gefängnisstrafe bis auf die Hälfte ermässigt, auch kann, wenn kein Rückfall vorliegt, von der Versetzung in die zweite Klasse des Soldatenstandes abgesehen werden. Gegen Unteroffiziere muss jedoch auf Degradation erkannt werden.

Engelsche wet. § 42. Every person subject to military law who commits any of the following offences; that is to say,

(a) Deserts or attempts to desert Her Majesty's service; or

(b) Persuades, endeavours to persuade, procures or attempts to procure, any person subject to military law to desert from Her Majesty's service, shall, on conviction by court-martial —

if he committed such offence when on active service or under orders for active service, be liable to suffer death, or such less punishment as is in this Act mentioned; and

if he committed such offence under any other circumstances, be liable for the first offence to suffer imprisonment, or such less punishment as is in this Act mentioned; and for the second or any subsequent offence to suffer penal servitude, or such less punishment as is in this Act mentioned.

Een definitie van desertie komt in deze wet niet voor; doch daarevens zijn strafbaar gesteld de *fraudulent enlistment* en de *absence without leave*; terwijl in *A summary of military law* bij H. F. MORGAN, late captain 28 th. regiment, London, MARCUS WARD and Co., 1883 daaromtrent het volgende te lezen is:

When should a soldier be charged with desertion? This is a difficult question. A man is not supposed to be a deserter unless it can be shown he had no intention to return to his corps. The time he is absent without leave has, therefore, little to do with it. If there is any doubt, it would be safer to try the soldier on a charge of absence without leave.

Deensche wet. § 81. Wer in der Absicht, sich der ihm obliegenden Verpflichtung zum Dienste dauernd oder während eines bestimmten Auszuges (Ausmarsch oder Ausfahrt) zu entziehen, entflieht, sich verbirgt oder sonst fern bleibt, macht sich der Fahnenflucht schuldig. Doch soll derjenige, welcher sich dem Dienste während eines bestimmten Auszuges, nicht aber anderen, ihm obliegenden Dienstleistungen während der Dauer des Auszuges entzieht, nicht als fahnenflüchtig behandelt werden.

§ 83. Die Absicht, sich dem Militärdienste zu entziehen, wird vermutet:

1) wenn Iemand ohne Erlaubniss sich von dem ihm zum Aufenthalt bestimmten Orte entfernt und in Friedenszeit nicht innerhalb drei Tagen, zur

Zeit eines Krieges nicht innerhalb vier und zwanzig Stunden sich wieder einfindet;

2) wenn Iemand seinen Urlaub um mehr als acht Tage überschreitet, ohne über die Ursache seines Ausbleibens zu berichten;

3) wenn Iemand, welcher während eines Auszuges von einem Kriegsschiffe auf Befehl oder mit Urlaub an Land gesendet worden ist, sich nicht zur bestimmten Zeit an Bord wieder einfindet, sondern zurückbleibt.

Hinsichtlich aller Personen, welche einem Teile der in der Nahe des Feindes stehenden Kriegsmacht angehören, wird die Absicht, fahnenflüchtig zu werden, vermutet, wenn sie ohne dienstliche Veranlassung ausserhalb der aussersten gegen den Feind ausgestellten Posten oder der vom Höchstbefehlenden bestimmten Grenzen oder ausserhalb der aussersten Werke einer belagerten Festung angetroffen werden.

Diese Vermutung gilt dem vollen Beweise gleich, so lange dieselbe nicht durch genügende Aufklärungen entkräftet worden ist.

§ 84 bedreigt voor vreedstijd straf tegen eerste, tweede en derde desertie.

§ 90. Demjenigen, welcher eine bestimmte Zeit in der Kriegsmacht zu dienen verpflichtet ist, wird die Zeit, während welcher er fahnenflüchtig war, nicht als Dienstzeit angerechnet, sodass er, wenn die ihm zuerkannte Strafe seine Entlassung aus der Kriegsmacht nicht zur Folge hat, eine entsprechende Zeit nachzudienen hat. Doch hindert dies das zuständige Militärministerium nicht, ihn in die Heimat zu entlassen.

§ 91. Erschwerende Umstände liegen bei Fahnenflucht vor, wenn Iemand

1) von einem Fahrzeug fahnenflüchtig wird, das sich auf einem Auszuge befindet oder zu einem solchen ausgerüstet ist (in verband met bovenstaand art. 81 nagenoeg hetzelfde als in ons Wetboek van Strafrecht voor scheepelingen is bepaald);

2) fahnenflüchtig wird, während er Dienstverrichtungen besorgt;

3) fahnenflüchtig wird, wenn er weiss, dass besondere Beschwerden für die Mannschaft zu überwinden sind oder sein werden, an denen er teilnehmen soll, oder

4) eins der Boote des Schiffes, sein Dienstpferd oder die Waffen, Kleidungsstücke oder andere Gegenstände mitnimmt, welche ihm zum Gebrauch übergeben sind, sofern dieselben nicht zu seiner Bekleidung notwendig sind. Schafft er diese Sachen nicht wieder zur Stelle oder hat er sie vor der Fahnenflucht in der besonderen Absicht, die Gegenstände sich zuzueignen, an sich genommen, so gilt er zugleich als schuldig, die Gegenstände bei Seite veraussert zu haben.

§ 92. Wer wegen Fahnenflucht geringere Strafe als Strafarbeit verwirkt hat und sich freiwillig wieder stellt, bleibt, wenn er nicht Offizier oder Unteroffizier ist, von der Strafe der Fahnenflucht verschont und es wird gegen ihn nur die auf rechtswidrige Abwesenheit angedrohte Strafe verhängt;

jedoch wird ihm diese Strafe als für Fahnenflucht verwirkte Strafe angerechnet, wenn er später abermals fahnenflüchtig wird.

Zweedsche wet. § 59. Eine Person des Soldatenstandes, welche in der Absicht, sich dem Kriegsdienste zu entziehen, von seiner Truppe oder dem Fahrzeuge, zu welchem er gehört, sich eigenmächtig entfernt, oder den ihr angewiesenen Dienst- oder sonstigen Aufenthaltsort ohne Erlaubnis verlässt, oder den ihr erteilten Urlaub überschreitet, oder an ihrem Aufenthaltsorte sich verbirgt, wird, falls sie nicht auf Grund der Bestimmung des 4. Kapitels die höhere Strafe für Ueberlaufen oder Versuch des Ueberlaufens verwirkt hat, nach den in den folgenden §§ getroffenen Bestimmungen wegen Fahnenflucht bestraft.

§ 62 bedreigt straf legen eerste, tweede, derde en vierde desertie in tijd van vrele.

§ 65. Wird eine Person des Soldatenstandes, welche sich auf eine bestimmte Zeit zum Dienst in der Kriegsmacht verpflichtet hat, wegen Fahnenflucht zu einer Strafe verurteilt, mit welcher Entfernung aus der Kriegsmacht nicht verbunden ist, so ist die Zeit, während welcher dieselbe fahnenflüchtig war, nicht in die Dienstzeit einzurechnen.

§ 68. Hat eine Person des Soldatenstandes, ohne dass die in § 59 bezeichnete Absicht erwiesen wird,

a) unerlaubterweise sich von der Truppe, dem Fahrzeuge oder aus dem Lager oder von einem andern Orte, welcher ihr zum Dienste oder zum Aufenthalt angewiesen war, entfernt; oder

b) an dem Orte, welcher ihr zu einem derartigen Zwecke angewiesen worden ist, sich dem Dienste entzogen; oder

c) wenn der erteilte Urlaub abgelaufen, oder sie zum Dienste besonders einberufen worden ist, es unterlassen, sich zu stellen, ohne dass ein gesetzliches Hindernis vorliegt oder ohne ein etwa vorhandenes Hindernis dem zuständigen Befehlshaber sogleich zu melden;

so ist dieselbe dennoch in folgenden Fällen als fahnenflüchtig nach Massgabe der oben gegebenen Vorschriften zu bestrafen:

wenn der Thäter Befehlshaber einer Truppenabteilung, welche sich im Felde oder auf dem Marsche in den Krieg befindet, oder eines belagerten befestigten Platzes, oder eines Fahrzeuges ist, welches sich während eines Krieges auf See befindet, — mag das Ausbleiben längere oder kürzere Zeit dauern —;

wenn der Thäter sonst einer Abteilung der Kriegsmacht angehört, welche aus Anlass eines bevorstehenden oder eines erklärten Krieges sich auf Kriegsfuss befindet oder den Befehl, zum Aufbruch bereit zu sein, erhalten hat, oder wenn er zum Dienst auf einem Fahrzeug eingemustert worden ist und er sich innerhalb vierundzwanzig Stunden nachdem er in der unter a) und b) vorgesehener Weise sich entfernt oder sich dem Dienste entzogen hat oder in den unter c) vorgesehener Fällen sich innerhalb dreier Tage nach-

dem der Urlaub afgelopen is, oder der ihm besonders auferlegte Dienst beginnen sollte, nicht stelt;

und in andern Fällen, wenn der Thäter, falls er Offizier oder Unteroffizier ist, unerlaubterwise langer als drei Monate, oder falls er Gemeiner ist, langer als acht Tage fern bleibt (welk een verschil!).

Hat sich der Schuldige, welcher nicht einer der obengenannten Befehlshaber ist, auf kürzere als die oben bestimmte Zeit, entfernt, so is wegen unerlaubter Entfernung Disziplinarstrafe zu verhangen; doch kann in Rückfall, wenn besonders erschwerende Umstände vorliegen, auf Gefangniss bis zu sechs Monaten erkannt werden.

Vooral in de beide laatste wetten is het onderwerp met zorg geregeld. Wanneer het niet te veel zou geworden zijn, had ik gaarne de geheele hoofdstukken over desertie uit die beide wetten hier opgenomen; omdat ik mag vermoeden, dat zij niet in veler handen zullen zijn. Intusschen kunnen bovenstaande artikelen het beginsel der regeling, althans voor vredestijd, genoegzaam doen kennen.

Bij desertie moet het opzet bestaan, om zich bij voortdoring aan den dienst of aan een bepaalde krijgsoperatie te onttrekken; kan dat opzet niet bewezen worden, dan wordt afwezigheid gedurende zekeren tijd als bewijs aangemerkt, hetwelk volgens de Deensche wet nog voor tegenbewijs vatbaar is. De tijd gedurende welken de deserteur afwezig is gebleven, moet als dienstdag worden ingehaald.

Die regeling zou ik ook willen aanbevelen voor onze toekomstige militaire strafwet, daarbij in vredestijd voor alle militairen zonder onderscheid een maand afwezigheid als bewijs voor het opzet van onttrekking aan den dienst doen gelden, hetwelk door tegenbewijs kan worden ontzenuwd; terwijl het mij niet ongewenscht voorkomt om den tijd van afwezigheid, zoodra deze langer dan een maand heeft geduurd, als dienstdag dubbel te doen inhalen.

Wanneer dan daarnaast wordt strafbaar gesteld het langer dan acht dagen zich zonder verlof verwijderen uit het garnizoen of van het korps, zooals trouwens ook in bovengenoemde wetten geschiedt, en de daarop te bedreigen maximumstraf minder wordt gesteld dan die op desertie, zou aan de boven door mij opgegeven bezwaren zijn te gemoet gekomen.

Wat nu de regeling van deze aangelegenheid in de Proeve betreft, kan ik mij niet vereenigen met het beginsel, dat aan de officieren in dozen meer vrijheid zou worden gegeven dan aan de manschappen. Wanneer wij niet het voorbeeld van strikte plichtsbetrachting geven, hebben wij ook niet het recht, die van onze minderen te vergen. Van *Madame, mère du régent* heb ik een aphorisme gevonden: »Plus on est dans une position élevée, plus on doit être probe, afin de donner l'exemple aux autres". PAPPUS teekent bij art. 16 van den *Articul-Brief* aan: »Andersins is 't een gemeene regul / dat men in militair delicten die meer straft / die wat bevels hebben / als de gemene Soldaten. JOHAN BOOMHOUEER zegt in zijn *Verhandeling over de*

Desertie (bladz. 192): »Ten opzichte van de *Persoon* moet men ook toezien of het een gemeen Soldaat, of een Officier is; als mede of hij een onnozelen Bloed, en dus uit eenvoudigheid gezondigt heeft"; en in J. VOET, *Tractaat van 't krijgsrecht* lezen wij (I bladz. 325) »Maer de reden, die de Dichter geeft, waerom de Bevelhebbers, met te verloopen, misdaet van gequetste Hoogheit begaen, en niet de gemeene Krügsluiden, is niet ongerijmt, wanneer hij zegt: *Ieder gebrek des gemoets is zooveel te aenmerkijker in zich zelven, als de geene die misdoet geacht wordt grooter te zijn.*

Ook komt het mij voor, dat volgens de redactie der betreffende artikelen in de Proeve het voornaamste kenmerk alleen gezocht moet worden in de afwezigheid gedurende een bepaalden tijd, welke toch aan opzet, schuld, maar ook aan toeval kan te wijten zijn. Zoo b. v. zegt art. 68, dat als deserteur wordt beschouwd de onderofficier of mindere die zich zonder verlof in tijd van vrede langer dan acht dagen, in tijd van oorlog langer dan drie dagen van zijn korps, zijn detachement of zijn schip verwijderd heeft. De rechter heeft dus alleen te bewijzen, dat de man zich zonder verlof verwijderd heeft en dat zijne afwezigheid acht of drie dagen heeft geduurd.

Nu stel ik het geval, dat een militair zich van zijn korps heeft verwijderd met het doel om acht dagen te gaan passagieren. Den achtsten dag wil hij terug wezen, wetende dat dan slechts een disciplinaire straf hem wacht. Door de een of andere stoornis in den geregelden gang der vervoermiddelen bereikt hij echter zijn doel niet en komt eerst den volgenden morgen terug. Hij is nu langer dan acht dagen afwezig geweest en moet volgens art. 68 gestraft worden. Is dit de bedoeling van Mr. B.? De Duitsche wet zegt in § 66: *Dauert durch Verschulden* (1) des Abwesenden die Abwesenheit langer als sieben Tage, im Felde langer als drei Tage, so tritt Gefangniss oder Festungshaft bis zu zwei Jahren ein.

Onder de verzwarende omstandigheden komt in art. 69 voor: het bij de desertie medenemen van zijn (een?) geweer of zijn (een?) paard; terwijl in art. 80 sub 2 wordt stratbaar gesteld de militair, die na een afwezigheid van zijn korps, zijn detachement of zijn schip, wapenen, ammunitie, groote kleeding- of uitrustingsstukken, hem van rijkswege op rekening verstrekt of ten gebruike gegeven, niet weder kan vertoonen, tenzij hij op aannemelijke gronden aantoonde dat hij die buiten zijne schuld verloren heeft.

Welk verband bestaat tusschen deze beide bepalingen? Geldt dit laatste voorschrift alleen, indien de man minder dan acht dagen wegblijft, of ook wanneer hij langer dan acht dagen is weggebleven? Heeft er in het laatste geval samenloop plaats? Moet er ook geen strafbepaling zijn voor hem, die een paard heeft medegenomen en na arrestatie of terugkomst dit niet weder kan vertoonen?

Het schijnt mij ook niet billijk voor den soldaat, het zich buiten'slands

(1) Ik cursiveer.

begeven als een verzwarende omstandigheid in aanmerking te nemen (art. 69 sub 5); terwijl de officier eerst als gewoon deserteur wordt beschouwd, wanneer hij, zich zonder verlof buitenlands begeven hebbende, langer dan acht dagen afwezig blijft (art. 66).

Art. 69 sub 7 vermeldt een verzwarende omstandigheid bij de desertie, als de schuldige bij zijn desertie van een valschen of vervalschten verlof- of reispas gebruik heeft gemaakt. Moet het militair strafwetboek ook geen straf bepalen tegen hem, die zich verwijderd heeft en binnen acht dagen terugkomt of gearresteerd wordt (volgens de Proeve geen deserteur) en daarbij van een valschen of vervalschten verlof- of reispas heeft gebruik gemaakt?

Art. 74, 1ste alinea luidt: »Samenspanning van meer dan twee militairen om te deserteren wordt, als de desertie niet gevolgd is, gestraft met de straf tegen de voorgenomen desertie bepaald».

Wat beteekenen hier de woorden *om te deserteren*? Moet de rechter in dit geval bewijzen, dat de schuldigen het oogmerk hadden om *in tijd van vrede langer dan acht dagen of in tijd van oorlog langer dan drie dagen* zich te verwijderen of wordt hier eenvoudig de ongeoorloofde verwijdering bedoeld?

In den zevenden Titel, artt 79 en 80 sub 2, wordt strafbaar gesteld het verkoopen, weggeven, verruilen, verpanden of op eenigerlei wijze vernielen of zoekmaken van de groote kleeding- of uitrustingsstukken, den militair van rijkswege op rekening verstrekt (1) en het na een afwezigheid van zijn korps, zijn detachement of zijn schip, niet weder kunnen vertoonen van die voorwerpen, tenzij hij op aannemelijke gronden aantoonde, dat hij die buiten zijn schuld verloren heeft. Als grond voor de strafbaarheid wordt in de toelichting opgegeven, de inbreuk die daardoor op de militaire orde en tucht wordt gemaakt. »De militair toch», zoo leest men daarin, »moet zijnen dienst in de voorgeschreven kleeding verrichten; door deze zoek te maken, veroorzaakt hij storing in den dienst. Eene gestrenge bestraffing is vooral noodig, omdat het feit veelvuldig plaats vindt en steeds geschiedt om aan geld te geraken, ten einde aan de neiging tot misbruik van sterken drank hot te vieren. Voor het wegmaken van de kleine stukken kan de bestraffing aan den commandant worden overgelaten. Ten aanzien van de groote is echter krijgstuuchtelijke bestraffing voor de beteugeling van het euvel niet voldoende».

Is dit laatste, zou ik willen vragen, overtuigend gebleken? Het zij mij hier vergund, in herinnering te brengen, hoe daaromtrent de loop van zaken is geweest onder de werking van ons tegenwoordig Crimineel Wetboek. Art. 193 C. W. schrijft voor: »Een onderofficier of soldaat, die zijne wapenen, kleederen of equipment, hem van gouvernementswege ten gebruike

(1) De groote kleeding- of uitrustingsstukken, den militair van rijkswege ten gebruike gegeven, blijven hier buiten beschouwing.

gegeven, verkoopt of verpand, zal gestraft worden met slagen of detentie (nu militaire detentie van hoogstens acht maanden), naarmate der omstandigheden".

Toen het Crimineel Wetboek werd uitgevaardigd, werd de groote kleeding aan den soldaat op dracht verstrekt en was zij dus eigendom van den Staat. Door ze te verkoopen of verpanden, pleegde de militair dus verduistering. Hierin werd wijziging gebracht door het provisioneel reglement op de administratie van 1819, volgens hetwelk ook de groote kleeding van rijkswegen op rekening verstrekt en daardoor eigendom van den soldaat werd. Het van gouvernementswegen ten gebuiken geven was dus daardoor vervallen en de militaire autoriteiten hebben steeds nagenoeg eenstemmig het verkoopen van die groote kleedingstukken als een krijgstuchtelijke overtreding beschouwd. Naar het schijnt (1) is ook door het officie Fyskaal steeds dit gevoelen verdedigd en bij een aanschrijving van den Minister van Oorlog van 23 Maart 1844 is, na raadpleging van den toenmaligen Advokaat Fyskaal en op diens advies aan de commandeerende officieren voorgeschreven de artt. 19 en 27 van het Reglement van Krijgstucht toe te passen. Toch kwam het feit nog dikwijls ter beoordeeling van de krijgsraden, omdat het zeer dikwijls gepaard gaat met andere feiten, b.v. desertie, welke door den krijgsrade moeten worden berecht en nog gedurende geruimen tijd bleef het Hoog Militair Gerechtshof volharden bij zijn jurisprudentie, om steeds art. 193 C. W. toe te passen. Naar ik meen eerst in 1876 (sententiën van 24 Nov. en van 5 Dec.) heeft het Hof zijn jurisprudentie op dit punt gewijzigd en sinds dien tijd heeft dus ook de militairrechterlijke macht beslist, dat de bedoelde feiten onder de krijgstuchtelijke overtredingen zijn te rangschikken.

Ik breng dit alleen in herinnering om er de aandacht op te vestigen. Het is mij niet bekend, of het verkoopen of verpanden van die kleedingstukken zoo dikwijls geschiedt en daardoor zoo groot nadeel aan den dienst wordt toegebracht, dat het ten gevolge daarvan noodzakelijk zou zijn, om van het sinds 1819 in dezen gevolgde stelsel af te wijken en het verkoopen enz. van in eigendom aan den militair toebehoorende kleedingstukken door den rechter te doen straffen. Dat het euvel door disciplinaire straffen niet beteugeld kan worden, schijnt mij geen genoegzame grond tot verandering; want plichtverzuim, ongepast gedrag, enz. worden evenmin door die straffen beteugeld.

De achtste Titel van ons Crimineel Wetboek »Van diefstal en roof" wordt in de Proeve niet gevonden. Mr. B. heeft die misdrijven van de gemengde naar de commune overgebracht. Ofschoon hierover reeds vroeger gesproken is (vorige deel, bladz. 733) wil ik nog even wijzen op de gevolgen hieraan verbonden, indien, wat, naar ik meen, de meesten onder ons hopen, de commune

(1) Mr. M. S. POLS, *Het Crimineel Wetboek*, 2de uitgave, bladz. 531 en 532.

delicten naar den burgerrechter worden verwezen. In het geval van diefstal van militairen, ten nadeele van elkander in de kazernes of tot gemeenschappelijke woning of verblijf dienende plaats en gepleegd, komt dan de gewone rechterlijke macht ingrijpen in de militaire huishouding. Ambtenaren der justitie, rechercheurs enz. moet men dan niet alleen vrijen toegang in de kazernes verleen; maar zij moeten ook het recht hebben (nasporingen te doen in kastjes, bergplaatsen, matrassen, enz. Ik geloof niet dat dit aanbeveling verdient, vooral niet omdat van de zijde der militairen daarbij een passieve tegenwerking, zoo niet erger, dan medewerking is te verwachten.

Maar al rekent men deze bezwaren overdreven, al wil men alle gemengde delicten naar den burgerrechter verwijzen, dan hoop ik nog, dat onze toekomstige strafwet voor één dusdanig delict een uitzondering zal maken en wel voor het uitschudden der lijken en gewonden op het slagveld en dat de personen, die zich daaraan schuldig maken, evenals de spionnen, onderworpen zullen worden aan de militaire rechtsmacht en hunne daad met de zwaarste straffen, zelfs de doodstraf, zal worden bedreigd.

Een militaire strafwet moet strenge strafbepalingen inhouden, somtijds zelfs voor schijnbaar geringe overtredingen; krachtige waarborgen moet de wetgever verleen voor de instandhouding der tucht, zonder welke een leger niets is dan een saamgehoopte massa menschen zonder eenheid, zonder kracht; hoog moet het prestige van de meerderen worden opgevoerd en het minste vergrijp tegen hen, door de minderen gepleegd, met gestrenge straf worden geboet, omdat de ondergeschiktheid de ziel is van den militairen dienst. Zoo zal de strafwet bijdragen, zoowel repressief als preventief, om het leger aan zijn bestemming te laten beantwoorden.

Maar indien onder de werking van die strafwet, met rechtvaardigheid en menschenkennis toegepast, een aan tucht gewend leger is verkregen, welks leden met plichtsvulling en toewijding hunne eervolle, maar niettemin moeilijke en gevaarvolle taak in oorlogstijd volbrengen, dan schenke diezelfde strafwet aan de helden, die hun bloed voor het vaderland, voor hunne medeburgers hebben gestort, ook de krachtigste waarborgen, om hen, die machteloos op het veld van eer neerliggen, niet nog bovendien te doen sidderen onder de handen dier onmenschen, die zonder deernis ja zonder gevoel hun menschontearend bedrijf uitoefenen: dan wete de soldaat dat, indien er al veel van hem wordt geeischt, er ook tevens zoo goed mogelijk voor hem wordt gezorgd. Die eisch mag niet te zwaar worden gerekend.

Mr. B. heeft aan de Proeve van een wetboek van militair strafrecht een tijdelijke regeling der rechtsmacht en van het bewijs in militaire strafzaken toegevoegd, in afwachting van de regeling der militaire rechtsmacht en van een herziening der militaire rechtspleging. Ook hier ontmoeten wij vrij wat duidelijker bepalingen dan onze tegenwoordige wetten geven en worden tevens

verschillende moeilijkheden, uit de tegenwoordige regeling voortspruitende, uit den weg geruimd.

Een zeer doelmatige bepaling o. a. is dat ambtenaren en beambten eerst dan aan de militaire rechtsmacht onderworpen zijn, wanneer zij met militairen rang of graad ten dienste der zee- of landmacht werkzaam zijn. Misschien zou die bepaling aan juistheid winnen, indien er nog aan werd toegevoegd »of in een op militaire wijze georganiseerd korps»; want men heeft ook beambten zonder rang of graad, b. v. bij het personeel der militaire ziekeninrichtingen, hetwelk sedert de ministerieele aanschrijving van 21 September 1880 Vide Afd. Int. N°. 79, een militaire organisatie heeft verkregen. Of daardoor al die personen op dit oogenblik eigenlijk wel onderworpen zijn aan de militaire strafwetten is een vraag, welke de rechter in voorkomende gevallen zeer zeker overwegen zal. Niet door het voorlezen van krijgspartikelen toch wordt men onderworpen aan de militaire strafwet, maar door de bepalingen der wet en nu schijnt het mij zeer problematiek of een gewone ziekenoppasser onder een der categoriën van art. 5 C. W. is te brengen. Als bewaarder en uitdeeler van drankjes kan hij misschien, naar de letter der wet, gerangschikt worden onder de »soortgelijke personen geëmployeerd tot hewaring of uitdeeling van goederen, aan den lande of eenig korps van de armee toebehoorende». Of dit echter de bedoeling van den wetgever is geweest mag betwijfeld worden.

Daarentegen worden door de reglementaire voorschriften personen, die volgens de wet zeer zeker wel aan de militaire strafwet onderworpen zijn, de bedienden en werklieden in 's lands magazijnen, ingeval van diefstal of eenige andere misdaad naar den burgerrechter verwezen (1). Indien de burgerrechter, die over zulk een zaak moet oordeelen, den inhoud van art. 5 C. W. kent, renvoyeert hij natuurlijk den delinquent naar den militairen rechter. Die strijd tusschen de wet en de reglementaire voorschriften moest intusschen niet bestaan.

Ook de personen behorende tot de Nederlandsche krijgsmacht in de koloniën en overzeesche bezittingen worden volgens de »Tijdelijke bepalingen» aan de militaire rechtsmacht onderworpen en met dit voorschrift wordt een zeer rationeele oplossing gegeven van een vraag, die met de letter onzer tegenwoordige strafwet moeilijk te beantwoorden is. Is deze bepaling intusschen voldoende te achten om 1°. het wetboek van militair strafrecht hier te lande op hen van toepassing te doen zijn en 2°. de meerderen der land- en zeemacht hier te lande ook voor hen als meerderen aan te merken, of is dit niet de bedoeling?

Ten aanzien van de personen, genoemd in punt 7 en 8 van art. 2 der »Tijdelijke bepalingen» moet m. i. nog worden aangegeven, voor welken mili-

(1) Art. 52 der Instructie betreffende den dienst bij de Rijks-centraalmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, enz. (Min. aanschr. 20 Dec. 1878, N°. 46.)

lairen rechter zij terecht staan, voor den zeekrijgsraad of voor den krijgsraad te land. Een soldaat van het krijgsvolk te lande kan b.v. de in die punten genoemde misdrijven aan boord van een oorlogsschip plegen en het komt mij voor, dat de meest bevoegde rechter dan de zeekrijgsraad zou zijn, omdat die is samengesteld uit personen, die vooral het eerste misdrijf, in punt 8 aangegeven veel beter kunnen beoordeelen dan de leden van den krijgsraad te land; maar dit moet dan ook uitdrukkelijk worden bepaald.

Dezelfde opmerking schijnt mij te gelden voor art. 4 sub 1. Wanneer een soldaat van het krijgsvolk te lande gemeenschappelijk met een van het krijgsvolk te water een misdrijf pleegt, welke militaire rechter moet dan oordeelen?

Art. 4 sub 2, volgens hetwelk de overtredingen der wetten, besluiten, reglementen en algemeene verordeningen betreffende de belastingen, de jacht, de visscherij en de openbare wegen en straten van de kennisneming van den militairen rechter zijn uitgezonderd, vervangt het onvolledige voorschrift van art. 13 C. W., 2de alinea.

Volgens de constante jurisprudentie worden de jacht- en visscherijdelicten tegenwoordig door den militairen rechter berecht in tegenstelling van de oud-Hollandsche practijk, die de jachtovertredingen aan den burgerlijken rechter overliet. Is dit de bedoeling van den wetgever geweest? Mr. H. VAN DER HOEVEN meent (1), dat de jachtwet wel degelijk behoort onder de wetten, 's lands middelen betreffende. Dit gevoelen schijnt echter door ons Hoog Militair Gerechtshof nooit te zijn gedeeld. 't Zij mij vergund hier een andere grond bij te brengen, die niet bekend schijnt. Het rapport der Commissie tot de zaken van Justitie, hetwelk onder dagteekening van 19 Juli 1814 aan de toenmalige eenige Kamer der volksvertegenwoordigers werd ingediend op de door de Regeering ingezonden vijf eerste militaire strafwetten luidt als volgt: »U Edel Mogende Gedeputeerden vinden deze stukken alleszins geschikt om den dienst der Militaire Justitie te verzekeren. Zoo zij al eenige zwarigheid vonden, zoo zoude het zijn in de woorden van het 12de artikel van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water en in het 48ste artikel van de Provisioneele Instructie, waar zij eenige meerdere duidelijkheid hadden gewenscht. Dat de Militairen in Commune Delicten aan de Militaire Jurisdictie onderworpen zullen zijn, kwam hun tot voorkoming van geschillen tusschen den burgerlijken en militairen rechter, die zoo dikmaals hebben plaats gehad, zeer geschikt voor, maar zij vermisten hier een uitzondering bij overtredingen tegens reglementen en verordeningen als b.v. teegen het reglement van de jacht en diergelijken, die meest tot geldboeten zich bepaalen, en die eerst voor deze reglementen en niet in zich zelven, misdadig zijn.

(1) Opmerkingen over de Nederlandsche strafwetgeving voor het krijgsvolk te lande, tweede druk, blad. 122.

Intusschen zoude deze uitzondering zooveel te noodzakelijker zijn, daar in het vervolg, wegens misdaden en overtredingen omtrent 's lands middelen en impositiën, hier eenige exceptie gemaakt wordt, waardoor dan op alle andere overtredingen behalven deze eene, de generaele regel aanwendbaar schijnt.

Daar ondertusschen U Edel Mogende Gedeputeerden oordeelen, dat de woorden *Commune Delicten* in zoodanigen zin verstaan moeten worden, en denkelyk ook zoodanig door de stellers verstaan zijn, dat daaronder niet begreepen zijn overtredingen tegen reglementen en ordonnantiën die meest in geldboeten bestaan en *civili modo* gevorderd worden, zoo meenen zij hier geen hinderpaal tot het aanneemen van de voornoemde concept-wet te vinden".

De commissie adviseerde dus tot aanneming der ontwerpen in de onderstelling, dat de voorstellers bedoeld hadden, ook de jacht- en visscherijdelicten onder den burgerrechter te doen ressorteeren. Van deze eenige opmerking, die in de Kamer gemaakt werd, heeft de militairrechterlyke macht echter nooit notitie genomen.

Kenschetst dit rapport zich door groote soberheid in aanmerkingen, de Regeering was evenmin uitvoerig geweest in het geven van toelichting bij het indienen der ontwerpen. 't Is mij niet bekend of Prof. VAN DER HOEVEN ook dit stuk in de toegezegde onuitgegeven bescheiden zal meedeelen. Mocht dit al zoo zijn, dan kan bekendmaking in ruimer kring nog geen kwaad. Die — tegenwoordig zou men zeggen — Memorie van toelichting is karakteristiek voor de wijze van totstandkoming der wetten in die dagen: maar tevens omdat daarin althans iets wordt medegedeeld met betrekking tot de reden, waarom de Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof provisioneel werd vastgesteld. Ofschoon dus niet rechtstreeks betrekking hebbende tot het hier te behandelen onderwerp, schijnt het mij eigenaardig ook dit stuk aan de vergetelheid te ontrukken. De Missive van Zijne Koninklyke Hoogheid van den 10den Juli 1814 ten geleide van een Concept Wet tot het daarstellen van verordeningen op de uitoefening der Militaire Justitie, luidde aldus:

»Edel Mogende Heeren!

De behoefte van vaste en doelmatige regelen in het beoordeelen en straffen van militaire delicten heeft zich dadelijk, na de herstelling van den Staat, zoo dringend doen gevoelen, dat wij gemeend hebben de redactie der verordeningen deswege te moeten afzonderen van den langdurigen arbeid, dien het algemeene wetboek vereischen zal, en dit gedeelte der belangrijke taak, aan eene speciale Commissie op te moeten dragen.

De iever en de kunde der mannen tot die Commissie geroepen, hebben ons al spoedig in het bezit gesteld van ontwerpen van wetboeken en reglementen allezints geschikt om den dienst der Militaire Justitie te verzekeren, en welke wij met des te meer vertrouwen aan de bekrachtiging der Staten Generaal onderwerpen, om dat dezelve, zo bij den Raad van State als bij

den Eersten President van het Hoge Gerechtshof, en bij de Departementen van Oorlog en Marine rijpelijk overwogen en gediscutieerd zijn geworden.

U Edel Mogenden ontvangen dus hier nevens een Crimineel Wetboek, een Reglement van Discipline en een Reglement van Regtspleging voor het Krijgsvolk te Water en een Reglement van Regtspleging voor de Landmagt.

Het Crimineel Wetboek en het Reglement van Discipline voor de Landmagt zijn nog voor eenige verbeteringen vatbaar bevonden, en zullen dus eerst, bij eene volgende gelegenheid, in Uwe Vergadering worden overgebracht. Insgelijks is het ons verkieslijk voorgekomen, de vaststelling eener finale en volledige Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof dat krachtens de Grondwet moet worden opgericht, te verschuiven tot op het tijdstip dat dezelve met de gronden en voorschriften van het algemeen wethoek zal kunnen worden in verband gebracht (1).

Zullende inmiddels dat gemis worden vergoed door eene Provisioneele Instructie, waar van Wij U Edel Mogenden almede een ontwerp ter bekrachtiging doen toekomen".

Voor het bewijs der misdaden heeft Mr. B. m. i. te recht de bepalingen van artt. 213 en 214 C. W. laten vervallen en alleen die van art. 211 C. W. als uitzondering op de gewone bewijsregelen van het gemeene recht, gehandhaafd.

Art. 6 der »Tijdelijke bepalingen" houdt in: »Bij misdrijven tegen de militaire orde en tegen de ondergeschiktheid in dienstzaken, kan de verklaring van den meerdere in rang, vóór den rechter naar eisch der wet afgelegd, als volledig bewijs gelden.

Bij de beoordeeling der waarde van zoodanige verklaring moet de rechter nauwkeurig acht slaan op alles, wat de juistheid der waarneming van den getuige heeft kunnen belemmeren of op zijn geloofwaardigheid van invloed kan zijn".

In het *Weekblad van het Regt* N°. 231 (1841) vinden we o. a. als staaltje uit het Crimineel Wetboek aangehaald: »een wetboek, dat den soldaat op de getuigenis van één mensch en nog wel van den beleedigden persoon, van de tegenpartij dus, tot de zwaarste straffen veroordeelt (art. 211)" — en dat dit ook tegen de juridische begrippen van onzen tijd indruist, is genoegzaam bekend. Te meer verdient dan ook Mr. D. onzen dank, dat hij als jurist dit artikel in zijn Proeve heeft opgenomen. Toch ben ik niet geheel voldaan;

(1) Valt hier niet te denken aan art. 107 der Grondwet van 1814: »De Hooge Raad heeft het toezigt op den geregelden loop en de afdoening der regtsgedingen; op de nakoming van de wetten, betreffende de administratie der Justitie en den vorm van regtspleging bij alle Hoven, Regtbanken en Regters, en kan derzelver handelingen, dispositiën en vonnissen, daarmede openlijk strijdig, vernietigen en buiten effect stellen, zonder zich nogtans in de beoordeeling der zaken in te laten"; in verband met art. 115: »Er zal een Hoog Militair Gerechtshof zijn, voor hetwelk het krijgsvolk te water en te lande, wegens alle delicten, door hen gepleegd, zal worden teregtgesteld, volgens de nadere bepalingen bij de wet vast te stellen".

ik zou de woorden »in dienstzaken» er nog uit willen hebben en ik geloof te kunnen aantoonen, dat hiertegen niet veel bezwaar bestaat.

Indien men mijn gevoelen deelt (1), dat de feiten van artt. 55 en 56 der Proeve in een artikel moeten vereenigd worden, dan zou belediging, bedreiging en feitelijke aanranding, zoowel *in* als *buiten* dienstbetrekking, opzettelijke ongehoorzaamheid alleen *in* dienstbetrekking door den krijgsraad worden berecht; terwijl de geringere overtredingen van dien aard, ongepast gedrag tegenover zijn meerderen, ongehoorzaamheid uit losheid of onachtzaamheid of *buiten* dienstbetrekking, disciplinair zouden worden gestraft. Nu geldt bovengenoemde uitzondering op de algemeene regelen der bewijsleer volgens art. 6 der »Tijdelijke bepalingen» alleen in geval van belediging, bedreiging, feitelijke aanranding en ongehoorzaamheid *in* dienstbetrekking; maar bij disciplinaire bestraffing wordt die regel in de praktijk evenzeer toegepast, zoodat zij ook geldt in geval van ongepast gedrag tegen meerderen en ongehoorzaamheid uit losheid en onachtzaamheid of *buiten* dienstbetrekking.

Hij, die onbekend is met militaire aangelegenheden, zal misschien de wettigheid dier toepassing bij disciplinaire bestraffing bestrijden; wij officieren weten, dat wij somtijds niet anders *kunnen* handelen en dat ook het Hoog Militair Gerechtshof er zoo over denkt, mag blijken uit de volgende overweging uit 's Hoves resolutie van den 12den Sept. 1882, betreffende een klacht over een opgelegde straf:

»Overwegende dat hoezeer naar 's Hoves oordeel de bepalingen omtrent de bewijsmiddelen bij de berechting van misdrijven voorgeschreven, bij het bestraffen van overtredingen tegen de discipline niet verplichtend zijn, echter de motieven welke tot het daarstellen van het voorschrift bij art. 211 C. W. hebben geleid, zeer zeker bij disciplinaire bestraffingen kunnen gelden en dat wanneer een superieur, na gezet onderzoek, de zedelijke overtuiging heeft bekomen dat het ingediend rapport geloofwaardig is, de bloote ongestaafde ontkenning van den aangeklaagde geen aanleiding tot straffeloosheid mag geven».

Mag ik nu vragen, welke reden er kan zijn, om in geval van belediging, bedreiging en feitelijke aanranding *buiten* dienstbetrekking, feiten die als het ware de ruimte vullen tusschen de in art. 6 der »Tijdelijke bepalingen» genoemde misdrijven en de boven bedoelde disciplinaire overtredingen, het beginsel in dit art. 6 weggelegd, niet toe te passen? Men vergelijk hierbij de sententiën, door mij op bladz. 737 en 738 van den vorigen jaargang opgegeven.

Hiermede ben ik aan het einde gekomen van mijn bespreking der Proeve. Met vrijmoedigheid heb ik de denkbeelden geuit, die mij bij de bestudeering daarvan voor den geest kwamen. Tegenover vele voorstellen van Mr. B.

(1) Zie bladz. 617 van den vorigen jaargang.

heb ik andere gesteld. Verre zij het van mij te meenen, dat de mijne de juiste zijn; misschien zijn er vele gemakkelijk te bestrijden of te weerleggen. Het gemis van juridische opleiding zal mij, ik ben er van overtuigd, hier en daar wel fouten hebben doen begaan. Ik gevoel dat gemis in mijn tegenwoordige betrekking bijna dagelijks en mag ik mij vermeten aan de Regeering een wenk te geven, dan zou ik willen aanraden, om de officieren, toekomstige leeraren in het Militair Recht aan de Koninklijke Militaire Academie vooraf in de gelegenheid te stellen een cursus in het strafrecht te doorloopen.

Niettegenstaande de wetenschap, dat ik vermoedelijk fouten zou begaan, heb ik mij aan uitvoerige bespreking der Proeve gewaagd om twee redenen.

In de eerste plaats als een bewijs van waardeering voor de moeite, die Mr. BEAUJON zich heeft willen getroosten om in het belang van het leger opnieuw den stoot te geven tot het tot stand komen van een nieuwe militaire strafwet, waaraan van af het oogenblik der afkondiging onzer tegenwoordige wetten — en dat is bijna ZEVENTIG JAREN geleden — behoefte is gevoeld. Er behoort moed en zelfverloochening toe, zijn tijd te willen besteden en zich moeite te willen geven, om op dat gebied tot eindelijk handelen aan te sporen. In 1851 gaf Mr. DE ROUVILLE zijn *Proeve van een eerste Boek van een militair strafwetboek*; in 1854 volgde Mr. VAN HEES VAN BERKEL met zijn *Proeve van een ontwerp van een nieuw Nederlandsch wetboek van strafrecht voor het krijgsvolk te lande*. Zij zijn doodgezwegen; gemis aan belangstelling deed zelfs den eerste zijn aangevangen arbeid staken. Andere stemmen — ik noem slechts die van Mr. REIGER, van Mr. POLS en van Mr. VAN DER HOEVEN — hebben zich doen hooren, luide en krachtig; het heeft niet gebaat. De tijden zijn voorbij, in welke de grootste Nederlandsche juristen het militaire recht tot een punt hunner studiën maakten (1) en ook de officieren zijn niet van schuld vrij te pleiten, al mag te hunnen aanzien de gebrekkige opleiding in het recht als een verzachtende omstandigheid worden bijgebracht. Men ga de militaire tijdschriften na en zoek daarin opstellen over militair recht; ze zijn luttel!

't Van harte welkom, aan het hoofd mijner opstellen geplaatst, is dan ook van harte gemeend en ik durf op mij nemen, in dezen de tolk te zijn van het leger. Moge deze Proeve niet begraven worden, maar den wetgever een leiddraad zijn om een wet tot stand te brengen, waaraan de behoefte reeds te lang werd gevoeld!

In de tweede plaats veroorloofde ik mij een uitvoerige bespreking der Proeve, om de overtuiging te doen veldwinnen, dat de studie van het militair recht, het uiten van denkbeelden over militairrechtelijke onderwerpen niet boven het bereik van de officieren ligt. Welke feiten strafbaar moeten

(1) H. J. KANN, *De Militie en het Militair Bestuur*, Leiden, P. SOMERWIJL, 1874, bladz. 27.

gesteld worden, welke straffen moeten worden toegepast, staat ook te onzer beoordeeling; wij kennen de toestanden. Voorzeker is het waar, dat voorbereiding voor onze taak in oorlogstijd een eerste plaats in onze studiën moet innemen; maar behalve dat daartoe ook datgene behoort, hetwelk kan medewerken tot vorming van een deugdelijk leger, mogen wij om de toekomst het heden niet voorbijzien. Een groot gedeelte van Neerlands jongelingschap — zij 't tot heden helaas! het minst ontwikkelde gedeelte — wordt aan onze zorgen toevertrouwd en zijn belang moet ook het onze zijn. Daar waar wij de behandeling slecht vinden, moeten wij medewerken tot verbetering. Dringend beveel ik dan ook bestudeering en bespreking der Proeve aan. Het geldt onze zaak, laat ons haar levendig houden!

Ik kan natuurlijk niet beoordeelen of mijn kanteekeningen aan den Schrijver der Proeve belangrijk genoeg toeschijnen om daartegenover zijn opmerkingen kenbaar te maken. Mocht dit het geval zijn, dan ben ik overtuigd, dat de Redactie van dit tijdschrift volgaarne plaatsruimte zal willen afstaan, om door wrijving van gedachten licht te ontsteken in deze voor het leger zoo belangrijke aangelegenheid. (1)

G. J. W. KOOLEMANS BELJENEN,
1ste luit. der inf.

(1) Gaarne zal de Redactie daartoe de noodige ruimte beschikbaar stellen, evenals zij zulks met ruime hand gedaan heeft aan den Heer KOOLEMANS BELJENEN, ten einde aan het belangrijke werk van den Heer BRANJON al de aandacht te kunnen schenken, die het verdient. Mogen sommigen wellicht van meening zijn, dat de bespreking der Proeve te uitvoerig is geweest, dan veroorloven wij ons de vrijheid, te wijzen op het hooge gewicht der zaak, die het betreft, en beschouwe men de uitvoerigheid, waarmede het onderwerp door den Heer K. B. in overleg met de Redactie werd besproken, als een bewijs van de diep gevoelde overtuiging der Redactie, dat het ook haer plicht is, zoo veel mogelijk mede te werken tot verzameling van bouwstoffen voor een nieuwe militaire strafwet.

Red.

Over pantseringen en de uitwerking daartegen van onze zware vuurmonden.

De strijd tusschen geschut en pantser duurt nog steeds voort, en is nog onbeslist, hoewel het te voorzien is dat, althans voor schepen, weldra een grens voor de dikte der pantsering zal worden bereikt. Voor de pantsering van landbatterijen is men echter reeds tot de aanzienlijke dikte van 1,10 M. gekomen! (Koepelfort op de Harssens.)

Terwijl men aan de eene zijde het kaliber en het vermogen van het geschut zoo hoog mogelijk opvoerde, — getuige de nieuwste achterlaadkanonnen van 43 cM. ARMSTRONG en 40 cM. KRUPP — zocht men aan de andere zijde het weerstandsvermogen van het pantser te verhoogen door een betere fabricage; en is men alzoo gemaakt tot de *compound-pantsering* welke, door hare samenstelling, voor de doorboring meer arbeidsvermogen vereischt dan een gewone smeedijzeren plaat van dezelfde dikte.

Ook heeft men thans stalen platen welke glansrijk de vergelijking hebben doorstaan met compound-platen bij de proeven te Spezzia in November 1882.

De gunstige uitkomsten verkregen bij de schietproeven tegen compound-platen hebben o. a. aanleiding gegeven dat de Nederlandsche marine de onvoldoende pantsering harer schepen door compound-platen zal vervangen.

Hoe is men nu tot het compound-stelsel van pantsering gekomen? Een overzicht van de verschillende fasen welke het pantservraagstuk heeft doorloopen, zal hiertoe niet ondienstig zijn.

Wij behoeven hier zeker niet te herinneren, hoe het denkbeeld om den scheepswand met een ijzeren huid te bedekken, het eerst in den Krimoorlog en daarna in den Amerikaanschen burgeroorlog werd toegepast. De *Merrimac* en andere pantserscheepen van dien tijd hadden evenwel een huid van slechts enkele centimeters dikte.

De dikte der pantsers werd langzamerhand vergroot toen het bleek dat zij niet bestand waren tegen de projectielen van zwaar geschut.

Dit had weder ten gevolge dat men optrad met zwaardere vuurmonden

waarbij nog torpedo's kwamen; welke laatste, wel beschouwd, de gevaarlijkste vijanden voor het pantser zijn.

Vindt de verzwaring der pantsring hare grens in den eisch van draagvermogen en zeewaardigheid van het, reeds met een zware scheepsbatterij belaste, vaartuig, in de vergrooting van kaliber, aanvankelijke snelheid en gewicht en daardoor van het arbeidsvermogen der projectielen, is men bijna aan geen grenzen gebonden.

Een natuurlijk gevolg daarvan is geweest dat men op een middel bedacht moest zijn om — daar het gewicht der reeds buitengewoon zware pantsring niet meer kon worden opgevoerd — het weerstandsvermogen daarvan te vergrooten door het bezigen van andere materialen en het toepassen van een andere methode van vervaardiging. En zoo ontstond het *compound-pantser*.

Reeds bij de eerste pantserproeven in 1867 te Portsmouth bezigde men platen bestaande uit afwisselende lagen staal en ijzer; zij hadden evenwel nauwelijks het weerstandsvermogen van even dikke ijzeren platen.

Spoedig daarna (1874) ging de firma ARMSTRONG er toe over om een plaat in olie te harden, met het doel zoowel de hardheid als de vastheid te vermeerderen; bij de schietproeven werd zij echter reeds bij het 2de schot in verscheidene stukken verbrijzeld.

De schietproeven te Spezzia in 1876 hadden hoofdzakelijk ten doel om te bepalen, of het stelsel van enkele pantserplaten, dan wel dat van meerdere op elkander liggende platen, de voorkeur verdiende.

Van de beide genoemde types bleek de enkele pantserplaat verreweg het best te voldoen; ook bleek dat een door de Fransche firma SCHNEIDER te Creuzot geleverde stalen plaat niet volkomen werd doorboord door het projectiel van het 100-tons *Armstrong-voorlaadkanon* (45 cM.).

Ten gevolge van deze uitkomsten was de Proefcommissie van oordeel, dat een enkele stalen plaat een verreweg grooter weerstandsvermogen bezit dan een even dikke plaat van smeedijzer; hoewel werd erkend, dat in sommige gevallen de locale uitwerking op een stalen plaat schadelijker kon zijn wegens hare gekristalliseerde, met glas overeenkomende, structuur.

Inmiddels was men in Engeland op het denkbeeld gekomen, om smeedijzeren platen aan de voorzijde met een laag staal te overdekken; hierin werden twee wijzen van constructie gevolgd.

Volgens de methode ELLIS (firma BROWN) werd de smeedijzeren grondplaat met een dünnere gewalste stalen dekplaat door middel van een tusschenlaag van vloeibaar staal verbonden; waarna het geheel werd uitgewalst.

Volgens de methode WILSON (firma CAMELL) daarentegen werd op een smeedijzeren onderplaat vloeibaar staal gegoten, en daarna de geheele massa tot zekere dikte uitgewalst.

Bij deze, als *compound-platen* bekende, pantsers moet het staal, door zijn hardheid, het verbrijzelen van de treffende projectielen bewerken; en de

daarachter zich bevindende laag smeedijzer door haar rekbaarheid het voortgaan der ontstane scheuren door de geheele dikte der plaat, verhinderen.

In het jaar 1877 had de eerste schietproef tegen een compound-plaat van CAMMELL plaats. De dikte bedroeg 23 cM., waarvan 12,5 cM. voor de staallaag. Deze plaat werd uit een kanon van 17 cM. met *Palliser*-pantserprojectielen beschoten. Zooals bekend is, leidde reeds deze eerste proef tot een gunstige uitkomst. De indringing van het projectiel bedroeg ruim $\frac{1}{4}$ van die in week ijzer. Deze uitkomst gaf dan ook aanleiding tot het voortgaan met de vervaardiging van compound-platen op grootere schaal.

In Mei 1878 werd te Portsmouth geschoten tegen compound-platen die voor $\frac{1}{4}$ der dikte uit staal, en overigens van smeedijzer waren vervaardigd. Toen alle daartegen geschoten projectielen werden verbrijzeld, besloot de Engelsche Admiraliteit, voor de pantsring der *Inflexible* platen van dat stelsel te bezigen. De proefschoten tegen de daarvoor geleverde pantserplaten werden gedaan uit een kanon van 23 cM. met projectielen van 114 KG., en een aanvangssnelheid van 433 M. De uitkomst leverde alle tevredenheid op, zoodat besloten werd om alle nieuw te bouwen schepen met compound-platen te pantsen.

Hierbij moet echter worden opgemerkt, dat bij de proeven tegen compound-platen nimmer is geschoten uit vuurmonden van meer dan 25 cM. kaliber, noch met buskruitladingen hoven 25 KG. en 200 KG. zware projectielen; zoodat derhalve het arbeidsvermogen bij het treffen der plaat nimmer 21 Meter-tonnen per cM. omtrek van het projectiel te boven ging.

Door deze wijze van beproeving was men tot de bevredigende uitkomst gekomen: *dat een compound-pantserplaat, als boven samengesteld uit staal en ijzer in verhouding als 1 : 2, hetzelfde weerstandsvermogen bezit als een smeedijzeren plaat die $\frac{1}{4}$ meer dikte heeft.* (Vergelijk bladz. 28.)

Bij de schietproeven te Gavre in 1878 werd uit een kanon van 32 cM. met stalen projectielen en 372 M. aanvangssnelheid geschoten tegen 4 verschillende pantserschijven, elk van 35 cM. dikte. Een der platen was geheel van smeedijzer, één van gewalst, één van gesmeed staal, terwijl eindelijk de vierde een compound-plaat was, aan de voor- en achterzijde nog met smeedijzer bedekt.

De laatste plaat bleek het minst te voldoen, terwijl de stalen platen vele scheuren, doch geringe indringing van de projectielen vertoonden.

In het volgende jaar (1879) werden de proeven herhaald met hardijzeren projectielen. De daarbij verkregen uitkomsten bevestigden die van het vorige jaar; alleen bleek de gewalste stalen plaat meer weerstandsvermogen te bezitten dan die van gesmeed staal.

In 1879 werden ook in Italië schietproeven gedaan uit het 100-tons voorlaadkanon tegen 70 cM. dikke gietstalen platen uit de fabriek te Terre-Noire, welke veel goedkooper waren dan die der firma SCHNEIDER. Tegen die platen werden 3 schoten gedaan met ladingen van 250 KG. progressief kruit

van Fossano, en wel het eerste met een *Whitworth*-projectiel van samengeperst staal, het tweede met een stalen projectiel van ARMSTRONG en het derde met een hardijzeren projectiel van GREGORINI. De proeven vielen zeer ongunstig voor de platen uit, daar zij reeds door 1 schot volkomen vernield werden.

In het jaar 1880 werden in Frankrijk wederom vergelijkende proeven genomen met een kanon van 32 cM. tegen verschillende pantserplaten. Hieraan nam de firma CAMELL deel met een compound-plaat van 45 cM., welke bleek het grootste weerstandsvermogen te bezitten.

Inmiddels had de aanbouw van het Italiaansche pantserschip *Italia* zulke vorderingen gemaakt, dat een spoedige beslissing in de keus der pantsring moest genomen worden.

Aangezien de op de vorige bladz. vermelde, in Engeland genomen proeven hadden aangetoond, dat compound-platen 25 % meer weerstandsvermogen bezitten dan even dikke ijzeren platen, werd besloten tot aanneming van het compound-stelsel van pantsring. Nogtans werd een eindproef voorgesteld ten einde het weerstandsvermogen van stalen en van compound-platen onderling te kunnen vergelijken.

Aan de proeven (te Spezzia in November 1882) werd deelgenomen door drie firma's, die elk een pantserplaat van gelijke afmetingen en ter dikte van 48 cM. leverden. De ruggesteun bij elke plaat was van eikenhout en met genoegzame stevigheid vervaardigd.

De firma CAMELL leverde een proefplaat volgens haar stelsel vervaardigd, waarvan de staallaag ongeveer 15,2 cM. dik was.

De plaat van de firma BROWN had eveneens een staallaag van onstreeks 15 cM. dikte.

De firma SCHNEIDER leverde een gesmeed stalen plaat wier voorzijde ter dikte van 15 cM. gehard was door indompeling in olie.

De schietproeven hadden plaats met het 100 tons (45 cM.) voorlaadkanon. Wij zullen den gang daarvan niet gedetailleerd volgen, doch alleen het eindoordeel der proefcommissie vermelden. Dit luidde, onder meer, als volgt:

Ofschoon de plaat van SCHNEIDER minder weerstand tegen indringing had getoond dan de beide compound-platen van BROWN en CAMELL, had zij zich geschikter dan deze betoond om de wanden van een schip te beschermen. Terwijl namelijk van de *Brown*-plaat bij het 2de schot 3 groote en 2 kleine stukken op den grond vielen en alleen het linker-bovengedeelte ter grootte van $\frac{1}{4}$ der geheele plaat op den ruggesteun bevestigd bleef, en de *Cammell*-plaat bij het 2de schot in 5 groote en een dozijn kleinere stukken gebroken op den grond viel, — terwijl de beschadigingen van den ruggesteun bij beide aanleiding gaven tot de onderstelling dat, als het een scheepswand had gegolden, een zwaar lek daarin zou zijn ontstaan — kon men aan de plaat van SCHNEIDER na het eerste schot niet de minste scheur waarnemen,

en na het 2de schot alleen een groote scheur van boven naar onderen over de geheele dikte der plaat doorgaande.

Het projectiel had hierbij een arbeidsvermogen van 73 M.T. per cM. omtrek.

Uit de proeven bleek mede, dat de bevestigingswijze van SCHNEIDER (met 20 bouten op den ruggesteun) beter voldeed dan die van de andere firma's (met 6 bouten), en meer waarborg gaf dat afgescheurde deelen van het pantser op den ruggesteun (scheepswand) bleven zitten.

Latere pantserproeven te Ochta (nabij St. Petersburg) in November 1882 en Maart 1883 werden gedaan tegen een stalen plaat van SCHNEIDER, en een compound-plaat van CAMELL, beiden 30,5 cM. dik. De beschieting had plaats uit een kanon van 28 cM. A. met hardijzeren projectielen van 251 KG. De uitkomsten gaven aanleiding om aan de compound-plaat den voorrang toe te kennen.

Ook in ons land zijn in den afgelopen zomer proeven genomen tegen pantserschijven, en wel te Nieuwediep, met het kanon van 28 cM. A. Bijzonderheden daarvan kunnen evenwel nog niet worden medegedeeld.

Hoewel nu de proeven te Spezzia in November 1882 ten gevolge hadden dat de Italiaansche regeering hare schepen met stalen platen pantserde (*Dandolo* en *Duilio* met platen van 55 cM., *Italia* en *Lepanto* met platen van 75 cM. dikte), hebben de meeste Europeesche mogendheden aanleiding gevonden om de voorkeur te geven aan *compound*-platen boven stalen platen. (Zie hierover het artikel »Scheepspantsering» in het *Militair Blad*, 1883, N°. 16.)

Uit het voorgaande overzicht valt nu nog wel geen afdoend besluit te trekken aangaande de maximum-dikte welke men tegenwoordig aan een scheepspantsering zal moeten geven, maar men moet niet vergeten dat de kolossale uitwerking van de projectielen der 100-tons kanonnen zulke zware eischen stelt aan de fabricage van pantsers die daartegen bestand zijn, dat wellicht moeilijk daaraan zal zijn te voldoen. (Zie ook *Militaire Gids* 1883, 4de aflevering bladz. 210.) Slechts enkele zeer diepgaande schepen zijn echter tot nu toe met die zware vuurmonden bewapend. Intusschen mag toch veilig aangenomen worden dat de strijd tusschen geschut en pantser ten slotte zal beslist worden in het voordeel van de zware vuurmonden, waarbij in het oog moet worden gehouden dat vermoedelijk de financiëele draagkracht van de meeste natiën wel een grens zal stellen aan het opvoeren der pantserdikte; schepen als de *Italia* en de *Lepanto* der Italiaansche Marine kosten toch reeds tien millioen gulden.

In onze vaarwaters zijn zulke groote schepen niet te wachten uithoofde van hun grooten diepgang.

Wij zullen thans overgaan tot eenige theoretische beschouwingen en formules aangaande de indringing in pantserplaten. Moeten wij daarbij onze lezers lastig vallen met berekeningen, dan voeren we tot onze verontschuldiging aan, dat een en ander moet dienen tot het trekken van een eindbesluit

betreffende de waarde van onze zware vuurmonden tegenover een eventueelen vijand die met zijn pantservloot onze vaarwaters komt opstoomen, en die uit onze kustbatterijen of door onze marine moet worden afgeweerd.

Het indringingsvermogen van een projectiel wordt gewoonlijk beoordeeld naar het arbeidsvermogen, uitgedrukt in Meterkilogrammen of Metertonnen (door de Engelschen in Eng. voettonnen = 3,23 Metertonn.) door de formule:

$$\frac{P V^2}{2 g} \text{ Meterkilogr. of } \frac{P V^2}{2000 g} \text{ Metertonnen.}$$

Was nu het indringingsvermogen van een projectiel alléén afhankelijk van zijn arbeidsvermogen, dan zou het zwaarste projectiel, bij gelijke trefsnelheden, ook altijd het grootste indringingsvermogen hebben. Dit is echter niet het geval, daar het indringingsvermogen ook afhangt van den vorm en de stof van het projectiel, van het kaliber, en van den hoek waaronder het doel wordt getroffen. Het projectiel moet zijn van zoodanigen vorm en van zoodanige stof vervaardigd, dat het bij het trefsen van een pantser zoo weinig mogelijk van vorm verandert, en daarbij niet verbrijzeld wordt. Veelvuldige proeven hebben hieromtrent bewezen:

- 1°. Dat granaten van staal (en bij normaal treffen ook die van glashard ijzer) bestand zijn tegen het doorboren van pantserplaten, mits zij een massieven kop hebben; doch dat gewone ijeren projectielen daartegen zullen worden verbrijzeld;
- 2°. dat projectielen van gelijk gewicht en gelijke snelheid, maar van verschillend kaliber, verschillend indringingsvermogen hebben, en wel in omgekeerde verhouding van de grootte der kalibers;
- 3°. dat het indringingsvermogen van projectielen van verschillend gewicht, maar al het overige gelijk zijnde, evenredig zal zijn met het gewicht;
- 4°. dat het indringingsvermogen van projectielen van verschillende snelheid, al het overige gelijk zijnde, evenredig zal zijn met het vierkant der snelheid.

Een en ander wordt — bij normaal treffen — uitgedrukt door de formule:

$$J = \frac{P V^2}{2 \pi R \cdot 2 g} \text{ of } \frac{P V^2}{2 \pi R \cdot 2000 g}$$

zijnde: het aantal Meterkilogrammen, of Metertonnen, arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel, wanneer P in Kilogr., g en V in Meters en R (straal) in centimeters is gegeven.

Deze wijze om het indringingsvermogen van een projectiel evenredig te stellen met het arbeidsvermogen per cM. omtrek, is vrij algemeen aangenomen.

Door sommigen wordt het indringingsvermogen gerekend per cM² doorsnede van het projectiel, dus volgens de formule:

$$J = \frac{P V^2}{\pi R^2 \cdot 2 g} \text{ of } \frac{P V^2}{\pi R^2 \cdot 2000 g}$$

Uit proeven, voornamelijk in Engeland genomen, heeft men voorts afgeleid, dat de kracht, benoodigd om vrij staande — d. i. niet door hout gesteunde — platen te doorboren, evenredig is met het vierkant van de dikte dier platen.

Men kan alzoo schrijven :

$$\frac{P V^2}{2 \pi R \cdot 2 g} = K d^2,$$

waaruit de dikte eener plaat wordt berekend, die door een bepaald projectiel van een straal R , een gewicht P , met zekere snelheid V , kan worden doorboord. K is een coëfficiënt, die voor projectielen met holronden kop 26156000 en voor die met puntvorm 23540400 uit proeven gevonden is. Deze formule geeft natuurlijk dan alleen de dikte der plaat aan wanneer die loodrecht door het projectiel wordt getroffen. Is dit niet het geval, dan werkt de kracht in schuine richting op de plaat en het projectiel tracht in die richting de plaat te doorboren. Valt het projectiel op de plaat in volgens een richting welke daarmede den hoek α maakt, dan wordt de dikte die moet worden doorboord derhalve $\frac{d}{\sin \alpha} = d \operatorname{cosec} \alpha$.

Om dus de dikte te kunnen berekenen van een ijzeren plaat die door een projectiel, uit een of anderen vuurmond geschoten, kan worden doorboord, heeft men de volgende gegevens noodig: gewicht, middellijn en vorm van het projectiel, de trefsnelheid, en de waarde der constante.

De trefsnelheid kan men voor een bepaalden afstand berekenen uit de aanvangssnelheid welke moet gegeven zijn, of door proeven bepaald worden. Hierbij moet ook de luchttegenstands-coëfficiënt bekend, of door proeven bepaald zijn.

De bekende formule van HÉLIE $V = \frac{V_0}{1 + c V_0 x}$ opgemaakt voor de cubische wet van den luchtweerstand, levert veel gemak op in het gebruik, en geeft tot zekere hoogte vrij goede uitkomsten; waarbij echter c de luchtweerstand-coëfficiënt, standvastig wordt verondersteld, hetgeen natuurlijk niet juist is.

In *De Mil. Spectator* 1878, bladz. 512—517 vindt men een beschouwing over „Luchttegenstands-coëfficiënten”, van de hand van den Heer GERICKE. Inspecteur van de Artillerie der Marine. Daarin wordt besproken een methode tot het opmaken van een tabel voor de waarden der luchttegenstands-coëfficiënten bij verschillende snelheden van het projectiel, en bij aanneming van verschillende wetten voor den luchttegenstand. De schietproeven ter bepaling van die coëfficiënten werden gedaan met een kanon van 15 cM. A. Voor het overige maakte Schr. de volgende onderstelling: aangezien de puntgranaten voor de achterlaadkanonnen van 28, 17 en 15 cM. (KRUPP) allen een lengte hebben van 2,8 kalibers, voorzien zijn van koperen banden, en overigens gelijkvormig zijn geconstrueerd, kan worden aangenomen dat de coëfficiënten, afgeleid voor de puntgranaten van 15 cM., ook voor die der

overige vuurmonden kunnen gebruikt worden. De wet, dat bij gelijkvormige projectielen de luchttegenstand evenredig is aan de doorsnede, kan toch als genoegzaam juist worden aangemerkt. Voor de puntgranaten van het kanon van 24 cM. St. (KRUPP) kan dus ook dezelfde coëfficiënt worden aangenomen. De berekende waarden van die coëfficiënten b zijn vervat in Tabel II (blad. 517); hierbij moet worden aangemerkt, dat in de formule van HÉLIE moet gesteld worden:

$$c = b \frac{R^3}{P}$$

De bedoelde tabel heeft dus het voordeel, dat zij voor projectielen van alle kalibers te gebruiken is.

Voorts is door de firma KRUPP samengesteld een »Tabelle zur Berechnung der horizontalen Endgeschwindigkeiten und Flugzeiten, für Krupp'sche Langgeschosse» (1881). Met behulp van deze tabel (niet in den handel) kan op zeer eenvoudige wijze de trefsnelheid op elken gewilden afstand worden berekend, wanneer de aanvangssnelheid en het quotient $\frac{P}{Q}$, d. i. de belasting per cM². doorsnede, van het projectiel, gegeven zijn. De gegevens van die tabel berusten op de practijk der schietproeven, en zijn dus alleszins te vertrouwen.

Wij zullen ons, voor het berekenen der trefsnelheden, hierna dan ook bedienen van de »Krupp'sche Tabelle», en behoeven wij dan, althans waar het Krupp'sche projectielen betreft, geen coëfficiënten van den luchtweerstand te kennen.

Formules. Zooals boven gezegd is, wordt het indringingsvermogen van een projectiel volgens sommigen gemeten door het arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel; volgens anderen door het arbeidsvermogen per cM². doorsnede.

Tot de eerste groep, wier voorstelling het meest algemeen wordt gevolgd, behooren: NOBLE, HÉLIE, KING, ROSSET; tot de tweede groep DOPPELMAIR, MARTIN DE BRETTE, ADTS en KRUPP.

NOBLE stelt voor de formule (Report on various experiments, p. 9):

$$l = \frac{P V^3}{2g D \pi} = K d^3$$

waarin D het kaliber in cM.; d de plaatdikte in cM.; en

$K = 26,1576$ voor projectielen met bolvormigen kop;

of $K = 23,5418$ » » » spitsen kop.

Volgens »Engineer» kan uit deze formule een practisch zeer bruikbare regel worden afgeleid, die tevens gemakkelijk is te onthouden. (Zie *Militair Blad* 1881, N°. 36):

Elke 1000 Eng. voeten trefsnelheid komen overeen met 1 kaliber puntserdikte.

Volgens dezen regel zou dus b.v. een 9 inch (23 cM.) projectiel met 2000,

1500, 1000 en 500 Eng. voeten (1 Eng. voet = 0,3048 M.) trefsnelheid, een plaat van resp. 18, 13,5, 9 en 4,5 inch kunnen doorboren. Deze regel wordt afgeleid als volgt:

$$\text{De formule van NOBLE is } \frac{P V^2}{2 g D \pi} = K d^3 \text{ of: } d = \sqrt[3]{\frac{P V^2}{2 g} \times \frac{1}{2 \pi R K}}$$

Zij nu P het gewicht, R de straal, $h = m \times 2 R$ de lengte en S het soortelijk gewicht van het projectiel, dan is:

$$P = \pi R^2 m \times 2 R S, \text{ als het projectiel een cylinder was.}$$

Is dit niet het geval, dan kan men stellen:

$$P = \pi R^2 \times n \times 2 R S = c (2 R)^3.$$

Deze waarde voor P invoerende, verkrijgt men:

$$d = \sqrt[3]{\frac{c (2 R)^3 V^2}{2 g} \times \frac{1}{2 \pi R K}} = 2 R V \sqrt[3]{\frac{c}{2 \pi g K}}.$$

Voor een bepaalde lengte en vorm van het projectiel en een bepaald soortelijk gewicht is de vorm onder het wortelteeken constant en voor gewone gesmeedde Engelse platen ongeveer = 0,001 bevonden.

Noemen we dien vorm N, dan is:

$$x = 2 R V N = 2 R \times \frac{V}{1000}$$

hetgeen bovenstaande regel uitdrukt.

Deze practische regel komt in de toepassingen vrij wel overeen met de uitkomsten der schietproeven; zij kan echter, blijkens de bepaling van $N = 0,001$ alleen worden toegepast op Engelse platen en op projectielen die met de Engelse overeenkomen, zooals b.v. die van ons *Armstrong*-geschut bij de Marine.

HÉLIE, professor in de ballistiek aan de Artillerie-school der Marine te Parijs, geeft in zijn *»Passage des projectiles a travers les murailles cuirassées»* de formule (1875):

$$l = \frac{P V^2}{2 g D \pi} = \frac{K^2}{2 g \pi} E^{\frac{1}{2}}$$

waarin D het kaliber in dM.; E de plaatdikte in dM.; en

$$K \text{ (voor Engelse platen)} = 1440.$$

$$K \text{ (voor Fransche »)} = 1660.$$

N.B. De Fransche platen bij de proeven hadden een achterwand of ruggesteen van 80 cM., de Engelse waren vrijstaande platen.

Drukt men D en E uit in cM., dan wordt de formule:

$$l = K, S^{\frac{1}{2}}$$

waarin S de plaatdikte in cM. en $\left\{ \begin{array}{l} K_1 = 156,182 \text{ voor Engelse platen.} \\ K_2 = 207,55 \text{ » Fransche »} \end{array} \right.$

Voor dikkere, gesteunde platen, gaf HÉLIE later (1880) de formule:

$$I = (1635)^2 \epsilon^2 \cdot \frac{1}{2g\pi}$$

waarin ϵ de plaatdikte in dM.

KRUPP meende uit zijn pantserproeven (1878) den volgenden regel te kunnen afleiden:

Een goed pantserprojectiel doorboort zooveel dM. smeedijzer als het Metertonnen arbeidsvermogen per cM². doorsnede bezit.

Deze regel komt voldoende nauwkeurig overeen met de practijk zolang het kaliber des vuurmonds niet aanmerkelijk verschilt van de dikte der plaat. Is dit verschil aanzienlijk, dan moet een correctie worden toegepast, daar anders de formule te hooge uitkomsten zou opleveren. Deze correctie gaf later (1881) aanleiding tot den nieuwen regel (ook met het oog op den ruggesteun):

Het projectiel doorboort $\frac{3}{10}$ maal zooveel ijzer als het Metertonnen arbeidsvermogen per cM². doorsnede bezit.

Deze regel heeft het voordeel, onafhankelijk te zijn van het gewicht des projectiels.

KRUPP heeft nog later de volgende formule voorgesteld: (Zie Verslagen, Rapp. en Mem. Dl. XIV, bladz. 329 en vg.)

$$I. = \frac{S}{10} \sqrt{\frac{S}{2r}}$$

waarin L = arbeidsvermogen van het projectiel per cM². doorsnede, in Meter-tonnen, benoodigd om de pantserplaat bij normaal treffen te doorboren; 2r = kaliber in cM.; S = dikte in cM. van de smeedijzeren plaat.

Over de afleiding van deze formule wordt niets medegedeeld; zij zal, evenals alle andere Krupp'sche gegevens, wel op de bevindingen der practijk berusten.

Wat betreft *samengestelde* of *compound-pantseringen*, zouden volgens opgaven van KRUPP (Schiessversuche der Gussstahl-fabrik FR. KRUPP am 29 u. 30 März 1882, S. 11) *samengestelde platen ongeveer 10% , hoogstens 20% meer arbeidsvermogen voor de doorboring vorderen dan deugdelijke smeedijzeren platen*; wanneer namelijk daarbij op den voorgrond wordt gesteld, dat de projectielen van staal en van de beste hoedanigheid zijn: is dit niet het geval, dan zal hunne uitwerking ook veel geringer zijn.

Deze opgave wijkt nog al af van de bovenvermelde proeven in Engeland, (bladz. 4) volgens welke *compound-platen 25% meer weerstandsvermogen zouden bezitten dan smeedijzeren platen.*

Trouwens, de vermelde formules zijn alleen van toepassing op smeedijzeren platen; voor de doorboring van compound- en van stalen pantserplaten moet de ondervinding nog de noodige gegevens verschaffen.

Wat voorts de formules van KING, ROSSET, DOPPELMAIR, MARTIN DE BNETTES en ADTS betreft, deze zullen wij, als minder gebruikt, hier niet

vermelden; wij verwijzen te dien opzichte naar Mittheilungen des Art. u. Genie-Wesens, 1876 S. 53 en vg., waar ook de overige hiervoren medegedeelde formules te vinden zijn.

Over doorboring van pantserplaten kan men eindelijk met vrucht raadplegen het zeer belangrijke en uitvoerige artikel van den Heer Luit.-Kolonel HOJEL in den jaargang 1883 van dit tijdschrift N°. 5, bladz. 340 en vg. Behalve eenige der bovenvermelde formules, wordt daarin hoofdzakelijk behandeld een eenvoudige methode, waardoor met behulp van eenige tabellen de vraagstukken der doorboring met gemak kunnen worden opgelost, voor zoover het geen samengestelde pantsering betreft. Die methode is ontleend aan een arbeid over dat onderwerp vervat in de »Extraits du Memorial de l'Artillerie de la Marine, 1882" door den Franschen Kapitein NODIER.

Stellen we nu, ter onderlinge vergelijking van de medegedeelde formules, ons voor, het indringingsvermogen te berekenen van de stalen granaat (161 KG.) van het kanon van 24 cM. St. ($V_0 = 475$ M.) van ons kustgeschut, op 1000 M. van de monding.

De formule van HÉLIE is:

$$\text{Voor } n=1 \dots \dots V_x = V_0 - c x.$$

$$\text{» } n=3 \dots \dots V_x = \frac{V_0}{1 + c x V_0}.$$

$$\text{» } n=4 \dots \dots V_x^2 = \frac{V_0^2}{1 + 2 c x V_0}.$$

n is de macht der snelheid volgens welke de wet van den luchtweerstand wordt verondersteld te werken.

In maergenoemde tabel der luchttegenstands-coëfficiënten vinden we:

$$\text{Voor } n=1 \dots \dots b = 592,48$$

$$\text{» } n=3 \dots \dots b = 0,0026262$$

$$\text{» } n=4 \dots \dots b = 0,000005529$$

$$\text{terwijl } c = b \cdot \frac{R^2}{P}.$$

$$\text{Nu is: } R = 0,12 \quad P = 161 \quad V_0 = 475; \text{ terwijl } x = 1000.$$

Achtereenvolgens vindt men:

$$\text{Voor } n=1 \dots \dots V_{1000} = 422 \text{ M.}$$

$$\text{» } n=3 \dots \dots V_{1000} = 427,3 \text{ »}$$

$$\text{» } n=4 \dots \dots V_{1000} = 429,5 \text{ »}$$

terwijl de *Krupp'sche* tabelle aangeeft: $V_{1000} = 427,5$ M.

In overeenstemming met de cubische wet zullen we voor de trefsnelheid op 1000 M. aannemen 427,5 M.

Hiermede vinden we voor het arbeidsvermogen op 1000 M.:

$$J = 19,887 \text{ Metertonnen per cM. omtrek.}$$

Nu is, volgens NOBLE, in Metertonnen per dM. omtrek:

$$J = K \varepsilon^2, \text{ waarin } K \text{ (voor spitsen kop)} = 23,5418.$$

Deze formule geldt voor platen van 10—14 cM. dikte (1866).

Later (1879) gaf hij, voor platen van 10—25 cM., de formule:

$$J = 24,874 \varepsilon^{1,668}$$

en in 1880 voor platen van 25—51 cM. dikte, de formule:

$$J = 17,051 \varepsilon^{2,039}.$$

Stellen we in deze 3 formules achtereenvolgens $J = 198,87$, dan vinden we:

$$\varepsilon = 29 \text{ cM.} \quad \varepsilon = 35,4 \text{ cM.} \quad \text{en} \quad \varepsilon = 33,4 \text{ cM.}$$

Uit den practischen regel van bladz. 27 volgt, daar $427,5 \text{ M.} = \frac{427,5}{0,3048} = 1402,2 \text{ Eng. voeten}$: $\varepsilon = 1,4 \times 24 = 33,6 \text{ cM.}$

De formules van HÉLIE (in MT. per dM. omtrek) zijn:

$$\begin{aligned} (1875) \quad J &= (1440)^2 \varepsilon^{\frac{1}{2}} \cdot \frac{1}{2g\pi} \text{ voor Engelsche } \left. \vphantom{\begin{matrix} (1875) \\ (1875) \end{matrix}} \right\} \text{ platen van 10—30 cM. en} \\ J &= (1660)^2 \varepsilon^{\frac{1}{2}} \cdot \frac{1}{2g\pi} \quad \text{» Fransche } \left. \vphantom{\begin{matrix} (1875) \\ (1875) \end{matrix}} \right\} \\ (1880) \quad J &= (1635)^2 \varepsilon^{1,4} \cdot \frac{1}{2g\pi} \text{ voor gesteunde platen van 10—44 cM.} \end{aligned}$$

Schrijven wij ze onder den vorm:

$$J = 33,644 \varepsilon^{\frac{1}{2}} \quad J = 44,707 \varepsilon^{\frac{1}{2}} \quad J = 43,370 \varepsilon^{1,4}$$

en substitueeren we weder $J = 198,87$, dan vinden we:

$$\varepsilon = 37,9 \text{ cM.} \quad \varepsilon = 30,6 \text{ cM.} \quad \varepsilon = 29,7 \text{ cM.}$$

De eerste regel van KRUPP geeft:

$$\frac{P \sqrt{a}}{2g\pi R^2} = 3,3145 \text{ MT. per cM}^2 \text{ doorsnede, dus } \varepsilon = 33,1 \text{ cM.}$$

terwijl volgens de correctie $\varepsilon = 33,1 \cdot \frac{9}{10} = 29,8 \text{ cM.}$ zoude zijn.

De formule $L = \frac{S}{10} \sqrt{\frac{S}{2T}}$ geeft, daar $10 L = 33,145$: $S = \varepsilon = 30,575 \text{ cM.}$

Volgens de methode NODIER vindt men natuurlijk, daar deze gebaseerd is op de 3de formule van HÉLIE:

$$J = 43,370 \varepsilon^{1,4}, \text{ waaruit: } \varepsilon = 29,7 \text{ cM.}$$

Welke formule geeft nu de meest vertrouwbare uitkomst? Ons dunkt de 3de formule van HÉLIE, daar deze het best strookt met de uitkomst verkregen door de verbeterde formule van KRUPP, en ook met diens laatste formule.

Hoe dit ook zij, we zullen aan de beste formules niet veel hebben, daar bijkans nooit een pantserplaat zonder Ht. ruggesteun en IJ. ruggeschild zal voorkomen; terwijl de formules welke daarmede rekening houden zooals de

laatste van HÉLIE en KRUPP, niet van algemeene toepassing kunnen zijn omdat nagenoeg van elk pantsertype de pantsering, Ht. steun, ruggeschild, enz. in afmetingen en samenstelling verschillen en dientengevolge meer of minder weerstand zal bieden. Ook zijn die onmisbare gegevens voor het opstellen der formule niet altijd gemakkelijk te verkrijgen.

HÉLIE heeft in dit opzicht een formule voorgesteld, welke resultaten vrij goed overeenkomen met het arbeidsvermogen dat ter doorboring van de verschillende pantsertypen als vereischt wordt opgegeven. Zij is de bekende formule:

$$V^3 = \frac{2R}{P} \left\{ M^3 E^3 + m^3 (E'^3 + e^3) \right\}$$

waarin:

2 R = middellijn in dM. } van het projectiel.

P = gewicht » KG. }

M = 100 coëfficiënt van indringing in hout.

m = 1600 » » » » ijzer.

V = trefsnelheid in M.

E = dikte Ht. steun in dM.

e = » ruggeschild of scheepswand in dM.

E' = » pantsering in dM.

Schrijft men haar onder den vorm:

$$\frac{P V^3}{2 \pi R \cdot 2000 \text{ g}} = \frac{M^3 E^3 + m^3 (E'^3 + e^3)}{20000 \pi \text{ g}}$$

dan verkrijgt men dadelijk het aantal MT. per cM. omtrek van het projectiel, noodig om het gegeven pantsertype te doorboren.

Om der volledigheidswille vermelden wij deze overigens welbekende formule. Verder bestaan er opgaven omtrent het arbeidsvermogen per cM. omtrek van een loodrecht het doel treffend projectiel, welke benoodigd is, om verschillende pantsertypen te doorboren. Men vindt daarvan o. a. een lange lijst in de »Mededeelingen omtrent het Zeewezen 1877», welke ontleend is aan de opgaven uit »Engineer» en andere tijdschriften. Evenwel is daarbij noch de pantserdikte, noch de diepgang van de opgenoemde schepen vermeld; bovendien is deze opgave thans verouderd. Raadpleegt men althans de lijst van pantserschepen op bladz. 21 van de brochure »Eene studie over de verdediging van Nederland te water» door den Kapitein ter zee BINKES, (1883), en vergelijkt die met bovengenoemde lijst, dan zal men een aantal nieuwe namen aantreffen, terwijl eerstgenoemde niet alleen de dikte der pantsering en den diepgang der schepen, maar ook de Nederlandsche vaarwaters vermeldt, waar zij zijn te verwachten.

Ter toepassing van het voorgaande op het vraagstuk van onze kustverdediging hebben wij dan ook alleen de opgaven in de brochure van den Heer BINKES geraadpleegd, en, met behulp van HÉLIE's formule

$$J = 43.370 \text{ t}^{1/2}$$

berekend: *welk arbeidsvermogen per cM. omtrek werd vereischt, tot doorboring van de verschillende pantsersdikten in die brochure vermeld.* Natuurlijk hebben we ons bepaald tot enkele hoofdtypen, en er nog enkele bijgevoegd, namelijk die schepen welke op bladz. 36 der brochure voorkomen, en waarvan de pantsersdikte ons uit andere bronnen bekend was. (Zie de Tabel II).

Vervolgens berekenden wij de *trefsnelheden tot 3000 M.* van de kanonnen van 30,5 cM., 28 cM. A. (der marine) 24 cM. St. van 30 kalibers en 24 cM. St. van 25 kalibers lengte, en van 24 cM. IJ. Uit de *Militaire Gids 1883, 4de Aflevering*, bladz. 210 blijkt namelijk, dat onze Regeering het voornemen heeft, voor de bewapening van de Koepelforten te IJmuiden en aan den Hoek van Holland kanonnen van 24 cM. St. van 30 kalibers lengte te bestemmen, aangezien die vuurmonden een veel grootere uitwerking hebben dan de bestaande 24 cM. St. van 25 kalibers.

Volgens bedoelde opgave toch zullen eerstgenoemde een projectiel van 215 KG. met de *aanvangssnelheid van 505 M.* schieten, terwijl laatstgenoemde aan de granaat van 161 KG. slechts 470 M. *aanvangssnelheid* geven.

Met de verkregen trefsnelheden werd het *arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel, tot 3000 M.* berekend voor de genoemde vuurmonden. De trefsnelheden werden berekend met behulp van meergenoemde »KAUFP'sche Tabelle''; voor 24 cM. IJ. slechts tot 2000 M. volgens Handboek voor Onderofficieren en Korporaals der Artillerie, Iste Deel. (Zie Tabel I).

Eindelijk kan men, volgens de graphische methode voor elk der 5 genoemde vuurmonden een *kromme lijn van het arbeidsvermogen* construeeren, waarbij zal blijken, dat het kanon van 24 cM. van 30 kalibers in uitwerking zelfs boven dat van 28 cM. A. moet worden gesteld. Door het trekken van evenwijdige lijnen ter hoogte van het berekende arbeidsvermogen voor een der pantsertypen kan nu beoordeeld worden, *op welken afstand dit doorboord wordt door de beschouwde projectielen*; waaruit dus een besluit kan worden getrokken omtrent de waarde onzer zware vuurmonden; ook in verband met den inhoud der brochure BINKES. Tabel II bevat de uitkomsten dier berekeningen.

Uit de graphische voorstelling en uit deze Tabel hebben wij den eenvoudigen regel afgeleid:

dat het weerstandsvermogen eener pantsering gemakkelijk wordt gevonden door het cijfer der pantsersdikte in cM. te verminderen met het cijfer 9,5.

Raadpleegt men nu de cijfers van het arbeidsvermogen, dan kan men op een der kromme lijnen terstond het punt vinden, waar ongeveer een gegeven pantsertype zal worden doorboord, of uit de Tabel II door interpolatie. Ook kan men de grens vinden voor het vermogen van een der beschouwde vuurmonden. Nemen wij b.v. het kanon van 24 cM. St. van 25 kal. dat aan de monding een arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel heeft van 24,04, dan zal een pantser van 34 cM. dikte niet meer door de projectielen

van dien vuurmond kunnen worden doorboord; hetgeen ook uit de teekening te lezen is.

Eenzoo zal het pantsertype *Sachsen* (dikte 40,6 cM.) doorboord worden met $40,6 - 9,5 = 31,1$ dus op ongeveer 1100 M. door het projectiel van het kanon van 24 cM. St. van 30 kal.; zooals ook uit de teekening zal blijken.

Zoo ziet men, dat het arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel uit het kanon van 24 cM. St. (van 25 kal.) op 1100 M. bedraagt: 18,97. (de gemiddelde afstand van het vaarwater langs de evenwijdige batterij op Fort Erfprins bedraagt 1100 M.); een vijandelijk schip met $18,97 + 9,5 = 28,47$ cM. pantserdikte zal dus nog even op dien afstand worden doorboord; doch zwaardere pantsers zullen aldaar veilig zijn.

Wij stellen alzoo voor: de formule

$$J = z - 9,5$$

of

$$z = J + 9,5$$

waaruit het arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel, of wel de dikte der pantsering welke daarbij nog juist wordt doorboord, (ongeveer) wordt gevonden naar gelang een van beide onbekend is.

Uit de teekening blijkt ten slotte, dat de uitwerking van ons kanon van 24 cM. II. tegen pantseringen geheel onvoldoende is, en moet deze vuurmond dus als kustvuurmond verdwijnen.

De door mij voorgestelde eenvoudige formule gaat alleen door bij toepassing van de formule van HÉLIE; gebruikt men andere formules voor het arbeidsvermogen, dan verkrijgt men ook andere uitkomsten. Zoo is b. v. in het opstel van den Kapitein der artillerie SCHEREN (*Mil. Spect.* 1883, N°. 12) het indringingsvermogen van het projectiel van 30,5 cM. waarschijnlijk volgens een andere formule berekend, en gaat bovenstaande formule daarbij niet door.

Voorts moet nog worden opgemerkt, dat de formules voor het indringingsvermogen alleen met vrucht kunnen worden toegepast, wanneer het kaliber van het projectiel niet te veel verschilt van de dikte der pantsering.

Eindelijk moet nog worden vermeld, dat de firma KRUPP sedert kort pantserprojectielen heeft vervaardigd, welker indringingsvermogen grooter is dan de tot hiertoe gebezigde van eenzelfde kaliber; en dat dus waarschijnlijk nieuwe formules voor de doorboring van pantseringen zullen moeten worden opgesteld.

Door dezelfde firma werden ook proeven genomen met pantserprojectielen, waarvan de kop een komvormige uitholling had; op deze wijze meende men, bij schuin op de plaat invallende projectielen, de richting van den schok tot de normaal te kunnen terugvoeren, en daardoor het indringingsvermogen te vergrooten.

Men zie ook omtrent den invloed van het materiaal der projectielen op het indringingsvermogen, de mededeelingen van den Kapitein SCHERER in het *Mil. Blad* N°. 21.

Gorinchem, September 1883.

J. A. K. VAN HASSELT,

1ste luit. der artillerie.

N.B. Hierachter worden de gegevens voor de graphische voorstelling in een tabel vereenigd, vermeld.

Tabel I.

Trefselheden, afstanden en arbeidsvermogen van onderstaande vuurmonden.

	Kanonnen van									
	30,5		24 (30 kal.)		28 A.		24 (25 kal.)		24 IJ.	
Aanvangssnelh.	490 M.		505 M.		475 M.		470 M.		364,5 M. (1)	
Gewicht Proj.	333 KG.		215 KG.		255 KG.		161 KG.		144 KG.	
Afstand.	Trefselh.	Arb. verm. per cM. O.	Trefselh.	Arb. verm. per cM. O.	Trefselh.	Arb. verm. per cM. O.	Trefselh.	Arb. verm. per cM. O.	Trefselh.	Arb. verm. per cM. O.
	Meters.	M.	M. T.	M.	M. T.	M.	M. T.	M.	M. T.	M. (1)
0	490	42,52	505	37,06	475	33,33	470	24,04	364,5	12,93
200	481,8	41,11	497	35,90	466,3	32,12	460	23,03	357,5	12,44
400	473,8	39,75	489	34,75	457,8	30,96	450,2	22,05	350,6	11,96
600	466	38,48	481	33,62	449,3	29,82	440,6	21,13	343,5	11,50
800	458	37,15	473,5	32,58	441,1	28,75	431,2	20,23	337,2	11,07
1000	450,5	35,94	466	31,55	433	27,70	422	19,38	331	10,66
1200	443	34,75	458,5	30,55	425,1	26,70	413	18,56	325	10,28
1400	435,7	33,62	451	29,55	417,5	25,75	404,5	17,80	319	9,89
1600	428,5	32,52	444	28,64	409,8	24,81	396,5	17,11	313	9,53
1800	421,8	31,51	437	27,75	402,5	23,93	388,6	16,43	307,3	9,19
2000	414,3	30,40	430	26,87	395,7	23,13	381	15,80	302	8,87
2200	407,5	29,41	423	26,00	389	22,35	374	15,22	—	—
2400	401	28,48	416	25,14	382,5	21,61	367	14,66	—	—
2600	394,8	27,60	410	24,40	376	20,88	360,5	14,14	—	—
2800	388,6	26,75	403,5	23,66	370	20,22	354,5	13,68	—	—
3000	382,8	25,95	397	22,90	364,6	19,64	349	13,26	—	—

(1) Volgens Handb. Ondero'ch. en Korp. der art. I, bladz. 191.

Tabel II.

Uitwerking tegen pantserschepon.

Namen van Pantserschepon.	Dikte der pantsers in cM.	Vereischt arb. verm. ter doorboring in M. T. per cM. Omkr.	Maximum-afstand waarop het pantser wordt doorboord door de projectielen van				
			30,5 (30 kal.)	24 28 A. (25 kal.)	24 24 IJ	24 24 IJ	24 24 IJ
Amiral Baudin, Dandolo, Duilio. Calman, Indomptable, Requin, Terrible.....	55,5 50	40,0 40,5	Niet 300	Niet ,	Niet ,	Niet ,	Niet ,
Inflexible.....	48,7	30,8	400	,	,	,	,
Majestic, Ajax, Agamemnon....	45,7	36,4	920	100	,	,	,
Amiral Duperré, Hoche, Magenta.	45,3	36,0	1000	180	,	,	,
Tonnant.....	45	35,6	1050	240	,	,	,
Sachsen, Baiern, etc.....	40,6	30,85	1900	1130	410	,	,
Torens van Thunderer, Devastation.	34	24,9		2660	1760	,	,
Tempête, Vengeur.....	33	23,2		2960	2000	200	,
Glutton.....	30	20,2			2800	800	,
Alexandra, Thunderer, Devastation.	29,5	20,0			2880	850	,
Kaiser.....	25,7	16,2			M	1880	,
Hotspur.....	25	15,5			M	2100	,
Friedrich der Grosse, Preussen ..	24,5	15,0			M	2300	,
Cyclops, Gorgon, Hecate.....	23,5	14,0			M	2680	,
Cerberé, Bouledogue, Béliér, Tigre.	22	13			M	Meer dan 3000	,

N.B. Aangezien een pantser van 22 cM. dikte een weerstandsvermogen heeft van \pm 13 M. T. arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel, zullen alle pantseringen van minder dikte dan 22 cM. doorboord worden op alle afstanden tot 3000 M., behalve door de projectielen van 24 cM. IJ. Deze laatste, hebben aan de monding een arbeidsvermogen van 12,93 M. T. en kunnen dus alleen pantsers van minder dikte dan 22 cM. doorboren op kleine afstanden.

De officiers-examens der onderofficieren van de hoofdcursussen.

De examens, ter verkrijging van den rang van 2de Luitenant, door de leerlingen van de hoofdcursussen, zijn weder afgelopen.

De uitslag kan niet anders dan zeer gunstig worden genoemd, een omstandigheid waarin ik mij, als onderwijzer aan een dier hoofdcursussen, natuurlijk zeer verheug. Aangezien het mij evenwel voorkomt, dat een verandering in de wijze waarop bedoelde examens afgenomen worden hoogst wenschelijk is, ben ik zoo vrij de hieronder volgende beschouwingen aan het oordeel van meer bevoegden te onderwerpen. Misschien is het niet overbodig daarbij op te merken, dat het laatst gehouden examen geenszins de aanleiding tot dit schrijven was, doch dat het mij slechts in een bestaande overtuiging bevestigde.

De eenige bepalingen omtrent de te bespreken examens, zijn vervat in het *Voorschrift tot regeling van de opleiding van onderofficieren tot den rang van 2den Luitenant der Infanterie en van 2den Luitenant-kwartiermeester*, vastgesteld bij *Koninklijk besluit van 28 October 1882 N°. 28* (met wijziging door het *Koninklijk besluit van 5 Juni 1883 N°. 39*.)

Behalve het programma van examen is daarbij alleen bepaald dat de leerlingen der hoofdcursussen, na het doorloopen van de 2de of hoogste klasse, die na een ingesteld geneeskundig onderzoek voor den militairen dienst lichamenlijk geschikt worden bevonden, voor het examen in aanmerking kunnen worden gebracht.

De daarop betrekking hebbende voordrachten worden door den Inspecteur van het militair onderwijs aan de beslissing van den Minister van Oorlog onderworpen, onder overlegging van de extracten-stamboek, de extracten-strafregister, de geneeskundige verklaringen en de bewijzen van Negerlandschap der leerlingen. Uit een door hen onderteekend stuk moet blijken, voor welk leger, hier te lande of in Indië, zij in aanmerking wenschen te komen of aan welk leger zij e. q. de voorkeur geven. Zijn zij minderjarig

dan wordt bovendien de schriftelijke toestemming hunner ouders of voogden vereischt.

Eindelijk is daarin bepaald dat het examen te 's Gravenhage wordt afgenomen in de tweede helft der maand September door eene vast examen-commissie.

Voor hen die met den tegenwoordigen gang dier examens onbekend zijn, diene het volgende:

Het examen is gesplitst in twee gedeelten en wel een schriftelijk examen, afgelegd bij de inrichting waaraan de aspirant onderwijs ontving, en een mondeling examen, afgelegd te 's Hage.

Eenige weken vóór den aanvang van het examen wordt door ieder der onderwijzers aan de hoofdcursussen een bepaald getal examenvragen, voor het vak waarin zij les geven, aan den Voorzitter der vaste examen-commissie, ingediend. De examen-commissie splitst zich in eenige subcommissiën voor de verschillende vakken. Uit de ingediende vragen wordt nu een keuze gedaan ter beantwoording bij het schriftelijk examen. Zooals reeds werd opgemerkt wordt dit laatste afgelegd bij de inrichting waaraan de aspirant onderwijs ontvangt. Daartoe worden bij die inrichting eenige officieren aangewezen, om voor den goeden gang van zaken te waken. Zij ontvangen de te beantwoorden vragen in een verzegeld pakket, dat in tegenwoordigheid der examinandi moet worden geopend. Op iedere vraag is de tijd, die voor de beantwoording mag worden gegeven, vermeld. Op het voorgeschreven oogenblik worden de antwoorden ingenomen, in tegenwoordigheid der examinandi ingepakt en verzegeld en daarna, per eerstvertrekkende post, aan den Voorzitter der vaste examen-commissie te 's Hage gezonden. Zoodra nu de schriftelijke antwoorden door de subcommissiën nagzien en beoordeeld zijn, worden de aspiranten in ploegen opgeroepen om te 's Hage het mondeling gedeelte van het examen af te leggen. Bijzondere bepalingen omtrent dit laatste gedeelte zijn, althans officieel, niet bekend.

Mijns inziens is deze inrichting der examens niet zonder bedenkingen.

Een eerste grief die ik tegen deze, evenals tegen alle militaire examens, heb, is dat zij niet openbaar zijn. Het toelatingsexamen der Koninklijke Militaire Academie maakt daarop de eenige gunstige uitzondering. Toch kan de waarde van een examen er slechts door winnen als hieraan zelfs elke schijn van geheimzinnigheid ontnomen wordt. En terwijl nu, om anderen niet te noemen, de promotiën aan de Universiteiten, de examens tot het verkrijgen van akten voor het Middelbaar onderwijs enz., in het openbaar worden afgenomen, zijn de officiersexamens voor niemand toegankelijk. Toch zou het in het openbaar afnemen dier examens en het plaatsen van het daaromtrent uitgebrachte verslag in de *Staatscourant*, er m. i. slechts toe kunnen bijdragen om de waarde der examens te verhoogen en de bekendheid met en de belangstelling in het militaire onderwijs te doen toenemen.

Een tweede bezwaar dat ik tegen de inrichting der examens heb is dat,

terwijl h.v. de eindexamens aan de *Militaire Academie* en aan het *Instituut voor de Marine*, bij die inrichtingen wordt afgenomen, de eindexamens der leerlingen van de hoofdcursussen te 's Hage worden gehouden.

Waarom dit onderscheid? Het eenige argument, dat er misschien voor kan worden aangevoerd, zou zijn dat de leerlingen, althans die van de infanterie, van twee verschillende inrichtingen afkomstig zijn.

Ik voor mij zou altijd de voorkeur geven aan een regeling waarbij de, door den Koning benoemde vaste examencommissie, achtereenvolgens bij elk der hoofdcursussen het examen in zijn geheelen omvang, dus ook het schriftelijk gedeelte afnam, en wel hoofdzakelijk omdat daardoor de invloed der school zou toenemen en de wisselvalligheid, aan elk examen hoe nauwgezet ook afgenomen eigen, zou verminderen. Terwijl vroeger, bij de hoofdcursussen een zongenaamd vóórexamen werd afgenomen en daardoor aan de inrichting van onderwijs een groote macht werd toegekend, de beslissing n. l. of de leerling al dan niet aan het examen mocht deelnemen, heeft men, toen er, zeer te recht, met dat stelsel werd gebroken, als ander uiterste, aan de school elken invloed op het eindexamen ontnomen. Maar dat daargelaten valt het niet tegen te spreken, dat de meeste kansen voor een juiste beoordeeling van den aspirant, en daarop komt het toch vooral bij een vergelijkend examen, zooals het hier besproken in de hoogste mate is, vooral aan, daar verkregen worden waar hij zich onder de meest normale omstandigheden bevindt. Zeker mag men daartoe rekenen dat het examen, zij het dan ook tegenover een hem onbekende examencommissie, dan toch in de gewone omgeving en liefst door de onderwijzers, als examinatoren, wordt afgenomen.

Men vergelijke h.v. de omstandigheden waaronder een cadet, die in zijn gewone dagelijksche tenue op de hem zoo welbekende amusementsaal ten overstaan eener commissie, waarin volgens de voorschriften minstens twee der hoofden van onderwijs zitting nemen, examen aflegt, met die van den onderofficier, die in groote tenue, te 's Hage, tegenover een, hem geheel onbekende commissie, door hem eveneens onbekende examinatoren wordt ondervraagd.

Bezwaren tegen het afnemen der eindexamens bij de inrichtingen van onderwijs bestaan m. i. niet of kunnen gemakkelijk worden opgeheven.

Terwijl nu de leerlingen der beide hoofdcursussen naar 's Hage moeten komen en daarvoor reiskosten declareeren, zouden deze kosten vervallen en vervangen worden door de reiskosten van de Commissie van Kampen naar 's Bosch of omgekeerd (de inrichting te Delft vervalt in 1884). De overige kosten blijven gelijk of verminderen doordien men aan elke inrichting tot het afnemen der mondelinge examens over de leeraren kan beschikken, terwijl daarvoor nu andere officieren worden aangewezen. Het bezwaar dat een rangschikking der geslaagde aspiranten moeilijker zou zijn, kan evenmin zwaar wegen. Men kan het wegnemen door, bij behoud van de beide hoofd-

cursussen, de onderofficieren, die voor het leger hier te lande wenschen te worden opgeleid aan de eene en die voor Indië bestemd aan de andere inrichting te plaatsen, of door, wat misschien nog wenschelijker zou zijn, de beide hoofdcursussen te vereenigen.

De scheiding der leerlingen, in het eerste geval, zou nog andere voordeelen met zich brengen.

In de eerste plaats wordt daardoor de concurrentie tusschen de beide hoofdcursussen weggenomen en daarmede, ik spreek bij ondervinding, een factor, die hoogst nadeelig voor het onderwijs kan zijn. Hoe gunstig een edele nájver ook kan werken, hier heeft hij bepaalde schaduwzijden.

Maar ook voor de opleiding kan de verdeling der leerlingen, naarmate van hunne bestemming, voordeelen met zich brengen. Terwijl thans de leerlingen, welke hunne bestemming ook zij, dezelfde lessen volgen, en daardoor dikwijls onderwijs ontvangen in zaken, die hun later nooit te pas komen, zou dan het onderwijs overeenkomstig hunne bestemming kunnen worden gegeven. Terwijl b.v. aan de inrichting, voor de opleiding hier te lande bestemd, behalve de Fransche, ook de Hoogduitsche taal zou kunnen onderwezen worden, zou men de aanstaande officieren voor het Indische leger de gelegenheid kunnen geven, zich de Fransche en Engelsche en zoo mogelijk ook de gronden der Maleische taal, eigen te maken. Ook bij het onderwijs in de militaire vakken, zou men met de bestemming der leerlingen rekening kunnen houden.

Dat alles kan natuurlijk ook verkregen worden door de hoofdcursussen te vereenigen en aan die ééne inrichting de leerlingen te splitsen, zooals dit aan de Koninklijke Militaire Academie geschiedt. Men zal hiertegen aanvoeren dat volgens de bestaande regeling de leerlingen, behalve die voor de administratie, eerst even vóór het examen verklaren voor welk leger, hier te lande of in Indië, zij in aanmerking wenschen te komen, of aan welk leger zij c. q. de voorkeur geven.

Waarom zouden niet even goed als de leerlingen voor de administratie bestemd, ook die voor de infanterie, bij hunne toelating tot den hoofdcursus kunnen verklaren voor welk leger zij wenschen te worden opgeleid? Ontegenzeggelijk zou dit in het belang zijn van het Indische leger. Thans bestaat er gewoonlijk tusschen de neiging om al of niet naar Indië te gaan en de kans die men zichzelf toeschrijft om al of niet aan het examen te voldoen, een sterk verband.

Behalve van hen, die door familie-omstandigheden of door vocatie aan het Indische leger de voorkeur geven — en voor hen bestaat het bezwaar om zich reeds dadelijk te verklaren niet — verandert de bestemming nog al eens. Het Indische leger kan er, geloof ik, niet anders dan mede gediend zijn, wanneer het van deze categorie van officieren, die *faute de mieux* in zijn gelederen plaats nemen, bevrijd blijft.

Dat een afzonderlijke opleiding van de officieren voor de beide legers gunstig werkt, blijkt uit de ondervinding bij den cursus voor de administratie.

Het gehalte der leerlingen is, na de splitsing overeenkomstig de bestemming en de daaruit voortvloeiende betere opleiding, in het oog loopend gestegen.

Na deze uitwijding keer ik tot de examens terug. Reeds betoogde ik de wenschelijkheid om deze in het openbaar en bij de inrichtingen van onderwijs af te nemen. In het belang der billijkheid bij de rangschikking komt het mij wenschelijk voor de examens, voorzoo veel eenigszins mogelijk, *schriftelijk* te doen plaats hebben. Men verlieze niet uit het oog dat de rangschikking bij de aanstelling tot officier, op de geheele carrière van invloed blijft. Het wikken en wegen is bij een schriftelijk afgenomen examen aan veel minder bezwaren onderhevig dan bij een mondeling. Ik geloof met eenige zekerheid te mogen zeggen, dat door de tegenwoordige examencommissie dan ook aan het schriftelijk gedeelte van het examen, de grootste waarde wordt gehecht. Hoe komt het daarmee overeen, dat juist dit schriftelijk examen buiten tegenwoordigheid der examencommissie wordt afgelegd? Minstens genomen moest, bij de tegenwoordige regeling der examens, daarbij een gedelegeerde der examencommissie tegenwoordig zijn. Men versta mij goed. Het is verre van mij, zelfs den schijn van partijdigheid, op de officieren, thans met het surveilleeren van dat schriftelijk examen belast, te willen werpen. De omstandigheid dat ik persoonlijk daartoe behoor, zal dit duidelijk maken. In het belang der zaak komt het mij evenwel niet goed voor dat het gewichtigste gedeelte van het examen buiten tegenwoordigheid, zelfs van één lid der examencommissie, wordt afgelegd.

Een factor, die bij het eindexamen in rekening moet gebracht worden, is de beoordeeling der betrokken onderwijzers. Bij de laatst afgenomen examens is daaraan werkelijk eenige invloed toegekend, wat zeker door de inrichtingen van onderwijs op hoogen prijs wordt gesteld. Een examen toch geeft zelden de juiste beoordeeling der kennis; allerlei invloeden zijn daarbij in het spel. Hoe meer men dat nadeel kan wegnemen, hoe billijker. In het tegenwoordig vigeerende reglement voor de Koninklijke Militaire Academie, vastgesteld bij Kon. Besl. van 11 Augustus 1883 (*Staatsblad* N°. 128) wordt door art. 68, in verband met art. 66, bepaald dat, bij het opmaken van de rangschikking dergenen, die aan het eindexamen hebben voldaan, ook de driemaandelijksche lijsten van het laatste cursusjaar in rekening worden gebracht en wel zoo dat in elk vak de behaalde punten voor de helft en het gemiddelde der driemaandelijksche beoordeelingscijfers evenzoo voor de helft in rekening worden gebracht. Nu is er, zoolang er twee hoofdcursussen voor de infanterie bestaan, een groot bezwaar om dezelfde bepaling ook voor de leerlingen dier inrichtingen te maken. De omstandigheid toch, dat daardoor de aspiranten in hetzelfde vak door twee verschillende onderwijzers beoordeeld worden, die daarbij een geheel verschillenden maatstaf kunnen gebruiken, zou bij de rangschikking tot onbillikheden kunnen leiden.

Bij een verdeling der leerlingen over de beide inrichtingen van onderwijs, als boven besproken, zou die onbillijkheid evenwel verdwijnen. Maar ook

bij den tegenwoordigen toestand, zou het m. i. goed werken, indien officieel werd geconstateerd dat bij het examen de beoordeelingsstaten *moeten* geraadpleegd worden. Voor den ijver der leerlingen zie ik daarin een machting en justen prikkel.

Een andere zaak, waarop ik de aandacht wensch te vestigen, is het *practisch gedeelte* van het examen. Door de tegenwoordige regeling wordt daaraan, ook bij de meest ernstige opvatting der examencommissie, te weinig waarde gehecht. De praktische geschiktheid voor den officiersrang wordt geheel beoordeeld naar eenige exercitiën gedurende ± 2 uur. De schriftelijke oplossing eener tactische opgave op de kaart, zal men toch wel niet als van hooge waarde voor de beoordeeling der praktische geschiktheid beschouwen. Wel wordt als eisch voor toelating tot den hoofdcursus gesteld, dat de onderofficieren minstens één jaar dien graad bekleed hebben en dat zij door praktische geschiktheid, gedrag en dienstijver moeten uitmunten; maar men vergete niet dat die onderofficieren gedurende de twee jaren, die aan het officiersexamen voorafgaan, van alle korps- en garnizoensdiensten zijn vrijgesteld. Wel brengen zij tusschen het eerste en tweede studiejaar den tijd van 15 Juli tot en met ultimo September, bij een der korpsen van het leger door, een maatregel, die alle toejuiching verdient, maar men bedenke wel dat, hozeer die detachering hunne waarde als onderofficier ook verhoogen kan, zij, door het tijdstip waarin zij valt, voor de toekomst niet zooveel vruchten afwerpt, als wel mogelijk zou zijn. De militaire vakken toch worden, aan de hoofdcursussen voor de infanterie, geheel in het oudste studiejaar, dus na de detachering bij de korpsen onderwezen.

Aan de andere militaire inrichtingen van onderwijs wordt dan ook van een m. i. juister beginsel uitgegaan. Aan de Koninklijke Militaire Academie worden de cadetten der twee hoogste studie jaren van 15 Juni—15 Juli practisch geoefend. Het reglement voor de Academie zegt, in Art. 48, dat die oefeningen uitsluitend toepassingen van den gehouden theoretischen cursus zullen zijn. Hetzelfde is aan het Koninklijk instituut voor de Marine het geval. Ook daar doen de adelborsten der twee hoogste studie jaren na afloop van den theoretischen cursus een oefeningsreis. Bij de laatste inrichting wordt het theoretisch eindexamen vóór, het praktisch examen na de laatste oefeningsreis afgenomen. Wat zou men nu kunnen doen om meerdere waarborgen voor en meerdere gegevens omtrent de praktische geschiktheid der leerlingen van den hoofdcursus te verkrijgen? Twee wegen staan daartoe m. i. open:

Thans vangt het cursusjaar met 1 October aan en krigen de leerlingen van het oudste studiejaar van 25 Juli—25 Augustus, dus onmiddellijk vóór het examen, een maand verlof. Wanneer men het cursusjaar met 1 September, dus een maand vroeger doet aanvangen en de maand verlof laat vervallen is er geen enkel bezwaar om het eindexamen in het begin van Juli te doen aanvangen en vóór 15 Augustus te doen eindigen. Van af dien datum kunnen de onderofficieren alsdan nog bij de korpsen gedetacheerd

worden en aan de najaarsoefeningen deel nemen, om daarbij bewijzen hunner praktische geschiktheid af te leggen. Het uitbrengen van een rapport daarentrent wordt dan natuurlijk aan de korpscommandanten opgedragen. Nu is het, bij den verschillenden maatstaf waarvan, bij het uitbrengen dier rapporten zou kunnen worden uitgegaan, natuurlijk weder aan bezwaren onderhevig om van die beoordeeling de beslissing omtrent den uitslag van het examen te doen afhangen. Dit blijve dus de taak der examencommissie maar, wanneer over een der onderofficieren eens een, wat de praktische geschiktheid betreft, zeer ongunstig rapport werd uitgebracht, zou men de bevordering tot officier kunnen uitstellen totdat dit oordeel gunstiger kon luiden.

Een andere oplossing zou misschien kunnen gevonden worden door de onderofficieren van het oudste studiejaar, in plaats van hen met verlof te zenden, van 15 Juni—15 Juli, aan de oefeningen in het cadettenkamp te doen deelnemen.

Men zal als bezwaar tegen dezen maatregel aanvoeren het verschil der theoretische opleiding van de cadetten met die der onderofficieren aan de hoofdcursussen. Of zich dat verschil bij de oefeningen in het kamp sterk zou doen gevoelen, meen ik te mogen betwijfelen. Men vergelijkte slechts de eischen in de *militaire vakken* voor beide categoriën van aspirant-officieren gesteld. Zij zijn de volgende:

A. *Exercitie- en dienstreglementen.*

Voor de cadetten.

De dienst- en exercitiereglementen voor het wapen der infanterie.

De vorm van militaire rapporten.

Voor de onderofficieren.

Grondige kennis van de recruten-, compagnies- en bataljonsschool. Het voorschrift betreffende de wapen- en schietoefeningen bij de infanterie.

Het garnizoensreglement.

B. *Militaire wetten en administratie.*

Voor de cadetten.

De militaire wetten en het reglement van krijgstucht.

Oorlogsgebruiken.

De militaire administratie.

Voor de onderofficieren.

De wetten betreffende de inkwartiering, — met de reglementaire bepalingen en voorschriften ter uitvoering daarvan — op de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen van officieren der Landmacht, en tot regeling der pensioenen bij de Landmacht.

In hoofdzaken: de kennis van het reglement van krijgstucht, van het

crimineel wethoek voor het krijgsvolk te lande en van de rechtspleging bij de Landmacht.

Eenige kennis der oorlogsgebruiken.

Bekendheid met de voornaamste bepalingen der wetten op de militie en de schutterijen.

Bekendheid met de wijze, waarop de administratie moet gevoerd worden bij de compagnieën en bij detachementen van mindere sterkte, alsmede met de voorschriften betreffende het vervoer van die detachementen en de bijzondere voorschriften voor het vervoer van miliciens bij opkomst onder de wapenen en bij vertrek met groot verlof.

C. *Wapenleer.*

Voor de cadetten.

De kennis der draagbare wapenen, de theorie van het schot, alsmede de algemeene artillerie voorzoo veel voor het wapen noodig is.

Voor de onderofficieren.

Algemeene kennis der draagbare wapenen hier te lande en in Oost-Indië in gebruik.

Een grondige kennis van het Nederlandsch-infanterie-geweer: samenstelling, werking, onderhoud, munitiën. Een juist denkbeeld van de kogelbaan in het algemeen, en in het bijzonder bekendheid met de banen, die het Nederlandsch infanterie-geweer oplevert; de bestreken ruimte, trefkans en uitwerking op verschillende afstanden. dus grondige bekendheid met het geweer als vuurwapen. Eenig begrip omtrent de inrichting en de uitwerking van het Fransche, het Duitsche en het Belgische infanterie-geweer.

Eenige bekendheid met de soorten van vuurmonden bij de Nederlandsche artillerie, zoo hier te lande als in Oost-Indië in gebruik, en met de soorten van projectielen, de afstanden waarop, en de doelen waartegen zij worden aangewend; een denkbeeld aangaande het laden en richten bij die vuurmonden.

D. *Versterkingskunst.*

Voor de cadetten.

De versterkingskunst.

Voor de onderofficieren.

De vluchtige versterkingskunst in haren geheelen omvang.

In hoofdzaken: de veldversterkingskunst; meer in bijzonderheden: het verwaardigen en het gebruik der hindernissen en beletselen, de dekkingen tegen vijandelyk vuur. De eenvoudigste wijzen om bestaande gemeenschapsmiddelen onbruikbaar te maken en onbruikbaar gemaakte te herstellen; het maken van veldbruggen.

Van de duurzame versterkingskunst: een denkbeeld van de voornaamste hoofdstelsels van bevestiging, met name het gebastionneerde en het polygonale stelsel. De benamingen en het doel van de verschillende werken, die een duurzame versterking uitmaken, ook van forten en dijkposten, de gemeenschap tusschen die werken en hunne onderlinge bestrijking.

Een algemeen denkbeeld omtrent den aanval en de verdediging van duurzame versterkingen, vooral aangaande de rol, die de infanterie daarbij te vervullen heeft.

E. *Tactiek, strategie en krijgsgeschiedenis.*

Voor de cadetten.

De velddienst en de tactiek, de beginselen der strategie en de krijgsgeschiedenis.

Voor de onderofficieren.

De verschillende onderwerpen, behandeld in het »Voorschrift op den velddienst voor het Nederlandsche leger».

In hoofdzaak de elementaire tactiek der drie wapens en de beginselen der toegepaste tactiek, vooral met betrekking tot het infanterie-gevecht.

Alleen in het laatste vak zijn de eischen aan de onderofficieren gesteld, dus aanmerkelijk lager, maar toch geloof ik niet dat daaruit bezwaren zouden voortvloeien van het gezamenlijk uitvoeren der velddienstoefeningen of van kleinere tactische onderstellingen.

Veel zou het deelnemen der onderofficieren van de hooftcursussen aan de oefeningen in het cadettenkamp evenwel kunnen bijbrengen tot de bevordering van den kameraadschappelijken geest in het officierskorps.

Een laatste belang, waarop ik wensch te wijzen, is, dat men de examens streng afneme en zich niet door gebrek aan officieren late verleiden om de eischen wat lager te stellen. Men kan, naar mijn meening, aan het officierskorps geen grooteren ondienst bewijzen dan door bij de examens voor den officiersrang te toegevend te zijn. Het groote publiek is altijd geneigd de waarde van het geheele korps af te meten naar enkele leden, die er als het ware bij toeval in zijn opgenomen.

Hoe vleiend het ook voor een inrichting moge zijn, al hare leerlingen te zien slagen, wanneer dit het gevolg is van zwak afgenomen examens, is het zelfs tegen haar belang en kan het niet anders dan ongunstig op den verderen gang van het onderwijs werken.

Resumerende meen ik als wenschelijke veranderingen in de regeling der eindexamens van de hoofdcursussen te mogen aannemen:

- 1°. dat die examens in het openbaar worden afgenomen;
- 2°. dat zij zooveel mogelijk schriftelijk worden afgenomen en bij de vaststelling van den uitslag met de beoordeelingslijsten der onderwijzers rekening wordt gehouden;
- 3°. dat het examen aan de inrichting van onderwijs wordt afgenomen;
- 4°. dat voor de beoordeeling der praktische geschiktheid der aspirant-officieren meer gegevens worden verstrekt dan bij de tegenwoordige regeling.

Kampen, November 1883.

W. DE MEESTER.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Toen ik u in mijn laatsten brief met een enkel woord over het bezoek van den Koning van België sprak, had ik a propos daarvan nog gaarne uwe aandacht willen vestigen op een bij die gelegenheid door dien Souverein aan onze officieren gestelde vraag; doch mijn reeds wat uitvoerige briefwisseling noopte mij dat voorval tot mijn volgend schrijven te bewaren. Die vraag was dan, of wij hier niet, evenals in België, een »mess" voor de officieren hadden?

Laten we eens zien, mijn waarde *Spectator*, in hoeverre zulk een instelling, die in België, — in de groote garnizoenen korpsgewijze, in de kleinere zooveel mogelijk garnizoensgewijze — wel bestaat, aanbeveling verdient. Of ik zie wel dat bij het lezen van dien eersten volzin, een groot gedeelte onzer kameraden, een beetje ongeloovig of medelijdend de schouders ophaalt, en denkt: »mijn hemel! wil die nu waarachtig in onzen tijd, die oude koeien uit de sloot gaan halen? die *officierstafels*, die *model-korpsfeesten*, met huu gedwongen aardigheden en hun toasten op de »wapens" weer terugroepen? Kom, die overblijfselen van '30, laten wij daarmee nu maar afgerekend hebben, dat is immers niet meer van onzen tijd. Als de dienst afgelopen is, en wij om vier uur de burgerkleeren aantrekken, hebben we immers met elkaar, in onze kwaliteit niets meer te maken. Laat ons dan toch vrij om te gaan eten waar en met wien wij willen. Het lust mij niet om dan nog eens dienstpraatjes aan te hooren, en op mijn woorden te moeten waken omdat ik alweer in tegenwoordigheid van superieuren ben. Na vieren wil ik vrij zijn." Onder onze jongste kameraden zijn er misschien wel, die het nog sterker zullen uitdrukken en zeggen: »Na den dienst gaat mijn doen en laten niemand aan, dan ben ik gewoon *staatsburger*" — dat is de term, die dan nog al eens dikwijls van »geavanceerde" begrippen moet doen blijken. En toch op gevaar van een oogenblik voor zeer weinig »geavanceerd" aanzien te worden, waag ik het eens voor het nut van die zoogenaamde »mess" te pleiten.

In Duitschland bezitten de officieren in alle garnizoenen van eenige be-

teekenis, in hun »militair Casino" een vereenigingspunt, waar ze elkaar dagelijks ontmoeten, en waar de ongehuwde officieren gezamenlijk eten. Sommigen dier societeitsgebouwen zijn met weelde ingericht en bezitten gezelschaps-, lees- en speelzalen. Evenals dus onze societeiten in de groote steden? Ja, doch met dit verschil dat het militaire vereenigingen zijn, waar wel burgers worden geïntroduceerd — burgers, die daarmede niet weinig vereerd zijn — doch welke vereenigingen door officieren worden bestuurd. Hoewel het dagelijksch bezoek daarvan volstrekt niet streng verplichtend is, zoo behoort het toch tot de uitzonderingen, indien een officier zonder bepaalde redenen er zich niet iederen dag vertoont. Die uitzonderingen komen natuurlijk onder de ouderen in rang en de gehuwden meer voor dan onder de jongeren, die wel degelijk zich zouden hebben te verantwoorden, jegens hun oudere kameraden, indien ze opvallend weinig het »Casino" bezochten. »Nu ja, hoor ik al zeggen", in Duitschland, die groote kazerne, in Duitschland waar de officieren zich meer dan bij ons een afzonderlijk wezen in de maatschappij gevoelt, daar mag zoo'n dwang misschien gewild zijn, maar wij hebben ons Goddank sinds vijf en twintig jaren daarvan vrij gevochten".

Zeer juist M. H., maar weest dan ook zoo consequent van niet altijd zoo hoog op te geven van dat Duitsche officierskorps, van den band die daarbij ontegenzeggelijk veel sterker dan elders bestaat. Ge komt niet terug van een uitstapje aan den Rijn, ja al zijt ge maar tot Kleef of Emmerik geweest, of ge hebt ons allerlei moois en navolgenswaardigs van die heeren te vertellen; ge hebt den mond vol van hun volmaakte gezelschapsvormen, hun onderlinge deferentie, hun korpsgeest tegenover het publiek. Herlees daarover maar eens zooveel Hollandsche brochures en dagbladartikelen, die niet van een soort germanomanie waren vrij te pleiten, ge vindt daar alles goed; maar men moet u niet met de geringste schaduw van een dwang zooals daar bestaat aankomen, want daarvan wilt ge niets weten.

Maar laten we eens zien hoe het in dit opzicht in België is gesteld, welks klein militie-leger meer punten van vergelijking met het onze geeft, want in dat nog al democratisch landje bekleedt de officier volstrekt geen zoo verheven standpunt.

Ieder korps b.v. in Brussel in garnizoen heeft zijn afzonderlijke »mess". Die van het regiment grenadiers bestaat in een groot hôtel op den boulevard de l'Observatoire; zij is het eigendom van het korps, een vorstelijk geschenk voor eenige jaren door den Graaf van VLAANDEREN aan het regiment gedaan. Behalve de groote eetzaal, treft men er lees-, speel- en biljardzalen aan, geheel gemeubeld overeenkomstig de eischen waaraan zidke gebouwen in onze tijd moeten beantwoorden.

Waar die luxe-ameublementen van daan komen? Voor een gedeelte uit een zuinig nauwgezet beheer, van de door de contributie ontstane fondsen, maar vooral uit schenkingen, door personen of vereenigingen aan het korps gedaan.

Ge vindt daar in de eetzaal de portretten van het vorstelijke huis van België en van andere daarmede verwante en van voormalige bevelvoerders van het regiment. Geen eenvoudige photographiën, maar olieverfportretten van een meesterhand. Het tafelservies, de prachtige pièces de milieu, ze zijn alweer een souvenir geweest, van de eene of andere hooggeplaatste gast. Het is daar ten minste mogelijk een officierkorps een aandenken te geven, dat tevens van practisch nut is. Wat staat b.v. op de bibliotheek van het Regiment Grenadiers en Jagers hier, die zilveren drinkbeker, geschenk der Haagsche Schutterij, niet vreemd op de tafel geëncadreerd tusschen een paar zandbakjes, een inktkoker en eenige militaire tijdschriften, die in hun ernst het air hebben van dat in hun midden verdwaald attriboot van feestvreugde, minachtend den rug toe te draaien.

Al de ongehuwde officieren van het Belgische grenadierregiment eten in de »mess". De oudste in rang presideert gewoonlijk die tafel, hoewel volgens de statuten ook een ander daartoe kan gekozen worden. Uit deferentie is het eerste echter regel. Een commissie van drie officieren bestuurt niet alleen alles wat op de tafel betrekking heeft, maar de geheele »mess". Houdt mij ten goede, mijn waarde Spectator, dat ik u niet in cijfers ga uitrekenen, op hoeveel ieder officier op die wijze zijn plat du jour, zijn couvert, wijn enz. komt te staan. Het al te openhartige blootleggen van den geldelijken toestand van een niet bemiddeld officier bij ons, heeft mij in onze couranten dikwerf onaangenaam aangedaan, als ik daar de waschlijst, het ontbijt, tot het bittertje en de sigaren toe, zag opgesomd, waarbij wel eens het »qui prouve trop" enz. vergeten werd. Men behoeft in zulke voor het publiek onsmakelijke bijzonderheden niet af te dalen, om te overtuigen, dat men ons vak niet om de pecuniele voordeelen kiezen moet. Noem het cijfer maar »en bloc" en iedereen, die de eischen van onzen maatschappelijken stand kan beoordeelen, geeft u immers gelijk dat ge van dat traktement alleen bezwaarlijk aan al die eischen voldoen kunt.

Dit kan ik u alleen zeggen, dat onze kameraden te Brussel een tafel hebben, die, bij gemis van een »mess", verreweg de meesten hunner zouden moeten ontberen, en die gerust wedijveren kan met een zeer voldoende table d'hôte. De gehuwde officieren dragen een kleine contributie bij, doch hebben daarvoor het recht te allen tijde de tafel te bezoeken. Natuurlijk is al het dienstpersoneel, koks, bedienden, onder controle van de commissie; alleen de »Chef de Cuisine" is in den regel een burger, die zijn vak goed verstaat. Eén dag in de week is bestemd voor zoogenaamde »jour de réception", d. w. z. dat als regel wordt aangenomen om ook alleen op dien dag gasten mee te brengen. Het diner wordt dan opgeluisterd door de muziek van het regiment, gratis natuurlijk, want het is immers hun eigen muziek. Het aan tafel bedienend personeel zoowel als dat in de andere lokalen is gekleed in een zeer nette liverei; alweer een geschenk. Dat die diners geen onstuimige »festins de Balthasar" zijn, maar hoewel zeer kameraadschappelijk, toch een zekeren

stempel van deftigheid behouden, is bij den uiteenloopenden leeftijd en rangen der aanzittenden ligt te begrijpen. Toen ik het voorrecht had den gast van een der officieren te zijn, merkte ik dan ook op, hoe reeds betrekkelijk spoedig, de hoofdofficier, die de tafel presideerde, opstapte en de ouderen dat voorbeeld volgden, zoodat er voor »la canaille" nog een beetje gelegenheid overbleef, om onder elkaar gezellig de dingen te bespreken die meer eigenaardig bij de subalternen te huis behooren.

Na de tafel, biedt de »mess" alle wenschelijke gelegenheden aan, om in de »tabagie", of in een der bovengenoemde localen, de voor Belg en Fransman onontbeerlijke koffie te verorberen en een domino of trictrac partijtje te maken. In één woord, de geheele inrichting heeft niets van dat naakte, stroeve, al te eenvoudige, wat men allicht van een zuiver militaire inrichting zou verwachten; en slechts de vele uniformen en de militaire attributen van kunstwaarde, die de zalen versieren, herinneren u er aan dat ge niet in een der gewone hotels zijt.

Het regiment »Caribiniers" heeft zijn »mess" in een afzonderlijk bijgebouw van de »caserne du petit château". »Ai, Ai! daar heb je het al. Zie je wel, ja bij zoo'n enkel keurkorps is het misschien heel mooi, maar bij de anderen, hoe is het daar? Eten in de kazerne, ik zou je er voor bedanken". Een oogenblikje mijn waarde. De »mess" van de Caribiniers is wel wat meer afgelegen, en wel *naast*, maar niet *in* de kazerne. Ook dat huis heeft, hoewel in eenigszins meer eenvoudige proporties, dezelfde gemakken; evenzoo rook- en speelzalen, ja een niet onaardigen tuin zelfs. Overigens is de inrichting, zijn de statuten, de gebruiken dezelfde als ik ze u hierboven schielste. En zoo is het bij andere korpsen, niet alleen te Brussel maar h.v. te Antwerpen, waar de talrijke artillerie een zeer fraaie »mess" heeft, ja overal waar maar een voldoende personeel officieren op de plaats is.

Behoef ik u er op te wijzen, hoe die coöperatie, juist op dit gebied, vooreerst ontegenzeggelijk materieel voordeel afwerpt, als ge eens bedenkt hoe in onzen tijd, in de groote steden, de restauratiehouder de natuurlijke vijand is van het budget van den officier, die, wat het bereiken van een »anständige, aangename gelegenheid om te dineeren betreft, voor een vraagstuk staat, dat hem soms lastiger lijkt dan al de wiskunde van vroeger. Maar mij dunkt er schuilt grooter voordeel voor het officierskorps in het bezit van die »mess".

Wij willen het wel bekennen niet waar, dat er zoo'n klein beetje relâchement van lieverlede is gekomen in den korpsgeest, in dien kameraadschappelijke band, die altijd een spreekwoordelijk sieraad van onzen stand was, en die tevens zulk een groote kracht er van uitmaakte; een beetje relâchement ook wel in de voorkomendheid, — ik bedoel dezulke die niet in de reglementen voor te schrijven is — van jongeren tegenover ouderen. Een in-

richting zooals de »mess“ is zeker een krachtig middel tegen die beide gebreken, die wel wat het gevolg zijn van »den geest des tijds“.

Men werpe mij niet tegen, dat wij hier in Nederland onze societeiten hebben; dat wij daar immers de beschaafde burgerij ontmoeten; dat wij juist daar gelegenheid vinden, om minder exclusief militair maar meer algemeen staatsburger te zijn; dat het juist zoo goed is, dat de officier zich niet van zijn medeburgers afzondert; dat zoo iets in onzen tijd volstrekt niet meer tehuis behoort; dat men toch niet *altijd* met dienstpraatjes moet bezig zijn. Tegenover al die schijnbaar verlichte opvattingen, zal ik allereerst stellen: dat de Belgische officier *behalve* de »mess“ nog evengoed als wij societeiten kan bezoeken, en daar een misschien heilzame afwisseling in gesprekken kan vinden. En wat de dienstpraatjes“ betreft, men houde mij ten goede, dat ik onder dienstpraatje vooreerst volstrekt niet reken, het bespreken op vertrouwelijke wijze, — de *causerie* — met kameraden van onderwerpen ons vak betreffende, of belangen of voorvallen, die zich beter onder ons laten behandelen. Uit vrees voor *dienstpraatjes* zijn wij er toe gekomen, om *nooit* nagenoeg over dingen, die ons toch uit den aard der zaak bijzonder belang inboezemen, te *durven* spreken; want de vluchtige ontmoetingen in de kazerne of in de rust bij de oefeningen, zal men toch wel meestal niet onder de aangename en vruchtdragende gelegenheden tot gedachtenwisseling willen rekenen. 't Is zonderling hoe inschikkelijk wij ons in societeiten *altijd* voegen naar de gesprekken der burgers, die zich omgekeerd in 't minst niet om onze tegenwoordigheid bekommeren om zaken te bespreken die wij soms alleen uit beleefdheid aanspreken. Want zulke algemeene belangwekkende onderwerpen, zijn het zeer dikwerf ook niet. Advocaten spreken in onze tegenwoordigheid over rechtzaken; doctoren over een proef of een »belangrijk exemplaar“; leeraars over het 's morgens afgeloopen examen enz.

Wij alleen, wij spreken uit bescheidenheid in hun tegenwoordigheid niet of weinig over ons beroep, waardoor wij zeer dikwerf, bij de natuurlijke mindere bekendheid met *hun* geliefkoosde onderwerpen, een tamelijk lijdelijke rol in het gesprek hebben, en ten slotte hen wel onwillekeurig den indruk moeten geven, dat er dan ook waarachtig bij ons »niet veel omgaat“. Zagen we er minder tegen op, eens enkele maal wél militaire onderwerpen in hun bijzijn te behandelen, velen zouden misschien beter gaan gelooven, dat er behalve excerceeren en fourageeren, nog andere zaken tot ons beroep behooren. Laat hen gerust ook eens een enkele maal »met den mond vol tauden“ staan: het zal ons geen kwaad doen.

Maar bovendien, er is bij ons zooveel, dat wel eens zeer noodzakelijk onder ons moet besproken worden, elders dan in de kazerne; in 't bijzonder voor de jongeren is dat noodig. Vooral in de *grootte* garnizoenen, waar thans ieder vrij wel zijn eigen weg gaat, en dit soms van stonde af, dat men officier wordt. In die grootte steden geschiedt de opname in een officierskorps al heel koud. Men leert den nieuw aangekomene al heel langzaam,

ja bij zoo uiteenlopende levenswijze, smaken en neigingen, waarvoor die steden alle debouchés hebben, soms in het geheel niet kennen. Wat wil er bij zoodanigen toestand wel overblijven van die van oudsher genoemde militaire kameraadschap? Wat blijft er dan wel van over, als we elkander buiten de diensturen soms nooit spreken?

Ge verdenkt mij toch hoop ik niet van een overdreven »als een klit" aan elkaar hangen, te willen aanbevelen; doch wanneer materieel welzijn te gelijk bevorderlijk is aan ietwat meer geregelden innigen band onder ons, dan acht ik dit een weldaad. Er zijn zoo'n massa dingen: vormen, toon, fijne beschaving, enz. en vooral wat de Franschen »l'apprentissage de la vie" noemen, die men evenmin op de schoolbanken, als in het ouderlijke huis kan leeren; die men moet afzien van hen, die hun »stage" al gemaakt hebben. Voor dat alles is het een weldaad, als vooral de jonge officier, dat ééne uur van den dag, zich bevindt te midden van kameraden, die hem gaarne een onschuldige tekortkoming zullen vergeven, waar men dat elders niet doen zou. Een beetje knellende band zal dat eten met ouderen en hooger en in rang in den beginne wel zijn, maar die kleine inspanning mag toch wel, waar ná dat uur, nog zooveel vrijheid overblijft. Er zijn te groote afwijkingen, ik behoef ze niet te noemen, ge begrijpt mij wel, in die vrijheid, die door dat ééne uur reeds minder mogelijk worden gemaakt. Moeten wij het niet bekennen, dat in onzen tijd, collectieve uitingen van die kameraadschap bijna dan alleen meer voorkomen, als zij tot beteugeling van een of andere betreurenswaardige handeling moeten optreden, die een getrouwe dagelijksche behartiging van kameraadschap wellicht juist had kunnen voorkomen? Wij laten tegenwoordig den jongen officier, in zijn particulier leven, vrij wel geheel aan eigen opvatting over, tot dat die hem de eene of andere part speelt, om hem dan kameraadschappelijk, collectief aan de deur te zetten.

Zie, mijn waarde *Spectator*, tot de gewilde beroepseigenschappen bij ons behoort geloof ik, vooral bij de jongeren, een beetje opgewektheid van humeur, wat ongedwongen entrain; in de vormen blijvende moeten wij »ne pas bouder devant le mot pour rire", wij moeten ook van elkaar wat leeren verdragen, dat *verleert* men als men te veel ieder zijns weegs gaat.

Juist tegenover die zoo dikwerf besproken verraderlijk ingeslopen »malaise" werkt zoo'n omgang zoo uitstekend; vooral op den leeftijd waarop een gelukkig »bon mot", een gezellig vertrouwelijk praatje aan tafel, soms genoeg zijn, om de minder riante overdenkingen van een somberen voormiddag op de eenzame kamer doorgebracht, te doen vergeten. Komaan, een halve eeuw geleden waren de officieren ook niet rijk, de promotie was ook alles behalve schitterend en toch dagteekent dat zuchten over die »malaise" eerst van onzen tijd.

Laten we toch een beetje de *natuurlijke* voordeelen van onzen stand trachten te behouden; tot die voordeelen behoorden altijd een vrolijke, opgewekte

levensopvatting, een kameraadschap, die niet alleen straffend optreedt, maar vooral helpend, steunend en dagelijks achadeloosstellend voor ander gemis. Wij moeten in ons beriep, om meer dan een reden, niet het minst om de taak, die ons misschien eenmaal wacht, zoolang mogelijk jong blijven; daaraan is eenzelvig of in te beperkten kring leven niet bevorderlijk.

Te lang zitten turen in het officiersboekje, of zelfs den ganschen morgen te hebben gestudeerd, om dan in een of ander vertrek soms evenmin opwekkend als de kamer, te gaan zitten eten met twee of drie altijd dezelfde disch- en lotgenooten, is een regime waarbij we gauw oud worden. Die met mij er zoo over denkt zal in de »mess" veel goeds vinden. Ik herinner mij wel dat er van die oude »officierstafels" wel eens een enkel minder aanbevelingswaardig voorbeeld tot ons is gekomen. Maar ge ziet ik zou ze in haar inrichting evenals andere dingen met den tijd willen doen meegaan, zooals men dat in België en Duitschland heeft gedaan.

Dat wel eens vroeger zulk een samenzijn een onaangenaam voorval opleverde, ja b.v. soms zelfs een duel, 't is waar. En dat men bij ons van dit laatste, thans nooit meer hoort, valt mede niet te ontkennen. Ongetwijfeld is dit op zich zelf een heugelijk verschijnsel; maar ik heb mij wel eens de vraag gesteld of de oorzaak van dit verschijnsel evenzeer toejuiching verdient. Zou n.l. het tegenwoordig weinig voorkomen van een duel niet hoofdzakelijk toe te schrijven zijn aan het meer dan vroeger geheel los zijn van elkander; aan wederkerige onverschilligheid alzo? Zeker is het dat duels in het Deutsche leger b.v. nog altijd menigvuldig voorkomen.

Indien ik me er toe liet verleiden, mijn waarde *Spectator*, u wat lang over dit punt bezig te houden, was het alleen dewijl ik gaarne aan uw aandacht onderwerp, alles wat naar mijn meening strekken kan om te reageeren tegen den wel wat ingeslapen toestand waarin wij verkeerden. Wij leven in een tijd van studie, welnu! goed, laten wij studeeren, verstandig zijn. Maar niet TE verstandig, want dan worden wij egoïst en vervelend. Het eerste is de dood voor die onderlinge toewijding, die onze kracht moet uitmaken; het tweede is voor geen enkele betrekking in de maatschappij een vereischte, hoewel het wel eens als een gemakkelijk middel wordt aangegrepen om voor hoog ernstig, diependkend, buitengewoon plichtbeseffend door te gaan. Laten wij burger zijn in den goeden, intellectueelen zin van het woord, waarlijk »citoyen"; wij zijn immers wel in staat gelijken tred te houden met de andere staatsburgers, maar laten wij dat woord niet verwarren met een te »burgerlijk" opvatten en waardeeren van de ridderlijke overleveringen van onzen stand. Geloof mij mijn vriend, in den grond des harten worden ze ons, »quoi qu'on en dise", door anderen nog altijd benijd. Laten wij ze zelf niet te veel miskennen.

»Pendant que j'y suis" ontdek ik daar, dat ik zoo ongemerkt juist tot een gemoedelijk praatje met mijne jonge collega's ben gekomen, dat zich al

zeer geleidelijk tot een hartelijken nieuwjaarswensch leent, waarmede ik voor heden mijn brief wensch te besluiten.

Welaan, mijn jonge kameraden, op wien de hoop van het leger voor de toekomst gevestigd blijft, laten wij, in onze oudejaarsavond-overdenkingen, de balans eens opmaken van het goede en van het voor 't oogenblik mischien eenigszins teleurstellende, wat onze loopbaan ons geeft. Tegenover heel veel miskennis, — o ik geef 't u gaarne toe; tegenover trage promotie, en een niet schitterend financiële positie, bezitten wij immers voordeelen, die de anderen met geen goud zouden kunnen koopen, en die ze ons nooit kunnen ontnemen, als *wij ze zelf* niet prijsgeven. *Wij* hebben onze goede hartelijke kameraadschap, de eerlijkheid in onze verhoudingen. Nog altijd en in ieder land is het een eer, *ons alleen* gegeven, den degen te dragen; de jongste van ons is de *plein pied* het overal geadmitteerde lid der maatschappij. In stede van op een muf kantoor tot schade van fysiek en humeur ons te moeten plooiën naar de nukken van den een of anderen hypochonderen patroon, bewegen wij ons immers in de vrije lucht, »au son du tambour ou du clairon". O! ze benijden het ons zoo, al halen ze soms schijnbaar wijsgeerig de schouders op voor dat soldaatje spelen. Kom aan jonge luitenants, niet te zwartgallig in die ranglijst getuurd. Zie eens naar boven, of achter die vensterruiten niet een compensatie te vinden is als ge achter de muziek van uw regiment door de straten trekt, of de ijzers van uw paard op de keien weerklinken en beken dat ge op dat oogenblik niet met de anderen ruilen wilt. Een opgeruimd humeur en een niet ontzenuwd lichaam is óók een kapitaal, dat dikwerf vrij wat meer soliede geplaatst is, dan die welke in onze eeuw van jacht naar winst en afgunstigen strijd om »'t gouden kalf", soms moeten veroverd worden, ten koste van gezondheid, opgewektheid, frisschen levenslust, en ja dikwerf van karakter. »Dans le service de l'Autriche, le militaire n'est pas riche", moet gezongen en niet gehuild worden.

Dat deden zij, die ons voorgegaan zijn, dat moeten ook *wij* blijven doen, en dat *kunnen* wij als we in ons binnenste nog een hoekje blijven overhouden voor iets anders, dan klaagliederen over vooruitzichten en traktementsverhooging. Niemand wenschte ze u vuriger toe, dan ik doe, »et pour cause"; maar ook niemand roept u met inniger overtuiging toe: »kan men niet *meer* voor ons doen, *wil* men niet *meer* voor ons doen, in 's hemelsnaam, maar *ons* kapitaal van levenslust en kameraadschap zult ge niet entameeren" — dan uw aller vriend:

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Geïllustreerde encyclopedie onder hoofdredactie van A. WINKLER PRINS, met medewerking van vele specialiteiten. Tweede, geheel omgewerkte en aanmerkelijk vermeerderde uitgave, met omstreeks 250 platen, 50 kaarten en tal van figuren. Rotterdam, Uitgevers-maatschappij ELSEVIER. 1883.

Gaarne voldoen wij aan het verzoek der uitgevers, om deze belangrijke verschijning onder de aandacht onzer lezers te brengen.

Zoals bekend is, werd de eerste uitgave eerst in het voorgaande jaar voltooid. Dat reeds thans een aanvang is gemaakt met een tweede druk vindt, volgens het Prospectus, zijn grond in de omstandigheid, dat de eerste reeds nagenoeg uitverkocht was en het den uitgevers wenschelijk voorkwam, in plaats van het ontbrekende door een of meer supplementdeelen aan te vullen (1), een nieuwe uitgaaf te bezorgen, die, naar de nieuwste bronnen bewerkt, met den nog niet voltooide laatste druk van BROCKHAUS' *Conversations-Lexikon* tot grondslag, oneindig meer dan de eerste zou voldoen aan de eischen van den tegenwoordigen tijd.

De artikelen zullen ontleend worden aan de wijsbegeerte met hare bespiegelingen over den aard en het wezen der dingen, — aan de wetenschap, n.l. aan de wiskunde (reken-, stel- en meetkunde), aan de sterrenkunde, aan de natuurkundige aardrijkskunde (met de aard-, delfstof- en dampkringskunde), aan de natuurlijke historie (plant- en dierkunde met de ontleedkunde en de leer der levensverrichtingen), aan de natuurkunde met hare verschijnselen, wetten en werktuigen, aan de onbewerkte en bewerkte scheikunde, — aan de kunst, n.l. de bouw- en beeldhouwkunst, muziek en schilderkunst, — aan de nijverheid, n.l. aan den landbouw (met bodemkennis, tuinbouw, boom- en bloemweverij), aan de fabrieknijverheid (mechanische en chemische technologie met hare voortbrengselen), aan den handel met de warenkennis, het boekhouden, de bank-, beurs- en wisselzaken en aan de scheepvaart, — aan het maatschappelijk leven, n.l. aan de rechtsbedeeling, staatkunde en stamthuisboudkunde, — aan het gezellig verkeer

(1) Dit geschiedt o.a. bij de uitgaaf van MEYER'S *Conversations-Lexikon*, waarvan jaarlijks een Supplementband wordt uitgegeven.

met zijne gebruiken, uitspanningen en spelen, — aan het huiselijk leven met de woning (inrichting, verlichting, verwarming en versiering), met de huiselijke bezigheden van nuttigen en aangename aard, met de kleeding, de voeding en de gezondheidsleer, — eindelijk aan het onderwijs en de opvoeding, aan de aardrijkskunde, de geschiedenis (met de oudheidkunde en letterkunde) en de levensbeschrijving.

Bij de behandeling zal voorts gelet worden op een practische strekking, op een duidelijke voorstelling en op een aangename vorm.

De uitgevers vleien zich dat de tweede uitgaaf nog meer dan de eerste in een diep gevoelde behoefte zal voldoen, omdat zij, door aanvulling tot op onzen tijd van de reeds bestaande en door tal van nieuwe artikelen, een aanzienlijke uitbreiding zal verkrijgen; voorts door het aantal figuren tusschen den tekst aanmerkelijk uit te breiden en vele duizende afbeeldingen, te zamen circa 250 groote platen vormende, aan het werk toe te voegen; alsmede door het aardrijkskundig gedeelte met ruim 50 keurige kaarten naar de jongste gegevens door Dr. G. J. Dozy bewerkt op te luisteren, waardoor een wereldatlas wordt verkregen.

Zooals men uit deze opsomming ziet, zal de Encyclopaedie voor elk wat wils" bevatten. Het valt moeilijk, uit enkele afleveringen — tot nu toe zijn alleen de 5 eerste verschenen — een oordeel omtrent de waarde van een dergelijk werk uit te spreken en het stelsel te leeren kennen, dat bij de bewerking gevolgd is. Wel echter hebben we ons reeds de vraag gesteld of de zucht om een vraagbaak te willen zijn op allerlei gebied, soms niet te ver gaat. Zoo b. v. vindt men bij het woord "additie" een verklaring van de optelling van breuken en van stekkundige vormen. Wien zal het ooit in het hoofd komen, iets dergelijks in een woordenboek te gaan zoeken? Dat men een verklaring geeft van het woord "additie" achten wij rationeel; maar, hoe men in verschillende gevallen bij het optellen handelt, komt ons misplaatst voor. Waar blijft zodoende de grens?

Zal de Encyclopaedie, hoe verdienstelijk zij overigens ook moge zijn, aanspraak kunnen maken op ééne lijn gesteld te worden met de werken van BROCKHAUS, PIENER en MEYER? Bij deze werken beschikt men uit den aard der zaak over een veel grooter kapitaal en dus ook over een veel grooter getal uitstekende werkkrachten. Een in het Nederlandsch geschreven woordenboek overschrijdt de grenzen van Nederland niet, het gebied blijft dus beperkt en dientengevolge kan het nimmer op zulk een groote schaal worden opgezet als wanneer het in een taal gesteld wordt, waarvan de kennis over de geheele wereld verbreid is. Zij die vreemde talen machtig zijn — en hieronder mogen we de officieren rangschikken — zullen dan ook vermoedelijk in werken als dat van BROCKHAUS e. a. altijd meer bevrediging vinden bij het zoeken naar licht omtrent eenig onderwerp, dan in de Nederlandsche Encyclopaedie. Daarentegen liggen de buitenlandsche woordenboeken, door hun hooger prijs, minder onder ieders bereik.

De typographische uitvoering verdient allen lof. De letter is duidelijk en niet te klein; de houtsnedfiguren, de kaarten van den wereldatlas en de overige platen zijn keurig bewerkt en afgedrukt. In de eerste 5 afleveringen vindt men, behalve een drietal kaarten op Afrika en Arabie betrekking hebbende, platen met af-

beeldingen van de apen der oude wereld, de antilopen, de Afrikaansche cultuur, het Afrikaansche menschenras, de alpenplanten, appretuur-machines enz., alsmede een groot aantal houtsnedfiguren in den tekst ter opheldering van de daarin behandelde onderwerpen.

In weerwil van de aanmerkelijke uitbreiding, die de nieuwe druk ondergaat, is de prijs veel lager gesteld dan die van de eerste uitgave. Toch blijft deze, uit den aard der zaak, een belangrijke som vertegenwoordigen. Het werk zal, uiterlijk in 3 jaren, compleet zijn in circa 230 afleveringen van 3 vel druks elk; terwijl wanneer de raming meer dan een tiende van het geheel zal blijken te falen, het meerdere den intekenaren gratis zal worden geleverd. Men moet dus rekenen op mogelijke betaling van 253 afleveringen, hetgeen een bedrag van ruim *f* 63 vertegenwoordigt. Ofschoon een vrij belangrijke som, kan deze niet hoog beschouwd worden voor een werk van ruim 42.000 bladzijden met een groot aantal platen: indien althans de inhoud van dien aard is, dat zij den bezitter licht kan verschaffen bij het lezen of bestudeeren van de onderwerpen, die in het prospectus vermeld zijn.

Voor zoover we uit de verschenen afleveringen kunnen cordeelen, meenen we in dit opzicht te kunnen verwachten, dat door menigeen een nuttig gebruik van deze encyclopaedie zal kunnen worden gemaakt.

*Een en ander naar aanleiding der brochure van den Heer L. C. ROVERS, luitenant ter zee, door J. F. VAN KERVEL, oud-zee-officier, chef van den marine-torpedodienst gedurende het tijdvak 1873—1875. 's Hage, M. M. COUVÉE. Prijs *f* 0,25.*

De Heer VAN KERVEL stelt in dit vlugschrift zijn meeningen tegenover die van den Heer ROVERS en tracht aan te toonen, dat diens brochure, door het verschaffen van vischtorpedo's te ontraden, nadeelig te achten is voor de ontwikkeling onzer zeemacht, speciaal op torpedo-gebied. Al ware de toestand van ons torpedo-wezen zoo treurig als de Heer R. ons wil doen gelooven, wat door den Schr. volstrekt niet zoo grif wordt aangenomen, toch blijft het plicht *niet te blijven stilstaan*.

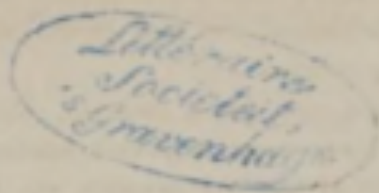
Ons komt het voor, dat ook de Heer R. dit volstrekt niet wil. Maar terwijl deze in de eerste plaats vooruitgang wenscht te verkrijgen, door voltallig maken van het torpedo-personeel, door vermeerdering van kennis aangaande het torpedo-wezen bij de zee-officieren en door het aanbrengen van tal van verbeteringen, die met betrekkelijk weinig geld zijn te verkrijgen, en eerst daarna tot de aanschaffing van vischtorpedo's, die in betrekkelijk korten tijd zijn te verkrijgen, wenscht over te gaan, is de Heer VAN KERVEL van meening, dat de dadelijke aanschaffing dier torpedo's als een vooruitgang te beschouwen en een krachtig middel zou zijn om *geoeffend* personeel te verkrijgen.

„De zedelijke kracht” — zegt de Heer V. K. — „welke onze verdediging ten

goede kan komen wanneer de vischtorpedo wordt toegepast, en de onmogelijkheid om het personeel in den omgang met vischtorpedo's te oefenen, wanneer wij het geheim niet koopen en toepassen, kan men gerust stellen tegenover alle door den Heer R. aangevoerde argumenten".

Wij kunnen deze redeneering niet geheel toegeven. Zeer zeker zal de zedelijke kracht onzer verdediging in hooge mate bevorderd worden door de invoering van vischtorpedo's — dit is trouwens ook het gevoelen van den Heer ROVERS zelf — doch onder één voorwaarde: dat men ze goed weet te gebruiken. En hoezeer het nu niet valt te betwisten, dat men zulks alleen kan leeren, door het geheim te koopen en de torpedo's aan te schaffen, zoo wordt o. i. hiermede nog niet de redeneering van den Heer ROVERS omver geworpen, wanneer hij zegt dat in de eerste plaats vertrouwen op het wapen noodig is bij hen, die er mede zullen moeten strijden, en dat het gebrek aan kennis van torpedo's in het algemeen op dit oogenblik het gevaar doet ontstaan, wantrouwen te kweken in de zoo moeilijke behandeling der vischtorpedo's. Het aanschaffen van materieel gaat vrij gemakkelijk, indien slechts de Volksvertegenwoordiging de noodige gelden toestaat. Maar daarmede is 's lands verdediging nog niet gebaat. Het ware te wenschen, dat dit bij de maatregelen voor onze defensie in het algemeen, wat beter werd ingezien. Men bouwt dure forten, koopt kostbare kanonnen, waarvan de bediening veel oefening vereischt; maar voor de levende strijdkrachten wordt weinig gedaan. De kadernood, hoewel verminderende, is toch ver van opgeheven; een bruikbare reserve voor het leger blijft ontbreken en zodoende blijft men met de beste doode weermiddelen en de uitmuntendste wapenen nog altijd zwak.

Velen schijnen in de brochure van den Heer ROVERS een ernstige beschuldiging te hebben gelezen tegen den marine-torpedodienst en dus ook tegen den Chef van dien dienst. Wij hebben dien indruk niet verkregen. De Heer R. wijdt de achterlijkheid van ons torpedo-wezen eerst in de tweede plaats aan dien dienst, omdat deze zich op den duur moet richten naar het Departement van Marine. Wanneer wij dan ook bij de aankondiging der brochure van den Heer R. onze sympathie hebben betuigd voor zijn denkbeelden, dan lag het geenszins in onze bedoeling, den staf te breken over het personeel van den torpedo-dienst en zijn wij integendeel overtuigd, dat een woord van waardeering alleszins gepast is voor de wijze, waarop dit personeel en meer bepaald de tegenwoordige Chef zich van hun moeilijke taak trachten te kwijten.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militie en de provinciale troepen. (*Vervolg.*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recrutering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Nov. 1883.)

De Duitse artillerie op voet van oorlog. Overgenomen uit de *Rec. mil. de l'Etranger*. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Nov. et Dec. 1883.)

De nieuwe legerorganisatie van Servië. De nieuwe organisatie van het Servische leger dateert van 31 Jan. 1883 en berust op het kader- en militiestelsel. Het leger bestaat uit 5 divisies van den eersten ban, 5 van den tweeden en uit 80 infanterie-bataljons van den derden ban. De divisies tellen 3 regimenten van 4 bataljons. In verband met deze tactische indeeling is het rijk in 5 divisie-afdeelingen verdeeld, die ieder weder in onderdeelen voor de regimenten en bataljons zijn gesplitst. Het actieve leger bestaat uit de vereeniging van het permanente kader en de reservisten. Het eerste vertegenwoordigt voor de drie wapens de vredessterkte van het Servische leger. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1883.)

De strijdkrachten van Spanje in het jaar 1882. De nieuwe organisatie onder Koning Alfonso XII tot stand gekomen, berust op den algemeenen dienstplicht, dien ieder Spanjaard van het 20ste tot het 32ste levensjaar moet volbrengen. Het leger bestaat uit: 1°. het staande leger, waartoe ook de actieve reserve behoort; 2°. de reserve 1ste klasse; 3°. de reserve 2de klasse. Het eerste vormt in oorlogstijd ook het operatieleger. De dienstplicht bedraagt in het staande leger, bij de infanterie 2½, bij de andere wapens 3 jaar; daarna 3½ en 3 jaar in de actieve reserve, eindelijk 6 jaar in de reserve 1ste klasse. Het jaarlijksche recrutencontingent wordt door het lot in twee deelen verdeeld; het eene deel wordt bij de 1ste, het andere bij de 2de klasse ingedeeld. Voor de tweede reserve is de dienstdaag 12 jaar. Het afkopen van den dienst in de 1ste klasse wordt voor 800 gulden toegestaan, terwijl het eenjarig-vrijwilligerstelsel op Duitschen grondslag ook in Spanje is aangenomen. Voor den kolonialen dienst worden vrijwilligers aangeworven; zoo noodig kan ook jaarlijks een gedeelte van de 1ste klasse daarvoor worden aangewezen. De dienstdaag duurt alsdan 4 jaar onder de wapenen en 4 jaar in de reserve 2de klasse. Zoodra de wet 8 jaar in werking zal zijn geweest, kan de totale sterkte van het Spaansche leger 400.000 man bedragen. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1883.)

Het wetsontwerp betrekkelijk de organisatie van een koloniaal leger in Frankrijk. Overzicht van de door de parlementaire legercommissie ontworpen wet. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

Beschouwingen over de militaire waarde van den Tiroler landstorm. De militaire hervormingen in naburige landen en het karakter der

oorlogen van den tegenwoordigen tijd dringen tot de invoering van verbeteringen met betrekking tot de organisatie en oefening van den Tiroler landstorm. Opsomming van de meest wenschelijke wijzigingen. (M. W. Ver., Band XXVII, Helt 2 u. 3.)

Het Oostenrijksche leger en de Duitsche taal. Vroeger verstand in Oostenrijk ieder beschaafd mensch de Duitsche taal en was deze in het leger de eenige gebruikelijke. Door het op den voorgrond treden van het Slavische element gaat de kennis der Duitsche taal, ook in het leger, meer en meer achteruit, hetwelk als een groot nadeel voor het verband van het geheel wordt beschouwd. (Allg. M. Z. 1883, N°. 76 en 77.)

Ook een blik op het Oostenrijksche leger. Weerlegging van het artikel hierop betrekkelijk in N°. 54—58 der *Allg. M. Z.* (Allg. M. Z. 1883, N°. 80—82.)

Het programma van den Franschen Minister van Oorlog CAMBON. Mededeeling van het programma, dat door dezen Minister bij zijn eerste optreden in het Kabinet GAMBETTA is kenbaar gemaakt. (Allg. M. Z. 1883, N°. 83.)

De Zwitsersche landweer. Organisatie; gebruik in oorlogstijd; onder-richt. (*Wordt vervolgd.*) (Allg. M. Z. 1883, N°. 86 en 87.)

Het Italiaansche leger. Opgaaf van de sterkte en samenstelling van het leger, volgens de nieuwe organisatie, die in 1885 voltooid zal zijn. (Schw. A. u. G. 1883, N°. 12.)

II. Algemeene krijgskunst.

Het reglement van 26 Oct. 1883 betrekkelijk den dienst te velde. Critisch overzicht van dit reglement. (Sp. M., 1 et 15 Déc. 1883.)

Eenige aanwijzingen voor het gevecht. De aandacht wordt gevestigd op een klein geschrift onder dezen titel verschenen. Het bevat, met uitzondering van de bijzonderheden die tot de reglementen behooren, alles wat de officieren van alle wapenen noodig hebben te weten voor de vervulling der functiën van hun graad in al de omstandigheden van het gevecht. (Sp. M., 1 Déc. 1883.)

De groote manoeuvres. Uiteenzetting van de beginselen voor den werkring der scheidsrechters. (Sp. M., 15 Déc. 1883.)

De soldaat. (*Vervolg*) Het personeel voor de bijdiensten (oppassers, plantons, corveën, schrijvers) moet zoo gering mogelijk worden gehouden, en getracht worden die diensten zoodanig te regelen, dat de oefeningen er niet onder lijden. Duitschland wordt hierbij als voorbeeld aangehaald. (Sp. M., Nov. 1883.)

De strijd in het kale Karst-land. Het kale Karst-land vertoont zich in trapvormige, op grillige wijze gekloofde en steil hellende hoogten, die op zeer onregelmatige wijze gegroepeerd zijn. Op zichzelf staande spitse kegels wisselen met kettingvormig aan elkaar verbonden, echter door diepe insnijdingen van elkaar gescheiden toppen en met samenhangende kolossale bergmassa's af. De meestal geheel naakt liggende rotsgrond, hier en daar met kleine humusvlekken dooraderd, belemmert zowel den aanbouw als de bewoning. In de Herzegowina leven slechts 21,5 inwoners op den K.M². Wegen zijn uiterst zeldzaam. Een bataljon op oorlogsterkte kan van de totale hulpbronnen van een geheele landstreek slechts enkele dagen leven, terwijl gebrek aan brandhout en drinkwater zich spoedig doet gevoelen. Op zoodanig terrein krijgt de oorlogvoering een zeer exceptioneele gedaante. Eerst wordt de aanvallende, daarna de verdedigende oorlog uit een strategisch oogpunt behandeld; vervolgens wordt de tactiek, wat betreft de marschtechniek en de marschbeveiliging, besproken. (*Wordt vervolgd.*) (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1883.)

Africhten of opvoeden. Bestrijding van de meening dat, althans in Oostenrijk-Hongarije, de weerstandkracht van den soldaat in de eerste en voornaamste

plaats zou moeten worden verhoogd door een slechts op een stramme drillmethode gebaseerde discipline. De ware oorzaken der door de Duitschers in 1870—71 verkregen uitkomsten. Geen slaafsche navolging van uiterlijke vormen, doch opbouw van de discipline ook op ethischen grondslag moet het doel zijn. Het schadelijke der overdrijving van de bloot vormlijke africhting. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2 u. 3.)

De leiding der tactische oefeningen op de kaart. In drie samenhangende voorbeelden wordt aangetoond, naar welke beginselen de tactische oefeningen op de kaart behooren te worden geleid. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2 u. 3.)

Proefneming om met behulp van electrisch licht gedurende den nacht de dooden en gewonden van een slagveld weg te voeren. Beknopt verslag dezer den 22sten October nabij Weenen genomen proef. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2 u. 3.)

De groote manoeuvres bij Warschau in 1882. Schets der in September 1882 door 60 bataljons, 53 eskadrons en 112 stukken gehouden tweedaagsche manoeuvre, belangrijk, zoowel wegens de keuze van het manoeuvre-terrein (Russisch Polen), als uithoofde van de onderstelling. (Verdediging tegen een uit het westen binnengedrongen vijand.) (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2 u. 3.)

Het westelijke verdedigingsfront van Italië en het hedendaagsche vestingstelsel. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

Het gebruik van olifanten tot oorlogsdoeleinden in de oudheid. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

De strategie van BLUME. Op het gebied der strategie ontbrak tot nu toe een werk, dat in vollen omvang rekening hield met hetgeen uit den Fransch-Duitschen oorlog valt te leeren. Door het werk van den Kol. BLUME is in die leemte voorzien. Na een blik geslagen te hebben op de strategische literatuur der laatste 50 jaren en aangewezen te hebben door welke factoren de strategische theoriën van CLAUSEWITZ een niet onbeduidende wijziging hebben ondergaan, wordt een overzicht gegeven van BLUME's werk en een hoogst gunstig oordeel daarover uitgesproken. Alleen zou men daarin gaarne meer krijgsgeschiedkundige voorbeelden hebben aangetroffen. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

De jaarlijksche groote manoeuvres. Mededeeling van de verschillende oefeningen die hebben plaats gehad en van de tevredenheidsbetuigingen des Keizers. (Allg. M. Z. 1883, N°. 79.)

Een critiek over de manoeuvres van het 11de legerkorps. De opmerkingen, welke door den bevelhebber van dit korps, de Generaal V. SCHLOTHEIM, over de manoeuvres die in 1881 hebben plaats gehad, gemaakt zijn, worden, met toestemming van dien opperofficier, openbaar gemaakt. (Allg. M. Z. 1883, N°. 84 en 85.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Over kaarten in het algemeen en over de beteekenis van reliefkaarten voor het militair onderwijs. (Schw. A. u. G. 1883, N°. 12.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Opmerking over het schot op verheven doelen. In sommige gevallen zal onder deze omstandigheid een opzethoogte moeten worden gebezigd, behoorende bij een kleineren afstand dan waarop het doel is verwijderd. Regelen worden opgegeven, ter bepaling van den te nemen opzet. (Rev. d'A., Nov. 1883.)

Berekening van de aanvangssnelheden en gasspanningen bij kanonnen van verschillende ziellengten. De formules, die in de werk-

plaatsen van KRUPP worden gebruikt. Zij zijn overgenomen, alsmede eenige daarmede berekende tabellen uit de *Mitth. über Gegenstände des Art.-und Genie-Wesens.* (Rev. d'A., Nov. 1883.)

Over de nauwkeurigheid, die de waarneming van de grootte der afwijkingen op de regeling van het schot uitoefent. De schrijver toont aan, dat, door de grootte der afwijkingen in rekening te brengen, de opzethoogte niet nauwkeuriger, en ook niet met een kleiner aantal schoten kan worden bepaald, dan wanneer, zooals thans gebruikelijk is, alleen op den zin der afwijkingen wordt gelet. (Rev. d'A., Dec. 1883.)

Over de keus van het metaal voor de geschutringen. Voor de kleinere kalibers kunnen de ringen, die tot versterking moeten dienen van het geschut, van puddelstaal gemaakt worden, doch voor de zwaardere kalibers, en vooral wanneer het geschut van gietijzer is, moeten bij voorkeur uit gietstaal voortgekomen ringen worden aangewend. (Rev. d'A., Dec. 1883.)

Over hydraulische remtoestellen met standvastigen weerstand en met luchtkussen. Zie onder XV.

Schietproeven tegen gepantserde granietmuren in Schoeburyness. (Met platen.) De proeven geschieden met het kanon van 80 ton (40,6 cM.). De granietmuur was ten deele met compound-, ten deele met smeedijzeren platen volgens het *Sandwich*-stelsel gepantserd; terwijl de schoten zowel tegen deze platen als tegen het onbekteerde graniet gedaan werden. De vaste steun van het graniet verhoogde het weerstandsvermogen der platen buitengewoon; de compound-plaat bleek in staat, een projectiel van hardijzer, dat een tweemaal dikkere smeedijzeren plaat kan doorboren, tegen te houden. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

Zwitserse proeven met positie-geschut in Mei 1882. Overgenomen uit het *Schweizerische Zeitschrift für Art. u. Gen.* (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

De inrichting en het vermogen van het pantsergeschut van KRUPP. Eenige bijzonderheden worden meegedeeld aangaande de kanonnen van 30,5 cM. en 15 cM., lang 30 kalibers ter bewapening van een in Duitschland voor China gebouwde pantserkorvet, en, door vergelijking met andere geschutsoorten, de voordeelen van het *Krupp*-geschut in het licht gesteld. (Allg. M. Z. 1883, N°. 78 en 79.)

Een bezoek aan de fabriek van metalen patroonhulzen van LOUENZ te Karlsruhe. Beschrijving van deze uitgebreide fabriek en van de vervaardiging der hulzen. De aandacht wordt ook gevestigd op de stalen patroonhulzen, die in deze fabriek vervaardigd zijn. (Allg. M. Z. 1883, N°. 84 en 85.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Eenige beschouwingen over de repeteer-geweren. Geen der bestaande stelsels is als oorlogswapen aan te bevelen, en de invoering van een dier stelsels zou een uitgaaf vorderen, niet geëvenredigd aan de verbetering, die daarmee zou worden gewonnen. (Sc. M., Nov. 1883.)

De aanvulling der infanterie-munitie. Na een overzicht te hebben gegeven, van de wijze, waarop die aanvulling in den jongsten oorlog geschiedde, en te hebben nagegaan hoeveel patronen per man in Duitschland, Oostenrijk, Rusland, Italië, Engeland en Zwitserland te velde worden meegevoerd, worden de grondslagen besproken, waarop de aanvulling voor het munitie-verbruik moet berusten, ten einde met een ontwerpvoorschrift dienaangaande te besluiten. (Sc. M., Nov. 1883.)

1 Een Amerikaansch oordeel over het infanterievuur. De vraag of

de tegenwoordige tactiek gelegenheid geeft om het geweevuur, waarvan de werking zich tot 1000 yards (914 M.) en meer uitstrekt, volkomen te gebruiken, wordt overwogen en ontkennend beantwoord. Verdeeling in gebruik der schutters overeenkomstig hun bekwaamheid in het schieten wordt noodig geacht. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1883.)

Een woord over tirailleu-putten. Bij manoeuvres wordt hieraan te weinig tijd besteed; in den regel maakt men slechts putten voor liggende schutters. Regel moet zijn putten voor stuaude schutters te maken, waarbij men zich echter niet aan de reglementaire afmetingen moet houden; ieder man moet de ingraving regelen naar zijn lengte. Dit moet ook bij het maken van putten voor knielende schutters geschieden. (Allg. M. Z. 1883, N°. 76.)

De eischen aan de algemeene constructie en werking der repeteer-geweren te stellen. Afdruk van het daarop betrekkelijke hoofdstuk uit den eerlang te verschijnen 2den druk van het werk „Die Repetir-Gewehre“. (Allg. M. Z. 1883, N°. 80—82.)

Een nieuw geweer- en patroonstelsel RUBIN. (Stat.) De uitkomsten der zeer uitvoerige proeven met geweren van 8 en 7,5 mM. kal. worden verder medegedeeld. Men kwam hierbij tot het besluit, dat 8 mM. als minimumgrens voor het kaliber moet beschouwd worden. De voordeelen, die dit kaliber in alle opzichten boven het bestaande kaliber heeft aangewezen, worden in het licht gesteld. Op dit oogenblik is een repeteer-geweer van 8 mM. kal. bij de troepen in beproeving. (Schw. A. u. G. 1883, N°. 12.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Nieuwe formatie voor het peloton en het eskadron. De voorgestelde formatie, alsmede enige bewegingen met deze formatie, worden door teekeningen toegelicht. Het doel van dit voorstel is onder meer, om het front van het eskadron te vergrooten en om de marschkolonne een diepte te geven gelijk aan de breedte van het eskadron in orde van bataille. (Sc. M., Nov. 1883.)

De bewapening en oefening der Kozakken. Twee meeningen staan hieromtrent in Rusland tegenover elkander; de voorstanders van de een willen de eigendommelijkheden der Kozakkenbewapening (de piek) en der vechtwijze (formatie in één gelid bij den aanval) behouden; degenen die de tegenovergestelde meening zijn toegedaan, willen de bewapening en vechtwijze der Kozakken overeenkomstig die der geregelde cavalerie inrichten. De voornaamste beweegredenen van beide richtingen alsmede de uitkomsten der overwegingen van de Kozakken-commissie worden medegedeeld. Bij ministerieel besluit van 10 (22) April jl. wordt de piek gehandhaafd doch alleen voor het 1ste gelid. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

Een rit van Russische officieren van Warachau naar Janow. De onderstelling was dat officierspatrouilles uitgezonden werden met het doel, berichten omtrent den vijand in te winnen en gelijktijdig het terrein te verkennen, waarop een korps moest vooruitrukken. De afstand bedroeg 170 K.M., die in 18 uren en 15 minuten werden afgelegd. De bijzonderheden omtrent de voeding, sadeling der paarden, beslag, regeling der tempo's enz. worden medegedeeld. (Allg. M. Z. 1883, N°. 77.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Beschouwing over de veldartillerie. Een vergelijkend overzicht van de Fransche, Duitsche, Engelsche, Belgische, Deensche, Oostenrijksche, Zweedsche, Spaansche, Zwitsersche en Nederlandsche veldartillerie, wat betreft uitwerking, beweegbaarheid en uitrusting. Hoewel het Fransche geschut in beweegbaarheid te wenschen overlaat en ook in andere opzichten voor verbetering vatbaar is, behoeft het toch voor geen van de veldvuurmonden der andere natien achter te staan. (Rev. d'A., Nov. 1883.)

Het schieten der artillerie te velde en de ophelderingen op de ontwerp-schietregels van 1883. Aankondiging van de ophelderingen van den Majoor RORNE. (Allg. M. Z. 1883, N°. 86 en 87.)

Een studie over de eischen, waaraan een repeteer-geweer moet voldoen. Onderzoek naar de redenen, waarom tot heden geen enkele groote mogendheid tot de invoering van een repeteer-geweer besloot. Bespreking der eischen, waaraan een zoodanig geweer moet voldoen, wil het werkelijk voor de oorlogspraktijk voordeelen afwerpen. De technische gebreken der thans bestaande stelsels en de richting waarin naar verbetering moet worden gezocht. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2 u. 3.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De brug over het Schamrak-kanaal bij Kisil-Takir, door de Russen in den Chiwa-veldtocht gebouwd. (Met schetsen.) (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

De differentiaal-schroef, stelsel WEICRUM. (Met schetsen.) Deze schroef wordt n. a. veel toegepast als een snel remmiddel voor trams, spoorwegen en straatvoertuigen. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

Organisatie der Duitse pioniers. (Vervolg.) De reserve-veldtroepen. Bijzondere formatiën voor den dienst te velde, n.l. de telegraafafdeelingen en de genie-belegeringstreinen. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De beschieting van de werken van Alexandrië door de Engelsche vloot op 14 Juli 1882. (Met schetsen.) De oorzaken van het conflict tusschen Engeland en Egypte. Beschrijving der kustbatterijen. De Engelache strijdkrachten en het aandeel der verschillende schepen aan den strijd. De uitwerking der schoten op de kustbatterijen. De verliezen op de vloot en de uitwerking van de kustbatterijen tegen de schepen. Beschouwingen over de tactiek en het vuur der schepen en over den aanleg en bewapening van kustbatterijen. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

De nieuwe ontwikkeling der Duitse oorlogsmarine. Eenige mededeelingen aangaande de plannen van den tegenwoordigen Chef der Admiraliteit en aangaande de op dit oogenblik in aanbouw zijnde schepen en torpedo-booten. (Allg. M. Z. 1883, N°. 83.)

XIV. Krijgs-geschiedenis.

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 15 Dec. 1883.)

Studie betrekkelijk den slag van St. Quentin in Jan. 1871. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Dec. 1883.)

De slag van Assiette. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Dec. 1883.)

De Russische-Turksche oorlog, 1877—1878. SOLEYMAN PACHA en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Dec. 1883.)

Bijdrage tot de geschiedenis van het oorlogsjaar 1683. Bijzonderheden omtrent het beleg van Weenen geput uit een handschrift van een tijdgenoot. (Oest. M. Z., Oct. et Nov. 1883.)

De Pruisische huzaren bij het leger der bondgenooten van FREDERIK DEN GROOTE in het jaar 1760. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

Het oordeel over het oorlogsjaar 1762 in Silezië. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1883.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (*Vervolg.*) Beschouwingen over de uitrekking. (Rev. d'A., Nov. 1883.)

Over hydraulische remtoestellen met standvastigen weerstand en met luchtkussens. Theoretische bepaling van den terugloop, of liever van den weerstand, door de remming, onder verschillende omstandigheden, uitgenetend. (Rev. d'A., Dec. 1883.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De discussiën in de Kamer van Afgevaardigden over de onverenigbaarheid van de betrekking van militair met die van afgevaardigde. Men betreurt het dat de Kamer, op advies van den Minister van Oorlog, het hierop betrekkelijke artikel der wet van 1875 heeft gehandhaafd, en hoopt dat de Senaat een tegengesteld votum zal uitbrengen. — Ofschoon men voorstander is van een school voor regimentskinderen, gaat men niet mede met het ingediende ontwerp tot oprichting van dergelijke scholen, omdat daarin het beginsel is neergelegd, dat de leerlingen, zoodra zij den vereischten leeftijd bereikt hebben, den staat 5 jaren als militair moeten dienen. — Tenzij Engeland als bemiddelaar optreedt, waarvoor tot nu toe geen waarschijnlijkheid bestaat, kan men den oorlog tusschen Frankrijk en China als onvermijdelijk beschouwen. Krachtig doortasten is noodzakelijk om den oorlog in korten tijd tot een einde te brengen. (Sp. M., 1 Dec. 1883.)

Veertiendaagsche kroniek. De beraadslagingen in de Kamer bij de behandeling der begroting van oorlog over de malaise in het leger, het ministerieele programma, het effectief der infanterie en het opdragen van het onderhoud der kazernen aan burger architecten. — Men juicht het besluit der Kamer toe, om hare goedkeuring te hechten aan de voorstellen van het Gouvernement betrekkelijk de Tonkinsche expeditie. Hierdoor zal China vermoedelijk toegeven, en, zoo dit niet het geval is, wordt het gouvernement in staat gesteld de macht en het prestige van Frankrijk te toonen. (Sp. M., 15 Dec. 1883.)

Verscheiden heden. Engeland: Het achterlandkannon van 12 dm. (30,5 cM.), stelsel-*Armstrong*. — Spanje: Het repeteer-geweer stelsel-*Mata*. (Rev. d'A., Nov. 1883.)

Verscheiden heden. Frankrijk: Kanonnen stelsel-*Bange* op de Amsterdamse tentoonstelling bekroond. Proeven met het pantserschip *la Désastation*. — Duitschland: Aantal te velde meegevoerde patronen. Versterkingen van Kiel. Proeven met een nieuw kanon van 20 ton (23 cM.), van JOSEPH WHITWORTH. — Oostenrijk-Hongarije: Het geweer-*Mannlicher*. — Spanje: De kanonnen van 20 en 30 cM, stelsel-*Krupp*. — Vereenigde Staten: Het repeteer-geweer stelsel-*Frabac*. — Zwitserland: Artillerie-proeven met de kanonnen van 10, 12 en 15 cM., alsmede met de getrokken mortier van 15 cM. (Rev. d'A., Dec. 1883.)

JOSEPH FRHR. VON GALLINA, K. K. Luitenant-veldmaarschalk. Necrologie van den generaal van dien naam, die zich door zijn militaire geschriften een blijvende plaats onder de Oostenrijksche schrijvers heeft verzekerd. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1883.)

Het vijftigjarige dienstjubilé van den K. K. veldmaarschalk Frhr. von KÜHN. Levensbeschrijving van den Oostenrijksche generaal van dien naam, vroeger minister van oorlog, thans commandeerende generaal te Graz. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1883.)

De kapiteins der eerste Arrière-lijfgarde van Z. K. K. apost. Majesteit. Levensbeschrijving van de onderscheidene kapiteins der adellijke Arrière-lijfgarde door keizerin MARIA THERESIA in Jan. 1764 opgericht. (Oest. M. Z., Oct. en Nov. 1883.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over de maand Augustus. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

Verscheidenheden. Schietproef met kanonnen van 81 ton te Dover. — Proeven met een *Whitworth*-kanon van 21 ton (23 cM. kal.), bestemd voor Brazilië, bij Southport. — Proeven met *Palliser* stalen en hardijzeren projectielen. — Ontwerp voor de wijziging der vestingwerken van Cüstrin. — Ontwerp voor het compagniesgewijze kazernereren der troepen in Duitschland. — De vestingquaestie in Zwitserland — Proeven met postduiven in Spanje. — Een nieuwe toepassing van het aluminium. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 11.)

Veldmaarschalk-Luitenant Frhr. von GALLINA. De verdiensten van dezen door zijn geschriften zoo gunstig bekenden, den 3den October l.l. te Weenen gestorven officier, inzonderheid voor den Oostenrijkschen generalen staf. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2 u. 3.)

Verscheidenheden. De militaire geneeskundige dienst op de algemeene Deutsche tentoonstelling voor hygiëne en reddingswezen te Berlijn. — Een Engelsche stem over de viering van den verjaardag van Tel-el-Kebir. (Allg. M. Z. 1883, N°. 76.)

Verscheidenheden. Proeven met tenten bij de Deutsche manoeuvres. — Een Duitsch oordeel over de manoeuvres van het 7de en 8ste Fransche legerkorps. (Allg. M. Z. 1883, N°. 77.)

Het onthullingsfeest van het nationale gedenkteeken op het Niederwald. Beschrijving van de onthulling. (Allg. M. Z. 1883, N°. 78.)

Verscheidenheden. Een draagbaar op veeren, die op draaglatten rusten. — Een buitenlandsch oordeel over de manoeuvres van het 11de legerkorps in 1883. (Allg. M. Z. 1883, N°. 81.)

Verscheidenheid. Het panorama van den slag bij Sedan te Berlijn. (Allg. M. Z. 1883, N°. 82.)

Verscheidenheden. Een Fransche stem over de oefeningen der troepen in 1883. — Een vergelijking van het Deutsche en het Fransche leger door het Engelsche dagblad de *Standard*. (Allg. M. Z. 1883, N°. 83.)

Verscheidenheid. Een Amerikaansch oordeel over het Deutsche krijgswezen. (Allg. M. Z. 1883, N°. 85.)

De vernieling van het slot St. Cloud op 13 Oct. 1870. (Allg. M. Z. 1883, N°. 87.)

Verscheidenheden. De voltooiing van de eenheid der bewapening in het Deutsche leger. — Een nieuw anticeptisch verband. — De reminrichting voor het Fransche berggeschut. (Schw. A. u. G. 1883, N°. 12)

ERRATA. (Jaargang 1883.)

Bladz. 598, reg. 1 v. o. te lezen: $v = \frac{1}{2}(v_1 + v_2)$.

» 603, » 10 v. b. staat: 100; lees: 300.

» 781, achter $u = 691$, kolom 3, staat: 0,01792; lees 0,01772.

» 786, » $u = 448$, » 2, » 9,9768; » 9,8768.

» 787, » $u = \begin{cases} 418 \\ 417 \end{cases}$, » Versch. 2, » 935; » 936.

» 787, » $u = 415$, » 2, » 12,7602; » 12,6602.

» 792, » $u = \begin{cases} 182 \\ 181 \end{cases}$, » 3, » 721; » 720.

» 792, reg. 2 v. o. staat: 140; lees 141.

BIJLAGE I,
BEHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 1.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 November—25 December 1883.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Hij den plaatselijken staf. Tot kaplt. pl. adj. te Amersfoort, de 1ste luit. J. Vlam, van het 1ste reg. inf.

Hij het wapen der infanterie. Tot 1ste luit., de 2de luit. G. N. A. de Vree, ged. bij het leger in N.-I. Bij het reg. gren. en jagers, tot kaplt., de 1ste luit. J. B. Vorstman, van het korps. Bij het 1ste reg., tot kaplt., de 1ste luit. L. Wichers, van het reg. gren. en jagers; tot 1ste luit., de 2de luits. C. Hemmes, van het korps en A. L. Hoonacker, van het 4de reg. (later bij zijn vorig korps teruggeplaatst); tot 2de luit., de sergeanten F. L. J. van de Pol, L. Noest en J. R. Blijdendijk. Bij het 2de reg., tot kaplt., de 1ste luit. L. F. A. van der Goes, van het reg. gren. en jagers; tot 2de luit., de eervol ontsl. 2de luit. der inf. O.-I. leger P. C. Hompe, alsmede de sergeanten J. P. L. Nies-ten, A. A. H. Koestel, K. A. Enklaar en P. A. A. Olree. Bij het 3de reg., tot kaplt., de 1ste luit. G. A. de Bruyn, van het reg. gren. en jagers; tot 2de luit., de sergeanten W. J. H. Feber, A. Rijleveld en A. H. van Alphen de Veer. Bij het 4de reg. tot 1ste luit., de 2de luit. J. C. Kros, van het korps; tot 2de luit., de sergeanten H. F. C. baron Muleet, H. J. Wannink en J. H. van der Hegge Zijnen. Bij het 5de reg., tot 2de luit., de sergeanten W. J. Steinhuch en W. C. Schonstedt. Bij het 6de reg., tot 2de luit., de sergeanten K. L. van Harrevelt, P. M. Vogelsang en C. A. den Heer Poortugael Barendregt. Bij het 7de reg., tot 2de luit., de sergeanten K. den Hartogh, F. W. J. Huberts en L. G. E. Kalshoven. Bij het 8ste reg., tot 1ste luit., de 2de luits. F. J. van Nounhuys en L. J. L. Schas, van het korps; tot 2de luit., de sergeanten P. C. J. P. Kroeze en jhr. C. L. van Suchtelen van de Haere.

Hij het wapen der cavalerie. Tot 2de luit., resp. bij het 1ste en bij het 2de reg. huz., de wachmeesters H. E. Ort en A. M. van Wijk.

Bij het wapen der artillerie. Bij het 1ste reg. vestingart., tot 2de luit., de sergeanten J. Vervloet en W. P. C. Fabius. Bij het 3de reg. vestingart., tot 2de luit., de serg. J. A. Sodenkamp. Bij het 4de reg. vestingart., tot

kapt., de 1ste luit. J. van Dlijenburgh, van het 1ste reg. vestingart.; tot 2de luit., de serg. T. X. L. Schoenmaeckers.

Bij het pers. der militaire administratie. Tot 2de luit.-kwart., resp. bij het 1ste, het 3de, het 8ste reg. inf., bij het 2de reg. vestingart. en bij het 3de reg. veldart., de sergeanten J. A. van der Meer, W. P. van Leeuwen, H. Wijs, J. C. Hamerslag en J. H. Masman.

Overgeplaatst.

Bij het reg. gren. en jagers, de 1ste luit. W. F. K. Bischoff van Heemskerck, van het 8ste reg. inf.: van Amersfoort naar Amsterdam, de kapt. plaatselijke adj. T. M. Keijser.

Eervol ontheven.

Van de functiën van kapt. voor spec. diensten, de kpts. C. Herber, van het 7de reg. inf. en H. F. P. Hajenius, van het 4de reg. vestingart.

Bestemd.

Tot kapt. voor spec. diensten, de kpts. M. Roelants, van het 1ste, J. W. D. van Dorth, van het 3de en P. L. Halderiet, van het 7de reg. inf., alsmede de kapt. Hajenius, voornoemd.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

(2de reg. inf.), de 1ste luit. J. S. Koolmans Beijnen, ged. geweest bij het leger in N.-I.

In actieven dienst hersteld.

Resp. bij het 5de en 7de reg. inf. en bij het 4de reg. vestingart., de 1ste luits. W. A. Buckers, J. P. Kraak en T. van Exter.

Op nonactiviteit gesteld.

De kapt. H. J. J. Magnin, van het 7de en de 2de luit. O. H. J. M. de Suarz, van het 6de reg. inf.

Eervol uit den dienst ontslagen.

De 2de luit. der inf. D. Aitton, op nonact.

Overgeplaatst bij het leger in N.-I.

De 1ste luit.-kwart. C. Broeksma, bij dat leger gedet.

Gepensionneerd.

De dir. offic. v. gez. 2de kl. P. F. Meuleman; de kpts. G. J. H. van Elders, van het 1ste en J. van der Meer, van het 6de reg. inf., alsmede G. Goedel, pl. adj. te Amsterdam; de 1ste luit. der inf. B. A. van der Zou de Jong, op n. a.

Overleden.

De kapt. H. C. de Korte, van het 3de reg. inf.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen der versierselen van Commandeur der Belgische Leopoldsorde; aan den gen. maj. S. L. J. Queijzen, adj. des K. i. h. d., comm. der 1ste div. inf. en C. L. S. List, bevelhebber in de

1ste mil. afd.; aan den kol. jhr. A. H. J. Klerck, adj. des K. i. h. d., comm. reg. gren. en jagers, aan de majoors A. C. baron Bentinck, adj. des Konings en M. Beijerman, adj. van Z. K. H. den Prins van Oranje. Officier dier orde: aan den kol. F. J. Langlois van den Bergh, pl. comm. der residentie, en aan den ritm. jhr. W. F. H. van de Poll, ord. offic. van Z. M. Ridder dier orde: aan de kpts. W. J. Scheltus en L. J. de Boek, van het reg. gren. en jagers. S. S. P. de Lang Evertsen, van het 7de reg. inf. De St-Annaarde 2de kl. (Rusland): aan den luit.-kol. J. C. E. Graaf van Lijnden, van het 1ste reg. huz. Eere ridder der orde van St-Jan van het hosp. te Jeruzalem: aan den ritm. A. C. Baron Smeuckaert van Schauburg, adj. bij het 3de reg. huz.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Renoemd.

Bij de militaire administratie. Tot 2de luit.-kwart., de sergeanten G. A. J. Geerling, F. T. Corsten, J. Kuijk, S. Spree, A. Abels en F. V. C. Engelhart van Bevervoorde.

Bij het wapen der infanterie. Tot 2de luit., de sergeanten L. de Roever, H. van Beusckom, K. A. Voamaer, G. A. Ferguson, E. A. van Kappen, A. A. van Vloten, W. H. B. van der Zwaan, H. C. de Voogt, H. F. J. Rudolph, K. J. van Alphen de Veer, J. L. C. Anton, J. H. Moolenburgh, P. N. Jielof, J. W. A. M. Moquette en J. G. B. Berlauwt.

Bij het wapen der artillerie. Tot 2de luit., de sergeanten W. Brouwer, J. C. van de Velde en F. H. Rovekamp.

Eervol ontheven.

Van zijn detach. bij het leger h. t. l. (op zijn verzoek), de 1ste luit. J. A. Vorst.

Toegekend.

Het Eersteeken voor Eervol vermelden: aan den kapt. H. Bendien, bij het leger h. t. l. (7de reg.) gedet.

Overleden gepensionneerden.

De kapt. J. L. J. Tomson, den 20sten November 1883; de apoth. 2de kl. A. Raaijmakers, den 17den November 1883.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Renoemd.

Bij de militaire administratie. Tot maj.-int., de kopt.-int. F. J. van Houtman.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot mil. apoth. 1ste kl., de milit. apoth. 2de kl. D. van Beuningen van Helsdingen.

Revorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot dir. offic. v. gez. 2de kl., de offic. v. gez. 1ste kl. dr. H. Greev.

Bij het wapen der infanterie. Tot 1ste luit., de 2de luit. K. J. D. Scott.

Geplaatst.

Bij het wapen der cavalerie. Bij de eskadrons te Salatiga, de 1ste luit. W. F. A. van de Bloquery.

Bij het wapen der genie. Bij de werken te Soerabaja, de 2de luit. J. C. C. Peereboom.

Overgeplaatst.

Bij den plaatselijken staf. Als plaats. comm. van Kota-Radja, de luit.-kol. W. L. E. Stollé, van het 3de bat. inf., met bepaling dat hij bij zijn wapen zal worden gevoerd *a la suite*.

Bij de militaire administratie. De 1ste luit.-kwart. J. D. P. Soeterik naar Banjoe Biroe. Bij de int. te Batavia, de 1ste luit.-kwart. J. S. O. F. Blankenstein, van den raad van adm. van het subsistentenkader te Soerabaja. Bij den raad van adm. te Medan, de 1ste luit.-kwart. J. de Visser, van het kleedingm. te Willem I. Bij den raad van adm. van het subsistentenk. te Soerabaja, de 2de luit.-kwart. J. W. Hoepeling, van den raad van adm. te Medan. Bij het kleedingm. te Willem I. de 2de luit.-kwart. A. G. Kempees, van de int. te Batavia.

Bij den geneeskundigen dienst. De milit. apoths. 2de kl. H. B. Caijaux, H. M. J. de Wolff en M. Widemann resp. naar Soerakarta, Willem I en Malang.

Bij het wapen der infanterie. De kapts. J. B. Ponstijn naar Samarang en G. H. G. J. L. M. Ruempol, bij het 5de bat.; de 1ste luits. H. L. van den Ende, bij het 6de bat. en C. F. Remij, bij het 9de bat.; ter nadere indeeling; de 2de luit. H. W. Muller, bij het garnbat. in de 2de mil. afd. op Java.

Bij het 2de bat., de kapts. J. W. H. Werlemann en P. J. C. van Mourik en de 1ste luit. C. E. van Hengel, resp. van het 11de bat., het korps pupillen en het garnbat. der Moluksche eilanden.

Bij het 3de bat., de luit.-kol. E. Perne, van het 2de bat.

Bij het 12de bat., de maj. C. A. E. Neek, van het garnbat. van Atjeh.

Bij het 14de bat., de kapit. F. Anten, van het 12de bat.

Bij het 17de bat., de 1ste luits. J. T. van Hoijtema en A. E. Stiemens, beiden van het garnbat. van Sumatra's Westk.

Bij het 2de depotbat., de kapit. J. B. Ponstein, van het garnbat. van Atjeh. Bij het garnbat. van Atjeh, de kapit. J. T. J. van Rijen, van het 14de bat. Bij het garnbat. van Sumatra's Westk., de 1ste luit. P. A. P. Vermeulen, van het 4de depotbat. Bij het garnbat. der Z.- en O.-afd. van Borneo, de kapit. B. C. van de Sande, de 1ste luits. Hiltermann, P. P. J. Lignac en B. M. Leussen; de 2de luit. J. H. H. Dammers.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia, de 1ste luit. K. G. A. Vemer, van de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap. Bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, de 1ste luit. W. J. C. B. Draogleever Fortuijn, van de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia.

Bij het wapen der genie. Bij het detach. genietroepen in Atjeh, de 1ste luit. C. Swarthol, van het korps genietroepen te Willem I. Bij het korps genietroepen te Willem I. de 1ste luit. L. G. Krol van der Hoek, van de werken te Malang.

Vergund.

Aan den van het leger in Ned. bij dat in Ned.-Indië gedet. sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit. der inf. F. J. Engelenburg, op zijn verzoek, wegens ziekte naar Nederland terug te keeren; aan den van het leger in Ned.-Indië gedet. sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit. der inf. C. van der Schroeff, op zijn verzoek naar Nederland terug te keeren.

Eerrol ontslagen.

De 1ste luit. der inf. D. W. Binkhorst.

Zes maanden verlof verleend.

Aan den offic. v. gez. 2de kl. J. C. Kornelissen, naar Nederl., buiten bezwaar van den lande.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den 2den luit. der inf. H. C. van Deirse; aan den mil. apoth. 2de kl. T. Risselada.

c.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luit. ter zee 2de kl. J. N. H. Beck.

Bij de administratie. Tot offic. v. adm. 1ste kl., de offic. v. adm. 2de kl. J. W. Groenrijk.

Bij het korps officieren-machinist. Tot offic. mach. 2de kl., de mach. 1ste kl. J. Huis.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Bij de kweekschool voor zeevaart te Leiden, de luit. ter zee 2de kl. F. M. A. Mathon. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. van adm. 1ste kl. G. H. C. van Nuys.

Bij de administratie. Op het opleidingschip *Anna Paulowna*, de offic. v. adm. 1ste kl. F. Hamberg.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. Op 19 Dec. als kommt van een detachement schepelingen, de luit. ter zee 2de kl. B. Reinders.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. H. v. d. Pauwert, alsmede de luits. ter zee 2de kl. C. J. G. de Boij en L. Roosenburg, allen komende uit O.-I. De adelborst 1ste kl. jhr. E. G. Wichers.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. J. C. de Vriese en de offic. v. adm. 2de kl. A. P. van de Ven, beiden komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De officen. v. gez. 2de kl. dr. W. H. H. Lohmann en dr. J. J. L. Steiner, die tevens bestemd zijn om op 9 Jan. 1884 per particuliere gelegenheid naar O.-I. te vertrekken.

Eervol ontslagen.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. C. F. W. K. Happe, op verzoek.

Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. C. A. Waldringh.

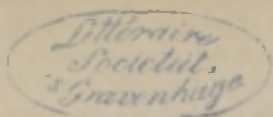
Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. J. C. de Vriese.

Bij het korps officieren-machinist. De offic. mach. 2de kl. J. Gout.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

HET INFANTERIEVUUR.

DOOR

J. VAN DAM VAN ISSELT.

Le feu est tout, le reste est peu de chose.

NAPOLEON I.

*Le feu est l'élément prépondérant dans le combat
Réglement sur l'instruction du tir. 1863.*

Velen ligt ongetwijfeld nog versch in het geheugen de wijze, waarop voor een achtal jaren het voorstel werd begroet van eenige mannen, om, bij de hervorming van het hooger onderwijs, althans aan een onzer Universiteiten een leerstoel te verbinden voor de krijgswetenschap. Met miakening begroet; door de pers met spotzieke oppervlakkigheid bejegend, werd het spoedig met geringschatting op den achtergrond geschoven en ter griffie gedeponeerd.

Dat de leer van het krijgswezen, volgens de nieuwere begrippen van het staatsrecht, een onafscheidelijk deel is van de staatswetenschap, gelijk het oorlogsrecht van het internationaal staatsrecht, daarvoor was men blind gebleven. Slechts enkelen hadden de veelzijdige, diepgaande strekking van dat voorstel begrepen, maar het meerendeel haalde glimlachend de schouders op over zoo veel bekrompenheid. De tempel van MINERVA bleef dan ook gesloten voor de zonen van MARS, opdat er geen omgang zou zijn tusschen de keur van Neerlands jongelingschap en de mannen van het zwaard. „Voor militarisme moest Nederland behoed blijven.”

Wel was het plicht, van de kleine staten bovenal, om elk middel aan te grijpen tot gezonde versterking der volksweerbearheid. Doch 't was, als leefde men niet in den tijd, waarin Denemarken verminkt, Hannover vernietigd, de kleinstaterij in Duitschland gedood was, en, in zijn orakeltaal, de Sfinx van Europa luide de leer had verkondigd, dat de tijd der kleine staten voorbij was. Daarom bleef, niet uit onbekendheid, maar uit afkeer, het middel ongebruikt tot opheffing van den wegwijzenden militairen zin, en wel op een plaats in den staat, waar men krachtiger dan elders kan inwerken op den volksgeest der toekomst.

Bij instinct zijn velen onder ons afkeerig van de vruchten op eigen bodem gegroeid. Steeds kooplieden in merg en been, levende van door- en invoer, gunnen zij gaarne, met practische voorzichtigheid, aan den buurman de voorproef van het onbekende, om inmiddels hunne laden te vullen met de schatten uit den vreemde. In hen leeft iets van onzen HEIN, door STARING vereeuwigd, toen hij schertsend van hem zeide :

Wat onze HEIN van goeden smaak zal vinden,
 Behoeft de voorproef van zijn vrinden.
 »Als HEIN trouwt,» zei' een spreeuw,
 »Zoo trouwt hij vast een weeuw.»

Onwillekeurig doken deze regels in onze herinnering op, toen wij kennis maakten met een belangrijk geschrift »*Das Infanteriefeuer von E. ROTHPLETZ*», onlangs in Zwitserland verschenen.

Dat werk toch dankt zijn ontstaan aan het wijs besluit van den Zwitserschen Bondsraad om een eereplaats te gunnen aan den steen, dien door Neerlands tempelbouwers verachtelijk was een plaats ontzegd. Door een besluit toch van dien Raad van October 1877, is aan de Polytechnische school te Zürich een cursus geopend tot beoefening der krijgswetenschap.

Jaarlijks worden daar behandeld legerorganisatie, tactiek, militaire aardrijkskunde, strategie, krijgsgeschiedenis, wapenleer met schootsleer en versterkingskunst. En het Zwitsersch legerbestuur draagt, met de meeste nauwgezetheid, zorg, dat het onderwijs aan voortreffelijke handen wordt toevertrouwd. De betrekking van leeraar in de krijgswetenschap bij de Polytechnische school staat dan ook hoog in aanzien. Gereeden ingang vond daarom het vermoeden, dat een der eerste militaire schrijvers van Europa, Rüstow, zich van het leven had beroofd, omdat hij niet geroepen was daar een leerstoel te bezetten.

Waar een klein volk in eigen boezem met ernst alle maatregelen aangrijpt, die tot versterking der weerbaarheid dienen, daar zal het uit den aard der zaak zijn beste krachten wijden aan de ontwikkeling der infanterie, de ziel van elk volksleger.

Beter dan elders is dat begrepen in het Vaderland van ARNOLD VON WINKELRIED, in het land der Alpenjagers, waar de Tellsage opwieft tot historie; in het land waar een klein, nijver, vrijheidlievend volk, door weelde niet ontzenuwd, zijn zelfstandigheid wist te vestigen en weet te handhaven te midden van Europa's groote mogendheden.

Kloekmoedig is er de algemeene dienstplicht aanvaard, die zich voor elk weerbaar Zwitsers uitstrekt van den leeftijd van 20 tot dien van 45 jaar, en met recht draagt men er roem op, dat zich dáar in de gelederen van het voetvolk de schutters bevinden, wier bedrevenheid slechts wedijveren kan met de volkomenheid van hun vuurwapen.

Doch er is tegenwoordig meer noodig dan bedrevenheid van den enkelen schutter om de volle uitwerking te bekomen van het infanterievuur. Het is,

op het gevechtveld, alleen te doen om de uitwerking van het vuur, niet om een groot aantal punten op de figuurschijf. Die uitwerking wordt meer verhoogd door de leiding van het vuur dan door de juistheid van het schot. In het hedendaagsch gevecht staat daarom de leiding boven de juistheid. »La direction prime l'exécution».

Nog een schakel ontbreekt in deze keten: met een uitmuntend vuurwapen en uitstekende schutters is een doelmatige *leiding* slechts mogelijk door een grondige kennis van het schot. Waar VETTERLI arbeide, kon daarom STEGFRIED niet achterblijven. De een bracht het geweer, de andere de kennis van het schot. Thans komt de heer ROTHPLETZ hun arbeid voltooiën met zijn werk over de uitwerking, het gebruik en de leiding van het vuur.

Waar, onder dergelijke omstandigheden, zoovele krachten samenwerken tot bereiking van één doel, daar mogen, zonder vrees voor teleurstelling, voortreffelijke uitkomsten verwacht worden. Te eer is dat het geval, waar een arbeid het licht ziet uit de hand eens schrijvers, die zich reeds een welverdienden naam in de militaire letterkunde verwierf, en tevens een der hoogste plaatsen in Zwitserlands leger.

De auteur, die in 1869 »*Die Schweizerische Armee im Felde*» gaf; in 1876 »*Die Führung der Armes-Division*» aanbod; het volgende jaar »*Die Feld-Instruction über den Sicherheitsdienst der Kavallerie und Infanterie*» volgen liet; hij verplichtte andermaal de militaire wereld aan zich door de uitgave van de uitkomsten zijner onderzoekingen betreffende het infanterievuur. Oorspronkelijk vormden die studiën een deel van de voorlezingen door den heer ROTHPLETZ over de krijgswetenschap gehouden aan de Polytechnische school te Zürich. Zij verschenen eerst daarna in druk, ten einde dien arbeid in ruimer kring bekend te maken.

Gaarne bieden wij daartoe de behulpzame hand. Meer en meer erlangt het infanterievuur voor kleine staten, als Zwitserland en Nederland, betrekkelijk nog hooger beteekenis dan voor grootere staten, die steeds in ruime mate beschikken kunnen over een sterke artillerie. Daarom vermeenen wij een nuttig werk te verrichten door de aandacht te vestigen op een geschrift, waarin de behandeling van een zeer belangrijk onderwerp uitmunt door juistheid van methode en een degelijke zaakkennis, gepaard met een scherpzinnigen, klemmenden betoogtrant.

De heer ROTHPLETZ kiest tot grondslag van zijn arbeid de gegevens, verzameld op den weg, waar alle, en inzonderheid de positieve wetenschappen sedert BACO hare reuzenschreden hebben gezet. De waarneming op het proefveld, zooveel mogelijk aangevuld door de ervaring op het slagveld, geeft overal de draden van het betoog. De uitkomsten, die de Schrijver erlangt, zijn op den proefondervindelijken weg gevonden, niet a priori geconstrueerd, en daarna in een kunstmatig weefsel van pleitredenen

gehuld. Overal draagt de arbeid den stempel van een waarheidlievend onderzoek op het voorhoofd.

De bewijsstukken daarvan zijn bijeengebracht in een reeks van tabellen, die, tot een Aanhangsel vereenigd, aan het slot van het werk haar plaats vonden. Behalve de schootstafel, met de voornaamste gegevens omtrent de 50 $\frac{1}{2}$ spreiding, bevat het Aanhangsel o. a.:

1°. De bestreken ruimten voor alle banen van 100 tot 1600 M. dracht, opklimmende met 50 M., tegen doelen van 0,1 tot 3 M. hoogte, en aangroeiende met 0,1 M. Deze tabel alleen bevat alzoo 31×30 of 930 gegevens. Voor elke baan is aangenomen, dat in liggende houding gevraagd en het mikpunt op den voet van het doel genomen wordt.

2°. De bestreken ruimten weder voor de 31 afstanden van 100 tot 1600 M. tegen doelen van 1,60 M. hoogte, waarbij het geweer en het mikpunt op 0,8 M. boven den grond zijn gesteld.

3°. De verschillende bijzonderheden van het vizierschot, waarvan de dracht 225 M. bedraagt. Behalve de verheffingen dier baan en de 50 $\frac{1}{2}$ hoogtespreiding, zijn in een afzonderlijke tabel de drachten aangewezen van het vizierschot tegen acht verschillende doelen, wier hoogten van 0,3 tot 2,5 M. opklimmen, en waarbij het mikpunt in het midden valt. Deze drachten zijn berekend voor zeven verschillende afstanden, die zich van 50 tot 300 M. uitstrekken. Voor elk dier afstanden is de schootsverheid berekend zoowel voor het schot in liggende als voor dat in staande houding. De laatste tabel bevat alzoo $2 \times 7 \times 8$ of 112 gegevens.

4°. Het vermoedelijk aantal $\frac{1}{2}$ treffers op afstanden van 100 tot 1600 M.:

a. tegen een man in liggende, knielende en staande houding, benevens tegen ruiters;

b. tegen afdeelingen infanterie en cavalerie;

c. tegen tirailleurliniën.

In het laatste geval worden drie opstellingen onderscheiden, naarmate de tirailleurs op een, twee of vier gelederen zijn opgesteld. Bij elke opstelling bevindt zich in de linie per strekkenden meter één man, doch daarvan komt bij de opstelling met 4 gelederen van de 4 man slechts één in front. Hier worden de tusschenruimten dus aanzienlijk kleiner dan bij de vier gelederenstelling. De Schrijver hoopt daardoor de trefkans belangrijk te verminderen.

Wel kan de tegenpartij, door nauwkeurig richten, haar vuur somtijds op de groepen van 4 man samentrekken, doch zij zal dat alleen op de kleinere afstanden vermogen.

Later hopen wij nog met een enkel woord op dezen bijzonderen opstellingsvorm terug te komen.

Thans hebben wij ons beperkt tot het aanwijzen van den grondslag, waarop de Schrijver zijn arbeid heeft gebouwd. Met opzet geschiedde dat met eenige uitvoerigheid. Beter dan een aanbevelend woord, levert onze opsomming het

bewijs, dat de lezer niet op vernuftige bespiegelingen wordt onthaald, in de laatste jaren, door de militaire letterkunde, vooral op 't gebied der tactiek, rijkelijk aangevoerd. Gelijk te verwachten was, worden de tactische vraagstukken, die voor positieve behandeling vatbaar zijn, onderzocht bij het licht der feiten. Met beide voeten plaatst de Schrijver zich op het gebied der werkelijkheid. En hij beperkt zich niet alleen tot de uitkomsten van het proefveld, maar houdt ook rekening met de ervaring van het gevechtaveld.

Zou het onrecht zijn, indien wij hem, die zooveel gaf, niettemin te gemoet voeren: »Dankbaar, maar niet voldaan.»? Den lezer blijve het oordeel, aan ons de plicht, rekenschap te geven van ons gevoelen.

Met ingenomenheid brachten wij een woord van hulde aan alle zorg, gewijd aan het verzamelen van een rijken voorraad deugdelijke bouwstoffen. Doch al bewandelt een onderzoeker den proefondervindelijken weg, dan is hij daarmee niet van den plicht ontslagen om de bijzonderheden te doen kennen, die op zijn waarnemingen betrekking hebben. Niet alleen ter wille der controle, maar om tal van andere redenen is dat van groot belang; inzonderheid wanneer het de waarneming geldt van een samengesteld verschijnsel, dat de resultante is van een groot aantal oorzaken.

In het onderhavige geval is dat verschijnsel het infanterievuur. Daarvan moet het vermogen gekend worden met de verschillende oorzaken, welke daarop invloed oefenen. Die kennis is niet bestemd voor een commissie van proefneming of van een schietwedstrijd, maar voor de aanvoeders op het gevechtveld.

Daarom rijzen dadelijk deze vragen tot den Schrijver op: »Hoe hebt gij uwe uitkomsten verkregen; hoe inzonderheid de spreiding bepaald? Werd er geschoten van den richtbok of uit de vrije hand; door uitmuntende schutters of door minder geoefenden; bij stil of bij ruw weder; met nieuwe munitie of met voorraad uit de magazijnen; met een enkel geweer of met verschillende geweren; met goed onderhouden wapens of met zulke, die reeds kort na 't openen van den veldtocht op het gevechtveld verschijnen?»

De kennis van dat alles is van het meeste gewicht. Uwe cijfers mogen nauwkeurig zijn tot in 10de, tot in 100ste deelen, ja verder nog: zoolang gij ons 't antwoord op die vragen schuldig blijft, zoolang ook kunnen wij de uitkomsten van uw scherpzinnigst betoog slechts aannemen onder voorbehoud.

Te eer stelden wij zoeven eenige vragen, omdat maar al te dikwerf het tegendeel plaats vindt van hetgeen noodzakelijk is. In den regel toch wordt op nauwkeurig bepaalde afstanden, door uitmuntende schutters, met eenige weinige, hoogstens een tiental voortreffelijke geweren en bij de gunstigste weersgesteldheid de baan met de spreiding bepaald van eenig wapen.

Wij hebben daarmee volkomen vrede, indien de bepaling der schoots-tafel het doel der proef is. Die tafel dient tot grondslag der indeeling van het vizier en daarmee tot uitgangspunt van het richten. Als zoodanig is

een nauwkeurige kennis der baan onder bepaalde meteorologische omstandigheden van groot belang. Geen middel mag verzuimd worden, dat de nauwkeurigheid dier kennis vermeerderen kan.

Voor het overige heeft de schootstafel en daarmee ook de vizierindeeling een zeer betrekkelijke, en op verre na niet die volstrekte waarde, welke men haar gewoonlijk toekent.

Vooreerst toch hebben de verschillende exemplaren van een bepaald geweerstelsel zeer verschillende uitvaartshoeken. Zoo b.v. had het Nederlandsch geweer klein kaliber n°. 632 voor 100 M. een vizierhoek van 11'18" noodig, terwijl bij n°. 742 van hetzelfde stelsel, voor denzelfden afstand, een vizierhoek van slechts 2'2" noodig bleek, alzoo een die 9'16" kleiner is. Een ander maal vond men op 900 M. bij n°. 632 een vizierhoek van 2°30'6", bij n°. 357 een van 2°45'50", dus ongeveer 16' meer.

Elk geweer zou derhalve een eigen vizierindeeling moeten hebben, of althans ingeschoten worden tot regeling zoowel van de verticale als van de horizontale afwijking. Doch ook dat zou nog weinig baten; want zeer waarschijnlijk hebben 't vochtig worden van de lade — iets dat in den oorlog zeer dikwerf voorkomt — een lichte buiging of het warm worden van den loop een zeer merkbaaren invloed op het schot.

Niet minder afwijkingen bieden de aanvankelijke snelheden van de patronen eener bepaalde soort, onder uiteenlopende omstandigheden.

Eindelijk is het een bekende zaak dat de weersgesteldheid de baan belangrijk wijzigt. Zoo geeft SIEGFRIED voor het Zwitsersch repeteer-geweer op 800 M. een valhoogte, die 's zomers 34,27 en 's winters 41,28 M., alzoo ruim 7 M. meer bedraagt, en daarmee tevens een verschil van 7 M. in hoogte van het trefpunt geeft.

In overeenstemming daarmee zijn de gegevens van het Fransche schiet-reglement van 1879. Daarin ontmoet men o. a. voor de verheffing der baan van het *Gras*-geweer, bij een dracht van 1200 M., op den afstand van 600 M., deze vier waarden: 18,79; 25,99; 27,65 en 32,36 M. al naar gelang de dichtheid der lucht, die door verschillen in temperatuur, barometer-hoogte en vochtigheidstoestand belangrijke wijzigingen ondergaat.

Nog sterker werkt de invloed van den wind op de dracht en de zijdelingsche afwijking. Op 1000 M. b.v. kan het projectiel van 2 tot 18 M. zijwaarts verplaatst zijn.

Alle invloeden, tot hiertoe aangewezen, moeten helder voor den geest staan om een juist denkbeeld te vormen van de zeer betrekkelijke waarde, die het vizier heeft. En nog hielden wij alleen rekening met bekende afstanden en stilstaande doelen bij vredesoefeningen. Welken verschil dus met het gevechtsveld, waar de gemoedsaandoeningen zich krachtig doen gelden; de doelen zeer dikwerf in beweging, ternauwernood zichtbaar, en de afstanden doorgaans slechts bij benadering bekend zijn.

Dat alles belet evenwel niet, dat ook de uitkomsten op het gevechtveld onderworpen blijven aan de wet van oorzaak en gevolg.

»Den Thoren ist die Kugel eine Thörin» koos eenmaal de te vroeg overleden Kapitein EMMERICH van het Beiersche leger tot motto van een belangwekkende studie over het gevechtvuur der infanterie. Hij had volkomen gelijk. De uitwerking van dat gevechtvuur is wel een zeer samengesteld verschijnsel. Doch het blijft niettemin de resultante van een groot aantal factoren, die alle volgens vaste wetten met onverbiddelijke noodzakelijkheid werken. De onregelmatigheid bestaat alleen in schijn voor den oppervlakkigen, onbedreven waarnemer. Zij bestaat niet in het wezen der zaak. Kende men alle krachten, die op de richting, de snelheid en den weerstand bij elk projectiel werkzaam zijn, dan zou men, even goed als van een hemellichaam, het punt in de ruimte kunnen aanwijzen, waar het zich op een gegeven oogenblik bevindt. Dit nu is het geval niet. Slechts een beperkt aantal invloeden is met genoegzame nauwkeurigheid bekend. Daarom bestaat er geen onregelmatigheid, maar wel onzekerheid omtrent de uitwerking, en dus slechts kans van treffen naast onvermogen om alle krachten te beheerschen, die op het individueele schot werken.

Dat moet goed in het oog gehouden worden. De trefkans wel is waar zal op het proefveld aanzienlijk grooter zijn dan op het gevechtveld, doch alle oorzaken, die ginds werken, zijn ook hier aanwezig en wel met onveranderd vermogen. De moreele factor breidt alleen de proef spreiding uit tot de gevechtsspreiding. Doch tusschen beide spreidingen zal een zekere verhouding bestaan, die zich binnen zekere grenzen beweegt.

Hoe meer de omstandigheden op het proefveld in overeenstemming zijn met die op het gevechtveld, des te enger zullen die grenzen worden; des te juist er zal het beeld, dat men zich van het gevechtvuur voorstelt, met de werkelijkheid overeenkomen; des te doeltreffender ook de maatregelen op grond daarvan ontworpen; in een woord, des te hooger de praktische waarde der uitkomsten van het vredesonderzoek voor de practijk van het slag- en gevechtveld.

Maar er is nog een tweede bezwaar, dat ons op 't harte ligt. Reeds voor geruimen tijd wezen wij op de eenzijdige aandacht, die de infanterist nog altijd aan zijn wapen schenkt en op het nadeel, dat hij zich daardoor noodelooa berokkent. Hij blijft n.l. te veel op het individueele standpunt staan. Hoe verleidelijk 't overigens moge wezen om zich te vormen tot concours-schutter, die tal van prijzen wegdraagt bij schietwedstrijden en uitkomsten behaalt, die gevoeld en getast kunnen worden, de geheel andere eischen van den veldschutter en van het gevechtvuur worden daardoor, zoo niet geïgnoreerd, dan toch over 't hoofd gezien.

In plaats van het prijsschieten der manschappen, zouden wij het een belangwekkenden schietwedstrijd achten, waarbij de vuurleiders en niet de schutters om den prijs kampten, b.v. als aanvoerders van afdelingen van

gelijke sterkte en gelijke geveendheid op onbekende afstanden en in onbekend terrein.

Wij ontkennen met het voorgaande in geen deele de beteekenis van het juistheidsschot. Verre van dien. Doch wij zijn van oordeel, dat in den oorlog nagenoeg alle treffers toevaltreffers zijn en de enkele doeltreffers de uitzonderingen vormen. Waar dat het geval is, moet men van meet aan dat standpunt innemen en geen anderen grondslag kiezen. Wij staan met onze meening niet in talrijk gezelschap, maar evenmin in slecht gezelschap. Vooreerst wijzen wij op de onlangs gewijzigde voorwaarden van overgang in de laagste klasse van het schijfschieten, die reeds een belangrijke concessie aan het bundelvuur verleenen.

Ook op mannen van beteekenis, rijk aan oorlogservaring, mogen wij ons beroepen. Reeds in 1865 schreef de toenmalige Generaal VON MOLTKE in zijn »*Bemerkungen über den Einfluss der Verbesserten Schusswaffen auf das Gefecht*», woordelijk het volgende: »Unter gewöhnlichen Verhältnissen und in der bataille rangée dürfte die Entscheidung nicht im Feinschiessen sondern im Massenschuss auf diejenigen Entfernungen liegen, wo die unvermeidlichen Fehler in der Schätzung unschädlich werden.» Daarmee wordt de spijker op den kop geslagen.

De ondervinding van de latere oorlogen heeft dat schitterend bevestigd. VON HOFFMANN h.v. deelt ons als zijn ervaring uit den Duitsch—Franschen oorlog in »*Die Feuersdiscipline*» o. a. 'tgeen volgt mede: »Denn meines Dafürhaltens ist es vorzugsweise eine Folge dieser, dass Unterofficiere und Mannschaften — ja selbst viele Officiere, — der Illusion sich hingeben, im selbständig abgegebenen Schusse des einzelnen Mannes liege dessen und des Ganzen Heil.

Und doch wissen wir alle aus unsern jüngsten Erfahrungen, dass auf ein precies Einzelfeuer im Gefechten, selbst in der besten Position, wenig oder gar nicht zu rechnen ist, da bei nur einigermaßen heftigem feindlichen Feuer ein Theil der Leute einfach nur mehr nahezu horizontal anschlägt ohne zu Zielen, ein anderz anderz nicht einmal mehr anschlägt, sondern hinter seine Deckung sich duckend, einfach in die Luft knallt.

So sah ich das stehende Infanterie-Gefecht im Ernste des Krieges nur allzooft mit eigenen Augen und leef deshalb in der festen Ueberzeugung, dass der weitaus grösste Theil der materiellen Verluste auf Rechnung der Zufallstrffer zu setten ist».

Tal van schrijvers, o. a. de Kapitein HOENIG, die zoowel in 1866 als in 1870 in de gelederen van het Pruisische leger streed, bevestigen dat oordeel.

Trouwens, waar men gemiddeld op 1 en hoogstens 2½ treffers mag rekenen, waar de oorlogsuitkomsten daten van $\frac{1}{10}$ tot $\frac{1}{4}$ der vredesuitkomsten, daar kan ternauwernood van iets anders sprake zijn dan van toevaltreffers. De schutter, die van 10 schoten er één in de schijf brengt, mag veilig geacht worden dat te doen door de werking van een gunstig toeval. Zijn

schot biedt geenerlei zekerheid. Maar zooveen spraken wij niet van 10, maar van 1 à 2 §. En daaronder is nog altijd het betrekkelijk groot aantal toevaltreffers. Hoe groot, of beter hoe gering moet dan niet het aantal treffers zijn, die het doel bereiken, waarop gericht werd (1)?

Uit een en ander blijkt genoegzaam de volkomen machteloosheid van het individueele vuur, van het z. g. juistheidsschot op het gevechtsveld. Daarmede wordt tevens de betrekkelijke waarde der oefeningen in het nauwkeurig schieten met juistheid afgebakend. Zelfs op het oefeningsterrein heeft het juistheidsschot zeer beperkte grenzen. VON BOGUSLAWSKI getuigt o. a.: »Es ist eine der wichtigsten Erfahrungen der neueren Zeit, dass ein Zug schlechter Schützen auf Entfernungen über 600 M. ganz dieselben Resultaten aufzuweisen hat, als ein Zug guter Schützen". En hij voegt daarbij: »Mehrfache unter meinen Augen stattgefundene Versuche bestätigen dies."

Slechts schijnbaar weerspreken de gebeurtenissen en uitkomsten der laatste jaren die meening.

Waar toe, zullen sommigen vragen, dienen dan alle verbeteringen, die het infanterie-geweer onderging, verbeteringen, waaraan met zooveel hartstocht gearheid werd om de juistheid van het schot te verhoogen, wanneer die juistheid in den oorlog zoo luttel beteekenis heeft? Hoe verklaart gij, werven anderen tegen, het betrekkelijk groot aantal officieren, dat in de laatste oorlogen, inzonderheid in dien van 1870 werd getroffen? Was in menig gevecht de verhouding van de gevallen manschappen en officieren niet als 2 tot 3; het aantal officieren dus 50 § van dat der manschappen hooger? Oefende hier de juistheid van het schot blijkbaar niet een grooten invloed? Met welgevallen wijzen allen, die zoo spreken, op de uitwerking van het vuur der Transvalers. Waren wij Nederlanders opgevoed als de Transvalers, ware hunne kalme in het gevaar, hunne geoefendheid bereikbaar voor ons, die met pen en inkt en niet met 't geweer in handen zijn groot gebracht, ja dan zouden wij onze verwachtingen iets hooger mogen spannen. Voorloopig zullen wij echter, ook met den korten oefeningstijd onzer militie voor oogen, wijs handelen, niet te bouwen op het juistheidsschot, dat meer en meer in alle legers, die de school van den oorlog hebben doorloopen en een minstens driemaal langeren diensttijd kennen, als een hersenschim wordt beschouwd.

Ook het antwoord op die overige vragen levert geen bezwaar. De grootere juistheid geeft aan het individueele schot op het gevechtsveld weinig meer uitwerking. Immers 0,1 § ware doeltreffers leggen weinig gewicht in de schaal. Die juistheid doet zich evenwel krachtig geiden door een aanzienlijke beperking vooral van de breedte-spreiding, een beperking, die natuurlijk even krachtig werkt op het gevechtsveld als op het proefveld.

(1) VON FLOHNER en WEYGAND schatten de nuttige werking in den oorlog hoogstens op 0,70 à 0,75 § van de vredesuitkomsten.

En wat het groot aantal getroffen officieren betreft, dat feit wordt eenvoudig verklaard door het betrekkelijk grooter aantal geweren, dat zij tot zich trokken. Vooral in 1870 was dat het geval ten aanzien van de Deutsche officieren, die bij den aanval hunne manschappen vooruitsnelden en waarvan de kapiteins bereeden waren. Reeds den 16den Augustus zag het Deutsche legerbestuur zich dan ook genoodzakt om een order uit te vaardigen, waarbij het afstijgen nitdrukkelijk bevolen werd, zoodra men de grens van het vijandelijk vuurgebied overschreed (1).

Daardoor werden vele officieren minder spoedig zichtbaar en het vijandelijk vuur meer verstrooid.

Het was dus de eenheid van doel, waardoor die grootere uitkomst werd verkregen. Die eenheid van doel is in den oorlog bereikbaar, maar het toepassen der regels van het concours-schieten zal er te allen tijde een hersenschim blijken. Het onmachtige, individueele z. g. juistheidsschot kan men daarom veilig laten varen, om steeds de verlangde uitwerking door de hulp van het bundelvuur te verkrijgen, zoowel op de groote als op de kleine afstanden.

Doch wanneer dit het geval is, dan moeten ook de proeven in geheel anderen zin genomen worden dan tot heden maar al te dikwerf geschiedt. De weg der methode van het statistisch onderzoek moet gevolgd, voor zoo ver dat ten doel heeft, de kennis der werkelijkheid door het waarnemen, ordenen en vergelijken van een groot aantal feiten, de *Massenbeobachtung* gelijk de Duitschers dat noemen. Die vorm van onderzoek moet verder worden toegepast op feiten, die plaats vinden onder omstandigheden, zoo nabij mogelijk overeenkomende met die van het gevechtveld. En hierin nadert men weer tot de andere wijze van onderzoek, die bij de proefneming een bepaald verschijnsel in het leven roept, gelijk dat bij de natuur- en scheikunde geschiedt. Op dien weg zullen de uitkomsten aanvankelijk veel ongunstiger zijn dan die, welke tot heden werden verkregen. Maar dat is volkomen onverschillig, waar het alleen te doen is om den waren toestand te leeren kennen. Met het grooter worden van het aantal waarnemingen zal echter de regelmatigheid in de verschijnselen aangroeien. En met nauwkeuriger kennis van de werkelijkheid zullen wij tevens beter worden ingelicht omtrent de wetten, die de verschijnselen beheerschen.

Daardoor zou men op deugdelijke grondslagen de aanwijzing bekomen van de trefkans bij oorlogstoestanden, en daarmee van het aantal schoten, dat noodig is tot het treffen van bepaalde doelen onder normale omstandigheden. Met dergelijke gegevens zouden dan verlietstafels ontworpen kunnen worden, gelijk dat reeds voor de tactische oefeningen op de kaart is geschied. Het raadplegen dier gegevens zou het dagelijksch brood moeten zijn voor

(1) Zie H. SCHREFF, *Die Theilnahme der Grossherzoglich Hessischen Division an dem Feldzug gegen Frankreich*, blz. 146.

*Algemeen
 Sociaal-
 's Gravenhage*

allen, wien de leiding van het vuur wordt toevertouwd. En te grooter waarde bezitten die gegevens, daar de Nederlandsche officieren bij den vestingoorlog menigvuldig de gelegenheid zullen hebben ze te raadplegen tot verhooging der uitwerking van het vuur in vaste stellingen. Tot heden bedient men zich niet zelden nog van verliestafels, die ruim twaalf jaar geleden werden ontworpen.

Met eenige uitvoerigheid hebben wij in de voorgaande regelen de gronden van onze meening uiteengezet. Is ons vermoeden juist, dan heeft toch de Schrijver, wiens geschrift wij bij de lezers van dit tijdschrift inleiden, zich te nauw aangesloten bij de uitkomsten, gelijk die onder zeer gunstige omstandigheden verkregen zijn. Die uitkomsten leeren alleen het maximum vermogen van het geweer kennen, waarvan nimmer gebruik kan gemaakt worden. De heer ROTHPLETZ heeft de geboorte-akte zijner schootstafel en andere statistische gegevens niet overgelegd. Door vergelijking met andere uitkomsten zijn wij versterkt in het vermoeden, dat zij te Thun het levenslicht aanschouwden. Niet genoeg is in het oog gehouden, dat de commissie eener schietschool bij de infanterie doorgaans een tweevoudige taak vervult: de een heeft een technisch, de andere een tactisch karakter. Zij is èn commissie van proefneming, èn commissie van schietschool. Bij de artillerie is deze taak dan ook niet meer in dezelfde hand. Bij de infanterie is dat wel het geval. Dat biedt geen bezwaar. Het kan zelfs een voordeel zijn, zoolang de arbeid niet te omvangrijk wordt, en men zich slechts helder bewust blijft, dat elk gedeelte der dubbele taak andere eischen stelt. Bij het onderzoek naar de technische waarde van eenig wapen moet alles uitgesloten worden, wat de nauwkeurigheid van het schot kan schaden. Is eenmaal dat proefondervindelijk onderzoek ten einde gebracht, de schootstafel bepaald en de baan van het geweer bekend, dan moeten die uitkomsten blijven rusten, althans niet onvoorwaardelijk gebezigd worden tot het opsporen van tactische regels.

Men wane niet, dat wij hiermede afwijken van den weg, die tot heden met zooveel vrucht door de artillerie is bewandeld. Het tegendeel is waar. De artillerie heet zich nimmer bekreund om een enkel projectiel van haar granaatkartels; wel om den spreidingskegel daarvan, in verband met de trefkans. Hetzelfde alzoo, wat door ons voor de infanterie wordt verlangd. En daarbij valt nog op te merken, dat de artillerie tot heden doorgaans beter met den afstand bekend, en gewis ook beter omtrent de noodige opzethoogte ingelicht zal zijn dan de infanterie. Ook de affuit biedt een steviger steunpunt aan, heeft minder te lijden van gemoedsaandoeningen dan de veelal trillende arm van den schutter, die op de kleinere infanterie-afstanden meer door de hitte van het strijdgewoel wordt aangetast dan de artillerist op zooveel grootere afstanden en wiens vuur derhalve in uitwerking op proef- en gevechtveld minder groote verschillen aanwijzen zal.

Maar juist daarom zal de infanterist zich nog des te eer moeten losmaken van de uitkomsten der veel belovende technische proeven. Eerst daarna en

onder voortdurend raadplegen der krijgsgeschiedenis, vooral van de tegenwoordig meer en meer verschijnende regimentsgeschiedenissen, zal het mogelijk zijn deugdelijke regels voor het vuurgevecht te geven, regels alzo die op het gevechtveld practische waarde hebben. Eerst met die uitkomsten voor oogen, met die regels in merg en been, wordt het mogelijk, zich in elk bijzonder geval, met volle zelfbewustheid, rekenschap te geven omtrent de wijze, waarop die regels moeten toegepast worden en, met een helder beeld van den waren toestand voor oogen, de beste middelen op te sporen ter bereiking van het voorgestelde doel.

Wij zullen op dit een en ander later nog vanzelf terugkomen, terwijl wij den heer ROTHPLETZ volgen bij zijn studie omtrent het infanterievuur. Daarbij zullen wij echter niet, zooals veelal gebruikelijk is, een kort overzicht geven van den geheelen arbeid. Dat betaamt veeleer den verslaggever van een letterkundig werk. Wij daarentegen zullen ons tot eenige grepen bepalen. Daardoor vermeenen wij, dat het karakter van het geschrift — en daarom is 't hier te doen — beter uitkomt, terwijl wij de gelegenheid bovendien vinden om eenigszins langer stil te staan bij die onderwerpen, welke op dit oogenblik om de een of andere reden een bijzondere belangstelling verdienen.

Een der eerste punten, welke de Schrijver in behandeling neemt, bieden de vuursoorten, waarvan hij de waarde toetst aan de jongste ervaringen op proef- en slagveld.

Drie soorten onderscheidt hij:

- a. het individueele of tirailleurvuur,
- b. het salvovuur,
- c. het snelvuur.

Twee zaken zijn tot recht verstand van 's Schrijvers bedoelingen noodig, te weten:

1°. zijn onderzoek geldt een repeteer-geweer;

2°. het Zwitsersch tirailleurreglement, in 1876 uitgevaardigd, onderscheidt twee soorten van vuur: het groepenvuur en het snelvuur. Bij het groepenvuur mogen de tirailleurs slechts vuren op bevel der groepscommandanten; voor het snelvuur is alleen een bevel noodig tot het aanvangen en eindigen van het vuur.

Het tirailleurvuur, gelijk ons reglement dat voorschrijft, is in Zwitserland dus onbekend (1).

(1) Het Zwitsersch reglement zegt: »Die Tirailleurfeuer sind entweder Gruppenfeuer oder allgemeine Feuer; bei ersteren dürfen selbst die einzelnen Schüsse nur auf Befehl des Gruppenchefs abgegeben werden; durch das letztere wird in der Regel ein Bajonnetangriff vorbereitet oder abgeschlagen. Auf das Signal oder Kommando: Feuer! (Commencez le feu!) wird die Bewilligung zum Beginn des Feuers gegeben, die Gruppenchefs lassen jedoch ihre Leute nur dann feuern, wenn sich ihnen geeignete Ziele darbieten.

Für die Anwendung des allgemeinen Feuers wird avertirt: Schnellfeuer!"

Om geen verwarring in begrippen te stichten, zullen wij bij het *tirailleur*-vuur drie soorten onderscheiden: het groepenvuur, het individueele vuur en het snelvuur. Bij het groepenvuur kan al of niet gebruik worden gemaakt van het salvovuur, waardoor deze soort weder in twee onderdeelen kan gescheiden worden: het individueele en het salvo-groepenvuur.

Verwondering kan het baren, dat ook voor het snelvuur nog een zelfstandige plaats is ingeruimd, die de heer ROTHPLETZ zelfs warm in bescherming neemt. Laten wij alvorens te oordeelen, zijn gronden hooren en wegen.

Op den voorgrond wordt herinnerd aan het algemeen bekende feit, dat het snelvuur, 't welk in de laatste oogenblikken vóór den aanval het salvo- en groepenvuur aflöst, geen ontaard salvovuur noch een versneld individueel is, maar een massavuur, waarbij de juistheid van het schot en de bedrevenheid van den schutter wijken om, op de kleinste afstanden bij geheel bestreken banen, vrij spel te laten aan het volle arbeidsvermogen van het geweer bij het vuren in den aanslag.

Neemt men verder aan, dat het vuurgevecht tusschen twee tirailleurliniën geleverd wordt binnen den afstand van 700 à 800 M., dan zal de strijd zoo veel mogelijk met salvovuur moeten, maar dikwerf slechts met individueelvuur kunnen geopend worden. De snelheid van beweging des vijands; verrassende omstandigheden laten niet immer genoegzaam tijd tot voorbereiding en uitvoering van het salvovuur. Van het individueele vuur terug te keeren tot het salvovuur, zal in het gevecht zelden of nooit mogelijk zijn, en even onmogelijk zal het blijken om een sterk gevoed individueele vuur ten laatste niet in een snelvuur te doen ontaarden.

Zien wij thans de uitkomsten daarvan nader onder 't oog.

Met een horizontale vizierlijn, die zich 0,30 M. boven het terrein verheft, en bij een doel dat zich, 1,65 M. hoog, op 350 M. afstand bevindt, is de bestreken ruimte van den 50 g schootsbundel ongeveer 400 M. Die bestreken ruimte klimt tot 450 M. als het doel 2 M. wordt. Bij gebruik van het standvizier (225 M.) daalt die bestreken ruimte tot 300 M.

Tot het afleggen van den afstand van 300 tot 50 M. vóór de vijandelijke

Na het commando Feuer! kan volgens den heer ROTHPLETZ de groepcommandant bevelen: „Salvenfeuer! — Gruppe! Fort! — (Gradann) Gegen die Kavallerie! — Auf 300 M. — An! — Feuer! — innerhalb 300 M.: Auf Brust-, Kopf-, Knie-Höhe! — An! Feuer!“ of wel de sectiecommandant laat op Feuer volgen: „Einzelfeuer! gegen die Gruppe am Weidenbuschel 300 M.“ waarna de groepcommandanten bevelen: „Füßler A (dann B, dann C, etc.) Ein Schuss gegen die Gruppe am Weidenbuschel 300 M.! Ziel aufsetzen! — Noch ein Schuss!“ Daarna kan de sectiecommandant bevelen: „Einzelfeuer verstärken! Zwei Patronen!“ Waarop de groepcommandant beveelt, al naar gelang de windrichting: „Ganze Gruppe — Zwei Patronen (Distanz-Ziel). Vom rechter (linker) Flügel — Feuer!“

Die lange commando's missen, naar 't ons voorkomt, den noodigen eenvoud, die de bruikbaarheid verzekert.

stelling onder 's vijands vuur, behoeft de infanterie minstens 90 seconden, de cavalerie 45 seconden om van 450 M. tot 50 M. te naderen.

Voor elk salvo zijn 6 à 8 seconden noodig. Zelfs wanneer het salvovuur geregeld kan worden voortgezet, mag kort vóór den aanval hoogstens op 6 salvo's gerekend worden.

De aanvallende cavalerie kan dus 5 salvo's, alzoo 850 à 1000 schoten, de aanvallende infanterie 6 salvo's of 1000 schoten per compagnie van den verdediger ontvangen. In het begin, wanneer het vuur nog in de hand is, de kruitdamp wegtrekt en de vuurleiding doelmatig blijft, zal het aantal treffers betrekkelijk hoog zijn. Doch later, wanneer de vijand niet met 2 of 3 salvo's vernietigd is, zal onrust zich meer en meer van de geoederen meester maken. De salvo's zullen hun karakter verliezen, zij zullen verloopen in een halfslachtig snelvuur, dat veel ongunstiger uitkomsten geeft dan het snelvuur, dat bevolen werd. Neemt men daarom gemiddeld 30 $\frac{1}{2}$ treffers, dan is dit cijfer, in het voordeel van het salvovuur, zeker hoog te noemen. Volgens dien maatstaf bieden 6 salvo's, op den afstand van 300 tot 50 M. gelost, ongeveer 300 treffers aan.

Vergelijken wij deze uitkomst met het snelvuur, waarbij minstens 10 schoten per minuut kunnen vallen.

De cavalerie ontvangt dus in 45" minstens 1200, de infanterie in 90" ruim dubbel zooveel schoten. Dit aantal klimt waarschijnlijk wel tot 3300, daar de aanvaller geen 90", maar, bij dit heviger vuur, wel 120" of 2 minuten zal behoeven om den afstand van 300 tot 50 M. te doorloopen. Doch al klimt men zoo hoog niet, ja zelfs al daalt men tot 2000 schoten, verkrijgbaar met 8 salvo's gedurende 90", of met 6 salvo's gedurende 120", dan nog is het aantal schoten bij het snelvuur tweemaal grooter dan bij het salvovuur.

Bedraagt ook thans de nuttige werking weder 30 $\frac{1}{2}$, dan geeft het snelvuur 500 à 600 treffers per compagnie en zelfs nog 300 treffers wanneer daarvan de helft der manschappen buiten gevecht wordt gesteld. Het snelvuur kan met deze 300 à 600 treffers te allen tijde den stormaanval van elken troep afslaan.

Doch niet de uitwerking alleen, ook moreele redenen pleiten voor de erkenning van het snelvuur. Zelfs troepen, in het vuur beproefd, verliezen in de nabijheid des vijands de rust, die voor het welgerichte salvo- of individueele vuur onmisbaar is. Zij worden instinctmatig tot het snelvuur gedreven. Vele schutters toch worden onrustig, enkelen trekken voor, anderen volgen hun voorbeeld, de meerderheid waant nu het bevel tot vuren niet vernomen te hebben en haast zich haar schot te lossen. Allen worden ten laatste in den vuurstream medegesleept. Zoo ontardt het salvovuur, en nog gemakkelijker het individueele vuur in een niet bevolen snelvuur. De aanvoerders gevoelen daarbij, dat hun de teugels ontsnappen. Zij zullen trachten die te hervatten, de onrust verhoogen, de aandacht afleiden, of, wat nog erger is, zich door een gevoel van machteloosheid laten overmeesteren,

waardoor hun, na de leiding van het vuur, ook de leiding van het gevecht volkomen ontsnapt.

Zowel uit een moreel, als uit een technisch en tactisch oogpunt bezien, verdient het snelvuur daarom erkend te worden. Al ignoreert men het, toch blijft het bestaan, en overrampelt het den struisvogel, die er de oogen voor sluit.

Waar wij dat vuur als een zelfstandig feit waarnemen, daar moeten wij er ook een bijzondere plaats voor inruimen bij het wetenschappelijk onderzoek. Zulk een scheiding van begrippen voorkomt verwarring.

Zeer juist geeft de heer ROTHPLETZ, naar onze meening, de regels aan voor het gebruik van het snelvuur. Slechts bij uitzondering wil hij daarvan gebruik maken, op afstanden kleiner dan 300 M. als het individueele vuur of het salvovuur ontoereikend worden, of de tijd daartoe ontbreekt, b.v. bij een verrassing, die men uitvoert of afslaat.

Een eskadron b.v. verschijnt onverwachts. Er is dan geen tijd voor salvovuur. Daarom wordt bevolen »snelvuur”. Een andermaal naderen wij heimelijk een batterij, doch worden ontdekt en zien de batterij opleggen. Nogmaals ontbreekt de tijd voor het salvovuur; wij bevelen opnieuw »snelvuur”. Dit vuur zoekt dus de hoofduitwerking door het aantal schoten. En het verwacht met recht, dat, onder de aangewezen omstandigheden, het aantal treffers ongeveer evenredig toeneemt met het aantal schoten, omdat in de bestreken ruimte tegen uitgebreide doelen, waar elke opening door de achterwaarts opdringende troepen wordt aangevuld, zagenoeg elk schot zijn man vindt.

Al deze gronden pleiten overwegend ten gunste van het snelvuur uit een repeteer-geweer, waarvan zij tevens de waarde in het licht stellen.

Reeds in 1874, toen de mitrailleusen nog niet van de baan verdreven waren, schreven wij: »De beste mitrailleuse, die men kan uitvinden, is een peloton infanterie gewapend met repeteer-geweren”. Hetgeen later plaats vond, bevestigde die verwachting. Maar niet alleen het repeteer-geweer, minder nog het snelvuur was 't eenig doel der voorgaande beschouwingen. Daarmede toch beoogden wij tevens een denkbeeld te geven van de grondigheid en scherpzinnigheid, waarmede de schrijver zijn onderwerp behandelt. In hem reiken de technicus en de tacticus elkander de hand op het vrije gevechtveld. Te vaak wordt door vele schrijvers, bestrijders van het snelvuur, die hun pen maar al te gemakkelijk den vrijen teugel gunnen, over het hoofd gezien, dat in den oorlog geen louden blokjes worden bewogen, als bij de tactische oefeningen op de kaart, maar dat in den oorlog mannen het gevechtveld betreden, in wie alle menschelijke aandoeningen leven. »Wir scheuen nicht zu bekennen, dass uns das Feuer von *Mars-la-Tour* noch Monate nachher in den Nerven steckte”, zoo luidt de openhartige bekentenis van een Pruisisch officier, den Kapitein HOENIG, die als luitenant-adjutant aan dat gevecht deelnam, en daar blijkbaar met een

scherpen blik, die alleen door zeldzame koelbloedigheid onbeneveld kon blijven, de gebeurtenissen rondom hem waargenomen heeft.

Alvorens dit onderwerp te verlaten, nog een opmerking tot staving van het goed recht eener voorgaande bedenking. De Schrijver neemt, tot berekening van de nuttige uitwerking van het snelvuur en van het salvovuur, in beide gevallen 30 $\frac{1}{2}$ treffers van het aantal schoten. Vooraf verklaren wij, dat dit herleidingscijfer voor de uitkomst der vergelijking weinig beteekenis heeft. Niettemin blijft de vraag geoorloofd, op welke gronden de keuze van dat getal rust. Wij haasten ons de moeilijkheid te erkennen om een normaal herleidingscijfer te bepalen, en de onmogelijkheid om er een te vinden, dat voor elk bijzonder geval onveranderd bruikbaar is. Doch dat is ook onze bedoeling niet. Wij achten het alleen mogelijk om proefondervindelijk, ook gedurende den vrede, de betrekkelijke waarde te bepalen van het salvovuur ten opzichte van het snelvuur. Om die waarde was het in dit geval te doen. Te minder schromen wij deze opmerking te maken, daar zij den bekwamen Auteur niet rechtstreeks treft. Immers niet ieder vindt de gelegenheid om persoonlijk al het materiaal te verzamelen, voor een dergelijk onderzoek noodig. Is daaraan gebrek, dan moet men roeien met de riemen, die men heeft. Alleen mag daarbij het doel nimmer uit het oog worden verloren: het opsporen van regels voor het gevechtveld. Is daaraan altijd gedacht?

Wij gelooven, dat een zwakke zijde van den verdienstelijken arbeid gelegen is, waar de Schrijver, nagenoeg geheel op het materiaal zijner tabellen steunende, den invloed opspoort, dien de afstand op het richten en de spreiding oefent.

Aan die tabellen b.v. ontleent hij, dat de bestreken ruimte tegen cavalerie van 2,50 M. hoogte op 400 M. ongeveer 450 M. bedraagt met 90 $\frac{1}{2}$ treffers tegen stilstaande ruiters; terwijl die ruimte tot 350 a 400 wordt beperkt tegen infanterie, die op 350 a 400 M. tot den aanval overgaat. 't Is wederom de tabel, die daarbij 84 $\frac{1}{2}$ treffers aanwijst. Nogmaals beroept de Schrijver zich op de tabellen, als hij mededeelt dat

bij 100 M. 69 $\frac{1}{2}$, bij 200 M. 56 $\frac{1}{2}$,
 „ 300 M. 43 $\frac{1}{2}$, „ 400 M. 29 $\frac{1}{2}$

treffers mogen verwacht worden tegen een doel van 30 cM. breedte en hoogte, alzoo ter grootte van den liggenden man.

Uit die gegevens worden nu eenige gevolgtrekkingen afgeleid, o. a. dat het vuur tegen liggende doelen, waarbij men nog mag rekenen op 50 $\frac{1}{2}$ treffers, zich uitstrekt tot 225 M.

Al geldt het onderzoek een vreemd geweer, toch klimt bij dergelijke gevolgtrekkingen onze begeerte naar een volledige kennis van den aard der grondslagen in de tabellen verzameld. Deze vormen de kolommen, waarop het geheele gebouw rust.

Die begeerte wordt niet verminderd, wel verhoogd, doordien wij althans stellig weten, dat het aantal $\frac{1}{2}$ treffers gevonden is bij proeven met stil-

staande doelen, terwijl bij den aanval van cavalerie het geheele, bij dien van infanterie een aanzienlijk deel van het doel in beweging is.

Nog sterker wellen soortgelijke opmerkingen op, waar de ligging van het mikpunt aan de orde is.

Te recht worden daarbij twee gevallen onderscheiden: afstanden kleiner en grooter dan vizierschotsafstand. Uit de tabellen blijkt, dat, zelfs al legt men aan op den voet van een 30 cM. hoog doel, het projectiel er over heen zal gaan bij gebruik van het standvizier.

De Schrijver komt nu tot besluit, dat, met het standvizier, het mikpunt, bij het vuur tegen liggende doelen van 30 tot 50 cM. hoogte, genomen moet worden onder of vóór het doel en wel

15 cM. of $\frac{1}{4}$ hoofd lager op	50 M.
45 » » 1 $\frac{1}{2}$ » » »	100 M.
30 » » 1 » » »	150 M.
15 » » $\frac{1}{4}$ » » »	200 M.

Op dergelijke wijze wordt verder het mikpunt bepaald voor zeven afstanden van 50 tot 275 M. tegen knielende en staande infanterie, en tegen cavalerie.

Dat alles komt ons eenigszins kunstmatig voor en in de werkelijkheid minder bruikbaar, al moge 't goed zijn, dat de aanvoerders zich rekenschap hebben gegeven omtrent de uitwerking, door een doelmatige verplaatsing van het richtpunt te bekomen. En zelfs, al ware 't mogelijk de voorschriften omtrent de keuze van het mikpunt eens volkomen nauwkeurig op te volgen voor de aangewezen afstanden, hoe dan te handelen op de vele afstanden daar tusschen, waarbij een verschil van 15 cM. in hoogte van het mikpunt oorzaak kan worden van het al of niet treffen?

Nog andere vragen dringen zich aan ons op. Bij de keuze van het mikpunt is rekening gehouden met de spreiding: hoe is die spreiding bepaald? Zal zij in werkelijkheid niet aanzienlijk grooter zijn dan de spreiding der tabellen? Zullen, ook binnen den afstand van 300 M., geen misschattingen van 25 M. plaats vinden, die juist tegen de liggende doelen, die op de kleine afstanden voorkomen, een belangrijken invloed hebben?

De Schrijver zelf gevoelt en erkent de gegrondheid van verschillende dier tegenwerpen, wanneer hij het schot op afstanden boven de 300 M. behandelt. Daar zegt hij o. a.: »De geheele methode der verschillende mikpunten op afstanden boven de 300 M. is verwerpelijk, omdat zij veel te gekunsteld is. Elke kunstmatige handeling, die men van den soldaat vorderen moet, houdt in het gevecht geen steek. Verschillende hoogten voor den aanslag en het mikpunt zijn daarom verwerpelijk». En reeds vroeger, bij het bespreken van het vizierschot, waarschuwt hij te recht tegen de neiging der soldaten om het vizier onveranderd te laten staan. Hij bevestigt in dat opzicht, hetgeen ook wij bij vredesoefeningen meermalen waarnamen.

Niet zelden bemerkten wij, dat in een tirailleurlinie, die op 400 M. heeft

gevuurd, verscheidene manschappen, gedurende den verderen loop van den aanval, hun vizier voor dien afstand onveranderd laten staan. Te recht beveelt de heer ROTHPLETZ de grootste waakzaamheid aan tegen dat kwaad.

Zal men nu van schutters, bij wie zulk een sterke neiging ondersteld wordt om het vizier onveranderd te laten, zal men van hen mogen verwachten, dat zij, binnen de 300 M., dus in de 2 a 3 minuten, die het handgemeen of althans den stormaanval voorafgaan, nog genoegzaam koelbloedigheid en tegenwoordigheid van geest bezitten om telkens, overeenkomstig den waren afstand, het vizier te regelen of het mikpunt te wijzigen met een nauwkeurigheid, waarmede een uurwerk overeenkomstig den waren tijd wordt gesteld? Is het aan te nemen, dat zij daarna zullen richten met de niet mindere nauwkeurigheid, die gevorderd wordt om nog trefkans te bezitten tegen de kleine doelen van liggende infanterie? Immers neen. Doch wat dan, indien beide middelen, verplaatsing van vizier of mikpunt, onbruikbaar voor het gevecht zijn; wat, indien zij zelfs niet aan te wenden zijn, daar het standvizier tevens het vizier voor den kleinsten afstand is?

Het antwoord op die vraag is zoo moeilijk niet te vinden, als men zich maar eerst los maakt van de banden, waarin het begrip der bestreken ruimte ons gevangen houdt, doordien het den blik te eenzijdig op het enkele schot vestigt.

Heeft men zich daaraan ontrukkt, dan treedt terzelfdertijd de vermogende werking der spreiding te voorschijn. Ook voor de kleine afstanden heeft die spreiding groote waarde. Zij is daar zeer belangrijk en zal, gedurende het gevecht, grooter worden naarmate bij de nadering der beslissing het aantal schoten meer toe-, de juistheid van het richten meer afneemt. Dus ook bundelvuur op kleine afstanden aangewend.

't Volgende nog tot nadere staving. De 50 $\frac{1}{2}$ lengte-spreiding bedraagt voor het Zwitsersche repeeteer-geweer op 100 M. ruim 36 M. om te dalen tot 14,7 a 14,5 M. voor de afstanden van 400 tot 700 M. en van daar weer te rijzen, totdat zij eindelijk op 1600 M. ruim 28 M. bedraagt. Die 50 $\frac{1}{2}$ lengte-spreiding is dus op de kleinere afstanden zeer aanzienlijk. Door een genoegzaam aantal schoten zal derhalve het terrein op 300 M. vóór het front zoo onveilig gemaakt kunnen worden, dat het voorwaarts rukken onmogelijk wordt.

Het is alleen noodig om in den regel niet te vuren tegen liggende doelen, vooral wanneer de munitie begint te slinken. Een eenvoudige berekening leert toch, dat een projectiel, dat strijkelings gaat over een doel, dat ter hoogte van 30 cM. zich bevindt op 200 M. afstand, den horizontalen bodem eerst treft op 34 M. daarachter. Legt de tirailleur zich plat neer, dan is zijn hoofd nog minstens 18 a 20 cM. boven het terrein verheven, en treffen de projectielen, die over zijn hoofd strijken den bodem ongeveer 20 a 22 M. achterwaarts. Hieruit blijkt, dat alle liggende schutters, die niet in het hoofd worden getroffen, ook geen gevaar meer loopen in rug of beenen; terwijl de liggende schutter, die 't hoofd eenigszins opricht, weinig meer

gevaar loopt dan hij, die zich plat op den grond nederlegt. Deze kan alleen heil verwachten van een lichte terreinplooi, die hem aan 's vijands oog onttrekt. Bij den eersten oogopslag zou men een andere uitkomst verwachten, nl. treffers in rug en beenen van liggende tirailleurs. Om die deelen te treffen moet men, binnen vizierschotsafstand, gemiddeld 4 à 5 M. hooger staan dan de vijandelijke tirailleurlinie, die zich op horizontalen bodem bevindt. Is dat het geval, dan wordt het nederwerpen vrij nutteloos, wanneer geen dekking in vlak terrein mogelijk is. Bij dien toestand is het onverschillig of de schutter staat of ligt. Hij wordt steeds getroffen, zoo niet in 't hoofd, dan in dij of beenen.

De grootte en dichtheid der spreiding zal derhalve op korte afstanden dezelfde uitmuntende diensten kunnen bewijzen als op de grootere. Zij zal altijd het middel moeten zijn, waarmede de uitwerking verkregen wordt. De hoeveelheid munitie alleen kan brengen, wat onbereikbaar is voor het enkele schot met zijn altijd gebrekkige zekerheid. Vooral de verdediger kan met een overstelpend vuur een geduchte kracht ontwikkelen tegenover den aanvaller, een kracht, die wat men er ook van zeggen moge, door de krijgsgeschiedenissen der laatste jaren onweerlegbaar is bewezen. Naast de theoretische beschouwingen der voorgaande regels kunnen wij volstaan met de namen te noemen van *Mars-la-Tour*, *St.-Privat*, *Beaune-la-Rolande*, *Héricourt* om onze leer bevestigd te zien door de uitkomsten der practijk.

De vorm en inhoud van het bundelschot, d. w. z. de gedaante en het projectielental van den vuurbundel; de bestreken ruimte daarvan met de uitgebreidheid en de dichtheid der spreiding, dat zijn de elementen, die stem moeten hebben bij het bepalen der regels voor het vuurgevecht op kleine zoowel als op groote afstanden.

»Die Ansicht, dass die Masse der Schüsse in ihrer Gesamtwirkung, nicht das Zielfeuer einzelner Schützen, in grösseren Gefechten das ausschlagende Moment sei, wurde schon nach den Kriegserfahrungen von 1864 und 1866 absolut anerkannt!.

De bestreken ruimte van het enkele schot kan geheel buiten beschouwing blijven. De kennis van de gedaante der baan blijft echter van groot belang, want daardoor is de gedaante van den vuurbundel volkomen bepaald, zoowel op het proef- als op het gevechtveld. Deze vorm toch blijft in beide gevallen onveranderd. De aanvankelijke snelheid en de luchtweerstand, de beide wisselende factoren, die bij een bepaalde elevatie den vorm der baan bepalen, zijn niet aan den invloed van den moreelen factor op het gevechtveld onderworpen. Alle projectielen b.v., die, waar en wanneer ook, op 300 M. de vizierlijn ontmoeten, zullen van de monding tot dat ontmoetingspunt gelijke en gelijkvormige banen beschrijven. Tusschen alle zullen geen grootere verschillen bestaan, dan zulke, die door wisseling in aanvankelijke snelheid en luchtweerstand veroorzaakt worden. Zeer eenvoudig, schier overbodig schijnt deze opmerking; toch is nog vrij algemeen de meening ver-

breid, dat de baan van het geweer met en zonder bajonet verschil in vorm heeft. Zoo lang nog is het niet geleden, dat wij b.v. voor beide banen, bij een gelijke dracht van 750 M., een verschil van ongeveer twee meters in verheffing op denzelfden afstand vonden aangewezen, iets dat blijkbaar een onmogelijkheid is.

(Wordt vervolgd.)

*Litteraire
Sociëit
Groningen*

Een belangrijk vraagstuk voor de Nederlandsche infanterie ⁽¹⁾.

Tot een der gewichtigste vraagstukken van algemeen militair belang kan wel gerekend worden, dat hetwelk over de opleiding van den recruit tot soldaat handelt. Talrijk zijn de leiddraden, welke den officier ter beschikking staan, die in het bijzonder aan dit onderwerp een studie wil wijden, en slaan wij hierbij een hlik naar den vreemde, vooral naar Duitschland en Frankrijk, zoo gaat er schier geen tijdschrift voorbij, dat niet een of meer hoofdstukken over een onderdeel van dezen belangrijken tak der militaire wetenschap in het titelblad heeft aan te wijzen. Gaan wij daarentegen onze eigene militaire literatuur na, zoo zien wij zelden of ooit een bladzijde aan de opleiding van den soldaat gewijd, niettegenstaande het kleine Nederland schrijvers genoeg heeft aan te wijzen, om drie militaire tijdschriften levensvatbaarheid te geven, en een vruchtbaar leven te doen slijten.

Wat mag hiervan wel de reden zijn?

Naar onze meening kan er alleen deze voor gevonden worden, dat met de bij ons gevolgde regeling van het onderricht tot opleiding van den soldaat, nadat deze is afgeëxerceerd, geen subaltern officier der infanterie bij machte is, de verdere opleiding van den man volgens een door den leider der oefeningen vastgestelde methode, in welk vak van dienst ook — het schijfschieten uitgezonderd — geheel te volgen, en tot het einde nauwgezet door te voeren. Waartoe zou het dus dienen, zich moeite te geven te vallen met het beramen, het bespreken van een leerplan voor eenig vak, wanneer men toch nooit in staat zal zijn gesteld, het practisch uit te voeren, de waarde van zijn stelsel van onderricht af te meten naar de uitkomsten door anderen verkregen, en het ten laatste naar de ondervinding door de uitkomsten verkregen, te wijzigen?

Dat zulk een toestand nadeelige invloeden te weegbrengt, die op de kracht, welke het wapen in tijd van oorlog ontwikkelen moet, gevoelig inwerken, wie zal het ontkennen? Deze invloeden werken niet alleen belemmerend

(1) Met een bijlage.

op de ontwikkeling van den man tot soldaat, en doen dus niet de uitkomsten bij het onderricht verkrijgen, welke behaald kunnen worden zoodra zij machteloos zijn gemaakt, doch laten zich tevens gevoelen op het officierskorps, omdat zij den compagniescommandant de gelegenheid ontnemen, als leider werkzaam te zijn, en als zoodanig al zijn krachten aan te wenden ten voordeele van de ontwikkeling van den jongen officier, het kader en den loteling; en den jongen officier om vaste, en door de ondervinding gelouterde denkbeelden te krijgen aangaande het opvoedingsvraagstuk van den soldaat.

Naar onze overtuiging bestaat er dan ook behoefte aan een wijziging in de tegenwoordige regeling van het onderricht. Ter verbetering van dien toestand hebben wij onze gedachten in een beknopt tableau van werkzaamheden voor de Nederlandsche infanterie neergelegd. Wellicht stellen wij ons de nadeelen van de tot nog toe gevolgde regeling verkeerd voor oogen; wellicht worden de verbeteringen, door ons daartoe aan de hand gedaan, van luttel, of weinig waarde bevonden; toch meenen wij goed te handelen, onze beschouwingen het licht te doen zien, opdat een ieder nog eens in het bijzonder zijn aandacht kunne vestigen op een vraagstuk, naast dat der organisatie wel een van de gewichtigste voor elk wapen: de regeling van het onderricht vóór den troep.

Is het vraagstuk betreffende de regeling van het onderricht, wanneer de compagnie steeds een groote getalsterkte bezit, betrekkelijk gemakkelijk op te lossen, het komt ons voor, dat waar zulks niet het geval is, de geringe sterkte dier afdelingen tot toestanden moet leiden, welke een goede oplossing van het vraagstuk steeds in den weg zullen staan.

In Duitschland b.v. bedraagt de actieve dienstdtijd bij het staande leger 3 jaar, waardoor de compagnieën met een gemiddelde sterkte van 80 man voor de oefening kunnen uitrukken; een sterkte, welke alleszins voldoende is, om bij al de oefeningen in de vakken waarover het onderricht loopt, het verband in de compagoie te bewaren, en deze zonder daartoe de versterking van anderen te behoeven, zelfstandig te doen optreden. Alleen bij zulk een toestand kan het onderricht een regelmatig loop nemen, en blijft het hoofd der tactische eenheid tevens leider van al de oefeningen, welke buiten het verband met andere compagnieën plaats hebben.

In vergelijking van de Deutsche gelijkt de Nederlandsche compagnie daarentegen op een geraamte, daar hoogstens 20—30 man, naar gelang het garnizoen een zwaren, of minder zwaren dienst eischt, gedurende het grootste gedeelte van het jaar voor een oefening beschikbaar zijn. Dat met een dergelijke sterkte, en met de wenschelijkheid, het compagniesverband zooveel mogelijk te bewaren, niet alle oefeningen, welke de instructie voor een compagnie voorschrijft, kunnen doorloopen worden, behoeft geen nader betoog. Toch moet het geheele onderricht plaats vinden, waarvoor het verband in de tactische eenheid tijdelijk gebroken, en meerdere compagnieën bij elkander ge-

voegd moeten worden, tot de aldus nieuw gevormde eenheid een minimum van sterkte verkregen heeft, waarmede al de vakken, waarover het onder-richt loopt, beoefend kunnen worden. Met dit breken van het verband in de compagnie geraakt men echter voor het grootste en het gewichtigste gedeelte der instructie tot een onnatuurlijken toestand, omdat de officieren der compagnie, die toch altijd de natuurlijke onderwijzers hunner ondergeschikten blijven, feitelijk ophouden *alleen* de leiders van het onderricht hunner manschappen te zijn. Hun taak wordt hun toch voor het grootste gedeelte ontnomen, welk gedeelte, ter wille van gelijke verdeeling van den geheelen arbeid der instructie onder alle officieren van de tot de oefeningen samengevoegde compagnieën, aan andere handen moet worden overgedragen.

Brengt de geringe sterkte der compagnie dus te weeg, dat men ten opzichte van de instructie tot een onnatuurlijken toestand komt — een toestand waarin eerst dan verbetering kan worden gebracht, wanneer de compagnie gedurende het geheele jaar minstens de dubbele sterkte van de tegenwoordige bezit — tevens treedt met het invoeren van het gemeenschappelijk onderricht voor de onderdeelen het vraagstuk van verdeeling van den arbeid op den voorgrond, een vraagstuk, dat in nauw verband staat met dat van de regeling van het onderricht, dit als het ware geheel beheerscht, en door de verschillende wijzen waarop het voor oplossing vatbaar is, ook tot verschil in regeling van het onderricht aanleiding geeft.

Ter bespreking van de verschillende wijzen waarop het onderricht geregeld kan worden, tevens met het doel tot een keuze daarvan te geraken, zullen wij ons onderwerp in 3 deelen splitsen, ten einde achtereenvolgens te behandelen:

- 1°. De wijze waarop het onderricht bij het wapen plaats heeft, nadat de loteling is afgeëxerceerd.
- 2°. Welke eischen bij de regeling van het onderricht in het oog moeten worden gehouden om het doel, met de instructie beoogd, langs den kortsten weg te kunnen bereiken.
- 3°. De wijze waarop wij het onderricht voor den loteling der Nederlandsche infanterie, nadat hij is afgeëxerceerd, wenschen geregeld te zien, hierbij rekening houdende met den nadeeligen toestand waarin het wapen door den eenjarigen dienstplicht geplaatst is, doordien tijdens de oefeningen het compagnieverband verbroken moet worden.

*1. De wijze waarop het onderricht bij het wapen plaats heeft,
nadat de loteling is afgeëxerceerd.*

De wijze waarop het onderricht over het algemeen plaats vindt, kan tot twee, wat de grondslagen betreft, geheel van elkander verschillende stelsels van oefenen teruggebracht worden.

Bij het eerste stelsel heeft men vermeden, een oplossing te moeten geven

van het vraagstuk van verdeling van den arbeid, en is het streven merkbaar, het beginsel van verantwoordelijkheid voor de vorderingen hunner onderhoorigen in de reglementen aan de compagniescommandanten opgedragen, niet tot een doode letter te maken. Daar echter billijkheidshalve geen verantwoordelijkheid kan worden opgedragen, noch uitgeoefend, tenzij de persoon, die ze draagt, in de gelegenheid is een besluiten invloed op den gang der oefeningen uit te oefenen, vinden wij dan ook de handelwijze gevolgd, de compagnieën zooveel mogelijk dagelijks ter beschikking te stellen van haar aanvoerders. De compagniescommandant, en de onder zijn bevelen dienende officieren leiden dus zelf de oefeningen van de eenheid, waartoe zij behooren. De eerste bepaalt de soort van oefening, welke hij het meest noodig oordeelt. Hij kan een rooster van werkzaamheden aanleggen, waarin de namen van al de manschappen der compagnie vermeld staan, en aantekening wordt gehouden van den dag, waarop zij een oefening in eenig vak hebben bijgewoond. Hij is dus na eenigen tijd in staat gesteld, uit het getal oefeningen dat elk der manschappen heeft medegemaakt, alsmede uit de vorderingen welke zijn waar te nemen, een oordeel te vellen, welke soort van werkzaamheden voor het laatste gedeelte van den tijd, dat de man onder de wapenen is, het meeste noodig zijn. Tevens is hij in staat voor die soort van oefeningen, welke hij met de sterkte zijner compagnie kan uitvoeren, een methode, een stelsel van onderricht vast te stellen, waarnaar hij officieren en kader doet werken. Bovendien kan er bij de verschillende eenheden van het bataljon een onderlinge naijver ontstaan, wie de beste uitkomsten met haar wijze van oefenen verkrijgen zal, een prikkel dus, welke op verstandige wijze door den Commandant van het bataljon geleid, de beste vruchten voor de ontwikkeling van den man kan afwerpen; terwijl het stelsel tevens een waarborg geeft, dat voorzooveel dit mogelijk is, de noodige zelfstandigheid wordt aangekweekt bij hem, die in tijd van oorlog zoo dikwerf zelfstandig in onze verdedigingsliniën zal moeten optreden.

Doch hoe goed de beginselen, waarop deze wijze van oefenen steunt, ook mogen zijn, de bepaling van onze grondwet, welke den diensttijd van den man op één jaar stelt, maakt het onmogelijk, al de voordeelen van het stelsel te genieten, en het tot zijn volle recht te doen komen. De sterkte der compagnie, na aftrek van de manschappen op wacht, op corvée, enz. bedraagt toch van de laatste helft van September tot Mei slechts 20—30 man; terwijl van af dit tijdstip tot dat waarop de jongere lichte aan de oefeningen deelneemt, niet meer dan 5—15 man beschikbaar zijn. Er kunnen dus alleen individueele oefeningen, als voorbereidende schietoefeningen, afstanden schatten, bajonetvechten, enz. plaats hebben; terwijl van de overige vakken de marschveiligheids- en de voorpostendienst slechts onder zeer gunstige omstandigheden, wat de getalsterkte betreft, het tirailleen met meerdere groepen en de compagnieschool echter in het geheel niet beoefend kunnen worden. Het stelsel gedurende het geheele jaar toepassende, belet

de geringe sterkte der compagnie alzoo een degelijke opleiding van den man tot soldaat.

Bovendien zijn de oefeningen eentonig en weinig leerzaam voor officieren en kader, omdat aan het gros geen taak kan worden opgedragen in overeenstemming met den arbeid, welken een ieder naar gelang van zijn rang te vervullen heeft. Het nauwgezet en uitsluitend volgen van dit stelsel verdient dus, naar het ons voorkomt, volstreekte afkeuring, zoowel om de laatstgenoemde reden, als omdat het te zorgvuldig streven naar het bewaren van het compagnieverband in de fout doet vervallen, dat het geheele programma van onderricht niet doorloopen kan worden.

Het tweede stelsel van onderricht houdt geen rekening met de verantwoordelijkheid, welke het reglement den Compagniescommandant opdraagt in zake de vorderingen zijner onderhoorigen. Het kenmerkende van dit stelsel — bijna algemeen bij ons wapen gebruikelijk — is het totaal breken met het compagnieverband, waardoor dus deze wijze van oefenen, wat de grondslagen betreft, geheel tegenovergesteld is aan die zoo even beschreven. Vinden bij de laatste, zooals wij gezien hebben, de oefeningen van elke compagnie afzonderlijk plaats, bij deze regeling van het onderricht voegt men de compagnieën van één, zelfs van twee bataljons samen, totdat een sterkte verkregen wordt, waarmede alle oefeningen van het programma van onderricht kunnen worden doorloopen.

Met het samenvoegen der eenheden vervalt men dus in het nadeel, dat men bij het 1ste stelsel heeft willen vermijden, namelijk het breken van het verband in de compagnie. Doch hoe groot dit nadeel op zichzelf beschouwd ook moge wezen, ter wille van de noodzakelijkheid om al de oefeningen te doorloopen, is het bij de thans van kracht zijnde bepalingen van de grondwet niet te vermijden. Ons dan ook op dit standpunt plaatsende, leidt de wensch, om het vraagstuk betreffende de regeling van het onderricht volgens dit beginsel op een ten bate van de geoefendheid onzer manschappen meest voordeelige wijze op te lossen, er vanzelf toe, alle verzuchtingen over de nadeelen dier grondwettige bepalingen voor het oogenblik te onderdrukken, en onze gedachten enkel te bepalen tot de wijze, waarop men het beginsel van samenvoeging der compagnieën levensvatbaarheid heeft trachten te geven. Schijnbare nevenbeschouwingen klimmen daarbij tot hoofdzaken op, met welker regeling de oefenwijze staat of valt, en zoo verdient dan ook de wijze van verdeling van den arbeid, welke het onderricht voor de samenvoegde compagnieën medebrengt, in de eerste plaats een aandachtige beschouwing.

Deze verdeling kan, naar het ons voorkomt, zoodanig geregeld worden, dat zij in vele opzichten als het ware als tegengif werkt, ten opzichte van de nadeelige gevolgen door de invoering van het gemeenschappelijk onderricht der compagnieën in het leven geroepen. Een dergelijke regeling kan er echter ook toe strekken, het kwaad dier gevolgen met al zijn kracht te

doen voortwoekeren, en dat dit laatste bij de thans algemeen in gebruik zijnde oplossing van dit vraagstuk maar al te zeer het geval is, vermeenen wij door het opnoemen van meer dan een in nadeeligen zin werkenden invloed te kunnen aantoonen.

Op welke wijze worden de samengevoegde compagnieën van het noodige kader voorzien? Over het algemeen heeft dit als volgt plaats. Wat de officieren betreft, vindt de indeeling van 1 kapitein, en 2 a 3 luitenants — naar gelang van de sterkte van den troep — per nieuw geformeerde compagnie, naar toerbeurt plaats. Het kader neemt daarbij in zijn geheel aan de oefeningen deel, of wordt, gelijk de officieren, naarmate van de behoefte, naar toerbeurt daarvoor aangewezen.

Het is deze wijze van verdeeling van den arbeid, het naar toerbeurt aanwijzen voor den dienst, welke wij ten sterkste meenen te moeten afkeuren, omdat wij daarin de oorzaak vermeenen te zien van de bestendinging van een gedeelte der gevolgen van het kwaad, welke met het breken van het compagniesverband, en het samenvoegen der compagnieën voor de instructie gepaard gaat.

Wat moeten wij onder de gevolgen verstaan, welke door het kwaad in het leven geroepen worden? Naar wij vermeenen bestaat een der gevolgen vooreerst hierin, dat door het oplossen van het verband in de compagnie, de taak, welke de Compagniescommandant als natuurlijk leider van de oefeningen zijner manschappen te vervullen heeft, feitelijk ophoudt te bestaan, zoodat hij geen *leider* meer is. In stede nu dat men den arbeid op zulk een wijze verdeelt, dat in dit bezwaar zooveel mogelijk te gemoet wordt gekomen; dat men hem in de rechten herstelt, welke hij voor zijn ontwikkeling als mensch en als militair behoeft; dat men hem dus wederom leider maakt, zij het dan ook niet uitsluitend van zijn eigen manschappen, of van de oefeningen in alle vakken waarover het onderricht loopt, zoo wordt juist door de bepaling van het naar toerbeurt commandeeren de verwezenlijking van zulk een gewenschten toestand tot een onmogelijkheid gemaakt.

Bij het naar toerbeurt commandeeren, d. i. bij de dagelijksche verwisseling van het onderwijzerspersoneel, kan de Compagniescommandant, de hoogste in rang zijnde officier onder wiens bevel voor het grootste gedeelte van het jaar de oefeningen plaats vinden, niet meer beschouwd worden *leider* dier oefeningen te zijn. Want om als leider werkzaam te kunnen zijn, zou hij een taak alleen voor zich ter uitwerking moeten hebben; zou hem een bepaald doel moeten zijn aangewezen met de vrijheid voor zichzelf den weg af te bakenen, welke naar zijn meening in den kortsten tijd het oogmerk doet bereiken; zou hij in de gelegenheid moeten gesteld zijn volgens een vooraf overlegd plan, volgens een stelsel te werk te kunnen gaan, zoodat dit stelsel als het ware een beeld kan wezen van zijn wijze van werken, van handelen, van denken over het opvoedingsvraagstuk van den man tot soldaat. Doch bij het naar toerbeurt commandeeren van de officieren voor

de verschillende diensten, waarbij het werk steeds moet gedeeld worden, waarbij de taak heden met lust en ijver aanvaard, den volgenden dag aan andere handen moet worden overgegeven, is de vervulling van al deze eischen een onmogelijkheid, en is den aanvoerder der compagnie hiermede de gelegenheid ontnomen, zich op het standpunt te plaatsen, waar hij zoo nuttig voor de ontwikkeling van den jongen officier, het kader en den soldaat werkzaam zal kunnen zijn.

De Nederlandsche Compagniescommandant mag dus — met uitzondering van de maanden half Juli tot half September — geen *leider* van de oefeningen heeten. Hij voert het hoogste *commando* bij de oefeningen, doch meer ook niet, zoodat zijn verantwoordelijkheid beperkt wordt tot het toezicht op den goeden gang, de orde en regelmatigheid bij de oefening, doch zich niet uitstrekt tot de verantwoordelijkheid ten opzichte van den geest, het gehalte, de innerlijke waarde van den arbeid, welke verricht wordt, deze beschouwd als integreerend deel van de reeks oefeningen, waardoor de man tot soldaat gevormd wordt.

En dat zulk een toestand een kwaad veroorzaakt, dat met vele nadeelen gepaard gaat, zal gemakkelijk kunnen worden ingezien. De Compagniescommandant ondervindt er in de eerste plaats in ruime mate zijn deel van. Vooreerst zal het hem moeilijker vallen, zich theoretisch, doch vooral praktisch zoudanig te ontwikkelen, als het geval zou zijn wanneer hij werkelijk de betrekking van leider vervulde. Maar bovendien is hem de gelegenheid ontnomen zich voor deze betrekking, welke in de toekomst in de hoogere rangen voor hem kan weggelegd zijn, te bekwamen, hoewel de wijze waarop hij zich alsdan in deze kwijt, de maatstaf wordt, waarnaar voornamelijk zijn bruikbaarheid bij den troep beoordeeld wordt. En de jonge officier, deze is voor zijn praktische ontwikkeling min of meer aan zichzelf overgelaten, en mist geheel en al de opleiding, welke hem in staat zou kunnen stellen zich langzamerhand voor te bereiden voor de betrekking, waarvoor ook hij eenmaal kan geroepen worden. De eischen, welke aan een leider moeten gesteld worden, zijn van dien aard, dat voor het gros van de officieren een opleiding daartoe noodzakelijk moet worden geacht; maar bij den thans bestaanden toestand, waarbij de Compagniescommandant slechts voor een zeer korten duur van het oefeningstijdperk werkzaam is gesteld, is het niet mogelijk, dat hij hierbij van zijn wijze van werken, van het stelsel dat hij wenscht te volgen, zoudanig blijk geeft, dat de jonge officier er leering uit kan trekken, om zich in gelijken zin te ontwikkelen.

De toestand voor beiden wordt echter geheel anders, wanneer de aanvoerders der compagnieën niet enkel het *commando* bij de oefeningen voeren, doch deze ook inderdaad zelfstandig kunnen leiden. Dan toch zal er door een dergelijke regeling van het onderricht, naast de school tot vorming van onderwijzers, een school worden opgericht tot opleiding, een oefenschool tot vorming van de officieren tot de betrekking van leider, waarin de jonge offi-

cier steeds ziende werken door, en steeds moedende werken onder de bevelen van leiders, die met overleg en volgens methode te werk gaan, van jongs af een ruimeren blik leert slaan in het opvoedingsvraagstuk van den soldaat; waarin de meer oudere van jaren zijn gedachten kunnende ontwikkelen over het beste stelsel van oefenen, en dit stelsel in de practijk ook werkelijk kunnende beproeven en toepassen, in de gelegenheid is gesteld, zich geheel voor de betrekking van leider te bekwamen.

En behalve dat zulk een school er toe strekken zal, om leiders te vormen, en hen met vrucht in hun werkkring werkzaam te doen zijn, zal zij tevens bijdragen tot de ontwikkeling van een karaktereigenschap, welke noodzakelijk in een officierskorps zetelen moet. Want waar steeds gewerkt wordt naar een vooraf overlegd plan, en de gelegenheid bestaat het werk in de practijk te toetsen, en naar de ondervinding door de uitkomsten verkregen te wijzigen en te verbeteren, waar verandering noodzakelijk wordt bevonden, daar blijft ten laatste de overtuiging niet uit van goed te hebben gewerkt, van goed te kunnen arbeiden, en wordt hiermede het gevoel van *zelfvertrouwen* ontwikkeld, een karaktereigenschap welke de aanvoerder, van welken rang hij ook zij, niet missen kan, wanneer hij in gewichtige oogenblikken beslissend moet optreden.

Bespraken wij tot nog toe alleen de belangen van het officierskorps, waar het geldt een maatregel in te voeren, welke tot aller welzijn strekken kan, het komt ons voor, dat hiermede tevens het onderricht van den man gebaat zal worden. Thans toch hebben de oefeningen plaats, zonder dat er eenig onderling verband tusschen deze valt waar te nemen. Want telkenmale dat er voor de oefening in een zeker vak wordt uitgerukt, wordt dit óf in zijn geheel beoefend, óf er wordt een greep gedaan uit het geheel, naar gelang van de persoonlijke inzichten van hem, die het commando bij de oefening voert, en van den beschikbaar gestelden tijd. De eerste handelwijze leidt natuurlijk tot oppervlakkig onderricht. De tweede geeft voor dat gedeelte, waarover de oefening loopt, wel veel betere uitkomsten, doch de volle nuttige werking kan toch niet worden verkregen, omdat het wellicht de beoefening van een gedeelte van het vak betreft, dat eerst dan door den man kan worden begrepen, wanneer de grondslagen, waarop het rust, bij het individu behoorlijk zijn ingeprent. Regelt men het onderricht echter op zulk een wijze, dat er *leiders* zijn, zoo kan met deze regeling tevens een leidende gedachte bij het onderricht op den voorgrond treden; kan het reglement op zulk een wijze doorloopen worden, dat er verband komt in de oefeningen, en verschaft men zich den waarborg dat de moeilijkheden, welke de man te overwinnen heeft, hem niet op eens, doch trapsgewijze zullen worden voorgelegd, zoodat hij ze gemakkelijk zal kunnen overwinnen.

Een ander gevolg van het kwaad, veroorzaakt door het oplossen van het compagniesverband, bestaat hierin, dat de *verantwoordelijkheid* van de officieren ten opzichte van de vorderingen hunner onderhoorigen feitelijk ophoudt

te bestaan. In stede nu dat de wijze van indeelen van de officieren in dit bezwaar te gemoet komt door de indeeling zoodanig te regelen, dat er steeds verantwoordelijkheid *kan* gedragen worden, is met de bepaling van het naar toerbeurt commandeeren, waarbij het leiden der oefeningen in eenzelfde vak voortdurend aan andere handen wordt toevertrouwd, zulk een gewenschte toestand al wederom onbereikbaar. Want waar een beperkte taak aan verschillende handen ter uitwerking is opgedragen, zonder dat aan een ieder hierbij een bepaald gedeelte is toegewezen, noch de uitkomsten van een ieders werk zelfs bij benadering geschat kunnen worden, daar kan geen rekenschap van elk der uitvoerders in het bijzonder worden gevraagd, en houdt de verantwoordelijkheid dus op te bestaan. En verantwoordelijkheid moet er toch gedragen worden; aan ieder moet een afgebakende taak ter bearbeiding zijn toevertrouwd, wil bij het eentonige van het garnizoensleven de dienst op den duur met ijver en nauwgezetheid worden waargenomen, en een verhoogd gevoel van plichtsbetrachting den leider, en hen die hem ondersteunen, voortdurend bezielen. Beide prikkels worden echter gemist bij de thans gebruikelijke wijze van indeelen van officieren en kader, waarom reeds om deze reden alleen het volgen dier indeeling afkeuring verdient.

Eindelijk is er nog een invloed in schadelijken zin werkzaam.

Bij de voortdurende afwisseling van het onderwijzerspersoneel kan het onderricht niet ingrijpend wezen. De instructeur toch kent zijn manschappen niet, en kan hen, bij de enkele oefeningen waarin hij in eenig leervak te onderwijzen heeft, met den besten wil, niet leeren kennen. Hij bespeurt de fouten wel, doch kan ze niet grondig verhelpen, omdat hem de gelegenheid ontnomen is, bij elke oefening de manschappen op dezelfde misslagen te wijzen, of het onderwijs zoodanig in te richten, dat de man er zelf aandachtig op wordt.

Blijkt uit het vorenstaande, dat een regeling van het onderricht volgens het 2de stelsel, wogens de vele nadeelen welke er aan kleven, weinig aanbeveling verdient, wij vermeenen er ten laatste nog deze grief tegen te kunnen aanvoeren, dat de belangen van het kader, wat de opleiding betreft, niet in voldoende mate er bij behartigd kunnen worden. De beantwoording van de 2de door ons gestelde vraag geeft echter aanleiding, dit punt nader ter sprake te brengen, waarom wij het ter vermindering van herhaling ook eerst daarbij zullen behandelen.

Onze bezwaren tegen de beide stelsels van onderricht resumeerende, komen wij tot het besluit, dat geen van beide aanbeveling verdient:

het eerste niet, omdat het programma van onderricht niet in zijn geheel daarmee doorloopen kan worden; en

het tweede niet, omdat aan de personen met het onderricht belast, geen vaste taak is opgedragen, de taak daarentegen naar toerbeurt onderling verdeeld wordt, waardoor geen verantwoordelijke leiders kunnen zijn, en het onderricht weinig ingrijpend, en stelselloos moet zijn.

2. *Welke eischen bij de regeling van het onderricht in het oog moeten worden gehouden om het doel, met de instructie beoogd, langs den kortsten weg te kunnen bereiken.*

Bij de beantwoording van deze vraag is het ons slechts te doen, de grondbeginselen te leeren kennen, waarnaar het onderricht dient geregeld te worden; de detailregeling is betrekkelijk van ondergeschikten aard, en ook geheel verschillend naar gelang van de sterkte van het garnizoen.

Wat wij als een eerste grondbeginsel beschouwen, wil het stelsel van onderricht als deugdelijk worden aangemerkt, is gemakkelijk af te leiden uit het antwoord van de eerste vraag in dit opstel gedaan. Het is het noodzakelijk beginsel waarvan moet worden uitgegaan, dat er een *verantwoordelijke leider* is, die gedurende den tijd, dat hij verantwoording draagt, steeds met hetzelfde onderricht belast blijft. Is zulks het geval, men kan er verzekerd van zijn, dat een ieder met lust zijn taak zal aanvaarden, en ze met ijver en nauwgezetheid ten einde zal brengen; dat de arbeid — in aanmerking genomen den tijd, welken men daarvoor beschikbaar heeft gesteld — meer dan ooit goede vruchten zal afwerpen, omdat er naar een methode, een stelsel gewerkt kan worden; voorts dat een dergelijke wijze van arbeiden een uitmuntenden invloed zal uitoefenen op de practische ontwikkeling van het officierskorps, niet alleen van de leiders, maar ook van de jongere officieren.

Een tweede beginsel, eveneens uit het voorgaande af te leiden, is dat een verantwoordelijk leider steeds zooveel mogelijk door dezelfde officieren, en hetzelfde kader in de uitvoering van zijn taak ondersteund wordt. Alleen hierdoor kan de band ontstaan, welke leermeester en leerling onderling moet vereenigen; kan er op de fouten worden ingewerkt, en het onderricht van ingrijpenden aard wezen.

Een derde beginsel betreft de zelfstandigheid van den leider bij de uitvoering van zijn taak. De meerdere moet natuurlijk steeds het recht behouden, in de handelingen zijner minderen te kunnen ingrijpen, wanneer hij zulks noodzakelijk oordeelt; doch het ligt juist in de keuze van het oogenblik waarop dit optreden plaats vindt, dat aan de zelfstandigheid van de laatste allicht een gevoelige wonde kan worden toegebracht, en hiermede het gevoel van eigenwaarde geschaad, daar waar zulks vermeden had kunnen worden, indien men slechts een beter tijdstip had afgewacht. Hetgeen hieromtrent in het Deutsche leger als het ware als wet is aangenomen, en als een overlevering van ouder op jonger voortleeft, vormt naar het ons toeschijnt de eenig zuiver afgebakende lijn, langs welke de meerdere en de mindere zich kunnen voortbewegen, zonder dat aan het prestige van den eerste iets geschaad, of de laatste in zijn zelfstandigheid beperkt wordt. De Deutsche leider der oefeningen is bij het onderricht zijner manschappen alleen gebonden aan het algemeene programma, vastgesteld voor de verdeeling der verschillende werk-

zaamheden in de zes groote tijdperken van het oefeningsjaar. De details voor de uitvoering van het onderricht gedurende deze tijdperken regelt hij voor zichzelf, en hij is voor het stelsel van oefenen, dat daarbij gevolgd wordt — behoudens den eisch zich binnen de grenzen der reglementen te bewegen — enkel in dit opzicht verantwoordelijk, dat hij zorgen moet op de tijden der inspectiën, welke o. a. bij het begin van het 3de tijdperk (1) plaats vinden, zijn manschappen aan den chef voor te stellen, in zulk een mate geoefend, als met de billijkheid, en in verhouding van den beschikbaar gestelden tijd is overeen te brengen. De meerdere oefent gedurende de werkzaamheden niet den minsten druk op deze uit. Hij behoudt zich alleen het recht voor, bij de inspectie het eindoordeel over de geoefendheid der manschappen te vellen, en hiermede de gevolgde wijze van oefenen goed of af te keuren. Wordt dus naar dezen regel gehandeld, zoo is het ontegenzeggelijk, dat er steeds geleerd wordt, terwijl tevens de rechten behouden blijven, waarop zoowel de meerdere, als de mindere aanspraak mogen maken.

Een vierde beginsel eindelijk raakt rechtstreeks de belangen van het kader. De leider werkt, wat het mechanische der bevelvoering betreft, niet uitsluitend alleen. Hij moet hierin ondersteund worden, en zooals wij reeds vroeger zeiden, steeds zooveel mogelijk ondersteund door dezelfde officieren en door hetzelfde kader. Vooral bij de oefeningen in den velddienst en bij het tirailleen, meer nog dan bij de exercitiën in gesloten orde, is het kader als een onmisbare schakel te beschouwen in de lijn, langs welke de bevelen van den leider uitgaan en de manschappen bereiken, en vormt het dus in waarheid het hulporgaan, waarmede de bevelhebber tot zijn minderen spreekt en hen beveelt. Zal nu de leider te allen tijde van de goede werking van dit orgaan verzekerd wezen, zoo moet hij vooreerst elk der leden er van kennen; hij moet er van overtuigd wezen, dat de taak, welke naar gelang van den graad aan elk hunner kan worden opgedragen, behoorlijk zal worden uitgevoerd; er van verzekerd zijn, dat een ieder met zijn inzichten bekend is, en in dezen zin bij het onderricht aan de manschappen werkzaam zal wezen; in een woord hij moet met het kader *gewerkt*, het voor diens taak *voorbereid* hebben. Bovendien is de werkkring, welke tegenswoordig zoowel bij den velddienst, als bij het tirailleen den onderofficier, en ook den korporaal kan worden opgedragen, van zulk een omvangrijken aard, dat reeds om deze reelen alleen een voorbereiding voor dien arbeid als onmisbaar kan worden beschouwd. Deze voorbereiding treffen wij dan ook in het stelsel aan, waarnaar in Duitschland het onderricht plaats vindt. Daar vormt zij het zoogenaamde 1ste tijdperk, van de laatste helft van September tot het begin van December, waarmede elk oefeningsjaar geopend wordt. De Deutsche Compagniescommandant is er gedurende dezen tijd op uit, het kader voor

(1) Het 3de tijdperk valt in het begin van Maart, wanneer de jongste in November en December opgekomen lichting is afgeexerceerd.

de taak, welke het in het nieuw ingetreden oefeningsjaar wacht, te bekwamen, en het voor diens werkkring theoretisch, doch voornamelijk practisch voor te bereiden. Dit tijdperk vormt dus niet anders dan een herhalingschool, geheel buiten de manschappen om, die afzonderlijk geoefend worden hoofdzakelijk in pionierdiensten.

Een dergelijke voorbereidingschool meenen wij vooral bij onze toestanden noodzakelijk te moeten achten wegens het korte verblijf van onze soldaten onder de wapenen. Bij het betrekkelijk gering getal oefeningen, dat in eenig leervak gedurende één jaar kan plaats hebben, eischt toch het welbegrepen belang, dat de aandacht der officieren hoofdzakelijk op de leering van de manschappen gevestigd wordt, doch daarvoor moet men de beschikking hebben over een bedreven kader. Vinden daarentegen de oefeningen plaats met onderofficieren en korporaals, die niet voor hun werkkring zijn voorbereid, zoo wordt de aandacht van de officieren hoofdzakelijk tot terechtwijzing van deze in beslag genomen, waaronder noodwendig het onderricht aan de manschappen lijden moet.

En toch, hoewel wij vertrouwen, dat de waarheid van deze woorden door een ieder zal worden erkend, missen wij nog steeds bij de thans gebruikelijke regeling van het onderricht een voorbereiding voor de taak, welke ons kader te vervullen heeft, hetgeen zal blijken, wanneer wij in het kort nagaan, waaruit de practische opleiding van onderofficieren, korporaals en adspiranten tot groeps- en patrouillecommandant bestaat.

Ons wapen trekt voor het grootste gedeelte zijn korporaals van het Instructie-bataillon, terwijl slechts enkele vrijwilligers bij de korpsen voor een bevordering in aanmerking kunnen worden gebracht. De eersten zijn bij aankomst bij het regiment theoretisch goed onderlegd; ook geeft het optreden in de verschillende scholen, hetzij als instructeur, hetzij als guide, blijk, dat deze tak van onderricht te Kampen ruimschoots behartiging vindt. In de practische kennis als groeps- en als patrouillecommandant schieten zij echter te kort, hetgeen wel hoofdzakelijk zal toe te schrijven zijn aan het totaal gemis van terreinen nabij de garnizoensplaats van het bataljon, geschikt als oefeningsterreinen tot het opdoen van de gewenschte practische kennis. De vrijwilligers bij de korpsen voor bevordering in aanmerking komende, wonen de lessen der 3de klasse theorie bij, en die der onderlinge instructie, voorzover deze laatste bij de regimenten gebruikelijk is; voor het overige volgen zij de oefeningen van de manschappen. Welnu, de korporaal uit Kampen, met de zoeven geschetste in de practijk deels onvoldoende kennis uitgerust, heden bij het regiment aangekomen, — de vrijwilliger, vandaag als tirailleur in de groep of aan een patrouille toegevoegd, met geen enkele nudere practische voorbereiding voor de taak als aanvoerder dezer onderdeelen, zelfs door de inrichting van het programma voor het practisch examen als korporaal bij de meeste regimenten geen enkelen waarborg gevende als patrouille- of als groepscommandant in het verdedigend en aanvallend gevecht der compagnie

bruikbaar te zullen zijn, nog heden als korporaal aangesteld — heiden den volgenden dag als aanvoerder van de groep, of van de patrouille moettende optreden, ziedaar een toestand, welke als normaal bij ons wapen moet worden aangemerkt, doch welke nooit voldoen kan, omdat de krachten voorshands niet voldoende genoeg ontwikkeld zijn om de verantwoordelijkheid te kunnen dragen, welke met de uitoefening van het gezag over de genoemde onderdeelen gepaard gaat. En op den grondslag nu, welke grootendeels alleen op theoretische kennis berust, wordt voortgebouwd, zonder dat men er aan denkt de noodige voorzorgen te nemen tot het voldoende versterken van de fondamenteen. Theoretisch geschiedt dit altijd op voldoende wijze, doch praktisch — gelijk bij de opleiding van den vrijwilliger bij den troep tot korporaal — alleen *in en met* den troep, met ongeoeffenden, totdat de korporaal, tot onderofficier bevorderd, met den nieuwen rang te gelijk een grootere verantwoordelijkheid te dragen krijgt, een verantwoordelijkheid, welke ook nu wegens gemis aan voldoende kennis om de theorie in de praktijk te kunnen toepassen, veelal onevenredig is aan de krachten, welke ze torschen moeten.

Stelt deze wijze van opleiden van het kader ons voor een toestand welke onbevredigend moet genoemd worden, wij vermeenen tevens dat ze alleen te wijten is aan de onvolledige opleiding voor de praktijk; een opleiding welke alleen plaats vindt *in* den troep, d. i. tijdens, en met de oefeningen van de manschappen, van ongeoeffenden dus, tot het besturen van wier handelingen alleen reeds al de oplettendheid van de officieren in beslag genomen wordt.

Naar wij vermeenen worden er voor de opleiding van het kader drieërlei soorten van oefeningen vereischt, ten einde het in staat te stellen te allen tijde tot steun van de officieren krachtig werkzaam te zijn. De beide eerste dienen alleen om het kader *voor te bereiden* voor de taak, welke het wacht. Met de derde soort dezer oefeningen daarentegen wordt de stempel der praktijk op het geleerde gedrukt, en wordt het veld betreden, waarop het kader volgens zijn roeping als onderwijzer, en als aanvoerder werkzaam moet wezen. Deze oefeningen zijn:

- 1°. Theoretische oefeningen;
- 2°. Oefeningen tot toepassing van de theorie op het terrein;
- 3°. Oefeningen met den troep.

Al deze oefeningen vullen elkander aan, en vormen te zamen de keten langs welke de aspirant-korporaal bekwaam wordt gemaakt, om de betrekking van korporaal en onderofficier met waardigheid te kunnen vervullen. Doch evenals het ontbreken van een enkelen schalm het verband in de ketting doet verloren gaan, eveneens kunnen geen der beide genoemde oefeningen tot voorbereiding van het kader bij de opleiding gemist worden, wil men van deze goede uitkomsten verwachten.

Intusschen doet zich deze nadeelige omstandigheid voor bij het stelsel tot regeling van het onderricht, dat tot nu toe bij het wapen gevolgd wordt.

He onder 2 genoemde oefening ontbreekt nagenoeg geheel, en mocht op het een of andere tableau al een plaats voor haar zijn ingeruimd, toch heeft ze, zooals wij op blz. 106 zullen zien, onder omstandigheden plaats, welke het onmogelijk maken het meeste nut er van te trekken, terwijl ook het stelsel zelf, zooals het geregeld is, een beletsel vormt — gelijk op blz. 99 blijken zal — om de drie oefeningen in zulk een verband met elkander te behandelen, als noodig is, om ze de meeste vruchten te doen afwerpen.

Wij vermeenen dan ook, dat naast de theoretische, een practische opleiding in ruimeren zin voor ons kader en de aspiranten dringend wenschelijk is, een cursus tot voorbereiding, niet *in en met* den troep, doch geheel buiten dezen, niet in theoretischen, maar uitsluitend in practischen zin. Bijzondere opleiding en voorbereiding met behulp van kaderoefeningen dus.

De eisch voor het verplichtend stellen van dergelijke oefeningen is, dunkt ons, niets overdreven en daarentegen geheel in overeenstemming met de zwaardere eischen voor practische bruikbaarheid, welke sinds de jongste jaren bij de thans gebruikelijke wijze van gevechtsvoering aan het kader der infanterie gesteld moeten worden. Niets overdreven, want dergelijke oefeningen hebben reeds sedert jaren voor het onderricht in een paar leervakken, namelijk tot opleiding van het kader als instructeur en als guide in de verschillende scholen, het burgerrecht bij ons wapen verkregen. Want is het niet bij de meeste regimenten gebruikelijk, de aspiranten en het jonge kader een bijzondere opleiding voor onderwijzer in de recruteschool te doen genieten door hen te zamen "onderlinge instructie" te doen houden, alvorens men een klasse recruten ter onderwijzing aan zijn zorgen toevertrouwt; of is het niet in het reglement voorgeschreven, den onderofficier en den korporaal met behulp van lijnexercitiën voor de taak van guide en van sectiecommandant in de compagnies- en bataljonsschool te bekwamen, alvorens hen bij de oefeningen met de manschappen als zoodanig te doen optreden? En zijn deze oefeningen anders te beschouwen dan als een voorbereidingschool tot vorming van het kader in de genoemde vakken? Maar waarom dan een dergelijke bijzondere opleiding en voorbereiding, welke voor het onderricht in deze leervakken zulke goede vruchten afwerpen, ook niet verplichtend gesteld voor groeps- en patrouillecommandanten, en het kader niet alleen en uitsluitend theoretisch, maar ook practisch onderwezen in zijn verplichtingen als zoodanig, alvorens het een hooger en graad te verleenen, en als onderwijzer bij ongeoefende manschappen te laten optreden?

Bij eenigszins goed weder tot het houden van een kaderoefening, dus naar buiten, hij slecht weder binnenskamers op de kaart gewerkt, liefst die op groote schaal. Aldus heeft de leerling het terrein, het werktuig, dat ook hij in de practijk moet weten te hanteeren, dat hem voor- of nadeelig kan wezen, naarmate hij het al of niet weet te gebruiken, of er nut van weet te trekken, steeds voor oogen. Zodoende is hij bij zijn handelingen immer

voor een bepaald geval gesteld, en moet hij zich rekenschap geven over zijn doen en laten, met vermindering van de alles ontwijkende uitvlucht, het zoo dikwijls op den mond bestorven »naar terrein en omstandigheden". Daar, op het terrein, moet hij aanwijzen in welke formatie, en langs welken weg hij zijn groep zal bewegen; moet hij de plaats bepalen, waar op het commando »halt" zijn groep stelling zal nemen, en hoe de manschappen zich zullen plaatsen. Men bespreke het innemen van kleine stellingen en de wijze waarop ze bezet moeten worden. Men late hem een terreinvoorwerp verkennen, een patrouille met veronderstelde manschappen leiden, en hem daarbij zich over het terrein bewegen, kruipen en sluipen, zooals hij zou moeten doen, in het geval hij werkelijk een patrouille aanvoerde, en menge langzamerhand in zijn vragen de veronderstelling op welke wijze te handelen, wanneer hij zich in de nabijheid van den vijand bevindt, op den vijand stoot, enz. Ook moet men hem op het terrein leeren gewennen de consignes voor posten, de instructiën voor patrouilles, enz. steeds bij wijze van een bevel aan zijn minderen mede te deelen.

Dergelijke oefeningen op de kaart zullen natuurlijk niet in denzelfden omvang kunnen gehouden worden als die op het terrein, doch men kan ook langs dezen weg met vrucht een aantal handelingen uit het gebied van den velddienst langs toepasselijken weg behandelen (1).

Oefeningen op zulk een wijze gehouden, kaderoefeningen op zeer kleine schaal dus, ziedaar de weg, die wij vermeenen, dat voor de voorbereiding van het kader ter vervulling van diens zeer belangrijke taak moet betreden worden; ziedaar de arbeid die, waarvan wij verwachten, er toe zal bijdragen, de beste uitkomsten, zoowel op het exercitie- als op het manoeuvreerterrein te verkrijgen.

Aan wien nu moet het onderwijs aan het kader in dezen zin worden opgedragen?

Gaan wij na, dat het theoretische en het practische onderricht — wel te verstaan het geheele practische onderricht, dus zoowel practische voorbereiding, als practische oefeningen met de manschappen — elkander steeds moeten aanvullen, hetgeen alleen kan plaats hebben, wanneer beide in één hand vereenigd zijn, zoo kan de beantwoording van de hiervoren gestelde vraag niet moeilijk wezen, en moet het onderricht van het kader in een bepaald leervak worden opgedragen aan hem, die de oefeningen met de manschappen in hetzelfde vak leidt, benevens aan de officieren, die den leider zijn toegevoegd. De volgende beschouwing leidt tot zulk een regeling.

Vooreerst toch moet het geheele voorbereidende onderwijs in eenig leervak

(1) Als leidraad voor deze oefeningen kunnen wij onze kameraden in het bijzonder aanbevelen het werkje van den Duitschen Kapitein der infanterie von ТРОТНА «Die Ausbildung unserer Offiziere für den Kriegsbedarf". Wij werden er aandachtig op gemaakt door een zeer gunstige aankondiging van het boekje in v. LÖNNEL's *Jahresberichte* in Juni van dit jaar verschenen. De krijgsmen, die den oorlog van nabij heeft leeren kennen, geeft ons hierin lange toepasselijken weg menigen belangrijken wakk, op welke wijze de opleiding van het kader voor den oorlog moet plaats hebben.

door éézelfden persoon geleid worden. De oefeningen in de practijk zijn toch daarom zoo nuttig, omdat de gemaakte fouten, meer dan bij de theoretische lessen, bij het gebruiken van het terrein duidelijk uitkomen. Maar om deze oefeningen in den kortsten tijd dan ook de meeste vruchten te doen afwerpen, moet de onderwijzer den leerling in diens zwakke zijde weten aan te tasten, hetgeen alleen slechts mogelijk is, indien hij hem kent uit het van te voren gehouden theoretisch onderricht.

Doch verder moet de leider van de oefeningen met de manschappen, tevens de persoon zijn aan wien het voorbereidend onderricht met het kader is toevertrouwd; niet alleen omdat het belang van de manschappen dit eischt, doch insgelijks dat van het kader; van de eerstgenoemden, omdat, zonder zulk een regeling, het niet mogelijk is, tot den toestand te geraken bij den aanvang der bespreking van het 4de beginsel als noodzakelijk op den voorgrond gesteld, waarbij de leider met het hem toegevoegde kader moet gewerkt hebben, wil hij de zekerheid hebben, dat het met zijn inzichten volkomen bekend zal zijn, en in dezen zin — d. i. dus door allen op gelijkvormige wijze — bij het onderricht aan de manschappen werkzaam zal kunnen wezen; van het kader, omdat de oefeningen met de manschappen als de 2de onmisbare aanvulling van het theoretisch voorbereidend onderricht van het kader te beschouwen zijn, welke oefeningen alleen dan als zoodanig kunnen dienen, wanneer de onderofficieren en korporaals hierbij werkzaam zijn onder leiding van officieren, die hen hebben leeren kennen uit de lessen van het voorbereidend onderricht.

Ten laatste pleit er nog een billijkheidsreden voor. De leider draagt een verantwoordelijkheid ten opzichte van de vorderingen zijner onderhoorigen. Maar hoe kan men vergen, dat hij zich van deze ten volle kwijt, wanneer ten opzichte van de vorming van het kader — het kader, waarmede hij werken moet, en van welks deugdelijkheid voor het welslagen van het onderricht zooveel afhangt — een ander persoon, totaal buiten deze verantwoordelijkheid staande, een belangrijk deel van zijn taak overneemt?

Theoretische en practische voorbereiding van het kader in eenig leervak, en de oefeningen van dit kader tot onderricht van de manschappen in hetzelfde vak, staan dan ook alle met betrekking tot één persoon, tot den leider aan wien het onderricht in dit vak is toevertrouwd, in het nauwste onderling verband — een toestand intusschen, welke bij het 2de stelsel nooit verkregen kan worden, omdat er geen leiders zijn.

Daarom vermeenen wij, dat bij die legers waar de adjudant van het bataljon de taak voor het onderricht van de manschappen met de officieren der compagnieën deelt, het belang van het onderricht vordert, dat de verdeling der werkzaamheden, voortvloeiende uit de opleiding van het kader, alleen en uitsluitend plaats zal hebben naar het antwoord, dat op de vraag gegeven wordt: welk gedeelte van het onderricht aan de manschappen valt de compagnieën ten deel, en welk gedeelte den adjudant? Is de laatste

b.v. alleen belast met de instructie van de recruten en het onderricht in de beide eerste scholen, waaronder voornamelijk de recruten-school, zoo moet ook bij hem de zorg berusten voor de voorbereiding van het kader, enkel voor de taak welke het bij de exercitiën in gesloten orde wacht. Is daarentegen het onderricht van de manschappen in den velddienst en in het tirailleen aan de officieren der compagnieën opgedragen, zoo moet aan hen uitsluitend de theoretische en praktische opleiding van het kader in deze vakken toevertrouwd worden.

Noch in Frankrijk, noch in België achten wij de quaestie van de opleiding van het kader dan ook op een bevredigende wijze opgelost. In beide landen zijn de officieren der compagnieën, zoowel met de instructie der recruten, als met het onderricht van de manschappen in den velddienst en in het tirailleen belast. Doch terwijl bij het Fransche leger den kapitein-adjutant van het bataljon het theoretisch onderricht van het kader ten minste alleen in de reglementen voor de exercitiën in gesloten orde is opgedragen, is dienzelfden officier in België het geheele theoretisch onderricht van het kader toevertrouwd. In beide landen had met het oog op de opleiding van de recruten, welke bij de compagnieën plaats heeft, o. i. het geheele theoretisch onderricht van het kader aan de compagnieën moeten opgedragen worden, zooals bij het Deutsche leger plaats vindt.

In Duitschland zijn de theoretische en praktische voorbereiding van het kader en het onderricht aan de manschappen in één hand vereenigd (1), een regeling welke bekende goede vruchten afwerpt, en wilt gij, lezer, de proef op de som, dat ook bij ons, wanneer naar dit stelsel gehandeld wordt, de beste uitkomsten met het onderricht verkregen worden, betreed dan met ons het exercitieveld, en aanschouw den recruit den dag, waarop hij voor het eerst in den wapenhandel wordt geoefend, en dien, waarop hij afexerceert, en voor goed zijn plaats in de gelederen van de oudere manschappen inneemt. Gij zult ons moeten toestemmen, dat een groote verandering met hem heeft plaats gegrepen. Zoo lomp en onbruikbaar hij ook moge zijn, wanneer hij het ouderlijke huis verlaat, binnen een tijdsruimte van 8 à 10 weken is er toch een werktuig van hem gemaakt, dat de taal van ons militair gezag begrijpt en verstaat, en op het commando alle bewegingen als het ware met automatische juistheid volbrengt. Van waar nu deze ontwikkeling van het fysiek, deze gelijkmatigheid in bewegingen waaraan het oog zich verlustigt, deze geoefendheid in de allereerste beginselen van de leer tot vorming van den soldaat; van waar deze vooruitgang bij de instruc-

(1) Ook in Oostenrijk is dit het geval, doch het onderricht daar kan niet dezelfde vruchten afwerpen welke in Duitschland verkregen worden, omdat men er geen onderofficieren van beroep heeft. Verschillende Deutsche bladen — waarschijnlijk hiertoe gedreven met het oog op het gemeenschappelijk staatkundig belang, dat beide rijken wellicht binnen een kort tijdsverloop met de wapenen in de hand zullen te verdedigen hebben —, waaronder in de eerste plaats de *Allgem. Milit. Zeitung*, wijzen in den laatsten tijd met nadruk op den nadeeligen toestand, welke bij zulk een gemis voor het onderricht in het leven wordt geroepen.

tie in zulk een korten tijd? Gij zult wellicht het antwoord reeds vermoeden.

Een persoon alleen, de luitenant-adjutant, leidt de instructie. In de uitvoering van zijn taak is hij zelfstandig, maar tevens verantwoordelijk ten opzichte van de uitkomsten. Steeds door denzelfden persoon geleid, kan het onderricht op stelselmatige wijze plaats hebben, en wordt het mogelijk de recruten trapsgewijze de moeilijkheden te doen overwinnen, waarbij eerst dan tot een nieuwe oefening wordt overgegaan, wanneer de voorafgaande met juistheid wordt uitgevoerd. Tot steun bij zijn arbeid heeft de adjutant een kader hulponderwijzers tot zijn beschikking, door hemzelf gedurende den winter, zoowel theoretisch, als practisch gevormd. Dit voorbereidings-tijdperk geeft hem dus den waarborg, dat het onderricht volgens zijn inzichten, en steeds op eenzelfde wijze zal plaats hebben. Weinige oogenblikken vóór den aanvang der oefeningen een enkelen wenk om het geheugen te gemoet te komen, en daarna gaat de oefening twee uur lang door, alsof alle klassen slechts door één persoon worden onderwezen. Eindelijk draagt hij zorg, dat elke klasse steeds zooveel mogelijk door eenzelfden onderofficier of korporaal onderwezen wordt, welke maatregel er toe leidt, dat, meer dan bij eenig ander werk, een ieder met lust en ijver voor zijn arbeid bezielde is, omdat door elkeen een verantwoordelijkheid gedragen wordt, die wel is waar hare lasten, doch ook haar lief medebrenkt, vooral wanneer de leider den tact bezit, een gepasten naiver te ontwikkelen, en hem die zijn plicht doet, met een goed woord weet te beloonen.

Zullen gelijke uitkomsten in denzelfden tijd te verkrijgen zijn, wanneer officieren en kader voor den dienst der instructie naar toerbeurt worden aangewezen, wanneer niet één, maar b.v. vier leiders om beurt aan het hoofd van het onderricht staan, en deze moeten werken met een voor diens taak onvoorbereid kader, dat zij tevens niet kennen; of zullen van den arbeid dezelfde vruchten geplukt kunnen worden, wanneer de leider van de oefeningen het kader, dat met hem werkt, niet zelf voor diens taak voorbereidt? Wij laten de beantwoording van deze vragen aan den lezer over, verzekerd als wij zijn, dat de uitkomsten weinig of niet met de onzen verschillen zullen.

De eischen voor een goede regeling van het onderricht in het kort samenvattende, komen wij tot het besluit:

- 1°. Er moet steeds een verantwoordelijke leider zijn, die met de hem toegevoegde officieren en het kader een vaste taak te vervullen heeft, en aan wien een behoorlijke mate van zelfstandigheid wordt toegekend tot regeling van het onderricht naar zijn wijze van zien.
- 2°. Een leider moet steeds dezelfde officieren en hetzelfde kader tot zijn beschikking hebben, waarbij het laatste door hemzelf, of onder zijn leiding theoretisch en practisch voor zijn taak moet worden voorbereid.

3. De wijze waarop wij het onderricht voor den toelating der Nederlandsche infanterie, nadat hij is afgeëxerceerd, wenschen geregeld te zien, waarbij rekening houdende met den nadeeligen toestand waarin het wapen door den eenjarigen dienstplicht geplaatst is, doordien tijdens de oefeningen het compagniesverband verbroken moet worden.

Zoals reeds uit het antwoord van de eerste door ons gestelde vraag is gebleken, laat de geringe sterkte onzer compagnie in vreedestijd niet toe, deze op zichzelf onder leiding van haar commandant in alle leervakken te oefenen, en moeten dus de 4 compagnieën van het bataljon tot één vereenigd worden, om de oefening de noodige vruchten te doen afwerpen.

Uit het antwoord van de 2de vraag is tevens gebleken, het ondoelmatige van het naar toerbeurt commandeeren van de officieren, en het wenschelijke steeds één leider met dezelfde officieren en hetzelfde kader met het onderricht te belasten.

Daar het echter zoowel uit het oogpunt der billijkheid, als om andere redenen afkeuring zou verdienen, één leider met zijn officieren en kader alleen het geheele onderricht, waarover de opleiding van den soldaat loopt, toe te vertrouwen, zoo wordt in verband met het vorenstaande als vanzelf hieruit de noodzakelijkheid geboren :

- 1°. de verschillende vakken, waaruit het onderricht bestaat, over de compagnieën te verdeelen; en
- 2°. elk jaar de vakken te doen verwisselen, ten einde het nadeel van een te eenzijdige opleiding, zoowel van de officieren als van het kader te voorkomen.

Het is naar aanleiding van deze beschouwing, dat wij een beknopt tableau van werkzaamheden hebben samengesteld, dat geheel steunt op de grondbeginselen, welke wij voor een goede regeling van het onderricht in het antwoord op de 2de vraag op den voorgrond meenden te moeten stellen. Tevens hebben wij het tableau voor vier achtereenvolgende jaren uitgewerkt, ten einde onze denkbeelden duidelijker te doen uitkomen.

Alvorens echter tot een bespreking hiervan over te gaan, vermeenen wij dat het goed kan zijn, de volgende toelichting te geven aangaande het standpunt, dat wij daarbij hebben ingenomen.

Wilden wij onze gedachten in een tableau weergeven — hetgeen duidelikhedswille wenschelijk was —, zoo kon niet vermeden worden een zeker getal werkzaamheden aan te geven, welke dagelijks moeten worden verricht, alsmede de verdeling van het werk over de verschillende personen, die bij het bataljon met het onderricht belast zijn. De hoeveelheid arbeid, welke het gevolg is dier werkzaamheden en de verdeling zelf zijn echter geheel onafhankelijk van de beginselen, waarop het tableau berust. Zonder aan deze iets te veranderen, kan de arbeid voor den een vermeerderd, voor den ander verminderd worden, al naar gelang van persoonlijke opvatting en

inzichten. Is men b.v. van meening, dat in stede van éénmaal, de oefening in het exercceeren in gesloten orde tweemaal per week moet plaats hebben, zoo kunnen het tirailleeren en de marschveiligheidsdienst elk om de week beoefend worden, en komt één der dagen voor de oefening in een dezer leervakken op het tableau aangegeven, voor den luitenant-adjutant meer ter beschikking.

Zonder verdere aanwijzing ligt intusschen de gevolgtrekking voor de hand, dat wij met het tableau tevens een antwoord wilden geven op de vraag, welke de hoeveelheid arbeid is, die door ieder officier dagelijks kan en moet geleverd worden. Niets zou echter onjuister zijn dan het maken van deze gevolgtrekking, en daarom voelen wij ons verplicht, hierbij te verklaren, dat wij van den aanvang af van meening waren, deze vraag geheel ter zijde te moeten stellen; vooreerst omdat zij geheel buiten de grenzen ligt van het onderwerp dat wij behandelen, doch ook omdat wij hiermede het gebied zouden betreden, dat uitsluitend het recht is van den commandant van het korps, voor wien de inzichten van ondergeschikten in deze van niet de minste waarde en beteekenis kunnen zijn. Bij het samenstellen van het tableau zijn wij dan ook enkel geleid geworden door de gedachte, de aan het einde der 2de vraag gestelde eischen voor een goede regeling van het onderricht duidelijk op den voorgrond te stellen. Om dit echter voor het geheele onderricht mogelijk te maken, was het tevens noodzakelijk, dat alle leervakken op het tableau voorkomen, d. i. dus wekelijks beoefend worden. Waar wij dus in het vervolg van dit opstel de voordeelen trachten aan te toonen van een regeling van het onderricht, zooals door ons wordt voorgesteld, tevens met verwijzing naar het tableau, verzoeken wij den welwilleaden lezer indachtig te zijn, in hoeverre dit laatste als bindend moet worden beschouwd, om van deze voordeelen te kunnen genieten.

Bij het samenstellen van het tableau hebben wij ons een bataljon voorgesteld, dat niet door het leveren van permanente detachementen buitengewoon verzwakt wordt, en dat dus van de laatste helft van September tot Mei ongeveer 20—25 man per compagnie voor de oefening kan uitbrengen; voorts dat dit bataljon slechts één schietbaan ter beschikking heeft.

Daar het bij de sterkte der compagnieën niet mogelijk is, al de schietoefeningen in één dag te doen afloopen, moeten aan deze noodzakelijk 2 dagen besteed worden. Rekenen wij, dat 2 compagnieën met de schierschutters van deze de schietoefeningen op één dag kunnen volbrengen, zoo zijn de beide andere compagnieën met het kader, waarover zij na aftrek van wacht, enz. beschikken, voor een andere oefening beschikbaar, welke wij aan den voorpostendienst, den kondschapdienst en het lezen van de kaart wenschen gewijd te zien. Deze beide compagnieën vereenigd, hebben een sterkte van \pm 40 man; een sterkte, welke naar het ons voorkomt, geheel voldoende is, om al de oefeningen van dit gedeelte van het velddienstregle-

ment, zelfs met een gemarkeerden vijand, met vrucht te kunnen doorloopen. Behalve dat, zooals wij zullen zien, geen dagen in de week meer beschikbaar zijn, om het geheele bataljon vereenigd aan zulk een oefening te doen deelnemen, pleit voor een dergelijke regeling toch ook het eigenaardige van het te beoefenen leervak, waarbij individueele opleiding van den man als hoofdzaak moet worden beschouwd. Evengoemde sterkte nu van den troep werkt, naar wij vermeenen, zulk een opleiding juist in de hand.

Van de 5 oefeningsdagen van een week blijven dus, na aftrek van één dag bestemd voor het exerceeren, waaronder de compagnieschool onder de leiding van den luitenant-adjutant, nog 2 dagen over, welke wij voor oefeningen voor het vereenigde bataljon hebben bestemd, en wel één dag voor het tirilleeren en één voor oefeningen in het marcheeren en den marschveiligheidsdienst.

Rondom dit geraamte van oefeningen, waaraan de morgen- en een gedeelte van de middagen besteed worden, groepeeren zich nu al de verdere kleine diensten, als schermen, gymnastiek enz. welke den dag aanvullen. Wij hebben deze dan ook niet op het tableau vermeld, daar zij geen invloed uitoefenen op de beginselen, welke wij alleen wenschen te bespreken.

Aan de oefeningen wordt deelgenomen door het kader van 2 compagnieën, of van 1 compagnie, naar gelang het bataljon vereenigd uitrukt, of wel de oefening slechts voor 2 compagnieën te gelijk plaats heeft.

De redenen, welke tot een dergelijke regeling leiden, zijn tweërlei. Vooreerst zijn wij het beginsel toegedaan, dat slechts zooveel kader voor een oefening moet toegevoegd worden, dat eiken man een taak kan worden opgedragen overeenkomstig den werkkring, welken zijn graad medebrengt. Alleen dan wordt door een ieder nuttige arbeid verricht, en strekt het onderricht elkeen tot leering.

Doch bovendien verschaft deze regeling de gelegenheid, het kader, dat niet uitrukt, een oefening te doen houden in den zin bij het antwoord op de 2de vraag besproken, en waarvan het nut, naar wij vermeenen, toen voldoende is aangetoond.

Het tableau treedt in werking met de laatste helft van September, het tijdstip waarop de lichteningen tot het houden van de najaarsoefeningen onder de wapenen gekomen, naar hare haardsteden worden teruggezonden, en eindigt met de helft van Juli daaraanvolgende, het oogenblik waarop de in Mei opgekomen lichterling is afgeëxerceerd. Gedurende dezen tijd behoeven de uren, waarop de diensten zullen plaats hebben, en welke wij op het tableau voor den winterdag invulden, alleen een kleine wijziging naar gelang van het jaargetijde. Een tweede wijziging is noodig met de helft van April en het begin van Mei. Het is toch omstreeks dezen tijd, dat de practische oefeningen voor de officieren een aanvang nemen; dat door het onder de wapens komen van een nieuwe lichterling het theoretisch en practisch onderricht voor het kader moet eindigen, en dat 2 schietoefeningen per compagnie in de

week moeten plaats hebben, welke echter gemakkelijk in 2 dagen kunnen afloopen. Met één dag voor een oefening bij den luitenant-adjutant, blijven dus nu nog 2 dagen in de week beschikbaar voor het oefenen in de leervakken op het tableau vermeld. Welke dezer vakken het meest in aanmerking komen om beoefend te worden, moet aan de inzichten van den Commandeerenden Officier worden overgelaten, doch wenschelijk komt het ons voor — niettegenstaande de geringe sterkte van den troep, welke niet anders dan het blijvend gedeelte, dus 5—15 man per compagnie onder de wapenen kan brengen —, de oefeningen ook dan nog volgens de beginselen in het tableau neergelegd, te doen plaats hebben. Wel zullen het ditmaal slechts herhalingsoefeningen kunnen wezen, waarbij door de geringe sterkte der compagnieën de luitenants als leiders van de oefeningen moeten optreden, maar niets helet deze te doen plaats hebben onder een der officieren met een klein gedeelte van het kader van dezelfde compagnie, welke de leiding van het onderricht gedurende den winter was toevertrouwd, welke officier dus in dezelfde richting kan blijven voortwerken als gedurende de voorafgaande maanden plaats had.

Kan het uitrukken door slecht weder niet plaats vinden, zoo ligt het in de bedoeling, dat het beginsel van vaste instructeurs voor de manschappen ook dan gehandhaafd blijve. De manschappen hebben in dit geval theorie met een gedeelte van dezelfde officieren en hetzelfde kader in hetzelfde leervak, dat buiten de kazerne had moeten beoefend worden, terwijl voor het overige kader een oefening op de kaart plaats heeft.

Van af het tijdstip, dat de miliciens zijn afgeëxerceerd, tot dat waarop de najaarsoefeningen zijn afgelopen, treden de compagnieën in haar natuurlijk verband terug, en worden dus zelfstandig door hare officieren geoefend.

Tot de bespreking van het tableau overgaande, hebben wij het eerste jaar het onderricht in het tirilleeren aan de officieren der 1ste compagnie, dat in het marcheeren en den marschveiligheidsdienst aan de officieren der 3de compagnie opgedragen.

Het tweede jaar wisselen deze beide compagnieën onderling van leervakken, terwijl het derde en het vierde jaar het onderricht in genoemde vakken aan de officieren der 2de en 4de compagnieën wordt toevertrouwd, welke mede elkander in het 4de jaar in hunne taak afwisselen.

Bij al de oefeningen in beide vakken is aan de officieren der 1ste of 2de compagnie steeds het kader van de 1ste en 2de compagnie verenigd, aan die der 3de of 4de compagnie het kader der compagnieën eveneens verenigd, toegevoegd. Het kader van de 1ste en 2de, en dat van de 3de en 4de compagnie werken dus steeds met elkander, en wel de beide eerste jaren onder leiding resp. van de officieren der 1ste en der 3de compagnie, het derde en vierde jaar onder leiding van die der 2de en 4de compagnie.

De volgorde der compagnieën aan welke het onderricht in de vier achter-

eenvolgende jaren wordt opgedragen, kan niet naar willekeur bepaald worden, daar zij van invloed is op den tijd, waarin het kader onder vaste instructeurs werkzaam is. Ten einde de grief te voorkomen, dat met de jaarlijksche omwisseling van de vakken tevens het onderwijzerspersoneel van het kader verandert, hebben wij dezen tijd zoo lang mogelijk gemaakt, en het is juist de volgorde in het tableau, in verband met de nauwe aansluiting voor de oefening van het kader van de 1ste en 2de, en dat van de 3de en 4de compagnie, waardoor die tijd op 2 jaar is kunnen gesteld worden.

Voor de oefeningen in den voorpostendienst, den kondschapsdienst en het lezen van de kaart worden de compagnieën, zooals wij gezien hebben, twee aan twee bij elkander gevoegd, terwijl zij onderwezen worden door officieren en kader van één compagnie. Doordien in dit leervak niet het geheele bataljon te gelijk geoefend wordt, kunnen officieren en kader der compagnieën elkander om het jaar als onderwijzer afwisselen, terwijl tevens het kader van elke compagnie steeds door zijn eigen officieren wordt voorbereid.

Naar aanleiding van het beginsel, dat het kader voor zijn taak, welke het te vervullen heeft, door den leider der oefeningen zelf moet gevormd worden, hebben wij de *theoretische en practische voorbereiding* van onderofficieren, korpornals en aspiranten voor het onderricht in het tirailleeren, den geheelen velddienst en het lezen van de kaart aan de officieren der compagnieën toevertrouwd. Behalve de redenen reeds vroeger besproken, welke een dergelijke regeling niet alleen wenschelijk, maar zelfs noodzakelijk maken, pleiten er naar wij vermeenen nog twee bijredenen voor, welke elk op zichzelf beschouwd, niet van gewicht ontbloot zijn.

Het programma voor het onderricht van het kader heeft toch in de laatste jaren door het verschijnen van reglementen, welke vroeger niet bestonden, verleden jaar weder door de ministerieele aanschrijving onder het onderwerp „oefening in den vestingoorlog”, zulk een uitbreiding ondergaan, dat het niet mogelijk is, alles gedurende de weinige wintermaanden te behandelen. Het gevolg daarvan is, dat wegens gemis aan tijd, het meerendeel der vakken stiefmoederlijk moet behandeld worden.

Doch ten andere kunnen in garnizoenen van meer dan één bataljon met minstens 2 luitenant-adjudanten — en waar dus een dezer met al de manschappen *exerceert*, terwijl de anderen het kader hunner bataljons ter beschikking hebben — practische oefeningen als in het antwoord van de 2de vraag door ons bedoeld wel is waar plaats hebben, doch zooals wij vroeger reeds zeiden, kunnen deze oefeningen onder zulke omstandigheden slechts weinig of geen nut afwerpen. *Individueele* opleiding van het kader is hierbij toch hoofdzakelijk. Maar vragen wij, hoe kan deze eisch nauwgezet behartigd worden, wanneer één persoon *alleen* 40—50 man te onderwijzen heeft van zulk een verschillend gehalte als onderofficieren, die den cursus tot opleiding voor officier volgen eenenzijds, en milicien-korpornals anderzijds? Het bijna voltallige kader, waarover men bij zulk een oefening te beschikken heeft,

staat dus vooral een degelijke voorbereiding van het individu in den weg, en vormt een belemmering tot het verkrijgen van eenigszins voldoende uitkomsten van zijn arbeid. Vindt de voorbereiding daarentegen bij de compagnieën plaats, zoo geschieden de theoretische en praktische oefeningen in het tirailleeren en den marschveiligheidsdienst met de helft, die in den voorposten- en kondschapdienst en het lezen van de kaart slechts met het eenvierde gedeelte van het kader van het geheele bataljon, en wat insgelijks van groot gewicht is, men heeft in de officieren der compagnie een grooter onderwijzerspersoneel voor elke oefening beschikbaar. Het nut van een regeling te dezen opzichte in het tableau voorgesteld, kan naar wij vermeenen, dan ook niet ontkend worden.

De werkkring van den luitenant-adjudant, als leider van het voorbereidend onderricht van het kader, moet hierdoor beperkt worden tot de vakken waarin hij tevens als leider van de oefeningen met de manschappen optreedt, met bijvoeging van de vakken, welke uitsluitend in theoretischen zin beoefend worden. De taak, welke de compagnieën ten deel valt voor het onderricht van het kader in het tirailleeren en in den velddienst, wordt dus de zijne met opzicht tot de opleiding van de onderofficieren, korporaa's en aspiranten als instructeur, guide en sectiecommandant in de verschillende scholen, als wachtcommandant in den garnizoensdienst, als leider van kleine pionierwerkzaamheden en als onderwijzer in het bijonetvechten. Theoretisch en praktisch bereidt ook hij het kader voor diens taak voor; in practischen zin door de lessen der onderlinge instructie en het lijnexerciseeren, alle diensten waarvoor verschillende uren op het tableau zijn aangegeven.

Ter vergemakkelijking van het overzicht op welke wijze de theoretische en praktische voorbereiding van het kader geregeld is, zijn in het tableau al de oefeningen, die de officieren van een compagnie daartoe te verrichten hebben, met vette letter gedrukt. Nemen wij die van een willekeurige compagnie, b.v. de 2de tot voorbeeld, zoo blijkt, dat aan de officieren dier compagnie in het derde jaar des Maandags het onderricht van den troep in het tirailleeren, in het vierde jaar des Vrijdags het onderricht in het marcheeren en den marschveiligheidsdienst is opgedragen. Gedurende beide jaren woont het kader van de 1ste en 2de compagnie al deze oefeningen bij. Ter voorbereiding van diens taak bij het tirailleeren ontvangt het in het tweede jaar des Dingsdags, van af 15 Januari tot Mei, en voorts in het derde jaar, dierzelfden dag van September tot 15 Januari, theoretisch onderricht in dit leervak; terwijl kaderoefeningen in hetzelfde vak plaats hebben in het tweede jaar des Maandags van 15 Januari tot Mei, en in het derde jaar des Vrijdags van September tot 15 Januari. In den marschveiligheidsdienst heeft een gelijke voorbereiding plaats, theoretisch in het derde jaar des Dinsdags van 15 Januari tot Mei, en in het vierde jaar dierzelfden dag van September tot 15 Januari, en practisch in het derde jaar des Vrijdags van 15 Januari tot Mei, en in het vierde jaar des Maandags van September tot 15 Januari.

Ook voor het onderricht in den voorposten- en kondschapsdienst en het lezen van de kaart is de gelegenheid gegeven, het kader voor te bereiden. Zoo is b.v. in het tweede jaar des Woensdags aan de officieren der 1ste compagnie en het kader dier compagnie, het onderricht van de manschappen der 1ste en 2de compagnie in dit leervak opgelragen. De voorbereiding van het kader vindt inmiddels plaats, practisch in het eerste jaar des Woensdags, en theoretisch op denzelfden dag zoowel in het eerste, als in het tweede jaar.

Na deze korte toelichting van de wijze waarop de beginselen, welke bij de regeling van het onderricht in het oog moeten worden gehouden, in het tableau verwezenlijkt zijn, zal het ons gemakkelijk vallen de voordeelen, welke daarbij voor het onderricht genoten worden, in weinige woorden samen te vatten.

De beginselen waren :

- 1°. verantwoordelijke leiders, die met de hun toegevoegde officieren en het kader, steeds een vaste taak te vervullen hebben; en
- 2°. steeds dezelfde officieren en hetzelfde kader ter beschikking van den leider, die het kader theoretisch en practisch voor diens taak voorbereidt, of onder zijn leiding doet voorbereiden.

Het eerste beginsel brengt mede, dat van af de laatste helft van September voor den verderen duur van het onder de wapenen zijn eener lichte, het onderricht gegeven wordt door vast daarvoor aangewezen onderwijzers, die voor de vorderingen hunner onderhoorigen verantwoordelijk kunnen worden gesteld. Bij zulk een regeling alleen kunnen de officieren als leiders der oefeningen van de manschappen werkzaam zijn, en kunnen zij zoodoende zich dus de ontwikkeling eigen maken, welke zij behoeven, om in deze betrekking nuttig werkzaam te zijn, kan er naar een vast leerplan en een stelsel gewerkt worden, en wordt de waarborg verkregen, dat het *geheele* reglement doorloopen zal worden in zulk een volgorde, dat er verhand tusschen de oefeningen komt. De vaste taak, welke daarbij aan een ieder is opgelegd, brengt mede dat met lust en ijver gewerkt zal worden, omdat het belang, dat de Staat er bij heeft, in elken man die huiswaarts wordt gezonden over een geouwend soldaat te beschikken — tot nog toe min of meer alleen een belang van het *algemeen* — thans tot een persoonlijk belang verheven wordt. Tevens is de meerdere beter dan ooit in staat gesteld, bij de vaste taak welke aan een ieder is opgedragen, een juist oordeel te vellen over de geschiktheid zijner onderhoorige officieren als onderwijzer, en als leider.

Het tweede beginsel geeft het voordeel, dat de onderwijzer den mindere kan leeren kennen, en in diens belang bij het onderricht werkzaam wezen. Voorts doorloopt het kader in elk leervak aanvankelijk een theoretischen en practischen voorbereidingscursus, later een practische oefenschool met den troep. Theorie en practijk alzoo hand aan hand gaande, zijn vereenigd in

handen van één persoon, bij hem wien de leiding van het onderricht in het leervak is toevertrouwd. Doch zal deze zich ten volle van zijn taak kunnen kwijten, zoo dient hem naast de verantwoordelijkheid, welke hij draagt, een zekere mate van zelfstandigheid te zijn gewaarborgd. Met het oog hierop zou het wellicht aanbeveling verdienen, een tijdstip van inspectie vast te stellen, gelijk bij het Duitse leger in het begin van het 3de tijdperk, en bij ons ongeveer half Juli bij het afexerceeren van de miliciens plaats vindt, voor welk tijdstip het laatst van April zou moeten worden aangewezen, de laatste maand, waarin elke lichte op hare volle sterkte onder de wapenen is.

En nu de nadeelen, welke kunnen voortvloeien uit een regeling van het onderricht volgens de bekende beginselen. Deze nadeelen moeten toch bestaan en het gewicht er van zeer hoog worden geschat, want het kan er moeilijk bij ons in, dat niet iemand vóór ons de aandacht aan een dergelijke regeling van het onderricht zou geschonken hebben, en zijn gedachten openbaar gemaakt, waar de voordeelen, naar wij vermeenen, zoo voor de hand liggen.

En zijn nu deze werkelijk van dien aard, dat men het daarom ondienstig acht een regeling in te voeren, welke overigens op goede gronden steunt? Wij voor ons hebben ze overwogen, en zijn dienaangaande tot het volgende besluit gekomen.

Tot de nadeelen kunnen gerekend worden:

1°. De officieren eener compagnie kunnen in het tirilleeren en den marschveiligheidsdienst slechts één van de vier jaren, het kader in elk der vakken om het andere jaar onderricht geven. Deze toestand werkt nadeelig op de praktische bruikbaarheid van het onderwijzerspersoneel, veroorzaakt een gebrekkige opleiding van de jongere elementen, en moet dus ten nadeele hunner geoeffendheid leiden.

Hoewel het toeschijnt, dat deze grief van ernstigen aard is, vermeenen wij toch, dat er niet zulk een groote waarde aan gehecht kan worden, zoodra wij den toestand, welke het gevolg der nieuwe regeling zal zijn, vergelijken met den thans bestaande.

Het getal oefeningen, dat elk officier tegenwoordig gedurende den winter kan bijwonen, is toch uiterst gering, omdat bij de 2 a 3 wetenschappelijke bijeenkomsten in de week, waarbij het de gewoonte is dat alle officieren tegenwoordig zijn — behalve den dag voor het schijfschieten bestemd — slechts 1 a 2 oefeningsdagen in de week overig blijven. Neemt men aan, dat men 6 a 8 officieren voor den uitrukkenden dienst per bataljon beschikbaar heeft, zoo kan dus ieder officier hoogstens 2 a 3 oefeningen per maand bijwonen, een getal dat veel te gering moet worden geacht, om jonge officieren — en deze hebben het toch het meeste noodig — spoedig de voldoende ervaring te doen opdoen.

Maar, zal men ons tegenwerpen, hoe gering dit getal ook zijn moge, aanraking met den troep heeft er toch plaats.

Wij stemmen volmondig toe, dat het belang van het officierskorps, vooral dat der jonge officieren, vordert, dat er steeds aanraking met den troep bestaat. Alleen hierdoor wordt het mogelijk, dat de eigenaardige moeilijkheden verbonden aan de instructie en het aanvoeren van den troep, steeds met kalmte en juistheid overwonnen kunnen worden. Langs welken weg, n. a. w. door middel van welke leervakken deze verkregen wordt, is dunkt ons van minder beteekenis, abnormale omstandigheden natuurlijk ter zijde gelaten, b.v. invoering van nieuwe reglementen enz., doch deze toestanden zijn uitzonderingen. En gaan wij nu het tableau na, zoo zien wij, dat aan dezen eisch voor de officieren van alle compagnieën gedurende de vier jaren voldaan is. Alleen de officieren van de 1ste en 3de compagnie verkeeren in dit opzicht, maar ook alleen in het 3de jaar, in minder gunstige omstandigheden. Doch aanraking met den troep, hoewel in mindere mate, blijft ook nu bestaan; vooreerst door het schijfschieten, en ten andere door de theoretische en practische opleiding van het kader in den voorposten- en den kondschaftsdienst, en het lezen van de kaart. Alleen in het 3de jaar, zeiden wij, want in het 4de jaar is de toestand geheel anders, en zijn deze officieren belast met de oefeningen van den troep in laatstgenoemde vakken, waarbij nog komt van af den 15den Januari voor die der 1ste compagnie kaderoefening in het timilleeren, en voor die der 3de compagnie dezelfde soort oefening in den marschveiligheidsdienst. Doch voor jong aangestelde officieren, die hunne practische ervaring moeten vermeerderen, wij erkennen het, is dit alles onvoldoende. Maar zou het nu zooveel bezwaren in zich hebben, de indeeling dier officieren in verband met het tableau te doen plaats hebben, en hen alzoo in het 1ste en 2de jaar bij de 1ste en 3de compagnie, in het 3de en 4de jaar bij de 2de en 4de compagnie van het bataljon in te deelen? En zijn er geen overwegende bezwaren aan zulk een wijze van indeelen verbonden, zoo komt de jonge officier ontegenzeggelijk in een veel betere verhouding, dan waarin hij ooit bij de thans bestaande regeling kan geplaatst worden, en werkt de voorgestelde regeling dus eerder voor- dan nadeelig.

Het belang der officieren brengt ook mede, dat zij voortdurend vertrouwd blijven met het commando, dat overeenkomstig den rang hun bij de exercitien in gesloten orde is opgedragen. Onafhankelijk echter van het tableau, kan ook deze eisch ingewilligd worden door het verplichtend stellen van een bepaling, welke algemeen en te recht wordt aangemerkt als doeltreffend te zijn, n.l. het laatste half uur van elke oefening aan exercitien in gesloten orde te wijden.

Doch bovendien vergeete men niet, dat van half Juli tot de laatste helft van September de oefeningen aanvankelijk compagniegewijze, later in grooter verband worden uitgevoerd. De oefeningen, welke door de vrij sterke compagnieën het leerzaamst zijn, worden dus door alle officieren bijgewoond.

Blijkt uit het vorenstaande, dat de nadeelen, welke voor het officierskorps uit de beginselen van het tableau zouden voortvloeien, niet van dien aard

zijn, om het invoeren van een regeling te ontraden, welke overigens strekt om de practische ontwikkeling te bevorderen, wat het kader betreft, vermeenen wij, dat zij, in stede van belemmerend, juist krachtig zullen medewerken tot verhooging van diens bruikbaarheid. Wel is waar hebben de oefeningen in alle vakken slechts een van de twee jaren met den troep plaats, doch het andere jaar wordt daarom nog niet werkeloos doorgebracht. Dan vinden er, zooals wij gezien hebben, op hetzelfde uur dat de troep geoefend wordt, kaderoefeningen plaats, welke — men zal het ons moeten toegeven — een krachtig middel in de hand van den leider zijn, om de practische ontwikkeling van de onderofficieren en korporaals met wie hij het volgende jaar bij ongeoeffenden moet werken, te ontwikkelen. Om dus de quaestie van het juiste standpunt te beschouwen, moeten wij aannemen, dat het getal oefeningen, hetwelk het kader gedurende twee jaren in alle leervakken bijwoont, eenerzijds volgens de regeling van het onderricht zooals het thans plaats heeft, en anderzijds volgens die welke in het tableau wordt voorgesteld, volkomen gelijk zijn. Maar is de hoeveelheid oefeningen dezelfde, in den aard en de strekking van een gedeelte dezer valt juist een groot verschil waar te nemen. Treedt toch bij het thans gevolgde stelsel van oefenen het kader steeds als onderwijzer op, en moet het alzoo in zekere mate een zelfstandigheid genieten, waarbij het uit den aard der zaak meer of minder aan zichzelf is overgelaten, volgens de nieuwe regeling wordt het niet eerder in dezen toestand geplaatst, dan wanneer het eerst voor eenigen tijd als leerling werkzaam zal zijn geweest, en het een reeks van oefeningen doorloopen zal hebben, waarbij het in al zijne handelingen door een officier nauwlettend gadegeslagen, en tot in bijzonderheden onderwezen wordt. In stede dus van minder bruikbaar te zullen zijn, vermeenen wij, dat door een dergelijke regeling het kader voortaan juist werkzamer, en meer van zijn kracht bewust, ter ondersteuning van de officieren bij de oefeningen met de manschappen zal kunnen optreden. In stede van achteruitgang, zal het nieuwe stelsel dus veeleer tot verhooging van de bruikbaarheid in de practijk moeten leiden. Bovendien houde men nog dit in het oog, dat gelijk voor de officieren is gezegd, ook het kader van af half Juli tot de laatste helft van September aan al de oefeningen van de compagnie, en later die in grooter verband moet deelnemen.

2°. Met opzicht tot de theoretische opleiding van het kader in de op het tableau vermelde leervakken zou nog deze grief kunnen worden aangevoerd, dat met het jaarlijks verwiselen van de verschillende vakken, afbreuk wordt gedaan aan de eenheid in het onderricht van het kader. Thans bevindt zich dit onderricht alleen in handen van den luitenant-adjutant, en hoewel aan deze regeling het groote nadeel moet worden toegekend, dat het verband tusschen de theoretische en de geheele practische opleiding in den velddienst en het tirilleeren geheel gemist wordt, zoo biedt zij toch dit voordeel aan,

dat het kader steeds van eenzelfden persoon onderwijs ontvangt, waardoor de eenheid in het onderricht in de hand moet worden gewerkt.

Reeds vroeger gaven wij de redenen op, welke voor de wenschelijkheid pleiten, het onderricht in deze vakken voor den luitenant-adjutant te doen vervallen, en het naar de compagnieën over te brengen, en moeten ook nu nog aan onze zienswijze getrouw blijven, ofschoon wij de juistheid van de even aangehaalde grief moeten erkennen. Ter vermindering echter van de nadeelen, welke hiervan het gevolg kunnen wezen, hebben wij het tableau, gelijk bij den aanvang van het antwoord op de 3de vraag is medegedeeld, zoodanig ingericht, dat de overgang van het onderricht in andere handen slechts om de twee jaren behoeft plaats te hebben.

Met het oog op het groote voordeel, dat verkregen is, van nauwe aansluiting der theoretische met de practische opleiding van het kader, vermeen en wij door een dergelijke regeling het opgenoemde nadeel tot weinig of geen beteekenis te hebben teruggebracht.

Ten 3de zal men ons tegenwerpen, dat door de voorgestelde regeling, waarbij het onderricht van het kader in het tirilleeren en den marschveiligheidsdienst aan den leider van de oefeningen in deze vakken, en niet aan den compagniescommandant wordt toevertrouwd, het verband tusschen dezen laatste en zijn kader, dat nu reeds bijna niet bestaat, nog lossen wordt. Thans leiden de Compagniescommandanten ten minste om beurten de oefeningen van den troep, en komen dan met hunne onderofficieren en korporaals in aanraking, hetgeen niet meer kan plaats hebben, wanneer vaste leiders werkzaam zijn.

Ons antwoord op deze opmerking kan kort zijn.

Bij de tegenwoordig gevolgde regeling van het onderricht rukken de Compagniescommandanten wel is waar om beurten uit tot het oefenen van den troep, waarbij hun kader alsdan tegenwoordig is, doch bij de weinige keeren, dat elk commandant hiertoe in de gelegenheid is gesteld, kan het verband er weinig of niet door gebaat worden. Bij de door ons voorgestelde regeling daarentegen leidt de Compagniescommandant, wat den voorposten en den kondschapdienst betreft, steeds de oefeningen van het kader zonder of met den troep; terwijl voor de helft van een viertal jaren het verband, wat het tirilleeren en den marschveiligheidsdienst aangaat, wel is waar geheel verloren gaat, doch voor de overige jaren des te sterker kan worden aangehaald, omdat de Compagniescommandant dan toch èn als leider van de oefeningen met de manschappen, èn als leider van het voorbereidend onderricht van zijn kader, in evengenoemde vakken optreedt.

Naar ons gevoelen is deze toestand verre te verkiezen boven den thans bestaanden, of ook boven dien, welke in het leven zou geroepen worden, indien hetzelfde voorbereidend onderricht aan het kader, dat wij thans aan den leider van de oefeningen met de manschappen wenschen toevertrouwd

te zien, werd overgelaten aan elk der Compagniescommandanten, voor het overige het beginsel van verdeling van den arbeid, zooals wij dit voorstellen, handhavende. In dit laatste geval zou het natuurlijk verband — in vergelijking met den thans bestaanden toestand — wel eenigszins worden verhoogd, maar het is de vraag of het voordeel dat hierdoor verkregen wordt, kan opwegen tegen het nadeel dat en de troep, en het kader van zulk een regeling ondervindt door de mindere geoefendheid, welke er het gevolg van zal wezen, in vergelijking van die welke verkregen kan worden, wanneer één leider aan het hoofd staat van alle oefeningen van kader en manschappen in eenig leervak. Zooals wij reeds vroeger aantoonde, eischt zoowel het belang van de manschappen, als dat van het kader, dat alle oefeningen van laatstgenoemd personeel in eenig leervak — dus ook die met den troep — in de hand van één leider vereenigd zijn. Het belang van de manschappen eischt zulks, opdat het onderricht voor hen door alle onderwijzers op dezelfde wijze zal kunnen gegeven worden, hetgeen alleen kan plaats hebben, wanneer de leider met zijn kader van te voren gewerkt heeft. Het belang van het kader leidt tot zulk een regeling, opdat de drieërlei soort van oefeningen, welke wij voor de opleiding als noodzakelijk hebben leeren kennen, en welke ten opzichte van één persoon, den leider, in den nauwsten samenhang tot elkander staan, elkander ook werkelijk kunnen aanvullen. Draagt men nu het onderricht voor dezelfde onderofficieren en korporaals in eenig leervak aan twee verschillende personen op — zooals moet plaats hebben, wanneer het voorbereidend onderricht niet aan den leider, maar aan den Compagniescommandant vervalt — zoo gaat noodwendig het verband in het onderricht verloren; kan de eene soort van oefening de andere niet meer aanvullen; kan er niet meer op de fouten worden ingewerkt, en kunnen de gezamenlijke oefeningen dus niet de uitkomst opleveren, welke verkregen kan worden, wanneer de leiding van deze in één hand vereenigd zijn, terwijl er tegenoverstaat dat het compagniesverband, dat men wil herstellen, in vergelijking van datgene wat het eigenlijk zijn moet, slechts weinig gebaat wordt.

Beide voorstellen dus van deze zijde beschouwende, wordt de keuze geleid door het antwoord, dat op de volgende vraag gegeven wordt: wil men het verband in de compagnie herstellen, zonder dat men echter dit doel ooit volledig kan bereiken; of wil men de geoefendheid van kader en manschappen verhoogen, en een maatregel invoeren, welke inderdaad tot hunne meerdere bruikbaarheid zal leiden? Wij voor ons zijn geneigd onze keuze in laatstgenoemden zin uit te brengen. *Eenhoofdsige* leiding en *eenhoofdsig* onderricht, ziedaar de eischen, waaraan wij vermeenen, dat bij ons wapen in de eerste plaats moet worden vastgehouden, en moet er een offer vallen — hetgeen, zooals men ziet, niet te vermijden is — dan liever dit gezocht in het desnoods *tijdelijk* breken van het compagniesverband, dan het te vellen ten

koste van vermeerdering der geoefendheid van kader en manschappen, een vermeerdering welke bij ons stelsel kan verkregen worden. Men bedenke toch wel, dat door het voorbereidend onderricht van het kader aan de compagnieën op te dragen, het doel dat hiermede beoogd wordt, slechts ten halve bereikt kan worden. Met de door ons voorgestelde regeling daarentegen kan het doel — verhooging der geoefendheid van kader en manschappen tot de grens, welke bij eenjarigen dienstplicht te bereiken is — volledig worden verkregen. Liever dus een maatregel ingevoerd, welke tot verhooging van de bruikbaarheid van ons wapen zal leiden, dan te blijven vasthouden aan een beginsel, dat met het oog op onze bijzondere toestanden slechts ten deele in practijk te brengen is, en dus weinig of geen verbetering kan aanbrengen, ofschoon het op zichzelf beschouwd — wij zijn de eersten die het erkennen — het eenige ware is waarop een stelsel van onderricht berusten moet, wil het in allen deele als voortreffelijk worden aangemerkt.

En, hooren wij als laatste bedenking tegen de regeling van het onderricht volgens het tableau in het midden gebracht: wat nut geeft het een wijziging te brengen in de thans gebruikelijke regeling, indien de omstandigheden het beletten van al de vroeger opgenoemde voordeelen partij te trekken? Alle manschappen wonen toch niet de oefeningen bij; enkelen worden door wacht, anderen door corvée aan den dienst onttrokken, terwijl het naar toebeurt commandeeren dezer diensten de oorzaak kan wezen, dat bij verscheidene oefeningen achtereen in eenig leervak, dezelfde manschappen toevalligerwijs niet tegenwoordig kunnen wezen. Met een dergelijken toestand voor oogen kan reeds een der voordeelen, het oefenen naar een vast leerplan, niet tot zijn recht komen.

Moest deze toestand, welke de werkelijkheid getrouw wedergeeft, blijven voortbestaan, wij zouden de eersten wezen om te erkennen dat een der redenen gemist wordt, welke het invoeren van de beginselen in het tableau neergelegd, wenschelijk maken. De zoeven geschetste toestand is de ware. Een ieder zal er voor zichzelf wel eens de proef van genomen hebben, en zoo kwamen ook wij o. a. voor een enkel jaar tot de uitkomst, dat door het naar toebeurt commandeeren van kader en manschappen voor de verschillende diensten, 25 % der laatsten toevalligerwijs slechts 60 % van het getal oefeningen hadden bijgewoond.

Doch zulk een toestand behoeft niet te blijven voortduren. Vooreerst kan toch aan elke compagnie de verplichting worden opgelegd, voor den geheelen duur van den eersten oefeningstijd eener lichte, *werkroosters* aan te leggen, waarbij voor elke oefening nominatief aanteekening wordt gehouden van het kader en de manschappen, die of de oefening hebben bijgewoond, of door dienst daarin verhinderd zijn geweest, in het laatste geval met opgave van de redenen. Aldus is te allen tijde een overzicht mogelijk van het getal oefeningen, waaraan door elk mindere in eenig leervak is deelgenomen.

Ten andere zouden kader en manschappen, in verband met de uitkomsten, welke dit overzicht verschaft, voortaan op zulk een wijze voor de diensten gecommandeerd moeten worden, dat van twee achtereenvolgende oefeningen in eenig leervak, elk mindere er één van bijwoont. De diensten, welke het garnizoen ook zij, zijn niet zoo drukkend, dat het nakomen van een dergelijken maatregel niet mogelijk zal wezen. Ook het reglement op den inwendigen dienst van ons wapen is vrijgevig genoeg om het commandeeren voor de verschillende diensten, niet alleen en uitsluitend naar toerbeurt mogelijk te maken. Bepaalt art. 82 van dit reglement wel is waar, dat het kader en de manschappen voor de wacht, en de laatsten bovendien tot de werkdiensten volgens een rooster moeten gecommandeerd worden, bij art. 20 wordt de Regimentscommandant echter tevens gemachtigd, in bijzondere omstandigheden als geringe getalsterkte van den troep, enz. zoodanige wijzigingen in den dagelijkschen dienst te brengen, d. i. dus in de bepalingen waaruit de diensten voortvloeien, als hij noodig oordeelt.

Heeft men dus nu door de bovenstaande regeling van het commandeeren der diensten de zekerheid verkregen, dat elk der manschappen van twee achtereenvolgende oefeningen er één van zal bijwonen, zoo bepale men verder, dat elke oefening in eenig leervak twee achtereenvolgende malen op hetzelfde terrein zal moeten worden uitgevoerd. Door dit laatste verkrijgt men dan tevens de zekerheid, dat door elk mindere het geheele leerplan zal worden doorloopen, gevallen van ziekte, verlof, enz. uitgezonderd, invloeden echter waartegen geen maatregelen te treffen zijn om ze te veronzijdigen.

Wij ontveinzen ons geenszins den last en de moeite, welke door het nakomen van al deze bepalingen in het leven worden geroepen. Het belang van het wapen eischt intusschen, dat er rekening worde gehouden met den korten diensttijd van den loteling, en waar het dus geldt dat belang te bevorderen, zal elk Nederlandsch officier voorzeker niet achterblijven aan de verplichting te voldoen, om die middelen met nauwgezetheid ten uitvoer te brengen, welke er toe kunnen leiden het doel, met de instructie beoogd, zoo volledig mogelijk te bereiken.

Aan het einde van onze taak gekomen, rest ons nog de verplichting den lezer dank te betuigen, die ons tot hiertoe gevolgd heeft.

Gaven wij als onze meening in den aanvang van dit opstel te kennen, dat de geringe vredessterkte der compagnieën tot toestanden moet leiden, welke een goede oplossing van het vraagstuk tot regeling van het onderricht immer in den weg zullen staan, wij gaven met deze meening tevens te kennen, dat ook ons voorstel er niet op kan bogen, de nadeelige gevolgen van het kwaad, dat de kwanl medebrengt, in zijn geheel te zullen wegnemen. Met ons stelsel moeten evenzeer noodwendig enkele nadeelen gepaard gaan. Hebben wij deze nadeelen echter overwogen, en ze in het licht gesteld tegenover

die, welke de thans bij ons wapen gebruikelijke regeling van het onder-richt médebrengt, het is wellicht met het oog op den aanhef van ons schrijven, waarop wij zooeven doelden, niet overbodig den lezer te verzoeken ons voet-spoor in dit opzicht te willen volgen, en de voorgestelde regeling dus niet in de weegschaal te stellen tegenover het ideaal — de regeling van het onder-richt zooals dit alleen bij een Duitsche vredesformatie mogelijk is — een ideaal, dat bij de tegenwoordige grondwet in het geheel niet, en naar wij vreezen ook in de toekomst niet te bereiken zal zijn. Een beeld kan hem wellicht van dienst zijn, ten einde bij de onderlinge vergelijking van de stelsels spoediger tot een beslissing te geraken.

Vier onderwijzers met een voldoende getal hulponderwijzers hebben ieder eenige leerlingen aan hunne zorg toevertrouwd. Het onderwijs heeft plaats onder het algemeen toezicht van den hoofdonderwijzer, doch met het oog op diens uitgebreiden werkkring, welke toezicht op verschillende plaatsen noodig maakt, kan de leiding van het onderricht alleen opgedragen worden aan de eerstgenoemden met het hun onderhebbend personeel. Wil het onderwijs de grootst mogelijke vruchten afwerpen, zoo dient elke onderwijzer zijn eigen leerlingen te onderrichten, en zijn hulponderwijzers voor hunne taak voor te bereiden. Om verschillende redenen echter is men genoodzaakt de leerlingen in één vertrek te vereenigen, en heeft het onderwijs in de onderscheidene vakken gezamenlijk voor hen plaats. De onderwijzers worden daardoor tijde-lijk ontheven van de taak om hun eigen leerlingen te onderrichten, en moeten de uren, welke aan het onderwijs gewijd worden, onderling verdeelen. De wijze waarop men gewoon is deze verdeeling te doen plaats hebben, is de volgende: Dagelijks worden de onderwijzers naar toerbeurt aangewezen om het onderricht te leiden in het vak, dat op het tableau voor elken dag is aangegeven. De hulponderwijzers moeten óf allen bij het onderwijs tegenwoordig zijn, óf worden bij gedeelten insgelijks naar toerbeurt daarvoor aangewezen. Zij zijn het, die met het geven van het onderricht belast zijn, waarvoor zij dagelijks, gewoonlijk ancienniteitsgewijze, over de verschillende groepen van leerlingen verdeeld worden, zoodat het een tueval is, wanneer zij leerlingen te onderwijzen krijgen, waarmede zij hebben omgegaan, en die hun bekend zijn. De dagelijksche omwisseling van het personeel brengt mede, dat de onderwijzers eigenlijk geen leiders kunnen zijn, dat zij ten opzichte van de vorderingen hunner leerlingen geen verantwoordelijkheid kunnen dragen, en dat geen van hen op de hoogte kan wezen, hoever het onderricht in elk der verschillende vakken gevorderd is. Een aandachtig toeschouwer kan het dan ook niet ontgaan, dat onderwijzer A. b.v. vandaag zijn leerlingen de eigenschappen van den driehoek doet onderwijzen, terwijl onderwijzer B. vier dagen van te voren de eigenschappen van den cirkel liet behandelen, iets wat zich niet alleen bij het onderricht in de meetkunde, doch bij dat in alle vakken voordoet, welke voor alle leerlingen gemeen-schappelijk worden onderwezen. Bovendien brengt de omstandigheid, dat

de hulponderwijzers weinig of niet met den onderwijzer gewerkt hebben, en in het geheel niet door dezen voor hun werkkring zijn voorbereid, nog dit te weeg, dat het onderricht niet altijd op dezelfde wijze gegeven wordt, dat menigwerf het personeel een taak te onderwijzen krijgt waarvoor de krachten voorshands te kort schieten, terwijl de aandacht van den onderwijzer niet hoofdzakelijk op de loering van zijn discipelen kan gevestigd blijven.

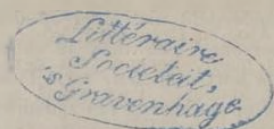
Ons voorstel luidt de verdeeling van het werk op een andere wijze te doen plaats hebben, en wel op de volgende:

Laat het stelsel van het naar toerbeurt commandeeren der onderwijzers varen. Geef hun, zolang het onderricht voor dezelfde leerlingen strekt, een vaste taak. Stel hun daarbij steeds dezelfde hulponderwijzers ter beschikking, en verschaft hun de gelegenheid, vóór dat het onderricht plaats heeft, met dit personeel te werken, en het voor zijn taak voor te bereiden. Alleen bij zulk een regeling zal men den waarborg verkrijgen, dat alle oefeningen volgens één doorlopende gedachte aan elkander geschakeld zijn, dat er voor de gezamenlijke klassen eenheid in het onderricht bestaat, en dat de hulponderwijzers in hunne betrekking, tot steun hunner meerderen, nuttig werkzaam kunnen zijn. En al kunnen ook hierbij slechts enkele onderwijzers met hun personeel in de school werkzaam zijn, vrees niet dat de overigen voor hunne betrekking onbekwaam zullen worden. De tijd van voorbereiding, welken zij doorleven, vormt voor *allen* een oefenschool, waarbij niet alleen het ontbrekende in de kennis wordt aangevuld, doch waarbij zoowel leerling, als onderwijzer die ondervinding opdoen, welke zij als onderwijzer, en als leider behoeven. Wel verre dus van voor hunne taak onbekwaam, zullen zij door de meerdere verkregen kennis en ondervinding van hunne kracht bewust, en als het ware door éénzelfde gedachte geleid, het volgende jaar nuttiger dan ooit in de school werkzaam kunnen zijn.

En aan welke dezer stelsels tot regeling van het onderricht nu de voorkeur te schenken? Wij gaven reeds van onze keuze blijk, en werden hierin, alsmede tot het schrijven van dit opstel alleen geleid door den wensch, het belang van het wapen zooveel mogelijk bevorderlijk te zijn.

Arnhem, 3 September 1883.

C. P. DE VEER.

Een Rectificatie.

Weinige dagen nadat in Indië mijn boek »Atjeh van 26 December 1875—4 September 1876. De offensieve handelingen der Guerilla" meer algemeen bekend werd, heeft de Luitenant-Kolonel van het Nederlandsch-Indische leger J. VISSER, zich bij particulier schrijven tot mij gewend, waarin Zijnhoogedelgestrengte op enkele gedeelten van mijn werk wijst, die van mijn zijde dadelijke rectificatie vereischen.

Het eerste punt waarop de Luitenant-Kolonel VISSER mijn aandacht vestigt, is de oprichting van den post Atoë-Noord, waarvan sprake is op bladz. 9 en 150 van bovenaangehaald werk.

In hoofdzaak komt de aanmerking van genoemden hoofdofficier neder op de onjuistheid van hetgeen ik op die bladzijden heb beweerd, met betrekking tot het punt, waar Atoë-Noord had moeten liggen.

Volgens mij was den Luitenant-Kolonel (destijds Majoor) VISSER, door den Majoor (destijds Kapitein) van den Generalen Staf F. C. E. MEIJER het punt aangewezen waar genoemde post moest worden opgericht, welk punt ongeveer 500 M. meer oostelijk ligt dan de plaats, welke tot de oprichting werd gekozen; welke laatste naar mijn meening minder gunstig is.

De Luitenant-Kolonel VISSER beweert, dat hem omtrent de juiste plaats, waar Atoë-Noord moest worden opgericht, niets is gelast of medegedeeld.

In 't kort luidt de geschiedenis, welke tot de oprichting van Atoë-Noord heeft aanleiding gegeven, als volgt:

Toen de Generaal PEL zijn tocht in de XXV Moekims begon, om het doel — de vestiging der lijn Kroeëng Raba—Kroeëng Rija — te bereiken, was het hem bekend, dat ten zuiden van Langbatal een groote sawah bestond, die grootendeels behoorde tot het gebied der XXII Moekims. Van die sawah wenschte de Generaal zich meester te maken. Vandaar het doorrukken in oostelijke richting tot Biloel, en daarna in noordelijke richting naar de Atjeh-rivier. Deze lijn, Biloel—Pagar Ajer, werd in 1876 de oostelijke grens van het door ons bezette gebied ten zuiden van de Atjeh-rivier.

Aanvankelijk was de bevestiging van die grenslijn zeer onvoldoende, en de Generaal Pel liet dan ook op de gedurende den loop der operatiën opgerichte posten (Biloel, Atoë en Pagar Ajer Missigit) tamenlijk sterke bezettingen achter (van 100—200 man), hopende dat deze voldoende zouden zijn, de communicatie open te houden. Toen reeds spoedig daarop het tegendeel bleek, was de Generaal PEL genoodzaakt, een gedeelte van zijn troepenmacht, waarmede hij in de XXVI Moekims ageerde, af te zonderen om de gestremde gemeenschap te herstellen, en deze later door het oprichten van nog een paar posten voorgoed te doen verzekeren. Als het meest daarvoor geschikt gaf de Generaal mij op de noordelijke gedeelten van Kajoe Lè en Lamkrah. Vandaar de noot op bladz. 9 van mijn werk.

Toen den 7den Maart 1876 Lambaroe door onze troepen werd genomen, was het 13de bataljon infanterie gelegerd te Kajoe Lè en bestond de versterking Atoë-Noord nog niet. De weg tusschen Atoë en Kajoe Lè was voortdurend zeer onveilig; bijna geen transport dat ongehinderd den kampong Lamkrah kon passeeren; steeds werden zij bestookt uit hinderlagen, door den vijand gelegd op of nabij het punt, waar thans op de bij mijn werk gevoegde kaart de post Atoë-Noord is aangegeven.

Als Commandant der troepen, die tegen Lambaroe waren opgerukt, door den waarnemenden civielen en militairen bevelhebber van de noodige volmacht voorzien, om datgene te verrichten, wat ik tot goede bevestiging der linie Biloel—Pagar Ajer Missigit noodig achtte, heb ik ook bevelen gegeven tot het oprichten van een post tusschen Kajoe Lè en Atoë.

In mijne aantekeningen vind ik o. a. dd. 8 Maart 1876 het volgende: »tusschen Atoë en Kajoe Lè moet nog een post komen, dan is de gemeenschap verzekerd.»

Het bepalen van het geschiktste punt tot oprichten van dien post werd opgedragen aan den Majoor (thans gepensionneerd Luitenant-Kolonel) L. G. DIEPENHEIM en den Kapitein (thans Majoor) van den Generalen Staf F. C. E. MEIJER, en de Commandant van het rechter half 3de bataljon infanterie, genoemde Majoor DIEPENHEIM, maakt er melding van in zijn rapport, waarin o. m. het volgende voorkomt:

»Den anderen morgen (8 Maart 1876) kreeg ik van den Overste MEIJER de opdracht met de colonne eene verkenning te maken naar Biloel, en tusschen Kajoe Lè en Atoë een geschikt punt te zoeken voor eene versterking. Kapitein MEIJER der opname werd mij als stafofficier toegevoegd; ook met het oog op het kiezen van genoemd punt.

»Na afloop der verkenning keerde ik met mijne colonne naar Lambaroe terug. Een geschikt punt voor onze vestiging tusschen Kajoe Lè en Atoë was gevonden, en aan den Overste MEIJER opgegeven.»

In verband met het bovenstaande, vind ik nu ook nog in mijn aantekeningen op 9 Maart 1876 het volgende:

»Zoodra de post Lambaroe voltooid is, zal tusschen Atoë en Kajoe Lè nog

een post worden opgericht op de plaats bij den Majoor Visser bekend. Eene compagnie van het 6de bataljon infanterie, thans nog te Atoë, zal dan later bestemd worden om dien nieuwen post te bezetten."

De hovenaaangehaalde opdracht aan den Majoor DIEPENHEIM en den Kapitein MEIJER is, voor zoover ik kan nagaan, niet schriftelijk geweest; evenmin heb ik andere schriftelijke rapporten ontvangen van den uitslag der opdracht dan die, welke boven door mij zijn aangehaald, en ik wensch mij dan ook tot rechtvaardiging van hetgeen ik schreef op bladz. 9 en 150 van mijn boek, met betrekking tot de keuze van het terrein van den op te richten post Atoë-Noord, alleen te beroepen op mijn aantekeningen, waaruit ik later bij het opmaken der rapporten de gevolgtrekking heb gemaakt, dat den Majoor VISSER, vóór de oprichting van den post, het door den Majoor DIEPENHEIM en den Kapitein MEIJER uitgekozen punt, op de eene of andere wijze was bekend gemaakt, en wel door den persoon zelve aan wien in hoofdzaak het onderzoek was opgedragen.

In zijn aan mij gericht schrijven ontkent de Luitenant-Kolonel VISSER dit evenwel.

Ik heb niet de minste reden om aan zijn geloofwaardigheid te twijfelen, en ben dan ook volkomen bereid het door mij op boven aangehaalde bladzijden van mijn werk te boek gestelde, omtrent de juiste bepaling van de plaats, waar de post Atoë-Noord moest worden opgericht, te wijzigen. Men zal dus daarvoor moeten lezen: »De Majors J. VISSER en B. MEKERN, die in last hadden in onderling overleg te handelen, tot het oprichten van een post tusschen Atoë en Kajoe Lè, kozen daarvoor een punt uit, dat ons minder gunstig voorkomt. Ware de versterking een 500 M. meer oostelijk opgericht geworden, dan had zij de groote sawahvlakte, ten oosten van Lamkrah en Kajoe Lè, en tevens deze beide kampongs beheerscht; een voordeel dat, door de oprichting der versterking op de andere plaats, gemist werd.

In de tweede plaats komt de Luitenant-Kolonel VISSER op tegen het strenge oordeel, dat ik op bladz. 118 van mijn boek heb geveld over het beleid van den Kapitein der infanterie J. M. E. VAN SWIETEN, als Commandant van het detachement, sterk 47 gewapende en 13 ongewapende militairen, dat den 13den Februari 1876, op den marsch van Pagar Ajer Missigit naar Atoë, door den vijand nagenoeg geheel werd in de pan gehakt, en wijders tegen de onderaan op die bladzijde gestelde noot, waaruit de Luitenant-Kolonel VISSER tegen mij de beschuldiging put, van het lezend publiek het recht te hebben gegeven hem te verdenken van schromelijk plichtverzuim als toenmalig postcommandant te Atoë.

Op bladzijde 116 e. v. van mijn werk heb ik volledig weergegeven het

rapport, dat door den Majoor B. MEKERN na diens gehouden onderzoek, omtrent het gebeurde met het detachement VAN SWIETEN, werd opgemaakt.

Dit is het eenige rapport, dat door mij ter zake is geraadpleegd, behalve dat van den toenmaligen 1sten Luitenant-Adjutant J. H. DE BRUIN, die den Majoor MEKERN als stafofficier was toegevoegd. Dit laatste rapport komt echter in hoofdzaak overeen met dat van genoemden Majoor; het behelst alleen nog de bijzonderheid, dat, eenige dagen na het voorgevallene met het detachement VAN SWIETEN, door patrouilles tusschen Kajoe Lè en Pagar Ajer Missigit nog een vijftal lijken benevens *dertien* pakjes patronen gevonden zijn.

De Luitenant-Kolonel VISSER deelt mij nu in zijn brief mede, dat er na den 20sten Juni 1876 (het rapport waarop in de noot onderaan bladz. 118 van mijn werk wordt bedoeld) nog nadere rapporten omtrent het voorgevallene met de colonne VAN SWIETEN bij de VIde Afdeling van het Departement van Oorlog in Indië zijn ingekomen, waaronder één met tal van bijlagen van de Commissie, die in September 1876 te Atjeh is benoemd geworden en dat gedagteekend is begin October d. a. v.

Hoewel het den Luitenant-Kolonel VISSER niet vergund is geworden, van dit rapport gebruik te maken, om dit gedeelte van mijn werk te wederleggen, meldt hij toch, door zijn eigene, vrij volledige en vertrouwbare aantekeningen, in staat te zijn den hoofdinhoud van dat rapport weer te geven, terwijl hij verder verklaart dat, bij raadpleging van dit stuk, ten duidelijkste het navolgende zou blijken:

1°. Dat van een zorgeloos marcheeren der colonne VAN SWIETEN geenerlei sprake meer is geweest, nadat zij Pagar Ajer Missigit had verlaten, alwaar men op een aanval gedurende den verderen tocht was voorbereid en het meerendeel der nog tot daar medegevoerde goederen had achtergelaten.

2°. Dat de colonne, niet lang na het verlaten van dien post, door den vijand is aangevallen; bij welke gelegenheid de Luitenant BAUDOIN doodelijk werd getroffen, maar door de, door hem gecommandeerde achterwacht is medegevoerd tot aan het punt, waarop het restant der colonne is vernietigd, wat zeker niet bewijst voor een ordeloozen marsch.

3°. Dat de colonne in gesloten orde doormarcheerende, enkele weinige salvo's heeft afgegeven, die in een snelvuur onttaarden, en het geringe aantal (te Kota Radja verstrekte?) patronen ten getale van hoogstens gemiddeld 15 (vijftien) per man, daardoor spoedig was verbruikt (1).

4°. Dat, na dat kortstondig vuurgevecht, de vijand den aanval met den klewang heeft aangevangen, en op verschillende punten lijken zaaïende, de

(1) De tusschen haakjes gestelde woorden ad 3 en 5 zijn met een vraagteken voorzien, omdat ik mij niet met zekerheid herinner of het rapport der Commissie ook dienaangaande de vereischte verklaring behelst. Zoo niet, dan kunnen zij wegvallen.

Deze aantekening is insgelijks door den Luitenant-Kolonel Visser gesteld.

colonne over de sawah tusschen Lamsajoeng en Tjot Behël heeft vervolgd, totdat alles, wat nog stand hield, ten slotte aldaar vernietigd werd.

5°. Dat zich bij de colonne bevonden twee hoornblazers, die wanhopige pogingen deden om geluid voort te brengen op signaalhoorns waarvan de mondstukken (te Kota Radja niet waren versprekt omdat ze?) niet voortadig waren (1).

6°. Dat men te Pagar Ajer Missigit het vuurgevecht heeft kunnen hooren, maar door het spoedig eindigen er van, in de meening verkeerde, dat de colonne den aanval had afgeslagen en was doorgemarcheerd, evenals dit bijna dagelijks was gebeurd met transporten of patrouilles; terwijl in elk geval van de zwakke bezetting van dien post toch slechts een zeer zwak troepje tot versterking der colonne of ondersteuning bij het gevecht zou hebben kunnen zijn afgezonderd geworden.

7°. Dat te Atoë van het beluelde vuurgevecht niets is vernomen en ook niet kon zijn vernomen, gelet op afstand en terrein, evenmin als men vorige dagen de vele vuurgevechten had kunnen waarnemen die tusschen Lamsajoeng, Lambaroe en Pagar Ajer Missigit, dus almede op ruim een uur gaans van Atoë, werden geleverd door, goed van patronen voorziene detachementen, en evenmin als daar iets is vernomen van het zeer zware vuurgevecht, dat op dat terreingedeelte gedurende een uur geleverd is door de colonne VERHOEFSTANT (2), die door den aard van het transport, de patronen slechts voor het grijpen had; terwijl daarentegen eerst het door deze nabij Atoë geleverde tweede vuurgevecht gehoord is, en tot het ontzetten van het in zeer benarden toestand verkeerende munitietransport, door troepen van Atoë heeft aanleiding gegeven."

Zooals boven reeds werd aangeteekend, is het rapport, waaruit de Luitenant-Kolonel VISSER mij de aangehaalde gevolgtrekkingen heeft medegedeeld, door mij bij de samenstelling van mijn werk niet geraadpleegd. Dit rapport is in Atjeh opgemaakt tijdens ik daar de betrekking vervulde van Chef van den Staf, en, omstandigheden van welken aard dan ook, wellicht de werkzaamheden verbonden aan de toenmaals ophanden zijnde expeditie onder den Generaal WIOGENS VAN KERCHEN, zijn oorzaak geweest, dat ik destijds van dat rapport geen of onvoldoende kennis heb genomen, zoodat de belangrijke inhoud daarvan toen en ook later mijn aandacht geheel is ontgaan. Ik vermeende dus, in de door mij gebruikte rapporten, voldoende gegevens te bezitten om het gebeurde met het detachement VAN SWIETEN te kunnen omschrijven en daaruit mijne gevolgtrekkingen te mogen maken; zonder dat deze evenwel die strekking hadden, welke de Luitenant-

(1) Zie het aangeteekende bij 2.

(2) Bladzijde 119 van mijn boek.

Kolonel VISSER daarin, wat het vermelde betreft in de noot op bladz. 118 van mijn werk, voor zijn persoon heeft gemeend te moeten zien.

Mijne meening, nl. die van in het bezit te zijn geweest van voldoende gegevens, blijkt nu echter onjuist te zijn.

Gaarne doe ik daarvan openlijk mededeeling, opdat ik even openlijk recht doe wedervaren aan hen, wier verrichtingen door mij uit — zooals mij nu eerst gebleken is — onvoldoende officiële bescheiden werden beschreven.

Even gaarne leg ik dan ook de verklaring af:

1°. Dat uit de mij, door den Luitenant-Kolonel J. VISSER, verstrekte gegevens, in tegenstelling van 'tgeen door mij op bladz. 118 van mijn werk is geschreven, blijkt, dat aan den Kapitein J. M. E. VAN SWIETEN wel kan worden verweten, dat hij, vóór den afmarsch van Kota-Radja, niet heeft onderzocht met welke personen hij moest afmarcheeren; (1) of de gewapenden een voldoende voorraad patronen hadden; of de signaalhoorns in orde waren; in het algemeen dus, dat hij een blind vertrouwen schijnt te hebben gesteld in de degelijkheid der indeeling en voorziening van zijn detachement door hen, die te Kota-Radja daarvoor hadden te zorgen, en vooral, dat hij, wetende wat hem te wachten stond, ook te Pagar Ajer Missigit niet op den voorraad patronen heeft gelet; — maar *niet* dat hij, door gebrek aan zorg gedurende den verderen tocht, de geheele ramp heeft veroorzaakt, en dus zijn nagedachtenis met de volle schuld aan die ramp *niet* behoort te worden belast.

2°. Dat de noot op bladz. 118 van mijn werk, welke blijkens haar inhoud niet de strekking had, welke de Luitenant-Kolonel J. VISSER er aan toekent, en tengevolge van de mij door genoemden hoofdofficier verstrekte inlichtingen, bij een eventueelen herdruk van mijn werk, daaruit zal wegvallen.

H. F. MEIJER,

gep. Gen.-Majoor.

(1) De Luitenant-Kolonel VISSER meldt namelijk in zijn brief dat tot heden nog niet is uitgemakt, welke personen behoord hebben tot het detachement VAN SWIETEN.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Tot de militaire voorvallen van eenig belang, in de laatste maand van het afgelopen jaar, mag zeker wel de triomftocht gerekend worden van onze Koninklijke Militaire Kapel door België. Welke nieuwe lauweren dat muziekkorps, aan de vroeger onder den onvergetelijken DUNKLER veroverde tropeën heeft toegevoegd, de onverdeelde bliken van bewondering, die onzen muzikanten zoowel te Antwerpen, als te Gent en te Luik te beurt zijn gevallen, dat en de geestdrift, door de bevolking dier steden aan den dag gelegd, bij de ontvangst binnen hun muren van uwe Nederlandsche kameraden, ge hebt u door de couranten daarvan reeds eenigszins rekenschap kunnen geven.

Maar toch *Spectator*, hoop ik dat het u niet onwelkom zijn zal, om aangaande de reis dier officieren een en ander te vernemen, wat ons militairen in het bijzonder nog belang inboezemt, en wat aan de waarneming van den gewonen dagbladcorrespondent ontgaat. En dien officieren zal het zeker aangenaam zijn, indien de niet genoeg te roemen bewijzen van hartelijkheid, die zij van den kant van het Belgische leger en van de burgerwacht hebben ondervonden, langs dezen weg ook bekend worden bij onze makkers, tot in de verst afgelegen garnizoenen. Want immers die hartelijkheid was niet alleen aan het adres van die enkele vertegenwoordigers van ons leger; zij geldt ons allen. Ze heeft daardoor ook recht op aller erkentelijkheid.

In de maand Maart krijgt gij van een der deelnemers aan dien vierdaagschen zegetocht, in de Vereeniging tot Beoefening van de Krijgswetenschap, een verhandeling over de strijdkrachten van België, en oneindig beter dan ik het hier, in onze meer vluchtige correspondentie zou kunnen doen, zult gij dan waarschijnlijk opmerkingen en beschouwingen te hooren, of te lezen krijgen. waarvoor die reis, als toetssteen van kennis, uit geschriften en wetten opgedaan, heeft gediend. Hier bepaal ik mij er toe, u een en ander te vertellen, wat daar in een meer zuiver wetenschappelijk betoog, zoo niet minder op zijn plaats, dan toch als overbodig kan worden aangemerkt.

Dat der deputatie van het Regiment Grenadiers en Jagers, in België, een

luisterrijk, gastvrij onthaal wachtte, was haar vóór het vertrek uit 's lage bekend, uit de over de zaak gevoerde correspondentie. Dat de ontvangst echter zulke schitterende vormen van huldebetoon en sympathie voor ons volk en ons leger zou aannemen, neen dat kon men niet verwachten. Oordeel slechts. Bij aankomst, aan het station te Antwerpen, zag men allereerst op het perron, de muziekkorpsen van de regimenten van het leger en van de legioenen der burgerwacht, in groot tenue naast elkander geschaard, en de trein had nog niet stilgehouden, of daar weerklonken de tonen van ons geliefd volkslied. Hoe banaal het door de gewoonte ons soms hier in de ooren moge klinken; als gij de grenzen van uw land hebt overschreden en het hoort spelen door hen, die het krijgskleed van een andere natie dragen, dan moet ge wel van scepticisme doortrokken, dan moet ge zeker geen soldaat zijn, om in uw binnenste niet iets onbestemds te voelen opwellen, dat ge in het dagelijksch leven niet gewaar wordt. Natuurlijk bleef onze grenadier-muziek tegenover die eerste hoffelijkheid niet achter, en nauwelijks waren de laatste tonen van het Vaderlandsche lied weggestorven, of VÖLLMAR's kapel beantwoordde die hulde, met de levendige Brabançonne. En uit de duizende Antwerpenaren van alle standen, die plein en straten welke het station omgeven, als een echieer ondoordringbare massa vervulden, stegen de »hoera's", als één vrede ademend, één verbroederend accoord, ten hemel. Zoo ergens dan was hier de harmonie der tonen de verheven uitdrukking van harmonie van gevoelens. Daar naderde, aan het hoofd van de deputaties van alle regimenten van leger en legioenen en speciale korpsen der Burgerwacht, de Generaal DAVID, opperbevelhebber der Antwerpache garde civique, om den Nederlandsche officieren het welkom toe te spreken op den Belgischen bodem. De Generaal DAVID is een krijgshaftige figuur en een innemende persoonlijkheid, die in Antwerpen, ja in geheel België, een populariteit bezit, gegrond op algemeen erkende burgerdeugden en een nooit verflauwde toewijding aan den bloei der stad. Onder beter, waardiger geleide, kon men haar niet binnentreden.

Nadat het hoofd der Nederlandsche deputatie, evenals zijn medgezellen zichtbaar bewogen, den Generaal in goedgekozen hartelijke bewoordingen voor zijn welkomstgroet had bedankt, en het eindelijk gelukte ietwat ruimte te krijgen in de samgedrongen massa van officieren en civiele autoriteiten en belangstellenden, stelde zich de stoet in beweging. Een sterke afdeling carabinieri der Burgerwacht, met gepresenteerde geweren, en de officieren met nederwaarts gericht degen er voor, formeerde *en hais* opgesteld, een eerewacht, die — onze officieren zullen het u verzekeren — een geregeld leger geen oneer zou gedaan hebben. Het was een aangrijpend schouwspel, die eerbiedig rechts en links geschaarde onafzienbare menschenmassa, die duizende hoofden voor de ramen, waaruit hier en daar zakdoeken wuifden, die dooreenmengeling van allerlei uniformen, waaronder de smaakvolle, ietwat theatrale van sommige speciale korpsen der garde civique, die elkaar opvolgende

fanfare-muziek, die uitroepen van: »Vive l'armée hollandaise"; »leve de Hollanders; hier en daar langs den weg, ouderen van dagen, sommigen met het kruis van '30 op de borst, het hoofd ontblootende voor de zonen van vroegere tegenstanders. En dat alles beschenen door het fantastisch licht, der den stoet begeleidende toortsen. Zoo ging het door de straten, langs de aan architecturaal merkwaardige gebouwen rijke »Place de Meir" naar het Stadhuis.

Wat er gedurende dien tocht omging in het gemoed uwer Nederlandsche kameraden, ge kunt het begrijpen, *Spectator*, als ge u herinnert, evenals zij dat deden, hoe geheel anders 50 jaren geleden, de voorgangers van deze onze Grenadiers dienzelfden weg hadden afgelegd. Weldadige invloed van den tijd!

Daar naderde de stoet het stadhuis, dat oude eerwaardige monument uit den bloeitijd der Vlaamsche bouwkunst. Ook daar scheidde een eerewacht den stoet van de ontelbare belangstellenden. En toen onze officieren, binnengeleid door den Generaal DAVID, de rijk maar ernstig gestoffeerde zaal betraden, zich daar plaatsten tegenover den waardigen Burgemeester en de Schepenen der stad Antwerpen, die zich in hun officieel magistraatskleed en met de teekenen hunner waardigheid omhangen, van hunne zitplaatsen verhieven; toen de welsprekende Generaal daar als een volkstribuun, te midden van een plechtige stilte, in verheven bewoordingen, uwe kameraden voorstelde, toen zweefde hun onwillekeurig een dier beelden voor den geest, die in onze jeugd de verbeelding in zich opneemt, bij het lezen van sommige indrukwekkende gebeurtenissen uit onze geschiedenis. En daar bood het hoofd der stad hun de gastvrijheid binnen hare muren aan, in die Vlaamsche taal, die den Noord-Nederlander zoo goed in de ooren klinkt, zijn rede ontleenende aan de versregelen van onzen geliefden VAN LENNEP: »Oude veten, zijn vergeten".

Hoezeer onder den ontroerenden indruk van het oogenblik, wist toch de Chef der Nederlandsche deputatie zich genoeg te beheerschen, om met een krachtig, mannelijk woord, dat even goed in het gemoed der aanwezigen, als in de verste hoeken der zaal doordrong, zulk een ontvangst op waardige wijze te beantwoorden.

Voor menschen, die nog zoo kort te voren, eenvoudig onder elkaar, in den trein over koetjes en kalfjes zaten te praten, kunt ge begrijpen dat dit alles als een droom, als een seërie moest werken. Onder herhaalde hoera's en elkaar kruisende uitroepen van »Vive le Roi GUILLAUME", »leve Koning LEOPOLD", werd het eerste glas champagne geledigd, dat heel wat cijfers afgelegen zou blijven van het laatste uit die dagen. Bij het verlaten van het stadhuis, deed zich wederom ons Volkslied, lieten weer onze Grenadiers de Brabantonne hooien.

Zóó was de intocht in Antwerpen, zóó was hij te Gent, zóó te Luik. Ieder dier steden heeft in niets voor de andere willen onderdoen. En als

ik u alleen dien eersten intocht zoowat in zijn details heb willen trachten terug te geven, is het niet dewijl in die andere plaatsen geen personen waren aan te wijzen, die uitbleken door de schitterende wijze, waarop zij zich van de taak kweten, om aan dien ontvangst een onvergetelijken stempel van luister en fijn gevoelde gastvrijheid te geven, doch alleen dewijl ik er te veel zou moeten noemen, en alleen de plaatselijke gesteldheden verschilden, waar de geestdrift, de toebereidselen dezelfde waren.

Het banket dien dag onzen officieren, door de leden der zoogenaande »Hollandsche club» aangeboden, gaf reeds dadelijk gelegenheid, wat meer van nabij kennis te maken met verscheidene hoofdofficieren van het leger, die daar mede uitgenoodigd waren. De welwillendheid, de hartelijkheid liever gezegd, die zij in die particuliere gesprekken hun Nederlandschen kameraden betoonden, de gemakkelijkheid waarmede in het algemeen onze zuidelijke bureu, bij een eerste kennismaking het ijs weten te breken, gepaard aan onberispelijk beschaafde vormen, waren eigenschappen, die gedurende de gansche reis, al de leden der deputatie hebben kunnen roemen, overal waar zij met hun Belgische wapenbroeders in aanraking kwamen, onverschillig van welken rang zij waren. En zij hebben er zoo eenigen ontmoet! En onder soms nog al bezwarende omstandigheden, waaronder wij verstaan, het laat nachtelijk uur, en de levendige stemming waarin de libaties en de toasten van feestmalen, door opwekkende muziek opgeluisterd, al lichtelijk de jongeren vooral kunnen brengen. Het was dan ook nimmer een banale vorm, maar een waarachtig gevoelde behoefte, wanneer door een der Nederlandsche officieren, een dronk gewijd werd, aan het Belgische Leger en de Burgerwacht. En dat zulks ook als zoodanig werd op prijs gesteld, bewees dan wel de geestdrift, waarmede die woorden werden ontvangen.

Wat onze officieren ook zeker met genoegen opmerkten, was de aangename en geheel met onze hierarchieke begrippen overeenstemmende toon, die in *hunner* onderlinge verhoudingen bleek te heerschen. De Belgische opperen hoofdofficieren schijnen ook te begrijpen, dat zij zichzelf verheffen, zij die op de bovenste sporten staan, door vooral tegenover het publiek de onderste sporten hoog te houden, een zeer eenvoudig maar toch behartigingswaardig wiskunstig waarheidje, dat overal dezelfde uitkomst oplevert. Twee zaken troffen *hun* aandacht, bij al die kennismakingen; de nette uniform van ons Regiment Grenadiers en Jagers, en de gemakkelijkheid waarmede onze officieren zich van de Fransche taal bedienen. Nu moet men wel is waar een zeker percent van die betuigingen, op rekening stellen van de gewone beleefdheid, doch wat zulke zaken betreft is toch het spreekwoord: »on est rarement profète dans son pays» doorgaans waar. Wat onzen kameraden bijzonder opviel, is het smaakvolle snit der Belgische uniformen, al mag men sommige kleuren daarvan wat krijsschend vinden. Wanneer zullen onze militaire kleermakers het daarin eens wat verder brengen. Met de jas

gaat het nog al, maar die pantalon zonder sous-pieds veroorlooft zekere oogenblikken, al heel weinig martiale lijnen aan te nemen, en onbescheiden openbaringen tevens, van minder goed geslaagde kunstgewrochten van den schoenmaker.

Opvallend is het, hoe weinig van hun officieren, de Vlaamsche taal spreken. (Op de krijgsschool wordt ze onderwezen.) Men zou zoo oppervlakkig zeggen dat zij in den omgang met den Vlaamschen milicien, — die meestentijds geen Fransch verstaat of het al zeer eigenaardig spreekt — toch bezwaarlijk het Vlaamsch kunnen ontbeeren. Wij spreken met de ouzen dezelfde taal en nog begrijpen ze ons soms niet te best.

Hoe onze muzikanten het maakten, bij hun veelvuldige verbroederingen met de Belgische collega's, weet ik niet; zeker is het, dat het er onder hen niet minder kameraadschappelijk om toe ging. En tot eer van ons korps muzikanten moet gezegd worden, dat zij zich niet alleen als verdienstelijke artisten hebben doen gelden, maar tevens als goed gedisciplineerde, beschnafde militairen.

Des avonds na het concert bezocht de deputatie, in gezelschap van den Generaal, van eenige hoofd- en tal van subalterne officieren een hunner »cerclés". Een bepaalde societeit voor officieren kon men het niet noemen; het was een dier »cafés" zooals men ze alleen in de groote steden aantreft, en die in den regel ook alleen door lieden van den zeer beschaafden stand worden bezocht. Ik wijs hierop, *Spectator*, omdat wel eens bij ons ten onrechte, een overdreven voorstelling van dat »cafés" bezoeken gemaakt is. Het hoort nu eenmaal thuis in de zeden van Franschen en Belgen; ook de hoogst geplaatste personen hechten daar minder streng dan wij aan dat bepaalde »societeitsleven". Men moet daarbij ook bedenken, dat het in die groote centra, bezwaren heeft wanneer men, waar men zich ook bevindt, aan die ééne societeit zou gebonden zijn. Intusschen in beginsel is het zeker voor officieren, in uniform althans, verkieslijk.

Waar wij, tegenover hun ongedwongen hartelijkheid, van erkentelijkheid spraken, heette het steeds: »Mais c'est au contraire à nous à être reconnaissant pour l'accueil que vous avez fait à notre souverain. Votre Roi Messieurs — zeide in een toast een der generaals, — n'a qu'à venir ici, il verra qu'il n'aura pas besoin de chevaux à sa voiture".

Na slechts een paar uren rust, nog verkort door het haastig inpakken van de groote tenue, en het klaar leggen van de kleine tenue met fouragères — met de chacot, het reis-tenue der deputatie — ging het 's morgens vroegtijdig van Antwerpen naar Gent. Men rust niet veel in een compartiment van den trein, wanneer men onder kameraden zit, voor wien het een ware ontspanning is, weer een beetje Hollandsch te kunnen luchten; waar buitendien ieder behoefte gevoelde, persoonlijke indrukken, met die van anderen eens te vergelijken. Een beetje »aufgeregt" alzo, en onder een diluviaansche regenbui, kwam men te Gent aan.

Ik moet mij waarlijk geweld aan doen om weerstand te bieden aan de verleiding, ook den luisterrijken intocht hier te omschrijven. Het was alsof de bevolkingen onderling wedijverden in uiterlijke blijken van sympathie. Receptie op het stadhuis, in de oude merkwaardige zaal van de Gentsche Pacificatie, toespraak, cerewijn, hoera's, volksmassa's daar buiten, Brabantonges en Wien Neerlandsch bloed, 't was alles een weerspiegeling van hetgeen te Antwerpen was ondervonden. De deputatie, hoewel wat teleurgesteld, over de onhottelijke weersgesteldheid, begon blijkbaar met nog meer zelfvertrouwen zich die bewierrooking te laten welgevalven. De rol van verhevenen schijnt spoedig aan te leeren, maar zou, geloof ik, bij langen duur veel van haar bekoorlijkheid verliezen. Men had, vóór het der deputatie, door den Consul aangeboden dejeuner, ternauwernood een half uur om zich op te frisschen, de natte uniform en de bemodderde laarzen, tegen de groote tenue te verwisselen; het had bepaald wel iets van een driemaandelijksche inspectie: »nu naar boven en terugkomen in groote tenue". Ik beloof u, *Spectator*, dat die Heeren in die dagen gelceerd hebben, zich in »een vloek en een zucht" te verkleeden. Nauwlijks stonden ze ook maar één oogenblik in een tooi, waarin alle stervelingen gelijk schijnen, of het klonk onmeedoogend van achter de deur: »Ces messieurs de la députation sont attendus". Gelukkig hadden zich bij de aankomst in het hotel, eenige manschappen van het Regiment Jagers te paard aangemeld, die den Nederlandschen officieren als »brosseurs" waren toegewezen.

Die dag in Gent, zal voor onze officieren zeker een onvergetelijke herinnering blijven. De luisterrijke en toch gezellige lunch, bij den Nederlandschen Consul VAN ACKER, waar de deputatie nader kennis maakte met de generaals van leger en garde civique, met notabelen der stad en o. a. ook met den ons als schrijver reeds gunstig bekenden Kapitein, Aide de camp van den Opperbevelhebber der Burgerwacht, den Heer CRUYPLANTS; daarna de matinée musicale in de met meer dan 6000 menschen gevulde zaal, waaronder de »sine fleur" van de Gentsche bevolking en de officieren van het garnizoen; de bevallige staaltjes van het Gentsche schoone geslacht, die u met het verkwikkendste glimlachje een programma of een bouquetje voorhielden: »C'est pour vos pauvres Javanais"; die aangename conversatie met de »dames du meilleur monde", die onzen officieren wilden toonen, dat ze op hunne wijze, in welwillendheid, voor het sterkere geslacht niet onder deden; het was alles wel geschikt, om de vermoeyenis van een »nuit blanche" te doen vergeten.

Op het banket ten zes ure, dat door drie muziekkorpsen werd opgeluisterd, waren de korpsen van leger en garde civique weer sterk vertegenwoordigd. Onder de aanwezigen bevond zich ook onze oude en oud-kamerraad, de Majoor der Nederlandsche cavalerie Baron TRIEST ET DE GITS, die trouwens een zeer werkzaam deel in de ontvangst der deputatie had genomen. Hoewel reeds sinds 15 jaren ons leger en ons land verlaten hebbende,

toonde de Majoor TRIEST zijn vroegeren wapenbroeders een warm hart te hebben bewaard. Zoo is het met de banden, die men in de gelederen van het leger sluit. Dat is toch nog zeker een der weldaden van ons beroep.

Ter eere van de komst van muziek en deputatie, werd dien avond een opera-voorstelling gegeven. Wellicht hebt ge uit de couranten gezien, wat daar voorviel toen onze officieren zich in de zaal vertoonden; hoe al de aanwezigen zich verhieven, en het orkest het Wien Neerlands bloed deed hooren — de orkest-directeur had zelfs op dat thema een ouverture gecomponeerd. Doch wat ge zeker niet uit de nieuwsbladen weet, is de geestdrift die allen aangreep, toen uit een nevengeplaatste loge, over de balustrade heen, ten aanschouwe van het geheele publiek, de Commandant der stad, de waardige Kolonel MONNIER, den Chef der deputatie de hand toereikte, onder de woorden: »C'est ainsi que les deux armées tout entières se tendent la main". Toen verhieven zich de »Hoera's", de »Vivent les deux armées", vive le Roi GUILLAUME; in één woord toen ontstond een tumult dat den bouwmeester dier zaal alle eer heeft aangedaan.

Een andere zeer eigenaardige militaire ovatie, wachtte de deputatie 's avonds, na afloop van de voorstelling in een der »cercles". Daar traden op een gegeven oogenblik de onderofficieren van een der regimenten de zaal binnen, schaarden zich, geleid door den adjudant-onderofficier, chef der muziek, in een halven cirkel om de biljarten, en zongen met uitdrukking en ensemble, een drietal coupletten van het Nederlandsche Volkslied; waarvan toch het aanleeren voor velen, die geen Vlaamsch verstonden, nog al bezwaren moet gehad hebben.

Terloops gezegd, wij klagen over jong kader: nu in dat opzicht deed dit kader voor 't onze niet onder. Een der Nederlandsche officieren bedankte voor die hartelijke attentie, die, zeide hij, komende van een klasse van militairen, die in ieder leger, een zeer gewichtige schakel vormt in den keten, die vastheid aan 't geheel moet geven; vooral op prijs werd gesteld, het was een verschijnsel dat hun tot eer strekte, dat ze behoefte gevoeld hadden, het ridderlijk voorbeeld van hun officieren te volgen.

Laat in den nacht was het natuurlijk weer alvorens aan alle verbroederingen een einde kwam. En nauwelijks lagen onze officieren, na voorafgaande kofferverpakkerij, te worstelen tegen zenuwoverspanning om den slaap te vinden, of een onvoorzichtig nog brandende waskaars lokte een soort geprovisieerde serenade uit, waarbij onze volksliederen, begeleid door de hardnekkigste volhouders van een paar fanfare-gezelschappen, ten beste gegeven werden.

Men kon zich echter bezwaarlijk vertoonen:

»Dans le simple appareil

D'illustres guerriers, qu'on arrache au sommeil"

en het uitblazen van het onbescheiden licht doofde dan ook de serenade uit.

Toen de deputatie den anderen morgen aan het station kwam, om de

reis naar Luik te aanvaarden, vond zij daar, niettegenstaande het vroegtijdige uur — in verband vooral met het late van zooveen — wederom, evenals bij de aankomst, de muziekkorpsen van het leger en de chefs der korpsen met hunne officieren. Vooral dit afscheid, heeft uwe Nederlandsche kameraden diep getroffen. Toen zij onder het spelen van onze volksliederen in den trein stapten, toen chacots, talpacks, kepis onder luid: »Vive l'armée Hollandaise" in de hoogte zwaaiden, zoudt ge gelooven, *Spectator*, dat de Hollanders de oogen vrochtig voelden worden, en eigenlijk blij waren, dat de trein in beweging kwam, want. . . . dat ware immers te kinderachtig tegenover mannen, die men vóór 24 uren nog niet kende.

Nu ja, mijn vriend, in een kaln studeervertrek gezeten, schrijft ge dat al licht op rekening van de zenuwen ulleen, slapelooze nachten, champagne, muziek, toasten, 't maakt de menschen wat weker dan anders. Maar vraag gerust aan hen, die daar in dien trein stapten, of ze den indruk van dien morgen ooit vergeten zullen.

Officieren van het garnizoen en van de Burgerwacht van Gent, dat afscheid dien morgen was meer dan hoffelijk, dat was ridderlijk.

Ik vergat nog bijna te vermelden, dat 's morgens vóór het hotel gereed stond, om de bagage der officieren naar het station te brengen, een keurige lichte »breack" bespannen met vier paarden, van den zadel gereden, door manschappen van het 2de regiment chasseurs à cheval, en onder geleide van een bereden korporaal. Dat was, zeide deze, tot een der Ned. officieren, — die zich voorgenomen had, chemin faisant, hier en daar wat voor uwen Sprokkelaar te sprokkelen —, de »breack du quartier général", die steeds tot zulke doeleinden, als beleefdheden aan vreemde officieren, en bij manoeuvres, courses enz. werd gebruikt.

Een paar uren later stoomde de deputatie, langs den voet van den IJzeren Berg, en langs diezelfde vlakte van Leuven, wier bodem een halve eeuw geleden, door zooveel dierbaar vaderlandsch bloed werd gedrenkt. Er waren ouder de deputatie officieren, wier vaders daar, op diezelfde plek met eere gestreden hadden. En thans zou datzelfde Leuven, een van de beste herinneringen van hun tocht worden. Men had daar namelijk eenige minuten oponthoud, en even uit den trein gestapt, om te trachten, het al te vluchtig ontbijt te Gent, wat te corrigeeren, ontmoette een onzer kameraden, bij toeval een Belgisch officier der cavalerie. Dadelijk kwam deze naar hem toc, met de vraag: »Mon camarade, puis-je vous être utile à quelque chose: je suis le lieutenant J. du 2ième Lanciers". En effet monsieur, antwoordde de Hollander, na zich eveneens bekend te hebben gemaakt, »vous seriez bien complaisant, en nous disant si à la gare, il y a un buffet".

»Non pas à la gare messieurs, mais ici tout près, il y a un restaurant passable et sans façons acceptez que je vous y conduise". In een oogwenk haalde hij zelf eenige flesschen champagne uit het buffet, zweefte met dat eigenaardig entrain der Belgen, de buffetjuffrouw (type van Rich. O. Mon-

roy uit de vie parisienne, la bonne amie de la garnison, een zeer appetisante blondine) wat op, om in een oogwink eenige broodjes gereed te maken, hielp daarbij zelf, en toen onze officieren zich over die zoo ongedwongen, spontane hartelijkheid gevoelig wilden betuigen was het: Je vous en prie, pas de compliments entre camarades, ce que je fais est très-naturel, vous feriez la même chose.

En onder diezelfde Leuvensche wallen, die eens dood en vernieling braakten op GAILLIERE's kurassiers, werd den Nederlandschen officier thans op de eenvoudigste maar hartelijkste wijze „le vin de l'amitié" geschonken. Het 2de regiment Lanciers werd in die oogenblikken, hoe vluchtig ook, door een hunner op wel waardige wijze gerepresenteerd. Gevoelt ge, *Spectator*, dat met het verleden onwillekeurig voor oogen, uw kameraden bij iederen pas, nieuwe emoties ondervonden?

Toen den anderen dag de deputatie weer het station passeerde, liet ze aan het adres van den Luitenant J. een wel is waar haastig in den trein geschreven, maar daarom niet minder hartelijke betuiging van erkentelijkheid achter, waaruit hem en zijnen kameraden zeker zal gebleken zijn, dat Hollanders misschien iets minder expansief in woorden wezen kunnen, maar dat het hun bewijzen van beleefdheden geen ondankbaar werk is.

Nog een laatsten handdruk gewisseld met onzen loyalen Leuvenschen kameraad, en voort ging het, naar de derde etappe, naar Luik. Bij het naderen van het „Station des Guillemins", zeiden uwe kameraden onder elkander; „misschien zullen de aanstalten hier iets minder zijn?" Waarom ze dat dachten? Ja enkel, geloof ik, omdat ze het op dat oogenblik misschien wel gewild zouden hebben. De reis toch had een uur of vijf geduurd en men begon te merken, dat men niet straffeloos een paar etmalen achtereen, van geen geregelde indeeling daarvan wil weten. Doch men had buiten den waard gerekend.

Wat is dat? Springen daar mijnen? Wel mogelijk in dien rotsgrond wordt voortdurend met kruut en dynamiet gewroet. Maar neen! 't zijn waarachtig kanonschoten met regelmatige intervallen.

Zeg, *Spectator*, kunt ge u het gevoel voorstellen, dat u bekruipt, als men kanonschoten voor u lost? Och neen! hoe zoudt gij, eenvoudige, ernstige vriend, u met zulke ijdelheden ophouden? Ge vindt misschien zelfs deze correspondentie al wat — ja hoe zal ik zeggen — al wat wereldsch b.v. Maar ze is nu eenmaal voor ons officierskorps bestemd, dat er recht op heeft, van anderen dan van journalisten te weten, hoe hun kameraden daar ontvangen zijn, dat hoort „en famille" verteld, en daarom moet het maar langs uw schrijftafel. Welnu, mijn waarde, op de deputatie maakten die kanonschoten het effect, dat ze u niet zouden hebben willen aankijken op dát oogenblik. Of het trots of verlegenheid zou geweest zijn, wil ik niet analyseeren, maar er kwam bij uw collega's wel zoo iets op, dat men moet gevoelen, als men iets doet dat niet zoo precies eerlijk is.

Ontvangst, optocht, fanfares, 't was zoo mogelijk nog levendiger, dan hetgeen reeds ondervonden was. Het Waalsche Volk is nog meer opgewonden dan de Vlaming, en van die groote industrie-stad, zoo zeide onderweg een der officieren tot een lid der deputatie: »pas un chat n'est resté à la maison; on ne travaille pas aujourd'hui».

En even schitterend die receptie, even hartelijk ook weer hier, alle officieren van leger en garde civique.

De namen van velen hunner zullen in dankbare herinnering bij de Nederlandsche deputatie blijven voortleven.

Hier, te Luik, scheidde zich, den anderen morgen de deputatie van het muziekkorps, dat onder geleide van de twee daarbij behoorende officieren, de reis naar Nederland aanvaardde, terwijl de deputatie, België's Souverein zou gaan bedanken voor de gastvrijheid en de blijken van sympathie, die zij van het Belgische Volk en van het Belgische Leger had ondervonden. Niettegenstaande Koning LEOPOLD te Laeken en ongesteld en het paleis te Brussel onbewoond was, werden daar, op honderd passen van de plek, waar onze in het Park gevallen Grenadiers begraven liggen, de Nederlandsche officieren door den Koning ontvangen en door hem bejegend met een welwillendheid, die het Vorstelijk zegel hechtte op hetgeen de deputatie van de zijde Zijner onderdanen had ondervonden.

En paar uren later reeds hadden de autoriteiten, bij wien het voor de deputatie plichtmatig was, een kaartje te brengen, die beleefdheid beantwoord en kwam de Commandant van het Regiment Grenadiers, met een deputatie van dat korps, de Nederlandsche officieren uitnoodigen tot een banket in de »Mess» van dat regiment, welke uitnoodiging evenwel niet meer kon worden aangenomen, daar de Nederlandsche deputatie zich reeds had ontbonden.

En hiermede, waarde *Spectator*, was die hoogst belangwekkende, aan emoties rijke tocht afgelopen. Vermoeiende dagen, — het valt niet te ontkennen — waren het geweest. En dit minder nog wegens de lichamelijke, dan wel door de intellectueele inspanning. Is toch reeds het spreken van een vreemde taal, dagen achtereen, voor menigeen vermoeiend; hier was men bovendien van het eerste oogenblik tot het laatste, het mikpunt van ieders aandacht. Ieder der deputatie-leden was er van doordrongen, dat hij in zedelijken zin voor ieder woord, voor iedere handeling, voor zijn gansche houding, aansprakelijk was, jegens al zijn Nederlandsche kameraden; dat in één woord, hoven alles hoofdzaak was, wat men noemt volmaakt »correct» te blijven, te midden van welke meesleepende invloeden dan ook. En dat de deputatie in dat opzicht, de billijke verwachtingen, die men van onze officieren hebben mag, niet beschaamd heeft, dat heeft ze uit de ondubbeltzinnige blijken dienaangaande, van de Belgische officieren, van iederen rang mogen ondervinden: dat is zeker niet een van de geringste voldoeningen van hare reis.

Het is een ware zegetocht geweest, en moeilijk viel het den teruggekeerden in de eerste dagen, zich weer met de alledaagsche sleur te verzoenen, en tot de werkelijkheid terug te keeren. Zij zijn daarin echter meesterlijk geholpen geworden door den kwartiermeester, die met de ontzuochterende cijferwelsprekendheid, dat vak eigen, er aan herinnerde, dat die triomftocht toch maar een gewoon buitenlandsch verlof vormde, zooda ze uit de korting op hun traktement wel zouden ontwaren. Dat was het slot: „le quart d'heure de Rabelais" (1).

SPROKKELAAR.

(1) De deputatie van het Regiment Grenadiers en Jagers bestond uit de navolgende officieren:

Luitenant-Kolonel	ROELLAARD.
Majoor	SIMON.
Kapitein	W. L. DE PETIT,
"	VAN TIENHOVEN,
1ste Luitenant	DE WIJSE,
"	Jhr. A. VAN DER WIJCK.

terwijl bovendien bij de muzik behoorden:

Kapitein-adjutant	Jhr. VAN BELJMA en
1ste Luitenant-adjutant	Jhr. C. K. VAN DER WIJCK.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Handboek voor onderofficieren en korporaals der infanterie van het Nederlandsch Indisch leger, door D. BRAKEL, Kapitein der infanterie N. O. I. L. Tweede verbeterde en vermeerderde druk. Arnhem, K. VAN DER ZANDE, firma STENFERT KROESE & VAN DER ZANDE. 1884. Prijs f 1,80.

De omstandigheid dat van dit handboek reeds thans een tweede druk het licht ziet, is geheel in overeenstemming met de gunstige beoordeeling, die in den jaargang 1882 van dit tijdschrift (bladz. 706) na de eerste uitgaaf ten deel viel. Ook getuigt zulks dat het handboek in een werkelijk gevoelde behoefte voorzien heeft.

De verzekering in de voorrede van den tweeden druk, dat de schrijver van de door recensenten gemaakte opmerkingen gebruik gemaakt heeft en het handboek tot en met heden is bijgewerkt, zal ongetwijfeld medewerken om ook deze nieuwe uitgaaf zijn weg te doen vinden.

La télégraphie optique par RODOLPHE VAN WETTER, Sous-lieutenant d'artillerie de l'armée belge. Anvers, Imprimerie de L. DE LA MONTAGNE, Rue de la Vigne, 10. 1883.

Vermoedelijk zal menig Nederlandsch officier verbaasd zijn, als hij het bovengenoemd werk opslaande, bemerkt dat de in Nederland bij het korps genietroepen in gebruik zijnde optische telegraafstoestellen slechts een zeer bescheiden plaats innemen onder het tal van toestellen dat tegenwoordig voor de optische telegraphie gebruikt wordt.

Het gebruik van de nieuwere toestellen is tot op dit oogenblik nog niet in ons land doorgedrongen, al verdienen deze er van alle aanbeveling.

De achterlijkheid op dit gebied, evenals op dat der vernielingen met dynamiet, der militaire telegraphie, der electrische verlichting enz. vindt, naar onze mee-

ning, zijn oorzaak in het verwaarloozen van de studie der toegepaste natuurwetenschappen; een studie die zeker voor alle officieren, niet het minst voor die der technische troepen, noodig is.

Nu de invloed der natuurwetenschappen bijna dagelijks, ook op de militaire wetenschappen, vermeerdert, wekt het te recht verbazing dat aan geen der beide afdelingen van de krijgsschool voor officieren onderwijs in de militaire toepassingen der natuurwetenschappen gegeven wordt.

Met het oog op deze leemte in de opleiding en verdere vorming der officieren kunnen werken als *La télégraphie optique* par RODOLPHE VAN WETTER, vooral voor den Nederlandschen officier van veel nut zijn, als zij, wat in genoemd werkje het geval is, dit onderwerp kort en zakelijk behandelen.

Daar het elektrische licht een groote rol bij de optische telegraphie speelt, begint de Schrijver te recht met een korte beschouwing van de toestellen waardoor elektrische stroomen worden voortgebracht. Wij voor ons hadden dit gedeelte gaarne iets meer uitgebreid behandeld gezien; thans is de lezer gedwongen, ten zij hij goed op de hoogte der natuurkunde is, de Natuurkunde van BOSSCHA of *La lumière électrique* par DU MONCEL op te slaan, wanneer hij iets omtrent inrichting en werking dier toestellen wil weten.

Het werkje bevat verder een kort geschiedkundig overzicht van de optische telegraphie en een beschrijving van de daarbij benodigde toestellen.

De in de eerste plaats vermelde spiegelinstrumenten welke met behulp van zon- of kunstlicht werken, zijn voldoende uitgebreid beschreven; daar degene die met behulp van het zonlicht werken, groote overeenkomst met elkaar hebben heeft de schrijver te recht begrepen, met de beschrijving van twee dier toestellen te kunnen volstaan.

De toestellen die niet kunstlicht werken, zijn uit den aard der zaak belangrijker, daar het gebruik der zon in ons klimaat te veel van weergesteldheid enz. afhankelijk is.

Onder deze toestellen bekleedt zeker die van MAYNIN, welke met behulp van electrisch of petroleumlicht werkt, een eerste plaats. Wij betreuren het daarom dat de schrijver den reflector MAYNIN niet eenigszins uitgebreider heeft behandeld en de lezer die er nader kennis mede wil maken, verplicht het *Mémorial de l'officier du génie français*, deel 25 op te slaan; te meer is dit te betreuren daar genoemd memoriaal niet onder ieders bereik is (het is niet in den handel verkrijgbaar).

In den laatsten tijd is het gelukt het bezwaar der optische telegraphie, n. l. dat de teekens moeten worden waargenomen, weg te nemen. Men is er n. l. in geslaagd die teekens op papier te brengen; men laat daartoe het licht op geprepareerd papier, dat zich langzaam voortbeweegt, vallen, de teekens worden gefotografeerd en blijven bestaan. Hiermede is dus het groote bezwaar der optische telegraphie opgelost.

De 2de soort toestellen die de schrijver behandelt, zijn de bekende seinvlaggen, seinaphoren, seinmasten enz.; deze toestellen zijn ook bij ons te lande in gebruik.

Ons oordeel over de télélogne van den Kapitein GAUMET is verre van gunstig

en het door den heer VAN WETTER medegedeelde feit dat de toestel boven de 1000 M. geen uitkomst gaf, komt ons, op grond van de ervaring, volkomen juist voor.

Zeer juist van den Schrijver is het gezien, afzonderlijk het gebruik der optische telegraphie bij den verkenningdienst op marsch, bij gevechten en belegeringen te behandelen; juist dit deel der optische telegraphie is van groot belang voor den Nederlandschen officier. Ieder officier die de dit jaar gehouden oefeningen op eenige forten van de Nieuwe Hollandsche waterlinie heeft bijgewoond, zal erkennen dat zich steeds de behoefte aan gemeenschapsmiddelen tusschen de forten en de voor en tuschen de forten gelogen troepen deed gevoelen; de optische telegraphie geeft de middelen aan de hand, deze gemeenschap in het leven te roepen. Wij twijfelen niet of fortcommandanten enz. zullen hiervoor uit het werkje van VAN WETTER tal van hulpmiddelen leeren kennen.

Wij bevelen het werkje zeer ter lezing aan onze kamaraden en twijfelen niet of zij zullen, evenals wij, daarmede met genoeg kennis maken.

M. ONNEN.

De la conduite de l'artillerie dans les manoeuvres et au combat, traduit de l'allemand par A. ORTH, sous-lieutenant d'artillerie Bruxelles, C. MUQUARDT. 1883.

De aandachtige lezing van dit geschrift kunnen wij aan de officieren der bevelen artillerie, en niet minder aan die der overige wapens, alleszins aanbevelen. Het is een vertaling van een werkje van den bekenden Duitschen schrijver HOFFBAUER, waarin deze in de eerste plaats de hooge noodzakelijkheid doet uitkomen, dat de bevelhebbers van gemengde troepenafdeelingen op de hoogte zijn van de eigenaardigheden en de tactiek der artillerie. Te eer wordt hierop aangedrongen, omdat in den regel bij de jaarlijksche manoeuvres een geheel valsch beeld wordt verkregen van de wijze, waarop in den oorlog de artillerie behoort te worden gebruikt, en de officieren van andere wapens in vredestijd de gelegenheid missen, met de vuuruitwerking bekend te worden.

Om dit laatste te bevorderen wordt door den Schrijver het voorstel gedaan, jaarlijks de divisiecommandanten en ook de commandanten van korpsen, voor zoover deze niet tot de artillerie behooren, gedurende éénen dag de schietoefeningen der artillerie te doen bijwonen en alsdan uitsluitend te doen vuren op door hen aangewezen doelen.

Het verdere betoog van den Schrijver heeft hoofdzakelijk ten doel te doen uitkomen, op welke wijze de artillerie in den oorlog moet worden gebruikt; het verschil aan te wijzen met het gebruik van dit wapen bij de manoeuvres; heldere begrippen omtrent de tactiek der artillerie te vestigen bij de bevelhebbers van gemengde troepen, en deze op te wekken, tot bevordering van de overeenstemming bij het gebruik der artillerie in tijd van oorlog en bij de manoeuvres.

Om dit doel te bereiken neemt de Schrijver een artillerie-afdeeling tot onderwerp van zijn beschouwing. Uitmuntende wenken worden gegeven omtrent het manoeuvreeren met een afdeeling, omtrent de verkenning van de in te nemen positiën, omtrent de uitwerking van het granaatkartetschot, omtrent het groote belang dat er in gelegen is, zich snel in te schieten en aangaande de factoren, die zulks kunnen bevorderen; terwijl niet verzuimd wordt te wijzen op de routine der vredesmanoeuvres en de zucht om door fraaie bewegingen effect te maken, in stede van met omzichtigheid, zoo gedekt mogelijk op te marcheeren en in batterij te komen. Ook tegen de wijze waarop in het algemeen de verkenningen bij de manoeuvres geschieden, wordt te velde getrokken.

Hoevel het geschrift slechts een 100-tal bladzijden groot is, vindt men daarin niettemin de gedragsregels voor een artillerie-afdeeling bij den opmarsch tot het gevecht en tijdens den strijd samengedrongen, en draagt het de kenmerken geschreven te zijn door iemand die toegerust is met een degelijke tactische kennis en een groote mate van practische ervaring.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Expeditie-leger, Afrikaansche leger en Koloniaal leger. De noodzakelijkheid voor het in het leven roepen van deze drie legers, naast het groote leger voor de verdediging van het grondgebied, wordt aangetoond. Het expeditie-leger moet ongeveer 30.000 man sterk zijn, geheel uit geoefenden bestaan, steeds op voet van oorlog zijn en tot bestemming hebben het voeren van een beperkten oorlog in Europa. Denkbeelden over de samenstelling en recruiteering der bedoelde drie legers worden ontwikkeld. (Sp. M., 1 Janv.)

Het Servische leger. Volgens de wet van 1 Januari 1883. (Sp. M., 15 Janv.)

De militie en de provinciale troepen. (*Vervolg.*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en recruiteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Déc. 1883.)

De critische beoordeelingen van het manoeuvreer-reglement van 12 Juni 1875. Dit reglement heeft voorzeker gebreken maar mag daarom niet geheel veroordeeld worden. Zoo is het naar des schrijvers meening onjuist, zooals sommigen willen, om het salvo-vuur boven het tirailleur-vuur te stellen, en de soutiens en reserves van de gevechtseenheden op te heffen om ze dadelijk in linie te brengen. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Déc. 1883.)

Over de organisatie der koloniale troepen. Deze troepen te brengen op 18 regimenten infanterie van 4 bataljons, 4 regimenten koloniale artillerie en 10 regimenten cavalerie. Hierbij wordt gerekend het koloniale leger geheel af te scheiden van dat van het vasteland, en de marine-troepen onder het beheer van het departement van Oorlog te brengen. Verder worden maatregelen aangebevolen om in de behoeften van het oogenblik, met het oog op Tongkin, te voorzien. (Sc. M., Déc. 1883.)

De Zwitsersche landweer. (*Vervolg en slot.*) (Allg. M. Z. 1883, N°. 88 en 89.)

Het nieuwe Fransch-Afrikaansche leger. Mededeeling van den inhoud van het hierop betrekkelijke ontwerp. (Allg. M. Z. 1883, N°. 100.)

De onderofficiersquaestie en het koninklijk Italiaansche leger. Mededeeling van de nieuwe wet op de onderofficieren. De zeer gunstige voorwaarden voor het roëngagement en het verlaten van den dienst hebben ten doel de oplossing der kaderquaestie. (Allg. M. Z. 1883, N°. 100.)

De Duitsche artillerie-quaestie. Uitbreiding van de artillerie acht men niet noodzakelijk. Daarentegen eischt de organisatie wijziging, vooral wat betreft de vermeerdering van het aantal paarden in vredestijd. (Allg. M. Z. 1883, N°. 101.)

II. Algemeene krijgskunst.

Het nieuwe garnizoensreglement van 23 October 1883. Geschiedkundig overzicht van de verschillende garnizoensreglementen en vergelijking van het nieuw ingevoerde met het thans afgeschafte reglement. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 Janv.)

Voorbereiding, leiding en uitvoering van veldmanoeuvres. Ontleding en aanbeveling van het onder dezen titel uitgegeven werk van VON ROGUS-LAWSKI. (Sc. M., Déc. 1883.)

De soldaat. (*Vervolg.*) Er moet naar gestreefd worden hem het verblijf in de kazerne ongenzaam te maken en het schoolsche dat het militaire leven buiten de diensturen aankleeft, weg te nemen. (Sc. M. Déc., 1883.)

De vestingwerken van Zwitserland, Denemarken, Skandinavië, Groot-Brittannië, het Balkan- en het Iberische schiereiland. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

De aanval en verdediging van kustversterkingen. (*Met schetsen.*) In dit opstel worden achtereenvolgens beknopt behandeld: de aanvalsmiddelen, de aanvalswijzen, de inrichting van kustversterkingen, de versperringen, de offensieve torpedo's, de bewapening der kustbatterijen, het vermogen van het kustgeschut, de wijze van verdediging tegen de verschillende aanvalswijzen, algemeene beginselen voor de leiding van het vuur en applicatorische oefeningen in kustversterkingen. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 12.)

Het groepenstelsel in de tactiek, de strategie en de versterkingskunst. De uitkomsten van den oorlog zijn in hooge mate afhankelijk van de juiste verdeeling der krachten in de ruimte. Voor- en nadelen zoo van de uitbreiding der strategische of tactische eenheden (groepen) in de breedte als in de diepte. De opstelling in driehoekigen vorm biedt gewoonlijk vele gunstige kansen aan. De voordeelen der vestinggroepen. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 4.)

Africhten of opvoeden. Beknopte inhoud van de voordracht op 2 Nov. jl. gehouden door den Aartsbischop JOHANN in het *Mil. Wissenschaftlichen und Casino-Verein* te Weenen. (Allg. M. Z. 1883, N°. 88.)

Oost-Pruisen en de Tartaren-rit. Meermalen wordt Duitschland van Russische zijde met een zogenaamden Tartaren-rit bedreigd, waarmee bedoeld wordt, het te vuur en te zwaard verwoesten eener landstreek. Naar aanleiding hiervan worden de vragen besproken of een zoodanige barbaarsche handeling werkelijk te vreezen is; of de uitvoering daarvan mogelijk is, als de Duitschers overwinnend tegen de Russen voorwaarts rukken en welke middelen kunnen toegepast worden tot afwending van een dergelijk gevaar in Oost-Pruisen. De beide eerste vragen worden bevestigend beantwoord; terwijl als middelen tegen het keeren van een dergelijk gevaar aangegeven worden het in vredetijd voorbereiden van maatregelen tot versperring van de toegangen tegen het indringen van cavalerie; het reeds in tijd van vrede uitreiken van geweren aan den landstorm, voorzoverre deze in militairen dienst is geweest, en het snel inrichten van telephonische gemeenschap in oorlogstijd om de landweermannen op een bedreigd punt te kunnen doen toesnellen. (Allg. M. Z. 1883, N°. 92.)

De militaire beteekenis van een spoorwegverbinding tusschen Alsfeld en Hersfeld. (Allg. M. Z. 1883, N°. 93.)

Het tegenwoordige vestingstelsel van Frankrijk. Ongetwijfeld heelt men hierdoor aan een inval groote hinderpalen in den weg gelegd, onder één voorwaarde echter: dat de vestingen door troepen van degelijk gehalte bezet worden. Hierdoor wordt echter het veldleger zeer verzwakt en daardoor kan het uitgebreide vestingstelsel al licht meer een last dan een bescherming opleveren. (Allg. M. Z. 1883, N°. 94 en 95.)

Frankrijk en Tongkin. (*Vervolg en slot.*) Beoordeeling van de maatregelen der Fransche regering in de Kamer en in de pers. Men acht de tot nu toe uitgezonden macht ontoereikend. (Allg. M. Z. 1883, N°. 96 u. 97.)

De strijd in het kale Karst-land. (Vervolg.) De marschbeveiliging. Kleine afdeelingen moeten zichzelf rechtstreeks tegen mogelijke verrassingen beveiligen; groote afdeelingen daarentegen moeten door uithreiding der veiligheidsmaatregelen een voldoende gevechtsruimte vrijhouden. Lange treincolonnas worden beveiligd door het inschrijven van tactische afdeelingen, alsmede door het bezetten van alle onder het werkzame infanterie-vuurbereik gelegen beheerschende hoogten. *Bivaks, kantonnementen en beveiliging in staat van rust.* De indeeling in groepen ter sterkte van 1 tot 2 compagnieën verdient bij het betrekken van bivaks aanbeveling. Meestal zal echter, met het oog op het gering aantal troepen, dat in het Karstland wordt gebruikt, het onder dak brengen der troepen in enge kantonnementen mogelijk zijn. De beveiliging der rustende troepen door valkommen afsluiting van het omringend terrein is onmogelijk en onnoodig, daarbij komen nachtelijke ondernemingen in het Karstland niet voor. Bij de behandeling van het *gevecht* wordt onderscheiden het beslissende, het slepende en het verrassende gevecht en aan ieder van deze gedetailleerde beschouwingen gewijd. (Oest. M. Z. 1883, Dec.)

Over nachtelijke aanvallen, toegelicht door de krijgsgeschiedenis. Het is aan geen twijfel onderhevig, dat de eerstvolgende oorlog door repeteer-geweren en kartetspatronen zal worden beslist. Met het oog op de moeilijkheden van den aanval verbonden, zal daartoe in de toekomst veelvuldig van den nacht gebruik worden gemaakt. In de oorlogen van den nieuweren tijd werd reeds meermalen de nacht tot het uitvoeren van verschillende ondernemingen gebruikt. Onderscheidene voorbeelden dienen tot staving hiervan. De nachtgevechten behoorren, evenals de rivierovergangen, tot de moeilijkste opdrachten, iedereen vreest ze en toch zijn ze nagenoeg alle gelukt. De leiding is wel is waar moeilijk, door oefening kan hierin te gemoet worden gekomen. (Oest. M. Z., Jan.)

Gevechtspatrouilles en éclaireurs. Voor het gebruik van éclaireurs en gevechtspatrouilles bestaan in de Oostenrijksche voorschriften geen bepalingen. Het ontwerp eener instructie voor den gevechts-veiligheidsdienst wordt door den Schrijver aan het oordeel van het leger onderworpen. (Oest. M. Z., Jan.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Het stroombekken van den Main. Oro- en hydrographische beschrijving. Gemeenschapswegen. Militaire handelingen op dat stroomgebied, met aanhaling van voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis. (Sc. M., Déc. 1883.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Inrichting van een luchtbelquadrant, waarbij de invloed van den wind in rekening kan worden gebracht, bij het in zee schieten van lage batterijen. Beschrijving van de grondslagen waarop zulk een quadrant moet berusten en ontwikkeling van de daarop betrekking hebbende theorie. (Rev. d'A., Janv.)

Beschouwing naar aanleiding van het opstel over de werking van den terugloop bij veldaffuiten. Dit opstel (Rev. d'A., 15 Oct. 1883) wordt hoofdzakelijk aangehaald, om de daarin gegeven practischen uitkomsten te toetsen aan de door den Schrijver voor den terugloop ontwikkelde formules. Zowel de lengte van den terugloop als de snelheid hiervan op het oogenblik dat het projectiel de monding verlaat, en de maximum snelheid kunnen met die formules berekend worden. (Rev. d'A., Janv.)

V. Militaire administratie en intendance.

Over de voeding in het algemeen en inzonderheid die van den soldaat. Kort overzicht van de algemeene wetten der stofwisseling. Het gebruik van dierlijk en plantaardig voedsel beide is voor het menschelijke organisme

noodzakelijk. De hoeveelheid der vereischte voedingsstoffen en de vorm waarin zij gebruikt worden. Beschouwingen over de bestaande voorschriften betreffende de voeding van den soldaat. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 4.)

Over militaire verzekeringsmaatschappijen. Deze maatschappijen beoogen het aangaan van verzekeringen ten behoeve van jongelieden, in dien zin dat aan hen, bij het in dienst treden, een zekere som wordt uitgekeerd ter bestrijding van de daaraan verbonden kosten. Denkbeelden worden ontwikkeld tot het oprichten van een dergelijke maatschappij ten behoeve van de ambtenaren, met medewerking van den Staat. (Allg. M. Z. 1883, N°. 91.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

De eerste hulp voor gekwetsten. Populaire uiteenzetting van de hoofdbeginselen, welke tegenwoordig voor de geneeskundige behandeling van door vuur- of blanke wapenen veroorzaakte wonden gelden. Beschrijving van een gemakkelijk door ieder man mede te voeren noodverband. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 4.)

VIII. Militair onderwijs.

De militaire Prytanée. Wijzigingen voor deze school, waarbij, lettende op de goede vruchten, die zij heeft opgeleverd, de toelating van officierskinderen zonder examen op 9-jarigen leeftijd, wordt gewenscht. (Sc. M., Déc. 1883.)

De quaestie van een Russisch-Duitsch en Duitsch-Russisch militair-technisch woordenboek. Naar aanleiding van het betoog van het wenschelijke eener dergelijke verschijning, in N°. 11 van de *Allg. M. Z.* 1883, kondigt Dr. KOHNANSKY, werkzaam aan de Beiersche krijgacademie, aan, dat erlang een dergelijk woordenboek van zijn hand zal verschijnen. (Allg. M. Z. 1883, N°. 99.)

Bijdrage tot de geschiedenis van het K. K. leger. Chronologiach overzicht van het ontstaan en de wijzigingen der verschillende inrichtingen voor militair onderwijs en militaire opleiding. (Oest. M. Z. Jan.)

Over tactische leermiddelen in het algemeen en over THYR en MECKEL in het bijzonder. De tactiek is een technische wetenschap. De oude definitie: "tactiek is de leer van het gevecht" is onvoldoende. Er bestaat slechts een *gevechtkunst*, geen *gevechtsleer*. Onheil sticht de tactiek wanneer zij den innigsten band met het practische troepenleven verscheurt en iets anders tracht te worden dan het surrogaat der levende ondervinding. MECKEL en THYR verschaffen aan het leger leermiddelen, zooals die werkelijk voor de studie der tactiek noodig zijn. (Oest. M. Z. 1883, Dec.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De quaestie der nieuwe bewapening in Frankrijk. Een vertaling wordt gegeven van een hierop betrekkelijk artikel uit de *Progrès militaire*, waarin, vooral op grond van een bericht dat Duitschland met een stelsel van repeeteergeweer gereed is, aangedrongen wordt op de invoering van dergelijke wapenen in Frankrijk. Men moet dit echter niet, zooals in sommige militaire tijdschriften voorgesteld wordt, met zoo min mogelijke kosten trachten te doen. Frankrijk mag niet achterstaan in bewapening met Duitschland. Bij de uiteenzetting van de eischen die aan een repeeteer-wapen moeten gesteld worden, komt men tot het besluit, dat de oplossing van het vraagstuk moet gezocht worden in een zoodanige wijziging van het bestaande geweer, dat een vooraf gevuld magazijn op zeer eenvoudige wijze aan het wapen kan bevestigd worden. (Allg. M. Z. 1883, N°. 89 u. 90.)

De quaestie van de toepassing van het infanterie-vuur bij het defensief. Zoodra de aanvaller tot op den afstand van het beslissend snelvuur genaderd is, gaan de voordeelen, die de verdediger ten opzichte van de uitwerking van het vuur op den aanvaller heeft, grootendeels verloren en beslist voornamelijk de getalsterkte. Daarom is het voor den verdediger aangewezen te trachten reeds uitwerking te verkrijgen tot op den grootsten afstand, die het geweer toelaat. Hij moet ver en veel schieten; althans indien, hetzij door de groote hoeveelheid kogels, hetzij door andere omstandigheden, voldoende gunstige uitkomsten te verwachten zijn. Dat soms werkelijk reeds op betrekkelijk groote afstanden groote uitwerking te verkrijgen is, bewijzen de gevechten voor Plewna. (Allg. M. Z. 1883, N°. 94 u. 95.)

De quaestie van het gebruik van het infanterie-vuur in het defensieve gevecht. (*Verbalg en slot.*) De hieromtrent geleverde beschouwingen leiden tot het besluit, dat in verreweg de meeste omstandigheden, het vuren op groote afstanden niet achterwege blijven mag; doch dat hierin tevens een zeker gevaar kan gelegen zijn voor de beslissing, die slechts door het vuur van nabij kan worden verkregen. Daarom moeten deze tegenstrijdige zaken zoo goed mogelijk met elkaar in verband gebracht worden door een doelmatige indeeling der troepen. De wijze, waarop dit behoort te geschieden, worden nader uiteengezet. (Allg. M. Z. 1883, N°. 96—98.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De doodelijke rit van BALACLAVA en die van VIONVILLE. Door V. BOGUSLAWSKI wordt veel overeenkomst in deze beide ruiteraanvallen gezien. Hiermede wordt door den Schrijver van bovenstaand opstel niet geheel ingestemd. Na beide aanvallen beschreven te hebben, wordt gewezen op het verschil in het motief en in het geoorloofde der handeling in beide gevallen. Bij BALACLAVA bestond het doel in het heroveren van enkele kanonnen en waren de kansen op het bereiken van dit doel uiterst gering; bij VIONVILLE gold het het redden van het 3de legerkorps, welk doel ook werkelijk bereikt werd. Wel echter zijn punten van overeenkomst te bespeuren in de wijze van uitvoering, in de geleden verliezen en in de dapperheid, waarmede de aanvallen verricht werden. (Allg. M. Z. 1883, N°. 90 u. 91.)

Het optoemen van het cavalerie-paard met de stang en het gewicht van een goede optoeming van het dienstpaard. Beschouwingen over de voorwaarden, waaronder de stang een regelmatige werking kan uitoefenen en voor het gebruik bij de cavalerie de doelmatigste inrichting kan verkrijgen. (Allg. M. Z. 1883, N°. 92 u. 93.)

De cavalerie en het nieuwe oefeningsjaar. Een opwekkend woord om steeds naar meerdere volmaking te streven en bestaande gebreken niet over het hoofd te zien. (Allg. M. Z. 1883, N°. 99.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Naar aanleiding van den »Manuel complet d'artillerie». De verdiensten van dit werk van den Majoor PLESSIX worden erkend, maar omtrent enkele onderwerpen, vooral de draagbare wapenen betreffende, worden eenige opmerkingen gemaakt en kleine leemten aangewezen. (Sc. M., Déc. 1883.)

De Oostenrijksche artillerie van het Donau-leger in 1849. Overzicht van de organisatie der artillerie bij den aanvang van het jaar 1849. Haar tactisch gebruik. Bij het gebruik der artillerie stond een onverschrokken voortwaartsgaan alsmede het optreden in massa op den voorgrond. De slagen van Szöveg en Temesvar worden als schitterende voorbeelden nader uitgewerkt. Het

geheel wordt met een levensbericht van den Veldmarschalk, Ridder VAN HAUS-
LAN besloten. (Oest. M. Z. 1883, Dec.)

De batterijdienst in vreedestijd bij de Duitse artillerie. Hoofd-
zakelijk overgenomen uit het werk van den Kolonel ARNOLD: *Ein Handbuch über
den inneren Dienst, die Verwaltung und Ausbildung der Friedens-Batterie für den
Batteriechef und solche Offiziere, welche ihn zu vertreten haben.* (Rev. d'A., Janv.)

Een bezoek aan het oefeningskamp der artillerie te Jüterborg.
Beschrijving van een oefening ter beoordeeling van de mogelijkheid of een in linie
van colonnes gedeployeerd bataljon op 1800 M., of wel een tirailleur-linie op
1500 M., het artillerie-vuur zoude kunnen weerstaan, zonder door terreinplannen,
heggen of sloten gedekt te zijn. Twijfel hieromtrent wordt geopperd, wanneer
de artillerie tijdig haar vuur heeft geregeld. (Rev. d'A., Janv.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Studie betrekkelijk aperforten. (Met schetsen.) Vertaling van een hierop
betrekkelijk artikel uit het *Bulletin de la réunion des officiers*, waarin een be-
schouwing geleverd wordt over de waarde van sperforten, alsmede over ligging,
tracé, profiel, buitenwerken, flankering, bomvrije ruimten, gemeenschapsmiddelen,
bewapening en bezetting. Een en ander wordt verduidelijkt door schetsen van
een type-fort. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 12.)

De Zubovitsche landtorpedo. Beschrijving van de inrichting en het ge-
bruik van dit vernielingsmiddel. (Oest. M. Z., Jan.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De zeeslag bij Port Said. Uittreksel uit het geschrift "The story of the
battle of Port Said", waarin door beschrijving van een toekomstigen, denkbeeldigen
zeeslag, eenige gebreken in de inrichting en tactiek der Britsche vloot in het
licht gesteld worden. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

De Duitse oorlogsvloot. Opgaaf van de soorten en benaming der ver-
schillende oorlogsvaartuigen met mededeeling van hun bewapening, stoomvermogen
en bemanning. Voorts worden enkele bijzonderheden vermeld omtrent de laatste-
lijk aangebouwde vaartuigen en de schepen opgegeven, die zich op dit oogenblik
op buitenlandsche stations bevinden. (Allg. M. Z. 1883, N°. 98.)

De nieuwe marine-verordening. De verschillende verspreide bepalingen
betreffende reëcrutering, het verlaten van den dienst enz. zijn thans, doelmatig
gerangschikt, in éenen bundel vereenigd en in den handel gebracht. (Allg. M.
Z. 1883, N°. 101.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

Studie over den slag van St. Quentin. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15
Janv.)

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.)
(Sp. M., 1 Janv.)

De Russisch-Turksche oorlog, 1877—1878. SULEYMAN PACHA
en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Janv.)

De onlusten in Algerië. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Janv.)

Een onuitgegeven hoofdstuk over Ligny-Waterloo-Parijs. Een
rapport van den Generaal HULOT, commandant van de 3de div. 4de korps aan
den commandant van dat korps in den slag van Ligny, vergezeld van fragmenten
uit een correspondentie, waarin de bijzonderheden van den slag ontwikkeld en

de verantwoordelijke personen aangeduid zijn, wordt, met toestemming van de familie, openbaar gemaakt. Hierdoor worden sommige tot nu toe weinig bekende of verkeerd voorgestelde bijzonderheden opgehelderd. In de eerste plaats wordt een overzicht gegeven van de operatiën van de genoemde divisie sedert de opening van den veldtocht van 1815 tot aan den wapenstilstand bij Parijs. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Janv.)

De Engelsche expeditie in Egypte. Oorzaken van den oorlog. De militaire waarde van het Engelsche leger. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Janv.)

Ter herinnering aan Koning FREDERIK II in den veldtocht van 1742. (Jahrb. A. u. M., Jan.)

LENNART TORSTENTON. Een krijgsgeschiedkundige studie. Levensbeschrijving van dezen onder GUSTAAF ADOLF gevormden Zweedschen Generaal en zijn beteekenis als veldheer. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

De veldtocht van den Generaal GURKO over den Balkan in Juli 1877. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

Het Pruisische gecombineerde 1ste huzarenregiment in den veldtocht tegen Rusland in 1812. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (*Vervolg.*) Vervormingen van prisma's, ook van vezelachtige en kristalvormige lichamen. (Rev. d'A., Janv.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

1884. Het innemen van Soutay doet hopen, dat in het jaar 1884 de zaken in het Oosten tot een goed einde zullen worden gebracht. In Europa dreigt Frankrijk op dit oogenblik alleen gevaar van de zijde van Duitschland; hiertegen moet men zich voortdurend blijven wapenen. In 1884 moet getracht worden, de wetten op de recruteering, de bevordering en het koloniale leger alsmede de herziening van de kaderwet tot stand te brengen. Op technisch gebied was het jaar 1883 niet onvruchtbaar; de tactiek der cavalerie heeft aanmerkelijke verbeteringen ondergaan; de bewapening der artillerie onderging belangrijke wijzigingen; een model van repeteer-geweer is op het punt van te worden vastgesteld. (Sp. M., 1 Janv.)

Aan CHANZY en het Loire-leger. Beschrijving van het op te richten standbeeld van den Generaal CHANZY. (Sp. M., 1 Janv.)

Maandelijksche kroniek. Het alstemmen van de gelden voor eerste uitrusting bij overplaatsen van officieren naar Algerie wordt betreurd. — De mantregel om de recruten voortaan niet meer door de zorg van de compagniescommandanten maar door een expresselijk daartoe bestemd kader te doen afriichten, staat in het leger aan een hevige critiek bloot. Evenwel is men van meening, dat de oefening er door gebaat zal worden, omdat men thans grootere afdeelingen bijeenvoegen kan en meer eenvormigheid in de oefeningen zal komen. — Na het innemen van Soutay kan dat van Bac-Ninh spoedig verwacht worden, en hiermede zal de Tongkin'sche quaestie ais geëindigd beschouwd kunnen worden. (Sp. M., 1 Janv.)

Vaertiendaagsche kroniek. De parlementaire legercommissie heeft de ontwerpen van den Minister van Oorlog en van den Afgevaardigde REILLE betrekkelijk de organisatie van een koloniaal leger verworpen en zal zelf een ontwerp indienen. Hierdoor is het tot stand komen van een dergelijk leger wederom verschoven. Dit is te meer te betreuren, omdat door de gebeurtenissen in Soudan de interventie van Frankrijk noodig zou kunnen worden. — De nieuwe verordeningen omtrent de militaire eerbewijzingen bij de openbare geboden ter gelegenheid van de opening der kamers en bij militaire begrafeniszen. (Sp. M., 15 Janv.)

Verscheidenheden. Applicatorische oefeningen van den generalen staf in Duitschland. — De nieuwe kanonnen van 9, 11 en 28 cM. in Rusland. — Schietproeven uit pantsertorens aan den mond der Weser. — Uit het oefeningskamp der sappeurs te Ost-Ischorsk. — Kustversterkingen in Engeland. — Postduiven in Frankrijk. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 12.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over de maand October. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 12.)

Verscheidenheden. Een oordeel van Engelsche hand over den Veldmaarschalk Graaf Von MOLTKE. — De vereenigingszaal der *Kriegsacademie* te Berlijn. (Allg. M. Z. 1883, N°. 88.)

Verscheidenheid. De remonteering der Duitsche cavalerie. (Allg. M. Z. 1883, N°. 89.)

Verscheidenheid. Een oordeel van Engelsche zijde over den Maarschalk BAZAINE. (Allg. M. Z. 1883, N°. 91.)

Verscheidenheid. De Fransche strijdkrachten in Tongkin. (Allg. M. Z. 1883, N°. 93.)

Verscheidenheden. De memoires van HENRI DE CATT. — De positie van Beieren tegenover de Duitsche verbruiksvereening voor officieren. (Allg. M. Z. 1883, N°. 94.)

Verscheidenheid. Een Engelsch opstel over het krijgswezen van China. (Allg. M. Z. 1883, N°. 95.)

Verscheidenheid. Een Duitsch bericht over de waarde van het Russische leger. (Allg. M. Z. 1883, N°. 96.)

Verscheidenheid. Het Fransche leger en zijn verliezen in den oorlog van 1870—71. (Allg. M. Z. 1883, N°. 99.)

Verscheidenheden. Het nieuwe gedenkschild bestemd voor Z. M. Keizer WILHELM. — Het *Bliicher*-feest te Stolp. (Allg. M. Z. 1883, N°. 100.)

Verscheidenheid. Het plan voor een veldtocht in Indië, van den Generaal SKOBELEW. (Allg. M. Z. 1883, N°. 101.)

GEORGE RIMPLER en CHRISTOPH BÖRNER. Levensbeschrijving van de officieren van dien naam, resp. chef van de genie en de artillerie gedurende het beleg van Weenen in 1683. (Oest. M. Z. Jan.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Luchtvaart. Aantal veldvuurmonden bij verschillende Europeesche mogendheden. — Engeland: Proeven te Shoeburyness, genomen op platen voor de bekleeding van gepantserde forten bestemd. — Spanje: Beproeving van een *Krupp*-kanon van 26 cM. Reorganisatie van de artillerie. — Vereenigde Staten: Een nieuwe vuurmond. Beproeving van *Krupp*-kanonnen. — Italië: Nieuwe artillerie- en genie-regimenten. (Rev. d'A., Janv.)

BIJLAGE II,
BENOEMENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 2.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.
(26 December 1883—25 Januari 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den grooten staf. Tot kapt., de 1ste luit. S. M. S. de Ranitz, ord.-offic. van Z. M.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot dir. offic. v. gez. 3de kl., de offic. v. gez. 1ste kl. (maj.-tit.) H. J. Wilson; tot apoth. 1ste kl., de apoth. 2de kl. H. van Gelder.

Bij het wapen der infanterie. (7de reg.), tot kapt., de 1ste luit. H. Verploegh, van het reg. gren. en jagers; tot 1ste luit., de 2de luit. J. H. van der Pol, van het korps.

Overgeplaatst.

Bij het reg. gren. en jagers, de 1ste luit.-kwart. E. A. P. M. C. de Booi, van het 2de reg. veldart. Bij het 4de reg. inf., de 1ste luit. A. L. Boonacker, van het 1ste reg. Bij het 5de reg. inf., de kapt. L. J. Krugers, van het 2de reg. Bij het 7de reg. inf., de 2de luit.-kwart. C. F. Frevel, van het 2de reg. vestingart. Bij het 2de reg. veldart., de 1ste luits. J. J. P. Slinkers, van het 1ste en O. L. G. F. Abersson, van het 3de reg. vestingart.

Gedetacheerd.

Bij het 3de reg. veldart., de 1ste luit. P. C. M. Schultz, van het 2de reg. vestingart.

Verleend.

Den titulairen rang van majoor, aan den offic. v. gez. 1ste kl. C. J. van der Burcht van Lichtenbergh.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

Bij het 1ste reg. inf., de 1ste luit. F. J. Engelenburg. Bij het 3de reg. inf., de 1ste luit. M. C. B. de Groot. Bij het 5de reg. inf., de kapt. A. O. Rehm. Bij het korps genietroepen, de 1ste luit. N. Kuilenburg; allen gedet. geweest bij het leger in Ned.-Indië.

Op nonactiviteit gesteld.

De kapt. L. Wichers, van het 1ste reg. inf., en de 1ste luit. der art. T. P. Almerood, gedet. bij de landmacht in West-Indië.

Eervol uit den dienst ontslagen.

Op zijn verzoek, de 1ste luit. op nonact. B. E. Onderwater, van het wapen der cavalerie.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. J. Hora Adema, van het reg. gren. en jagers, (zonder toekenning van den rang van kapt.).

Overleden.

De 1ste luit.-adm. v. kleed. F. C. Haarman, van het 5de reg. inf.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen van de versierselen: van Ridder der Orde van de Kroon van Rumenië, aan den kapt. F. G. A. Scherer, van den staf der art., werkzaam bij het D. v. O.; van Ridder der Orde van de Kroon van Hawaii, aan den kapt. J. E. H. Hanckar, van den staf der inf., werkzaam bij de Norm. Schietschool.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de studenten (artsen) D. J. Blok en D. J. Hillinga.

Overleden gepensionneerden.

De kolonel L. J. Issels, den 29sten November 1883; de dir. offic. v. gez. 2de kl. J. J. P. v. d. Heuvel tot Beichlingen gezegd Bartolotti Rijnders, den 26sten December 1883; de maj. C. W. Voet, den 15den December 1883; de kapt. C. Keun, den 28sten December 1883; de kapt. D. J. IJserman, den 9den October 1883; de kapt. C. G. Veenhuijzen, den 18den December 1883; de apoth. 1ste kl. P. F. Ras, den 12den December 1883.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Bevorderd.

Bij den generalen staf. Tot maj., de kapt. bij dien staf H. Helb, met bep. dat hij ook in zijn nieuwen rang zal continueeren als chef van het pers. der triangulatie van Sumatra.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot mil. apoth. 1ste kl., de mil. apoths. 2de kl. J. van Selms en T. Risselada, laat tgenoemde met verlof naar Nederland vertrokken.

Bij het wapen der infanterie. Tot maj., de kpts. A. S. H. Booms, met verlof in Nederl. en G. J. H. van der Geugten.

Bij het wapen der artillerie. Tot 1ste luit., de 2de luits. M. G. J. Kempers, P. J. Dibbets, J. J. van Leeuwen en J. G. van Kooten.

Geplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij het garnizoenskleedingmag. te Batavia, de kapt.-kwart. L. J. A. Verbrugge.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 2de kl. J. Hurte van Knijff te Tjilatjap en J. Bijker te Willem I. Bij den geneesk. dienst van Palembang, de offic. v. gez. 1ste kl. H. Mitrea. Bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 1ste kl. J. Timmermans. Bij het hosp. te Weltevreden, de apoth. 2de kl. J. Haak. Bij het hosp. te Willem I., de offic. v. gez. 2de kl. A. P. Langeveld.

Bij het wapen der infanterie. De 1ste luits. G. F. Soeters te Padang en W. F. Luijtjes te Atjeh.

Bij het 5de bat., de 1ste luit. K. W. Steinmetz.

Bij het 6de bat., de maj. A. P. Bindervoet van Nabuijs.

Bij het garnbat. van Celebes, Menado en Timor de 1ste luit. F. W. Everts.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia de 2de luit. H. C. Kronouer. Bij de 23ste comp. (2de comp. vestingart.) E. A. A. Triebart.

Bij het wapen der genie. De 2de luit. W. T. Batenburg te Batavia. Bij de werken te Malang, de 2de luit. J. J. Proost. Bij het korps genietr. te Willem I., de 2de luit. M. C. Fael. Bij het gewest. geniebur. te Willem I., de 1ste luit. der inf. P. J. H. Kramer. Bij het gewest. geniebur. te Padang, de 1ste luit. der inf. H. Verschooff. Bij de werken te Magelang, de 2de luit. J. Frenkel. Bij de werken te Fort de Kock, de 2de luit. J. S. Redeker.

Overgeplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij het hosp. te Willem I., de 2de luit.-kwart. F. D. van Genderen, en het algem. tevens afd.-kleedingm. te Batavia.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de dirig. offic. v. gez. 2de kl. dr. H. Greve, van den geneesk. dienst van Palembang.

Bij het wapen der infanterie. De kpts. J. H. B. Jager naar Samarang, J. P. Smith naar Meester Cornelis, D. F. van Warmelo naar Samarang en H. W. Nijenhuis naar Padang ter nadere indeeling; de 2de luits. A. Vermaat naar Malang, C. D. J. van der Star, C. A. van der Hart naar Pontianak, J. C. Lindgreen naar Meester Cornelis en C. F. de Klerck naar Magelang.

Bij het 4de bat., de 1ste luit. D. T. J. G. Brunet de Rochebrune, van het garnbat. van Atjeh.

Bij het 5de bat., de kapt. W. N. Poth, van het 2de depotbat.

Bij het 8ste bat., de 2de luit. P. J. F. Louw, van het 6de bat.

Bij het 9de bat., de kapt. J. G. H. van der Dussen, van het garnbat. van Atjeh.

Bij het 11de bat., de 2de luit. C. A. F. F. R. J. Romswinkel, van het 2de depotbat.

Bij het 14de bat., de 1ste luit. H. Snijder en de 2de luit. L. F. J. A. Glaser, resp. van het garnbat. van Amboina en Ternate en het 6de bat.

Bij het 16de bat., de kpts. S. Boom en P. Vinkhuijzen, van het garnbat. van Atjeh.

Bij het 18de bat., de 1ste luit. G. H. M. van Hemert, van het garnbat. van Atjeh.

Bij het 2de depotbat., de 2de luit. P. A. Berg, van het 5de bat. Bij het 3de depotbat., de 1ste luit. J. G. A. Ingenluijff, van het 1ste depotbat. Bij het garnbat. van Amboina en Ternate, de kapt. H. G. Willems, van het 3de bat. Bij het garnbat. in de 2de mil. afd. op Java, de 2de luit. H. M. baron Collot d'Escury, van het 8ste bat. Bij het garnbat. van Atjeh, de maj. M. H. Vis en de 2de luits. P. A. J. Veerman en A. A. A. Gaijmans, resp. van het 16de bat. en van het 3de en 2de depotbat. Bij het garnbat. van de Oostk. van Sumatra, de 1ste luit. R. A. T. Wijgersma, van de garncomp. van Bantam. Bij de garncomp. van Bantam, de 1ste luit. J. D. Klaasen, van het 1ste depotbat.

Bij het wapen der cavalerie. Als adj. van den comm. van het reg. c'av. te Salatiga, de 1ste luit. H. W. A. van Jeveren, van de eskadrons aldaar.

Bij het wapen der genie. Bij de werken te Padang, de bij den staf van het wapen gedet. magazijnm. 2de kl. (1ste luit.) H. F. Ormel, van de IVde afd. van het Dep. van oorlog. Bij de werken te Medan, de 1ste luit. G. W. F. de Vos, van die te Magalang.

Ingetrokken.

Op verzoek het aan den offic. v. gez. 2de kl. J. C. Kornelissen, verleend verlof naar Nederl. voor den tijd van zes maanden buiten bezwaar van den lande.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland hij dat in Ned. Indië gedetacheerden 1ste luit. der genie N. Kuilenburg, wegens ziekte naar Nederland terug te keeren.

Eervol ontslagen.

De offic. van gez. 2de kl. R. van Beuningen van Helsdingen.

Tweejarig verlof verleend.

Aan de kpts. der inf. T. C. A. Elbers en J. Broos; aan den 1ste luit. der inf. D. J. A. Arntzenius; aan den 1ste luit. der art. C. J. A. Macpherson; aan den offic. v. gez. 2de kl. R. Wartena; aan den onderopziener over de plaat- en bankwerkers bij den art.-constructiewinkel te Soerabaia F. W. E. Drossel.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. J. H. van Epen, te Menado, den 17den Juli 1883; de offic. v. gez. 2de kl. bij den geneesk. dienst C. P. C. Luchtmans, te Banjoe Biroe, den 11den September 1883; de offic. v. gez. 1ste kl. bij den geneesk. dienst J. M. W. van der Hoeven, te Weltevreden, den 25sten September 1883; de 1ste luit. der inf. L. Thonus, gedet. uit Nederland, te Kampong Lepong (gesneuveld), den 2den October 1883; de 2de luit. der inf. W. Blanken, aan boord van het stoomschip *Conrad* in het Suezkanaal op de terugreis naar Nederland, den 30sten November 1883; de 1ste luit. der inf. J. G. Hilbrink, te Amsterdam (militair hospitaal), den 8sten December 1883.

c.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot kaplt. ter zee, de kaplt.-luit. ter zee G. Doorman. Tot kaplt.-luit. ter zee, de luit. ter zee H. Quispel. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luit. ter zee 2de kl. B. J. G. Volck.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de student L. P. van den Berg.

Bij de mariniers. Tot kaplt., de 1ste luit. A. E. A. G. de Petit. Tot 1ste luit., de 2de luit. H. A. Mos.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Bij het Dept. van marine, als chef der afdeling materieel, de kaplt. ter zee N. Mac-Leod. Als adjudant van den Minister van marine, de luit. ter zee 1ste kl. A. G. Ellis. Op het instr.-schip *het Loo*, de luit. ter zee 2de kl. M. E. B. J. Kluit. Op het wachtschip te Amsterdam, de luit. ter zee 2de kl. G. F. G. Gobius. Op het stoomschip *Bonairs*, de adelborst 1ste kl. jhr. E. G. Wichers. Als commt. van de schooner *Argus*, de luit. ter zee 1ste kl. J. Dalen.

Bij de administratie. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de offic. v. adm. 2de kl. D. G. Krol van der Hoek. Op het wachtschip te Amsterdam, de offic. v. adm. 2de kl. J. Langereis. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. C. J. Blok en P. P. de Eerens. Op het opleidingschip *Admiraal v. Wassenaer*, de offic. v. adm. 2de kl. A. P. van de Ven.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Willemsoord, de offic. v. gez. 1ste kl. G. Poolman en de offic. v. gez. 2de kl. L. P. van den Berg.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kaplt. ter zee jhr. A. C. van Haeften, laatstelijk chef der afd. materieel bij het Dept. van marine; de luit. ter zee 1ste kl. J. Dalen; de kaplt.-luit. ter zee J. A. Waldeck, alsmede de luita. ter zee 2de kl. H. F. Hoven, W. F. de Booij en P. van den Broeke, allen komende uit O.-I. De luit. ter zee 1ste kl. H. A. de Smit van den Broecke, laatstelijk adjudant van den Minister van marine.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. N. J. J. van Rijn van Alkenade, P. P. de Eerens en F. H. M. Bont, komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. C. J. J. Hirschig.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 2de kl. dr. R. M. de Jager Meezenbroek.

Eervol ontslagen.

Bij het korps zee-officieren. De kaplt. ter zee jhr. C. C. Six en de luit. ter zee 2de kl. H. J. Wichers.

Bij de mariniers. De kaplt. G. C. Mirandolle.

1871
The first part of the report is devoted to a general description of the country and its resources. It is followed by a detailed account of the various industries and occupations of the people. The report concludes with a summary of the principal facts and a list of the names of the persons who have been instrumental in the progress of the country.

The second part of the report is devoted to a description of the various industries and occupations of the people. It is followed by a detailed account of the progress of the country and the various improvements which have been made. The report concludes with a summary of the principal facts and a list of the names of the persons who have been instrumental in the progress of the country.

The third part of the report is devoted to a description of the various improvements which have been made in the country. It is followed by a detailed account of the progress of the country and the various improvements which have been made. The report concludes with a summary of the principal facts and a list of the names of the persons who have been instrumental in the progress of the country.

The fourth part of the report is devoted to a description of the various improvements which have been made in the country. It is followed by a detailed account of the progress of the country and the various improvements which have been made. The report concludes with a summary of the principal facts and a list of the names of the persons who have been instrumental in the progress of the country.

The fifth part of the report is devoted to a description of the various improvements which have been made in the country. It is followed by a detailed account of the progress of the country and the various improvements which have been made. The report concludes with a summary of the principal facts and a list of the names of the persons who have been instrumental in the progress of the country.

DIENSTTABLEAU.

1ste JAAR.

2de JAAR.

3de JAAR.

4de JAAR.

MAANDAG.

8 uur..... Theorie voor alle klassen van het kader onder leiding van den Luitenant-Adjutant.			
9½ uur. A. Voor het bataljon onder Offien. 1ste comp., en kader 1ste en 2de comp.	9½ uur. A. Voor het bataljon onder Offien. 3de comp., en kader 3de en 4de comp.	9½ uur. A. Voor het bataljon onder Offien. 2de comp., en kader 1ste en 2de comp.	9½ uur. A. Voor het bataljon onder Offien. 4de comp., en kader 3de en 4de comp.
9½ uur. Kaderroefening. Offien. 3de comp., en kader 3de en 4de comp. { Sept.—15 Jan. B. 15 Jan.—Mei. A.	9½ uur. Kaderroefening. Kader 1ste en 2de comp..... { Sept.—15 Jan. B. onder Offien. 1ste comp. 15 Jan.—Mei. A. onder Offien. 2de comp.	9½ uur. Kaderroefening. Offien. 4de comp., en kader 3de en 4de comp. { Sept.—15 Jan. B. 15 Jan.—Mei. A.	9½ uur. Kaderroefening. Kader 1ste en 2de comp..... { Sept.—15 Jan. B. onder Offien. 2de comp. 15 Jan.—Mei. A. onder Offien. 1ste comp.

DINSDAG.

8 uur. { Offien. 1ste comp., en kader 1ste en 2de comp. { Sept.—15 Jan. A. 15 Jan.—Mei. B. Theorie. { Offien. en kader 3de comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 4de comp. }				8 uur. { Kader 1ste en 2de comp. { Sept.—15 Jan. B. onder Offien. 1ste comp. 15 Jan.—Mei. A. onder Offien. 2de comp. Theorie. { Offien. en kader 3de comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 4de comp. }				8 uur. { Offien. 2de comp., en kader 1ste en 2de comp. { Sept.—15 Jan. A. 15 Jan.—Mei. B. Theorie. { Offien. en kader 3de comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 4de comp. }				8 uur. { Kader 1ste en 2de comp. { Sept.—15 Jan. B. onder Offien. 2de comp. 15 Jan.—Mei. A. onder Offien. 1ste comp. Theorie. { Offien. en kader 3de comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 4de comp. }			
9½ uur..... Schijfschieten voor de 1ste en 2de comp., en de scherpschutters dier compagnieën.				9½ uur. C. Voor 3de en 4de comp. onder Offien. en kader 4de comp.				9½ uur. C. Voor 3de en 4de comp. onder Offien. en kader 3de comp.				9½ uur. C. Voor 3de en 4de comp. onder Offien. en kader 3de comp.			
9½ uur. C. Voor 3de en 4de comp. onder Offien. en kader 4de comp.				9½ uur. Kaderroefening in C, en lezen van kaarten op het terrein voor Offien. en kader 3de comp.				9½ uur. Kaderroefening in C, en lezen van kaarten op het terrein voor Offien. en kader 3de comp.				9½ uur. Kaderroefening in C, en lezen van kaarten op het terrein voor Offien. en kader 4de comp.			
1½ uur..... Onderlinge instructie voor het kader der 3de en 4de comp. onder den Luitenant-Adjutant.															

WOENSDAG.

8 uur. Theorie. { Offien. en kader 1ste comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 2de comp. { Sept.—15 Jan. B. 15 Jan.—Mei. A. Offien. 3de comp., en kader 3de en 4de comp. }				8 uur. Theorie. { Offien. en kader 1ste comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 2de comp. { Sept.—15 Jan. A. onder Offien. 3de comp. 15 Jan.—Mei. B. onder Offien. 4de comp. Kader 3de en 4de comp. }				8 uur. Theorie. { Offien. en kader 1ste comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 2de comp. { Sept.—15 Jan. B. 15 Jan.—Mei. A. Offien. 4de comp., en kader 3de en 4de comp. }				8 uur. Theorie. { Offien. en kader 1ste comp. } C, en lezen van kaarten. Offien. en kader 2de comp. { Sept.—15 Jan. A. onder Offien. 4de comp. 15 Jan.—Mei. B. onder Offien. 3de comp. Kader 3de en 4de comp. }			
9½ uur..... Schijfschieten voor de 3de en 4de comp., en de scherpschutters dier compagnieën.				9½ uur. C. Voor 1ste en 2de comp. onder Offien. en kader 1ste comp.				9½ uur. C. Voor 1ste en 2de comp. onder Offien. en kader 2de comp.				9½ uur. C. Voor 1ste en 2de comp. onder Offien. en kader 1ste comp.			
9½ uur. C. Voor 1ste en 2de comp. onder Offien. en kader 2de comp.				9½ uur. Kaderroefening in C, en lezen van kaarten op het terrein voor Offien. en kader 1ste comp.				9½ uur. Kaderroefening in C, en lezen van kaarten op het terrein voor Offien. en kader 1ste comp.				9½ uur. Kaderroefening in C, en lezen van kaarten op het terrein voor Offien. en kader 2de comp.			
1½ uur..... Onderlinge instructie voor het kader der 1ste en 2de comp. onder den Luitenant-Adjutant.															

DONDERDAG.

8 uur..... Theorie voor alle klassen van het kader onder leiding van den Luitenant-Adjutant.			
9½ uur..... Exerceeren onder den Luitenant-Adjutant.			
1½ uur..... Onderlinge instructie voor al het kader onder den Luitenant-Adjutant.			

VRIJDAG.

8 uur..... Theorie voor alle klassen van het kader onder leiding van den Luitenant-Adjutant.			
9½ uur. B. Voor het bataljon onder Offien. 3de comp., en kader 3de en 4de comp.	9½ uur. B. Voor het bataljon onder Offien. 1ste comp., en kader 1ste en 2de comp.	9½ uur. B. Voor het bataljon onder Offien. 4de comp., en kader 3de en 4de comp.	9½ uur. B. Voor het bataljon onder Offien. 2de comp., en kader 1ste en 2de comp.
9½ uur. Kaderroefening. Offien. 1ste comp., en kader 1ste en 2de comp. { Sept.—15 Jan. A. 15 Jan.—Mei. B.	9½ uur. Kaderroefening. Kader 3de en 4de comp. { Sept.—15 Jan. A. onder Offien. 3de comp. 15 Jan.—Mei. B. onder Offien. 4de comp.	9½ uur. Kaderroefening. Offien. 2de comp., en kader 1ste en 2de comp. { Sept.—15 Jan. A. 15 Jan.—Mei. B.	9½ uur. Kaderroefening. Kader 3de en 4de comp. { Sept.—15 Jan. A. onder Offien. 4de comp. 15 Jan.—Mei. B. onder Offien. 3de comp.

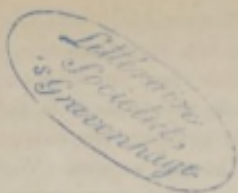
ZATERDAG.

12½ uur..... Lijnexerceeren onder den Luitenant-Adjutant.

Opmerking. A. Tirilleeren.
 B. Marscheveiligheidsdienst.
 C. Voorposten- en kondschapsdienst

Litterære
Selskab,
Kjøbenhavn

Litterære
Selskab,
Kjøbenhavn

HET INFANTERIEVUUR

DOOR

J. VAN DAM VAN ISSELT.

(Vervolg van N°. 2, bladz. 84.)

Verschillen wij met den heer ROTHPLETZ in zienswijze, waar hij de keuze bepaalt van het mikpunt voor afstanden beneden de 300 M., wij gaan daarentegen gaarne met hem mede, waar hij dat onderzoek uitstrekt voor de grootere afstanden, en wijden daarbij met ingenomenheid een woord van hulde aan de wijze van het onderzoek.

Als algemeen regel beveelt de Schrijver aan, om van 300—1600 M. het mikpunt te nemen op de onderzijde van het doel, of, gelijk de Duitschers dat uitdrukken: *das Ziel aufsitzen lassen*, 't geen wij zullen aanduiden door: *den voet van het doel nemen*, waarmede natuurlijk steeds de zichtbare onderzijde wordt bedoeld.

Zeer nuttig achten wij het, de gronden aan te wijzen, die voor dien maatregel pleiten.

Vooreerst wordt veelal te hoog geschoten. De schutters richten slecht; nemen vol korrel of een verkeerd, veelal te hoog vizier, en wanen instinctmatig, dat zij alleen treffen kunnen, als zij, bij het richten, het zichtbare deel van het doel vlak in het midden nemen.

Verder zal door den verdediger het vuur meestal gericht zijn tegen een naderenden vijand, die langer onder vuur blijft, naarmate het mikpunt lager wordt gekozen en wien dat vuur eerder over 't hoofd gaat, naarmate dat mikpunt hooger valt. Bij het gebruik van verschillende vizieren, heeft men de keuze daarvan steeds in overeenstemming te brengen met de richting van beweging en het algemeen beginsel om den voet van het doel te nemen. Een nauwkeurig richten van de geheele afdeeling, die salvovuur geeft tegen bewegende doelen, zal niet uitvoerbaar blijken. Rukt daarom de vijand, die zich een kort oogenblik, h.v. op 600 M. bevindt, voorwaarts, dan nemen wij 550 en 600, of 500 en 550 M. Trekt de tegenpartij terug, dan nemen wij 600

en 650, of 650 en 700 M. Maar altijd blijft het: voet van het doel nemen. In den tijd, die tusschen het waarschuwings- en het uitvoeringscommando verloopt, brengt de naderende vijand van zelf het mikpunt feitelijk op het midden van het doel. Verwijdert de vijandelijke linie zich, dan zal de vizierlijn onwillekeurig rijzen en in die beweging vele mikpunten van zelf op het midden van het doel, zoo niet hooger brengen. Wordt bij het afslaan van een aanval of bij vervolging met het vuur, geen salvovuur, maar individueele vuur gebezigd, dan behoeft, bij de vreugde der manschappen over den goeden uitslag, het te kort gaan der schoten niet gevreesd te worden.

Blijft de vijand daarentegen naderen, dan is het gewenscht, het geheele voorterrein onveilig te maken. De algemeene regel blijft dus ook hier weer: »voet van het doel nemen”.

Wordt de vijand tot staan gebracht, dan zal hij ongetwijfeld knielen of zich nederleggen, zoodat ook hier weer het lage mikpunt aanbeveling verdient. De verdediger krijgt bij dat knielen of liggen van den aanvaller slechts zeer kleine doelen te zien, waardoor het gevaar van te hoog schieten nog toeneemt, iets dat men hoventien niet zoo spoedig gewaar wordt als de schoten, die te laag of te kort vallen.

Ook zal de aanvaller zich meermalen nederwerpen. Doet hij dat juist op het oogenblik, waarin een salvo gelost of een sterk individueelvuur geopend wordt, dan zal een groot aantal projectielen over zijn hoofd vliegen, als het mikpunt op het midden van het doel wordt genomen.

Staat de aanvaller daarna op, dan zullen vele tirailleurs van den verdediger verzuimen het vizier te verplaatsen en van zelf, zoodra zij weer iets van den vijand te zien krijgen, iets hooger mikken dan het voorschrift bepaalt.

Nog meer redenen bevelen een laag mikpunt aan. Zelden is het terrein volkomen vlak. De minste golving, het laagste terreinvoorwerp onttrekt spoedig 30 a 60 cM. van het doel aan het gezicht. Valt het mikpunt ook thans weer in het midden van het zichtbare doel, dan wordt het gevaar van te hoog schieten nog vermeerderd, terwijl de voet van het doel dan toch reeds een betrekkelijk hoog mikpunt geeft, hooger soms dan het midden van het doel op een open terrein.

Op de grootere afstanden verdwijnen voorts de bijzonderheden van het doel uit het oog. Reeds op 600 M. bedekt de korrel den staanden man. Op verdere afstanden vertoonen zich de vijandelijke infanterielinien meer en meer als voortdurend smaller wordende zwarte lijnen.

Het bundelschot verdringt dan volkomen het juistheidsschot. Daarbij is het hoofdzaak, het doel ongeveer in het midden van de *trefferkern* te brengen, 't geen het gemakkelijkst te bereiken is, wanneer het mikpunt weder valt op den voet van het doel. Bij elk ander mikpunt toch, b.v. op het midden der zwarte lijn, die geheel door de korrel bedekt wordt, zullen spoedig alle schoten veel te hoog vallen.

Van welke zijde de vrang naar de beste plaats van het mikpunt gezien wordt, steeds luidt, als antwoord, de gulden regel: den voet van het doel nemen.

Te recht is dat in Duitschland begrepen. Reeds het schietreglement van 1875 bevatte dien regel, in de uitgave van 1877 met nadruk herhaald.

Daar staat o. a.: *zu Anbetracht, dass die Erreichung der Gefechtszwecke nicht an eine bestimmte Treff-Punkt-Lage gebunden ist; es sich vielmehr nur darum handelt das Ziel überhaupt zu treffen, und dass der wahrzunehmende tiefste Punkt des Zieles das günstigste Abkommen gewährt, lässt man unter Anwendung des entsprechenden Visires das Ziel grundsätzlich aufsitzen.* Slechts voor doelen kleiner dan de halve manshoogte op afstanden onder de 200 M. wordt daarvan afgeweken.

Ook wij hadden quare dien grondregel in ons jongste schietvoorschrift, op ruimer schaal en stelselmatig, zien toepassen. Bij het uitspreken van dien wensch, zien wij het voorschrift van § 144 niet over het hoofd, doch evenmin de regels van § 108. Voorts achten wij het niet zonder bedenking, om bij de oefening der 2de klasse een vizier te nemen voor een afstand, grooter dan dien, waarop de schijf geplaatst is. De bedoeling van dien maatregel, hoe duidelijk ook in § 108 aangewezen, zal door het meerendeel der manschappen nooit goed begrepen worden, en daardoor maar al te gemakkelijk voet geven aan verkeerde opvattingen en de slechte gewoonte om ook in het gevecht werktuiglijk een te hoog vizier te gebruiken.

Wij meenen, dat het doel van het voorschrift op andere wijze kon bereikt worden. Immers, wanneer op de onderste strook van 35 cm. de zwarte figuur ware verlengd op een voor den schutter reeds op 100 M. onzichtbare wijze, b.v. door enkele lijnen, dan zouden, bij het gebruik van het vizier, dat met den afstand overeenkomt, de treffers in het hoofd buiten rekening kunnen blijven. Daarentegen zouden de treffers in het beeld op het donkere gedeelte der schijf wel medetellen. Voor de beoordeeling toch der juistheid van het schot en daarmee van de vaardigheid des schutters is de grootte der spreiding de hoofdzaak. Het mikpunt kan bij deze regeling op den voet van het doel, nl. het onderste deel der zichtbare figuur, blijven. Het gevaar, waarop hierboven werd gewezen, is dan vermeden. De schutter zou altijd het vizier blijven stellen overeenkomstig den waren afstand, iets dat een voordeel mag genoemd worden, te grooter, omdat aan het vizier zich onbewust de gezichtsindrukken vastknoopen, die later op het gevechtsweld zullen dienen tot leidraad bij het schatten van den afstand.

De moeilijkheid van dat schatten, ja de onmogelijkheid, wordt gulweg erkend in het Duitsche schietvoorschrift, waar men leest, dat *nicht die genaue Entfernung, sondern nur eine gewisse Strecke, innerhalb deren das Ziel sich befindet, geschützt werden kann*. Bij de uitgebreidheid van het gevechtsweld der infanterie, gelooven wij, dat men tevreden mag zijn met

het schatten van de grenzen, waartusschen het doel zich bevindt. Nog grootere bezwaren zal de bepaling van den z. g. artilleristischen afstand den infanterist bieden, die veel moeilijker dan de artillerist op het terrein het trefpunt van zijn vuur waarnemen kan (1).

Het eenige middel om in die leemte te voorzien, is het kunstmatig verhoogen der spreiding, waardoor een nadeel in een voordeel omgezet, uit een onvermijdelijk schadelijke, een nuttige werking geboren wordt.

Twee hoofdwegen staan open om met voorbedachten rade de spreiding kunstmatig te verhoogen: de keuze van verschillende mikpunten in verschillende houdingen, of wel het gebruik van twee of drie verschillende vizieren. Het eerste middel is voor de middelbare en groote afstanden nog minder bruikbaar gebleken dan voor de kleine. Rest alzoo het tweede.

Zeer grondig en langs den proefondervindelijken weg geschiedt het onderzoek naar het aantal vizieren, dat daarbij voor verschillende afstanden noodig is.

Uit de kennis der spreiding en der bestreken ruimte wordt de grootte afgeleid van de onveilige strook, die zich uitstrekt van den aanvang der bestreken ruimte van de onderste schoten van den schootsbundel tot het punt, waar de verst gaande schoten het terrein treffen. Deze onveilige strook is dus gelijk aan de bestreken ruimte der haan, vermeerderd met de lengte-spreiding van den bundel. Zij beslaat de ruimte, waarin het doel zich niet kan bewegen zonder getroffen te worden. Het heeft op de gevolgen, die uit de beschouwing der onveilige strook worden afgeleid, een belangrijken invloed, of alleen de 50 % dan wel de geheele lengte-spreiding in rekening wordt gebracht. Voor het enkele geweer, dus bij het individueele schot, is de geheele spreiding driemaal en bij lang voortgezet individueel vuur, ongeveer viermaal grooter dan de 50 % spreiding.

Bij het aanhoudend vuur van afdelingen, minstens een sectie sterk, wordt de 50 % spreiding tweemaal grooter dan bij het enkele geweer, zonder de totale spreiding evenredig te vermeerderen. Deze blijft integendeel bij het vuur van afdelingen nagenoeg gelijk aan de totale spreiding van het enkele geweer.

Terwijl dit een en ander op den voorgrond wordt gesteld, kiest de Schrijver drie verschillende afstanden-groepen, ten einde de grenzen op te sporen, binnen welke twee verschillende vizieren toereikend zijn.

Die groepen zijn:

500 en	600 M.	tegen knielende	schutters van	1,20 M.
700	»	800 M.	»	»
1200	»	1300 M.	»	staande infanterie
				» 1,60 M.

(1) Het verdient ernstige overweging de proeven te nemen met het bepaalde doel om middelen op te sporen, die het waarnemen der uitwerking van het infanterievuur en daarmede het bepalen der juiste opzelbaagte bevorderen kunnen, b.v. door de hulp van bijzonder daartoe ingerichte projectielen, waarmede het kader voorzien zou kunnen worden.

Doch zeer te recht houdt de Schrijver niet alleen rekening met de hoogte, maar bovendien ook met de oppervlakte van het doel. Daardoor komt hij tot het besluit, dat reeds op kleinere afstanden dan de evengenoemde, het gebruik van twee vizieren aanbeveling verdient. Zijn gedachtengang is de volgende: Zeer dikwerf verneemt men, dat binnen den afstand van het vizierschot slechts één opzethoogte noodig is, omdat de baan daár geheel bestrijkend is. Toegestemd, doch alleen bij doelen van 1,20 a 1,70 M. In den oorlog zullen doelen van manshoogte meer en meer uitzondering worden.

De verdediger is gedekt. Ook de aanvaller vertoont zich slechts staande onder 't voorwaarts rukken, doch om zich daarna weer zoo spoedig mogelijk neder te werpen. Achter zijn eerste linie bevinden zich, meestal in gedekte houding, eerst de soutiens, verder achterwaarts de hoofdtroep en dikwerf nog de reserve. Er moet alzoo reeds op den afstand van 300 tot 500 M. een terrein onveilig gemaakt worden van 200 M., waarop zich ergens liggende of knielende manschappen bevinden. Derhalve mag daar op geen meerdere hoogte dan 0,6 M. gerekend worden. Zeer dikwerf zal de verdediger bovendien bewegende doelen moeten beschieten, waarbij de afstand elk oogenblik verandert.

Gebruikt men daarom tegen doelen, die zich bevinden op den afstand tusschen 300 en 500 of tusschen 250 en 450 M., twee vizieren, n.l. van 300 en 400 M., en wordt alleen gerekend op de 50 f spreiding, dan blijft tusschen den bundel van elk vizier een open vak van 50 M. Dit krimpt tot een vak van 20 M. in, dat alleen door de misschoten wordt bereikt, wanneer de geheele spreiding in rekening komt. Het uiterste schot bereikt ongeveer op 430 M. het terrein, dat verder tot 450 a 500 M. door de misschoten beheerscht wordt.

Bij het gebruik der vizieren van 300 en 350 M. dekken de beide bundels der 50 f spreiding elkander reeds. Met de geheele spreiding wordt de afstand van 240 tot 385 M., dus ± 150 en met de misschoten nagenoeg 200 M. onveilig gemaakt.

Uit het voorgaande zou dus blijken dat het gebruik van twee vizieren reeds voor de kleinere afstanden aanbeveling verdient, en dat het niet onverschillig is, welke men daarbij kiest. De leider van het vuur zal van het doel de opstelling, de diepte, de snelheid van beweging in aanmerking moeten nemen, om daarna te beslissen of twee vizieren met een verschil van 50 dan wel van 100 M. opzethoogte de voorkeur verdienen.

Op dergelijke wijze geschiedt het onderzoek voor de middelbare en de grootere afstanden. Wij komen daarop nog aanstonds terug. Voorloopig deelen wij mede dat de uitkomsten van dat onderzoek den Schrijver in hoofdzaak tot de volgende voorschriften leiden.

- 1°. Tot 600 M. voldoen twee vizieren met 50 of 100 M. verschil, daar de banen vlak genoeg zijn om de open vakken binnen het bereik te brengen der misschoten. In ronde cijfers bedraagt de onveilige strook, bij

twee vizieren met 100 M. verschil, 200 M. zonder, en 250 M. met de misschoten; bij twee vizieren met 50 M. verschil, 150 à 200 M.

2°. Voor afstanden tusschen 600 en 1200 à 1300 M. en doelen van 1,20 M., zijn drie vizieren noodig met 50 M. verschil, omdat de onbestreken vakken evenals de invalshoeken grooter, de bestreken ruimten alzoo kleiner worden. De geheele spreiding zonder de misschoten bedraagt dan ± 170 à 200 M.

3°. Bij stilstaande doelen op korte en middelbare afstanden verdient het aanbeveling, het vizier voor den kleinsten afstand in overeenstemming te brengen met den afstand der voorste linie van de tegenpartij, aangezien de meeste schoten te hoog gaan. Is die afstand b.v. 400 M. en de diepte van het doel, waaronder niet alleen de tirailleurlinie, maar ook de achtergeplaatste afdeelingen begrepen zijn, niet bekend, dan zal men dus goed doen de vizieren van 400 en 450 M. te gebruiken.

Voor grootere afstanden daarentegen zullen andere beginselen de leiding van het vuur moeten regelen. Bevindt zich b.v. een doel ter diepte van 200 M. op den afstand van 1100 tot 1300 M., dan verdienen, bij onbekendheid met dien afstand en bij een voorwaartsche beweging, de vizieren van 1050, 1100 en 1150 M. aanbeveling. Is die afstand daarentegen bekend en staat het doel stil, dan zullen de vizieren van 1150, 1200 en 1250 M., bij achterwaartsche beweging de vizieren van 1200, 1250 en 1300 M. gebruikt moeten worden. Schat men eenig doel ter diepte van ± 300 M. tusschen 1300 en 1600 M., dan verdienen de vizieren van 1350, 1400 en 1450 M. of 1500 M. de voorkeur, al naargelang het doel zich voor- of achterwaarts beweegt.

Ongetwijfeld openen de voorgaande voorschriften verscheidene gezichtspunten, die een bijzondere aandacht waardig zijn. Sommige dier regels stemmen in beginsel overeen met diegene, welke reeds elders omtrent de vuurleiding gegeven zijn. Zoo b.v. bepaalt het laatste Nederlandsche voorschrift betreffende de schietoefeningen, dat »bij onbekendheid met den afstand, alsmede tegen onderende of terugtrekkende doelen, op de middelbare afstanden (350—700 M.) in den regel twee, op de groote afstanden (700—1200 M.) drie opzethoogten met onderlinge verschillen van 100 M., gelijktijdig zullen gebruikt worden. Het ontwerp-voorschrift op het tirilleeren drukt zich uit in gelijken zin, en voegt daarbij: »dat gesloten afdeelingen bij juiste bekendheid van de benodigde opzethoogte tegen stilstaande doelen, slechts met die opzethoogte zullen vuren», terwijl »een enkele sectie nimmer meer dan één opzethoogte mag gebruiken».

Slaat men het Deutsche schietreglement van 1877, het Oostenrijksche van 1879, het Zwitsersche van 1881, het Fransche van 1883 op, dan ontmoet men in alle nagenoeg gelijklopende voorschriften omtrent het gebruik van verschillende vizieren.

Op een belangrijk punt echter verschillen zij met den heer ROTHPLETZ. Alle toch nemen een verschil van 100 M., met uitzondering van het Oostenrijksche voorschrift, dat een verschil van 100 pas tusschen de opzethoogten stelt. De heer ROTHPLETZ geeft aan een verschil van 50 M. de voorkeur en beveelt het gebruik aan van meer vizieren, ook op afstanden beneden de 350 M. tegen doelen, kleiner dan manshoogte. Met het laatste zouden wij ons gaarne vereenigen, indien de toestanden op het gevechtveld, onder alle opzichten, met de voorstelling overeenkomen, die de Schrijver daarvan geeft. De liggende tirailleurs toch bieden een doel van slechts 30 cM. hoogte aan, en zijn alleen kwetsbaar aan het hoofd. Een gering verschil in opzethoogte geeft dan een misschot. Indien men niet gewoon was alleen de bestreken ruïnten tegen staande schutters, maar ook tegen knielende en vooral tegen liggende schutters te herkennen en tot grondslag te kiezen, dan zou onmiddellijk en duidelijk in het oog springen, dat de toestanden op de kleine vee meer overeenkomst bieden met die op de middelbare afstanden, dan algemeen wordt aangenomen. Door 50, ja 25 M. te veel of te weinig opzethoogte tegen een liggend doel op 250 M., ontstaat even goed een misschot als door een misschatting van 100 M. bij het vuren tegen staande doelen op den dubbelen, of drievoudigen afstand. De kunstmatige spreiding kan alzoo op de kleinere niet minder goede diensten bewijzen dan op de grootere afstanden, indien de natuurlijke spreiding op het gevechtveld werkelijk binnen de grenzen blijft, die de Schrijver aanneemt. Aanstands zullen wij dat nader onderzoeken. Vooraf moeten wij nog een oogenblik stilstaan bij de aanbeveling om opzethoogten te bezigen met 50 M. verschil. Daartegen hebben wij een dubbele bedenking. Vooreerst mag het zeer twijfelachtig heeten of het meerendeel, ja nagenoeg alle manschappen in de practijk wel hun vizier met de daartoe noodige nauwkeurigheid zullen behandelen. De ervaring leert, dat het stellen van het vizier op de ronde veelvouden van 100 M. reeds ernstige moeilijkheid biedt bij de vredesoefeningen. Daarom komt het wijs voor geen regels te geven, die gevaar loopen onuitvoerbaar te blijken.

Doch nog meer gronden pleiten voor het gebruik van vizieren met 100 M. verschil.

Wel toont de Schrijver aan, dat er bij de vizieren van 700 en 800 M. een open vak ontstaat van 62 M. tusschen de beide bundels der 50 f spreiding en een van 32 M. tusschen de geheele spreiding van die twee vizieren, en schijnt hij daaruit met recht te mogen besluiten, dat de drie vizieren van 700, 750 en 800 M. de voorkeur verdienen. Met opzet zeiden wij „schijnt”, want inderdaad is de gevolgtrekking gemaakt, eer een belangrijke factor in de keten der redeneering werd opgenomen. De spreiding van het proefveld is onveranderd ten grondslag gelegd. Tot geheel andere uitkomsten zou men gekomen zijn, indien de vermoedelijke spreiding op het gevechtveld bij de beschouwing ware opgenomen. Die spreiding is wel is waar wisselvallig. In elk geval is zij aanzienlijk grooter dan de spreiding

op het proefveld. Veilig had men haar minstens drie- tot viermaal grooter mogen nemen voor normale gevechtstoestanden.

Dit is niet geschied en daaromde zijn wij, naar onze bescheiden meening, genaderd tot een der zwakke zijden, waarop wij reeds vroeger meer in het algemeen wezen. Wij voelen ons te eer gedrongen, hierbij stil te staan, omdat vele geschriften, in den laatsten tijd over het infanterievuur verschenen, aan hetzelfde euvel mank gaan. Aan uitkomsten van het proefveld, worden onvoorwaardelijk regels ontleend voor het gevechtveld. Zooaende bewandelt men den proefondervindelijken weg slechts in schijn, vormt onjuiste voorstellingen en ziet belangrijke zaken over het hoofd.

Reeds vroeger merkten wij op, dat de uitkomsten in het gevecht ongeveer $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ bedragen van de uitkomsten gedurende den vrede, en deze zijn bij de gewone oefeningen weer aanzienlijk lager dan die, welke bij gewone proefnemingen onder de meest gunstige omstandigheden verkregen worden. Maar, zoo luidt veler vraag, wat verlangt men dan, daar proefnemingen op het gevechtveld nu eenmaal onmogelijk zijn. En al ware dat het geval niet, dan zouden de uitkomsten zoo hemelsbreed verschillen, dat algemeene regels onmogelijk zouden blijken. Doch juist dit laatste sluit reeds een belangrijke uitkomst in: algemeene, vaste, bindende regels kunnen niet worden gegeven.

Wil men echter regels voor normale gevallen, dan kiese men normale toestanden, die zich minder ver van de verschillende gevechtstoestanden verwijderen. Er zijn dus vooreerst proeven noodig, die niet kunstmatig berekend zijn om de meest gunstige uitkomsten te verwerven, wanneer daaraan althans tactische regels ontleend moeten worden. Wij zouden daarom tot dat doel waarnemingen wenschen van schietuitkomsten op onbekende afstanden, in verschillende terreinen onder zeer verschillende omstandigheden en steeds met schutters van zeer allednagsche bedrevenheid, die men bovendien richten en vuren laat, zooveel mogelijk gelijk als in het gevecht plaats heeft. Dan zullen bij voortgezette waarneming, — wij wezen er reeds op — bepaalde verschijnselen een zekere regelmatigheid vertoonen, die thans ontbreekt. De uitkomsten zullen niet zoo gunstig zijn als die tot heden zijn gebezigd, maar juist daaraan zullen zij hare grootere bruikbaarheid ontleenen. Zelfs al moest de uitslag luiden, dat er geene regels te geven zijn, dan nog zou het een voordeel wezen, die wetenschap te bezitten, waar men zich gereed maakt op het gevechtveld de brutale werkelijkheid onder de oogen te zien en niet om een voordracht te houden in eenig schoolvertrek.

En de uitkomsten, waarop zoneven werd bedoeld, zouden wij alleen begeeren, omdat zij de werkelijkheid eenigszins meer nabij komen. Over-anderd zouden wij ze niet durven aanvaarden, zonder een gemiddelden, moreelen factor in de rekening opgenomen te hebben.

Natuurlijk zal de invloed van dien moreelen factor in elk gevecht een bijzondere waarde hebben, die onmogelijk vooraf kan bepaald worden. Gelukkig bezitten wij tegenwoordig omtrent verscheidene gevechten vrij nauwkeu-

rige opgaven, ook omtrent het aantal gewonden en dooden, benevens den munitievoorraad aan weerszijden gebruikt. De uitgaven van verschillende regimentsgeschiedenissen met uitvoerige verlieslijsten en van statistische tabellen, gelijk die van Dr. ENGEL en van LECLERC, hebben krachtig daartoe bijgedragen.

Met behulp van gegevens daarna ontleend, blijkt het, dat men in den oorlog gemiddeld op $\frac{1}{2}$ der gewone vredesuitkomsten mag rekenen, en dat deze verhouding in gunstige gevallen tot $\frac{1}{3}$ stijgen, in minder gunstige omstandigheden tot $\frac{1}{4}$, enkele malen tot $\frac{1}{5}$ dalen kan. Langs verschillende wegen hebben onderscheidene schrijvers dezelfde uitkomst verkregen. Bij het opsporen dier verhoudingscijfers mag niet vergeten worden, dat alle munitie, die in het gevecht wordt uitgegeven, niet verschromt wordt, maar dat ook een goed deel verloren gaat. De slagvelden leveren daarvan het bewijs.

Neemt men alzoo op grond der ervaring voor de uitkomsten van het gevecht $\frac{1}{2}$ van die, welke op het oefeningsterrein verkregen zijn, dan is men, in elk geval, daarmede zeker der waarheid meer nabij dan zonder die herleiding. Tevens zal het mogelijk zijn om voor een dergelijk aantal treffers de vermoedelijke spreiding te bepalen, die, onder gewone omstandigheden, beter dan de spreiding, tot heden gebezigd, met de spreiding op het gevechtveld zal overeenstemmen. Eerst wanneer dit is geschied, zal een geheel andere werkelijkheid zich vertoonen, zullen de voorstellingen omtrent den waren gang van zaken juist worden, en zullen de leiders van het vuur veel gemakkelijker de wisselende invloeden van het gevechtveld in rekening kunnen brengen.

Laten wij dat nader aantoonen, en daartoe nader het geval beschouwen, waar de Schrijver een onderzoek instelt naar de samenwerking der vizieren van 300 en 400 M.

Volgens hem strekken zich de bestreken ruimte A, de onveilige strook B der 50% spreiding, en C der geheele spreiding zich volgenderwijze uit:

A: 273—318 en 381—413 M.,

B: 258—321 » 370—416 M.,

C: 242—337 » 356—431 M.,

waarbij de eerste kolom de gegevens bevat voor het vizier van 300, de tweede voor dat van 400 M.

Er blijft dus, gelijk wij reeds vroeger opmerkten, een open vak, zoowel tusschen de 50% als tusschen de geheele spreiding der beide vizieren. Is het nu goed gezien, op grond van dat verschijnsel aan de vizieren van 300 en 350 M. de voorkeur te scheenken? De 50% spreiding van elk vizier behoeft 50, de geheele spreiding daarvan slechts 20 M. grooter, derhalve op verre na niet verdubbeld te worden om alle redenen, die voor het gebruik der laatstgenoemde vizieren zijn aangevoerd, elke waarde te ontnemen. En

juist op het gevechtsveld mag men veilig aannemen, dat de bovengenoemde vermeerdering der spreiding veeleer aanzienlijk grooter zal wezen.

Toch zou op geheel andere gronden het gebruik der vizieren van 300 en 350 M. verdedigd kunnen worden, indien de mogelijkheid ware bewezen, het vizier ook in het gevecht met de daartoe noodige nauwkeurigheid te stellen.

Indien toch, met het toenemen der spreiding, de open vakken spoedig verdwijnen, zal tezelfder tijd de betrekkelijke dichtheid der spreiding afnemen. Aangezien groote misschattingen bij afstanden van 300 à 400 M. minder voorkomen; de spreiding met twee vizieren van 50 M. verschil reeds groot genoeg is in verhouding tot die misschattingen, en het eindelijk van belang is om, zoo spoedig mogelijk, de spreiding de noodige dichtheid te schenken, zou men op al die gronden het gebruik der vizieren van 300 en 350 M. kunnen verdedigen. Juist die betrekkelijke dichtheid komt tot heden veelal te weinig in aanmerking. Deed men dat, dan zou zich niet alleen de behoefte om het vuur te concentreeren nog sterker doen gevoelen, maar zou vooral de noodzakelijkheid om den munitievoorraad der infanterie aanzienlijk uit te breiden, zich met krachtigen aandrang om voorziening aanmelden.

Wel kan die betrekkelijke dichtheid op verschillende wegen bereikt worden, doch alle zijn niet even bruikbaar. Vooreerst kan de snelheid van het vuur de noodige dichtheid verschaffen; verder de tijd, gedurende welken het vuur met zekere afdeeling wordt voortgezet tegen een bepaald doel. Nog is dezelfde uitkomst bereikbaar door het concentreeren van een groot aantal geweren op zeker punt. De laatste wijze biedt klaarblijkelijk de meeste voordelen. Overhaasting wordt vermeden. Toch wordt de tijd bekort, het aantal projectielen vermeerderd en bij den vijand de gelegenheid besnoeid, om zich aan het vuur te onttrekken. De keuze is dus niet twijfelachtig, wanneer beschikt kan worden over een ruimen voorraad patronen. Nog sterker doet zich de behoefte daaraan gevoelen, veel meer dan aan een groot aantal vizieren, wanneer het doel meer verwijderd is, zich b. v. tusschen 1100 en 1300 M. bevindt.

Op dergelijke wijze als hierboven werd verklaard, gaat de Schrijver eerst de uitwerking na van de vizieren voor 1200 en 1300 M. Hij keurt het gebruik daarvan af, dewijl tusschen den 50 % schootsbundel dier beide vizieren een ruimte van 66 M. aanwezig is, en stelt daarom de vizieren van 1150, 1200 en 1250 M. voor. Laat ons de juistheid dezer uitkomst nader onderzoeken.

Voor 1200 M. is de bestreken ruimte $A_{12} = 16$ M., de 50 % lengte-spreiding 19, en alzoo de onveilige strook $B_{12} = 16 + 19 = 35$ M. Bij lang voortgezet individueel vuur is de geheele spreiding ongeveer het viervoud der 50 % spreiding. Wij kunnen haar dus op 76 M. en de onveilige strook van den geheelen spreidingsbundel $C_{12} = 76 + 16 = 92$ M. stellen. Voor het vizier van 1300 M. mogen wij $A_{13} = 13$ M., $B_{13} = 35$ M. en $C_{13} = 400$ M. nemen.

Nemen wij de eene helft van B_{11} , C_{11} , B_{12} en C_{12} aan deze, de andere helft aan gene zijde van 1200 en 1300 M., dan strekt B_{11} zich van 1182 tot 1217, B_{12} van 1283 tot 1318 M. uit, C_{11} van 1154 tot 1246, C_{12} van 1250 tot 1350 M. uit. Tusschen B_{11} en B_{12} is dus een afstand van $1283 - 1217 = 66$ M., tusschen C_{11} en C_{12} een van $1250 - 1246 = 4$ M.

Neemt men verder aan, dat tegen het doel gericht zijn 50 geweren, waarvan de eene helft het vizier van 1200, de andere dat van 1300 M. gebruikt, en dat daarmee in een bepaalden tijd twee salvo's gelost worden. Rond elken afstand groepeeren zich dan volgens 's schrijvers berekening 50 schoten. Bij 1200 M. zullen 25 zich uitstrekken over 19, en de 25 overige over $76 - 19 = 57$ M. In de 50 $\frac{1}{2}$ spreiding komt dus ruim 1 projectiel per M., in het overige gedeelte 1 projectiel per 2 M.

Bij 1300 M. breiden 25 schoten zich uit over 22 en de overige over 66 M., dus hier ook ruim 1 projectiel per M. in de 50 $\frac{1}{2}$ spreiding en in het overige gedeelte 1 projectiel per twee en een halve M.

Veilig mag men echter stellen, dat in den oorlog de spreiding minstens vier maal grooter zal zijn, doch het is niet waarschijnlijk, dat de schoten zich dan zoo regelmatig rond een kern zullen verzamelen, als bij de proeven het geval is. Wij nemen daarom een gelijkmatige verdeeling over de geheele oppervlakte en vinden dan, bij elken afstand, 50 schoten, verdeeld over $4 \times 76 = 304$ bij 1200, en over $4 \times 88 = 352$ M. bij 1300 M. De geheele spreiding strekt zich dus uit van $\frac{1}{4} \cdot 304$ of 152 M. vóór 1200 M. tot $\frac{1}{4} \cdot 352$ of 176 M. achter 1300 M., dus over een afstand van 428 M. In die ruimte wordt eerst een vak $p = 152 - (176 - 100) = 76$ M. alleen door den bundel van 1200 M. getroffen; daarna een vak $q = 152 - 76 + 152 = 228$ door beide bundels, en eindelijk een vak $r = 176 - (152 - 100) = 124$ M. door den bundel van 1300 M. De eerste bundel geeft 50 projectielen per 304 M. of 1 per 6 M., de 2de bundel 50 projectielen per 352 M. of 1 per 7 M. Op q komen dus ruim 2 projectielen per 7 M., op de overige deelen 1 projectiel op 6 a 7 M.

Deze uitkomst is een geheel andere dan de Schrijver aanneemt. Zij wekt geheel andere voorstellingen. Wij vermeenen, dat zij meer in overeenstemming is met hetgeen in het gevecht plaats heeft. De gevolgen zijn dan ook geheel andere. Twee vizieren zijn ruim voldoende. Ja, in den regel zal het gebruik van slechts één vizier de voorkeur verdienen, maar men behoeft 3 a 6 maal meer salvo's om dezelfde uitkomst te bekomen, als waar de Schrijver op rekent, of een 3 a 6 maal sterkere afdeeling; in plaats van een sectie, dus een geheele compagnie. In elk geval dus een 4 maal grootere hoeveelheid patronen, om dezelfde spreidingsdichtheid te bereiken. Ziedaar onze slotsom.

Niet altijd zal de groote dichtheid noodig zijn, waarop men op het proefveld zoo gaarne wijst. Tegen artillerie, cavalerie of infanterie-colonnes is een groote spreidingsdichtheid zeer gewenscht, insgelijks tegen liggende of voor een groot

deel gedekte doelen. Regel zal zijn, dat het infanterievuur tegen infanterie is gericht, en daarbij zelden colonnes zal ontmoeten. En wanneer dat al enkele malen het geval moge wezen, dan nog zullen die colonnes, wanneer het al niet eerder is geschied, zich spoedig oplossen, zoodra het vuur eenige uitwerking verkrijgt. In den regel mogen wij derhalve, tot doel infanterie in gevechtsformatie aannemen, dus een tirailleurlinie, gevolgd door ondersteuningsposten en een hoofdtroep. Rechtstreeks zullen de tirailleurs beschoten worden, terwijl de spreiding zich tot 200 M. zal moeten uitstrekken om de ondersteuningsposten, tot 4 à 500 M. om ook den hoofdtroep te bereiken.

Dit laatste zal geschieden, wanneer het doel, 't welk tusschen de 1200 à 1300 M. geschat werd, zich inderdaad op \pm 1050 M. bevindt. Dit is een vrij gunstige toestand en een mogelijk geval. De ervaring leert dat, bij groote bedrevenheid in het afstanden schatten, de misschattingen ongeveer $\frac{1}{2}$ kunnen bedragen, dus juist zooveel als hierboven werd aangenomen.

Bevond het doel zich op 1450 M., een veel ongunstiger toestand, dan wordt toch altijd nog de tirailleurlinie getroffen. Wordt de schattingsfout ontdekt, dan moet het vizier van 1300 M. behouden en dat van 1200 in 1400 M. veranderd worden.

Alvorens dit voorbeeld te verlaten, nog een ander punt, dat wel eens de aandacht ontsnapt. Bij het beschieten van tirailleurliniën, is het voor de trefzekerheid voldoende, een spreidingslichtheid te hebben, waarbij de schoten vallen op afstanden, die een weinig minder zijn dan de grootte der bestreken ruimte. Is dat het geval, dan zal het doel steeds getroffen worden. De spreiding kan dus ijler wezen, dan veeltijds wordt aangenomen. Bij doelen van 1,70 M. op 1000 M. is het b.v. voldoende als de treffers niet verder dan 20 M. verwijderd zijn, om volkomen zekerheid van treffen te bieden tegen staande schutters. Lagen zij, dan zou de afstand der treffers hoogstens $\frac{1}{2}$ 20 of 4 M. mogen bedragen.

In het algemeen toch mag men zonder grove onnauwkeurigheid aannemen, dat, zoodra het laatste deel van de baan als rechte lijn mag beschouwd worden, de bestreken ruimten op een bepaalden afstand evenredig zullen zijn met de hoogten van het doel.

Liggende schutters bieden een hoogte van 0,3, bukkend voorwaarts gaande schutters een hoogte van 1,2 à 1,5. Tegen deze zal derhalve de spreidingsdichtheid 4 à 5 maal minder dan tegen liggende schutters kunnen wezen om dezelfde uitkomst te verschaffen.

Op grond van deze opmerking, is de aanbeveling gerechtvaardigd, om zoo weinig mogelijk te vuren tegen liggende doelen, tenzij de invalshoek zoo groot worde, dat de schoten, die over 't hoofd gaan, den liggenden schutter in rug, dij, of beenen treffen. Is die invalshoek door de grootte van den afstand en van den terreinhoek te klein, dan doet men beter, al het vuur te concentreeren tegen de voorwaarts rukkende afdeelingen en het, zoo niet te slaken dan althans sterk te temperen, zoodra die afdeelingen zich nederwerpen.

Bij de voorgaande beschouwingen kozen wij een spreiding, die viermaal grooter is dan de spreiding op het proefveld. In vele gevallen zal de spreiding op het gevechtveld nog grooter zijn. Ieder kan zich daarvan overtuigen, als hij voor bepaalde gevallen de spreiding opspoort, waarbij de uitkomsten twintig maal kleiner worden. Dan zal men tot de ontdekking komen, dat die spreiding menigwerf wel achtmaal grooter zal kunnen wezen om de normale uitkomsten van het gevechtveld nabij te komen en het gebruik van verschillende vizieren daarom in den regel aan ernstige bedenkingen onderhevig is. Dit alles nader aan te wijzen en daaruit regels voor het gevecht af te leiden, vordert een afzonderlijk onderzoek. Genoeg zij het, als het voorgaande nader aanspoort om zich te allen tijde rekenschap te geven van den waren toestand, van den toestand alzoo gelijk men dien in den oorlog zal ontmoeten. Eerst als men dienaangaande zich juiste voorstellingen gemaakt heeft, kunnen in waarheid doeltreffende middelen worden gevonden.

Wij zouden den Schrijver onrecht doen, indien wij hem ten laste legden, uitsluitend op het proefveld ter schote te zijn gegaan. Het tegendeel is waar. Bij de behandeling van het bundelvuur op de groote afstanden, verlaat hij het rustige proefveld om met volle zeilen koers te zetten naar het gebied, waar de strijd de golven opzweept. Niet in een aquarium, maar op den vollen Oceaan vindt het onderzoek plaats.

Wij gelooven den lezers van dit tijdschrift een dienst te bewijzen, als wij, aan de hand van zulk een bevoegde autoriteit als de heer ROTAPLETZ, de grensstreken doorkruisen der nuttige werking van het infanterievuur. Wij zullen hem dan aantreffen op een terrein, waar hij ons een der best geslaagde deelen van zijn belangwekkenden arbeid aanbiedt. Niet overbodig is het waarschijnlijk, als wij ons haasten de verzekering te geven, dat de Schrijver, bij het wegen der bezwaren, veeleer tegen- dan voorstander schijnt te wezen van de aanwending van het bundelvuur op de grootere afstanden. Dat gebruik is nog altijd een der hoofd-strijdsvragen, sedert den gedenkwaardigen dag, waarop 5000 man der Pruisische Garde hun graf vonden bij den stormaanval op St. Privat, een feit, waaraan zeven jaar later, de gebeurtenissen bij Plewna opnieuw hooge beteekenis schonken.

Die ervaring evenwel sluit de oogen des Schrijvers niet voor de ernstige gevaren, die verbonden zijn aan het infanterievuur op de grootere afstanden.

Volgens hem kunnen daartegen de vijf onderstaande hoofdbezwaren worden geopperd:

- 1°. Op groote afstanden ontbreekt een trefkern; de schoten zijn op het trefervlak onregelmatig verdeeld. Zij werken meer als toevaltreffers, waarvan het aantal moet onderdoen voor dat van een goed gericht aalvuur met zijn geweldige werking op kortere afstanden. Daarbij toch verhoogt de juistheid van het schot de werking der spreiding, terwijl boven de 700 M., niet meer op de juistheid, slechts op de

spreiding der schoten mag gerekend worden en derhalve alleen op nuttige uitwerking tegen diepe doelen.

- 2°. De bestreken ruimten zijn op de grootere afstanden belangrijk kleiner. Dnarm zal, van een bepaald aantal schoten, de nuttige werking van het bundelvuur op de grootere nanzienlijk minder wezen dan op de kleinere afstanden. Ginds kunnen de tressers in de intervallen werkeloos blijven, hier niet, waar de bestreken ruimten 5 a 10-maal grooter zijn.
- 3°. Ook het schatten van grootere afstanden is zeer moeilijk, vooral bij gemis aan artillerie.
- 4°. De uitwerking van het bundelvuur op de grootere afstanden is moeilijk waar te nemen.
- 5°. De vruchten der vuuruitwerking op de grootere afstanden kunnen niet onmiddellijk geplukt worden, op de kleinere daarentegen wel. De materiële werking op deze kleinere afstanden sluit zich onmiddellijk aan bij de moreele werking van den stormaanval. Er is geen tijd tot herstel. De zege is daarom 't gemakkelijkst te behalen, nadat op de korte afstanden de bres in de vijandelijke linie is gelegd. Op groote afstanden kan men den vijand dus alleen afbreuk doen, op de kleinere hem vernietigen.

Uit het voorgaande volgt, dat, ook zelfs bij beperking tot het materiële standpunt, de gelijkheid in vuuruitwerking tusschen de grootere en de kleinere afstanden alleen door munitie en tijd, of door munitie en manschappen kan verkregen worden.

Een onderzoek naar de noodige hoeveelheid munitie is daarom een hoofdzaak. Er mag toch nimmer gevaar ontstaan voor munitiegebrek in de beslissende oogenblikken van het gevecht op de kleinere afstanden.

Alvorens verder te gaan, een opmerking, die wij reeds bij een vorige gelegenheid te berde brachten.

De vraag omtrent het al of niet toereikende der munitie mogen wij op dit gebied geen onvoorwaardelijk beslissende, hoogstens een adviseerende stem toekennen.

De Schrijver immers ziet niet alleen bestaande toestanden onder het oog, maar hij wil blijkbaar ook nieuwe wegen openen, in het vervolg rekening houden met nieuwe behoeften. En zoodra dat geschiedt, moet de hoeveelheid munitie geregeld worden naar de mogelijke vuuruitwerking en niet omgekeerd.

Deze mag niet afhankelijk blijven van, veel minder beperkt worden door de munitie, die elk oogenblik kan vermeerderd worden. Ons kwam nooit het streven gerechtvaardigd voor, de uitwerking van het infanterievuur aan de knellende banden te leggen van een te schrale munitievoorraad, die naar goetvinden kan uitgebreid worden. Zoolang die banden bestaan, moet men daarmede ten volle rekening houden, maar intusschen niet verzuimen,

die zoo spoedig mogelijk te verbreken. Of heeft de artillerie ooit een anderen weg bewandeld om haar vuur de volle uitwerking te verzekeren? Waar en door wien is ooit de regel verkondigd, dat zij boven de 2000 M. haar vuur niet mag openen, ten einde op de voordeeligste afstanden geen munitiegebrek te duchten? Wie heeft de artillerie durven aanbevelen om alleen op de kleinere afstanden te vuren, daar zij op de grootere afstanden meer munitie behoeft, om dezelfde uitwerking te verkrijgen? Aan dergelijke vragen is nooit gehoor verleend. De artillerist heeft wijselijk er steeds naar gestreefd, zijn arbeidsveld uit te breiden en gelijktijdig zijn munitie evenredig te vermeederen.

Waarom dan bij de infanterie in omgekeerde zin gehandeld, waarom de pijlen in haar koker noodeloos beperkt, om daarna, op die schadelijke beperking, tactische regels te bouwen?

Loopt men zoodoende niet gevaar in het nadeel te staan tegenover elken tegenstander, die het gezond verstand heeft, zich van die schadelijke banden te bevrijden, en daardoor te beschikken over het volle arbeidsvermogen in de infanterie aanwezig?

Gaarne deelen wij daarom de meening, dat het beter is om op de grootere afstanden niet te vuren zoodra gevaar bestaat voor munitiegebrek op de kleinere afstanden. Maar tevens zijn wij beslist van oordeel, dat de munitievoorraad uitgebreid, in de munitie-aanvulling voorzien moet worden, zoodra het blijkt, dat een degelijke vuuruitwerking op de grootere, regelmatig oorzak wordt van munitiegebrek op de kleinere afstanden.

Wij willen daarom met den Schrijver nader een vergelijkend onderzoek instellen naar de hoeveelheid munitie, op de verschillende afstanden noodig, voor een standvastige uitwerking. Verdeelen wij daartoe de afstanden in vier groepen, 0 tot 3, 3 tot 6, 6 tot 10 en 10 tot 16 H.M., die wij met de cijfers I, II, III en IV aanwijzen, en onderscheiden wij in elke groep drie toestanden: de liggende, de knielende en de staande houding, door de letters a, b en c aangeduid.

Is nu de uitwerking in groep I, dus voor het vizierschot 100%, dan is die uitwerking op de overige afstanden ongeveer de volgende:

	I.	II.	III.	IV.
a.	100.	50.	25.	10.
b.	100.	90.	60.	25.
c.	100.	95.	65.	30.

Voor gelijke uitkomsten gelden derhalve, in ronde cijfers, de volgende betrekkingsetallen tusschen de hoeveelheden munitie, die in elk dier gevallen noodig is:

	I.	II.	III.	IV.
a.	1.	2.	4.	10.
b.	1.	1.	1,7.	4.
c.	1.	1.	1,5.	3,5.

De Schrijver houdt zich echter niet aan deze verhoudingen. Hij acht de schadelijke werking van mischattingen en andere oorzaken grooter, naarmate de afstand toeneemt en neemt daarom de getallen onder II, III en IV achtereenvolgens 2, 3 en 4 maal grooter. Daardoor bekomt hij ten slotte deze waarden :

	I.	II.	III.	IV.
a.	1½.	4.	12.	40.
b.	1.	2.	6.	16.
c.	1.	2.	6.	14.

Wij zullen den Schrijver hier niet in zijn betoog storen, en daarom, maar ook daarom alleen zijn betrekkinggetallen, voorshands ongewijzigd overnemen. Dus blijven wij den heer ROTHPLETZ voorloopig op den voet volgen, en nemen aan, dat een bataljon het vuur op 1600 M. opent, en daarbij aan elke compagnie een der vier groepen, en wel de gelijknamige is aangewezen. De 1ste compagnie vuurt dus op den afstand I, de 2de compagnie op den afstand II, enz.

Er zijn dan noodig voor gelijkheid van uitwerking tegen doelen in de toestanden *b* en *c*, alzoo in knielende of staande houding, voor de 1ste compagnie, afstand I (kleiner dan 300 M.) 1 minuut snelvuur, met 12 schoten per geweer 2000 (1)

2de compagnie, afstand II (3—6 H.M.) 3 a 5 minuten groepen- en snelvuur 4000 (2)

3de compagnie, afstand III (6—10 H.M.) 10 a 15 minuten individueel vuur 12000 (6)

4de compagnie, afstand IV (10—16 H.M.) 30 a 45 minuten salvovuur 30000 (15)

Te zamen 48000 patronen.

Tegen doelen in den toestand *a*, dus in liggende houding, zou die hoeveelheid munitie in de vier verschillende tijdperken volgenderwijze verdeeld zijn :

1ste tijdperk	80000 patronen	(40).
2de »	24000 »	(12).
3de »	8000 »	(4).
4de »	3000 »	(1½).

Te zamen 115000 patronen.

Indien bij de vredesoefeningen op 20 a 40 treffers per 100 schoten wordt gerekend, dan zal men in den oorlog 1 a 2 ⅔ mogen verwachten. Met 2 ⅔ vindt men bij de toestanden *b* en *c* op 48000 patronen ongeveer 1000 en voor elk moment dus 250 treffers. Hieruit volgt dat de procenten treffers bedragen in het

1ste tijdperk	250 van 30000 patronen,	dus	0,8 ⅔.
2de »	250 » 12000 »	»	2,08 ⅔.
3de »	250 » 4000 »	»	6,25 ⅔.
4de »	250 » 2000 »	»	12,5 ⅔.

De toestand a geeft in het

1ste tijdperk	$\frac{100}{80000}$	$\times 250$	of	$0,3\frac{1}{2}$	treffers.
2de »	$\frac{100}{24000}$	$\times 250$	»	$1\frac{1}{3}$	»
3de »	$\frac{100}{8000}$	$\times 250$	»	$3\frac{1}{3}$	»
4de »	$\frac{100}{3000}$	$\times 250$	»	$12\frac{1}{3}$	»

(Wordt vervolgd.)

BEANTWOORDING DER BESCHOUWINGEN VAN DEN HEER KOOLEMANS BEIJEN
OVER DE PROEVE VAN EEN WETBOEK VAN MILITAIR STRAFRECHT

DOOR

Mr. J. H. BEAUJON.

Gaarne maak ik gebruik van de gelegenheid door de Redactie van *De Militaire Spectator* aangeboden, om eenige opmerkingen kenbaar te maken aangaande de door den Heer KOOLEMANS BEIJEN in dat tijdschrift geleverde beschouwingen (1) over de door mij in het licht gegeven »Proeve van een wetboek van militair strafrecht».

De Heer K. B. had gaarne een enkelen wenk omtrent de militaire rechtsmacht gevonden, omdat hij van oordeel is dat deze bij de samenstelling van een militair strafwetboek niet buiten beschouwing kan blijven. Hij acht het zelfs noodig dat de strafwet zelve over het voor die rechtsmacht aangenomen beginsel duidelijk uitspraak doe. Tot bewijs hiervoor wordt aangevoerd art. 19 der Proeve, dat te veel zou zijn als de zoogenaamde gemengde delicten aan de kennisneming van den burgerrechter worden onderworpen, te weinig daarentegen als de militaire rechter daarover oordeelen moet. Waarom art. 19 in het eerste geval te veel zou zijn, wordt niet gezegd. Toch niet omdat de militaire rechter het niet zou kunnen toepassen? Maar dan past de burgerrechter het toe. De rechter toch past alle bepalingen toe, die op de zaak aan zijn kennisneming onderworpen toepasselijk zijn, onverschillig waar die voorkomen. Te weinig zou de bepaling zijn, omdat indien de gemengde misdrijven onder de rechtsmacht van den militairen rechter vallen, meer gemengde misdrijven genoemd moesten zijn, en ook meer met zwaardere straf bedreigd. Een nachtwacht b.v., een politie-agent of ander burgerpersoon, die goederen steelt, waarvan hem de bewaking is toevertrouwd, zou niet zoo strafbaar zijn als de schildwacht, die hetzelfde feit pleegt, omdat

(1) *Militaire Spectator* 1863, N°. 9, bladz. 621—642; N°. 10, bladz. 747—743; N°. 11, bladz. 793—810; N°. 12, bladz. 903—920; 1884, N°. 1, bladz. 1—18.

deze, uit een militair oogpunt, wegens de aanmerkelijke schending van het militair consigne, een zwaardere straf verdient, welke door den militairen rechter moet worden opgelegd. Aangenomen, dat de schildwacht een zwaardere straf verdient, waarom moet die juist door den militairen rechter worden opgelegd? Kan de burgerrechter niet even goed de zwaardere straf opleggen? Of zou die niet in staat zijn het gewicht van het militair consigne te begrijpen? Maar er is geen reden om den schildwacht zwaarder te straffen dan den politiebeambte. Voor beiden geldt de verzwareing: de schending van een bijzonderen dienstplicht, die voor den een niet minder heilig mag zijn dan voor den ander.

Evenals de burgers, bij wie militairen ingekwartierd worden door zwaardere strafbepalingen worden beschermd, zou de Heer K. B. ook zwaardere strafbepalingen gerechtvaardigd achten voor misdrijven in de kazernes, door soldaten tegen elkander gepleegd. De Heer K. B. schijnt te meenen dat het gedwongen verblijf in hetzelfde huis bij inkwartiering de reden voor de verzwareing der straffen bij art. 19 is. Dit is echter het geval niet; de reden is de bescherming, die in dat geval verleend moet worden aan weerlooze ongewapende burgers, aan vrouwen, kinderen, zieken, zwakken en bejaarden, tegen de mogelijke woestheid van gewapende soldaten. De opmerking van den Heer K. B. wordt al wederom voornamelijk gegrond op het bestelen van den kameraad in het slaapkwartier, de chambrée of de stallingen, waarover ik reeds op bladz. 50 der Proeve gesproken heb. De inconsequentie van onze Crimineele Wetboeken ten aanzien van dit punt, doet, zegt de Heer K. B., aan het beginsel geen afbreuk. Zeer juist, als het beginsel goed was; maar dat is het niet, en als bewijs hiervoor mag wel gelden, dat de bepaling van art. 191 C. W. k. t. l. niet bestaat bij de marine, waar de verplichte samenwoning aan boord zooveel nauwer is dan in de kazernes, en dat toch nooit daaraan behoefte is gevoeld.

Art. 191 bedoelt alleen het stellen van een *minimum*, een reden welke wegvalt waar geen minima van straffen zijn aangenomen. Het bij art. 310 Wetboek van Strafrecht tegen diefstal bepaalde maximum van 4 jaren gevangenisstraf, is hooger dan volgens de sedert 1826 gevolgde jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof bij toepassing van art. 191 C. W. k. t. l. opgelegd mag worden. Bij die jurisprudentie toch is aangenomen, dat de straf alsdan niet zwaarder mag zijn dan 3 jaren kruiwagen- (militaire gevangenis-) straf, op grond dat tegen het zwaardere misdrijf van diefstal gepaard met desertie bij art. 152 C. W. k. t. l. slechts kruiwagen- (militaire gevangenis-) straf van 3 jaren is gesteld (1).

Niet alleen hier, maar ook op andere plaatsen (2) komt het mij voor, dat de Heer K. B. in verband met zijn gevoelen over de rechtsmacht, de straf

(1) Mr. POLS, *Crimineel Wetboek*, 2de uitgaaf, bladz. 525, vermenigt zich geheel met deze jurisprudentie.

(2) Zie b.v. *M.d. Spect.* 1884, N°. 1, bladz. 10 *in fine* en 11.

zwaarder dan bij het gewone strafrecht bepaald wil zien, alleen om een gewoon misdrijf tot een zongenaamd gemengd misdrijf te maken, ten einde het onder de militaire jurisdictie te kunnen brengen. Dit nu acht ik niet alleen verkeerd, maar zelfs ongeoorloofd. De zwaarte van de straf moet uitsluitend gegrond zijn op de zwaarte van het misdrijf. Van allen invloed daarop behoort uitgesloten te blijven de rechtsmacht van den rechter, aan wiens kennisneming men het misdrijf onderworpen wil zien. Het is ook niet noodig, de misdrijven, welke men onder de rechtsmacht van den militairen rechter gebracht wil hebben, alle in het Wetboek van militair strafrecht op te nemen. Bij de regeling van de militaire rechtsmacht zouden de categoriën bepaald moeten worden der misdrijven, welke men daaronder brengen wil, onverschillig of die misdrijven in het Wetboek van militair Strafrecht of in het gewone Wetboek van Strafrecht voorkomen. Het militair strafwetboek moet alleen de strafbepalingen bevatten, die van het gemeene strafrecht afwijken.

Naar mijn bescheiden (1) meening is het wenschelijk dat de militaire

(1) Vooral in dit geval zeer bescheiden, omdat de rechtsmacht van den burgerrechter over gemeene misdrijven door militaire schrijvers wordt voorgestaan. In het praedvies door den Kolonel DEN BZEN PUCHUGARI, over deze quaestie aan de Juristen-vereeniging ingediend (Handelingen der Juristen vereeniging, 1881, I, bladz. 172—237) wordt die regeling krachtig verdedigd. Is het echter den kundigen schrijver gelukt alle bezwaren te wederleggen? Ik zou meenen dat b.v. het afleggen van beëdigde verklaringen in handen van officieren-commissarissen op vraagpunten, al wordt dit slechts voor enkele gevallen als hulpmiddel aangegeven, hoogst bedenkelijk is. De voornaamste grief tegen de bestaande militaire rechtapleging is juist dat de getuigen niet door den rechter zelve worden gehoord. Tronwens met het oog op art. 175 Wetboek van Strafvordering, zou de burgerrechter aan zoodanige verklaringen geen volle bewijskracht kunnen toekennen. Evenmin is het betoog (bladz. 227) afdoende dat voor de rechtsbepaling in strafzaken, rechtakennis, en een juist begrip van toerekenbaarheid, provocatie, cumulatie van misdrijf enz. noodig zijn, en dat die met van den officier kunnen worden verwacht of gevorderd. Is dit waar, dan mag hem ook de rechtsmacht over militaire delicten niet worden toevertrouwd; quaestien over provocatie komen daarbij wel het meest voor. En hoe dan bij de marine? Op zee en in vreemde havens moeten de krijgscaden wel over alle misdrijven oordeelen. En toch de zee-officier heeft nog minder tijd en gelegenheid, om zich met rechtsstudie bezig te houden, dan de officier der landmacht. Daarbij komt dat hij de rechtskundige voorlichting mist, die de krijgscaden der landmacht in den Auditor kunnen vinden. Met recht zegt Prof. PONS, vroeger Auditor militair en Advocaat Fiscaal voor 's Konings zee- en landmacht, in zijn praedvies aan de Juristen-vereeniging over de vraag der militaire rechtsmacht (1881, I, bladz. 251): «Het is een dwaling te roemen dat de toepassing van het gewone strafrecht meerdere of andere bezwaren oplevert dan de toepassing van het militaire. Zijn de militaire vescharen ongeschikt, om over de commune misdrijven te oordeelen, dan zijn zij ook ongeschikt, om over de militaire misdrijven te oordeelen. Voor zoover mijn ondervinding mij in staat stelt een oordeel te vellen, levert het militaire recht oneindig meer en moeilijker rechtsvragen aan den militairen rechter, het gemeene strafrecht».

Bestrijdt men de militaire jurisdictie over gemeene misdrijven, op grond van de ongelijkheid der rechtsbepaling, — door haar van de landmacht op den burgerrechter over te brengen en bij de zee-macht aan den militairen rechter te laten, dan ontstaat juist een stuitende ongelijkheid, dewijl dan verschil van rechtstoestand zou ontstaan tusschen personen, die allen tot den militairen stand behoren.

Ten volle beaam ik wat de Heer K. H. in de vergadering der vereeniging tot beoefening van de krijgswetenschap op 28 Febr. 1883 gezegd heeft: «Alle gezag, vreemd aan het militaire, hetwelk zich plaatst tusschen den soldaat en zijn meerdere, doet afbreuk aan het krjgsgesag». Maar is

jurisdictie zich uitstrekke over alle misdrijven. Wil men dit echter niet, men neme een zuiver stelsel aan en brenge ook de zogenaamde gemengde misdrijven onder de burger-rechtsmacht. De Kolonel DEN BEER POORTUGAEL heeft in zijn in de noot aangehaald praeadvies, naar mijn inzien voldoende aangetoond, dat in die misdrijven geenerlei militair karakter te vinden is.

De schutterijen heb ik niet in art. 1 der Proeve vermeld, omdat ten aanzien van hare leden geen bepaling bestaat, als die van art. 130 der wet op de nationale militia.

De wet op de schutterijen mag niet in het voorbijgaan bij een art. van de militaire strafwet op zulk een belangrijk punt worden gewijzigd.

Zou het geen aanbeveling verdienen, vraagt de Heer K. B., in de toekomstige militaire strafwet ook de disciplinaire straffen en de overtredingen tegen de krijgstucht op te nemen? Ik geloof het niet.

De overtredingen tegen de krijgstucht, welke aan de disciplinaire correctie worden overgelaten, kunnen niet gelijk worden gesteld met die overtredingen, welke in het 3de Boek van het Wetboek van Strafrecht voorkomen. Deze hebben gevolgen die naar buiten werken; zij verstoren de algemeene veiligheid en openbare orde; de krijgstuchtelijke overtredingen echter betreffen alleen de inwendige dienstregeling, of zulke handelingen of gedragingen, die, op zich zelve eigenlijk niet strafbaar, echter voor het behoud der militaire orde bij den militair niet geduld mogen worden.

De krijgstuchtelijke bestraffing is dan ook in haren aard geheel verschillend van een rechtelijke veroordeeling; het onderzoek en de afdoening der krijgstuchtelijke overtredingen kunnen onmogelijk gepaard gaan met al de waarborgen, die een rechtelijke beslissing eischt. GERARD merkt in zijn uitgave van den *Code Pénal militaire Belge, expliqué par les rapports et les débats parlementaires*, Brussel 1877 op art. 1 aan: »les contraventions militaires ne figurent pas dans ce Code, parceque ce sont des fautes disciplinaires prévues et punies par le règlement de discipline. De tous temps ces fautes ont été considérées comme étrangères au droit pénal, n'étant pas susceptibles d'être soumises au jugement d'un tribunal de répression. En effet, les punitions disciplinaires ne sont pas des peines proprement dites. L'officier qui punit son inférieur n'agit pas comme juge; il agit comme tuteur chargé de l'éducation militaire de ses subordonnés; il ne fait qu'exercer un pouvoir analogue à celui du père de famille ou de l'instituteur, lorsque l'un corrige ses enfants et l'autre ses élèves.»

Art. 6 der Proeve wordt aangehaald als bewijs dat het noodig is te gelijk

deze uitspraak waar, dan geldt zij in hare volle algemeenheid. Het is zooals de Heer K. B. verder opmerkt: »De uitoefening van de rechterlijke functiën verheft het prestige van den meerdere, tegenover zijnen mindere». Dat prestige zou verminderd worden, als de mindere, — zij het ook slechts wegens commune misdrijven, — aan de rechtsmacht van den burgerrechter wordt onderworpen.

met de andere straffen ook de krijgstuchtelijke te regelen. In navolging der bepaling van art. 10 der wet van 14 November 1879 (S. 193) is dat art. aldus gesteld, omdat het hutarrest op zee toch wel altijd als krijgstuchtelijke straf voor de marine zal blijven bestaan. Maar de uitvoering zal verschillen naar de soort en de inrichting der schepen; de bepaling daarvan zou moeten treden in bijzonderheden, te uitvoerig voor een strafwet, die zoowel voor de landmacht als voor de zeemacht bestemd is. Voor die beide deelen der krijgsmacht zullen bovendien ook wel afzonderlijke reglementen van krijgstucht noodig zijn. In Duitschland bestaat behalve afzonderlijke *Disziplinar-Straf-ordnungen für das Heer* en *für die Marine* nog een bijzondere *Verordnung, betreffend die Vollstreckung von Arreststrafen auf den in Dienst gestellten Schiffen und Fahrzeugen der Marine*. Wel verre dus dat art. 6 de noodzakelijkheid zou aantoonen van gelijktijdige regeling van straffen voor misdrijven en krijgstuchtelijke overtredingen, bewijst het veeleer dat afzonderlijke regeling wenschelijk wordt geacht, omdat het anders natuurlijker zou geweest zijn de wijze van uitvoering bij dit art. te regelen, en bij de disciplinaire straffen naar dit artikel te verwijzen.

Tegen de doodstraf heeft de Heer K. B. geen bedenking, maar hij verwondert zich die niet bedreigd te zien tegen desertie naar den vijand (art. 73 der Proeve) en zou haar zelfs bij de desertie in de unbijheid van den vijand gerechtvaardigd achten.

Zonder van het stelsel van het Wetboek van Strafrecht af te wijken, kan de doodstraf noch in het eene noch in het andere geval worden bedreigd. Als gewone straf is de doodstraf niet alleen in het gewone maar ook in het militaire strafrecht afgeschaft; alleen als noodrecht wordt zij bij het militaire strafrecht in sommige gevallen toegelaten. Bij desertie kan, dunkt mij, dat noodrecht zich niet voordoen; als de deserteur gevat is, dan kan het voor het behoud van een troepenmacht of schip niet noodzakelijk zijn hem ter dood te brengen (1). Wordt hij strijdende met den vijand tegen een Nederlandsche krijgsmacht gevangen gemaakt, dan kan hij als schuldig aan militair verraad, volgens art. 35 der Proeve in verband met het 1ste lid van art. 102 van het Wetboek van Strafrecht ter dood worden verwezen. Over het algemeen zal bij desertie naar den vijand doorgaans samenloop met militair verraad plaats grijpen (2).

Voor de vervanging der doodstraf met vervallenverklaring wenscht de Heer

(1) In het geval van art. 104 N. 2, Wetboek van Strafrecht is dit anders; daar blijft de schuldige op het schip of bij de troepen, en kan hoogst gevaarlijk zijn. Bij artt. 161 en 162 C. W. v. l. l., wordt het helpen of verbergen van deserteurs ook zwaarder gestraft dan de desertie zelve.

(2) In de gevallen van art. 41 zou de doodstraf onder sommige omstandigheden, wel gerechtvaardigd kunnen zijn, en daarom zou ik daarbij als 2de lid willen bijvoegen: „al indien daardoor eehrik of verwarring onder het krijgsvolk kan worden teweeggebracht, kan de doodstraf worden toegepast“.

K. B. levenslange gevangenisstraf bepaald te zien. Daar de doodstraf zonder vervallenverklaring door gevangenisstraf van twintig jaren vervangen wordt, zou dat buiten alle evenredigheid zijn met de zwaarte dier bijkomende straf.

Ook tegen de toepassing der gevangenisstraf op militaire misdrijven wordt door den Heer K. B. geen bezwaar gemaakt; alleen wordt het wenschelijk geacht dat sommige misdrijven, wanneer zij door militairen worden bedreven, altijd zwaarder strafbaar gesteld worden, dan wanneer zij door burgers zijn gepleegd. Als voorbeelden worden genoemd belediging en feitelijke gewelddadigheden tegen meenderen in rang. Bij insubordinatie treedt het militair karakter het meest op den voorgrond bij die beledigingen en feitelikheden, welke in het burgerlijk leven niet als bijzonder zwaarwichtig zouden worden beschouwd (1); dan toch moet het meest de schending van het militair gezag worden gestraft. Wanneer feitelikheden zwaar lichamelijk letsel of den dood ten gevolge hebben gehad, komen mij de straffen van het Wetboek van Strafrecht zwaar genoeg voor.

Met het oog op de straffen, die onder de bestaande zoo gestrengte militaire strafwetten, zoowel door de krijgsraden bij de zee- en bij de landmacht als door het Hoog Militair Gerechtshof, wegens beledigingen, bedreigingen of feitelikheden door minderen tegen meenderen gepleegd, opgelegd worden, meen ik in de Proeve de straffen hoog genoeg te hebben gesteld. Een algemeene verzwaaring, als door den Heer K. B. wordt gewenscht, zou ik niet gerechtvaardigd achten, vooral niet als de feiten buiten dienst zijn voorgevallen. Volgens de vroegere rechtspraak van het Hoog Militair Gerechtshof werd in dit geval het vergriep niet als insubordinatie gestraft (2).

Als laatste lid zou ik aan art. 56 willen toevoegen de volgende bepaling:

»In de gevallen bij het vorige lid vermeld kan de doodstraf worden toegepast, wanneer dit voor het behoud van orde en krijgstucht noodzakelijk is».

De straf van cassatie zou de Heer K. B., als te licht, geheel willen doen verdwijnen. Zij kwam mij in een militair strafstelsel vooral geschikt voor, omdat zij voornamelijk het eergevoel treft, en dus voor den officier als zeer afschrikkend mag worden beschouwd. Die meening wordt bij mij niet verzwakt door het medegedeeld geval van den officier, die gecasseerd met vervallen- en onbekwaam verklaring om den lande immer weder te dienen, denzelfden dag waarop hij die straf op het schavot had ondergaan, gezeten in zijn rijtuig in het openbaar verscheen als of niets ongewoons met hem

(1) Om die reden wensch ik in art. 43 eenige wijziging te brengen. Ten eerste moet de aanhef zijn: »Bij die eenen meerdere in rang beledigt of bedreigt" enz. Maar vooral wil ik daaraan als voorlaatste lid toevoegen: »De feiten vermeld bij de artt. 424 en 425 Wetboek van Strafrecht door eenen mindere tegen eenen meerdere in rang gepleegd, worden als belediging volgens dit artikel gestraft».

(2) Mr. PELS, *Criminel Wetboek voor het koninkrijk te lande*, 2de uitgave, Bladz. 322.

voorgevallen was. Zulke personen zijn buitengewoon zeldzame verschijnselen.

Mocht de cassatie behouden worden, dan is de Heer K. B. van meening dat het verlies der aanspraak op pensioen daaraan niet verbonden mag blijven.

De aanspraak op pensioen wordt door trouwe plichtsvulling verkregen. Kan de officier, die wegens misdrijf tegen zijn plicht als militair, — want tegen andere misdrijven is de cassatie niet bedreigd, — tot cassatie is veroordeeld, zich op trouwe plichtsvulling beroepen? De cassatie is daarenboven bij de Proeve behalve in één geval (1), nooit de eenige straf; wanneer de rechter dus van oordeel is, dat het verlies van de aanspraak op pensioen een te zware straf voor het gepleegde vergrijp zou zijn, dan kan hij een andere straf opleggen.

Dat de aanspraak op pensioen een verkregen recht is, zal door niemand worden betwist. Maar kan zij daarom niet door misdrijf verbeurd worden? Is zij heiliger recht dan het recht op het leven of het recht op de vrijheid? Van „oneerlijkheid“ kan hier geen sprake zijn. Vooreerst draagt de officier niets bij voor zijn eigen pensioen; dat die bijdrage begrepen zou zijn in te lage bezoldiging kan niet worden toegegeven, daar tal van burgerlijke ambtenaren met nog geringer traktementen dan de officieren, voor hun pensioen korting moeten ondergaan. Maar ten tweede doet de korting niets ter zake. Waar niemand aan den Staat het recht ontzegt om geldboete als straf te bepalen, daar kan ook de verbeurte van gestorte gelden als straf niet onrechtvaardig worden genoemd. Het is maar alleen de vraag of de straf evenredig is aan het misdrijf.

De Staatscommissie belast geweest met het ontwerpen van het Wetboek van Strafrecht, heeft, bij de toelichting op artt. 21 en 22 van haar ontwerp eener invoeringswet, de vraag overwogen of na het vervallen der lijf- en oteerende straffen, in de plaats daarvan de veroordeeling tot een meer of minder langdurige vrijheidsstraf het genot van pensioen moest doen ophouden, en die vraag ontkennend beantwoord. Met dit gevoelen heeft de Staatscommissie, bij K. B. van 26 Januari 1881 N°. 18 benoemd om de bestaande pensioensregeling voor burgerlijke ambtenaren te onderzoeken, zich vereenigd (2). De grond voor de ontkennende beantwoording was echter niet de schending van een verkregen recht noch de verkorting van de goede trouw, maar de ongelijkheid voor de wet, die door het verlies van het pensioen zou ontstaan, daar dit een straf zou zijn niet voor iederen schuldige, maar alleen voor diegenen, die tot pensioen gerechtigd zijn. Die ongelijkheid bestaat niet bij cassatie, daar alle officieren aanspraak op pensioen óf reeds verkregen hebben óf verkrijgen zullen.

Dat trouwens de Staatscommissie tot onderzoek der pensioensregeling de

(1) Bij samenspanning van officieren tot desertie in tijd van vrede; een misdrijf haast ondenkbaar, maar waarvoor het verlies van aanspraak op pensioen zeker niet te zwaar zou zijn.

(2) Bladz. 157 van haar in 1882 uitgebracht verslag.

verkregen aanspraak op pensioen niet als een voor verbeurte bij straf onaanvaardbaar recht beschouwde, blijkt uit art. 6 van het bij haar verslag gevoegd ontwerp eener wet tot regeling van de pensioenen der burgerlijke ambtenaren; bij dat art. wordt bepaald dat alle aanspraak op pensioen verloren gaat. »1°. enz. 2°. voor hem, die ontslagen wordt uit hoofde van wangedrag, onzedelijkheid of merkelijke achteloosheid, of omdat hij zijn post eigendunkelijk heeft verlaten, en 3°. voor hem, die bij of tengevolge van een rechterlijke uitspraak van zijn ambt wordt ontzet (1)».

Bij de sedert 1868 herhaaldelijk gedane indiening der wetsontwerpen tot herziening van het militaire strafstelsel, is steeds de bepaling gehandhaafd, dat de straffen van cassatie, vervallenverklaring en ontzegging, de aanspraak op pensioen verloren doen gaan. Ernstigen tegenstand heeft die bepaling nooit ontmoet; slechts éénmaal, in het zittingjaar 1869—1870, bij de behandeling in de afdelingen der Tweede Kamer is in één afdeeling door sommigen de bedreigde verbeurte van pensioen onbillijk geacht, op grond dat de militaire officier, die 55 leef- en 40 dienstjaren telt, een recht op dat pensioen verkregen heeft; dat het zijn eigendom, een wettige bezitting is, welke hem niet meer mag worden ontnomen. Deze meening werd echter terstond in die afdeeling bestreden: »de strafwet», werd daartegen aangevoerd, »kan ook verbeurte van een deel van het vermogen bedreigen; de boetstraffen leveren daarvan het bewijs. Maar de meerderheid der afdeeling achtte het wenschelijk om de verbeurdverklaring van pensioen niet voor den rechter verplichtend te maken, maar facultatief te bedreigen».

De Heer K. B. beweert dat, volgens de Proeve, wanneer de rechter een officier tot cassatie veroordeelt en daarbij vervallenverklaring van den militairen stand of ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen tegen hem uitspreekt, hij alsdan eigenlijk twee malen wordt ontslagen. Dit komt mij niet juist voor. Door de cassatie wordt volgens de Proeve het recht om bij de gewapende macht te dienen, niet verloren; de gecasseerde kan onmiddellijk weer als mindere militair in dienst worden aangenomen. Wil de rechter den schuldige dat recht ontnemen, dan moet hij de ontzetting daarvan of de vervallenverklaring van den militairen stand uitspreken. De ontzetting heeft wel van rechtswege het ontslag uit den militairen dienst ten gevolge, maar dit is een *gevolg*, niet het *wezen* der straf. Wanneer door de cassatie het ontslag reeds plaats heeft gehad, treedt dat gevolg natuurlijk niet meer in; de ontzetting brengt dan slechts mede het verlies van het recht om bij de gewapende macht te dienen.

De cassatie kan niet worden verdubbeld: het was dus niet noodig te zeggen dat zij niet verdubbeld kon worden; dit zou zelfs vrij vreemd klinken. Tot moeilijkheid zouden dus de bepalingen van art. 57, 3de lid en 74, 2de lid nooit kunnen leiden, maar de redactie zou juister kunnen zijn. De toepas-

(1) Zie aangehaald verslag, bladz. 143.

sing der straf van cassatie zou ik, wanneer het misdrijf ten gevolge van samenspanning is gepleegd, niet willen uitsluiten. Voor den officier is die straf zwaar genoeg om den rechter de bevoegdheid te laten die ook in dat geval te kunnen opleggen; in het geval van desertie in vredetijd zou zij zelfs voor officieren de eenige straf blijven. De redactie van art. 57, 3de lid en van art. 74, 2de lid, zou kunnen luiden als volgt:

»Indien het voorgenomen misdrijf op de samenspanning gevolgd is (de voorgenomen desertie gepleegd is) wordt de straf van hechtenis niet opgelegd, en kan de gevangenisstraf verdubbeld worden, met inachtneming dat zij den duur van 20 jaren niet mag te boven gaan».

De straf van hechtenis zou de Heer K. B. vervangen willen zien door die van inlijving bij een strafcompagnie.

Als hoofdstraf zou zoodanige inlijving voor een eenigszins langen termijn moeten worden opgelegd, want innerlijk is zij niet zoo zwaar als hechtenis, die toch geheele vrijheidsberoving medebrengt, terwijl bij de inlijving de vrijheid niet geheel wordt benomen. De Belgische wetgever heeft dit ook aldus begrepen, blijkens de bepaling van art. 60 van den Code Pénal militaire, dat wanneer dat wetboek toegepast moet worden op personen, die geen militairen zijn, de straf van inlijving in een strafcompagnie vervangen wordt door een gevangenzetting, waarvan de duur de helft korter is.

Bij legers zooals het onze, voornamelijk bestaande uit miliciens, heeft het veel bezwaar de lotelingen voor langen tijd aan hunne gewone beroepsbezigheden te onttrekken. Niet te verwonderen is het dus dat de Belgische krijgsraden aarzelen de straf van inlijving op miliciens toe te passen (1).

Welke bezwaren bestaan echter tegen de straf van hechtenis? Twee citaten moeten ons die doen kennen. Het een uit een geschrift van Mr. VAN HEES VAN BERKEL, die zegt: »Wegens dikwijls slechts lichte misdrijven tot eenige maanden gevangenisstraf veroordeeld, vervallen zij (de jonge soldaten) weldra tot de grootste werkeloosheid en verveling en worden in de school van veel grootere misdadigers, in welker gezelschap zij zich censklaps geplaatst zien, tot andere misdrijven aangespoord en opgeleid». De Heer VAN HEES VAN BERKEL schreef in 1854 met het oog op de correctioneële gevangenisstraf van den Code Pénal; zijn woorden zijn niet van toepassing op de hechtenis van het Wetboek van Strafrecht, omdat in de strafgestichten voor hechtenis bestemd, geen zware misdadigers komen, en omdat art. 20 in verband met

(1) De Heeren MORRAN en DEJONGH zeggen in hun *Commentaire du Code Pénal militaire*, intr. pag. IX en X: Cette peine dans bien des cas est excessive. Doit elle être infligée? Les conseils de guerre hésitent, et l'on voit alors se produire ce spectacle singulier de juges cherchant obstinément à trouver des circonstances atténuant la culpabilité du prévenu.

Des circulaires ministérielles ont taché d'enrayer cette tendance des conseils de guerre. . . . Avertissement souvent superflu, car dans de semblables circonstances, l'évidence des faits entraîne la violation des principes, et la prison militaire est substituée à l'incorporation dans une compagnie de correction.

art. 14 van dat Wetboek verplichting tot werkzaamheid oplegt. Het andere citaat is uit den reeds in de noot aangehaalden *Commentaire du Code Pénal militaire* van de Heeren MURFAC en DEJONGH, advocaten te Brussel, het luidt: »L'emprisonnement, appelé détention, était une peine dont le Code Hollandais faisait abus, et qui produisait un effet déplorable sur les soldats. Ceux qui en étaient frappés, étaient envoyés à la prison de Vilvorde ou à la maison pénitentiaire de St. Hubert. Ils y vivaient dans l'oisiveté, se désaccoutumaient de la discipline militaire et étaient bientôt perdu pour l'armée". Al wederom hoofdzakelijk de werkeloosheid. Wel komt daarbij de ontwenning aan de krijgstucht, doch daar de gestraften in het strafgesticht aan strenge tucht onderworpen zijn geweest, zal het niet veel moeite kosten hen spoedig wederom aan krijgstucht te gewinnen. Gedurende de hechtenis kunnen de oefeningen wel is waar niet worden voortgezet, maar in dit tijdschrift zelf (1) is door een militairen schrijver opgemerkt dat de plaatsing in een strafklasse de reeds verkregen bedrevenheid doet verloren gaan. De inlijving bij een strafcompagnie zal dus ook die uitwerking hebben.

Dit dit alles blijkt, geloof ik dat er op zichzelf reeds geen reden bestaat om bij de landmacht de straf van hechtenis door inlijving bij een strafcompagnie te vervangen. Er is echter nog een gewichtige reden waarom deze laatste straf naar mijn inzien in een Nederlandsch Militair Strafstelsel niet behoort te worden opgenomen; zij kan namelijk niet bij de marine worden toegepast. In België bestaat dit bezwaar niet, omdat België geen militaire marine heeft. Het mag wel eenigermate verwonderen dat de Heer K. B. dit bezwaar over het hoofd heeft gezien; wel heeft hij verklaard de bepalingen der Proeve alleen met het oog op de landmacht te willen beschouwen, maar dit neemt niet weg dat waar een onmiskenbaar verband tusschen land- en zeemacht bestaat, daarop gelet had moeten worden. Indien toch iederdaad tegen de straf van hechtenis de bezwaren bestaan, die de Heer K. B. opgeeft, dan bestaan die in niet mindere mate voor de marine. Bovendien schijnt het bij den Heer K. B. niet in aanmerking te komen dat de straf van inlijving bij een strafcompagnie op officieren niet toegepast kan worden. Daar de Heer K. B. de cassatie geheel wil doen vervallen, zou er in zijn stelsel voor de officieren geen andere hoofdstraf overblijven dan die van gevangenis- (de doodstraf geldt slechts bij noodrecht). Bij toepassing der gevangenisstraf, zal, de Heer K. B. erkent dit zelf, de militaire rechter, zou niet in alle dan toch zeker in de meeste gevallen, waar het officieren betreft, de vervallenverklaring of ontzetting moeten uitspreken; zou op die wijze de strafwet voor officieren niet te streng worden!

Bij de hechtenis zou ik echter nog in één opzicht van het Wetboek van Strafrecht wenschen af te wijken; ik zou namelijk willen bepalen, dat zij, niet ter keuze van den veroordeelde, maar steeds in afzondering wordt ondergaan.

(1) *Militaire Spectator* 1893, N°. 1, bladz. 51.

De bezwaren door den Heer K. B. tegen de bijkomende straf van plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstucht ingebracht, betreffen eigenlijk de wijze waarop die straf thans disciplinair toegepast wordt of kan worden. Wel wordt in de eerste plaats aangemerkt, dat de hoofdftraf daardoor geheel ter beslissing van den rechter, aanmerkelijk kan worden verzwaaard, maar het is duidelijk dat de klem van het betoog gelegen is in het bezwaar dat in de tweede plaats is aangevoerd, n. l.: »de toepassing dier bijkomende straf, zooals zij thans plaats heeft en bij behoud vermoedelijk wel zou blijven". Het geheele betoog omtrent dit punt geldt de bedenking dat, terwijl de rechter de plaatsing slechts voor één jaar kan bevelen, de commandeerende officier die wegens misdriegen bij de klasse, voor onbepaalden tijd kan opleggen, en alzoo den duur van een door den rechter uitgesproken straf, onbepaald kan verlengen. Dit komt ook mij bedenkelijk voor; er is zelfs meer, de commandeerende officier kan de plaatsing bij de klasse bevelen, waar de rechter die niet kan uitspreken. Volgens art. 14 toech der wet van 14 November 1879 (S. 191) kan de rechter bij eerste desertie de plaatsing bij de strafklasse niet opleggen, terwijl de commandeerende officier, krachtens art. 135 C. W. k. t. l. in verband met art. 31 regl. van krijgstucht dat wel kan doen. Dit alles betreft intusschen alleen de toepassing als disciplineaire straf; maar daarin kan verandering worden gebracht.

De Heer K. B. acht de plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstucht als bijkomende straf te zwaar. Waarom dan de degradatie ook niet als bijkomende straf te zwaar geacht? De degradatie toch is voor onderofficieren zeker niet minder zwaar dan die plaatsing voor de mindere militairen. Waarom dan ook niet gewraakt, maar integendeel gebillijkt, dat de Belgische wetgever de vereeniging der inlijving in een strafcompagnie met andere hoofdftraffen voor sommige misdrijven voorschrijft? Dat de vereeniging daar bij de wet is voorgeschreven, ontnemt niets aan hare zwaarte. Dit beneemt integendeel aan den rechter de gelegenheid om waar hij haar onnoodig oordeelt, haar niet toe te passen.

De opmerking van den Heer K. B. omtrent art. 17 geeft mij gelegenheid, een onjuistheid in de toelichting te herstellen. Het art. behoort te blijven zooals het is, ook wanneer de rechtsmacht wegens gemeene misdrijven aan den burgerrechter wordt opgedragen, want dan wordt het door dezen toegepast.

De Heer K. B. acht het onbillijk tegenover degenen, aan wie de straf van plaatsing in een rijkswerkinrichting mag worden opgelegd, dat zij niet tegen den militair wordt uitgesproken, en wil deze onbillijkheid wegnemen door de bevoegdheid te laten, om tegen den militair die plaatsing uit te spreken, maar de uitvoering der straf te schorsen, voor den vrijwilliger tot na expiratie van zijn loopenden dienstdag, en voor den milicien tot aan zijn vertrek met groot verlof. Dus voor den vrijwilliger, die zich aan dronken-

schap op den openbaren weg of aan bedelarij heeft schuldig gemaakt, plaatsing in een rijkswerkenrichting na 5 of 6 jaren, als zijn verbintenis nog zoo lang loopen moet! En dan nog telkens vóór den afloop van 16 maanden, een daad van vervolging om de verjaring te stuiten!

Over de beteekenis van sommige uitdrukkingen in militairen zin, zal ik met den Heer K. B. — een militairen deskundige — niet twisten. Hetgeen ik daaromtrent aangeteekend heb, geef ik gaarne voor beter.

Ik wensch echter op te merken dat in art. 40 N°. 1 en 2 de woorden *vesting*, *sterkte* en *post* niet synoniem zijn. Door *vesting* bedoelde ik aan te duiden een door vestingwerken versterkte stad, welke uitgebreide beteekenis, naar ik meen, niet aan het woord *sterkte* kan worden gegeven, en door *post* elke niet versterkte stelling. Ook het Duitsche militair Strafwetboek (§ 63 N°. 1 en 2) maakt onderscheid tusschen de in art. 40 N°. 1 en 2 der Proeve bedoelde gevallen.

Van het begrip van *dienst* een omschrijving te geven, waardoor voor alle mogelijke gevallen twijfel voorkomen wordt, zal, geloof ik, bezwaarlijk blijken. De definitie door den Heer K. B. van het woord »dienstbetrekking» gegeven (1), schijnt mij daartoe onvoldoende. De uitdrukking »algemeene gang van den dienst» heeft geen meer bepaalde beteekenis dan het woord »dienst» zelf. Het zal veel veiliger zijn in de gevallen van twijfel het oordeel aan den rechter over te laten, dan door een definitie, welke niet volkomen juist is, de mogelijkheid van twijfel te vermeerderen.

Niet elke ongehoorzaamheid of elke weigering om een door een meerdere gegeven bevel op te volgen, behoort voor den strafrechter te worden gebracht. Dit moet m. i. alleen plaats hebben bij ernstige gevallen; de lichte moeten aan de disciplinaire correctie worden overgelaten. Evenals bij § 3 van het *Einführungs-Gesetz zum Militar Strafgesetzbuche* is geschied, kunnen onderscheidene der bij de Proeve vermelde misdrijven in lichte gevallen disciplinair strafbaar worden gesteld. Bij reglement van discipline kan worden bepaald dat behalve de krijgstuchtelijke overtredingen, in lichte gevallen ter beoordeeling van den commandeerenden officier, krijgstuchtelijk kunnen worden gestraft de misdrijven vermeld bij art. 45, laatste lid, 46, laatste lid, 47, 54, 79 en 80.

De Heer K. B. meent dat, in overeenstemming met de redactie van het Wetboek van Strafrecht, het woord »opzettelijk» bij de omschrijving van onderscheidene misdrijven had moeten zijn bijgevoegd, en haalt een reeks van artt. der Proeve aan, waarin het woord »opzettelijk» niet voorkomt, maar erkent dat daarbij niet anders dan aan opzet gedacht kan worden; het woord »opzettelijk» was daar dus onnoodig. Een reeks andere artt. wordt

(1) *Militaire Spectator* 1883, N°. 40, bladz. 743.

nangehaald, waarin dat woord wel voorkomt: in deze artt. was de bijvoeging noodig om aan te duiden dat zonder opzet het feit niet strafbaar is. Verder wordt nog een aantal artt. opgesomd, waarin het woord »opzettelijk» niet aangetroffen wordt, terwijl de daarin vermelde feiten zoowel van opzet als van schuld het gevolg kunnen zijn; in deze gevallen geldt het feiten, waardoor een dienstverplichting wordt geschonden, en welke strafbaar zijn, onverschillig of zij met opzet worden bedreven, of wel het gevolg van verzuim, achteloosheid of nalatigheid zijn.

Opzettelijke afwijking van art. 206 van het Wetboek van Strafrecht is door mij bij art. 51 niet bedoeld. Het verschil is het onwillekeurig gevolg van de geheel gelijke beteekenis, die de bepaling met of zonder het woord »opzettelijk» heeft. Men oordeele:

Art. 206. W. S. Met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren wordt gestraft:

- 1°. hij die zich opzettelijk voor den dienst bij de militie of bij de schutterij ongeschikt maakt of laat maken;
- 2°. hij die een ander op diens verzoek opzettelijk voor dien dienst ongeschikt maakt, enz.

Art. 51. Proeve. Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren wordt gestraft de militair:

- 1°. die zich voor den krijgsveld dienst ongeschikt maakt, of laat maken;
- 2°. die eenen anderen militair op diens verzoek voor den krijgsveld dienst ongeschikt maakt, enz.

Wie zal aan strafbaarheid denken, als de ongeschiktheid bij ongeluk of door onvoorzichtigheid is ontstaan?

In het N°. 2 van art. 206 is het woord »opzettelijk» bepaald te veel. Het art. stemt overeen met § 142 van het Duitsche Strafwetboek, en daar komt in het 2de lid het woord »vorsätzlich» niet evenals in het 1ste lid voor. Het luidt daar, evenals in N°. 2 van art. 51 der Proeve:

»Dieselbe Strafe trifft denjenigen, welcher einen Anderen auf dessen Verlangen zur Erfüllung der Wehrpflicht untauglich macht».

Het woord »opzettelijk» is gemakkelijk bij te voegen in de artikelen, waarbij volgens de Heer K. B. zelve aan niets anders dan aan opzet kan worden gedacht (1). Zou de redactie dan echter in sommige gevallen niet vreemd klinken? Men neme b.v. het eerste dier artikelen (art. 40) en voege daarin het woord »opzettelijk». Het zou dus luiden:

Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of cassatie wordt gestraft:

- 1°. de bevelhebber, die de hem toevertrouwde vesting of sterkte »opzettelijk» aan den vijand overgeeft, zonder vooraf alle middelen van verdediging te hebben uitgeput;
- 2°. de bevelhebber, die in tijd van oorlog zonder gebruik te maken van de

(1) Het geldt hier uitsluitend een kwestie van terminologie; daaraan zal ongetwijfeld bij de vervaardiging eener wet meer zorg moeten worden gewijd, dan in de Proeve daaraan besteed is.

hem ten dienste staande verdedigingsmiddelen, den hem toevertrouwden post »opzettelijk» verlaat of »opzettelijk» aan den vijand overgeeft;

- 3°. de bevelhebber, die in het vrije veld capituleert en de onder zijn bevel staande troepen de wapenen »opzettelijk» doet nederleggen, zonder vooraf alles gedaan te hebben wat zijn plicht van hem eischte;
- 4°. de bevelhebber van een oorlogsschip, die zijnen bodem of de bemanning daarvan aan den vijand »opzettelijk» overgeeft, zonder vooraf alles gedaan te hebben wat zijn plicht van hem eischte;
- 5°. de bevelhebber van een oorlogsschip, die onder een gevecht »opzettelijk» vlucht of afdeinst, of tot eigen veiligheid zich »opzettelijk» uit de hem aangewezen stelling begeeft, zonder dat hij door den uitersten nood tot een dier handelingen gedwongen was.

Evenmin als het Nederlandsch Wetboek van Strafrecht, bevat het Deutsche een algemeene regel over opzet als vereischte voor bepaalde categorie van strafbare feiten. Bij de omschrijving van elk misdrijf wordt telkens wanneer dit noodig is, het woord »vorsatzlich» bijgevoegd. Dat woord komt nochtans niet voor in de §§ 60, 84, 85, 96, 103, 106 en 107 van het *Militär-Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich*, overeenkomende met de artt. 40, 41, 42, 55, 57, 60 en 61 der Proeve.

Omtrent de beschouwingen van den Heer K. B. betreffende de bijzondere misdrijven, slechts enkele opmerkingen.

Met opzicht tot art. 34 der Proeve maakt de Heer K. B. de opmerking, dat voor de daarbij bedoelde gevallen het Wetboek van Strafrecht reeds de bevoegdheid geeft om ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen uit te spreken, zoodat hier hetzelfde wordt voorgeschreven wat reeds in dat Wetboek is bepaald. Dat is geloof ik niet juist; de ontzetting volgens art. 28 N°. 2 Wetboek van Strafrecht heeft niet de gevolgen bij het 2de lid van art. 9 en het 3de lid van art. 10 der Proeve aan vervallenverklaring en ontzetting verbonden.

Door zijn betrekking is de militair, naar mijne meening, tot bijzondere trouw aan den staat, de regering, den vorst en de leden van het vorstelijk huis verplicht. Begant hij opzettelijk een misdrijf tegen deze, dan schendt hij de trouw waartoe hij verplicht is, en pleegt alzoo, als militair, verraad. »Moet de militair» vraagt de Heer K. B. »geacht worden in nauwer betrekking tot den staat, het Hoofd van den Staat of de leden van het koninklijk huis te staan dan de andere staatsburgers». Naar mijn inzien, ja; want zijn verplichting tot trouw als militair brengt dat mede. De woorden van Mr. Pöls, door den Heer K. B. aangehaald, zien op de bepalingen van de bestaande militaire strafwetten, waarin onder den titel van verraad gebracht zijn onderscheiden misdrijven, die geen schending van trouw bevatten

en die in de Proeve onder den titel van misdrijven tegen den militairen plicht zijn gebracht. *Militair verraad* is n. i. niet altijd *landsverraad*; misdrijven welke bij den gewonen staatsburger, die geen bijzondere verplichting tot trouw heeft, niet als verraad kunnen worden beschouwd, kunnen bij een militair wel degelijk het kenmerk van verraad opleveren. Ik wil echter niet ontkennen, dat een meer beperkte opvatting van *militair verraad*, dan door mij is voorgesteld, kan worden aangenomen.

Het komt mij voor dat de manschappen eener vijandelijke patrouille bezwaarlijk onder de omschrijving van verspieters volgens art. 30 der Proeve, gebracht kunnen worden. Die manschappen zijn toch geen personen, die inlichtingen trachten te verkrijgen voor den vijand, zij maken zelve deel van de vijandelijke macht uit, en zijn dus zelve vijanden. Daarbij trachten zij zich wel verborgen te houden bij het doen hunner verkenningen, maar zij handelen gekleed in hunne militaire kleeding en met het openlijk erkende doel om inlichtingen te verkrijgen. Zij kunnen dus, geloof ik, niet gezegd worden op heimelijke wijze te trachten inlichtingen voor den vijand te verkrijgen.

Bepaalde feiten op zichzelf te beschouwen als bewijs van schuld aan het misdrijf van verspieding, wanneer die feiten uit hunnen aard toch geheel onschuldig kunnen zijn, beschouw ik niet als rechtvaardig, al wordt ook het bewijs van onschuld toegelaten. Geven die feiten gegrond vermoeden tot verdenking, dan zal elk bevelhebber niet schromen maatregelen te nemen om den verdachte onschadelijk te maken, hetgeen zonder een veroordeeling geschieden kan.

Het misdrijf van verspieding is volgens art. 36 voltooid, zoodra pogingen zijn aangewend tot het verkrijgen van inlichtingen ten behoeve van den vijand. De verspieder is ten volle strafschuldig ook al bereiken de door hem verkregen inlichtingen den vijand niet, ja zelfs al blijven zijn pogingen tot het verkrijgen van inlichtingen zonder gevolg.

De Heer K. B. wil bij art. 40 bijgevoegd hebben, dat de bevelhebber strafbaar is, wanneer hij in staat van beschuldiging is gesteld na uitgebracht advies van een door den Koning te benoemen raad van onderzoek. Dit is echter een punt van rechtspleging, dat in de strafwet zelve niet te huis behoort (1).

De bepaling van art. 59 C. W. k. t. l. is door mij niet overgenomen,

(1) In het voorbijgaan zij opgemerkt dat de redactie door den Heer K. B. voorgesteld, taalkundig onjuist is. Zij luidt: »Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft: 1° de bevelhebber, die in staat van beschuldiging gesteld na uitgebracht advies van een door Ons te benoemen raad van onderzoek, de hem toevertrouwde sterkte, zonder voldoende redenen, opzettelijk heeft ontruimd of aan den vijand overgegeven of tot die ontruiming of overgave genoodzaakt is geworden ten gevolge van omstandigheden, waarin door hem had kunnen worden voorzien»; enz.

Volgens deze redactie toch is de bevelhebber eerst dan strafbaar wanneer hij de hem toevertrouwde sterkte heeft ontruimd of overgegeven, nadat hij op advies van een raad van onderzoek in staat van beschuldiging is gesteld.

omdat naar mijne meening elk bevelhebber op eigen verantwoordelijkheid moet besluiten en handelen. Hij moet zich nooit kunnen dekken of verontschuldigen met het beroep op een advies van anderen. Neemt men dit aan, dan bestaat er m. i. geen reden om hen, die slechts een raad tot voorlichting gegeven hebben, strafrechtelijk daarvoor verantwoordelijk te stellen.

De beschouwingen van den Heer K. B. over de verplichting van minderen tot gehoorzaamheid aan bevelen van meerderen verdienen aamlachtige overweging, maar dat de moeilijkheden opgelost zouden worden door de voorgestelde wijziging van art. 54 der Proeve, betwijfel ik. De Heer K. B. wenscht art. 54 aldus te doen luiden: „Hij die in dienstbetrekking een, door een meerdere, bevoegd gegeven bevel opzettelijk niet opvolgt, verandert of overschrijdt of die op eenigerlei wijze ten opzichte van zoodanig bevel opzettelijke weigering van gehoorzaamheid te kennen geeft, wordt gestraft:

in tijd van vrede met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of plaatsing in een strafcompagnie van ten hoogste vijf jaren;

aan boord van een oorlogsschip buitengaats of in tijd van oorlog in de nabijheid van den vijand met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaar.

Indien dit voor de veiligheid of voor het behoud der militaire orde noodzakelijk is, kan de schuldige in het geval van het voorgaande lid met de doodstraf worden gestraft.

Als bevoegd gegeven wordt ook beschouwd een bevel, strijdig met de reglementen of voorschriften, indien de meerdere, na daarop opmerkzaam te zijn gemaakt, het uitdrukkelijk herhaalt.

Tegenover den vijand wordt elk bevel als bevoegd gegeven beschouwd.

Als niet schuldig aan eenig misdrijf kan worden vrijgesproken de bevelhebber, die in oorlogstijd op eigen inzicht en verantwoordelijkheid afwijkt van de bevelen, hem van hoogerhand toegezonden, in de meening dat de lastgever, bij het uitvaardigen dier bevelen, niet met den algemeenen toestand bekend was¹.

Het komt mij voor dat het vereischte in het 1ste lid gesteld dat het bevel *bevoegd* gegeven zij, weder wordt omvergeworpen door de bepaling van het 5de lid, dat elk bevel geacht wordt bevoegd gegeven te zijn, wanneer het herhaald wordt, nadat op de onbevoegdheid daartoe opmerkzaam is gemaakt. In den regel toch zal de meerdere zich tot handhaving van zijn gezag gedrongen achten het bevel te herhalen. In het aangevoerde geval, dat met den Heer K. B. persoonlijk heeft plaats gehad, zou deze aan den sergeant, die met beroep op het reglement, weigerde met de manschappen samen te baden, zijn bevel daartoe hebben herhaald, zooals daaruit blijkt dat hij dien sergeant het voorloopig arrest heeft opgelegd. Hetwelk eerst op last van den kapitein werd opgeheven. Nu werd de man door den kapitein in zijn recht hersteld, doch deze had dit niet kunnen doen, indien de wet zoo luidde als de Heer K. B. voorstelt, en de herhaling dus het bevel als bevoegd gegeven

moest doen beschouwen. Op de voorgestelde wijze wordt derhalve het doel niet bereikt, maar integendeel de vrijheid benoemen om naar de omstandigheden al dan niet straf toe te passen. Is men beducht voor willekeur, deze zal op die wijze niet worden tegengegaan, want de meerdere die willekeurig een bevel geeft, zal niet schromen dat bevel te herhalen. Maar de bepaling is ook daarom af te keuren, omdat zij een onjuiste veronderstelling tot wet verheft. Een *onbevoegd* gegeven bevel kan nooit door herhaling tot een *bevoegd* gegeven bevel worden gemaakt. De herhaling van een bevel kan nuttig zijn, om den mindere gelegenheid te geven zich te bedenken en alsoog te gehoorzamen, maar nooit kan daardoor iets dat *onwettig* is, *wettig* worden gemaakt.

De slotbepaling van het voorgestelde artikel acht ik als algemeenen regel gevaarlijk, en als uitzondering niet noodig. Een officier, die een gewichtig bevel voert, moet de geestkracht en de zelfstandigheid bezitten, om, wanneer hij de opvolging van ontvangen orders voor de hem toevertrouwde belangen nadeelig acht, daarvan op eigen verantwoordelijkheid af te wijken. Het is een hoogst ernstig feit in een veldtocht van de bevelen van den veldheer af te wijken, en de officier, die dat doet, behoort den zedelijken moed te hebben de volle verantwoordelijkheid daarvan op zich te nemen.

Voor de desertie (1) wil de Heer K. B. het opzet om zich bij voortduring aan den dienst of aan een bepaalde krijgsoperatie te onttrekken als kenmerk gesteld zien. Consequent is de Heer K. B., naar het mij voorkomt, daarbij echter niet; want als dat opzet niet bewezen kan worden, — (dit zal schier altijd het geval zijn) — dan wil hij de afwezigheid gedurende zekeren tijd als bewijs van dat opzet doen gelden; de Heer K. B. stelt daarvoor den tijd van één maand; de Deensche en de Zweedsche wetten echter, welke beide door den Heer K. B. met opzicht tot deze aangelegenheid als hoogst voortreffelijk geroemd worden, stellen een veel korteren termijn; de Deensche wet namelijk, in vredetijd 3 dagen en in oorlogstijd 24 uren, de Zweedsche, voor den soldaat (2) 8 dagen. Waarop komt dit alles nu anders neder dan

(1) In artt. 66 en 68, zou ik de woorden "zich verwijderd heeft", willen vervangen door "afwezig blijft". Art 66, 2de lid zou dan luiden:

"die in tijd van vrede zonder verlof van zijn korps, zijn detachement of zijn schip, langer dan 14 dagen, of, indien hij zich zonder verlof buitenslands begeven heeft, langer dan 8 dagen, afwezig blijft";

het 4de lid aldus:

"die in tijd van oorlog van zijn korps, zijn detachement of zijn schip langer dan 3 dagen afwezig blijft, of die zich zonder verlof buitenslands heeft begeven".

Het 3de lid van art. 68 aldus:

"die zonder verlof in tijd van vrede langer dan 3 dagen, in tijd van oorlog langer dan 3 dagen, van zijn korps, zijn detachement of zijn schip afwezig blijft".

(2) Voor officieren en onderofficieren 3 maanden; vrij wat grooter verschil dan dat, hetwelk de heer K. B. in de Proeve afkeurt. De reden van het verschil in de Proeve is, dat daarbij het atalsel der Fransche en Belgische wetboeken ontrent de desertie gevolgd is. In die wetboeken

dat de afwezigheid zonder verlof gedurende zekeren tijd als desertie wordt beschouwd? Het is waar, de Deensehe wet laat tegenbewijs toe, en dit wil ook de Heer K. B. doen, maar hierdoor wordt aan de zank zelve niets veranderd; zoolang het tegenbewijs niet geleverd is, geldt de afwezigheid gedurende het gestelde tijdsverloop als desertie. Daarbij is het, zooals ik reeds vroeger aanmerkte, in strijd met een goede strafrechtspleging, den bewijstlast op den beschuldigde te leggen. De beschuldiger moet het bewijs leveren van schuld, niet de beschuldigde dat van onschuld. Is het bewijs dat er opzet heeft bestaan om zich bij voortdoring aan den dienst te onttrekken moeilijk, het bewijs dat het niet bestaan heeft is nog moeilijker. De aanklager mag zich van de moeilijkheid niet ontslaan, door die op den beschuldigde over te brengen.

Met de bepalingen van artt. 79 en 80 is volstrekt niet bedoeld eenige wijziging te brengen in hetgeen thans ten opzichte van de verstrekking van kleeding- en uitrustingsstukken bepaald is. Het bij die artt. bedoelde euvel is *zeer* menigvuldig; de krijgswaardzaken bewijzen dat. Ik heb voor mij liggen de beschouwingen van een officier der zeemacht over titel VII der Proeve, die, ofschoon ook disciplineaire bestraffing wenschende wanneer het misdrijf voor de eerste of tweede maal wordt gepleegd, nochtans het volgende zegt: „Allet verkoopen, verpanden en verruilen van kleedingstukken door mindere schepelingen komt bij de zeemacht veelvuldig voor. Het is de groote bron waaruit de misdrijven voortspuiten, de meeste schepelingen, de zogenannide plunje-verkoopters vervallen van kwaad tot erger; zij worden disciplineair gestraft, krijgen korting op hunne soldij, en eindigen met zich schuldig te maken aan diefstal, ten einde zich geld te verschaffen, om welke reden dan ook een gestreng bestraffing in geval van verkoop, verpanding of ruiling noodzakelijk is”.

Die woorden zijn volkomen waar.

Bij art. 56 Belgische Code Pénal militaire wordt met inlijving bij een strafcompagnie voor den tijd van hoogstens twee jaren gestraft: tout sous-officier, caporal, brigadier ou soldat qui aura vendu, donné, échangé, mis en gage, détruit ou dissipé d'une manière quelconque ses effets d'habillement, d'équipement ou d'armement.

wordt wel als desertie beschouwd de afwezigheid gedurende een bepaald tijdsverloop, maar toch geschiedt dit slechts omdat dan het nogmerk om zich aan zijn dienst te onttrekken wordt ondersteld aanwezig te zijn. De officier nu kan in vredetijd altijd zijn ontslag nemen; hij kan dus niet zoo licht ondersteld worden zich aan zijn dienst te hebben willen onttrekken. In de Fransche militaire strafwetboeken wordt den ook in vredetijd voor den officier het misdrijf van desertie in het binnenland niet aangenomen. Zie in de editie der Fransche militaire strafwetboeken door TRUPIEN (1879; het rapport au corps législatif relatif au Code pour l'armée de mer (bladz. 198 N°. 704): Pour l'officier, l'absence n'est jamais considérée, en temps de paix, comme devant faire présumer la volonté de désertier. Elle est punie comme absence, et d'une peine qui varie de six mois à un an d'emprisonnement”. Vg. ook den Commentaire abrégé sur le Code de justice militaire pour l'armée de terre, par le commandant VEXIAR, 2e ed., p. 235.

In den 7den titel wensch ik de aanduiding „grootc” bij kleeding- en uitrustingsstukken te laten wegvallen, omdat het onderscheid tusschen grootc en kleine bij de marine niet bestaat. De onderscheiding is ook niet noodig als in gevallen van weinig belang krijgstuclitclijke bestraffing wordt toegelaten, hetgeen ten aanzien van de hier bedoelde feiten zou kunnen geschieden, zoo als ik reeds vroeger (bladz. 12) opmerkte.

De strafwet van de plaats waar het misdrijf is gepleegd, is op den dader van het misdrijf toepasselijk. Dit beginsel is uitdrukkelijk uitgesproken in art. 2 Wetboek van Strafrecht, welk artikel blijkens art. 91 op de Nederlandsche militaire strafwet toepasselijk is. De militair behoorende tot de krijgsmacht in de Nederlandsche koloniën en overzeesche bezittingen is derhalve aan de Nederlandsche militaire strafwet onderworpen als hij in Nederland een feit pleegt volgens die wet strafbaar.

Ten aanzien van hetgeen de Heer K. B. betreffende N°. 7 en 8 van art. 2 en N°. 2 van art. 4 aanteekeut, zij opgemerkt dat de Proeve zich uitsluitend bepaalt tot het materieele strafrecht. De bepalingen echter omtrent de rechtsmacht en het bewijs, welke thans in de Crimineele Wetboeken voorkomen, moeten bij intrekking daarvan vervangen worden, en alleen daartoe zijn de tijdelijke bepalingen bestemd.

In art. 6 der „tijdelijke bepalingen”, de woorden „in dienstzaken” te laten vervallen zou ik bedenkelijk achten. Een zoo ingrijpende uitzondering op de algemeene bewijsleer mag niet worden toegelaten, dan waar dit in het belang van den dienst volstrekt noodzakelijk is. Dat belang kan niet geacht worden te eischen dat feiten tegen de subordination, die beweerd worden buiten dienst, misschien wel in herbergen of andere dergelijke plaatsen te zijn voorgevallen, op de enkele verklaring van een meerdere als bewezen worden aangenomen.

Voor krijgstuclitclijke bestraffing wordt m. i. geen wettelijk bewijs vereischt; gemoedelijke overtuiging op deugdelijke gronden is daartoe voldoende.

Het lag niet in mijne bedoeling den Heer K. B. bij al de door hem ontwikkelde meeningen punt voor punt te volgen. Het schein mij voldoende toe bij deze beantwoording alleen de hoofdzaken te behandelen. Bovendien is het ver van mij te meenen, dat hetgeen ik voorgesteld heb niet voor verbetering of aanvulling vatbaar zou zijn. Ik ben integendeel ten volle overtuigd dat dit ruimschoots het geval zal wezen (1). Gelijk ik in de Voorrede

(1) Een paar feiten zijn ingeslopen doordien een eerste ontwerp der Proeve meer misdrijven bevatte dan thans daarin voorkomen, en doordien tegen enkele misdrijven als normaal maximum de doodstraf was gesteld. Bij de omwerking van dat ontwerp is de doodstraf als normaal maximum vervangen door de bepaling dat zij kan waarden toegepast, wanneer dat voor de veiligheid der

der Proeve heb gezegd, beoogde ik daarmede niets anders, dan bij te dragen tot het onderzoek, welke bepalingen die van onze reeds zoo lang afgekeurde militaire strafwetboeken behooren te vervangen. Ik acht het een voorrecht dat de Proeve aanleiding heeft gegeven tot de beschouwingen van den Heer K. B., want deze zijn niet alleen belangrijk voor de studie van het militair strafrecht, maar bevatten ook onderscheidene wenken, die bij de samenstelling van een nieuwe militaire strafwet van nut kunnen zijn. Dat de Heer K. B. bij de ontwikkeling zijner denkbeelden gebleken is in menig opzicht van mij te verschillen, geeft gelegenheid om de verschillende meeningen te overwegen en te beoordeelen.

»Van harte welkom» heeft de Heer KOOLEMANS BEIJNES de Proeve geheeten; voor die ontvangst van het geschrift, en voor het bewijs van belangstelling en waardeering door de uitvoerige behandeling daarvan gegeven, kan ik niet anders dan hoogst erkentelijk zijn.

J. H. BEAUFON.

Naschrift.

Naar aanleiding eener hoog gewaardeerde mededeeling omtrent bezwaren die zich bij de toepassing van artt. 10 en 13 der wet van 14 November 1879 (*Staatsblad* n°. 193) hebben voorgedaan, wensch ik de artt. 5 en 6 der Proeve eenige verandering te doen ondergaan.

Art. 5 zoude ik willen doen luiden:

»Voor de gevangenisstraf en de hechtenis gelden de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht, behoudens dat de hechtenis steeds in afzondering wordt ondergaan».

Art. 6 zoude ik willen lezen als volgt:

»Aan boord van oorlogsschepen buiten Nederland, wanneer de veroordeelde in verzekerde bewaring is, en de straf niet uitgevoerd kan worden op de wijze bij het Wetboek van Strafrecht bepaald, geschiedt de uitvoering op de wijze door Ons te bepalen».

Het 2de lid van art. 11 wensch ik aldus te veranderen:

»De gedegradeerde kan bij goed gedrag, na verloop van één jaar, in zijn graad worden hersteld».

krijgsmacht of voor het behoud van militaire orde en tucht noodzakelijk is. Door die verandering moest het 2de lid van art. 22 vervallen. Ook de bepaling van art. 16 is door de omwerking overbodig geworden.

Dat op bladz. 51 de artt. 300 en 305 van het Wetboek van Strafrecht verkeerdelijk in plaats van artt. 310 en 313 zijn aangehaald, is duidelijk.

DE VERSTERKINGEN VAN FRANKRIJKS NOORDOOSTELIJKE GRENS.

(Met schetsen op Pl. 1 en 2.)

Sedert 1871 is de tempel van Janus in westelijk Europa gesloten gebleven. Dat men echter niet hopen mag een schrede nader gekomen te zijn tot den eeuwigen vrede, daarvan getuigen de steeds klimmende zorgen, door de beide kampioenen van 1870—71 aan hun krijgswezen gewijd (1). In Duitschland droeg de ijver in deze aangelegenheid meer het karakter van bedaarde herziening en volmaking der bestaande inrichtingen; in Frankrijk was, vooral in de eerste jaren na den oorlog, een koortsachtige opgewondenheid aan de orde, een streven om als 't ware alles van den grond af, nieuw op te bouwen.

Ingrijpende verandering in de organisatie der levende strijdkrachten ging hand aan hand met een niet minder radicale hervorming in het stelsel van verdediging; dit laatste was trouwens, na het verlies van Elsass en Lotharingen, een onvermijdelijke noodzaak.

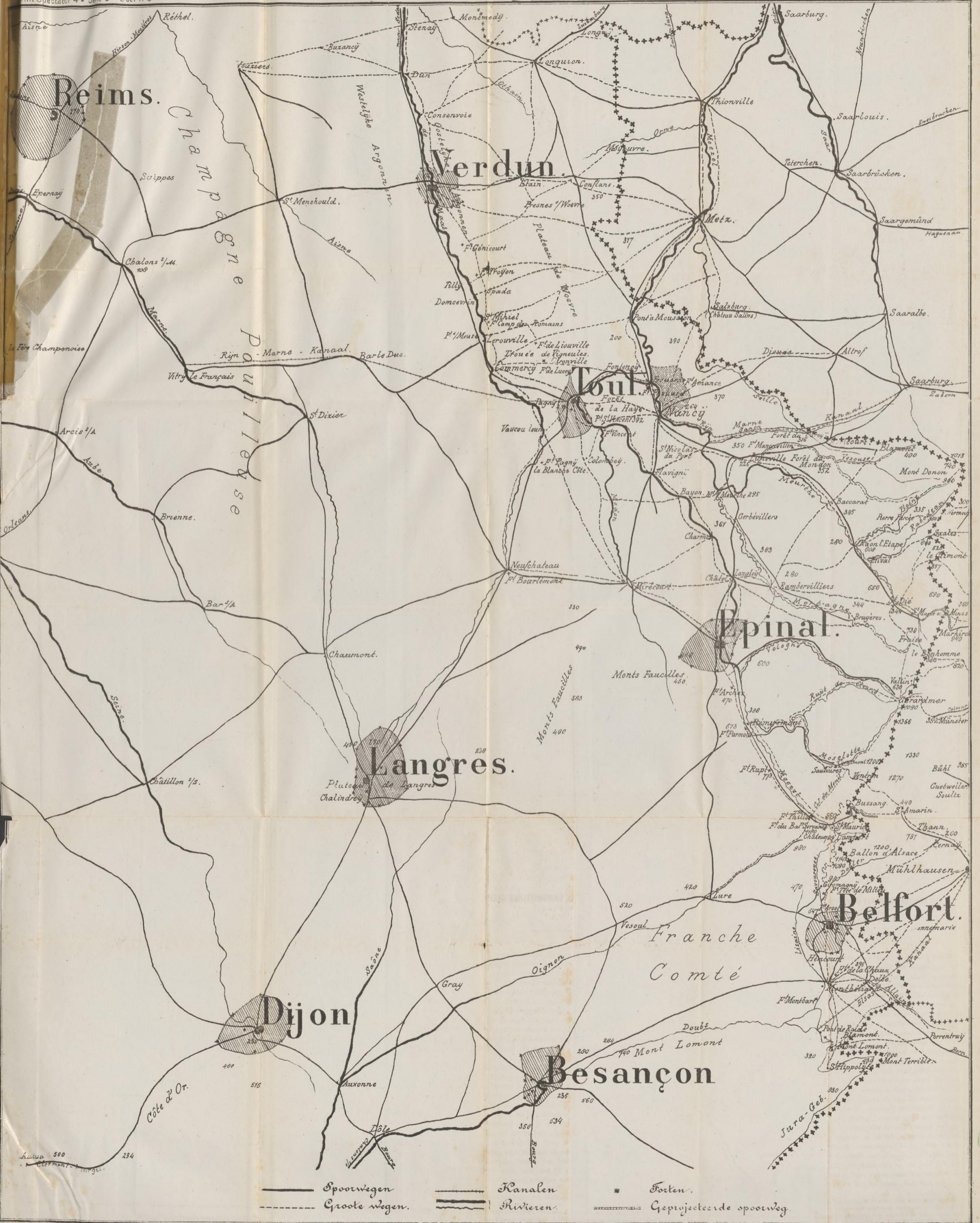
In Juli 1874 werd door een Commissie van defensie, aan welker hoofd de Generaal Baron DE CHABAUD-LATOUR stond, een rapport ingediend omtrent de noodzakelijke werkzaamheden tot het daarstellen eener nieuwe militaire grens. Reeds in dezelfde maand werd het rapport in de Nationale Vergadering in behandeling genomen. Hoewel de voorstellen der Commissie geen onverdeelden bijval vonden, ja zelfs een hevigen aanval te verduren hadden van den Kolonel DENIERT-ROCHEREAU (zeker een alleszins bevoegd persoon om een zelfstandig oordeel te hebben) werden rapport en conclusie met groote meerderheid aangenomen. Terstond werd met lollijken ijver de hand aan den ploeg geslagen. Gesteund door de onuitputtelijke geldmiddelen van het land en de onbepaalde vrijgevigheid der volksvertegenwoordiging, kon volgens het aanvankelijk plan, binnen 10 jaar, niet alleen de versterking der hoofdstad, maar ook het herstel der militaire grens voltooid zijn.

(1) Nog dezer dagen vermeldden de dagbladen dat Duitschland zich schijnt voor te nemen n. a. de veldartillerie met eenige honderden vuurmonden te versterken. Is het bericht juist dan zou men beginnen met de batterijen op 8 stakken te brengen, en eenige nieuwe batterijen oprichten.

Zie daaronder: *Allgem. Militär Zeitung* 1883, N°. 104 en *la France militaire* 1884, N°. 1.

Sebelskaart der Fransch-Deutsche grens 1:500000.

Milit. Speccator 4de Serie 9de Deel N° 3

*Differenz
Strecke
59*

*Differenz
Strecke
59*

*Differenz
Strecke
59*

Gedurende de uitvoering echter werd nog menige wijziging aangebracht, grootendeels gericht op uitbreiding en vermeerdering der werken. Nu hier, dan daar werden nog ware of vermeende leemten ontdekt; men heeft niet gearzeld daaraan op velerlei punten te gemoet te komen. Naar matige raming, zou het stelsel van Generaal CHAUBAUD-LATOUR 430 millioen francs kosten: in 1882 was reeds 640 millioen verwerkt (in 1881 alleen 82 millioen). Nu echter schijnt men den evenwichtstoestand ongeveer bereikt te hebben en komt er eenige vertraging in den voortdurenden stroom van nieuwe plannen. Legt men het vroeger bedoeld rapport (o. a. behandeld door den Kapitein HUBER in *de Tijdspiegel* van 1880 Juni en Juli) naast den tegenwoordig bestaanden toestand, dan ontdekt men aanmerkelijke verschillen.

Er bestaat over de kansen van overwinning en nederlaag bij een nieuwen Fransch-Duitschen oorlog een zeer uitgebreide litteratuur (1) waarbij natuurlijk de nieuwe militaire grens van de meest verschillende zijden wordt bekeken. Bijzonder aangenaam is die litteratuur niet; door de menigte boonen eindigt men vaak met het bosch uit het oog te verliezen.

Daar echter, zoal geen waarschijnlijkheid, toch zeker de mogelijkheid bestaat, dat het tegenwoordige geslacht nog eens getuige wordt van een 'revanche-oorlog', kan een beknopt overzicht van Frankrijks nieuwe grens, van belang zijn.

Ik zal mij daarbij geheel onthouden van onderstellingen, wat wel de eene partij kan doen, en wat de andere daar tegenover kan stellen. Een strategische studie, met meer of minder speculatieve gegevens ligt niet in mijn plan. Den daarop belusten lezer worden de 6 eerste der aangehaalde werken aanbevolen.

Op de kaart nam ik slechts datgene op, wat tot het volgen dezer schets wordt vereischt, benevens de spoorbanen. Bergterreiu werd slechts in oppervlakkige hoofdtrekken op de schetsen aangegeven; voor een eenigszins juiste plaatsing is een grootere schaal noodig, en worden de schetsen te duur. De Fransche stafkaart maakt zeer veel werk van het bergterreiu; wie details daaromtrent noodig heeft is die kaart, ook als studie, zeer aan te bevelen.

Ter voorkoming van misverstand dienaangaande moet ik opmerken dat ik, bij het aanbieden dezer schets aan *De Spectator*, handel na overleg met den Heer Kapitein HUBER van het 2de regiment infanterie, Z. Ed. Gestr. gaf in *De Tijd-*

(1) Onder de vele noem ik: *Jahrbucher*, 1880, October. *Gestrr. mil. Zeitschr.*, 1880, Augustus. *Journal des Sciences milit.*, 1881. *SÉGUIER. La prochaine guerre*, 1881. *Alg. mil. Zeig.*, 1881. N°. 28 en volgg. *TÉNOT. La Frontière*, 1882. *MANGA. Géographie milit. de la France*, 1880. *Mittheilungen über Gegenst. u. s. w.*, 1881. *Tijdspiegel*, 1880, Juni, Juli. *Archiv für Art. u. Gen. Off.*, 1881. *Revue milit. de l'Étranger*, Juillet 1883, enz. enz.

Bronnen voor algemeen aardrijkskundige gegevens: Elysee Reclus. *Nouvelle géographie France*. Kaarten: Fransche stafkaart $\frac{1}{200,000}$, 1882—1876. Liebenow. *Alg. Carte Centr. Européenne* $\frac{1}{200,000}$. *Carte de la frontière N. E. de la France* $\frac{1}{350,000}$, 1871. *Frankreich mit besonderer Rücksicht auf die Unebenheiten* $\frac{1}{500,000}$, 1824. *La France oro-hydrographique* $\frac{1}{200,000}$, 1870—73; nog niet compleet. Voor officieren ten gebruike te eilagen van de Topogr. Inrichting te 's Hage.

spiegel 1880 een overzicht over hetzelfde onderwerp, zooals zich een en ander *toen* liet aanzien. Sedert is er vrij wat bijgekomen. Door drukke ambtsbezigheden heeft deze officier nu geen gelegenheid zijn onderwerp van 1880 aan een herziening te onderwerpen; hij gaf mij vrijheid de zaak uit militair oogpunt eenigszins meer in bijzonderheden te behandelen.

I. *Het grensgebied.*

Men kan zich de vraag stellen, wie bij een nieuwen oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland vermoedelijk de strategische aanvaller zal zijn. Waarschijnlijk de mogendheid, die het eerst met haar mobilisatie gereed is. Ook na de reorganisatie der Fransche levende strijdkrachten, zijn de meeste Fransche deskundigen op dit punt zeer eenstemmig, en twijfelen er niet aan of Duitschland zal spoediger ten oorlog gereed zijn. Het is opmerkelijk hoe bijna alle Fransche militaire schrijvers, zoo zij zich ook een enkele maal aan een onderstelling in offensieven geest wagen, dit denkbeeld spoedig laten varen, om weer op de versterking en verdediging van het eigen gebied terug te komen. In denzelfden geest redeneerende, neem ik bij het verder volgende aan dat Frankrijk zich, althans bij het begin van den oorlog, strategisch zal te verdedigen hebben.

Een andere vraag is: „hoe staat het met de onzijdigheid der nevenstaten, België, Luxemburg en Zwitserland?” — Dit eigene beweging zullen die staten zich wel niet in den strijd mengen. Zal hunne onzijdigheid worden geëerbiedigd? Het is niet mogelijk daarop *a priori* een volstrekt antwoord te geven. In Fransche bronnen vindt men niet zelden de meening uitgedrukt, dat men er op bedacht zal moeten zijn zoowel door het Maas- en Sambre-dal, als langs den Noordelijken oever van den Bovenrijn, langs Laufenburg, Waldshut en Bazel, Duitsche troepen te zien oprukken. Duitsche geschriften oordeelen in den regel geheel anders en stellen de eerbiediging der onzijdige staten als een vaste voorwaarde. Zonder mij te verdiepen in beweegredenen van politiek meen ik dat o. m. de volgende feiten voor de juistheid der Duitsche opvatting spreken:

- 1°. de groote zorg door Duitschland sedert 1871 gewijd aan de volmaking van zijn spoorwegnet, in dier voege dat alle groote verbindingen met Frankrijk over Duitsch gebied loopen; kleine stukken die hier en daar onzijdig gebied passeerden zijn door anderen gedoubleerd, zonder dat dit voor de tractie in vreedestijd zoo streng noodig was;
- 2°. de zeer moeilijke begaanbaarheid en onherbergzaamheid van het Ardenen-gebergte op onzijdig (e. g. vijandelijk) gebied gelegen;
- 3°. de omweg dien de Duitsche legers zonden moeten maken, om b.v. dóór België op de lijn Cambrai—St.-Quintin—Parijs of wel Mezières—Laon—Soissons—Parijs te komen, terwijl zij ook hier op talrijke versterkingen zullen stuiten, en

Schaal 1:200000.

Dillon
of
the
"Gleaner"

4°. de wetenschap dat op de beide vleugels neutrale staten liggen, dekt die vleugels bij de operatiën, terwijl daarentegen elk geschonden gebied een nieuwen vijand in 't leven roept, die bij tegenspoed gevaarlijk worden kan. België en Zwitserland kunnen Duitschland nooit nuttiger zijn dan door hunne onzijdigheid, mits die verzekerd zij.

Deze beantwoording der beide bovengestelde vragen veroorlooft nu, den omvang van het Fransche stelsel van verdediging eenigszins nauwer te be-grenzen: ik beperk mij tot een beschouwing der grens tusschen het Jura-gebergte ten Zuiden en de kleine vesting Longwy ten Noorden.

Een oppervlakkige beschouwing der spoorwegkaart van Midden-Europa overtuigt ons dadelijk, dat zoowel Frankrijk als Duitschland over talrijke baucn beschikken om hunne troepen tot dicht aan de grenzen des rijks te vervoeren: het spoorwegvervoer tot over die grens, dus op vijandelijk gebied, voert te zetten, zal bij het begin van den oorlog altijd te gevaarlijk zijn. De eindpunten van de evenwijdige aanvoerwegen liggen op elk gebied zóó dicht bij elkaar, dat de aangevoerde troepenmassa's gemakkelijk in één dagmarsch of minder hunne opstellingspunten kunnen bereiken. Men behoeft derhalve van geen zijde rekening te houden met voetmarschen door moeilijk terrein, waar-door de strategische opmarsch dagen zou vertraagd worden; het begin der operatiën kan en zal zeer kort op de voltooiing van het spoorwegtransport volgen.

De geheele grensstreek laat zich gevogelijk, naar het karakter der terreinen, in 4 sectoren verdeelen, als (van het Noorden beginnende zie overzichtskaart):

1°. Van de Luxemburgsche grens tot de lijn Verdun—Metz \pm 40 KM.

2°. Van deze lijn tot den Mont-Donon \pm 125 KM.

3°. Van den Mont-Donon tot den Ballon d'Alsace \pm 95 KM.

4°. Van den Ballon d'Alsace tot de Jura \pm 50 KM.

Nergens vertoont deze 300 KM. lange grenslijn een eenigszins lange streek, die door de natuur als vanzelve tot onoverkomelijke hindernis is aangewezen. Geen grensrivier als de Donau (voor zoverre men nog aan rivieren als strategische verdedigingslijnen, waarde wil hechten), geen bergketen als de Alpen, geen moerassen als de Priel, verleenen hier hun steun aan den verdediger.

De Moezel toch is verdeeld en gaat benoorden Pont à Mousson op Duitsch gebied over; de Maas is niet van die waarde dat men er zich geheel op kan verlaten en kan boven-lien worden ongetrokken; de Vogesen hebben niet meer het karakter van onoverkomelijkheid, dat men vroeger wel, in spijt van HANNIBAL en NAPOLEON, aan hooge bergketenen wilde toekennen.

Een eenigszins nadere beschouwing der 4 sectoren, waarin ik de grens verdeelde, geeft in hoofdtrekken de volgende uitkomst:

1. Longwy—Verdun.

Het terreindeel dat hier terstond in 't oog valt is de Maas. Een eigenlijk

rivierbed heeft zij niet; haar bochtige loop is ingesloten door vrij steile hellingen, die zelfs hier en daar tot 300 M. hoogte ongeveer à pic oprijzen; de waterafvoer, in gewone tijden 27 M³. per seconde bedragende, kan bij sterken toevoer tot 500 M³. klimmen. De bestaande overgangen tusschen Verdun en de Belgische grens zijn de spoorwegbruggen bij Donchéry en Mezières, verder vaste bruggen bij Consenvoye, Dun, Stenay en Mouzon. Naar eerstgenoemde plaats convergeeren bijna alle wegen tusschen de nieuwe grens en de Maas ten Noorden van Verdun.

Oostwaarts van de rivier vindt men het bergachtige en weinig toegankelijke terrein, bekend onder den naam »Côtes de la Meuse'', in sommige werken ook »Oostelijke Argonnen'' genaamd. Een strook ter breedte van 10 tot 15 KM. waar steile hoogten en golvende hoogvlakten afwisselen, begeleidt de Maas van Verdun tot bij Dun; de oostelijke hellingen vooral zijn steil en het geheele bergstelsel kan gezegd worden buiten de wegen volkomen onbegaanbaar te zijn: dichte bosschen bedekken op vele punten de Maas-hoogten en de veelal rotsachtige grond bevordert den landbouw niet. Het Departement »Meuse'' is een der minst bevolkten van Frankrijk, hetgeen in den regel op een weinig bebouwbaar, weinig beegaanbaar gebied wijst.

Het terrein biedt op den Oostelijken Maasoever talrijke goede verdedigingsstellingen aan, echter met de Maas in den rug; geïmproviseerde bruggenbouw wordt door de gesteldheid der oevers als bijna onmogelijk beschouwd.

Noordwaarts van Dun tot bij Sedan wordt de breedte der Maas-hoogten iets geringer, de hoogten zelve daarentegen steiler en de wegen dieper ingesneden; de weinige rivieren, Chiers en Senoy, die dit deel der Argonnen doorstromen, liggen in diepe dalen: het aantal bruikbare wegen is zeer beperkt.

Zuidwaarts van Verdun vermindert de breedte der Maashoogten tot 5 KM. en wordt het aantal goede wegen grooter; zij loopen grootendeels op Verdun of Commercy uit: de omstreek van Commercy wordt dikwijls vermeld als »Trouée de Vigneules''.

Tusschen den oostelijken voet der Maas-hoogten en de grens, strekt zich de vlakte uit, bekend onder den naam »Plateau de Woivre''. Beter bebouwd dan de oostelijke Argonnen, met meerdere wegen, biedt zij, niettegenstaande hier en daar moerassige streken de beweging van troepen bemoeilijken, een in alle opzichten geschikt operatie-gebied aan. De *hoofdwegen* blijken uit de kaart. Een aanval, die dit deel der grens tot aanvals-object koos, zou behalve de moeijelijkheid van den aanval zelf, het nadeel hebben, dat hij, eenmaal de Maas gepasseerd zijnde, zich in de Westelijke Argonnen bevond, nog onherbergzamer dan de Oostelijke, in een terrein dat den verdediger uitgezochte achterhoede stellingen aanbiedt, en, niet het minst, dat hij *daarvan*, op zijn tocht naar Parijs, eerst in de dorre vlakte van Champagne Pouilleuse, dan in het waterrijke gebied van Aisne en Marne oorlog voeren moet.

2. Verdun—Mont Donon.

Zuidelijk van Verdun verliest de Maas veel van haar karakter als groote terreinafscheiding; haar dal verwijdt zich tot 1 à 2 KM., de hoogten zijn minder steil, de wegen worden menigvuldiger; het aantal overgangen tusschen Verdun en Commercy bepaalt zich tot de spoorwegbrug bij eerstgenoemde plaats, vaste bruggen bij Commercy, Pont-sur-Meuse, Domcevrin, Tilly en St.-Mihiel.

De rechteroever beheerscht voortdurend den linker-; voorbij Vaucouleurs houdt zij geheel op eenige waarde voor de verdediging te hebben.

Ter hoogte van laatstgenoemde plaats wordt zij als grensrivier min of meer vervangen door den Moezel; reeds werd opgemerkt, dat de waarde dezer rivier, door haar verdeelden loop, slechts zeer betrekkelijk is. Echter vormt de Moezel tusschen Epinal en Toul door hare diepte en den vorm van haar bed een terreinhindernis van eenig aanbelang. Vaste overgangen zijn: tusschen Epinal en Toul: Epinal, Châtel s/M., Langley (spoorweg), Charmes, Bayon, Flavigny s/M., Pont-St.-Vincent; verder Toul (spoorweg), Fontenoy (spoorweg), Frouard (spoorweg) en Pont à Mousson.

Een rechter-zijrivier van de Moezel is de Meurthe, wier loop ongeveer evenwijdig met de grens en daarvan op \pm 15 KM. verwijderd is. Als hoofdverdedigingslijn zou zij, wat haar richting betreft, in aanmerking kunnen komen, als terreinafscheiding is haar waarde onvoldoende. De uitloopers der Vogesen, van waar nog talrijke beken en rivieren (Vezouze, Mortagne, Plaine, Fave, Rabodeau en Saonon) naar de Meurthe afstroomen, naderen op meerdere punten tot vlak aan de rivier en beheerschen meestal den linkeroever, terwijl de hoogten aan *dezen* oever zoover terugwijken, dat zij bezwaarlijk kunnen medewerken om den overgang te beletten. Slechts op enkele punten, o. a. bij Raon l'Etape heeft ook de linkeroever hoogten, die voor rechtstreeksche rivierverdediging van nut kunnen zijn.

Welke waarde overigens de Meurthe als verdedigingslijn hebben mocht, zij heeft met de Moezel het nadeel gemeen, dat zij noordwaarts van Nancy wordt ongetrokken.

De zooveel genoemde nevenrivieren hebben meestal diep ingesneden dalen en zouden zeer goede tactische stellingen opleveren tegen een vijand die van N.-W. naar Z.-O. oprukte; nu daarentegen de marschlijnen der Duitse aanvallende legers van O. naar W. loopen, zijn de dalen der rivieren even zooveel smalle, maar toch bruikbare accessen, te meer dewijl er goede wegen in loopen. De hoogten zijn niet belangrijk, noch de omliggende terreinen onbegaanbaar genoeg om die smalle accessen als werkelijke gebergs-défilés te kunnen beschouwen en verdedigen.

In het dal der Saonon loopt van de grens tot St. Nicolas du Port het Rijn-Marne-kanaal met een begeleidenden grooten weg.

De Mortagne (links van de Meurthe) van Bruyères tot bij Mont sur Meurthe, levert zeer sterke tactische stellingen op; de hoogten op den linkeroever

beheerschen die op den rechteroever, en zijn zoo steil dat zij met de rivier een natuurlijke borstwerping met gracht vormen. Zij loopt echter slechts tot bij Lunéville en wordt dus beneden haar mond omgetrokken.

De verschillende andere rivieren in dit deel der grens voorkomende hebben alle een of meer der opgenoemde nadeelen. Of zij zijn onbetekeneud als terreinafscheiding, of hare richtingen suijden die van den aanval niet, of zij worden omtrokken.

In het algemeen kunnen eenige zeer goed dienen om, tijdig en door een voldoende heeveelheid goede troepen bezet, den aanvaller in zijn opmarsch te belemmeren en hem tot voorzichtig vooruitrukken te dwingen; als hoofdverdedigingslijnen heeft men gemeend ze geen van alle te kunnen gebruiken.

Wat het overige terrein aangaat, zoo vallen enkele punten in het oog. Tusschen Toul, Nancy en de groote bocht der Moezel vindt men de hoogvlakte *de la Haye*, grootendeels met bosch bedekt en arm aan wegen; zuidoostwaarts van Lunéville treft men een dergelijke hoogvlakte, die van Mondou aan, terwijl noordoostwaarts van Lunéville het bosch- en bergachtige Forêt de Paroy, door totaal gemis aan wegen als onbegaanbaar moet beschouwd worden.

Uit de schets blijkt dat het aantal wegen van Oost naar West, buiten die in de rivierdalen niet zeer groot is, vooral naar gelang men oostelijker naar de Vogesen klimt.

Geheel Fransch Lotharingen, d. i. de strook tusschen de grens aan de eene de lijn Toul, Nancy, Lunéville en de Moezel aan de andere zijde (\pm 40 KM. breed) kan gezegd worden een werkelijk operatie gebied voor groote troepenmassa's te zijn. Met uitzondering van enkele streken is het terrein vrij toegankelijk, met voldoende wegen voor de *impedimenta* van den aanvaller. De verdediger daarentegen vindt stellingen, terreinafscheidingen, slagvelden van allerlei aard, bewoonde oorden, bosschen en *défilés*, in een woord een terrein dat zich voor alle handelingen van den grooten en kleinen oorlog eigent.

3. Mont-Donon—Ballou d'Alsace.

De grens loopt hier over de punten van waterscheiding, m. a. w. de hoogste punten. De zuidelijke en oostelijke hellingen der Vogesen zijn over het algemeen steil; de westelijke hellingen gaan in talrijke uitloopers over, die, elk op zichzelf van vrij steile hellingen voorzien, gaande weg lager worden, en zich verre over Lotharingen uitstrekken. Ter hoogte van Remiremont vormen eenige uitloopers de verbinding van de Vogesen met de Monts Faucilles. De breedte der keten wisselt van 30 tot 40 KM. af.

Gewoonlijk verdeelt men de Vogesen in 3 deelen; de Hooge tot den weg St. Dié-Markirch, de Middel tot het dal van Saverne, de Lage tot aan de Lauter. Beide eerste hebben een breede kam, met dichte wouden bedekt; de hellingen zijn steil en rotsachtig; buiten de weinige wegen is geen troepen-

beweging mogelijk. In de laatste jaren is echter het aantal wegen, hoofdzakelijk door de bemoeienis van particuliere maatschappijen, zeer vermeerderd.

De oostwaarts van de Vogesen stroomende beken en rivieren vallen in de III; in hun dal loopen gewoonlijk wegen.

De westwaarts afstromende wateren ten noorden van Remirémont vallen in de Meurthe of de Moezel; die ten zuiden van Remirémont behooren tot het gebied der Saône.

Dat de Vogesen niet meer als een volkomen ontoegankelijk berggebied mogen aangemerkt worden, blijkt uit de volgende vermelding van de bestaande wegen, al of niet door de passen (zadels, cols) gaande: van het zuiden beginnende heeft men, door de passen gaande:

- 1°. Van St. Maurice naar Giromagny en Belfort.
- 2°. Door den pas van Busang van Mühlhausen naar St. Maurice.
- 3°. Van St. Amarin over Ventron naar Saulxures.
- 4°. Van Colmar over Munster naar Gérardmer.
- 5°. Van Kayserberg naar Valtin.
- 6°. Van Colmar over Kayserberg, door den pas du Bonhomme naar Fraize.
- 7°. Van Schlettstadt over St. Marie aux Mines naar St. Dié.
- 8°. Van Straatsburg langs Schirmeck naar Raon l'Étape.

Niet van passen gebruik makende en dus langs of over de bergen:

- 9°. Van Barr over Saales naar St. Dié.
- 10°. Van Schlettstadt over Climont naar St. Dié.
- 11°. Van Barr over Andlau naar Etival.
- 12°. Van Prancey over Pierre Percée naar Raon l'Étape.

Tot nog toe loopt geen spoorweg van den Elsass over de Vogesen naar Lotharingen. Van de spoorbaan Straatsburg—Colmar—Mühlhausen loopen eenige korte dwarsbanen naar punten in de Vogesen nl.:

Mühlhausen—Cernay—Thann—St. Amarin.

Ballwiller—Guebwiller—Rühl.

Colmar—Munster.

Schlettstadt—Markkirch, en

Molsheim—Schirmeck.

Aan de westelijke helling klimmen eveneens eenige banen een eindweegs in de Vogesen, daarbij gebruik makende van de rivierdalen, als:

Remirémont—Cornimont, in het dal der Moselotte.

Epinal—Gérardmer, in het dal der Vologne.

St.-Dié—Fraize, in het dal der Meurthe.

Remirémont—St.-Maurice, in het dal der Moezel.

Het is echter te voorzien dat eerlang Markkirch—St.-Dié verbonden zullen zijn (1), de baan is geprojecteerd in 1882; eveneens een baan van St.-Maurice langs den pas van Busang.

(1) Zie Registraude van den Duitschen Generalen Staf. 1882.

De Moezel en hare zijrivieren zuidwaarts van Epinal loopen in diep ingesneden dalen; het omliggend terrein is buiten de wegen niet begaanbaar; de hellingen zijn steil, veelal rotsachtig of met zware hosschen begroeid. De rivierdalen zijn als werkelijke gebergts-défilés te beschouwen.

4. Ballon d'Alsace—Jura.

Reeds in de dagen der Volksverhuizing was de strook tusschen de Vogesen en de Jura een der poorten die Gallië met Germanië verbond. In de nieuwere tijden had de zoogenaamde *Trouée de Belfort* een zekere vermaardheid en sedert '70—'74 is Belfort met zijn omgeving aan elk militair bekend. Het begrip »trouée» is echter onbepaald. Hoe men ooit tot het denkbeeld kwam dat de vesting Belfort die »trouée» zou kunnen afsluiten, is niet zeer duidelijk. Minstens 32 van de 50 KM. tusschen den Ballon d'Alsace en de Jura, zijn door talrijke goede wegen doorsneden; uit den aard der zaak lagen slechts weinige daarvan onder het rechtstreeksch vuur der vroegere vesting.

In den oorlog van '70—'74 heeft de vesting Belfort een zeer ruimrijke rol vervuld, ofschoon, met het oog op de groote operatiën, slechts een ondergeschikte. Nu de Rijn van Hüningen af geheel tot Duitschland behoort, is het niet ondenkbaar dat, bij een nieuwen oorlog, de »Trouée» meer een hoofdrol vervullen zou.

De hoofdwegen door deze streek vormen als 't ware twee bundels, die naar Belfort en Montbéliard samenloopen.

De spoorwegen Vesoul—Luc—Belfort—Muhlhausen en Besançon—Montbéliard—Delle—Porrentruy vormen de assen der bundels, terwijl het Elzass- of Rijn-Rhônekanaal als waterweg in aanmerking komt.

Het terrein buiten de wegen is, tusschen Belfort en de Zwitsersche grens, heuvelachtig, hier en daar zelfs bergachtig, met eenige uitlopers der Jura bedekt. Nergens (behalve aan den later te vermelden Mont Lomont) is het een wezenlijk bergland als het Vogesen-gebied. Noordwaarts van Belfort belet de steile zuidelijke helling der Vogesen tot Giromagny de onbelemmerde communicatie. Tusschen Giromagny en Belfort bevindt zich de boschrijke en moerassige strook, onder den naam Forêt d'Arsoy, uit het beleg van Belfort bekend.

De geheele »Trouée», vooral ten Z. van Belfort, moet beschouwd worden als een terrein dat wel degelijk door een sterke troepenmacht moet, en ook kan verdedigd worden, maar dat aan een invallend leger volstrekt geen buitengewone natuurlijke hindernissen in den weg stelt.

II. Het stelsel van verdediging.

De commissie voor de defensie had de vraag te beantwoorden hoe deze lange en kwetsbare grensstreek tegen een vijandelijken aanval te verdedigen

zou zijn. Met de wetenschap dat het Deutsche leger den aanval zou kunnen beginnen, vóór het Fransche geheel geconcentreerd en opgesteld kon zijn, mocht men die taak niet aan het veldleger alleen overlaten.

Een terugkeer tot het barrière-stelsel door VAUBAN en zijn tijdgenooten op de Noordergrens toegepast, was niet wenschelijk. Een twee- of drievoudige rij van vestingen en forten langs de grens, leverde nooit, en allerminst na den vooruitgang op het gebied der artillerie, voldoende zekerheid op. *In beginsel* werd dit stelsel dadelijk verworpen.

Het nu gehukigde beginsel is in hoofdtrekken het volgende:

A. Op de meest waarschijnlijke aanvalslijnen des vijands, op de richtingen, die hem strategisch de meeste voordeelen aanbieden, vindt hij vestingen in den volsten zin van het woord.

B. Op minder gewichtige, maar nog altijd goed bruikbare aanvalswegen, die hem zouden veroorloven de vestingen te verwaarloozen, tracht men hem den opmarsch te beletten door sperforten.

C. Daar waar hij slechts met moeite en groote voorzichtigheid kon voortrukken, waar den verdediger door de natuur hulp geboden wordt in zijn taak, of wel, waar de nabijheid van vestingen zich krachtig doet gelden, heeft men versterkingen achterwege gelaten.

D. Eindelijk moesten goed gelegen punten in het binnenland worden aangewezen, waar een aanzienlijke verdedigende macht zich kon opstellen, handhaven, desnoods opnieuw vormen, om later aanvallend op te treden tegen een vijand die op een of ander punt de militaire grens mocht hebben doorbroken. Tevens moesten dergelijke punten in staat zijn, een veldleger op te nemen na eenig ondergaan onheil.

Het sprak vanzelf dat men onder het woord *vestingen* hier te verstaan heeft, versterkte legerplaatsen of geretrancheerde kampen met een versterkte kern in haar midden, met forten die deze kern voor bombardement beveiligen, met de noodige middelen om er een vrij aanzienlijke troepenmacht te kunnen huisvesten en voeden, met de noodige wegen en uitgangen om offensieve bewegingen toe te laten, met voldoende waarborg dat de verdedigende troepen en de wellicht ontmoedigde of kwalijk gezinde bevolking geen verkeerden invloed op elkaar uitoefenen — in één woord, *vestingen* zooals Brialmont die bedoelt in »*La défense des Etats et les camps retranchés*».

De wijze waarop men dit beginsel op de vroeger beschouwde grensstreek heeft toegepast laat zich gemakkelijk verklaren.

A. Als eerste hoofdrichting voor een aanval door Duitschland op Frankrijk, valt de lijn Metz—Parijs in het oog; de vesting Verdun vormt op deze lijn de barrière.

Een tweede richting leidt, te land en te water, over Toul. De ligging dezer stad ten opzichte van Maas en Moezel, ten opzichte van de spoor- en groote wegen naar het hart van Frankrijk, ten opzichte van het Rijn-Marne kanaal,

stempelen Toul als vanzelf tot een hoofdpunt. »Si Toul n'existait pas, il faudrait l'ériger».

Minder rechtstreeks naar Parijs voert de richting over Epinal; daarentegen ligt de stad als aangewezen om tot steunpunt te dienen bij de verdediging der Moezel, en is zij het vereenigingspunt van talrijke wegen, die van Duitsch in Fransch Lotharingen en verder in Bourgogne voeren. Hoewel *aanvankelijk* niet als hoofdverdedigingspunt bestemd, heeft men al spoedig aan Epinal dit karakter toegekend.

Reeds bij de terreinbeschouwing werd de aandacht gevestigd op de Trouée van Belfort, en het gewicht dier vesting.

Men ziet dus in eerste verdedigingslijn de vestingen Verdun, Toul, Epinal, Belfort.

B. Tusschen Toul en Verdun is de afstand ongeveer 50 KM. Men vond hier wegen en rivierovergangen genoeg, hoewel in beperkt getal, om op de geheele ruimte het oog te moeten houden. Gelukt het den aanvaller, hier ergens de Maas over te gaan, dan is nog wel geen rechtstreeksch gevaar voor de hoofdstad voorhanden, maar de kans bestaat dat hij de geregelde mobilisatie en concentratie op meerdere punten komt verstoren.

Groot gewicht was er dus aan te hechten, dat men hier meester bleef van de toegangen tot de rivier; sperforten sluiten die toegangen af. Gebruik makende van de hoogten der Maas, heeft men de sperforten zodanig in onderling verband trachten aan te leggen dat geen troepenmacht van eenig aanbelang de rivier naderen kan, zonder zich aan het gezicht en vuur uit een der forten bloot te stellen; geïmproviseerde bruggenbouw op weinige kilometers afstand van een goed bezet en bewapend fort, waar men omtrent dien bouw tijdig gewaarschuwd kan zijn, is zeer bezwarend.

Is men ook al met SCHEIBERT van oordeel dat men slechts bij uitzondering een fort geregeld aanvalt, maar het bij voorkeur *laat liggen* of *stormenderhand neemt*, het valt niet te ontkennen dat beide maatregelen niet enkel van den wil des aanvallers afhangen. Waar de sperforten, zooals hier het geval is, een samenhangend front uitmaken, omtrekt men dit niet zoo gemakkelijk; in elk geval moet die omtrekking op grooten afstand plaats hebben, de verdediger wint tijd tot het voltooiën zijner mobilisatie, en het sperfort heeft dan zijn functie vervuld.

Of het fort stormenderhand kan genomen worden, hangt grootendeels van de inrichting van het fort zelf en van de bezetting af. Men schijnt in Frankrijk aanvankelijk het plan te hebben gehad, die forten niet met de beste troepen te bezetten; latere beschouwingen in Fransche geschriften wijzen op het verkeerde van dergelijke regeling, en herinneren met nadruk aan BRIALMONT's gezegde: »ce n'est pas avec des jeunes soldats ou des invalides, moins encore avec des gardes nationaux, des volontaires ou des troupes de recente formation que l'on peut tirer un bon parti des forteresses" (1).

(1) Défense des États et les camps retranchés, pag. 105.

Een ander deel der grens waar men geacht heeft met sperforten te kunnen volstaan, is tusschen Epinal en Belfort. Alle eenigszins bruikbare wegen, die door de Vogesen naar den Boven-Moezel voeren, worden door een of ander fort beheerscht; de forten liggen op den linker-rivieroever en geven daardoor een meer defensief karakter aan dit deel der grens. Het moeilijke bergterrein maakt een insluiting dier forten moeilijk, en men heeft zooveel mogelijk van het terrein partij getrokken om ze stormvrij te maken. Mogelijk is het dat zij door geregeld beleg of door honger eenmaal vallen moeten, maar in elk geval hebben zij tijdwinst opgeleverd en dus aan hunne bestemming voldaan.

Op den uitersten rechttervleugel, vlak aan de Zwitsersche grens heeft men nog een positie ingericht, uit eenige sperforten bestaande, en bestemd om ook hier den doorgang langs weinige wegen, die niet onder het bereik van Belfort vallen, te beletten.

C. Twee vakken blijven na aftrek der overige open, nl. Stenay—Verdun, en Toul—Epinal. Hier vindt men geen duurzame versterkingen, en men rekent voor verdediging op het veldleger. Wil de aanvaller zich niet in een strijd met de forten en vestingen inlaten, wil hij niet van den aanvang af een belegeringsoorlog voeren, dan moet men erkennen dat voor den oorlog *en vase campagne* geen andere plaats overblijft dan de genoemde niet versterkte vakken, het eerste ruim 30, het andere bijna 50 KM. lang.

D. Door de overzichtskaart wordt de aandacht gevestigd op de vier vestingen in het binnenland, Langres, Dyon, Besançon en Reims. Haar doel is in de eerste plaats zetel en basis te zijn voor troepen, die den vijand in flank en rug bedreigen zoo hij ergens mocht zijn doorgedrongen; dan, alleen reeds door hunne aanwezigheid, den aanvaller te noodzaken een deel zijner macht af te zonderen om voor het minst, die positiën in het oog te houden: eindelijk om, bij tegenspoed in het open veld, aan het geslagen leger een punt te verzekeren waar het tegen vervolging is gevrijwaard, waar het zich herstellen en aanvullen kan, van waar het opnieuw tegen den vijand kan worden gevoerd. Men heeft getracht die vestingen zoodanig in te richten dat een herhaling der ramp van Sedan, het inmetzelen van een groot leger in een kleine ruimte, menschelijkerwijs gesproken, onmogelijk is.

Alvorens over te gaan tot een nadere beschouwing der versterkingen zelf, komt het mij wenschelijk voor, een blik te slaan op den algemeenen loop van een oorlog zooals men zich dien in Fransche kringen van deskundigen voorstelt, zonder daarbij echter in *détails* van uitvoering of bepaalde onderstellingen te vervallen; het doel der versterkingen springt daarbij vanzelf in het oog.

Het lant zich aanzien dat de Duitschers, bij den offensieven geest die hen sedert 1870 kenmerkt, zich niet hoofdzakelijk met een soort van blokkade

voor de versterkte punten zullen ophouden; veel meer zullen zij den oorlog in het open veld zoeken en dus een der beide opene vakken aantasten, misschien beide te gelijk (1). Het laatste brengt al dadelijk een splitsing in minstens twee groote afdeelingen mede door een ruimte van 75 à 80 KM. van elkaar gescheiden.

In het vak der Maas moet de aanvaller nu een of meer der overgangspunten Consenvoie, Dun of Stenay bemachtigen, zijn rechtervleugel zich bewegende in de lijn Thionville—Longuyon—Stenay, zijn linkervleugel in de lijn Metz—Fresnes—Verdun.

Drie marschdagen brengen het leger aan den voet der Maashoogten, zoodat den vierden dag de rivierovergang zou kunnen plaats hebben. De Maashoogten ten Z. van Verdun, met hunne rij van forten en zeer geaccidenteerd terrein, herbergen echter wellicht sterke Fransche troepen; de meest eenvoudige voorzichtigheid verbiedt den aanvaller zich aan den rivierovergang te wagen, alvorens zich daarvan overtuigd te hebben; een voortmarsch in de West-Argonnen, met afgesneden verbindingslijn op de hoogvlakte van Woëvre is onmogelijk. Een offensieve verkenning tegen bedoelde hoogten ligt alzoo voor de hand, en niet minder een aanval op de Fransche troepen, zoo die zich werkelijk daar bevonden; de laatsten zouden daarbij het voordeel hebben te strijden op een terrein dat voor verdediging zeer geschikt is, dat zij tot in bijzonderheden kunnen kennen en dat weinig anders dan een frontaanval toelaat.

Hetzelfde zou op te merken zijn voor het geval dat de aanvaller de Maashoogten ten N. van Verdun reeds bij zijn aankomst aldaar bezet vond. Ook dan moet hij, in zeer moeilijk terrein een frontaanval doen tegen bekende en bestudeerde stellingen, met zeer veel kans op zijn linkervleugel zelf aan gevallen te worden.

Wat men hier ook onderstelle, de overgang der Maas zou slechts ten koste van een ernstig gevecht kunnen plaats hebben, waarin den verdediger veel ten goede komt. Vooruit te loopen op de kans der overwinning leidt te veel op speculatief gebied en blijft dus achterwege.

Anders zou de toestand worden, wanneer het den Franschen niet gelukt was, de Maashoogten *tijdig* en met *voldoend georganiseerde* troepen te bezetten. (Men denke aan den toestand van sommige korpsen in '70).

Kunnen zij den linker-Maasoever nog *tijdig* bereiken, dan mogen hunne kansen eenigszins dalen — immers van actieve gaan zij tot passieve rivierverdediging over — maar de overtocht eener rivier als de Maas, in het gezicht van een vijandelijk leger, is nog altijd een hoog spel. Ook de westelijke Argonnen zijn dan nog gunstig voor den verdediger, ofschoon hierbij

(1) Voor deze mogelijkheid pleit zeer de omstandigheid, dat het vak der Maas den aanvaller een korteren weg naar Parijs aanbiedt, dat het vak der Moezel daarentegen de natuurlijke weg voor een offensieve beweging der Franschen is. Laat de aanvaller dien weg open, dat heeft hij kans, dat de verdediger hem gebruikt.

niet over 't hoofd mag gezien worden, dat de aanvaller, eenmaal de Maas gepasseerd zijnde, noch strategisch, noch tactisch aan den frontaanval gebonden is.

Belangrijk nadeeliger zou voor de Franschen het geval worden, wanneer zij met hunne mobilisatie zóó laat gereed waren, dat zij zelfs de Maas in het geheel niet verdedigen konden, of wel de *défilés* der Argonnen niet bezet hadden. De Duitschers zouden dan, in de vlakten der Champagne Pouilleuse zich uitbreidende, het Fransche leger „en flagrant délit” van mobilisatie en concentratie overvallen, en onberekenbaar onheil kunnen stichten.

Met het oog op deze mogelijkheid zijn er in Frankrijk wel eens stemmen opgegaan, die het onverantwoordelijk noemen dat de Maas-overgangen ten N. van Verdun niet versterkt zijn.

Ten opzichte van het Moezelvak is het volgende op te merken:

Ook hier kan de vijand in twee marschdagen de hoofdpunten van overgang hebben bereikt, n.l. Charmes en Bayon. De verdediger heeft echter zeer goede verdedigingsstellingen op den linkeroever, mits tijdig bezet. Evenmin als aan de Maas zal de vijand het wagen de Moezel over te gaan zonder voorafgaande verkenning op groote schaal. De nabijheid van Epinal bedreigt hier zijn gemeenschap evenzeer als gindsch de nabijheid van Verdun.

Intusschen is hij, onverschillig of hij met den Moezel-overgang voorspoed of tegenspoed heeft, meester der geheele grensstreek. O. a. vindt hij de groote en welvarende stad Nancy, ook Lunéville, St.-Nicolas du Port, in zijn macht. Vooral het onmiddellijke verlies van Nancy zou zeer te betreuren zijn. Men heeft daarom wel eens voorgesteld Nancy, Lunéville, St.-Nicolas en St.-Dié met uitgebreide werken van tijdelijk type te voorzien. Alleen voor Nancy heeft het voorstel begin van uitvoering gekregen (1); een ontwerp is gereed om tijdelijke werken aan te leggen in de lijn Frouard, Custines, Faulx, Leijr, Bouxières-aux-Dames, Amance, Dommartin en Nancy. Een permanent werk (fort *Amance*) behoort bij het project. Wel is men aan de uitvoering begonnen, maar de werkzaamheden zijn in 1882 gestaakt. Werden deze werken uitgevoerd, dan zou daardoor een nieuw gerechancheerd kamp van 7 KM. breed en 15 KM. lang in eerste linie komen te liggen. De aanval op het Moezelvak zou er te bezwarender door worden, wanneer de aanvaller kon verwachten, zoowel van de zijde van Nancy als van Epinal te worden verontrust. Niet zonder grond is tegen het voorstel aangevoerd, dat Frankrijk toch reeds te veel versterkingen heeft, en dat een zoo groot aantal versterkte legerplaatsen een verderfelijke aantrekkingskracht op het eigenlijke veldleger zal uitoefenen.

Mocht nu de aanvaller er in geslaagd zijn om met meer of minder moeite hetzij de Maas, hetzij de Moezel te forceeren — en de mogelijkheid hiertoe wordt door de Franschen zelf erkend — dan begint het offensief karakter

(1) Zie de schets van Nancy.

der versterkte legerplaatsen (vestingen) zich te doen gelden. De vijand kan, al heeft hij ook voor het oogenblik een overwicht op het Fransche veldleger behaald, niet onbezorgd voorwaarts rukken, met 4 groote vestingen, elk met eenige duizende mobiele soldaten, in zijn rug. Hoe ongaarne ook, hij zal moeten beginnen den strijd tegen een of meer dier vestingen te voeren; intusschen kan de verdediger de verdediging der hoofdstad krachtig voorbereiden, of wel, naargelang van de omstandigheden, van uit Reims of Langres het offensief hernemen.

Men ziet dat het algemeen karakter, zooals men zich in Frankrijk het verloop van een nieuwen oorlog denkt, zeer nauw samenhangt met de vraag of men tijdig gereed zal zijn om de Maas- en Moezel-vakken voldoende te bezetten. Zal men dit kunnen vóór Duitschland zich van de hoofdtoegangen meester maakt? De gegevens staan mij niet ten dienste, en het valt ook geheel buiten de grens van dit overzicht, hierop een stellig antwoord te geven. Slechts een enkele opmerking ten opzichte der mogelijke kansen van de partijen.

In beide legerbesturen houdt men elkander scherp in het oog; men kan als vrij zeker aannemen dat er in de wijze van mobiliseeren, in den daartoe benodigden tijd enz. geen groote geheimen meer bestaan, m. a. w. dat én Frankrijk én Duitschland tamelijk zeker weten wanneer hunne tegenpartij tot het vervoer zijner troepen gereed zal zijn.

Ook het spoorwegnet van beide landen, het geheele spoorwegwezen is tot in onderdeelen bekend. Dat eenmaal gegeven zijnde, heeft het oplossen der vraag hoe een zeker aantal troepen naar gegeven punten te vervoeren, veel vrn een wiskunstig vraagstuk, dat, hoewel vrij ingewikkeld, bijna geen plaats meer voor het toevallige en onbekende heeft. Spoorwegrampen buiten rekening gelaten, zijn de gegevens met groote bepaaldheid aanwezig. De tijd van in- en ontladen, de capaciteit van treinen, de snelheid der treinen en de tusschenruimte waarin zij elkaar moeten opvolgen, het noodige oponthoud voor wisselen, rangeeren, kolen en water innemen, de wijze van terugvervoer van rollend materieel enz. enz. dat alles is met groote juistheid vooruit bekend, *kan* althans bekend zijn.

Frankrijk heeft in 1870, door de nameloze verwarring in dezen machtigen maar zeer gevoeligen factor van het krijgswezen, bittere ervaringen opgedaan. Het weet dat de vele millioenen aan de versterking der grens besteed, slechts dan de verlangde rente zullen afwerpen, wanneer mobilisatie en concentratie met het spoorwegwezen doelmatig in elkander grijpen. Het is dan ook met grond te verwachten dat in de bureaux van den Generalen Staf de geheele zaak grondig is bestudeerd, en dat zeker een geheel plan voor een en ander, tot in de kleinste details uitgewerkt en gereed is.

Zonder al te veel optimisme mag men er veilig op rekenen dat de Franschen, zoo ooit een oorlog uitbreekt, wel alles zullen gedaan hebben, om hunne

tegenpartij niet moedwillig zulk een belangrijken zet vóór te geven, als het prijsgeven der Maas- en Moezel-hoogten zijn zou.

(Wordt vervolgd)

P. A. VAN BUUREN.
1ste luitenant der infanterie.

Een Regimentsfeest.

Toen in het vroege voorjaar van 1814 de legerscharen der verbonden mogendheden de Fransche grenzen overschreden hadden, ontrukten zich de door NAPOLEON sedert jaren onderdrukte en vertreden volken weldia aan zijn heerschappij en sloegen zelve de handen ineen tot vermeerdering der strijdkrachten die voorwaarts rukten om den bij Leipzig zwaar verwonden adelaar in het eigen nest te vernietigen.

Onder die omstandigheden vroeg de Belgische graaf CHARLES VAN DER BURCH aan den in Brabant commandeerenden generaal der geallieerden, den hertog KAREL AUGUST VAN SAXEN-WEIMAR de toestemming om een regiment lichte cavalerie te mogen oprichten ten dienste der verbonden mogendheden. Die toestemming werd hem den 13den Februari 1814 door den Hertog verleend met bepaling dat hij zich als kolonel van dat korps kon beschouwen, daarvan de officieren kon kiezen en alle stappen kon doen om de spoedige organisatie daarvan te bespoedigen. Vooral het ontslaan der vreemdelingen uit Franschen dienst ten gevolge eener bepaling van het verdrag van Fontainebleau op 11 April van hetzelfde jaar bracht een aantal welgeoefende, in de oorlogen van het keizerrijk gevormde ruiters in de gelederen van het jeugdige korps dat den naam kreeg van "régiment de chevau-légers belges."

Toen dan ook de uit Elba ontsnapte Fransche keizer in Juni 1815 België binnenrukte, stond het regiment reeds met ongeveer 450 sabels in de rijen van het Nederlandsche leger onder bevel van den Majoor DE MERCX die den tot adjudant des Konings benoemden Kolonel VAN DER BURCH had vervangen. Het maakte deel uit van de brigade lichte cavalerie VAN MERLEN, behoorende tot de Nederlandsche cavaleriedivisie COLLAERT.

De genoemde brigade die bij den opmarsch van een deel van het Fransche leger onder den Maarschalk NEY op den 16den Juni de order had gekregen met snelheid naar Quatre-Bras op te rukken, verscheen omstreeks half vier des namiddags op het slagveld op het oogenblik dat onze infanterie na een heldhaftigen tegenstand door groote overmacht werd teruggedrongen. On-

middelijk wordt niettegenstaande de groote vermoeidheid der paarden aan het insgelijks tot de brigade behoorende regiment huzaren N°. 6 den last gegeven zich op het vervolgende 6de Fransche regiment jagers te paard te werpen om de infanterie lucht te geven. Met meer geestdrift dan samenhang gaan de huzaren tot den aanval over welke dientengevolge mislukt. Om het evenwicht te herstellen attackeeren nu ook de chevan-légers van DE MERCX de Fransche jagers en er ontstaat een oogenblik een afgrijselijke mêlée die nog vermeêdert toen zich het 5de regiment Fransche lanciers daarin werpt en er in slaagt de Nederlandsche ruiters terug te dringen. Als deze zich daarop spoedig willen herzamelen ontvangen zij een hevige vuur van een Engelsch bataljon dat hen door de overeenkomst hunner groene uniform met die der Fransche jagers voor vijanden aanziet en zijn door die noodlottige vergissing genoodzaakt zich aan den verderen strijd te onttrekken.

Twee dagen later staan echter de zwaar gedunde gelederen der chevan-légers (die reeds bij de troonsbestijging van Koning WILLEM I den naam hadden gekregen van lichte dragonders N°. 5) weder onder het vuur der Fransche batterijen bij Waterloo. Bij den reuzenaanval der vijandelijke ruitery onder NEX in den namiddag, neemt het regiment mede deel aan den afweer der talrijke Fransche eskadrons, waarbij zich de geheele Nederlandse cavaleriedivisie met roem overdekt, en toen in den avond de vijandelijke kracht gebroken is, werpt het zich mede op de terugwijkende overblijfselen der tegenpartij tot de versch aankomende Pruisische cavalerie de taak der geheele vernietiging overneemt.

In die beide dagen zijn van het jonge regiment van 441 ruiters 155 buiten gevecht gesteld, meer dan een derde der sterkte. De Divisiecommandant COLLAERT is doodelijk verwond, de Brigadecommandant VAN MERLEN gesneuveld, de Regimentscommandant DE MERCX reeds bij Quatre-Bras geblesseerd.

Na daarop deelgenomen te hebben aan de insluiting en verovering der Fransche vestingen Le Quesnoy en Valenciennes, keerde het regiment in het najaar van 1815 in het vaderland terug.

Vijftien jaren later toen het te Brussel uitgebroken oproer zich begon te verspreiden en de beschikbare troepen zich nabij die plaats hadden geconcentreerd, bevond zich het regiment lichte dragonders N°. 5 bij de door den Generaal CORT-HEYLIGERS gecommandeerde divisie in de omstreken van Tongeren en nam een eskadron daarvan deel aan een demonstratie naar de zijde van Leuven, welke moest dienen tot het bezighouden der talrijke naar Brussel stroomende vrijwilligers in de dagen waarop door ons hoofdleger een aanval op die stad zou worden gedaan.

Ofschoon het regiment in October 1830 door het aan de Zuid-Nederlandsche manschappen gegeven eervol ontslag aanmerkelijk was verzwakt, stond het den 2den Augustus 1831 bij het begin van den tiendaagschen veldtocht onder bevel van den Luitenant-Kolonel Graaf DUMONCEAU weder met twee

eskadrons ter sterkte van 321 sabels, met de lichte dragonders N°. 4 en de huzaren N°. 6 vereenigd bij de brigade lichte cavalerie van den Generaal-Majoor Jhr. BOREEL, behoorende tot de cavaleriedivisie TRIP VAN ZOUTLAND.

Van het kantonnement Vessem achtereenvolgens over Eerzel, Rethy, Moll en Beeringen marcheerend, kwam het regiment des avonds van den 5den Augustus te Paal; na dien dag van Beeringen af den vijand al tirailleerend voor zich uit te hebben gedreven. Toen den 7den d. a. v. bij het Nederlandsche hoofdleger bekend was, dat den vorigen dag bij Houthaelen tusschen de troepen onzer reservedivisie en het Belgische Maasleger was gestreden en het regiment huzaren N°. 6 ter ondersteuning derwaarts was geroepen, zond de Luitenant-Kolonel DUMONCEAU een patrouille naar Zonhoven en rukte met zijne beide eskadrons en een compagnie infanterie ter verkenning naar de zijde van Hasselt. Bij Kermpt aangekomen bleek dientengevolg dat het geheele Maasleger in westelijke richting op marsch was en zodoende dreigde onze hoofdmacht in de linkerflank te vallen. Door de goed geleide verkenning der dragonders van DUMONCEAU, werd dit echter voorkomen en diens gemaakt rapport was oorzaak dat een brigade der 3de divisie den vijand kon te gemoet rukken en weerstand bieden. Het hardnekkige en bloedige gevecht van Kermpt was daarvan het gevolg, in welken strijd de dragonders N°. 5 eveneens werden betrokken. Bij de wisselende kansen van dien dag werd o. a. een vijandelijke sectie artillerie door een peloton van het regiment onschadelijk gemaakt door het neersabelen der bediening en geraakten de eskadrons in gevecht met het hen chargeerende 2de regiment Belgische jagers te paard.

Den volgenden morgen nam het regiment deel aan de vervolging van DAINE's leger bij Hasselt en diende daarbij een op verkenning uitgezonden peloton daarvan als bedekking voor de verst vooruitgeschoven sectie rijdende artillerie, die de laatste schoten op de vijandelijke achterhoede afgaf.

Den 10den Augustus werd de brigade lichte cavalerie aangewezen zich te voegen bij de divisie van den Hertog van Saxon-Weimar, onder wiens bevelen zij zich den 11den te Thienen stelde. Aan het hoofd van die divisie, welke bestemd was, de vijandelijke stelling bij Leuven geheel te onttrekken, rukte die brigade over St. Aagtenrode en Neerijssche naar den IJzerenberg op. Reeds bij het bereiken van deze maakten de lichte dragonders N°. 5 een aantal gevangenen van verschillende vijandelijke korpsen, die langs den weg naar Brussel terugtrokken. Daarna werd het regiment met de lichte dragonders N°. 4 afgezonden naar de zijde van Cortenberg aan laatstgenoemden weg om den veiligheidsdienst in den rug der 2de divisie waar te nemen tegen nogelijk uit Brussel te verwachten versterking. Toen in den namiddag een strijd ontbrandte tusschen de vijandelijke troepen van NIELLON en die der 2de divisie, zond de Generaal BOREEL onder anderen een eskadron dragonders N°. 5 naar den Mechelschen weg om de daar langs aftekeude vijandelijke afdeeling tegen te houden. Door zijne onverschrokken houding bracht dat

eskadron de geheele colonne van NIELLON tot staan, totdat de kennisgeving van den wapenstilstand een einde aan de vijandelijkheden maakte.

Na den terugkeer in het vaderland en een jarenlang verblijf in de Noord-Brabantische kantonnementen, werd het regiment lichte dragonders N°. 5 achtereenvolgens in 1841 het 3de regiment lichte dragonders, in 1843 het 3de regiment dragonders en in 1867 het 3de regiment huzaren, welken naam het sedert dien tijd heeft behouden.

Enkele weken geleden werd door eenige officieren het denkbeeld geopperd, een feest te vieren ter herinnering aan het roemrijk verleden van het regiment en daarvoor den dag te bestemmen van 13 Februari jl., 70 jaren na den datum waarop het stamregiment te Mechelen is opgericht. Dat denkbeeld door het officierskorps met ingenomenheid begroet, werd de oorzak van een regimentsfeest zooals er zeker nog weinig in het Nederlandsche leger zijn gevierd, maar zooals wij het ter wille van den militairen en korpsgeest er vele na dit toewenschen. De onvermijdelijke groote uitgaven werden bestreden door ruime stoffelijke bijdragen van Zijne Majesteit den Koning, wiens hooge toestemming tot het houden der feestelijkheden gevraagd, welwillend was verleend, van Z. K. H. Prins ALEXANDER der Nederlanden, Prins van Oranje, van tal van oud-officieren en van het officierskorps van het regiment. Ook van het gemeentebestuur der residentie en van verschillende particuliere ondernemingen werd de grootst mogelijke medewerking onderhouden om het feest in alle deelen te doen gelukken. Een uitnoodiging, gericht tot Graaf VAN DER BURCH, Kolonel van het 1ste Belgische regiment jagers te paard en diens neef en naamgenoot, Ritmeester bij het 1ste regiment guides, om als kleinzonen van den stichter en eersten regimentscommandant de feesten bij te wonen, was in dank aangenomen en hunne tegenwoordigheid daarbij werkte niet weinig mede om aan de feesten zoowel een historische als ruiterlijke tint te geven.

Volgens het door een uit vijf officieren (1) samengestelde commissie ontworpen programma werden de eigenlijke feesten geopend op Dinsdag den 12den Februari door een hieeenkomst der feestvierende officieren en reünisten in den Koninklijk zoölogisch-botanischen tuin. In een der zalen, door de welwillende zorgen van den verdienstelijken directeur, den oud-officier der infanterie VAN OGTEN, prachtig gedecoreerd en versierd met groen, wapenen en vlaggen, vereenigden zich de Belgische officieren, waarbij zich, behalve de reeds genoemde, ook de luitenant-adjutant van het 1ste regiment jagers te paard VAN ORTROY bevond, zoomede de officieren reünisten, talrijke gasten van de andere regimenten cavalerie en de officieren welke thans bij

(1) Majoor P. N. J. THIRION; Ritmeester-Adjutant A. C. Baron SNOUCCAERT VAN SCHAUBURG; 1ste Luitenant R. H. O. Baron VAN DER CAPPELEN; 1ste Luitenant-Adjutant A. T. LUGAÏSEN; 1ste Luitenant W. A. P. F. L. VAN EXTER.

het korps dienen. De regimentscommandant Jhr. L. Ridder VAN RAPPARD riep in hartelijke bewoordingen den aanwezigen het »welkom" toe, wat onmiddellijk werd beantwoord door den Kolonel VAN DER BURCH met de verzekering dat zoo het feest voor hem een »fête de famille" was, de daartoe gedane uitnoodiging een levendig gevoel van erkentelijkheid had opgewekt bij zijn officierskorps, welks groet hij aan de Nederlandsche kameraden overbracht. Na deze toespraken klonken het Wilhelmus van Nassauen en de Brabançonne door de zalen, gevolgd door de uitvoering van een juist gekozen programma door het muziekkorps van het regiment.

Nadat te 4 uren die matinee welke door talrijke bezoekers werd bijgewoond, was afgelopen, was er pauze tot 8 uur des avonds toen in de manège van het korps een rijkunstig feest zou plaats hebben. De rijbaan was door het aubringen van vlaggen, groen, wapens en attributen der ruitery versierd en aan de wanden prijkten de levensgrootte afbeeldingen van eenige uniformen door het regiment sedert de oprichting gedragen, zoomede de namen der verschillende regimentscommandanten sedert dat tijdstip. Reeds was ter wille der betrekkelijk geringe plaatsruimte eenige dagen te voren een tweetal dezer voorstellingen, waarvan een voor den troep gegeven; die op den feestavond zelve overtrof de heide vorige nog in luister. In de eerste plaats door de hoog gewaardeerde tegenwoordigheid van H. K. H. Prinses HENDRIK der Nederlanden en haren behuwdbroeder den Erfgrootheer van OLDENBURG en door die van den Minister van oorlog en nagenoeg alle hooge militaire en civiele autoriteiten der residentie. Bij het binnenkomen der Prinses, de dochter van Prins FREDERIK KAREL, den gevierden ruitergeneraal en inspecteur der Pruisische cavalerie, kwam bij velen der ouderen onder ons een ander beeld uit het huis van Oranje voor den geest, een cavalerist naar hart en ziel, onzen oud-Inspecteur, onzen geliefden en te vroeg verloren Prins, wiens plaats daar te midden zijner feestvierende ruitery zonder den wil van het onvermijdelijke noodlot zeker niet zou zijn open gebleven.

Over al hetgeen dien avond werd ten beste gegeven, zoowel het vlugge schermen, de verbazend sterke toeren in gymnastiek en voltige als het prachtige, ja onverbeterlijke rijden is maar één algemeene roep van bewondering. Van het laatste mag dan ook geen nummer van het programma bovenaan worden gesteld; alles was even onberispelijk, zoowel het sierlijke *jeu de rose* als het door zestien onderofficieren met ensemble gereden carousel, als het zoo moeilijke rijden en *flèche* door zes officieren, als de staande te paard gereden Bengaalsche post, als de historische in de oude uniformen van het korps door een officier, een trompetter en acht onderofficieren gereden manoeuvre, als eindelijk de rijkunstig overschoone huzaren-quadrille door acht officieren uitgevoerd.

Was op die wijze den 12den een waardig begin gemaakt aan de feesten, nog was de schemering niet geheel geëindigd toen het »Wilhelmus van

Nassauen" door het muziekkorps in de kazerne geblazen het regiment tot reveille dienende, verkondigde dat de eigenlijke groote dag, de 13de Februari, was aangebroken.

Te 12 uren stond het korps in groot tenue te paard op het Alexandersveld uitgerukt tot het houden eener parade. Bij die gelegenheid verschenen de Belgische en oud-officiëren en de gasten meest allen te paard en was een schitterende staf gevormd door tal van hoofd- en verdere officieren tegenwoordig die daardoor getuigenis aflegden hunner belangstelling in het feest hunner wapenbroeders der cavalerie. Onder meer zag men daar ver-tegenwoordigers van het Departement van Oorlog, van den Generaalen Staf, van de 2de Afdeling der Krijgsschool, de Schutterij, Weerbaarheid, enz. en met hunne kolonels aan het hoofd de officierskorpsen van de regimenten behoorende tot het garnizoen der residentie.

Een nieuw bewijs van sympathie wachtte des namiddags het regiment door het geven eener matinee musicale door het muziekkorps van het regiment grenadiers en jagers in den Zoölogischen tuin, welwillend aangeboden door de officieren van dat regiment. In sinke militaire taal bracht de Kolonel Jhr. KLERCQ bij die gelegenheid een feestdrank uit op het 3de regiment huzaren en wees naar waarheid op de groote en kameraadschappelijke verhouding die sedert reeds zoo vele jaren tusschen de officierskorpsen der beide regimenten bestaat.

Met geestdrift werden die woorden begroet en door den Kolonel VAN RAPPAARD een hartelijke betuiging van dank en waardeering gegeven.

Op datzelfde uur werd aan de huzaren een feestmaaltijd, zoomede sigaren en een geldelijke toelage verstrekt. Dit laatste was ook het geval met de onderofficiëren van het regiment, voor wie verder des avonds de zaal van Diligentia was beschikbaar gesteld tot het houden van een bal, waarop eveneens verscheiden onderofficiëren der andere korpsen waren uitgenoodigd. In gulle en gepaste vrolijkheid en echt kameraadschappelijk werd daar voor hen het feest besloten, nadat eenige oogenblikken van tegenwoordigheid van den Regimentscommandant, van de Belgische gasten en van velen hunner officieren de opgewekte stemming niet weinig hadden vermeerderd.

Het officierskorps en zijne gasten vereenigden zich te 6 uren in de groote eetzaal der Witte Sociëteit tot het houden van een diner de corps. Al dadelijk bracht de prachtig versierde zaal aan welker wanden onder meer de reeks der oude uniformen van het korps prijkte, de aanwezigen in de gepaste stemming en waren de deelnemers al spoedig „goed gedisponcerd". Dat er onder het genot van een voortreffelijk menu en van opgewekte regimentsmuziek menig hartelijk, kameraadschappelijk en vrolijk woord werd gesproken, behoeft niet te worden gezegd en het zal menigeen zijn gegaan als schrijver dezer regelen die op een zeker oogenblik met verwondering ontwaardde dat de dag van 13 Februari bijna tot het verledene behoorde.

De eerste toast aan het diner door den Generaal-Majoor, Inspecteur der

cavalerie uitgebracht op het welzijn van Zijne Majesteit den Koning werd nog tijdens men aan tafel was vereenigd, namens dezen beantwoord met het uitspreken der verwachting dat het regiment in de toekomst zijn schoon en roemrijk verleden zou waardig blijven.

Moge die verwachting te allen tijde verwezenlijkt worden ter eere der Nederlandsche cavalerie in het algemeen en in het bijzonder van het 3de regiment huzaren.

15 Februari 1884.

WUPPERMANN.

Een korte repliek.

Ik ben den Verslaggever omtrent de *Geïllustreerde Encyclopaedie* oprechten dank verschuldigd voor de uitvoerige mededeeling van den inhoud van dit werk, geplaatst in het tijdschrift *De Militaire Spectator*, alsmede voor de vriendelijke woorden, waarmede hij de typographische uitvoering geroemd en het nut dezer uitgave besproken heeft.

Toch zij het mij vergund een paar opmerkingen te maken. In de eerste plaats omtrent het artikel *additie*. Ik zal het subjectief gevoelen, dat het te uitvoerig is, niet bestrijden, maar wensch alleen op te merken, dat het in *buitenlandsche* Encyclopaedieën — b.v. in de laatste editie van MEYER — niet minder uitvoerig behandeld is.

In de tweede plaats wordt de vraag geopperd, of de Nederlandsche Encyclopaedie op één lijn kan gesteld worden met de werken van BROCKHAUS, PIERER en MEYER? Daarop wordt gezegd, dat de buitenlandsche uitgevers over grooter kapitaal en over grooter getal uitstekende werkkrachten konden beschikken, zoodat degene, die vreemde talen machtig is, aldaar vermoedelijk meer bevreemding zal vinden.

Dat antwoord had ik niet verwacht. De typographische uitvoering wijst aan, dat de Uitgeversmaatschappij Elsevier aan de onderneming geen kapitaal heeft gespaard. Van de uitstekende werkkrachten der buitenlandsche uitgevers is in onze editie ruimschoots gebruik gemaakt, en de omvang onzer Encyclopaedie is waarlijk niet gering.

Maar nog meer: Onze Encyclopaedie is een *Nederlandsche*. Zij geeft op het gebied van Nederland's historie en letterkunde en in het algemeen op dat van personen en zaken, die op ons vaderland betrekking hebben, inlichtingen, die in *geen buitenlandsche Encyclopaedie* worden gevonden.

In dat opzicht staat zij dus voor den Nederlander niet op een lijn met de buitenlandsche Encyclopaedieën, maar er ver boven.

De geachte Verslaggever houde het mij ten goede, dat ik voor deze weinige regelen tot verdediging van een *echt nationale* onderneming een bescheiden plaats heb verzocht.

Amsterdam, 30 Jan. 1884.

A. WINKLER PRINS.

Naschrift.

Gaarne hebben wij voldaan aan het verzoek van den Heer WINKLER PRINS om de vorengaande repliek te plaatsen. Wij stellen er echter prijs op, daarbij de verzekering te voegen, dat onze Verslaggever geen gering denkbeeld heeft gehal van de kosten, die de uitgevers zich voor deze Nederlandsche Encyclopaedie getroosten; alleen is hij van meening dat men in Nederland, door het beperkte debiet, niet op zulk een breede schaal zal kunnen arbeiden als in het buitenland. Gaarne wordt voorts door hem toegegeven, dat in de Ned. Encyclopaedie op het gebied van Ned. historie en letterkunde veel zal worden aangetroffen, waarnaar in buitenlandsche werken te vergeefs zal worden gezocht.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Van waar toch eensklaps de zucht tot nieuwigheden in het luitenantkader van het leger? Zijn het geen onnoodige en gevaarlijke proeven? Eerst is er sprake van opheffing van den rang van 2de luitenant die na drie kwart eeuw in ons leger bestaan te hebben, plotseling verdacht wordt van overtollig te zijn. En nu worden wij op eens begiftigd met een derde soort luitenant, de militie-luitenant. Het spijt mij *Spectator*, dat ik in al dat zoeken niets beters zien kan, dan een streven naar palliatieven, naar opflikkeringen, om ons onde, afgeleefde militie-stelsel zoo wat op te lappen. Bij den nog altijd bestaanden kanker — het stelsel van plaatsvervanging — vrees ik, dat men zich met die militie-luitenants nog meer teleurgesteld zal zien, dan met de militie-sergeanten. De jongelieden van de standen der maatschappij, die men gaarne in het leger zou zien treden, zal men met dat lokaas van den rang van militie-luitenants, al evenmin krijgen, als zulks met de instelling der militie-sergeanten gelukt is. Want laten wij het niet verbloemen, wel degelijk had men gehoopt, dat, door dien laatstgenoemden graad in het leven te roepen, men tal van jongelieden zou zien opdagen, om hun militieplicht persoonlijk te volbrengen, die zich anders zouden laten vervangen. Enkele uitzonderingen daargelaten, heeft men zich vergist. Die de middelen bezit om een remplaceant te stellen, doet het nog; en behalve hier en daar een hulponderwijzer, is het militiekader, wat opvoeding, beschaving en afkomst betreft al zeer weinig boven het proletarierspeil verheven. En wij voor ons hopen van harte dat het met de militie-luitenants geen „vaart" moge nemen. Om de volgende redenen:

- 1°. Dewijl die nieuwigheid afbreuk doet aan het prestige van den officiers-rang, dat juist in de laatste tijden, dringend verheffing noodig heeft. Wat moet de burgermaatschappij, die toch al een weinig meer dan voorheen, genoeigd is de verdiensten van onzen arbeid in vredestijd in twijfel te trekken, zich in dat vermoeden niet gesterkt zien, als zij ontwaart, dat een milicien na 15 maanden volkomen in staat kan geacht worden, op te treden in een militaire betrekking, waarvoor

anders vierjarige veelomvattende studie als noodzakelijk wordt voorgehouden. Wat wil men nu voortaan het publiek nog wijs maken van een „wetenschappelijk” wapen b.v., indien men u voor de voeten kan werpen: »Kom, het heeft zooveel niet om 't lijf; mijn jongen, die op het kantoor is, heeft immers ook voor artillerie-officier gespeeld”.

- 2°. Omdat ook bij den troep het geloof in de bekwaamheden en beroepseigenschappen der officieren moet verminderen, als de milicien zien zal, hoe weinig er voor noodig is, om een rang te kunnen vervullen, waartegen zij hoog opzien, zoolang hij niet te bereiken is, als alleen voor hen, die zich voor altijd aan onzen stand wijden.
- 3°. Vermits de maatregel ontmoedigend moet werken op onze jonge officieren, die tegenover den soldaat gelijk gesteld worden, wat het commando, de verantwoordelijkheid, het gezag betreft, met zoodanig surrogaat van echte officieren.

De soldaat, en zelfs het mindere kader, is niet bij machte de meer of mindere wetenschappelijkheid van den officier te beoordeelen. Thans kunnen ze niet anders als vertrouwen, dat al hun officieren, alvorens tot dien rang te zijn geraakt, aan dezelfde hooge eischen hebben moeten voldoen. Maar hoe zal nu de onderofficier er over denken, als hij in den pelotonscommandant van heden, zich den recruit herinnert van vijftien maanden geleden? Men moge hun ook al patjes laken op de kraag geven; zij zijn goed en wel officier, rouleeren in alle diensten met de andere officieren; hebben volkomen het recht zich, in de uitoefening van die diensten, op dezelfde lijn te stellen, en ware het *nog alleen* maar in dienstverhoudingen.

Heeft men wel goed overdacht, hoe, buiten dienst, de positie van dien quasie-officier zijn zal? Zal men te zijnen aanzien, de strenge, maar zeer gerechtvaardigde eischen blijven stellen, die onze levenswijze, ons geheele optreden in de maatschappij beheerschen? En zoo niet, zal dan dat patje laken op de kraag ons voldoende beveiligen tegen voor ons mogelijke zeer pijnlijke terugwerking van een zekere solidariteit van rang? Er is in alle legers van Europa een zeer gemarkeerde grens tusschen hen die beneden den officiersrang staan, en hen die daartoe behooren. Deze grens in den kriegsstand is ook een sociale grens, die niet op grond van dienstbehoefte mag worden overschreden. Officier zijn van een geregeld leger is goddank nog altijd een soort ridderschap, waarop wel is waar geen steekspelen, maar in onze eeuw gelukkig volbrachte studie, onberispelijke begrippen van eer en fatsoen aanspraken geven. Wij achten het gevaarlijk die grens zóó gemakkelijk overschrijdbaar te maken.

Ook uit een oogpunt van zuivere beroepswetenschap zijn wij met dien maatregel niet ingenomen. De tactische eischen, die men thans aan de officieren mag stellen, zijn hooger dan een twintigtal jaren geleden. Het geheele optreden der infanterie b.v. in den oorlog vereischt van den subalternen officier van dat wapen vrij wat meer op degelijke studie gevestigde

begrippen van tactiek, gëimproviseerde versterkingskunst; meer terreinkennis en bij de groote toepassing van het verspreide gevecht, ook veel meer zelfstandigheid. Meer dan vroeger, toen hij steeds in rij en gelid, onder de directe leiding stond van een compagniescommandant, moet nu de infanterieluitenant dat kalme, rustige meesterschap over zijn opgeloste afleeling weten te bewaren onder omstandigheden, die hem soms enkel op eigen krachten moeten doen vertrouwen. Die eigenschap, welke door routine een tweede natuur moet worden, zal de gëimproviseerde militie-officier missen. Wat onderscheidt, bij het optreden voor den troep, b.v. vooral den schutterij-officier van den heroepofficier? De agitatie, het zenuwachtig zich dadelijk onthutst gevoelen, bij kleinigheden, bij de minste verwarring. Dat gaat er niet uit, zelfs niet na jaren lang bij een dienstdoende schutterij geweest te zijn, zelfs al kennen ze machinaal hun reglementen ook nog zoo goed. »Ils se démentent comme un diable dans un hénitier,» om iets gedaan te krijgen, wat de officier van het leger, met een enkel bedaard kort woord, in één oogwenk doet. Er is gelukkig in ons militair beroep ook nog *iets* artistieks; dat vlot en zonder zeuren omspringen met de »mennuekens» en met hetgeen in het algemeen den officier wordt opgedragen, dat is niet in vijftien maanden te leeren.

Neen, wij zouden in onzen tijd er juist vóór zijn, de opleiding van alle officieren, zooveel mogelijk gelijk te maken; zooveel mogelijk waarborgen te krijgen dat omtrent tactiek, versterkingskunst, gebruik van het wapen, enz. dezelfde grondslagen bij allen werden gelegd, dewijl ongelukkigerwijze de tegenwoordige oorlogsvoering zooveel speelruimte geeft aan de opvatting van den militairen onderwijzer, met de vorming onzer officieren belast. En verschil van opvattingen van grondbeginselen, bij de jongeren, kan schadelijk werken, op de verrichtingen van het geheel. En terwijl wij reeds officieren krijgen, in dit opzicht op verschillenden grondslag onderwezen, zullen wij nu een nieuwe categorie krijgen, wier militair wetenschappelijke inzichten, zoowat »à la diable», in eenige maanden tusschen de diensturen door moeten worden verkregen.

Misschien zijn enkele nijner lezers geneigd mij te verwijzen naar het voorbeeld van den Duitschen reservist-officier; doch daargelaten, de klachten die in den laatsten tijd, vooral bij opkomst dezer categorie van officieren bij de groote manoeuvres, uit het Deutsche officierskorps, daarover zijn opgegaan, bestaat er nog een groot verschil tusschen den reservist-officier en den militieluitenant, zooals men hem bij ons ingevoerd wil hebben. De reservist-officier, is afkomstig uit een klasse van de maatschappij die ten minste waarborgen oplevert, dat hij het prestige van de officiersuniform *tegenover het publiek* niet schaden zal. Die waarborgen, een gevolg van het stelsel van algemeen dienstplicht, worden bovendien verzekerd, doordien niemand tot de positie van reservist-officier wordt verheven, dan na omtrent den betrokken Einjahrigen, het gevoelen van al de bij het

korps dienende officieren te hebben gehoord, omtrent zijn levenswijze, beschaving, manieren enz. Daarover klagen de Duitse officieren dan ook niet; wél over *ongenoeyzame rakkeunis* dier zoo vluchtig opgeleide officieren. Zij rouleeren daarenboven niet dagelijks in dienst met de andere officieren: alleen bij bijzondere gelegenheden, als groote manoeuvres, kunnen zij voor eenigen tijd, evenals bij mobilisatie, opgeroepen worden, doch alsdan slechts in geval van behoefte aan aanvulling, tusschen de eigenlijke officieren, als zoogenaamde »Einschub» intreden. Te veldte zijn zij aanvankelijk niet bij de voorste troepen van het veldleger ingedeeld, zoodat zij nog eenigen tijd van voorbereiding hebben.

Een geheel andere toestand dus als bij ons, waar zij van stonde af, en ook in den dagelijkschen vrededienst, met onze officieren gelijk op dienen zullen.

Ons recruteeringsstelsel geeft *geen* waarborgen, dat wij over een stof beschikken zullen overeenkomende met de klasse van Einjährigen in Duitschland. En al kan dat onverhoopt wel, dan nog zouden wij vragen: »moeten wij die nieuwigheid gaan beproeven, op een tijdstip dat ze elders afgekeurd wordt?»

Wij knutselen en verzinnen allerlei kunstmiddelen, om ons recruteeringsstelsel dat én de ervaring, én de billijkheid, sinds lang hebben veroordeeld, zoo wat te moderniseeren, zonder der natie dat voorgewende schrikbeeld — van algemeenen dienstplicht — te moeten voorhouden: voorgewend, want eerstens is het volstrekt niet zeker, dat onze volksvertegenwoordiging hierin de uitdrukking van den volkswil zijn zou, en bovendien is het gelukkig tegenwoordig lang zoo zeker niet meer, dat het beginsel, niet de instemming van de meerderheid onzer volksvertegenwoordiging zou verwerven, bijaldien het met warmte, overtuiging en op degelijke gronden hoo werd voorgehouden. Mag men de voorspelling gelooven, ons door hooggeplaatste officieren gedaan, dan zal in een niet ver verwijderd tijdstip waarschijnlijk ook in België de algemeene dienstplicht wet geworden zijn en zullen wij de twijfelachtige eer genieten, in Europa alleen te staan, met het oude conscriptiestelsel; overblijfsel uit den tijd der Fransche overheersching, toen wij geen vrijen nationalen wil bezaten. Voorwaar geen traditie om trots op te zijn!

Van overleveringen gesproken, mijn waarde *Spectator*, wat zegt ge van die »restauratie» van ons reglement op den garnizoensdienst? Eindelijk! zoo dacht een ieder, den nieuwerwetschen omslag van dat werk ziende. Nu zal men dus voortaan bevrijd zijn van al die verschillende opvattingen en uitleggingen, beschreven en door routine ontstane verplichtingen, in iedere plaats onderworpen aan tal van afwijkingen. Weg nu voortaan met al die oude sinds jaren niet meer toe te passen garnizoensorders. Ziehier, een voor ieder beschnaafd Nederlander verstaanbaar voorschrift, ingericht voor den tegenwoordigen tijd. Doch nauwelijks heeft men de voorrede gelezen of men legt mistroostig die vermomde antiquiteit ter zijde. Ten minste als reglement: als militair historische herinnering, is de inhoud geen onaardige lectuur.

De voorrede, zij zegt het ons oprecht, dat het bezit van een geheel nieuw reglement, wel een zeer billijke eisch van het leger is, doch dat ook hier de te verwachten grondwetsherziening helet aan dat verlangen te beantwoorden.

Doch mijn waarde vriend, ik vraag het u, waar zal het heen als wij voor al zulke zuivere dienstzaken, die dringend reglementeering behoeven, moeten wachten op grondwetsherziening?

Wartoe het opnieuw gedrukt b.v. dat wij de nieuwe garnizoensplaats binnenrukken, met het geweer »in arm"; dat bij het uitgeven van het parool de adjudant den »hoed" afneemt, dien hij gelukkig niet meer draagt; waarvoor al die in onzen tijd werkelijk grappig geworden voorstellingen van zaken, die niet meer gebeuren, niet meer *kunnen* geschieden zelfs. O! ik hoor wel uwe tegenwerping: »Men heeft immers ook geen nieuw reglement bedoeld"; herlees de voorrede, het is immers alleen om te voorzien in gebrek aan voldoende aantal nog verkrijgbare exemplaren, van het »prototype", dat immers als zooveel voorwereldliks dreigt te verdwijnen. Maar was het niet eerder als een weldaad te beschouwen, dat het aantal exemplaren van dit verouderd reglement aan 't uitsterven was?

Laat men er een bewaren voor het Mauritshuis, daar heb ik vrede mee.

Dat men historische gebouwen restaureert in den oorspronkelijken stijl, is een loffelijke hulde aan 't verleden en getuigt van waarachtig kunstgevoel; maar wie zal zich nu een practisch ingericht huis dat hij **WENSCHT TE BEWONEN**, laten bouwen als de Gevangenpoort of de gebouwen van het Binnenhof. Het reglement is immers bestemd om er in te leven, niet om bij den officier alleen de liefhebberij voor antiquiteiten aan te kweken.

Doch gekheid à part. Ik weet zeer goed, *dat er enkels zaken zijn*, die in een instructie voor plaatselijke commandanten dienen opgenomen te worden, die wel degelijk verband moeten houden met veranderde wetten. Dat betreft vooral die zaken van hoogere orde, die als ik het zoo noemen mag, op den voorgrond treden, bij al wat met den staat van beleg in verband staat; zoowel daar waar men te maken heeft met inwendige beroerten, als bij een oorlogstoestand.

Ja zeer zeker, wetten op militie en schutterij, krijgswetten en garnizoensdienst zij grijpen soms in elkaar, »tout cela se tient", als de hoel goed is, ten minste. Maar konden daarom de *details van dagelijkschen vredesdienst* — en daaraan alleen bestaat *daarlijke behoefte*, niet in gewonen modernen stijl in een inderdaad geheel *wel* toepasselijk reglement gegeven worden?

Onlangs is het Fransche leger met een geheel nieuw reglement op den garnizoensdienst begiftigd. Met nadruk wijst de *Spectateur Militaire* er op, dat men niet voldoende nog — dus wel eenigszins — het verschil daarin heeft doen uitkomen, dat bestaan moet in de attributen en het gezag van den plaatselijken commandant, en van den eigenlijken bevelvoerenden gouverneur in oorlogstijd. Wij gelooven, dat niet alleen bij ons een meer duidelijk afgebakende grens van bevoegdheid tusschen die twee autoriteiten, in

tijd van oorlog, in een vesting in staat van beleg vooral, hoogst noodig is, maar dat zelfs onze wetten er duidelijker tegen zouden moeten waken, dat in zulke tijden niet b.v. een hooger in rang zijnde schutterij-officier zich de taak zou kunnen toeschrijven, die natuurlijk slechts aan een officier van het leger veilig mag worden toevertrouwd. Dat het voorzichtig is, zulke vraagpunten *als niet dadelijke nood nog dringt*, uit te stellen totdat men omtrent nieuwe militaire wetten meer zekerheid hebben zal, dat zullen velen met mij beamen. Maar als we nog van halve maanblazers en vuursteen lezen, dan vragen we: »Où diable, cette Grondwetsherziening! va-t-elle se nicher?»

In de noten en aantekeningen staat op enkele plaatsen wel: »dit en dat is vervallen'', maar waartoe die vervallen zaken opnieuw gedrukt, een daar-door onnoodig dik boek gemaakt, en den officier en onderofficier genoopt tot het lezen van allerlei nutteloos geworden dingen, in een tijd dat hij zooveel nieuwe wél noodzakelijke dingen te lezen heeft?

Onder de voor ons wel lezenswaardige geschriften van den laatsten tijd, reken ik ook de brochure van den Kapitein der Artillerie P. CALLENFELS, over de oefeningen van ons leger in het algemeen, en meer bijzonder die der Artillerie. In die ontegenzeggelijk zeer degelijke studie komt, wat africhting van paarden en stukrijders betreft, natuurlijk veel voor, waarvan wij de juistheid liever ter beoordeeling overlaten aan hen die, evenals de Schrijver, door hun dienst dagelijks met de practijk van het wapen te doen hebben, geheel in dit gedeelte van het wapen leven, en die dus de waarde van theorie en voorschriften aan de werkelijkheid kunnen toetsen. Maar in het algemeen, voor officieren van ieder wapen, geeft de hier bedoelde brochure inzichten, wenken, beginselen aan, die de overweging ten volle waard zijn. Het hoofdbeginsel, dat er als een roode draad doorheen geweven is, zou ook het onze zijn, waar het de oefening onzer troepen geldt. Meerdere vrijheid, maar dan ook meerdere verantwoordelijkheid aan de commandanten van compagnieën, eskadrons en batterijen; omtrent de oefeningen van de aan hun zorg toevertrouwde tactische onderdeelen en de opleiding van hun eigen kader. En voorts vooral niet te spoedig willen overgaan tot het nabootsen van die oefeningen met groote troepenmassa's — die, als de soldaat en het kader nog onvoldoende elementair zijn onderlegd — aan de orde, de tucht en den samenhang van het geheel meer schaden, dan opgewogen wordt door het voordeel dat er in kan gelegen zijn, den officieren die grootere handelingen eens aanschouwelijk te maken. Zijn ze trouwens wel meestal aanschouwelijke beelden van de werkelijkheid, die manoeuvres, met zwakke, van verschillende bataljons, bijengelapte afdeelingen, dikwerf op terreinen, waarvan men enkel de wegen gebruiken mag, zoodat door onbezette tusschengelegen gedeelten, het verband alles behalve zichtbaar, soms zeer weinig begrijpelijk is? Gewoonlijk zijn zoowel de verdedigende stellingen, als de aanvalfronten met betrekking tot de troepenmacht *veel te*

uitgebreid. Bij het vaststellen der manoeuvre schijnt slechts zelden eerst met die verhouding rekening gehouden te worden, naar een grondslag die een gemiddelde zijn moet, uit de oorlogen van onzen tijd. Neemt men b.v. uit den oorlog van 1870, de verdedigende positiën der Franschen bij Weissenburg, Würth, Gravelotte, St.-Privat, Orleans, enz., dan komt men ongeveer tot een gemiddelde van 5 à 6 man per meter frontlijn van de positie.

En wat zien wij hier bij onze oefeningen? Bij een der laatste manoeuvres b.v. moest een positie, achter de Vliet van af de Hoornbrug, tot aan den Leidschendam, zegge een frontlijn van circa 5000 M., worden bezet door twee bataljons infanterie te zamen nog geen 1000 man sterk. Wanneer men daarbij optreedt in een terrein, dat een aaneenschakeling is van villa's, dicht begroeide tuinen, boerenwoningen enz., kortom van allerlei het overzicht belemmerende terreinvoorwerpen, die de troep niet bezetten mag, zoodat de kleine versnipperde afdeelingen daarvan, zonder eenigen zichtbaren samenhang, zijn opgesteld; dat van een samenwerken in die omstandigheden geen sprake zijn kan; dat de een ternauwernood op verren afstand iets van den ander ontwaart; hoe wil men dan die oefening aanschouwelijk op de verbeelding van den troep laten werken? En die veel te groote uitbreiding, ze doet zich niet bij uitzondering, maar als regel voor. B.v. op de Waalsdorpsche vlakte worden geregeld aanvallen gedaan door twee, soms door een enkel bataljon van 300 man, op een front, dat bijna altijd de lange zijde der vlakte beslaat en meestal varieert tusschen de 1000 en 1200 M. lengte, een front, volgens de verhoudingen der laatste oorlogen, voor minstens een brigade.

Het 5de Deutsche legerkorps b.v. bij zijn aanval tegen Elsaashausen, breidde zich niet verder uit, dan over een front van ruim 4000 M., het bezat, vóór zijn opmarsch, een sterkte van circa 20.000 man. Bij sommige zoogenaamde groote manoeuvres, vervallen wij in dezelfde fout van de proportiën uit het oog te verliezen. Ik herinner mij dat bij de eerste manoeuvre in de Peel, in 1875, het 2de regiment, sterk vier bataljons, ongeveer 2500 man infanterie, den inval deed in Brabant, door de Zuidwillemsvaart te forceeren, bij Weert en Nederweert, twee punten op bijna een uur gaans van elkaar gelegen. De eene colonne kon dan ook de andere met de binocle zelfs niet meer zien.

Zouden nu kleine eenvoudige gevechtsbeelden, waarbij de soldaat, het kader ten minste, de wederkeerige ondersteuning der wapens eens ziet, niet oneindig nuttiger zijn, dan die Deutsche en Fransche massa-oefeningen te willen nabootsen, zonder daartoe Deutsche en Fransche troepensterkte te hebben?

Ja, met het beginsel in de brochure CALLENFELS neergelegd, de meer directe africhting en leiding van de oefeningen der tactische onderdeelen, door den verantwoordelijken commandant, zijn wij het vooral voor de infanterie geheel eens.

Wel is dat beginsel zoo wat in onze reglementen, na 1870 opgenomen.

Maar 't is bij de theorie gebleven. Nog altijd berust de theoretische opleiding van het kader, evenals voorheen, grootendeels bij den adjudant, — een verouderd stelsel —; zwakte der compagnieën, die in de wintermaanden met een waarlijk bespottelijk sterktecijfer uitrukken, belet inderdaad den kapitein, zelf zijn compagnie te oefenen. Voor zijn onderhoorige officieren schiet in 't geheel geen commando over. Men moet wel brokstukken van verschillende onderdeelen-bijeenlappen. De officieren werken dus van daag met dit, morgen met ander kader en manschappen, dat hun vreemd is, waarvoor ze immers dat hart niet hebben kunnen, waarbij ze met betrekking tot geuefendheid ook niet die verantwoordelijkheid kunnen gevoelen.

Wij hebben mooi aanbevelen: het ontwikkelen van terreinkennis, het leeren gebruiken van kaarten, de vluchtige versterkingskunst, en al die zoo te recht tegenwoordig op den voorgrond gestelde eischen, voor een bruikbaar infanterie-kader; wanneer, met wien zult ge het doen? De onderofficieren, waarmede ge vandaag bij een velddienstoefening uitrukt, ge ziet ze soms in geen weken of maanden weer.

In het kleine België rukken de compagnieën in den winter nog met een sterkte van minstens 80 onderofficieren en minderen uit; de infanterie-milicien blijft er dan ook 28 maanden voor eerste oefening ander de wapenen, die der carabinieri en grenadiers drie jaren. De compagnieën worden dan ook tegenwoordig niet in naam, maar inderdaad grootendeels in alles door hun eigen commandant geuefend. Met hunne sterkte kan dat nog; bij ons is het ondoenlijk.

Zoolang wij in dit opzicht niet in werkelijkheid van school veranderen, zoolang de enkele tactische onderdeelen nog zoo gebrekkig moeten geuefend worden, zoolang, *Spectator*, blijf ik het nut van die massa-oefeningen, voor den troep zelf, voor het kader, ja zelfs voor de jongere officieren zeer betwijfelen.

Het is jammer dat onze militaire wetten ons voor dien weinig bevredegenden toestand plaatsen; dat wij te arrd schijnen een voldoende voor oefeningen gebiedend geëischt effectief onder de wapens te hebben.

Want nimmer zullen wij het gelooven, dat anders in welk opzicht ook, onze soldaat bij die van andere legers zou behoeven achter te staan. Komt, anti-militaristen, die altijd de eigenschappen, welke ons volk voor den krijgsdienst heeft, zoo gaarne miskent, en zoo hoog opgeeft van die, welke ge in den vreemde hebt ontdekt, komt eens met mij in de manège van het 3de regiment huzaren zien, wat men van onze Hollandsche jongens nog gedaan krijgt. Van het keurig correct rijden der officieren, wil ik nog niet eens spreken; want niet waar, *volgens u* hebben die „leegloopers” ook niet veel anders te doen. Maar laat u gerust iedere vreemdeling zijn oordeel komen zeggen over de uitstekende houding, het echte, degelijke schoolrijden der onderofficieren, de tucht, de onberispelijke orde waarmede de figuren werden uitgeoerd. Zie hoe onze jonge huzaren, bij het voltgeeren, zich over 8

ja 9 paarden heenslingeren, waartoe behalve oefening, nog iets anders hoort, dat is *moed*, Mijheer de anti-militarist, ook een eigenschap, als ge het soms niet weet, en een zeer groote voor een soldaat; en misschien, als ge dat alles ziet, zult ge iets minder hard, dat *Bauwe »lieu commun»* naschreeuwen: »Och kom wij zijn immers geen militair volk».

Dat het garnizoen der Residentie van harte deelneemt in het historisch militair feest, dat door het oudste regiment van ons leger in deze dagen wordt gevierd, behoef ik u wel niet te zeggen *Spectator*. Goddank bij de regimenten van ons leger bestaat geen slechte rijver maar wel wederkeerige hoogachting en kamersadschap. Het lief en leed van het eene korps, laat het andere niet onverschillig.

In ons hart vieren wij dat feest onzer cavalerie-kameraden mede. Dat zijn van die gelukkige gebeurtenissen, die ons de goede zijden van onzen stand weer eens levendig doen gevoelen, en die tevens aan de Nederlandsche burgerij het opwekkend schouwspel geven van de goede, innige verstandhouding die tusschen onze verschillende wapens heerscht; van de wederkeerige ridderlijke *égards*, die de officierskorpsen daarvan, zich bij die gelegenheden zoo gelukkig zijn te kunnen bewijzen. Dien indruk zal thans zeker het Haagsche publiek ontvangen hebben, toen de officieren van het regiment Grenadiers en Jagers hunne kameraden van het 3de huzaren gisteren morgen in den dierentuin ontvingen. En niet minder verheugen wij er ons in, dat de Belgische officieren, die het huzarenfeest bijwoonden, ook hiervan getuigen zijn geweest. Zij trouwens — die Belgische kameraden — zullen zich over de ontvangst, die hun hier te beurt viel, niet te beklagen hebben. De commissie voor het feest en al de officieren van het 3de regiment huzaren hebben zich beijverd, die vreemdelingen hartelijk en *gentlemanlike* de gastvrijheid te bewijzen.

En wat ze van onze huzaren gezien hebben, dat mocht gezien worden. Men behoeft niet eens volbloed ruiter te zijn, om b.v. niet naar waarde te kunnen schatten het rijden van een carroussel door zes officieren, met een paard »en flèche» en het kalme meesterschap dat die heeren daarbij aan den dag legden over huune door de muziek, het verblindende licht, de vlaggen en trophées en vooral door de applaudisseerende toeschouwers geanimeerde edele rossen; en later een quadrille waarin verscheidene onzer kameraden onzen rechtmatigen trots opwekten door de onberispelijke houding, gepaard aan volmaakte methode. Een banale beleefdheidsuitdrukking was het dan ook zeker niet, toen die vreemdelingen later verklaarden: »Nous avons été émerveillés de la correction et de l'ensemble des mouvements; c'était vraiment chic, ce qu'on nous a fait voir». En zij hebben die hulde wel verdiend, onze huzaren-officieren, want niet alleen hebben ze zich moeite en veel moeite en voorbereiding getroost naar bovendien heel wat kosten, om het 70-jarig jubilé van hun regiment zoo in alle details geacheveerd keurig te vieren. Doch laten we dat laatste niet te hard releveeren, anders hoort ge morgen

weer van den een of anderen Droogstoppel: »Zie je wel, geld om feesten te vieren hebben de officieren schijnt het genoeg; en nog klagen ze over hun positie". Zulke feesten, Mijnheer Droogstoppel, behooren, van tijd tot tijd, tot de verplichtingen van onzen stand, en zoolang we bestaan zullen, zoolang zullen wij ze op zekere oogenblikken vieren ook, al ziet ge dat misschien van achter uw lessenaar, ook nog zoo spijtig aan.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Een kwart eeuw tusschen de Keerkringen. — Naar den Equator, met een vaarspel: van Pastoor Salduat, — door M. J. H. PERELAER, gep. hoofdofficier van het Nederl. Indisch leger. Schrijver van Hornen van Zuid naar Noord. Uitgevers-Maatschappij ELSEVIER. 1884. Prijs f 4,25.

Het is zeker wel eens voorbarig over een diner te oordeelen, waarvan men nog slechts het eerste gerecht genoten heeft. Het is toch mogelijk dat de een het te gekruid, een ander het te veel of te weinig consistent vindt en daarvoor misschien in de volgende schotels hoopt schadeloos gesteld te worden. Ook omgekeerd kan het voorkomen dat de rest van het menu «ne tient pas, ce que promettait le potage". Eenigszins is dit ook met letterkundigen arbeid het geval. Al de deelen van ZOLA's cyclus le Rougon Macquart, hebben niet gelijke verdiensten.

Indachtig die culinaire waarschuwing van zooeven, zouden wij dan ook liever een stellig oordeel over het bovengenoemde werk van den Heer PERELAER hebben opgeschort totdat ook de volgende en daarmee één geheel makende deelen, publiek domein, zouden zijn geworden. Doch zijn wij goed ingelicht, dan kan de uitgave daarvan nog eenigen tijd uitblijven, en de Redactie van een tijdschrift handelt beleefd en toont belangstelling, indien zij de haar ter beoordeeling toegezonden werken van eenige beteekenis, zoo spoedig mogelijk onder de aandacht van haar lezers brengt.

In een militair tijdschrift treedt daarbij natuurlijk ook de meer zuiver militaire strekking op den voorgrond, en die geeft, wat het eerste deel aangaat, reeds ruimschoots gelegenheid, het werk van den Heer PERELAER te waardeeren.

De vrijwillige dienstneming bij ons Koloniaal Leger is het hoogst belangrijke onderwerp, waarover de Schrijver ook reeds vroeger op zoo menige plaats, met pen en woord, op krachtige, ja soms zelfs, ietwat heftige wijze zijn op ervaring gegronde zienswijze heeft geopenbaard. Ditmaal heeft hij zijn betoog in een romantisch kleed gehuld. Een gelukkig denkbeeld, wijl daardoor die belangrijke nationale quaestie meer onder de oogen van het groote publiek wordt gebracht; terwijl zij in een zuiver militair geschrift slechts in meer beperkten kring zou blijven.

Het voorspel van Pastoor Soldaat verplaatst ons in die uiterste zuidelijke punt van ons vaderland, die met haar eigenaardige taal, zeden en gebreken, met den nog altijd in alles ingrijpenden invloed der Kerk, bij de groote meerderheid der Noord-Nederlanders weinig bekend is. De schildering van het aan natuurschoon zoo rijke landschap, waarin de stad Maastricht gelegen is, strekt niet alleen ten bewijze van de nauwkeurige bekendheid des Schrijvers met dit gedeelte van ons vaderland — een bewijs, dat zelfs tot in kleine topographische details afdaalt — maar wij moeten in dat eerste hoofdstuk al dadelijk werkelijk Schrijvers verdiensten erkennen. Het tafereeltje van dien muziekavond op Slavante, die romantische streek, met haar ruinen, haar grotten, haar woeste ravijnen, het contrast van die wereldsche drukte, die „kleinstädtische“ concans en ijdelheden, met het geheimnisvolle kloosterleven van voorheen, waarvan diezelfde bouwvallen spreken; die eigenaardige gewoonten der echte Maastrichtenaars, met hun zomerbals, geaccompagneerd door rijst- en pruimenvlaai; dat schetsje is levendig, het heeft geheel de „couleur locale“. Zij die, evenals wij, een tiental jaren in die omgeving hebben doorgebracht, zullen het geredelijk met mij toestemmen, dat die voorstelling juist is: „que c'est vécu“.

Misschien zelfs zou men tot den Schrijver het verwijt mogen richten, dat hij wel ietwat te veel heeft toegegeven aan de zucht om ons die „couleur locale“ terug te geven. Bijvoorbeeld waar hij ons het Maastrichtsche patois te genieten geeft, gelooven wij dat hij het gebruik van enkele spreekwijzen meer algemeen heeft voorgesteld, dan wel het geval is. Het is waar, „monpeur, maseur“, zijn Maastrichtsche volksspreekwijzen, onder de kleine burgerij nog gebruikelijk, maar de gegoede „bourgeoisie“, de klasse waartoe b.v. de familie RIETHOVEN behoort, mag ze misschien nog eens een enkele maal bezigen in den huiselijken kring, — in het publiek zal men van den jongen Maastrichtenaar, over vader of zuster sprekende, dien verbasterd Franschen term niet dikwijls meer hooren. In den regel winnen de natuurlijkheid en de sierlijkheid van taal er niet bij, indien men te lang zulke provincialismen voortzet, vooral als ze zich geheel geïsoleerd bevinden tusschen overigens zeer zuiver Nederlandsche volzinnen. Het is, geloof ik, een gebrek, waarin romanschrijvers wel eens meer vervallen, door de zucht om ons te overtuigen van hunne bekendheid met locale zeden en taal.

Het leven van den held van het verhaal, de jonge RIETHOVEN, op het Seminarie te Rolduc, geeft den Schrijver gelegenheid, ons een blik te doen slaan in het zeer eigenaardige opvoedingsregime van die Katholieke gestichten.

Wij herinneren ons, voor jaren, bij gelegenheid van een „suitvaart“ die te Rolduc werd gehouden, ter nagedachtenis van den te Atjeh gesneuvelden 1ste Luitenant Baron BOUNAM DE RIJCKHOLT, die inrichting te hebben bezocht, en het weinige wat wij er dien dag van gezien hebben, is voldoende om ook in dit gedeelte van PERELAER's werk een trouw beeld van de werkelijkheid te herkennen. Begrijpelijk is het, dat men, zóó vertrouwd zijnde met de ceremonieën en de rites der Roomsche kerk, niet heeft weerstand kunnen bieden aan de verleiding, om wat lang stil te staan bij de beschrijving daarvan; hoewel die onzes inziens, in een werk als het onderhavige, misschien minder recht had op een zoodanige uitgebreidheid. Het is b.v. naar ons gevoelen, voor de klaarbij-

kelijke bedoeling, die de Schrijver met zijn boek voor had, minder bevorderlijk dat hij ons die vrijwillige dienstneming van een zoo flinken Hollandschen jongen, bij het koloniale leger, als een gevolg voorstelt van de zucht om aan den dwang van een ziekelijk ascetische opvoeding, bij gebrek aan "roeping" voor de tonsuur, te ontsnappen. Is trouwens de eerste schildering van den hedeesden, en zeker den lezer minder sympathieken seminarist niet wat sterk gekleurd, wanneer wij hem zoo spoedig in den loyalen flinken Nederlandschen onderofficier veranderd zien? Zeker, de militaire rok, de ruwe zeden van een troep, als bij het koloniaal Werfdepot, ze oefenen op dien jeugdigen leeftijd een invloed uit, die wel spoedig in vrijere houding, toon, manieren, enz. zich openbaart, maar hier was de held van den roman ons toch wel wat erg geestelijk bewerkt voorgesteld, om er zoo gauw een zoo flink soldaat van te maken.

Doch op welke wijze dan ook de jeugdige RIETHOVEN bij het koloniaal Werfdepot moge gekomen zijn, — die verongelukte kalverliefde is inderdaad in een zeer goed gesnagd tafereel, in een poëtisch waas gehuld. Zeker is het dat Schrijvers voorstelling van wat in die dagen dat werfdepot was, wel geschikt om ons met walging voor zoodanig een bron van strijdkrachten voor Indië te vervullen. Helaas, overdreven schijnt die voorstelling niet; en moet men de getuigenissen gelooven van tal van onze Indische officieren, die met het werfdepot, — ja zelfs jaren na het tijdvak waarin ons het verhaal verplaatst, kennis maakten, dan is de schildering eerder nog te zwak dan te donker gekleurd. Veel van die door PERELAER geschetste mishrukken, ja de meeste willen wij gaarne aannemen, hebben in onzen tijd plaats gemaakt voor toestanden, een beschaafd volk meer waardig, maar nog altijd kleeft aan dat dienstnemen te Harderwijk veel, waaraan de beschaafde wereld zich ergert. En dat is zeker niet te wijten aan de betrouwbare, degelijke officieren waaraan dat Depot is toevertrouwd; het is een onvermijdelijk gevolg van de elementen, van het samenraapsel van sujetten van allerlei landsaad, die daar bijeen worden gebracht.

Doch hierin komt juist de goede strekking, de eerlijke bedoeling van Schrijver's arbeid uit. Hij heeft ons willen laten zien, *hoe, zelfs onder zulke ontmoedigende demoraliseerende innloeden*, een flinke Nederlandsche knaap tot een braaf soldaat, tot een sieraad van den militairen stand kan opgroeien. En daarmee heeft de Majoor PERELAER, en vooral door er op te wijzen hoe zulke jongelieden, éénmaal onderofficier, door opvoeding en beschaving, zich in de maatschappij de plaats weten te herwinnen, die zij één oogenblik moesten prijsgeven, zich de beste werver getoond, die wij voor ons Indisch leger kunnen wenschen.

Over de beschrijving van die echt onderwetsche zeereis naar Java, zullen wij niet uitwijden. onbevoegd als wij zijn, een oordeel uit te spreken over al die zuiver maritieme details, waarover men een zeeman van beroep zou moeten hooren. De Heer PERELAER is echter een te degelijk schrijver — zijn ethnographische geschriften strekken daarvoor ten bewijze — dan dat wij niet gaarne de juistheid van al die details van stuurmanskunst aannemen. Het eenige wat wij hem zouden durven vragen is: of het niet wel wat veel stormt op die reis, en of het éénmaal redden van Mejufvrouw GROENEVELD van een wissel dood, door

den Sergeant RIETHOVEN, al niet wél was, om onze belangstelling voor zijn held te rechtvaardigen. Doch dat is het recht van den romanschrijver; variaties op herhalingen van eenzelfde soort van dramatische gebeurtenissen, ze mogen alleen stof tot critiek geven als zij óf vervelend, óf slecht geschreven, óf te onwaarschijnlijk zijn, en dat zijn de levendige, werkelijk boeiende verhalen van den Heer PERELAER niet.

Wij herhalen, boeken als »Naar den equator» zijn een gezonde, opwekkende lectuur voor onze jongelingschap; ze verheffen het »Soldaat worden» wat tegenwoordig hoog noodig is. Met verlangen zien wij dan ook de volgende deelen van het werk te ontmoet, waarin wij zeker weer, uit een militair oogpunt belangrijke zaken zullen aantreffen.

W. L. DE PETIT.

Marsch- en transportdienst voor Onderofficieren en Korporaals, door B. G. KOOPMAN, Kapitein der infanterie. Derde, geheel herziene druk. Leeuwarden, SURINGAR. 1884. Prijs f 0,40.

Gaarne vestigen wij de aandacht op deze nieuwe uitgave van het verdienstelijk werkje van den Heer KOOPMAN, met verwijzing naar het gunstig oordeel, dat daaromtrent vroeger in dit tijdschrift (Jaargang 1878, bladz. 479, en 1880, bladz. 828) werd uitgesproken.

De omstandigheid, dat reeds thans een derde druk noodzakelijk is geworden, getuigt opnieuw dat de Schrijver, door het samenstellen van zijn »marsch- en transportdienst voor onderofficieren en korporaals», een nuttig werk voor het kader heeft verricht.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het koloniale leger. Bij de voorstellen van het Gouvernement blijft de bestaande toestand — een afzonderlijk marine-leger, dat in tijd van nood uit het leger der landmacht moet worden versterkt — gehandhaafd. De Minister van Oorlog ziet liefst zijn verantwoordelijkheid niet vermeederen en de Minister van Marine doet ongaarne afstand van zijn eigen troepen; doch hiermede zijn de koloniën niet gebaat. Men wenscht het geheele koloniale leger onder het ressort van eerstgenoemden bewindsman te brengen en tracht de voordeelen daarvan te doen uitkomen. (Sp. M., 1 Févr.)

De compagnieën bereden infanterie. Deze compagnieën worden in Algerie georganiseerd, door de manschappen van eenig bataljon door loting daartoe aan te wijzen en de benodigde lastdieren te requireeren. Men stelt voor, de compagnieën uit vrijwilligers samen te stellen en de benodigde muilieren aan te koopjen, waardoor verschillende voordeelen zouden worden verkregen. (Sp. M., 15 Févr.)

De instelling van vrijwilligers voor één jaar en de toekomstige wet op de recrueteering. Met het oog op de omstandigheid dat in het wetsontwerp op de recrueteering van de legercommissie, bedoelde instelling opgeheven wordt en de Minister van Oorlog alleszins geneigd is, hierin mede te gaan, acht men het nuttig, na te gaan: de tegenwoordige bestemming van deze instelling: de gebreken, die daarvan aan den dag gekomen zijn en de wijzigingen, die wenschelijk zouden zijn, voor het geval de Kamers de instelling wenschen te behouden. (Sp. M., 15 Févr.)

De militie en de provinciale troepen. (*Vernoiq.*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recrueteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Janv.)

De legers der Europeesche groote mogendheden. Opgaaf van de sterkte der legers in Duitschland, Oostenrijk, Frankrijk, Italië en Rusland. Hieruit wordt afgeleid, dat Duitschland, zoolang zijn drievoudig verbond bestaat, geen reden tot ongerustheid behoeft te hebben. (Allg. M. Z., N°. 2.)

De instructie van 4 Dec. 1883 regelende de organisatie van een peloton van instructie bij de infanterie-korpsen. Mededeeling van de hoofdpunten dezer instructie, welke ten doel heeft in het gebrek aan onder-officieren te gemoet te komen. (Allg. M. Z., N°. 7.)

De weerkracht van Duitschland en de overvoering der scholieren. Uit een onlangs verschenen geschrift getiteld *de overlading der scholieren op de inrichtingen voor hooger onderwijs met betrekking tot de weerkracht van Duitschland*, worden statistieke mededeelingen gedaan omtrent het groote procent

afkeuringen voor den militairen dienst onder hen, die zich als vrijwilligers voor een jaar aanmelden. De oorzaak hiervan is volgens dit geschrift te zoeken in het overladen van de leerstaf, waardoor de oogen te veel ingespannen worden en ook de gezondheid benadeeld wordt. Uit dien hoofde wordt inkrimping der leerstaf voorgesteld. Men is echter van oordeel, dat vooral moet gestreefd worden naar meerdere ontspanning, door ruimschoots gelegenheid te geven tot spelen in de vrije lucht. (Allg. M. Z., N°. 8.)

De nieuwste wijzigingen bij de Russische infanterie en cavalerie. (Allg. M. Z., N°. 8.)

II. Algemeene krijgskunst.

Het nieuwe voorschrift op den inwendigen dienst van 28 December 1883. Critisch overzicht van dit voorschrift, hetwelk strekt ter vervanging van dat van 1833. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M. 1 Févr.)

Het nieuwe garnizoensreglement van 23 October 1883. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Févr.)

De soldaat. (*Vervolg.*) Beschouwingen over de kleeding, die voor den Franschen soldaat, in veel opzichten nog te verbeteren is. (Sc. M., Janv.)

De critische beoordeelingen van het manoeuvreer-reglement van 12 Juni 1875. (*Stat.*) De schrijver gaat voort, op de onjuistheden van die beoordeelingen te wijzen, en toont aan dat het reglement van 12 Juni 1875, althans wat de gevechtsvoorschriften betreft, niet moet worden gewijzigd (1). (Sc. M. Janv.)

De veldslag. Vertaling van een, op een militaire bijeenkomst te Keulen gehouden voordracht, waarbij onder meer tot het besluit wordt gekomen, dat de vredesoefeningen niet op de regelen berusten, die het gevecht in de werkelijkheid beheerschen. Ook zou de aanvallende infanterie zich niet behoeven te ontzien, om desgevorderd, den vijand tot op 300 pas te naderen, zonder te vuren. (Sc. M., Janv.)

Over de organisatie der versterkte plaatsen en haar verdediging. De rol der versterkingen in het algemeen. De wijze waarop het bevel in de versterkte plaatsen moet worden uitgeoefend en de verschillende diensten behooren te worden geregeld. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Janv.)

De moderne militaire telegraaforganisatie. Oorzaken van den tegenstand die de invoering van de telegraphie bij de legers heeft ondervonden. Noodzakelijkheid van het oprichten van vaste militaire telegraafafdeelingen. Mededeelingen omtrent de inrichting van het militaire telegraafwezen in verschillende landen. (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De vestingwerken van Zwitserland, Denemarken, Skandinavië, Groot-Brittannië, het Balkan- en het Iberische schiereiland. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De strategische grondslag van onze divisie-manoeuvres. (Schw. A. u. G., N°. 2)

De electriciteit tot militaire doeleinden. Eenige bijzonderheden aangaande het merkwaardige op militair gebied op de in het vorige jaar gehouden tentoonstelling van electriciteit te Weenen. (Allg. M. Z., N°. 3.)

Een Russisch oordeel over het opstel: "het étage-vuur in de veldversterkingskunst", voorkomende in N°. 27 van het Mil. Wochenblatt van 1883. Uittreksel uit een artikel in het Russische tijdschrift

(1) Het 1ste gedeelte van dit artikel is op bladz. 138 onder I. *Legersorganisatie en schutterij* uitgetrokken; dat uittreksel moet naar bladz. 139 onder II. *Algemeene krijgskunst* worden overgebracht.

Wajennyi Sbornik, waarin de Kaplt. NEDZWIĘDZKI de gebreken in het voorgestelde profiel aanwijst en een verbeterd profiel aangeeft, waarvan de teekening gegeven wordt. (Allg. M. Z., N°. 6.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De *Abal*-granaat. Van de eigenschap van water, dat het niet samendrukbaar is en een daarop uitgeoefende druk zich onmiddellijk naar alle richtingen voortplant, heeft Prof. ABEL gebruik gemaakt, om granaten met water en een kleine hoeveelheid schietkatoen te vullen. De daarmee genomen proeven, waaruit blijkt dat het aantal springstukken zeer aanzienlijk wordt vermeerderd zoodat zij de granaatkartetsen zouden kunnen vervangen, worden medegedeeld. (Schw. A. u. G., N°. 4.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Richtmiddelen voor kustvuurmonden in lage batterijen. De richting moet zeer snel gegeven kunnen worden, om den tijd tuaschen de waarneming van den afstand en het vuren tot een minimum te kunnen brengen. Te dien einde worden twee van elkander geheel afgescheiden richtmiddelen voorgesteld: het een dient alleen voor het geven van de verhooging, en bestaat uit een op de zijwang der affuit aangebracht wijzerbord, waarvan de wijzer zoodanig met den vuurmond is verbonden, dat op het bord de verhooging in graden of in m.M. opzethoogte kan worden gelezen; het andere is bestemd voor het brengen van den vuurmond in het richtvlak, en wordt gevormd door twee verplaatsbare alhidaden, de voorste op den voorkant van de rechterwang der affuit, de achterste boven het achtereind van het raam. Met deze richttoestellen kan ook rekening worden gehouden met de verplaatsing van het doel, en de afwijking door den wind voortgebracht. (Rev. d'A., Févr.)

Opmerking over een vraagstuk in het midden gebracht naar aanleiding van het regelen van het schot van projectielen met tijdhuizen. In sommige gevallen blijft het wenschelijk, bij het bepalen van de opzethoogte, rekening te houden met de *graatte* der afwijkingen, en zich niet te bepalen tot het aanbrenge van de correctie bloot uit den *zix* der afwijkingen. (Rev. d'A., Févr.)

Theoretische onderzoekingen naar de regelmatige afwijkingen der projectielen en den voordeeligsten vorm der trekken. Uitgaande van de differentiaal-vergelijkingen der beweging, geraakt de schrijver tot uitdrukkingen voor de derivatie. Van die uitdrukkingen wordt een toepassing geleverd, daarbij onderstellende dat het projectiel van voren door een halven bol is gesloten. Een vergelijking van de uitkomsten door berekening met die door de werkelijkheid geleverd leidt tot een bevredigend oordeel over de afgeleide formules. Trekken met standvastige helling zijn theoretisch te verkiezen boven die met verminderenden spoed. Trekken zonder helling blijven echter de voorkeur verdienen, doch hierbij dienen, om de standvastigheid van de lengte-as des kogels te verzekeren, pijlprojectielen te worden gebezigd, nl. die waarbij het zwaartepunt dicht bij de punt ligt. (Archiv., Band XC, Heft 6.)

Wetten ter bepaling van de wijze waarop de trekhelling moet veranderen. Dit de zuiver wiskundige behandeling van dit onderwerp, geraakt de schrijver, onder meer tot het besluit: dat de parabolische trek geen aanbeveling verdient; dat de trek bij het begin en het einde een standvastigen spoed en in het middengedeelte een klimmende helling zou kunnen hebben enz. (Archiv., Band XCI, Heft 4.)

De evacuatie in den oorlog. Na een geschiedkundig overzicht gegeven te hebben van de gebrekkige wijze, waarop in vroeger tijd de evacuatie geschiedde

en van de schrikbarende epidemiën, die daarvan het gevolg waren, gaat de schrijver de uitstekende uitkomsten na, die de evacuatie in den oorlog van 1870—71 heeft opgeleverd en komt tot het besluit, dat, niettegenstaande den grooten vooruitgang, die de chirurgie door de uitvinding der antiseptische middelen heeft aan te wijzen, de evacuatie wenschelijk blijft om de handen der artsen bij het leger srij te maken voor nieuwe gevechten; de hospitaalziekten te voorkomen en den zieken en gewonden een meer zorgvuldige verpleging te kunnen geven. (Allg. M. Z., N° 102—103.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het tegenwoordige standpunt van het vraagstuk der repeteer-geweren Frankrijk. In het *Journal des Sciences militaires* komt een opstel voor, dat toegeschreven wordt aan een lid der commissie voor repeteer-geweren, en waarin over dergelijke wapenen een ongunstig oordeel wordt uitgesproken. Naar aanleiding hiervan worden beschouwingen geleverd over de voordeelen van repeteer-geweren en de daaraan te stellen eischen, en de verwachting uitgesproken, dat de voorzitter der commissie de bevorderaar zal blijken te zijn van de wijziging van het geweer mod. 1874 in een repeteer-geweer mod. 1884. (Allg. M. Z., N° 2.)

Het nieuwe Engelsche infanterie-geweer, stelsel *Magee*. Het geweer *Magee*, bestemd ter vervanging van het *Martini-Henry*-geweer heeft een kaliber van 10,2 mM.; het projectiel een aanvangssnelheid van 523 M. Voor groote afstanden dienen zijwaarts aangebrachte richtmiddelen; bij elk geweer behoorren 2 losse magazijnen elk gevuld met 6 patronen. De proeven bij de korpsen met dit wapen genomen, schijnen zeer bevredigende uitkomsten te hebben opgeleverd. Daarentegen is het nieuwe geweer volgens de *Army and Navy Gazette* beter geschikt als wapen bij schietwetstrijden dan voor oorlogsgebruik, waartoe het veel te samengesteld is. (Allg. M. Z., N° 4.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De beteekenis van het rennen voor de paardenfokkerij. Geschiedkundig overzicht van het paard en van de ontwikkeling van het rennen, vooral in Engeland. (Wordt vervolgd.) (Schw. A. u. G., N° 2.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De aanvullingsdienst der artillerie in oorlogstijd. (Vervolg.) Algemeene organisatie van dien dienst. Opgaven worden gedaan omtrent het getal voertuigen voor het vervoer van een bepaalde hoeveelheid geweren, infanterie-art-munitieën, alsmede het munitie-verbruik in verschillende oorlogen van 1793 tot 1870. (Rev. d'A., Févr.)

Een opmerking over het exercitie-reglement met geschut voor de vestingartillerie. Een groote leemte heeft dat reglement, doordat het niet de bediening van het geschut in het gevecht behandelt. Hieromtrent worden enkele denkbeelden ontwikkeld. (Archiv., Band XC, Heft 6.)

Het beschieten van Alexandrië. Zie onder XIV.

Het een en ander over het standpunt der artillerie en hetgeen daaruit voortvloeit. Bij de aanschaffing van nieuw materieel, moet men zich niet tevreden stellen het bestaande te copieeren. Het feit dat men er in geslaagd is, het vermogen van het geschut te verhoogen, zonder dat zulks behoeft gepaard te gaan met vergrooing van kaliber, het verbeterd materiaal voor pantserplaten en projectielen enz., dit alles maakt dat men niet stil kan staan, en voortdurend

moet verbeteren, — zonder daarom het bestaand materieel geheel te verwerpen. (Archiv., Band XCI, Heft 1.)

De artillerie bij de manoeuvres der 4de divisie in 1883. (Schw. A. u. G., N°. 1 en 2.)

Een en ander uit de voorschriften voor de tactische opleiding der Italiaansche veldartillerie. Eenige bijzonderheden worden medege- deeld aangaande de voorschriften omtrent de marschen, het kiezen van stellingen, de gevechtsoefeningen en de tactische opleiding van het kader. (Schw. A. u. G., N°. 1.)

Over de leiding der artillerie bij manoeuvres en in het ge- vecht. Zeer gunstige beoordeeling van het onder dezen titel verschenen geschrift. (Zie hieromtrent Mil. Spect., bladz. 137). (Schw. A. u. G., N°. 1.)

Een voorstel tot verhooging van de manoeuvreervaarbaarheid der veldartillerie. Overgenomen uit het *Archiv für Art. u. Ing. Off.* (Schw. A. u. G., N°. 2.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Herinnering aan een groote Italiaansche belegeringsoefening (tegen Alessandria 1880). Korte beschrijving van die oefening, hoofdzakelijk wat de verschillende uitgevoerde dekkingsmiddelen betreft. (Archiv., Band XC, Heft 6.)

De batterijdienst in vreedestijd bij de Duitsche artillerie. (Vervolg.) Hoofdzakelijk overgenomen uit het werk van den Kolonel ARNOLD: *Ein Handbuch für den inneren Dienst, die Verwaltung und Ausbildung der Friedens-Batterie für den Batteriechef und solche Offiziere, welche ihn zu vertreten haben.* (Rev. d'A., Févr.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

Het beschieten van Alexandrië. Zie onder XIV.

De zeeslag bij Port Said. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De oefeningen der Duitsche oorlogsmarine. In den loop van dit jaar zullen oefeningen op groote schaal met torpedo-booten plaats hebben. (Allg. M. Z., N°. 5.)

De verdere ontwikkeling der Duitsche oorlogsmarine. Door den Chef der Admiraliteit is een memorie samengesteld, die bestemd is om bij den Rijksdag te worden ingediend en waarin, nu het plan van 1873 voltooid is, verdere voorstellen worden gedaan tot uitbreiding dezer marine. Volgens de geruchten zullen deze o. a. betrekking hebben op de vermeerdering van torpedo-booten en der marine-infanterie. (Allg. M. Z., N°. 9.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

Een onuitgegeven hoofdstuk over Ligny-Waterloo-Parijs. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 et 15 Févr.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Févr.)

De Russisch-Turksche oorlog, 1877—1878. SULEYMAN PACHA en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Févr.)

De Generaal CHANZY (1823—1860) door ARTHUR CHOQUET. Critisch overzicht van dit werk. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 et 15 Févr.)

De slag van Assiette. (Vervolg.) (Sp. M., 15 Févr.)

Het Egypte van den Mahdi. Beschrijving van de landstreek, waarin op dit oogenblik de Mahdi oppermachtig is en van de vroegere gebeurtenissen, die aanleiding gegeven hebben om haat te doen ontstaan tusschen de bewoners dier

landstreek en de Egyptenaren. Het staat te bezien, of Engeland, door eerst nu den Generaal GARDON te zenden, het gunstigste oogenblik om te handelen, niet heeft laten voorbijgaan. (Sp. M., 15 Févr.)

Het beschieten van Alexandria. Dit uit de *Royal united service Institution* Febr. 1883 overgenomen verhaal, geeft, behalve een overzicht van de handelingen, een uitvoerige opgave van hetgeen door de vloot en de artillerie werd verricht. Ten slotte worden eenige eischen genoemd waaraan kustversterkingen en kustgeschut behooren te voldoen. (Archiv, Band XCI, Heft 1.)

LENNART TORSTENTON. Een krijgsgeschiedkundige studie. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De veldtocht van den Generaal GURKO over den Balkan in Juli 1877. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

Het Pruisische gecombineerde 1ste huzarenregiment in den veldtocht tegen Rusland in 1812. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Opmerking over de kans van treffen. De Hoogleeraar SCHOLS van de Polytechnische school te Delft, merkt op dat door hem, van het door SIACCI behandelde vraagstuk »Over de assen der afwijkingen" (*Rev. d'A.*, Sept. 1883; *Mil. Spect.* 1883, bladz. 773) reeds een oplossing werd gegeven in zijn verhandeling »Over de theorie der fouten in de ruimte en in het platte vlak, 1875". Hij geeft een kort overzicht van die oplossing. (*Rev. d'A.*, Févr.)

XVIII. Onderwerpen van gemeengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Volgens gerucht zal een gedeelte der manschappen van de twee oudste nog onder de wapenen zijnde lichten naar hun haardsteden worden gezonden. Dit komt neer op het beperken van den dienstdtijd tot 40 maanden. Zoolang men het budget van oorlog niet met eenige honderde millioenen vermeerderen kan — en dit zal wel nimmer het geval zijn — zal men tot dergelijke maatregelen verplicht zijn. Daarom ware het veel beter, een driejarigen dienstdtijd onder de wapenen, bij de wet vast te stellen. Door een aanschrijving van den Minister van marine, naar aanleiding van het artikel van PIERRE LOTI over Tonkin, is de oude bepaling, dat officieren niets mogen uitgeven zonder voorkennis van het Ministerie, waaronder zij ressorteeren, weder in het leven geroepen. Het gevolg, zal zijn, dat er minder gewerkt zal worden en men dus ook minder weten zal. — Om in afwachting van een organisatie van het koloniale leger in de behoefte aan troepen te voorzien, zal een wetsontwerp ingediend worden voor het aangaan van verbintenissen bij de koloniale troepen. (Sp. M., 4 Févr.)

Veertiendaagsche kroniek. Het recht van straffen in het nieuwe reglement op den inwendigen dienst van 28 December 1883 is goed geregeld doch onvolledig; in het belang der discipline is het noodig, te bepalen, dat ieder meerdere het recht heeft, den mindere onmiddellijk arrest in de politie-kamer op te leggen, in geval van ongehoorzaamheid aan gegeven bevelen, bedreigingen enz. (Sp. M., 15 Févr.)

Verscheidenheden. Duitschland: De verbeteringen van de veldartillerie in 1883. Organisatie van den landstorm. Schietproef op een gepantserde toren. — Engeland: Oprichting van vier depots bereden artillerie. — Oostenrijk-Hongarije: Landtorpedo's van ZUBOWITZ. — Vereenigde Staten: Het konon van LYMAN HASKELL. — Italië: Rijdende batterijen. Artillerie-directiën. — Portugal: Het nieuwe ponton-materieel. — Zwitserland: Het geweer van RUBIN (kal. 8 en 7,5 mM.). (*Rev. d'A.*, Févr.)

De geschiedkundige tentoonstelling te Wenen. Korte beschrijving van hetgeen daar werd aangetroffen. De oude orgelkanonnen met hun affuiten waren merkwaardige voorwerpen. (Archiv, Band XC, Heft 0.)

Bij de intrede van het jaar 1884. Terughlik op de ontwikkeling van het Duitsche rijk sedert zijn vestiging, en aansporing om het leger steeds te doen beantwoorden aan zijn roeping. (Allg. M. Z., N°. 1.)

Verscheidenheid. De Duitsche officieren in Turkschen dienst. (Allg. M. Z., N°. 2.)

De nieuwjaarsgroet van een Fransch militair blad. Om te doen uitkomen, hoezeer men in Frankrijk in sommige kringen nog onverzoenlijk is jegens Duitschland, wordt een vertaling gegeven van den nieuwjaarsgroet van het blad *la France militaire*. (Allg. M. Z., N°. 3.)

Het feest ter herdenking van het 80-jarig bestaan van het 1ste Badensche lijf-grenadierregement N°. 109. (Allg. M. Z. 1883, N°. 102.)

Verscheidenheden. De rijks-oorlogsschat te Spandau. — Ditingen van THIERS over den oorlog van 1870—71. (Allg. M. Z., N°. 4.)

Verscheidenheid. Een Fransche stem over het Engelsche leger. (Allg. M. Z., N°. 5.)

Ter herinnering van FREDERIK DEN GROOTE. Verschillende gezegden van FREDERIK DEN GROOTE en getuigenissen van personen, die met hem in aanraking kwamen, worden bijgebracht, om zijn persoon en karakter te kenschetsen. (Allg. M. Z., N°. 4—7.)

Verscheidenheid. De ranglijst der officieren van het Pruisische leger. (Allg. M. Z., N°. 5.)

Verscheidenheden. De positie van Saksen tegenover de Duitsche officiers-vereëning. — Zwitsersche soldaten in Franschen krijgdsdienst. (Allg. M. Z., N°. 6.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Russischen Generaal FADEJEV. (Allg. M. Z., N°. 7.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Directeur der muziek van het 3de legerkorps, tevens Kapelmeester der muziek van het lijf-grenadierregiment, PIERRE. (Allg. M. Z., N°. 8.)

Verscheidenheid. Een onderzoek van den bodem der zee in de golf van Salawis. (Allg. M. Z., N°. 9.)

Verscheidenheden. De Duitsche buis voor granaten, mod. 1882. — De sterkte der Russische veldartillerie. — De wijzigingen in de uitrustingstukken van den Russischen infanterist. — De nieuwe proefkanonnen der Engelsche veldartillerie. — Een afdeeling voor de luchtscheepvaart in Frankrijk. — De telemeter *Paschütz*. — Een voorbehoedmiddel tegen het samenpakken van sneeuw tusschen het hoefijzer en de voetsool der paarden. (Schw. A. u. G., N°. 1.)

Verscheidenheden. De uitrusting aan munitie van den infanterist bij verschillende mogendheden. — Nieuw Fransch vestinggeschut. — Ongelukken bij het doen van losse schoten uit achterlandgeschut. (Schw. A. u. G., N°. 2.)

BIJLAGE III,
BENHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 3.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 Januari—25 Februari 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Tot Ridder in de orde van den Ned. Leeuw, de luit.-kol. L. J. J. A. Joost, commandant van het instr.-bat.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de milit. student (arts) J. van Pienbroek.

Overgeplaatst.

Bij het reg. gren. en jagers, de 1ste luit. R. A. Jackson, onlangs van ged. uit Indië teruggekeerd en bij het 8ste reg. inf. ingedeeld. Bij het 1ste reg. inf., de 2de luit. P. Glerum, van het 3de reg. Bij het 2de reg., de kapt. A. O. Rehm, van het 5de reg. Bij het 1ste reg. huz., de 1ste luit. F. W. M. Coster, van het 2de reg. huz. Van Hellevoetsluis naar Terneuzen, de kapt. mag. m. der art. D. v. d. Linden. Van Wierickerschans naar Hellevoetsluis, de 1ste luit. mag. m. der art. F. H. Hom. Van Terneuzen naar Willemstad, de 1ste luit. mag. m. der art. F. Hotz. Bij het 2de reg. veldart., de 1ste luit.-kwart. J. Brunt, van het 8ste reg. inf., ged. bij het kol. werfdepot.

Gedetacheerd.

Bij het kol. werfdepot, de 2de luit.-kwart. H. Wijs, van het 8ste reg. inf. Bij de pyr. school, de 1ste luit. W. A. P. F. L. de Kock, van het 2de reg. vestingart.

Bestemd.

(1 April a. s.), voor den dienst bij de art.-schietschool, de 1ste luit. L. C. van Kwijk, van het 4de reg. vestingart., die in verband daarmee is overgepl. bij het 1ste reg. vestingart., onder eerv. onth. van zijn det. bij de pyr. school.

Eervol ontheven.

(1 Mei e. k.), van zijn detach. bij de topogr. inrichting, de 1ste luit. H. A. Russer, van het 4de reg. inf.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

Resp. bij het 1ste en 2de reg. inf., de 1ste luits. C. van der Schroeff en F. H. Donner, ged. geweest bij het leger in Ned.-Indië.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

(Voor den tijd van 5 jaren), de kapt. J. Joha, van het 1ste en H. M. W. van Meel, van het 3de reg. inf.; de 1ste luit F. W. G. Nieuwland, van het 4de reg. inf., alsmede de 2de luits. M. J. L. Oudshoorn, van het 2de, G. A. van Driel, van het 7de en A. Holland, van het 8ste reg. inf. en eindelijk de kapt. P. Dannenburgh, van het 3de reg. vestingart.

Overgeplaatst bij het leger in N.-I.

De 1ste luit. der inf. J. Reerink, bij dat leger gedetacheerd; de 2de luits. D. J. Ruitenbach, van het 7de, G. W. L. Hollenbach, van het 2de, H. C. Moll, van het 3de, H. G. van Diermen, van het 7de, A. A. J. C. Hoorn, van het 5de en F. J. Oudendal, van het 2de reg. inf. (eerst- en laatstgen. ged. bij het kol. werfd.), alsmede J. H. S. Schuller, van het 2de reg. vestingart.

Eervol uit den dienst ontslagen.

(Op het daartoe door hem gedaan verzoek), de 1ste luit. C. H. Dorren, van het 6de reg. inf.

Overleden.

De reserve-offic. v. gez. 2de kl. dr. C. Steketee en dr. J. W. van Loon van Iterson.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen der versierselen van offic. der orde van den Nicham Istikhar (Tunis) aan den 1ste luit-adj. A. E. von Brucken Fock, van het korps genieër.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Gedetacheerd bij het leger h. t. l.

(Voor den tijd van 5 jaren), bij het 1ste reg. inf., de kapt. der inf. J. A. A. in 't Velt en de 1ste luit. der inf. A. E. Kamerman. Bij het 2de reg. inf., de 1ste luit. der inf. D. van Epen. Bij het 3de reg. inf., de kapt. der inf. G. de Lang en de 1ste luit. der inf. S. J. Cochius. Bij het 7de reg. inf., de 1ste luit. der inf. A. C. Dorrenboom. Bij het 3de reg. vestingart., de kapt. der art. W. Boetje.

Overleden gepensionneerden.

De apoth. 1ste kl. J. C. Groenewoud Sweijs, den 13den Januari 1884; de ritm. H. W. Weijlandt, den 14den Januari 1884; de majoor C. H. F. A. Bat-taerd, den 11den Januari 1884; de 2de luit. W. J. A. I. v. Bijlandt, den 24sten Januari 1884.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIE.

Benoemd.

Bij het wapen der artillerie. Tot meesterknecht-plaatwerker bij den art.-constr.-winkel te Soerabaia, de gepasp. art.-werkm. 1ste kl. W. A. Luijke.

Revorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot mil. apoth. 1ste kl., de mil. apoths. 2de kl. B. Frijlink en A. H. Hisgen.

Geplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij den raad van adm. te Tjilatjap, de 1ste luit.-kwart. A. van de Geer.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Willem I, de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijker. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. D. D. Büchler. Bij het garn. te Soerabaia, de paardenarts 1ste kl. J. J. Postma. Bij den geneesk. dienst te Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 2de kl. J. C. Huijsman. De offic. v. gez. 2de kl. H. Groothoff, te Weltevreden.

Bij het wapen der infanterie. De 1ste luit. J. F. Broijer te Batavia.

Bij het 9de bat., de 1ste luit. L. H. Beijer.

Bij het 18de bat., de 1ste luit. J. B. van Hents.

Bij het 1ste depotbat., de 2de luits. R. G. A. H. Vorsterman van Oijen, P. Rodemeijer en C. C. le Grand. Bij het 2de depotbat., de kapt. H. Roelofs. Bij het garn. van Celebes, Menado en Timor, de kapt. H. J. A. Eichholtz.

Bij het wapen der artillerie. De kapt. J. C. van Geel te Batavia; de 2de luits. A. P. M. H. de Polser Herensberg te Banjoe Biroe, G. H. van Zadelhoff te Soerabaia, F. A. de Neve, C. H. Carhin en D. I. Alberti te Batavia, en G. E. Hoffmann te Willem I.

Bij het wapen der cavalerie. Als adj. van den pl. cav.-comm. te Salatiga, de 1ste luit. L. J. de Villeneuve.

Bij het wapen der genie. De maj. W. P. H. van Oorschot te Willem I. Bij de werken te Batavia, de 2de luit. W. F. Batenburg. Bij de werken te Willem I, de 2de luit. C. de Vries.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IVde afd., de maj. J. C. Dozij, van het korps genietroepen te Willem I.

Bij de militaire administratie. Als kapt.-int. bij de int. in de 2de mil. afd. op Java, de kapt.-kwart. W. O. van der Sluys Veer, van dien dienst aldaar. Bij den raad van adm. te Salatiga, de kapt.-kwart. H. C. D. van de Ven, van de Vde afd. van het D. v. O. Bij de int. in de 1ste mil. afd. op Java, de kapt.-kwart. H. N. Tuinenburg, van het hosp. te Batoe-Toelis. Bij de int. te Bandjermasin, de 1ste luit.-kwart. P. A. Struijvenberg, van den raad van adm. te Salatiga.

Bij den geneeskundigen dienst. De officn. v. gez. 1ste kl. G. Weintraub naar Pelatoegan, P. C. O. R. Waschke naar Soerakarta en D. ten Bosch naar Weltevreden; de offic. v. gez. 2de kl. J. C. Huijsman, bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk.; de mil. apoth. 2de kl. K. Milius naar Samarang. Bij den geneesk. dienst in de Z- en O-afd. van Borneo, de offic. v. gez. 2de kl. A. E. F. Grippeling van het reconvalescentengesticht te Batoe-Toelis. Bij

het garn. te Kedong-Kebo, de offic. v. gez. 2de kl. J. A. Tschudnowsky van dat te Tjilatjap. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 1ste kl. D. ten Bosch, van den geneesk. dienst der W.-afd. van Borneo. Bij het hosp. te Semarang, de apoth. 2de kl. S. Jacobs en K. Milius, resp. van den geneesk. dienst van Palembang en van dien dienst te Celebes, Menado en Timor. Bij het hosp. te Soerabaia, de apoth. 2de kl. B. Frijlink, van het hosp. te Weltevreden. Bij den geneesk. dienst van Palembang, de apoth. 2de kl. A. H. Hisingen, van het hosp. te Weltevreden. Bij den geneesk. dienst van Celebes, Menado en Timor, de apoth. 1ste kl. F. T. Schröder, van het garn. te Tjilatjap. Bij den geneesk. dienst der W.-afd. van Borneo, de offic. v. gez. 1ste kl. N. L. Holwerda, van het hosp. te Batoe-Toelia. Bij den geneesk. dienst van de Oostk. van Sumatra, de offic. v. gez. 2de kl. L. P. C. Sörensen, van het hosp. te Weltevreden. Bij het garn. te Tjilatjap, de offic. v. gez. 1ste kl. J. K. Jacobs, en de apoth. 2de kl. J. J. P. van Wisselingh, resp. van het garn. te Banjoewangi en het hosp. te Samarang. Bij den geneesk. dienst van Atjeh, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. T. Abrahamz, van dien dienst van Sumatra's Westk. Bij het hosp. te Soerabaia, de offic. v. gez. 2de kl. D. D. Bochler, van dat te Weltevreden. De offic. v. gez. 2de kl. G. A. van de Roemer te Kedong Kebo.

Bij het wapen der infanterie. De kapt. H. J. A. Eichholtz naar Macassar; de 1ste luits. J. B. van Heutz naar Polonia (Oostk. Sumatra), L. P. F. Schimpt en H. G. Baudoin naar Atjeh; de 2de luits. G. H. van der Nagel te Banjoe Biroe en H. E. de Wilde te Tjilatjap.

Bij het 2de bat., de 2de luit. R. F. Biermann, van het 3de depotbat.

Bij het 3de bat., de kapt. C. W. van Suchtelen, de 1ste luit. G. L. Stumpff en de 2de luit. J. Stam, resp. van het 5de bat., het garnbat. der W.-afd. van Borneo en het 9de bat.

Bij het 4de bat., de 2de luit. A. de Leur, van het 6de bat.

Bij het 6de bat., de kapt. J. H. B. Jager, en als adj., de 1ste luit. jhr. F. B. C. H. van Splinter, resp. van het 1ste depotbat. en het strafdct. te Ngawi.

Bij het 7de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. F. J. Erdsieck, van het 6de bat. en de 2de luit. C. F. R. de Klerck, van het 12de bat.

Bij het 9de bat., de 2de luit. A. J. H. van Geuns, van het 14de bat.

Bij het 10de bat., de kapt. H. W. Nijenhuis en de 1ste luit. B. P. Engelbert van Beervoerde, resp. van het 11de en 5de bat.

Bij het 11de bat., de kapt. W. van den Bos, van het 12de bat.

Bij het 14de bat., de 1ste luits. P. W. Stort, van het garnbat. van Banka en A. E. Stiemens, van het 17de bat.

Bij het 17de bat., de 1ste luit. J. P. Pieters Graafland, van het garnbat. van Sumatra's Westk.

Bij het 1ste depotbat., de kapt. J. P. Smith en de 1ste luit. J. C. Lindgreen, resp. van het 11de bat. en het garnbat. van de Oostk. van Sumatra. Bij het garnbat. der W.-afd. van Borneo, de 1ste luits. J. M. J. L. du Bois, W. B. de Blaauw, K. A. van der Hart en de 2de luit. C. D. J. van der Star, resp. van het 1ste, 4de, 18de en 9de bat. Bij het garnbat. van Sumatra's Westk., de 1ste luit. G. Ruempol Hamer, van het 4de depotbat. Bij het garnbat. van Atjeh, de kpts. C. P. J. van Vlierden en E. Greve, de 1ste luits. H. Almerood en J. J. Bos, eerstgenoemde van het 16de, de twee volgende van het 2de en de laatstgenoemde van het 14de bat. Bij het garnbat. van Celebes, Menado en Timor, de 2de luit. A. F. A. M. de Vassij, van het 15de bat.

Bij het wapen der artillerie. Als comm. in de 3de mil. afd. op Java, de maj. D. J. Derks, van het hoofdbureau. Bij het det. der 7de comp. (1ste comp. vestingart.) te Soerakarta, de 1ste luit. H. N. Kuijpers, van het det.

der 7de comp. te Djokjakarta. Bij het det. der 7de comp. (1ste comp. vestingart.) te Djokjakarta, de 1ste luit. G. C. P. Poelman, van de 14de comp. te Padang.

Bij het wapen der genie. Als eerstaanw. genie-offic. van Amboina en Ternate, de 1ste luit. J. C. H. Fischer, van de werken te Buitenzorg.

Ingetrokken.

De detachering bij de genie van den 1ste luit. der inf. P. J. H. Kramer, met bep., dat hij blijft geplaatst bij het subsistentenkader te Samarang.

Gedetacheerd.

Bij de genie: de 1ste luit. der inf. V. E. J. Muijlwijk, met bep., dat hij bij zijn wapen zal worden gevoerd *à la suite*.

Buiten werking gesteld.

Het besluit van 26 Mei 1883 waarbij de 2de luit. W. C. van Campen, van het wapen der inf., in rang en ancienniteit is overgeplaatst bij den dienst der mil. adm., zijnde in verband daarmee aangetoekend, dat hij in de ranglijst der officn. van de inf. evenals voorheen plaats neemt tusschen de 2de luits. A. J. H. van Geuns en J. A. L. de Jeer.

Hersteld.

Bij het wapen der cav., boven de formatie in activ., op nonact. C. Wabaven.

In actieven dienst hersteld.

De 1ste luit. der cav. L. I. de Villeneuve, thans op nonact. buiten bezwaar van den lande.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij de genie: de maj. W. P. H. van Oorschot.

Eervol ontheven.

Van zijne detachering bij het wapen der genie, de kapt. der inf. J. Bartels, zijnde hij teruggebracht van *a la suite*.

Eervol ontslagen.

De maj. der inf. K. N. Reuter; de kapt. der inf. P. G. Bode; de 1ste luit. der inf. H. I. Berghuis van Woortman; de paardenarts 1ste kl. J. J. Postma.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den maj. der art. J. R. de Jong; aan den 2de luit. der inf. A. van Bose.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. Theunis Stam, te Amboina, den 14den October 1883. Bovendien kan nog worden medegedeeld dat volgens telegraphisch bericht, uit Neerlandsch Indië, de 1ste luit. der inf. Herman Snijder, bij de landing te Tenom (Atjeh), den 8sten Januari 1884 gesneuveld is.

c.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luit. ter zee 2de kl. J. E. van Wessem.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 1ste kl., de offic. v. gez. 2de kl. dr. H. J. van Rhijn en dr. J. M. Korver.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Op het wachtschip te Amsterdam, de luit. ter zee 1ste kl. J. Dalen (met intrekking van de plaatsing op de zeilschooner *Argus* en met bestemming voor de *Willem Barents*), alsmede de luit. ter zee 2de kl. M. E. B. J. Kluit. Als commt. op de zeilschooner *Argus*, de luit. ter zee 1ste kl. W. M. E. Bervoets. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de luit. ter zee 1ste kl. N. A. de Vries. Als adjt. van den direct. en commt. der marine te Hellevoetsluis, de luit. ter zee 1ste kl. F. W. C. Ledebour. Op het instr.-schip *Loe*, de luit. ter zee 2de kl. H. J. F. Michelhoff. Op het stoomschip *Bonaire*, de luit. ter zee 2de kl. P. W. Sachse. Op het wachtschip te Willemsoord, de luits. ter zee 2de kl. J. W. Termijtelen en H. E. Bunnik. Gedetacheerd bij den torpedodienst te Willemsoord, de luits. ter zee 1ste kl. J. H. Schrootman, J. Wentholt, P. F. H. Volcke en E. Kempe en de luits. ter zee 2de kl. A. G. J. Kroef en J. H. M. Jansen. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de luit. ter zee 2de kl. L. Dupper. Als onderdirect. bij de directie te Willemsoord, de kapt. ter zee W. H. Cramer en als zoodanig te Amsterdam, de kapt. ter zee G. Kruijs. Als commt. der kanonneerboot *Hydra* te Vlissingen, de luit. ter zee 1ste kl. W. C. A. Ziegenhirt von Rosenthal.

Bij de administratie. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. P. P. de Eerens.

Bij de mariniers. Bij het korps teruggeplaatst, de kapt. H. A. J. Batek. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de kapt. J. J. Reeringh.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. H. J. van der Mandele, komende uit O.-I.; de luit. ter zee 2de kl. J. Bollaan; de kpts. ter zee A. N. L. Koops en W. Stoffens, resp. onderdirecteurs der marine te Willemsoord en Amsterdam; de luit. ter zee 1ste kl. A. van Hengel, laatstelijk commt. van de kanonneerboot *Hydra*; de luit. ter zee 1ste kl. H. van der Meer en die der 2de kl. H. Herman, beiden komende uit O.-I.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. C. V. Veldman, komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. D. Matak Fontein, komende uit O.-I.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. De kapt.-luit. ter zee D. G. Brand, op 1 Maart 1884. De luits. ter zee 2de kl. J. C. P. Krajenhoff van de Leur en jhr. H. M. de Kock, op 20 Febr. 1884 per stoomschip *Sumatra*.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. J. J. van Rijn van Alkemade, op 0 Febr. 1884 per particulier stoomschip *Burgemeester den Tex*.

Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. jhr. J. C. F. Westpalm van Hoorn van Burgh.

HET INFANTERIEVUUR

DOOR

J. VAN DAM VAN ISSELT.

(*Vervolg van N°. 3, bladz. 163.*)

De voorgaande uitkomsten zijn ontleend aan den heer ROTHPLETZ. Tot grondslag werd de uitwerking gekozen van het vuur tegen campagniescolonnes. Liever hadden wij daarvoor de uitwerking tegen tirailleurliniën genomen, vooral bij het vuur op de kleinere afstanden. Daar toch zal men meestal kleine, nl. liggende of grootendeels gedekte doelen in verspreide orde ontmoeten.

Op de grootere afstanden daarentegen zal men ook grootere, bij voorkeur staande doelen onder vuur nemen, en, wanneer die zich niet vertoonen, ook niet vuren. Op die grootere afstanden zal men bovendien veel meer gelegenheid vinden om het vuur te richten tegen doelen in gesloten orde, tegen marcheerende colonnes, tegen artillerie of cavalerie, die allen zich zoo spoedig niet aan 's vijands vuur onttrekken kunnen. De betrekkelijk geringere misschattingen op de kleinere afstanden hebben daarom ongeveer dezelfde nadeelige gevolgen als die misschattingen op de grootere afstanden. Ook de moreele factor werkt hier belangrijk minder dan in de onmiddellijke nabijheid van de tegenpartij, wanneer het vijandelijk vuur gedurende de voorbereiding de gemoederen reeds krachtig geschokt heeft, en het alles beslissende oogenblik van den stormaanval met spanning verheid wordt. Is het daarom, bij goed geleid vuur, wel volkomen te verdedigen, dat voor de grootere afstanden in het gevecht slechts de helft, ja een derde à een vierde van de uitkomsten op het proefveld in rekening wordt gebracht, terwijl de uitwerking binnen vizierschotsafstand, onaangetast, met 100% in de rekening plants neemt?

Nog een vraag. De proeven, die tot uitgangspunt dienden, zullen waarschijnlijk wel genomen zijn door schutters, die — het is de regel — veel beter geoefend zijn in het vuur op de kleinere dan op de grootere afstanden.

Ook zij, die bij de infanterie het vuur leiden, zijn tot heden met de kleinere afstanden goed, met de grootere afstanden slecht vertrouwd. Dit is de feitelijke toestand. Daarom is het noodzakelijk daarop en op geen anderen acht te slaan. Maar al geschiedt dat in de practijk, omdat men er toe gedwongen wordt, dan is dat geen reden om zich daarbij voor goed neder te leggen en niet vooruit te streven. Wanneer men voorloopig met een beter wapen mindere uitkomsten verkrijgt door mindere geoefendheid, dan zal men voor het oogenblik wel het slechtere wapen in handen nemen. Maar wie zal durven aanbevelen om het betere daarom voor goed de deur te wijzen, en, door werkeloosheid, niet te streven naar grootere bedrevenheid?

Nog andere, soortgelijke overwegingen zouden wij kunnen aanvoeren in het voordeel der vuuruitwerking op de grootere afstanden. Deze vloeien echter meest alle rechtstreeks voort uit opmerkingen, die wij reeds in het eerste gedeelte van dit opstel maakten. Hetzelfde geldt ten aanzien van verschillende onderstellingen, waarvan de Schrijver bij dit gedeelte van zijn werk uitging: bedenkingen daartegen lieten wij stilzwijgend terzijde, voor zoo verre zij reeds in onafscheidelijk verband staan met onze voorgaande beschouwingen. De aandachtige lezer heeft dat gewis reeds bespeurd.

Wij merken alleen op, dat een verbruik van 30.000 patronen per compagnie, overeenkomt met 120 à 150 patronen per man. Daarvoor stelt de Schrijver 30 à 45 minuten, dus 2 tot 4 schoten per minuut.

Wij nanvaarden dus voor een oogenblik de uitkomsten van des Schrijvers onderzoek naar de betrekkelijke hoeveelheid munitie op de verschillende afstanden. Wij willen de bezwaren van dien vermoedelijken tegenstander van het bundelvuur, dat hij, voor de helft munitieverspilling noemt, vooral niet te gering schatten.

Zij 't dus voor de helft munitieverspilling, dan nog rest de vraag wat de andere helft vermag. Zelfs bij de meest ongunstige raming, als hierboven plaats vond, kunnen 2 compagnieën, tusschen 1600 en 600 M., op 500 treffers rekenen. Is dat aantal te versnaden, zelfs al had men daartoe 4 compagnieën noodig, omdat ze wat duur zijn, wanneer slechts beneden de 600 M. nog over een voldoende aantal patronen te beschikken valt?

Die 500 treffers boven de 600 M. zullen bovendien een groote moreele werking hebben. Reeds 25 treffers per 2 compagnieën met de helft van het gevonden aantal patronen zullen een geweldigen indruk maken. Zij zullen den voortgang der tegenpartij vertragen en haar tot spoediger oplossing noodzaken. Zij zullen den verdediger, die het vuur op groote afstanden opent, het aanvalspunt eerder aanwijzen en hem beter tegen omvattingen beschermen.

Ja, zal het naderhand wel altijd mogelijk zijn, om in dien korten tijd, de 4 à 6 minuten, waarop de heer ROTHPLETZ voor de kleinere afstanden rekent, de 500 overige treffers tot hunne bestemming te brengen, wanneer verzuimd is partij te

trekken van de 500, die op de grootere afstanden te bekomen zijn?

Niet altijd toch heeft de artillerie die volle uitwerking gehad, welke noodig is om de kracht van den aanval, of den weerstand van de verdediging in die mate te breken, dat het infanterievuur overbodig is. Daarover bestaat geen verschil, want niemand ontkent de noodzakelijkheid van het infanterievuur ter voltooiing van de voorbereiding tot den aanval. Ieder daarentegen weet hoe noodig, als de artillerie grootendeels zwijgen moet, dat infanterievuur nog is, vóór het oogenblik aanbreekt, waarop men met goeden grond de beslissing aan den stormaanval mag toevertrouwen.

Hij, die deze noodzakelijkheid in twijfel zou willen trekken, behoeft slechts de verlieslijsten te raadplegen, om van zijn dwaling genezen te worden. Elken twijfel nemen zij weg. Zoo b.v. vonden VON PLÖNNIES en WEYGAND in den oorlog van 1866 voor de Oostenrijksche verliezen:

3 $\frac{1}{2}$ door artillerievuur.

4 $\frac{1}{2}$ door blanke wapenen en cavalerievuur.

3 $\frac{1}{2}$ door onbekende oorzaken.

90 $\frac{1}{2}$ door infanterievuur.

Aan den Main brachten de Pruisen toe:

5 $\frac{1}{2}$ verlies door artillerievuur.

3 $\frac{1}{2}$ door blanke wapenen en cavalerievuur.

2 $\frac{1}{2}$ door onbekende oorzaken.

90 $\frac{1}{2}$ door het Zündnadel-geweer.

Aan Pruisische zijde daarentegen waren de verliezen:

4 $\frac{1}{2}$ door bajonet. 16 $\frac{1}{2}$ door artillerievuur.

5 $\frac{1}{2}$ door sabel of lans. 79 $\frac{1}{2}$ door infanterievuur.

In den slag van Gravelotte vonden VON PLÖNNIES en WEYGAND op 7270 verwondingen, die op 43 verlieslijsten der Duitschers voorkwamen:

6 door mitrailleuses. 364 of 5 $\frac{1}{2}$ door artillerievuur.

70 of 1 $\frac{1}{2}$ door blanke wapenen. 6830 of 94 $\frac{1}{2}$ door infanterievuur.

De uitwerking van het artillerievuur tegen levende doelen is dus zeer gering, 18- à 19-maal minder dan de uitwerking van het infanterievuur. De aangehaalde cijfers zijn vernietigend welsprekend. Het artillerievuur zal zelden vermogend genoeg zijn om den weerstand volkomen te breken. Het zal dien weerstand in de meeste gevallen slechts eenigermate geschokt hebben. Wanneer nu de aanval van cavalerie op infanterie tegenwoordig in de meeste gevallen zonder de wanhopige ondernemingen" wordt gerangschikt, dan zal des te meer de aanval van infanterie op infanterie onmogelijk blijken, wanneer de aanvaller zijn vuur eerst op 600 M. begint te openen.

Men stelle zich twee partijen voor, die tegen elkander optreden, doch waarvan de eene wel, de andere niet gebruik maakt van het bundelvuur op de grootere afstanden. De eerste zal dan op 600 M. nog geen man door het infanterievuur hebben verloren, maar daarentegen met slechts twee com-

pagnieën aan haar tegenpartij reeds 500 treffers hebben toegebracht. Verzwakt dus niet vrijwillig ieder zich, die het bundelvuur op de grootere afstanden aan zijn tegenstander overlaat? En is dat gevaar niet te grooter, naarmate de artillerie een steeds betrakkelijk grootere taak aan de infanterie overlaat, gelijk de laatst aangehaalde cijfers zoo onbetwistbaar aantoonen? En die cijfers, die 94 $\frac{1}{2}$ treffers door het infanterievuur — men bedenke het wel — zij waven voor een groot gedeelte het gevolg van het bundelvuur, waarop de Franschen, in gebruik en leiding van dat vuur onbedreven, op de grootere afstanden, waarvoor het vizier vaak ontbrak, de Duitschers onthaalden.

De heer ROTHPLETZ, wiens ernstige bedenkingen tegen het overmatig munitie-verbruik wij zooveen vernamen, wijst op den bekenden aanval der 19de halve-divisie, de 38ste Duitsche brigade, tegen de Bruviller-hoogten.

De vijf bataljons dier halve divisie rukten met 95 officieren en 4546 man in het gevecht. Zij verloren, zonder de gevangenen, binnen $1\frac{1}{4}$ uur, aan dooden en gewonden, 71 of 74 $\frac{1}{2}$ der officieren en 2024 of 44 $\frac{1}{2}$ der manschappen. Velen waren 4 of 5 maal getroffen.

Het gevechtveld was een vlak, open terrein van nagenoeg 2500 M. in 't vierkant, en, op enkele geringe uitzonderingen na, zonder dekking.

Een kloof scheidde de beide partijen. De Pruisische compagnieën wonnen alle gemiddeld 2000 M. veld, en waren meerendeels opgesteld in de verspreide orde, en verder in compagniescolonnen, als half-bataljons, of in gesloten liniën. Gedurende het geheele gevecht bleven 8 van de 20 compagnieën gesloten. Men kan aannemen, dat de opmarsch en ontwikkeling, het vuurgevecht zelf, en de terugtocht elk omstreeks een half uur vorderden.

De Franschen waren in den aanvang twee brigaden sterk, waarbij zich later nog een derde voegde, alle van de divisien Grenier en Cissey. Later kwam daarbij nog een halve brigade van de divisie Cissey, benevens een jager-bataljon van de divisie Grenier. De totale sterkte dezer macht bedroeg \pm 26.000 man, die, in ronde cijfers, 20.000 geweren in het vuur brachten. Tegen deze meer dan viervoudige overmacht rukten de Pruisen ten aanval op, terwijl zij nog niet over 2 man per strekkenden Meter konden beschikken.

Reeds bij het overschrijden van den straatweg Vionville—Mars la Tour, alzoo op een afstand van 1500 a 2000 M., paarde zich, met goed gevolg, het infanterievuur aan het geschutvuur der Franschen.

De Pruisische kapitein HOENIG, die persoonlijk aan het gevecht deelnam, getuigt, dat op dien straatweg verschillende manschappen en compagnies-commandanten vielen.

Aanvankelijk gaven de Franschen étagevuur, uit stellingen, die zich bevonden op de hoogtelijnen 780 en 846 (zie de kaart, gevoegd bij de geschiedenis van den oorlog van 1870/71, door den Duitschen generalen staf). De Pruisen konden duidelijk het tirailleurvuur onderscheiden van het salvu-

vuur der gesloten Fransche atdeelingen, tot het oogenblik waarop beide vuren onttaarden in een hevig rollend snelvuur.

De heer ROTHPLETZ schat het aantal schoten per geweer op 20 à 40, en komt daardoor tot een totaal bedrag van 600.000 schoten, terwijl HOENIG dat aantal 1.600.000 of 80 schoten per geweer raamt. Volgens de eerste onderstelling bekwam men 0,35 % , volgens de tweede slechts 0,13 % treffers.

»Ein schlagenderes Beispiel gegen Weitschiessen und Eindecken kann schwerlich beigebracht werden". Alzoo ongeveer HOENIG.

Neen, antwoordt de heer ROTHPLETZ, en wij scharen ons daarbij gaarne aan zijn zijde:

»Man hat aus diesem Beispiel schlagende Gründe gegen das Weitschiessen entnehmen wollen.

Doch gerade für diesen Fall kann man verschieden urtheilen. Die Franzosen hatten sehr geringe Verluste und vernichteten, namentlich während des Rückzuges, die einzige Infanterie, welche auf dem linken Flügel der deutschen Schlachtordnung vorhanden war. Der Vormarsch der Franzosen zur Ausbeutung dieses Theilsieges hatte wohl ohne Zweifel die Schlacht zu einer Niederlage der Deutschen gestaltet.

Dies zu erreichen, muss man sich auch weitere Millionen Patronen nicht reuen lassen, auch wenn die Prozentzahl der Treffer noch so gering ist".

Dit is volkomen waar. De spijker wordt hier juist op den kop getroffen. Zoodra de Schrijver het gebied der algemeene beschouwingen verlaat om het veld der practische toepassingen te betreden, erkent ook hij, dat een millioen patronen meer of minder een ondergeschikte zaak is tegenover de groote uitkomsten, die daarmee bereikt zijn. En nog is de volle waarde van die uitkomsten door de Franschen op de Bruviller-hoogten bevochten, nimmer geheel aan het licht gekomen. Zij hebben de vruchten, door hen geplukt, ongebruikt gelaten, anders voorzeker zou de strijd op 16 Augustus niet onbeslist zijn gebleven. Een gevoelige nederlaag zou dien dag aan de Duitsche strijdkrachten zijn toegebracht, en daarmee ook de zooveel gevoeliger nederlaag, twee dagen later bij Gravelotte, niet geleden zijn. Maar den Generaal LADMIRAULT ontbrak het kloek initiatief om, op het beslissende oogenblik, zich los te maken van de boeien, waarin de verdediger maar al te vaak lijdelijk geketend blijft. Hij miste de kracht om zich op te heffen tot de taak van den aanvaller en achtte zich later voor de commissie van onderzoek genoegzaam verantwoord met het alles kenschetsende: »pas d'ordres".

Wij achten het dan ook zeer bedenkelijk om alleen te blijven stilstaan bij het onmatig munitie-verbruik, en niet alleen de oogen te sluiten voor de gevolgen daarmee verkregen, maar ook blind te blijven voor de uitkomsten, die, onder beter aanvoering, daardoor bereikt hadden kunnen worden. Zelfs de heer ROTHPLETZ, dien wij tot hier als geen warm voorstander van het bundelvuur op de grootere afstanden leerden kennen, acht de bezwaren er

tegen van ondergeschikt belang, zoodra hij weer de Bruviller-hoogten beklint.

Maar ook de heer HOENIG schaart zich aan diens zijde, wanneer hij de balie verlaat, voor welke hij zijn pleidooi tegen dat vuur op groote afstanden uitspreekt en zijn krijgsvaardigheid mededeelt. Zoo b.v. getuigt hij »Zündnadel und Chassepot haben nicht verheerend gegen einander gewirkt. Die verheerende Wirkung traf uns allein". De Pruisen openden daarbij hun vuur op de kortere, de Franschen op zeer groote afstanden.

Elders erkent dezelfde Schrijver volmondig: »Das verheerende auf weite Entfernungen anfangende Feuer zwingt frühzeitig zur Auflösung grössere Körper", en later weer: »Diese — die Vervollkommnung der Schusswaffen — ist bei der Infanterie derart, dass, unter Verhältnissen wie bei Mars la Tour und St. Privat, ihr Massengefeuer auf fast gleiche Entfernung als das der Artillerie eine empfindliche materielle und grosse moralische Wirkung hervorbrachte. Das musste auf Formation und Bewegung von weiteren, grossen Einfluss werden".

Men houde wel in 't oog, dat wij hier een beslist tegenstander als getuige opriepen. Doch de Kapitein HOENIG is niet de eenige, die aldus betrappt kan worden. Een ander bekend Duitsch Schrijver, von BOGUSLAWSKI — eveneens tegenstander van het groote-afstanden-vuur — moet erkennen: »Das Chassepotfeuer auf weite Entfernungen war man nicht im Stande zu erwidern. Es forderte manche Opfer". In een zijner jongste geschriften, *Die Hauptwaffe in Form und Wesen* lezen wij, dat bij den aanval tegen zelfstandige forten, de walgangen, de inwendige ruimte en de bedekte weg schoongeveegd moeten worden, »und man dieses Resultat zum grossen Theil auf Rechnung des Infanterie-Fernfeuers stellen muss, welches hier ein leidlich sicheres Kampffeld finden kann".

Men gunne ons nog een bevoegd getuige te hooren, ditmaal een voorstander. Het is von HOFFMANN. Niemand heeft een ontkenning uitgesproken, toen hij de vraag stelde: »Wem ware es unbekannt, wie viel, wie unendlich viel wir oftmals gelitten haben durch das weittragende Chassepot-Gewehr, auf Entfernungen von oft über 2000 Meter, d. i. circa 2600 Schritte, also $\frac{1}{2}$ Stunde vom Feinde ab, den zu entdecken oft selbst dem bewaffneten Auge nicht gelingen wollte?"

En hij gaat voort:

»Nicht nur aber bei uns, der deutschen Loire-Armee-abtheilung allein, nein, auf allen Schlachtfeldern des jüngsten Krieges bestätigt uns die Erfahrung diesen Erfolg des Feuers auf weite Distanz".

Dergelijke verzekeringen mogen eindelijk eens de tegenstanders tot ernstig nadenken stemmen. Wij gelooven, dat deze een groot kwaad stichten, indien zij voortgaan met zich te laten beheerschen door een zeer verklaarbare, maar daarom nog niet te rechtvaardigen reactie, die, voor eenige jaren,

een stelsel-, een gedachteloos misbruik van het groote-afstanden-vuur bij de vredesoefeningen in het leven riep.

VON HOFFMANN beroept zich op eigen ervaring, waarnaast hij die van andere krijgsmakkers plaatst. Haast overtollig is het te vermelden, dat hij ook St. Privat noemt. De heer ROTHPLETZ doet zulks met hem, waar hij den bekenden aanval bespreekt der Pruisische Garde. De uitkomsten van het bundelvuur op afstanden van 2000 tot 600 M. waren ongeveer driemaal grooter dan bij Bruville. De Garde werd volgens den heer ROTHPLETZ op gemiddeld 600 à 700 M. van de vijandelijke linie tot staan gebracht. De Deutsche Generale staf geeft daarvoor 600 à 800 pas.

VON BOGUSLAWSKI noemt dat onjuist. Hij beweert, dat de Garde op 500 pas of hoogstens 400 M. van St. Privat haar aanval staken moest, dus juist ter plaatse waar zij de grenzen overschreed van het arbeidsveld voor het geweervuur der kleinere afstanden.

Al ware deze hewering eens volkomen juist, dan nog zou daarmede bewezen zijn, dat alle verliezen, 176 officieren en 5100 man, zijn geleden op afstanden *boven* de 500 pas. Maar dergelijke verliezen ondergaat men niet in één oogenblik, zelfs niet in het moorddadigste vuur.

Bij een aanval, die, gelijk hier, tot staan komt, worden zij niet met één of twee salvo's, maar gaandeweg toegebracht. Dit was ook te St. Privat het geval, waardoor VON BOGUSLAWSKI's bedenking haren grond verliest.

Nog duidelijker blijkt dat uit het feit, dat niet alle afdeelingen der Garde de Fransche stellingen even na kwamen. Wel naderde het 2de bataljon van het regiment Keizer FRANS de Fransche tirailleurliniën tot ongeveer 500 pas, maar toen was de kracht van den aanval reeds gebroken, waardoor dat bataljon zich op dien afstand tot een vuurgevecht bepalen moest. Het regiment Keizer FRANS had zich nauwelijks ontwikkeld of het had reeds drie van de vier hoofdofficieren verloren. Op 1000 pas van den vijand had het geheele regiment alle hoofdofficieren en bijna alle overige officieren verloren. De toedracht is dus geheel anders dan soms beweerd wordt. De Majoor VON ESTORFF bevestigt dat, waar hij opmerkt: Hatten die Angreifer, schon im Besitz unseres jetzigen verbesserten Infanteriegewehres, unter Anwendung von Massenfeuer sich vorwärts bewegen können, so würden voraussichtlich die Verluste auch geringer geworden sein. So waren die Angreifer lange Strecken schutzlos dem feindlichen Feuer preisgegeben, das sie nicht erwidern konnten". Eenigszins verder getuigt hij: Die Garde kam nicht in Verlegenheit von Munitionsmangel, da sie mit dem Zündnadelgewehr das feindliche Massenfeuer nicht erwidern konnte.

Het is goed zich deze feiten der krijgsgeschiedenis, hoe bekend ook, te herinneren. Deze toch doen de werkelijkheid kennen, en niet de uitkomsten van het proefveld, waar men zich maar al te gemakkelijk in een wereld van bespiegeling verliest.

Die zienswijze wordt ook volkomen gedeeld door den heer ROTHPLETZ,

waar hij het bundelvuur der infanterie behandelt. Aan alle bedenkingen tegen dat vuur laat hij ruimschoots recht wedervaren. Met de ondervinding der vredesoefeningen houdt hij rekening binnen zeer juist gekozen grenzen. Maar nadat hij alle theoretische en verdere bezwaren tegen het bundelvuur nauwkeurig gewogen heeft, raadpleegt hij in hoogste instantie de krijgsoficer. En dan eerst blijkt het, dat de Schrijver, wien men zeker niet beschuldigen kan van blinde ingenomenheid, aan het bundelvuur op de groote afstanden een ruimen werkkring toekent, iets waarop wij aanvankelijk niet waren voorbereid.

Zeer behartigingswaardig zijn de voorschriften, die hij voor het gebruik van dat vuur geeft. Onder de volgende omstandigheden acht hij het volkomen gerechtvaardigd:

- a. Wanneer genoegzaam munitie aanwezig is om op de kleinere afstanden niet uitgeput te zijn.
- b. Wanneer er genoeg waarborgen zijn voor de goede uitwerking b.v. door bekendheid met den afstand, door de waarneming der uitwerking, door de diepte en de frontbreedte van het doel.
- c. Wanneer de uitwerking in evenredigheid is met de hoeveelheid munitie.
- d. Wanneer de taak, alleen door de artillerie, niet even volkomen kan volbracht worden.
- e. Wanneer de eigen partij, zonder dat vuur, tegenover den vijand in een ongunstiger toestand komt.
- f. Wanneer de gevechtsomstandigheden de opening van het vuur op groote afstanden niet verbieden.

Tegen sterke afdelingen infanterie, cavalerie of artillerie mag dus, onder gunstige omstandigheden, tot 1600 M. infanterievuur worden gericht. Deze gevallen kunnen zich dikwerf voordoen. Een overmachtige artillerie b.v. treedt te voorschijn op een plateau, dat wij beheerschen, en waarvan de afstand, een 1200 M., met genoegzame nauwkeurigheid bekend is. Door een artilleriestrijd te aanvaarden, zouden wij met zekerheid het onderspit delven. Daarom ontvangen een of meerdere bataljons van een regiment den last de vijandelijke artillerie met hun vuur te overstelpen; het plateau dus schoon te vegen, gelijk von BOGUSLAWSKI dat wil, doch alleen waar het een permanente versterking geldt, — alsof daaruit eenig wezenlijk verschil geboren werd.

Een andermaal ontdekken wij sterke infanteriecolonnen, die zich op 1000 à 1200 M. uit een defilé ontwikkelen. Onze artillerie is met vijandelijke batterijen, zijwaarts van dat defilé opgesteld, in een geschutstrijd gewikkeld. Wederom roepen wij onze infanterie ter hulp om met haar vuur van deze gunstige gelegenheid de meest mogelijke voordeelen te behalen. Wij herinneren hier aan de lange colonnen van de 5de en 7de Pruisische infanterie-brigaden in het defilé van St. Hubert, op den avond van den slag bij Gravelotte.

In alle dergelijke gevallen blijft de goede waarneming een hoofdvoorwaarde. Daarom zijn een uitstekende veldkijker, een voortdurende oefening voor den

infanterie-officier tegenwoordig onmisbaar. De aanslagen op water zijn zeer duidelijk zichtbaar. De invloed zelf, die het vuur op den vijand oefent, geeft mede nauwkeurig antwoord op de vraag omtrent de uitwerking en de doeltreffendheid van dat vuur. Wij erkennen intusschen gaarne, dat in sommige gevallen een verrassend vuur op de kortere afstanden doelmatiger wezen kan.

Een overmachtige verdediger b.v. zal somtijds zijn tegenstander bij voorkeur op die kortere afstanden vernietigen, zooals b.v. de brigade Maitland de garde onder Friant bij Waterloo.

In omstandigheden als te St. Privat zal daarentegen altijd het vuur op de grootere afstanden worden geopend.

Es wäre ein entschiedener Fehler gewesen, wenn die Vertheidiger von St. Privat das preussische Gardekorps, nur vom Artilleriefeuer belastigt, fast intakt bis auf die Nahdistanzen hatten herankommen lassen. Zóó verklaart de heer ROTHPLETZ uitdrukkelijk. Treffend en overtuigend merkt hij daarbij op: »Die Verluste der Garde waren beim Vormarsch bis 600 M. vor der Stellung so gross, das ohne Dazwischenkunft eines neuen Armeekorps St. Privat nie genommen wäre. Ein Versuch die Entscheidung auf Nahdistanz herbei zuführen, hatte nach den vorhergegangenen Verlusten, sicher scheitern müssen. Wäre dagegen die Garde erst von 600 M. an ins Feuer getreten, und hätten die Verluste des Angreifers erst auf diese Distanz begonnen, so lag die Gefahr sehr nahe, dass diese todesmuthige Truppe durchgedrungen wäre.

»Der schwächere Vertheidiger hat sicher Grund, den starken Gegner sich vom Hals zu halten.»

Met deze woorden treft de Schrijver zijn doel in het hart. En, nogmaals doet hij dat, waar hij zegt, dat tegenover een overmachtigen vijand het bundelvuur op groote afstanden wel nimmer de eindbeslissing geeft, maar wel zóóveel afbreuk doet, dat voor den zwakkeren verdediger de kansen om de zege weg te dragen aanzienlijk stijgen.

Nog volkomener, kan 't zijn, deelen wij Schrijvers inzichten, waar hij het gebruik van dat vuur bij den aanval behandelt.

Vooreerst herinnert hij er aan, hoe de Pruisische Garde tegen St. Privat niet kon voortrukken, omdat de voorbereiding door artillerievuur onvolkomen was geweest.

In het algemeen treft de artillerie slechts één of twee stellingen aan, waaruit zij de hoofdpunten der vijandelijke stelling met vrucht kan beschieten.

Bij het voortrukken tot den aanval kan zij niet medegaan, zij blijft meer achterwaarts, maar kan daarom ook de taak der voorbereiding door het vuur niet volledig voltooien. Bij de voorbereiding heeft zij bres geschoten. De grootste verliezen zijn dan echter nog niet geleden. De infanterie moet daarom haar deel aan die taak der voorbereiding nemen in stellingen en op afstanden voor de artillerie moeilijk bereikbaar. Eerst daarna kan zij, zoo

mogelijk nog onder bescherming van dat vuur, ten aanval voorwaarts rukken. Minder dan ooit toch zal tegenwoordig een aanval met goeden uitslag tegen onvolkomen geschikte troepen mogelijk zijn.

Dat vuur op de grootere afstanden moet derhalve bij voorkeur gegeven worden door afzonderlijke afdelingen, die aan den aanval zelf geen deel nemen, maar zich later bij de reserve kunnen voegen.

Het gebruik op deze wijze vordert evenwel groote omzichtigheid, en mag daarom alleen bevolen worden door de hooger geplaatste aanvoerders, die met het gevechtsdoel bekend zijn en den geheelen toestand overzien.

Krachtig worden verder de tactici bestreden, die aan het bundelvuur op groote afstanden het burgerrecht willen ontzeggen, en het slechts, bij wijze van uitzondering, binnen afstanden van hoogstens 700 à 900 M. toegepast willen zien.

Behalve de gewone klachten over munitieverspilling, zijn de bezwaren hier tegenstanders meest van moreelen aard.

Een der woordvoerders uit hun kamp laat zich aldus uit: »Der Feind wird nicht durch unser Feuer allein vertrieben, wir müssen ihm auf den Leib rücken, die Verluste des Vorgehens ertragen, auf nächster Nahe den Durchbruch mit dem Feuer vorbereiten und dann den Einbruch erzwingen. Gewöhnen wir die Soldaten an das weite Feuern, so lahmen wir die offensivkraft der Truppe. Der Soldat glaubt, er könne auch mit dem weiten Feuer wirken, ja selbst die Entscheidung herbeiführen. Die Tirailleurkette fungt schon auf grosse Distanzen an, ihre Patronen zu verkallen, Der Zug und Drang nach »Vorwärts“ hört auf.“

»Dat klinkt al te maal fraai en wel“ zoo antwoordt de heer ROTHPLETZ en wij kiezen hier den besten weg, als wij hem woordelijk op den voet volgen, »doch hoe schoon dat alles moge luiden, bevat het waarheid? Kan men hier tegen den stroom op; moet men niet aanvaarden, wat de tijd brengt; baten zedepreken, om ons te onttrekken aan hetgeen een ijzeren noodzakelijkheid ons op de schouderen legt! Eer een volgende oorlog uitbreekt, moeten wij naar alle zijden op de hoogte zijn van elken toestand, waarin wij komen kunnen, om niet door de feiten verrast te worden. Daarom is het gebiedend noodzakelijk, om het vuur op de groote afstanden nauwgezet te beoefenen en op de NUTTIGE WERKING VAN MISSCHOTEN EN TOEVALTREFFERS EEN STELSEL TE BOUWEN.

Het ideaal van den aanval is het voorwaartsrukken van de infanterie zonder vuren tot in de onmiddellijke nabijheid des vijands, dan een hevige vuur en daarna de storm!

»Solche Anforderungen sind kühne Phantasien, die aus der Zeit der Bajonettangriffe der Infanterie stammen.“ Ziedaar woordelijk het oordeel van den heer ROTHPLETZ, die waarlijk van geen onbedachtzame voorliefde voor het bundelvuur verdacht kan worden.

De krijgsgeschiedenis van 1870, vooral de veldslagen in de nabijheid van

Metz, hebben het bewijs geleverd dat reeds op 600 M. de aanval gebroken is van de beste troepen, die tegen welgekozen vijandelijke stellingen voorwaarts rukken.

Alleen na een krachtige voorbereiding, eerst door artillerie, die bres schiet; daarna door infanterie, die met de artillerie de bres schoonveegt, kan een aanval slagen. Wel is waar vond tot heden de artillerie haar arbeidsveld in hoofdzaak buiten het bereik van het infanterievuur. Uit de betrekkelijke verliezen, door de verschillende wapens toegebracht, blijkt evenwel, dat zij, om krachtige hulp te bieden, voortaan de uiterste grenzen van het vuurgebied der infanterie zal moeten overschrijden. Zij kan daarbij den steun van eigen infanterie niet ontberen. Bovendien kan de artillerie van den aanvaller zeer dikwerf slechts weikzaam optreden, wanneer de infanterie den verdediger reeds vroeg met den aanval bedreigt. Daardoor toch houdt zij de vijandelijke artillerie in haar stelling vast; belet haar zich tijdelijk te onttrekken aan een overmachtig artillerievuur, en, zoo doende, hare krachten voor gunstiger oogenblikken te sparen.

De aanvaller zal om al die redenen wel genoodzaakt worden om het bundelvuur van den verdediger te beantwoorden, waardoor hij zijn artillerie onttast en zichzelf vrij baan maakt. Waar aan de eene zijde de verdediger met zijn infanterievuur de nadering der vijandelijke artillerie afweert, daar aan de andere zijde ook de aanvaller wel naar zijn infanterievuur moeten grijpen om die nadering tot de meest werkzame afstanden te beschermen.

Al moge het dus in strijd zijn met veler ridderlijken zin, de aanvaller kan voortaan evenmin als de verdediger het vuur op de grootere afstanden ontberen.

Wanneer het bewezen is dat het bundelvuur den opmarsch van alle wapens kan belemmeren, ja zelfs beletten; wanneer dat vuur van enkele compagnieën of bataljons, gelijk de ervaring leert, den vijand kon wegmaaien, dan alleen kan de bezorgdheid zorg baren, waarmede men tegen het gebruik van dat vuur te velde trekt, alleen uit vrees voor munitiegebrek. Zoo loopt men gevaar gierig te worden, waar een wijs beleid mildheid vordert; zoo streeft men het doel voorbij, als men, om misbruik te voorkomen, het gebruik ondoelmatig beperkt.

Infanterie, die bij den aanval, onder omstandigheden, zooals die tegenwoordig regel zullen zijn, op 800 M. van 's vijands stelling de groepen verspreidt; sprongsgewijze nadert tot 600 M.; daar het salvovuur der groepen; op 400 M. het individueelvuur opent, om op 150 M. aangekomen halt te maken, en daar gedurende 2 tot 3 minuten het laatste, krachtige vuur te geven: zulke infanterie velt haar eigen doodvonnis, gelijk de 18de brigade te Mars la Tour, de Pruisische garde te St. Privat!

De ervaring heeft bewezen, dat in '70—71 de verliezen der Duitschers bij de offensieve veldslagen klommen tot $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{2}$, bij de defensieve veldslagen daalden tot $\frac{1}{5}$ à $\frac{1}{6}$ der sterkte, terwijl toch in beide gevallen de over-

winning aan Duitsche zijde bleef. Die cijfers geven ruim stof tot nadenken. De stoutheid van het initiatief overtrof menigmaal het beleid der uitvoering van den aanval. Beide elementen kunnen gepaard gaan. Verzuimt men het verbroken evenwicht der verliezen van aanval en verdediging te herstellen, dan loopt men ernstig gevaar den geest te verlammen, die aan een kloekmoedig offensief handelen de voorkeur schenkt. Dat verbroken evenwicht kan alleen door een meer krachtvolle voorbereiding van den aanval zelf hersteld worden.

Daarom te meer dient het bundelvuur stelselmatig beoefend te worden. Niet de soldaat moet dat op eigen hand aanwenden, maar de hooger geplaatste aanvoerders, die den gang van zaken volledig kennen, moeten het gebruik regelen. Als dat plaats vindt, zoo besluit de heer ROTHPLETZ, so haben wir die Mittel zum Siege um ein sehr wirksames Glied vermehrt und zugleich dieser Art Fernfeuer den ihr anklebenden bösen Schein genommen.

Merkwaardig bevestigt de Schrijver een opmerking, die meermalen gemaakt is, onlangs nog in „VON LÖBEL's Jahresberichte“.

In een hoogst lezenswaardig artikel, omtrent het infanteriegevecht, wijst de Schrijver op de Deensche officieren VOLKERSEN en LEERBECK; op den Belgischen kapitein VERNERSCH; op een officier van het Nederlandsche leger, allen warme voorstanders van het bundelvuur. Daaraan wordt de opmerking vastgeknoopt, dat alle voorstanders van het bundelvuur behooren tot legers van kleine Staten. Die opmerking is gedeeltelijk juist. Duitschland is voorgegaan, en Frankrijk heeft dat voorbeeld spoedig gevolgd. Geheel onjuist komt ons echter de verklaring van dat verschijnsel voor, als de Schrijver den grond daarvan zoekt in het gemis aan oorlogservaring dier legers. Wel treedt thans nog de heer ROTHPLETZ uit het Zwitsersche leger te voorschijn om zich te scharen aan de zijde van hen, die het infanterievuur op de groote afstanden in bescherming nemen. Doch hij bevestigt daarmede de slechts betrekkelijke juistheid der waarneming, niet de oorzaak van het feit.

Die oorzaak ligt dieper. Instinctmatig zullen kleine staten de hoofdkracht hunner weerbaarheid steeds blijven zoeken in het voetvolk. Zoo handelde eertijds Griekenland, daarna Rome bij zijn opkomst. Later herhaalden Zwitserland en Pruisen dat voorbeeld. Zij gehoorzaamden allen aan een algemeene wet. In de toekomst zullen de kleine volken zich, krachtens diezelfde wet, op dezelfde baan blijven voortbewegen. Thans minder dan ooit maken de vorderingen der techniek het hun mogelijk om met de artillerie der groote mogendheden te wedijveren. Dat is ook onnoodig. Niet in de eerste plaats met sterke artillerie-stellingen, met welbewapende verschaansingen, maar met een weerbaar volk, dat zich tot den strijd heeft toegerust, moeten kleine staten hunne zelfstandigheid handhaven. De kosten der annexatie moeten steeds de waarde van het bezit van een verminkt en tot verzet gereed volk overtreffen.

In het voetvolk, de ziel der levende strijdkrachten, ligt derhalve de hoeksteen der onafhankelijkheid. Daarom moeten alle krachten, in dat voetvolk aanwezig, geen enkele uitgezonderd, ontwikkeld worden, totdat haar vermogen een maximum heeft bereikt.

Dat gevoelen, in kleine staten, de Schrijvers, die, wars van zelfverminning, den handschoen opnemen voor uitbreiding van den werkkring der infanterie. Zij zullen niet rusten, zoo lang haar taak niet is uitgebreid tot het volle gebied waarop zij aanspraak heeft door het goed recht, dat zij aan haar vuurwapen ontleent.

Voor al in Nederland mag het gepast heeten, een waarschuwend stem tegen dergelijke zelfverminning te verheffen. Terwijl uit financiële, militaire en staatkundige gronden een uitbreiding van het hoofdwapen mocht verwacht worden, vond er integendeel een inkrimping plaats. De laatste reorganisatie ontbond 42 tactische eenheden der infanterie. Het jongste Ontwerp-Voorschrift op het tirailleeren beperkt het infanterievuur binnen den kring van 700 M., en rangschikt in § 115 het vuur op de grootere afstanden onder de uitzonderingen. Het kort daarop verschenen Voorschrift, betreffende de schietoefeningen der infanterie, gaat nog verder, doordien het zich bij evengenoemd Ontwerp onvoorwaardelijk aansluit, terwijl de infanterie toch ook dient voorbereid te worden voor de taak, die haar wacht bij den vestingoorlog; bij den dienst vóór en tusschen onze forten, en last not least, bij de verdediging onzer kusten.

In de laatstgenoemde omstandigheden zal de waarde van het bundelvuur althans door slechts weinigen in twijfel worden getrokken. Daarom alleen ware oefening op ruimer schaal gewenscht. Maar ook van de overige omstandigheden zal de drang in een volgenden oorlog a n d e r m a a l sterker blijken, dan het verzet van eenige toongevende schrijvers van uitmuntende leerboeken.

Op de gronden, in de vorige bladzijden ontwikkeld, staat onze overtuiging onwankelbaar, dat hetgeen thans als uitzondering bij de gevechtsoefeningen wordt voorgeschreven, in de toekomst door de practijk van het gevecht tot regel zal verheven worden.

De meeste nadeelen zullen dan ongetwijfeld geleden worden aan die zijde, waar zich het verzet tegen een ruimer gebruik van het infanterievuur heeft vastgeworteld. Ongewone toestanden zullen daar verrassingen bereiden, gelijk in 1866 de Pruisische Zündnadel de Oostenrijksche bajonet, in 1877 het Turksche bundelvuur de Russische stormtactiek.

Maar dit is het eenige niet. De verhouding der wapens onderling wordt voor een groot gedeelte bepaald door hun arbeidsvermogen op het gevechtveld in verband met den prijs daarvan. Ook uit dat oogpunt gezien, is het financieel voordeelig het artillerie-vermogen der infanterie te ontwikkelen, en, waar versterking der strijdkrachten noodzakelijk wordt, deze te geven door uitbreiding van het wapen, dat met de minste kosten de meeste uitwerking geeft.

Nog een laatste overweging kan in dezelfde schaal als de voorgaande een plaats vinden. Geschiedt, onder toepassing van het militiestelsel, de versterking der strijdkrachten door vermeerdering van het voetvolk, dan wordt daardoor het nationaal weervermogen aanzienlijker verhoogd dan op eenige andere wijze mogelijk is. De uitbreiding toch der infanterie versterkt den stroom, die uit het volk door het leger tot het volk wederkeert, en wordt daardoor een levenwekkende kracht. Elke andere uitbreiding der strijdkrachten opent zulk een bron niet, maar blijft een stilstaand binnenwater, dat hoven-dien met veel zorg op het oorspronkelijk peil gehouden moet worden.

De erkenning der waarde van het bundelvuur op de grootere afstanden, en daarmee van den ruimeren werkkring der infanterie, moet dus op de betrekkelijke sterkte en organisatie van dat wapen een belangrijken invloed oefenen.

Die invloed kan derhalve, bij de voorbereiding tot den oorlog en inzonderheid op de organisatie des legers een nog meer overwegende, een duurzamer beteekenis verkrijgen, dan de kortstondige, ofschoon geweldige uitwerking zelve van het vuur op het gevechtveld. In één woord: de indirecte gevolgen kunnen nog belangrijker zijn dan de directe. Reeds in 1880 spraken wij deze bewering uit, en thans, vier jaar later, schromen wij niet haar te herhalen, op gevaar af andermaal verkeerd begrepen te worden, evenals toen de Overste von BOGUSLAWSKI o. a. schreef: »schliesslich kommt man so weit, dass man wie VAN ISSELT die Wirksamkeit der Infanterie mehr rausserhalb des Gefechtsfeldes als auf demselben sucht", een opmerking later, zonder eenig verzet, door den Kapitein DE VLAMING tot de lezers van dit Tijdschrift overgebracht.

Wil men met juistheid leeren kennen, wat van de infanterie kan verwacht, welke taak haar opgedragen kan worden, dan ga men trouwens op andere wijze te werk dan tot heden plaats vond. Geen toevallige proeven mogen beslissen, maar men onderzoekte welke uitkomsten kunnen verkregen worden na een grondige, stelselmatige oefening in het bundelvuur. Het leiden van het vuur en het waarnemen der uitwerking eischen veel zorg en oefening, veel kennis en vaardigheid. Nog eens: »La direction prime l'exécution." Niemand nog kan met zekerheid bepalen, welke de uitwerking van het bundelvuur kan worden, nadat de vuurleiders een opleiding hebben genoten, die minstens gelijken tred houdt met de opleiding der manschappen in het gewone schijfschieten. Niemand zal betwisten, dat de waarde van eenig werktuig eerst dan met juistheid beoordeeld kan worden, wanneer het in handen is gesteld van een ervaren, bekwaam werkman.

Dat is bij het bundelvuur te veel uit het oog verloren. Wegens de onbedrevenheid der werklieden, is het instrument terzijde gesteld; omdat de beitel niet goed werd gehanteerd, laat men het marmer in de groeve. Is dat de ware weg? Wij betwijfelen het.

Ook de artillerie heeft dien, nimmer bewandeld. Zij heeft aanvaard, wat

de tijd bracht en zich gehaast daarmede vertrouwd te worden. Zij is zelfs verder gegaan en heeft, op een enkele uitzondering na, die spoedig als dwaling erkend werd, nimmer de granaatkartets verworpen, omdat haar de buis niet voldeed. In dezelfde richting moet de infanterie zich bewegen. Het bundelvuur eischt meer dan een oefening te hooi en te gras. Vooral aan de vuurleiders stelt het hooge eischen.

In den tegenwoordigen stand van zaken komt daarom een geleidelijke overgang raadzaam voor. De oefeningen in het gebruik van het bundelvuur moeten in den aanvang opgedragen worden aan bepaalde afdeelingen, bataljons of compagnieën.

Die afdeelingen kunnen dan in het gevecht ook een bijzondere taak vervullen. Zij rukken niet mede ten aanval vooruit, maar blijven hem in de nabijheid van en in verband met de artillerie voorbereiden en ondersteunen.

Is eenmaal de vijandelijke stelling door overmachtig vuur hevig geschokt, de infanteriestrijd op de kleinere afstanden geopend, en moet de eigen artillerie het zwijgen bewaren, dan kan de infanterie, die haar vergezelde, uitnemende diensten bewijzen tot versterking der reserve.

In dien geest en op die wijze is het mogelijk, dat dergelijk bemiddelingsvoorstel de voor- en tegenstanders van het bundelvuur nader tot elkander brengt, daar het de verschillende voordeelen, aan weerszijden vereenigd, in de weegschaal plaatst tegenover de zeer beperkte nadeelen. Een koen initiatief wordt op die wijze door een slepend vuurgevecht niet verlamd, maar wel beter gesteund door een krachtiger voorbereiding.

Zullen die bepaalde afdeelingen infanterie echter waardig dusdanige taak vervullen, dan moeten zij over ruime middelen beschikken, dus over genoegzame munitie en, wij wezen er reeds op, een grondige opleiding genoten hebben, een opleiding, die thans met zoo milde hand aan de artillerie geschonken wordt. Om kort te gaan, onze infanterie heeft naast haar Waalsdorp, dagelijks meer behoefte aan haar Oldebroek. In die levensbehoefte kan voorzien worden, met geringe middelen, die niet minder in figuurlijken dan in den letterlijken zin des woords een hooge rente beloven.

Eerst wanneer alle infanterie-officieren en een groot gedeelte der manschappen het voorrecht gesmaakt zullen hebben, daar in die leerschool gevormd te zijn, dan eerst is het oogenblik gekomen om de taak der infanterie met juistheid af te bakenen en de vergelijkende proeven te herhalen tusschen haar en haar oudere zuster in de edele schietkunst.

(Slot volgt.)

DE VERSTERKINGEN VAN FRANKRIJKS NOORDOOSTELIJKE GRENSEN.

(Vervolg en slot van N°. 3, bladz. 199.)

III. De versterkingen. (Zie Pl. 2.)

Door de bijgevoegde schetsen is het onnoodig in een dorre vermelding der forten te vervallen. Uitgestrektheid der vestingen, afstanden der forten en hunne namen blijken uit die schetsen. Slechts behoeven bijzonderheden te worden vermeld, die niet rechtstreeks uit de schets blijken.

1. Verdun.

De hoogten, waarop de forten zijn aangelegd, verheffen zich 110 à 120 M. boven de vlakte van Woivre, die hier werkelijk tusschen Fresnes en Etain een goed overzienbare vlakte oplevert; de helling is zóó steil dat de hoogte, uit de vlakte gezien, veel grooter schijnt dan zij is. De spoorweg loopt onder de hoogte in een tunnel welker westelijke uitgang door *Tavannes* wordt bestreken; de noodige opruimingen hebben hier reeds plaats gehad. Het bosch is dicht en buiten de weinige wegen zeer moeilijk te begaan; alle forten op dit front zijn door een militairen weg vereenigd. *Dugny* en *Haudainville* bestrijken de Maas opwaarts, *Belleville* en *La Marre* afwaarts tot 6000 M. (1).

De oostelijke forten worden door geen der hoogten binnen 5000 à 6000 M. beheerscht. Minder gunstig is dit op het westelijk front, waar *La Marre* en *Chanme* op 3000 M. verder westelijk door hoogere punten beheerscht worden; ook is het uitzicht dezer forten naar die zijde niet geheel vrij. Op dit front wordt zeer stellig op een actieve verdediging gerekend, daar de aanvaller hier in eenige bosschen en niet bestreken dalen gelegenheid zal vinden voor den aanleg van batterijen.

De stad zelf heeft haar omwalling, van eenigszins ouderwetsche samenstelling, behouden; de citadel in het Noorden der stad is gemoderniseerd en kan desnoods als spierfort voor den spoorweg dienst doen.

(1) De naam *Belleville* is niet duidelijk afgedrukt op de schetsen. Het fort ligt vlak noordwaarts van de stad.

Men rekent voor de bezetting noodig te hebben 25.000 a 30.000 man, waarvan 9000 man linietroepen, de rest territoriale (1).

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden dat totale insluiting en uithongering van een zoo uitgestrekte vesting een kolossale macht aan de plaats bindt. Het terrein binnen het kamp levert echter, bosch en bergachtig als het is, niet genoeg op om bevolking en bezetting gedurende eenige maanden te onderhouden. Of in de stad bomvrije magazijnen voor levensmiddelen enz. aanwezig zijn, is mij uit geen enkele der geraadpleegde bronnen gebleken.

2. Toul.

Het fort en de batterij *St. Lucey*, op 140 M. boven het voorliggend terrein vormen de aansluiting aan de versterking der Maanshoogten (zie bladz. 240) zoodat slechts 1000 M. tusschen Gironville en *St. Lucey* ligt.

Fort *St. Lucey* heeft een gepantserden toren en houdt zoowel den weg naar Metz en Frouard, als de noordwaarts zich uitstrekkende vlakte van Woevre onder vuur.

De begroeiide hoogvlakte tusschen het Rijn-Marne-kanaal en den weg Vaucouleurs—Toul, wordt door *Blenod*, *Domgermain* en *la Justice* verdedigd; de ligging der forten maakt hen aan de oostzijde volkomen stormvrij. Evenzoo is het fort *St. Michel* boven op een steile hoogte gelegen onaanvalbaar; een gebrek van dit fort is dat het te dicht op de stad ligt, en door zijn groote hoogte kunstmatig (met turbines) van water moet voorzien worden.

Van de oude versterkingen van Toul zijn *la Justice*, *le Thillot* en *Dommartin* blijven bestaan, maar vervullen slechts ondergeschikte rollen als tusschenbatterijen. Oostwaarts van de stad is het vooral het fort *Villey le Sec*, dat volgens moderne beginselen geconstrueerd, met de noodige neven- en tusschenbatterijen, zoowel noordwaarts naar Fontenoy, als zuidwaarts in de richting van *Blenod* en *Colombey* zijn werking doet gevoelen.

De afstand tusschen *Villey le Sec* en *St. Michel* is belangrijk grooter dan die tusschen de andere forten. Hier rekent men echter op de verdediging van het Forêt de la Haye (zie de overzichtskaart) en Nancy. Aan de oostzijde wordt de toegang tot dit terreindeel door *Pont St. Vincent* en *Frouard*, aan de westzijde door de batterijen van Toul verdedigd. Daar, zooals reeds vroeger werd opgemerkt, het Forêt de la Haye zeer moeilijk te passeeren is, en men algemeen aanneemt het met veldtroepen en tijdelijke werken zeer gemakkelijk tegen groote overmacht te kunnen verdedigen, behoort dit als het ware vanzelf bij de positie van Toul, waarvan dus *Pont St. Vincent* als zuidelijkste steunpunt kan beschouwd worden.

De Franschen beschouwen de positie Toul met omgeving gaarne als hun offensief front; inderdaad is zij door de flankstelling, die zij ten opzichte

(1) Ténor, *la Frontière*. Zie daaromtrent het opgemerkte bladz. 194.

der Maashoogten inneemt en door het groot aantal goede wegen naar alle richtingen, daartoe bijzonder aangewezen.

Voor een gewone passieve verdediging rekenen sommigen op een bezetting van 15.000 man. (TÉNOT). Velen echter wenschen minstens 25.000, waarbij dan echter de noodige troepen voor offensieve bewegingen begrepen zijn. Of men hiervoor, als bij Verdun, op territorialen rekenen zou?

Niet onopgemerkt mag ten opzichte van Toul blijven, dat, zoolang de stelling in Fransche handen is, het gebruik van den spoorweg Straatsburg—Parijs voor den aanvaller onmogelijk is. (Verg. Fontenoy 1870).

3. Epinal.

Ter hoogte van Dogneville, het noordelijkste der forten van Epinal gaat het terrein in een wezenlijk bergland over, in weinige KM. afstand rijst het van ± 50 tot 450 à 500 M. + zeevlak. In het Moezeldal, 500 M. breed en 100 M. beneden de begrensende hoogten ligt de opene stad Epinal; dat de tactische waarde gering is spreekt vanzelf; de stad is dan ook niet versterkt, de forten vormen een geretrancheerd kamp zonder kern.

Om meester te blijven van de begroeide bergvlakte Forêt d'Epinal zijn in de eerste plaats de forten *Razimont* en *Mouche* bestemd (1). *Razimont* ligt op een der hoogste punten (+ 460 M.) en wordt door geen der naburige hoogten beheerscht. *La Mouche* dient ook tot bestrijking van het Boven-Moezeldal. De beide noordelijke forten op den rechteroever zijn tot steunpunten voor later aan te leggen tijdelijke werken bestemd; trouwens reeds zonder deze is de steile helling der hoogvlakte goed te verdedigen. *Dogneville* bestrijkt het dal van de Beneden-Moezel tot Châtel.

Twee tusschenbatterijen, nog in uitvoering, sluiten de vrij groote ruimte tusschen *Razimont* en *Longchamps*.

Op den linkeroever schijnen 3 forten het geheele kamp te moeten dekken; (*Uxigney* is eerst in 1881 begonnen en was in 1882 nog niet gereed). Men rekest er op in oorlogstijd tusschen deze forten nog tijdelijke werken aan te leggen langs de hoogten, en daardoor ook de nadering van kleine troependeelen langs nevenwegen te beletten.

Het kamp van Epinal moet beschouwd worden als een reusachtig bruggenhoofd in hedendaagschen zin; van veel gewicht voor deze verrichting is de aanwezigheid van het diepe dal der Vologne. Door goede wegen met het Moezeldal verbonden, en geheel gedekt tegen gezicht van de zijde van Rambervilliers en Vémenil, kan het desmoods een geheel leger opnemen, zonder dat een aanvaller daarvan iets bemerkt. Goede wegen voeren van dit dal naar het Noorden; waardoor een offensieve beweging in die richting begunstigd wordt. Met evenveel gemak kan de bezetting van het kamp ageeren tegen troepen die op den linkeroever mochten zijn overgegaan.

(1) In de schets van Epinal zijn deze namen bij vergissing op elkanders plaats gekomen.

De waarde van Epinal moet, niettegenstaande de stelling vele gunstige eigenschappen heeft, niet worden overschat. De groote afstand van sommige forten, de uitgebreidheid der positie, leveren verscheidene kwetsbare punten op, die door veldwerken en veldtroepen moeten verdedigd worden. Sommigen rekenen, voor een eenigszins actieve verdediging, behalve de vaste bezetting der forten, niet minder dan 60.000 man *goede* troepen.

Een aanvaller die de stelling wil insluiten moet zich in twee deelen splitsen op de beide oevers. Nadat hij bij Charmes of Châtel den rivierovergang heeft volbracht, en het Fransche veldleger op een of andere wijze tot werkeloosheid heeft weten te brengen, wacht hem een marsch van 45 KM. voor hij bij Xertigny de insluitingslinie heeft voltooid. Bij dat alles is niet over het hoofd te zien, dat de beide nevenvestingen, Toul en Belfort, elk oogenblik troepen tot hulp der bedreigde zuster kunnen afzenden, in flank en rug van den aanvaller.

Dat deze toch alle vier de grensvestingen te gelijk aan een insluiting zal onderwerpen, onderstelt een zóó kolossale overmacht dat daaraan, zelfs bij de onevenredigheid in bevolkingstoename der beide landen, nog in lange jaren niet te denken valt.

4. Belfort. (Zie de afzonderlijke schets.)

Slechts één weg voert van den Ballon d'Alsace naar Belfort. Het bochtig beloop van dien weg volgt uit de steilte der helling; op meerdere plaatsen vindt men in 5 KM. 900 M. hoogte verschil; de vlakte ten Z. van Giromagny belet door haar moerassig karakter troepenbeweging buiten den weg. Het pantserfort *Tête de Milieu* kan als sperfort voor dien weg, tevens als noordelijkste punt van Belfort worden beschouwd.

De versterking der stad zelf bestaat hoofdzakelijk uit alles wat in 1871 als tijdelijk werk aanwezig was, en na dien tijd tot hedendaagsch duurzaam werk is uitgebouwd. *La Miotte*, *Justice*, *le Fourneau* (kasteel) maken met de beide *Perches* het oostelijk, *Barres* en *Denfert—Rochereau* (vroeger *Bellevue*) het westelijk front der kern uit.

Drie hoofdforten *Roppe*, *Salbert* en *Boamont* op hooge punten gelegen beheerschen de hoofdwegen, beide eersten tevens het terrein tusschen Giromagny en Arsot, het laatste het Savoureuse-dal, terwijl het fort *Vaudois* ter bestrijking van het Lisaine-dal dient.

De ruimte tusschen de forten wordt aangevuld door permanente tusschenbatterijen, meestal gelegen op de klassieke punten Sevenans, Pérouse, Dantoutin, Vezelois en Brévilliers, die ons aan zoovele episoden uit de verdediging van Belfort herinneren.

Hoewel niet rechtstreeks behoorende tot de vesting Belfort is de stelling van Montbéliard er door haar bestemming ten nauwste mede verbonden. Het fort *la Chaux*, op een afzonderlijke hoogte gelegen, overziet het terrein noordwaarts tot de batterijen van Brévilliers, oostwaarts het rivierdal det

Allaine, zuidwaarts tot de terrassen der Jura en den Mont Lomont. Geen macht kan tusschen Belfort en Montbéliard doordringen, zonder zich aan vuur uit een van beide bloot te stellen. Slechts één richting blijft voor den aanvaller open, waar hij min of meer aan vuur uit *la Chauz* zou onttrokken zijn n. Delle—Audincourt—Doubs. Om ook deze af te sluiten dient het fort *Montbard*. gelegen op een steile hoogte en, behalve op één punt, volstrekt stormvrij.

Beide forten zijn volkomen verdedigend en kunnen ook als sperforten beschouwd worden; men denkt ze hoofdzakelijk met zwaar geschut te bewapenen.

Welke troepenmacht men voor de bezetting van Belfort en toebehooren meent noodig te hebben, vond ik nergens; sommige schrijvers vermelden dat de stelling een leger van 3 a 4 korpsen *bergen* kan (1). Zeer bepaald is die uitdrukking zeker niet, het spreekt vanzelf dat die macht dan ook wel een andere bestemming hebben zou dan de verdediging der vesting.

Herinnert men zich de gebeurtenissen van Januari '71 dan overtuigt men zich ligt, welke geweldige macht Duitschland zou moeten ontwikkelen om het hedendaagsche Belfort in te sluiten.

5. De sperforten aan de Maas. (Zie de afzonderlijke schets).

Zuidwaarts van Verdun behouden de Maashoogten hetzelfde karakter tot even voorbij *St. Mihiel*. Weinige goede wegen leiden er over en het terrein buiten de wegen mag al hier of daar voor infanterie en misschien enkele cavalerie-patrouilles bruikbaar zijn, zelfs veldartillerie is aan de wegen volstrekt gebonden.

De hoofdwegen worden afgesloten door de beide sperforten *Genicourt* en *Troyon*, die met *Haudainville* (zie Verdun) het Maasdal zóó volkomen beheerschen en de toegangswegen onder vuur houden, dat zelfs, al ware het aan colonnes gelukt tusschen de forten door en over de Maas te geraken, hunne treinen toch in geen geval zouden kunnen volgen.

De forten zelf 120 M. boven het peil der Maas gelegen, zijn er op ingericht een bombardement te kunnen weerstaan; zij zijn met zwaar geschut (15 cM.) bewapend en de vijand zou eveneens zwaar geschut moeten aanvoeren en in batterij brengen, met den aanleve van dien, alvorens hij kans had een der forten onschadelijk te maken; dit wordt verzwwaard door het feit dat de wegen in het algemeen slecht zijn.

Een gevaarlijk punt is de vallei van Spada; daardoor loopt een goede weg en de vaste brug bij Domcevrin voert over de Maas. De vallei zelf wordt door de naastbijzijnde forten slecht bestreken, zoodat dit punt nog meermalen door militaire schrijvers onder de aandacht van het legerbestuur gebracht wordt, als hebbende dringend voorziening noodig.

Zuidwaarts van *Camp des Romains* worden de hoogten meer toegankelijk,

(1) *Contentr.*

vormen niet meer een samenhangende keten, maar afzonderlijke groepen in wier tusschenruimten verschillende wegen voeren. Tevens verandert de richting der hoogten en keert zich naar het oosten, om straks met de hoogvlakten bij Toul samen te vallen.

De sperforten liggen hier niet meer op de westzijde der hoogten, aan de Maas, maar aan de oostzijde, om de verschillende hoofdwegen (zie de schets) onder vuur te houden en de vlakte te bestrijken.

Liouville en *Gironville* zijn daarom groote, zelfstandige, zwaar bewapende forten, die er op gebouwd zijn, althans eenigen tijd een werkelijke belegering te kunnen doorstaan; vooral echter heeft men er naar gestreefd hen zooveel mogelijk de hoofdwegen te doen bestrijken. Naar het oordeel van velen, die in staat waren een en ander op het terrein zelf na te gaan, is echter de afsluiting hier niet voldoende. Zoolang men niet overgaat tot het bouwen van nóg een fort op de hoogten van Boucq, of zeer sterke afdelingen van het veldleger bestemt tot verdediging van het terrein tusschen *Lucey* en *St. Mihiel*, blijven zij de Trouée de Vigneules een zeer gevaarlijke bres in de lijn van verdediging noemen, die bij een aanstaanden oorlog niet zal nalaten een hoogst gewichtige rol te spelen.

Men heeft zich niet tevreden gesteld, de lijn der Maashoogten eenvoudig aan Toul te doen aansluiten; men heeft haar nog (zie overzichtskaart) door *Pagny, la Blanche Côte* en *Bourlémont* verlengd achter de Moezel. Het eerste fort verdedigt een zeer goeden rivierovergang bij *Mazry*, het laatste een gewichtigen spoorwegknoop; tevens kan dit punt dienen als steunpunt wanneer het Fransche leger den verdedigenden veldslag in de lijn Colombey-Neufchâteau moest aannemen.

Voor elk dezer sperforten rekent men een bezetting van 2000 a 2500 man.

6. Afzonderlijke sperforten. (Zie de overzichtskaart).

Geheel buiten verband met andere verdedigingswerken vindt men het sperfort bij *Manonvilliers* op 10 KM. afstand ten NO. van *Lunéville* aan den spoorweg naar *Saarburg* (Zd.) en *Straatsburg*. Het is bestemd om den aanvaller het gebruik van dien spoorweg te ontfeggen. Bijzonderheden worden over dit fort niet vermeld, zoodat moeilijk te beoordeelen is, of het in de termen valt om op de *Scheibert'sche* manier behandeld te worden.

In sommige werken vindt men vermeld dat een sperfort bij *Etain* zou worden gebouwd (18 KM. ten O. van *Verdun*) om de verschillende straat- en spoorwegen, die hier samenkomen te bestrijken. Het schijnt echter dat, voorloopig althans, van den bouw van dit fort wordt afgezien. Het project zou reeds in 1880 gemaakt zijn, maar na dien tijd vermeldt o. a. de *Registrande* van den Duitschen generalen staf daaromtrent niets meer.

Bourlémont, *Pont St. Vincent*, *Pagny la Blanche Côte* en *Frouard*, in zekeren zin ook afzonderlijk gelegen, werden reeds vroeger vermeld. (Zie schets Toul en Nancy).

7. Sperforten aan de Boven Moezel; (zie voor de 2 eerste de schets van Epinal; voor 2 andere Belfort).

Reeds werd opgemerkt dat de Vogesen op meerdere punten zijn over te trekken.

De meeste dier wegen zijn smal en voor voertuigen moeilijk, zoodat geen aanvaller er bij voorkeur gebruik van maken zal. De zorg waarmede andere deelen der grens zijn afgesloten, zou juist aanleiding kunnen geven, dat men zijn toevlucht tot dergelijke wegen nam.

Bovendien zijn de zuidelijke Vogesen niet meer dan 40 KM. verwijderd van de spoorbaan Bourg—Besançon—Vesoul—Epinal, de gewichtigste aanvoerlijn voor het XIVde korps uit Grenoble en Lyon, wellicht ook voor het XVde uit Toulon en Marseille. Kleine korpsen zonder treinen zouden door de Vogesen in twee dagmarschen die baan kunnen bereiken en het troepen-transport bemoeilijken.

Door 5 sperforten heeft men hier de verdediging trachten te verkrijgen. Fort *Arches*, nog uit *la Mouche* en *Bambois* zichtbaar, bestrijkt het Volognedal, den daarin gelegen weg naar Gérardmer, en het Moezeldal op en afwaarts op 4 KM. Uit de overzichtskaart blijkt welke gewichtige rol het Vologne-dal vervult ten opzichte van de wegen, die uit de Vogesen afdalen.

Rémiremont is het tweede punt waar rivierdalen in het Moezeldal uitmonden. Fort *Parmont* bestrijkt die dalen en daarmede de debouchés der wegen naar Ventron en St. Amarin, naar Saulxures en Cornimont, naar Gérardmer.

Het dal der Moezel gaat bij Rupt in een werkelijk gebergtsdefilé over; ter beheersching van het dal en een tegenoverliggenden zadel in het gebergte dient het fort Rupt.

De monding van den pas van Bussang, waarop nog een minder belangrijke weg langs den pas van Ménil uitkomt, wordt verdedigd door het fort *le Thillot*, bij Château Lambert, gelegen aan den voet van den Ballon de Servance.

Eindelijk verheft zich boven op laatstgenoemden een fort van dien naam, 1180 M. boven het zeevlak en 650 M. boven het omliggend terrein. Het bestrijkt den weg die van den Ballon d'Alsace noordwaarts naar St. Maurice, zuidwaarts naar Belfort leidt.

Ten opzichte van de waarde dier forten is aan te merken, dat *Arches*, wat ligging en constructie betreft, het minst sterk is, echter door de nabijheid van *Epinal* daarvoor eenigszins schadeloos gesteld wordt.

Parmont, *Rupt* en *le Thillot*, worden op 4000 à 5000 M. afstand door punten beheerscht, dat echter slechts van belang is als de aanvaller zwaar geschut heeft. Een goeden militairen weg verbindt alle 5 de sperforten.

Tegen een bombardement uit veldgeschut zijn de forten volkomen bestand; aanvoer van zwaar geschut, dat den strijd tegen de vuurmonden der forten

kan opnemen is op dit terrein een werk van verbazenden omvang en langen duur.

Hoewel moeilijk, is de insluiting der forten mogelijk. Met een waakzame en vertrouwde bezetting, zouden zij dan waarschijnlijk in hongersnood hun ergsten vijand vinden.

8. Positie van den Mont-Lomont. (Zie de schets van Lomont).

Twee slechte wegen, ook strategisch van minder beteekenis, bleven in de Trouée de Belfort open. Ten zuiden van Blamont en ten Noorden van St. Hippolyte verheft zich het oostelijk uiteinde van het Lomontgebergte, evenwijdig met de Zwitsersche grens. Langs den noordelijken voet voert een der bedoelde wegen naar de Doubs, langs Pont-de-Roide en verder naar Besançon; de andere weg, nog dichtër aan de Zwitsersche grens, komt op Blamont uit, doorsnijdt de keten van Lomont en voert naar St. Hippolyte, van waar men langs een grooten omweg over Sancey eveneens naar Besançon kan gaan.

Tot bestrijking van den eersten weg dient de batterij *des Roches* bij Pont-de-Roide; om de nadering langs den tweeden weg te beletten is het fort *Lomont* opgericht met twee nevenbatterijen; daardoor wordt de smalle bergweg, en tevens den weg van Porrentruy naar Pont-de-Roide onder vuur gehouden, voor het geval dat kleine afdeelingen, met verwaarloozing van de Zwitsersche grens, van dien weg zouden gebruik maken.

Met deze reeks van forten en batterijen, te zamen niet minder dan 62 in aantal, heeft men voorloopig gemeend de versterking der NO. grens voltooid te kunnen achten. Zooals reeds hier en daar bleek, ontbreekt het niet aan stemmen die nog meer forten en versterkingen verlangen. Sommige bronnen geven werken als voltooid op die in andere worden gemist, dikwijls vindt men ook forten onder andere namen vermeld dan de hier gebezigde. Het is dus niet onmogelijk, dat men bij vergelijking nog enkele verschillen vindt, daar het het niet altijd uitvoerbaar bleek, volkomen overeenstemming tusschen alle bronnen te verkrijgen.

Niet algemeen wordt de wijze van versterken door deskundigen in Duitschland en Frankrijk goedgekeurd.

Zoo wordt beweerd dat de forten der vestingen op vele punten elkaar niet voldoende ondersteunen, waardoor een insluiting en belegering van *afzonderlijke* forten tot de mogelijkheden behoort. Om daaromtrent een oordeel te hebben moet men het terrein gezien hebben, en kan men zich in geen geval op oppervlakkige schetsen verlaten. Dat er in het zeer geaccidenteerd terrein om Toul en Epinal nog punten moeten overblijven, die onvoldoende gezien en bestreken worden is zeer waarschijnlijk, en onverhoedsche aanvallen zullen door den belegeraar wel worden in het oog genomen.

De vorm der legerplaatsen is niet altijd even doelmatig; men was soms

door het terrein gedwongen enkele forten ver vooruit te schuiven, die nu in meer of mindere mate kunnen omvat worden; men weet dat Brialmont een veelhoek met groote polygoonshoeken als den meest doelmatigen vorm aanbeveelt.

Zijn er geen groote bezettingen voor de passieve en actieve verdediging voorhanden dan wordt deze, bij de bestaande uitbreiding, illusoir. Om een denkbeeld van de talrijkheid en indeeling der bezetting te geven, volgt hier die indeeling zooals zij voor één der vestingen (denkelijk Verdun) schijnt te zijn vastgesteld (1).

Bezetting 29.000 man.	
4 forten elk à 1000 man	4000
7 » » » 500 »	3500
Stadsomwalling 1500 »	1500
	9000
Veiligheidsdienst langs de rivier	1000
Bewaking en bezetting der tusschen de forten gelegen lijn à 15.000 M.	5000
	15.000

zoodat voor reserven en actief optreden overblijven 14.000 man.

De sperforten zouden een bezetting van 2500 à 3000 man verkrijgen, en een artillerie-bewapening van 50 à 60 kanonnen, waaronder eenige van 15 cM.

Ook komen deze in de uitrusting der vestingforten voor met getrokken mortieren van 14 cM. gezamenlijk van 24 à 30 vuurmonden.

Voor flankgeschut zijn mitrailleuses bestemd.

Voor verdere bijzonderheden der forten, voorzover die bekend zijn, wordt verwezen naar bladz. 209 van den 5den druk der *Duurzame Versterkingskunst* (1883) van den Luit.-Kol. ELAND.

Wat het verband zal zijn tusschen veldleger en vestingen is niet zoo gemakkelijk te bepalen, daar dit, behalve van het vooraf beraamde plan, nog wel van andere omstandigheden zou kunnen afhangen.

Het plan schijnt te zijn, de vestingen een bepaalde bezetting te geven, afgescheiden van het veldleger; die bezetting zou dan met hare 14 of meer duizend man beschikbare troepen, de uitvallen moeten doen.

Het is echter waar, dat b.v. Metz, Parijs en Plewna niet bijzonder pleiten voor de mogelijkheid om met veel kans van slagen uitvallen te doen tegen een belegeraar die tijd heeft gehad, zich te nestelen in het terrein.

Als een zeer groot nadeel der versterkte grens wordt door bevoegde beoordeelaars genoemd, de verzoeking voor het veldleger om te leunen *aan* of, bij tegenspoed, zich terug te trekken *in* de versterkte ruimten. Hoewel door de uitbreiding der forten een insluiting niet dan met groote moeijelijkheid

(1) SCHREIBER, *Streiflichter*. 2. Th.

zal bereikt worden, meenen zij toch dat een leger dat zich (al of niet vrijwillig) aan een versterkte plaats bindt, in den regel voor offensief zeer veel aan waarde verliest.

Volledigheidshalve worden met enkele woorden vermeld de denkbeelden, die hebben voorgezet en bij het inrichten der *versterkingen in 2de linie* — de verschanste legerplaatsen in het binnenland. Van groote waarde is een nauwkeuriger kennis dier legerplaatsen voor den Franschen officier; voor ons, die naar wij hopen, slechts toeschouwers van een aanstaanden oorlog zijn, is die 2de linie van ondergeschikt belang.

1. Langres.

Op 100 KM. westwaarts van de Vogesen verheft zich de hoogvlakte van Langres omstreeks 24 KM. lang en breed. Van haar vloeien verscheidene van Frankrijks hoofdrivieren in alle richtingen o. a. de Maas naar het noorden, de Saône naar het zuiden, de Marne en Aube naar het noordwesten; talrijke uitloopers harer bergen gaan naar alle richtingen. Een troepenmacht die deze hoogvlakte in haar bezit heeft, kan zich gemakkelijk langs goede wegen, naar alle deelen van Frankrijk verplaatsen. Sedert lang werd daarom aan het Plateau de Langres een groote strategische waarde gehecht; tusschen 1830 en '70 werd, zij het dan ook buitengewoon langzaam, aan de versterking gearbeid.

De zuidelijke en oostelijke hellingen der hoogvlakte vallen vrij steil af, terwijl de noordelijke en westelijke zich in vele uitloopers langzaam naar Champagne verliezen. Een rij van forten strekt om de eerstbedoelde steile hellingen rechtstreeks te verdedigen. Aan de noordelijke hellingen heeft men slechts op enkele der voornaamste toegangen forten gebouwd; het was hier bij de groote afwisseling van hoogten en dalen niet mogelijk een eenigszins samenhangende verdedigingslijn te maken. De afstanden der forten maken de hulp van een veldleger bij de verdediging onmisbaar. De geheele positie is dan ook meer een manoeuvreerplaats, dan een vesting die haar kracht in zichzelf heeft.

Groot gewicht moet worden gehecht aan het behoud van Chalindrey, knooppunt van spoorbanen.

Somtijds leest men de bewering dat een Fransch leger, dat in Lotharingen of aan de Moezel sterk geschokt is, niet op Parijs maar op Langres moet teruggaan om zodoende, niet alleen een flankstelling ten opzichte des vijands te nemen, maar ook zich niet van de vele hulpbronnen van zuidelijk Frankrijk te verwijderen. De vraag in hoeverre dit mogelijk en geraden is, zal wel grootendeels afhangen van de vraag of Parijs op bedoeld oogenblik in genoegzamen staat van tegenweer is, en van den toestand der teruggeslagen legers.

2. Besançon.

In de zoogenaamde Sequanesche vlakte, tusschen den benedenloop der Doubs en de Zwitsersche grens heeft de natuur Frankrijk met een natuurlijk gere-trancheerd kamp begiftigd. Het Lomontgebergte, waarvan het oostelijk uiteinde reeds ter sprake kwam, volgt hier met zijn steile noorderhelling de Doubs, terwijl de zuiderhelling als golvende hoogvlakte langzaam in de Jura overgaat. De noorderhelling is slechts op weinige punten (o. a. bij Beaumes Dames) van uit de vlakte der Franche Comté te bereiken. Door deze weinige toegangen trachtte in Januari '71 het leger van Bourbaki, zich aan de vervolging van von WERDER te onttrekken, dat echter niet gelukte omdat de defilés niet verdedigd werden.

Aan de noordelijke helling, door een bocht der Doubs ingesloten, ligt de stad Besançon, die men bij het nieuwe verdedigingsstelsel tot sleutel der positie op de Sequanesche hoogvlakte heeft ingericht; haar oude omwalling met bijbehorende citadel heeft zij behouden, maar de hoofdkracht der verdediging ligt in twee groepen van forten, de eene op den rechter, de andere op den linkeroever der Doubs. Die op den rechteroever nemen punten in van waar de nadering tot de stad en het bombardeeren daarvan wordt belet; deze groep strekt zich met de forten *Chailli* en *Chailion* tot bij de Oignon uit.

Die op den linkeroever liggen vrij dicht bij de stad, maar op twee terrasvormige hooge ruggen, vanwaar de hoogvlakte tusschen Doubs en Jura op grooten afstand beheerscht wordt. Besançon vormt nu, als Epinal, een wezenlijk bruggenhoofd. Een daarin opgestelde legermacht kan naar willekeur op den eenen of anderen oever overgaan om, hetzij een aanvaller terug te werpen die de hoogvlakte reeds mocht hebben bereikt, of wel dezen in de flank vallen, wanneer hij langs de defilés wil oprukken. De ver vooruitgeschoven forten in het noorden moeten tevens eenig verband met Langres daarstellen.

3. Dyon.

Wanneer het een aanvaller mocht gelukt zijn, met voorbijgang of neutralisatie van Langres en Besançon, het gebergte Côte d'Or te bereiken, dan ligt zuidwaarts de weg naar Lyon, noordwaarts die naar Parijs voor hem open. Talrijke wegen uit allerlei richtingen vereenigen zich om en bij de stad Dyon, die in een rijke en vruchtbare vlakte gelegen, aan drie zijden door hoogten is omringd. Het lag voor de hand, dit punt in zijn macht te willen houden, zoowel om het gewichtige punt zelf, als in verband met Langres en Besançon.

Men heeft derhalve op de hoogten die de stad van het ZW. tot het NO. omgeven, een reeks forten aangelegd op de kruinen der hoogten, zoodanig dat zij hoofdzakelijk de wegen bestrijken, en in de vlakte die het ZO. der stad omgeeft nog 3 forten, hoofdzakelijk met het oog op de toegangen.

De afstanden der forten zijn groot en evenals bij Langres en Besançon

reken men op de krachtige hulp van een goed veldleger, dat door tijdelijke en vluchtige werken zal weten aan te vullen wat nog aan de kracht der stelling ontbreekt. De hoogten der Côte d'Or zullen daarin sterke bondgenooten zijn.

Beschouwt men de drie positiën Langres, Besançon en Dyon in onderling verband, dan ziet men een driehoek van 60, 70 en 80 KM. zijde die in belangrijkheid voor den vroeger zoo vermaarden Italiaanschen vierhoek niet onderdoet. Een opmarsch van een leger uit den omtrek van Belfort naar Lyon en de Midden-Loire wordt er rechtstreeks door verhinderd. Als flankstelling tegen een naar Parijs aanrukkenden vijand is hij van groote waarde, daar de hoofdpunten door talrijke wegen met alle toegangswegen naar Parijs zijn verbonden. Het spreekt vanzelf dat men, om van dit voordeel gebruik te maken, over een groote troepenmacht moet kunnen beschikken, daar een sterke flankstelling waar men niet uit kan of durft, *tactisch*, nut kan stichten, maar *strategisch* niet veel, dan immobiliseering van vijandelijke troependeelen.

De verdediging van dien uitgebreiden Franschen vestingdriehoek vordert reeds op zichzelf veel troepen, en veel bekwame bevelhebbers, zoodat de vraag geoorloofd is, of men in geval van een oorlog wel al het nut er van trekken kan, wat een beschouwing der kaart alleen belooft.

Reims.

Ten westen van de Argonnen strekt zich de droge, weinig begroeide vlakte der Champagne Pouilleuse uit. Voorbij Reims wordt zij begrensd door de zoogenaamde hoogten van Brie, met welker westelijke helling het terrein ongeveer 100 M. daalt en in de vlakte van Ile de France, het eigenlijk bekken van de Oise, de Marne, de Seine en de Aube overgaat.

Als het een aanvaller gelukt de Maas ten noorden van Verdun te passeeren, dan leidt zijn kortsten weg naar Parijs door de Argonnen, Champagne, over de hoogten van Brie tot in den omtrek der hoofdstad.

Het was begrijpelijk dat men, met het oog op een dergelijke gebeurtenis hier een punt zocht, waar men den overwinnaar in zijn marsch kon stuiten, en men heeft dit meenen te vinden in de oude kroningstad der Capetingers. De stad ligt aan den voet van een sterken uitlooper der hoogten van Brie, bekend onder den naam van »Montagne de Reims". Deels met bosschen, deels met wijngaarden bedekt, en naar het oosten vrij steil afhellende, eigent zich de stelling tot een krachtige verdediging; door den aanleg van permanente werken heeft men hier een uitgestrekt kamp gevormd. Zoodat uit de schets blijkt worden de meeste wegen, die in grooten getale van het zuidoosten en noordoosten naar Reims samenkomen door meerdere forten beheerscht. Mocht het niettemin gelukken tusschen de forten van het oostelijk front door te dringen, dan wacht den aanvaller de niet minder zware taak, uit de vlakte der Vesle langs de stad het defilé tusschen Pouillon en Vrigny

te forceeren, waar hij aan het vuur uit den geheelen kring der zuidelijke forten is blootgesteld (1).

Aanvankelijk was er plan het kamp van Reims nog zuidelijk te verlengen tot Epernay, een belangrijk punt ten opzichte van de Marne, het Rijn-Marne-kanaal en den weg Nancy-Châlons-Parijs. Men schijnt voorloopig van die werken te hebben afgezien, als zijnde niet „d'extrême urgence". Wellicht gaat men uit van het beginsel dat een aanvalser het toch niet licht wagen zal Epernay voorbij te trekken en Reims in het bezit der Franschen te laten.

Hiermede eindig ik de globale schets van Frankrijks verdedigingsmiddelen.

Opzettelijk liet ik in den tekst vele bijzonderheden achterwege, overtuigd dat de overvloed daarvan, dikwijls afbreuk doet aan het overzicht van het geheel. Naar *v volledigheid*, ten opzichte van een onderwerp waarover zóóveel is geschreven, kan in een tijdschriftartikel niet worden gestreefd.

De ontzachelijke materiële opofferingen, die Frankrijk zich voor zijn verdediging heeft moeten opleggen, zullen slechts dan goede vruchten dragen, wanneer naast die offers andere gebracht worden van persoonlijken aard. Geen land verdedigt men met steen en ijzer alleen, zomin het groote Frankrijk als het kleine Nederland.

De Franschen aarzelden niet, die persoonlijke offers te brengen en ook daar zal in 't vervolg werkelijk *de geheele natie* aan de verdediging van het vaderland deelnemen. Enthousiasme en persoonlijke moed hebben het Fransche volk nooit ontbroken. Hopen we dat zich daaraan paren mogen, orde, tucht, toewijding en studie.

Dan mogen we met grand verwachten dat „la belle France" een ongeluksjaar als 1870 nooit meer zal beleven (2).

Breda, 22 November 1883.

P. A. VAN BUUREN.

(1) De forten ten Z. en W. van Reims zijn nog in uitvoering; ik heb niet kunnen vinden of zij reeds bepaalde namen hebben.

(2) Na het voltoeien van dit opstel kwamen mij nog enkele artikelen over het onderwerp in handen, die mij echter geen aanleiding gaven iets te wijzigen.

Zoo geeft de *Alg. Mil. Zeitung* 1883, N° 94 een overzicht van de versterkingen der grens, waarbij o. a. de bouw van het straks vermelde sperfort bij Etain als zeker wordt voorgesteld en evenzo de versterking van Epernay en Nogent sur Seine.

Omtrent de mogelijke opstelling der Fransche troepen geeft de *Alg. Mil. Zeitung* 1884, N° 9 eenige beschouwingen in aansluiting aan vroegere artikelen in dit tijdschrift 1882, N° 93—96.

In *l'Armée Française* 1883 komt een artikel voor *la Prochains Guerres*, naar men wil, geschreven onder den invloed van Generaal GALLIET.

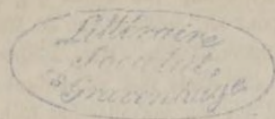
De Schrijver laat zijn fantasie den vrijen teugel. Zij voert drie Fransche legers van Vesoul, Langres en Toul uit over de grens, laat die legers groote overwinningen behalen bij Kaiserslautern en Baronsville, brengt ze over den Rijn naar Mannheim, Darmstadt en Würzburg enz.

De teruggave van Elsass en Lotharingen doet dienst als spothoos.

Omtrent de levende strijdkrachten waarmede men een aanstaanden oorlog zal moeten voeren, vindt men hoogst belangrijke gegevens in een nieuw werk: *Frankrijks Krijgsbereitschaft*, Berlin, Wilhelm, 1883. Een en ander wat bij de laatste herfstmanoeuvres bleek, wordt als belangrijke factor naast de numerieke getallenwaarden in rekening gebracht.

Zie ook: *Oosterr. Milit. Zeitschr.* 1883, *Das*; *Litteratur-Blatt*, Seite 209.

Maart '84.

HET ONTWERP TOT GRONDSWETHERZIENING IN ZAKE DE DEFENSIE.

Steeds hebben wij de meening voorgestaan en zijn ook nog van dit gevoelen, dat voor een behoorlijke regeling der levende strijdkrachten wijziging der bepalingen van Hoofdstuk VIII der Grondwet niet bepaald noodzakelijk is. Ontegenzeggelijk echter zou een zoodanige wijziging er toe kunnen bijdragen die regeling gemakkelijker te maken. De reden, waarom door ons uit een militair oogpunt nimmer op herziening der Grondwet werd aangedrongen, is dan ook alleen te zoeken in de vrees, dat op die wijze de onvoldoende staat, waarin onze levende strijdkrachten helaas nog steeds verkeerden, slechts langer zou bestendig worden. Immers, Grondwetsherziening was steeds nog in een ver verschiet en het lag voor de hand, dat indien eenmaal de zienswijze, dat zonder die herziening geen afdoende regeling van het krijgswezen te verkrijgen was, meer algemeen ingang vond, de kans op een spoedige oplossing van het urgente vraagstuk der legervorming voor goed zou verdwijnen en die oplossing verschoven zou worden totdat deze herziening tot stand gebracht zou zijn.

Intusschen zijn we nu met betrekking tot de wijziging onzer hoogste Staatswet een nieuw stadium ingetreden. De Staatscommissie, aan welke bij Koninklijk besluit van 11 Mei 1883, n°. 1 opgedragen werd te onderzoeken, van welke bepalingen der Grondwet herziening noodzakelijk en thans raadzaam is, heeft onder dagteekening van 25 Januari jl. haar rapport aan den Koning uitgebracht en daaraan het ontwerp eener gewijzigde Grondwet toegevoegd. In hare voorstellen heeft het Hoofdstuk van de defensie belangrijke wijziging ondergaan en wij beschouwen het als onze taak onze lezers daarmede bekend te maken en hun tevens ons gevoelen daarover mede te deelen.

In de eerste plaats vestigen wij er de aandacht op, dat tusschen de leden der Commissie, althans wat de hoofdzaken betreft, omtrent de veranderingen, die op dit punt noodzakelijk en thans raadzaam zijn, een zeldzame eenstemmigheid schijnt bestaan te hebben. Althans van de zeven leden, die gemeend hebben door afzonderlijke adviezen van hun afwijkende zienswijze in één of meer opzichten te moeten doen blijken, is er slechts één, nl. de

heer C. J. C. H. VAN NISPEN, die bezwaren tegen de in Hoofdstuk VIII voorgestelde veranderingen oppert. Men mag hieruit besluiten, dat die veranderingen ook bij de latere stadiën, die de herziening nog zal moeten doorloopen alvorens zij een feit geworden zal zijn, weinig kans hebben om ernstig te worden bestreden. Dit achten wij een heugelijk vooruitzicht. Want al bevredigen die voorstellen niet al onze wenschen, dan bevatten zij toch, naar onze zienswijze, zoo aanzienlijke verbeteringen, dat de aanneming er van door ons met vreugde zou worden begroet.

Wij zouden niet gaarne verzuimen de woorden uit het verslag der Staatscommissie over te nemen, die betrekking hebben op Hoofdstuk VIII der Grondwet van 1848. Niet alleen toch komen zij ons in allen deele juist voor; maar zij houden ook een schoone getuigenis in van de vaderlandsliefde der mannen, aan wie de Koning de gewichtige, maar tevens moeilijke taak der voorbereiding eener Grondwetsherziening heeft toevertrouwd.

Na er op gewezen te hebben, welke bezwaren de Grondwet aan een goede regeling van den census in den weg stelt, en daarenboven de wijze, waarop zij kiesrecht en belastingen aan elkander verbindt, in hooge mate de verbetering van 's Rijks belastingstelsel belemmert, gaat het Verslag voort als volgt:

»Van niet minder gewicht zijn de bezwaren, welke uit de te zeer beperkende voorschriften der Grondwet voor de regeling der defensie zijn voortgevloeid. Zich in voldoende staat van tegenweer te stellen en te houden is de plicht van elke natie, die aan hare onafhankelijkheid gehecht is. Ofschoon voor dit doel groote geldelijke opofferingen zijn gedaan, het is verre na nog niet bereikt. De regeling der levende strijdkrachten bleef gebrekkig. Moge al, naar veler meening, trots de bepalingen der Grondwet omtrent de loting, den leeftijd van indiensttreding, den dienstdag, den duur der jaarlijksche oefeningen van de militie en omtrent de schutterijen, een bruikbare inrichting der defensie mogelijk zijn, niemand ontkent, dat die bepalingen in de praktijk een geduchte hinderpaal voor zoodanige organisatie zijn. Zonder twijfel beperkt de Grondwet in dit opzicht de vrijheid van Wetgever en Regeering meer dan noodig is».

Tot het gemakkelijk verkrijgen van een goed overzicht van hetgeen de Commissie ten aanzien van de defensie uit de Grondwet wil doen vervallen of daarin nieuw opgenomen wil zien, komt het ons doelmatig voor, Hoofdstuk VIII der bestaande Grondwet en de door de Commissie voorgestelde redactie naast elkander te plaatsen.

Grondwet 1848.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van de Defensie.

ART. 177. Het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid

Ontwerp der gewijzigde Grondwet.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van de Defensie.

ART. 180. Alle Nederlanders, daartoe in staat, zijn verplicht mede te

van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied, blijft een der eerste pligten van alle ingezetenen.

178. De Koning zorgt, dat er ten allen tijde een toereikende zee- en landmagt onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, om te dienen in of buiten *Europa*, naar de omstandigheden.

179. Vreemde troepen worden niet dan met gemeen overleg des Konings en der Staten-Generaal in dienst genomen.

180. Er is steeds een nationale militie, zooveel mogelijk zamen te stellen uit vrijwilligers, om te dienen, op de wijze in de wet bepaald.

181. Bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers, wordt de militie voltallig gemaakt door loting uit de ingezetenen, die op den eersten Januarij van elk jaar hun twintigste jaar zijn ingetreden. De inschrijving geschiedt een jaar te voren.

182. Zij, die aldus in de militie te land zijn ingelijfd, worden, in vredes-tijd, na eene vijfjarige dienst ontslagen.

Is de Staat in oorlog of in andere buitengewone omstandigheden, zoo kan een wet, jaarlijks te vernieuwen, hen tot langere dienst verplichten.

183. De militie te land komt, in gewone tijden, jaarlijks eenmaal te zamen, om, gedurende niet langer dan

werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied.

Ook aan ingezetenen, die geen Nederlanders zijn, kan die pligt worden opgelegd.

181. Er is een zee- en landmagt, bestaande uit vrijwilligers en dienstplichtigen.

De wet regelt de verplichte krijgsdienst. Zij regelt ook de verplichtingen op te leggen aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren.

zes weken, in den wapenhandel te worden geoefend, tenzij de Koning het raadzaam mogt oordeelen, dat zamenkomen geheel of gedeeltelijk achterwege te laten.

De Koning kan een deel der militie, door de wet te bepalen, doen zamen blijven.

De ligting van het loopende jaar kan tot eerste oefening hoogstens twaalf maanden onder de wapenen gehouden worden.

184. In geval van oorlog of andere buitengewone omstandigheden, kan de Koning de militie te land, hetzij geheel hetzij ten deele, buitengewoon bijeenroepen.

Ten zelfden tijd roept de Koning de Staten-Generaal bijeen, opdat een wet het zamenblijven der militie zooveel noodig bepale.

185. De lotelingen bij de militie te lande mogen niet dan met hunne toestemming naar de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen worden gezonden.

186. Een gedeelte der militie kan voor de dienst ter zee worden bestemd op de wijze door de wet te bepalen.

Voor dat gedeelte wordt, behalve andere door de wet toe te kennen voordeelen, een korter dienstdtijd bepaald.

Het voorgaande artikel is op deze zee-militie niet van toepassing.

182. De dienstplichtigen te land mogen niet dan met hunne toestemming buiten Europa worden gezonden.

183. Voor de dienstplichtigen ter zee wordt een korter dienstdtijd dan voor die te land bepaald.

184. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kan de Koning de dienstplichtigen, die niet in werkelijke dienst zijn, geheel of ten deele, buitengewoon bijeenroepen.

Ter zelfden tijd roept de Koning de Staten-Generaal bijeen, opdat een wet het zamenblijven der dienstplichtigen, zooveel noodig, bepale.

185. Vreemde troepen worden niet dan met gemeen overleg des Konings en der Staten-Generaal in dienst genomen.

187. Al de kosten voor de legers van het Rijk worden uit 's lands kas voldaan.

De inkwartieringen en het onderhoud van het krijgsvolk, de transporten en leverantiën, van welken aard ook, voor 's Konings leger en vestingen gevorderd, kunnen niet dan tegen schadeloosstelling, op den voet in de reglementen bepaald, ten laste van één of meer inwoners of gemeenten worden gebracht.

De uitzonderingen voor tijden van oorlog regelt de wet.

186. Al de kosten voor de legers van het Rijk worden uit 's Rijks kas voldaan.

De inkwartieringen en het onderhoud van het krijgsvolk, de transporten en leverantiën van welken aard ook voor de legers of verdedigingswerken van het Rijk gevorderd, kunnen niet dan volgens algemeene regelen, bij de wette stellen en tegen schadeloosstelling, ten laste van een of meer inwoners of gemeenten worden gebracht.

De uitzonderingen op die algemeene regelen, voor het geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, worden bij de wet vastgesteld.

187. Ter handhaving van de uit- of inwendige zekerheid kan door of van wege den Koning elk gedeelte van het grondgebied des Rijks in staat van oorlog of beleg verklaard worden.

De wet bepaalt de wijze waarop, en de gevallen waarin zulks geschieden kan, en regelt de gevolgen.

Bij die regeling kan worden bepaald dat de grondwettelijke bevoegdheden van het burgerlijk gezag ten opzichte van de openbare orde en de politie geheel of ten deele op het militair gezag overgaan, en dat de burgerlijke overheden aan de militaire ondergeschikt worden.

Daarbij kan wijders afgeweken worden van de artt. 7, 9, 156, 1ste lid, 158 en 159 der Grondwet (1).

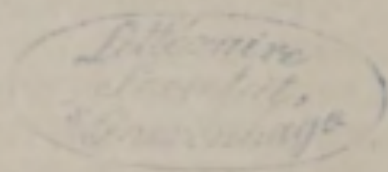
Van art. 156, 1ste lid kan alleen afgeweken worden voor het geval van oorlog. Het voortduren van den staat van oorlog of beleg vereischt bekrachtiging door de wet. Te dien einde roept de Koning de Staten-Generaal zoo spoedig mogelijk bijeen.

188. Er is een voldoende krijgsmagt ter bescherming van de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen.

188. In de gemeenten worden schutterijen opgericht.

Zij dienen in tijd van gevaar en oorlog tot verdediging des vaderlands, en ten allen tijde tot behoud der inwendige rust.

189. De sterkte en inrigting der militia en schutterijen worden geregeld door de wet.

(1) Art. 7. Niemand heeft voorsigand verlof noodig, om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

8. Het regt der ingezetenen tot vereeniging en vergadering wordt erkend.

De wet regelt en beperkt de uitoefening van dat regt in het belang der openbare orde.

156. 1ste lid. Niemand kan tegen zijn wil worden afgetrokken van den regter, dien de wet hem toekent.

158. Het binnentreden in een woning tegen den wil van den bewoner is alleen geoorloofd in de gevallen bij de wet bepaald, trachtens een bijzonderen of algemeenen last van een magt door de wet aangewezen.

De wet regelt de vormen, waaraan de uitoefening van deze bevoegdheid gebonden is.

159. Het geheim der aan de post of andere openbare instellingen van vervoer toevertrouwde brieven is onschendbaar, behalve op last des regters, in de gevallen in de wet omschreven.

Men ziet, het aantal artikelen is van 13 tot 9 teruggebracht — inderdaad een aanzienlijke inkrimping. Maar ook de artikels zelve zijn beknopter geworden, terwijl de redactie veel verbeterd is.

In de toelichting der voorgestelde nieuwe redactie van Hoofdstuk VIII is de Commissie kort. De reden hiervoor is te vinden in hetgeen zij daaromtrent in haar algemeene beschouwingen mededeelt.

»Het wegnemen der bezwaren, die uit de Grondwet voor het bestel van 's lands verdediging voortvloeien'', zoo luidt haar betoog, »levert geen groote moeilijkheden op. Het is voldoende te schrappen, wat thans elke behoorlijke organisatie belemmert. Het denkbeeld, dat er tweeërlei wapenmacht moet zijn: een leger bestaande uit geworven troepen en daarnevens een nationale militia, samengesteld uit vrijwilligers en lotelingen, is onuitvoerbaar gebleken. Reeds vóór 1848 heeft men de geworven soldaten met de nationale militia samengesmolten en art. 178 der Grondwet behoort dus overeenkomstig het voorstel der Staatscommissie van 1848 te vervallen. De beperkende bepalingen van de artt. 180—183 en het voorschrift betreffende de schutterijen kunnen evenmin behouden blijven. Waarom zou de Grondwet moeten beslissen omtrent de samenstelling van het leger? Het is voldoende te bepalen dat de wetgever den verplichten krijgsveld dienstdienst regelt. Het komt ons zelfs niet raadzaam voor, een voorschrift omtrent den dienstdienst op te nemen. Gevaar, dat de wetgever dien tijd langer zal stellen dan noodig is, bestaat er in ons land niet. Veeleer zou men kunnen vreezen dat een te korte dienstdienst werd aangenomen. Doch naarmate die tijd korter is, moeten jaarlijks meer dienstplichtigen worden opgeroepen. De hieraan verbonden financiële bezwaren zullen de aanneming van een te korten dienstdienst wel voorkomen. In elk geval, wilde men in de Grondwet, die immers bestemd is gedurende geruimen tijd onveranderd te gelden, een maximum noemen, het zou zoo ruim gesteld moeten worden, dat het toch inderdaad geen band voor den wetgever ware. Of de geheele legerorganisatie bij de wet geregeld zal worden, behoeft de Grondwet evenmin uit te maken''.

Behoudens het laatste gedeelte kunnen wij ons met deze beschouwingen geheel vereenigen. Wat de legerorganisatie betreft zijn wij voor ons van gevoelen, dat deze ter verkrijging van een zeer wenschelijke stabiliteit wettelijk zou behooren te worden vastgesteld.

En als wij dan letten op alles, wat al sedert jaren met betrekking tot dit punt is voorgevallen en op al de vruchteloze besprekingen, waartoe de vraag geleid heeft, of de legerorganisatie al dan niet wettelijk geregeld moet worden; dan komen wij voor ons tot het besluit, dat het de voorkeur zou verdienen, wanneer in een gewijzigde Grondwet een bepaald voorschrift dien-aangaande opgenomen werd.

Wat de enkele artikelen betreft, spreekt het vanzelf, dat in het stelsel der Commissie de artt. 180—184, 188 en 189 behooren te vervallen.

Wie de lijdensgeschiedenis onzer militie- en schutterijwetten gevolgd heeft, zal die art. dan ook niet wenschen te behouden, tenzij gedreven door de vrees, waarvan de Commissie gewaagt. Die vrees komt evenwel ook ons niet gewettigd voor. De thans vigeerende bepalingen omtrent dienst- en oefeningstijd zijn reeds zoo beperkend, dat het wel niet minder kan.

In art. 180 (thans art. 177) verdienen twee wijzigingen bijzondere aandacht. Vooreerst wordt de daar bedoelde plicht niet meer opgelegd aan alle ingezetenen, maar aan alle Nederlanders, met vrijlating van den wetgever om medewerking tot 's lands verdediging ook te eischen van ingezetenen, die geen Nederlanders zijn; en dan beperkt het artikel den plicht, dien het oplegt, niet meer enkel tot het dragen van wapenen. Twee groote verbeteringen — de eerste vooral in verband met de laatste. Door toch alle ingezetenen te verplichten om de wapenen te dragen, kan het voorkomen, dat een vreemdeeling, ingezetene zijnde, als vijand tegenover zijn eigen landgenooten zou moeten optreden en dit mag, dunkt ons, niet gevegd worden. Daarentegen zou het niet goed zijn, wanneer ieder ingezetene, die geen Nederlander is, op dien grond door de Grondwet van *alle* verplichtingen ten aanzien van de defensie werd vrijgesteld. De Commissie toch begrijpt onder die verplichtingen ook b.v. het bewijzen van diensten als ingenieur of geneesheer (zie hieronder).

Art. 181 werkt het beginsel, in art. 180 neergelegd, nader uit. Het Verslag zegt daaromtrent: »Onder de hier bedoelde regeling van den verplichten krijgsveldienst valt ook de vaststelling van het getal dergenen, die, onder welken naam dan ook, verplicht zijn te dienen en van den duur van den dienstdag. De derde zinsnede geeft te kennen, dat ook aan hen, die niet tot de zee- of landmacht behooren, verplichtingen in het belang der defensie opgelegd kunnen worden, b.v. om behulpzaam te zijn bij het maken van verdedigingswerken of om als geneesheer of als ingenieur diensten te bewijzen. Ook kan de wet van hen, die niet dienen, een geldelijke bijdrage vorderen". De meest volledige vrijheid wordt dus nu aan den wetgever gelaten omtrent de regeling der wijze, waarop een ieder tot 's lands verdediging zal moeten medewerken, en tevens wordt, door het doen wegvallen van art. 178, de Koning ontheven van een verplichting, die eenvoudig niet te vervullen was.

Art. 182 handhaaft een recht, dat wij liever niet in een andere Grondwet opgenomen zouden zien. Dergelijke bepaling wordt dan ook, naar wij meenen te kunnen zeggen, in geen enkele grondwet aangetroffen. Wij verlangen niet, dat het uitvoerend gezag de bevoegdheid hebbe om de dienstplichtigen buiten Europa te zenden. Waarom echter de beslissing daaromtrent niet aan den gewonen wetgever overgelaten? Vooral voor een land met zoo uitgestrekte koloniën en bezittingen kan de noodzakelijkheid zich o. i. voordoen, dat onverwijld een of meer geheel georganiseerde afdeelingen daarheen vertrekken. Moeten deze eerst nog uit vrijwilligers samengesteld worden, dan zullen zij wellicht te laat komen, daargelaten nog de andere bezwaren, die aan het dadelijk gebruik van een zoo plotseling en overhaast samengeraapt

geheel verbonden zijn. Het geval is denkbaar, dat het behoud onzer koloniën afhangt van de mogelijkheid er onmiddellijk een sterke, bruikbare troepenmacht heen te kunnen zenden. Is dit zoo, dan mag, dunkt ons, de Grondwet dit niet absoluut verbieden. Wij zouden dus dit artikel gereedigeerd willen hebben als volgt: De dienstplichtigen te land mogen niet dan met toestemming der wetgevende macht buiten Europa worden gezonden.

Te meer vinden wij vrijheid hierop aan te dringen, omdat voor de dienstplichtigen ter zee een dergelijk recht niet hestaat, wat trouwens ook moeilijk zou zijn.

Art. 183 bevat een verkorte en verbeterde redactie van het bestuande art. 186. Een kortere dienstdienst komt ons voor hen, die hun dienstplicht ter zee vervullen, alleszins billijk voor uithoofde van de meerdere gevaren, waaraan zij, ook in gewone tijden, in hun dienst blootstaan. Een compensatie voor het gemis van het recht, bij art. 182 aan de dienstplichtigen te land toegekend, zien wij in dien korteren dienstdienst echter niet. Indien dit de bedoeling is, dan zouden wij voorstellen om, wanneer art. 182 overeenkomstig onze inzichten gewijzigd mocht worden, voor alle dienstplichtigen te bepalen, dat de tijd, door hen buiten Europa doorgebracht, bij de berekening van hun dienstdienst voor ontslag b.v. dubbel zal tellen.

Art. 184 — ook thans art. 184 — is nu insgelijks op de zeemilitie toepasselijk gemaakt. Trouwens in dit gebrek der Grondwet van 1848 voorzagen reeds art. 153 der militiewet.

Art. 185 is hetzelfde als art. 179 der Grondwet van 1848.

Met betrekking tot dit artikel brengen wij onder de aandacht art. 121 der Belgische Grondwet: *Aucune troupe étrangère ne peut être admise au service de l'Etat, occuper ou traverser le territoire qu'en vertu d'une loi.* Een dergelijke bepaling, van veel verdere strekking dus dan die van onze Grondwet, wordt ook in de grondwettelijke voorschriften van nog andere landen aangetroffen.

Art. 186 verschilt enkel naar in zoverre van het tegenwoordige art. 187, dat daarin uitdrukkelijk bepaald is, dat de algemeene regelen omtrent de inkwartiering en de verdere onderwerpen, in den aanhef der tweede alinea genoemd, bij de wet worden vastgesteld. Dit is ook thans reeds het geval door de wetten van 14 September 1866 en 29 Maart 1877.

Art. 187 is nieuw. Het komt ons voor een zeer gewenschte, ja noodige aanvulling te zijn. Wien de uitvoerige debatten nog in het geheugen liggen, waartoe de *Instructie voor vesting- en fortcommandanten* van 1875 in de zitting der Tweede Kamer van 16 December van dat jaar aanleiding gaf, zal dit gereedelijk beamen.

Om de strekking van dit gewichtig artikel goed duidelijk te maken schijnt ons doelmatig de toelichting der Commissie in haar geheel hier op te nemen.

»Het kan», zoo luidt zij, »in geval van oorlog en van binnenlandsche onlusten noodig zijn bepalingen der Grondwet en van andere wetten buiten

werking te stellen. Thans wordt dit onderwerp geregeld door de Fransche wet van 10 Juli 1791 en het Keizerlijk decreet van 24 December 1811, voor zoover hunne bepalingen nog rechtsgeldig of toepasselijk kunnen geacht worden. De Grondwet heeft intusschen den wetgever geen bevoegdheid gegeven om in sommige omstandigheden van hare voorschriften af te wijken.

»Die leemte heeft aanvulling.

»De aanhef van het voorgesteld artikel duidt aan dat het van toepassing is zoowel bij oorlog en oorlogsgevaar als bij oproer. Het wijst den Koning aan als de macht bevoegd den staat van oorlog of beleg te verklaren. Dit moet intusschen ook van Zijnentwege kunnen geschieden. Vestingecommandanten en andere militaire autoriteiten moeten daartoe althans voorloopig kunnen oveigaaen. Zoodra het mogelijk is moet blijkens de slotalinea voor het voortduren van den staat van oorlog of beleg steeds de goedkeuring der wet gevraagd worden.

»Het eigenlijk oogmerk van den staat van beleg of oorlog is de hoogste macht te brengen in handen van het militair gezag. Daarnevens kan afwijking van de hier genoemde grondwetsartikelen noodig zijn. Hoever deze zal kunnen gaan, wordt aan de beslissing des wetgevers overgelaten. De wet zal ook moeten bepalen wat het gevolg van die afwijking zal zijn.

»De afwijking wordt zoowel voor het geval van oorlog als van binnenlandsche onlusten toegelaten, met deze uitzondering, dat afwijking van art. 156, 1ste lid alleen in geval van oorlog kan worden toegelaten. Bij binnenlandsche onlusten kan de regel, in die alinea uitgedrukt, zonder bezwaar worden gehandhaafd en het ware bedenkelijk den wetgever de bevoegdheid te geven om in tijden van politieke spanning degenen, die aan binnenlandsche onlusten deelgenomen hebben, te onderwerpen aan de rechtspraak van een exceptioneelen rechter. Art. 151 (1) is hier niet genoemd, aangezien het zelf afwijking van den daarbij gestelden regel bij de wet toelaat. Het spreekt overigens van zelf dat de wetgever, ook zonder grondwettelijken vrijbrief, bevoegd is bij de hem opgedragen regeling bepalingen van wetten ter zijde te stellen».

Met betrekking tot dit artikel teekent de heer van NISPEN in zijn afzonderlijk advies aan, dat daarin art. 25 nieuw (26 oud) (2) vergeten schijnt onder die artikelen, waarvan mag worden afgeweken in tijden van oorlog of oorlogsgevaar. Het wil ons toeschijnen, dat dit juist gezien is, en vooral

(1) Art. 151. Niemand kan van zijn eigendom worden ontzet dan na voornemende verklaring bij de wet dat het algemeen nut de onteigening vordert en tegen vooral genoten of vooral verzekerde schadeloosstelling, een en ander volgens de voorschriften van een algemeene wet.

Een bijzondere wet, verkisrende dat het algemeen nut de onteigening vordert, wordt niet vereischt indien onteigening noodig is in de gevallen bij de algemeene wet te bepalen.

Het vereischte, dat de verschuldigde schadeloosstelling vooraf betaald of verzekerd zij, geldt niet, wanneer oorlog, oorlogsgevaar, oproer, brand of watersnood een onverwijde inbezitting vordert.

(2) Art. 25. De zetel der regering kan in geen geval buiten het Rijk worden verplaatst.

in verband met de voorgestelde redactie van art. 2, laatste lid (1) zijn we van gevoelen, dat de opname van dat artikel alsnog aanbeveling zou verdienen. Het geval toch is geenszins ondenkbaar, dat in tijden van oorlog de zetel der regeering tijdelijk naar een der koloniën verplaatst zou moeten worden.

Art. 188 heeft de Commissie gemeend te moeten opnemen in verband met de wijziging van art. 178 der bestaande Grondwet. De uitdrukking »volgende» zou hier, naar ons oordeel, gemist kunnen worden. Ook in het voorgestelde art. 181 wordt zij niet gevonden, en wat dergelijke voorschriften te beteekenen hebben kan de uitdrukking »toereikende» in voormeld art. 178 leeren.

Wij zouden meenen onze taak slechts ten deele vervuld te hebben, wanneer wij verzuimden onze lezers in kennis te stellen met de bezwaren, door den heer VAN NISPEN tegen de voorstellen der Commissie aangevoerd, voor zoover deze betrekking hebben op Hoofdstuk VIII. De heer VAN NISPEN noemt omwerking van dat hoofdstuk overbodig en tevens ten deele gevaarlijk, ten deele zelfs schadelijk. 's Lands verdediging kan, naar zijn overtuiging, zeer goed worden geregeld ook zonder grondwetsherziening. De moeilijkheid dier regeling schuilt, volgens hem, eigenlijk niet in de Grondwet, maar in de groote en voortdurende offers, die de defensie in klimmende mate van de ingezetenen vordert, en zulks zonder dat, volgens een vaak geopenbaarde zienswijze, blijkt van een afdoend gunstig resultaat. Hij zegt zich niet te kunnen ontveinzen, dat de nieuwe bepalingen zullen strekken om de lasten, zoo persoonlijke als zakelijke, aanmerkelijk te verzwaren, en dat juist die verzwaring het getal anti-militaristen sterk dreigt te zullen vermeerderen. Kennelijk is het er z. i. om te doen »den diensttijd aanmerkelijk te verlengen; de invoering van den persoonlijke dienstplicht, dat algemeen geneesmiddel aller kwalen, dat niet altijd op betamelijke wijze wordt aangeprezen, ietwat gemakkelijker te maken en de schutterijen met scheiding van landsverdediging en gemeentelijke rustbewaring, deels door een reserve, deels door een nog onbekend iets te vervangen». Een en ander zal volgens zijn zienswijze natuurlijk leiden tot verzwaring van lasten en kosten en doet hem de voorgestelde omwerking van Hoofdstuk VIII vooreerst overbodig achten, maar bovendien ook schadelijk voor de defensie zelve.

Indien het ons geoorloofd is ons gevoelen omtrent de bezwaren van het geachte kamerlid uit te spreken, dan moeten wij zeggen, dat daarbij wel wat op de zaak vooruit geloopt wordt. Met hem zouden wij nooit op herziening der Grondwet aangedrongen hebben met het oog op de daarin vervatte bepalingen betreffende de defensie. Nu echter eenmaal de handen aan het werk zijn geslagen tot herziening zouden wij het onvergeeflijk achten, wanneer die bepalingen onveranderd gelaten werden.

(1) Art. 2, laatste lid. Waar in de volgende artikelen het Rijk wordt genoemd, wordt alleen het Rijk in Europa bedoeld.

Wij gelooven te kunnen zeggen, dat van de grondwetten van alle geciviliseerde Staten er — de Duitsche, als men wil, uitgezonderd — geene is zóó belemmerend op dit punt als de onze. In verschillende grondwetten vindt men zelfs omtrent de regeling en inrichting van zee- en landmacht niets vermeld en dit zijn niet de minst vrijzinnige constitutiën (1).

Inderdaad, wanneer men werkelijk het gevoelen deelt der Commissie, dat »zich in voldoende staat van tegenweer te stellen en te houden de plicht is van elke natie, die aan hare onafhankelijkheid gehecht is»; wanneer men zich bewust is van de groote omwentelingen, die op krijgsg gebied in den loop der tijden zich voordoen, en wanneer men, als wij, doordrongen is van het besef, dat de eerste eisch, waaraan een grondwet moet voldoen, is *duurzaamheid*: dan kan men, naar onze overtuiging, moeilijk anders dan de inzichten der Commissie in deze deelen.

Indien nog door de voorgestelde wijzigingen de bestaande regeling onmogelijk gemaakt werd, dan zouden wij ons het standpunt van den heer VAN NISPEX kunnen verklaren. Dit is echter zoo niet. Alles kan ook met een, volgens de voorstellen der Commissie gewijzigde Grondwet blijven, zooals het nu is. Aan den wetgever echter, wien, als die voorstellen mochten worden aangenomen, niet meer de handen zoo zullen gebonden zijn als nu, blijft dan de beslissing, of en in hoeverre wijziging der bestaande regeling noodzakelijk of gewenscht is.

Vraagt men ons, of al onze wenschen bevredigd zijn door hetgeen de Commissie voorstelt, dan moet ons antwoord luiden: neen! Zoo gaarne hadden wij een bepaling aangetroffen in den geest der Duitsche Grondwet:

»Ieder Duitscher is verplicht tot den militairen dienst en kan zich in het vervullen van dien plicht niet doen vervangen».

Een zoodanige bepaling heeft de Commissie echter niet opgenomen. Zij zal daarvoor wel haar goede redenen gehad hebben; want dat het vraagstuk van den persoonlijken dienst in haar boezem een punt van bespreking uitgemaakt heeft, daarvoor staan de namen van verscheiden harer leden, besliste voorstanders van dat groote moderne beginsel, ons borg.

Intusschen, dit neemt niet weg, dat het werk der Commissie, voor wat betreft de bepalingen nopens de defensie, onze geheele sympathie heeft en dat wij haar gaarne toewenschen, dat zij spoedig de belooning van haar omvangrijken arbeid moge vinden in de vaststelling eener gewijzigde Grondwet, waarin die bepalingen zijn opgenomen. Aan den gewonen wetgever dan de schoone taak, ons te begiftigen met een regeling der levende strijdkrachten, waardoor 's lands onafhankelijkheid geacht kan worden duurzaam te zijn verzekerd!

(1) Men zie: *Les constitutions de tous les pays civilisés par Mme la princesse DE LESIGNANO, Bruxelles 1880.*

*Memorie
Schied. Soc.
1883*

**BESCHOUWINGEN OVER INFANTERIE-MUNITIE EN BEANTWOORDING VAN
DE VRAAG: „IS HULS- EN KAMERVERLENGING OP DIT
OOGENBLIK AAN TE BEVELEN?“**

Voor eenige maanden diende de Kapitein WEENINK een memorie in, waarin werd voorgesteld, de *uitwendige vetting* der patronen te doen vervallen en in de huls, in plaats van de dunne vilten schijf, een dikkere vetschijf aan te brengen, besloten tusschen twee schijven van zeer hard geprepareerd papier. Aangezien echter de tegenwoordige huls geen ruimte genoeg aanbiedt voor het opnemen van deze dikkere vetschijf, werd tevens *verlenging van de huls* en een daardoor noodzakelijk geworden verlenging van de kamer met 2 cM. voorgesteld. Met het oog op de omstandigheid dat, naar aanleiding van deze memorie, door het legerbestuur gelast werd proeven te nemen bij de Normaal-Schietsschool en bij een der infanterie-regimenten, om na te gaan in hoeverre verlenging van de kamer invloed uitoefent op het schot bij gebruik van de tegenwoordige patroon (waarvan op 1 Jan. 1883, 21 miljoen in voorraad lagen), mag worden ondersteld, dat ons legerbestuur, indien deze proeven niet ongunstig uitvallen, niet afkeerig is, de voorgestelde munitie en kamerwijziging uit te voeren.

Ons van ganscher harte verheugende, dat de geachte Schrijver van bovengenoemde memorie, opnieuw de aandacht vestigt op de belangrijke quaestie: „de vetting van de patroon“, en tevens de middelen aangeeft, haar naar zijn opvatting op te lossen; hoezeer tevens doordrongen van het groote voordeel, dat verkregen zou worden door afschaffing van de uitwendige vetting, stellen wij toch, geheel afgescheiden van den uitslag van bovengenoemde proeven, de vraag: „is huls- en kamerverlenging op dit oogenblik aan te bevelen?“ Het gewicht van het antwoord op die vraag, welke weder over de samenstelling van miljoenen patronen beslissen zal, wordt zeker door niemand ontkend en omdat ons antwoord beslist: „neen“ zou luiden, besloten wij in dit tijdschrift de aandacht op dit onderwerp te vestigen. Te meer bestond nog de lust tot openlijke bespreking, omdat het blootleggen

der gronden, waarop ons antwoord steunt, het noodzakelijk maakt opnieuw te wijzen op belangrijke vraagstukken van den dag, terwijl hierdoor tevens een gelegenheid wordt geboden, om eenige elementen van de patroon nader te bespreken.

Geen onderwerp wordt in verband met zijn belangrijkheid in ons leger zeker meer stiefmoederlijk behandeld, dan de patroon van het infanteriegeweer. Niet dat onze patroon niet met genoegzamen ernst werd vastgesteld, of de aanmaak (1) niet met de noodige zorg geschiedt; doch over het algemeen is de kennis omtrent dit zoo belangrijke onderwerp zeer gering. Men vergeenoegt zich met de kennis van de samenstelling der patroon zonder na te gaan, waarom zij aldus wordt gemaakt en niet anders; terwijl men onbekend blijft met den grooten invloed, dien schijnbaar kleine veranderingen in samenstelling kunnen uitoefenen. Is deze weinige kennis, deze onverschilligheid omtrent de patroon alleen te wijten aan de schijnbare droogheid van het onderwerp? Wij gelooven het niet, doch schrijven haar grootendeels toe aan de omstandigheid, dat verreweg de meeste vraagstukken omtrent de patroon niet langs theoretischen weg kunnen worden opgelost, doch het antwoord door practische proeven moet worden verkregen. Die kleine infanterie-kogel toch, is zeer eigenzinnig in zijn beweging en doet dikwijls, in strijd met alle theoriën, geheel anders als men verwachten zou. Een enkel voorbeeld tot staving van deze beschuldiging.

In Bern werden proeven genomen, waarbij kogels van verschillend metaal, met verschillende snelheid geschoten werden in een lange, geheel met water gevulde kuip, waarvan een gedeelte van een der korte zijwanden door een stuk blaas vervangen was, zoodat de kogels evenwijdig aan den waterspiegel in het water konden worden geschoten. Een kogel van *zacht* lood drong bij een snelheid van 250 M. veel dieper in het water, dan bij 150 M. snelheid. Groeide de snelheid echter tot 410 M. aan, dan was de indringing weder minder dan bij 250 M. ! Werd de diepte onder den waterspiegel, waarop geschoten werd, grooter, dus nam de wederstand door de hydrostatische drukking toe, dan drong de kogel van *zacht* lood minder diep in, doch werd bij deze laatste proef het *zacht* lood door *hard* lood of koper vervangen, dan nam juist bij de toeneming van weerstand de indringing toe (2).

Ongetwijfeld zou dit schieten in water op het *papier* geheel andere uitkomsten hebben gegeven dan in de practijk. Moeten beschouwingen over infanterie-munitie dus grootendeels berusten op goed uitgevoerde proeven, de voorraad practische gegevens, waarover in ons leger beschikt wordt, voor zoverre deze publiek eigendom zijn geworden, is niet bijzonder groot. Al behoeft nu ieder officier geen gevestigde opinie te hebben omtrent de meest

(1) Tot overtuigend bewijs hiervan is een bezoek aan de patroonfabriek te Delft, iederen officier zeer aan te bevelen.

(2) Over de verklaring van het verschijnsel zullen wij hier niet spreken.

gewenschte buskruitsoort, over vetting, invloed van wurgen enz., toch zou het openbaar maken van eenige meerdere gegevens, geput uit den voorraad, die ongetwijfeld verzameld is uit de uitgebreide proeven, welke voortdurend zijn en worden genomen, meer aandacht op en daardoor zeker meer belangstelling voor het onderwerp wekken (1). Dat echter bij de bestaande gegevens met die wenschelijke belangstelling niet genoegzaam rekening is gehouden, blijkt o. a. uit het volgende: Een Nederlandsch officier leest uit een Fransch rapport in 1879 uitgebracht, dat het inwendig vernissen van de huls het eenigste middel is, om te voorkomen, dat de patroon onbruikbaar wordt bij het lang opleggen in de magazijnen, door het werken van het koper op het buskruit. Zich niet herinnerende of ook bij onze patroon dit vernis in de huls is aangebracht, om de groote ramp »het onbruikbaar worden van de infanterie-munitie» te voorkomen, slaat hij zijn voorschrift omtrent de Wapenen en Schiet oefeningen op: doch vindt niets vermeld van dat rampwerend vernislaagje. Zeker zal het dien officier dan bij nader onderzoek erg meevallen, dat genoemd voorschrift, dat hem de juiste plaatsing van elk cijfertje en elke letter op geweer en ledergoed tot in mM. aangeeft, deze *hoofdzaak* eenvoudig onvermeld liet.

Moet bij de patroonquaestie de theorie voor de practijk de vlag strijken; berusten dus de volgende opmerkingen grootendeels op mededeelingen van derden, — de omstandigheid, dat voornamelijk in het buitenland ter markt moest worden gegaan, zal misschien oorzaak zijn, dat hier en daar een vraagteeken zal worden geplaatst, omdat misschien wel eens getwijfeld zal worden aan den volkomen onvervalschten toestand der vreemde koopwaar.

De samenstelling onzer patroon (met uitzondering van de mate van wurgen, een factor, waarover later) is bekend. Daar echter de kennis omtrent de patronen van andere legers over het algemeen zeer gering is en voor een klein land zonder oorlogs ondervinding toch noodig tot het maken van vergelijkingen, worden op de volgende bladzijde eenige opgaven gedaan omtrent het metaal der projectielen en de vetting.

Uit die opgaven blijkt, dat onze patroon N°. 2 met die van Italië de eenigste zijn, *die de papieromwikkeling missen* en die van Nederland, België en Italië de eenigste, die *geen vet of wasprop hebben, opgesloten tusschen achtierven van carton of iets dergelijks*.

Op welke wijze onze tegenwoordige patroon verkregen is, blijkt uit het Verslag der Normaal-Schiet school van 31 Maart 1879, opgenomen in de Verslagen, Rapp. en Memoriën, Deel X.

Om het ballistisch vermogen van het geweer te verhoogen, moest het projectiel verzwaard en de lading vergroot worden, doch »daar de bestaande huls en kamer behouden moesten blijven», zegt het rapport, »was het weg-

(1) Eischt het infanterieschot veel meer proeven dan dat der artillerie, de eerste hebben het groote voordeel, dat zij bijna geen geld kosten.

Rijken.	Projectiel.	Papieromwikkeling.	Vetting.
Duitschland	Zacht lood.	Ja.	Was of vetschijf tusschen twee schijven cartou of bordpapier.
Oostenrijk			Worden tevens uitwendig ge- vet.
Frankrijk			
Engeland	Hard lood.	Ja.	Wasprop tusschen twee bord- papieren schijven. Het papier gedeeltelijk van was voorzien
Rusland	Zacht lood.	Ja.	Vetschijf tusschen twee carton- nen schijven; (of deze uitwendig gevet wordt is ons niet bekend.)
Italië	Zacht lood met vier groeven.	Neen.	Vet in de vier groeven; kogel van lading gescheiden door papier- schijf.
België	Hard lood.	Ja.	Papieromwikkeling sterk gevet.
Zwitserland	Hard lood.	Dubbele papier- omwikkeling.	Papieromwikkeling buiten de huls en voorste gedeelte der huls sterk gevet.
Nederland	Hard lood.	Neen	Uitwendig gevet.

nemen der vetprop en vermindering der dikte van het vilten schijfje in de patroon noodzakelijk²⁾. Tegen deze laatste logische gevolgtrekking, voortspruitende uit den drang der omstandigheden, is zeker niet veel in te brengen, aannemende namelijk, dat ook hetzelfde buskruit gebruikt moest worden.

De vraag is echter: mocht toen onder de beperkt gestelde voorwaarden de lading zoodanig vergroot worden, dat hierdoor het wegnemen van de vetschijf noodzakelijk werd? Natuurlijk zal het bevestigend antwoord op die vraag gegrond zijn geweest op talrijke proeven, die bewezen zullen hebben, dat het wegnemen van de vetschijf zonder schadelijke gevolgen door uitwendige vetting kan worden vervangen en voorts, dat het behoud van de vilten schijf te verkiezen is boven de vetschijf. Vreemd is echter het verschijnsel, dat nage-
noeg op hetzelfde oogenblik (1879), dat bij ons de vetschijf werd afgeschafst, deze in Frankrijk juist weder werd ingevoerd met afschaffing van de vilten schijf, die gevet was.

Of wij reeds toen, evenals nu, het bijna volkomen geïsoleerde standpunt van vetting innamen, behoeft niet te worden onderzocht. Evenmin kan het eenig nut hebben na te gaan, of bij de vermeerdering van projectielgewicht niet wat al te spoedig is toegegeven aan den eisch, om aan het buskruit een grootere ruimte in de huls toe te staan en of niet eerst nog andere middelen hadden kunnen worden beproefd, om in dezelfde ruimte, oorspronkelijk voor het buskruit beschikbaar, een grootere bron van kracht aan te brengen door ander buskruit, compressie enz. Dit onderzoek toch zou licht onbillijk kunnen zijn tegenover het toen uitgebrachte rapport, want het is gemakkelijk met de wetenschap van 1884 aanmerkingen te maken op besluiten, genomen in 1879.

Wat is het doel van de vetschijf?

Vooreerst stelt men zich voor, dat het vet door de warmte-ontwikkeling smelt; dit gesmolten vet tegen de wanden van den loop wordt gedreven, waardoor het kruitslijm vloeibaar blijft en elk volgend schot het uadeelig overblijfsel van het vorige grootendeels opruimt. Aan dezen eersten eisch voldeed onze vroegere vetschijf niet; de dikke laag vet op de traversen der schietbanen o. a. deed duidelijk zien, dat menige schijf den loop verliet, zonder van vasten in vloeibaren toestand te zijn overgegaan. Gunstig was de schijf voor smelting zeker niet geplaatst. De snelheid van beweging van het projectiel is zoo groot, dat slechts een bijna ondeelbaar oogenblik beschikbaar is voor smelting van het vet. In plaats, dat nu de warmte, door het buskruit ontwikkeld, onmiddellijk sterk op het vet kon werken, werd deze door het dikke vilt juist daaraan onttrokken. Voor vet zonder vilt bestond dus de kans, dat de functie van loopvetting beter zou worden vervuld, zooals bijvoorbeeld blijkt bij onze revolverpatroon, waarin de vetschijf goed schijnt te voldoen. Dat het vilt niet noodig was, om een voldoende afscheiding te vormen tusschen vet en buskruit, leerden de patronen van bijna alle vreemde legers.

Toch kon in 1879 het vilt niet door het vet vervangen worden. Vooreerst nl. zou de vetschijf te dun zijn geworden voor het zoo even genoemde doel; doch bovendien zou een ander doel, dat men algemeen met het vet beoogt, namelijk luchtdichte afsluiting van de lading, niet geheel bereikt zijn geworden. Om dit te kunnen doen moet de schijf goed tegen de wanden van de huls sluiten. De vorm der huls, evenals de Belgische, behoorende tot de categorie, die uit een lang kegelvormig achtergedeelte en een zeer kort, vernauwd kegelvormig voorgedeelte bestaat, laat deze vetaansluiting niet toe, wijl de schijf haar ligplaats moet vinden in den overgang van de beide genoemde kegels, dus in een gedeelte, waarvan de middellijn grooter is dan aan het vooreinde der huls (1). Een gelukkige vorm heeft de huls nimmer bezeten; ware het vooreinde iets langer en het achtereinde eenigezins korter, dan zou dit ook voor de oorspronkelijk kleinere lading vóór 1879, veel voordeliger zijn geweest.

Geeft het wurgen van de huls om den kogel geen voldoende vochtsafsluiting, dan moest dus het vilt behouden blijven (2), aannemende namelijk, dat deze elastische en vrij dikke schijf vilt bij het inbrengen van den kogel zoodanig gedrukt wordt, dat zij genoegzaam tegen de wanden van de huls kan aansluiten, iets waarvan men zich wel zal overtuigd hebben. Behalve het na-deel, dat de viltten schijf niet overal even dik is en scheef kan geplaatst worden,

(1) De beste vorm voor de aansluiting heeft de Fransche huls, waarvan het vooreinde gedeelte nog iets naar voren is verwijd; welke verwijding bij het vastklemmen om den kogel opheeft.

(2) De Fransche patroon van 1874 had een gevette viltten schijf, doch deze vetting had weinig waarde.

dus ongelijk op den kogel kan drukken. zal zij door gedeeltelijk verbranden en achterlaten van haartjes in den loop, dezen eenigszins verontreinigen.

Een derde functie van de vetschijf is, het stroomen van het buskruitgas voorbij den kogel tegen te gaan.

Wanneer na de ontbranding van het buskruit het gas genoegzame spanning verkregen heeft, om de wrijving van den kogel in de huls te overwinnen, gaat deze vooruit. Of deze eerste beweging reeds dadelijk met groote snelheid zal geschieden, hangt voornamelijk af van de hoeveelheid en de spanning der gevormde gassen. Hoe snel echter deze eerste beweging van het projectiel zijn moge, zoo tracht niettemin het gas langs den kogel vooruit te snellen. Dit voorbijstroomende gas zou dus rondom het projectiel, alvorens dit behoorlijk in de trekken gecentreerd is, vrij spel hebben. Liet de wand der huls den kogel nu nog los, voordat deze in beweging is gekomen (dus gemis van voldoende warging), dan zou de invloed van dit voorbysnellende van het gas nog grooter zijn. Drukte dit gas op den geheelen zijwand van den kogel, dan zou deze druk geen invloed uitoefenen op het centreeren van het projectiel, doch daar de kogel met zijn ondervlak op den kamerwand rust, zal de speelruimte tusschen kogel en kamer zich voornamelijk om de bovenhelft van den kogel bevinden. Het gas zou dus in de eerste plaats langs de bovenzijde van het projectiel voorbijstroomen, dit omlaag drukken, dus nadeelig op concentratie werken, alzoo bron van afwijking vormen. Hoe langer de weg is, dien het projectiel moet afleggen, alvorens in de trekken gedrongen te zijn en hoe meer speelruimte, des te grooter zou de invloed worden van het vrij voorbijstroomen van het gas. Dit laatste nu, moet worden voorkomen door de vetschijf, die door haar gemakkelijke uitzetting en aansluiting tegen den wand, als het ware als stop voor de lading dient.

Bij de wijziging van het Fransche geweer is een stalen cylinder in het achtereinde van den loop gebracht, zoodat, daar de trekken niet in dezen cylinder verlengd zijn, de kogel nog voor een gedeelte door een verwijde, ongetrokken kamer gaat. Volgens het *Journal des Sciences militaires* 1882 is het naar beneden drukken van het projectiel door het langs de bovenzijde ontwijkende gas, waar te nemen uit de ruwheid van de metaaloppervlakte aan de zijde, waarmede het in de kamer gerust heeft. Is deze bewering werkelijk een gevolg van proeven, door de kogels bijvoorbeeld in zaagmeel op te vangen en wordt deze ruwe kant dus niet veroorzaakt, bijvoorbeeld door het schuren van het projectiel langs den grond, dan blijkt hieruit, dat de Fransche vetprop in zijn papieromwikkeling zijn functie slecht vervult. Op deze bewering in het *J. d. S. M.* wordt echter gewezen, omdat ook de meeste onzer kogels na het schot aan een gedeelte der oppervlakte ruw zijn, terwijl op de daartegenover liggende oppervlakte bijna altijd een vochtig achterblijfsel van kruitslijm met daaraan klevend vuil gevonden wordt. Men kan zich hiervan gemakkelijk overtuigen door de kogels,

op groote afstanden geschoten, op te rapen, daar deze meestal zonder misvorming worden teruggevonden.

Het vermoeden, dat ook dit waarschijnlijk veroorzaakt wordt door het voorbijstroomen van het buskruitgas langs de bovenzijde van den kogel, wordt nader bevestigd door de omstandigheid, dat deze streep kruitslijm steeds nagenoeg recht is, dus ontstaan moet zijn, voordat de kogel zijn snelle ronddraaiende beweging heeft begonnen. Zeker ware het van belang door proeven te onderzoeken, of deze nadeelige invloed werkelijk wordt uitgeoefend.

Van den Engelschen kogel, die bijna geheel los in de huls is geplaatst, is de grootste middellijn aan het achtereinde 11,43 mM., het achtereinde van de ziel, tot gemakkelijke intrede van den kogel, heeft een middellijn van 12,88 mM. die over een lengte van 12,7 mM. afneemt tot 11,46 en eerst 200 mM. verder gelijk is aan de middellijn van den kogel. Het projectiel moet dus nog een weg van 212 mM. afleggen, alvorens de speelruimte gelijk nul is. Flink gasafsluiting moest dus worden aangebracht, waarom aan de vetschijf dan ook een dikte van 6 mM. is gegeven. Om de uitzetting en aansluiting van het vet te bevorderen is de Engelsche, evenals de Deutsche vetprop, van een uitholling voorzien. Ook de Normaal-Schietschool te Châlons heeft voor dit doel de wenschelijkheid geuit, aan de voorzijde der vetprop een uitholling aan te brengen, doch tot heden werd aan dit voorstel geen gevolg gegeven (1).

Op grond van deze korte beschouwingen is in het algemeen een vetschijf tusschen twee stukken carton of bordpapier, als bijna overal gebruikelijk is, of tusschen twee schijven van zeer hard geprepareerd papier volgens het voorstel in de aangehaalde memorie, in de patroon zeer gewenscht en te verkiezen boven een stuk vilt. Ware dus ruimte in de huls voor een vetschijf van *behoorlijke dikte*, tusschen twee harde papieren schijven als door den Kapitein WEENINK is voorgesteld, dan zou zeker in onze patroon, evenals in de patronen van alle vreemde legers, het vilt met voordeel kunnen vervallen. Is echter geen ruimte aanwezig, zooals het geval is in de huls met de tegenwoordige buskruitlading, dan is een dun stuk vilt te verkiezen boven een *dunne* vetschijf, omdat dit toch geen voldoende afsluiting geeft of het voorbijstroomen van het gas belet. Om de dikkere vetschijf te bergen bij gebruik van de tegenwoordige lading, wordt echter een wijziging voorgesteld, het verlengen van huls en kamer, die *schijnbaar klein, doch in zijn gevolgen, naar onze opvatting, groot kan zijn*.

Bezat men nog de stellige overtuiging, dat de vetschijf voldoende is en *blijft* voor de inwendige vetting van den loop, niet alleen kurt na den aanmaak der patronen, maar nadat zij jaren in de magazijnen hebben gelegen,

(1) Hierbij wordt nog opgemerkt, dat genoemde schijf, die met uitzondering van den voorkant geheel in papier is gewikkeld, ook nog ten doel schijnt te hebben, het loslaten van de papieromwikkeling van den kogel te bevorderen, welk doel volgens het *Journal des Sciences militaires* 1882 zeer goed bereikt wordt. In hoeverre dit waar is, wordt in het midden gelaten, doch dit contact van papieromwikkeling en schijf wordt alleen maar in Frankrijk noodig geoordeeld.

dan zou (afgescheiden van de geweerwijziging, die ons te wachten staat en waarover hieronder meer) vele voordeelen (1) zijn aan te voeren, om deze nieuwe wijziging te wettigen.

Alleen bijvoorbeeld behoelt slechts gewezen te worden op het groote nadeel, om alle patronen in oorlogstijd te moeten vetten; op de omstandigheid, dat het uitwendige vet door het aankleven van zand of vuil, het laden kan bemoeilijken en de aanklevende zandkorrels aan den kogel nadeelig werken op den loop enz. Wij vreezen echter, dat de verwachting, dat de *uitwendige vetting door die vetschijf zal kunnen vervallen, niet verwezenlijkt zal worden.*

Wel zullen misschien proeven, genomen met patronen niet lang na den aanmaak, aantoonen, dat uitwendige vetting *luxe* is, doch als die patronen eens een jaar of tien (2) in de magazijnen hebben gelegen, zal, hetgeen nu *luxe* wordt genoemd, dan misschien weder blijken *behoefte* te zijn. Op vele proeven kunnen wij ons niet beroepen (3), doch wel kunnen wij wijzen op hetgeen de groote legers doen.

Bij de Deutsche, Oostenrijksche en Fransche (4) patroon schijnt de vetschijf niet volledig aan haar doel, de inwendige vetting, te beantwoorden, want bij de beide eerste legers, die de moeilijkheid van oorlogvoering toch wel *in de practijk* kennen en zeer zeker de groote nadeelen der uitwendige vetting geheel overzien, worden, evenals bij ons op dit oogenblik, de patronen *kort voor het gebruik gevat* en dit zoowel in tijd van oorlog als vrede; terwijl het Fransche legerbestuur, dat in 1879 de vetschijf invoerde, juist de uitwendige vetting weder vermeerderd heeft en gebracht van 12 mM. op 14 mM. Wel zijn met de Fransche patroon proeven genomen, om het uitwendige vet door parafine te vervangen, doch de proeven verklaarden zich sterk tegen deze verandering.

De soort van vet oefent zeker ook invloed uit. Is het te hard, dan smelt het misschien niet spoedig genoeg; is het te zacht, dan geeft het een onvoldoende afsluiting voor de lading; wordt om dit nadeel te voorkomen het vilt gebruikt, dan geeft dit weder vertraging in de smelting enz. Misschien zijn de invloeden dezer factoren niet merkbaar kort na den aanmaak, doch wel na jaren bewaring in de magazijnen.

(1) Over de nadeelen wordt door ons gezwezen.

(2) Men denke aan den ontzachelijken voorraad, die steeds moet worden opgelegd.

(3) Alleen wordt vermeld, dat bij proeven, genomen met het fusil rationnel, de gemiddelde afwijking in aanvangsnauwheid op 25 M. zonder vetschijf 1,58—1,61 M. was en met de vetschijf daalde tot 0,33—0,63 M. Deze schijf sloot, evenals de Fransche vetschijf, geheel tegen de wanden der hula.

Daar de Belgische patroon geen vetschijf heeft, doch alleen een sterk gevatte papieromwikkeling, verzochten wij den Schrijver van het fusil rationnel ons te willen mededeelen of volgens zijn opvatting het gemis van de vetschijf een bepaald gebrek is. De Kapitein GULLAUMET, die zoo beleeft was ons te antwoorden, schreef o. a. hoewel hij aan de vetschijf voordeelen rakende: *de là à dire que l'absence du pain de cire est un défaut réel il y a très-loin*.

(4) Wij noemen deze drie legers alleen, waarschijnlijk zijn er wel meer.

Wanneer de Duitsche, Oostenrijksche en Fransche patroon bij de vet- of wasprop nog uitwendige vetting behoeven, is het daarom dan nog wel bij onze patroon noodig? Wij gelooven ja.

Een groot nadeel van het forceeren van den kogel door de sterke lading, is het aanlooden in de trekken. Dit nadeel tracht men te ontgaan door het geleidend gedeelte van den kogel met papier te omwikkelen en hierdoor de aanraking van lood en ziel te voorkomen. Alleen Nederland en Italië hebben de noodzakelijkheid van deze papieromwikkeling, die o. a. kostbaar is door den daartoe benoodigden arbeid, niet ingezien. Wel was onze kogel in tegenstelling van vele andere, vervaardigd van *hard lood*, dat zeker veel minder aanlooding veroorzaakt, doch voor den *hardlooden* Engelschen kogel, werd wel degelijk de behoefte aan papieromwikkeling ingezien, terwijl ook België, dat sedert zeer korten tijd eveneens *hard lood* voor zijn projectiel gekozen heeft, de omwikkeling heeft behouden. Zwitserland met zijn *hardlooden* kogel heeft een dubbele papieromwikkeling aangebracht, terwijl deze ook bij het harde Rumeensche projectiel niet ontbreekt.

In 1878 zijn door de Commissie der Normaal-Schietschool kogels met papieromwikkeling beproefd; doch dat deze proeven niet geschiedden met het bepaalde doel, den invloed van de papieromwikkeling door een bijzonder onderzoek na te gaan, blijkt uit de omstandigheid, dat bij elk dezer proeven telkens *drie* factoren veranderd werden; namelijk de papieromwikkeling en de middellijn van den kogel en wel zoodanig, dat de middellijn van het projectiel met het papier, telkens een andere was. De papieromwikkeling is bovendien nimmer beproefd bij den *hardlooden* kogel, omdat, volgens het rapport, »bij dezen kogel geen loodafzetting werd waargenomen". Daar uit deze laatste verklaring zeker mag afgeleid worden, dat de zooveel hardere, Engelsche kogel evenmin aanloodt (1), ware het misschien niet geheel van belang ontbloot, na te gaan welke voordeelen de practische Engelschman sedert 1869 van zijn papieromwikkeling gehad heeft, en waarom ook in lateren tijd, *alle hardlooden kogels, waarbij aanvankelijk papieromwikkeling werd toegepast, deze behouden hebben*. Volgens het Engelsche rapport, omtrent het *Winchester-Henry* geweer wordt het aanslijmen van den loop voorkomen door doelmatige vetting en gebruik van papieromwikkeling. GUILLAUMET zegt in zijn *Fusil Rationnel* over de functie van de papieromwikkeling sprekende: «C'est un point capital dans une arme de guerre, dont une plus grande consommation de munitions augmentera encore l'importance" en verder: »on réduira à un minimum l'encrassement du canon en se servant d'un papier à cravater très-résistant etc" (2). Bleek

(1) Bij de meeste *hardlooden* kogels, behoorende bij de geweren in 1869 door de Engelsche Commissie beproefd, was een papieromwikkeling aangebracht; zelfs bij den *harden Lancaster*-kogel, bestaende uit 100 deelen lood, 8 deelen tin en 8 deelen antimonium.

(2) De wijze van aanbrengen van de omwikkeling schijnt geen onverschillige zaak. Bij de Fransche patroon van 1879 werd het papierparallelogram vergroot, zoodat de kogel over zijn geheele oppervlakte een dubbele laag papier kreeg, welke wijziging voordelig achtjt te werken.

door proeven het voordeel der papieromwikkeling, dan kon deze nog worden aangebracht.

Voorzeker is in 1878 een gelukkige keuze gedaan bij de vaststelling van ons kogelmetaal, want, afscheidend van de beginselen van humaniteit laten zich met de toeneming van de sterkte der lading, steeds meer stemmen hooren ten voordeele van het hard lood, dat met minder vormverandering in de trekken geforceerd wordt. Een toeu bestaand nadeel van de hardlooden kogels, dat ze niet konden worden geperst, doch gegoten moesten worden, waardoor altijd gallen ontstaan, is thans opgeheven. De Engelsche industrie heeft dan ook aan onze patroonfabriek de machine voor dit persen geleverd. Dat door het persen het soortelijk gewicht zal toenemen is nog twijfelachtig; in elk geval zal dit echter onbeteekeend zijn.

Onderstellen wij nu het gunstigste geval, nl.: dat op grond van ons hard lood, door de juiste keuze van vet, dat na jaren opleggen nog steeds dezelfde goede diensten bewijst, de voorgestelde inwendige vetting van den Kapitein WEENINK uitwendige vetting onnoodig maakt, dan nog zouden wij *verlenging van de huls sterk ontraden op grond van de geweewijziging, die volgens onze meening verwacht mag worden.*

Welk vertrouwen wij ook mogen stellen in den geachten Directeur, die aan het hoofd der Normaal-Schietschool staat, zijn gevoelen omtrent de invoering van repeteer-geweren, uitgesproken in het *Militair Blad* 1883, N°. 15, deelen wij in weinig opzichten. Wordt ons door die autoriteit toegevoegd: »Gejaagd behoeft men ook niet te zijn zoolang men niet bang is», dan vragen wij: is niet te veel optimisme in dien raad gelegen? Ware dit beginsel gedurende de laatste 40 jaar streng volgehouden en had de stalen achterlader de bronzen voorlader opgevolgd, en konden wij nu van den ouden gladloop in eens tot een repeteer-geweer van klein kaliber overgaan — dan zouden die bespaarde millioenen, gevoegd bij die aan het vestingstelsel besteed, ons tegenswoordig te kort in de schatkist zeker dekken. Misschien zou ook nu nog die raad gedurende een tiental jaren zonder nadeel kunnen worden opgevolgd en ons tonnen gouds besparen. Wie zegt ons echter, wanneer de oorlogsvaan zal worden opgestoken? En wanneer men onwetend is omtrent dit punt, is men dan verantwoord, indien niet met alle kracht gearbeid wordt aan de volmaking van het kostbaarst kleinood van Neerlands leger, het eenigste werktuig van zijn hoofdwapen?

Dat een keuze omtrent een stelsel van snellading op dit oogenblik voor ons zeer moeilijk zou zijn, beamen wij volkomen. Wij gelooven echter, dat de commissie der Normaal-Schietschool door de bestudeering der vele vraagstukken op ballistisch en technisch gebied, zoowel langs practischen als theoretischen weg, niet alleen niet aarzelt in het doen van den eersten stap, doch zeker reeds een eind heeft afgelegd op den weg, ter voorbereiding van ingrijpende verandering in de infanterie-bewapening.

Op de voor- en nadeelen der repeteer-geweren en van bijzondere stelsels behoeft hier niet gewezen te worden. Het pleidooi van W. R. in het *Militair Blad*, 1884, N°. 1 en 2, zouden wij voor een groot deel als het onze willen beschouwen en toch wordt opnieuw in dit tijdschrift met klem herhaald: *een geweer met snellading is het geweer der naaste toekomst.*

Schrikken de groote legers op dit oogenblik nog terug voor de verbazende onkosten (1), Nederland is rijk genoeg, om wat *infanterie-bewapening* betreft, met andere legers te kunnen wedijveren. Werpt het verbazend patronenverbruik bij de groote legers een gewicht in de schaal, waardoor de evenaar bijna niet kan overslaan, — dat die aanvoer in een klein land over eigen bodem plaats heeft, vormt bij ons een sterk tegenwicht. Is het toch voor den Duitscher een groot bezwaar, wanneer vele millioenen patronen meer door een vijandelijk land, bijvoorbeeld van Oost-Pommeren naar Orleans moeten vervoerd worden — hoeveel geringer weegt dan dit bezwaar, wanneer onze patroon van Delft naar onze waterliniën moet worden gebracht. Voertuigen zullen bij ons toch genoeg aanwezig zijn, en als de boerenwagen, die de munitie-caisson vervangen heeft, niet meer toereikend is, zal de handkar hem helpen, en is deze nog ongenoegzaam, dan zal de kruiwagen zijn dienst aanbieden. Heeft het leger dan geen armen meer, dan zullen duizende burgers ongetwijfeld bereid zijn, om tot aan de uiterste liniën het lood te vervoeren, waarmede de vreemde indringer van onzen bodem moet worden verjaagd. Het algemeen geopperde bezwaar, dat de soldaat tegenwoordig reeds zoo zeer belast is, dus munitie-vermeerdering ondoenlijk, verliest voor ons veel van zijn gewicht. Maakt men in de kapotjas een paar zakken, dan zal onze soldaat vóór het gevecht wel een middel vinden, om een 50 tal patronen meer te bergen, indien de voorraad slechts aanwezig is.

Schoon mogen voorts de verkondigde theoriën der tactische gevechtsregels klinken, gegrond op de bestudeering van den krijg; wij, Nederlandsche officieren, al kennen wij den krijg slechts van hooren zeggen, zijn overtuigd, dat hoe overmachtig de vijand ook moge opdringen, hij op de meeste plaatsen een open vlakte zal moeten overtrekken, die van achter onze borstweringen, muren, heggen en sloten onder hevig vuur zal worden gehouden door soldaten, die, al mogen zij in geoefendheid en tucht niet in de schaduw van den Duitscher staan, in moed, wanneer het geldt de verdediging van hun geboortegrond, misschien wel *geëvenaard*, maar zeker *niet overtroffen* zullen worden.

Wanneer wij dus in de beslissende oogenblikken in staat zullen zijn die open vlakte in den waren zin van het woord onder een kogelregen te houden; wanneer hij het afslaan van dien aanval een *onuitputtelijke voorraad patronen* toelaat, het geweer, zelfs door den minstgeoefenden soldaat, tot zijn uiterste grens te doen gebruiken, omdat, wat de eerste linie niet treft, de tweede

(1) Frankrijk berekent 30 millioen franca.

zal bereiken en wat de tweede niet bereikt, tot de derde zal doordringen, terwijl de tienduizendtallen van kogels, die niets treffen, moreele uitwerking hebben — zou het in die oogenblikken dan onverschillig zijn, of het aantal projectielen twee- driemaal grooter werd? Zou door het toenemen van die vuurkracht ook de moreele kracht niet zeer verhoogd worden?

Natuurlijk moet onder deze omstandigheden gebrek aan patronen een onbekend woord blijven voor onze infanterie. Wat patronenvoorraad is, heeft het arme Turkije met zijn schuldenlast ons geleerd, en toch moest elke patroon uit Noord-Amerika worden aangevoerd. Is voor ons een voorraad van 25 millioen onvoldoende (1), dat deze dan vermeerderd worde; is de dagelijksche productie van 70.000 patronen niet genoegzaam, waarom zouden dan geen maatregelen kunnen genomen worden, om bij een grooten voorraad kogels en ledige hulzen, dit dagelijksch productievermogen in tijd van oorlog aanzienlijk te vermeerderen!

Een snellader of liever een enkellader, die binnen eenige seconden in een snellader kan worden veranderd, zal dus onze infanterie spoedig in handen moeten worden gegeven.

Hoe ver de oplossing van dit vraagstuk in het buitenland gevorderd is, kan niet met juistheid worden nagegaan, doch dat de voorstelling door den Luit.-Kolonel KEMPERS gegeven te optimistisch was, zou zeker gemakkelijk te bewijzen zijn. Indien deze geachte Schrijver omtrent de proeven, die men overal ziet, zegt: »dat zij op betrekkelijk kleine schaal geschieden», dan hangt alles af van de opvatting van »betrekkelijk klein». Toen toch was reeds het rapport bekend van de Amerikaansche geweercommissie (2), die 40 stelsels beproefde en wanneer dan in het bovenaangehaald artikel in het *Militair Blad* gezegd: »wordt dat er wapenen zijn, waarvan men zegt, dat zij even snel de lading met een pakje patronen als met de enkele patroon toelaten», dan is het wel van belang te weten, dat die uitspraak over snelladers niet steunt op het marktgeschreeuw van een uitvinder, die zijn waar aanprijst, doch dat zij berust op proeven voor de Amerikaansche commissie genomen, waarbij o. a. LEE met zijn los magazijn in 2 minuten 68 schoten afgaf met 41 treffers. Ook de proeven in Zweden mogen op betrekkelijk kleine schaal genomen zijn, op haar berust dan toch de aanneming van het geweer YARMAN; want al wijfelt het Zweedsche legerbestuur haar genomen besluit uit te voeren, dan is het niet om het bezwaar in het stelsel van snellading, doch om de wenschelijkheid, dat de loop met het kaliber 10,15 ter vergelijking nog eens in het ballistisch strijdperk trede met het geweer Hebler met 8,5 mM. kaliber en Rubin met 8 en 7,5 mM. kaliber. Dat Zweden echter van deze gelegenheid tevens gebruik zal maken, om nog eens

(1) Italië had in 1882 een voorraad van 340 mill. patronen voor zijn 604.000 Vetterli-geweren.

(2) O. a. verschenen in het *Army and Navy Journal* 1883, N° 7 en 8, waarin o. a. gezegd wordt doelende op de uitgebreidheid van de proef: »the subject may fairly be said to have been exhausted.»

nieuwe stelsels voor snellading te beproeven, spreekt vanzelf; de laatste jaren toch zijn op dit gebied zeer vruchtbaar geweest.

Dit voorloopig niet uitvoeren van een genomen besluit is zeker zeer voorzichtig, vooral omdat Zweden zijn beslissing eenigszins overhaast nam; zijn 200.000 *Remington*-geweren toch hebben een kaliber van 12,17 mM. en werden eerst in 1879 voorzien van een vizierindeeling voor 900 M. (1).

Waar men in Europa zijn blikken ook heenwendt, overal zijn schietscholen en bijzondere commissiën druk aan den arbeid; geen buitenlandsch militair tijdschrift kan bijna ter hand genomen worden, of mededeelingen omtrent het infanteriegeweer worden aangetroffen. Dat die arbeid ook vordert, blijkt b.v. uit de indiening van het rapport der Engelsche geweercommissie, die reeds een keuze omtrent een geweer met los magazijn, gedaan heeft (2).

Is het moeilijk nu reeds den juiste weg te bepalen, die bij ons gevolgd zal moeten worden ter oplossing van de brandende snellading-quaestie, enkele merken tot afbakening van dezen weg, kunnen echter wel reeds geplaatst worden. Deze bakens zijn de noodzakelijkheid, vooreerst om binnen een niet langen tijd een groot aantal nieuwe geweren aan te schaffen en voorts om binnen korten tijd ons tegenwoordig geweer van een snellader te voorzien.

Onze voorraad geweren klein kal. bedraagt 140 178 stuks. Oppervlakkig beschouwd, voorzeker een groot aantal; doch als men nagaat, dat het kleine Zwitserland in 1875 220.000 repeteer-geweren bezat, dan is onze voorraad toch niet overdreven groot. Het is waar, wij bezitten nog 81.884 geweren groot kal. (3), doch als de zeker niet overdreven eisch gesteld wordt, dat ook onze slecht geoefende schutterij geheel bewapend moet zijn met een goed geweer, dan mag er, met het oog op den hoogen trap van volmaaktheid der tegenwoordige wapens, zeker wel over gedacht worden, de oude *Snider*-geweren tot de categorie van de landstormwapens te brengen (4). Onze voorraad goed bruikbare geweren wordt dus zeker in verband met mogelijke verliezen, met onbruikbaar worden, (want de geweren zijn niet nieuw meer) enz. te klein. Grootte aanvulling van de bestaande soort, zou echter

(1) Behalve de proefbawapening hebben buiten het Zwitsersche leger, de marine van Frankrijk en Noorwegen en de Oostenrijksche gendarmerie een repeteer-geweer; eenige bereden Tyroler Schützen compagnieën eveneens, terwijl Hongarije 2000 en Servie 2000 repeteer karabijnen hebben aangeschaft.

(2) Omtrent dit nieuwe geweer wordt gemeld, dat rechts van den bak een snellader kon worden aangebracht, bevattende 6 patronen en dat de schutter slechts op een veer behoeft te drukken, om de patroon in de kamer te laten vallen. Bij elk geweer zijn twee snelladers, elk voor 6 patronen, die door den schutter in twee tassen om het lijf worden gedragen. Het kaliber van het geweer is 10,2; de loop is voorzien van 8 smalle trekken met 38 cM. spoed. De kogel weegt 24,9 Gr. terwijl de buskruidlading 8 5 Gr. bedraagt.

(3) Op de begroting voor 1884 is geld uitgetrokken voor den aankoop van een miljoen patronen voor deze geweren.

(4) Mocht gehoor gegeven worden aan de stemmen, die meer en meer opgaan, om ook de Artillerie geweren in handen te geven, dan kon hiervoor zeker een deel der groot kaliber geweren worden gebruikt. Deze geweren konden dan van snelladers en misschien ook van kartatjepatronen worden voorzien.

onraadzaam zijn, tenzij het geweer klein kal. van een zeer goeden snellader voorzien kon worden, en het tevens bleek, dat het in ballistische eigenschappen niet te veel achterstond bij geweren met hunne gestrekte banen, volgens de nieuwere theoriën vervaardigd. Mocht de noodzakelijkheid tot het aanschaffen van een ander geweer blijken, waaraan wij op dit oogenblik echter nog zeer twijfelen, dan is omtrent een stelsel van snellading nog weinig bepaalds te zeggen. Wij gelooven echter, dat een enkellader, die in zeer korten tijd in een snellader kan worden veranderd door een los magazijn, zeker de voorkeur verdient; al ware het alleen om het zeer groote voordeel, dat steeds gemakkelijk nagegaan kan worden, of de opgewonden soldaat zijn magazijn ook te vroeg gebruikt, dus de eigenschap der snellading misbruikt; want zijn wij voorstanders van een verbazenden voornad patronen, alles heeft natuurlijk zijn grens. Wij ontveinzen het niet, hoe gevaarlijk de opvatting van *gebruiken* en *misbruiken* is. Geeft W. R., een onzer beste tactische gidsen, in het bovengevoemde artikel in het *Militair Blad* den raad, om op artillerie, die in batterij komt, het patronenmagazijn in den kortst mogelijken tijd leeg te schieten, dan zou, naar onze opvatting, infanterie, die dezen raad opvolgt, zijn vuur *misbruiken*. Dat zenuwachtig vuren zonder richting achten wij slechts gewettigd, als in de laatste oogenblikken een werkelijk dichte kogelregen de woorden moeten waar maken, uitgesproken door de ooggetuigen bij de proef, door een garde bataljon in 1883 voor den Keizer van Duitschland afgelegd, „dass es undenkbar sei gegen die Gewalt eines solchen Schnellfeuers anzukampfen“ (1).

Onafhankelijk van de aanschaffing van nieuwe geweren, dat nog geen behoefte is van het oogenblik, is onze vaste overtuiging, dat onze tegenwoordige geweren gewijzigd en van een snellader moeten worden voorzien. Het vraagstuk van deze iugrijpende wijziging is zeker niet gemakkelijk, want wordt half werk geleverd, misschien tegen minderen prijs, dan is het zeker beter, af te wachten wat de toekomst baart. Wij gelooven echter, dat wel moeilijker vraagstukken zijn opgelost, dan aan ons geweer een los magazijn aan te brengen in den geest van het zelfwerkend magazijn van LEE (2). Door het aanbrengen van een goeden snellader wordt zeker een groote factor voor onze verdedigbaarheid aangebracht.

Welke overwegende bezwaren of liever welke afdoende redenen kunnen er bestaan, dat aan geweerwijziging nog niet ernstig gedacht schijnt te worden? In deze tijden van bezuiniging beheerscht de *gelofquaestie* natuurlijk zeer veel — doch is deze zoo belangrijk, dat zij de *geveerquaestie* geheel beheerscht? Neen is ons antwoord, omdat het geldt de bewapening der infanterie en

(1) Het nadeel van het veel verplaatsen van het zwaartepunt bij het aanbrengen van een los magazijn, schiet wij voor de trefkans in die oogenblikken dan ook van geen waarde.

(2) Wij noemen hier alleen LEE, doch kunnen evengoed wijzen op verbeterde LOWE, YARMAN, FOSBERY, MANNLICHER, WERNDL, enz. enz. Het losse magazijn van LEE schijnt in Zweden oplet, in Spanje daarentegen zeer goed te hebben voldaan.

wij in die infanterie nog steeds de hoofdkracht onzer verdediging zien. Nu bij de algemeene uitbreiding van de legers in het buitenland, bij ons 42 infanterie-compagnieën werden afgeschafte en de sterkte volgens de laatste begrooting sedert 1870 van 43.090 tot 41.108 verminderd is, zou men althans, dat in qualiteit herwonnen worde, wat in quantiteit verloren is.

Het concurreeren met artillerie, fort en pantseringen wordt voor een klein land hoe langer hoe moeilijker, doch de luxe van een *goed*, ja zelfs van een *uitstekend geweer* mag en kan het rijke Nederland zich wel veroorloven.

Wijziging van het bestaande geweer (over invoering van een nieuw geweer wordt nog gezweven) vergt zeker weder een groot kapitaal; maar de infanterie is overigens een goedkoop wapen en kunnen de sommen aan dit wapen besteed, zeker gering genoemd worden in vergelijking van de schatten, die het artillerie-materieel en de fortbouw eischen. Een 24 cM. St. op affluit, waarvan er o. a. 54 noodig zijn (2), bijvoorbeeld kost een halve ton, terwijl de 800 granaten in de magazijnen aanwezig, zonder buis f 180 per stuk kosten.

Voert men als bezwaar tegen de geweerwijziging aan, dat het geweer eerst bij besluit van Sept. 1870 is ingevoerd, dan vragen wij: werd ook bij de bereiden artillerie het kanon van 8 cM. A., eerst in 1874 ingevoerd, in 1879 niet weder geheel vervangen door het stalen kanon van 8 cM. op zijn nieuwe affluit en met zijn nieuwen voorwagen? Niet alleen kostte deze geheele nieuwe bewapening na vijf jaren, zeer veel, doch de gevolgen van die vervanging zijn ook kostbaar: zoo lezen wij o. a. in de laatste begrooting, dat de 67.282 granaten van 8 cM. A. f 117.743 kosten, terwijl de 28.328 nieuwe granaten voor het stalen kanon een waarde vertegenwoordigen van f 130.875.

Wij misgunnen de artillerie een uitstekende bewapening niet. al is zij nog zoo kostbaar; integendeel hopen ook wij door haar physieken en moreelen steun in tijd van oorlog de vruchten van die uitgaven te plukken. Zeker strijdt het ook tegen alle gezonde regels van staathuishoudkunde, om kostbare aankopen te doen, op grond, dat andere aankopen nog meer schatten hebben geeischt; doch, indien de infanterist ziet, dat het legerbestuur niet terugdeinst, voor fort en kanonnen zulke ontzagelijke uitgaven te doen, mag hij dan niet den zoo aan te bevelen wensch uitspreken, om aan het hoofdwapen een *uitstekend geweer en een onuitputtelijke hoeveelheid patronen te geven*? Is daarvoor echter geen geld meer beschikbaar, zou het alsdan geen goede speculatie zijn, indien eenige kostbare pantseringen en vuurmonden in uitstekende geweren en patronen werden omgezet? Al moge daardoor nu reeds met wiskundige zekerheid van de infanterie gezegd kunnen worden, dat zij met haar snelladers honderdduizende en nog eens honderdduizende patronen zal verschieten, waarvan de kogels het doel zullen missen, is dan niet met

(1) Bij eventuele invoering van een nieuw geweer voor het leger, kan een groot deel onzer kl. kal. geweren, voorzien van een snellader, misschien wel in Indië gebruikt worden.

(2) Bijlage 47 tot de Memorie van beantwoording van de oorlogsbegrooting voor 1886.

diezelfde zekerheid aan te nemen, dat in verhouding ook zoo menig kostbaar projectiel uit gepantserde toren of kustbatterij verschoten zal worden zonder het doel te treffen?

Met het bewijs, telken jare door de aanneming der begrooting zoo overtuigend geleverd, dat Nederland zijn millioenen aan het leger niet onthoudt, wanneer het geldt ingrijpende verbeteringen aan te brengen; met een generaal aan het hoofd van ons krijggsbestuur, die als oud infanterist dat wapen zeker niet alleen een warm hart toedraagt, doch tevens zijn eischen en uitstekende eigenschappen door en door kent, hebben wij de stellige overtuiging, dat ons geweer, al moge het veel geld kosten, binnen een niet lang tijdsverloop voor een uitstekend los magazijn zal worden ingericht. Daar zeker weinigen zullen ontkennen, dat de moeilijkheid van deze transformatie zeer zeker sterk zal toenemen met de lengte van de patroon, stellen wij met nadruk de vraag: moeten niet alle middelen worden aangewend, om deze wijziging voor te bereiden? Mag dus, met dat vooruitzicht, een patroonVERLENGING plaats hebben of moet niet veeleer, omdat onze patroon toch reeds vrij lang is voor den bak, gezocht worden naar een wijziging, waarbij patroonVERKORTING mogelijk is? (1)

Was een kleine afwijking van de patroon door aanstipping van de geweer-quaestie noodzakelijk, om de gronden te ontwikkelen, waarom wij de schijnbaar eenvoudige hulsverlenging gevaarlijk achten; teruggekeerd op het ruime veld der munitie, zal bij haar verdere bespreking worden nagegaan langs welken weg, volgens onze opvatting, de oplossing der vetvraag moet gezocht worden. Tevens wordt van deze gelegenheid gebruik gemaakt nog op andere vraagstukken te wijzen, die zeker ook in ons leger het onderwerp van studie en proefneming uitmaken.

(Wordt vervolgd.)

BRENDER & BRANDIS,
1ste Luit. der Inf.

(1) Oostenrijk heeft in 1877 de patroonquaestie opgelost door huls- en kamerverlenging. Zou dit rijk met de tegenwoordig waar te nemen tekenen des tijds, in 1884 echter nog behalen, wat het in 1877 uitvoerde?

NASCHRIFT BENOORENDE BIJ HET OPSTEL: EEN BELANGRIJK VRAAGSTUK VOOR DE NEDERLANDSCHE INFANTERIE.

In ons opstel onder den titel in het hoofd dezès vermeld, dat wij de eer hadden in het Februari-nommer van dezen jaargang van *De Militaire Spectator* geplaatst te zien, meenden wij op bladz. 95 en volgenden o. m. de noodzakelijkheid te moeten betoogen, van het *verplichtend stellen* eener practische voorbereidingsschool tot opleiding van onderofficieren, korporaals en adspiranten der infanterie voor alle werkzaamheden, welke het kader in het velddienst-reglement en het ontwerp-voorschrift op het tirailleeren kunnen worden opgedragen. Tot die voorbereidingsschool rekenden wij, met het oog op de zwaardere eischen voor practische bruikbaarheid, welke sinds de jongste jaren bij de thans gebruikelijke wijze van gevechtsvoering aan dat kader moeten gesteld worden, noodzakelijk: het houden van *oefeningen tot toepassing van de theorie op het terrein*, oefeningen, welke inmiddels volgens onze op bladz. 97 van het opstel gebezigde woorden *nagenoeg geheel bij ons wapen ontbreken*.

Bij een in deze dagen gehouden gesprek met een onzer kameraden over dit gedeelte van ons opstel, trachtte men deze laatste meening te weerleggen, door ons te verwijzen naar de min. aanschrijving van den 22sten November 1875, N°. 55 P., waarbij bedoelde oefeningen verplichtend werden gesteld, oefeningen, welke dus niettegenstaande ons beweren, wel degelijk bij ons wapen zouden plaats vinden.

Daar wellicht meerdere lezers van ons artikel eenzelfde meening kunnen zijn toegedaan, en diensvolgens een afkeurend oordeel over dit gedeelte van onzen arbeid zouden moeten uitspreken, vermeenen wij — ook in het belang van de goede zaak, welke wij trachten te verdedigen — verplicht te zijn, nader de redenen te omschrijven, welke er ons toe leidden, niettegenstaande genoemde ministerieele aanschrijving tijdens het schrijven van ons opstel ons zeer goed bekend was, in het openbaar het bekende verzoek te richten; redemen, waarover wij kiesheidshalve destijds meenden het stilzwijgen te moeten bewaren.

Dit de hierna volgende regelen zal dan blijken, dat het verschil van gevoelen omtrent het al of niet plaats hebben van de oefeningen tot toepassing van de theorie op het terrein alleen berust in *het verschil van opvatting* omtrent den aard, het gehalte dier oefeningen, eenerzijds zooals ze plaats hebben als *het gevolg*, en *onder de werking* van meer genoemde aanschrijving, anderzijds daarentegen zooals ze, naar wij vermeenen, *moeten geregeld worden*, wil het kader inderdaad voor den oorlog worden opgeleid.

Tot opheldering hiervan moeten wij in zeer beknopten vorm den inhoud dier aanschrijving voor een oogenblik in het geheugen terugroepen, tevens onder mededeeling van de omstandigheden, welke van invloed waren op haar in het leven roepen.

Korten tijd na het huiswaarts zenden van de buitengewoon bijeengeroepen lichteningen tijdens het mobilisatie-tijdperk in het jaar 1870, werd bij min. aanschrijving van den 5den October 1870, N°. 95 P., aan de regimenten infanterie, medegedeeld bij missive van den inspecteur der infanterie van den 6den October 1870, N°. 104, bevolen, dat „buiten en behalve de oefeningen in het schijfschieten ook de andere oefeningen bij het wapen der infanterie met kracht moesten worden voortgezet, en hoofdzakelijk worden dienstbaar gemaakt aan de verdere opleiding van het kader, ten einde dit meer en meer bruikbaar te maken voor de taak, waartoe het in oorlogstijd kan worden geroepen”. Om tot dezen toestand te geraken moesten de niet ingedeelde kaders onder de leiding der betrokken bataljons- en compagniescommandanten geoefend worden „in alle verrichtingen van den kleinen oorlog, in den veld- en voorpostendienst, in het verkennen van terrein, het kiezen van geschikte stellingen voor veld- en schildwachten, het maken van vluchtige terrein-schetsen en van rapporten, enz.”

Met deze aanschrijving werd dus de eerste stap in de goede richting van het onderricht afgebakend, daar blijkbaar met deze oefeningen niet anders bedoeld werden, dan oefeningen in de practijk, en wel *oefeningen op het terrein tot voorbereiding van het kader voor den oorlog*.

Weldra kreeg deze aanschrijving eenige uitbreiding.

Bij min. aanschrijving van den 26sten October 1870, N°. 85 P., medegedeeld aan de korpsen bij missive van den inspecteur der infanterie van den 29sten October 1870, N°. 130, werd bepaald, dat ten einde de in de vorige aanschrijving bedoelde oefeningen door het grootst mogelijk getal onder-officieren en korporaals te kunnen doen bijwonen, bij het vormen van een bataljon, of wel van een of meer compagnieën op oorlogsterkte, als beginsel moest worden aangenomen, om daarbij niet meer kader in te deelen dan volstrekt voor de oefening van den troep noodig was. Tevens werd in zoover een uitbreiding gegeven aan de oefeningen van het kader, dat het niet alleen practisch, doch tevens ook theoretisch bij de compagnieën zou worden geoefend „in alles wat behalve de recruten-school door het kader behoort te

worden gekend". Te gelijk werden de compagniescommandanten voor deze oefeningen, en de daarbij gemaakte vorderingen verantwoordelijk gesteld.

Met het oog op deze toewijzing der verantwoordelijkheid ontstond nu hier en daar bij het wapen het denkbeeld, dat de algemeene bepalingen der Recrutenschool, en de 2de al. van § 115 van de toenmaals van kracht zijnde Compagnieschool haar waarde verloren hadden, en dus niet meer de luitenant-adjudant, maar de officieren van de compagnie belast waren met het theoretisch en practisch onderricht van het kader.

Deze meening van enkele korpsen werd intusschen niet gedeeld door den toenmaligen minister van oorlog. Van daar een derde min. aanschrijving van den 18den September 1871, N°. 55 P., medegeedeeld aan de regimenten bij circulaire aanschrijving van den inspecteur der infanterie van den 20sten September 1871, N°. 163, waarbij bevolen werd, dat de verplichting tot het geven van theoretisch en practisch onderwijs aan het kader onderofficieren en korporaa's door den bataljonsadjutant ten volle moest gehandhaafd worden.

Het kader werd dus van nu af aan bij alle regimenten zoowel theoretisch, als practisch onderwezen door twee van elkander geheel onafhankelijke lichamen, door de officieren der compagnie, en door den luitenant-adjudant van het bataljon.

Gelukkig werd aan dien toestand weldra paal en perk gesteld door de min. aanschrijving in den aanvang van dit schrijven genoemd, die van den 22sten November 1875, N°. 55 P., aan de korpsen medegeedeeld bij missive van den inspecteur der infanterie van den 27sten November 1875, N°. 393.

In genoemde aanschrijving wordt het »gemengde" onderwijs, zooals het genoemd wordt, veroordeeld, op grond dat »de wijze waarop het onderwijs moet geschieden soms verschillend wordt opgevat, dat ten nadeele van het onderricht strekt, en daarbij de moeilijkheid doet ontstaan om een bepaald persoon voor het onderwijs aansprakelijk te stellen, dat intusschen in de eerste plaats niemand anders zijn kan als de compagniescommandant."

Nu is in deze aanschrijving wel is waar de regeling van het onderricht alleen in den velddienst ter sprake gebracht, doch een ministerieele aanschrijving, welke het »gemengde" onderwijs voor dit leervak veroordeelt, zou, bijaldien daarin tevens de regeling van het onderricht ook voor de overige leervakken ter sprake ware gebracht, niet anders dan hetzelfde afkeurend oordeel hebben moeten vellen ten opzichte van een dergelijk, eveneens nadeelig werkend onderricht voor deze vakken.

Hoewel niet ter sprake gebracht, heeft het wapen dan ook in dien zin de genoemde aanschrijving ten opzichte van de regeling van het onderricht in deze leervakken opgevat, en is — voor zoover ons bekend — het »gemengde" onderwijs bij de korpsen voor goed in ongenade gekomen en afgeschafte, doch hiermede gemaakte tevens — het ligt in den aard van de zaak — de drie eerstgenoemde aanschrijvingen op den achtergrond, en wordt er dus niet meer dezelfde aandacht van voorheen geschonken aan hetgeen bij deze aan-

schrijvingen ten opzichte van de soort, den aard, het gehalte der practische oefeningen in alles wat behalve de recruten-school door het kader behoort te worden gekend" (zie min. aanschr. 26 Oct. 1870, N°. 85 P) juist werd bedoeld, namelijk dat zij in den werkelijken zin des woords zouden wezen, *oefeningen tot toepassing van de theorie op het terrein, m. a. w. oefeningen tot practische voorbereiding van het kader voor den oorlog.*

Tot zoover waar het de juistheid van ons verzoek geldt tot het **verplichtend stellen van oefeningen tot toepassing van de theorie op het terrein, b.v. voor het tirilleeren, het bezetten en versterken van gedeelten van stellingen door een of meer groepen, enz.**

En op welke wijze regelde nu deze min. aanschrijving het onderricht voor het kader in den velddienst, nadat het den staf gebroken had over het »gemengde" onderwijs in dit vak?

De aanschrijving stelt zich inderdaad op het meest vrijzinnige standpunt. Zij handhaaft de 2de al. van § 115 der toenmaals van kracht zijnde compagniesschool, waarbij den luitenant adjudant van het bataljon het theoretisch en practisch onderricht van het kader in den velddienst is opgedragen. Zij vordert, dat het onderwijs moet geschieden op een duidelijke en bevattelijke wijze, daarbij in het oog houdende den dienst, die te velde van een onder-officier en korporaal kan worden gevorderd, zooals de plichten van een veldwachtcommandant, het uitzetten van posten bij dag en nacht, de plaatsing der veldwacht zelve, de patrouilledienst, het doen eener kleine verkenning, bespieden van den vijand, en dergelijke, verder het maken van een eenvoudig, maar toch duidelijk en zakelijk rapport, zoowel schriftelijk, als mondeling", deze rapporten vergezeld, waar zulks vereischt wordt, door een zeer eenvoudige schets van het terrein.

Practische opleiding op den voorgrond stellende, wenscht zij dus in werkelijkheid, dat het kader voor de taak, welke het in tijd van oorlog wacht, wordt voorbereid. Maar — tevens nam zij onder haar regelen een bepaling op, welke, niettegenstaande de goede bedoelingen welke bij den ontwerper hebben voorgezetten, alle verwachtingen, naar wij vermeenen, den bodem moesten inslaan om zulk een gewenschten toestand, het bezit van een voor den *oorlog* bekwaam kader, ooit te kunnen bereiken.

Welke was deze bepaling?

De min. aanschrijving handhaaft de verantwoordelijkheid van den compagniescommandant, welke bij de algemeene bepalingen der recruten-school is vastgesteld. En op welke wijze moet de compagniescommandant deze verantwoordelijkheid nu doen gelden, moet hij zich daarvan kwijten, daar, waar aan een persoon buiten zijn compagnie, buiten den onmiddellijken kring dus van zijn gezag staande, het onderricht van zijn kader wordt toevertrouwd?

Die verantwoordelijkheid moet ontleend worden aan den invloed, welke hem wordt toegekend door het *beoordeelen der schriftelijke opdrachten*, welke

door den bataljonsadjutant aan de onderofficieren en korporaa's zijner compagnie ter uitwerking worden gegeven.

Die opdrachten, met alle bescheiden, welke daarvan het gevolg zijn, waaronder ook de bemerkings van dien officier op het werk gemaakt, moeten hem op door den commandeerenden officier te bepalen tijdstippen ter inzage worden ingediend, som, wanneer hij mocht vermeenen bemerking te moeten maken op den gang van het onderwijs, of dat daarin verbeteringen zijn tot stand te brengen, zich alsdan tot den bataljonscommandant te wenden, die dan na de gehouden besprekingen, het vereischte moet verichten om het onderwijs in de goede richting te houden, of daarin te brengen."

Die verantwoordelijkheid bestaat dus slechts in schijn. Zij steunt niet op het eenig ware en gezonde beginsel, waaraan zij haar kracht moet ontleenen, namelijk op een krachtigen invloed, op een gezag dat kan ingrijpen, en dat uitgeoefend wordt bij een zelfstandige en onafhankelijke leiding, welke den compagniescommandant moet zijn opgedragen; neen, die verantwoordelijkheid kan zich slechts door den invloed van derden, door den invloed van den meerdere doen gelden, terwijl zij tevens, — en hierom is het ons in dit schrijven in het bijzonder te doen — *afhankelijk is van het getal rapporten, al of niet van schetsen voorzien, welke worden ingeleverd*. Hoe meer van deze overtuigingsstukken, hoe meer de compagniescommandant in de gelegenheid is, van de bekwaamheid en de kennis zijner onderhoorigen, alsmede van hunne vorderingen zich te overtuigen, hoe meer hij in staat is gesteld op den gang van het onderwijs invloed uit te oefenen, hoe beter hij zich van zijn verplichting — waartoe de hem opgedragen verantwoordelijkheid hem dwingt — kan kwijten, om een zuiver oordeel te vellen, of er al dan niet verbeteringen in het onderricht moeten worden aangebracht.

En zoo heeft de ten uitvoerlegging van de min. aanschrijving dus het gevolg gehad — hetzij nogmaals gezegd, in weerwil van den goeden geest, welke haar bezielt — dat er *veel geteekend, en veel geschreven* wordt, waardoor — ook dit ligt in den aard der zaak — bij den korten duur, bij den geringen tijd, welke in den winter voor elke oefening beschikbaar kan worden gesteld, de tactische opleiding van het individu, de *voorbereiding voor den werkkring in den oorlog*, noodwendig op den achtergrond is geraakt. Practische oefeningen worden genoeg gehouden, doch oefeningen in den zin door ons op bladz. 98 van ons artikel bedoeld, oefeningen, welke men in het breede vindt omschreven in het door ons aangehaalde werkje van den Duitschen kapitein der infanterie von TROTHA, *die Ausbildung unserer Unterführer für den Kriegsbedarf*, dat wij hiermede nogmaals dringend ter lezing aanbevelen, vinden slechts weinig plaats, en daarom hebben wij gemeend in gepasten zin er op te mogen aandringen, tot het **verplichtend stellen van dergelijke oefeningen, van oefeningen tot toepassing van de theorie op het terrein ook voor den velddienst**, zoodat inderdaad

bij ons wapen ook in dit leervak voor het kader **een voorbereidings-school voor den oorlog** in het leven worde geroepen.

Lit de vooraangaande beschouwingen blijkt het dus, dat het handhaven van de algemeene bepalingen van ons exercitiereglement ten opzichte van de verantwoordelijkheid van den aanvoerder der compagnie — als compagniescommandant — tot onnatuurlijke en verkeerde toestanden kan leiden.

In het zooeven behandelde geval wordt hierdoor een invloed in het leven geroepen, welke de opleiding van het kader allicht in een minder gewenschte richting doet gaan.

En op welke wijze men het vraagstuk dier verantwoordelijkheid langs den tot nu toe gevolgden weg tracht op te lossen, steeds zullen daarmede, naar wij vreezen, toestanden geboren worden, welke weinig of geen levensvatbaarheid blijken te geven, omdat zij de kiem tot eigen verderf met zich ter wereld brengen.

Geen verantwoordelijkheid toch kan gedragen worden, zonder dat daarmede een macht gepaard gaat; de macht, welke het mogelijk maakt, een krachtigen invloed uit te oefenen op den gang der werkzaamheden, welke deze verantwoordelijkheid in het leven doen roepen.

Verantwoordelijkheid voor den gang van het onderricht kan dus alleen gedragen worden, wanneer hij, die haar draagt, de aan zijn zorg toevertrouwde leerlingen zelfstandig kan leiden, kan oefenen.

Bij legers met eenjarigen dienstplicht heeft het betrachten van deze gulden waarheid echter het groote nadeel, dat het geheele programma van onderricht niet doorloopen, en de opleiding van den soldaat dus niet voltooid kan worden.

Het volgen van dit stelsel vindt dus alleen aanbeveling gedurende den korten tijd, waarin meer dan één lichting onder de wapenen zijn.

Er blijven verder twee wegen open.

Vooreerst: wijzig het stelsel van dienstplicht, en laat den man twee, indien het mogelijk is, zelfs drie jaren onder de vanen vertoeven.

Beletten echter verschillende omstandigheden zulk een gewenschten toestand te bereiken, verval dan niet in een stelsel van onderricht, waarbij de verantwoordelijkheid slechts in naam bestaat, omdat ze in billijkheid noch dragen, noch uitgeoefend kan worden, maar roep een stelsel in het leven, waarbij de verantwoordelijkheid van den aanvoerder der compagnie — als compagniescommandant — verplaatst wordt naar den aanvoerder — als leider der oefeningen — met kader en manschappen. Dezelfde voordeelen verbonden aan het eenig goede stelsel, aan het stelsel onder betrachting van de gulden waarheid: eenheid in het onderricht, stelselmatig werken, opgewektheid en levenslust bij de uitvoering van een vaste taak, enz. zijn ook hierbij gewaarborgd. Ook nu is het den aanvoerder gegeven, zich op het standpunt te plaatsen, waar hij zoo nuttig voor de ontwikkeling van den jongen officier,

het kader en den soldaat werkzaam kan zijn. Ook hierbij is het hem vergund, die kracht en dat opwekkend leven aan zijn omgeving mede te deelen, waaraan elk zijner ondergeschikten zoozeer behoefte gevoelt bij datgeen wat er voor dezen geeischt wordt: *een maximum ontwikkeling binnen den kortst mogelijken tijd.*

En daarom nog eens — gelijk uit den inhoud van ons eerste artikel kan worden afgeleid — het schijnt ons *noodzakelijk* toe, dat gedurende den geheelen tijd, dat slechts één lichter onder de wapenen is, de verantwoordelijkheid van den aanvoerder der compagnie voor de vorderingen zijner ondergeschikten — *uitgezonderd in het schijfschieten, den voorposten- en den kondschapdienst, alsmede het lezen van de kaart — als compagniescommandant* — hem **ontnomen** wordt; het komt ons *wenschelijk* voor, dat deze verantwoordelijkheid hem gedurende denzelfden tijd worde **opgedragen** — **als leider der oefeningen** — in het *tirilleeren en den marschveiligheidsdienst* met kader en met manschappen. (Zie bijlage van ons opstel.)

Dat het wapen zich spoedig in zulk een regeling van het onderricht zal mogen verheugen!

Arnhem, 3 Maart '84.

C. P. DE VEER.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Onder de vraagpunten van tot tijd ter overweging en beantwoording aan de korpsen worden gericht, en ten gevolge waarvan men dan ook de compagniescommandanten bij de infanterie, de eer aandoet, daarover hun gevoelen in te winnen, is er dezer dagen een geweest, die een ernstige beschouwing zeker wel verdient. Het betrof toch een der hoofdzaken van het leger: de schietoefeningen. Ik heb u al eens vroeger gezegd, waarom ik aan de oprechtheid van veel van die vragen ben gaan twifelen, of liever, waarom ik weinig heil verwacht van dat „indienen” van onze zienswijze langs dezen weg. Hoevele van die vragen toch hebben wij al niet ontvangen; over wenschelijk geachte veranderingen in de tenue; over nieuwe voorschriften; over aan te brengen verbeteringen in den gang van den dienst, in de kazerneering enz.; en hoewel wij zeer stellig weten, dat op enkele punten soms schier al die uitgebrachte gevoelens eenstemmig waren, zagen wij toch het bestaande bestendigd, of ingevoerd wat juist algemeen veroordeeld werd. Denk maar eens aan de quaestiën van het schoeisel en van de patroontasschen b. v. Wien men ook over dat laatste equipmentstuk hoorde, vond het een even onogelijk als weinig practisch ding; verreweg de meerderheid der infanterie-officiëren was voor het geheel opruimen van de patroontasch, en toch zijn wij er mee opgescheept. Kortom, mijn waarde *Spectator*, ik bespreek al zulke zaken veel liever met u, dewijl ik weet, dat al stemt ge niet onvoorwaardelijk steeds met mij in, gij ten minste van de beschouwingen over zulke onderwerpen, komende van officieren uit den troep, notitie neemt. Het heeft er veel van alsof men ons die vragen maar doet uit een soort „*acquit de conscience*”, om ten minste den schijn te hebben van met den tijd mee te gaan, die zulk raadplegen zoowat meebrengt.

Ditmaal was de zaak in quaestie, het al of niet wenschelijke van een vermindering van het aantal oefeningen in het gesloten vuur; waarvoor dan wellicht eenige uitbreiding van de individueele oefeningen zou kunnen in de plaats treden. Dat die vraag gedaan wordt, terwijl juist die meerdere beoefening van gesloten vuren, nog van zoo kort geleden dagteekent, is reeds eenigs-

zins bevreemdend. Terwijl zij, die zoodanige oefeningen nog onlangs beschouwden, als meer dan voorheen belangrijk; als een der voornaamste middelen tot het aankweken van vuurdiscipline; als een der navolgenswaardigste "nouveau-tés": terwijl wij één oogenblik van bijna niet anders als van salvo's, van groepenvuren hoorden; schijnen diezelfde thans weer eensklaps ietwat minder overtuigd, en wordt ons bijvoorbeeld in den mond gegeven, of wij het toch ook maar niet beter zouden vinden, om het in de maanden April, Mei en Juni maar niet te doen. Ik kan mij bezwaarlijk zulk hinken op twee gedachten, zulk wankelend ons den weg aangeven, anders verklaren, dan door beweegredenen, van een anderen aard, dan de eigenlijke behartiging van de oefeningen zelve. Ik hoor dan ook rondom mij fluisteren, dat dit terugkomen van dat al te druk aanbevelen van gesloten vuuroefeningen, meer zit in de ontdekking dat onze Nederlandse militie wel wat veel patronen verschieet; een ontdekking die men echter dadelijk bij het vaststellen van die oefeningen toch door een eenvoudige vermenigvuldiging had kunnen maken.

Ja, dat is een ontegenzeggelijke waarheid: van alle oefeningen, die de infanterie doet, is zeker het schieten de kostbaarste; er wordt inderdaad in ons leger heel wat kruit en lood verbruikt, om dien boeren-milicien, die éénmaal met groot verlof, in ons land meestal nooit meer een geweer in handen neemt, — of als hij het doet, onder omstandigheden, die volgens onze theorie alleen strekken kunnen, om hem de afgeleerde gebreken zich opnieuw aan te wennen, — het schieten te leeren. Het heeft ons vroeger al dikwijls verwonderd, dat wij op dat ééne punt, zóó weinig van die zuinigheid bespeuren die overal anders in doorstraalt. Vindt ge een paar schoten met los kruit niet voldoende om den man aan den knal van het schot te gewinnen; geneer u toch niet, zeg het maar gerust, doe er nog maar een vijfstal bij; patronen genoeg. Alsof die volstrekt geen geld kosten. Mijn hemel als een kerel van twintig jaar, na eens kennis gemaakt te hebben met dien knal, er nog voor staat te beven, och stop mij dan dien krijgsman liever maar in een bakkerij, of in het levensmiddelenmagazijn, want met hem zult gij, met al uw scherpe patronen, toch geen ballistische wonderen bereiken. Maar ik kan u gerust zeggen, mijn waarde vriend, dat ik in de lange reeks van jaren, die ik met onze miliciens voor de schijf heb gestaan, mij er slechts een paar kan herinneren, die inderdaad na een eerste schot, nog "kopschuw" waren tegen dien knal. Wel heb ik er onnoemelijk veel onder mijn' oogen gehad, die ge met alle mogelijke losse patronen nooit verder dan tot zeer middelmatige schutters zoudt gebracht hebben. En is dit een wonder? Zijn er geen gebreken, die gij toch met alle theorie niet wegnemen kunt? Heeft iedereen, zelfs onder onze goedgekeurde lotelingen, een even sterk gezichtsorgaan, en vooral die spierkracht, die "quoi qu'en disent les theoreticiens" wel degelijk noodig is, om het wapen dien vasten, rustigen stand te geven, die het in handen van den forschen geheel ontwikkelde man heeft?

Neen, wij voor ons achten dat "verpoffen" van losse patronen op de schiet-

baan, als »entremets" tusschen de scherpe in, een weelde waarop bezuinigd kon worden. Maar, vóór ge naar de schietbaan gaat, met de *oobereidende schietoefeningen* dus, die geen of weinig geld kosten, laten wij het daarmee niet licht opnemen. Daarbij bestaat oneindig beter gelegenheid om lang, zoo noodig zeer lang, met hen die zulks het meeste noodig hebben, te praten, hen gebreken van houding, onvoldoend scherp richten af te leeren. Manschappen en onderwijzers staan daarbij niet in regen en windvlagen. En laten wij het gerust zeggen, juist daarmee moet men soms de hand wel wat lichten, omdat, is de miliciens eens zoogenaamd »afgeëxerceerd", al zeer spoedig een zekere pressie onwillekeurig op de compagniescommandanten wordt uitgeoefend; doordien zij niet gaarne met de verklaring voor den dag komen, dat het meerendeel hunner miliciens nog niet rijp is voor de werkelijke schietoefeningen op de baan. O! ik weet zeer goed, wat ik hierop in antwoord krijgen kan: »dat immers volgens een voorschrift de compagniescommandanten alleszins bevoegd zijn, hierin zonder overhaasting te handelen; dat zij dus aan hun plicht te kort doen, als ze anders te werk gaan." Hoor eens *Spectator*, als *alles, altijd* werkelijk geschiedde en vooral GESCHIEDEN KON, zooals de voorschriften zijn, zonder eenige verzwakking of verwringing daarvan, wel dan hadden wij, zoo niet *het* beste, dan toch zeker één der beste legers, die denkbaar zijn. Maar in onze voorschriften — niet enkel in dat op de schietoefeningen — staat zooveel goeds, zooveel theoretisch schoons, dat de vrucht is van nauwgezette studie, dat ontleend is aan legers, die wij ons als model moesten kiezen, maar dat in de practijk verwaarloosd wordt óf ten gevolge van de menschelijke feilbaarheid, óf van andere onvermijdelijke invloeden. Wij moeten in al zulk soort van zaken daarom liever" oprecht zijn en de dingen bespreken zooals ze wél gebeuren, en niet enkel zooals ze beschreven staan.

Lees ons voorschrift op het houden van kadermanoeuvres. Zie daarin b. v. hoe bepaald is, dat zij die bij zoodanige manoeuvres een betrekking vervullen, waarbij zij in werkelijkheid bereden zouden zijn, ook over een paard zullen kunnen beschikken. Dat gebeurt meestal *niet*. En zie daarentegenover hoe men eigenlijk weinig geschrijf verlangt, en dat geschiedt wél. Zie hoe in alle onze voorschriften op initiatief, op zelfstandigheid wordt aangedrongen bij de commandanten van tactische onderdeelen, en zeg mij dan eens wat er bij de zwakte van onzen troep, en bij het karakter onzer oefeningen van die zoo ruim, zoo vrijzinnig, zoo dikwijls sierlijk *beschreven* zelfstandigheid overblijft. In de laatste jaren vooral, meer dan vroeger, zijn wij ons met betrekking tot veel zaken, met klanken, met het geschrevene gauw tevreden stellen. »La forme l'emporte souvent sur le fond."

Maar blijven wij nog even bij die schietoefeningen en bij het wenschelijke om ten minste van het verschoten geld het meest partij te trekken. Ik zou de losse patronen — als wij daarmee dan toch niet zuinig behoeven te zijn — die ik op de schietbaan geldverspilling acht, wél daarentegen verschoten

willen zien bij de oefeningen in het tirailleeren. Het voorschrift op die oefeningen schrijft het alweer voor, het ziet er daardoor verlicht, nieuwerwetsch, Duitsch uit; maar, dat gebeurt niet, ten minste bij de eenvoudige tirailleuroefeningen *niet*, en die bedoel ik; *niet* die zogenaamde manoeuvres. En daarbij hebt ge volop gelegenheid den man aan dien knal te gewennen en hem te gelijktijd dat tirailleeren veel aanschouwelijker te maken, zooals de zeer goede bedoeling van het Voorschrift ook is.

Maar van lieverlede die oefeningen in gesloten vuren weer op den achtergrond te stellen, zou ik betreurenswaardig achten. Juist onze jonge infanterie heeft zoodanig middel tot aanleeren der vuurdiscipline, laten we gerust zeggen, zoo'n oefening in bedaardheid en in gehoorzaamheid aan de stem van zijn officieren en van zijn groepscommandanten, hoog noodig. En dat die oefeningen goed werken daarvan strekt ten bewijze, dat ik u verzekeren kan, dat ge tegenwoordig bij de salvovuren, die b. v. door het regiment grenadiers en jagers op de Waalsdorpsche vlakte worden afgegeven, oneindig minder dat zogenaamd »voortrekken" opmerkt dan voorheen. En die ondervinding zal bij de andere regimenten, vertrouwd ik, ook wel reeds opgedaan zijn. Als er één oefening is, die veel, die met niet te lange tusschenruimte moet herhaald worden, dan is het deze. Zoodra ze door te lang verzuimd te zijn, weer een soort nieuwtje wordt, is het mis. Het moet een zekeren »slag" worden, voor de officieren om ze goed te commandeeren; voor den troep om bedaard te blijven. Ik heb bij gelegenheid van schutters-wedstrijden, pelotonsvuren gezien van afdeelingen van puik individueele schutters, die op de baan prijs op prijs schieten, en wier salvo's totaal rateerden. Een paar jaren geleden daarentegen woonde ik hier op het Scheveningsche strand, schietproeven bij van het bij de Normaal Schiet-school gedetacheerde personeel. Na eenige weken aanhoudende oefening waren bij de gesloten vuren, de afdeelingen zóó goed in de hand, dat nagenoeg nooit een salvo mislukte, dat een enkele bij uitzondering voorkomende »voortrekker" niemand meer meesleepte. En het opmerkelijke was, dat in den regel het aantal treffers minstens even groot was, als wanneer men dezelfde afdeeling individueel vuur liet afgeven. Op afstanden van 500—700 M., worden hier door de grenadier- en jagercompagnieën uitkomsten verkregen, waarover men in gemoede tevreden zijn moet. Vooral als men in aanmerking neemt, hoe op die vlakte doorgaans in de wintermaanden een wind waait, die men op veel plaatsen een storm zou noemen. En nu wij die uitkomsten zien, in een oefening, die — alle geschriften omtrent nieuwere infanterie-lactiek verkondigen het ons — als een criterium van bruikbaarheid moet gelden, nu zouden wij ze juist in het gunstiger jaargetijde gaan verwaarloozen. In de weinige maanden van den oefeningstijd van onzen milicien, kunnen wij van de massa, toch niet maken wat men noemt fijne schutters: Schutter zijn, in den vollen zin des woords, is trouwens iets waarvoor men een natuurlijken aanleg bezitten moet, die men niet zoo algemeen bij een

handeldrijvend en landbouwend volk aantreft. Men moet reeds tevreden zijn, als de massa, goed onderricht is, in het individueel vuren op *die* afstanden, waarop ook die massa in het daadwerkelijke gevecht komt. Fijn schieten is iets wat ook moet onderhouden worden, en de meesten onzer grootverlofgangers onderhouden die kunst immers toch niet.

Ik hoop, mijn waarde, dat ge thans niet met zekere woordenzijferij uit een enkele mijner volzinnen buiten het verband, mij een verwijt zult maken, als zou ik het zoo erg niet opnemen met de waarde van goede schutters bij de infanterie. Ge weet wel beter, het is ook gelukkig uwe gewoonte niet, om op die wijze iemands bedoeling niet te *willen* begrijpen. De mijne in casu, is geen andere dan te waarschuwen tegen mogelijk streven, om bij den gewonen milicien te willen komen tot een trap van bedrevenheid in het schieten, die alleen door den schutter van beroep bereikt wordt, en zulks ten koste van iets wat anders *wel* bereikbaar is, *gehoorzame, ordelijke, in het vuur betrouwbare* infanterie.

Maar, moet er bezuinigd worden, dan verdient misschien de vraag overweging: of die laatste periode, die van het *snelvuur*, bij de oefeningen in verspreide orde niet kon achterwege blijven. Het is maar een luttel getal getal patronen uitgespaard, zult ge zeggen; maar »les petits ruisseaux font les grandes rivières». Denk eens aan de schietoefeningen in het heele land.

Wat ik betreur, is de bepaling van het voorschrift op de schietoefeningen, die aan de gesloten oefeningen in het vuren, een andere verbindt. Die bepaling werkt, vreezen wij, slecht. Er is natuurlijk maar één daartoe leidende gedachte bij de stellers van dat voorschrift aannemelijk, deze: dat die oefening — ten minste als ze voorafgaat — zou moeten strekken om den soldaat eenigszins vermoeid aan het vuur te doen deelnemen; dat er dus een verband tusschen die oefening en de voorwaarden waaronder de schietoefening begint, moet bestaan; want zonder die reden immers, ligt in die bepaling een empieteeren op de inzichten van iederen korpscommandant, die toch wel zelf zal weten of zijn regiment genoeg of te weinig uitvoert.

Welnu, in de meeste garnizoenen, heeft de man gewoonlijk een aardige wandeling achter den rug, vóór hij tegenover de schijven komt. Maar wat is nu, alweer in *de praktijk*, het geval?

Moeten meerdere bataljons b.v. dien dag op dezelfde banen schieten, dan moeten enkelen hunner, die neven oefening vóór, anderen haar na het vuren doen. De oefening die vóór het vuren plaats heeft, geschiedt met weinig overtuiging, zonder entrain; het vuren is immers hoofdzaak, en men hunkert natuurlijk naar het oogenblik waarop de banen vrij komen. Men moet er dan wel heen, want het gebeurt in groote garnizoenen, dat weer andere afdelingen u zullen op te volgen hebben. En wat nog meer te bejammeren is voor *het vuren zelf*: moet de andere oefening daarna geschieden, dan wordt onwillekeurig meer haast met de schietoefening gemaakt, omdat men immers nog iets anders te doen heeft. Dat schijnt nu wel niet heel braaf, maar 't is toch zoo, en nog eens gezegd, makers van voorschriften moeten,

als ze practisch willen blijven, met de werkelijkheid rekening houden. Waarom ons niet rustig die waarlijk zoo degelijke oefening van gesloten vuren alleen laten athandelen? Omdat ze dan te snel zou afloopen? Maar als men bij *die* enkele oefening eens met de menschen spreekt over de beteekenis van die vuurdiscipline, over invloeden die reden geven de opzethoogte eens te wijzigen, als men dan desnoods eens eenige voorafgaande vuurcommando's deed, zonder eenige patroon, tusschen de salvo's rustig zijn bemerkingen kon maken, de kleppen eens deed verplaatsen, als dat noodig blijkt; zou met inachtneming van dat alles, de oefening dan zoo snel afloopen? En is dit dan naar het oordeel van den op het terrein commandeerenden officier nog het geval, welnu, zou die dan niet »mans" genoeg moeten zijn, er aan toe te voegen wat hij noodig acht? Waarom is men in ons leger toch zoo hang, dat we eens eenige oogenblikken den tijd zullen hebben, met onze soldaten te praten? Dat juist gebeurt mijns inziens veel te weinig; en deze oefening kon daartoe tijd en gelegenheid geven.

En 't is geen onwil bij de korpsen om niet in alle bijzonderheden de voorschriften *geheel* overeenkomstig de bedoeling uit te voeren. Het tegendeel is waar, zoo getrouw *mogelijk* worden ze gevolgd. Maar juist op die *mogelijkheid* wordt niet altijd genoeg gelet. Zij, die buiten den troep staande, de zaak theoretisch vaststellen, maken zich van de uitvoering soms een hekel dat met de werkelijkheid niet overeen *kan* komen. Zij beschouwen het te regelen punt, dikwerf te veel op zichzelf, — en dan is het soms zeer oordeelkundig uitgewerkt. Maar kom nu eens mee in de kazerne, sta eens in gedachte te gelijk met den soldaat op; zie eens wat er met hem den ganschen dag gebeuren moet; hoe een korpscommandant moet schipperen en plooiën om voor al de telkens opdagende nieuwe zaken, een plaatsje te vinden. Gij spreekt in al uw voorschriften over compagnieën, bataljons, en kijk me die groepjes nu eens werkelijk aan, die wij onder die benamingen hebben. Voor die schietoefeningen, moeten patronen uitgereikt, verwisseld, later weer ingeleverd worden, dat alles is overal aan plaatselijke verschillen onderworpen; het vereischt naar omstandigheden meer of minder tijd en personeel; personeel dat niet *altijd* voor een zaak beschikbaar is. Daar komen andere bezwaren bij. Bijeenlappen van afdelingen, wier uitkomsten bij salvovuren weer verdeeld, wier patronen- en hulzenboel weer uit elkaar moet gebracht worden. Dikwijls voegen zich daaraan nog lokale bezwaren; gebrek aan banen of aan lengte van banen toe.

En toch, handig als wij zijn, want collectief zijn wij dat, vinden wij wel loopjes op dat alles, moeten wij die er wel op vinden. Maar gij die in uw studeervertrek, de regelingen hebt ontworpen, verwonder u er dan niet over, en vooral erger u er niet aan, als ge, de werkelijkheid ziende, ontwaart, dat niet alles *precies* overeenkomstig uw schoone bedoeling geschiedt. Zeg dan vooral niet: »Maar dan wordt er bij de korpsen de hand niet aan gehouden, dat precies gebeurt wat geschreven staat".

Onwil kan men ons niet verwijten — welke curieuse voorschriften wij ook wel eens een enkele maal uit te voeren kregen. Weet ge nog wel, hoe er in de eerste rage der kadermanoeuvres, een oogenblik geweest is, dat ge rondom onze garnizoenen de officieren zaagt wandelen op onderlinge afstanden, en voorstellende de verschillende brokstukken van colonnes; dat zoo'n geïsoleerd officier u met prijzenswaardigen ernst meedeelde, dat hij een voorhoede, een ander dat hij een gebivakkeerd bataljon was; alles te goeder trouw, om toch het voorschrift zoo letterlijk mogelijk op te volgen. Maar voorhoede, colonnes, batterijen, het raakte soms alles zoek. Hebt gij wel eens gewandeld en verband gehouden met een ander enkel individu, dat een kwartier van u verwijderd was? Op papier gaat dat best, maar op het terrein was het heel iets anders. 't Was soms inderdaad, *Spectator*, om er over aan het malen te gaan, of men op een gegeven oogenblik uit de flank of in front marcheerde. En toch ook zulke inderdaad weinig levensvatbare oefeningen, wij hebben ze eerlijk geprobeerd.

Dat men de schietoefeningen onzer infanterie met de meeste zorg blijve behartigen, het is zeker ons aller wensch; maar toch is het goed dat men er ook bij indachtig blijve, dat men niet onnoodig meer van het vuurwapen verge, dan voor de oefening van den soldaat strikt noodig zij. De bewapening van de gansche infanterie van een leger is een kostbaar kleinood. Geweren, die uitmuntend zijn, op het tijdstip der nieuwe bewapening, zullen na eenige jaren van dagelijksch gebruik, reeds veel minder deugdelijk zijn; en eens komt, als met alle zaken, het oogenblik dat ze onbruikbaar geworden, wederom door nieuwe zullen moeten vervangen. Het geweer staat aanhoudend aan de twee grootste vernielingskrachten bloot, die in het leger werkzaam zijn, het buskruit en de handen van den soldaat. Regen en sneeuw, bij de oefeningen en op wacht, dagelijks schoonmaken, en daarbij aanhoudend manipuleeren van de samenstellende deelen, het geweer moet overal tegen kunnen. En dan zou men zich na jaren lang gebruik er over moeten verwonderen, wanneer zooals dezer dagen het geval was, hier en daar kleine sporen van slijtage zichthaar worden, zooals de veel besproken kleine inzinking aan den afsluiter. Wacht nog maar enkele jaren, »vous en verrez bien d'autres". Mijn hemel! hoe komt een oud wijf aan rimpels! Ik beklaag reeds nu den Minister van oorlog, die met de jobshode in de Kamer zal moeten komen, dat de geheele infanterie nieuwe geweren behoeft. »Wat! nu al weer, zullen de kamerleden schreeuwen", en we hebben u pas *Beaumont*-geweren gegeven; zijn die nu al weer op? Want in hunne verbeelding zal dat wel weer pas geleden zijn. Het is zeker hard van zulke uitgaven, dat ze niet eens en voor altijd gedaan zijn; dat zoo'n kapitaal, als er geen oorlog geweest is, eigenlijk zijn rente niet heeft opgebracht. Vooral niet als zij, die men met die wapens geoefend heeft, niet eens meer tot de strijdkrachten des lands zullen behooren. Doen alle oorlogsuitgaven in vreedstijd zoowat denken aan assurantie-premiën van iemand die

nog geen brand gehad heeft, er zijn na de paarden, weinig zulke dure zaken onder die uitgaven, en die zooveel slijten als onze geweren. Al wat men den soldaat leeren kan, zonder onnoodig het wapen te mishandelen, moet men dus voor oogen blijven houden. Wij zijn daarom ook nog al voorstanders van oefeningen in het schieten met *Flobert*-patronen; met die oefeningen toch kan men den soldaat van het schieten al heel wat leeren, en de eigenlijke oorlogswapens lijden daarbij niet. Versta mij alweer niet verkeerd, *Spectator*, ik laat alleen aan een ernstig overdenken van de dagelijksche werkelijkheid, over, óf wij *soms* niet wel wat te veel van onze geweren vergen.

Nu ik toch over de spaarzaamheid, in enkele opzichten nog toe te passen, spreek, vraag ik u ook of wij, met andere voorwerpen van militaire uitrusting, niet wel wat roekeloos omgaan? Waarom toch moet onze infanterie eeuwig dien ransel meeslepen? Bij de meeste oefeningen rukt de Duitsche soldaat zonder dat lastig meubel uit. Toen ik over die bijzonderheid eens met Duitsche officieren sprak en zij zich er over verwonderden, die wij: »die so jungen Leute immer den Tornister auf den Puckel gaben», antwoordde ik, dat het toch goed was, in vredetijd den soldaat aan de lasten van den oorlog te gewennen. »Ach wass», zeide men mij toen »in Kriegeszeiten bekommen die Leute auch viehmals kein warmes Fressen, gewöhnen sie in Friedenszeiten auch den Magen daran»? Dat is nu wel wat paradoxaal, want zeker, ook vermoeienissen, ook het dragen van den ransel behooren tot goede voorbereiding voor den oorlog. Maar vinden wij het dus zeer rationeel dat wij den soldaat die vermoeienissen leeren verduren, bij marschen, bij manoeuvres, inspecties, bij oefeningen bepaald met het oog *daárop* te houden, wij zouden dat equipmentstuk willen t' huis laten, bij die gelegenheden, waar het er op aankomt, den soldaat *nieuwe zaken aan te leeren*, waarbij ik in den aanvang meer zijn aandacht, zijn intelligentie noodig heb dan zijn fysieke kracht. — Bovendien laten we ook al weer zoo oprecht zijn, het de durven opbiechten, dat zeer dikwijls die ransel toch maar een optisch bedrog is, — hij is immers toch niet bij *ál* die oefeningen behoorlijk model bepaakt, — ja dat moest wel weer, maar 't is nu eenmaal alweer niet zoo, en het gaat niet aan, voor alle kleine oefeningen, een rigoureuze ranselinspectie te houden.

Over de patroentasch zou ik liever heelemaal niet spreken; reeds meermalen heb ik u gezegd op welke gronden ik dat hinderlijke en ook weer de vrije en vlugge bewegingen belemmerende voorwerp liever geheel zou missen. Maar nu we die tasch hebben, vraag ik alweer, waarom den soldaat *altijd* dit ding omgehangen, als de man het niet een enkele maal gedurende de gansche oefening noodig heeft, *of slijten al die voorwerpen niet*, wanneer wij, zooals in de laatste jaren vooral, door alle weer en wind uitrukken? De Duitsche infanterie rukt bij de meeste oefeningen, bij den velddienst, het tirilleeren, bij verrichtingen van twee kleine partijen tegenover elkaar, enkel gewapend met het geweer uit en eenige losse patronen in den zak;

in het laatste geval de eene partij met den helm, de andere met de muts. Zij heeft de oudste pluim aan, enkel de korte jas, en meestal, of het moet bepaald koud zijn, de linnen broek in de halve laarzen gestoken. Op straat buiten dienst, daar alzoo waar de *individuele* soldaat in het publiek zich vertoont, is hij netjes; maar om hem door dik en dun te oefenen; door natte struiken te jagen of hem in het zand neer te leggen, daarvoor, — vinden de Duitschers — is die goede lakensche kleeding niet noodig. Ge moet ze dan ook niet op den keper bekijken als ze uitrukken; maar zoo eenvoudig gemakkelijk gekleed, is hij natuurlijk bij de oefeningen in het verspreide gevecht ook veel vlugger; hij heeft immers ook meer lust in de oefening, luistert beter, klautert gemakkelijker over hoogten, of springt over greppels. En ook dat moeten wij onze infanterie leeren, zonder eeuwig bang te zijn voor die eenige kapotjas. Het grootste gedeelte van hun oefeningstijd brengen onze jonge kerels in dat lange, om hun beenen slingerende, vrij dure kleedingstuk door. Is dat nu een dracht, om jongens — want dat zijn het toch nog eigenlijk — vlug te maken? Als het bar koud is, heb ik er vrede mee, maar bij de meeste oefeningen bestaat wel middel om hen langs gezonderen weg wat te verwarmen. Daarbij komt dat als de arme kerel 's morgens die lange slipjas goed nat gekregen heeft, hij met diezelfde natte kapotjas weer de wacht kan betrekken. De laatste winters zijn zoo zacht geweest, dat maar zelden bij enkele stilstaande oefeningen, de soldaat inderdaad behoefte aan dat kleedingstuk gehad heeft. Waarom hem te gelijk meer kleedingstukken te laten verslijten dan noodig is? Daargelaten het hinderlijke, is een gewoon mensch niet zoo zuinig, om zoo weinig mogelijk van zijn garderobe door regen en modder te slepen? Waarom rukt de infanterist niet méér met de politiemuts uit? Dat voorwerp kan immers oneindig beter tegen regen enz. dan die samengestelde chiacot, met zijn toch al popperige versieringen. Wat zijn er niet een reparatiën aan die kettingen, leeuwenkoppen, cocardes, ballen, enz.? Waarom ziet men de cavalerie en de artillerie niet eeuwig in den mantel en met den kolbak op? 't Is vreemd! bij manoeuvres, in dezen tijd van het jaar, ziet men meestal de bereiden wapens eenvoudig in het stalbuis: zij die te paard zitten, en soms geruimen tijd stilstaan.

En de manschappen der infanterie, die over allerlei terreinhindernissen moeten klimmen en klauteren, die soms in den looppas gaan, dat het zweet hun om de ooren gutt, zij gaan gebukt onder die lakeusche vracht; behangen met onnoodige riemen, — die van de tasch b.v., — waarmede zij ieder oogenblik in de struiken blijven haken. Aan de korpscommandanten is dat niet te wijten, zoolang over het geheele wapen, *regel, overlevering* als 't ware *stiltzweigende bedoeling* is van hoogerhand, dat de tenue voor een geheel jaargetijde in die kapotjas vastgesteld, het uitrukken met volle wapenrusting voorgeschreven is.

En als wij den troep dan in onze vochtige terreinen, in den winter vooral,

door plassen en modder jagen, is het dan zuinig — van gezond spreek ik niet — wanneer wij ze niet een schoeisel geven, evenals ieder ander mensch heeft die zulk een bodem afronteert? Natuurlijk zijn die schoenen eeuwig in de reparatie. Waar zou het met den arbeider heen, die ook dagelijks in het nat moet werken, als hij zooveel schoenreparatie had? Maar die heeft een paar flinke ruwe laarzen, waaraan misschien op een ganschen winter, eens een herstelling noodig is. O, ik weet alweer zeer goed, dat er van die schoenen, in den zomer, en bij droog weer vooral, wat goeds te zeggen is; het vraagstuk is met één volzin niet uit te maken; maar zooveel is zeker, dat *als* wij den soldaat die schoenen geven, wij er dan ook, én uit zuinigheid, én uit een oogpunt van hygiëne, zeer moeten tegen opzien, hem er mee door modder en sneeuw, door drassig terrein te sturen. En daaronder zouden de oefeningen, vooral de tegenwoordige, lijden. Wil men die dus goed houden, dan worden ze door die aanhoudende schoenreparatie ook alweer duurder.

Zie, *Spectator*, men moet verschil maken tusschen oefeningen, wier hoofddoel is den man te harden, te vermoeien, en oefeningen waarbij ik juist het den man lichamelijk gemakkelijker moet maken, omdat ik andere inspanningen van hem ga vergen. Waarom volgen wij in zulke zaken — in die vrijgevigheid ging ik schrijven — *niet* het voorbeeld van diezelfde Duitschers waarvan wij in andere opzichten altijd den mond vol hebben? Dat komt wel een beetje daar vandaan, dat er, vooral kort na dien Fransch—Duitschen oorlog, in veel oppervlakkig geschrift van die Duitsche strenge tucht, en van dien strammen ijzeren soldaat, een valsche voorstelling is gegeven. Maar ga het slechts zien, hoe eenvoudig gekleed, met nagenoeg niets omhangen, de troep uitrukt: hoe, nauwelijks de kazerne verlaten, het »frei" door de officieren wordt gecommandeerd; hoe dan de halskragen losgaan, de pijp voor den dag komt, de compagniesliederen worden aangeheven. Maar 'tis daarom geen bende; iedereen marcheert ordelijk en blijft op zijn plaats; alleen hij is vrij in zijn bewegingen, veel vrijer dan meestal bij ons. Men wil den man niet *onnoodig* vermoeid, niet bezweet door onnatuurlijk zware kleeding brengen daar, waar men hem eigenlijk oefenen wil. En daarin zit hem juist die schoone discipline dat hij aan een enkel commando »Achtung" genoeg heeft, om geheel in de hand van zijn superieuren te zijn. Juist dat hij zoo licht gekleed en uitgerust is, maakt dat hij meer opgewekt de oefeningen begint.

Men moet niet oordeelen na het zien van een enkele parade of wachtparade. En ja zelfs op wacht ziet men ze trekken, met de linnen pantalon. Het middel om den soldaat netjes buiten den eigenlijken dienst gekleed te hebben, is juist dat men hem bij de oefeningen van zijn goede kleeding zoo min mogelijk doe verslijten. In een colonne voorbijtrekkende, komt dat er voor het publiek minder op aan. Ten minste zoo denken de Duitschers er over, zij trachten daardoor zuinigheid aan netheid te paren.

Dat is b.v. ook de ondervinding, die een man als de Kolonel KAULBARS in Duitschland heeft opgedaan, wiens geschriften wel den stempel van degelijke

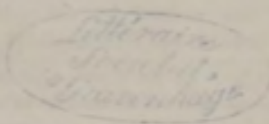
aanschouwing dragen. En zoo is ook het gevoelen van den Schrijver der zeer lezenswaardige artikelen over: "le Soldat" in het *Journal des sciences militaires*.

Wat zullen enkelen onder ons er niet vreemd van opzien, als ze b.v. bij KAULBARS lezen, dat, in Duitschland, de compagniescommandant de tenue zijner compagnie bepaalt; niet alleen die, waarin hij ze voor de oefeningen wil gekleed hebben, maar ook de zoogenaamde tenue van den dag. Alleen als meerdere onderdeelen gelijktijdig uitrukken, is het de commandeerende officier van het geheel, die de tenue voorschrijft. Dus, o *horribile dictu!* in eenzelfde garnizoen soms kleine verschillen in de tenue van de eene compagnie met de andere, naarmate van de inzichten van haren commandant! Geen absolute gelijkheid! En dat in Duitschland!? Ja, mijnheeren! dat in Duitschland.

Maar als nu eens, de een of andere zeer excentrieke kapitein, zijn manschappen ging kleeden in een voor het seisoen dwaze tenue! Och, in den regel zullen menschen van dezelfde beschaving, gewoonten, opvoeding enz. wel niet zoo erg uiteenlopend over zulke zaken denken. Groote, bepaald belachelijke afwijkingen, — het doen dragen van linnen broeken, als het steenen dik vriest b.v. — zullen wel in het brein van geen dier kapiteins opkomen, en loopt er een onder die op die wijze "initiatief" begrijpt; die zóó excentriek is dan is het misschien gelukkig te achten, dit langs zulk een weinig gevaar aanbregenden weg tijdig te kunnen ontdekken. Zoover zouden wij echter dat "initiatief" niet uitgestrekt willen zien; de bepaling der tenue, althans die voor den dag zeker, zien wij liever uitsluitend door den korpscommandant geregeld.

Over dat "initiatief", mijn waarde *Spectator*, moet ik het nog eens breedvoeriger met u hebben. Maar daartoe ontbreekt mij voor heden de ruimte. Een anderen keer dus daarover.

SPROKKELAAR.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Ontwerp voor de oprichting van kudden kameelen in Zuidelijk Algerië. Uiteenzetting van de voordeelen, zoowel in gewone tijden als in geval van opstand te verkrijgen door in elke provincie een kudde kameelen beschikbaar te hebben. (Sp. M., 1 Mars.)

De instelling van vrijwilligers voor één jaar en de toekomstige wet op de recrueteering. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

De militie en de provinciale troepen. (Vervolg.) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recrueteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Févr.)

De nieuwe organisatie der technische troepen in Servië. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Terughlik op het militaire leven in Oostenrijk-Hongarije in 1883. Overzicht der belangrijkste gebeurtenissen en hervormingen op militair gebied in Oostenrijk-Hongarije gedurende het afgelopen jaar. Onder de hervormingen wordt in de eerste plaats de invoering van het territoriale recrueteeringsstelsel genoemd. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 1.)

Het nieuwe Fransche koloniale leger. Mededeeling van de hoofdpunten der door de tegenwoordige regeering voorgestelde organisatie. (Allg. M. Z., N°. 10.)

Nogmaals de weerkracht van Duitschland en de overvoering der scholieren. De schrijver van het daarop betrekkelijke werk (zie *Mil. Spect.*, bladz. 220) weerlegt de critiek, die dit heeft uitgelokt. Verder wordt medege- deeld hetgeen over deze quaestie door de Pruisische volksvertegenwoordiging is gezegd. (Allg. M. Z., N°. 12.)

Leger en volk. Uitvoerige bespreking van het werk van den Kol. v. D. GOLTZ »Das Volk in Waffen». (Allg. M. Z., N°. 13—15.)

II. Algemeene krijgskunst.

De vestingwerken van Zwitserland, Denemarken, Skandinavie, Groot-Brittannië, het Balkan- en het Iberische schiereiland. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., März.)

Het nieuwe voorschrift op den inwendigen dienst van 28 Decem- ber 1883. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 en 15 Mars.)

Over de organisatie der versterkte plaatsen en haar verdediging. (Vervolg.) Uit te voeren werken. Noodzakelijkheid van een gevechts- stelling voor de vereenigde troepen van een gedeelte der linie. Wijze hoe ge-

handeld moet worden, wanneer de versterkte plaats in staat van verdediging is gebracht. Verkenningdienst en gemeenschap voor overbrengen van bevelen. — Werkzaamheden van den verdediger tijdens de berenning. (Sc. M., Févr.)

De soldaat. (Vervolg.) De grieven van het militaire leven, door uitgeoefenden onnoodigen dwang, door het ontnemen van zelfstandigheid, door geheel nuttelooze diensten. (Sc. M., Févr.)

De Russisch-Oostenrijksche oorlog der toekomst. Bespreking van den inhoud van twee vlugschriften, die dit onderwerp behandelen. (Allg. M. Z., N°. 11.)

Tactiek voor de verdediging der sterkten. Dit onderwerp wordt niet genoeg naar waarde behandeld en toch verdient het de aandacht in hooge mate. De schrijver geeft de tactische regelen, die gevolgd moeten worden bij de berenning en bij den aanleg der eerste belegeringswerken. (Wordt vervolgd.) (Rev. d'A., Mars.)

Over de waarde van de veldversterking in toekomstige oorlogen. Het gewicht hiervan wordt betoogd op grond van de uitkomsten daarmede verkregen door den Generaal LEE in den Amerikaanschen burgeroorlog en van de Russische proeven met veldgeschut tegen veldschansen. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

De strategische grondslagen der divisie-manoeuvres. Aanmerkingen op de critiek dier manoeuvres, door den Luit.-Kol. HUNGERNÜHLER hieromtrent gegeven. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Theoretische beschouwingen over granaatkartetsen. Voor granaatkartetsen met schokhuis is, wanneer de tophoek des spreidingskegels grooter is dan 12° , de uitwerking tot of 1500 tot 2000 M. omgekeerd evenredig aan den tophoek. Voor de afstanden boven 2000 M. neemt de uitwerking van de granaatkartetsen met nauwe spreidingskegel in een sterke verhouding af wanneer ze een schokhuis voeren. In dat geval moet de tijdbuis aangewend worden. — De granaatkartets met dubbel werkende huis zou de granaat te velde met voordeel kunnen vervangen, ook in de zeldzaam voorkomende gevallen, dat op weerstandbiedende doelen moet worden gevuid. (Rev. d'A., Mars.)

Schrootkanonnen en snelvurende kanonnen. Algemeene beschouwing over de waarde van schrootkanonnen voor oorlogsdoeleinden. Voor het veldleger worden zij alleen in Noord-Amerika tegen de Indianen en door Engeland bij zijn expeditien gebezigd. Voor grachtsverdediging zijn zij uitmuntend; ook op vestingwallen kunnen zij goede diensten doen wegens het gemis aan plaats voor infanterie, alsmede in loopgraven tegen uitvallen en op etappen-stations tegen overvallingen. Van groote beteekenis zijn zij echter aan boord van schepen tegen torpedo-booten. Na deze beschouwing volgt een uiteenzetting van de twee hoofdtypes: die met draaiende en die met vaste loopen. Van eerstgenoemd type worden uitvoerige beschrijvingen met schetsen gegeven van de stelsels *Gatling*, *Holchkiss* en *Lowell*. (Wordt vervolgd.) (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Schietproeven te Spezia tegen samengestelde (*compound*) pantserplaten. (Met schetsen.) Nadat men op grond van de proef in Nov. 1882 in beginsel voor de *Italia* platen van het *compound*-stelsel had aangenomen, werd aan de firma's CAMMELL en BROWN de levering van een nadere proefplaat opgedragen, die aan de volgende voorwaarden moest voldoen: de platen moesten op een houten ruggesteun van 80 cm. bevestigd worden; een hardijzeren projectiel, uit het voorlaadkanon van 45 cm. tegen het midden der plaat geschoten met zoodanige lading, dat het in staat zou zijn, door een smeedijzeren plaat, van 1½ maal de dikte der *compound*-plaat te dringen, mag laatstgenoemde niet doorboren; terwijl, wanneer scheuren daarin ontstaan, geen stukken der plaat van den houten ruggesteun mogen gescheiden worden. — Beide platen hebben bij de proef van 17 Sept. 1883 aan de gestelde voorwaarden voldaan. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Over geschutbrons. In Spanje heeft men in het vervaardigen van vuurmonden van staalhard brons reeds groote vorderingen gemaakt. Voor groote kalibers stuitten men echter tot nu toe op het bezwaar, dat de tinvlekken moeilijk te vermijden waren. De Spaansche Kapt. FRIEHE meent echter, door toevoeging van ijzer, het middel gevonden te hebben, om de tinrijke gedeelten minder smelbaar te maken en tevens de vastheid, veerkracht en duurzaamheid te verhoogen. (Jahrb. A. u. M., Marz.)

V. Militaire administratie en intendance.

De militaire cantines. Beschouwingen over doel, nut en noodzakelijkheid, alsmede over de doelmatigste inrichting en beheer. (Jahrb. A. u. M., Marz.)

VIII. Militair onderwijs.

De voordracht van den Aarts hertog JOHAN SALVADOR. Uittreksel uit de voordracht "drillen of opvoeden" gehouden door genoemden prins in het *Wiener mil. Wiss. Verein*. (Sp. M., 15 Mars.)

Het leger als school. Bespreking der in Oostenrijk-Hongarije bestaande voorschriften met betrekking tot de vorming der manschappen, de wetenschappelijke ontwikkeling van het officierskorps en de practische oefeningen. Op de dringende noodzakelijkheid, in alle richtingen naar een goed doordacht en te voren vastgestelde plan te werk te gaan en het initiatief, d. w. z. den drang tot zelfhandelen, te ontwikkelen, wordt sterk de klemtoon gelegd. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 1.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Grondbeginselen voor de regeling der munitie-aanvulling bij de infanterie. Na de beginselen voor het meevoeren der munitie op marsch, en voor de aanvulling tijdens het gevecht behandeld te hebben, worden deze op een voorbeeld toegepast. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

Het africhten van de compagnie voor het gevecht. Uittreksel van een te Hanover verschenen Duitsch boekje, waarin het onderwerp op een eigenaardige wijze wordt behandeld, en waaruit de schrijver meent te mogen opmaken, dat de dienst en de oefening der infanterie in Duitschland niet zoo volmaakt is, als in Frankrijk dikwijls wordt ondersteld. (Sc. M., Févr.)

Twee nieuwe infanterieschoppen. Beschrijving der Engelsche infanterieschop, stelsel *Wallace*, en de in Spanje voorgestelde, stelsel *Diaz*. M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 1.)

Zwitserische proeven met het geweer *Rubin*. Onder mededeeling dat voor 1884 door den Bondsraad een crediet is toegestaan tot voortzetting van de proeven met de geweren van *ROBIN* en *HERLER*, kal. 8 mm., wordt een beschrijving gegeven van de munitie van eerstgenoemd wapen alsmede van de inrichting van den loop, gegevens verstrekt aangaande het arbeidsvermogen van het projectiel enz. (Allg. M. Z., N°. 10.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De beteekenis van het rennen voor de paardenfokkerij. (*Slat.*) (Schw. A. u. G., N°. 3.)

Uit den schoefsmid". Opmerkingen omtrent de verrichtingen en het werken van den hoef. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

Voorschriften voor het marcheeren van op zichzelf handelende cavalerie. Voorbereidende maatregelen. Marschorde. Regelmatigheid der gangen. Halten. Snelheid der marschen. (Sc. M., Févr.)

Het hoofdstel van het paard in theorie en practijk. Zeer ongunstige beoordeeling van het werk onder dezen titel verschenen. (Jahrb. A. u. M., März.)

De Russische cavalerie op haar tegenwoordig standpunt. Het doel der reorganisatie, welke de Russische cavalerie in de laatste jaren ondergaan heeft en nog voortdurend ondergaat, bestaat klaarblijkelijk hierin, de mogelijkheid te openen, dadelijk bij het uitbreken van een oorlog met Duitschland of Oostenrijk een zeer sterke cavaleriemacht zelfstandig het vijandelijke land te doen binnenvrukken, om zoodoende eenigszins te gemoet te komen in het bezwaar, dat de mobilisatie en concentratie van het leger in Rusland veel meer tijd vordert dan in de naburige staten. Bespreking der middelen, welke kunnen strekken om de Russische plannen te verijdelen, voorafgegaan door beschouwingen over de organisatie en de militaire waarde der Russische ruitery, vergeleken met de Oostenrijksche en hier en daar ook met de Duitsche. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 1.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De artillerie bij de manoeuvres der 4de divisie in 1883. (Verzolg.) (Schw. A. u. G., N°. 3.)

De uitwerking van het vuur. Verliezen door infanterie- en artillerievuur, in rekening te brengen bij de tactische oefeningen op de kaart. Getrokken uit een werk, in Duitschland verschenen onder den titel "oefening van het krijgsspel en het nut daarvan." (Sp. M., 1 Mars.)

De aanvullingsdienst der artillerie. (Stot.) Wijze waarop de dienst werkt. Het daarbij te bezigen personeel. Algemeen overzicht van de beginselen in dit opstel ontwikkeld. (Rev. d'A., Mars.)

Theoretische beschouwingen over granaatkartetsen. Zie onder IV.

De artillerie-schietterreinen bij Hammerstein en Gruppe. Plaats en uitgebreidheid van deze nieuwe schietterreinen. (Allg. M. Z., N°. 11.)

Het gebruik van de rijdende artillerie in verbanding met de cavalerie. Na de bedoeling uiteengezet te hebben, waarmede de rijdende artillerie door FREDERIK DEN GROOTE werd opgericht en de wijze van aanwending op het slagveld tijdens het gebruik der gladde geweren besproken te hebben, wordt medegedeeld dat het recht van bestaan na de invoering der getrokken geweren betwist, doch in den Fransch—Duitschen oorlog boven allen twijfel verheven is geworden. Hierna gaat men over tot uitvoerige beschouwingen over de hoeveelheid rijdende artillerie bij een zelfstandige cavalerie-divisie benoodigd en over de wijze waarop zij moet worden gebruikt. Men acht per brigade een batterij noodig. (Allg. M. Z., N°. 12—17.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Verdeelbare en draagbare bruggen. De firma DECAUVILLE heeft op de tentoonstelling van landbouwwerktuigen dergelijke bruggen van staal gebracht, die, volgens het oordeel van militaire ingenieurs, met eenige wijziging zeer geschikt zouden zijn voor het veldleger en op koloniale expeditiën. Het oorspronkelijke denkbeeld hiervan is afkomstig van den Majoor-ingenieur HENRY. (Sp. M., 1 Mars.)

Het genie-korps en het nieuwe reglement voor den dienst te velde. De schrijver geraakt na uitvoerige toelichtingen tot de slotsom, dat het

mogelijk is, op een deugdelijke wijze den dienst en den werkkring van de genie-officieren en de genie-troepen te regelen, zonder de bestaande organisatie te veranderen, zonder uitbreiding van personeel en zonder eenige meerdere kosten. (Sc. M., Févr.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

Onuitgegeven brief betreffende Gembloux-Wavre-Parijs. In dezen brief wordt de meening aangetroffen van den Generaal HULOT over de quaestie of de aankomst van den Generaal DE BOURMONT bij den Pruisischen generalen staf de verbondenen van hun schrik heeft doen bekomen en geheel of ten deele de verrassing, op zoo bekwame wijze door NAPOLEON I voorbereid, heeft doen mislukken. (Sp. M., 1 Mars.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (*Vervolg*) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

Geschiedkundige en militaire stukken getrokken uit de nagelaten papieren van den Generaal HULOT. De tirailleurs van den Po bij de voorhoede van het groote leger in 1805—1807. De oorlog in Spanje. De organisatie van het eerste bataljon jagers te voet in 1839. (Sp. M., 15 Mars.)

De zienwijze van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. Uit de *correspondance* de NAPOLEON I worden eenige mededeelingen gedaan, om te doen uitkomen de waarde die door NAPOLEON aan vestingen werden toegekend en het gebruik dat daarvan door hem bij zijn operatiën werd gemaakt. Hiertoe worden o. a. verscheidende instructiën medegedeeld, die aan bevelhebbers betrekkelijk het bezetten en versterken van plaatsen werden gegeven. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

LENNART TORSTENTON. Een krijgsgeschiedkundige studie. (*Vervolg*.) (Jahrh. A. u. M., März.)

De veldtocht van den Generaal GURKO over den Balkan in Juli 1877. (*Wordt vervolgd*.) (Jahrh. A. u. M., März.)

De Fransche Tongking-expeditie. Aardrijkskundige beschrijving van het oorlogstooneel. Geschiedkundig overzicht van de Fransche onderneming in Tongkin. (*Wordt vervolgd*.) (Jahrh. A. u. M., März.)

Saksen en Polen voor Weenen in 1083. Steunende op uitkomsten van nieuwere historische onderzoekingen, betoogt de schrijver, dat de gedurende bijna 2 eeuwen gehuldigde voorstelling als zou het alleen JOHAN SOBIESKI met zijn Polen geweest zijn, die in 1683 Weenen heeft gered, zeer overdreven is, en dat ook aan de Keizerlijken en de Saksers, met name ook aan den Hertog van Lotharingen, een groot gedeelte van den roem toekomt. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 1.)

De veldslagen bij Colombey-Nouilly en Noisseville. Beknopte beschrijving en vergelijkende beschouwing van deze gevechten. (*Wordt vervolgd*.) (Allg. M. Z., N°. 16—17.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (*Vervolg*.) Kleine veerkrachtige vervormingen van holle cylinders. Weerstand van buizen. De theorie van het versterken met ringen. (Rev. d'A., Mars.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Verscheidenheden. Een oefeningsmarsch van Italiaansche bergbatterijen. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

Vaertiendaagsche kroniek. Men betreurt het dat de wet op de regimentskinderen door de Kamer is aangenomen. — De eerste lezing van de wet

op de bevordering is aanstaande. — Van de wet op het koloniale leger zal voorloopig alleen, voor een beperkten tijd, de overgang van officieren van het veldleger bij de marine-troepen, in debat gebracht worden. Men voorziet hiervan een samensmelting van beide legers. — De bevorderingslijsten voor 1884 zijn openbaar gemaakt. Men hoopt dat de Minister er toe komen zal, het beginsel van bevordering bij keuze volgens ancienneteit in te voeren. (Sp. M., 1 Mars.)

Veertiendaagsche kroniek. Levensbericht van de Generaals SCHRAMM, BOREL en DE WIMPFEN. — De discussiën in de Kamer over de broodbereiding voor den troep hebben aan het licht gebracht, dat men, om den voor oorlogstijd noodigen voorraad beschuit nu en dan te kunnen vernieuwen, het meel voor het brood met beschuit mengde. Zoolang de troep dit niet wist, werd er niet over het brood geklaagd; thans vindt men het echter slecht. — Nu de voorraad equipementstukken compleet is, behoort de vervaardiging in groote fabrieken op te houden. (Sp. M., 15 Mars.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Algemeene artillerie-inspectiën. — Duitschland: De groote manoeuvres; aanwijzing van de korpsen; regeling van den bijzondere manoeuvres voor de cavalerie; belegeringsmanoeuvres, chocolade-buskruit. (Rev. d'A., Mars.)

Verscheidenheden. Cursus voor regimentscommandanten en andere hoofd-officieren, alsmede voor officieren van den generalen staf, aan de schietschool te Spandau. — De telegraphie in den oorlog in Egypte. — Electriche verlichting van oorlogschepen. — De photographie toegepast tot het opnemen van beschadigingen in de ziel der vuurmonden. — Het kanaal tusschen de Oost- en Noordzee. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over de maand November 1883. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Het doorboren van den Arl-berg. (Met schetsen.) Het doorboren van den 10270 M langen tunnel begon in Juni 1880 en zal hoogstwaarschijnlijk reeds in Mei 1884 voltooid zijn. Naar aanleiding van dezen buitengewoon korten tijd wordt een vergelijking gemaakt met de methode bij het doorboren van den St. Gothard-tunnel gevolgd. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Verscheidenheid. De nieuwe catalogus der bibliotheek van het Parijsche oorlogsdepot. (Allg. M. Z., N°. 10.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Generaal v. TUMPLING (Allg. M. Z., N°. 13)

Verscheidenheden. De oudste vaandels in het Koninklijk Pruisische leger. (Allg. M. Z., N°. 16.)

Verscheidenheid. De lichtstof van KORDIA. (Allg. M. Z., N°. 12.)

ERRATA voor N°. 3.

Bladz. 166, regel 9 v. o. staat: het gemeene strafrecht; lees: dan het gemeene strafrecht.

Bladz. 166, regel 6 v. o. staat: dan ontstaat; lees: ontstaat.

» 171, » 3 v. o. » kon; lees: kan.

» 173, » 7 v. b. » oisivete; lees: oisiveté.

» 177, » 14 v. b. » bepaalde categorie; lees: een bepaalde categorie.

BIJLAGE IV,
BENOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL. N°. 4.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 Februari—25 Maart 1884.)

a.) **BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.**

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de milit. student (arts) D. Romeijn.

Bij het 4de reg. vestingart., tot adj., de 2de luit. L. Nijhoff. Bij het korps genietroepen, tot adj., de 1ste luit. J. H. A. Mijsberg.

Verplaatst.

Van Doesburg naar Utrecht, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. C. de Mooij. Van het 3de reg. inf. naar Doesburg, de offic. v. gez. 2de kl. U. Riedel.

Gedetacheerd.

Bij het kol.-werfdepot, de 2de luits. W. Monhemius, van het 6de en P. W. v. Lonkhuyzen, van het 7de reg. inf.

Eervol ontheven.

Uit de betr. van adj., de 1ste luits. E. F. Delprat, van het 4de reg. vestingart. en A. E. von Brucken Fack, van het korps genietr.; eerstgenoemde op zijn verzoek.

In actieven dienst hersteld.

De offic. v. gez. 1ste kl. J. K. Stakman Bosse.

Op nonactiviteit gesteld.

De kapt. G. J. Couvee, van het 1ste reg. inf. en W. C. T. Kuyper, van het 4de reg. vestingart., alsmede de 1ste luits. J. C. van Teijlingen, van het reg. gren. en jag. en P. F. Peters, van het 1ste reg. inf.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

(Voor den tijd van 5 jaren), de kapt. T. W. J. Buys, van het 2de en de 1ste luit. H. O. Holwerda, van het 6de reg. inf.

Overgeplaatst bij het leger in N.-I.

De bij dat leger gedet. 2de luit.-kwart J. J. Vorwijnen.

Gepenstouneerd.

De dir. offic. v. gez. 2de kl. dr. A. F. Bauduin, van het pers. van den geneesk. dienst (onder toek. v. d. rang van dir. offic. v. gez. der 1ste kl.) en de luit.-kol. J. C. E. graaf van Lijnden, beiden op hunne aanvrage; alsmede de navolgende hoofd- en verdere officn. op nonact., de maj. der cav. jhr. P. E. van de Merwede Quarles van Ufford, (onder toek. v. d. rang van luit.-kol.); de kpts. R. H. Eijsonius de Waal, van den gen. staf, G. S. A. de Ronde, van het wapen der inf., en J. N. A. Schneiders van Greijffenswert en S. J. A. de Quertenmont, beiden van het wapen der art.; alsmede de 1ste luit. der inf. L. L. P. Mond, (onder toek. v. d. rang van kapt.), en eindelijk (voor den tijd van 5 jaren), de 1ste luit. F. J. van der Putt en de 2de luit. C. Albarda, beiden van het wapen der cav.

Afgevoerd als vermoedelijk overleden.

De 1ste luit. R. A. X. van de Wall, van het korps pont.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. J. C. Leijds en de 2de luit. der inf. G. Pieters, beiden op nonact.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen, resp. van het Comm. Kruis met plague van de Mil. orde der Ontv. van O. L. V. van Villa Viçosa en van het Comm. Kruis met plague der Mil. orde van O. H. Jezus Christus, door Z. M. den Koning van Portugal geschonken, aan 's Konings adj., de kol. H. J. baron Taets van Amerongen en de maj. A. C. baron Bentinck.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Gedetacheerd bij het leger h. t. l.

(Voor den tijd van 5 jaren), de 1ste luit. der inf. H. F. V. M. Schwing.

Overleden gepenstouneerden.

De kapt. P. A. I. Gosenson, den 20sten Februari 1884; de kapt. K. A. Madlener, den 3den Februari 1884; de 1ste luit. C. G. A. v. Essen, den 3den Januari 1884.

4.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de tijd. offic. v. gez. 2de kl. F. Preitner.

Bij het wapen der artillerie. Tot onderopziener over den wagenwerkers- en kuiperswinkel bij den art.-constr.-winkel te Socrabaja, de gepasport. artilleriewerkin. 1ste kl. G. L. Hermans.

Bevorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot dirig. offic. v. gez. 2de kl., de offic. v. gez. 1ste kl. W. J. J. Zuur.

Geplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IVde afd., de 2de luit. C. de Waal.

Bij de militaire administratie. Bij den raad van adm. van het subsistentenk. te Batavia, de 1ste luit.-kwart. C. J. C. van Goor.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. H. Groothoff, onlangs uit Nederland aangekomen, als bestemd voor den dienst hier te lande. Bij het garn. te Salatiga, de offic. v. gez. 2de kl. D. E. Sulzer, onlangs uit Nederland aangekomen, als bestemd voor den dienst hier te lande voor den tijd van vijf jaren.

Bij het wapen der infanterie. De kapt. J. H. Derks te Soerabaia.

Bij het 6de bat., de kapt. A. van den Briel.

Bij het 9de bat., de 1ste luit. G. P. de Neve, onlangs van gedet. uit Nederland teruggekeerd.

Bij het 12de bat., de 1ste luit. W. F. Luijtjes, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

Bij het 14de bat., de kapt. W. Boissevain en de 1ste luit. J. C. P. Mossel, resp. onlangs van verlof en van gedet. uit Nederland teruggekeerd.

Bij het 17de bat., de 1ste luit. G. F. Soeters, onlangs van gedet. uit Nederland teruggekeerd.

Bij het 18de bat., de 1ste luit. J. M. Henning en de 2de luit. J. Adama van Scheltema.

Bij het subsistentenk. te Batavia, de 1ste luit. J. F. Breijer, onlangs van gedet. uit Nederland teruggekeerd. Bij het suppletiedepot te Meester-Cornelis, de 1ste luit. A. E. C. V. H. Veerman.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 1ste comp. (1ste veldbatt.) te Batavia, de 2de luit. F. A. de Neve. Bij de 9de comp. (3de comp. vestingart.) te Batavia, de 2de luit. D. J. Alberti. Bij de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia, de 2de luit. C. H. Carbin. Bij de 15de comp. (5de comp. vestingart.) te Willem I, de 2de luit. G. E. Hoffmann, allen onlangs uit Nederland aangekomen, als bestemd voor den dienst hier te lande.

Bij het wapen der genie. Bij het gewest. geniebureau te Willem I, de 1ste luit. der inf. V. E. J. Muijwijk, onlangs gedet. bij het wapen der genie. Bij de werken te Bandjermassin, de 2de luit. L. H. F. Wackers.

Overgeplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij den raad van adm. te Ngawi, de 1ste luit.-kwart. J. van der Plank, van dien te Tjilatjap. Bij de int. te Samarang, de 1ste luit.-kwart. J. G. de Raad, van den raad van adm. te Ngawi. Bij de int. in Atjeh, de 2de luit.-kwart. J. F. L. Schneider, van den raad van adm. te Palembang. Bij den raad van adm. te Palembang, de 2de luit.-kwart. O. F. Reimmann, van dien van het subsistentenk. te Batavia.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 1ste kl. H. Dreitenstein, van den geneesk. dienst ter Oostkust van Sumatra. Bij den geneesk. dienst ter Oostkust van Sumatra, de offic. v. gez. 2de kl. D. Wafelbakker, van het garn. te Soerabaia. Bij het garn. te Soerabaia, de offic. v. gez. 2de kl. dr. H. Groothoff, van het hosp. te Weltevreden.

Bij het wapen der infanterie. De kapt. K. K. A. J. Schneider naar Buitenzorg; de 1ste luits. A. Dekker en C. F. R. Manger naar Weltevreden; van Atjeh, de 1ste luit.-adj. W. P. Wetselaar.

Bij het 2de bat., de 2de luit. J. W. L. de Booij, van de garnizoenscomp. van Bantam.

Bij het 3de bat., de 2de luit. S. Hoodt, van het 3de depotbat.

Bij het 12de bat., de 1ste luit. L. P. F. Schimpf, van het 8ste bat.

Bij het garnbat. van Atjeh, de 2de luits. H. G. Baudoin en H. Gout, beiden van het garnbat. van Palembang. Bij het garnbat. van Palembang, de 1ste luit. J. Borman de Munck, van het 3de depotbat. Bij het subsistentenk. te Batavia, de 2de luit. G. Reeling Brouwer, van het 1ste depotbat.

Bij het wapen der genie. De 1ste luit. K. J. Leeflang naar Padang en de 1ste luit.-adj. A. J. O. Groeneveld naar Atjeh.

Afgelost.

Van Atjeh, de kapt. der art. D. Moreau en de 1ste luit. der art. C. Schippers.

In activiteit hersteld.

De kapt. J. H. Derks en de 2de luit. B. A. A. de Vlaminck, zijnde eerstgen. in verband daarmede geplaatst bij het 13de bat.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den kapt. der inf. J. H. de Bruyn; aan den offic. v. gez. 1ste kl. H. van Dam; aan den kapt. der inf. L. W. J. J. Ramaer.

Eervol ontslagen.

De kapt. der inf. J. van Vulpen en W. Dumortier; de 1ste luit. der art. E. H. Frankamp; de 1ste luit. der inf. J. Rozenraad; de kapt. der inf. J. P. Smith; de 1ste luit. der inf. C. F. Remy.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. G. Ch. A. Keijzer, te Banjoe-Biroe, den 30sten December 1883; de offic. v. gez. 2de kl. bij den geneesk. dienst B. Wartena, (met verlof), te Havelle (prov. Drenthe), den 30sten Januari 1884.

a.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luits. ter zee 2de kl. C. F. A. Gregory en A. G. J. Kroef.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Als commt. van het stoomschip *Marnix*, de kapt.-luit. ter zee W. J. N. Nolthenius. Op het stoomschip *Marnix*, de luit. ter zee 1ste kl. L. J. Cambier. Op het opleidingschip *Adm. v. Wassenaer*, de luit. ter zee 1ste kl. G. H. van Steijn en de luit. ter zee 2de kl. T. M. A. Mathon. Op het opleidingschip *Anna Paulowna*, de luit. ter zee 2de kl. jhr. J. F. C. Coortzen de Kock. Op de kweekschool voor zeevaart te Leiden, de luits. ter zee 2de kl. C. J. G. de Booij en L. Roosenburg.

Bij den geneeskundigen dienst. Op het stoomschip *Marnix*, de offic. v. gez. 2de kl. J. H. F. Bozon. Op het opleidingschip *Adm. v. Wassenaer*, de offic. v. gez. 2de kl. J. J. Borst. Op de brik *Pollux*, de offic. v. gez. 2de kl. J. C. H. H. Mackay.

Op nonaactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee C. E. Uhlenbeck; de kapt.-luit. ter zee P. le Comte, komende uit O.-I.; de luit. ter zee 1ste kl. C. Vreede, komende uit O.-I.; de luits. ter zee 2de kl. G. L. Goedhart, G. C. D. baron van Hardenbroek, S. Woldringh, L. A. van Asperen van de Velde, H. Velthuyzen en J. C. Jeekel, (de 4 eerstgenoemden komende uit O.-I.)

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. J. J. van Diemen, komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. H. J. van Rhijn, komende uit O.-I.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. J. C. P. Kraijenhoff van de Leur, op 22 Maart per particulier stoomschip *Voorwaarts*.

Bij de mariniers. De 1ste luit. A. J. Pachlig, op 22 Maart per particulier stoomschip *Voorwaarts*.

Outslagen.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. J. van Herwaarden.

Eervol outslagen.

Bij het korps zee-officieren. De adelborst 1ste kl. H. P. J. Tutein Nolthenius, op verzoek.

Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. J. H. Wouters.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. C. C. Hamacher, voor den tijd van 5 jaren.

Overleden.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee C. L. van Woelderren.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, continuing the document's content.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Third block of faint, illegible text, likely a subtitle or a specific section heading.

Fourth block of faint, illegible text, possibly a list of items or a detailed description.

Fifth block of faint, illegible text, continuing the list or description.

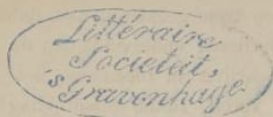
Sixth block of faint, illegible text, possibly a concluding paragraph or a note.

Seventh block of faint, illegible text, likely a signature or a date.

Eighth block of faint, illegible text, possibly a footer or a reference.

Ninth block of faint, illegible text, continuing the footer or reference.

Tenth block of faint, illegible text, possibly a final note or a page number.

HET INFANTERIEVUUR

DOOR

J. VAN DAM VAN ISSELT.

(*Vervolg en slot van N°. 4, bladz. 241.*)

De voorgaande grepen kunnen volstaan om het karakter van het werk des heeren ROTHPLETZ te doen kennen. Noode ontzeggen wij ons het genoeg aan zijn hand nog menig belangrijk onderwerp op het gebied van het infanterievuur te onderzoeken. Bij het afscheid vergunne men ons slechts bij een enkel punt nog eenige oogenblikken stil te staan. Het komt voor in het hoofdstuk, waar de Schrijver de middelen bespreekt, die de uitwerking van het eigen vuur verhoogen, van het vijandelijk vuur verminderen. Hij onderzoekt, hoe daartoe, naar de een of andere zijde, kunnen inedewerken de aanvulling der munitie, de bepaling van den afstand, de keuze der stelling, de dekkingsmiddelen, de vuurleiding en de vorm der opstelling.

Dat laatste punt vooral wordt grondig onderzocht. Natuurlijk komt de bekende vraag omtrent den aanval met een zwakke of sterke tirailleurlinie op het tapijt. Onvoorwaardelijk verwerft een dichte tirailleurlinie de voorkeur. Maar juist dat antwoord schenkt den Schrijver aanleiding tot een nieuwe vraag: welke middelen kunnen gebezigd worden om de verliezen eener sterke tirailleurlinie te verminderen, met behoud van het volle vuurvermogen? Daartoe oppert hij een voorstel, waarvan wij in het begin reeds terloops melding hebben gemaakt. De heer ROTHPLETZ beveelt aan om de tirailleurlinie, met twee of met vier gelederen, voorwaarts te doen rukken. De manschappen van een of van twee rotten moeten daartoe achter elkander plaats nemen, waardoor, gelijk de Schrijver het noemt, »rottencolonne» ontstaat.

Door dien vorm komen in de linie wijde openingen. De verliezen zullen daardoor belangrijk verminderen, terwijl de voorlieden hunne achterlieden beschermen. Ook zullen de projectielen, die zich op de korte afstanden, in vlakke banen bewegen, doorgaans over de hoofden van alle manschappen

eener rottencolonne heengaan, wanneer zij de voorlieden niet treffen. De ervaring toch leert, dat, in gesloten orde en met een standvastig aantal manschappen in front, de linie op twee gelederen niet dubbel zoo veel, maar gemiddeld slechts 2—4 $\frac{1}{2}$ meer verliezen ondervindt dan de linie op één gelid.

Met zijn voorstel brengt de Schrijver in toepassing het grondbeginsel, dat nauwe vereeniging wil bij het vuren, ruime verspreiding bij het bewegen, om daardoor aan troepen, die weinig trefkans aanbieden, een krachtige vuuruitwerking te verschaffen.

Zoover wij weten, is het voorstel om de tirailleurlinie met twee of vier gelederen voorwaarts te doen rukken nog nimmer in dien bepaalden vorm gedaan. Wel kan men enkele voorloopers van dat denkbeeld aanwijzen. Zoo, om een voorbeeld te noemen, geeft de Russische Generaal LEER in overweging om de manschappen, in de gesloten orde, niet meer arm aan arm te plaatsen, maar openingen tusschen de rotten te laten. Doch hij heeft daarbij de afdeelingen op het oog, die de tirailleurlinie volgen. De heer ROTHPLETZ daarentegen wil het voorwaarts gaan der linie zelve op twee of vier gelederen tot regel verheffen. Hij verklaart zich met nadruk als een warm voorstander daarvan, al ziet hij 't gevaar niet over het hoofd dat de flanken dreigt der afdeelingen van vier man, die elkander op ongeveer een pas volgen. Die bedenking acht hij voor de practijk van minder gewicht, omdat het vuur tegen een vooruitsnellende tirailleurlinie zelden de nauwkeurigheid in het richten veroorlooft, die noodig is om de rottencolonne in de flank te nemen. Op afstanden boven de 600 M. zijn de openingen weinig zichtbaar. Op de kleinere afstanden zal het groot aantal kleine doelen de concentratie van het vuur tegen de flanken van enkele afdeelingen genoegzaam belemmeren. De gewoonte om in den aanslag recht vooruit te vuren zal het overige doen. Nog andere oorzaken werken de verstrooijing van het vuur des verdedigers in de hand. Zal een aanval gelukken, zoo gaat de heer ROTHPLETZ voort, dan mag het front van den verdediger dat van den aanvaller niet overtreffen. De aanvaller zal veeleer trachten de stelling van den verdediger te overvleugelen en te omvatten. Er zal in beide gevallen alzoo weinig gelegenheid voor den verdediger bestaan om zijn vuur te concentreeren.

De Schrijver beperkt zich intusschen niet tot deze algemeene beschouwingen. Getrouw aan zijn methode, wendt hij zich tot de uitkomsten der waarneming, die opgenomen zijn in een tabel, welke hieronder volgt. Daarin treft men aan de vermoedelijke uitwerking van het vuur tegen een tirailleurlinie:

- a. op één gelid met een man per meter in front;
- b. op twee gelederen, dus met een man per twee meter in front;
- c. op vier gelederen, dus met een man per vier meter in front.

Voor de afstanden van 300 tot 600 M. is een dubbele opgave, waarvan de eerste de uitkomsten aanwijst met, de tweede, met de opgaven voor

alle volgende afstanden, de uitkomsten zonder concentratie van het vuur tegen de rottencolonnas.

Vernoedelijk aantal treffers per 100 schoten tegen een tirailleurlinie.

Afstand.	Aantal gelederen.			
	M.	Een.	Twee.	Vier.
300	84	85	86	
400	72	75	78	
500	60	62	64	
600	48	48	48	
300	84	68	66	
400	72	60	59	
500	60	51	50	
600	48	41	38	
700	36	30	24	
800	30	20	17	
900	25	17	13	
1000	21	15	10	
1100	17	12	8	
1200	13	9	7	
1300	10	8	5	
1400	8	6	4	
1500	6	5	3	
1600	5	4	2	

Een oppervlakkige beschouwing leert reeds, dat, bij concentratie van het vuur, de twee en vier gelederen, tusschen 300 en 600 M., eenigszins grootere verliezen ondergaan, maar dat, zonder die concentratie, de verliezen op de kleinere afstanden met $\frac{1}{4}$ a $\frac{1}{3}$, op de grootere met $\frac{1}{2}$ a $\frac{1}{3}$, eindelijk zelfs met de helft verminderd worden.

Van het dubbele cijfer, voor de afstanden van 300 tot 600 M., nemen wij het laagste. Daarmede blijven wij in overeenstemming met onze voorgaande beschouwingen omtrent het juistheidsschot. Met den Schrijver achten wij dus de concentratie van het vuur tegen de groepen van twee of vier man uitzondering; met hem nemen wij aan, dat de manschappen in het gevecht doorgaans recht vooruit in den aanslag zullen vuren.

Wel kunnen wij onze voorgaande bedenkingen tegen de tabellen niet geheel ter zijde schuiven. Een verlies b.v. van $84\frac{1}{2}$ op 300, van $48\frac{1}{2}$ op 600, van $25\frac{1}{2}$ op 900 M. moge aan bedenkingen onderhevig zijn, dat is hier van minder gewicht. Op 't oogenblik zijn de absolute verliezen niet de hoofzaak, maar wel de betrekking tusschen de verliezen in de verschillende orden. Die betrekking pleit met kracht ten gunste van de twee- of viergelederenstelling.

Gaarne erkennen wij, dat, bij de eerste kennismaking, het voorstel van den heer ROTHPLETZ op ons een aantrekkelijk vermogen heeft gehad. Wie zou niet gaarne met beide handen een eenvoudig middel aangrijpen, waardoor hij bij den aanval 250 a 500 man, dus een tot twee compagnieën per duizend man besparen kan, die vallen onder 's vijands vuur. Ook in andere tijdschriften heeft het voorstel van den heer ROTHPLETZ de bijzondere aandacht tot zich getrokken en bijval gevonden.

En toch, in weerwil van dat alles, hebben wij bij slot van rekening overwegende bezwaren ontmoet. Dit dringt ons, nader rekenschap te geven van dit ons eindoordeel. Ja, wij vermeenen zelfs goed te doen met anderen te waarschuwen voor de verleiding, waarvan wij en verscheidenen met ons, bij ondervinding, de gevaren leerden kennen.

Op den voorgrond stemmen wij toe, dat de bedoelde colonnevorm somtijds met vrucht aangewend kan worden om de verliezen der tirailleurlinie te verminderen. Zoo b.v. zal het op sommige terreinen mogelijk zijn om in dien vorm groepen of deelen van groepen gedekt voorwaarts te brengen; soutiens of andere afdeelingen achter de tirailleurlinie met verdubbelde rotten, soms met vermeerderde afstanden tusschen de naast elkander geplaatste manschappen, gedekt op te stellen of te bewegen. De Schrijver deed een nuttig werk, toen hij de doelmatigheid aantoonde, die in 't algemeen smalle colonnes en dunne liniën bezitten. Maar wij gelooven, dat hij te ver gaat, als hij de beweging der tirailleurlinie op meer dan een gelid tot regel wil verheffen.

Vooral tegen de viergelederenstelling hebben wij de ernstigste bedenkingen. Wel is het duidelijk, dat de grootere tusschenruimten het aantal toevaltreffers aanzienlijk verminderen zullen, terwijl bij vier gelederen een man drie achterlieden, bij twee gelederen een man slechts een achterman beschermt, doch de verliezen nemen niet af in dezelfde reden, waarin de grootte der openingen in de linie toeneemt. Bij de opstelling op een, twee of vier gelederen, nemen achtereenvolgens vier, twee of een man per $\frac{1}{4}$ meter plaats. Nu bewegen, gelijk de tabel aanwijst, de verliezen bij de viergelederenstelling zich ongeveer tusschen drievierde en de helft, de verliezen op twee gelederen tusschen vijfzede en tweederde van de verliezen, die de linie op een gelid ondervindt. Het voordeel der viergelederenstelling is dus weinig grooter dan dat der twee gelederen. Op 300 M. bedraagt de winst $2\frac{1}{2}$, op 600 M. $3\frac{1}{2}$, op 900 M. $4\frac{1}{2}$, op 1200 M. $2\frac{1}{2}$.

De keuze is dus niet twijfelachtig, als men het denkbeeld van den Schrijver voor verwezenlijking vatbaar acht. Reeds zeer spoedig zijn de grenzen bereikt van de voordeelen, die het eenvoudige en vernuftig gevonden middel verschaft, om bij 't voorwaarts rukken door den vorm der opstelling de uitwerking van 's vijands vuur te verzwakken. Dat stemt reeds tot eenige omzichtigheid. Deze blijkt vooral noodig, als men zich de bijzonderheden der uitvoering voor den geest roept.

Het beurtelings samentrekken tot twee of vier gelederen gedurende den

marsch, en het verspreiden bij het halt maken kosten tijd en inspanning, die met het aantal gelederen meer dan evenredig toenemen. Eerst op het gevechtveld, waar de orde door verliezen en versterkingen voortdurend gewijzigd of verbroken wordt, zullen die bezwaren der uitvoering zich in hun volle gewicht doen gevoelen. De manschappen vergeten in de tirailleurlinie hun nummer, of wel dat nummer verliest spoedig zijn beteekenis, zijn waarde.

Toch zullen er voor de uitvoering vaste regelen moeten gegeven worden. Zoo kan b.v. het bevel luiden: »met enkele" of »met verdubbelde rotten", »met twee" of »met vier gelederen voorwaarts". Zal er niet spoedig verwarring ontstaan, wanneer hier geheele rotten verdwijnen, daar nieuwe rotten de openingen aanvullen, elders afdelingen door elkander gemengd zijn? Men beveelt met verdubbelde rotten voorwaarts te gaan, maar de verliezen zijn zoo geducht geweest, dat het bevel meerendeels slechts twee gelederen doet verschijnen. Of wel, hier gaat een man, elders gaan twee, verder drie, enkele malen slechts vier man achter elkander. Men beveelt daarom »op twee gelederen voorwaarts", maar een dergelijke onregelmatigheid in de opstelling en dezelfde onzekerheid omtrent voor- en achterman zullen zich dan herhalen.

Om die moeilijkheden te ontzeilen, laat men de groepscommandanten de voorlieden aanwijzen. Maar dan vaart men van Scylla naar Charybdis. Immers zullen de groepscommandanten, bij al 'tgeen zij in 'tgevecht te doen hebben, niet altijd daarop acht kunnen slaan dat de aangewezenen werkelijk vooruitgaan. Is het niet bedenkelijk, hunne aandacht van 't hoofddoel af te leiden door hun zware taak nog verder te belasten? Bij elken sprong voorwaarts, zullen nieuwe voorlieden noodig zijn. Elke beweging voorwaarts eischt dus nieuwe voorbereiding.

De bedenkingen nemen blijkbaar toe, naarmate men zich levendiger in de werkelijkheid verplaatst.

Maar, vragen sommigen wellicht, waarom die opstelling ook doctrinair aan vaste regelen onderworpen? Waarom haar niet overgelaten aan de manschappen? Deze zullen uit eigen beweging wel het middel aangrijpen, wanneer hun daartoe vrijheid wordt verleend. Wij antwoorden hun, die zoo spreken, dat met die vrijheid, bij elken sprong voorwaarts, spoedig groote wanorde in de linie zou ontstaan. Een heen-en-weer loopen der manschappen zou de kracht der beweging voorwaarts spoedig verlammen. Hier zouden enkele manschappen blijven liggen..... omdat zij nog geen achterlieden hebben; elders zouden manschappen, op het bevel voorwaarts, zich achterwaarts begeven..... om plaats te nemen achter hun voorman. Nu eens zouden zich enkele manschappen of rotten vooruit begeven, dan weer drie tot vier, ja meerdere rotten, in kluwen verward, achterblijven. Doch er is meer. Onze ernstigste bedenkingen zijn van moreelen aard.

Zoodra in de linie de helft of drievierden der manschappen vrijheid hebben zich achter elkander te verschuilen, zal er spoedig aarzeling ontstaan bij het

voorwaarts rukken. De persoonlijke verantwoordelijkheid van alle manschappen wordt verzwakt. Er worden hun tal van voorwendsels en uitvluchten geboden om te wachten als het »voorwaarts» klinkt. Wie toch is de voorman? Hij viel. Zijn opvolger even zoo. Zal nu een derde het initiatief nemen, als hij onder een moorddadig vuur voor een oogenblik veilig gedekt ligt? Dat is meer dan men gemiddeld van den gewonen soldaat verwachten mag.

Om de verliezen te verminderen worden de manschappen beschermd. Maar juist daardoor brengt men hen in verzoeking en verzwakt men hun moreel. En wanneer wij zoo oordeelen, dan geschiedt dat in het geheel niet omdat wij laag nederzien op den soldaat. Integendeel. Wij waardeeren hem zeer hoog, wij verwachten zelfs veel van den Nederlandschen soldaat. Menigmaal hebben zijn stille deugden onzen verbied gewekt en ons de overtuiging geschonken, dat onze soldaten inderdaad de mannen zijn, van wier dapperheid de officieren, die hen aanvoeren, een gedeelte van hun roem te verwachten hebben.

Maar al is dit onze meening, zij mag onze oogen niet sluiten voor de werkelijkheid. Wilskracht, eer- en plichtsgevoel zijn geen standvastige, evenmin grenzenlooze, minder nog onafhankelijke grootheden. Het tegendeel is waar. Zij wisselen in ieder mensch met den tijd en met de omstandigheden. De spankracht dier zedelijke drijfveeren bereikt bij den soldaat spoediger haar maximum-vermogen dan vele schrijvers van degelijke leerboeken over de tactiek aannemen. De tactische oefeningen op de kaart en in het veld zijn in dat opzicht een gevaarlijke leerschool.

»Derselbe Mann, welcher bis zum Umfallen marschiert, ihn bringt weder Ruf und Pfiff, noch Befehl und Kommando, nicht einmal wiederholtes heldenmüthiges Beispiel des Offiziers hinter der schützenden Deckung fort, um sich durch einen bestrichenen Raum nach vorwärts zu begeben, und derselbe Unteroffizier, welcher durch lange Dienstzeit den Ruf eines tüchtigen Soldaten genießt und aus einem andern Kriege bereits wegen Tapferkeit ausserlich ausgezeichnet heimkehrte, der moralische Ueberlegenheit besitzen soll und zu der Ehre berufen ist, das Symbol der Treue und aller militärischen Tugenden in der Gefahr hochzuhalten, legt sich mit der Fahne nieder, sobald der Offizier nicht wacht oder nicht mehr wachen kann, und nur dann flattert das Heiligthum über dem Schlachtfelde, wenn das Kommando »Fahne hoch» den Träger auf Augenblicke an seine Pflicht zurückruft. Nur auf Augenblicke. Bald unterliegt wieder der thierische Egoismus, der Stoff siegt über die Seele, Offiziere und Führer fallen, immer verderbender wird das Feuer, Leichen stürzen über Leichen». Ziedaar den waren toestand op het gevechtveld, waarmede men goed zal doen, rekening te houden. In die beschouwing klopt de polsslag van het leven; in die stem hoort men den man spreken, die den krijg bij ervaring kent. Wil men de werkelijkheid op heeterdaad betrappen, dan luistere men naar de woorden,

bij een aanval der Duitschers in 1870, door den aanvoerder van een soutien tot zijn bataljonscommandant gericht: »Ich melde gehorsamst, dass mein Zug mir nicht mehr folgt. Er liegt nieder. Ich bin wiederholt vorgesprungen, es hat nichts geholfen».

Zulke feiten doen een dieper en juister blik slaan in de ware toedracht van zaken dan lange redeneeringen (1).

Wij gelooven goed te doen, hier met eenigen nadruk het moreele element recht te doen welervaren bij de behandeling van een tactisch vraagstuk. In vollen vrede wordt dat wel eens verzuimd. Dan vallen uit de keten der redeneeringen de schakels der gemoedsaandoeningen weg. De gevolgen liggen voor de hand.

Dat ook heeft ons getroffen in het voorstel om de tirailleurlinie op twee of meer gelederen voorwaarts te brengen. De manschappen zullen daarin slechts een middel zien om zich achter elkander te dekken, een stelsel dus waarbij het op de verhooging der persoonlijke veiligheid is gemunt.

Dat schuilen achter elkander, vooral wanneer de rottencolonnes niet op bevel gevormd worden, zal derhalve niet alleen den voortgang stremmen en aarzeling wekken, maar het zal ook demoraliseerend op den soldaat werken, die op zijn standpunt het doel der opstelling niet zal begrijpen, veel minder zal kunnen waardeeren.

Onze slotsom luidt dus als volgt: De materieele voordeelen wegen niet op tegen de moreele nadeelen; er is materieele winst met een moreel verlies, en bij slot van rekening een nadeelig saldo.

Wij sluiten hiermede de reeks onzer beschouwingen. Bij voorkeur roerden wij die punten aan, welke op dit oogenblik ook voor onze infanterie van bijzonder belang zijn.

Wij aarzelen niet onverholten onze ingenomenheid te betuigen met de grondige onderzoekingen van den Schrijver. Aan zijn rijke kennis en scherpzinnigheid zijn wij een milde bron van licht verschuldigd, dat uitnemende diensten bewijst bij alle hoofdvragen omtrent het infanterievuur.

Met voordacht herhalen wij dat hier. Het ligt toch in den aard der zaak, uitvoeriger stil te staan, waar verschil van meening aanwezig is dan waar overeenstemming gevonden wordt.

Daardoor vermeenen wij zelfs in den geest van den geëerden Schrijver gehandeld te hebben.

(1) Een merkwaardige bijdrage tot de kennis van den werkelijken gang van zaken in het gevecht levert v. LUDWIGSHAFEN-WOLFF in zijn geschiedenis van het 1de Garderegiment te voet. Daarın gewaagt hij — zeer te recht en zeer karakteristiek — met den hoogsten lof van de zeldzame koelbloedigheid van den sergeant-achterpachutter der 4de compagnie Schutz, omdat deze in den slag van St-Privat het vizier liet veranderen, toen hij bemerkte dat op 400 pas al zijn manschappen het standvizier van het zondnadelgeweer gebruikten. Dit en meer dergelijke voorbeelden, aan de werkelijkheid ontleend, zijn levens bijzonder geschikt om den warmen voorstanders van het jointheidschot een verkwikkende en heilsame verkoeling aan te bieden.

In het voorwoord van een zijner werken, zeide hij o. a.: »Ich habe für mich gearbeitet, aber der Zweck, den ich mir vorgesetzt, ist erfüllt, wenn nicht ich, sondern der jüngste meiner Kameraden Recht behalt". Deze getuigenis was een krachtige aansporing om, zonder omwegen, vrijmoedig onze meening uit te spreken. Doch, wanneer wij daarom onze bedenkingen ook al niet achterwege lieten, zoo was 't ons geenszins te doen om voor het persoonlijk recht te pleiten, maar om de waarheid, en daarom alleen. Elke zaak, elke maatregel, vooral op het gebied der tactiek, heeft zijne eigenaardige voor- en nadeelen. Elk doel is er doorgaans langs verschillende wegen bereikbaar, waarvan ieder zijn eigen hinderpalen heeft. Elk tactisch vraagstuk biedt dan ook meer dan eene oplossing. Men vergeve ons deze algemeene waarheden, die wij alleen uitspreken om rekenschap van ons standpunt te geven en daardoor duidelijk te doen uitkomen, dat wij niet gesproken hebben van den katheder der onfeilbaarheid, dien zoo menig beoordeelaar in overmoed beklimt. Wij zouden ons doel voorbij zijn gestreefd, indien eenige bedenkingen, door ons geopperd, al ware 't slechts bij een onzer lezers, de waarde van den arbeid der heeren ROTHPLETZ hadden verminderd. Overal waar wij, tegenover diens meeningen en inzichten, onze opvattingen en gevolgtrekkingen met de noodige gronden hebben geplaatst, daar blijve het den lezer overgelaten te overwegen en te beslissen.

Onze bedenkingen waren doorgaans even zoo vele aansporingen om den heer ROTHPLETZ zelf te gaan hooren.

Het vuur der infanterie is in de laatste jaren niet slechts een zeer belangrijk, maar ook een zeer omvangrijk vraagstuk geworden. Mochten sommigen onzer kameraden door deze regelen worden opgewekt om dat vraagstuk, aan de hand van den heer ROTHPLETZ, in behandeling te nemen, en daarna eenige voordrachten te wijden op de wetenschappelijke bijeenkomsten, dan zouden wij ons hoofddoel hebben bereikt.

Gelijk wij in den aanvang ons gewend hebben tot de bijlagen in het Aanhangel, zij 't ons vergund thans, aan het slot van dit opstel, een beroep te doen op het voorwoord van den Schrijver, en daarmede het bewijs te leveren, dat ons doel zich bevindt in de richting van zijn wenschen.

Daar toch schrijft hij:

»Es wird nun Sache der Schiessschulen und dann der Wiederholungskurse sein, einerseits die Probleme des Infanteriefeuers, deren Lösung mein Vortrag durch Berechnung und Schlussfolgerung anstrebt, in fortgesetzten, verstandnissvoll geleiteten Versuchen zu »erschiessen", anderseits die Schüler durch Uebungen, welche dem Kriegsbilde möglichst angepasst sind, für ihre Aufgabe vorzubereiten".

En hij vervolgt: »Die »Schiesskunst" findet in der Ausbildung von »Präzisionsschützen" wohl ein dankbares Feld, aber nicht den vollen Abschluss; das Gefecht stellt an die Bataillone noch andere Aufgaben als der Scheibenstand an die Schützenmeister.

Die Schiesschulen sollen die Offiziere und Unteroffiziere befähigen, DAS FEUERTRAGERE ABTHEILUNGEN in allen Gefechtslagen, mit Bewusstsein, SACHGEMÄSS ZU LEITEN und die Truppen in und zum Feuer in zweckmassiger Art zu schaaren und zu führen".

Wij hebben daar slechts eene opmerking bij te voegen. In ons leger behoeft die taak niet, als in Zwitserland, uitsluitend tot de schietschool beperkt te blijven. Zij kan in elk garnizoen, zoo niet geheel, dan althans voor een groot gedeelte volbracht worden.

Volgens de jongste voorschriften is in Frankrijk bij elk regiment infanterie een kapitein belast met alles wat in verband staat tot de theoretische en practische beoefening van het infanterievuur.

Dien maatregel achten wij zeer nuttig, vooral gedurende het overgangstijdperk, waarin wij ons thans bevinden. De aanwezigheid in een korps van een officier, die, gedurende eenige jaren, al zijn krachten wijden kan aan de studie en het werkladig gebruik van het infanterievuur, kan op doeltreffende wijze bijdragen tot volle ontwikkeling van het ontzettend vermogen, waarover de infanterie in de laatste decennia der negentiende eeuw op het slagveld zal kunnen beschikken.

Kampen, December 1883.

J. VAN DAM VAN ISSELT.

Litteraire
Sociëteit
(Gronning)

BESCHOUWINGEN OVER INFANTERIE-MUNITIE EN BEANTWOORDING VAN
DE VRAAG: „IS HULS- EN KAMERVERLENGING OP DIT
OOGENBLIK AAN TE BEVELEN?“ (1)

(Vervolg en slot van N°. 4, bladz. 282.)

(Met schetsen op Pl. 3.)

Welke de hoofdeisch is van uitstekend buskruit, is gemakkelijk te zeggen: zonder te vernielend op het geweer te werken, aan het projectiel steeds eenzelfde maximumsnelheid mededeelen, en daarbij de terugstoot niet te hinderlijk doen zijn voor den schutter.

Op welke wijze aan dien eisch echter zooveel mogelijk voldaan kan worden, is niet zoo eenvoudig uit te maken. Veel omstandigheden toch oefenen invloed uit op het verkrijgen van een weinig afwisselende aanvankelijke snelheid. De eene buskruitsoort past beter in dit geweer met het daarbij gebezigde projectiel, de andere weder in een ander vuurwapen, zoodat aan een zeker buskruit niet absoluut de eigenschappen *goed, beter, best* kunnen worden toegekend. Proeven, steunende op wetenschappelijken grondslag, moeten weder de keuze vestigen.

Welke die wetenschappelijke grondslag is, zullen wij hier niet trachten te ontwikkelen, daar toch over dit onderwerp te veel door bevoegde autoriteiten geschreven is, om ons bloot te stellen ons te branden aan het ont- en verbrandingsproces van het buskruit. Enkele opmerkingen moeten echter in het kader van onze beschouwingen worden opgenomen.

Het meest gunstige bewegingsproces is zeker, dat de kogel door een langzame gasontwikkeling uit de huls wordt losgemaakt en zonder te grooten schok in de trekken wordt geforceerd; daarna door sterke gasontwikkeling naar voren wordt gedreven en tot aan de tromp sterk in snelheid toeneemt door een gasontwikkeling, die in voldoende mate voortduurt tot op het oogenblik, dat de kogel den loop verlaat.

(1) Na het afdrucken van het eerste stuk ontvingen wij uit Oostenrijk de inlichting, dat de patroenen aldaar gevat in de magazijnen worden opgelegd. Dit vet bestaat uit één deel gele was en zaven deelen schapenvet.

Fig. 1. Buskruit Rottweil - Hamburg (Dünenburger).

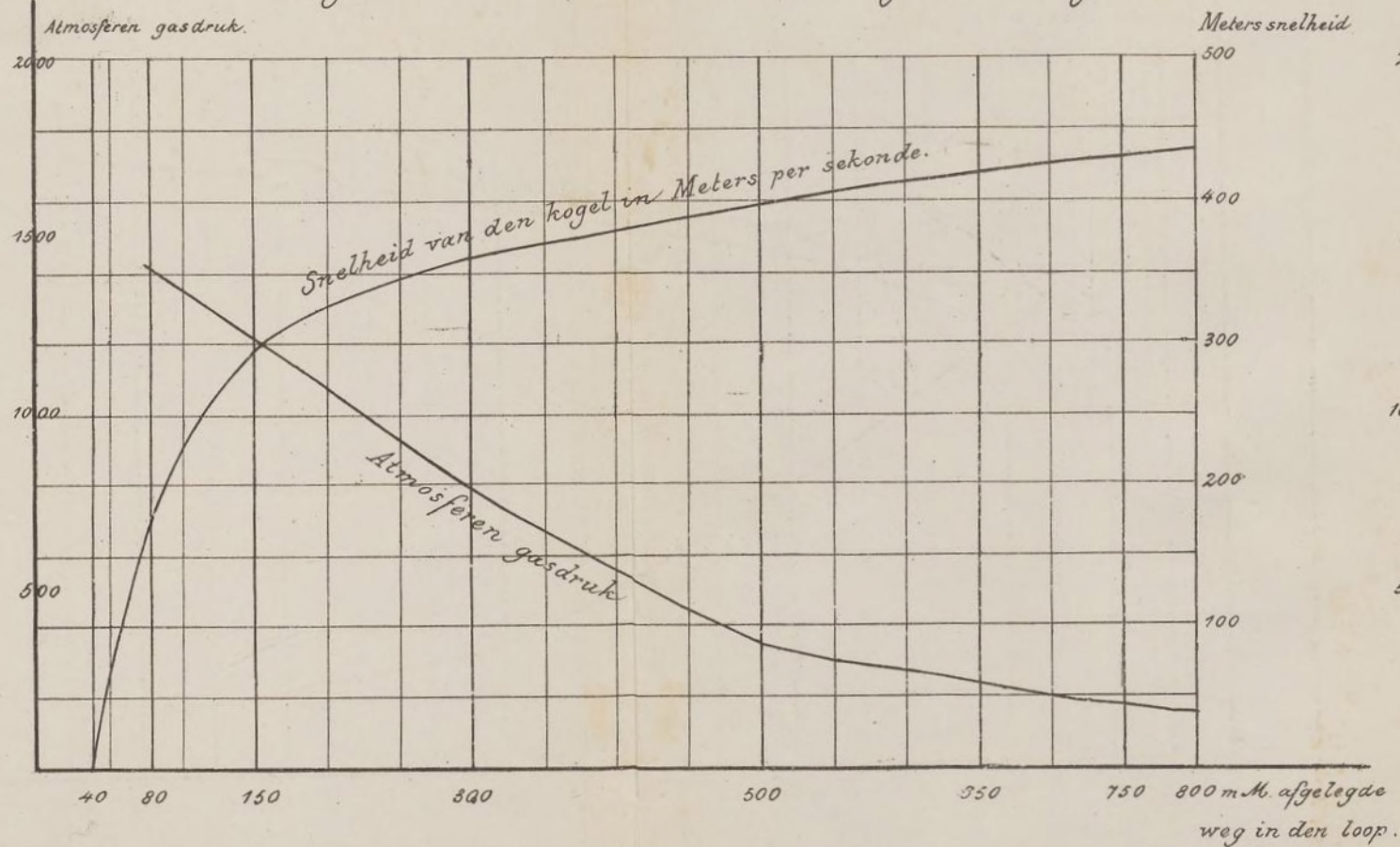
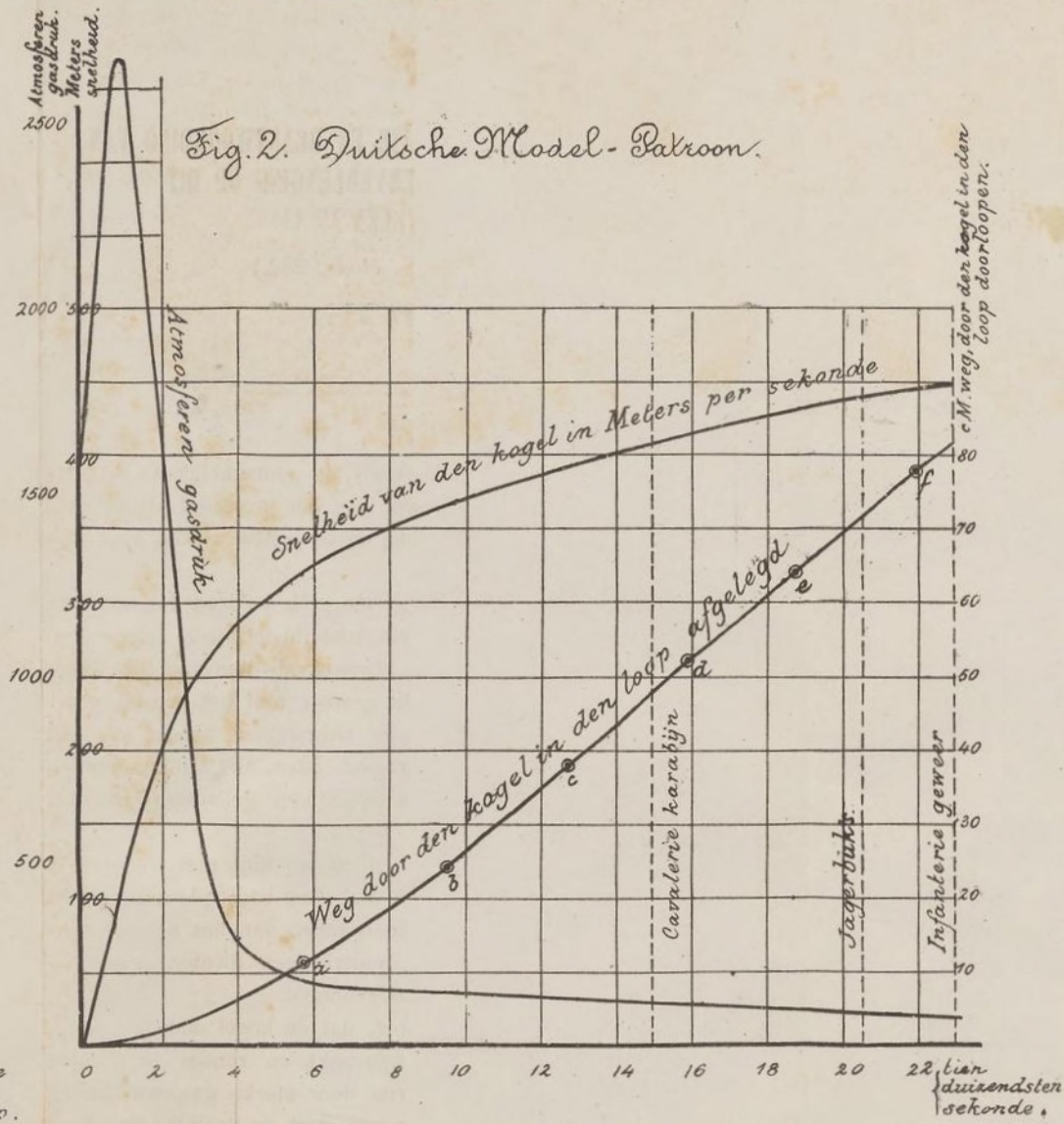

Fig. 2. Duitsche Model - Patroon.

*Librairie
Socialist
de la rue...*

*Librairie
Socialist
de la rue...*

Op de keuze van een meer of minder snel verbrandend buskruit tot het zooveel mogelijk bereiken van dit doel, oefent o. a. het metaal van den kogel invloed uit. De kogels van *hard* lood worden in de trekken geforceerd, waarbij van het oppervlak de velden, als het ware, worden uitgesneden. Hetzij hierbij de druk iets grooter of kleiner, dus de eerste spanning van het ontwikkelde buskruitgas, wat meer of minder is, het projectiel komt bijna zonder vormverandering bij de trekken aan. De kogel van *zacht* lood daarentegen met een middellijn gelijk aan of kleiner dan het kaliber, wordt in elkander gedrukt en moet door de daardoor ontstaande uitzetting het benodigde lood tot geleiding in de trekken dringen. Het gunstigste oogenblik voor deze vormverandering is, wanneer de kogel gecentreerd ter hoogte van de trekken is gekomen. Te veel gasontwikkeling, dus te groote druk in het eerste oogenblik door gebruik van een te snel verbrandend buskruit, dringt het projectiel te veel ineen, veroorzaakt daardoor te veel kogelmisvorming en meer wrijving dan noodig is ter geleiding van den kogel in de trekken.

Aan het te sterk in elkander drukken van den zachtlooden kogel onder den hoogen druk der groote buskruitlading, is zeker het voordeel toe te schrijven, dat vermindering van kogelmiddellijn tot zekere grens bij het standvastig blijven van het kaliber, bij sommige wapenen opleverde. In 1879 b.v. werden in Oostenrijk proeven genomen (1), om na te gaan, hoeveel de loop mocht uitgeschoten zijn, alvorens te moeten worden afgekeurd. Uit deze proeven bleek, dat bij het onveranderd laten van den kogel van zacht lood, de uitboring van den loop een gunstigen invloed op het schot uitoefende en hiermede kon worden voortgegaan totdat de middellijn 0,7 mM. vergroot was (2). Bij uitboren tot op 1 mM. grotere middellijn waren de indrukken van de trekken op den kogel toch nog zichtbaar. Geheel in overeenstemming met bovenstaande opmerking bleek tevens, dat bij afneming van den gasdruk op den kogel, de grens van uitboring zonder nadeelige gevolgen, veel spoediger was bereikt.

Op de eerste beweging van het projectiel oefent ook het wurgen van den kogel in de huls invloed uit. Om den kogel uit de huls los te maken moet arbeid verricht worden, welke arbeid natuurlijk door het buskruitgas moet geleverd worden. Dit wurgen is daarom echter niet ten nadeele van de aanvankelijke snelheid, wanneer het nadelijk binnen zekere grenzen geschiedt; want daar het projectiel hierdoor niet dadelijk aan den eersten, kleinaten druk kan toegeven, wordt door die vertraging van de beweging, aan het buskruit gelegenheid gegeven te verbranden onder hoogere spanning. Bij een kogel van hard lood met buskruit, dat niet te snel verbrandt, kan middelmatig wurgen een voordeel zijn. Het *Albini*-geweer geeft de beste uitkomst bij middelmatig wurgen. Heeft men echter een kogel van zacht lood en is het in elkander drukken van het metaal het voordeligst, wanneer de kogel

(1) *Mittheilungen über Art und Genus Geganat*, 1879. Natizen.

(2) Oostenrijk heeft de middellijn van zijn zacht looden kogel van 11,24 mM., gebracht op 11 mM.

geheel ter hoogte van de trekken is gekomen, dan moet natuurlijk de eerste beweging van het projectiel vergemakkelijkt worden, de wurging dus zoo gering mogelijk zijn.

Een soortgelijke invloed, als het wurgen, heeft ook de indringing van den hardlooden kogel in de trekken.

Om na te gaan, welken invloed het dringen in de trekken heeft, werden in België vergelijkende proeven genomen met ladingen met gewone patronen en met ladingen, waarbij de kogel reeds dadelijk met een hamer in de trekken was gedreven. Bij beide proeven werd nagenoeg dezelfde aanvankelijke snelheid verkregen. De weinige invloed, dien het verlies van arbeid door het forceeren van den kogel veroorzaakt, laat zich weder verklaren uit het verschijnsel, dat de beweging van den kogel bij dat forceeren, evenals bij het losmaken uit de wurging, iets wordt vertraagd. Natuurlijk werkt een te sterk forceeren nadeelig. Bij de proeven met het *Rubin*-geweer in 1883 in Zwitserland genomen, werd bij het gebruik van kogels van 8 mM. middellijn, het kaliber van het geweer van 8 mM. tot op 7,8 mM. verminderd. Ofschoon de uitkomsten, wat trefkans betreft, bevredigend waren, moest door het sterk forceeren van den kogel, op 600 M. 1,5 mM. meer opzet genomen worden.

Levendigheid van buskruit, metaal van projectiel en graad van wurgen zijn, bij een eenmaal vastgestelden loop, factoren (al hebben zij zeer ongelijke waarde), die in harmonisch verband met elkander moeten worden gebracht. Is eenmaal voor een geweer een kogel vastgesteld, dan kunnen proeven alleen uitmaken, welke buskruitsoort het gunstigste is. Het Engelsche *Curtis & Harvey*-buskruit geeft aan het zeer harde projectiel van het *Martini-Henry*-geweer een groote aanvankelijke snelheid met weinig afwijking; aan het Duitsche buskruit M₇₁, vervaardigd in navolging van het Engelsche, moest bij gebruik van den kogel van zacht lood, minder levendigheid gegeven worden, omdat een minder snelle verbranding betere uitkomsten gaf.

Zijn projectiel en buskruit vastgesteld, dan is het van belang door proeven uit te maken, welke graad van wurgen het voordeeligste is. Hierbij moet echter niet over het hoofd gezien worden, dat het wurgen niet altijd even gelijkmatig sterk kan geschieden, en dus door het aannemen van een te hoogen graad als normaal, onregelmatigheden en derhalve vermindering van trefkans zullen ontstaan.

Worden tegenwoordig veel hoogere eischen gesteld aan het onderzoek, welke buskruitsoort het voordeeligst kan worden gebruikt; gelukkig komt de wetenschap den proefnemer te hulp met werktuigen, waardoor deze de geheimen van de ontwikkeling van het buskruitgas en van de beweging van den kogel in den loop langzamerhand geheel zal kunnen ontdekken. Lieten tot voor korten tijd de werktuigen alleen toe, de aanvankelijke snelheid te bepalen, tegenwoordig kan ook de beweging van het projectiel in de ziel worden nagegaan.

In 1847 en 1848 werden in Frankrijk reeds proeven genomen, om de

snelheid van den kogel op verschillende plaatsen in den loop te bepalen, terwijl Zwitserland in 1863 en 1868 langs dezen weg een oplossing zocht van het vraagstuk van den gasdruk in den loop en de voordeeligste loopslengte. Om deze snelheden te bepalen, werd telkens een stuk van den loop afgesneden en de snelheid gemeten, die de kogel bij het verlaten van dien verkorten loop had. Het voorbeeld van Zwitserland werd ook onlangs in België nagevolgd, om de werking van verschillende buskruitsoorten te onderzoeken.

De uitslag van dit laatste onderzoek met *Rottweil-Hamburger* buskruit is in fig. 1 aangegeven (1). Deze methode van afzagen heeft het nadeel, dat op de verschillende punten in den loop de snelheid niet bepaald wordt bij éénzelfde proef, doch voor ieder punt een ander schot noodig is. Bovendien wordt langs dezen weg niet de aanvangssnelheid, maar de snelheid op eenigen afstand vóór de monding (bij de vermelde proef op 20 M.) bepaald. Is men voorts overtuigd, dat het afzagen van den loop, geen invloed uitoefent op de eerste beweging van den kogel?

Een beter middel is het bepalen van den tijd, dien eenzelfde kogel besteedt, om verschillende gedeelten van den loop te doorloopen. De werktuigen, waarmee snelheden worden gemeten tot in tienduizendsten van seconden, maken het meten van den duur dezer korte bewegingen legendarisch mogelijk.

Fig. 2 stelt de uitkomst voor van proeven, genomen met een werktuig van SIEMENS en HALSKE. Op vijf verschillende punten a, b, c, d en e, werd de tijd gemeten, dien het projectiel besteedde, om die punten te bereiken. Deze punten dienden voorts als basis tot het construeeren van de kromme lijn, aangevende welk gedeelte van den loop in verschillende tijddeelen door den kogel werd doorloopen. Uit den afgelegden weg werd voorts de snelheid bepaald, die de kogel op elk punt in den loop had.

Indien de nauwkeurigheid van het meetwerktuig vertrouwbare uitkomsten geeft, waarover wij niet kunnen oordeelen, dan wordt door zulke proeven weder meer licht verspreid over de werking van het buskruitgas.

De genoemde proef vertoont echter nog een groote leemte. Het eerste der vijf genoemde punten toch ligt 125 m.M. vóór den achterkant van de ligplaats van den kogel, zoodat het eerste gedeelte der kromme lijn, fantasie is, en juist dit eerste gedeelte is het belangrijkste, om namelijk hieruit a. a. te kunnen nagaan, met welke snelheid hij in de trekken dringt; voorzeker een voorname factor. De zwaarigheid om het geheim dier eerste beweging te weten te komen, schijnt echter ook reeds overwonnen te zijn. Het zou ons echter te ver voeren, indien hier gewezen werd op den weg, die daartoe gevolgd moet worden en op de verbeteringen, die SIEMENS en HALSKE, NOBLE en anderen reeds hebben aangebracht in de methode, om deze proeven te nemen, zonder dat het noodig is den loop te doorboren.

(1) Zie: *La Fusil Rationnel par GUILAUMOT.*

De krommen der gasdrukken in de fig. 1 en 2 zijn door berekening gevonden.

Het spreekt vanzelf, dat het kaliber en de lengte van den loop, de inrichting der trekken, de terugstoot, de vernielende werking van het buskruitgas op loop en sluitstuk enz. ook grooten invloed uitoefenen op de keuze van het buskruit.

Bij iedere lading van zekere buskruitsoort behoort, bij het gebruik van eenzelfde kogel, een meest voordeelige looplengte. Is de loop langer dan deze lengte, dan moet de kogel onnoodige wrijving overwinnen, dus verlies aan snelheid; is de loop korter, dan wordt de kogel te vroeg aan de werking der gassen onttrokken en blijft dus eveneens de snelheid beneden het maximum. Voor den kogel, geschoten uit het Duitsche infanterie-geweer, wordt dezelfde aanvankelijke snelheid van 430 M. opgegeven, als wanneer die patroon verschoten wordt uit de 106 mM. kortere jagerbuks. Zijn deze opgaven juist, dat door ons betwijfeld wordt, dan volgt hieruit, dat, of de maximumsnelheid zou verkregen worden bij het gebruik van een loop, waarvan de lengte gelegen is tusschen die van geweer en jagerbuks, of dat zij verkregen wordt bij een looplengte gelijk aan die der jagerbuks, doch dat bij het gebruik van den langeren infanterie-loop gedurende den laatsten 106 mM. afgelegden weg in den loop, het buskruit nog spanning genoeg levert om nagenoeg evenwicht te maken met de wrijving, die de kogel moet overwinnen, en het projectiel dus ook bij het infanterie-geweer met ongeveer de maximumsnelheid den loop verlaat.

De aanvangsnelheid bij de cavalerie-karabijn, waarvan de loop 340 mM. korter is, wordt als 400 M. opgegeven. Volgens GUILLAUMOT zijn de meeste geweerloopen te lang voor de gebruikte lading. In hoeverre deze bewering geheel juist is, kunnen wij niet beoordeelen. Volgens de proeven in fig. 1 en 2 vermeld, is een looplengte van ruim 80 cM. nog voordeelig, want de kromme der snelheden rijst nog steeds.

Dat bij de keuze van het buskruit ook rekening gehouden moet worden met den terugstoot, heeft het Engelsche leger gevoelig ondervonden. Om den verbazenden terugstoot te verminderen, werd door den Kapitein SILVER voorgesteld, de kolf van schijven gutta-percha te voorzien, doch dit voorstel werd niet aangenomen. Ook is voorgesteld geworden in de kolf veeren aan te brengen, om aan den terugstoot weerstand te bieden. Misschien zal in de toekomst de arbeid, door dien terugstoot verricht, in die veeren worden opgezameld, om na het schot aangewend te kunnen worden tot het openen van het sluitstuk; bij aanhoudend vuren een zeer vermoeiende arbeid, die te recht als een nadeel van het repeteer-geweer wordt beschouwd.

Een nadeel van den grooten gasdruk bij ons geweer na aanneming van patroon No. 2, is de sterke werking op het sluitstuk. De geleider namelijk

werkt bij den terugstoot zeer krachtig op het steunstuk, dat ten gevolge hiervan en van de voortdurende sterke wrijving van den geleider, bij het honderde malen openen en sluiten van het sluitstuk, aan de voorzijde afslijt, zoodat bij vele geweren (1) reeds een groote speelruimte bestaat tusschen het voorvlak van den geleider en den loop. Behalve het gevaar voor het openspringen van den grendel is deze speelruimte oorzaak, dat de geleider en dus ook de haan met slagpin, minder ver naar voren schieten. Deze laatste omstandigheid kan in het vervolg vooral nadeelig gaan werken, omdat door slijting van de verschillende deelen van den grendel, de slagpin bij vele geweren meer dan de model-maat uit den patroontrekker steekt en daardoor »slagpin verkorten” een reparatie is, die nog al eens begint voor te komen (2). Door het niet ver genoeg naar voren schieten van dezen verkorten slagpin zijn patroonweigeringsen mogelijk. Ten gevolge van den sterken schok van den geleider scheuren enkele steunstukken.

Een goed geconstrueerde loop kan echter lang weerstand bieden aan de groote werking van een sterke lading. Het rapport van de Engelsche geweercommissie van 1869 meldt, dat van een geweer, waaruit, naar men met zekerheid kon nagaan, 30.000 schoten waren gedaan, loop en sluittoestel nagenoeg geheel onbeschadigd waren; waarbij nog opgemerkt wordt, dat de wanden van dezen Engelschen loop onder de dunste kunnen gerangschikt worden.

Wordt door levendiger buskruit in den regel een grootere aanvankelijke snelheid verkregen, dus bij eenzelfden kogel een meer bestreken baan, de regelmatigheid van verbranding wordt daardoor dikwijls minder, dus de spreiding van het geweer grooter. Moet de keuze echter gedaan worden tusschen grootere bestrekenheid van baan en mindere spreiding, dan zal binnen zekere grenzen aan de *bestrekenheid* van het schot verre de voorkeur moeten gegeven worden. Zulk een verbazende hoeveelheid spreiding zal tegenover den vijand door het bundelschot verkregen worden (men denke hierbij ook aan de tegenwoordig heerschende zucht tot voortbrenging van kunstmatige spreiding door het gelijktijdig gebruik van meerdere vizieren), dat deze desnoods nog wel iets vermeerderd kan worden; want wanneer binnen zekere grenzen de spreiding toeneemt, doch het geneesmiddel daartegen, de gestrektheid van de baan, krachtiger werkt, zal op het gevechtveld, in tegenstelling met de uitkomsten op de schietbaan, bij *dit toemenen der spreiding, de trefkans vermeerderen*.

De zorg, waarmede het buskruit wordt samengesteld, oefent op de regel-

(1) Vooral die van Soult.

(2) Bij de laatste driemaandelijksche wapeninspectie werden bij ons bataljon 8 slagpinnen voor verkorting in reparatie gegeven.

(3) Daar het voornemen bestaat, om door het aanbrengen van een veer, den geleider steeds naar voren te duwen, dus een kleine wijziging aan het geweer noodig wordt, zouden wij in overweging willen geven, of het niet nuttig zoude zijn, hier en daar, vooral in de voorzijde van het steunstuk een oliëgat aan te brengen; iedere machine wordt voortdurend gesmeerd waarom dan ook niet het geweer, dat zeer veel te lijden heeft in de handen van den ruwen soldaat.

matigheid van de verbranding veel invloed uit. Deze neemt volgens sommigen o. a. zeer toe, wanneer steeds dezelfde verhouding bestaat tusschen het aantal groote en kleine korrels. Het Engelsche buskruit bestaat voor de helft uit korrels van 1,8—2,1 mM., voor een vierde uit korrels van 1,3—1,5 mM. en voor de rest uit korrels van 1,5—1,8 mM.; het Duitsche M., daarentegen, bestaat uit een hoeveelheid korrels van de kleinste soort tot 1,3 mM., doch in zeer verschillende verhouding (1) en dit is dan volgens het beweren van sommigen, de reden, waarom het eerstgenoemde buskruit, niettegenstaande zijn grootere levendigheid, toch regelmatigere uitkomsten geeft dan het tweede. Anderen daarentegen, hoewel niet ontkennende, dat de korrelgrootte-quaestie invloed kan hebben, schrijven deze goede eigenschappen gedeeltelijk toe aan bijzonderheden bij de vervaardiging, die geheim gehouden worden.

Langen tijd heeft het Engelsche buskruit door zijn uitstekende eigenschappen de andere soorten in hoedanigheid verre overtroffen. Besloot de Engelsche schietcommissie zich niet te mogen laten afschrikken door den prijs van het buskruit, die driemaal hooger was (2), dan de overal gebruikelijke soorten — het is voor haar zeker een groote voldoening, dat het buskruit van 1869 nog steeds onder de beste soorten wordt gerangschikt en bij de geweer- en munitie-wijziging in 1884 nog datzelfde buskruit behouden schijnt te blijven.

Onder hydraulischen druk tot een dichtheid van 1.74 gebracht, biedt het lang weerstand tegen verandering, en al heeft in het algemeen de duurzaamheid van het buskruit in de patronen zeer veel gewonnen door het inwendig vernissen van de huls, zoo blijft het toch, ook al is het niet in contact met metalen, hoewel in veel geringere mate, aan verandering onderhevig (3).

In den laatsten tijd wordt in alle landen meer aandacht gewijd aan het infanterie-buskruit, zoodat het Engelsche verscheidene concurrenten heeft gekregen. De proeven met die buskruitsoorten genomen, bewijzen, dat als de geweerfabrikanten hun laatste woord nog niet gesproken hebben over de snelheid van vuren, ook de snelheid van beweging van het projectiel zijn grens nog niet bereikt heeft; want nog grootere aanvankelijke snelheid met minderen terugstoot is nog steeds het zoeken van de buskruitfabrikanten.

Zijn wij in het vaststellen onzer buskruitsoort even gelukkig geweest als Engeland? Hoewel ons buskruit ongetwijfeld volstrekt niet slecht is, wordt het tegenwoordig toch zeker door vele soorten in deugdelijkheid overtroffen, waarom het ons verheugde te vernemen, dat de Commissie van proefneming te 's Hage proeven heeft genomen met het Dünenberger-buskruit (4). Over

(1) Zie omtrent de korrelgrootte van ons buskruit, van PESCH, Artillerie, Techniek, blad. 69.

(2) Of dit bezit van uitstekend buskruit voor Engeland werkelijk duur is geweest mag betwijfeld worden. Zou b.v. het buskruit in de Zwitsersche patronen, die sedert 1878 niet langer dan drie jaren in de magazijnen mogen liggen, betrekkelijk niet veel duurder zijn?

(3) Note sur les transformations des poudres de guerre par POTIER. *Revue d'Art.* 1892.

(4) Dit buskruit, genoemd naar de buskruitfabriek te Dünenburg bij Hamburg, komt in vreemde tijdschriften meer voor onder den naam: "Rotwet-Hamburg". Volgens de laatste memorie van beantwoording op het secue-verslag zijn de leveringsprijzen van dit buskruit, zonder inbegrip van vracht en verpakking, niet hooger, somtijds zelfs lager dan die voor het Muidensche buskruit.

het algemeen schijnt dit zeer goed te voldoen en o. a. volgens de proeven, vermeld in het *Fusil Rationnel*, de andere soorten in aanvankelijke snelheid ver achter zich te laten. Bij de proeven met het *Fusil Rationnel* van 10,1 mM. kaliber met projectielen van 30, 25 en 21 G., uit verschillend metaal samengesteld, werden bij een lading van 5,5 G. gemiddelde aanvankelijke snelheden verkregen, resp. van 428, 472 en 479 M. met een gemiddelde afwijking resp. van 1,79, 1,86 en 2,46 M. (1). Bij de proeven met het projectiel van 30 G. bleek, dat de terugstoot met alle buskruitsoorten zeer groot was, maar zij scheen toch het meest dragelijk, wanneer het *Rottweiler*-buskruit gebruikt werd.

Het voornemen schijnt dus te bestaan, een betere buskruitsoort in te voeren. Wij hopen, hoeveel hulde wij dan ook willen brengen aan den arbeid der Commissie van Proefneming, op welke het Nederlandsche leger zeker trotsch mag zijn, dat de Commissie der Normaal-Schietschool een zeer werkzaam aandeel moge nemen in het beproeven der buskruitsoorten, opdat aan haar stem, berustende op vele proeven, een grooten invloed zal geschonken worden bij de keuze der meest gunstige buskruitsoort. De Normaal-Schietschool toch is de groote adviseur, moet de *Areopagus* zijn, waarvoor de infanterie met vol vertrouwen hare ballistische en technische quaestien betrekkelijk geweer en munitie brengt.

Dat die Commissie echter niet alwetend is, wie zal haar daarvan een grief maken? Inwinnen van de adviezen van anderen is daarom zeer gewenscht, en aan te bevelen zou het daarom zeker zijn, indien ook hier te lande gedeeltelijk de wijze van arbeiden werd nagevolgd van de Engelsche geweercommissie in 1869. Voor deze commissie, gepresideerd door een luit.-kolonel, verschenen tal van kolonels, majoors en burger-wapenfabrikanten, eenige generaals, ja zelfs de opperbevelhebber van het leger, de Hertog van CAMBRIDGE, om antwoord te geven op tal van vragen, die hun gesteld werden door de leden der Commissie betrekkelijk geweer en munitie. Dat de Commissie der Schietschool dus de belangrijke adviezen van de artillerie hoog zal waardeeren, is zeker onnoodig te vermelden, doch wie beter dan de infanterie kent de gebreken van haar eenig werktuig: het geweer en de patroon; wie kan met meer belangstelling naar verbetering streven dan de infanterie-officier, arbeidende voor een zaak, die in de eerste plaats de zijne is?

Werd hierboven tot verkrijging van meer ruimte in de huls hare verlening door ons zeer ontraden, een nieuwe buskruitsoort maakt, indien dezelfde

(1) De opmerking van GULLAUMOR, dat dit *Rottweiler*-buskruit bij het gebruik van een projectiel van 29 G., in regelmatig achterstaal bij het buskruit van HAMM, komt ons uit hoofde van het kleine verschil niet belangrijk voor. Bij de serie proeven met den kogel van 25 G. waren de gemiddelde afwijkingen in aanvankelijke snelheid met het buskruit van ROTTWEIL en HAMM resp. 1,86 en 1,85 M., terwijl deze getallen bij het gebruik van een kogel van 30 G. 1,79 en 2,49 M. waren.

vizierindeeling behouden moet blijven, waarschijnlijk een ladingvermindering noodig, waardoor wellicht de begeerde ruimte in de huls verkregen wordt. Ook in Frankrijk is door de invoering van het buskruit F₂ (naar wij meenen, samengesteld als het *Rottweiler*) de lading van 5,25 G. gebracht op 4,75 G.

Blijft men echter op het oogenblik nog gebonden aan een hoeveelheid buskruit, te groot in verband met onze huls, zou dan niet beproefd kunnen worden, in hoeverre het buskruit in samengeperste massa kan worden gebruikt?

De minder gunstige uitkomst, in Oostenrijk bij de proeven omtrent het samendrukken der lading verkregen, toen ook daar te lande een te groote lading in de huls moest worden geborgen, behoeft nog niet af te schrikken, want sedert 1876, het jaar dezer proefneming, is omtrent de buskruit-quaestie zeker nieuw licht verspreid. In Frankrijk zijn eveneens proeven genomen met een buskruitlading van 4,92 G., geperst tot 4 cilindervormige korrels. De uitkomst was eveneens ongunstig (1). Daar men echter bij deze proeven een bijzonder gevormden kogel gebruikte, dus niet kon nagaan, welke der beide abnormale elementen de slechte uitkomst veroorzaakte; daar voorts de commissie niet over behoorlijke werktuigen kon beschikken en volstrekt geen gegevens verkregen had, welke de aard der voordeelen was, die men van de samendrukking van het buskruit verwachtte — zoo was ook dit onderzoek zeker niet afdoende.

Daar het *Vetterli*-geweer, volgens opvatting der Zwitsersche regeering, niet meer voldoet aan de eischen van den tegenwoordigen tijd, werd door den Majoor RUBIN een wijziging voorgesteld, waarbij de loop een kaliber zou verkrijgen van 8 mM. Bij het gebruik van een lading van 5,4 G. buskruit en een kogel van 16,4 G., zou de patroon echter te lang worden voor het repeteer-geweer, waarom beproefd werd het buskruit door schietkatoen te vervangen. Na het verkrijgen van zeer onbevredigende uitkomsten met dit schietkatoen gelukte het RUBIN, de buskruitlading tot een cylinder samen te drukken, die in het midden doorboord was, en waarmede zeer goede uitkomsten werden verkregen.

De factor der *ladingverkorting* heeft zeker in belangrijkheid gewonnen bij het vraagstuk van de wijziging der tegenwoordige geweren tot opneming van losse magazijnen tot snellading. Nog grooter invloed zal die factor krijgen, wanneer tot kalibervermindering wordt overgegaan. Niet alleen wordt hierdoor de patroon zeer lang, dus moeilijk in de behandeling; doch de lengte der lading werkt tevens ongunstig op de gasontwikkeling. Een natuurlijke oplossing zou zijn: aan de ligplaats van het buskruit een grootere middellijn te geven, doch de techniek heeft de moeilijkheid van vervaardiging van hulzen met groote verwijding van achteren, nog niet opgelost. Wordt toch volgens de tegenwoordige wijze van aanmaak de huls getrokken op de

(1) *Journal des Sciences Milit.* 1882.

middellijn van haar achterste gedeelte, dan laat het metaal de vereischte vernauwing van het voorste gedeelte niet meer toe.

Bij het *Rubin*-geweer werden patronen beproefd, waarvan het achterste gedeelte 15 mM., het voorste 9 mM. middellijn had. Deze zeer moeilijk te vervaardigen patroon gaf een zeer grooten inwendigen druk en voldeed niet.

Wordt het zoeken naar een kleiner ladingvolume voorgesteld, dan zien wij een groot bezwaar niet over het hoofd, namelijk: den vorm van onze huls. Komt toch de vetschijf gedeeltelijk in het wijde achterste gedeelte der huls en gedeeltelijk in den overgangskegel te liggen, dan is het vernauwde vooreinde der huls oorzaak, dat de vetschijf met zijn te kleine middellijn niet tegen den wand der huls aansluit; dus onvoldoende afsluiting der buskruittlading. Het verschil van inwendige middellijn van achterste gedeelte en overgangskegel is wel niet groot (1) en kan door een zachten druk na het inbrengen van de schijf, misschien wel voldoende aansluiting verkregen worden, doch geeft de harde papierschijf met te kleine middellijn dan nog voldoende afscheiding van vet en buskruit? Door dit kleinere ladingvolume wordt de beschikbare ruimte in de huls wel weder teruggebracht tot den vroegeren toestand vóór 1879, doch was ook in die patroon (2) de aansluiting van de vetschijf voldoende? Geeft de aldus geplaatste vetschijf echter geen voldoende lucht- en vochtafsluiting, waarschijnlijk kan deze dan wel in voldoende mate verkregen worden door het wurgen van den kogel, welke afsluiting dan nog bevorderd kan worden door het vernissen van de voeg tusschen huls en kogel. Of het andere doel van de vetschijf: het beletten van het voorbijstroomen van het buskruitgas, door de spoedige uitzetting van het vet, toch bereikt zal worden, indien de tusschen twee harde papierschijven geplaatste vetschijf maar niet te dun is, kan niet vooruit worden gezegd.

Alleen proeven kunnen uitspraak doen of deze wijze van aanbrengen van het vet voldoende is (3).

Blijkt echter uit de proeven, dat het niet aansluiten merkbare nadeelige gevolgen heeft, dan zou het voorste gedeelte der huls iets *verlengd*, het achterste iets *verkort* kunnen worden, zoodat de vetschijf geheel in het voorste gedeelte komt. Natuurlijk stemt hierdoor de huls voor een klein gedeelte niet meer met de kamer overeen. Proeven zouden dan weder moeten uitmaken of het ontstaan van deze kleine speelruimte, ter hoogte van de ver-

(1) De uitwendige middellijn van het achterste gedeelte der huls is 14,7 mM. en van het voorste 11,9 mM. VAN PEESCH, Artillerie, Techniek.

(2) Tegenwoordig bij de cavalerie-karabijn in gebruik.

(3) Werd in het eerste gedeelte van dit opstel op de functien van de vetschijf gewezen, dan moet toch de invloed van elk dier functien niet overschat worden, als zou bij voorbeeld het niet vervallen van één dezer functien schromelijke gevolgen hebben. Het is de *collectiviteit* van veel kleine invloeden, die een grooten invloed op het schot uitoefent; het is door het met zorg nagaan en zoo mogelijk verbelaren van alle kleine onregelmatigheden, dat de juistheid van het wapen verhoogd wordt.

korting van het wijde gedeelte der huls, sterke misvorming, dikwijls scheuren van de huls of andere nadeelen ten gevolge heeft.

In theorie heeft speelruimte tusschen huls en kamer invloed op de aanvankelijke snelheid. De uitzetting van de huls toch jensecht mechanische arbeid, die vermeerderd wordt, indien deze uitzetting met scheuren van het metaal gepaard gaat. Sluit de huls juist in de kamer, dan oefent het buskruitgas ook wel sterken druk tegen de wanden uit, doch zij verricht nog geen arbeid, evenmin als de gespannen slagveer vóór het afgaan van het schot.

Onmogelijk is het niet, dat het aanbrengen van een snellader aan ons geweer een kleine bakverlenging zal vorderen; het gevolg hiervan kan wezen, dat de kamer iets vooruit wordt gebracht. Wordt alsdan het achterste wijde gedeelte der kamer iets verkort en het voorste nauwe gedeelte iets verlengd, dan zou daardoor de kamer weder geheel in overeenstemming kunnen worden gebracht met de huls met verkort achtergedeelte.

Mocht het nadeel aan de verkleining van ladingvolume verbonden, waarop wij wezen, gebezigd worden als argument ten voordeele van de door ons afgekeurde hulsverlenging, dan wordt bij voorbaat op het minder juiste van die gevolgtrekking gewezen. Buskruit met grootere aanvankelijke snelheid, minder terugstoot en minder aanslijming, zal het tegenwoordige buskruit, al is het niet op dit oogenblik, dan toch na eenigen tijd verdringen en indien alsdan toch in verband met de bestaande vizierindeeling tot ladingvermindering zal moeten worden overgegaan, zou dan het vraagstuk niet nog moeilijker zijn, indien de huls nog langer ware dan de tegenwoordige?

Wordt een oplossing van de vetquaestie gezocht door na te gaan, waar het vet moet worden aangebracht, nog rationeeler zou de oplossing worden, indien tevens de weg gezocht werd, langs welken men zich zooveel mogelijk onafhankelijk van het vet kan maken. Neemt toch de belangrijkheid van den factor *vetting* aan den eenen kant zeer toe door het steeds grooter aantal patronen, dat op het gevechtsveld verschoten zal worden uit den niet schoon-gemaakten loop; aan den anderen kant vermindert de kans, dat het inwendige vet aan de daardoor steeds hooger gestelde eischen zal voldoen, uit hoofde van de verbazende hoeveelheid patronen, die steeds in voorraad zal moeten liggen. Al laat men de infanterie in tijd van vrede dan ook nog zooveel schieten, de tijd, dien de patronen in de magazijnen zullen moeten doorbrengen, zal, naar wij hopen, uit hoofde van *den grooten* voorraad toenemen.

De behoefte aan vet neemt af met de vermindering van de hoeveelheid kruitslijm, die in den loop achterblijft. Bij een proef, genomen te Hamm met een nieuwe buskruitsoort van de Vereingde Rheinisch-Westphalische Pulverfabriken, werden van 22 November tot 2 December 1045 schoten gedaan uit het *Mausers*-geweer zonder den loop te reinigen. De aanvankelijke snelheid, die vóór de proef 445,7 M. bedroeg met een gemiddelde afwijking van 1,92 M., was op het einde der proef slechts verminderd tot 438,9 M. met een gemiddelde afwijking van 1,07 M. De gemiddelde aanvankelijke

snelheid bedroeg gedurende de geheele proef 446,45 M. met een gemiddelde afwijking van 5,9 M. Voorzeker een schitterende uitkomst, waarbij nog in aanmerking genomen moet worden, dat de atmosferische invloeden gedurende die 10 dagen, zeker ongunstig zullen gewerkt hebben op de gemiddelde afwijking over de geheele proef.

Behalve het weinig aanloeden van den kogel van hard lood, oefent de hardheid van het metaal zeker een gunstigen invloed uit op de grootte der wrijving in de ziel. Hoe harder toch de twee glatte oppervlakken worden, die over elkander wrijven, des te minder zal de wrijving worden. Door de hardheid van den kogel te vermeerderen, zal de wrijving sfaemen, dus de behoefte aan vet dalen. Daar het koper zooveel harder is dan lood en toch nog zacht genoeg, om de trekken te volgen, zijn o. a. in Metz proeven genomen met kogels voorzien van een koperen wand.

Omtrent deze patronen, die goede uitkomsten opleverden, wordt gezegd, dat ze geheel zonder vet of papieromwikkeling worden gebruikt, doch zeer nadeelig werkten op den loop. Dit laatste werd zeker gedeeltelijk veroorzaakt, doordat de kogels samengesteld waren van *zacht* lood, waardoor ze waarschijnlijk te veel ineengedrukt werden en er een onnoodige wrijving van het koper over de trekken veroorzaakt werd. Dat die kogels echter geheel zonder vet konden gebruikt worden, kunnen wij niet aannemen.

RUBIN, die de voordeelen der papieromwikkeling ook bij zijn kogel van hard lood wil behouden, doch haar nadeelen tracht te ontgaan, heeft bij de kogelomwikkeling het papier door koper vervangen. Het aanbrenge van het koper geschiedt door de kogelpers; welke bewerking de patroon niet noemenswaardig duurder maakt. De patroon heeft geen vetschijf, doch het voorste gedeelte van den kogel is met een vette stof (Virginia-Vaseline) omgeven, die volstrekt niet oxydeert.

Als voordeel van deze koperomwikkeling wordt nog opgegeven, dat hierdoor de kogelmisvorming bij het treffen van een doel veel geringer is, dus het indringingsvermogen toeneemt. Wordt de gewone kogel in het water geschoten, dan neemt hij den champignon-vorm aan, verliest spoedig zijn arbeidsvermogen en valt op den bodem. De kogel met koperomwikkeling daarentegen ging door een ton, tot een hoogte van 34 M. met water gevuld, drong door den bodem en verder nog 30 cM. in het zand (1).

Zou het geen voordeelen opleveren, onzen kogel nog harder te maken (2)

(1) Zie *Revue Mil. de l'Etranger* 1884, N° 593 en *Zeitschrift für Schweizerische Artillerie* 1883.

(2) Hoe verleidelijk wij het zouden vinden in beschouwingen te treden over de hardheid, het soortelijk gewicht en het smeltpunt van het kogelmetaal naar aanleiding van de hoopst belangrijke proeven, die genomen zijn om de werking van verschillende kogels op het menschelijke lichaam na te gaan, moet dit voor het oogenblik achterwege gelaten worden, om de toch reeds groote uitgebreidheid van ons opstel. Alleen zij als uitkomst dier proeven gemeld, dat het humaniteitsbeginsel eischt: het gebruiken van cylinder conische kogels van de kleinste doorsnede, vervaardigd van een metaal veel harder dan zuiver lood en met een hoog smeltpunt, tevens met groot soortelijk gewicht, waardoor bij de vereischte massa, het volume vermindert kan worden.

b.v. door toevoeging van een kleine hoeveelheid antimonium (1), dat bovendien de eigenschap heeft, gunstig op de wrijving te werken? Proeven zouden dan weder moeten uitmaken, hoeveel die hardheid zou kunnen vermeerderd worden, terwijl de gunstigste middellijn van den kogel bepaald zou moeten worden, om bij zekerheid van het volgen der trekken een onnoodig forceeren van dit harde metaal in de trekken te voorkomen. Bij het bepalen van die hardheid zal het natuurlijk van invloed zijn, welke graad van hardheid de nieuwe persmachine in de patroonfabriek te Delft voor de persing van den looddraad toelaat. Is het voor het verkrijgen van deze hardheid noodig de hoeveelheid tin te vermeerderen, dus zou de kogel daardoor lichter worden, dan kan zeker zonder nadeel de groef op de oppervlakte van den kogel minder diep worden of desnoods geheel vervallen. Het vet in die groef speelt zeker een zeer kleine rol (2), terwijl over het algemeen tegenwoordig de vlakke oppervlakte van den kogel verkozen wordt. De voordeelen, dat men door deze groeven het zwaartepunt kan verplaatsen, het indringen van het lood in de trekken kan bevorderen enz., worden tegenwoordig vrij algemeen onder de theoretische gerangschikt.

Vorderen deze proeven, en kon het zijn ook die met kogels, voorzien van een koperomwikkeling, weder veel arbeid; de schat van gegevens voor eventueele ingrijpende veranderingen van ons geweer, wordt daardoor weder vergroot.

Wordt in het buitenland overal een streven waargenomen, om de ballistische eigenschappen van het geweer te verhoogen, ook een andere gewichtige vraag hoort men hier en daar reeds mompelen, namelijk: of de metalen huls niet weder door een papieren, of liever door een verbrandbare, kan worden vervangen? Mocht ook de huls zich niet aan den eeuwigdurenden cirkelgang kunnen onttrekken dan zouden hierdoor zeker weder groote voordeelen voor de infanterie verkregen worden.

Een verbrandbare huls te maken, geheel tegen vochtigheid bestand, zal de industrie wel leeren, terwijl zij misschien het middel wel zal vinden om het groote voordeel, de bijna volkomene gasafsluiting door de metalen huls, op de een of andere wijze ook bij het gebruik van de papieren huls te behouden.

Leest men de mededeelingen van MEIJHOEFER in de *Heereszeitung* van 1884 omtrent een papieren patroon door hem vervaardigd, dan zou men geneigd zijn te gelooven, dat deze patronen-quaestie met die der snellading in belangrijkheid wedijvert. Hoewel op de beschouwingen van MEIJHOEFER zeker zeer veel is af te dingen, stippen wij toch het volgende uit zijne artikelen aan. Op gronden, door Schrijver ontwikkeld: »dat de metalen patronen in alle legers ingevoerd, *nicht kriegsbrauchbar* zijn", heeft M. reeds jaren de hulzen-quaestie bestudeerd en zich niet latende afschrikken door de slechte

(1) Zacht lood wordt reeds hard, door verontreiniging met $\frac{1}{4}$ percent antimonium.

(2) Het vet in de groeven van een kogel van zacht lood (b.v. bij den Italiaanschen kogel) wordt heter uit de groeven gedreven door het samendrukken van het lood.

uitkomsten bij de Pruisische Schietschool verkregen, steeds voortgearbeid, zoodat hij er trotsch op was, »sagen zu können, das Problem an dessen Lösung heute sämtliche, europäische und ausereuropäische Kriegsmächte arbeiten, ist von mir, durch meine neue, überaus leichte und billige, vollständig gaswasserdichte und feuerfeste Papier-Mantelpatrone, gelöst worden". Voorwaar een stoute bewering omtrent deze patroon, die hij »ihrer Vorzüglichkeit wegen bisher nicht aus den Händen gegeben hat". Gelukkig worden toch eenige inlichtingen gegeven, waaruit blijkt, dat de geheele patroon slechts 30 G. weegt, zoodat 112 van deze patronen hetzelfde gewicht hebben als 80 *Mauser*-patronen. De gas- en waterdichtheid bleek bij het onderzoek van patronen, die 100 uur in het water gelegen hadden, en toch niet het minste spoor van vocht vertoonden, terwijl de Feuerfestheit bewezen werd, door 10 patronen in een kist goed op te sluiten en er daarna een door een elektrische vonk te doen ontbranden. Alleen een zwart worden van het papier der andere patronen was hiervan het gevolg. De gasafsluiting is voorts volkomen en de wijziging van het *Mauser*-geweer voor haar gebruik hoogst eenvoudig. Proeven worden voorts vermeld, om een en ander te bewijzen. De grenslijn tusschen waarheid en verduistering kunnen wij echter niet trekken (1).

Vermelden wij hier nog, dat REUNERT in Westphalen patronen tracht samen te stellen van licht brandbare stoffen, gedrenkt in ontplofbare preparaten, en dat de *Revue d'Art.* ons het bericht brengt, dat in Amerika een patroon is aangeboden en beproefd, waarvan de buskruitlading is opgesloten in een houten klosje, dat met den kogel den loop verlaat; zieu wij de pogingen, die LORENZ, de directeur der fabriek van metalen hulzen te Karlsruhe, aanwendt om het messing van de huls door staal te vervangen enz. dan blijkt hieruit, dat ook voor de patroonfabrikanten: »zoekt en beproeft" het motto bij hun arbeid is.

Een ander nieuw vraagstuk (of liever een oud vraagstuk, waarop de aandacht opnieuw is gevestigd) houdt tegenwoordig de schietspecialiteiten bezig, namelijk: de *kartetspatroon*. Hopen sommigen in het vinden van een goede kartetspatroon een goed palliatief te krijgen voor het kostbare repeteer-geweer; in de toekomst zal deze patroon ongetwijfeld het aantal kogels, door het repeteer-geweer verschoten, twee- tot driemaal grooter maken. Welke verliezen alsdan de vijand zal lijden, wanneer deze, avanceerende over een geheel open terrein, onzen soldaat van achter zijn dekkingen wil verdrijven, indien deze misschien een vijftigtal kogels in een minuut op korte afstanden kan voortslingeren, zal de toekomst moeten leeren.

In Spanje werd reeds een kartetspatroon aangenomen voor het *Remington*-geweer M₁₇₀, wegende 30,3 G., terwijl Noord-Amerika ook reeds zijn *multiple*

(1) Ook over het geweer van MEINHOFFEN werden eenigen tijd gesluden in buitenlandsche tijdschriften nog al eens artikelen geschreven.

ball cartridge heeft. Voorts is het bekend, dat drie schietscholen in Frankrijk een ijverig onderzoek instellen omtrent de kartetspatroon, voorgesteld door DELAUNEY (1) die beweert de wetten gevonden te hebben, volgens welke zulk een patroon moet zijn samengesteld.

De patroon van DELAUNEY bevat drie kogels (2), die achter elkander den loop verlaten, en achtereenvolgens het doel treffen, zoodat bij het schieten op 200 M. de drie slagen achter elkander duidelijk worden gehoord. De spreiding der kogels wordt verkregen door de verschillen in gewicht en vorm van de kogels in het vooreinde, waardoor aan den luchtwederstand een verschillende invloed wordt gegeven op elk der projectielen. De terugstoot is betrekkelijk gering, hetgeen verklaard wordt doordat die projectielen achtereenvolgens den loop verlaten. Zes schoten, dus 18 kogels, vielen op 100 M. in een rechthoek breed 0,56 en hoog 1,14 M.

Wordt werkelijk een goede kartetspatroon gevonden, die natuurlijk alleen voor de kortste afstanden te gebruiken is, dan zou haar invoering bij onze geweren groot kaliber, deze ongetwijfeld zeer in waarde doen stijgen bij het gebruik in fort en batterijen.

Is de kartetspatroon een vrucht van het streven, om zooveel mogelijk vijanden buiten gevecht te stellen, toch zou haar invoering op humaniteitsgronden zijn aan te bevelen, uit hooft van de mindere snelheid, waarmede de kogels het doel treffen. Het projectiel, tegenwoordig overal in gebruik, stelt, met een snelheid van slechts 150 M. een menschelijk lichaam treffende, den getroffen geruimen tijd buiten gevecht. Neemt de snelheid boven 200 M. toe, dan heeft onnoodige misvorming plaats voor het doel: onbruikbaar maken.

Hoewel bespreking van het geweer ons doel niet is, zou het aanstippen van de tegenwoordige quaestien zeker zeer onvolledig zijn, indien ook niet een enkel woord gewijd werd aan kalibervermindering.

Toen naar de middelen gezocht werd, om het schot te verbeteren door vermindering van den invloed van den luchtwederstand door het verhoogen van de belastingscoëfficiënt, waren hiervoor twee wegen aangewezen: óf vermeerdering van de massa door verlenging van het projectiel met behoud van kaliber, óf behoud van dezelfde massa met vermindering van kaliber. De artillerie met zijn groote behoefte aan arbeidsvermogen koos het eerste middel; de infanterie (met uitzondering van Engeland, dat bij een klein kaliber ook nog een zeer zwaar projectiel aannam) om vele redenen alleen het laatste. Werd in het algemeen het kaliber verminderd tot 11 m.M., de vraag is tegenwoordig aan de orde gesteld, of niet grootere kalibervermindering is aan te raden. Het is de Zwitsersche professor HERBLER, die de theorie eener grootere kalibervermindering het eerst grondig ontwikkelde en een ge-

(1) Op voorstel van de Commissie voor de repeteer-geweren heeft de Franche Minister van Oorlog tevens aan deze schietscholen gelast weder opnieuw proeven te nemen in het groot met den doorboorden bolle kogel.

(2) De proeven hebben voorloopig plaats met patronen, die slechts 4 kogels bevatten.

weer van 7 mM. aanbod, dat aan een kogel van ruim 4,5 kaliber lengte en 12 G. gewicht een aanvankelijke snelheid gaf aan 600 M. De nadeelen van dezen lichten kogel werden echter spoedig ondervonden, zoodat een nieuw geweer verscheen met een kaliber van 8,6 mM. en een kogel van 18,2 G. Het voorbeeld van HEBBLER werd door RUBIN gevolgd en de uitkomsten met het *Rubin*-geweer verkregen, mogen zeker schoon genoemd worden. De aanvankelijke snelheid op 25 M. van de monding bedraagt 542 M., terwijl tot op 456 M. het schot geheel bestreken is. Natuurlijk vindt ook de theorie van HEBBLER bestrijders en tracht GUILLAUMOT o. a. aan te toonen, dat een kalibervermindering beneden 10,1 mM. (1) is af te raden. De Zweedsche Commissie, die kalibers beproefde van 9, 9,5, 10,15 en 11 mM. gaf indertijd als haar gevoelen te kennen, dat het kaliber 10,1 mM. de meeste voordeelen aanbod; doch, zooals in het eerste gedeelte van ons opstel reeds werd opgemerkt, wordt dit kaliber opnieuw vergeleken met de geweren *Hebbler* en *Rubin*, waarvan de kalibers gelegen zijn tusschen 8,6 en 7,5 mM. (2).

Daar op dit oogenblik het Servische geweer (*Mausser-Milovanovic*) het eenigste is, dat geconstrueerd is volgens de nieuwste theoriën, volgen omtrent dit geweer eenige gegevens. Kaliber 10,15 mM., gewicht van het geweer 4,5 KG., gewicht van den kogel van hard lood (93 deelen lood en 7 deelen tin) 22,1 G., gewicht van de buskruitlading 4,8 G., gewicht van de patroon 40,1 G., belastingscoëfficiënt 0,274, aanvankelijke snelheid 512 M., grootste ordinaat bij de baan van 400 pas, 69 cM., dringt op 3250 pas nog 20 cM. in aarde.

Aan het einde onzer vluchtige en zeker onvolledige beschouwingen gekomen, wordt nogmaals herhaald, dat, hoe belangrijk de vetquaestie ook zij, in het tegenwoordige tijdperk, door geweer- en munitie-vraagstukken zoo fel bewogen, naar onze bescheiden opvatting,

- vooreerst: een oplossing enkel van de vetquaestie *onvoldoende* is,
- voorts: de wijze van oplossing dezer quaestie *niet afdoende* is en
- eindelijk: hulsverlenging, in verband met de waarschijnlijke aanbrenging van een snellader, *zeer onraadzaam* is.

Wachten de vraagstukken, waarvan er enkele werden aangestipt, een oplossing ook in verband met de noodzakelijke wijziging van ons geweer tot aanbrenging van een snellader; de mogelijkheid, dat enkel door deze laatste wijziging de zuinigheid de wijsheid zou bedriegen (3) en wij dus misschien nog tot andere

(1) Dit kaliber in tiendedeelen van mM. werd door GUILLAUMOT aangenomen, om in overeenstemming te blijven met het Zweedsche *Jarman*-geweer, welke kaliber, in het metriek stelsel herleid, 10,1 mM. is.

(2) Wordt alleen gesproken over *kalibervermindering*, dan moet dit beschouwd worden in verband met de geheele richting van den loop.

(3) In Oostenrijk, waar de proeven met repsteer-geweren op uitgebreide schaal worden genomen, schijnt de strijd tusschen een duur nieuw geweer en het aanbrengen van een goedkoop los magazijn aan het oude geweer (de snellader van den Luitenant KANXA, zoon van den bekenden

ingrijpende wijzigingen gedwongen worden tot verhooging van de ballistische eigenschappen van het geweer, eischt ongetwijfeld bovendien een nieuw grondig geweeronderzoek geheel onafhankelijk van de snellading.

Huiverde men dus te recht op dit oogenblik nog een keuze te doen, wanneer verschillende snelladers werden voorgelegd, de practische en theoretische bestudeering van munitie en loop zijn daarom zeker niet voorbarig. Wanneer de uitslag van die onderzoekingen, naar wij hopen, zal aantoonen, dat onze patroon en ons geweer, voorzien van een snellader, goed zijn gebleven in vergelijking met die van andere legers, dan kan met de tegenwoordige bewapening worden voortgegaan en zal hierdoor zeker het vertrouwen bij het leger worden verhoogd. Mocht het echter blijken, waaraan wij op dit oogenblik nog twifelen, dat de infanterie-bewapening, indien geen nieuw geweer werd ingevoerd of het tegenwoordige geheel gewijzigd werd, door die van andere legers, welke ingrijpende verbeteringen hebben aangebracht, in deugdelijkheid ver wordt overtroffen, dan zal het kennen van de bloedende wonde zeker een goede behandeling ten gevolge hebben.

Groot is zeker de verantwoordelijkheid, die op de schouders rust van de Commissie der Normaal-Schietschool. Is echter haar arbeid inspannend, om het eenigste werktuig der infanterie op de hoogte van haar tijd te houden, de voldoening daarentegen, welke die Commissie kan smaken, om zulk een grooten, gunstigen invloed uit te oefenen op het hoofdwapen van ons leger, op de ziel van onze verdediging, is zeer zeker een schoone belooning voor haar zware taak.

Worden dikwijls wetenschappelijke commissiën in het buitenland gezonden voor verschillende doeleinden, ook het geld, besteed aan de bestudeering van de infanterie-bewapening van vreemde legers zou ruimschoots rente kunnen afwerpen. Infanterie-ballistiek berust voornamelijk op proefnemingen, op practische wijze met zorg geleid, terwijl daarbij over de beste werktuigen moet worden beschikt. Nu moge men de gegevens, die hier en daar verschijnen met zorg bestudeeren, het onderzoek *ter plaatse*, op welke wijze deze gegevens verkregen worden, dus in hoeverre ze betrouwbaar zijn, is zeker van het grootste belang. Voor een klein land is het bovendien moeilijk, alle proeven op groote schaal te nemen, waarom het voor ons dubbel noodig is gebruik te maken, indien de gelegenheid geboden wordt, van de ondervinding in andere legers verkregen. Zwijgen wij over de groote legers, die hun arbeid geheim houden, dan zou Zwitserland met zijn *Hebblers*- en *Rubin*-geweer, Zweden met zijn langdurige proeven met *repeteer*-geweren en zijn nieuwe proeven met klein kaliber-geweren, en Servië met het eenigste

Rus, heeft bijzonder goed volstaan) beslist te zullen worden voor het losse magazijn. Met het nog op de nieuw gestelde kaliber-qaeste, koestert men daar echter ook de vrees, dat de zuinigheid de wijsheid zou bedriegen en zijn daarom opnieuw de proeven begonnen met geweren klein kaliber van nieuwe constructie. Een geheel nieuwe infanterie-bewapening behoort dus in Oostenrijk tot de mogelijkheid.

geweer, dat volgens de nieuwe theoriën geconstrueerd is, zeker een bezoek overwaardig zijn.

Februari 1884.

BRENDER & BRANDIS,
1ste Luit. der Inf.

Nederland als polderland.

Nederland als Polderland. Beschrijving van den eigenaardigen toestand der bevolkingste helft van ons land, tevens bevatte de topografie van dat gedeelte met de voornaamste details, toegelicht door kaarten en teekeningen, door A. A. BEKKMAN, Oud Genie-officier, Leeraar aan het Gymnasium te Zutphen. Zutphen, W. J. THIESE & Co. 1884. Prijs f 4,80.

Wie het onderricht in de Aardrijkskunde, zooals het voor een twintigtal jaren nog algemeen werd gegeven, vergelijkt met de wijze waarop dat leer- vak tegenwoordig aan de meeste Hoogere Burgerscholen en Gymnasiaën wordt behandeld, zal een belangrijk verschil in opvatting en methode ontwaren en moeten erkennen, dat ook in ons vaderland in deze richting een goede schrede voorwaarts is gedaan. Bestond vroeger de studie der Aardrijkskunde in louter werktuiglijk geheugenwerk en heette hij de beste leerling, die de langste series van eigennamen, bevolkingscijfers, enz. bijna gedachteloos kon opdreunen, thans tracht men, door nu en dan te wijzen op oorzaak en gevolg, op den onderlingen samenhang der geographische toestanden en verschijnselen, die studie tevens dienstbaar te maken aan de ontwikkeling van het oordeel. Mogen al in verband met den aard der wetenschap aan het geheugen nog steeds hooge eischen worden gesteld, van een memori- seeren, waarbij aan het denkvermogen de meest volmaakte rust wordt ge- gund, behoeft in elk geval geen sprake meer te zijn.

De nieuwe richting van het onderwijs schiep natuurlijk nieuwe behoeften met betrekking tot de leermiddelen. De misschien meer tot het gebied der Oudduitsche of Achenwalsche Statistiek dan tot dat der Aardrijkskunde be- hoorende beschrijvingen der staten en hunne merkwaardigheden waren niet meer in overeenstemming met de veranderde methode van onderwijs, en naast de geographische handboeken, die vroeger de alleenheerschappij voerden, verschenen allengs verschillende leer- en leesboeken, waarin de natuurlijke toestanden veel meer dan de staatkundige het uitgangspunt voor de indeeling en behandeling der leerstof vormen, waarin het oorzakelijk verband, dat er

tusschen de ligging der landen, hunne geleding, hun klimaat, hun grondgesteldheid, plantengroei, enz. bestaat, duidelijk wordt uiteengezet, waarin, in één woord, de samenstellers meer recht doen wedervaren aan de eischen, die de Aardrijkskunde — de leer van de aardoppervlakte in haar invloed op hare bewoners — als natuurwetenschap stelt. Meer nog dan de boeken, verbeterden wellicht de cartographische leermiddelen: de kaarten en atlassen. De groote technische vooruitgang der laatste jaren op het gebied van lithographie en kleurendruk werkte in deze richting vermoedelijk krachtig mede, terwijl omgekeerd juist de hogere eischen der geographie ook weder de ontwikkeling der steendrukkunst bevorderden. Natuurkundige kaarten der landen, zooals die thans naast de staatkundige in de meeste nieuwere atlassen worden aangetroffen, komen in de oudere niet of slechts bij hooge uitzondering voor. De vervaardiging dier kaarten was toenmaals onmogelijk of in elk geval zoo moeilijk en kostbaar, dat er om redenen van zuiver practischen aard reeds van moest worden afgezien, ze in voor schoolgebruik bestemde atlassen op te nemen. Een buiten de eigenlijke geographie staande astronomische kaart vormde gewoonlijk de hoofdschotel van het natuurkundig deel der oudere schoolatlassen. Als bijgerechten werden dan hoogstens eenige klimatologische cartons, of een enkele maal ook wel een zeer algemeene productenkaart of een voorstelling van de verdeeling der menschenrassen en der godsdiensten opgedischt. De verticale geleding van den bodem daarentegen was alleen op de staatkundige kaarten aangegeven en dan nog bijna doorgaande zón gebrekkig, dat het gebruik der kaart noodwendig een valsche beeld van de werkelijkheid moest doen ontstaan. De beide landruggen b.v. die Rusland doorsnijden waren geheel op dezelfde wijze voorgesteld als de hooge Alpenketens. Van geologische kaarten was uit den aard der zaak geen sprake.

Vooruitgang dus! Doch in onze vreugde over dit feit mogen we toch niet voorbijzien, dat men nog ver van het volmaakte, neen, van het bereikbare af is. Niet het minst met betrekking tot de beschrijving van het eigen vaderland laten vele, ja bijna alle bestaande leerboeken nog te wenschen over. Of zij kenmerken zich in dit opzicht door een beknoptheid, die aan oppervlakkigheid grenst en weinig in overeenstemming is met de uitvoerigheid, waarmede sommige andere deelen der aardoppervlakte worden besproken, óf wel, zij geven herhaaldelijk geheel onjuiste voorstellingen van de bestaande toestanden. Nu eens worden de benamingen waterschap en polder gebruikt op een wijze, dat rechtmatige twijfel ontstaat, of de Schrijver zelf wel een helder begrip van de beteekenis dier woorden heeft gehad, dan weder vindt men b.v. vermeld, dat door de dikwijls voorkomende vergravingen (b.v. het Bijlandsche en het Pannerdensche Kanaal, het Kanaal bij Katwijk) onze groote rivieren bijna overal kunstmatige rivieren zijn geworden, welker water doorgaans hooger staat dan het omgelegen (?) land. De voorstelling dat de voornaamste Rijnmond bij Katwijk moet gezocht worden,

terwijl dan de Merwede met hare takken armen zijn van de Maas, is mede niet zeldzaam (1).

Zooals het met de leerboeken is, zoo is het, op wellicht enkele uitzonderingen na, natuurlijk ook met het onderwijs. De vreemde landen schijnen nu eenmaal meer aantrekkelijkheid te bezitten dan het eigen grondgebied en uit de eerste en voornaamste bron voor de studie der Aardrijkskunde, eigen aanschouwing en persoonlijke waarneming van de onmiddellijke omgeving, wordt nog veel te weinig geput. Honderd tegen één, dat de leerling beter bekend zal zijn met de hoogte der Alpentoppen dan met de diepte onzer voornaamste droogmakerijen, dat hij duidelijk zal weten te verklaren, waarom de meeste rivieren in Spanje in den zomer veelal slechts weinig water afvoeren, doch geen antwoord zal kunnen geven op de vraag, waarom nagenoeg elken winter een groot deel van Friesland in een water- of ijsvlakte verandert?

Verschillende oorzaken hebben vermoedelijk tot het ontstaan en de bestanding van dezen toestand medegewerkt. Doch de voornaamste oorzaak zal wel hierin gezocht moeten worden, dat de gegevens voor het bekomen eener juiste kennis van de eigenaardige hydrographische gesteldheid des vaderlands tot nog toe voor het groote publiek weinig toegankelijk waren. Bijna uitsluitend weggelegd in zuiver waterstaatkundige geschriften en kaarten bleven zij ook meer het bijzonder eigendom van den ingenieur. Den leeraar in de Aardrijkskunde kwamen zij slechts bij uitzondering onder de oogen, en waar dit het geval was, schrikten zij, geplaast als ze waren tusschen samengestelde formules en technische details, juist door hun omgeving, den niet-technicus niet zelden van een nadere kennismaking af. Reeds voor omstreeks 25 jaren uitte dan ook de Oud-Soldaat in een zijner geschriften den wensch, dat de inhoud der hoofdstukken over de hoofdrievieren van Nederland en over polders en droogmakerijen, voorkomende in het 2de deel van de Handleiding tot de kennis der Waterbouwkunde door D. J. STORM BUYSING, op de een of andere wijze meer algemeene bekendheid mocht erlangen. VAN EGMOND in zijn Beschrijving van den Waterstaat van Rijnland betreurt eveneens de onkunde, die bij velen omtrent den hydrographischen toestand van ons vaderland bestaat, en verwacht in deze slechts verbetering van de samenstelling eener waterstaatkundige beschrijving van het land, die als leerboek op de Hoogere Burgerscholen zou kunnen worden gebruikt.

Het waren vermoedelijk soortgelijke beweegredenen, welke den heer BEEKMAN tot het schrijven van zijn »Nederland als Polderland» deden besluiten. Wel kan dit werk om verschillende redenen nog niet als een eigenlijk leerboek voor de Hoogere Burgerscholen worden aangemerkt, doch allen die aan deze

(1) In een overigens zeer verdienstelijk aardrijkskundig werk (echter geen leerboek) van het jaar 1877 worden o. a. de Stierop en het Sinkevuil in Noord-Holland breede stroomen genoemd. Merkwaardig is ook wat in de Handleiding tot de Aardrijkskunde ten dienste van het militair onderwijs door A. J. F. VAN OVERSTRATEN op bladz. 241 over de mogelijkheid tot het stellen van inundatiën wordt gezegd.

en soortgelijke inrichtingen van onderwijs met de behandeling der Aardrijkskunde belast zijn, zullen er een schat van gegevens in vinden, waarvan zij bij huu onderricht met voordeel partij kunnen trekken. Wat vroeger buiten het bereik van velen lag, is thans door de populaire waterstaatkundige beschrijving van Nederland, zooals die ons door den heer B. werd geschonken, gemeen eigendom geworden. Voortaan zal de leeraar in de geographie het slechts aan zichzelf te wijten hebben, als hij bij de bespreking van Nederland van de zijde zijner leerlingen niet minstens evenveel belangstelling ondervindt, als bij de behandeling der Alpen of der Andes. En men beschouwe dit niet als een onverschillige zaak. »Wie hecht aan zijn nationaliteit», zegt de heer B. te recht, »moet vooral het eigenaardige van den geboortegrond kennen, in eere houden, er partij van trekken, er op steunen». Bij aanranding onzer zelfstandigheid door vreemd geweld vinden wij in onzen bodem een krachtigen bondgenoot. Doch hoe kan de overtuiging daarvan — en met die overtuiging het zoo noodige zelfvertrouwen — worden gewekt, zoo lang de kennis, waarop zij gegrond moet zijn, nagenoeg geheel ontbreekt? Ook uit dit oogpunt hebben wij de verschijning van »Nederland als Polderland» met groote ingenomenheid begroet.

Die ingenomenheid, zoowel wat strekking als inhoud betreft, mag echter niet zoo ver gaan, dat we het minder goede in den arbeid van den heer B. zouden voorbijzien. De Schrijver zelf kan dit wel het allerminst wenschen. En dan moet het ons al dadelijk van het hart, dat het werk op menige bladzijde de sporen draagt van met eenige overhaasting te zijn samengesteld.

Reeds de niet zeer zorgvuldige correctie zou hiervoor als bewijs kunnen dienen. Herhalingen zijn voorts niet zeldzaam. Ook de scherpte en juistheid van uitdrukking laat, vooral in het eerste boek, meer dan eens te wenschen over, zoodat de bedoeling niet duidelijk blijkt en de Schrijver soms klaarblijkelijk iets anders zegt, dan hij heeft willen zeggen. Had de heer B. zich den tijd gegund, zijn arbeid vóór den druk nog eens aan een ernstige herziening te onderwerpen, we zijn overtuigd dat menige wijziging en verbetering zou zijn aangebracht.

Al die kleine vlekjes aan te wijzen, komt ons dan ook geheel onnoodig voor. Beleef het werk een 2de druk, wat naar we vertrouwen spoedig het geval zal zijn, dan zullen zij ook zonder onze aanwijzing wel verdwijnen. Slechts op enkele hoofdpunten wenschen wij de aandacht te vestigen.

Reeds met den inhoud der allereerste alinea kunnen we ons niet vereenigen. We lezen daar: »de hydrographische toestand van een land wordt bepaald:

- 1°. Door de hoeveelheid water die op zijne oppervlakte (zelve) neervalt, door het deel wat (?) hiervan moet geloosd worden en door de wijze waarop dit geschieden kan.
- 2°. Door de gesteldheid der groote rivieren, die van het buitenland komende, er door heen stroomen. Vooral is die invloed groot, zoo het land de riviermonden en hunne delta's bevat, zooals met ons land het geval is.

3°. Van (?) de getijen en stroomen der zeeën die het bespoelen.

»Natuurlijk hebben gesteldheid des bodems, klimaat, beplanting enz. grooten invloed op de hoeveelheid water die neerslaat en geloosd moet worden en op de wijze van loozen».

Hebben we hier niet te doen met een verwarring tusschen oorzaak en gevolg? Maken de drie vooropgestelde punten eigenlijk niet de hoofdonderwerpen uit, welke in elke hydrographische beschrijving van eenig land behooren voor te komen en zijn het niet veeleer uitsluitend de door den Schrijver als bijkomende zaken vermelde factoren: grondgesteldheid, verticale vorm van den bodem, klimaat, plantengroei enz., van welke de hydrographische toestand van een land afhankelijk is?

Doch meer bezwaar hebben we tegen de bepaling, die de heer B. op blad. 2 van een rivier geeft. Volgens hem is een rivier in het algemeen de natuurlijke waterloozing van een landstreek.

In de eerste plaats wil die definitie ons niet bevredigen, omdat we ons onder waterloozing gewoonlijk een handeling, een werking voorstellen, terwijl we nu eenmaal volgens overoude traditiën gewend zijn, in een rivier meer een persoonlijkheid te zien. Toch zouden we geneigd zijn, over dit meer grammaticale bezwaar heen te stappen, zoo er veel kans bestond, dat het door den Schrijver met het stellen der nieuwe definitie beoogde doel, werkelijk zou worden bereikt. Doch die kans is o. i. gering. Klaarblijkelijk is het er den heer B. om te doen, voortaan in de aardrijkskundige werken wateren als de Oude Rijn, de Utrechtsche Vecht, de Zaan, het Spaarne, enz., die niet meer van nature stroomen, doch waarop slechts nu en dan een weinig stroom wordt gemaakt, niet meer onder de rubriek »Rivieren» gerangschikt te zien, zooals dit tot heden bijna doorgaande het geval was. Dat deze handelwijze vooral in werken, welker omvang niet toelaat, het bijzondere karakter van elk met name genoemd water te omschrijven, geheel verkeerd is en slechts tot begripsverwarring en ten eenenmale valsche voorstellingen kan leiden, geven we gaarne toe. Het afkeuren eener tot nog toe gevolgde richting is echter ook hier gemakkelijker dan het aanwijzen eener nieuwe en betere. Al dadelijk rijst de vraag, waaronder de bedoelde wateren dan te rangschikken? De heer B. noemt ze wel bij herhaling »regenbakken», maar het kan toch zijn bedoeling niet zijn, dat woord als nieuwe geslachtsnaam in te voeren. Veeleer meenen we uit zijn werk te moeten afleiden, dat hij ze onder de kanalen zou wenschen opgenomen te zien. Ook dit levert echter moeilijkheden op. Want waar is de grens, bij welke een voormalige rivier ophoudt rivier te zijn en in een kanaal overgaat? Klaarblijkelijk acht de heer B. afsluiting van den benedenmond niet voldoende, om een rivier haar oorspronkelijk karakter zoo ver te doen verliezen, dat ook naamsverandering noodzakelijk zou worden. Dommel, A, Dintel, Hunze, Kuinder, enz. blijven volgens hem rivieren. Eerst als de rivier geen vrij afstroomend water meer ontvangt en dus niet slechts be-

neden maar ook boven is afgesloten, gaat zij z. i. in een kanaal over. Zijn hiermede nu echter alle bezwaren opgelost en duidelijk de kenmerken aangegeven, waarnaar beoordeeld moet worden, in welk hoofdstuk, dat der rivieren of dat der kanalen eenig water eigenlijk te huis behoort? We gelooven het niet. Een voorbeeld! De Linge is volgens »Nederland als Polderland" een rivier. Toch kan het gedeelte tusschen Asperen en Gorinchem aan weerszijden door sluizen worden afgesloten, zoodat dit gedeelte volgens de gestelde kenmerken onder de kanalen zou moeten gerangschikt worden. De Utrechtsche Vecht, hoewel naar we meenen, door de Maartensdijksche Weteringen toch nog wel eenig vrij afstroomend water ontvangende, heet een kanaal, de Vaartsche Rijn, waarop de Schalkwijksche Wetering vrij afstroomt, daarentegen een stroomend water. Aan den Krommen Rijn wordt op bladz. 37 wel is waar de naam rivier ontnemen, doch op bladz. 140 wordt hij, althans voor zooveel het vak beneden Werkhoven betreft, weder in zijn aloude waardigheid hersteld. Gesteld nu eens, de Vaartsche Rijn, of nog liever de Kromme Rijn en de Vecht droegen slechts één naam, h. v. dien van Muiderstroom, wat toch zoo ongerijmd niet zou zijn, welk belangrijk verschil in karakter zou er dan tusschen dien Muiderstroom en de Linge bestaan? Beide ontvangen vrij afstroomend water en op beide kan, doch altijd slechts tijdelijk, het benedengedeelte door sluizen worden afgesloten. En als er geen verschil in karakter bestaat, waarop steunt dan het recht, die wateren of haar overeenkomstige vakken bij verschillende groepen in te deelen? Ook de Hollandsche IJsel, waarvan het gedeelte beneden Gouda wel in vrije gemeenschap staat met de Nieuwe Maas doch geen vrij afstroomend water ontvangt, is niet zeer gewillig, om de een of andere plaats in te nemen.

Door de bepaling, die de heer B. van een rivier geeft, worden dus de moeilijkheden niet geheel uit den weg geruimd. De quaestie is trouwens lastiger, dan zij misschien wel schijnt. Voor de beste oplossing houden wij altijd nog deze, alle voormalige rivieren, die door den aanleg van kunstwerken hetzij boven, hetzij beneden, hetzij op beide punten kunnen worden afgesloten, samen te vatten onder één rubrick, die der gekanaliseerde rivieren, een benaming die in België vrij algemeen gebruikelijk is en ook op onze Waterstaatskaart voorkomt. Daar heet b. v. de Kromme Rijn een rivier, waarvan het hovengedeelte ten behoeve der scheepvaart en in liet belang van militaire inundatiën is gekanaliseerd.

Ook in andere opzichten bevredigt ons het 1ste hoofdstuk, algemeene bepalingen en beschouwingen bevattende, niet geheel. Zoo hebben wij bij de verklaring der woorden verval, verhang en stroomsnelheid de mededeeling gemist, dat de stroomsnelheid, behalve van de helling van den bodem, o. a. ook afhankelijk is van de verhouding tusschen den inhoud van het dwarsprofiel en den natten omtrek. De Schrijver zegt alleen dat de snelheid door de wrijving over den bodem en aan de lucht niet op elke diepte dezelfde is.

Streek
Streek
Streek

De bedoelde mededeeling toch ware gewenscht geweest, omdat zij ons althans ten deele moet verklaren, waarom bij overstroming der rivieren op de langs de oevers gelegen uiterwaarden slib kan bezinken, terwijl dit in het rivierbed zelf zwevende blijft, alsmede waarom in de riviermonden zich in het algemeen alleen op de ondiepere gedeelten kleibezinkingen vormen. Over de oeververdediging der rivieren, over bandijken, zomerkaden, overlaten, enz. wordt verder in het 1ste hoofdstuk met geen enkel woord gesproken. Dit geschiedt eerst later, bij en gedeeltelijk zelfs na de beschrijving der Nederlandsche hoofdrievieren. Een zoodanige volgorde komt ons minder rationeel voor en waar een afzonderlijk hoofdstuk aan algemeene bepalingen en beschouwingen wordt gewijd, kan er, dunkt ons, geen reden zijn, dit hoofdstuk niet zoo volledig mogelijk te maken. Doch dit is slechts een quaestie van vorm. Als de Schrijver echter op bladz. 5 zegt, dat de beteekenis eener rivier meestal bijna geheel wordt bepaald door de hoeveelheid water, die zij gemiddeld afvoert, maakt hij zich aan een grove onjuistheid schuldig. Want de beteekenis eener rivier is niet minder afhankelijk van de gesteldheid en de meerdere of mindere welvaart der landen, welke zij doorsnijdt, van de ligging der zee, waarin zij uitwatert, van de stroomsnelheid, van de wijze van voeding, enz. De gemiddelde waterafvoer is zelfs een zeer onbetrouwbare maatstaf voor de beoordeeling van de waarde eener rivier. Zij kan b.v. betrekkelijk groot zijn, terwijl toch van bevaarbaarheid geen sprake is. Evenmin gaat het aan te zeggen, dat als men over de beteekenis eener rivier wil oordeelen, men niets heelt aan de opgave van stand of breedte, maar wel aan die van het vermogen (bladz. 5).

Zulk een onverschillige zaak is die breedte niet. Wat meer zegt, wie een rivier slechts wenscht te beoordeelen als terreinafscheiding, als hinderenis voor het verkeer langs de landwegen, moet bijna in de eerste plaats naar de breedte vragen.

De hoofdstukken 2 en 3, een zeer goede en uitvoerige beschrijving bevattende van de hoofdrievieren en de zee, en een meer beknopte van de vorming der verschillende gronden in Nederland, geven ons geen aanleiding tot opmerkingen van bijzonder gewicht. Alleen komt het ons eenigszins twijfelachtig voor, dat de niet rechte strekking van het Pannerdensch Kanaal en de geringe afstand der dijken langs dit riviervak zouden moeten worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat dit kanaal oorspronkelijk werd gegraven met het oog op de militaire verdediging der oostelijke grenzen, aangezien de bocht eer na dan voordeelig voor de verdediging is. Voorts trof ons in de beschrijving van de vorming der rivierdalen op bladz. 66 een dubbele onjuistheid.

Het is onjuist dat het uitschuren van den bodem door de rivieren eerst op het benedengedeelte een aanvang neemt, en het is evenzeer onjuist dat de rivierdalen door uitschuring zijn ontstaan.

In den regel was de mechanische werking van het water slechts eene der

krachten, welke tot de dalvorming medewerkten en verreweg de meeste rivierdalen zijn door het water alleen gewijzigd, niet gevormd.

Kan er eindelijk bij vele benedenrivieren in nagenoeg geheel vlakke landen nog wel van een eigenlijke dalvorming sprake zijn?

In het 4de hoofdstuk motiveert de heer B. de verdeeling van Nederland in twee hydrographisch scherp te onderscheiden deelen, om daarna dan over te gaan tot de meer uitvoerige beschrijving van het eene deel, namelijk het land der kunstmatige afwatering, der polders, der afgesloten en stilstaande wateren.

Dit 2de boek, waarin na de verklaring van eenige algemeene begrippen de topographie wordt gegeven van het Hollandsch—Utrechtsche Polderland, de Geldersch—Noordbrabantsche Rivierkleipolders, de Zuidhollandsche en Zeeuwsche eilanden met de zeelei van Noord-Brabant en Zeeuwsch-Vlaanderen, het Friesch—Groningsch—Overijselsche Polderland, de Zuiderzeekusten tusschen het Zwartewater en Gooiland en eindelijk van de eilanden in de Noordzee en in de Zuiderzee, is zeker, ook van een militair standpunt, niet het minst belangrijke gedeelte van het werk. Een topographie, zooals de Schrijver ze ons hier geeft, bestond tot nog toe slechts van enkele betrekkelijk kleine gedeelten van ons vaderland. Een eenigszins uitvoerige waterstaatkundige beschrijving van ons geheele zoo merkwaardige polderland ontbrak, en wij achten het geen geringe verdienste van den heer B., dat hij die leemte in onze aardrijkskundige literatuur heeft aangevuld niet alleen, doch dit ook heeft gedaan op een wijze dat in dit opzicht van een geographisch standpunt weinig meer te wenschen overblijft. Wel zullen hier en daar in de opgaven enkele fouten schuilen, doch wie, die met de verzameling van topographische gegevens is vertrouwd, zou daarvan den Schrijver een verwijt willen maken? Alleen als belangstellenden werkelijk voldoen aan het in de Inleiding voorkomende verzoek van den heer B., om hem zoo mogelijk op die fouten te wijzen en verbeteringen toe te zenden, zal allengs het meer volmaakte kunnen worden verkregen.

Voor het oogenblik wenschen wij ons tot een paar aanwijzingen te bepalen. In de eerste plaats viel ons de vreemdsoortige gedachtengang op bladz. 95 op. De Schrijver zal ons verklaren, hoe plassen in droogmakerijen worden veranderd. Voor het juiste begrip der zaak, acht hij het echter wenschelijk, dat men vooraf bekend zij met de gewone wijze, waarop de polders hun water loozen. Toch volgt de verklaring dier loozing eerst op bladz. 102, terwijl, merkwaardig genoeg, de droogmaking der plassen alsook het ontstaan der zeepolders juist op bladz. 95—102 wordt besproken.

Een andere zaak. Op bladz. 102 lezen we: „polderland zuigt in de meest gunstige omstandigheden slechts 5 cM. water op vóór het verzadigd is”. Op welke proeven berust die uitkomst? En wat heeft men onder meest gunstige omstandigheden te verstaan, een uitgedroogd of een bijna verzadigd terrein? Het eerste is gunstig voor de waterloozing, het laatste voor het stellen van inondatiën.

Dat voorts in vele polders het winterpeil lager is dan het zomerpeil zoofs op blad. 104 wordt gezegd, is, gelooven we, minder juist. Moge dit in sommige polders, met wintergraan bezaaid, al gewenscht zijn, gewoonlijk zal dit lagere winterpeil bij de voor de waterloozing ongunstiger verhouding tusschen verdamping en atmosferischen neerslag, wel onbereikbaar blijken. Wat de Schrijver hier dus als regel voorstelt, zal wel de uitzondering zijn.

De omschrijving op blad. 107 van boezemland gegeven, rijmt verder slecht met wat later van de boezemlanden in Friesland wordt gezegd. Terwijl het op eerstgenoemde plaats heet: »boezemlanden zijn tusschen de boezemkaden ingesloten strooken lands, die hoog genoeg liggen, om nooit onder water te komen», lezen we op blad. 345 en 346 dat de eigenlijke boezemlanden, daaronder te verstaan de lage doch niet ingepolderde landen onmiddellijk aan en tusschen het aaneengeschalkeld polderland, 's winters in den regel voor het grootste deel onder water staan. Een van beide: of de algemeene bepaling van boezemland deugt niet, of voor zooveel een deel van Friesland betreft, worden verkeerdelijk vlietlanden boezemlanden genoemd.

Na eindelijk nog te hebben aangestipt, dat op blad. 314 ten onrechte wordt gezegd, dat het afzetten van slib niet kan plaats hebben dan op gronden, die reeds ter hoogte van den vloed liggen, stappen we van het 2de boek af, om nog een oogenblik stil te staan bij de Bijlagen.

Deze, drie in getal, handelen achtereenvolgens over kunstmatige onderwaterzettingen, Nederland in 1672 en de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Het doel van den Schrijver is duidelijk. Hij wil ook den niet-militair een algemeen denkbeeld geven van de kracht die voor de landsverdediging in onzen bodem schuilt en van de wijze, waarop van die kracht partij kan worden getrokken. Als men nagaat welke vreemdsoortige denkbeelden in dit opzicht nog bij velen in den lande bestaan, en bedenkt dat de voor rekening der Koninklijke Militaire Academie uitgegeven militaire werken, waarin deze onderwerpen worden besproken, ook al door de gebrekkige exploitatie, slechts bij uitzondering in handen van niet-militairen komen, dan kan dit streven van den heer B. slechts worden toegejuicht.

Toch heeft ook deze medaille hare keerzijde. Wanneer men, zooals hier, den oorlog van 1672 behandelt uitsluitend met het doel om te doen uitkomen, hoe gemakkelijk en snel verdedigingsliniën in ons polderland kunnen worden gevormd, moet zich dan niet als vanzelf vooral in dezen tijd van bezuiniging bij den lezer de vraag opdringen, waartoe dan toch wel al die ook door den heer B. zoo dringend geëischte voorbereiding in vreedstijd dient, waartoe dan telken jare zoovele millioenen aan fort en enz. worden besteed? Slechts door duidelijk en scherp te doen uitkomen, welke groote veranderingen de oorlogvoering sedert 1672 heeft ondergaan, hoe veel van wat toenmaals voldoende kon heeten, thans geheel ongenoegzaam zou zijn, kan deze vraag worden voorkomen. Onze natie heeft er groote behoefte aan dat het zelfvertrouwen worde opgewekt, doch laten we, bij ons streven naar dat doel

toch niet vergeten, dat het zelfvertrouwen op deugdelijken grondslag moet rusten, wil het gewettigd zijn. „De Hollandsche Waterlinie”, zegt de heer B. op bladz. 449 heeft in 1672 het vaderland behouden; schooner uitkomst kan men zich niet voorstellen en bedenken wij dat wij nog in onze dagen dezelfde kracht bezitten”. Zeer zeker, de Hollandsche Waterlinie, hoe gebrekkig aanvankelijk ook, hoe zwak ook bezet, heeft in 1672 veel tot de redding van het vaderland bijgedragen. Doch nog vele andere door den Schrijver niet genoeg op den voorgrond geplaatste factoren werkten daartoe mede: de zeldzame geestkracht van Prins WILLEM III, de oeffvaardigheid van Amsterdam, toen eenmaal de nood aan den man was, en niet het minst ook de onbegrijpelijke en niet te rechtvaardigen langzaamheid, waarmede de vijand na den overtocht van den Rijn bij het Tolhuis te werk ging. Zoo weinig energie in de oorlogvoering als in den zomer van 1672 zal men niet licht weer beleven. Aan die geringe geestkracht bovenal, men zou het bijna wiskunstig kunnen bewijzen, was het te danken, dat te midden der algemeene ontsteltenis en schromelijke verwarring de verdediging nog kon worden volgehouden. Veel meer nog dan tot bewijs van de kracht die in onzen bodem is gelegen, kan de oorlog van 1672 dienen tot betoog van de dringende noodzakelijkheid, om in tijd van vrede de krijgsmacht niet te verwaarloozen en het nationaal zelfbewustzijn tot het hoogst mogelijke peil op te voeren. De heer B. kan herhaaldelijk noode zijn wrevel onderdrukken, dat de boeren in 1672 op verschillende punten de inundatiën aftapten. Doch die wrevel zou zich billijkerwijze niet alleen en niet het eerst moeten uiten tegenover de boeren, doch tegenover de grootere meerderheid van het Nederlandsche volk, dat toen in een toestand van zedelijk verval verkeerde. De Nederlanders van die dagen, zegt een Fransch Schrijver, waren in de eerste plaats kooplieden, daarbij doelende op het gedrag van eenige handelshuizen te Amsterdam, en eerst in de tweede plaats burgers. Juist de hoogere standen, de mannen die op het kussen zaten, waren de eigenlijke oorzaak, dat het gros van de natie alle vertrouwen op de verdedigbaarheid des lands had verloren.

Als men bedenkt, hoe hoogere en lagere besturen zich in al hun besluiten en handelingen steeds lieten leiden door plaatselijke en bijzondere belangen, hoe het geheele staatsgebouw in 1672 wankelde op „gansch erroneuse fondamenten van jalousie”, dan kan het waarlijk geen bevreemding wekken, dat ook de boeren vóór alles op het eigen belang bedacht waren en verklaarden hun land niet noodeloos bedorven te willen zien. Dit alles had o. i. in de beschrijving van Nederland in 1672 wel wat meer tot zijn recht kunnen komen, opdat niet zou worden vergeten, hoe de hoogste kracht van een staat tot wering van vreemd geweld nog meer is gelegen in den geest der natie dan in de gesteldheid van den bodem. Zonder een krachtig volk, dat ook in tijd van vrede achting toont voor zijn leger en tot offers voor zijn militaire instellingen bereid is, baat ook de grootste natuurlijke sterkte des lands niet. Dat

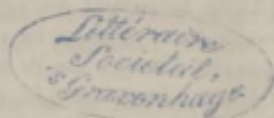
is de eerste, de gewichtigste les, die 1672 ons geeft. Een veel grootere plaatsruimte zou Bijlage II daarom niet hebben behoeven in te nemen. Wellicht ware ook, zoo noodig, in andere richting nog wel eenige bekorting mogelijk geweest.

In 1672 was de gebrekkige bekendheid der officieren met den toestand van den bodem mede een der factoren, welke tot verschillende moeilijkheden aanleiding gaven, en in een zijner brieven aan de Algemeene Staten beklagt zelfs de Veldmaarschalk WIRTZ, bevelhebber in de stelling van Waal en Maas, zich over zijn eigen onkunde in dit opzicht. De heer B. mag dan ook blijkens de Inleiding zijn boek meer in het bijzonder hebben geschreven voor aanstaande onderwijzers en aardrijkskundigen, dit belet niet, dat het ook voor den officier veel wetenswaardigs bevat, veel waarvan de kennis voor dezen onmisbaar kan worden geacht. Wat de Pruisische Kolonel BLUME in zijn Strategie omtrent den zeer beperkten invloed der terreinsgesteldheid op de leiding der oorlogshandelingen zegt, is voor Nederland slechts ten halve geldig, en ongetwijfeld is in ons land meer dan ergens elders nauwkeurige bekendheid met den vaderlandschen bodem een eerste vereischte voor den troepenaanvoerder. Laat dit ook onze verontschuldiging zijn, als we misschien voor de bespreking van het werk wat al te veel plaatsruimte in beslag namen.

Over de aan "Nederland als Polderland" toegevoegde kaarten kunnen we kort zijn. Die kaarten zijn zoo goed, dat onwillekeurig na de bezichtiging onze eerste uitroep was: waarom slechts Holland, waarom ook niet het overige deel van ons polderland? Misschien leverde echter de vervaardiging bij het gemis van enkele bladen der nog niet voltooide Waterstaatskaart te veel moeilijkheden op. Wellicht zouden ook de groote onkosten dan de uitgave van het geheele werk hebben tegengehouden. En in dat geval zijn we den heer B. dankbaar dat hij ons het goede niet heeft onthouden, omdat hij ons het beste niet kon geven.

's-Gravenhage, Febr. 1884.

M. H. J. PLANTENGA.

OVER DE VERVAARDIGING ONZER TOPOGRAPHISCHE KAARTEN.

In *De Militaire Spectator* n°. 8, jaargang 1883, is door den Heer F. DE BAS de staf gebroken over hetgeen ik meende te moeten opmerken omtrent de vervaardiging der Topographische en Militaire kaart en over de Chromo-Topographische kaart (1).

Het spreekt vanzelf dat mijne *opmerkingen* slechts werden uitgegeven met het doel nuttig te zijn, door op gebreken te wijzen, welke m. i. *zonder overwegend bezwaar* kunnen verbeterd worden.

In de volgende bladzijden wil ik trachten mijne opmerkingen nader toe te lichten. Ik zal beproeven uit de niet altijd tot de zaak behorende rhetorische wendingen van den Heer DE BAS, den rooden draad op te vissen, mijne argumenten tegenover de zijne plaatsen en wijzen op feiten die onwederlegbaar zijn.

De Heer DE BAS zegt: »Wanneer de hermeten gemeenten nauwkeurig worden gereduceerd tot de schaal van 1:25000, waarop de minuutbladen der Chromo-Topographische kaart worden geteekend, en juist gepast tusschen de primaire, secundaire en overige punten, door driehoeksmeting bepaald, dan ware 't ons dunkens moeilijk voor de vervaardiging van een militaire kaart een beteren grondslag dan de gebezigde aan te wijzen».

De eerste belangrijke opmctingen, ter verbetering der kadastrale plans, aangevangen in 1837, werden uitgevoerd volgens de voorschriften van het Recueil méthodique des lois, décrets, réglemens, instructions et décisions sur le cadastre de la France, en gedeeltelijk met behoud van de bij de primitieve meting opgemeten hoofdscheidingen.

Drie gemeenten werden geheel, en zeven gemeenten gedeeltelijk hermeten.

Omstreeks 1864 werden nieuwe voorschriften gegeven, en als proef toegepast bij de hermeting van de gemeente Bokmeer. In die voorschriften

(1) «Opmerkingen over de vervaardiging der Topographische en Militaire kaart en over de Chromo-Topographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden». Uitgegeven bij J. H. DE BISSV te Amsterdam 1883.

werd bepaald, dat de opmeting in verband zou worden gebracht met de secundaire driehoeksmeting van het Rijk, maar al zeer spoedig werden die bepalingen gewijzigd, en na herhaalde malen te zijn bezocht opgevoerd in de Instructie voor de ambtenaren van het kadaster.

Volgens die voorschriften zijn hermeten Assen, Zweelo, Rolde, Veenwoude, Akkerwoude, Sappemeer, Birdnaard, Loosduinen, 's-Gravesande, Kralingen, Geldrop en Absteede bij Utrecht.

De metingen werden in kaart gebracht op de schaal van 1:2000, ontwikkelingen op de schaal van 1:1000 of 1:500.

Na 1864 werden nog zeven gemeenten gedeeltelijk hermeten, waarbij men grotendeels gebruik maakte van de bestaande gemeentelijke triangulatie, en van de bestaande hoofdscheidingen.

Het is tot nog toe niet bekend, en zelfs niet waarschijnlijk, dat men deze werkzaamheden, die uit een kadastral oogpunt van veel nut zijn, over het geheele Rijk zal uitrekken, terwijl het op goede gronden valt te betwijfelen, of hierdoor belangrijke verbeteringen voor de samenstelling onzer kaarten kunnen worden verregen.

Wil de Heer DE BAS nu de weinige hermeten en gedeeltelijk hermeten gemeenten, met den daaromliggenden niet hermeten kadastralen arbeid doen reduceeren, en dan juist passen tusschen bedoelde punten? Dit zou veel kostbaar en tijdroovend werk veroorzaken, maar weinig bevredigende uitkomsten opleveren.

Wanneer men de kadastrale plannen van verschillende aan elkander grenzende gemeenten calqueert, en tot een *eenigszins* sluitend geheel aan elkander tracht te leggen, zal men gemakkelijk inzien, dat zelfs *doelmatig vervaardigde reductiën* van iedere gemeente afzonderlijk vervaardigd, niet gepast kunnen worden tusschen de getrianguleerde punten. Ik spreek hier met opzet van *doelmatig vervaardigde*, en *niet van nauwkeurige reductiën*, daar deze het dikwijls niet mogelijk zouden maken om slechts een gemeente behoorlijk in elkaar te zetten. Bij de samenstelling der minuutbladen voor de stafkaart, die ook geteekend zijn op de schaal van 1:25000, heeft men daarom den weg gevolgd door mij in de *opmerkingen* omschreven, en kan men zich door het doen van metingen op die minuutbladen, volgens gegevens uit de Meetkunstige Beschrijving, overtuigen dat het afzonderlijk reduceeren der gemeenten, en het daarna juist passen dier reductiën tusschen de getrianguleerde punten, in werkelijkheid niet kan worden uitgevoerd. *De inhoud der gemeenten is daarvoor niet voldoende juist bekend.*

Verder meen ik te moeten opmerken, dat zulke raadgevingen voor de toekomst in geenerlei verband staan met de deugdelijkheid van kaarten die in 1882 bestaan en besproken werden.

De Kapitein DE BAS schijnt zich bij deze gelegenheid gaarne te bewegen op zijwegen en op een terrein waar de zank niet te huis behoort. Zoo zegt hij b.v. van de geographische punten sprekende: »Deze punten zijn voor

militaire doeleinden voldoende juist bepaald, al beantwoorden zij niet aan de streng wetenschappelijke eischen der Europeesche graadmeting en hebben zeker niets te maken met de vroegere foutieve kadastrale metingen". Dit lezende, zou men onderstellen dat ik in mijne *opmerkingen* beweer, dat bedoelde punten en het kadaster wel met elkander in betrekking staan. Ik geloof zeer duidelijk te hebben gewezen op de totale afwezigheid van eenig verband tusschen de triangulatie van het Rijk en de kadastrale opmetingen, op de gevolgen die dit heeft gehad voor genoemde opmetingen, en op de moeilijkheden die zich voordoen bij het samenstellen van een kaart van het geheele Rijk uit de gegevens van het kadaster.

Wat de "vroegere foutieve kadastrale metingen" betreft, de geachte Schrijver kan toch niet meenen dat die in kaart gebrachte metingen niet meer bestaan, en vervangen zijn door deugdelijke; dit zou al zeer weinig kennis verraden omtrent den feitelijken toestand van het kadaster. Het is zeker niet ondienstig hier op te merken, dat de meest bekwame ingenieur of landmeter niet in staat is, om zonder voorafgegane algemeene en nauwkeurige triangulatie, talrijke partiële opmetingen te doen, die vereenigd, een *deugdelijk geheel* zouden vormen.

Over de ongeregelde en slechte bijwerking der stafkaart, in mijn *opmerkingen* vermeld, sprekende, zegt de schrijver: "nooit of nimmer is ons zoo iets bij het gebruik der stafkaart voorgekomen".

Ik heb geen aantekening gehouden van de vele gevallen die mij onder de oogen kwamen gedurende de tien jaren die ik, de eene helft op het terrein, en de andere helft aan de teekentafel, met het maken van kaarten doorbracht, maar wil hier eens de aandacht vestigen op eenige gevallen die mij uit den laatsten tijd van mijn verblijf bij de verkenningen, nog voldoende zijn bijgebleven om ze behoorlijk te kunnen omschrijven. De kunstwegen van Rijssen naar Hellendoorn en van Enschedé naar Haaksbergen gaan op de kaart langs en door perceelen zooals op het terrein *niet* plaats heeft. In de nabijheid van Laag Keppel zijn eenige zandwegen als kunstwegen geteekend en de kunstweg van Wehl naar Didam is mede foutief voorgesteld. Toen ik in 1879 laatstgenoemde weg bezocht, was die met grint bedekt van Wehl tot de woning de Kemp, het overige gedeelte, op de stafkaart mij ter oriëntering verstrekt, als grintweg afgebeeld, was een gewone zandweg. In 1882 die streek weder bezockende, was die kunstweg van de woning de Kemp verlengd naar de buurtschap Loil, sluitende daar aan den grintweg van Didam naar Angerlo, dus zeer verschillende van de voorstelling op genoemde stafkaart, waar men op ongeveer 1200 M. ten noosten van Loil, een kunstweg naar Didam vorende heeft geteekend. Uit het door mij, bij gelegenheid van zulke bevindingen, ingestelde onderzoek op de plaats en bij het Gemeentebestuur, bleek dan ook meestal en niet onduidelijk, dat een en ander naar aanleiding van zekere opgaven, en *niet* volgens gegevens van de Militaire verkenningen op de kaart moest zijn gebracht.

Ook werden door mij stafkaarten in handen van grondeigenaars aangetroffen, die, b.v. prijkkende met de vermelding: Herzien 1870, toestanden van het terrein voorstelden, welke reeds sedert 15 à 20 jaren niet meer bestonden. In de eerste dagen van 1884 zelf een blad van de stafkaart koopende, was deze gestempeld met: herzien 1883. Voor een gedeelte was men in de gelegenheid geweest deze kaart bij te werken uit gegevens van de Militaire verkenningen van het jaar 1864, terwijl het overige, sedert 1847 niet meer uit een topographisch oogpunt verkend zijnde, op vele plaatsen voor militaire doeleinden onbruikbaar was geworden.

Heeft de vermelding: Herzien 1883, hier alleen betrekking op de later aangelegde en op die kaart geteekende spoorwegen, dan was het m. i. beter dit op den rand van het blad te omschrijven.

Zooals de geachte Schrijver van het artikel in *De Militaire Spectator* te recht aanmerkt: „het werk der bijhouding geschiedt aan onze Topographische inrichting maar tusschen de bedrijven door, en zonder een bepaald aangewezen personeel.

Ik meen dat het deugdelijk bijhouden van topographische kaarten tot de voornaamste werkzaamheden der Topographische inrichting behoort, en dat men, door de tot nog toe gevolgde wijze van bijhouden, op een zonderlinge manier blijk geeft, dat men „den moeievollen arbeid van zoo menig kundig en verdienstelijk kameraad, reeds sinds lange jaren van het arbeidsveld verdwenen” op prijs stelt.

Ook moet ik den geachten Schrijver te leur stellen, waar hij meent dat ik terug zou komen van mijn „onberaden beschuldigingen” jegens de methode van reproductie en bijhouding der topographische kaarten, wanneer ik, de bijhouding tusschen de bedrijven door in aanmerking nemende, mij eens de moeite wilde getroosten om nauwkeurig na te gaan hoeveel personeel, kosten en tijd, alleen voor het werk der bijhouding van kaarten, in Pruisen, Oostenrijk en elders worden bestemd. Ik zou dan eenvoudig tot de gevolgtrekking komen dat dit werk bij ons zeer slecht moet zijn. Wanneer men de topographische kaarten van Nederland en die van andere lunden met elkander vergelijkt, is het een raadsel hoe de Heer DE BAS deugdelijke vergelijkingen wil maken tusschen begrootingen van onkosten, personeel en tijd, benoodigd voor het bijhouden dier zeer verschillende kaarten. De uitgestrektheid dier rijken, het bergachtig terrein, de mindere uitvoerigheid in de voorstelling van topographische bijzonderheden op die kaarten, en de omstandigheid dat men de kaarten bij ons maar tusschen de bedrijven door bijwerkt, maken dit in de eerste plaats onmogelijk; terwijl uitspraken, *zonder voorafgegane vergelijking van kaart en terrein door deskundigen*, in dit geval zeker geen waarde hebben.

Mijne „afbrekende critiek” wordt ook volstrekt niet weersproken door de reeds vóór meer dan twintig jaar gevoerde beraadslagingen omtrent de waarde van de Topographische en Militaire kaart in het Koninklijk Instituut van

Ingenieurs. Topographische kaarten die bij de vervaardiging meer dan voldoende waren voor militaire doeleinden, — ik ben overtuigd dat dit met de Topographische en Militaire kaart het geval was, — zijn, na gedurende 30 jaren niet onophoudelijk naar verkende gegevens te zijn bijgewerkt, op zeer vele plaatsen niet meer voldoende voor militaire doeleinden, en loopen gevaar geheel onbruikbaar te worden wanneer men op den ingeslagen weg voortgaat. Reeds bij het begin der uitvoering van zulk een uitgebreid en kostbaar werk, had men moeten voorzien in de bijhouding der afgewerkte bladen, en het personeel moeten aanwijzen met de daarop betrekking hebbende werkzaamheden in het veld en aan de Topographische inrichting belast.

Hoewel de grondslagen onzer cartographie niet juist genoeg zijn, o. a. omdat wij een kadaster bezitten dat *niet* berust op een algemeene triangulatie en wij dus *onnogelijk* kaarten kunnen samenstellen die aan hooge wetenschappelijke eischen voldoen, en terwijl de stafkaart, ook volgens de verklaring van den Heer DE BAS, ten volle voldoet aan de krijgskundige eischen, acht Z.E.G. het toch doelmatig dat de Chromo-Topographische kaart op de schaal van 1 : 25000, slechts ontworpen ter vervaardiging eener kaart van de liniën van defensie, over het geheele Rijk zal worden voltooid, ten einde te voorzien in de behoefte aan *meer uitvoerige* kaarten.

Om nu zijn lezers aan te toonen hoe deugdelijk de Chromo-Topographische kaart is, en hoe zij werkelijk in een bestaande behoefte voorziet, voert de geachte Schrijver o. a. aan, dat zij naar de meening van velen — de Internationale Koloniale Tentoonstelling van Amsterdam stelt het opnieuw in het licht — behoort tot de beste, de nuttigste en schoonste producten van dien aard op de geheele wereld; dat de ingenieurs van den Waterstaat haar gebruiken en dat wijlen de Heer STIELTJES, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, herhaaldelijk heeft aangedrongen op de uitgave dezer kaart.

Ik geloof dat het vertoonen van een Topographische of Chromo-Topographische kaart op tentoonstellingen, *niets* in het licht stelt omtrent hare geographische waarde. De bekroningen en de eervolle vermeldingen haar bij dergelijke gelegenheden verleend, strekken m. i. ten bewijze, dat zij, wat uiterlijk schoon betreft, uitmunten, waarvoor den ontwerpers der kaart en den kundigen technischen Directeur der Topographische inrichting alle eer toekomt.

Door de ingenieurs van den Waterstaat, belast met het opnemen en in kaart brengen der rivieren, worden, bij gebrek aan oude rivierkaarten, eenige Chromo-Topographische kaarten gebezigd ter orienteering, en om daarop een plan van triangulatie te ontwerpen, alvorens met die werkzaamheden op het terrein aan te vangen. Ieder deskundige weet wel, dat men bij de vervaardiging der rivierkaarten, waarvan de opnemingen voor de eene rivier op 1 : 5000 en voor de andere op 1 : 10000 in teekening worden gebracht, en welke opnemingen aan hooge eischen moeten voldoen, geen ander gebruik kan maken van de Chromo-Topographische kaart. Ik vind het dan ook

werkelijk niet noodig, hiervoor en voor andere dergelijke werkzaamheden, een kostbare Chromo-Topographische kaart te doen maken die in geographische waarde de stafkaart niet overtreft, en zelfs het bruikbaar houden der laatste ernstig in den weg staat. De Chromo-Topographische kaart voltooiende, zal men na verloop van 30 a 40 jaar in het bezit zijn geraakt van twee Topographische kaarten, die met schatten betaald, *maar onmogelijk behoorlijk bij te houden*, betrekkelijk geringe waarde hebben, en die in tijden van oorlog wel eens aanleiding konden geven tot misverstand en schade.

Dat wijlen de Heer STIELTJES, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, herhaaldelijk heeft aangedrongen op de uitgave dezer kaart, bewijst m. i. dat ook hij niet was ingenomen met een regeling, waarbij men zich met oude niet bijgewerkte stafkaarten moest behelpen, terwijl nieuwe, overeenkomstig de bestaande toestanden van het terrein vervaardigde kaarten, aan de Topographische inrichting werden bewaard. Van deze Chromo-Topographische kaarten, die in 't geheel niet zijn bijgehouden, hebben de eerst vervaardigde gedeelten reeds den eerbiedwaardigen ouderdom van achttien jaren bereikt, en gemakkelijk kan op het terrein worden aangetoond, dat zij juist daar, waar dit een vereischte is, niet meer beantwoorden aan het doel met de vervaardiging beoogd.

Het vervaardigen van één uitvoerige topographische kaart is een reuzenwerk, en het instandhouden daarvan, ter beantwoording aan het doel waarvande zij werd ontworpen, is een zware taak. Nog een tweede kaart op grootere schaal, maar verhouding uitvoeriger, over het geheele Rijk te willen voltooien en te doen reproduceeren volgens een procedé, dat zonder *tatrijk* geoefend personeel en *buitensporige* onkosten niet kan worden aangewend voor de vervaardiging van nauwkeurige kaarten die aanhoudende herstellingen behoeven, zou onzen topographischen arbeid doen ontaarden in kostbaar maar niet betrouwbaar werk (1).

Met het oog op de ware belangen onzer cartographie, blijft het m. i. aanbeveling verdienen, het reproduceeren van Nederlandsche Topographische kaarten tot meer eenvoudigheid te brengen.

Dit kan geschieden door de kaart op de schaal van 1:25000, voor een gedeelte, speciaal met het oog op de defensie, in het zwart te doen drukken, en even als de stafkaart, maar dan op doelmatig bepaalde tijden, met gegevens door de Militaire verkenningen verstrekt, te doen bijwerken, waardoor bedoelde kaarten langzamerhand de meest mogelijke bruikbaarheid zullen verkrijgen. Voor de stafkaart zou men een minder uitvoerige voorstelling van topographische bijzonderheden kunnen volgen, en evenals op eerstgenoemde kaart, o. a. de kunstwegen met meer duidelijke teekens kunnen voorstellen.

(1) Het reproduceeren van de uitvoerige Typographische en Militaire kaart door overdruk, komt mij voor uit een topographisch oogpunt minder doelmatig te zijn. De aldus vervaardigde kaarten zijn hier en daar onleesbaar en dus voor gebruik in het veld niet altijd voldoende.

Vereenvoudiging der werkzaamheden geeft meer waarborg voor de toekomst onzer Topographische kaarten, dan een uitbreiding van de Topographische inrichting met het doel om de plannen van den Heer DE BAS te verwezenlijken; een uitbreiding die alleen zou uitloopen op verhooging van uitgaven, waarvan het nut en de noodzakelijkheid niet kan worden aange- toond.

Met verwijzing naar de kaarten en naar het daarop voorgestelde terrein, acht ik het overbodig op dit oogenblik meer te zeggen omtrent den inhoud van het artikel van den Heer DE BAS.

J. H. MATTHYSSEN.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

In mijn laatsten brief, begon ik aan het slot reeds met een kleine boutade over het gemis van zelfstandigheid, van »initiatief'' bij de compagniescommandanten en subalterne officieren in het algemeen; en was ik eigenlijk blijde dat ik wegens gebrek aan meerdere plaatsruimte mijn gedachtenloop daarover wel moest afbreken. Ik gevoelde dat ik op weg was ietwat wrevelig gestemd te raken, en hoopte dat die bui wel zou overgaan om plaats te maken voor minder zwartgallige aanschouwing der zaken.

Maar hoezeer het mij spijt, *Spectator*, ik gevoel wel dat het mij ook thans nog moeilijk zal vallen, de wondeplek zachtjes te behandelen. Dat zoo dikwerf misbruikte woord »initiatief'' is helaas in ons militair woordenboek, in de categorie der algemeenheden te recht gekomen; het wordt evenals »terrein en omstandigheden'' zoo eindeloos veel gebezigd; er wordt zoo herhaaldelijk mede geschermd, dat men in een ernstig gesprek over onze militaire toestanden, huiverig is het uit te spreken. Van den jongsten cadet tot den generaal toe, wij hebben er den mond vol van. Het wordt door de jongeren soms ondoordacht geëischt; door de ouderen steeds als een deugd voor alle rangen aanbevolen. Van menigeen wordt het gemis van die eigenschap als een gebrek gesignaleerd, en heet het: »wel zeker, een nauwgezet, ijverig, trouw dienaar maar. . . . ongelukkig geen initiatief''. Maar in de practijk aangemoedigd, ontwikkeld, neen dat wordt het nog altijd maar zelden; wel daarentegen de natuurlijke aanleg tot die militaire eigenschap onderdrukt, zoodat ten slotte de meesten onzer geheel beheerscht raken door de vrees, die verlamdend werkt: »zal dit of dat wel in den geest van den chef, of van hoogerhand vallen''? *Gepaste zelfstandigheid*, die berust op het innig bewustzijn dat men goed handelt, dat men juist werkzaam is in de richting, die studie en dagelijksche practijk als de heilzaamste hebben aangewezen,

wordt helaas wel eens verward met schadelijke eigenzinnigheid, en als zoodanig geweerd. Alsof tegenover iedere deugd niet de overdrijving staat, die ze tot een kwaad maakt. Maar, wie denkt er aan, goeden zuiveren wijn te versmeden, die het bloed rijker maakt en de levensgeesten opwekt, omdat er zijn, die er misbruik van maken of zich met allerlei vervalschte dranken vergiftigen?

Juist met opzicht tot het aankweken van die zoo onontbeerlijke eigenschap, de *zelfstandigheid*, die ieder in zijn rang moest aan den dag leggen, binnen de grenzen dier bevoegdheid, eerbied voor den meerdere, militaire opvoeding en beschaving bepaald, zijn wij, in de laatsten jaren, eerder verder van den goeden weg afgeraakt, dan dat wij die genaderd zijn. Het is niet moeilijk, mijn waarde *Spectator*, u dit klaarhelder te doen inzien. Ge erkent met mij, niet waar, dat er na den oorlog van 1870, en ja reeds na dien van '66, geen „lieu commun" geweest is, dat in alle legers, in alle militaire geschriften, zoo in de degelijke, als in de onbeduidenste meer de ronde gemaakt heeft, dan die nieuwe beteekenis der compagnie, als gevechtseenheid. Men mocht dan redetwisten over de vrij wel spitsvondige quaestie, of men met de Duitschers liever van tactische eenheid, „manoeuvree-eenheid", „tactisch onderdeel" moest spreken, wanneer men de compagnie bedoelde; dan het Fransche „*unité de combat*", te vertalen, het woordgebruik doet er minder toe, maar daarover bestond geen twijfel meer, dat de compagnie een andere rol voortaan zou te vervullen hebben.

De grootere sterkte der compagnie, de veel meer voorkomende compagnies-colonneformatie, het eigenaardig karakter van den hedendaagschen oorlog; het onmogelijk te bewaren bataljonsverband zooals dat vroeger was, dat alles, — zoo sprak en schreef men — heeft ook de taak van den infanterie-kapitein aanmerkelijk verzwaaard. Die taak vereischt thans veel meer vakkennis, en vooral veel grootere mate van zelfstandigheid dan vroeger. Met een machinaal aan den leibandloopen van den bataljonscommandant, met een lijdelijk, al ware het nog zoo stipt, opvolgen van diens bevelen, neen daarmee kon de hedendaagsche compagniescommandant niet meer volstaan. Het karakter van het gevecht immers brengt mee, dat de bataljonscommandant zijn kapiteins niet meer zooals vroeger, onder de hand kan houden, hen als 't ware tred op tred, kan bevelen, wat hij wenscht uitgevoerd te zien.

Toen met koortsachtigen haast dan ook onze oude reglementen werden over boord geworpen, om ze door nieuwe te vervangen, was dit beginsel de duidelijk te herkennen grondslag daarvan. En niet alleen in die nieuwe exercitiereglementen sprak het zich uit; maar sedert dat tijdstip straalde het door in alle voorschriften die op de oefeningen betrekking hadden. Lees de van hoogerhand gegeven wenken omtrent gecombineerde oefeningen; de voorschriften op den velddienst, op de kustverdediging, op de fortmanoeuvres, ge zult er gansche bladzijden in ontmoeten, waarin, niet zelden met overvullige woordenrijkheid, onze leiders hunne tactische welsprekendheid ten

beste gaven voor dat nieuwe beginsel. En als terugkaatsing daarvan, ook in alle dienstregelingen werd het gehuldigd. Overal heet het: »de compagniescommandant, de compagniescommandant, en nog eens de compagniescommandant». Ja, zoo is het. . . . maar enkel op het papier!

En nu de werkelijkheid? Een twintigtal jaren geleden, toen de rol van dien kapitein niet zóó »hervorragend» was, toen ten minste bezat het Nederlandsche leger nog compagnieën. Wel stonden er minder namen in de controles; was het opmaken — wij schreven waarachtig bijna het commandeeren — van de monsterrol eenvoudiger, dewijl wij met al die verschillende soorten van zoogenaamd kader niet te maken hadden. Maar de kapitein had nog een werkelijke compagnie, *de zijne*; niet een bijengelapte afdeeling van allerlei hem vreemde manschappen, als men nu wel construeeren moet, om hem ten minste eens met een troep te doen uitrukken, die zoo wat op een derde of vierde van *een* compagnie gelijkjt.

Let wel, *Spectator*, ik spreek van *een* compagnie, terwijl al onze nieuwere voorschriften gegrond zijn op het denkbeeld van *zijn* compagnie. Ja, in die laatste opvatting, dan is er veel practisch goeds in al die mooie tactische voorschriften, die van initiatief, van oordeelkundig oefenen en ontwikkelen van dat nieuwe »tactische onderdeel» spreken; maar nu is het een doode letter, een holle phrase. »Que diable! pour faire du civet il faut un lièvre.» Helaas, 't is waar ook, men maakt ze tegenwoordig ook van katten.

Art. 178 der nog vigeerende Grondwet zegt, »dat de Koning zorgt, dat er ten allen tijde eene TOEREIKENDE zee- en landmacht ONDERHOUDEN worde aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, om te dienen in of buiten Europa, naar de omstandigheden.» En in art. 181 lezen we: »bij gebrek aan *genoegzame* vrijwilligers, wordt de militie *voltallig* gemaakt door loting uit de ingezetenen. . . . enz.»

Wat beduiden die woorden, *toereikende*, *genoegzame*, *voltallig*? Dat de Koning voor het eerste, die *toereikende* hoeveelheid vrijwilligers niet zorgen kon, dat hebben de vrijwilligers bewezen; ze zijn van lieverlede weggebleven. Ik wil hier niet onderzoeken of er voor te zorgen zou geweest zijn, dat we ze nog hadden; het feit is daar dat wij ze niet meer hebben. Trouwens in het woord *vrijwilliger*, ligt het opgesloten, dat de wet hier niet gebiedend spreken kan. En wat beteekent het voor die *niet meer genoegzame* vrijwilligers, in de plaats getreden *voltallige* dier militie?

De militie wordt *niet* voltallig gehouden, wanneer men onder die uitdrukking moet verstaan, dat zij voorzien kan in de behoefte van den dienst. *Dat is een onwaarheid* dat wij te allen tijde een TOEREIKENDE landmacht onderhouden, om te DIENEN in Europa. Onder *dienen*, moet men niet enkel verstaan, dat in de behoefte van garnizoensdienst, dat in allerlei corveeën kan worden voorzien; het onder de wapenen zich bevindende gedeelte des legers moet *toereikende* zijn, om de strijdkrachten des lands **BEHOORLIJK TE KUNNEN DLIJVEN OEFENEN**, om het leger zijn levensvatbaarheid te doen

behouden; om ook officieren en kaders geheel te kunnen bekwamen voor hun taak, zooals dat behoort; hun een commando, een werkkring te geven, waarop ze als het ware *zedelijk recht hebben*, en ze niet te verlagen tot een bevelvoering, die niets meer is dan een schaduw van het gezag, dat zij in naam uitoefenen. Op *die* voorwaarden heeft geen onzer, in zijn jonge jaren zich dien loopbaan gekozen, en men dupeert in zekeren zin den officier, door hem op zijn veertigste jaar een commando te geven, van nog minder beteekenis, dan dat hetwelk hij op zijn 18de jaar reeds heeft gevoerd.

Wijsselijk spreekt de redactie van het ontwerp gewijzigde grondwet, niet meer van *toereikend, voltallig, genoegzaam*; ze heeft die holle woorden voorzichtig weggelaten en in art. 181, heet het nu eenvoudig: »Er is een zee- en landmacht bestaande uit vrijwilligers en dienstplichtigen." Van te allen tijde *onderhouden*, van een *voldoende magt* wordt niet meer gerept. Nu kan het wegameltingsproces, van den *inderdaad* onder de wapenen zijnden troep, veilig zijn gang gaan.

Dat onze Volksvertegenwoordiging gelooft, dat wij een zoo van Gode bevoorrecht volk zijn, dat wij, om van onze boerenjongens even goede soldaten te maken als die van andere staten, daarvoor slechts de helft van den tijd als deze behoeven; dat zij zich kan geruststellen met die praatjes, dat wij Hollanders, geboren pontonniers, uitstekende schutters, ruiters, ja wat al niet van nature zijn; dat wij dus wel met minder oefeningstijd kunnen volstaan, het rijnt wel weinig met dat andere praatje dat wij immers geen militair volk zijn, maar wij begrijpen dat men den schijn aanneemt, om aan al die aangeboren hoedanigheden te gelooven, wanneer het op vermindering van lasten voor de kiezers aankomt. Maar dat zij zich er zoo weinig aan laat gelegen liggen, te weten of dan ten minste *werkelijk*, jaarlijks zooveel man *geoefend, weerbaar gemaakt worden*, als waarvoor zij de gelden zoo noode heeft toegestaan, neen, dat begrijpen we niet. Men moest ze onze zoogenaamde *uitrukkende staatjes* eens onder den neus houden.

Neen *het is niet waar*, dat jaarlijks in Nederland 40.000 miliciens geoefend worden; dat wij dus in geval van nood, over een 40.000 te velde bruikbare soldaten zullen kunnen beschikken; 't lijkt er niet naar. Bekijk de achterzijde dier uitrukkende staatjes eens, en zie eens hoe corveeën, employementen, wachtdienst, verloven, meer dan de helft soms dier zoogenaamd »te oefenen" miliciens verslinden. Nauwelijks is de lichterling onder de wapenen, of van alle kanten moet er in gegrepen worden: hier voor nieuwe paarden-oppassers, daar voor de bakkerij, het levensmiddelenmagazijn, de cantine, de wapenkamers, verschillende loodsen; ik spreek niet van de ordonnansen en oppassers soms buiten het korps. Nu mag misschien hier of daar een enkele van die betrekkingen vatbaar zijn voor afschaffing; de meeste zijn dat niet. Sedert jaren hebben tal van nieuwe instellingen, ook tal van nieuwe »employementen" noodzakelijk gemaakt. Geoefende vrijwilligers zijn er niet meer, dus moet dat alles wel van de *ongeoefende* militie af.

Wint bij mij *Spectator*, is »aigeëxerceerd" volstrekt niet synoniem met »geoeffend." En het zijn juist de slechtsten niet, die ons op die wijze ontrokken moeten worden; men heeft voor al die baantjes de intelligentsten noodig, die misschien anders juist nog zoowat bij gezamenlijke oefeningen wat meer vastheid aan de zaak konden geven. Ten slotte ruikt de kapitein, de man dien men immers volgens al die fraaie, nieuwere theorieën *zelfstandig* wil zien, bij wien men »initiatief" wil ontwikkeld zien, het grootste gedeelte van het jaar, uit met een twintigtal van die PIETERSEN'S, JANSSEN'S, MEIJER'S, die overal op elkaar gelijken; goede leidzame »boerenjong", waarmede hij dan, onder toezicht van den bataljonscommandant, moet trachten nu te apen, wat in al die nieuwe boeken, voor de oefening van dat zoo hoogst gewichtige »tactische onderdeel", die »gevechtseenheid", waarvan wij den mond vol hebben, is voorgeschreven.

En met het kader is het nog veel erger. De onderofficier, die ook maar een paar jaren in dien rang is, moet al een groote prul zijn, indien hij zich tegenwoordig niet een van die vele baantjes heeft weten te veroveren: baantjes ook al weer door allerlei nieuwe zaken in 't leven geroepen. Schermen, gymnastiek, b.v. zijn zeker nuttige zaken; en men zou al zeer weinig met zijn tijd moeten meegaan indien men de beoefening daarvan in het leger zou willen afkeuren; maar zoolang ons kader zóó jong is, zóó weinig keut van hetgeen het werkelijk in *de eerste plaats* kennen moest, zóólang zullen wij waarschuwen tegen overdrijving in die kunsten, hoe verdienstelijk overigens ook. Tal van onderofficertjes maken tegenwoordig de »*sant perilleux*" en weten u uit te leggen welke spieren bij deze of gene beweging in werking zijn, ik vind het heel aardig, maar ik wenschte toch liever, dat ik zeker zijn kon, dat ze *allen* behoorlijk een veldwacht konden opbrengen, een goed duidelijk patrouillebericht stellen, en een sectie in het vuur konden commandeeren. Er zijn er onder die jonge onderofficieren, die de weelde van die baantjes ook nog niet goed kunnen verdragen; zich met dien degen of op die witte muiltjes, boven den gewonen dienst verheven gevoelen. Zij zijn grootendeels onder de handen van den kapitein uit, die er geen dienst van heeft, en wiens »initiatief" alweer in dit opzicht niet verder rijkt, dan dat hij de vele rapportjes over te laat thuis gekomen zijn, over uitspattingen, onerbiedigheid jegens een of ander officier enz. af te handelen krijgt. Ja, voor de bewerking van al dat personeel »op papier" is het alweer »de kapitein". Straffen, de kleding taxeeeren, de klachten over veel van die non-combattanten ontvangen; de soms moeilijke zaken met enkelen van die heeren afdoen, die door hunne dubbelslachtige positie soms aan noodzakelijk toezicht zich kunnen onttrekken, ja dat alles doet de kapitein; maar hij moet er zich wel voor wachten, ze overigens als *van hem* te beschouwen. Deze is een verdienstelijk schermmeester, gene alleraardigst op de school, een derde een beste schrijver bij een spoorwegcommissie, of op een topographisch bureau. Maar de kapitein, de commandant van dat »hoogst gewichtig tactisch onderdeel"

hij heeft er enkel last van. De heeren zijn aan zijn »initiatief" onttrokken; ze zouden geformaliseerd zijn als ge ze als gewone onderofficieren gingt beschouwen.

Geloof mij, *Spectator*, de meesten onzer onderofficieren zijn veel te jong voor al die »baantjes". Schep er daarom niet te veel van. Als ge eens zaagt hoe weinig waarlijk betrouwbare groepscommandanten ge in een heel bataljonskader aantreft.

Neen, inderdaad, bij de infanterie heeft de kapitein geen *eigen* compagnie, hebben de luitenants geen *eigen* peloton meer te commandeeren. In dit opzicht althans zijn hun kameraden der bereden wapens, vooral die der artillerie, te henjden. Zoover is het bij dit laatste wapen b.v. nog niet gekomen, dat men dien luitenant één enkel stuk te commandeeren geeft, en hij zich maar moet verbeelden dat het er twee zijn; noch de batterij enkel met afluiten, of met voorwagens laat uitrukken. Al worden ook *alle* voertuigen niet uitgebracht, de officier commandeert ten minste zijn beide stukken, bespannen met zes paarden evengoed als in oorlogstijd. Hij maakt zich dus, wat oogmaat en het overwinnen van terreinmoeilijkheden, de keuze van opstelling enz. betreft, dagelijks vertrouwd met de werkelijkheid. De jongste luitenant der cavalerie, die heden tot officier wordt aangesteld, rukt misschien morgen met al de paarden van het eskadron uit wandelrijden. In alle gangen die hij verkiest, op alle terreinen soms, vertrouwt ge hem dat kapitaal toe, zonder hem te surveilleeren, en bij dat wapen zijn toch waarlijk ongelukken eerder te vreezen dan bij de infanterie.

Hoe vreemd staat men niet te kijken als de compagnieën eens werkelijk op oorlogssterkte komen. Degenen onder ons, die zich nog den mobilisatietoestand van 1870 herinneren, zullen mij dit zeker wel toegeven.

»Maar zoudt ge dan willen, — zoo vraagt ge misschien — dat wij onze compagnieën te allen tijde voltallig hielden? Dat is immers een onmogelijkheid". Zulke utopieën, zulke onpractische eischen zal wel niemand stellen. Maar tusschen een voltallige compagnie, en één die met de halve sterkte of een derde daarvan uitrukt, is nog een heele speelruimte. Dat éénderde, mag er dan toch waarlijk wel in *werkelijkheid* zijn, d. i. *present in het gelid*, en niet alken op het dagelijksch rapport, *op papier*. Hoe wilt gij bij uwe luitenants opgewektheid bij de oefeningen, zelfstandigheid, onderlinge goede emulatie in stand houden, wanneer ge hen na 15-jarigen officiersdienst slechts het bevel toevertrouwt over een twaalfstal miliciens?

Wat moeten vooral die luitenants, die in Indië soms vóór den vijand reeds compagnieën van 200 man aangevoerd hebben; waarvan sommigen het kruis »voor moed, beleid en trouw" dragen, — let wél ook voor *beleid* — zich hier niet vernederd gevoelen, als men ze niet durft uit te zenden met nog niet de sterkte van één sectie, zonder ze op den voet te volgen, om ze te »leiden."

»Maar wij smelten immers verschillende afdeelingen te zamen, juist om u

ietwat meerdere sterkte te geven; en dat keurt ge af?" Zeker, *Spectator*, dat middel bevalt ons niet, dat lijkt ons erger dan de kwaal. Het is zand in de oogen strooien, het is het verhelen van een slechten toestand. Kunnen die kapiteins, die luitenants met hart en ziel bij de oefeningen zijn, als ze van daag met dit, morgen weer met ander personeel werken, als ze niet de vruchten van hun arbeid zien; als het niet *hun* manschappen, *hun* kader, in één woord hun *eigen* pelotons en compagnieën zijn, waarmede zij eer moeten inleggen? Wie zal zijn jongens iederen dag een anderen leermeester geven? Hoe wil inderdaad de ééne subalterne officier boven den andere uitblinken door natuurlijke militaire gaven of ijver; hoe wil de compagniescommandant, de aanvoerder van dat door u zelt zoo gewichtig genoemde »tactische" onderdeel, de bruikbaarheid van zijn officieren, van zijn onderofficieren, onderling kunnen vergelijken; weten waarom deze meer voor dit gedeelte van zijn vak, gene meer voor een andere taak buitengewoon geschikt is? Hoe moet hij zichzelf geschikt maken en houden, en waaruit zult ge ook *zijne* al of niet geschiktheid *rechtvaardig* leeren beoordeelen?

Of is dat alles niet noodig; is het dan waarlijk voldoende dat men zich alleen uit de »papieren" kent? Alleen wanneer ieder zijn *eigen* troep altijd aanvoerde en africhte, zooals het behoorde te zijn, zoodat men ten volle voor de uitkomsten verantwoordelijk kon gesteld worden, ja, dan bestond de mogelijkheid, uit die uitkomsten te besluiten tot de *werkelijke* geschiktheid; dan ware er een eerlijke maatstaf van vergelijking. En men moet dan ieder in zijn commando, van den laagsten tot den hoogsten, die vrijheid laten, die onontbeerlijk is, wil die geschiktheid tot haar volle recht komen. Onze voorschriften, onze reglementen, ze laten die vrijheid toe; ze prediken haar op iedere bladzijde; maar naarmate we in onzen loopbaan vorderen, raken wij hoe langer zoo meer gewend aan die belachelijk kleine afdelingen, — want zelfs mét dat bijeenlappen zijn ze dat tegenwoordig nog —; de meesten worden zóó angstig voor het begaan van vergissingen of fouten, — alsof men daardoor juist niet leeren moet, — dat men die zóó geprezen vrijheid en zelfstandigheid niet meer durft toe te staan. En zóó wordt datzelfde initiatief, waarmede men in theorie zoo op heeft, geëerd, om plaats te maken voor onverschilligheid, voor de vrees voor »soesah". Waarom zou men het zich ook zoo druk maken; het zijn toch maar vreemde »kerels", vreemd kader; morgen stant men weer voor anderen; *persoonlijk* is men immers voor onvoldoende geoeffendheid van dat personeel niet aansprakelijk meer te stellen.

Zie, *Spectator*, in het Duitse leger is dat begrip van altijd onder zijn *eigen* compagnieschef te staan, zóó sterk ingeworteld, dat terwijl de soldaat volstaan kan met het militair saluut te brengen aan ieder ander subaltern- of hoofdofficier zelfs, hij voor zijn compagniescommandant »halt en front" maakt.

Voelt ge de beteekenis van dien vorm? Hij geeft te kennen, dat de

soldaat, meer dan aan eenig ander officier, zich aan zijn kapitein moet gebonden achten. Ja met dat beginsel construeert men vaste, betrouwbare tactische lichamen, door een inniger band nog verzekerd, dan alleen door de plaatsing der namen in eenzelfde controle. Niet de groote vraag is het, wie den soldaat zijn brood en soldij geeft, wie zijn kleeding taxeert, maar vooral wie hem opvoedt, africht; met wien hij dagelijks uitrukt, aan wiens bevelen en wenken hij leert gewennen. Zóó worden in Duitschland wel *inderdaad* »initiatief» en zelfstandigheid ontwikkeld; daar begint de officier op veertigjarigen leeftijd — en al veel vroeger — wél te gevoelen, dat hij iets te bevelen heeft. En dat is noodig in ons vak, meer dan in eenig ander. Als een intelligent man gedurende een 15- of 20-tal jaren bijna niets anders heeft behoeven te doen, dan te gehoorzamen, dan is het toch waarlijk hoog tijd, dat hij naast dat gehoorzamen, ook wat te bevelen krijgt. Ten minste als ge wilt, dat hij in de werkelijkheid niet bedeesd, bij de minste zwaarigheid onthutst naar u omzien zal; naar u, die dan zelf wel wat anders zult te doen hebben, dan hem pas voor pas den weg aan te geven.

O, ik wil nog zoo ver niet gaan, in die zelfstandigheid, als men in Duitschland doet. Ik weet dat ik van ketterij zou beschuldigd worden, als ik eischte dat b.v. ook bij ons, even als daar, een compagniescommandant veertien dagen verlof aan zijn kader en manschappen, en tot zes dagen verlof aan zijn officieren mocht geven; dat hij bevoegd zijn zou, die officieren van oefeningen vrij te stellen, waarbij hij ze onnoodig acht. In Duitschland is in die zelfstandigheid, in die autonomie der compagnie, misschien wel eenige overdrijving; iets dat als een feudale herinnering voorkomt. Wij zouden er b.v. geen voorstanders van zijn, dat wij officieren, evenals dáár geschiedt, met onze vrouwen, de compagniesfeesten bijwoonden, waarbij dan regel is, dat de kapitein het bal opent met de »sergeant-majoorse», terwijl die onder-officier omgekeerd die »Frau Hauptmann» zijn galanterie bewijst. (Tegen het eerste is misschien minder bezwaar dan tegen het laatste.) In Duitschland houdt nu eenmaal de heele maatschappij van zoodanige fusie van standen op zekere oogenblikken; een verbroedering trouwens, die wel eens meer comédie dan werkelijkheid zijn zal. Er zweeft over dien Hauptmann nog zoo iets, dat aan »le seigneur» van vroeger doet denken. Maar op zuiver militair gebied, daar moet ieder in het bevel over zijn *eigen* troep gehandhaafd worden. Officieren en minderen ze moeten aan elkaar gewend raken; de soldaat moet zich leeren voegen naar de karaktereigenaardigheden van diengene zijner meerderen vooral, in wiens handen zijn lot in de eerste plaats, in alle, ook in ernstige oogenblikken is toevertrouwd. Men moet de karakters niet willen gieten in éénzelfden vorm, waardoor ze dreigen in een kleurloos geheel op te gaan. Wat bij oppervlakkige aanschouwing u misschien een gebrek toeschijnt in de wijze waarop deze of gene zijn minderen leidt, het zal u wellicht als ge de menschen »à l'oeuvre» zien zult, blijken op den

langen duur, toch goede vruchten te hebben gedragen. »Iedere vogel zingt zooals hij gebekt is», blijft ook op ons toepasselijk. Men *wachtte* zich er voor, die natuurlijke verschillen angstig te willen onderdrukken, ze te willen verwringen tot eenzelfde »standmodel», hetwelk dan wordt, dat der meest initiatieflooze middelmatigheid. Wilt ge in werkelijkheid initiatief, laut dan bij een ieder, op zekeren leeftijd en in zekeren rang gekomen, die karakterverschillen vrij hun loop. Onze militaire wetten en instellingen, uwe inzichten en beginselen, u die boven hen beveelt, zullen ze daarom toch wel eerbiedigen; en ware dit onverhoopt een enkele maal niet zoo, *welnu, dan is het voor u een even noodzakelijk toepassen van zelfstandigheid, om ze in den grooteren kring uwer bevoegdheid te doen eerbiedigen.* Zonder dat ware dan ook hoogere bevelvoering waarlijk te gemakkelijk.

En ook zoover als, volgens het nieuwe reglement op den inwendigen dienst voor het Fransche leger, die zelfstandigheid aan de commandanten van tactische onderdeelen is verzekerd, wil ik nog niet gaan. Niet evenals daarin is bepaald, verlang ik, dat die commandanten zelf, geheel naar eigen inzichten, de oefenings tableaux hunner onderdeelen mogen vaststellen. Gerust laut ik die regeling in handen van den voor het geheel verantwoordelijken korpscommandant; maar die »regeling» moet omtrent de keuze van den te volgen weg, omtrent inzichten, persoonlijke eigenschappen van de commandanten dier onderdeelen, zooveel vrijheid laten, dat niet alle zelfstandigheid verloren gaat, dat die commandanten er zich af kunnen maken, met aan te toonen, dat ze »precies deden zooals de order luidt». Er moet voor die onderaanvoerders ook wat te denken, te »regelen» overblijven. In ons leger is ons alles, tot in kleine details afgebakend, de leiband is te vast aangehaald. Heeft België — om voorbeelden bij onze gelijken te zoeken — niet begrepen, hoe men niet alleen over die meerdere zelfstandigheid van de compagnie moet *schrijven*, maar ze ook moet *toepassen, ontwikkelen?* Niet in naam, maar inderdaad, heeft men daar gebroken met het oude begrip van nagenoeg geheele dressuur, buiten den »verantwoordelijken compagniescommandant om, door den bataljonsadjutant. De tijd van den ouden bataljonsadjutant is voorbij: Ook voor hem hebben de laatste oorlogen een nieuwen werkkring afgebakend.

In België, geschiedt de geheele opleiding van den recruit bij de compagnie. De opklimming is daar zeer gelijkmatig. De instructie bij de compagnie is onderscheiden in die der *eerste* en *tweede* periode. De *eerste*, die den 1sten October — tijdstip der opkomst — begint, duurt 13 weken. Zij omvat de soldaten- en compagniesschool, het tirilleeren en alle theorieën over den inwendigen en garnizoensdienst, de krijgstucht, den velddienst. Al deze theorieën moeten door den officier der compagnie persoonlijk worden gehouden. De *tweede* periode duurt 17 weken. Hierin vangt het schijfschieten aan, de practische oefeningen in den velddienst, het gebruik van het pionniergeedschap en eenige gezamenlijke oefeningen der compagniën, als

inleiding, tot de eigenlijke bataljonsschool. Eerst na deze perioden te hebben doorloopen, worden de oefeningen *direct* door den bataljonscommandant geleid, om een maand later tot de regimentsschool te kunnen overgaan, door den regimentsscommandant persoonlijk uit te voeren. Het oefeningsjaar wordt met de brigade-manoeuvres in September besloten. Ook de oefeningen, de geheele opleiding van het kader, is aan de zorg van den compagniescommandant toevertrouwd. De bataljonsadjutant is bij bataljons-, regiments- en brigade-oefeningen, de adjutant van den persoon des bataljonscommandants, hetgeen ook de Deutsche opvatting dier betrekking is, en thans de Fransche ook geworden is. Overigens heeft die officier, de week hebbende, den dienst van het rapport, de wachtparades, en enkele speciale functiën in het bataljon.

Bestaat er nu niet het minste bezwaar tegen, om de *allereerste* opleiding, de behandeling van het geweer, de passen, richtingen, enz., onder toezicht en leiding van één officier per bataljon, — b.v. dus den adjutant — te doen plaats hebben; is *dat* misschien voor de gelijkheid bevorderlijk; zoodra de man zoo ver is, dat hij in het gelid mee kan, behoort hij mijns inziens in de compagnie, door de *eigen* officieren en onderofficieren, onder toezicht van zijn *eigen* commandant verder ontwikkeld te worden. De compagniescommandant kan in den aanvang, *op het terrein*, een der officieren met de geoefende afdeeling, een ander met de nog niet genoegzaam geoefenden belasten. Men moet hem vrij laten in de keuze der middelen, waardoor hij naar zijn zienswijze het *spoedigst*, het *zekerst* het doel bereikt; dat moet blijken uit de uitkomsten, als de bataljonscommandant zelf zijn bataljon gaat oefenen. En wanneer men die vrijheid lant, zal die compagniescommandant wel tijd en gelegenheid weten te vinden voor veel zaken, die nu achterwege blijven, omdat op het geheele korpstableau daarvoor bezwaarlijk afzonderlijke tijd meer te vinden is. Op zulke tableaux alles te willen plaatsen, is ondoenlijk. Men moet ook niet te veel schermen met die nieuwerwetsche eischen. Als men sommigen hoort spreken over «kaartenlezen» b.v. zou men denken, dat het nu bepaald noodig is, voortaan op vaste uren uit «lezen» te gaan. Och laat dat gerust aan den kapitein over. Als hij zijn *eigen* compagnie altijd oefent, zijn *eigen* kader iederen dag heeft, meer vrij is in de keuze van het terrein dat hij opzoekt, welnu dan zal hij wel zorgen, dat bij velddienst en soortgelijke oefeningen, door de officieren een paar kaarten worden meegenomen, en er zal wel een oogenblik te vinden zijn, om met het kader «chemin faisant» dnt lezen te beoefenen. Zóó is het met het overbrengen van orders, het stellen van een kort bericht; ja b.v. ook met het toepassen van een beetje gymnastiek en van pionieren op het terrein. De compagniescommandant en de officieren ontvangen immers al uw aanschrijvingen en aanwijzingen over het wenschelijke van dat alles; zij hebben dan ook maar te zorgen, dat al die zaken, *bij de oefeningen* worden toegepast. Maar te willen dat voor dat alles op de tableaux be-

paalde uren worden aangegeven, is meer schijngeleerdheid dan practijk. Kom laten we toch ook de zaken niet te geleerd willen voorstellen. Dat kaarten-lezen, dat maken van rapporten, 't is dan toch ook geen heksenwerk, als men altijd zijn *eigen* kader bij zich heeft. En zijn er dan kapiteins, die niet met hun tijd zijn meegegaan, die aan die zaken niet denken, welnu is dan de commandant van het bataljon niet daar, om over het geheel te waken, om te wijzen op *onvoldoende uitkomsten*? Mij dunkt het moet hem welkom zijn, op die wijze te kunnen ontwaren, wie *wel*, en wie *niet*, waarlijk tact en ijver, waarlijk "initiatief" hebben.

Het kan niet goed zijn, dat het kader altijd tegenover twee verschillende meesters staat; dat daardoor een indirecte invloed, *tegenover* het natuurlijk gezag van den commandant van het "tactische onderdeel" mogelijk is. Versta mij wel. Geen onzer luitenants-adjudanten verdenk ik, van dien toestand te misbruiken. Integendeel ik heb persoonlijk in dit opzicht de bescheidenheid dier officieren leeren waardeeren. Maar 't kader zelf, maakt dit nooit misbruik van dat "twee heeren moeten dienen"? Deze onderofficier voldoet zeer goed bij den adjudant, staat daar hoog aangeschreven, maar juist dat weteude, verwaarloost de zaken in de compagnie. Het heet dan: "de kapitein zoekt mij, want ik sta heel goed bij den luitenant-adjutant". Met een ander is het omgekeerd het geval, die redeneert: "och de luitenant-adjutant kan mij toch niet veel maken, want ik kan het met den kapitein best vinden". Gij, commandant van het "tactisch onderdeel", waarvoor ge verantwoordelijk zijt, zij draagt uw personeel voor bevordering voor, doch hoewel zij den candidaat alleszins goed keurt, bijzonder over zijn dienst tevreden zijt, kan uw voordracht niet doorgaan: de man is slecht aangeschreven bij den bataljons-adjutant; ge kunt dat niet beoordeelen doch moet het eerbiedigen. Waar blijft bij zoo'n stelsel de zelfstandigheid, het "initiatief"?

Ja, de fundamenteele fout van het bestaande, d. i. van het bijeenlappen, het niet commandeeren van een *eigen* afdeeling, het niet zelfstandige van tactische onderdeelen, het verlagen van officieren tot bespottelijke commando's, het daardoor dooden van ambitie, het kaatsen van links naar rechts bij de oefeningen van den milicien, die elken dag andere leermeesters heeft, de fout van dat alles, — "car tout cela se tient" — zit daarin, dat de grondwet geen waarheid meer spreekt: "Er wordt geen *toereikende* militie, *te allen tijde* onderhouden, om te *dienen* in Europa".

Begin met zooveel mogelijk alle niet *hoog noodzakelijke* nieuwigheden, die personeel aan het *wel noodzakelijke* onttrekken, voorloopig na te laten. Wij zijn er nog niet rijp voor. Laat werkelijk den man die ge voor *oefening* onder de wapens hebt gekregen, zooveel het maar kan *in het gelid* staan. En zijn dan nog uw "tactische lichamen" bespottelijk zwak, welnu dan hebben de Volksvertegenwoordigers te kiezen tusschen *lanjer oefeningstijd*, zooals in België, waar de compagnieën onder hun *eigen* kapitein met een minimum van 90 man (onderofficieren en minderen) uitrukken, of: *de lichteijng* moet sterker zijn.

Die groote fout, die in alles ingrijpt, die ons belet ons naar een vast stelsel te oefenen; die ieders werkkring verlaagt, ze moet hersteld worden vóór wij aan hoogere kunsten kunnen denken. Dankbaar lezen wij de geschriften, de theorieën daarover; wij zijn trotsch op den wetenschappelijken arbeid van zoolven onzer collega's; maar zoolang die kwaal blijft bestaan, zoolang zullen wij al dien wetenschappelijken arbeid slechts kunnen bewonderen als theorie, als vrucht van studie, maar die voor de werkelijkheid geen doel tref.

Men bedenke toch: de infanterie is de hoofdkracht onzer militie; alvorens deze redelijkerwijze goed kan genoemd worden, moeten wij nevenzaken voorloopig laten rusten.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Geïllustreerde encyclopedie onder hoofdredactie van A. WINKLER PRINS, met medewerking van vele specialiteiten. Tweede, geheel omgewerkte en aanmerkelijk vermeerderde uitgave, met omstreeks 250 platen, 50 kaarten en tal van figuren. Rotterdam, Uitgevers-Maatschappij ELSEVIER, 1883.

Toen wij in het Januari-nummer van dit tijdschrift de nieuwe uitgaaf van de geïllustreerde encyclopedie aankondigden, waren daarvan nog slechts vijf afleveringen verschenen. Thans ligt reeds de 20ste aflevering voor ons, waaruit blijkt dat de uitgaaf met kracht wordt voortgezet en er alle waarschijnlijkheid bestaat, dat het geheele, omvangrijke werk binnen den vastgestelden termijn van 3 jaren zal voltooid zijn.

Het is ons aangenaam te kunnen mededeelen, dat de bewerking tot nu toe met dezelfde zorg is geschied als met de eerste afleveringen het geval was; de verklaring van de verschillende woorden is uitvoerig en duidelijk gesteld en toegelicht door tal van figuren in den tekst. Behalve laatstgenoemde zijn aan de tot nu toe verschenen afleveringen reeds een groot aantal platen toegevoegd, waarvan de uitvoering hoven onzen lof verheven is.

De grafische methode in hare toepassing op militair gebied door P. A. VAN BUUREN, 1ste Luitenant der infanterie. Met 9 platen. 's Gravenhage, de Gebroeders VAN CLEEF. 1884. Prijs f 1,80.

Met het schrijven van dit werk heeft de Heer v. BUUREN, naar onze meening, een arbeid verricht die waardeering verdient. Het groote nut van het grafisch

voorstellen van zekere gegevens, om daaruit een aanschouwelijke voorstelling van het geheel te verkrijgen; om benaderingswetten te leeren kennen voor bepaalde verschijnselen; om uit een beperkt aantal bekenden, andere waarden af te leiden enz., valt niet te ontkennen. Tevens is het echter een waarheid, dat die methode nog niet algemeen zooveel toepassing vindt als zij verdient, hetgeen alleen kan toegeschreven worden aan te geringe bekendheid bij hen die zich met de studie van een of ander onderwerp bezighouden.

Ook op militair gebied kan van de voordeelen, die de grafische methode aanbiedt, veelvuldig partij getrokken worden.

Hoe dikwijls b. v. komt het niet voor dat men uitkomsten van berekeningen onderling te vergelijken heeft; hoe menigmaal krijgt men niet een tabel onder de oogen, waaruit men, op grond van de daarin voorkomende cijfers, gevolgtrekkingen wenscht te maken. In dergelijke gevallen wordt het overzicht dikwerf onmiddellijk volkomen duidelijk, wanneer men de cijfers grafisch voorstelt.

Maar dit is geenszins de eenige toepassing. Men leze slechts wat de Heer v. BUUREN op militair gebied in zijn werk geeft; men bestudeere wat hij met de grafische methode verricht op het gebied van spoorwegvervoer, troepenleiding, topographie, vergelijking van vuurmonden, werking van buskruitgassen, in den vuurmond, oplossing van ballistische vraagstukken, enz.

Hoewel nu in het werk geen zaken behandeld worden, die niet reeds aan menigeen, die zich met ernstige studie heeft beziggehouden, bekend zijn, zoo houden we ons niettemin overtuigd, dat velen, door het bestudeeren van het boekwerk, opmerkzaam gemaakt zullen worden op toepassingen, waaraan zij tot nu toe niet gedacht hadden; hoevendien meer vertrouwd zullen geraken met de grafische methode in het algemeen, en dientengevolge opgewekt zullen worden daarvan bij hun verdere studien meer gebruik te maken dan zij tot nu toe deden.

Wij hopen dan ook dat aan den arbeid van den Heer v. BUUREN een ruim debiet zal ten deel vallen.

Op enkele punten, die, gedeeltelijk ten gevolge van drukfouten, ons minder juist toeschijnen, vestigen wij ten slotte de aandacht.

Bladz. 12, regel 5 v. o. moet het woord »ordinaat" door »abcis" vervangen worden.

Op Pl IV, fig. 18 wordt gelezen »kilogrammetertonnen"; dit moet zijn »metertonnen".

Op bladz. 23 wordt gezegd, dat men bij de hedendaagsche zware vuurmonden aan het buskruit den eisch moest stellen dat het een *grote* aanvangssnelheid medeelde aan een *zwaar* projectiel, dat reeds in den vuurmond door het volgen der trekken *veel weerstand* bood. Vooreerst is ons het woord »reeds" niet duidelijk; er wordt hier natuurlijk bedoeld »weerstand bieden aan den gasdruk"; maar dan behoort ook het bedoelde woord te vervallen, omdat het projectiel, *buiten* den vuurmond gekomen, aan de werking der gassen onttrokken wordt. Ten andere ontstaat die weerstand niet alleen door het volgen der trekken, maar speelt hier het gewicht of liever de belasting op de dwarsdoorsnede een groote rol.

Bij de toepassingen wordt ook als voorbeeld gekozen het maken van schoots-

tafels en meer in het bijzonder het vinden van de opzathoogten voor alle drachten, wanneer die voor enkele bekend zijn.

De Heer v. BUGREN volgt hier den weg, die tot voor weinige jaren daarvoor dikwerf werd aangegeven.

Hij zet n.l. de bij de proeven gevonden drachten als abcissen en de daarbij gebezigde opzathoogten als ordinaten uit, en tracht nu zoo goed mogelijk een kromme lijn door de aldus verkregen punten te brengen, terwijl, voorzover dit niet gelukt, getracht wordt te zorgen, dat de som der afwijkingen boven de lijn gelijk is aan die daar beneden.

De practijk heeft echter geleerd dat deze methode tamelijk gebrekkig is; vooral wanneer men, zooals voor het samenstellen eener schootetafel gewenacht is, op eenigszins groote schaal werkt.

Om goede uitkomsten te verkrijgen, dient men eerst de verkregen gegevens tot normalen atmosferischen toestand te herleiden en bovendien het gemiddelde van elke proef met zijn eigen gewicht in rekening te brengen. Wenscht men vervolgens de grafische methode toe te paseen, dan kunnen nu voor enkele drachten, met behulp van een interpolatie-formule, de opzathoogten berekend en uitgezet worden, om ze daarna in teekening te brengen en door een vloeiende kromme te vereenigen.

v. P.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De inwendige dienst der cavalerie. Bespreking van het nieuwe reglement. (Sp. M., 1 et 15 Avril.)

Het gewapende volk. Aankondiging der Fransche vertaling van het werk van den Kol. v. n. GOLTZ "Das Volk in Waffen". (Sp. M., 1 Avril.)

De politiek en het koloniale leger. Betoog dat krachtig doortasten in Tongkin noodzakelijk is en men de oorlogskosten der expeditie door China moet doen vergoeden. Voorts wordt het voorstel gedaan om in al de Fransche koloniën de conscriptie in te voeren. Men moet dan echter de inwoners beloonen, door hen de rechten der Fransche onderdanen toe te kennen. De organisatie van het koloniale leger op dezen voet wordt uitvoerig toegelicht en de voordeelen hiervan in het licht gesteld tegenover het ontwerp van den Minister van Marine. (Sp. M., 1 et 15 Avril.)

De militie en de provinciale troepen. (Vervolg.) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recruteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Mars.)

Over indeeling van arbeid en tijd bij de mobilisatie eener batterij. Berekend programma, waarnaar bij de mobilisatie eener batterij verdient te worden gehandeld. (Oest. M. Z., Febr.)

II. Algemeene krijgskunst.

Hoe kan Parijs worden aangevallen en hoe moet het verdedigd worden? Deze vraag wordt overwogen, in verband met het vooruitbrengen van

de voorliggende werken en met het oog op de omstandigheid, dat een voortdurende bezetting van die werken niet wel mogelijk is. (Sc. M., Mars.)

Naar aanleiding van het opstel »De Fransche en Duitsche spoorwegnetten (Sc. M., Août 1884)». Uitvoerige beschouwingen over de militaire waarde der Fransche en Duitsche spoorwegen, om te bewijzen dat de toestand niet zoo ongunstig is als vaak voor Frankrijk wordt afgeschilderd. Het komt er slechts op aan van de eigenaardige voordeelen die het Fransche spoorwegnet aanbiedt, een goed gebruik te weten te maken. (Sc. M., Mars.)

Over de organisatie der versterkte plaatsen en haar verdediging. (Vervolg.) Voorwaarden, te vervullen bij de inrichting en den dienst der verdedigingslijnen. Wijze van verdediging en handelingen na den val van de hoofdwerken. (Sc. M., Mars.)

De soldaat. (Stat.) In de bestaande voorschriften en reglementen zijn tal van zaken ingevoerd, die, op zichzelf beschouwd, volkomen juist zijn, maar niet voorgeschreven hadden behoeven te worden. Door plaats te laten voor eenige zelfstandigheid, heft men ook den militairen stand in de hoogte, vooral omdat het gevoel van eigenwaarde recht wordt wedervaren. (Sc. M., Mars.)

Tactiek voor de verdediging der sterkten. (Stat.) Handelingen bij den aanval en het maken der naderingswerken. (Rev. d'A., Avril.)

De vestingwerken van Zwitserland, Denemarken, Skandinavie, Groot-Brittannië, het Balkan- en het Iberische schiereiland. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., April.)

De postduivendienst. Uitvoerige mededeelingen omtrent de navolgende punten: orienteeringsvermogen; snelheid van beweging; het gebruik van postduiven in vroegere tijden; het tegenwoordige gebruik voor particuliere en militaire doeleinden in verschillende landen; de soorten van postduiven; de kosten van aanschaffing; de factoren waarop bij den aankoop moet gelet worden; de inrichting der duiventillen; de voeding, de dressuur der duiven en het papier waarop de berichten moeten geschreven worden. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (Vervolg.) (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Proeven omtrent het gebruik van lichtende phosphoresceerende stoffen voor militaire doeleinden. In Duitschland worden sedert een jaar proeven genomen met lichtende stoffen; de uitkomsten zijn bevredigend. Met voordeel zal daarvan gebruik kunnen worden gemaakt, wanneer verlichting van het omliggend terrein niet noodzakelijk is of wegens de nabijheid des vijands moet worden vermeden en slechts enkele personen of voorwerpen behoeven te worden verlicht. (Oest. M. Z., Febr.)

De ontwikkeling van het verspreide gevecht. Geschiedkundig overzicht van de vechtwijze in de oudheid, in de middeleeuwen en in het tijdvak der nieuwe geschiedenis en van de toepassing, die daarbij werd gemaakt van het verspreide gevecht. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 26—27.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Schietproeven tegen pantserplaten in Amerika. (Met schetsen.) De proeven hadden plaats tegen smeedijzeren platen met verschillende soorten van hardijzeren projectielen, geschoten uit het voorlaadkanon van 8 duim (20,318 cM.). De uitkomsten worden medegedeeld en getoetst aan verschillende, voor de berekening van het indringingsvermogen gebruikelijke formules. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Overzicht der voornaamste proeven op artillerie-gebied gedurende het jaar 1883. De proeven hadden betrekking op: detailverbeteringen aan het veld- en bergmaterieel; een remtoestel voor het veldgeschut, zoowel ten gebuike van het vervoer als bij het schieten; verhooging van het vermogen

van het berggeschut, zowel door middel van een verdeelbare affuit als van een verdeelbaar kanon: verbetering van de schokbuizen; mortieren van 9 cM.; indringingsvermogen van projectielen in aarden borstweringen, waarin — ter verhooging van het weerstandsvermogen — een muur was geplaatst; uitwerking van het korte kanon van 18 cM. op gewelven; mortieren van 15 en 21 cM.; repeteer-geweren en revolvers. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Het pantservraagstuk voor kustverdediging en de schietproef tegen een pantserplaat van hardijzer op het schietterrein van Grösson te Buckau op 22 Oct. 1883. (Met schetsen.) Beschouwing over den oorsprong der pantsering van kustbatterijen en van de voordeelen die daardoor verkregen worden. Beschrijving van de proef tegen een Grösson-pantserplaat, zooals deze aan de Nederlandsche regeering geleverd is, toegelicht door schetsen van de pantsering. (Wordt vervolgd.) (Schw. A. u. G., N°. 4.)

Verhandeling over de toepassing van de waarschijnlijkheidsrekening op artilleristische vraagstukken. Zie onder XV.

Voorbeeld ter opheldering van de wijze, waarop de wetten voor de trekkelling moeten worden toegepast. Gegevens teraanvulling van het in het *Archiv*, Band XCI, Heft 1 daaromtrent aangevoerde. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

V. Militaire administratie en intendance.

Zal de Deutsche officiersvereeniging haar doel bereiken? De op 1 April 1884 opgerichte officiersvereeniging stelt zich ten doel: het bevorderen van de kameraadschappelijke en materiele belangen van leger en marine. Men is van oordeel, dat aan het bevorderen van de kameraadschappelijke belangen door een dergelijke vereeniging in het Deutsche leger geen behoefte bestaat. Van de voordeelen uit een materieel oogpunt stelt men zich weinig voor: vooreerst zal het administratief beheer voor een vereeniging van een 16.000 menschen, aan wie men goedkoopere kleederen enz. wil verschaffen, zeer omslachtig worden en het moeilijk zijn, het iedereen naar den zin te maken; maar bovendien zullen de voordeelen, tegenover regimentsgewijze verschaffing van kleederen, niet groot zijn. Ingrijpende verbeteringen van den maatschappelijken toestand zijn alleen te verwachten van een algemeen streven naar een eenvoudiger levenswijze dan tegenwoordig wordt geleid. (Allg. M. Z., N°. 48.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

De hygiënische dekking van een in het O. en Z. O. der monarchie opereerend leger. Het bestaan der reuzenlegers van den tegenwoordigen tijd is hygiënisch op geen enkele wijze gewaarborgd. Vier wegen staan open om epidemien te bestrijden: zuivering van den bodem, beperking zoowel van de aanrakingspunten alsmede van de ruimte, waarin zich de besmetting heeft verbreid, vernietiging van de parasieten langs scheikundigen weg. — De operatielijn wordt de weg der oorlogsepidemien: het leger kan echter geen detachementen leveren om den weg te zuiveren, daarom moet het burgerlijk bestuur daarin voorzien. Op ieder station, in iedere stad moet een isoleerend hospitaal en een ontsmettingsinrichting bestaan, terwijl eindelijk voor de ontsmetting voorschriften moeten worden gegeven en personeel aanwezig moet zijn. (Oest. M. Z., Febr.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Nieuwe proeven met het geweer stelsel-*Hebler*, in Spanje. (Met schetsen.) De proeven geschieden met een Italiaansch *Vetterli*-geweer, voorzien van een loop van 8,73 mM. kal., in vergelijking met gewone *Remington*-geweren. Het gewicht van den kogel bedroeg 48,6 G., dat der buskruitlading (uit de fabriek

van ROTTWEIL), 4,8 G. Uit de medegedeelde uitkomsten blijkt, dat het geweer met den *Hebler*-loop voorzien, het *Remington*-geweer verre overtrof in aanvangsnelheid, indringingsvermogen en bestrekenheid der baan, en dat bij het vuren geen zwarigheden werden ondervonden. Men acht een koperomhulling van het projectiel onnoodig. Om aan den grooten gasdruk weerstand te bieden, wordt een samengeperste lading wenschelijk geacht. Een ontwerp van den Majoor GAL-LARDO wordt medegedeeld, waarbij, volgens berekening, uit een loop van 8 m.M. aan het projectiel een snelheid van ruim 600 M. kan worden meegedeeld, zonder te hoogen gasdruk. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Voorstel tot aanvulling van de uitrusting van de infanteriebataljons met werktuigen tot het slachten van vee. Betoog van de noodzakelijkheid van het medevoeren van de hiertoe noodige gereedschappen, aangezien de troep in den oorlog meermalen in omstandigheden verkeert dat dergelijke gereedschappen niet bij de hand zijn. (Allg. M. Z., N°. 19.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Rijdrage tot het onderwerp: De ruiteraanval op infanterie. De gevechtswerkzaamheid van cavalerie tegen infanterie moet met zorg worden overwogen, ten einde in de werkelijkheid teleurstellingen te voorkomen. Twee diensten worden hoofdzakelijk van de ruitery gevergd, n.l. de strategische verkenningdienst en de vervolging of de dekking van den terugtocht. Vooral onder de laatste omstandigheden zal de cavalerie meermalen met vrucht tot den aanval kunnen worden geleid. Het gebruik van afgestegen ruitery is een uitzondering, die slechts door bijzondere omstandigheden wordt gerechtvaardigd; de aanval van afgestegen cavalerie op infanterie moet absoluut worden vermeden. — Bij afdelingen van ten minste één regiment is indeeling in de diepte voor den aanval noodzakelijk; het zwaartepunt ligt echter in de 1ste linie: de formatie dier linie in zwermen verdient geen aanbeveling. De 1ste linie moet worden gevolgd door afdelingen, die zich daarheen wenden, waar het ingrijpen gewenscht of noodzakelijk is. De 2de linie heeft de halve sterkte van de eerste. Formatie der 2de linie: colonnelinie met vergrootte tusschenruimten. Als 3de linie moet een reserve beschikbaar zijn, ter sterkte van de 2de. Nu en dan verdient het aanbeveling om den werkelijken aanval, door een schijn aanval, echter in andere richting, te doen voorafgaan. Heeft de aanval alleen tijdwinst ten doel, dan verdienen de formatiën aanbeveling, die een herhaling van den aanval mogelijk maken. (Oest. M. Z., Febr.)

Lit den „hoefsmid“. Voordeelen van het beslag volgens het stelsel van den Baron LUCHAIRE. (Schw. A. u. G., N°. 4.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Over het in batterij stellen in versnelde gangen. Er zijn goede gronden aan te voeren om in sommige gevallen in galop, zelfs in sterken galop, de batterijstelling aan te nemen. (Rev. d'A., Avril.)

Vergelijkende beschouwing over de schietregelen der veldartillerie in Frankrijk en in de vreemde legers. De regelen voor het inschieten en het vuren op doelen van verschillenden aard berusten bij alle artillerieën op dezelfde gronden, en wijken in de uitvoering ook betrekkelijk weinig van elkaar af. Van een goede toepassing dier regelen hangt alles af, daarom moet de toepassing gemakkelijk worden gemaakt door de eenvoudigste methoden te kiezen. (Rev. d'A., Avril.)

Een vergelijking van de Fransche artillerie te veld met die van andere mogendheden. Overgenomen uit de *Revue d'artillerie* Nov. 1883. (Zie *Mil. Spect.* 1883, bladz. 61.) (Schw. A. u. G., N°. 4.)

Over de wapening der toekomst van de veldartillerie. Het zou niet goed zijn het voorbeeld van Frankrijk te volgen en het kaliber te verzwaren. Het voordeel eener meer bestreken baan weegt niet op tegen het nadeel van mindere beweegbaarheid. Er zal gestreefd moeten worden naar verkleining van het kaliber en verlenging van het projectiel (3½ tot 4 kal.). Voor de granaatkartetsen moet de inrichting worden gevolgd, waarbij de springlading tegen den bodem komt. Dubbelwerkende huizen dienen te worden ingevoerd, terwijl in de uitrusting zwakke ladingen moeten voorkomen of wel een soort van veldgeschut behoort te worden aangenomen, uitsluitend voor het hooge boogschot ingericht. Dit geschut behoeft geen deel uit te maken van de gewone veldbatterijen enz. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

Bijdrage tot de vorming van den vestingartillerist. Een programma wordt gegeven van de oefeningen voor den vestingartillerist, die meer in overeenstemming zijn met de eischen van den oorlog. Dat programma wordt toegelicht. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

De Russische normale batterij. Inrichting van een batterij voor 6 kanonnen en van een batterij voor 4 mortieren. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

Vestingoefeningen. Wijze waarop deze oefeningen voor de technische troepen en de vestingartillerie behooren te geschieden. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

De artillerie bij de manoeuvres der 4de divisie in 1883. (Slot.) (Schw. A. u. G., N°. 4)

Over schietkunst en tactiek der tegenwoordige artillerie te velde. Uiteenzetting van de tegenwoordige beginselen voor het inschieten en het gebruik der verschillende soorten van projectielen. Voorts wordt verklaard wat men te verstaan heeft onder een artillerie-massa; welke normale afstanden in de verschillende gevechtsperiodes voor de artillerie zijn aangewezen; waar men het voordeligst stelling kan kiezen, alsmede welke taak de artillerie van een divisie en van een legerkorps in de verschillende gevechtsperiodes te vervullen heeft. Uit een en ander wordt afgeleid, dat in vredetijd de artillerie vooral moet geoefend worden in het schieten en meer bepaald in het schieten met granaatkartetsen, alsmede in het werken met art. massa's. (Allg. M. Z., N°. 20—21.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Mededeelingen uit het laboratorium van het technische en administratieve Militar-comité. Proeven omtrent bliksemafleiders. De transportkabels, stelsel-Bleichert & Comp. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Herstelling van den hoofdstuw in de Feistritz-rivier bij Stein in Krain. (Met schetsen.) Uitvoerige beschrijving van de daaraan verrichte werkzaamheden, hoofdzakelijk bestaande in het aanbrengen van betonblokken. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De vestingbouw van Metz. (Met een plan.) Opsomming van de sinds 1874 jaarlijks nieuw gebouwde en gewijzigde forten. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Het maken van een brug over den Donau bij Zimnica in den veldtocht 1877—78. Bijzonderheden over de voorbereiding van den bouw der in 1877 over den Donau gelegde vlotbrug. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Het panklastit. Beschrijving van de samenstelling en werking van dit nieuwe springmiddel. Het heeft tot basis ondersalpeterzuur of stikstofsuperoxide. (Jahrb. A. u. M., April.)

Het Oostenrijksche spoorwegstelsel in Galicië. Uiteenzetting van het gebrekkige hiervan met het oog op een oorlog met Rusland. (Allg. M. Z., N°. 20.)

Ons pionier- en ingenieurwezen. In N°. 6 van het *Mil. Wochenblatt*

van 1882 werd het voorstel gedaan om de pioniercompagnieën uit de infanterie te recruteeren; terwijl meermalen ook van andere zijde op reorganisatie van het ingenieurskorps is aangedrongen. Dit korps geniet tegenwoordig in Duitschland weinig belangstelling. De hoofdrede hiervan moet, naar het oordeel van den Schrijver, echter niet gezocht worden in het geringe belang van de pionier-troepen voor den oorlog, maar in de geïsoleerde stelling der troepen, waardoor de bevelhebbers onbekend zijn met de diensten die zij kunnen bewijzen. Afscheiding der pioniers van het wapen der genie acht men verkeerd; dit zou nadeelig werken op de militaire vorming der genie-officieren en op de technische oefening der pionier-troepen. In de eerste plaats is meerdere aansluiting aan het overige gedeelte van het leger noodig. Voorts zou men de genie-officieren, na een zeker aantal dienst-jaren, zoowel bij de pionier-troepen als bij fortificatie-werken, naargelang van hun bijzonderen aanleg, willen scheiden in pionier- en in genie-officieren; terwijl verder nog eenige detailwijzigingen in de organisatie van het wapen noodig zijn. (Allg. M. Z., N°. 22—24.)

Een studie over sperforten. In dit opstel, overgenomen uit het *Bulletin de la réunion des officiers*, wordt het doel medegedeeld, dat men zich in Frankrijk met de sperforten voorstelt en een beschrijving met schets van een type gegeven. (Schw. A. u. G., N°. 4.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

Het wetsontwerp tot beschikbaar stellen van geldmiddelen voor de uithreiding der marine. Mededeeling van het wetsontwerp met de uitvoerige memorie van toelichting. In het geheel wordt aangevraagd een som van 18.790.000 Mark, waarvan alleen 16.800.000 Mark te besteden voor 70 nieuwe torpedo-booten en 857.000 Mark voor onderzoesche torpedo-batterijen. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 21, 22, 24—27.)

XIV. Krijgs-geschiedenis.

1815—1870. Naar aanleiding van de geschiedkundige en militaire documenten, getrokken uit de nagelaten brieven van den Generaal HULOT. Betoog dat de dwalingen in 1815 begaan, in 1870 op grootere schaal herhaald zijn. Opwekking om zich de ondervondende teleurstellingen ten nutte te maken. (Sp. M., 1 Avril.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Avril.)

De militaire gedenschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 15 Avril.)

LENNART TORSTENTON. Een krijgsgeschiedkundige studie. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., April.)

De veldtocht van den Generaal GURKO over den Balkan in Juli 1877. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., April.)

De Fransche Tongking-expeditie. (Vervolg.) De gebeurtenissen van of den dood van RIVIÈRES tot in den herfst van 1883. (Jahrb. A. u. M., April.)

De laatste dagen van den opstand. Uit het dagboek van een kanonnier worden mededeelingen gedaan omtrent de periode van den Amerikaanschen burgeroorlog van het midden van Juli 1864 tot April 1865. (Jahrb. A. u. M., April.)

De veldslagen bij Colombey-Nouilly en Noisseville. Beknopte beschrijving en vergelijkende beschouwing van deze gevechten. (Slot.) (Allg. M. Z., N°. 18.)

Een werk van den Duitschen generalen staf over den zeven-jarigen oorlog. Mededeeling van het openbaar verzoek van den Veldmaarschalk v. MOLTKE aan allen, die in familie-papieren enz. bescheiden mochten bezitten, welke van waarde kunnen zijn voor een dergelijk werk, om deze tijdelijk aan den

Duitschen generalen staf af te staan, met het doel een zooveel mogelijk compleet werk over genoemden oorlog te kunnen vervaardigen. (Allg. M. Z., N°. 19.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Verhandeling over de toepassing van de waarschijnlijkheidsrekening op artilleristische vraagstukken. De grondslagen der waarschijnlijkheidsrekening worden dikwijls niet goed ontwikkeld; een andere weg wordt daartoe ingeslagen, waardoor nieuwe gevolgtrekkingen aan het licht komen en de dubbele fout wordt ontgaan, die doorgaans wordt gemaakt, n.l. de berekening van de vermoedelijke afwijkingen zonder zich met de richtingen der assen in te laten, en het ten onrechte aannemen, dat de op die wijze berekende afwijkingen onderling onafhankelijk zijn. (Rev. d'A., Avril.)

De veldtelegraaf gedurende den veldtocht van 1878—1880 in Afghanistan. Uitvoerige beschrijving van de wijze waarop daarvan werd gebruik gemaakt. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De politiek en het koloniale leger. Zie onder I.

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Ofschoon hoog ingenomen met den tegenwoordigen Minister van Oorlog, betreurt men zijn zienswijze omtrent de mogelijkheid der toepassing van het beginsel van bevordering bij keuze volgens ancienniteit. Volgens den Gen. CAMPENON is hiertoe noodig eenheid in opleiding voor de aspirant-officieren en om hiertoe te kunnen geraken, zou men, volgens hem, kosteloos middelbaar onderwijs moeten hebben. Door de ontwikkeling dezer meening is het gewichtige vraagstuk der genoemde wijze van bevordering weder voor geruimen tijd verschoven. — Bij de aanstaande behandeling van de wet op de recruterij is een belangrijke strijd te wachten over het vraagstuk van de volkomen gelijkheid van militaire verplichtingen voor alle ingezetenen. — De operatiën in Tongkin schijnen ten einde te loopen. De kracht der officieren en de houding der troepen aldaar is een nieuw en schitterend bewijs, dat het leger en de natie de rampen van 1870 niet verdiend heeft. (Sp. M., 4 Avril.)

Veertiendaagsche kroniek. De Minister van Oorlog wenscht den driejarigen dienstplicht en de volkomen gelijkheid der militaire verplichtingen voor alle ingezetenen. Men juicht het eerste denkbeeld toe, doch acht het laatste noodlottig met het oog op de jongelieden, die zich op wetenschappelijke studiën toeleggen. Voor deze zou men, onder zekere voorwaarden, vermindering van den tijd van verblijf onder de wapenen wenschen. Om bij driejarigen dienstdienst in de behoefte aan onderofficieren te voorzien, moet de bepaling gemaakt worden, dat niemand tot een administratieve betrekking kan worden toegelaten, tenzij hij minstens 4 jaren als onderofficier gediend heeft. (Sp. M., 15 Avril.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Verhandelingen van de officieren der zee-artillerie. — Duitschland: Beproeving van een buis van dubbele werking. Bruin prismatisch buskruit, ook chocolade-buskruit genoemd. (Rev. d'A., Avril.)

Verscheidenheden. Oprichting van een school voor onderofficieren der art. en genie, in Frankrijk. — Oefening van de Russische troepen in den vestingdienst. — Kustverdediging in Duitschland. — Affuiten voor minimaal schietgaten in pantserkoepels, van GRÜSON. — Belegingsoefeningen in Duitschland in 1884. — Uithreiding van de artillerie, genie en cavalerie in Italië. — Oorlogsbudget in Zweden voor 1884. — Het staande leger in Griekenland. — Het veldkanon met twee kamers van KEERL. — De chef der genie bij het hoofdkwartier van een gemobiliseerd legerkorps. — De inspecteurs der art. en genie in het groote hoofdkwartier van het gemobiliseerd Duitsche leger. — De chef der militaire telegraphie

in het groote hoofdkwartier van het gemobiliseerde Duitsche leger. — Het veldtelegraafwezen van het Duitsche leger gedurende den oorlog van 1870—71. — De zelfwerkende deursluiting met pneumatische inrichting tot verhindering van het hard toeslaan. (*Met schetsen.*) (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over de maand December 1883. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Verscheidenheden. Het electriche geweer-Baby. — Het overbrengen van kracht op grooten afstand. — Het springen van een Engelsch kanon van 64 G. (Schw. A. u. G., N°. 4.)

Kolonel SCHUMACHER. Mededeeling van de op diens graf gehouden lijkrede. (Schw. A. u. G., N°. 4.)

Verscheidenheden. Een Oostenrijksch oordeel over de inlijving van Merw bij het Russische rijk. — Het type der versterkingen in Tongkin. (Allg. M. Z., N°. 49.)

De 87ste verjaardag van Z. M. Keizer WILHELM. (Allg. M. Z., N°. 23.)

Levensbericht van den Generaal Graaf ADLERBERG. (Allg. M. Z., N°. 25.)

Verscheidenheden. Springproeven met springgelatine op gemetselde gewelven. — Inhoud van het Russische artillerie-journaal van Jan. en Febr. (Archiv, Band XCI, Heft 2.)

ERRATA voor N°. 4.

Bladz. 228,	regel 9 v. o.	staat: »25 treffers»,	lees: »250 treffers».
» 267,	» 11 v. b.	» »2 cM.»,	lees: » $\frac{1}{2}$ cM.»
» 290,	» 1 v. b.	» »van tot tijd»,	lees: »die van tijd tot tijd».
» 290,	» 4 v. b.	» »die»,	lees: »dat».

BIJLAGE V,
BEHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 5.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 Maart—25 April 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den grooten staf. Tot gen.-maj. Zr. Ms. adjudanten in gewonen dienst, de kolonels H. J. baron Taets van Amerongen en C. H. F. graaf Du Monceau, eerstgen. chef van Zr. Ms. dienstdoend militair huis; tot Zr. Ms. adj. in gewonen dienst, H. Da adj. in buitengewonen dienst, de maj. jhr. W. L. van Spengler, van het 8ste reg. inf.; tot kol., de luit.-kol. W. C. Hojel, adj. van Z. K. H. den Prins van Oranje; tot gen.-maj. en bevelh. in de 2de milit. afd., de kol. L. P. van der Beek, commt. van het 5de reg. inf.; tot gen.-maj. en bevelh. in de 3de milit. afd., de kol. A. Baud, van den staf van het wapen der genie.

Bij den generalen staf. Tot kol., de luit.-kol. J. N. A. baron Taets van Amerongen; tot luit.-kol., de maj. jhr. F. van Spengler, beiden van dien staf; tot kaplt., de 1ste luit. J. A. van Eybergen, van den staf der inf., werkz. bij het depart. van oorlog.

Bij den provinciaalen staf. Tot maj. en prov. adj., in Friesland, de kaplt. J. C. P. A. Lanzing, van het 1ste reg. inf.; in Limburg, de kaplt. H. F. C. A. van der Plas, van het instr.-bataillon.

Bij den plaatselijken staf. Tot kol. en plaatsel. commt. te Amsterdam, de luit.-kol. H. F. Scharp, plaatsel. commt. te Utrecht; tot maj. en plaatsel. commt. te 's-Hertogenbosch, de kaplt. A. J. F. Rochell, van het reg. gren. en jagers.

Bij het pers. der militaire administratie. Bij de intendanten, tot hoofdint. (en zulks in zijnen tegenwoordigen rang van kol.), de kol.-int. W. F. Meyl; tot kol.-int., de luit.-kol.-int. J. E. Du Cellié Muller; tot luit.-kol.-int., de maj.-int. H. C. van Erp Taalman Kip; tot maj.-int., de kaplt.-int. F. J. Hinrichs. Bij de kwartiermeesters, tot kaplt.-kwart. bij het 3de reg. veldart., de 1ste luit.-kwart. A. M. Brandenburg, van den staf der inf., werkzaam bij het depart. van oorlog. Bij het 1ste reg. vestingart., de 1ste luit.-kwart. N. H. M. van Altena, van het 6de reg. inf.

Bij het pers. van den geneeskundigen dienst. Tot dir. offic. v. gez. 1ste kl., de dir. offic. v. gez. 2de kl. dr. P. J. van der Grijp; tot dir. offic.

v. gez. 2de kl., de dir. offic. v. gez. 3de kl. J. J. van Minden; tot dir. offic. v. gez. 3de kl., de offic. v. gez. 1ste kl. (maj.-tit.) J. M. Engelhart, dr. K. W. Gratama, dr. W. J. de Meijer en C. J. van der Burcht van Lichtenbergh.

Bij het wapen der infanterie. Tot kapt., de 1ste luit. D. N. Dietz, gedet. bij het leger in Nederl. Indië; tot 1ste luit., de 2de luit. G. J. baron van Slingelandt, gedet. bij de landmacht in West-Indië, beiden van het wapen.

Bij den staf van het wapen, tot inspecteur van het wapen, de gen.-maj. F. J. Pfeiffer, commt. van de 3de div. inf.; tot commt. der 1ste div. inf., Zr. Ms. adj. in buitengewonen dienst, de gen.-maj. E. J. van Bel, bevelh. in de 2de milit. afd., wordende hij van dit zijn tegenwoordig bevel op de meest eervolle wijze ontheven en tevens belast met de functiën van waarnemend gouverneur der residentie: tot gen.-maj., commt. der 2de div. inf., de kol. J. M. A. van Hellenberg Hubar, commt. van het 8ste reg.; tot gen.-maj., commt. der 3de div. inf., de kol. A. J. W. van der Schriek, commt. van het 3de reg.

Bij het reg. gren. en jagers, tot kapt., de 1ste luit. A. J. Gevers Leuven, van het korps. Bij het 1ste reg., tot luit.-kol., de maj. W. Bannier, van het korps; tot maj., de kapt. G. J. Sas, van het 8ste reg.; tot kapt., de 1ste luit. jhr. J. P. Bloys van Treslong en G. N. de Wendt, beiden van het reg. gren. en jagers; alsmede de 1ste luit. L. F. Leyds, commt. van de 2de comp. hospitaalsoldaten, en de 1ste luit. W. J. Harms, van het 8ste reg. Bij het 2de reg., tot maj., de kapt. F. G. Otterhein, van het 3de reg.; tot kapt., de 1ste luit. L. H. A. Bonomeijer, van het reg. gren. en jagers. Bij het 3de reg., tot kol. en commt. van het korps, de luit.-kol. J. H. H. Dommers, van den generalen staf, die in verband daarmee eervol wordt ontheven van zijne functiën van hoofd der 11de afd. van het depart. van oorlog; tot luit.-kol., de maj. A. A. E. Phaff, van het korps; tot kapt., de 1ste luit. H. L. le Maire, van het korps, gedet. bij het leger in Nederl. Indië, en W. F. van Thielen, van het reg. gren. en jagers; alsmede de 1ste luit.-adj. J. Klasing, van het korps. Bij het 4de reg., tot 1ste luit., de 2de luit. A. Kraak, van het korps. Bij het 5de reg., tot kol. en commt. van het korps, de luit.-kol. B. J. baron Mulert tot de Leemcule, van het 2de reg.; tot luit.-kol., de maj. J. H. Michaelis, van het korps; tot maj., de kapt. S. A. Vermeulen, adj. van het 6de reg. Bij het 6de reg., tot kapt., de 1ste luit. K. F. A. van de Wall, van het reg. gren. en jagers, en de 1ste luit. H. T. Chappuis, commt. van de 3de comp. hospitaalsoldaten; tot 1ste luit., de 2de luit. J. S. van Dijk, van het instr.-bataillon, en de 2de luit. P. A. Sernée, van het korps. Bij het 7de reg., tot 1ste luit., de 2de luit. G. A. van Driel, van het korps, gedet. bij het leger in Nederl. Indië. Bij het 8ste reg., tot kol. en commt. van het korps, de luit.-kol. M. J. Nolthenius de Man, van het korps; tot luit.-kol., de maj. R. T. Muschart, van het 5de reg.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het 1ste reg. huz., tot maj., de ritm. F. J. baron van Heeckeren, van het 3de reg. huz.; tot 1ste luit., de 2de luit. J. T. H. Mingels, van het korps. Bij het 2de reg. huz., tot ritm., de 1ste luit. E. J. H. Ringeling, van het 3de reg. huz. Bij het 3de reg. huz., tot ritm., de 1ste luit. R. F. C. baron Bentinck, van het esk. ordonnansen.

Bij het wapen der artillerie. Bij den staf van het wapen, tot inspect. van het wapen, de gen.-maj. J. H. Kretzer, van dien staf, commt. der vestingart.; tot commt. der bereden art., Zr. Ms. adj. in gewonen dienst, de kol. jhr. F. M. B. Alewijn, van den grooten staf, die tevens wordt benoemd tot 's Konings adj. in buitengewonen dienst; tot gen.-maj., commt. der vestingart., de kol. C. D. H. Schneider, commt. van het 2de reg. veldart.; tot kol., de luit.-kol. K. L. van der Heyden, direct. der art. stapel- en constr.-magazijnen; tot luit.-kol., de maj. J. W. Bergansius, direct. der art.-schietschool; tot maj., direct. der pyrot. school, tevens inspect. der buskruitfabricage de kapt. M. J. Soutendam, van het 3de reg. vestingart.; tot maj., toegevoegd aan den inspect. van het wapen, de kapt. H. W. van Hasselt, van het 1ste reg. vestingart. Bij het 1ste reg. veldart., tot commt. van het korps, de luit.-kol. A. J. F. Egter van Wissekerke,

thans belast met het bevel over het reg.; tot luit.-kol., de maj. C. L. Doorman, van het korps. Bij het 2de reg. veldart., tot kol. en commt. van het korps, de luit.-kol. A. M. Mazel, van den staf der art., toegevoegd aan den inspect. van het wapen. Bij het 3de reg. veldart., tot kol. en commt. van het korps, de luit.-kol. J. W. J. Zegers Rijser, van het 1ste reg. vestingart.; tot maj., de kapt. G. F. W. Borel, van den staf van het wapen, toegevoegd aan den commt. der bereden art. Bij het korps rijdende art., tot luit.-kol., de maj. jhr. W. F. G. A. von Pestel, commt. van het korps. Bij het 1ste reg. vestingart., tot kol., de luit.-kol. F. M. Collard, commt. van het korps; tot luit.-kol., de maj. W. Beijerinck, van het korps; tot maj., de kapt. C. M. H. W. Redemagni, van het 3de reg. vestingart. Bij het 2de reg. vestingart., tot maj., de kapt. J. H. Vrancken, van het 1ste reg. veldart. Bij het 3de reg. vestingart., tot luit.-kol., de maj. P. B. Kock, van het korps. Bij het 4de reg. vestingart., tot commt. van het korps, de luit.-kol. jhr. W. A. Alting von Geusau, van het 2de reg. vestingart. Bij het korps torpedisten, tot commt. van het korps, de kapt. W. M. Dinaux, van het korps pontonniers.

Bij het wapen der genie. Bij den staf van het wapen, tot kol., de luit.-kol. jhr. L. J. van Teylingen; tot luit.-kol., de maj. I. J. H. Gijsberti Hodenpijl; tot maj., de kapt. F. M. van Panthaleon baron van Eck, allen van dien staf.

Bij het wapen der koninkl. marsechaussée. Tot maj., de kapt. C. H. M. Verniers van der Loeff, commt. der div. van Limburg.

Overgeplaatst.

Bij den generalen staf, de luit.-kol. H. F. C. Hardenberg, van het 5de reg. inf., die tevens wordt aangewezen voor de betrekking van hoofd der IIde afd. van het depart. van oorlog; in rang en betrekking van 's Hertogenbosch naar Utrecht, de luit.-kol. plaatsl. commt. jhr. H. L. P. Hovy. Bij het 4de reg. inf., de 2de luit.-kwart. C. F. Frevel, van het 7de reg. inf. Bij het 5de reg. inf. (op zijn verzoek, 1° Mei a. s.), de 1ste luit. M. Schrek, van het instr.-bat. Bij het 6de reg. inf., de 2de luit. J. J. Sluiter, van het 7de reg. inf. Bij het 7de reg. inf., de 2de luit.-kwart. J. J. van Hille, van het 4de reg. inf. Bij het instr.-bat. (1° Mei), de 2de luit. H. A. de Chalmot, van het 3de reg. inf. Bij het 2de reg. vestingart., de 2de luit. A. P. Hulsman, van het 4de reg. vestingart. Bij het korps pontonniers, de 1ste luit. J. J. A. F. Kannemans, van het 2de reg. vestingart. Bij het 4de reg. vestingart., de kapt.-kwart. P. J. Beusar, van het 1ste reg. vestingart.

Verleend.

Den titulairen rang van majoor, aan de offic. v. gez. 1ste kl. J. Baum, C. H. P. Klumberg, dr. J. H. Gentis, C. C. Vigelius en J. W. Kipp.

Eervol ontheven.

Van het bevel over het korps torpedisten, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek en onder dankbetuiging voor de goede diensten daarin door hem bewezen, de kapt. J. G. F. van Houtum; van de functien van luit. voor spec. diensten bij het korps, de 1ste luit. H. C. Verheul, van het 1ste en M. C. D. van Vooren, van het 2de reg. inf.

Bestemd.

Tot commt. respect. van de 2de en van de 3de comp. hospitaalsold., de 1ste luits. A. C. H. Alma, van het instr.-bat. en J. P. A. de Kleijn, van het 4de reg. inf.; tot luit. voor spec. diensten bij het korps, de 1ste luits. C. Hemmes, van het 1ste en A. F. A. Huberts, van het 2de reg. inf.

In actieven dienst hersteld.

Bij het 3de reg. huz., de ritm. C. G. G. Vertholen de Salve de Bruneton.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

Bij het 2de reg. huz., de 1ste luit. L. Vos, gedet. gewecst bij het leger in N.-I.

Op nonactiviteit gesteld.

De kapt.-kwart. W. H. van der Meer, van het 3de reg. veldart.; de ritms jbr. J. C. P. E. van Meeuwen, van het 3de en J. M. Simon, van het 2de reg. huz.; de kapt. jbr. A. W. Quarles van Ufford, van het korps genietr.

Gepensionneerd.

De luit.-gen. N. van Willes, inspect. der inf.; de gen.-maj. F. F. Steenberghe, adj. des Konings i. b. d., inspect. der art.; C. M. H. Pel en S. L. J. Queysen, adj. des Konings i. b. d., commt. respect. der 3de en 1ste div. inf., (allen op hunne aanvraag), alsmede de gen.-maj. P. Heitz, bevelb. in de 3de mil afd.; terwijl aan de genoemde opperoffic. 's Konings dank is betuigd voor de goede en trouwe diensten door hen tijdens hunne langdurige milit. loopbaan bewezen; de majs. H. La Fors en J. G. Strootman, prov. adj. respect. in Limburg en in Friesland; de kol. W. Schuurman, plaatsel. commt. te Amsterdam; de kol. hoofdint. C. Thomas; de kapt.-kwart. C. W. van Engelen, van het 4de reg. vestingart., (onder toek. van den rang van majoor-kwart.); de kapt. adm. van kl. J. van Aalst, van het 2de reg. inf.; de dir. offic. v. gez. 1ste kl. R. van Raalten, de dir. offic. v. gez. 3de kl. J. R. de Brouwer (op zijn aanvraag en onder toek. van den rang van dir. offic. v. gez. 2de kl.); de dir. offic. v. gez. 3de kl. A. W. J. Zubli; de offic. v. gez. 1ste kl., maj. tit. B. C. L. A. de Hutter, en de offic. v. gez. 1ste kl. A. van der Ramhorst de Brouwer, (beiden op hunne aanvraag en onder toek. van den rang van dir. offic. v. gez. 3de kl.); de luit.-kol. A. J. de Koff, van het 1ste reg. inf., (onder toek. van den rang van kol.); de kols. J. A. Meursinge, direct. der pyrot. school enz., jbr. C. J. A. Ridder Baronet Speelman, commt. der ber. art., C. G. C. F. Ising, commt. van het 4de reg. vest. art. en J. J. C. baron Taets van Amerongen, commt. van het 3de reg. veldart.; de 1ste luit.-adj. P. de Wijs, van het 1ste reg. veldart. (onder toek. van den rang van kapt.) en de 1ste luit. J. Hora Adema, van het 2de reg. vestingart.

Eervol uit den dienst ontslagen.

(Op zijn verzoek), de 1ste luit. op nonact. F. S. Nederburgh, van het wapen der inf.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

Voor den tijd van 5 jaren, de kapt. G. K. C. baron van Lijnden, van het 2de reg. vestingart. en de 2de luit. H. G. C. Munnich, van het 6de reg. inf.; voor den tijd van 3 jaren, de 1ste luit. jbr. L. A. P. Six, van het 2de reg. veldart.

Overleden.

De luit.-kol. M. L. Burgdorffer, prov. adj. in N. Holland; de kapt. adm. van kleed. A. G. A. Rant en de offic. v. gez. 1ste kl. F. L. Philipsen, laatstgenoemde op nonact.

Decoratiën.

Benoemd tot Gr. Kr. der orde v. d. Eikenkroon, de gen.-maj. Pel, voornemd en tot commandeur dier orde, de kol. jbr. Alewijn, voornemd; vergunning verleend tot het aannemen en dragen van het Commandeurskruis, 2de graad der Danebrogsoorde, (Denemarken) aan den luit.-kol. K. P. Kempers, directeur der Normaal-Schietschool, en aan den luit.-kol. ing. A. J. Voorduyn, hoofd der Vde afd. van het depart. van oorlog.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de student dr. A. Halbertsma.

Gedetacheerd bij het leger in Nederland.

(2de reg. vestingart.), de kapt. der art. H. W. J. Roijen.

Overleden gepensionueerden.

De luit.-gen. J. F. graaf du Monceau, den 1sten Maart 1884; de maj. J. W. Bodegrave, den 25sten Februari 1884; de kapt. T. G. Schooneveld, den 12den Maart 1884.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de tijd. offic. v. gez. 2de kl. D. E. Sulzer.

Bevorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot milit. apoth. 1ste kl., de milit. apoth. 2de kl. J. A. M. Bressler.

Bij het wapen der infanterie. Tot milit. commt. der Lampongsche districten, de kapt. der inf. J. M. Juda; tot kapt., de 1ste luit. P. J. A. van Neer.

Geplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de Vde a f d., de kapt.-kwart. J. E. Jantze.

Bij de militaire administratie. Bij den raad van adm. te Meester-Cornelis, de 2de luit.-kwart. W. F. de Vulder van Noorden.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Batavia, de offic. v. gez. 2de kl. J. Fock. Bij het hosp. te Samarang, de offic. v. gez. 2de kl. J. G. Kronouer. Bij het garn. te Malang, de offic. v. gez. 2de kl. H. C. W. Utermöhlen. Bij het garn. te Banjee-Biroe, de paardenarts 2de kl. L. J. Hoogkamer.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de bat., de 2de luit. W. C. van Campen.

Bij het 9de bat., de 2de luit. W. van Kooten.

Bij het 10de bat., de kapt. W. J. N. Bosboom.

Bij het 13de bat., de 2de luit. W. S. N. van Bockom Maas.

Bij het 18de bat., de 2de luits. W. II. baron van Neukirchen gen. Nijvenheim en J. J. A. Gaade.

Bij het 1ste depotbat., de 2de luits. P. Methorst en A. F. Meijer. Bij het 3de depotbat., de 2de luit. A. Kisjes. Bij het garnbat. van Atjeh en onderh., de kapt. C. J. van Temmen. Bij het garnbat. in de 2de mil. aff. op Java, de majoor H. H. G. Franssen.

Bij het wapen der genie. Bij de werken te Soerabaia, de 2de luit. H. E. Heidenrijk.

Overgeplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij de intend. in Atjeh en onderh., de kapt.-kwart. T. Kley, van die te Batavia. Als kapt.-intend bij de intend. in Atjeh en onderh., de kapt.-kwart. J. E. Jautze. Bij de intend. te Batavia, de 2de luit.-kwart. G. W. F. Genzken.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het garn. te Soerabaja, de dirig. offic. v. gez. 2de kl. W. J. J. Zuur. Bij het garn. te Malang, de offic. v. gez. 1ste kl. A. van der Elst. Bij het garn. te Samarang, de offic. v. gez. 1ste kl. G. W. A. Beyfuss. Bij het garn. te Buitenzorg, de offic. v. gez. 1ste kl. N. L. Holwerda. Bij het garn. te Banjoe-Biroe, de offic. v. gez. 1ste kl. J. A. B. Masthoff. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de offic. v. gez. 1ste kl. F. J. Cornelissen en die der 2de kl. dr. H. de Cock. Bij den geneesk. dienst der Westerafd. van Borneo, de offic. v. gez. 1ste kl. F. Rogier. Bij den geneesk. dienst in de Z.- en O.-afd. van Borneo, de apoth. 1ste kl. B. Frijlink. Bij 's Rijks magazijn van geneesmed. te Batavia, de apoth. 1ste kl. A. C. van Ravenswaay. Bij het garn. te Benkoelen, de offic. v. gez. 1ste kl. J. Visser. Bij het garn. te Weltevreden, de paardenarts 2de kl. J. de Jongh. Bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 1ste kl. M. Albrecht. Bij den geneesk. dienst der Lampongsche districten, de offic. v. gez. 2de kl. B. C. Stort. Bij den geneesk. dienst van Celebes, Menado en Timor, de apoth. 2de kl. J. A. M. Bressler. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. S. Baczes.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 3de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. A. J. O. Groeneveld, van het 9de bat.

Bij het 6de bat., de kapt. D. Drakel, van het 8ste bat.

Bij het 7de bat., de 2de luit. H. M. baron Collot d'Escury.

Bij het 8ste bat., de 1ste luit. W. C. van den Vrijhoef.

Bij het 9de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. W. P. Wetselaar, van het 3de bat., en de 1ste luits. C. F. R. Manger, H. J. B. Clerckx en A. B. A. Hekking.

Bij het 11de bat., de kapt. W. Boissevain en de 1ste luits. P. F. W. van der Paardt en A. F. P. Carstens.

Bij het 13de bat., de kapt. L. L. Bedet.

Bij het 14de bat., de kapt. E. W. Bischoff van Heemskerck en de 1ste luit. P. A. Gallas.

Bij het 15de bat., de 1ste luit. G. C. de Groot.

Bij het 16de bat., de kapt. H. W. Nijenhuis, de 1ste luit. jhr. D. Barchman Wuytiers en de 2de luits. D. L. N. Vink en G. N. van Alphen de Veer.

Bij het 17de bat., de 1ste luit. W. K. H. Beugel en de 2de luit. F. J. F. Veerman, van het garnbat. van Sumatra's Westkust.

Bij het 18de bat., de kapt. K. K. A. J. Schneider, van het 14de bat. en de 1ste luit. A. J. F. J. van den Bergh.

Bij het 1ste depotbat., de 1ste luits. A. Dekker, R. Bakkers, E. C. Scheffer, J. W. van den Broek en R. Macleod. Bij het 2de depotbat., de kpts. J. A. T. van Beek en P. van Rijk. Bij het 3de depotbat., de 1ste luits. C. J. Pufkus en J. C. J. le Cocq d'Armandville. Bij het garnbat. van Atjeh en onderh., de 1ste luits. J. H. H. Landegent, M. Boon en J. C. P. Brack. Bij het garnbat. in de Z.- en O.-afd. van Borneo, de kapt. H. G. Kennedy en de 1ste luit. L. Lahotz. Bij het garnbat. van Amboina en Ternate, de kapt. W. A. A. Visser en de 1ste luit. J. Bout. Bij het garnbat. van de Oostk. van Sumatra, de 1ste luits. M. F. Blaauw en G. M. Bleckmann. Bij het garnbat. van Banka, de 1ste luit. P. C. N. Braspot. Bij het garnbat. van Palembang, de 2de luits. jhr. J. A. C. von Schmidt auf Altenstadt en H. Jacobs. Bij het garnbat.

der Westerafd. van Borneo, de 2de luits. H. A. de Graaff en K. M. de Jager. Bij het garnbat van Sumatra's Westk., de 1ste luit. J. H. Nix en de 2de luit. J. M. L. Bellaard, resp. van het 17de en 16de bat., en de 1ste luits. J. P. Moorrees en P. A. le Maine. Bij het garnbat van Celebes, Menado en Timor, de 1ste luit. F. Westerbeek. Bij het subsistentenk. te Padang, de 2de luit. M. van den Berg. Bij het subsistentenk. te Samarang, de 1ste luit. G. P. de Neve. Bij het subsistentenk. te Soerabaja, de 1ste luit. J. W. Eisma. Bij de garncomp. van Riouw, de 2de luit. J. H. M. R. Köhler. Bij de garncomp. van Bantam, de 2de luit. R. J. Tjassens Keiser, van het 9de bat.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 3de comp. (3de bergbatt.) te Soerabaja, de kapt. J. F. Arnold. Bij de 6de comp. (1ste comp.) van Atjeh en onderh., de kapt. K. E. Reek. Bij de 7de comp. (1ste comp. vestingart.) te Samarang, de kapt. J. J. H. Druynis en de 1ste luit. C. Schippers. Bij de 10de comp. (3de veldbatt.) te Willem I, de kapt. J. F. Dormaar. Bij de 11de comp. (comp. van Amboina en Ternate) te Banda, de 1ste luit. K. A. Osten. Bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, de kapt. M. B. Rost van Tonningen. Bij de 18de comp. (1ste bergbatt.) te Batavia, de 1ste luit. C. P. van Roekom Mans. Bij de 20ste comp. (comp. van Celebes) te Macassar, de 2de luit. H. C. Kronouer. Bij de 22ste comp. (2de comp.) van Atjeh en onderh., de bij het wapen gedetach. 1ste luit. der inf. M. W. de Vries. Bij de 23ste comp. (2de comp. vestingart.) te Batavia, de kapt. D. Moreau. Als vuurwerker bij de pyrot. werkpl. te Soerabaja, de 1ste luit. G. G. Suermond. Als adjunct-vuurwerker bij de pyrot. werkpl. te Soerabaja, de 1ste luit. C. J. Ludolph.

Bij het wapen der genie. Bij den staf der genie te Padang, de 1ste luit. K. J. Leeftang, van het korps genietroepen in Atjeh.

Ingetrokken.

Bij den geneeskundigen dienst. De overplaatsing van den apoth. 1ste kl. F. T. Schröder bij den geneesk. dienst van Celebes, Menado en Timor.

Bij het wapen der infanterie. De overplaatsing van den 1sten luit. J. C. Lindgreen bij het 1ste depotbat., zijnde hij overgeplaatst bij het subsistentenk. te Batavia.

Bij het wapen der artillerie. De plaatsing bij de 15de comp. (5de comp. vestingart.) te Willem I, van den 2de luit. G. E. Hoffmann, zijnde hij geplaatst bij de 10de comp. (3de veldbatt.) te Willem I.

In activiteit hersteld.

Bij de infanterie: de maj. op nonset. W. V. van Erp.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij de milit. administratie: de kapt.-kwart. H. C. W. Kogenschat.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederl. bij dat in N.-I. gedetach., sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit. der inf. J. Aitton, na 15 Juni naar Nederl. te vertrekken; aan den van het leger in Nederl. bij dat in N.-I. gedetach., sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit. der inf. E. F. W. C. Westerbaen Schmidt na 15 Aug. naar Nederland te vertrekken.

Toegekend.

Een gratificatie, ter belooning van buitengew. plichtsbetrachting, aan den stamboekbeheerder bij het dep. van oorlog, den milit. ambt. 1ste kl. G. W. M. M. J. Lieber.

Algemeen
Streekl.
S. Gravenhage

—

Bepaald.

Dat het aan den 2de luit. der inf. A. von Bose, wegens vijftien jaren onafgebroken dienst in N.-Indië verleend tweejarig verlof naar Europa beschouwd wordt als te zijn verleend wegens ziekte.

Vergunning verleend.

Tot het dragen van de activiteits-uniform, verbonden aan den laatstelijk door hem bij zijn wapen bekleeden graad, aan den gegageerden adj.-onderofficier, dienstd. officier bij het wapen der art. E. H. R. Cramer.

Tweejarig verlof verleend.

Aan de kapt.-intend. bij de milit. adm. J. P. M. van Hengel en H. F. B. Logeman; aan den kapt. der inf. P. F. T. van Veen; aan den 1ste luit. der inf. H. J. Bierstedt; aan den milit. apoth. 1ste kl. F. T. Schröder; aan den offic. v. gez. 1ste kl. D. ten Bosch; aan den kapt. der inf. D. J. A. E. de Brauw; aan den 1sten luit. der inf. I. F. I. Uelman.

Ontheven.

Bij de infanterie: de 1ste luit. S. Bonga van zijn detach. bij het wapen der genie en geplaatst bij het subsistentenk. te Batavia; de 1ste luit. K. Erpecum van zijn detach. bij den topograph. dienst en geplaatst bij het 4de depotbat.

Eervol ontslagen.

De maj. der genie H. Broese van Groenou; de kapt. der inf. H. A. J. Valkenhoff; de onderopz. 2de kl. over den timmermanswinkel en de houtbewerking bij den art.-constructiewinkel te Soerabaia A. Coomans; de 2de luit. der inf. J. A. Margadant.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. A. G. Popelier, (R. M. W. O.) te Grave, den 23sten Maart 1884.)

e.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot vice-admiraal, de schout bij nacht W. K. van Gennep.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Bij het departement van marine als toegevoegd aan den chef van de afd. hydrographie, de luit. ter zee 1ste kl. H. A. de Smit van den Broeke (op 1 Juni 1884). Op het fregat *Evertaem*, als commt., de kapt.-luit. ter zee J. C. Joekes; als eerste offic., de luit. ter zee 1ste kl. H. van der Meer; voorts de luits. ter zee 1ste kl. J. P. Lubbe-Bakker, L. J. K. A. Jeekel, L. A. H. Lamie en C. F. A. Gregory; de luits. ter zee 2de kl. H. Velthuyzen, J. Hollaan, P. F. v. d. Velden Erdbrink, H. G. J. A. Fundter de Bauchène, E. A. Steinmetz en H. T. Haven. Op het wachtschip te Amsterdam, de luit. ter zee 2de kl. K. W. H. Goetz. Op het wachtschip te Willemsoord, de luits. ter zee 2de kl. A. C. v. d. Sante-Lacoste en H. Herman. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de luit. ter zee 2de kl. A. M. P. C. van de Laar. Op het wachtschip te Amsterdam, de luits. ter zee 2de kl. W. D. H. baron van Asbeck, J. M. Phaff en H. W. Tydeman. Op de zeilschooner *Argus*, de luit. ter zee 2de kl. H. P. Netscher.

Bij de administratie. Op het fregat *Evertsen*, de offic. v. adm. 2de kl. A. Vermeulen en A. P. van de Ven. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. C. V. Veldman.

Bij den geneeskundigen dienst. Op het fregat *Evertsen*, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. C. J. J. Hirschig. Op het wachtschip te Amsterdam, de offic. v. gez. 1ste kl. D. Matak Fontein. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. gez. 1ste kl. H. A. Beekhuis. Bij het hospitaal te Willemsoord, de offic. v. gez. 1ste kl. H. J. v. Rhijn.

Bij de mariniers. Op het fregat *Evertsen*, de kapt. C. H. Pilaar, de 1ste luits. J. A. H. Jochin en H. A. Mos, de 2de luits. C. van den Bon, L. de Jonge Oudraad en J. M. Ente van Gils. Bij het korps mariniers, de uit O.-I. teruggekeerde 1ste luit. C. N. Cazaux van Staphorst.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kapt.-luit. ter zee jhr. F. E. de Brauw (op 31 Mei 1884); de kapt.-luit. ter zee C. E. Uhlenbeck en bestemd naar O.-I. op 23 April 1884 per stoomschip *Prinses Wilhelmina*, de kapt.-luit. ter zee W. A. Arriens, komende uit O.-I.; de luits. ter zee 1ste kl. J. P. Westelink en C. H. Cornelissen; de luits. ter zee 2de kl. J. Beekman en J. G. A. Goedhart, beiden komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De dir. offic. v. gez. 2de kl. P. J. Feltkamp en de offic. v. gez. 1ste kl. B. H. Thomson, beiden komende uit O.-I.

Bij het korps officieren-machinist. De offic.-mach. 2de kl. A. J. Over de Linden, komende uit O.-I.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 1ste kl. J. E. Sickens, op 20 April 1884 per particulier stoomschip *Prinses Wilhelmina*.

Vergunning verleend.

Bij het korps zee-officieren. Aan den luit. ter zee 1ste kl. J. Dalen, alsmede aan de luits. ter zee 2de kl. J. M. Phaff, M. E. B. J. Kluit en W. D. H. baron van Aebock, om den 7den tocht met de *Willem Barents* mede te maken.

Eervol ontslagen.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. J. Vos, op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Gepensionneerd voor 5 jaren.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. jhr. S. B. Ort.

Overleden.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee C. L. van Woelderren.

Das erste Kapitel behandelt die Grundlagen der
Lehre von der Seele und dem Geiste.
Es wird die Natur der Seele als unsterblich
und immateriell dargestellt.
Die Seele wird als das Prinzip der
Lebenskraft angesehen.
Die Seele ist die Ursache aller
geistigen Handlungen.
Die Seele ist die Quelle aller
Wahrheit und Erkenntnis.
Die Seele ist die Basis aller
ethischen Tugenden.

Das zweite Kapitel

Das zweite Kapitel behandelt die
Lehre von der Vernunft.
Die Vernunft wird als die höchste
Form der menschlichen Erkenntnis
angesehen.
Die Vernunft ist die Ursache aller
wissenschaftlichen Erkenntnisse.
Die Vernunft ist die Basis aller
ethischen Tugenden.
Die Vernunft ist die Quelle aller
Wahrheit und Erkenntnis.
Die Vernunft ist die Basis aller
ethischen Tugenden.

Das dritte Kapitel

Das dritte Kapitel behandelt die
Lehre von der Willensfreiheit.
Die Willensfreiheit wird als die
Fähigkeit der Seele, sich selbst
unabhängig von allen äußeren
Ursachen zu entscheiden.
Die Willensfreiheit ist die Basis
aller ethischen Tugenden.
Die Willensfreiheit ist die Quelle
aller moralischen Handlungen.
Die Willensfreiheit ist die Basis
aller ethischen Tugenden.

Das vierte Kapitel

Das vierte Kapitel behandelt die
Lehre von der Unsterblichkeit der Seele.
Die Unsterblichkeit der Seele wird
als die Fortdauer der Seele nach
dem Tode angesehen.
Die Unsterblichkeit der Seele ist
die Basis aller ethischen Tugenden.
Die Unsterblichkeit der Seele ist
die Quelle aller moralischen
Handlungen.
Die Unsterblichkeit der Seele ist
die Basis aller ethischen Tugenden.

Littlemore
St. Asaph
1871

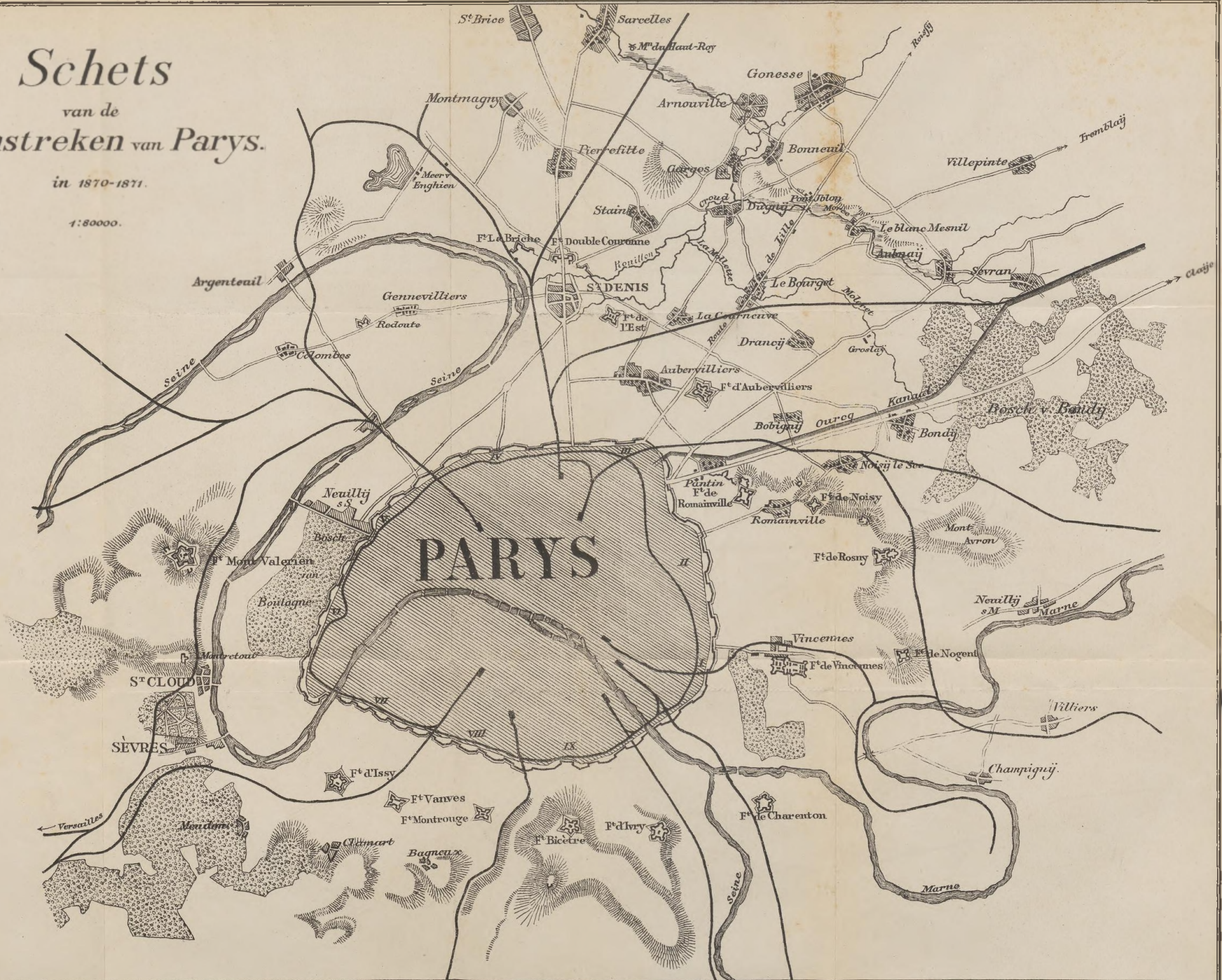
Littlemore
St. Asaph
1871

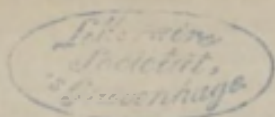
Littlemore
St. Asaph
1871

Schets van de Omstreken van Parys.

in 1870-1871.

1:80000.

DE GEVECHTEN OM LE BOURGET (1870).

Een tactische studie door L. DE VLAMING.

(Met een schets op Pl. 6).

Onder de verschillende onderwerpen, die de krijgsgeschiedenis van den nieuwen tijd ons ter bestudeering aanbiedt, bekleeden zeer zeker de dorpsgevechten een belangrijke plaats. Zowel bij de grootere gevechten en veldslagen, als in den kleinen oorlog en in den strijd vóór ingesloten vestingen, is het bijna regel dat om het bezit van een meer of minder versterkt dorp wordt gestreden, terwijl het verlies of de winst van zoodanig punt meermalen over den einduitslag van den geheelen strijd beslist. Het gebruik van dorpen als steunpunten voor gevechtscijlijniën wordt dan ook als een algemeen geldend beginsel aangenomen.

De verscheidenheid, waaronder de dorpen onder de steeds wisselende tactische omstandigheden worden gebruikt, hunne uiteenlopende gesteldheid, wat bouw, grootte en ligging betreft, geven echter aanleiding dat de theoriën op de dorpsgevechten gebouwd van zeer beschouwenden aard zijn. Vaste regels kunnen ook voor dit onderdeel der tactiek slechts spaarzaam worden gesteld en alleen een degelijke studie van voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis levert eenigen waarborg voor het juiste gebruik van de zeer algemeen aangegeven tactische beginselen.

Voor hem, die zich niet alleen aan de oppervlakte der zaak beweegt en geneigd is om tot de redenen, die tot de een of andere tactische handeling aanleiding gaven, door te dringen, levert de studie der krijgsgeschiedenis voor tactische doeleinden groote bezwaren op. De groote meerderheid der werken toch over krijgsgeschiedenis, hoe zorgvuldig overigens ook bearbeid, dringt als van zelve niet tot in de kleinere tactische bijzonderheden door. Men leert er de verschillende strategische combinatiën uit kennen, terwijl de tactische handelingen noodig om het strategisch plan te doen slagen, wel is waar wat haar corzaken en gevolgen betreffen, worden beproven, doch in haar eigenlijk tactisch verloop slechts in zeer algemeenen zin worden geschetst.

Het was daarom een gelukkige gedachte van Z. E. den Minister van Oorlog

om in het bijzonder de aandacht der officieren te vestigen op de waarde der regimentsgeschiedenissen van de naburige rijken, voor zoover zij konden dienen om daaruit die tactische bijzonderheden te putten, die te vergeefs in de werken over de jongste oorlogen worden gezocht (1). Moge voor menig officier de wenk van Z.E. overbodig zijn geweest, onbillijk zou het zijn, te willen ontkennen, dat voor velen, ook zelfs na de aanbeveling, het bestaan der bedoelde werken onbekend is gebleven en zoo immer dan geldt hier het onbekend maakt onbemind". Op dien grond vermeenden wij dat het op den weg lag van een tijdschrift als *De Militaire Spectator* om het gebruik der regimentsgeschiedenissen bij onze kameraden nader in te leiden en kozen daartoe, in verband met zijn belangrijkheid, als voorbeeld den strijd om Le Bourget in den oorlog van 1870/71. Afscheiden van het groote nut, dat, naar wij zeiden, de studie der dorpsgevechten ook voor ons leger kan afwerpen, kwam ons ook het voorbeeld van Le Bourget, met het oog op onze eigenaardige en mogelijke toestanden bepaald belangrijk voor.

Le Bourget toch was een in de lengterichting zeer uitgestrekt en smal dorp, waarvan de huizen zich rechts en links van een breeden weg, dan eens aaneengesloten, dan weer van elkaar gescheiden, uitbreidden en dat als zoodanig, wat den vorm betreft, met vele onzer dorpen overeenkomt. Het lag voorwaarts van en onder het vuur van de forten van Parijs, terwijl het zich in gelijke mate bedreigd zag door het vuur uit de Duitsche insluitingslinie, omstandigheden waaronder te onzent zich dorpen als: de Bilt, Zeijst, Houten, enz zouden kunnen bevinden, terwijl het ten slotte eenmaal werd aangevallen en verdedigd door de uitstekend geoefende Pruisische gardetroepen en andermaal door de in der haast bijeengerapte weerbare mannen, die Frankrijk onder de namen van: *Garde nationale*, *Garde nationale mobile* of *Franc Tireurs* met prijzenswaardige volharding voor de verdediging der hoofdstad beschikbaar had gesteld. Ook deze laatste omstandigheid vooral scheen ons niet van belang ontbloot. Velen toch, en in het bijzonder de niet militairen, wier stem bij ons gaarne schijnt te worden gehoord, vermeenen dat het gebruik van het geweer als vuurwapen en dus het juist schieten alleen, voldoende is om den man aan zijn verplichtingen tot verdediging van den vaderlandschen bodem, naar behooren te doen beantwoorden (2). Een beroep op het voorbeeld van den Transvaalschen boer is hun voldoende om de groote menigte zand in de oogen te werpen. Niet krachtig genoeg kan door den militair van beroep, tegen deze bewering worden opgekomen. Werkt zij aan de eene zijde in hooge mate verlamvend op de noodzakelijke hervorming onzer levende strijdkrachten, aan de andere zijde toont zij een volslagen onbekendheid met de eischen der hedendaagsche tactiek. De tegenwoordige gevechtsvoering is in de hoogste mate moeilijk; zij eischt een zorgvuldige af-

(1) Aenschrijving van het Dep. van Oorlog 10 Mei 1883.

(2) Zie o. a.; Het Ilde Verelag der Vereeniging tot beoefening van de Krijgawetenschap. 1881-1884, blad. 365.

richting van ieder man, ten einde daarmede althans de waarschijnlijkheid te doen geboren worden, dat hij de noodzakelijke verspreiding, die door de krachtige uitwerking der moderne vuurwapenen wordt geboden, de eenheid der handeling behouden blijft. Gaat deze verloren, dan is de groote getalsterkte der handelende afdeeling bepaald nadeelig; zij leidt tot kolossale verliezen zoowel aan gewonden als aan gevangenen, terwijl één ongelukkig gevecht voldoende is om een weifelen te doen ontstaan, dat in het vervolg alle zelfvertrouwen uitsluit.

Frankrijk stelde honderdduizenden weerbare mannen voor de verdediging van den vaderlandschen bodem beschikbaar; met bewonderingwekkende energie werd die massa georganiseerd; voor oefening was echter geen tijd beschikbaar, zoodat slechts tijdelijk en zeer zeldzaam enkele voordeelen werden behaald, die na korten tijd weer moesten worden prijsgegeven.

Getrouw aan het spreekwoord „die zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht“, is het ons voornemen in de eerste plaats een vluchtig overzicht te geven van de omstandigheden, die den strijd om Le Bourget voorafgingen en daarbij na te gaan over welke krachten door beide partijen kon worden beschikt. In de tweede plaats kan alsdan tot het tactisch gedeelte worden overgegaan en ligt het in ons plan de handelende afdeelingen, voorzover dit met het oog op de gegevens, waarover wij kunnen beschikken, in ons vermogen ligt, tot in bijzonderheden te volgen (1).

Nadat het Fransche leger bij Sedan de wapenen had neergelegd, zonder dat er echter van vredesonderhandelingen sprake kon zijn, was een onmiddellijke hervatting van den onderbroken marsch naar Parijs in het belang van de overwinnaars. Hoewel het van Duitsche zijde als zeker kon worden beschouwd, dat er in het open veld door de tegenpartij aan geen ernstigen

(1) Ten einde herhaalde verwijzing naar de geraadpleegde bronnen te vermijden, zij vermeld dat voor de algemeene beschouwingen voornamelijk is geput uit:

1. Der deutsch-französische Krieg 1870/71. Redigirt von der Kriegsgeschichtlichen Abtheilung des Grossen Generalstabes.
2. DUCROT, La défense de Paris. 1870/71.
3. DE SARRASIN, La défense de Paris en 1870/71.
4. HAYDE UND FROESE, Geschichte der Belagerung von Paris im Jahre 1870/71.
5. DE LA RONCIÈRE LE NOUVEAU. La marine au siège de Paris.

Voor de details is gebruik gemaakt van:

1. Geschichte des 3de Garde-Grenadier-Regiments im deutsch-französischen Krieg 1870/71.
2. VON DEM KRUSENBECK. Das Garde-Schützen-Bataillon in dem Feldzuge 1870/71.
3. Geschichte des 2de Garde-Grenadier-Regiments Kaiser Franz.

De schrijver van het eerste der genoemde werken, de 1ste Luitenant von HAUGWITZ, thans kapitein en compagnieschef bij het Garde-Fusilier-Regiment, heeft de welwillendheid gehad mij op mijn verzoek, o. a. de met in den haudel zijnde geschiedenis van het regiment Franz toe te zenden, alsmede op verschillende door mij gevraagde inlichtingen te antwoorden. Wij vestigen de aandacht onzer kameraden op dit bewijs van voorkomendheid, dat in elk opzicht, de openlijke waardeering, waarvan wij ons hierbij kwijten, verdient.

weerstand kon worden gedacht, moest men er zich toch op voorbereiden, dat de hoofdstad, gesteund door hare rijke hulpbronnen en hare uitgebreide versterkingen, zich tot het uiterste zou verdedigen.

In en om Sedan bevond zich op een enge ruimte vereenigd meer dan de helft van het Deutsche leger (1) en het was noodzakelijk deze meer dan 150.000 man sterke macht, vooral ook met het oog op de verpleging, die door den snellen rechts-afmarsch en het dooreengeraken der achterwaartsche verbindingen te wenschen overliet, in de oorspronkelijke rangorde (het derde leger links van het Maasleger en front naar de vijandelijke hoofdstad) terug te brengen. De voorwaartsche beweging zou daarna eveneens met het oog op de betere verpleging in een breed front worden uitgevoerd en door het ver vooruitschuiven van cavalerie worden gedekt. Deze laatste moest door rijdende artillerie en, waar het noodig scheen, ook door infanterie op wagens worden versterkt.

In verband hiermede stelde het derde leger zich op den 3den September in beweging, daarachter langs zou het Maasleger weder den rechtervleugel innemen. Als grens tusschen de beide legers werd de groote weg over Rethel en Reims aangegeven.

Het Deutsche legerbestuur begreep dat Parijs tot het uiterste zou worden verdedigd en besloot daarom zich voorloopig tot de enge insluiting te beperken. Hiervoor waren in het midden van September wel is waar 150.000 man en 620 vuurwonden beschikbaar, doch aan deze legermacht viel te gelijkertijd de opdracht ten deel, om aan de pogingen der tegenpartij tot ontzet het hoofd te bieden. Van de gebeurtenissen voor Metz en Straatsburg zou het voornamelijk afhangen, of op spoedige versterking kon worden gerekend.

De beslissing of en wanneer tot den artilleristischen aanval of tot het geregeld beleg zou worden overgegaan, bleef vooralsnog achterwege. Intusschen was het noodig om reeds van den aanvang af op de mogelijkheid en noodzakelijkheid van den eersten te rekenen, waarbij al dadelijk het bezwaar op den voorgrond trad, dat de spoorwegverbindingen met het moederland nog uitermate beperkt waren. Op de eenige spoorweglijn, die door het gebied, door de Deutsche troepen bezet, naar de omstreken van Parijs leidde, bevond zich Toul nog altijd in de handen der tegenpartij. Doch ook na de inneming van dit punt leverde het transport van het in het midden van Augustus reeds in Pruisen gereed gestelde belegeringspark nog tal van moeilijkheden op, omdat de groote spoorwegtunnel bij Nanteuil sur Marne door de Franschen totaal vernield en daardoor het gebruik van het spoorweggedeelte westelijk van dit punt voor langen tijd geheel onmogelijk was. Tot het aanvoeren van

(1) Het derde leger onder bevel van den Kroonprins van Pruisen, bestond uit het Vde, VIde en XIde korps, het Iste en IIde Beiersche korps, de Württembergische divisie benevens de 2de en 4de cavaleriedivisie. Het Maasleger onder den Kroonprins van Saksen werd gevormd door de Garde, het IVde en XIIde korps, benevens de 8de en 6de cavaleriedivisie.

het belegeringspark over landwegen echter moesten voor het transport van 300 zware vuurmonden, benevens een munitie-uitrusting van 500 schoten per vuurmond, ongeveer 4.500 vierradige voertuigen met 10.000 paarden door het vijandelijk land worden geleverd. De bepaald noodzakelijke toevoer van aanvullingsmanschappen, verplegingsmiddelen, uitrusting- en kleedingstukken nam bovendien de eenige spoorweglijn, zoodra deze beschikbaar kwam, geheel en al in beslag. Met kracht werd daarom in de eerste plaats de aanval op Toul gedaan en een belegeringspark tot aan dit punt aangevoerd.

Afgescheiden van het legerkorps (XIII) van den Generaal VINOY, dat de nederlaag te Sedan was ontgaan en zich op den terugweg van Mézières naar Parijs bevond en overigens nog in het open veld bruikbaar was, beruste het weerstandsvermogen van Frankrijk in het begin van September bijna uitsluitend op de vestingen. Van deze waren tot nu toe, behalve Sedan, slechts de kleine plaatsen Lützelstein, Lichtenberg, Marsal en Vitry, deels zonder strijd, deels na korten tegenweer gevallen. De voor de achterwaartsche verbindingen van de Duitschers nadeelige invloed der vestingen Bitsch, Pfalzburg, Verdun en Diedenhoven, die met Toul aan de pogingen tot overrompeling en aan de beschieting met veldgeschut weerstand hadden geboden, werd deels door waarneming, deels door voorloopige insluiting binnen de engste grenzen beperkt. Tot den geregelden aanval op Straatsburg kon worden overgegaan, terwijl eindelijk het leger van BAZAINE, door een even sterke macht binnen Metz tot werkeloosheid werd gedoemd.

Het lag in de bedoeling van het Deutsche legerbestuur om het Maasleger tegen het noordelijk front van Parijs te doen oprukken en wel met zijn linkervleugel noordelijk van de in het Marne-dal loopende wegen. Het derde leger zou zich tegen het zuidelijk front van de hoofdstad wenden en voor zijn rechtervleugel van de wegen in het Marne-dal gebruik maken. Op den 15den September werd uit het groote hoofdkwartier te Chateau Thierry aan dit voornemen door het navolgend bevel een begin van uitvoering gegeven:

»De verdere marsch naar Parijs heeft in de eerste plaats ten doel, iedere verbinding van deze hoofdstad naar buiten af te snijden en toevoer van levensmiddelen enz. zoowel als pogingen tot ontzet te verhinderen. In het algemeen zullen de troepen niet aan het geschutvuur der sorten worden blootgesteld, zij zullen echter tot verkorting van de aansluitingslijn zoo nabij mogelijk aan deze worden vooruitgebracht. De legerafdeeling van Z. K. H. den Kroonprins van Saksen moet zoodanig op de noordzijde van Parijs worden gedirigeerd, dat het IVde, Garde- en XIIde korps op den 19den dezer maand, de cavalerie van dit korps reeds op den 18den in het terrein op den rechter-Seine- en Marne-oever, de insluiting voltooit, waarbij Argenteuil sterk moet worden bezet. De 5de en 6de cavaleriedivisie zullen de Seine beneden Parijs zoo mogelijk reeds op den 18den overschrijden en de verbinding met de cavalerie van het derde leger zoeken. Dit laatste zal op den linkeroever van Marne en

Seine voortrukken en naar gelang van de aankomst der zich nog achterwaarts bevindende troepenkorpsen, den linkervleugel uitbreiden. Minstens één legerkorps zal tusschen Marne en Seine worden gelaten".

»Daar een aanval uit Parijs buiten de waarschijnlijkheid ligt, zoo kan het voorwaartsgaan van het derde leger reeds nu, onafhankelijk van de aankomst der legerafdeeling van Z. K. H. den Kroonprins van Saksen, geschieden. Zijn cavalerie zal zoo snel mogelijk ter verbinding met de 5de en 6de cavaleriedivisie, alsmede tot verkenning naar de zijde van de Loire, achter welke rivier de vijand een reserve-leger tracht te vormen, worden vooruitgeschoven.

»De verschillende van Parijs voerende spoorweglijnen moeten onbruikbaar worden gemaakt, echter slechts door het opbreken van rails op de te bezetten punten. Evenzoo zullen de telegraafleidingen op enkele punten worden verbroken. Tot verbinding van de legers onderling zullen bovenwaarts van Parijs over de Marne en de Seine talrijke overgangen worden gemaakt en daarheen leidende colonnewegen worden aangelegd.

»Verder rust op de insluitingstroepen de verplichting om zich in de eerste linie fortificatorisch te versterken en de verdedigingsmiddelen des vijands nauwkeurig te verkennen.

»Worden er van de zijde van de Loire pogingen tot ontzet gedaan, dan moet de insluiting der stad in dat geval aan zwakke afdeelingen worden toevertrouwd en zal het derde leger met zijn hoofdkrachten den aanrukkenden vijand, echter hoogstens tot op 1 of 2 dagmarschen te gemoet gaan, teneinde hem te slaan en daarna de enge insluiting weder op zich te nemen".

Overeenkomstig dit bevel zouden de drie legerkorpsen van het Maasleger op den 19den met sterke bezetting van Argenteuil, de hoofdstad op den rechter-Seine- en Marne-oever insluiten en zich met het derde leger in verbinding stellen. Bovendien ontving dat leger de opdracht om aan de hoofdstad, door afleiding van het Ourcq-kanaal een deel van haar drinkwater te ontnemen en zoo mogelijk de noordelijke insluitingslinie door opstuwning van de voorgelegen beken te versterken. Reeds toen kwam de vraag omtrent de noodzakelijkheid van het al of niet bezetten van Le Bourget ter sprake, zonder echter dienaangaande tot een bepaald besluit te leiden.

Sedert het verlaten van het gevechtveld van Sedan waren de marschen over het algemeen vermoeiend; de verpleging geschiedde meestal nog door den waard, ofschoon reeds hier en daar enkele verlaten huizen werden aangetroffen. Reeds op den 16den werd daarom aangeraden, de troepen zooveel mogelijk van levensmiddelen te voorzien, daar men met grond vermoedde dat de streek tot aan Parijs grootendeels door de inwoners zou zijn verlaten. Zonder weerstand van betekenis te ontmoeten, bevond zich het Maasleger in den avond van den 19den in de navolgende stelling (zie schets): de voor-

troepen van het XIde korps leunden boven Neuilly aan de Marne en stonden langs den westelijken rand van het bosch van Bondy; de voorpostenlinie van het Gardekorps liep langs den linkeroever van de Moréebeek, van het bosch van Bondy tot Pont Iblon en vandaar over Dugny naar Stains; de 1ste Gardedivisie lag tusschen Genesse en Stains, de tweede in Villepinte, Le blanc Mesnil en Aulnay. Het IVde korps eindelijk had zijn voorposten van de molen Haut roi over Montmagny tot aan het meer van Enghien ontwikkeld. De hoofdkwartieren der drie legerkorpsen bevonden zich te Claye, Roissy en St. Brice; de Kroonprins van Saksen te Tremblay. Met een sterkte van ongeveer 81.200 man en 323 vuurmonden dekte het Maasleger een ruimte van ongeveer 45 K.M., waarvan echter de Seine en zoolang geen al te sterke vorst intrad, ook het later geïnundeerde terrein langs de Morée-beek een niet onbelangrijk gedeelte tegen onverwachte aanvallen des vijands dekte. Het derde leger omsloot daarentegen met 103.600 man en 444 stukken een terrein, waarvan de breedte ongeveer 40 KM. bedroeg.

De 2de Gardedivisie (1), wier bewegingen met het oog op ons onderwerp meer bepaald de aandacht verdienen, was niet in het beste gedeelte der insluitingslinie binnengerukt. De vlakte van St. Denis staat zoowel aan landelijke schoonheid als aan rijkdom ten achter bij de zich daaraan sluitende gedeelten van de omgeving der hoofdstad. Het terreingedeelte tusschen de Croud-beek en het Ourcq-kanaal is aan den oever dezer wateren en in de onmiddellijke nabijheid van St. Denis met een groot aantal dorpen bedekt, terwijl in het geheel open gedeelte tusschen die wateren slechts weinig dorpen worden aangetroffen. Deze, meestal eenvoudige boerendorpen, ontbreken de talrijke elegante villa's, die de Parijsche renteniers in het Marne-dal, alsmede in het zuiden en westen der stad bezitten. Van de vestingwerken konden uit de lijn Le blanc Mesnil—Aulnay de forten *Romainville* en *Noisy* worden onderkend, die tamelijk hoog op een 6000 à 8000 M. verwijderde bergrug, die de vlakte naar het zuidoosten begrensd, waren gelegen. Het zich dicht bij de insluitingslinie bevindende fort *Aubervilliers* was door zijn diepere ligging niet goed waarneembaar. Naar rechts kon men de werken van St. Denis onderscheiden.

Naarmate de voorwaarts marcheerende Duitsche troepen Parijs naderden, bleek dat de bevolking meerendeels was gevlucht. Op een afstand van 20 tot 30 KM. van de stad waren de dorpen verlaten. Straten en huizen droegen de sporen van het haastig opbreken, artikelen van den meest verschillende aard lagen in bonte wanorde dooreen. De inkwartiering moest

(1) De 2de Gardedivisie gecommandeerd door den General von BUDNITZKI bestond uit: de 2de Garde-Infanteriebrigade gevormd door het 1ste Garde-Grenadierregiment Alexander en het 3de Garde-Grenadierregiment Königin Elisabeth; de 4de Garde-Infanteriebrigade gevormd door het 2de Garde-Grenadierregiment Franz en het 4de Garde-Grenadierregiment Königin; het Garde-Schützenbataljon, het 2de Garde-Ulanenregiment, de 3de afdeling van het Garde-veldartillerieregiment (4 batterijen), de 2de en 3de veld-pioniercompagnie en het gezondheidsdetachement N°. 2. Totaal: 13 bataljons, 4 eskadrons, 24 vuurmonden en 2 pioniercompagnieën.

dan ook in dier voege worden geregeld, dat de manschappen naar de uiterlijke gedaante der huizen over deza werden verdeeld, den ingang gewelddadig openden, om het zich vervolgens in de onbeheerde ruimte zoo gemakkelijk mogelijk te maken. Voor de discipline waren deze toestanden ongunstig, zij wekten toch als vanzelf den lust tot stelen op. Ook VON HAUGWITZ roert dit punt, waarover indertijd van Fransche zijde zooveel is geschreven met enkele woorden aan, doch voegt daar o. a. op geestige wijze bij: »Indess war in den Tornistern kein Platz zum Mitnehmen fremder Gegenstände vorhanden, auch hatte der vorsichtige am Besitz hangende Franzose, Werthgegenstände, vor allem die bekannten »Pendules" wegzuschaffen nicht unterlassen. Die zurückgebliebenen Sachen waren für den Soldaten ohne Nutzen, so Bücher, Herren- und Damenkleider, Toilettegegenstände etc. Freilich verwertheten unsere, mit dem Raffinement der letzteren nicht vertrauten Posener und Oberschlesier, Klyso pompe gern zu Pfeifenschläuchen, und fand ein in Frankreich verbreitetes, unter dem harmlosen Namen »Bidet" bekanntes Porzellangeschirr hier und da Verwendung beim Brotbacken".

Opmerking verdient het voorts, dat wanneer de Franschen, evenals de Russen in 1812, door het verlaten hunner haardsteden aan de Duitsche troepen de middelen van bestaan hebben willen onttrekken, zij daarmede aan de tegenpartij meer voor- dan nadeel hebben bewezen. Duizende inwoners, die uit de bevolkte omstreken van Parijs moeilijk met geweld uit hunne woningen zouden kunnen zijn verdreven, verlieten nu vrijwillig het voor de insluiting aangewezen rayon en verlostten daardoor de belegeraars van een leger van onbekwame elementen en van spionnen. Dat de aanvallers blijde waren van de inwoners verlost te zijn, blijkt o. a. uit een korpsbevel van den 27sten: »Anscheinend werden die Landeseinwohner, welche vor dem Einrücken der Truppen die Ortschaften hiesiger Gegend verlassen haben, in nachster Zeit zurückzukehren suchen. Da hierdurch leicht eine Anhäufung einer Menge verdächtigen Gesindels und mehr oder weniger gefährlicher Leute stattfinden würde, so ist in den von den Truppen des Gardekörps besetzten Ortschaften kein Einwohner zu dulden, der nicht beim Einrücken der Truppen dort vorhanden war; dergleichen Leute sind abzuweisen und wenn Gewalt nöthig, über die Vorposten hinaus gegen die Befestigungen von Paris zu treiben".

Verpleging door requisitie was dus in de omstreken van Parijs reeds van den aanvang af onmogelijk; in de pluats daarvan trad een geregelde magazijnverpleging, waartoe de middelen deels werden geleverd door het eigen land, deels door de reeds bezette provinciën, wier onuitputtelijke rijkdom vooral aan schapen, zeer te stade kwam.

In Parijs was middelerwijl de republiek geproclameerd, een voorloopige regeering benoemd, aan wier hoofd de generaal TROCHU als gouverneur van Parijs optrad. Besloten werd, den oorlog tot het uiterste voort te zetten.

Omtrent het doel van den marsch van het Duitache leger, dat bij Sedan had gestreden, bestond in Parijs geen verschil van meening. Hoopten enkelen, dat de Duitschers het niet zouden wagen om na den val van het Keizerrijk, den strijd tegen de republiek voort te zetten, aan het meerendeel der bevolking was het van den aanvang af duidelijk dat men aan den opmarsch des overwinnaars naar de hoofdstad geen hindernis van beteekenis in den weg kon leggen en dat Pruisische Ulanen binnen korten tijd voor de poorten van Parijs zouden verschijnen.

Het kwam er dus voornamelijk op aan, in de eerste plaats het verdedigingsvermogen der hoofdstad te verhoogen en uit de tot den krijgsveld dienst geschikte inwoners een troep te vormen, die in staat was om ten minste achter wal en muur een aanval af te wachten. Veel moest daartoe worden verricht, doch de regeering vond bij de uitvoering dezer moeilijke opdracht een werkzame ondersteuning in de offervaardigheid der bevolking.

De omtrek van Parijs, die door rivieren en kanalen of door hoogteranden en dalen gevoegelijk in zeven afdelingen kan worden verdeeld, werd verdedigd door 16 grootere forten en meerdere kleine zelfstandige schansen van 1840—1845 gebouwd, die in verband met de 1½ tot 4½ KM. meer achterwaarts gelegen gebastioneerde stadsomwalling, de onder LODEWIJK XIV geslechte vestingwerken vervangen.

Bij het uitbreken van den oorlog achtte reeds de Keizerlijke regeering het raadzaam, de wallen en vestingwerken der hoofdstad tot verdediging in te richten en door het aanleggen van nieuwe, zooveel mogelijk te versterken. Aanvankelijk geschiedde dit zoo bedekt mogelijk; na de nederlagen van Augustus werd de arbeid met kracht voortgezet en werden de verschillende vooruitgeschoven forten uitgerust. Aan groote woorden ook toen geen gebrek. Reeds den 7den Augustus kon men in het *Journal officiel* o. a. lezen: »La défense de Paris sera bientôt assurée; la France peut armer deux millions de défenseurs; leurs fusils sont prêts et il en restera encore un million en réserve».

Met betrekking tot de eigenlijke versterking der stad zelve bepaalde men zich in het algemeen tot de maatregelen tegen een gewelddadigen aanval; tegen den geregelden aanval werd door de bewapening der forten voorzien. Deze omvangrijke arbeid had onder medewerking van alle beschikbare krachten, reeds vóór de verschijning der Duitschers in de nabijheid der hoofdstad een zoo gunstig verloop, dat het comité voor de verdediging tot het aanleggen van nieuwe versterkingen kon overgaan. Intusschen de ondervinding heeft het geleerd, de vestingwerken van Parijs waren in staat om aan een krachtigen aanval het hoofd te bieden; te recht zegt echter de Generaal DUCROT: »des murailles si solides qu'elles soient, ne se défendent pas seules». Goed geoefende mannen worden er vereischt, om de samengestelde versterkingen van den tegenwoordigen tijd met hun moderne bewapening te verdedigen.

Naast het bewapenen en in verdedigbaren staat brengen der forten werd zooveel mogelijk het terrein versterkt. Voor het noordelijk front werden de beeken opgestuwd en de grachten der forten met water gevuld. Hier en daar werden schansen opgeworpen, dorpen versterkt, hindernissen aangebracht, batterijstellingen aangelegd en een en ander met gedekte gemeenschapswegen verbonden. Ook aan het opruimen van het voor en tusschen de forten gelegen terrein werd met kracht gewerkt, zonder dat echter die reuzenarbeid geheel ten einde kon worden gebracht. De overhaasting waarmede dit alles moest geschieden, gaf daarbij meermalen tot onuitvoerbare bevelen aanleiding; zoo bepaalde een besluit van den 10den September o. a. het volgende: »Considérant que les forêts, bois et portions de bois, qui environnent Paris sur tout son périmètre offrent à l'ennemi des couverts dont il se servira infailliblement pour masquer le mouvement de ses armées, pour arriver à l'abri jusqu'à portée des fortifications.... etc.; convaincu que la nation ne reculera devant aucun effort pour faire son devoir et que Paris voudra donner au pays tout entier l'exemple des grands sacrifices. Le Gouverneur arrête: »Seront incendiés, à l'approche de l'ennemi, les forêts, bois et portions de bois, qui peuvent compromettre la défense". Na de opmerking van den directeur der bosschen, dat deze onderneming een half vat petroleum per are boschgrond zou vereischen, zag men er van af. Het snelle oprukken der Duitschers was voorts oorzaak dat nog veel van den voorgenomen arbeid ongedaan moest blijven.

Materieel was in voldoende hoeveelheid aanwezig. Op den 19den September beschikte men over 2627 vesting- en belegeringsvuurmonden, terwijl de uitrusting voor de stad 805, die voor de forten 1389 vestingvuurmonden bedroeg. Bovendien waren tot versterking van bedreigde punten nog meerdere honderde van zware vuurmonden ingedeeld, tot welker transport 460 bespanningen aanwezig waren. Ook munitie was in voldoende hoeveelheid voorhanden, of werd tijdens het beleg aangemaakt.

Wat de levende strijdkrachten aangaat, het comité van defensie oordeelde het noodig om over 850 man per bastion of 80.000 man voor de 94 bastions te beschikken; voor de forten zouden 500 man per bastion of 2000 tot 2500 man per fort noodig zijn, in het geheel ongeveer 40.000 man. Voor de artillerie rekeude men op een minimum van 3 kanonnières per vuurmond, of 4000 voor de omwalling en 3500 voor de forten, totaal 7500. Hiermede kwam dus het garnizoen reeds op 127.000 man. Bovendien had men ook actieve krachten noodig om in het voorgelegen terrein te worden gebruikt, naar de bedreigde punten op te rukken of wel om de communicatiën tusschen Parijs en de overige gedeelten van Frankrijk zoolang mogelijk open te houden. Een effectief van 30 tot 40.000 man werd daarvoor reeds door THIERS noodig geacht, zoodat in het geheel minstens 160.000 tot 170.000 bruikbare soldaten voor de krachtige verdediging beschikbaar moesten zijn. Dit getal werd wel

is waar belangrijk overschreden, doch het gehalte der troepen bleef ver beneden de meest bescheiden verwachtingen.

Op den 23sten Augustus waren er te Parijs slechts twee nieuw gevormde infanterieregimenten, een zeker aantal 4de bataljons en eenige batterijen artillerie. Op den 1sten September besloot men dat het eerst onlangs gevormde 14de korps van het Rijnleger, te Parijs zou blijven, terwijl op den 3den September het 13de korps van Mézières werd teruggeroepen. Beide korpsen, ieder ter sterkte van 25.000 man, bestonden hoofdzakelijk uit de zoogenaamde marschregimenten, die geenszins met de oude regimenten konden worden vergeleken. Gevormd uit drie depotbataljons van drie verschillende regimenten, bezaten zij noch samenhang, noch korpsgeest, terwijl kader en manschappen in tal van opzichten te wenschen overlieten. Onder de troepen-officieren bevonden zich verscheidene bejaarden, voorts kwartiermeesters en kapiteins van kleeding, die als troepenofficieren dienst deden. Aan het hoofd van ieder regiment stond een pas benoemde luitenant-kolonel, die zijn troep in het geheel niet kende, terwijl eindelijk het kader buitengewoon zwak was en het meerendeel der compagnieën slechts één officier telde.

Alleen het 13de korps bezat twee oude regimenten, het 35ste en het 42ste, die uit Rome waren ontboden. »Ces deux régiments», zeide de Generaal TROCHU, in de nationale vergadering van den 13den Juni 1871, »ces deux régiments dans toute la durée du siège, ont été le fond de toutes nos entreprises militaires; à la fin du siège, leur effectif avait été presque en entier renouvelé» (1).

De vluchtelingen en verstrooiden van het leger van Chalons waren bij de marschregimenten gevoegd; uit de rest der van Sedan ontkomen drie zouavenregimenten was een marsch-zouavenregiment gevormd, dat na bijvoeging van vrijwilligers een sterkte had van 2000 man. Een verdere aanwinst aan linietroepen leverde de marine, door het indeelen van ruim 13.000 matrozen, mariniers en kanonniers, die gedeeltelijk tot bezetting der forten werden gebezigd en gedeeltelijk tot één divisie onder bevel van den Vice-admiraal DE LA RONCIÈRE LE NOURY vereenigd, het krachtigste en meest vertrouwbare deel der verdedigers van Parijs uitmaakten (2). Met bijvoeging van de 3000 man sterke gendarmerie te voet, de garde van Parijs, alsmede 5000 tolwachters, houtvesters, boschwachters en sergeants de ville bedroeg het totaal der linietroepen 75.000 à 80.000 man, waarvan echter slechts het eenderde gedeelte als volkomen bruikbaar voor den dienst kon worden aangemerkt.

Ten einde voor den moeilijken dienst van een langdurige en krachtige verdediging, de vereischte krachten te verkrijgen, werd met koortsachtigen

(1) Het 35ste regiment verloor gedurende de verdediging 40 officieren en 1200 man; het 42ste regiment, 43 officieren en 1400 man.

(2) In de forten 8300 man, voorts vier bataljons marine-infanterie, 3258 man, en 1864 man marine-artillerie; totaal 13.427 man. Tot de forten door de marine bezet, behoorden o. a. *Romainville*, *Noisy en Rosny* onder de bevelen van den Vice-admiraal DE SAISSET.

ijver, de oprichting der *nationale garde* voortgezet. Met het oog op het gevaarlijke van een zoodanige burgerwacht bestonden er onder het Keizerrijk slechts 60 bataljons nationale garde tot een gezamenlijke sterkte van 40.000 man. Nadat echter op den 10den Augustus 1870 was bepaald, dat alle strijdbare mannen tusschen 25 en 35 jaar, die voldaan hadden aan de militiewet en niet in de lijsten der mobiele garde waren ingeschreven, voor den duur des oorlogs onder de wapenen zouden worden geroepen, beval de regeering op den 6den September de oprichting van 60 nieuwe bataljons nationale garde, ieder ter sterkte van 1500 man. Weldra daarop werden echter alle bovengenoemde manschappen ingedeeld, zoodat de Generaal TROCHU op den 14den September reeds een wapenschouwing over 130 bataljons kon houden. Intusschen waren slechts de 60 oudste bataljons eenigszins betrouwbaar, de rest bestond uit ongedisciplineerde, ongeoefende en slecht gewapende troepen. Enkele aanhalingen zullen voldoende zijn om dit oordeel te staven. »Sans compter les fusils de chasse et les armes de luxe», zegt de Generaal DUCROT, »certains bataillons avaient 5 à 6 modèles de fusils, français ou étrangers, fusils à canons lisse ou rayés, fusils et carabines à labatière, mousquetons de cavalerie, de gendarmerie, Minier, Remington, Snider, Chassepots etc. Il fallait apprendre le maniement de toutes ces armes, dont le nom même était inconnu à la majorité des officiers».

»Sur deux douzaines de ces soldats citoyens, pris au hasard, »schrijft de Generaal TROCHU», on comptait 4 hommes honorables, 17 ivrognes ou joueurs de bouchon et 3 misérables valant au plus la corde, terwijl diens meening omtrent de militaire waarde weggelegd wordt in de navolgende uitdrukking »l'absence de toute éducation militaire et par conséquent de toute discipline, l'insuffisance du commandement élu, l'abandon de tout travail régulier, l'ivrognerie, qui prit de grands développements, l'habitude de ces sorties qui se faisaient hors des remparts, sans contrôle et mettaient des groupes mal commandés près des maisons abandonnées de la banlieu, tout contribua à introduire dans ces masses des germes de profonde démoralisation».

DE SARREPONT eindelijk zegt omtrent het gebruik dat van de nationale garde kon worden gemaakt: »cette garde nationale se battait avec beaucoup d'héroïsme avec autant de courage que les troupes, mais à la guerre cette vertu ne suffit pas. Dans leur inexpérience, nos braves gens arrivaient à la bataille tout courbés sous le poids des vivres et des appareils de campement, et tout mouvement leur devenait impossible. Pendant l'action, manquant de l'esprit d'ensemble, ne rencontrant pas dans le commandement le point d'appui et la direction nécessaires, chacun opérait à peu près pour son compte et dominé par l'émotion, tirait le plus souvent sur ses voisins».

Niettegenstaande deze op wetenschap gegronde meeningen van de mannen van het vak herhaalden alle Fransche nieuwsbladen als om strijd, dat de garde nationale de beste troep van de wereld was en volkomen in staat om

den vijand het hoofd te bieden. La trahison seule refuserait d'employer ces incomparables légions.

Een nog geringer waarde dan de garde nationale had de *garde nationale mobile*, die ten getale van ruim 100.000 man, ten gevolge van een keizerlijk besluit van 16 Juli onder de wapenen getreden en sedert den 1sten September naar Parijs onthouden en vereenigd was met 15.000 man *gardes mobiles de la Seine*. »Ces 100.000 hommes étaient venus de leurs provinces avec un excellent esprit, un bon vouloir remarquable, mais avant de les pouvoir grouper, il fallait les vêtir, les instruire et les discipliner. On les logea chez l'habitant.... Les résultats d'une éducation militaire, qui débute ainsi sont bien incomplets, zegt de Generaal TROCHU verder, et plusieurs de ces excellents jeunes gens de la province recueillirent dans cette dispersion des exemples, des contacts qui les compromirent. Au mois de Décembre près de 8000 d'entre eux étaient atteints de maladies, qui montraient à quel point la civilisation de Paris les avait pénétrés».

De bij de bevolking van Parijs algemeen verbreide wensch om aan de verdediging van de hoofdstad deel te nemen, zonder zich daarbij aan een strenge discipline te willen onderwerpen, leidde nog bovendien tot de vorming van *vrijkorpzen*, wier sterkte weldra in dier voege toenam, dat de regering zich bij besluit van 11 October genoodzaakt zag verdere nieuwe formatiën tegen te gaan. Deze korpzen ten getale van 33 rustten zichzelf naar eigen smaak uit en zochten dikwerf geheel naar welgevallen hun militaire werkzaamheid in de hoofdstad. De werkelijke sterkte, die echter moeilijk kan worden vastgesteld, zal ongeveer 15.000 tot 18.000 man hebben bedragen. Ook het vrouwelijk geslacht wilde niet achterblijven en opperde het plan tot vorming van 10 bataljons Amazones de la Seine, een plan dat echter eerst onder de Commune gedeeltelijk is verwezenlijkt.

Onder de 300.000 man, die aldus in de maanden Augustus en September tot de verdediging van Parijs waren bijeengebracht, bevonden zich slechts weinig cavalerieregimenten. Die van het 13de en 14de korps waren deels naar de Loire gerukt, terwijl de rest tot één divisie was vereenigd.

Aan veldartillerie waren aanvankelijk slechts de batterijen van het 13de en 14de korps voorhanden, die voor een groot deel eerst tijdens den oorlog hun uitrusting hadden voltooid. Door bijvoeging van marine-manschappen en voormalige artilleristen, gelukte het opvolgend met het rijkelijk voorhanden geschutmaterieel, een groot aantal nieuwe batterijen te vormen. Tegen het einde der belegering waren volgens de opgaven van den Generaal DUCROT, 124 veldbatterijen, waaronder 16 van de marine en 15 van de mobiele garde uitgerust.

De mobiele en nationale garden versterkten eveneens de genietroepen en den trein door het vormen van verscheidene bijzondere korpzen. Van de eersten waren oorspronkelijk slechts 6, van den trein 8 compagnieën voorhanden, bovendien 2 pontonniers- en 4 arbeiderscompagnieën.

Wat de verdeeling der troepen betreft, de in negen afdeelingen gesplitste stadsomwalling kreeg voor ieder harer onderdeelen een afzonderlijken bevelhebber, een commandant der artillerie en een der genie. In iedere afdeeling was de nationale garde belast met de verdediging van den wal en diende tot eerste reserve; de mobiele garde vormde de tweede, de linietroepen de derde. De voorgelegen versterkingen waren in vier onderdeelen verdeeld; ieder hunner stond onder een afzonderlijken bevelhebber. De eerste afdeeling omvatte de versterkingen van St. Denis en Aubervilliers en was dus het meest betrokken in de handelingen ten opzichte van Le Bourget.

Met de opsomming dezer gegevens kunnen wij voor de behandeling van ons onderwerp volstaan. Hoofdzakelijk wenschten wij daarbij duidelijk op den voorgrond te brengen, dat de in allerijl bijeengetrokken Fransche strijdkrachten uit het militair oogpunt te wenschen overlieten en daarbij ook onze waarschuwende stem te voegen bij die van zoovele invloedrijke mannen, die steeds herhalen dat alleen door goed geleide herhaalde oefening onder *militaire* leiding bruikbare soldaten worden gevormd, terwijl wij in den loop der behandeling nader hopen te doen uitkomen dat de meest vaderlands-lievende volkswapening buiten staat is om aan de hooge eischen der heden-daagsche tactiek te beantwoorden.

Tot bereiking van het doel der insluiting was het noodig, dat de op den 19den September meerendeels zonder strijd bezette dorpen, tot steunpunten van een onafgebroken insluitingsrayon werden ingericht. Bij de 2de garde-divisie werden dienovereenkomstig punten als Aulnay, Le blanc Mesnil, Garges enz. die buiten werkzamen kanonschotsafstand, dus verder dan 6000 tot 8000 M. van de Parijsche forten waren gelegen, tot steunpunten van de hoofd-insluitingslinie bestemd en daarvoor de voorposten zoover vooruitgeschoven, dat de handelingen van den zich in en voor de forten bevindenden vijand konden worden nagegaan. Ten einde voorts de vijandelijke offensieve bewegingen te kunnen afweren, was versterking van het terrein noodzakelijk.

De vlakte van St. Denis, waarin het Gardekorps was binnengerukt, hooft hiertoe veel minder natuurlijke hulpmiddelen, dan de met hoogten, bosschen en parken bedekte omgeving van het zuiden, westen en oosten der hoofdstad. Gedeeltelijk ging men er toe over, om het terrein tusschen de verschillende te versterken punten door opstopping van kleine beken ontoegankelijk te maken.

In de nabijheid van Sévran stroomt noordelijk van het Ourcq-kanaal een klein watertje, de Morée-beek, die dicht voorwaarts van Aulnay en Le blanc Mesnil naar Dugny loopt en zich met de van Gonesse komende Croud-beek vereenigt. In deze Morée-beek werd ter hoogte van Sévran het water van het Ourcq-kanaal afgeleid, de beek harerzijds opgestuwd en zoo van 21 September tot 6 October een breede inundatie gevormd, die de hoofdstellingspunten Aulnay, Blanc Mesnil, Pont Iblon en Dugny met elkaar verbond.

De noodzakelijkheid om het brugdefilé alsmede de aldaar aangebrachte stuw te dekken, gaf aan de Iblon-brug een zeker gewicht en maakte den aanleg van versterkingen tot dekking noodzakelijk. Voorwaarts van de brug werd een groote barricade aangelegd, die den weg van Rijssel afsloot; rechts achterwaarts daarvan werd een infanterie-emplacement, terwijl daarachter op de hoogte twee batterijen werden opgeworpen. Intusschen was het noodig, dit gewichtig punt van de insluitingslinie nog op andere wijze te dekken. Hiertoe bood het voorwaarts van de brug gelegen dorp Le Bourget de gewenschte gelegenheid. Voortdurend bezet vormde dit punt niet alleen een soort van bruggehoofd voor het defilé, doch het was door zijn vooruitgeschoven ligging tevens geschikt om aan een eersten aanval op de geheele linie Aulnay—Dugny het hoofd te bieden. Aan de andere zijde echter waren aan de bezetting bezwaren verbonden. Het dorp lag 2400 M. voorwaarts van de hoofdstelling te Pont Iblon en was ongeveer even ver verwijderd van het fort van *Aubervilliers*, een der grootste gedetacheerde werken van de versterkingen der hoofdstad. Behalve dit fort beheerschten ook de forten *de l'Est* en *Romainville*, respectievelijk op 3200 en 4800 M. van het dorp verwijderd, met hun zware vuurmonden de stelling van Le Bourget. Daarbij kwam, zooals wij nader zullen zien, de tactisch ongunstige gedaante van het dorp met lange onderbroken flanken en een smal front, zoodat besloten werd dat het dorp slechts tot observatiepost voor een zwak voorpostendetachement zou worden bestemd.

(Wordt vervolgd.)

blz 456

DE SNELHEID VAN BEWEGING BIJ MILITAIRE OPERATIËN OP INDISCHE TERREIN.

In het voorloopig voorschrift op den velddienst voor het Neerlandsch-Indische leger wordt omtrent de snelheid van beweging van marcheerende afdeelingen o. a. gezegd:

»De commandant eener colonne regelt de snelheid van het marschtempo naar de lengte der colonne, den toestand der wegen, de weersgesteldheid, den tijd van den marsch (dag of nacht) en den toestand, waarin menschen en paarden zich bevinden. De voorschriften voor de marschregeling moeten dan ook als een algemeene leidraad worden beschouwd, waarvan naar den eisch der omstandigheden mag worden afgeweken. Het behoud van de slagvaardigheid der troepen moet daarbij immer als hoofdzaak in het oog worden gehouden.

»Infanterie kan, ter sterkte van één bataljon, de snelheid van 100 passen in de minuut, met inachtneming der noodige rusten, bij marschen tot 15 KM. (12 paal) volhouden, mits de wegen in goeden staat zijn, de weersgesteldheid door hitte of wind, enz. geen storenden invloed uitoefent en de troepen in goeden staat verkeeren.

»Bij afdeelingen ter sterkte van twee bataljons infanterie en meer zal men onder dezelfde omstandigheden op niet veel meer dan 90 passen in de minuut mogen rekenen; maar dit tempo moet dan ook gevorderd worden».

Daarop volgt in het voorloopig voorschrift een aanduiding van het gewenschte en vereischte marschtempo voor de cavalerie en artillerie, die wij hier echter buiten bespreking zullen laten, omdat het niet denkbaar is, dat deze wapens afzonderlijk zullen marcheeren en dus hun beweging zich altijd zal moeten regelen naar die der infanterie (1).

De verschillende omstandigheden, die invloed kunnen uitoefenen op de snelheid van beweging, worden in de betrekkelijke paragraaf bij namen genoemd,

(1) In enkele gevallen zal de infanterie door de artillerie in hare bewegingen zeer belemmerd worden.

hoewel daarbij vele zaken onvermeld zijn gelaten, die een storenden invloed uitoefenen. Waren ook die zaken vermeld geworden, dan had men daarop gevoelig kunnen laten volgen: »De voorschriften voor de marschregeling moeten dan ook als een algemeene leidraad worden beschouwd, waarvan echter door den eisch der omstandigheden altijd zal moeten worden afgeweken».

In een voorschrift op den velddienst toch zal het niet de bedoeling zijn, bepalingen op te nemen omtrent de marschsnelijkheid bij vredesmarschen onder de gunstigste omstandigheden en langs de gebaande wegen die op Java worden aangetroffen, en dat is ook werkelijk de bedoeling niet, want anders behoefde er geen sprake te zijn van het behoud van de slagvaardigheid als hoofdzaak, en was het ook niet noodig geweest daar, waar van groote en kleine rusten gesproken wordt te zeggen:

»Bij het ontmoeten van veelvuldige hindernissen op den weg, welke den marsch ophouden, worden de tusschentijdsche halten als van zelve aangegeven, en is het alsdan niet noodzakelijk de gewone rusten op de daarvoor aangegeven tijdstippen te houden».

Juist die veelvuldige hindernissen, die op het ongebaande Indische terrein schier overal worden aangetroffen en zelfs zooveel voorkomen op de zoogenaamde wegen, vertragen den marsch in die mate en vermoeien een marcheerenden troep zoozeer, dat de aangegeven snelheid in de verste verte niet te bereiken is.

De omstandigheid, dat de Inlandsche vijand zich overal kan bewegen en zich bij voorkeur nestelt in de terreingedeelten, die op zichzelf reeds voor ons bijna onoverkomelijke hindernissen opleveren, werkt in nog hooger mate storend op de beweging, en die stoornis mag vooral niet buiten rekening gelaten worden, omdat bij de wijze van oorlogvoeren van den Inlander op het vijandelijk grondgebied en zelfs in de door ons reeds onderworpen gedeelten van dat gebied, onze marschen nooit kunnen beschouwd worden als marschen buiten het bereik van den vijand. De beveiliging van de marcheerende afdeeling zal daardoor bij elke beweging ontzettend veel tijd vorderen.

Maar die vijand nog geheel daargelaten en de schermutselingen en gevechten, — die een onmiddellijk gevolg zijn van zijn aanwezigheid, — voor een oogenblik wegdenkende, is er toch nog een belangrijke factor, die wij niet vergeten mogen in rekening te brengen bij het bepalen van de marschsnelijkheid in Indië, namelijk het transportwezen.

In de reeds onderworpen gedeelten van een vijandelijk grondgebied, waar de bevolking langzamerhand is wedergekeerd, of in oorlogen die gevoerd worden tot demping van een plaatselijken opstand moge het denkbaar zijn, dat een ageerende troep soms door de bevolking worde verpleegd, dit zal echter tot de uitzonderingen behooren, en zelfs al is dit het geval, dan nog mag men de verpleging niet afhankelijk maken van een misschien slechts tijdelijke goede gezindheid van de bevolking; een goede gezindheid die altijd gevaar

loopt vernietigd te worden wanneer de tegenpartij eenige, zij het dan ook geringe voordeelen behaalt.

Maar bovendien zal een dergelijke verpleging toch nimmer dienstig kunnen zijn dan alleen tot aanvulling van de levensmiddelen, die, hoe ook gereedeneerd, toch altijd moeten vervoerd worden, en dat vervoer van levensmiddelen, kookgereedschappen, reserve-munitie, ambulance en nog zoovele zaken meer, behoort zeker tot de grootste moeilijkheden, die zich bij een marsch op het Indische terrein voordoen. Het behoud van den slagvaardigen toestand is niet denkbaar zonder den trein, maar het onderhouden van een marschnelheid, zooals in het voorschrift is aangenomen, is juist door dien trein totaal onmogelijk.

De groote bezwaren, die de transporttrein een marcheerende colonne in den weg legt zijn gemakkelijk te begrijpen, wanneer men in aanmerking neemt het groot aantal transportmiddelen, dat voor een geringe beweging reeds noodig is.

Alvorens daarover in nadere beschouwingen te treden zal het noodig zijn die transportmiddelen na te gaan en althans met een enkel woord te bespreken.

Onder de middelen waarover men in Indië kan beschikken voor het vervoer van alle benodigdheden voor een marcheerende colonne, komen in aanmerking:

1. Koelies,
2. Picolpaarden,
3. Karren,
4. Prauwen.

Koelies hebben een draagvermogen van 20 tot 25 KG. naargelang de weg meer of minder goed is. Zij kunnen op alle terreinen, waar de troepen zich bewegen, de colonne volgen en zijn dus overal en te allen tijde te gebruiken, vooral bij den gevechtstrein. Hoe bruikbaar echter in vele opzichten en hoe onontbeerlijk de lastdragers ook zijn mogen, zoo mag toch niet uit het oog verloren worden, dat zij eigenschappen bezitten, die een op vijandelijken bodem zich bewegende afdeeling in groot gevaar kunnen brengen en daarom een scherp toezicht op het transportwezen noodzakelijk maken. Ongewapend als hij is en bovendien slechts zelden bezield met het noodige vertrouwen in de maatregelen, die te zijner beveiliging genomen worden, betoont een koelie over het algemeen slechts weinig lust, om een naderend gevaar bij een aanraking met den vijand af te wachten en niet zelden gebeurt het, dat bij het eerste schot, die menschen hun vrachten in den steek laten en een goed heenkomen zoeken, om zich aan het dreigende gevaar te onttrekken.

Door dergelijke gebeurtenissen ondervindt de colonne vaak zeer groote vertraging in haar beweging, en dat die gebeurtenissen niet tot de zeldzaamheden behooren, verklaart zich uit het feit, dat de inlandsche vijand bij

voorkeur zijn aanvallen zal richten op het minst weerbare gedeelte, namelijk op den trein. Nog een ander bezwaar levert het gebruik van koelies op, en ook dat bezwaar mag niet over het hoofd gezien worden, omdat niet altijd de mid-delen voorhanden zijn, om het op te heffen. Wij bedoelen de luidruchtigheid, die vaak onder hen heerscht en althans bij geheime marschen zeer gevaarlijk is.

Eindelijk nog wordt de diepte van een colonne, aanzienlijk vergroot door den koelietrein, wat te allen tijde een zeer nadeeligen invloed zal uitoefenen op de slagvaardigheid, die evenwel niet verloren mag gaan: het behoud daarvan zal alleen kunnen verkregen worden ten koste van de marschanelheid.

Om ons een voorstelling te maken van de groote verlenging, die een colonne krijgt door tusschenvoeging van den trein, wanneer deze uitsluitend uit koelies bestaat, behoeven wij slechts aan te teekenen dat voor het vervoer van kookgereedschappen en munitie (compagnies-reservemunitie) noodig zijn per compagnie infanterie of sappeurs (125 man) 10 koelies, per bergbatterij 4 koelies en per 20 man cavalerie 2 koelies.

Het voor de artillerie benodigde aantal lastdragers is zeer groot. Zoo vereischt b.v. een bergbatterij, die in gewone omstandigheden met slechts $\frac{1}{2}$ van de eerste uitrusting (geheele uitrusting 72 munitiekistjes), 4 mandoors en 72 koelies. Voor de geheele uitrusting zijn noodig 7 mandoors en 144 koelies, terwijl, wanneer de batterij zonder paarden uitrukt het aantal stijgt tot 11 mandoors en 228 koelies. De bediening van een bergbatterij bestaat uit 4 officieren, 79 Europeanen, 61 Inlanders en 59 paarden.

Bij het vervoer van de per dag benodigde levensmiddelen moeten gerekend worden:

voor 100 Europeanen en 4 officieren 8,7 koelies en
 » 100 Inlanders » 4 » 6,89 koelies.

Neemt men nu in aanmerking, dat wij nog geen rekening hebben gehouden met de lastdragers, die bij de ambulances moeten worden ingedeeld en evenmin met het vervoer van verschillende benodigdheden; dat ook gedurende den marsch voor het levensonderhoud van de koelies moet worden gezorgd en in veel gevallen ook het voedsel voor de paarden zal moeten worden meegevoerd, dan is het duidelijk, dat men voor een marsch van twee dagen meer dan het dubbele aantal lastdragers zal noodig hebben als bij een marsch van een dag en dat bij elken dag, dat een troep zich langer van zijn magazijnen verwijdert, de benodigde transportmiddelen merkbaar zullen toenemen, zoo zelfs dat een colonne, die gedurende acht dagen op haar eigen middelen moet teren, een aantal koelies zou moeten medevoeren, minstens gelijkstaande met het aantal strijders.

De pikolpaarden hebben een draagvermogen van 75 KG. Bij het onderhouden van den reglementairen afstand, die voor koelies en paarden op twee passen gesteld is, levert dus een trein van pikolpaarden eenige voordeelen op, wat betreft de lengte van de colonne. Ook is een paard minder vreesachtig dan de menschelijke lastdrager, maar wij mogen niet vergeten, dat

elk paard een geleider noodig heeft, dat ook voor die geleiders levensmiddelen moeten worden meegevoerd, dat de vreesachtigheid van de geleiders niet is weg te cijferen, terwijl eindelijk een draagpaard niet altijd de colonne op alle terreinen zal kunnen volgen.

Pedatties of karren, die 350 KG. te gelijk kunnen vervoeren, komen voor het gebruik alleen in aanmerking, wanneer men over goede wegen kan beschikken. Ze zijn dientengevolge nooit aan te wenden in den gevechtstrein, maar alleen dan, wanneer wij eenig terrein lang genoeg bezet hebben gehad, om goede wegen aan te leggen. Dan echter leveren zij groote voordeelen op, zooals b.v. bij de tweede Bonische expeditie, voor het overbrengen van alle benoedigheden voor de expeditionaire macht van Badjoa naar Palakka.

Prauwen zijn uitmuntende transportmiddelen, waarmede 20 a 25 koelivrachten te gelijk kunnen vervoerd worden, maar alleen daar aan te wenden, waar het terrein der operatiën door vele waterwegen is doorsneden, en dan nog alleen op de communicatielijn. Zij kunnen dan ook hier veilig beide beschouwing worden gelaten.

Nu wij de verschillende oorzaken hebben aangegeven, die den marsch eener colonne op het ongehaande en onherbergzame Indische terrein belemmeren en vertragen, meenen wij genoegzaam te hebben aangetoond, dat de voorgeschreven marschsnelheid slechts uiterst zelden zal kunnen worden onderhouden. Telkens zal een zich bewegende afdeeling genoodzaakt zijn zich op te houden gedurende korteren of langeren tijd en die tijd kan soms zeer lang zijn, wanneer op de operatielijn étappenposten moeten worden aangelegd, uit wier magazijnen de verpleging der troepen zal moeten plaats hebben. Dit alles mogen wij niet verzuimen in rekening te brengen, want zonder dat zouden wij aan de werkelijkheid te kort doen.

Wij zullen nu trachten uit de krijgsgeschiedenis eenige voorbeelden aan te halen en zoodgende de ondervinding doen spreken, die toch te allen tijde de beste leermeesteres geweest is en dat ook steeds zal blijven.

Op bladz. 122 schrijft de Generaal VAN SWIETEN in *de Waarheid*: »Wij kennen in de Indische krijgsgeschiedenis slechts twee voorbeelden van belangrijke binnenlandsche tochten op onafhankelijken vijandelijken bodem door overzeesche expeditiën. Het was tijdens de tweede Bonische expeditie in 1859. Het eene is de marsch van den Majoer H. C. STARING van Boelecomba naar Sindjai met een colonne van drie compagnieën infanterie, een sectie artillerie, 27 ruiters en 21 sappeurs, en ongeveer 1000 man hulp-troepen; het was een marsch van zes dagen met uitstekend succes uitgevoerd. Het andere, de marsch van de gezamenlijke expeditionaire macht naar Pasempa en Pampanoen, in drie marschdagen even gelukkig volbracht. Maar beide gingen gepaard met de medewerking van den Bonischen Prins en troonpretendent AROE PALAKKA, die daaraan zijn verheffing tot Koning van Boni te danken had. Deze marschen werden dus begunstigd door omstandigheden, die zelden voorkomen bij overzeesche tochten buiten gouvernementengebied».

Wij zullen die beide marschen nagaan ten einde daaruit af te leiden welke afstanden bij die gelegenheden per dag werden afgelegd, daartoe onze gegevens puttende uit PERELAER's beschrijving van de beide Bonische expeditiën.

Het doel van den marsch van Boelecomba naar Sindjai was: de op den weg gelegen vijandelijke sterkten te nemen en de vijandelijke stellingen bij de Sindjai-rivier van de landzijde aan te tasten in samenwerking met twee landingsdivisiën, die den aanval op de west- en noord- (zee- en rivier-) zijde zouden ondernemen. Men had gerekend, dat de marsch 5 dagen zou duren. De troepen waren voorzien van levensmiddelen voor 7 dagen, die door 300 koelies en 50 pikolpaarden (1) werden meegevoerd. We vinden nergens aangeteekend hoe het mogelijk geweest is, voor een troep van ruim 400 man en ± 1000 man hulptroepen de levensmiddelen voor den tijd van 7 dagen te doen meevoeren door een zoo klein transportpark, maar meenen te mogen aannemen, dat ook voor het vervoer van de benodigdheden zal geschikt zijn over een deel der hulptroepen.

Den 19den November des morgens te 6 uur marcheerde de colonne van Boelecomba af. Van een ontmoeting met den vijand was dien dag geen sprake. Alleen had men eenige moeilijkheid met het overtrekken van de rivier Kalimene, die zeer gezwollen en dus niet doorwaadbaar was, zooals men verwacht had. De overtocht moest toen met een vlot plaats hebben en duurde niet minder dan 3 uren. Te 11 ½ uur kwam men bij de Kampong Paoe aan en betrok daar het bivak. Dien dag had men 7 paal = 1 ¾ uur gaans afgelegd. Rekent men het oponthoud aan de Kalimene niet mede dan werd daarover 2 ¾ uur gemarcheerd. Feitelijk had men echter 5 ¾ uur noodig om dien afstand af te leggen en vorderde dus gemiddeld 14 minuten of ongeveer 1400 KM. per uur.

Den 2den dag werd de marsch eveneens te 6 uur aangevangen. Na vier rusten, waarvan de twee laatste veroorzaakt werden door terreinhindernissen en een gevecht, dat ongeveer 2 uren oponthoud te weegbracht, werd omstreeks 4 uren het bivak betrokken ten noorden van de rivier Batoe Karopa. Dien dag hadden de troepen 10 ½ paal = 2 ¼ uur gaans afgelegd, dat is ongeveer 15 minuten per uur.

Den 21sten November werd te 6 ure uit het bivak opgebroken. Omstreeks 7 uren verdreven de hulptroepen den vijand door een omtrekkende beweging uit een benting bij Boetta Keke, waarna twee uren oponthoud noodzakelijk waren tot vernieling van dat werk. Bij den verderen marsch stuitte men tegen 12 uren andermaal op een vijandelijke versterking op den linker- (tegenovergestelden) oever van de Andjorang-rivier. De aanval op 's vijands stelling, en de overtocht over de 30 M. breede rivier had den troep zoodanig vermoeid, dat de Colonnecommandant te 3 ¼ uur het bivak liet betrekken in de nabijheid van de genomen versterking. De afstand van Entoe Karopa tot

(1) Ieder paard had ongeveer 180 Amsterdamsche ponden te dragen.

Andjorang bedraagt $3\frac{1}{2}$ paal of ruim 1 uur gaans en was in 6 uren tijds afgelegd, dat is ongeveer $\frac{1}{3}$ paal of ruim 10 minuten gaans per uur. Feitelijk echter hadden de troepen $9\frac{1}{2}$ uur besteed om het volgende bivak te bereiken; dat maakt ongeveer $\frac{1}{3}$ paal of ruim een halve KM. per uur.

Den 22sten November werd 's morgens te $5\frac{1}{2}$ uur de marsch voortgezet. Vijandelikheden ondervond men van Andjorang af niet meer, maar des te grooter waren de moeilijkheden welke het terrein den marsch in den weg legde.

Na verscheidene rivieren met steile oevers te zijn overgetrokken, die tot herhaalde halten van $\frac{1}{2}$ uur en meer aanleiding gaven, bereikte men eindelijk 's middags te $4\frac{1}{2}$ uur Balang-Loë, op $8\frac{1}{2}$ paal = \pm 13 KM. van Andjorang gelegen, waar het bivak werd betrokken. Dien dag waren dus de troepen 11 uren op de been geweest en hadden per uur ruim 1 KM. afgelegd.

De volgende dag bracht nog grooter vermoenissen aan; het terrein werd steeds woester. De uitputting van menschen en paarden was dan ook zoo groot, dat reeds te $1\frac{1}{2}$ uur het bivak bij de verlaten Kampong Amparang moest worden betrokken. De afstand van het vorige bivak tot dat van Amparang was $6\frac{1}{2}$ paal. De troepen hadden te $5\frac{1}{2}$ uur Balang-Loë verlaten en hadden dus $7\frac{1}{2}$ uur noodig gehad om $6\frac{1}{2}$ paal ruim 10 KM. af te leggen, dat is \pm 1300 M. per uur.

Den volgenden dag (24 Nov.) werd te 6 uur de marsch weer voortgezet, en dien dag het eindoel bereikt. Omstreeks 8 uren bereikte men een heuvel, van waar men uitzicht had op de zee en waar het afgesproken teeken (drie kanonschoten) gegeven werd, dat den opperbevelhebber van de aankomst der colonne moest verwittigen. Toen dat sein beantwoord was werd de tocht vol geestdrift voortgezet, die echter niet weinig werd getemperd toen men bij het bereiken van Kampong Baringan de bevolking met de witte vlag voorop de colonne zag te gemoet komen, om haar onderwerping aan te bieden en de mededeeling ontving dat dienzelfden morgen alle werken te Sindjai door de gedebarqueerde troepen waren genomen. Dit bericht werkte ontmoedigend op de troepen, die gehoopt hadden aan de bestorming te zullen deelnemen en slechts zeer langzaam werd nu het overige gedeelte van den weg afgelegd. Daarbij deden zich bovendien nog zeer veel bezwaren voor, zoodat het $1\frac{1}{2}$ uur werd toen men Mangare Bombang bereikte, waar de manschappen in de verlaten woningen werden gehuisvest. De afstand van Amparang tot Mangare Bombang bedroeg 9 paal = 13,5 KM. en werd in 8 uren afgelegd, dat is 1700 M. per uur.

Over den afstand van Boelecomba tot Sindjai, (45 palen = 67,5 KM. = 11 uren gaans was dus 6 uren gemarcheerd, en werden derhalve gemiddeld 2 uur gaans per dag afgelegd. Alles bij elkander gerekend waren de troepen $51\frac{1}{2}$ uur in beweging geweest en waren dus gemiddeld per uur \pm 1,3 KM. gevorderd.

De tweede tocht, waarvan de Generaal VAN SWIETEN melding maakt, is

die van Palakka naar Pasempa en Pampanoca. Eigenlijk hebben wij hier te doen met twee verschillende marschen en zullen die ook elk afzonderlijk in het kort nagaan.

Op den 1den December 1859 werd bij de tweede expeditie de beslissende slag geslagen en kon na het verdrjven van den vijand uit de hoofdplaats van het rijk, de marsch van de expeditionaire macht overeenkomstig het vastgestelde plan tot Palakka worden voortgezet, dat als basis werd ingericht voor de verdere operatiën tegen Pasempa en Pampanoca.

Den 9den begaf de Expeditie-commandant zich met 3 compagnieën van het 11de bat. infanterie en 1 peloton cavalerie op weg naar Pasempa om die sterkte te verkennen, ten einde later met een sterkere macht tot den aanval te kunnen overgaan. Onderweg vernam men echter dat de vijand de verdediging van die plaats had opgegeven en in noordelijke richting was afgetrokken. De tocht naar Pasempa was dus een verkenningstocht, waarbij geen vijand gezien werd. Twee wegen liepen van Palakka naar de sterkte. Een daarvan, die door de gidsen wel als de langste, maar ook als de minst moeilijke was voorgesteld, werd bij het heengaan gevolgd en werd door de cavalerie in 6 1/2 en door de infanterie in 9 uren afgelegd. Bij den terugtocht werd de andere weg gevolgd en besteedde daarvoor de cavalerie 3 en de infanterie 5 uren. PERELAER geeft in zijn beschrijving van den veldtocht geen nadere gegevens; maar raadplegen wij de bij het werk gevoegde kaart, dan zien wij dat de beide wegen respectievelijk een lengte hadden van 10 en 8 KM. De snelheid van de infanterie op die wegen beliep dus gemiddeld 1100 en 1600 M. per uur.

De marsch van Palakka naar Pampanoca werd den 14den December ondernomen door 4 compagnieën van het 4de bat., 4 compagnieën van het 11de bat. en 1 1/2 compagnie van het 5de bat., te zamen 9 1/2 compagnie infanterie. Daaraan werden toegevoegd al de artillerie (2 kanonnen, 4 houwitseren en 4 handmortieren), het eskadron cavalerie en het detachement sappeurs (1 compagnie), terwijl Aroe Palakka zich met zijn 200 volgelingen bij de colonne aansloot.

De verhouding van de artillerie tot de overige wapens was bij dezen tocht zeer onevenredig, maar de omstandigheid, dat reeds eenige hoofden hun onderwerping hadden aangeboden en vele anderen die hadden toegezegd, maakte dien grooten nasleep van geschut minder gevaarlijk. PERELAER zegt daaromtrent: »De Generaal vermeende in de eerste plaats, dat het vertoon van een zoo groot aantal vuurmonden tot aan de uiterste grenzen des rijks, een heilzamen indruk bij de Bonische bevolking zou teweegbrengen, als ook, dat de gelegenheid, om, betreffende de beweegbaarheid, een vergelijking op eenigszins groote schaal te maken, tuschen de onderscheidene stelsels van het materieel te schoon was om ongebruikt te laten voorbijgaan».

Een en ander geeft ons aanleiding om te zeggen, dat de onderwerpelijke marsch, hoewel de voorzichtigheid gebod op alle eventualiteiten voorbereid

te zijn, eigenlijk geen marsch was in de onmiddellijke nabijheid van den vijand.

De juiste sterkte van de colonne vinden wij niet aangeteekend, maar moet volgens globale berekening zonder de hulproepen 1000 à 1100 man zijn geweest. Voor de geheele colonne werden door de koelies (het transportpark telde er 800) levensmiddelen meegenomen voor 8 dagen, terwijl de manschappen zelf voor 2 dagen levensvoorraad meedroegen. 's Morgens bij het aanbreken van den dag werd de marsch aangevangen. Eerst voerde de weg of eigenlijk het pad door een aaneenschakeling van rijstvelden, wat vooral voor de artillerie vele moeilijkheden opleverde. Later werd het terrein beter begaanbaar, maar toen men tegen den middag de vrij bicede rivier Djoaliring was overgetrokken, namen de moeilijkheden weder toe. De eene rivier volgde op de andere en nauwelijks was men de eene hoogte afgegaan of men zag weer een andere voor zich. Daarbij was de landstreek zeer zwak bevolkt. De weinige woningen, die men aantrof waren echter niet verlaten en overal betoonde de bevolking zich zeer vreedzaam.

Te 6½ uur 's avonds werd het bivak betrokken bij kampong Lantja op ongeveer 4 uren gaans van Palakka gelegen. Om dien afstand af te leggen had men dus ruim 12 uren noodig gehad.

Den volgenden dag 's morgens te 6 uur werd de marsch voortgezet. Was het den vorigen dag snikheet geweest, nu viel er een aanhoudende regen, die tot 's middags 3 uren aanhield en het terrein op vele punten in een modderpoel herschiep.

De raderen der artillerievoertuigen zakten 4 à 5 dM. diep in de sporen en de paarden konden op den weeken bodem bijna niet voort. Daarom werden de trekreepen aangeslagen en de stukken door de manschappen voortgesleept. Soms tijds was het terrein zoo glibberig, dat de infanterie slechts met moeite op de been kon blijven. Zóó bezwarend was de marsch, dat, ofschoon de af te leggen afstand slechts op 2 uren gerekend werd, men niet voor 's namiddags 3 uren aan de kampong Timoeroeng aankwam. Dat is na 9 uren marsch.

Hier werd gebivakkeerd en den volgenden dag te 7 uur de tocht voortgezet.

Te 9¼ uur werd Pampanoea bereikt langs een weg, die geen hindernissen opleverde. De afstand van Timoeroeng tot Pampanoea bedroeg 1½ uur gaans.

Onder de betrekkelijk zeer gunstige omstandigheden — want nergens werd een vijand aangetroffen en overal voorzag de bevolking in het onderhoud van den troep — werden bij dezen tocht niet meer dan gemiddeld 2¼ uur gaans per dag afgelegd, of 20 minuten per uur.

Thans zullen wij zien wat verschillende andere expeditiën ons leeren omtrent marschsnelheid.

De 3de expeditie naar Bali in 1849 levert ons daarvoor een merkwaardig voorbeeld op, dat door den Generaal van SWIETEN in een noot op bladz. 250 van *de Waarheid* aldus wordt meegedeeld.

»In 1849 marcheerden wij met een bataljon infanterie en een drieponder

bergbatterij van Boleleng naar Sangsil. Een officier der genie, die ruim een jaar lang te Boleleng gevestigd was geweest, in het fort aldaar, had den weg voor goed en bruikbaar voor alle wapenen, zelfs voor de zesonderbatterij opgegeven.

»Bij den marsch viel de weg tegen. Ofschoon zeer goed en bruikbaar voor infanterie, moest de marsch herhaaldelijk gestaakt worden, om den weg te verbreden, rotsen uit den weg te ruimen en zoo al meer. Er gingen ruim 6 uren heen om één uur afstand af te leggen, ofschoon nergens tegenstand werd geboden.

»De genie-officier, die de colonne als stafofficier vergezelde, was zelf verbaasd over zijn vergissing, want hij had den weg wel honderdmaal te paard in galop afgelegd, en nergens moeilijkheden ontdekt. Het is te verklaren. Als men niet met een speciaal doel en met het oog van een kenner, een verkenning doet, overziet de voetganger of enkele reiziger bezwaren, die voor marcheerende troepen groote hinderpalen zijn».

Ter opheldering diene nog, dat de door den Generaal van SWIETEN bedoelde marsch werd uitgevoerd ter verplaatsing van de operatiebasis en zulks terwijl de onderhandelingen met de Bahiers, alle vijandelijkheden uitsloten.

Bij de expeditie naar Bali in 1868, uitgezonden tot het bedwingen van een opstand, die in het district Bandjar was uitgebroken, werden de troepen na de landing te Teboenkoes gebivakkeerd. Bij den eersten opmarsch naar de vijandelijke stelling op den 20sten September, waaraan deelgenomen werd door 5 compagnieën van het 14de bataljon (de compagnieën telden 120 man) en 2 houwitser en 2 mortieren, werd met halve sectieën gemarcheerd over een zeer goed bruikbaar en breed voetpad langs het strand en voorloopig althans geheel buiten het bereik van den vijand. Niettegenstaande de weg, dien men volgde, de infanterie in het geheel niet en de artillerie slechts weinig in hare bewegingen belemmerde, vorderde men toch slechts zeer langzaam, omdat men telkens de koelies moest inwachten die, om zeer verklaarbare redenen, niet bijzonder vlug ter been waren. Te 11¼ ure uit het bivak afgemarcheerd, bereikte men eerst tegen 12¼ uren de roema dewa, op 2 paal afstand van Teboenkoes tegenover het midden van de vijandelijke stelling aan zee gelegen. Men had dus het strand nog niet verlaten en een uur besteed om dien geringen afstand van 2 paal = 3 KM. af te leggen.

De volgende opmarsch, die op den 3den October langs denzelfden weg, maar ongeveer 1000 M. verder door 6 compagnieën en de reeds genoemde artillerie werd uitgevoerd, duurde twee volle uren. Thans waren het niet de koelies die den tocht vertraagden, want men had intusschen 500 lastdragers van Java ontboden, maar werd het oponthoud veroorzaakt doordien men de hulp troepen van Pangastoelan moest inwachten. De snelheid bedroeg dus hier eveneens langs een goeden weg en geheel buiten bereik van den vijand 2 KM. per uur.

Omtrent de beweging op den 12den October kunnen wij niet over de

noodige gegevens beschikken, om de gevechten buiten rekening latende, de marschsnelheid te bepalen, maar op den 24sten October toen de Kolonel DE BRABANT de geheele expeditionaire macht, ± 1700 man met 6 houwitsers en 4 mortieren, tegen de vijandelijke stelling liet oprukken, ging de opmarsch niet veel vlugger, hoewel toch niemand dien opperbevelhebber gebrek aan voortvarendheid zal ten laste leggen. Wederom werd de weg langs het strand gevolgd maar nu tot op ruim 1000 M. afstand van Teboenkoes. Dat de troepen over dien korten afstand, niettegenstaande het terrein weinig moeilijkheden opleverde, 4 uur marcheerden, moet volgens VAN VLIJMEN hoofdzakelijk worden toegeschreven aan de bezwaren, die de lastdragers de colonne in den weg legden. Na een kleine halt tot het uitvaardigen van de noodige bevelen werd de tocht in zuidelijke richting dwars door de droge rijstvelden voortgezet, en stuitte men omstreeks 7½ uren voor het eerst op den vijand. Men had toen bijna 2 uren gemarcheerd en niet meer dan ongeveer 1600 M. afgelegd.

Bij de expeditie in de Pasoemah in 1866 rukten de troepen den 25sten April van Moeara Doea (de basis) op naar Penandingan, een versterkte talang, op 3 paal afstand van het uitgangspunt verwijderd. De colonne werd geformeerd door 3 compagnieën van het 10de bataljon, 2 compagnieën van het garnizoensbataljon van Palembang, 150 pradjoerits, 2 houwitsers, 2 mortieren, 75 sappeurs, eenig ambulancepersoneel en koelies met levensmiddelen voor 4 dagen. Aan den commandant der voorhoede waren drie goede gidsen toegevoegd.

's Morgens te 6½ uur stonden de troepen in de voorgeschreven orde geschaard aan de overzijde van het ravijn, dat naast de versterking Moeara Doea in den weg naar Penandingan gelegen is, en begon de afmarsch. Het terrein, dat men te doorloopen had, was vrij gelijk en effen, maar met zware alang-alang begroeid. Het smalle voetpad daardoor maakte den marsch op een gelid noodzakelijk. Tegen 7½ uren bereikte men het ravijn van de Soengeij Ajer Benko, dat wel is waar niet diep en ook niet moeilijk was, maar toch eenig oponthoud veroorzaakte, vooral door het overbrengen van de houwitsers. Andere bezwaren ondervond men onderweg niet, terwijl de vijand de colonne niet verontrustte; alleen werd de achterhoede door eenige vijandelijke marodeurs beschoten. Tegen 9 uren kwam men te Pagger Agong en omstreeks 9½ uren bereikte men het plateau, dat op ongeveer 450 pas van Penandingan was verwijderd. Drie uren waren dus nodig om 3 paal afstand af te leggen.

De marsch van Moeara Doea naar Kota Agong, een afstand van hoogstens 5 paal werd den 11den Mei te 6 uur aangevangen. Tegen 7 uren bereikte men Arahan Tiga, waar de overtocht over de rivier was voorbereid door het slaan van een brug. Te 9½ uur was de brug gepasseerd en eerst te 12 uur kwam men te Ajer-Dingin, waar de rest van den dag en de volgende nacht werd doorgebracht. Den 12den werd 's morgens te 6 uur de marsch

voortgezet en te 10 $\frac{1}{2}$ uur Kota Agong bereikt. Van vijandelikheden was geen sprake, en toch waren twee marschdagen noodig om het doel te bereiken, of 10 uren om 5 paal afstands af te leggen. Om tot het hoogstens 2 paal verder gelegen Moentar Alam te komen besteedde de colonne een geruimen tijd. De marsch werd namelijk den 14den 's morgens vroegtijdig (dat zal dan wel uiterlijk 7 uren zijn geweest) ondernomen en eerst te 1 $\frac{1}{2}$ uur (volgens een andere opgave tegen half vier) werd de sterkte bereikt. Hier kwam de vijand in het spel, die de achterhoede voortdurend bestookte, maar niet aanviel. De vertraging werd meer bepaaldelijk veroorzaakt door de moeilijkheden van den weg. Volgens de laagste opgave besteedde men 6 $\frac{1}{2}$ uur om 2 paal afstand vooruit te komen.

Toen bij de 3de Balische expeditie op den 15den April 1849 de Generaal MICHIELS de hoofdmacht tegen Djagaraga liet oprukken, marcheerde de colonne, bestaande uit 2 bataljons infanterie, 1 zesponder batterij, 1 compagnie sappeurs, 1 peloton cavalerie en 300 man hulptroepen, te zamen 2400 man 's morgens te 6 uur van Sangsit af en bereikte tegen 7 $\frac{1}{2}$ uren, dus na 1 $\frac{1}{2}$ uur marsch, de doorgraving, waarover den voorgaanden dag nog een brug had gelegen. Alvorens verder te kunnen gaan moest nu eerst een nieuwe brug geslagen worden, waardoor het 11 uren werd eer de colonne zich verder voorwaarts kon bewegen. Wij zullen echter dit oponthoud buiten rekening laten en met onze beschouwingen niet verder gaan, dan tot aan de doorgraving. De te volgen weg was den vorigen dag verkend door den Chef van den staf, en de commandanten der artillerie en genie en breed genoeg bevonden, maar hier en daar door kuilen en gaten, waarschijnlijk ten gevolge van de gevallen regens, nog al moeilijk.

De opmarsch had onder bijzondere omstandigheden plaats. De goede verwachtingen die de Opperbevelhebber had omtrent den loop der onderhandelingen en de hoop, dat de vijand bij de nadering van onze troepen tot de overgave van de stelling zou besluiten, gaven aanleiding om bij het bepalen van de mede te nemen levensmiddelen slechts te rekenen op een afwezigheid uit Sangsit van één dag. De artilleriereserve, zelfs de voorraadwagens en het genie-materiaal werden in de operatiebasis achtergelaten. De reserve-munitie van de infanterie bedroeg niet meer dan 35.000 patronen. De trein kan dus in vergelijk van de sterkte der colonne niet groot zijn geweest. Belangrijke belemmeringen kon men bij den marsch niet ondervinden en ook de vijand was niet aanwezig. Toch besteedde de colonne 1 $\frac{1}{2}$ uur om hoogstens 3 paal af te leggen.

Te gelijk met de hoofdmacht was een andere colonne sterk 1 bataljon infanterie, 2 mortieren en 20 sappeurs langs den linkeroever van de rivier van Sangsit opgerukt tot het doen van een verkenning. De beweging van die colonne, die ten gevolge van de groote bezwaren niet dan uiterst langzaam kon zijn, zullen wij buiten bespreking laten. Alleen wenschen wij te vermelden, dat die tweede colonne de linkerflank van 's vijands stelling be-

reikte. Te 11½ uur werd de gids met een briefje naar den Opperbevelhebber gezonden. Deze bereikte het hoofdkwartier te 12½ en geleidde onmiddellijk daarna het halve 5de bataljon (zonder eenigen nasleep) ter versterking naar de tweede colonne. Eerst te 4½ uur kwam die versterking te bestemder plaats aan. Drie uren waren dus noodig voor drie compagnieën infanterie om de tweede colonne ter hulp te snellen (want er was dringend haast gemaakt) langs een weg die door den gids in één uur was afgelegd. Hoewel wij het woord gebruiken was hier van »weg" geen sprake. De marsch ging dwars over het bedekte en heuvelachtige terrein. De lijn die gevolgd werd was volgens meting op de kaart (WEITZEL, de 3de expeditie naar het eiland Bali) 2000 passen lang. Zonder gids bleek de tocht onuitvoerbaar te zijn. Daaromtrent vinden wij althans aangetekend, dat een stafofficier tegen half drie uren uitgezonden tot het overbrengen van bevelen aan de tweede colonne, op een vijandelijke henting stiet en onverrichter zake terugkeerde, terwijl een compagnie later met hetzelfde doel afgezonden, niet gelukkiger was en 's avonds te 11 uur bij de hoofdmacht terugkeerde.

Ook de Atjeh-oorlog levert merkwaardige voorbeelden op. Wij zouden daartoe kunnen verwijzen naar de brochure »Atjeh gedurende de tweede expeditie en later door een oud officier", en naar de bekende werken van den Generaal VAN SWIETEN, den Kolonel MEIJER, den Majoer KIELSTRA en de Kapiteins BOREL en TER BEEK. We zullen echter uit die werken enkele bewegingen aanhalen ten einde een behoorlijk overzicht te krijgen van de marschsnelheid bij verschillende gelegenheden. De opmarsch van den Generaal VAN SWIETEN met ongeveer 10.000 hoofden van Moesapi naar het bivak te Penajoeng, een afstand van 1 uur gaans duurde 3 dagen. Dat is 20 minuten gaans per dag.

De marsch van den Luitenant-Kolonel ENGEL met het rechter halve 3de bataljon van Moesapi naar Penajoeng, met het doel om zich weder zijn brigadecommandant te vereenigen en den weg van Boekit Radja Bedil naar laatstgenoemde plaats op te sporen, werd te 7 uur ondernomen. Te 11½ uur werd de marine-benting bereikt langs een pad, dat met eenige moeite, na overbrugging van de Kroeng Tjoet, in bruikbaren staat kon worden gebracht. Die afstand bedroeg ongeveer 4 KM.

Na de landing van de tweede expeditie bij de koewala Tjankoel werd langs de kust opgerukt naar de koewalas Gigieëng en zoodoende een afstand van 5 KM. in twee dagen afgelegd, dat is 2½ KM. per dag, niettegenstaande het granaatvuur van de marine de te doorloopen streek nagenoeg geheel van vijanden had gezuiverd, de colonnes door geen legertrouws bezwaard waren en al het noodige voor de voeding van boord werd toegezonden.

Tot den aanval op de Mesigit die den 6den Januari door de tweede brigade werd uitgevoerd, verlieten de troepen te 7 uur het bivak te kampong Djawa. Na een marsch van bijna 2 uren was men omstreeks 9 uren, met inspanning van alle krachten, nog slechts ruim 800 passen gevorderd.

De omtrekking van den Kraton werd door 2 bataljons infanterie, 1 $\frac{1}{2}$ batterij artillerie, 1 $\frac{1}{2}$ compagnie genietroepen, 20 cavalisten en de ambulancen der korpsen uitgevoerd. Den 23sten Januari te 4 $\frac{1}{2}$ uur 's morgens afgemarcheerd uit de Missigit, zonder eenigen nasleep van levensmiddelen en kookketels, ontmoette men in den aanvang eenige moeilijkheden bij het overtrekken van de Koeroeng Daroe, zoodat het 10 uren werd eer de colonne den rechteroever van dat riviertje had bereikt. Daarna werd de beweging voortgezet en omstreeks 4 uren het bivak betrokken.

Volgens het rapport van den colonnecommandant hadden de vele terreinhindernissen en de niet volkomene bekendheid van den gids met het terrein, hem verhinderd tot aan de linie van Polim door te dringen. De groote vermoeidheid van den troep, de omstandigheid, dat de manschappen den geheelen dag niet hadden gegeten en zij rust noodig hadden, waren o. a. redenen om het bivak te betrekken (1).

»De colonne had op haar tocht geen noemenswaardigen tegenstand ondervonden; van den vijand werd bijna niets bespeurd. De kampougs, welke men doorgetrokken was en gedeeltelijk verbrand had, waren alle verlaten. Onze verliezen bedroegen dezen dag niet meer dan een zestal gewonden, dat wel ten bewijze kan strekken voor de weinige energie waarmede de Atjehneezen hunne stelling om en bij den Kraton nog verdedigden" (2).

En toch werden dien dag in 10 uren tijds nog geen 30 minuten gaans afgelegd.

De bewegingen van den Generaal PEL op het oorlogstooneel worden in de Brochure »Atjeh gedurende de 2de expeditie en later" aangehaald. Daaruit blijkt o. a. dat Pakan Badak, hoogstens 1 $\frac{1}{2}$ uur gaans van Kroeng Raba, den 31sten December 1875 bezet werd en Kroeng Raba, toen het object, den 18den Januari 1876 bereikt. Achttien dagen waren dus noodig om 1 $\frac{1}{2}$ uur af te leggen zoodat de colonne gemiddeld per dag 6 minuten vooruitkwam, en dat niettegenstaande de troep oprukte met de magazijnen en depots vlak achter zich.

Den 19den Januari werd te Kroeng Raba gebivakkeerd, hoofden werden opgeroepen, zieken en krijgsgevangenen overgevoerd naar Oleh-leh; den 20sten een stoomschip gezonden naar Kloewang; den 21sten een verkenning gemaakt naar de kloof van Djempit; den 22sten een verkenning naar kloof Beradoen; den 23sten werden zieken per stoomer overgevoerd naar Oleh-leh en den 24sten de marsch naar Pakan Badak door de kloof Beradoen aangenomen. Vijandelikheden werden op dien geheelen tocht niet gepleegd. De houding der bevolking was bevredigend; de gelegenheid om al wat den marsch te veel kon vertragen over zee te verzenden, had zich dagen te voren voorgedaan; de troep was op weg naar een bekend terrein en de marsch

(1) VAN SWIETEN, De Waarheid.

(2) BOREL, Onze vestiging in Atjeh.

ging dan ook vrij spoedig, dat wil zeggen: men maakte op de kaart gemeten 52 $\frac{1}{2}$ minuut per dag (1).

Den 28sten Januari werden de operatiën tegen de IX moekims begonnen en door andere troepen uitgevoerd aan die, welke aan de vorige bewegingen hadden deelgenomen (2). Wij vonden die operatiën o. a. beschreven in het werk van den Kapitein TER BEEK: »de vier eerste jaren van den Atjehoorlog». De daarin voorkomende gegevens zijn wel uitvoerig, maar voor ons doel kunnen wij volstaan met het resumé aan te halen van die bewegingen, voorkomende in de brochure: Atjeh gedurende de tweede expeditie en later. Daaruit blijkt dat de troepen, die zich op den 28sten Januari van Pakan Badak op marsch begaven, dien dag te Empehbling bivakkeerden. De afstand van Pakan Badak tot dit bivak is 6500 M. of 72 minuten gaans. De moeilijkheden die men dien dag had ondervonden, waren van dien aard en de vermoënis zoo groot, dat men genoodzaakt was den volgenden dag rust te geven.

Den 30sten Januari werden de kampongs in het Daroesche na veel tegenstand genomen.

Den 31sten werden de kampongs en Missigit Oleh-Soesoe genomen en daarna te Lantermey het bivak betrokken. Men had dien dag 2500 M. (ongeveer $\frac{1}{2}$ uur gaans) afgelegd.

Behoudens een paar kleine verkenningen naar Lamrong (ruim $\frac{1}{2}$ uur gaans) en Lamkoenjit (ruim $\frac{1}{2}$ uur gaans) en het halen van vivres werd den 1sten Februari rust gehouden.

Lamkoenjit werd den 2den Februari zonder tegenstand genomen en bezet.

Den 3den Februari kwamen Toeram \pm 1200 M. (ruim 13 minuten gaans) en Atoe ruim 2000 M. (22 minuten gaans) van Lamkoenjit in ons bezit; terwijl eindelijk Missigit Biloel nog dien dag door ons werd bezet. De afstand van Atoe tot Biloel bedraagt 1000 M. of ongeveer 11 minuten gaans. Den 5den werd Lamrong, ruim 3000 M. (\pm 35 minuten gaans) van Lantermey, genomen en bezet en Atoe \pm 5000 M. = 55 minuten gaans van Lamrong verbrand.

Kajoe Le \pm 2000 M. of 22 minuten van het dien morgen verlaten bivak werd den 5den evenals Lambaroe, na weinig tegenstand genomen en verbrand, waarna werd voortgerukt naar Pager Ajer 3200 M. of ruim 35 minuten gaans van Kajoe Le.

Van uit Pager Ajer werd op den 6den een verkenning gedaan naar de Atjeh-rivier en daarna gemarcheerd naar Longbatta Missigit, een uur gaans van Paga Ajer, waar gebivakkeerd werd, terwijl de troepen den volgenden dag in den Kraton terugkeerden.

Trekt men een lijn van Pakan Badak naar Biloel, van Biloel naar Pager

(1) Atjeh gedurende de tweede expeditie en later.

(2) Het bat. Berisan, het 2de en het 3ste bat., de mariniers en een comp. van het 1ste bat., waarvan de 2 overige te Djempit zoodanig aansluiten, 4 sectiën artillerie en de mineurs en sappeurs.

Ajer en van Pager Ajer naar den Kraton, dan ziet men, dat in de 11 dagen, die de troepen ditmaal te veldc waren, zijn afgelegd ongeveer 4 uren gaans, dat is 22 minuten gaans daags. Voor een gedeelte zullen wij omtrent deze bewegingen in bijzonderheden treden en daarom de marschen bespreken van de Luitenant-Kolonels MEIJER en ENGEL respectievelijk door de bergpussen van Blang Kala en Gli Taroem.

De eerste kwam voor bij de operatiën tegen de IV Moekims, de tweede bij het binnenrukken in de IX Moekims.

In den middag van den 15den Januari 1875 verliet de Luitenant-Kolonel MEIJER met 6 compagnieën infanterie, de mariniers, 2 sectiën artillerie, een detachement mineurs en een ambulance Pukan Badak en betrok des avonds het bivak in de vlakte van Blang Kala, aan den ingang van de kloof, die de IV Moekims met de VI Moekims verbindt. Deze kloof heeft een totale lengte van \pm 6200 M. en is toegankelijk langs een sterk kronkelend en op vele plaatsen slechts 3 à 4 dM. breed voetpad, dat door vele smalle beekjes wordt gesneden, die echter ook hier en daar als een diep ravijn evenwijdig met het pad loopen. De hellingen zijn gemiddeld 9° , maar op sommige punten 20° tot 23° . Het hoogste punt van de kloof is volgens de kaart \pm 1600 M. zuidwaarts van den ingang gelegen. Dat punt werd in den nacht bij maanlicht door den Overste MEIJER met een compagnie bij verassing bezet, waarna bij het aanbreken van den dag de colonne van Blang Kala zich in beweging stelde. Deze troepen bereikten in den loop van den dag, de laatste eerst tegen het vallen van den avond, de door den Overste MEIJER ingenomen stelling. Die colonne legde dus in 12 uren tijds zonder vijandelijke ontmoetingen niet meer dan 1600 M. of 1 paal af.

Bij het voortzetten van den marsch op den volgenden dag stuitte men tot tweemaal toe op een vijandelijke versterking. Telkens leidde een omtrekking tot het verdrijven van den vijand, waarna op den verderen tocht geen tegenstand meer werd ondervonden. De voorste troepen deboucheerden 's namiddags te 4 $\frac{1}{2}$ uur in de vlakte bij Lampoe Oek. Twee volle dagen waren dus noodig om de 6200 M. afstand af te leggen.

Omtrent den marsch van den Luitenant-Kolonel ENGEL door den pas van Gli Taroem vinden wij door den Kapitein TER BEEK aangegeekend, dat die hoofdofficier op den 28sten Januari 1876 met 6 compagnieën infanterie, een detachement mineurs en 2 mortieren des morgens te 6 uur van Pukan Badak afgemarcheerd, eerst tegen 3 uren aan de kloof aankwam; dat de voorhoede tegen 6 $\frac{1}{2}$ uren 's avonds in de vlakte bij Empehbling deboucheerde; terwijl de achterhoede niet voor 11 uren 's avonds volgde. Den vijand had men niet gezien. Alleen de moeilijkheden van den weg waren oorzaak geweest dat men 17 uren besteedde om 10 KM., nog geen 2 uur gaans, vooruit te komen.

Bij de daarop gevolgde operatiën in de Sagi der XXVI Moekims rukten den 13den Februari 1876 drie colonnes van uit Kota-Radja op en bereikten

dien dag Pango; afstand 40 minuten gaans. Den 14den werd voortgerukt door twee colonnes (1) naar Meroe, een kampong op \pm 1200 M. van Pango verwijderd.

De marsch derwaarts ging door een zeer moeilijk terrein en de tegenstand die men ondervond, was nog al belangrijk. Ten gevolge van een en ander was men genoodzaakt in den Z.-O. rand van Meroe het bivak te betrekken. Den volgenden dag werd voortgerukt tot Tjapoetoe, ongeveer 1200 M. meer oostelijk gelegen. de vijandelijke stelling aldaar bemachtigd en daarna naar Pango teruggekeerd. De afstand, die toen met inbegrip van den terugmarsch werd afgelegd, was \pm 3600 M.

Na dien tijd bleven de troepen het bivak van Pango bezetten, en rukten den 22sten Februari naar Koewala Gigieeng op.

Dat nieuwe object, \pm 10.000 M. bijna 2 uren gaans van Pango verwijderd, werd den 26sten bereikt. Vijf dagen waren dus noodig om dien afstand af te leggen, maar die tijd wordt tot 3 dagen teruggebracht wanneer wij in aanmerking nemen, dat het bivak te Oleh Karang den nacht van den 22sten op den 23sten betrokken, nog den volgenden dag werd bezet gehouden. Eerst den 24sten werd opgerukt naar Tonga, waar in den daarop volgenden nacht de Generaal-Majoor PEL plotseling overleed. Ten gevolge van deze treurige gebeurtenis werden de operatiën eerst den 26sten voortgezet. Wij mogen dus voor dezen tocht van 2 uren niet meer dan 3 marschdagen in rekening brengen, dat geeft 40 minuten gaans per dag.

Nog een zeer merkwaardig voorbeeld wordt ons door den Kolonel MEIJER beschreven, namelijk de tocht door den Majoor VOIGT op den 1sten Juni 1876 naar de IV Moekims ondernomen, ter opsporing van de hende van Toekoe Tjihiq Lamnga. Des namiddags te 4 uur uit Kota-Radja marcheerende met een detachement van 5 Europeesche en 8 Madoereesche officieren en 70 Europeesche en Amboineesche en 200 Madoereesche onderofficieren en manschappen, waaraan toegevoegd waren 2 mortieren van 12 cM. met bediening, een officier van gezondheid en een controleur met eenige gidsen, bereikte het detachement te 5 $\frac{1}{2}$ uur Pakan Badak. Bij het vervolgen van den marsch ondervond echter de colonne door den slechten toestand van het terrein zóóveel vertraging, dat zij niet voor 's avonds 8 $\frac{1}{2}$ uur te Boekit Seboen aankwam. Zij had dus met haar geringe sterkte, 3 uren noodig om een afstand van 3600 M. af te leggen en dat, niettegenstaande zij op haar marsch geen ontmoeting met den vijand en ook geen last van haar vivres-transport had gehad, want alleen de kookgereedschappen waren meegenomen (gedragen door dwangarbeiders) terwijl de munitie vervoerd werd op pikolpaarden der artillerie.

De later ondernomen terugmarsch van Boekit Seboen naar den Kraton duurde 5 uren.

(1) Een van de drie colonnes was wegens het gebeurde met het detachement van SWINSEN naar Kajos-Leb getoonden.

We zouden op deze wijze voortgaande nog tal van voorbeelden kunnen aanhalen, die alle ons reeds uitgedrukt gevoelen bevestigen, dat de marschsnelheid ten gevolge van allerlei oorzaken bij onze operatiën in Indië slechts in zeer weinig voorkomende gevallen zoo groot kan zijn, als men zich wel gaarne zou willen voorstellen.

Nu zal men ons wellicht tegenwerpen, dat er toch ook wel uit de krijgsgeschiedenis bewijzen zijn te putten voor veel grootere marschsnelheid en wij dus in onze opvatting eenzijdig zijn geweest.

Ons antwoord daarop zou zijn, dat wij het eerste punt moeten toegeven, maar wij zouden daaraan de opmerking verbinden dat de gevallen, waarin een grootere snelheid bij onze marschen werd verkregen, betrekkelijk zoo zeldzaam zijn en dat de omstandigheden waaronder zij plaats hadden van zoo bijzonderen aard waren, dat de te berekenen gemiddelde marschsnelheid daardoor nagenoeg geen wijziging zou ondergaan.

X.

Indische legerbelangen.

Eenige wenken op Indisch militair gebied door den Oud-Hoofd-officier BALYAS. Breda. BAZOSE & COMP. Prijs f 0,50.

»'t Kan goed zijn nu reeds eenige wenken te geven, waarmede de Volksvertegenwoordiging bij de ophanden zijnde begrootingsvoorstellen haar voordeel kan doen».

»Eenparig is men van oordeel — en hierop is ook reeds, hoezeer niet meer dan ééns na de begroting in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in 1881 gewezen — dat aan de Afdeeling Departement van Oorlog in Nederlandsch Indië geen aandacht genoeg gewijd wordt. Toch verdient die Afdeeling zoowel van de zijde der Regeering als van die der kamerleden een nauwgezette zaakkundige beoordeeling. Waar het ruim een zesde der Indische inkomsten betreft, die door het Departement van Oorlog worden verbruikt, mag dit onderwerp niet afgehamerd worden en zooveel te minder, wanneer er zoo oneindig veel is, dat herziening en verbetering behoeft».

»Het hoofdoel is dat vele onder de aandacht te brengen», enz.

Zeker kan men zich met deze woorden — als inleiding dienende tot de behandeling van de voornaamste behoeften die zich gaandeweg met betrekking tot het Indisch leger hebben doen gevoelen — volkomen vereenigen.

Waar 't zaken van zulk hoog belang betreft, als de toestand van het Indische leger — de kurk waarop ons bestaan in het Oosten drijft — daar wordt zeker van de Staten-Generaal onverdeelde belangstelling geëischt; wordt de kennis van de behoeften en gebreken van dat leger — het eerste middel om tot verbetering te geraken — *plicht*.

Alléén *publiciteit* doet deze verkrijgen.

Bij de beschouwing der leemten en gebreken van het Indische leger in volgorde der urgentie behandeld, zullen wij den Schrijver op den voet volgen, ons echter het recht voorbehoudende, van tijd tot tijd een weinig van den weg af te wijken.

1. *Regeling van de positie der officieren en mindere militairen bij de wet.*

Ofschoon de Schrijver zich o. i. vergist in de aanhaling van Art. 58 der Grondwet (1) als basis der wettelijke regeling, zijn wij het met hem geheel eens omtrent het meer dan *wenschelijke* dat de positie der Indische officieren wettelijk gewaarborgd wordt.

Wel is steeds sedert 1854 toen de Minister van Koloniën PAHOD in de Kamer verklaarde dat bij een regeling door Koninklijk Besluit voor misbruiken noch willekeur vrees behoefde te bestaan, van regeeringszijde het onnoodige van vaststelling bij de Wet betoogd — met of zonder argumenten — maar lettende op de weinige stabiliteit der elkaar snel opvolgende ministerieën, op de weinige zekerheid der Koninklijke Besluiten en de eigenaardige wijze van toepassing (2), zal men zeker deze regeeringsopinie niet deelen, en het meer dan gevaarlijk achten, dat het lot van een geheel leger daarvan afhankelijk is.

Onzes inziens is het dan ook meer dan tijd, dat de Verordening bevattende het Reglement omtrent de bevordering, het ontslag en het op nonactiviteit stellen van de Europeesche officieren der in Nederlandsch Indië aanwezige landmacht (vastgesteld bij K. B. dd. 24 November 1859 N°. 69) plaats make voor een *wet* waarbij tevens insgelijks de pensioenen geregeld zijn.

2°. *De positie van den Commandant van het leger opzichthens den Gouverneur-Generaal; organisatie van het Departement van Oorlog in Nederlandsch Indië.*

„Volgens Art. 42 van het Regeeringsreglement is de Gouverneur-Generaal Opperbevelhebber van de landmacht. Hem staat ter zijde een Generaal-officier, die Commandant van het leger tevens Chef van het Departement van Oorlog is”.

(1) Art. 58 der G. W. zegt:

„De Koning heeft het oppergezag over *zee- en landmacht*. De militaire officieren worden door Hem benoemd. Zij worden door Hem bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld, volgens de regels door de Wet te bepalen”, enz.

Onder *zee- en landmacht* wordt echter niet het Indische leger verstaan, het oppergezag hierover verkrijgt de Koning eerst volgens Art. 58 der G. W.

(2) De Regeering moge niet inzien, waarom regeling bij de wet de voorkeur verdient boven een bij Koninklijk Besluit, wij des te meer, waar wij tot tweemaal toe de dupe werden van die weinige zekerheid van een K. B. en de willekeurige interpretatie. De eerste maal bij de opheffing der Statschool bij K. B. dd. 28 Juli 1875 N°. 10, toen de bij de oprichting bij K. B. dd. 8 Aug. 1860 toegekende rechten van de aanwezige officieren eenvoudig werden vernietigd; en de tweede maal in Indië waar wij, ofschoon de vacatures bestonden en voor bevordering geschikt waren verklaard, niet tot kapitein benoemd werden, omdat toevallig boven ons stonden 2 officieren, die nog geen 8 jaar officier waren en de legercommandant willekeurig deze, zonder dat hiertoe geldige redenen bestonden, niet bevorderde. Wat voor waarborg geven den gearresteerde formaties kan men vragen, wanneer men, gelijk bij de genie in Indië sedert 1877 het geval was, er zich niet aan houdt? Had de regeling bij de Wet plaats gehad, de Minister van Koloniën, denkende aan zijn verantwoordelijkheid, had voor de juiste toepassing wel gezorgd.

Zie hieromtrent ook de lezing van den Majoor der genie KIELSTRA in de Vereeniging ter beoefening van Krijgswetenschap 1881—82, blad. 167 en 168.

Bij bijzondere instructie is verder de verhouding tusschen beide hooge autoriteiten geregeld.

Van die instructie is echter niets bekend, waarom? Mag zij het daglicht niet zien? Een goede instructie zou zeker den Legercommandant tegenover den Gouverneur-Generaal verantwoordelijk stellen voor alle zaken betreffende het defensie-wezen en den deugdelijken toestand van het leger.

Thans schijnt ondergeschiktheid, lijdelijke ondergeschiktheid, blinde gehoorzaamheid de basis te zijn van de verhouding van den Legercommandant tot den Gouverneur-Generaal.

Voorgelicht (sic!) verder door de uitsluitend uit burgerbeambten bestaande Algemeene Secretarie, al of niet gehoord den Raad van Indië, in den regel geheel uit niet-militairen bestaande, worden door den Gouverneur-Generaal de voorstellen van den Legercommandant vaak eenvoudig gedeponeerd, of lijnrecht in strijd daarmede gehandeld. Zoодоende daalde dan ook de positie van Legercommandant onder een Gouverneur-Generaal dilettant krijgsoverste tot die van »leverancier van troepen en materieel voor Atjeh, gelijk de Generaal VAN SWIFTEN het in »De waarheid omtrent onze vestiging in Atjeh'' zoo juist uitdrukte.

Geheel kunnen wij dan ook meegaan met hetgeen door DRCTUS hieromtrent wordt opgemerkt:

»Die toestand is onhoudbaar. Men heeft gezien welk een noodlottig gebruik de Gouverneur-Generaal van de hem gegeven bevoegdheid maken kan. De geschiedenis van den oorlog tegen Atjeh is daar om te bewijzen, dat die bevoegdheid inderdaad misplaatst is''.

»Men heeft een Gouverneur-Generaal den Legercommandant, die tot het uitbrengen van een advies in een raadsvergadering geroepen was, het zwijgen zien opleggen, omdat hij zijn innige overtuiging durfde uit te spreken. Men heeft een Gouverneur-Generaal (VAN LANSBERGE) gezien, die zich de leiding der krijgsoperatiën van uit zijn kabinet ten taak stelde en die, met voorbijgang van of zonder te luisteren naar de adviezen van den Legercommandant, zijn bevelen rechtstreeks aan den Bevelhebber der troepen op het terrein van den oorlog deed toekomen'', enz.

Deze voorbeelden zouden nog met tal van andere — men denke slechts aan de reductie van de cavalerie — ook van vroegeren datum (1) kunnen vermeer-

(1) Een merkwaardig steeltje in dat opzicht is zeker dat bij de plannen van den Commissaris-Generaal van DEN BOSCH tot oprichting der Madoceresche barissen en Javasche pradjoerits — toch zeker van uitnemend militair belang — het advies van den Legercommandant zelfs in 't geheel niet werd gevraagd. In antwoord op de desbetreffende voorstellen aan den Raad van Indië merkte het lid Mr. P. MERRIS bescheiden op: *daaromds* (1) zou op dit punt de commandant van het leger te veldes kunnen worden gehoord. De uitdrukking »Commandant van het leger te veldes'' getuigt zeker wel van de vrees om van DEN BOSCH, den Opparbevelhebber van zee- en landmacht, te sulten, die zich telkens met het beleid der militaire aangelegenheden rechtstreeks inliet. Zie het artikel van den Kapitein van den Generaal Staf NIEUWENBUZZEN »de Madoceresche hulp-troepen van het Indische leger''. *Indische Gids*, Augustus 1873. Zie bovendien de »curieuse'' instructie

derd worden, om den noodlottigen invloed van de directe werking van den Gouverneur-Generaal op het leger — niet het minst natuurlijk nog van de zijde van anti-militaire Gouverneurs — te doen zien. Wij gelooven echter dat 't genoeg is.

Een wijziging van het Regeeringsreglement zal verandering moeten brengen in de verhouding tusschen Legercommandant en Gouverneur-Generaal. Deze geen Opperbevelhebber — dit drukt reeds een verkeerde verhouding uit — maar *belast met het Oppergezag over de strijdkrachten van den Staat in de Koloniën*.

Geen alles onderscheppende staf van secretarissen en examineerende redacteurs tusschen Gouverneur-Generaal en Legercommandant. Geen tusschenpersonen of lichaam tusschen de twee hoogste autoriteiten in de Koloniën.

Reeds te veel kwaad is op dit punt door de Algemeene Secretarie gesticht.

In alle militaire aangelegenheden de Legercommandant de adviseur maar ook uitsluitend de adviseur.

Waar op zulk een uitnemende wijze als in het *Indisch Militair Tijdschrift*, jaargang 1881, de positie van den Commandant van het Indisch leger is geschetst, behoeft hierbij niet verder te worden stilgestaan.

Meerdere zelfstandigheid en verantwoordelijkheid dus van den Legercommandant tegenover den Gouverneur-Generaal.

De hooge positie van den eerste in het belang van den Staat meer gereleveerd.

Een betere op ruimer, breeder grondslag berustende instructie regeleude de verhouding tusschen den Gouverneur-Generaal en den Legercommandant, meer overeenkomstig de instructie voor de Britsche legercommandanten in de Koloniën (1).

voor den commandant van het leger van van den Bosch, en zijn explicatie van die instructie, waarin o. a. voorkomt: *de betrekking van commandant der troepen is derhalve van een geheel administratieve aard*! Eigenaardige opvatting voorwaar! Zie *Ind. Milit. Tijdschr.* 1860, II.

(1) Zie de 'Queen's regulations and orders for the Army'.

§ 40. The Governor of a colony, though bearing the title of Captain General or Commander in Chief, is not without special appointment from her Majesty, invested with the command of Her Majesty's regular forces in the colony. He is not therefore entitled to take the immediate direction of any military operations, or except in case of urgent necessity, to communicate officially with subordinate military officers, without the concurrence of the officer in command of the forces. Any such exceptional communication must be immediately notified to that officer.

§ 41. In all these matters however the Governor is required to consult as far as possible with the officer in command, and will incur special responsibility if he shall direct the troops to be stationed or employed in a manner which that officer shall consider open to military objection.

§ 42. The officer in command of Her Majesty's landforces will, in the other hand determine all military details respecting the distribution and movement of the troops and the composition of the different detachments, taking care that they are in conformity with the general directions issued to him by the Governor.

§ 44. The officer in command of Her Majesty's landforces is alone charged with the superintendence of all details connected with the military department in a colony, enz.

§ 48. In the event of the colony being invaded or assailed by a foreign enemy, and becoming

Die instructie zal dan zeker niet meer het daglicht behoeven te vreezen!

Een verplichte doorzending eindelijk van alle voorstellen van den Legercommandant vergezeld van het advies van den Gouverneur-Generaal aan het Opperbestuur alhier en b.v. als Bijlage bij het Kol. Verslag gepubliceerd zooals door den Majoor der genie van het Indische leger KIELSTRA in diens lezing van 20 December 1882 in de Vereeniging ter Beoefening van Krijgswetenschap werd voorgeslagen.

Met kennis van zaken kan dan de Volksvertegenwoordiging oordeelen. Zij kan dan ook weten aan wien de schuld ligt wanneer in de dringendste behoeften van het Indische leger niet wordt voorzien, aan de dringendste betoogen geen gevolg wordt gegeven.

Hetgeen BRUTUS verder omtrent de organisatie van het Departement van Oorlog aanmerkt is volkomen juist; alleen zijn de chefs van wapens en diensten niet in navolging van Nederland tevens Afdelingchefs van het Departement van Oorlog. Dit is daar slechts zeer korten tijd onder den Minister DE ROO VAN ALDERWERELT het geval geweest.

De organisatie van het Departement van Oorlog in Indië zou belachelijk genoemd kunnen worden — ware de toestand niet te ernstig. De Chef der Afdeling belast met de behandeling der zaken betrekking hebbende op infanterie, cavalerie, het personeel van het leger en militaire zaken — kort geleden een genie-officier — de administratieve commandant der infanterie!

En waar is de tactische, de technische, de feitelijke Chef?

Waar is de man, die het oog houdt op de oefeningen van het wapen, die zorgt dat deze methodisch volgens één vast plan geschieden, die er voor waakt dat de verschillende reglementen en bepalingen in de 15 militaire commandementen van Indië naar één opvatting en uitlegging worden opgevolgd, die er aansprakelijk voor kan worden gesteld, dat de reglementen op de hoogte van den tijd zijn of komen, die de veelhoofdigheid bij het Hoofdwapen door eenheid vervangt, eenheid van begrip, van plichtbeseff en toewijding (1)?

Ware men niet reeds jaren aan dien ongezonden toestand gewoon, dan zou 't zeker ongelooflijk klinken, dat de infanterie, het hoofdwapen, geen eigen chef heeft. Dat toch de Chef der Ilde Afdeling van het Departement van Oorlog die man is, zal niemand beweren, de feitelijke chefs zijn thans de verschillende gewestelijke militaire commandanten, die, gelijk de jongste bepalingen luiden, thans ook uit de andere wapens kunnen worden gekozen.

the scene of active military operations, he will assume the entire military authority over the troops.

§ 49. The foregoing regulations will hold good though the Governor may be a military officer senior in rank to the officer in command of the forces.

Zie *Indisch Milit. Tijdschrift*, 1881, II: «De staat van oorlog en beleg in Indië».

(1) Zie het zoo juiste Artikel «De tegenwoordige positie van den officier der Infanterie in Indië». *Ind. Milit. Tijdschrift*, 1881 2de deel.

Zelfs met de noodige kennis van het wapen der infanterie toegerust, zal op die wijze *eenheid en verband* toch wel nimmer worden verkregen.

Wellicht zal men ons echter te gemoet voeren: wat spreekt gij van verouderde reglementen, van oefeningen voor de infanterie, waar Atjeh het grootste gedeelte der beschikbare valiede troepenmacht verslindt en het overige, voorzoover niet de hospitalen of provoosthuizen bevolkend, in wacht- en garnizoensdiensten ondergaat? Wat wil men voor oefeningen van officieren, waar deze in de groote garnizoenen bij zwaren garnizoensdienst voortdurend in allerlei commissiën van keuring en onderzoek, van opname van geniewerken, van overgave en opname van arsenalen, magazijnen, hospitalen, enz., in krijgsraden, raden van informatie, in cantine-aangelegenheden, enz., enz. in één woord alles verrichten behalve hun eigenlijken werkkring? En op de posten, verspreid over den Archipel, waar van oefeningen nog minder sprake is, waar de infanterie-officier wel in administratieve kennis maar meestal zeker niet in tactische waarde vooruitgaat; waar het criterium van kennis en geschiktheid in administratieve correctheid gezocht en gevonden wordt.... Voorwaar de toestand van het Hoofdwapen in Indië is treurig! Een energieke hand kan haar alleen uit dien toestand opheffen!

Wat is hiertoe noodig?

In de eerste plaats reorganisatie van het Departement van Oorlog. De 11de Afdeling zuivere infanterie-afdeeling waar alleen behandeld wordt het Personeel van het Wapen en wat daarop betrekking heeft (1).

En daarbij aan het hoofd van deze afdeling een eigen chef (2).

Niet gemakkelijk zal zeker diens taak zijn. Er is veel noodig, er wordt veel verwacht.

Reorganisatie van de opleiding en de oefeningen der recruten, van de soldaten, van het kader, van de officieren.

Reorganisatie dus van den dienst en de oefeningen bij de depots, bij de garnizoens- en veldbataljons. Herziening der exercitie-reglementen, van het voorschrift betreffende de schietoefeningen, het tirilleeren enz.

Wederoprichting van een infanterie-schietschool, en — *last not least* — herziening van de verdere militaire en wetenschappelijke opleiding van den infanterie-officier en de vorming tot hoofdofficier!

Wegens het groote belang van elk dezer onderwerpen, zou eigenlijk bij ieder nader afzonderlijk moeten worden stilgestaan; plaatsruimte en tijd ontbreken hiertoe echter.

(1) Zie omtrent de verdere reorganisatie het bovenaangehaalde artikel: »De tegenwoordige positie van den officier der infanterie in Indië». Het 2de Bureau der tegenwoordige 11de Afdeling — sedert de oprichting van den Generaal Staf overbodig — te laten vervallen. Het werk *personeel* van het leger over al de afdelingen van het Departement van Oorlog te verdeelen. Het stamboekbeheer bij het Kabinet van den Legercommandant, herdoopt in een afdeling Secretariaat.

Evenzoo voor de cavalerie onder eigen commandant — Chef van het wapen der cavalerie — een nieuwe afdeling aan het Departement van Oorlog.

(2) De betrekking van Commandant der infanterie te Willem I — een sinecure en tevens nog belemmering voor de zelfstandigheid der troepen aldaar — zou dan kunnen vervallen.

3°. *Legersterkte en Organisatie.*

»De sterkte van het leger is zeer stellig onvoldoende. Reeds in gewone omstandigheden is het behoorlijk bezetten van het reusachtige en zeer verspreide grondgebied der Oost-Indische bezittingen niet dan met groote moeite en veel beleid mogelijk. De vroegere oorlogen op Palembang, op Sumatra's Westkust, in Bandjermassin, op Bali, Boni en elders, maar vooral de Atjeh-oorlog, die na 10 jaren duur, nog door geen bevredigenden staat van rust gevolgd is, hebben overtuigend aangetoond, dat het Nederl. Indische leger geen voldoende sterkte bezit. Expeditiën op groote schaal, zooals die welke in de straks genoemde oorlogen optraden, vereischen een inspanning, waarvoor het numeriek van het leger niet in staat is».

Aldus BRUTUS.

We zullen hierbij langer moeten stilstaan.

Om over het al of niet voldoende te oordeelen, moet men eerst de taak van het leger weten.

Bij de legerorganisatie van 1853 werd die als volgt omschreven: »Verdediging van een gedeelte van Indië tegen een buitenlandschen vijand en offensieve optreding tegen Inlandsche vijanden».

Hiervoor werden in 1853 noodig geoordeeld ruim 41.000 man zonder de officieren. (Zie later.)

Thans, terwijl het grondgebied in Indië sedert met \pm 4000 □ Geogr. mijlen is uitgebreid, terwijl de moeilijkheden tot het zenden van expeditiën over zee door de stoomvaart, de opening van het Kanaal van Suez enz. zeker alles behalve zijn verminderd, bedraagt de legersterkte ruim 34.000 (1) man of 7000 man minder dan in 1853 voor die taak werd noodig geoordeeld.

Gelukkig echter behoeft men zich over een buitenlandschen vijand niet meer ongerust te maken en behoeft met het oog op een Inlandschen vijand geen organisatie ingericht te zijn op dergelijke buitengewone omstandigheden als de 10-jarige Atjeh oorlog!

Aldus de ex-Ministers VAN GOLTSTEIN (2) en DE WAAL (3).

(1) Sterkte op 31 December 1882 (zonder de officieren). Zie Kol. Verl. 1883/84.

Aan combattanten en noncombattanten	29089	
waarbij een hulptroepen		
Pradjoerits.....	2039	} 5778
Legioenen Vorstenlanden.	1244	
Barisan Madoera.....	1898	
Lijfwachten Dragonders..	47	
Te zamen		34368 man.

(2) Bij de behandeling der Indische begroting voor 1881 zeide tuch deze Minister (Handelingen der Staten-Generaal): »van al die plannen van het overbrengen van den zetel van het bestuur, het aanleggen van fortificatiën ter verdediging tegen een mogelijken Europeeschen inval, verwacht ik geen wezenlijk heil», enz.

En een voormalig ministerieel blad (het Tijdschrift voor Nederl. India) van 1879: »de buitenlandsche vijand moest al lang in Indo-Nederlandsche vertoogen uitgediend hebben. Hij behoort tot de oude mythen der koloniale politiek. Hij kan gerust als zoodanig in een onzer musea opgeborgen worden!»

(3) E. DE WAAL, Onze Indische financiën II en III. Volgens dezen Oud-Minister van Kol-

Ons echter die minder optimist zijn, die den buitenlandschen vijand nog niet als een antiquiteit beschouwen (1); die boven een vrijzinnige handelspolitiek in een krachtig leger den hechtsten steun van ons gezag in het Oosten vinden; die in oorlogen en expeditiën den *normalen* toestand van het Indische leger zien; — ons echter komt de tegenwoordige toestand van machteloosheid en inertie hoogst treurig voor.

Of getuigt het niet van machteloosheid en inertie, wanneer we zien hoe reeds 14 jaar geleden de toenmalige Minister DE WAAL aan de Volksvertegenwoordiging het uitzicht opende dat het defensie-stelsel van Nederlandsch Indië spoedig geregeld zou worden, terwijl we tot heden toe geen stap daartoe verder zijn (2), bij de Regeering zelfs het geloof aan de mogelijkheid verdwenen is, en bij de Volksvertegenwoordiging geen enkele stem tot nakoming dezer belofte opgaat, ja men zou zelfs zeggen, angstvallig vermeden wordt?

Of getuigt het niet van een verregaand gevoel van machteloosheid en moedeloosheid, wanneer we tot zelfs in 's lands vergaderzaal de kreet „retireeren“, „terugtrekken uit Atjeh“ hooren opgaan? Terugtrekken uit een landje nog niet ter grootte van onze kleinste provincie, waar wij eenmaal in de dagen onzer kracht koninkrijken en keizerrijken deden ineenstorten en op de bouwvallen ons onmetelijk gebied stichtten! Voorwaar in deze tijden mochten de woorden van JAN PIETERSZON KOEN wel eens meer in herrinering komen, „dat men veel ten goede kan uitrichten met wat doorzetten en wat courage“ (3).

Het schijnt echter dat tegenwoordig de hoogste staatsmanswijsheid alléén het aan den gang houden van de zaken beoogt. *Après nous le déluge!*

niën, kan op een oorlog als de Atjehsche nimmer de organisatie van een leger of vloot berekend zijn. Die oorlog is een tijdelijke verstoring, een buitengewone omstandigheid waarop geen geregelde organisatie kan gebaseerd worden.

Ongelukkig duurt die tijdelijke verstoring van 10 jaar — en wie weet nog hoeveel langer — wel een klein beetje te lang. En ongelukkig zijn die tijdelijke verstoringen regel in Indië. Of behoorden na 1815 de expeditie naar Celebes, de 5-jarige Java-oorlog, de 19-jarige Padri-oorlog, de 3de Baliische expeditie, de beide Bonische, de opstand in de Zuider- en Ooster-Afdeeling van Borneo, de expeditie naar de Lampongsche districten enz. enz. niet daartoe?

(1) Toen in 1870 voor Nederland gevaar dreigde, scheen een buitenlandsche vijand voor Indië nog zoo onmogelijk niet. Er heerschte daar toen aanvankelijk vrij wel eenige zenuwachtige agitatie. En zelfs de Minister DE WAAL scheen toen wel aan de mogelijkheid te gelooven, toen Z.E. aan den Gouverneur-Generaal MIJER schreef: „als de vijand meester van het moederland, hij is 't nog niet van de kolonie. De landvoogd aldaar het bezwijken van het moederland vernemen, moet dit beschouwen als tijdelijk veroverd, tijdelijk onderdrukt, den overweldiger dus als vijand. Hij moet de kolonie behouden in naam des Konings, die zijn recht niet heeft afgestaan, voor 't moederland, totdat het zich weder oprichte“ enz.

(2) 't Is waar eenige jaren geleden werd — om iets te doen — een Commissie benoemd. De Kapitein van den Generalen Staf SWART doorreisde eerst onder den Luit.-Kolonel GEY VAN PITRUIS Java's Oosthoek, daarna in gezelschap van den Kapitein POMPE VAN MEERDENVOORT. Midden Java, eindelijk met den Majoor DEUKERHOFF West Java. Sedert liep die commissie af, en het rapport en het resultaat? Vermoedelijk als dat van zoovele commissiën voor en na deze.

(3) Lezing van den Majoor der genie KIZLETRA in het Indisch Genootschap 7 November 1883.

Aan den eenen kant gedreven door een belachelijke vrees voor een onafhankelijkheidsverklaring van Indië, aan den anderen kant met echte struisvogelpolitiek het werkelijke gevaar niet willende zien dat onze koloniën bedreigt, tracht men stelselmatig Indië in alles van het moederland afhankelijk te houden en verwaarloost men de defensie naar buiten.

Maar als eenmaal die mummie uit onze musea opdoemt, als een krachtige natie begeerig naar dat nog steeds rijke maar ontzenuwde land, begeerig naar zijn schoone bezittingen, den parel van het Oosten, dan zal Nederland het zich te laat berouwen, de defensie van Indië verwaarloosd te hebben, het de middelen onthouden te hebben zichzelf te kunnen helpen, — geen staatsman bezeten te hebben die het „gouverner c'est prévoir" had weten te betrachten!

(Wordt vervolgd.)

Library
of the
University of
Cambridge

Library
of the
University of
Cambridge

Library
of the
University of
Cambridge

Fig. 1. (Vuurmondplanchet.)

Schaal der kaart:

($\frac{1}{25000}$).

Fig. 2.

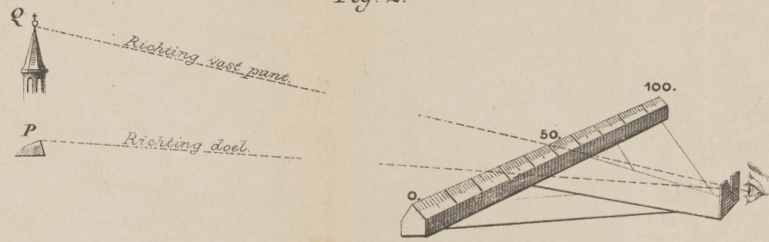

Fig. 6. (50).

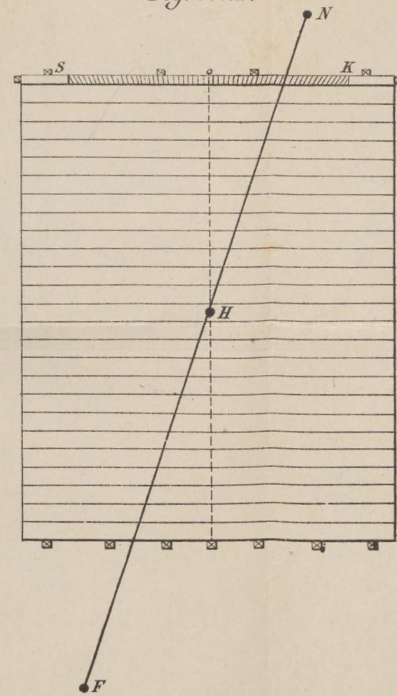

Fig. 4
Plaatsbepaler. (†)

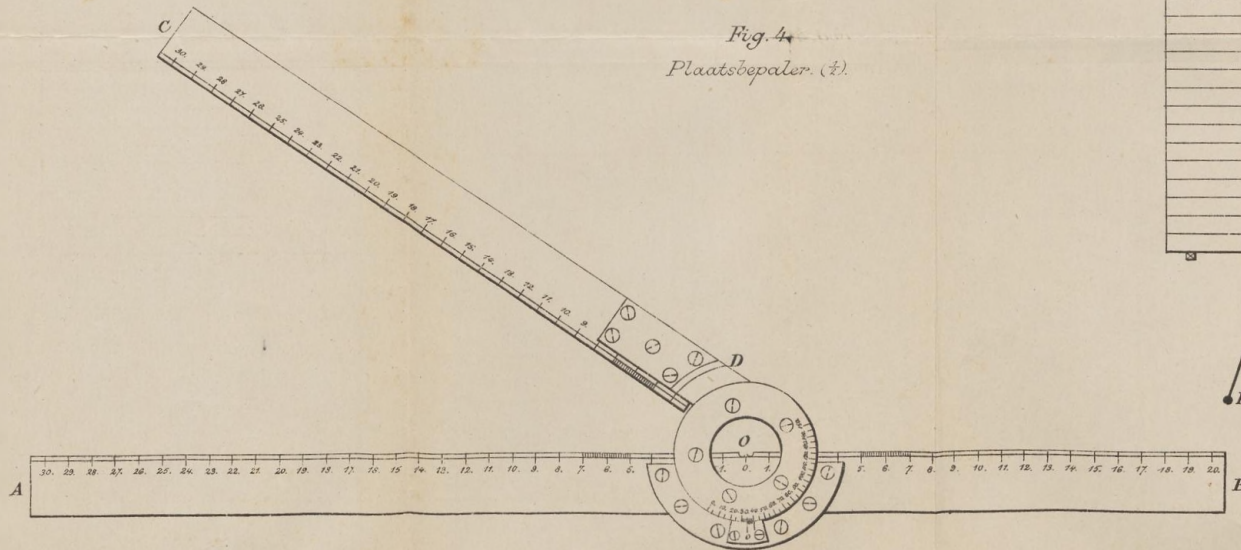

Fig. 3.
Transporteur (†)

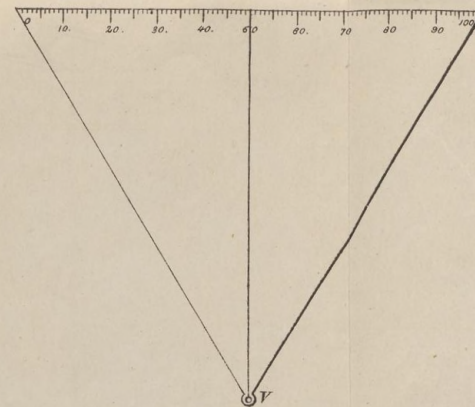
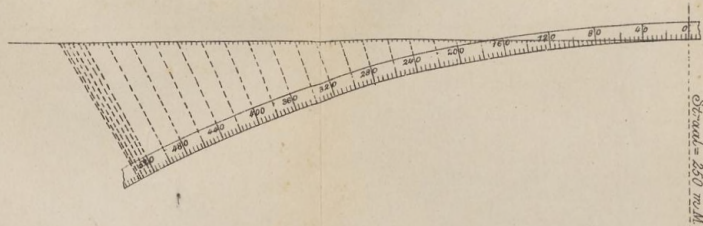

Fig. 5. (†)

Library
of the
University of
Michigan

Library
of the
University of
Michigan

Library
of the
University of
Michigan

REGELING VAN HET VUUR MET VESTINGGESCHUT UIT VASTE POSITIËN.

(Met schetsen op Pl. 4 en 5.)

Om uit eenig gedeelte eener stelling, b. v. der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, het vuur van eenige forten, tusschen- of nevenbatterijen op eenig terreingedeelte of op eenig punt van het terrein te brengen, moet in de eerste plaats bepaald worden de ligging van het te beschieten punt op de kaart; in de tweede plaats moet die ligging medegedeeld worden aan de commandanten der forten, batterijen of geschutsopstellingen; in de derde plaats behooren laatstgenoemden die ligging op te geven aan de verschillende stukcommandanten, die de vuurmonden direct of indirect in de gewilde richting moeten kunnen stellen.

Om te allen tijde het vuur van een zoo groot mogelijk aantal stukken op een bepaald punt te kunnen brengen, moet zulks in vreedstijd voorbereid zijn, ten einde zowel met directe als indirecte richting in den kortst mogelijken tijd het vuur te kunnen openen. Berekeningen van elken aard, hoe schijnbaar eenvoudig ook, moeten bij het in de richting brengen der stukken worden vermeden; anders zijn vergissingen niet te voorkomen.

Te dezen opzichte is hier te lande betrekkelijk nog zeer weinig voorbereid; niettegenstaande een voorbereiding van dergelijken aard in elk geval eenigen tijd zal vereischen en vooraf beproefd dient te worden. Naar aanleiding van de in Frankrijk ingevoerde methode van den Kapitein PERRUCHON betreffende de: »Organisation et exécution du tir dans les places" wordt het volgende ontwerp, om in die bij ons te lande bestaande leemte te voorzien, ter beoordeeling aan de lezers van dit Tijdschrift aangehoden.

In de eerste plaats moet, zooals gezegd is, de ligging van het te beschieten punt op de kaart worden bepaald. Is dit geschied, dat ziet de groepscommandant of de artillerie-officier, die met de regeling van het vuur in de groep is belast, welke forten, batterijen of geschutsopstellingen dat punt onder vuur kunnen nemen en geeft daartoe dan verder de noodige bevelen. De groepscommandant is daartoe voorzien van een kaart op de schaal van 1:10000 (de zwartdruk van de chromo-topographische of zoogenaamde strookkaart)

waarop met verschillende kleuren de terreinsectoren zijn aangegeven die door de verschillende forten, batterijen en geschutopstellingen onder vuur kunnen worden genomen. Op die kaart zijn tevens de verschillende observatieposten in de forten en in het tusschen- en voorgelegen terrein aangegeven, waaruit de te beschieten doelen worden waargenomen.

Het is noodzakelijk, minstens uit twee punten den hoek te meten waaronder het te beschieten doel ten opzichte van een bepaalde lijn zichtbaar is. Stel dat in fig. 1 het punt P zoowel uit U als uit M, doch b. v. niet uit W zichtbaar is, en dat de groepscommandant te G het vuur op P wil doen openen, ook zoo mogelijk met de te W in batterij staande vuurmonden, dan wordt in U de hoek PUM en in M de hoek PMU gemeten en beide hoeken naar het bureau G van den groepscommandant telegraphisch of telephonisch overgeseind. De groepscommandant brengt nu op zijn kaart, door middel van een transporteur of wel met behulp van den later te beschrijven plaatsbepaler, de richtingen UP en MP over en verkrijgt zoo het punt P, dat blijkbaar ook onder het vuurbereik van het fort W ligt.

Daar men in het gebruik van hoekmeetinstrumenten (theodelieten, sextanten enz.) bijzonder geoefend dient te zijn en men ook niet steeds over een zoo groot aantal dier instrumenten te beschikken heeft om elke observatiepost, ook in het voorterrein, er van te voorzien, zoo verdient het wellicht aanbeveling het volgende zeer eenvoudige werktuig, dat in Frankrijk tot het meten der hoeken voor dit doel wordt gebezigd, ook hier te lande in beproeving te geven. Bij de beoordeeling van dit werktuig, evenals van de geheele methode tot regeling van het vuur en het in de richting brengen der vuurmonden, verlieze men niet uit het oog, dat het hier op geen wiskundige nauwkeurigheid aankomt. Het is er alleen om te doen, de richting en de elevatie voor het eerste schot uit de vuurmonden vast te stellen; door waarneming der schoten moet men beide later verbeteren. Kan men de schoten niet waarnemen, dan is een richting en elevatie, die ongeveer juist zijn, voldoende, want dan is het er slechts om te doen een zekere terreinstrook door artillerie-vuur onveilig te maken.

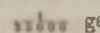
Elke observatiepost wordt voorzien van een houten gelijkzijdigen richtdriehoek (fig. 2), waarvan de basis, lang 1 M., op de achterbovenzijde een metalen bekleeding heeft, verdeeld in 100 deelen (elk deel dus groot: 1 cM.) en wel met de verdeeling 50 in het midden, zoodanig dat de lijn die door de vizierkeep en de verdeeling 50 gaat, loodrecht op de basis staat. De waarnemer in den observatiepost, b. v. te U (fig. 1), legt den driehoek horizontaal, met de lijn die door de vizierkeep en over de verdeeling 50 gaat, gericht op een vooraf bepaald vast punt Q in het terrein (kerktoren, molen, fabriek-schoorsteen, enz.); dit punt Q is op de kaart van den groepscommandant of leider van het vuur aangegeven en met de standplaats U van den waarnemer door een rechte lijn vereenigd. De waarnemer ziet nu door de vizierkeep naar het te bevuren punt P en leest het cijfer van de verdeelstreep (25)

af waarover die richting loopt (1). De groepscommandant ontvangt nu langs telegraphischen of telephonischen weg mededeeling van dat cijfer (25), neemt een gelijkzijdigen zinken transporteur (fig. 3) plaatst die met de opening V op de kaart boven de standplaats U van den waarnemer en met de lijn V—50 op de lijn welke die standplaats met het vaste punt Q vereenigt; hij geeft nu bij de geseinde verdeelstreep (25) een potloodmerk en vereenigt dat merk met het punt U. Als hij op die wijze van twee waarnemers de richting waarin het doel zich bevindt heeft verkregen, is door de snijding dier beide richtingen het punt P op de kaart bekend.

De groepscommandant in G moet nu aan den fortcommandant te W de ligging van het punt P overseinen met het bevel er bij om op dat punt het vuur te openen. Hiertoe is sinds eenige jaren bij de fort oefeningen in gebruik een plaatsbepaler (fig. 4), vervaardigd volgens de denkbeelden van den Kolonelingenieur J. H. KROMHOUT. In plaats van de kaart in ruiten te verdeelen en aan den fortcommandant in W op te geven in welke ruit het punt P ligt, worden hem uit G de poolcoördinaten van het punt P ten opzichte van een vooraf bepaalde, of wel voor elke waarneming te kiezen basis overgeseind.

De plaatsbepaler van messing, bestaat uit twee linialen AB en CD die zoodanig met elkander zijn verbonden dat ze om het punt O kunnen draaien en hunne onderkanten in hetzelfde vlak zijn gelegen. Op elk der linialen is een verdeling in centimeters en millimeters aangebracht rekenende van het punt O. Aan de liniaal CD is een ring bevestigd, die op zijn buitenomtrek een verdeling in graden heeft en met een ringvormigen tap draait in een ring van de liniaal AB; het middelpunt der ringen is het draaipunt O der linialen. Op de liniaal AB is een blokje aangebracht waarvan de bovenkant in hetzelfde vlak ligt als de bovenzijde van den verdeelden cirkelrand. Op dat blokje is een nonius, waarvan 6 deelen met 5 graden overeenkomen, zoodat de hoek die de eene liniaal met de andere maakt, tot in 10 minuten nauwkeurig kan worden afgelezen.

Wordt nu door den groepscommandant uit G naar W geseind: »Vuur brengen op P, basis UM, $41\frac{1}{8}$ graad, 69 millimeter», dan legt de fortcommandant in W, evenals zulks de groepscommandant in G heeft gedaan, den plaatsbepaler met het punt O in U (het eerstgenoemde punt van de basis) en met het been AB langs de lijn UM, draait het andere been CD tot dat dit een hoek van $41\frac{1}{8}$ graad met AB maakt en geeft bij de verdeling 69 een potloodmerk op de kaart; dit potloodmerk geeft nu het punt P aan.

De fortcommandant in W heeft klaarblijkelijk eenzelfde kaart (zwartdruk strookkaart) op gebruikt als de groepscommandant; op zijn kaart

(1) Men kan ook over de basis een metalen schuifje met verticale naald heen en weder doen bewegen en aldus de richting van het punt P bepalen.

staan achter met lijnen van verschillende kleur de schootsvelden der vuurmonden van het fort W aangegeven. Stel dat uit die overzichtskaart blijkt dat o. a. het kanon van 12 cM. L. A.: E op de rechterface van het linkerfrontbastion het punt P onder vuur kan nemen en wel, om den grooten afstand, alleen met granaten.

In de derde plaats moet nu aan den stukscommandant van E het bevel worden gegeven om het punt P met granaten onder vuur te nemen. Op het bureel van den fortcommandant liggen daartoe de zogenaamde vuurmondplanchetten; dit zijn (zie fig. 1, dat een vuurmondplanchet voorstelt) deelen van den zwartdruk der strookkaart die het geheele schootsveld van den vuurmond bevatten en op zink zijn geplakt; elk planchet is in een doos met deksel geborgen. Op het vuurmondplanchet is in rood de verlengde as der bedding getrokken en uit de standplaats E van den vuurmond met een straal van 250 mM. een cirkelboog beschreven van ter weerszijden ongeveer 35° (het schootsveld van den vuurmond). Op dien cirkelboog zijn de tangenten der hoeken in duizendste deelen van den straal aangebracht op de wijze zooals fig. 5 zulks duidelijk maakt. Daar de straal 250 mM. is, zoo is elke verdeeling (op de rechte lijn groot 1 mM.) gelijk 4 duizendste deelen; het nulpunt der verdeeling ligt in de verlengde as der bedding. Deze boog met de verdelingen en de cijfers worden in rood op het vuurmondplanchet getrokken.

In het punt E van het vuurmondplanchet bevindt zich een gat van kleine middellijn waarin de verticale spil van de koperen of zinken richtingsliniaal R L draait; de gedaante van die liniaal is uit de figuur te zien. Aan de rechterzijde der liniaal zijn de afstanden tot het draaipunt E in meters aangegeven; die rechterzijde vormt een gebogen lijn om de normale correctie voor de derivatie tegelijk in rekening te brengen. Met behulp van den schootstafel wordt die lijn gemakkelijk geconstrueerd door de normale derivatie in meters op de verschillende afstanden uit te zetten loodrecht op en rechts van de lijn, die het draaipunt E van de richtingsliniaal met de punt van de pijl, die aan het uiteinde van de liniaal de richting aanwijst, vereenigt.

Op dit vuurmondplanchet brengt de fortcommandant met zacht potlood van zijn eigen kaart de ligging van het punt P over, trekt om de aandacht daarop te vestigen er een potloodcirkeltje om heen en zet er G of GKT bij, al naarmate het vuur met granaten of granaatkartelsen moet worden geopend.

De stukscommandant ontvangt zijn vuurmondplanchet, draait de richtingsliniaal met de rechterzijde boven het punt P, leest den afstand EP (3400 M.) af en kent dus uit de schootstafel de te geven elevatie en c. q. de tempeering. Het uiteinde der pijl geeft hem tevens de richting aan (174° rechts) waarin de as van den vuurmond ten opzichte van de as van de bedding moet worden gebracht om — de normale derivatie in rekening gebracht — in de richting van het punt P te zijn geplaatst.

Om den vuurmond in de gewilde richting te kunnen stellen is op de stootplank of op den stootbalk der bedding een zinken strook SK (fig. 6) bevestigd, waarop de tangen der hoeken in duizendste deelen van een straal van b. v. 2,5 M. voorkomen. Die strook SK moet met het midden of nulpunt in de as van de bedding worden geplaatst, terwijl op den afstand van de straal (2,5 M.) van die strook eveneens in de as van de bedding een draadnagel H wordt geslagen, zoodanig dat de kop 1 à 2 cM. boven de bedding uitkomt. De rib of beddingplank waarin die draadnagel komt, wordt op de onderliggers vastgespijkerd en eveneens de stootplank of stootbalk, waarop de zinken reep, tegen uitwijken in elke richting beveiligd. Het is geraden de as der bedding door twee geheel in den grond geslagen piketten, met kruissnede op den kop, te bepalen, om, als de bedding vernield wordt of opnieuw gelegd moet worden, die as terug te kunnen vinden.

Om nu den vuurmond in de richting EP van fig. 1 te plaatsen wordt (zie fig. 6) een koperdraad, in 't midden en aan beide einden van een oog voorzien, met het middelste oog om den draadnagel H gelegd, met het eene uiteinde over de verdeling (174‰ rechts) van de zinken strook, overeenkomende met de aanwijzing van de pijl op de richtingsliniaal, en aldus met een ijzeren pin N, door het oog aan het uiteinde, in den grond of in de borstwering vastgezet. Het achterste deel van den koperdraad wordt nu in de richting van het voorste gestrekt en achter de bedding met een ijzeren pin F eveneens vastgezet. De vuurmond wordt nu zoodanig boven den koperdraad geplaatst dat eenzelfde getal der beide richtschalen boven dien draad komt; alsdan staat de vuurmond in de gewilde richting.

Zooals bekend is gaan de verdeelingen der richtschalen bij de kanonnen van 15 cM. L. en 12 cM. L. A. tot 110‰, bij die van 12 cM. K. A. op de H. affuit tot 120‰ en op de houten affuit tot 140‰. Wijst de richtingsliniaal van het vuurmondplanchet een getal aan, gelijk of kleiner dan de bovenstaande, dan behoeft de koperdraad niet te worden gespannen, doch heeft men slechts te zorgen dat het verschil der beide richtschalen ten opzichte van de as der bedding even groot is als het getal door de pijl van de richtingsliniaal aangegeven. De voorste richtschaal moet daarbij minder (of meer) dan de achterste aanwijzen als het doel links (of rechts) van de verlengde as der bedding is gelegen.

Wellicht geven de fortoefeningen, dit jaar te houden, wel de gelegenheid de hierboven beschreven wijze van regeling van het vuur uit vaste positiën aan een voorloopige proef te onderwerpen. De methode is theoretisch zoo eenvoudig dat de goede uitslag van een dergelijke proefneming haast niet valt te betwijfelen.

BESCHOUWING VAN EENE VLUCHTIGE AANKONDIGING EENER BROCHURE OVER DESERTIE.

In de 3de aflevering van *De Militaire Gids* van 1884 geeft de hoogleeraar H. VAN DER HOEVEN in een brief aan de Redactie te kennen, dat hij geen gebruik zal maken van de in dat tijdschrift te zijner beschikking gestelde ruimte, om op mijn *Antwoord* (1) te repliceren.

Niettemin schijnt Zijn Hooggeleerde de gelegenheid niet te hebben willen laten voorbijgaan om in twee alinea's een denkbeeld te geven van het allooder door mij aangevoerde bewijzen".

IN DIE TWEE ALINEA'S WORDT VAN GEEN MIJNER DAARIN BEHANDELDE BEWIJZEN EENE JUISTE VOORSTELLING GEGEVEN.

Ik heb mijn *Antwoord*, waarin ik het betoog van den heer v. d. H. (2) op den voet volgde, verdeeld in drie hoofddeelen.

In het eerste gedeelte (bladz. 5—28) haalde ik bewijzen aan voor de betekenis, de omschrijving, de definitie van het woord desertie, zooals die is opgevat door onze oude rechtsleeraars en in de reglementen vóór 1799; en ik voegde daaraan toe eenige aanhalingen (bladz. 28—31), waaruit de betekenis van dat woord kon blijken volgens de opvatting van den laatsten tijd, tot 1882 toe.

In het tweede gedeelte (bladz. 31—51) behandelde ik de wettelijke voorschriften van het Reglement van 1799, onze vorige militaire strafwet.

In het derde gedeelte (bladz. 51—83) werden de wettelijke voorschriften van ons tegenwoordig nog geldend recht besproken.

De heer v. d. H. nu heeft kunnen goedvinden, tweemaal (aan het begin en aan het slot der 1ste alinea) tegenover elkander te stellen zinsneden uit het eerste en wetsbepalingen uit het derde gedeelte, door welke aanenrijging het Zijn Hooggeleerde natuurlijk niet moeilijk kon vallen, het te doen voorkomen, alsof mijne bewijzen van slecht allooder waren.

(1) *Desertie*, *Antwoord op de critiek van den Hoogleeraar H. VAN DER HOEVEN*, in *De Militaire Gids*, 1883, N°. 6, Breda, BROESS & COMP., 1884.

(2) *De Militaire Gids*, 1883, N°. 6, bladz. 321—360.

Waar ik vónder meer eene bloemlezing van omschrijvingen van desertie voorlegde, voorkomende in dictionnaires enz. van 1865 en later" zocht ik NIET naar de interpretatie van art. 157 C. W. L. Dit laatste deed ik op bladz. 53—58 van mijn Antwoord.

Die beide woortjes »vónder meer" naast »de dictionnaires enz. van 1865 en later" geven zoo ten volle aan, hoezeer het den hoogleeraar ernst is geweest, de waarheid en niets dan de waarheid voor te dragen. Ik gaf inderdaad meer. Laat mij hier voor hen, die mijn Antwoord niet lazen, even meedeelen, dat ik, om de historische beteekenis van het woord *desertie* na te sporen (1), ook aanhalingen gaf uit Schrijvers van 1675, 1716, 1726, 1731 en 1769 en uit reglementen van 1681 en 1772.

Waar ik het beroep wraakte op voorschriften van 1770 en 1774, door den heer v. D. H. aangehaald (2), gaf ik niet te kennen, dat daarmede niet te bewijzen zou zijn, dat vóór 1799 voor deserteurs *werden gehouden* zij, die zich verder dan één uur gaans van hun garnizoen verwijderden; want ik gaf zelf in mijn antwoord aan, dat VOET, BOOMBOUEN en VAN HASSELT ook die leer verkondigden (3); maar ik wraakte dat beroep als bewijs, dat verwijdering op meer dan één uur afstands vóór 1799 desertie *was* (4), dat zulks de beteekenis, de omschrijving, de definitie van desertie zou zijn. Op diezelfde verwarring van begrip heeft de heer v. n. H. gemeend mij te moeten wijzen (5). Door die wraking, in het eerste gedeelte van mijn Antwoord behandeld, weder te stellen tegenover het voorschrift van art. 157 C. W. L., welks bespreking in het derde gedeelte voorkomt, wordt daarvan een onjuist denkbeeld gegeven.

Indien ik met BESCHERELLE's definitie van *désertion*: »Abandon du poste ou la loi ordonne de rester" een bewijs had willen geven, dat »het woord desertie nooit anders beteekend heeft, dan het zich voorgoed onttrekken aan den dienst" zou men gerust kunnen zeggen, dat ik geen woord van de Fransche taal verstond; maar de heer v. n. H., de woorden in toepassing brengende »geef mij van iemand twee regels schrift en ik zal hem laten hangen" geeft hier een stukje van een aanhaling. Ik zal haar hier in haar geheel herhalen, opdat ieder kunne oordeelen. Uit BESCHERELLE haalde ik aan: *Déserteur*. Se dit en particulier des soldats qui abandonnent le service militaire sans congé.

Déserteur (du lat. desertor, même signif.). Soldat qui a déserté son drapeau, qui a quitté, abandonné le service militaire sans congé.

Désertion (du lat. desertio, même signif.). Action de déserteur, abandon du service militaire sans congé. Abandon du poste ou la loi ordonne de rester.

(1) *De Militaire Gids*, 1889, N°. 6, bladz. 323, regel 7 v. o.

(2) *Idem*, bladz. 329.

(3) *Desertie*, Antwoord, bladz. 29, 23 en 24.

(4) *Idem*, bladz. 7 en 8.

(5) *De Militaire Gids*, 1883, N°. 6, bladz. 334.

Wat zou de heer v. D. H. gezegd hebben, indien ik die laatste woorden had weggelaten en hij, BESCHERELLE raadplegende, die had gevonden? Terecht zou mij dan GROVE ONEERLIJKHEID in het doen van aanhalingen kunnen verweten zijn. Ik heb ze eenvoudig mede opgenomen, zooals ze daar stonden, wel zooveel begrip aan de lezers van mijn Antwoord toerekenende, dat zij evenals ik zouden begrijpen, dat die woorden geen steun waren voor mijn beweren.

In de tweede alinea wordt door den heer v. D. H., ook geheel ten onrechte, beweerd, dat de door mij op bladz. 47 en 48 van mijn Antwoord aangehaalde vonnissen van 3 en 14 November 1814 ook al mijn systeem moeten komen bevestigen". Ik stelde ze eenvoudig tegenover die, welke door den hoogleeraar waren aangehaald als voorbeelden dat »in geen enkel der krijgsvonnissen, gewezen in het begin dezer eeuw, wordt onderzocht, of de beklagde het voornemen had den dienst voorgoed te verlaten, hetgeen toch noodig zou geweest zijn, als de algemeene omschrijving van desertie uit het Regl. van 1799 ware opgevat in den zin, dien de heer K. B. er aan hecht" (1).

Uit de door mij gegeven vonnissen blijkt, dat in 1814 wél naar de intentie werd onderzoek gedaan en daarvoor alleen moesten ze dienen. Dat ik in die jurisprudentie volstrekt geen algeheele bevestiging van »mijn systeem" zocht, mag blijken uit de inleidende woorden: »Ik zal hier twee vonnissen tegenoverstellen, die blijk geven van de toepassing van het Regl. 1799 in 1814; het eerste is nagenoeg geheel naar mijne opvatting; uit het tweede blijkt, dat men wel naar de intentie onderzoek deed, doch dat men, zoo noodig, de toepassing der meening van den heer v. D. H. meende te mogen volgen"; terwijl ik aan het slot dier beide vonnissen — naar het mij voorkomt — zoo onpartijdig mogelijk schreef: »Ik heb intusschen ook vonnissen onder de oogen gehad, waarin geheel het gevoelen van den heer v. D. H. gehuldigd werd".

Over de hoofdzaken van mijn betoog, over de aanhalingen en beschouwingen, waarin ik aantoonde, dat de heer v. D. H. in zijn opvatting van de omschrijving van het woord desertie in het Regl. van 1799 onder de autoriteiten alleen staat (bladz. 44—46), dat met zijn opvatting de bepalingen van dat Reglement onzinnig zijn te noemen (bladz. 41—43), dat Zijn Hooggeleerde evenzeer alleen staat in zijn uitlegging van art. 157 C. W. L. (bladz. 55—58), alléén, zelfs tegenover Mr. POLS, die op andere gronden de jurisprudentie verdedigt, alléén, zelfs somtijds tegenover de jurisprudentie — daarover wordt een bescheiden stilzwijgen in acht genomen; *et pour cause*, want dat is niet te weerleggen en daarmee is het grootste bewijs gegeven, dat alle *ex cathedra* gegeven uitspraken niets beteekenen.

Waar de verdediger der jurisprudentie, alleen het volle gewicht zijner autoriteit in de schaal werpende, op deze wijze tracht de bestrijding als niet

(1) *De Militaire Gids*, 1883, N°. 6, bladz. 333.

gerechtvaardigd voor te stellen, daar verlevendigt bij mij de hoop, dat men zal gaan inzien, dat die bestrijding op vaste grondslagen rust.

Liever had ik op dit schrijven niet geantwoord, want de polemiek dreigt te ontwaarden in personaliteiten en op dat terrein gevoel ik mij niet thuis. Ik heb argumenten tegenover argumenten gesteld, zonder in beschouwingen te treden over de personen, die mijn gevoelens hebben bestreden. Waar de door mij aangevoerde gronden echter in een verkeerd daglicht geplaatst werden, meende ik, in het belang der zaak, de militaire rechters daarop opmerkzaam te moeten maken en om dit zoo spoedig mogelijk te kunnen doen, verzocht ik eenige ruimte in dit tijdschrift aan de Redactie van *De Militaire Spectator*.

Nu ik intusschen opnieuw op het onderwerp ben teruggekomen — hetwelk ik, in het belang van onze ondergeschikten, zal blijven doen totdat men mij met afdoende gronden zal hebben weerlegd — wil ik hier nog iets aan toevoegen, ten einde steeds meerder licht te werpen op den inhoud der quaestieuse artikelen.

Niet met wijziging van beteekenis — heeft de heer v. n. H. gezegd — is art. 157 C. W. L. uit het ontwerp 1808 overgenomen. Den tekst nu van de ontwerpen van 1807 en 1808 bezitten wij in twee talen, in beide als officieel gewaarmerkt; en waar de Hollandsche verschil van gevoelens doet blijven bestaan, kan de heldere Fransche taal misschien duidelijker geacht worden.

De hoogleeraar Mr. G. W. VREEDE deelde in 1842 in zijn Voorrede op de *Ontwerpen van strafwetten en rechtspleging voor het krijgsvolk te lande en te water, vervaardigd onder de regering van Koning LODEWIJK NAPOLEON o. a. mede*: »Dat Concept-Wetboek (1807) is nog heden in *originali* in het Kabinet des Konings, als de Staats-Secretarij vervangen hebbende, in *duplo* voorhanden: — te weten in het Hollandsch en in het Fransch. — Het schijnt, dat men den tekst in de beide talen, als officieel of oorspronkelijk heeft willen waarmerken, *daar de Rapporteurs het geschrift in de beide talen eigenhandig hebben onderteekend* (1) en elk rapport dus een gelijken stempel draagt. . . .

. . . . Al verder is in het Kabinet des Konings, beide in het Hollandsch en Fransch, het vroeger aangehaald verslag van den heer HULTMAN (8 Aug. 1808) in *originali* aanwezig; ook het ontwerp van Crimineel Wetboek (1808) daarbij ingediend, in handschrift”.

Eenige maanden geleden mocht ik 's Konings hoog gewaardeerde toestemming erlangen op mijn verzoek, om op Zijner Majesteit's Kabinet inzage te mogen nemen van de oude bescheiden betreffende onze militaire strafwetten. Aldaar werden mij door de zeer welwillende zorg van den heer Directeur van het Kabinet de officieële stukken in handen gegeven, die de bouwstoffen bevatten voor onze tegenwoordige wetten en die ook grootendeels den heer v. n. H. tot de samenstelling van *Onze militaire strafwetgeving* hebben ge-

(1) Ik cursiveer.

diend; doch mij werd op mijn navraag medegedeeld, dat de ontwerpen van 1807 en 1808 niet meer aldaar berustten, maar vermoedelijk in 's Rijks Archief zouden te vinden zijn.

Zoo was het ook — en nu ik daarvan inzage heb kunnen nemen, acht ik het niet van belang onthloot, ook den Franschen tekst van de artikelen in quaestie (die waarin de definitie van desertie en van poging tot desertie voorkomen) onder de oogen der militaire rechters te brengen.

Onder mededeeling, dat die Fransche tekst mij in mijn opvatting van ons art. 157 C. W. versterkt heeft, volgt hier de inhoud in beide talen.

ONTWERP 1807.

V. 1. Desertie is eene moedwillige verlating van 's Konings dienst, tot welken dienst de Militaire Personen zich, van den hoogsten tot den laagsten toe, in derzelve onderscheidene betrekkingen hebben verbonden.

Est déserteur celui qui abandonne de propos délibéré le service du Roi, auquel tout militaire tant supérieur qu'inférieur, chacun par rapport à soi s'est engagé.

V. 36. Ingeval eenig Officier of Gemeen Militair binnen een half uur van zijn Garnizoen of Kantonement in zijne desertie verhinderd of gestoord wordt, zal het voor eene poging gehouden, maar, zoodra hij zich verder zal hebben verwijderd, zal het voor eene complete desertie worden gehouden.

En cas qu'un sous-officier (1) ou soldat soit empêché d'exécuter son projet de désertion à la distance d'une demie lieue de la Garnison ou cantonnement, il sera réputé d'avoir tenté la désertion; mais en cas qu'il se sera éloigné plus loin, il sera réputé d'avoir exécuté son projet.

ONTWERP 1808.

IV. 1. Desertie is eene ongeoorloofde verlating van 's Konings dienst, tot welken dienst de Militaire Personen zich van den hoogsten tot den laagsten toe, in derzelve onderscheidene betrekkingen hebben verbonden.

La désertion se fait en abandonnant sans autorisation le service du Roi, auquel tout militaire tant Supérieur que subalterne s'est engagé pour autant qu'il leur concerne respectivement.

VI. 23. Ingevalle eenig Militair in tijd van Vrede binnen een half uur van zijn Garnizoen of Kantonement in zijne desertie verhinderd of gestoord wordt, zal het voor eene poging worden gehouden, maar zoodra hij zich verder zal hebben verwijderd, zal het voor eene complete desertie gehouden worden.

Lorsqu'un militaire est empêché d'exécuter la désertion projetée en tems de paix, dans la distance d'une demie lieue de sa garnison ou cantonnement, la désertion ne sera réputée que d'être tentée; si cependant le militaire se sera éloigné plus d'une demie lieue, la désertion sera réputée exécutée effectivement.

(1) Klaarlijkelyk eene schrijffout.

Zouden de woorden *la desertion* in beide zindeelen van dit laatste artikel niet dezelfde beteekenis hebben, evenzeer als de woordjes *het* in de beide zindeelen van den Hollandschen tekst (1)?

G. J. W. KOOLEMANS BEIJENEN.

DE AUTOGRAPHIE VOOR MILITAIR GEBRUIK.

De autographie is een tegenwoordig te algemeen in gebruik zijnd middel tot het vermenigvuldigen van schrijf- en teekenwerk, dan dat wij zouden kunnen veronderstellen, dat er iemand kan zijn, die zulk een werk niet herhaalde malen onder de oogen heeft gehad. Of echter de wijze waarop eenig geschrift langs autographischen weg gereproduceerd wordt ook zoo algemeen bekend is, is een vraag, die zich wel eens bij ons heeft voorgedaan en waarop de ondervinding ons geen bevestigend antwoord heeft gegeven. Toch is niets eenvoudiger dan dat. Bekendheid met de werkwijze en een weinig ondervinding zijn voldoende om spoedig behoorlijk, duidelijk en zeer goed leesbaar werk te leveren en waar veel schrijfwerk (copiewerk) te verrichten valt, zal dadelijk het groote nut van de autographie aan den dag komen.

Bij verschillende gelegenheden is dat reeds ingezien en zoo werd bij de groote manoeuvres bij herhaling gebruik gemaakt van de veldpers der Kon. Mil. Academie. Die pers heeft vaak goede diensten bewezen en het verspreiden van orders, onderstellingen, dispositiën als anderszins op zeer groote schaal gemakkelijk gemaakt en daardoor den goeden gang der zaken niet weinig helpen bevorderen. Het valt echter niet te ontkennen dat het werktuig, hoe nuttig het ook zijn moge, gebreken heeft, die niet gering mogen geschat worden. Het geheel is een vierradig voertuig, dat een bespanning vereischt van twee paarden; het neemt zeer veel ruimte in, is kostbaar en bovendien van verouderde samenstelling. Daardoor voldet het weinig aan de eischen, die men met recht aan een militaire pers zou kunnen stellen en diensgevolge blijft dikwijls de autographie met de pers op den achtergrond.

Geheel anders is dit met de eenvoudige werktuigen, die door den Heer TEILLAC te Parijs worden vervaardigd en bij het Fransche leger zijn ingevoerd. Zij werden het vorige jaar te Amsterdam tentoongesteld en worden in Nederland geleverd door de Heeren VAN DEN HONERT & PUNT, Kalkmarkt 7, Amsterdam.

Eenvoudig van samenstelling, klein van omvang, licht en gemakkelijk verplaatsbaar en zeer juist werkend, verdienen zij voor militair gebruik in

(1) Vergelijk *De Militaire Gids*, 4883, N°. 6, blad. 342 ondsan.

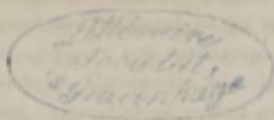
alle opzichten aanbeveling. Ze kunnen op elke tafel geplaatst worden en dus ook op elk bureau worden gebruikt, terwijl het vervoer op een compagnieskar niet moeilijker is, dan dat van een administratiekist of een officierskoffer. De prijs is uiterst gering en staat een algemeene invoering niet in den weg, en wanneer eenmaal de pers aanwezig is, zullen er licht bij een regiment menschen gevonden worden, die daarmede kunnen omgaan.

Het drukken geschiedt op zinkplaten of op steen en is hoogst eenvoudig. Één schrijver en één geoefend drukker kunnen op het dagelijksche rapport alle sergeanten-majoor vervangen en verder voorzien in alle schrijfwerk dat eenigszins snel en algemeen moet verspreid worden.

We gronden onze aanbeveling niet op prospectussen of beschrijvingen van het werktuig, maar op de ondervinding, die wij zelf bij het gebruik van die persen hebben opgedaan en durven daarom met vrijmoedigheid een algemeene invoering aanraden, zoowel bij het leger hier te lande als in Indië.

Breda, Mei 1884.

M. VAN MEURS.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Zoo is dan eindelijk die lang gewachte, veel besproken promotie gekomen. Een schitterend verschieft voor de subalterne officieren is daarmee wel niet geopend, vooral niet voor die der infanterie en artillerie, maar 't is toch een lichtpunt, dat van lieverlede aan het hoofd der wapens en groote lichamen des legers, een stel jeugdiger mannen is gekomen, en wij ons ook in de naaste toekomst van een soortgelijke reserve verzekerd zien. Verblijvend achten wij het optreden daarvan, dewijl tot dusverre die hoogere standpunten meestal door de titularissen dan pas veroverd werden, als men, menschelijkerwijze gedacht, wel moest aannemen, dat het met hen nu wel spoedig „afgeloopen” zou zijn; dat het nog maar om een paar jaren te doen was. Het optreden in die hoogste rangen deed onwillekeurig meestal denken aan de laatste flikkering van een wegstervend bestaan, en op de gelukwenschen bij die bevordering, volgde gewoonlijk spoedig het „requiescat in pace”. Maar nu met die jongere hooften, zult ge zeggen, zal de promotie in de toekomst nog meer versperd zijn; immers dat kortstondig verblijven in de bovenste rangen, was in de laatste jaren nog het eenige, wat zoowat „schot” in de zaak bracht. Hoor eens, *Spectator*, als wij het daarvan alleen moeten hebben — en ge hebt gelijk dat is helaas tegenwoordig zoo — dan is het toch zoo treurig met onze vooruitzichten gesteld, dat wij dat kleine voordeel gaarne prijs geven voor den weldadigen invloed, die op geheel onzen militairen toestand kan worden uitgeoefend, door het toevertrouwen van de belangen daarvan aan dezulken, die lichamelijk en intellectueel, nog de daartoe noodige veerkracht kunnen ontwikkelen. Goel kan het niet werken dat de opperste leiding en het bevel over de groote deelen des legers, ieder oogenblik in andere handen overgaan. Die flinke energieke leiding toch omvat zooveel, waarmede men eerst na zekeren tijd geheel kan vertrouwd zijn. In die hoogere bevelvoering laten zich, in tijden van oorlog, maar zelden de geschikte personen improviseren, en eenige jaren van voorbereiding, zooals de vrede toelaat, zullen voor de meesten wel noodig zijn, om niet tegenover de overstelpende moeilijkheden van den oorlog onthutst te staan. Ik

heb wel eens hooren beweren, dat een der grootste eigenschappen van den genialen Chef van den Duitschen generalen staf in den oorlog van 1870. juist daarin bestond, dat hij bij het uitbreken van dien oorlog, reeds zoovele jaren in die betrekking werkzaam was geweest, het leger, deszelfs krachten en behoeften, en vooral zijn »personen" daardoor door en door kende. Is dat waar, dan moet men zich er in verheugen, jonge, nog krachtige mannen aan het hoofd te zien komen, waarvan het te voorzien is, dat zij ruimte van tijd zullen over hebben, om ten volle met hun veel omvattende taak vertrouwd te raken.

Bekrompen, zelfzuchtig zou het dunkt mij zijn, tegenover dat ontegenzeggelijk voordeel, op de schitterende loopbaan van die enkelen, een afgunstigen blik te werpen; doch zeer zeker steekt, daarbij vergeleken, dubbel leelijk af, de ontmoedigend trage vooruitgang van de massa.

Maar hoe dan daarin verbetering gebracht; hoe gezorgd dat ook de hoofd-officiersrangen bereikbaar worden op een leeftijd, die *meer algemeen*, dan nu het geval kan wezen, waarborgen geeft voor die lichamelijke en intellectueele eigenschappen, die in oorlogstijd in dien rang niet kunnen worden ontheerd; een leeftijd, die nog meebrengt dat men met den lust en de opgewektheid, den jongeren jaren meer eigen, daarin kan optreden, en waardoor die rang den subalternen officieren niet langer als een onbereikbaar ver afgelegen verschiet toeschijnt? Door ruime toepassing van het stelsel van bevordering bij keuze? Neen *Spectator*, reeds in een mijner brieven van het vorig jaar, heb ik u immers breedvoerig uiteengezet waarom die »keuze", in een klein leger, dat geen proeven van buitengewone verdienste, in de werkelijkheid toelaat, mij altijd gevaarlijk toeschijnt; en misschien herinnert ge u nog, hoe ik u daarbij wees op het gevoelen van de meest bevoegde schrijvers, zoo in het Fransche als in het Duitsche leger, — waar dus zoodanige proeven wel te leveren zijn — en die toch tot een uiterst spaarzame toepassing, van de bevordering bij keuze aansporen. Mijns inziens is er in het kleine leger van een land als het onze, dat geen oorlogen zoekt, maar één middel, om in den onmiskienbaar ontmoedigenden toestand, waarin de carrière van de massa der officieren verkeert, een afloende verbetering te brengen, en die tevens het gehalte van het geheel verheffen zou, en dat middel is: verminder toch in Godsnaam, den thans bij de wet gestelden termijn van veertig dienstjaren, voor het verkrijgen van recht op pensioen.

De levenswijze, zeden, gewoonten der hedendaagsche maatschappij voor uwen geest roepende, vraag ik u: hoevelen zijn er, die op den leeftijd van vijftig jaren gekomen, kunnen verklaard worden, nog volkomen te zijn toegerust met de lichamelijke eigenschappen, die van den krijgsman TE VELDE gevorderd worden? Het is wel waar, de ontheringen, die den officier, en de vermoenissen, die den *hoofd-officier* dan worden opgelegd, zijn in *normale gevallen* wel wat minder groot, dan die welke de soldaat te verduren

heeft; maar in veel toestanden toch, moeten zij die grootendeels nog met hem kunnen deelen. En voor den officier treden naast de lichamelijke inspanningen, ook nog de moeilijkheden der bevelvoering dan eerst met al haar overspannenden invloed op.

Uit de omstandigheid dat de meesten onzer, nu, in vollen rustigen vreedstijd, nog niet invalide zijn, en tegen de in der daad al zeer weinig »aanstrengende» diensten nog wel opgewassen, besluite men toch niet te gunstig ook voor de tijden van oorlog. Niet de vrouwen alleen, ook de mannen — vooral die van onzen stand — zijn onderworpen aan een zekere »âge critique», waarin door de meesten, in meer of mindere mate, tol aan de natuur moet betaald worden, en zoo ongemerkt hier en daar kleine averijen aan de machine zich beginnen te openbaren, en die tol staat zowat op drievierde van de gemiddelde baan. De dames lezen onze brieven toch niet *Spectator*, anders zou ik niet zoo uit de school klappen. Maar laten wij er onder ons maar voor uitkomen, op den leeftijd, waarop de meesten onzer tot hoogere bevelvoering komen, zijn velen van de gangbaarheid der machine, onder alle denkbare omstandigheden van den oorlog, zoo heel zeker niet meer. Vermits echter die slijtage nog niet zulke hinderlijke proporties heeft aangenomen, dat ze bepaald ongeschikt maakt voor den dagelijkschen vredesdienst, blijven de min of meer geüvariceerden — uiterlijk volkomen gaaf — meegaan; zooals in ons oude reglement stond: »zoodat zulks algemeen op dezelfde wijze schijnt te geschieden». Maar voor wezenlijk gebruik schuilen er toch zoodoende nog al eens »non valeurs» onder, waarmee breekt de oorlog uit, de staat wel een beetje misrekening gemaakt heeft. Want *Spectator*, belief dit voor oogen te houden — en dit maakt verschil met andere staatsambtenaren — in ons vak worden wij betaald, minder nog om hetgeen wij in vreedstijd presteeren, dan wel voor hetgeen men hoopt, dat wij in oorlogstijd leveren zullen. Onze ijdelheid moet onder deze bekentenis niet gemaakt zijn, want alle bekende militaire wetten, in alle landen, die van dienstplicht, van *weerbare mannen* spreken, gaan wijselijk niet boven die door mij genoemde grens. En met uitzondering misschien van enkelen in de hoogste rangen waarin van den *geest* alleen of grootendeels, en van het *lichaam* veel minder gevorderd wordt, moet toch de *hoofd*-officier, bij troepen te *velde*, nog evengoed weerbaar man geacht worden te zijn, als zijn soldaten.

Men laat den 45-jarigen kapitein, immers nu ook, bij manoeuvres, evengoed als den 20-jarigen boerenjongen, marschen te voet, van 10 en meer uren soms, in de brandende hitte maken. Bij het wapen der infanterie b.v. stijgt de officier, voor zijn dienst, voor het eerst het paard op een leeftijd, waarop eigenlijk ieder ander mensch, die niet zijn gansche leven te paard heeft doorgebracht, en voor wie dus die oefening tweede natuur is geworden, verstandig handelt met er juist af te klimmen. Wellicht verheugen op dit oogenblik al onze in den troep dienende hoofdofficieren zich in het

bezit van de meest robuste gezondheid; ik wil het gaarne aannemen, en verklaar in gemoede, dat mij onder dit schrijven er geen voor den geest zweeft, die ik verdenk van tot die „non-valeurs" te behooren; iets wat trouwens eerst uit de *werkelijkheid* zou moeten blijken. Maar die voor hen gelukkige omstandigheid bewijst niets tegen den algemeenen regel voor de toekomst. De vraag is echter, hoevele uitstekende hoogere aanvoerders worden niet versleten in de subalterne rangen, vóór ze tot bevelvoering komen, alleen omdat er in die subalterne rangen *te veel blijven doordienen*, die hoewel niet volkomen meer voor hooger rang berekend, de anderen, de beteren *ophouden*, omdat ze er niet goedschiks uit *kunnen*, niet *bepaald ongeschikt* zijn geworden, „in en door den dienst", maar toch de ware lust, de veerkracht, het „*feu sacré*" voor ons beroep hebben verloren.

Geloof mij, *Spectator*, de regeering haalt ons met die veertig jaren, het vel over de ooren, en daardoor juist zijn er, die wel genoodzaakt zijn haar te foppen. Zij blijven meeloopen, doen precies hun dienst, verbergen u zorgvuldig kleine gebreken, wanneer ze daarvan geen „in en door den dienst" welen te maken, of wel omdat ze opzien tegen het geknoei, dat daarmee soms moet gepaard gaan: zich ziek melden, non actief worden, laten keuren enz., dat alles met de kans, dat de gebreken eens *niet door* den dienst ontstaan, zouden worden geconstateerd. Velen denken: „och in gewone tijden kan ik nog best mee; mijn garnizoensplaats bevalt mij, en zóó druk is de dienst niet, om het verschil tusschen traktement en pensioen op te offeren". Uit ijdelheidsbevreemding rekken soms ook anderen het, totdat zij minstens dien *hoofdofficiersrang* gehaald hebben. Maar pas op, regeering, ge zult het zien, de aap komt dan pas uit den mouw. Bij de eerste de beste epoque van grootere inspanning, laten ze u in den steek, want in hun intieme wenschen, in hun geest zijn er eigenlijk al lang uit. En door dezulken vast te houden, door uw eindeloozen termijn van dienstjaren, hebt ge de anderen opgehouden, ze laten verslijten, zoodat ge die ook weer pas krijgt, als de beste puntjes er al af zijn. In ieder leger zijn twee categoriën van officieren. De eene helft heeft de betrekking gekozen, zonder nu juist zulk een buitengewone voorliefde daarvoor te hebben, maar ja, ook omdat ze, goed bekeken, vooral in den beginne nog zoo kwaad niet lijkt. Getrouw, intelligent hun dienst doende, en toegerust met de vereischten door de examenprogramma's gesteld, hebt ge daaraan, *voor de subalterne rangen*, al wat ge maar billijkerwijze kunt vergen. Maar daarmeeven staat de categorie diergenen, die met hart en ziel soldaat zijn, soldaat zijn geboren, geen andere loopbaan zouden verkiezen, en niets liever wenschen dan tot hun dood, de uniform te dragen. Ik behoef u niet te zeggen *Spectator*, dat bij *overigens gelijke moeyens*, deze laatsten de stol zijn, waaruit de staat, *bij voorkeur*, zijn hoogere officieren trekken moet. Dat zijn de *blijvers*, die het wel met het vak meenen, die u niet in den steek laten, zoodra gij ze op het

standpunt zult hebben gebracht, waarop anderen denken: »Goddank! ik ben er; nu gaan zien, dat wij er *zin en door* uitkomen».

Welnu, stel die termijn, waarop men zonder knoeierij, met recht op pensioen de gelederen verlaten kan, op twintig of vijf en twintig jaren; en gij zult een geheel anderen toestand zien geboren worden.

Menig officier, die dan op middelbaren leeftijd gekomen, na een kwart eeuw militair te zijn geweest, de tweede helft zijns levens aan een civielen werkkring zou willen wijden, omdat hij, of wel zich lichamelijk zoo geschikt niet meer gevoelt, als op zijn achttiende jaar, of wel de ware militaire liefhebberij niet meer aanwezig is, kan wellicht met eenige voorbereiding nog in de burgermaatschappij zich een tweede carrière maken. Al zijn de zogenaamde »chemins battus», de meeste staatsbetrekkingen voor hem gesloten, hetgeen natuurlijk is; in particuliere, geheel liberale betrekkingen, zullen ze dan nog lang niet de minst geschikten zijn. Hij heeft u het grootste gedeelte van zijn werkzaam leven, trouw en goed als soldaat gediend; billijk is het, dat ge hem, zonder dat hij u daarvoor behoeft te bedriegen, pensioen toekent. Geloof mij, door hem absoluut langer te willen houden, maakt ge slechte rekening; hij meent het toch zoo niet meer met het vak als wel zijn moet. Komaan, een vijf en twintig jaren van nauwgezette plichtsbetrachting, is toch waarlijk al een aardige tijd. Men schijnt dat in andere betrekkingen ten minste te vinden; althans de couranten citeeren dagelijks als een bijzonderheid, dat deze of gene notaris, ontvanger, burgemeester of dominee, het zoolang uitgehouden heeft. Men acht het gewoonlijk noodig, den titularis bij die gelegenheid, met allerlei uiterlijke blijken van waardeering dier volharding op te hemelen. En vergeet daarbij niet, bij ons willen die vijf en twintig jaren zeggen: gedurende al dien tijd, ieder uur gereed te hebben gestaan, om al wat hem dierbaar is te verlaten, en zijn leven veil te hebben voor zijn vaderland. Ja niet alleen in die uiterste gevallen, waarin ook andere staatsburgers tot die opoffering bereid zijn, — want dat wordt wel eens met zekeren ophef beweerd; — maar het leven van den officier behoort onvoorwaardelijk der rogeering van zijn land, voor welk doel dat leven ook worde opgeëischt. Dat wordt te veel vergeten. Dat ons Vaderland, in Europa, in de laatste halve eeuw die opoffering niet behoefde, kon de officier niet weten. Bij het aangaan van het contract is daarvan niets bekend.

Door het verminderen van dien thans onafzienbaren tijd van veertig jaren, zult ge vooreerst een andere categorie van gepensioneerde officieren krijgen. Thans doet die qualificatie ons in den regel denken — behalve de uitzonderingen natuurlijk — aan een klasse van menschen, die eigenlijk tot weinig meer dienstbaar zijn; hetzij dat hun leeftijd meebrengt, dat ze aan de maatschappij geen daadwerkelijk nut meer kunnen afwerpen, of wel doordien zij, door te lang verblijf in ondergeschikte militaire rangen, door het eenzijdige van het metier, te veel achterstaan bij de overige staatsburgers, — sommigen te jong om met recht van alles uit te rusten, en toch aan den

anderen kant *te oud* reeds om veel degelijks nog te presteeren; menschen, die hun ledigen tijd kuierende, rookende, van den morgen tot den avond couranten lezende doorbrengen; nog altijd aan den troep »kleven", als het eenige waarvan ze verstand hebben; nog hartstochtelijk promoties zitten mee uit te maken. In één woord vrij nuttelooze, zichzelf en anderen vervelende nietsdoeners, waarop niet zelden toepasselijk is het »vieux soldat, vieille bête". En om de maatschappij daarmee te begiftigen, hebt ge *al* de anderen zoolang aan de praat gehouden, dat ze ook veel minder waard geworden zijn.

Hoe geheel anders is niet de gepensionneerde, die op middelbaren leeftijd nog veerkrachtig genoeg is, en nog eenigen tijd van voorbereiding heeft, om naast de *eerste* militaire carrière, een *tweede* te maken. Ja, en dan zal voor de *blijvers*, voor dezulken waarbij én lichaam, én militaire voorliefde gaaf gebleven zijn, ruimte komen. Dan zult gij ze jonger, en stellig beter krijgen en zullen tevens uwe gelederen bevrijd raken van die pruttelaars, die er mooi voor bedanken, hun vakstudie te onderhouden, meer te doen, dan direct voor hun traktement gevergd wordt, en wat toch onvoldoende is voor de werkelijkheid van den oorlog; de categorie derzulken, die alleen »meeloopen" omdat ze er nog niet uit kunnen.

En ge zult ook die ellendige moeilijkheid, met die »gepasseerden" veel beter ontgaan, waarmee ge toch eigenlijk gezegd »in uw maag zit". Want beken het maar, dat ge die met zoo'n beetje »oogluiken" toch wel »in en door den dienst" er uit wilt helpen. Maar hadt gij die moeilijkheid vroeger niet zoo groot gemaakt, toen zij nog in den leeftijd waren, waarop zij er wel uit wilden, omdat ze nog iets anders beginnen konden, ge hadt *hun* het ellendige sijn, het leger den altijd minder wenschelijken invloed daarvan, en u zelve dat minder waardig »schipperen" met de wet bespaard.

Stel om dat alles den termijn, waarop ieder officier zonder knoeierij, de gelederen met pensioen kan verlaten, op vijf en twintig jaren, ja beter nog op twintig. Dat pensioen behoeft natuurlijk, — die eisch zou overdreven zijn, — niet het *volle* te zijn, maar laat dit laatste na 30 jaren verdiend worden. De staat zal, 't is waar, wat meer aan pensioen te betalen hebben, maar »aux grands maux les grands remèdes". En een »grand mal" is het zeker, dat de loopbaan van den Nederlandschen officier ontmoedigend is geworden; dat een groot gedeelte van die klasse van staatsambtenaren, niet meer met geestdrift, met volle liefde de beroepsbezigheden waarneemt; omdat in de beteekenis dier bezigheden, *geen evenredigheid meer is tusschen leeftijd en gezag*. Van traktement spreken wij niet; wij wenschen niet tot degenen te behooren, die daarover klagen, omdat wij vinden, dat voor wat van ons gevergd wordt, de Staat ons goed betaalt.

Zie waarde *Spectator*, als men ons tegenwerpt: »maar de civiele ambtenaren dan, waarom moeten die het wel langer volhouden"? Dan antwoorden wij: »dat men een uitstekend referendaris, een juweel van een secretaris-

generaal, een geniale procureur-generaal bij een gerechtshof, en zooveel meer nog zijn kan, en toch rhumatisch, asmathiek, slecht ter been enz.; dat men zich in de bureaux voorzien kan van warme stoven en tochtschutten, zijn drankje desnoods naast zich hebben kan; dat in die betrekkingen schier alles op het hoofd aankomt; dat een kranig requisitoir of een ontwerpwet niets met die fysieke gebreken heeft uit te staan; dat hier de geestvermogens, de routine van den in het vak vergrijpsde meestal voldoende zijn, en het er weinig toe doet, hoe de functionaris er uitziet. Maar dat bij ons de majoor, de kolonel menschen zijn moeten, die in weer en wind te paard moeten zitten, ook in het verduren van vermoeienissen het voorbeeld moeten geven aan de zooveel jongere soldaten; dat zij morgen kunnen geroepen worden, om naast hen in het bivak in den mantel te moeten liggen onder den blooten hemel, of in het berende fort, in de vochtige kasemat, omstandigheden waarin van geen vertroetelen van een krakend karkas sprake zijn kan. Eu dat, wanneer zij dat niet kunnen, al waren ze nog zoo knap, de staat gefopt is, want dan ontvallen ze hem, op het oogenblik dat hij ze het meest noodig heeft.

Geen of weinig bevordering bij keuze dus, maar lant ze in Godsnaam gaan die er na vijf en twintig jaren genoeg van hebben. Dat klaart de horizon op voor de anderen.

De hoofdofficieren van den ouden tijd waren toch in den regel niet jonger, en die termijn van veertig jaren bestond toen toch ook, zult ge misschien zeggen; en daar ik wel eens een enkele maal sommige zaken uit den vroegeren tijd, gunstig tegenover nieuwe toestanden wil doen uitkomen, ja u soms misschien zelfs wat reactionair toeschijn, zoudt ge mij van inconsequentie kunnen verdenken en vragen: »waarom acht ge het thans noodig, de wet te veranderen"? Eenvoudig hierom, dewijl de eischen, die men tegenwoordig immers aan den hoofdofficier stelt veel zwaarder zijn geworden en zijn werking veel zelfstandiger is. Met enkel routine komt de officier niet meer op dat standpunt, en het aanleeren van zoovele nieuwe zaken wil hoven zekeren leeftijd al even moeilijk meer gedijen, als het bewaren van de fundamenteele kennis uit de jeugd. Bovendien herlees nog eens wat ik verleden jaar schreef over de verhouding tusschen het Indische leger en het onze, van vroeger en van nu. Zie de groote wanverhouding aan tusschen de promotie en den leeftijd waarop men daar de gelederen met pensioen verlaten kan en hier; in onzen tijd, nu die beide legers niet meer op drie, vier maanden reizens van elkaar gescheiden dienen, en met elkaar niet in contact komen; maar op slechts vier weken afstands van elkaar leven, en door het aanhoudend en oneindig meer dan vroeger »va et vient" van officieren over en weer, ook veel meer met elkaar in aanraking zijn. Het is mogelijk dat het voorheen daar tweemaal zoo ongezond was als hier; maar nu al wat wij er hier van zien, hooren en lezen, belieft ik te gelooven, dat het er thans niet tweemaal zoo ongezond is. Van sneuvelen, van wonden spreek ik niet; om de

natuurlijke reden, dat als wij ooit hier den oorlog krijgen, en daar zijn wij ook op aangenomen, ik mij dien al minstens even ongezond voorstel, als hij ginds is. Of wij wel in zoo'n weldadig klimaat leven, valt toch te betwijfelen, als men maar eenvoudig bedenkt, hoe wij daar ginder wel, de oosterlingen daarentegen hier niet te acclimatiseeren zijn. En tegen dit klimaat, toch zeker minder gelukkig dan men het daar wel belieft voor te stellen, strijden wij hier dan ook. voor nog niet het halve traktement.

Laat een verschil van een tiental jaren in dien voor pensioen vereischten termijn, tusschen ginds en hier bestaan; maar te beweren dat die tijd in onze dagen nog het dubbele zijn moet, komt mij onbillijk voor. Ook daarom dus achten wij den wensch gerechtvaardigd, dat die termijn in ons leger van *veertig* op *dertig* jaren worde teruggebracht.

Of er behalve den oorlog, nog andere middelen zijn, om wat meer »schot" in de promotie te brengen, betwijfel ik. Voor een enkele misschien, die met een examen, uit het »gedrang" zijner kameraden van de infanterie, zich in de intendance een plaatsje weet machtig te worden; maar die uitzonderingen baten weinig aan het geheel. Ik vrees trouwens, dat over eenige jaren de regering toch al wat in de war zal zitten met al die »geexamineerden", waarvoor ze toch eigenlijk geen uitweg heeft. Zelfs dat getal verdringt zich nu al, om de enkele belooningen. Geloof mij *Spectator*, laat ze makkelijker heengaan, die in hun binnenste toch niet van plan zijn, het zich nog langer dan het behoeft »druk te maken over den militairen boel". Wat ge dan overhoudt is de soort, waarop ge voor hoogere rangen rekenen kunt.

Op het oogenblik dat ik u zit te schrijven, krijg ik een nieuwe recruten-school in handen. Zie zoo, ongemerkt, à bâtons rompus, zullen dan toch die lang beloofde nieuwe reglementen de wereld intreden. Verleden jaar, een ontwerp-voorschrift op het tirailleeren, van 't jaar een recruten-school, zoo zullen we over een paar jaren wel de nieuwe brigadeschool hebben, en dan is het zoowat weer tijd, om van voren af aan opnieuw te beginnen.

Maar wat hebben wij toch in hooge mate »le sentiment de l'a propos" met zulke invoeringen! Op het oogenblik dat de recrutenafrichting der geheele nieuwe lichte voor de deur staat, ja al begonnen is; dat juist de adjudanten nog eens goed, bij hun instructeurs, de puntjes op de i's gezet hebben, nu komt juist het nieuwe reglement uit de lucht vallen, waarmee nu natuurlijk die instructeurs hals over kop moeten worden bekend gemaakt.

't Is aardig als men de verschillende fasen van die reglementenziekte, uitgebroken in 1870, eens overziet. Aanvankelijk moesten ze hoe langer hoe dunner worden, die blauwe boekjes; de commando's zoo kort mogelijk, alsof het in den oorlog wat tijdwinst aangaat, van één woord afhing. Maar dat moest den indruk maken van een ruime, verlichte, moderne opvatting. Men zou ons eens haastig laten zien, wat nu eigenlijk nieuwe reglementen wel zijn moesten, in tegenstelling met die oude langdradige scholen, waarin

alles stipt was voorgeschreven. Wat zagen ze er liberaal uit die nieuwe boekjes, vergeleken met die andere, die wij in onze schooljaren zoo bloedig van buiten hielden geleerd. Zoo'n brigadeschool van een half vel druks zoowat, leerde u met de drie wapens manoeuvreeren; in het heele ding stond net één bepaald commando. De samensteller, die ons natuurlijk eens een type van een modernen brigade-commandant zou laten zien, begint met eerst alles zelf persoonlijk te willen uitvoeren; na een paar bladzijdjes lijkt hem de zaak toch lastiger dan hij dacht, en zal hij het maar met signalen, en iets verder maar liever met ordonnansen doen, om al heel spoedig daarna ziju »inzichten" door zijn adjudant aan de verschillende bataljons enz. te laten overbrengen. Op het laatst merkt ge van de bevelvoering door den brigade-commandant niets meer; de man is als een schim verdwenen. Het is hem zeker niet meegevallen, en het valt dan ook niet mee. Dat manoeuvreeren met groote troepenmassa's was te allen tijde een kunst, waarop onze »oudjes" lang zaten te »blokken", en zich in hogere rangen ter deege bezighielden. Nu, met deze paar bladzijdjes, heeft het niets meer om het lijf: alles schikt zich naar »plaatselijke omstandigheden" en het is waarachtig grappig de geïmproviseerde commando's aan te hooren, uit dat gedwongen »débrouillez-vous" ontstaan.

Gelukkig schijnt de ziekte een wending te nemen. De patient, — ik bedoel de reglementjes — worden met den dag weer dikker, de zuinigheid op een enkel commando wordt prijs gegeven, en, *Spectator*, onze oude »Pet-jouw" zaliger, van de Militaire Academie, zou zich in zijn kist verkneuteren van plezier, als hij in dit nieuwe reglement eens kon lezen: »*Peloton-rechtsom-keert*". Ze hadden er rechtsom-keert van gemaakt om dat ééne voorrijje uit te sparen, waardoor men altijd de menschen overviel, de beweging altijd moest herstellen, — voor tijdwinst weet ge. Wacht nog maar een beetje, en ge zult »Bataljon-voorwaarts" en zooveel nog van vroeger zien terugkomen, dat dan ook in gemoede, met dien alles in den war sturenden oorlog van 70, niets te maken had.

Ze zijn ons niet best gekomen, *Spectator*, die dunne losse boekjes..... et l'on revient toujours etc.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGING.

Bijdrage tot de hervorming van de school. Het schoolwezen in Nederland. Door ELIBERT WARMOLTS. Groningen, J. B. HUBER. 1883. Prijs f 1,60.

De schoolquaestie vormt in onze dagen het brandpunt van een hevigen strijd. Elk jaar leveren de beraadslagingen in de Staten-Generaal daarvan de doortastende bewijzen, en daaruit kan afgeleid worden dat zeer velen in den lande met de bestaande organisatie van het schoolwezen geen vrede hebben. Wel is waar loopt de strijd veeltijds over neutraal en bijzonder onderwijs, over scholen zonder of met den Bijbel, maar dikwerf hoort men toch ook andere grieven, die met het meer of minder godsdienstig karakter der scholen niets te maken hebben.

Dat aan ons schoolwezen geen gebreken kleven, zal zeker slechts door weinigen worden beweerd, en daarom moet het nuttig geacht worden, dat mannen, die, der zake kundig, ernstig over onderwijszaken hebben nagedacht, hunne denkbeelden daaromtrent openbaar maken.

In de bovengenoemde »Bijdrage tot de hervorming van de school» wordt ons de vrucht van een dergelijke ernstige studie van het onderwerp aangeboden. De Heer WARMOLTS komt daarin tot het besluit, dat een totale hervorming van het schoolwezen een gebiedende eisch is. Partieele verbeteringen kunnen ons niet helpen; het gebouw moet van den grond af opnieuw opgetrokken worden.

Het ligt niet in onze bedoeling, den Schrijver op den voet te volgen waartoe wij in zeer breedvoerige beschouwingen zouden moeten treden over het volks-onderwijs in het algemeen. De opvattingen van den Schrijver toch zijn zoo nieuw, zoo geheel afwijkende van het bestaande, dat tot het uiteenzetten en beoordeelen van de denkbeelden des Schrijvers veel meer ruimte gevorderd zou worden, dan voor onderwerpen van dergelijken aard in dit tijdschrift ter beschikking kunnen gesteld worden.

Toch wenschen wij op te merken, dat de beschouwingen over het algemeen een wijsgeerige strekking hebben en het onderwerp breed is opgevat. Aanvangende met een beschouwing over den oorsprong, het wezen, de roeping, het goddelijk gezag van den Staat, worden achtereenvolgens besproken: de school en haar doelwit; de school en hare eenheid; de school en hare organisatie; de school en het

leven; de school en de zedenleer; de school en de kerk, en ten slotte de school en het leger.

Als hoofdgebreken van de tegenwoordige school worden genoemd: het gemis van een algemeen grondbeginsel en van een bepaald doelwit; het overladen der hersenen met boekengeleerdheid; onvoldoende behartiging van de practijk des levens. Veel wat door den Schrijver hierover gezegd wordt, verdient naar onze meening, ernstige behartiging. Of evenwel het harmonisch geheel dat de Schrijver wenscht, niet zal blijken een onbereikbaar ideaal te zijn? Naar onze meening zeer zeker. Het komt ons voor, dat de toepassing zijner denkbeelden op groote bezwaren zou stuiten. Lager, middelbaar en hooger onderwijs zouden niet alleen volkomen aan elkander moeten sluiten — ongetwijfeld een zeer billijke eisch — maar op alle scholen zou onderricht moeten gegeven worden in verschillende vakken van kennis, kunst en bedrijf, om de leerlingen op te leiden tot bekwame en brave burgers, en voor te bereiden tot de verschillende maatschappelijke, staatsburgerlijke betrekkingen. Alleen één afdeeling der hoogeschoolen zou dienatig moeten zijn om de wetenschap om haar zelfs wille te beoefenen. In verband daarmede moeten alle bijzondere inrichtingen als polytechnische school, militaire Academie, landbouwschool worden opgeheven. Al die inrichtingen moeten overgebracht worden naar de gewone scholen en daar moet gelegenheid zijn, om alle bedrijven te leeren. Zoo moet h.v. aan de hoogeschool de medicus het hospitaal, de ingenieur de draaibank, de advocaat het kantoor, de theoloog de kerk, de industrieel de fabriek, de officier de manège en het exercitie-plein hebben enz. — Als we nu nannemen, dat de Schrijver deze zaken slechts opnoemt om een denkbeeld te geven van zijn bedoeling en zeer goed weet, dat h.v. voor den ingenieur nog iets meer dan de draaibank noodig is en de officier met een manège en een exercitie-terrein nog niet geholpen is, dan springt, dunkt ons, genoeg in het oog, dat het voorstel in theorie fraai kan zijn, maar de practijk moeilijk zal wezen.

Voor het betoog van de wenschelijkheid der afschaffing van de verschillende afzonderlijke inrichtingen van onderwijs, meent de Schr. zeer degelijke bewijzen te kunnen putten uit de lijdensgeschiedenis der militaire Academie. Wij zullen omtrent dit onderwerp hier niet in beschouwingen treden, maar toch moet het ons van het hart, dat de Schr., ons inziens, sterk overdrijft en zeer zeker in gebreke blijft te bewijzen, dat de toestand op dit oogenblik hopeloos is. Trouwens geeft hij op verschillende plaatsen blijk, weinig op de hoogte te zijn van militaire zaken. Dit blijkt het duidelijkst uit het laatste hoofdstuk "de school en het leger", waar eenvoudig voorgesteld wordt het staande leger af te schaffen en te vervangen door algemeenen dienstplicht op de scholen. Daar moeten alle noodige militaire zaken door een ieder geleerd worden; een keurbende van officieren en onderofficieren moet ten platten lande als wandelleernars van school tot school gaan. Bij het uitbreken van een oorlog wordt, evenals ten tijde van de Romeinen, een ieder soldaat en na het sluiten van den vrede keert ieder tot zijn bedrijf terug. Een ideale toestand voorzeker. Jammer echter dat de oorlogskunst sedert de Romeinen vorderingen gemaakt heeft, waarmede rekening moet

worden gehouden. Of ook de marine op de scholen moet gevormd worden, daarover bewaart de Schr. het stilzwijgen.

Men zou wellicht uit het voorafgaande geneigd zijn, af te leiden, dat voor den Heer W. de landsverdediging slechts bijzaak is. Dit is echter geenszins het geval; zij is hem volkomen ernst.

Trouwens ernst is het kenmerk van het geheele werk. En al moge de organisatie van het schoolwezen, volgens de denkbeelden van den Schrijver, onuitvoerbaar toeschijnen, toch komen ook op menige bladzijde wenken voor, die, zooals wij reeds vroeger opmerkten, ernstige behartiging verdienen.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het commando der legerkorpsen. In sommige bladen is hoog opgegeven van de zelfverloochening, de belangeloosheid en zelfs van den moed van een commandant van een legerkorps, die, na gedurende verscheidene jaren aan het hoofd daarvan gestaan te hebben, thans het commando over een divisie heeft aangenomen. Dit moet echter zeer natuurlijk geacht worden, omdat de wet voorschrijft dat in vredetijd, behoudens buitengewone uitzonderingen en na den raad van ministers gehoord te hebben, het eerstgenoemde commando slechts gedurende drie jaren bekleed kan worden en geen bijzondere militaire waardigheid vertegenwoordigt. Men acht het van belang, streng aan dit beginsel vast te houden, om zoodoende in oorlogstijd over veel generaals te kunnen beschikken, die met een dergelijk commando vertrouwd zijn. Tegen invloeden om aan dit beginsel te kort te doen en tegen gevoeligheden moet het Gouvernement weten weerstand te bieden. (Sp. M., 15 Mai.)

De wetsontwerpen op de recruiteering van het leger en op het in het leven roepen van een koloniaal leger. Beschouwingen om aan te toonen dat het wetsontwerp omtrent het koloniale leger aanbeveling verdient, en dat in het ontwerp op de recruiteering eenige wijzigingen noodig zijn. (Sp. M., 15 Mai.)

De militie en de provinciale troepen. (Vervolg.) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recruiteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Avril.)

De oorlogsformatiën van het Duitsche leger. Vertaling van een in het Fransche blad *Le Progrès militaire* N°. 342 e. v. over dit onderwerp voorkomende studie, waaraan ten slotte enkele opmerkingen worden toegevoegd. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 3.)

Proeve tot vaststelling der beginselen betreffende de legerorganisatie. Ontwikkeling dezer beginselen uit de verhouding der legerorganisatie enerzijds tot den staat en anderzijds tot de krijgskunst. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 2.)

De uit verschillende Duitsche contingenten in het Pruisische leger overgegangene officieren. Opgaaf van het aantal officieren van verschillende rang, die in 1866 en later uit Hannover, Keurhessen en andere in gelijfde staten in het Pruisische leger zijn overgegaan en van het aantal dat volgens de ranglijst van 1883 daarvan nog in dienst was. (Jahrb. A. u. M., Mai)

Uit het legerrapport van het Zwitsersche militaire departement van 1883. Mededeelingen, voor zoover de art. en genie betreft, aangaande nieuwe wetten, verordeningen, voorschriften en reglementen; voorts aangaande de

recruteering, legersterkte, het instructie-personeel, oefeningen, buitenlandsche zendingen enz. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

De algemeene weerplicht en het streven der Duitschers naar koloniën. Bespreking van het vraagstuk, in hoeverre de algemeene weerplicht een beletsel zou kunnen zijn voor het oprichten van een koloniaal leger, voor het geval Duitschland in het bezit mocht komen van koloniën. (Allg. M. Z., N°. 30.)

Het tegenwoordige standpunt van de legerorganisatie in Frankrijk. Mededeelingen van het voornaamste uit de beraadslagingen, in de Kamer van Afgevaardigden gevoerd over het nieuwe wetsontwerp op de recruteering, alsmede van een hierop betrekkelijk artikel uit de *Cölnische Zeitung*, waarin hoofdzakelijk de instelling van de Fransche eenjarige vrijwilligers besproken wordt. (Allg. M. Z., N°. 32—33.)

De eenjarige vrijwilligers in Frankrijk. Ter aanvulling van het hierop betrekkelijke artikel in N°. 33 der *Allg. M. Z.*, hetwelk was overgenomen uit de *Cöln. Zeitung*, wordt thans een artikel over hetzelfde onderwerp uit de *National Zeitung* medegedeeld.

Terugblik op de belangrijkste veranderingen bij vreemde legers in het jaar 1883. Rusland en Italië. (*Wordt vervolgd.*) (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 3.)

II. Algemeene krijgskunst.

De onderofficier en het lagere kader. Onder het lagere kader kunnen ook de oude soldaten worden gerangschikt. Zij behooren in de legers van onzen tijd niet meer thuis, en moeten geweerd worden. Hun tegenwoordigheid in de gelederen is nadeelig voor de jongeren, kostbaar door de premieën of handgelden bij reëngementen uit te betalen, en vooral in dit opzicht schadelijk, dat zij, te dom zijnde om een graad te halen, de plaatsen innemen van jongere, krachtiger en meer ontwikkelde mannen uit het volk. — Ook de troepenkinderen (jongelingen of pupillen) kunnen onder het lagere kader worden gebracht. Deze moeten niet uitsluitend uit de gezinnen van onderofficieren of officieren worden getrokken. De scholen, waarop zij hun opleiding ontvangen, moeten zich ten doel stellen het onderwijs zoo hoog op te voeren, als met het gemiddeld peil der jongelingen vereenigbaar is, terwijl de toelatingsexamens tot die scholen niet te laag gehouden mogen worden. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Avril.)

Over de organisatie der versterkte plaatsen en haar verdediging. (*Slot.*) Als slotbeschouwing wordt afzonderlijk nagegaan welke uitbreiding de verdedigingslijn mag hebben; waarop het technisch onderwijs der territoriale regimenten behoort te berusten, terwijl een algemeen overzicht wordt gegeven van den weg te volgen bij de organisatie der verdediging om eindelijk een blik te slaan op de wet der verboden kringen bij de nieuwere bevestigingswijze. (Sc. M., Avril.)

De nieuwe voorschriften voor het gevecht bij het Fransche leger. Bespreking der in het laatst van 1883 in Frankrijk op last van den Minister van Oorlog uitgegeven voorschriften voor het gevecht. Het oordeel valt in het algemeen gunstig voor de nieuwe voorschriften uit. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 3.)

De invoering der kartetspatroon als middel tot verhooging van de oorlogsuitwerking der draaghare vuurwapenen. Betoog der noodzakelijkheid om de intensiteit van het geweervuur op de kortere afstanden te verhoogen, zonder den door den man mee te dragen munitie-voorraad te vergrooten. Historisch overzicht van het gebruik der kartetspatronen, en van de voorstellen van onderscheiden zijden ten aanzien dezer patronen gedaan. Dikkomsten der proeven met kartetspatronen van verschillende stelsels genomen. Omschrijving der gevallen, waarin met voordeel van deze patronen gebruik zou

kunnen worden gemaakt. Als aanhangsel geeft de Schrijver een uittreksel van het artikel van den kapitein DELAUNAY in het *Journal des sciences militaires* van Juni 1883 over dit onderwerp. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 2.)

De tactisch-strategische beteekenis van een versperring der grenzen door dichtbij elkander gelegen versterkingen. Na de bestemming van vestingen in het algemeen verklaard te hebben, wordt het betoog geleverd, dat Frankrijk na 1870 het passieve met het actieve sperstelsel vermengd te hebben en door het bouwen van een veel te groot aantal vestingen, het gebruik van zijn krachten voor offensieve operatiën voor een groot gedeelte onmogelijk gemaakt heeft. (Jahrb. A. u. M., Mai.)

De nieuwe versterkingen in de Krivosye en het grensgebied van Bosnië en de Hersegovina. De versterkingen in de Krivosye wijken in vele opzichten af van de elders gebruikelijke. Zoowel de eigenaardigheid in operatiën als het terrein waarop de strijd werd gevoerd en het materieel waarover men tot den houw kon beschikken, gaven tot dit verschil aanleiding. Daarbij dienen de versterkingen gelijktijdig tot woning en tot verdediging. Tot het doelmatig gebruik en het sparen van bezetting of garnizoen moest het onder dak brengen zoo geconcentreerd mogelijk geschieden, terwijl het geheel tegen overvalling moest worden beveiligd. Naarmate onder dak brengen of verdedigen op den voorgrond stond, werden de werken verdeeld in versterkte logementen en versterkingen. — Beschrijving en inrichting van ieder der onderdeelen. (Oest. M. Z., März.)

Het vraagstuk van de munitie-aanvulling. Eenige wijzigingen worden voorgesteld in het hierop betrekkelijke Zwitsersche voorschrift, met het doel om van de tijdige aanvulling in het gevecht beter verzekerd te zijn. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

De ontwikkeling van het verspreide gevecht. (*Verspreid en slot*.) Ontwikkeling en toepassing van af de 17de eeuw tot op onzen tijd. (Allg. M. Z., N°. 28—33.)

De bewapening en oorlogvoering der Soedanezen. Overgenomen uit de *Coln. Zeitung*. (*Wordt vervolgd*.) (Allg. M. Z., N°. 35.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het schrootkanon-*Galling*. Beschrijving van den vuurmond en mededeeling van de rapporten omtrent proeven genomen in Amerika, Engeland, Italië en Oostenrijk. (Sp. M., 1 Mai.)

V. Militaire administratie en intendance.

Het wetsontwerp betreffende de verhooging van het fonds voor den generalen staf. In 1877 werd uit de winst op het werk van den Duitschen generalen staf over den oorlog van 1870—71, een fonds gesticht voor den generalen staf. Thans is een wetsontwerp ingediend om het fonds te verhoogen met de winsten op genoemd werk sedert 1877 verkregen. De gronden waarop dit ontwerp berust, worden medegedeeld. (Allg. M. Z., N°. 34.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het Fransche en het Duitsche bataljon. De werking van het vuur bij den aanval en de verdediging worden vergeleken, in verband met de verschillende daarbij aan te nemen gevechtsvormen. (Sc. M., Avril.)

Tactische beschouwingen over het infanteriegevecht. Met het oog op de hooge eischen, die tegenwoordig het gevecht aan den infanterist stelt,

is de handhaving van het compagniestverband tot op het laatste oogenblik een dringende noodzakelijkheid. Bespreking der middelen, welke de bereiking van dit doel kunnen bevorderen. Ten andere waarschuwt de Schrijver tegen de niet zelden voorkomende overdreven zucht naar overvleugeling en omvatting, waardoor de diepte aan de breedte wordt opgeofferd. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 3.)

Punt 868 van het exercitiereglement, 2de deel. Bespreking van de karakteristiek welke het Oostenrijksche exercitiereglement geeft van den aanval der voorste infanterie-afdeelingen, zoodra deze eenmaal den vijand tot op 500 passen genaderd zijn, en van de wijze, waarop in verband met die karakteristiek de oefeningen moeten worden gehouden. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 2.)

Onze infanterie-cadettenscholen. Naar aanleiding van een geschrift over de opleiding in de K. K. militaire inrichtingen van onderwijs, wordt betoogd dat aan de infanterie-cadettenscholen een ruimere plaats moet worden ingeruimd. In verband hiermede wordt een algemeen programma voor die opleiding ontworpen. (Oest. M. Z., Marz.)

Het tegenwoordige standpunt van het vraagstuk der repeteergeweren. Het gebruik van repeteerwapenen in den N.-Amerikaanschen burgeroorlog en in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877-78, gevolgd door een korte opgaaft van hetgeen bekend is aangaande de proeven, in den laatsten tijd in verschillende landen met dergelijke wapenen genomen. Men is van oordeel, dat de wijziging der bestaande geweren tot repeteerwapenen, zonder ze grootendeels te vernieuwen, alleen mogelijk is door het aanbrengen van een zelfwerkend magazijn. Ook voor nieuwe geweren biedt het groote voordeelen aan, wanneer het zoodanig ingericht is, dat al de munitie der patroontasch in dergelijke magazijnen wordt meegevoerd en het vervangen van een magazijn niet meer tijd vordert dan het inbrengen van een patroon. (Jahrb. A. u. M., Mai.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De inwendige dienst der cavalerie. Opmerkingen omtrent dit nieuwe Fransche voorschrift. (Sp. M., 1 Mai.)

Een cavalerie-rit van Warschau naar Janow. Op 17 Nov. jl. werden van uit Warschau op grooten afstand officierspatrouilles uitgezonden, waarbij verondersteld werd dat een vijand vervolgd en tegelijkertijd het terrein, waarop een legerkorps zich voorwaarts moest bewegen, moest verkend worden. Het doel van den tocht was: het weerstandvermogen na te gaan van menschen en paarden tegen de vermoedenissen van een langen rit; de methode van voeding, bij de Russische cavalerie in gebruik, aan een proef te onderwerpen, en verder gegevens te verzamelen aangaande de doelmatigheid van bepakking, beslag enz. De bijzonderheid van dezen rit worden medegedeeld. (Sp. M., 1 Mai.)

Wapening, opleiding, organisatie en gebruik van de cavalerie. Vertaling van een onder dezen titel, in Duitschland (Berlijn, LUCKHARDT, 1883) verschenen opstel. (Wordt vervolgd.) (Sc. M., Avril.)

Aphorismen over ruitery. De hoofdtrekking dezer aphorismen is, aan te tonen, hoe naast de reeds bestaande cavalerie 1ste linie, een bruikbare cavalerie 2de linie in het leven dient te worden geroepen en hoe dit doel in Oostenrijk door een geringe wijziging in de wettelijke voorschriften gemakkelijk kan worden bereikt. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 3.)

Geschiedkundige ontwikkeling van de kleeding der huzaren. Oorsprong van de huzaren. Het begin van de huzarenkorpsen in Polen en Rusland. De overgang tot het tegenwoordige huzarentype. De kleeding in de 18de eeuw. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De artillerie bij de manoeuvres der 4de divisie in 1883. Beschouwingen hierover naar aanleiding van de over dit onderwerp in het *Schweizerische Zeitschrift für Art. u. Genie* verschenen artikelen. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De vestingwerken van Zwitserland, Denemarken, Scandinavië, Groot-Brittannië, het Balkan- en het Iberische schiereiland. (*Vervolg.*) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

Het wetsontwerp tot beschikbaar stellen van geldmiddelen voor de uitbreiding der marine. (*Vervolg en slot.*) (Allg. M. Z., N°. 28—29.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Mai.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Mai.)

De Russisch-Turksche oorlog, 1877—1878. SULEYMAN PACHA en zijn proces. (*Slot.*) (Sp. M., 15 Mai.)

WALDSTEIN en de voorvallen te Pilsen in 1634. De handelingen van WALLENSTEIN en zijn onderbevelhebbers in Januari en Februari 1634 worden in dit artikel van een meer militair dan staatkundig standpunt beschouwd. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 3.)

LENNART TORSTENTON. Een krijgsgeschiedkundige studie. (*Vervolg.*) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

Het dagboek van den Veldmaarschalk KALEKREUTH. Uit niet in den handel zijnde gedenkschriften, voornamelijk over het tijdperk van den zevenjarigen oorlog loopende, worden eenige mededeelingen gedaan. (Jahrb. A. u. M., Mai.)

De operatiën van den keizerlijken Generaal-Luitenant Hertog Karel V van Lotharingen in den veldtocht van 1683. Critische beschouwingen over de strategische en tactische beschikkingen van den Hertog van Lotharingen in de veldtocht van 1683. Tevens een bijdrage tot oplossing der strijdvrang, aan wien het ontzet van Weenen in de eerste plaats te danken was, aan Karel V of aan SOBIESKI. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 2.)

Een werk van den Duitschen generalen staf over de oorlogen van FREDERIK DEN GROOTE en de dagboeken van SÜSSENBACH in de hofbibliotheek te Darmstadt. De aandacht wordt op deze geschriften gevestigd als bronnen voor het bedoelde werk en tevens het een en ander mededeeld zangaande de herkomst dier dagboeken en den persoon van SÜSSENBACH. (*Wardt vervolgd.*) (Allg. M. Z., N°. 35.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Egypte. Beschrijving van den tegenwoordigen toestand van dit land, voorafgaan door een kort overzicht zijner historie. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 2.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De Savooische quaestie. Mededeeling van een officieel stuk uit het Zwitsersche bondsblad, waarin de met Frankrijk gevoerde correspondentie is opgenomen betrekkelijk het aan Frankrijk toegeschreven voornemen, om het in 1860 door den Koning van Sardinië afgestane en in 1815 op het Weener-congres neutraal verklaarde gedeelte van Savoye te versterken. Uit deze correspondentie blijkt, dat de bedoelde neutraliteit door Frankrijk volkomen geeerbiedigd wordt. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Door den invloed der kiezers op de afgevaardigden tijdens de vacantie zal de tweede lezing van het wetsontwerp op de recrueteering vermoedelijk ongunstig uitvallen, en de gelijkheid der militaire verplichtingen voor alle inwoners (een dienstdag onder de wapenen van drie jaren) dus niet tot stand komen. Men hoopt, dat het Gouvernement de juiste middelen zal weten voor te stellen, om aan de billijke bezwaren tegen dit stelsel te gemoet te komen. De wijze waarop dit kan geschieden, wordt aangegeven. — Bij gelegenheid der onthulling van het standbeeld van GAMBETTA te Cahors is het karakter der nationale verdediging in 1870—71 schitterend gereleveerd. — Nieuwe plannen voor de versterking van Parijs zijn in onderzoek. (Sp. M., 1 Mai.)

Veertiendaagsche kroniek. De plaatsing van den Generaal CAMPENON in de reserve van het leger heeft aanleiding gegeven tot de meening, dat hij daardoor, ingevolge de wettelijke bepalingen, zijn functien als minister van Oorlog zou moeten nederleggen. Voor het geval hierin een grond van waarheid mocht zijn gelegen, hoopt men dat het Gouvernement zoodanige regelingen zal maken, dat ook een generaal uit het reserve-kader minister van Oorlog kan zijn. — De maatregel, dat commandanten van legerkorpsen, na het verstrijken van den termijn van hun commandement, weder divisie-generaal worden, is met leede oogen aangezien. Het valt niet te ontkennen, dat het terugkeeren en sous-ordre tot moeilijkheden aanleiding kan geven. Wenscht men die te vermijden, dan moet de wet veranderd worden; doet men dit echter niet, dan moeten de generaals zich daaraan onderwerpen. — Te Chalons zullen groote art.-manoeuvres gehouden worden zonder vereeniging met andere troepen. Vermoedelijk beoogt men hiermede doeleinden van bijzonderen aard, die aan de critici over deze afzonderlijke oefeningen ontsnapt zijn. (Sp. M., 15 Mai.)

De *Spectateur* in den Salon. Opmerkingen over de tentoongestelde schilderijen. (*Wardl vervolgd.*) (Sp. M., 15 Mai.)

Het 150-jarig jubilé van het Koninklijk Saksische 1ste huzaren-regiment N°. 18. Beknopt geschiedkundig overzicht van het regiment. (Allg. M. Z., N°. 31.)

Verscheidenheid. Proeven met een nieuw repeteer-geweer stelsel-*Margot*, in Frankrijk. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Levensbericht van den Kolonel SCHUMACHER. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Verscheidenheid. Het bruine of chocolade-buskruit. (Allg. M. Z., N°. 31.)

Verscheidenheid. Redevoering van den Veldmaarschalk v. MOLTKE in den Rijksdag tegen het opleggen van stedelijke belastingen aan officieren. (Allg. M. Z., N°. 33.)

Verscheidenheid. Een beschrijving van den Russischen soldaat van 1799. (Allg. M. Z., N°. 34.)

BIJLAGE VI,
BEHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 6.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 April—25 Mei 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den provincialen staf. Tot maj. en prov. adj., in Noordholland, de kapt. G. F. Zurich, van het 6de reg. inf.

Bij de militaire administratie. Tot kapt.-int., de 1ste luit.-kwart. C. J. Kikkert, van het reg. gren. en jagers en de 1ste luit. M. H. Danne, van het 3de reg. inf.; tot 1ste luit.-kwart., de 2de luits.-kwart. C. W. F. Noorman, van het 5de en J. van der Werff, van het 7de reg. inf.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de milit. student (arts) L. H. E. Lemmens; tot paardenarts 2de kl., de paardenarts 3de kl. L. J. M. Rijnenberg.

Bij het wapen der infanterie. Tot maj., de kapt. F. H. A. Rijnders, gedetach. bij het leger in N.-I. Bij het 1ste reg., tot adj., de 1ste luit. J. H. Makkink. Bij het 2de reg., tot kapt., de 1ste luit.-adj. L. D. Laurens, van het 1ste reg.; tot 1ste luit., de 2de luit. F. C. G. A. A. Schwartz, van het korps. Bij het 3de reg., tot adj., de 1ste luit. J. B. Veltman; tot 1ste luit., de 2de luits. F. H. Tissot van Patot en L. C. W. Defize, allen van het korps. Bij het 4de reg., tot luit.-kol., de maj. J. C. Harsveldt, van het korps; tot maj., de kapt. F. C. C. Bloem, van het 8ste reg.; tot 1ste luit., de 2de luit. J. G. A. Frommann, van het korps. Bij het 5de reg., tot maj., de kapt. H. H. F. Salomon, van het 2de reg. Bij het 6de reg., tot adj., de kapt. G. J. D. A. Riesz, van het korps; tot 1ste luit., de 2de luit. H. C. E. J. Bonemeijer, mede van het korps. Bij het 7de reg., tot kapt., de 1ste luit.-adj. D. Zelvelder, van het 1ste reg. Bij het 8ste reg., tot maj., de kapt. F. A. V. W. H. van Tuerenhout, van het 6de reg.; tot 1ste luit., de 2de luit. A. Holland, van het korps, gedetach. bij het leger in N.-I. Bij de 3de comp. hoep.-soldaten, tot commt., de 1ste luit. J. A. C. H. van Moll, van het 6de reg. inf., in verband waarmede de benoeming als zoodanig van den 1ste luit. J. P. A. de Kleijn, van het 4de reg. inf. is ingetrokken.

Bij het wapen der artillerie. Tot kapt., de 1ste luit. J. F. C. Pool, gedetach. bij het leger in N.-I. Bij den staf, tot luit.-kol., de maj. A. v. Kerk-

wijk, hoofd der IVde afd. van het D. v. O.; tot kaplt., de 1ste luit. C. J. Hafkemeijer, mag-meester bij de art., stapel- en constr.-mag. Bij het 1ste reg. veldart., tot adj., de 1ste luit. v. sp. d. jhr. J. Ortt. Bij het 2de reg. veldart., tot adj., de 1ste luit. W. J. van Hoytema. Bij het 1ste reg. vestingart., tot 1ste luit., de 2de luits. P. L. Bergansius en G. R. D. van Doesburgh. Bij het 2de reg. vestingart., tot 1ste luit., de 2de luits. C. G. Preuyt, F. W. A. Neeteson, C. J. M. Collette, J. K. van Hoogstraten en G. A. Brunings, allen van het korps. Bij het 3de reg. vestingart., tot kaplt., de 1ste luit. jhr. E. M. van Beijma, van den staf der art., werkz. bij de pyr. school, de 1ste luits. jhr. W. C. Snoeck, van het 2de reg. veld- en C. A. Alpherts, van het 4de reg. vestingart., alsmede de 1ste luit.-adj. H. B. van Maaren, van vóórl. korps; tot 1ste luit., de 2de luit. C. Bosch, van het korps. Bij het 4de reg. vestingart., tot kaplt., de 1ste luits. G. J. de Vidal de St. Germain, van het 3de reg. vestingart. en J. A. K. van Hasselt, van het korps; tot 1ste luit., de 2de luit.-adj. L. Nijhoff, van het korps. Bij het korps pont., tot kaplt., de 1ste luit. E. J. F. de Bruijn, van het korps. Bij het korps torp., tot 1ste luit., de 2de luit. F. Dell, mede van het korps.

Bij het wapen der genie. Tot kaplt., de 1ste luit. H. M. W. C. baron van Till, werkz. bij de Kon. Milit. Academie, bij welke inrichting hij tot 1° Sept. a. s. gedetach. blijft.

Overgeplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij het instr.-bat., de 1ste luit. adm. v. kl. J. Ligter, van het 1ste reg. huz. Bij het 1ste reg. huz., de 1ste luit. adm. v. kl. M. Sluijs, van het instr.-bat.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de reg., de 1ste luit. A. E. Kamerman, van het 1ste reg. (gedetach. van het O.-l. leger). Bij het 3de reg., de kaplt. W. S. Trouillart Hunssen, van het 4de reg. Bij het 4de reg., de kaplt. J. C. Vieweg, en de 1ste luit. A. J. M. A. Gerlach, van het 3de reg. Bij het 5de reg., de 1ste luit. L. T. C. J. Rieber, van het 4de reg. Bij het 6de reg., de kaplt. J. B. de Kat, van het 3de reg. Bij het 7de reg., de kaplt. J. Klasing, van het 3de reg. Bij het 8ste reg., de kapt. L. Houwink, van het 1ste en H. Verploegh, van het 7de reg. Bij het instr.-bat., de kaplt. G. H. Veerman, alsmede de 2de luit. P. Glerum, beiden van het 1ste en de 2de luit. J. T. Rijkens, van het 3de reg. inf.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het esk. ordonn., de 2de luit. H. L. A. Mathon, van het 1ste reg. huz.

Bij het wapen der genie. Bij het korps genietr., de 2de luit. E. M. S. Visser, van den staf van het wapen.

Gedetacheerd.

Bij het kol.-werfd., de kaplt. L. Tissot van Patot, van het 7de reg. inf., en zulks in vervanging van den kaplt. C. F. H. Putman Cramer, van het 8de reg. inf., die eervol van die detach. is ontheven.

Bestemd.

Tot offic. voor spec. diensten, de kapt. G. A. W. C. baron van Hemert tot Dingshof, van het reg. gren. en jagers, Q. W. F. de Flines en C. A. Koorevaar, van het 6de reg. inf., P. H. C. Engelenberg, van het 1ste reg. veldart. en H. B. van Maaren, van het 3de reg. vestingart., alsmede de 1ste luit. J. L. van Heukelom, van vóórl. genoemd korps; tot offic. voor het mat., de kaplt. N. C. Grotendorst, van het 3de reg. vestingart., en de 1ste luit. M. J. baron van Boetzelaer, van het korps pont.; om te worden toeg. aan den commt. der ber. art. (staf der art.) de kaplt. voor spec. diensten W. G. L. F. F. van Hoogenhuyze, van het 3de reg. vestingart.; voor den dienst bij de art.-schietschool

(1ste reg. vestingart.) de kapt. P. W. Pfeiffer, mede van het 3de reg. vestingart.; voor het bevel over de art.-instr.-comp., de kapt. M. J. Telchhuijs, van den staf der art., die in verband daarmede eervol is onth. van de betr. van hoofdopz. der constr. werkpl.; tot hoofdopz. der constr. werkpl. (staf der art.) de kapt. J. G. F. van Houtum.

Werkzaam gesteld.

Bij de Kon. Milit. Acad. (1° Sept. a. s.) de 1ste luits. A. E. Roest van Limburg, van het 6de reg. inf. en P. Huffnagel, van het korps genietroepen. Bij 's rijks gieterij van hr. geschut, de 1ste luit. jhr. F. C. van der Does de Bijle, van het 3de reg. vestingart. (gedetach. bij de art.-, stapel- en constr. mag.). Bij de pyrot. school, de 1ste luit. J. E. de Man, van de art.-instr.-comp., zijnde genoemde offic., in verband daarmede overgepl. bij den staf van hun wapen; onder de bevelen van den chef v. d. gen. staf (tijdelijk) de 1ste luits. L. C. van den Brandeler, van het 5de en P. A. van Buuren, van het 6de reg. inf.

Eervol ontheven.

Van het bevel over de art.-instr.-comp. met gelijktijdige overpl. bij het 3de reg. vestingart., de kapt. R. van Mansvelt; van de functien van kapt. voor spec. diensten, de kapt. W. B. van den Bosch, van het 6de reg. inf., en J. G. U. Schoch, van het 1ste reg. veldart.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

(Bij het 3de reg. inf.), de 1ste luit. F. G. J. Bosschart, gedetach. geweest bij het leger in N.-I.

Op nonactiviteit gesteld.

De kapt. T. van Os, van het 3de reg. vestingart. (in afw. v. nad. besch.) en de 1ste luit. J. S. Thennissen, van den staf der art., werkz. bij 's rijks giet. van hr. geschut (op zijn verzoek, voor één jaar en zonder bezwaar der schatk.).

Gepenlonneerd.

De luit.-kol. P. van Hille, van het 4de reg. inf.

Overleden.

De 2de luit. op nonact. O. H. J. M. de Suarz, van het wapen der inf.

Overleden gepenlonneerden.

De kol. J. P. A. Canselaar, den 25sten November 1883; de luit.-kol. J. J. Muller, den 26sten October 1883; de kapt. A. M. van der Lee, den 6den April 1884.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot 1sten graveur (civiel ambt.) bij het lithographisch etablissement van den gen. staf, F. Vogelzang.

Bevorderd.

Bij het wapen der artillerie. Tot kol., chef van het wapen, de luit.-kol. T. J. A. van Zijll de Jong; tot luit.-kol., de majoors J. E. Bijlardt en A. Hijnkamp.

Geplaatst.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. L. A. F. Schakers en de tijdelijke offic. v. gez. 2de kl. F. C. O. Laupus.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 8ste bat., de 1ste luit. A. Picard en de 2de luit. E. M. Uhlenbeck.

Bij het 9de bat., de 2de luits. A. H. Overman en J. H. A. P. Overman.

Bij het 15de bat., de 2de luit. B. A. A. de Vlaminck.

Bij het 3de depotbat., de 2de luit. W. C. van Deventer. Bij het sub-sistentenk. te Kotta-Radja (ter beschikking van den milit. commt. van Atjeh en onderh.), de maj. W. V. van Erp.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 3de comp. (3de bergbatt.) te Soerabaia, de 2de luit. F. H. Rövekamp.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IIde afd., de 1ste luit. der inf. J. F. Breijer. Bij de IIIde afd., de luit.-kol. der art. G. A. Deibel, commt. der veld- en bergbatterijen op Java te Banjoe-Biroe.

Bij de militaire administratie. Als gewestelijk intend. te Pontianak, de kapt.-intend. M. P. J. G. Brouwer. Bij de intend. te Samarang, de 1ste luit.-kwart. L. Nauta. Bij den raad van adm. te Tjilatjap, de 1ste luit.-kwart. C. A. Vosmaer. Bij den raad van adm. van het 2de depotbat., de 1ste luit.-kwart. A. van de Geer.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de offic. v. gez. 2de kl. J. W. H. Wijsman. Bij den geneesk. dienst in de Z.- en O.-afd. van Borneo, de offic. v. gez. 2de kl. A. P. Langveld. Bij het hosp. te Willem I, de offic. v. gez. 1ste kl. C. C. H. Munting. Bij het hosp. te Samarang, de tijdelijke offic. v. gez. 2de kl. F. C. O. Laupus. Bij het garn. te Magelang, de offic. v. gez. 2de kl. L. P. van der Spil.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de bat., de 1ste luit. H. L. Kuskij.

Bij het 3de bat., de 2de luit. K. C. W. de Clerq.

Bij het 4de bat., de 1ste luits. A. B. J. Prakken en W. N. Wintershoven.

Bij het 6de bat., de 1ste luit. A. C. Dorrenboom.

Bij het 7de bat., de kapt. H. A. N. Catenius, van het garnbat. in de 2de milit. afd. op Java.

Bij het 8ste bat., de kapt. A. Dirckes, van het garnbat. der Z.- en O.-afd. van Borneo.

Bij het 9de bat., de 1ste luit. J. D. ten Bosch.

Bij het 11de bat., de maj. W. V. van Erp en de 1ste luit. J. Hazenberg.

Bij het 13de bat., de 1ste luit. T. A. van Leer.

Bij het 14de bat., de 1ste luit. A. van Veen.

Bij het 15de bat., de kapt. H. W. Nijenhuis en de 2de luit. J. O. A. L. van Bennekom.

Bij het 17de bat., de kapt. J. Speenhoff en de 1ste luit. G. C. de Groot.

Bij het 1ste depotbat., de 1ste luit. W. J. C. Creutz Lechleitner. Bij het 2de depotbat., de 1ste luit. F. C. Luyke. Bij het 3de depotbat., de maj. A. H. van de Pol. Bij het garnbat. in de Z.- en O.-afd. van Borneo, de 1ste luit. F. H. C. F. D. van Gemmingen en de 2de luit. B. J. Eekhout.

Bij het garnbat. van de Oostk. van Sumatra, de 1ste luit. G. J. W. Vos. Bij het garnbat. in de 2de milit. afd. op Java, de kapt. F. G. Smits en de 2de luit. J. N. C. baron van Heerdt. Bij het garnbat. van Atjeh en onderh., de 1ste luit. J. C. P. Mossel. Bij het garnbat. van Celebes, Menado en Timor, de 2de luit. P. J. Broekhoff. Bij het subsistentenk. te Batavia, de 1ste luit. G. H. Berenschot.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 1ste comp. (1ste veldbatt.) te Batavia, de kapt. J. C. Gaillard. Bij de 4de comp. (4de bergbatt.) in Atjeh en onderh., de 1ste luit. W. Collard. Bij de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia, de kapt. J. H. C. Bruynis. Bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, de kapt. J. A. Almerood. Bij de 22ste comp. (2de comp. van Atjeh en onderh.), de 2de luit. J. C. W. Smits. Als commr. der veld- en bergbatterijen op Java te Banjoe-Biroe, de sedert tot luit.-kol. bevorderde maj. A. Hijnekamp.

Bij het wapen der genie. Bij den staf van het wapen te Batavia, de 2de luit. C. de Waal. Bij den staf van het wapen in Atjeh en onderh., de 1ste luits. A. Schadee en F. W. van Bloemen Waanders. Bij den staf van het wapen te Samarang, de 1ste luit. J. A. Nebbens Sterling. Als eerstaanw. genieoffic. in de W.-afd. van Borneo te Pontianak, de 1ste luit. W. A. J. T. Zelle. Als adj. bij het korps genietroepen te Willem I, de 1ste luit. G. J. Cassa. Bij het detachem. genietroepen in Atjeh en onderh., de 1ste luit. M. C. van Rouveroy van Nieuwaal.

Ingetrokken.

Bij het wapen der artillerie. De overplaatsing bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, van den kapt. M. B. Rest van Tonningen; de overplaatsing bij de 10de comp. (3de veldbatt.) te Willem I, van den kapt. J. F. Dormaar.

Bij het wapen der genie. De overplaatsing bij den staf van het wapen in Atjeh en onderh., van den 1ste luit. F. W. van Bloemen Waanders, zijnde hij overgeplaatst bij het detachement genietroepen aldaar.

In activiteit hersteld.

Bij het wapen der infanterie, boven de formatie, de kapt. op nonact. A. K. Eichholtz.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij de infanterie: de luit.-kol. R. P. Bowles, de maj. N. van Marion en de kapt. A. K. Eichholtz.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. 1ste luit. der inf. W. J. F. Bouwers, op zijn verzoek, na 1 Mei 1884, naar Nederland terug te keeren.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den kapt. der inf. J. van Schmid; aan den 1ste luit.-kwart. bij de milit. adm. A. Lommen; aan den kapt. der inf. P. J. A. van Neer; aan den kapt. der inf. A. H. W. Scheuer; aan den offic. v. gez. 1ste kl. J. Adriani; aan den ritm. der cav. P. K. A. R. van Bothnia Andreaz; aan den 1ste luit. der inf. I. W. A. Nales.

Eervol ontheven.

Bij de genie: van zijne detach. als adj. bij het korps genietroepen, de 1ste luit. der inf. J. Hamming, zijnde hij teruggebracht van *a la suite* van zijn wapen.

Eervol ontslagen.

Uit 's lands dienst, l. Th. H. Hoefsmid; de kapt. der art. L. K. Chevallerau; de tijdelijk bij het leger in N.-Indië hen. offic. v. gez. 2de kl. H. C. Sørensen; de kapt.-kwart. bij de milit. adm. J. J. H. Swijser.

a.) BIJ DE MARINE.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de heer J. Bijl, arts.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Op het wachtschip te Willemsoord, de luits. ter zee 2de kl. P. W. Sachse en E. A. Steinmetz. Op het fregat *Boertsen*, de luit. ter zee 2de kl. L. J. van der Mandele. Op het stoomschip *Bonaire*, de luit. ter zee 2de kl. J. W. Doijer. Op het opleidingschip *Marnix*, als commt., de kapt.-luit. ter zee C. A. le Bron de Vexela. Bestemd om voor torpedo-zaken in commissie naar het buitenland te vertrekken, de kapt.-luit. ter zee W. J. A. Nolthenius.

Bij den geneeskundigen dienst. Op het opleidingschip *Anna Paulowna*, de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijl.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De luits. ter zee 2de kl. E. E. Dullemond, J. H. Calmeijer, jhr. H. L. Wichers en P. D. Holzappel, allen komende uit O.-I. De luits. ter zee 2de kl. A. Leijh en W. H. Souman, laatstgenoemde tevens bestemd om op 12 Juni 1884 per stoomschip *Maurits* te vertrekken naar West-Indië.

Bij de administratie. De offic. van adm. 1ste kl. C. J. Lagnay.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee W. Stelfens, de luit. ter zee 1ste kl. C. H. Cornelissen en de luit. ter zee 2de kl. B. F. Meijboom.

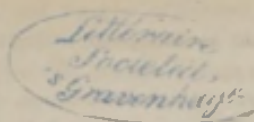
Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee A. N. L. Koops, onder toekenning van den rang van Schout-bij-nacht.

Overleden.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee P. J. Rosenwald.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 2de kl. J. F. la Cave.

Z. K. H. Prins ALEXANDER der Nederlanden, Prins van Oranje.

Wanneer in de laatste jaren ons regeerend vorstenhuis zware verliezen leed, bloesems vielen van den stam, die bijna duizend jaar zoo heerlijk bloeide aan de schilderachtige oevers van de Lahn en in Nederland's, aan de golven ontwoekerde landouwen, dan troffen die slagen meestal in Zomermaand, als de natuur licht, de nachtegaal zijn schoonste lied zingt in de beukenbosschen en dennewouden, — maar ook, als de dauwdruppelen van witte rozen en paarsche viooltjes tranen parelen op het zwart fluweel, en die tot kransen gevlochten bloemen het lijkkleed sieren met weemoedige pracht.

De langste dag van dit jaar moest tevens de treurigste worden voor Neerland's natie.

Een schok van ontsteltenis voer door het volk bij de treurnare, dat de dood, plotseling, wreed, onverbiddelijk den laatsten mannelijken afstammeling had opgeëischt, die met onzen Koning den naam voerde van Oranje-Nassau. Arm Nederland!

Evenals zijn Moeder en zijn beide Broeders is ook 's Konings derde zoon in de zomermaand gestorven. Prins MAURITS overleed op 4 Juni 1850, slechts zes jaar oud, in de dagen, die een Prinses der Nederlanden een bruidskrans vlochten om de Koninklijke kroon in het Noorden.

Den 3den Juni 1877 stierf 's Prinszen onvergetelijke Moeder, en toen haar geest het ook voor Vorsten vergankelijk hulsel ontvlood, scheurde een wonde het hart der beide Oranjes, die nimmer is geheeld. Tot in minuten nauwkeurig, was 't juist vijf jaar geleden, dat de jongst gestorven Vorst ten huize van den Nederlandschen gezant te Parijs, gedurende den lijkdienst gekniel lag voor de, met zilveren stralen verlichte katafalk van zijn Broeder, die den 11den Juni 1879 in volle mannelijke kracht het leven had verlaten,

toen op 21 Juni 1884 de laatste mannelijke telg uit het Doorluchtige Huis van Oranje, nog geen 33 jaar oud, de laatste zucht slaakte.

Hij bereikte niet de levensdagen zijner Vadersen. Weinig en kwaad waren de jaren van den armen, jongst verscheiden Vorstenzoon.

De worm, die knaagde aan zijn bestaan, die hem belette aan zijn innigst verlangen te voldoen, om te leven met en onder het volk, tot welks Koning hij scheen bestemd, maakte hem voor de meesten onder ons een vreemdeling.

Door een zwakke gezondheid van jongs af gewend aan teedere, moederlijke zorgen, — reeds als knaap en jongeling genoopt tot afgezonderd leven, — tijdens den academischen studietijd te Leiden door enkele zonnige dagen vervroolijkt, — fysiek ongeschikt voor de vermoenissen van den krijgsmansstand waarbij hij steeds ernst eerde, maar geen gevoel had voor overbodige praal, werd hij, op mannelijken leeftijd gekomen, achtereenvolgens diep geschokt door den dood eener aangebeden Moeder, van een teeder geliefden Broeder, van bejaarde Verwanten, en verhaaste de rouw voor die panden gedragen ook zijn dood. Den meesten Nederlanders was Prins ALEXANDER alleen bekend door de kransen, telkens en telkens als boden van innige liefde neergelegd in Delft's vorstengroeve en door zijn streven, om bij elke echt vaderlandsche onderneming, bij alles wat strekken kon tot verrijking der wetenschap, tot veredeling van kunst, tot verhooging van 's lands welvaart, tot leniging van nationale rampen, de voetstappen te drukken van zijn doorluchtigen Oom, Prins HENDRIK der Nederlanden, die hem steeds zoo Vorstelijk was vóórgegaan.

Maar immer vond de vaste wil te strijden met een lichamelijk organisme, afwijkende van het gezond ontwikkeld samenstel en van het harmonisch geheel, noodig voor een krachtige levensuiting. De autopsie heeft daarvan eerst de treurige geheimen ten volle geopenbaard.

De sluier, daarbij opgeheven, stemt tot diepen weemoed, tot een onbegrensde medelijden, tevens tot ongeveinsden eerbied voor den vorstelijken lijder, wiens geest de worsteling nooit heeft opgegeven, al noopte veelmalen het lichaam tot bukken, en al werd het beoogde doel niet geheel bereikt.

Immer vol goeden wils kende de Koningszoon, meer dan wie ook kon vermoeden, zijn lichaamszwakte, — wist hij welken strijd hem wachtte bij elke onderneming. Was de taak eenmaal aanvaard, dan kwam telkens weer het gevoel van zwakte tot voltooiing van den aangevangen arbeid boven, — maakte vrees voor tekortkoming den Prins terughoudend om het aan zich zelf te bekennen, hoe veel goeds hij had bevorderd of gewrocht.

Onverpoosd lijdende drukte den stempel op al zijn handelingen; vormt den sleutel op veel wat vreemd en minder verklaarbaar moest schijnen.

Aan ons, zijn kameraden in het leger, de aandoenlijke taak om een enkel woord te spreken van den door hem gevoelden strijd. Zijn nagedachtenis te eeren, als die van één der edelsten te prijzen, desnoods te verdedigen.

Zijn leven lang zocht en streefde de Prins naar de waarheid, maar op de hem eigenswaardige manier. Niet uitsluitend vertrouwde de Prins op eigen kracht: bijbel en JAMES SMITH'S "Daily Remembrances" waren hem gezellen, en ijverig raadpleegde hij anderen, om volkomen thuis te geraken in hetgeen hij verlangde te weten.

Zoolang de hem wachtende taak nog niet scherp was afgebakend; zoo lang moederlijke liefde, de zorg en leiding eener hoog ontwikkelde leidsvrouw stralen van vreugde schoten over een jong leven, waren tijd en middelen te over beschikbaar. Van dien tijd dagteekende 's Prinsen uitvoerige geschied- en staatkundige kennis. Onvermoeid vorschende, door een echt Oranje geheugen gesteund, zijn wetenschap puttende uit bronnen, niet voor een ieder genaakbaar, verbaasde hij hen, die met hem leefden en werkten, de uitgelezenen, die hij vertrouwelijk riep in zijn omgeving, door zijn juisten blik en schrander inzicht van vroegerge gebeurtenissen, door de uitgebreide wetenschap van bijzonderheden op gebied van historie en staatsrecht, de kennis der behoeften van het eigen land en volk als van de koloniën — waarvan het bezoeken Z. K. H., nogmaals om gezondheidsredenen, was ontzegd — zijn helder onbevangen oordeel over staatkundige en maatschappelijke vraagstukken van den dag, waarbij onze welvaart was betrokken.

Van dien tijd dagteekenen vriendschapsbanden, geknoopt als Leidsch student, toen hij zich eenigszins kon vrijmaken van de banden, die zijn geboorte hem aanlegde; buitenlandsche betrekkingen, welke niet hebben opgehouden zijn edele denkbeelden naar waarde te prijzen. Waartoe namen te noemen onder velen? Toen ontwaakte de lust tot verzamelen, den Prins tot in de laatste levensdagen bijgebleven, waardoor een collectie handschriften en authentieke stukken is saamgebracht, strekkende tot een blijvend gedenkteeken voor den vorst en alleszins waardig in een eigen museum te worden verzameld. Wij noemen slechts de wereldberoemde verzameling autographen van WEIGEL, uit Leipzig, een bijna volledige collectie eigenhandige brieven van VOLTAIRE en D'ALEMBERT, de handelingen van den Bloedraad uit den worstelstrijd met Spanje, de oorlogsjaren 1830 en 1831, en andere tijdvakken, waarbij hij in de dikwerf sombere, hoewel rijk met oulheden en kostbare miniaturen gesierde zalen van zijn paleis, staatslieden en geleerden noodigde van allerlei richting en kleur, om hem voor te lichten, totdat zijn geest van onderzoek was voldaan.

Van 's Prinsen goeden smaak getuigen zijne schilderijen, een verzameling aquarellen, waarin stukken van zeldzame waarde worden aangetroffen, herinneringen en gedenkstukken uit het Stadhoudelijk kwartier op het Binnenhof tijdens den meesten roem der Staatsche Souvereiniteit. Een kunstenaars-oog bezittende, moedigde de jonge Vorst gaarne aan op den moeilijken weg der beeldende kunsten; o. a. de Hollandsche Teekenmaatschappij onder de leiding van den schilder MESDAG, zal het verlies van den Prins zwaat gevoelen.

Na den dood van zijn Broeder drukte de verantwoordelijkheid van het aanstaande Koningschap Prins ALEXANDER zwaar. Gebogen onder smart en rouw, bovendien rusteloos lijdende, meende hij in afzondering het beste middel te vinden tot voorbereiding zijner als troonopvolger te vervullen taak. Ofschoon door lichaamszwakte zich onmachtig gevoelende buiten zijn paleis in onmiddellijke aanraking te blijven met de wereld, hoopte de toekomstige Koning later te toonen, wat een ernstige wil kan wrochten in een broozen tempel tot betoon van kracht in de leiding van land en volk. De natie heeft daarbij den Vorsteliijken lijder dikwerf hard gevallen, en de Prins stond bleet aan menig onbillijk oordeel. Het leger verheffe er zich trotsch op, den Vorst zijn beste raadslieden te hebben verschaft.

Afkeerig van schijnvertoon en vleitaal, koos de Prins zijn omgeving bij voorkeur uit de meest bekwamen van den deftigen burgerstand, zijnde ook voor de troonopvolgers bij uitnemendheid de kern van het volk.

Hoog schatte de Prins zijn militaire helpers, die geleerd waren door eigen kracht en eigen onderzoek, wier naam het leger niet dan met eerbied noemt, wier zelfstandigheid die van hun Vorst evenaarde.

Groot was eveneens het vertrouwen, waarmede de Prins vereerde zijn Secretaris der Hofhouding VAN DIJCK, die zooveel lief en leed met zijn Vorsteliijken meester heeft gedeeld. Met 's Prinsen adjudanten weet hij het best, hoe onvermoeid de jonge Vorst arbeidde, al viel het werken den Koningszoon dikwerf zwaar, hoe hij leefde met zijn tijd, niets hem ontging, alles hem nauw lag aan 'thart, wat Neerland's volk en de openbare zaak betrof.

Het gevoel van zelfstandigheid was hoog ontwikkeld bij Prins ALEXANDER. Wel drongen ziekelijke aandoeningen tot overmatige vasthoudendheid aan eenmaal opgevatte begrippen, maar nooit heeft 's Konings eerste onderdaan zijn naam gesteld dan onder eigen arbeid, immer weigerde hij te aanvaarden, wat hij niet beschouwde als het rechtmatig eigendom van zijn geest. Wederlegging op deugdelijke gronden nam de Prins welwillend aan, en huldigde hen, die den moed toonden van eigen overtuiging. Voor zijn eigen zelfstandige overtuiging pleiten o. a. 's Prinsen adviezen, uitgebracht in den Raad van State, omtrent de toenmaals aanhangige wet van 1869 op het militair onderwijs en streed Hij voor de afschaffing der lijfstraffen bij de zeemacht. Andere bewijzen daarvan heeft de Prins neergelegd in staatkundige geschriften, met zijn Koninkliken naam geteekend, de laatste daarvan profetisch een „slotwoord" genoemd, waarin hij ontvouwde wat voor den Vorst de gevolgen moeten zijn van zwakheid tegenover niet verantwoordelijke raadgevers, welke plichten de kroon oplegt, hoe 's Konings blik open behoort te zijn voor het geluk van zijn volk.

Dat gevoel van vrije zelfstandigheid openbaarde zich op allerlei wijzen. Nederlander boven alles, bezigde de Prins nooit vreemde woorden of uit-

drukkingen: 'Kwetste zelfs het Vorstelijk oor, wanneer zonder reden of aanleiding uitheemsche uitdrukkingen werden gebezigd.

Op staatkundig gebied gematigd en verdraagzaam, ontving de jonge vorst — hoe ziek hij zich soms gevoelde — mannen van de meest uiteenlopende richtingen, en was voor allen in gelijke mate welwillend. Vrijzinnige denkers en anti-revolutionairen, geestelijken van verschillende gezindten, hoogleeraren en leeken, volijverige officieren en anti-militairisten hebben vaak tegenover den lijdenden vorst, gezeten op den zelfden stoel, zonder een enkele klacht uit zijn mond te hooren. Prins ALEXANDER, een vijand zijnde van verdeeldheid en partijhaat, had als beginsel aangenomen »hoor en wederhoor».

Van 'sPrinsen humaniteit en hulpvaardigheid getuigde nog onlangs zijn deelneming aan de door hem in het leven geroepen commissie tot inzameling van gelden voor de slachtoffers der Krakatau-uitbarsting; een commissie waarvan hij het voorzitterschap bleef bekleeden tot hare ontbinding.

Onder de menigvuldige instellingen, waaraan de naam van Prins ALEXANDER blijft verbonden, behoort de Vrijmetselarij. Den 26sten Juli 1876 bij gelegenheid der 60-jarige feestviering, als Grootmeester-Nationaal, van zijn Doorluchtigen oud-Oom, Prins FREDERIK der Nederlanden, door dezen edelen grijsaard geïnstalleerd, verlangde Prins ALEXANDER, den door den dood zijns Ooms opgevallen plaats te bekleeden tot voortzetting der beginselen van humaniteit en verdraagzaamheid, waarmede sedert 1756 reeds negen Grootmeesters, aan den eenmaal gezworen eed getrouw, de instellingen der Orde in Nederland hadden gehandhaafd, haar bloei bewaakt en bevorderd. Te vergeefs heeft de Prins met groote inspanning getracht de samenwerking van verschillende loges te bevorderen. De dagbladen brachten echter een gedeeltelijke scheiding ter algemeene kennis. Voor deze mislukking der beste pogingen van den jongen Grootmeester-Nationaal was hij niet toerekenbaar; ze was, naar wij meenen, het gevolg van een beginsel, dat door een deel der Vrijmetselaren hier te lande wordt gehuldigd.

De Sophia-Stichting te Scheveningen was den Prins dierbaar om het weldadige doel voor behoeftige kinderen, maar vooral om den naam zijner moeder.

Dezelfde ziekelijke toestand noopte den Prins tot terughouding van het leger. Toch verliest het leger met den dood van den jeugdigen Vorst, zijn aangewezen bevelhebber in tijden van gevaar.

Hoe groot het lijden ware, zou de Prins van Oranje niet hebben geduld dat de driekleur tot 'slands behoud had gewapperd van een andere legertent dan van die des Konings of van Hem, wiens naam in de volksleuze »Oranje Boven!» is opgenomen.

Had met gansch Nederland, ook het deel, daarvan door het leger vertegenwoordigd, niet gewenscht, den laatstlevenden Prins van Oranje te zien voortleven en werken te midden van het volk, waarover hij eenmaal Koning

zou zijn, van de krijgsmacht waarover hij eerst het opperbevel, daarna het oppergezag zou voeren? Wie waagt het te peilen, wat het Oranje, gedenkende aan zijn wakkeren Broeder, moet hebben gekost, voor het leger niet te kunnen zijn, wat alleen een krachtig gestel en een gehard lichaam als eerste voorwaarde veroorlooven? Zullen wij niet immer vol deernis het arme Koningskind herdenken, dien laatsten stamhouder van een roemruchtig geslacht, wiens sterfbed alleen door trouwe dienaren was omringd, maar door geen enkele mage, geen vriend uit eigen jeugd of stand, wien vreemden de oogen toedrukten?

Bekommerd, met diepen weemoed, aanschouwt het leger de ontstentenis van een Prins van Oranje. Geen Prins meer is aanwezig om dat verlies te doen vergeten. Daarom is de rouwvolle gebeurtenis van 21 Juni 1884 gansch éénig in de geschiedenis van Nederland, — beschouwen wij ook voor 's lands krijgsmachten den dood van den laatsten stamhouder der Oranjes als een schier onherstelbaar verlies.

Hem bracht de dood eindelijk genezing: meer dan het lichaam vermocht, heeft Prins ALEXANDER gegeven. Maar naast den troon, aan het hoofd van leger en vloot, blijft zijn plaats voorloopig ledig. Tenzij 's Konings echt nog éénmaal met een stamhouder macht worden gezegend, moeten twee geslachten voorbijgaan, alvorens het leger een nieuwen Oranje kan toejuichen!

*Staat van dienst en onderscheidingsteekenen van Z. K. H. WILLEM,
ALEXANDER, KAREL, HENDRIK, FREDERIK, Prins van Oranje.*

Benoemd tot tweede luitenant bij de bataljons jagers van het regiment grenadiers en jagers, à la suite van het korps, bij Z. M. besluit N°. 3, dd.	25 Augustus	1861.
Benoemd tot eerste luitenant, bij Z. M. besluit N°. 24, dd. 19 Mei	19 Mei	1867.
Benoemd tot kapitein bij de bataljons jagers van het regiment grenadiers en jagers, à la suite van het korps, bij Z. M. besluit N°. 24, dd.	22 April	1870.
Als voren bij het regiment rijdende artillerie, bij Z. M. besluit N°. 25, dd.		id.
Als voren tot ritmeester bij het 4de regiment huzaren, bij Z. M. besluit N°. 26, dd.		id.
Benoemd tot majoor à la suite van het regiment grenadiers en jagers, bij Z. M. besluit N°. 21, dd.	16 Juni	1874.
Als voren bij het regiment rijdende artillerie, bij Z. M. besluit, N°. 23, dd.		id.
Als voren bij het 4de regiment huzaren, bij Z. M. besluit N°. 22, dd.		id.
Benoemd tot luitenant-kolonel à la suite van het regiment grenadiers en jagers, bij Z. M. besluit N°. 24, dd.		id.

*Litteraire
Societät
Grazinghof*

Als voren bij het 4de regiment huzaren, bij Z. M. besluit N°. 25, dd. 16 Juni 1874.

Als voren bij het regiment rijdende artillerie bij Z. M. besluit N°. 26, dd. id.

Benoemd tot kolonel à la suite van het regiment grenadiers en jagers, bij Z. M. besluit N°. 27, dd. id.

Als voren bij het 4de regiment huzaren, bij Z. M. besluit N°. 28, dd. id.

Als voren bij het regiment rijdende artillerie, bij Z. M. besluit N°. 29, dd. id.

Benoemd tot generaal-majoor bij den grooten staf van het leger en met afwijking van Z. M. besluit dd. 25 Februari 1869, N°. 46, aan Hem vergund om in zijnen nieuwen rang de uniform te blijven dragen van de korpsen, waarbij Z. K. H. à la suite werd gevoerd, bij Z. M. besluit N°. 6, dd. 18 Februari 1877.

Den 6den December 1876 het onderscheidingsteeken toegekend, bij Z. M. besluit dd. 19 November 1844, N°. 46, ingesteld voor langdurigen Nederlandschen dienst als officier.

Voorts was PRINS ALEXANDER: Grootkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw; Grootkruis der Luxemburgsche orde van de Eikekroon; Ridder van de eerste klasse der orde van den Gouden Leeuw van het Huis van Nassau; Ridder der orde van den Olifant van Denemarken; Grootkruis der orde van Kalakaua van Hawaii; Grootkruis der orde van St-Stephanus van Oostenrijk; Ridder der orde van den Zwarten Adelaar van Pruisen; Ridder der orde van St-Andreas; Grootkruis der orde van St-Alexander Newsky; Ridder der orde van den Witten Adelaar; Ridder van de eerste klasse der orde van St-Anna; Ridder van de eerste klasse der orde van St-Stanislaus van Rusland; Grootkruis der orde van de Ruitenkroon van Saksen; Grootkruis der orde van den Witten Valk van Saksen-Weimar-Eisenach; Ridder der orde van Nichan El Dem van Tunis; Grootkruis der orde van de Kroon van Wurtemberg; Ridder der Seraphijnen-orde van Zweden; Grootkruis der orde van St-Olaf van Zweden en Noorwegen; Grootkruis der Leopoldorde van België; Ridder 1ste klasse van den Rooden Adelaar van Pruisen; Grootkruis van den toren en het Zwaard van Portugal.

IN MEMORIAM.

Een niet uitgesproken rede bij het graf van den Generaal DUYCKER ⁽¹⁾.

M. H! Met den man dien wij hier de laatste eer bewijzen, heeft het leger een van zijn illustratiën, den Nestor van zijn Veteranen verloren; verliezen Koning en Vaderland een beproefd en trouw dienaar; gade en kinderen een zorgzaam en liefderijk vader; wij allen een geëerbiedigd krijgsmakker, of een hooggeschat vriend en medeburger, — reden te over om op deze plek waar hij rusten zal, een woord van hulde aan zijn nagedachtenis te brengen. Voor mij die het voorrecht had eenige jaren met hem werkzaam te zijn en die zich steeds in zijn hartelijke toegenegenheid mocht verheugen, voor mij is het spreken van dat woord, behalve een behoefte van het hart, een plicht van piëteit waaraan ik mij wilde noch kon onttrekken. Intusschen zal mijn gevoel geen geweld doen aan de waarheid die de overledene steeds gehuldigd heeft.

Zijn Excellentie de Luitenant-Generaal HENDRIK, FREDERIK, KAREL DUYCKER, 's Konings adjudant in buitengewoon dienst, Oud-Inspecteur van de infanterie en Gouverneur der residentie, Oud-Kanselier der Nederlandsche orden, Ridder 3de klasse der Militaire Willemsorde, Kommandeur van den Nederlandsche Leeuw, Grootkruis van de Eikenkroon, Kommandeur van het Legioen van Eer, was tot al die hooge waardigheden en tot de hoogst zeldzame onderscheiding van »Generaal der Infanterie" opgeklimmen, niet door het voorrecht eener hooge geboorte of door gunst, maar door persoonlijke verdiensten; door zijn bijzondere verdiensten op het oorlogsveld, door een nauwgezette en beleidvolle betrachting van de vaak moeilijke plichten die hem in zijn bijna 60-jarige militaire loopbaan ten deel vielen.

(1) Op verzoek van de familie werd bij het graf niet gesproken. Ik doe dit thans hier, iets ruimer. Gaarne zou ik een meer volledig levensbericht gegeven hebben: tot mijn leedwezen zeg ik mij echter grotendeels tot eigen aasleekenlog en berisping beperkt.

Geboren te Coevorden in 1793, doch opgevoed in Oost-Friesland waarheen zijn Prinsgezinde ouders waren uitgeweken, begon hij die loopbaan reeds op 15-jarigen leeftijd. In 1808 trad hij als volontair in Hollandschen dienst, doch ging spoedig in Westphaalschen dienst over. Holland, Westphalen — beiden konden toen geacht worden Fransche wingewesten te zijn, wier krijgsmacht ten dienste stond van NAPOLEON, destijds het toppunt maar ook het keerpunt van zijn macht nabij. Reeds in 1809 was DUYCKER te velde tegen het vrijkorps van den heldhaftigen Hertog van BRUNSWIK-OELS, dat zich door N. Duitschland heensloeg en naar Engeland wist te ontkomen; hij was toen onderofficier en nam o. a. deel aan het heete gevecht van Oelper nabij Brunswijk.

In 1810 werd hij tot officier bevorderd, en als tweede luitenant debuteerde hij in dat ontzachtelijke drama van 1812, waarvan het slotbedrijf op Ruslands sneeuw- en ijsvelden den ondergang te zien gaf van een volkenleger van honderddoizende strijders, door den brand van Moscou verlicht. Geen wonder dat tooneelen als de slag van Smolensko, waar zijn opgerolde mantel hem voor een schot in de borst vrijwaarde; als de slag aan de Moskowa, toen hij in de tirailleurlinie door een schampschot in de rechterzijde en door een kartelskogel in het linkerbeen getroffen werd; als vooral die bij uitstek rampvolle en tragische terugtocht over de Berezina dien hij, met verbonden been, steeds bij zijn compagnie meemaakte, — geen wonder dat dergelijke tooneelen in het gemoed van den 19-jarigen luitenant onuitwissbare indrukken nalieten, en dat de Generaal DUYCKER in zijn herinneringen daarbij somtijds vertoefde.

Eenzoo bij NAPOLEON's laatsten strijd in verre gewesten, den veldtocht van 1813, waarvan Saksen het hoofdtooneel was; toen de Keizer, meer en meer verlaten en tot zijn eigen, zeer jeugdige of vermoeide, legioenen beperkt, nog wel zegepralen bevocht bij Lutzen, bij Bautzen en Dresden, doch eindelijk, na verschillende partieele nederlagen van zijn maarschalken, door den driedaagschen volkenslag bij Leipzig tot den terugtocht naar Frankrijk gencodzaakt werd. DUYCKER, in het begin van dat jaar tot eerste luitenant bevorderd, nam toen o. a. deel aan den tweedaagschen veldslag bij Dresden, en ontving daar een sabelhouw over het hoofd die, dank zij het toenmalig stevig hoofddekseel, niet den schedel kloofde maar alleen het aangezicht trof. Verder behoorde hij heurtelings tot de bezettingen van Torgau en Dresden, die na NAPOLEON's terugtocht aan zichzelf overgelaten, tegen het einde van 1813 moesten capituleeren.

In dit laatste jaar dat DUYCKER nog aan Frankrijks zijde diende, werden den jongen officier meermalen gewichtige zendingen en posten toevertrouwd, die hem met het groote hoofdkwartier en eenmaal met NAPOLEON persoonlijk in aanraking brachten. Zoo bezette hij met een 50 a 60 man een der redoutes die rondom Dresden waren opgeworpen, toen daar eensklaps de Keizer verscheen. DUYCKER liet zijn manschappen achter de borstwering in

't geweer komen en eerbewijzingen doen, doch ontving van NAPOLEON op eenigszins strengen toon de terechtwijzing: »*Sachez, Monsieur, qu'on ne rend pas des honneurs aux avant-postes!*» En inderdaad, voegde de Generaal aan het vermelden dier bijzonderheid toe, vooruit de redoutes waren geen andere troepen meer. De Keizer liet zich de barrière openen, en na eenige korte vragen gedaan te hebben, reed hij voldaan verder. Te Torgau zijnde werd DUYCKER, die behalve met de Fransche ook met de Duitsche taal vertrouwd was, dikwijls gebruikt bij verkenningen. Door den Gouverneur der vesting, comte DE NARBONNE, werd hem ook de zending opgedragen om aan het groote hoofdkwartier te Dresden de tijding over te brengen van NEY's nederlaag bij Dennewitz. Aan Prins BERTHIER gaf hij bij die gelegenheid tevens de gevraagde inlichtingen omtrent de wijze waarop de troepen waren teruggetrokken en de positie die zij op den linker Elbe-oever hadden ingenomen, en hij keerde terug met dépêches waaronder eene voor Maarschalk NEY. De comte DE NARBONNE was zoo voldaan over den spoed en de wijze waarop DUYCKER zijn zending volbracht had, dat hij hem als adjudant bij zich wilde houden; doch DUYCKER gaf er de voorkeur aan, zijn korps weer naar Dresden te volgen. Hier werd hij door den Gouverneur, Maarschalk GOUVION SAINT-CYR, aangezocht om als koopman verkleed aan den inmiddels afgetrokken Keizer de mededeeling over te brengen, dat de Maarschalk zou trachten zich met een gedeelte van het garnizoen door te slaan, zooals ook door gedeelten van de garnizoenen van Torgau en Wittenberg zou worden beproefd, om zich vervolgens aan te sluiten bij DAVOUST die Hamburg nog bezet hield. DUYCKER weigerde de vermomming die hem tegenstond en hem den schijn van spion zou geven, doch verklaarde zich bereid tot de zending in uniform: hij kon zich dan bij de verbodenen als deserteur aanmelden, en zou verder Frankrijk zien te bereiken. Van die zending kwam intusschen niets; de poging om zich door te slaan mislukte, en de eervolle capitulatie van November die voor GOUVION SAINT-CYR en de Franschen wederrechtelijk krijgsgevangenschap ten gevolge had, bezorgde aan de vreemdelingen hunne vrijheid: zoo keerde de eerste Luitenant DUYCKER naar het Vaderland terug.

Hoe het kwam dat hij, die met zooveel onderscheiding diende, niet het Legioen van Eer verwierf? Deze vraag stelde Koning JÉROME hem zelve toen de Westphaalsche korpsen te Cassel voor den veldtocht van 1813 gereorganiseerd werden. Men weet het: bij rampspoeden zijn de belooningen schaars of blijven wel eens achterwege, en na den veldtocht van 1812 was DUYCKER eenigen tijd afwezig van zijn korps te Berlijn, waar hij met typhus in het hospitaal werd opgenomen. Eerst in 1853 ontving hij van den derden NAPOLEON het Kommandeurskruis van het Eerelegioen, niet uitsluitend als een onderscheiding in algemeenen zin, maar, blijkens een officieus schrijven, ook ter belooning van vroegere diensten, tot herstel van verzuim.

Uit de homerische *Lehr- en Wanderyahre* die ik hier te beknopt herdacht,

keerde de gelukkig begaafde officier met een beproefd karakter, een gehard lichaam en rijke ervaring in 1814 in dienst van het bevrijdde Nederland terug. Die bevrijding zou echter door een nieuwen strijd bezegeld moeten worden. NAPOLEON ontsnapte van Elba, en nu ontbrandde die worsteling der honderd dagen, waarvan de hoofdbedrijven Ligny, Quatre-Bras, Waterloo heeten, en die eindelijk tusschen den Franschen TITAN van de 19de eeuw en het overige Europa voor goed besliste. Die veldtocht van 1815 maakte DUYCKER mede als adjudant bij ons vermaard geworden 6de bataljon nationale militie onder den Kolonel VAN THIELEN. Dit bataljon behoorde, zooals men weet, tot de brigade DETMERS van de divisie CHASSÉ, die te Waterloo door haar stout optreden tegen de linkerflank der tweede colonne van NAPOLEON's garde, aan de lange worsteling op het slagveld zelf den doorslag gaf, op het oogenblik dat het geschutvuur op WELLINGTON's uitersten linker-vleugel eindelijk de komst van BLÜCHER's Pruisen verkondigde, en hiermede tevens dat de nederlaag van den Franschen Keizer beslist was. Bij dien aanval op de Fransche garde sneuvelde de dappere VAN THIELEN (1) vóór het front van zijn bataljon: het voorgevoel dat hij vóór den afmarsch te Arnhem aan DUYCKER mededeelde met een opdracht voor zijn echtgenoot, had hem niet bedrogen. Dat het jeugdige 6de militie in dit critieke oogenblik echter met het overige der brigade den aanval met geestdrift doorzette, is zeker voor een goed deel aan DUYCKER's impulsie te danken geweest. Mannen als hij zijn dan vooral een machtige hefboom. Zijn moedig gedrag tijdens dien veldtocht in België en Frankrijk werd beloond met het Ridderkruis van de Militaire Willemsorde, en in Augustus van dat jaar werd hij bevorderd tot kapitein.

Hierop volgde ook voor DUYCKER een tijdvak van rust en verademing; een tijdvak van werkzaamheid in die betrekking van compagniescommandant, van hoofdman, die de voornaamste spil in het regiment is, de ware school voor de opleiding van den troep en voor de vorming tevens van hoogere aanvoerders, doch waarvan de beteekenis en het gewicht dikwijls niet naar behooren begrepen of betracht, en hoogerzijds niet naar behooren gewaardeerd worden. De wijze waarop Kapitein DUYCKER het commando zijner schoolcompagnie waarnam, moge o. m. hieruit blijken, dat hem in 1829 de zeldzame eer te beurt viel van op voordracht Zijner Koninklijke Hoogheid Prins FREDERIK te dier zake tot ridder van den Nederlandsche Leeuw benoemd te worden.

De dagen van den Belgischen opstand vonden Kapitein DUYCKER op de citadel van Luik, en de jaren van 1830—34 behoorde hij tot het garnizoen van de vesting Maastricht, die toen door het energieke opperbevel van Generaal DIBBETZ en door de cordaatheid en activiteit van den Plaatselijken commandant, Generaal BRADE, voor ons behouden bleef. Wie den Kapitein

(1) De grootvader van dezen Kapitein VAN THIELEN.

DUYCKER daar gekend hebben als aanvoerder van de zoogenaamde mobiele colonne — vrijwilligers die bij voorkeur belast waren met de dagelijksche veldontdekkingen en o. a. bij de gevechten van Castert en Smeermaas optraden, of die tot de voorhoeden behoorden bij de demonstratiën welke het garnizoen van Maastricht in de eerste dagen van Augustus 1831 tegen een gedeelte van het Belgische Maasleger in de richting van Tongeren en Hasselt verrichtte — wie DUYCKER te Maastricht gekend hebben, zullen wel met mij instemmen dat hij zich in dat eervolle doch lastige bevel door buitengewone activiteit en tact, door een bedaarden moed, door een helderen practischen blik onderscheidde, en zich door al die eigenschappen van hart en karakter die den waren soldaat kenmerken, bij zijn ondergeschikten bemind maakte. Zelfs vroegere ondergeschikten, thans bij de tegenpartij, gaven hem bij verschillende ontmoetingen nog bliken van genegenheid. De hoogere klasse in de Militaire Willemsorde, hem in '81 toegekend, had hij ruimschoots verdiend.

Zoo onderscheidde DUYCKER zich insgelijks in de commando's van het bataljon, van het keurkorps, van de brigade die hem achtereenvolgens werden toevertrouwd.

Behoort de Kapitein DUYCKER, de mobielen-kapitein, tot de herinneringen mijner jeugd, in de betrekking van Generaal leerde ik hem nader kennen in het bevel van het Zeijster-kamp van 1859. De Generaal was toen reeds niet jong meer maar nog sterk en imposant van voorkomen, nog krachtig en vol leven, stout ruiter, kort en militair in zijn uitdrukkingen, desnoods ongemakkelijk, een chef die eerbied en vertrouwen inboezemde, die de oefeningen goed leidde, van wien men veel kon leeren.

De wijze waarop hij zijn verschillende commando's en betrekkingen vervulde, hadden hem op het einde van '58 als Luitenant-Generaal aan het hoofd van het wapen der infanterie gebracht. Infanterist, dat was Generaal DUYCKER door en door zonder daarom eenzijdig te zijn; dat wapen kende hij geheel; daarvan had hij de veelzijdige bruikbaarheid, de zelfstandigheid en de kracht op het slagveld leeren kennen, en het was opwekkend om bij te wonen hoe hij, op ver gevorderden leeftijd, bij die herinneringen zijner jeugd weer in jeugdige vuur ontvlammen kon, en de beteekenis van het wapen zijner voorliefde, nog vaak miskend, met wegslepende overtuiging kon betoogen.

Onder gunstiger omstandigheden als waaronder het leger toen verkeerde, zou die overtuiging van den Chef zich in het geheele wapen tot een bezielende kracht hebben kunnen ontwikkelen. Doch het leger beleefde toen, ook ten zijnen koste, nog den laatsten bloeitijd van een verouderd vestingstelsel; en onder anderen een tijdvak dat voor een krachtige leiding belemmerend, voor een bezielende kracht verdoovend was. Die overtuiging van den Generaal DUYCKER kon dan ook slechts in beperkten kring werken, en 't is daarom te meer te betreuren dat hij, nadat hij in 1866 de geleiden verlaten had, er niet toe heeft kunnen besluiten, de kern van zijn ervaring en wetenschap aan zijn jongere krijgsmakkers in schrift mede te deelen.

Doch hij was eenmaal geen man van de pen, en huiverig voor den schijn van zich op den voorgrond te willen plaatsen. Warm voorstander van dege-lyke studie, was hij even wars van schijngeleerdheid die hij spoedig wist te ontdekken en schaakmat te zetten. Hij was geen man van buitengewone geestesgaven of uitgebreide kennis, maar een man van gezond verstand dat gerijpt was door ervaring en gesteund werd door een deugdelijke en doelmatige wetenschap. Hij was een bewijs voor de waarheid dat een chef veelal meer doet met zijn karakter dan met zijn kennis, en ik kan niet beter doen dan aan het leger vele aanvoorders toe te wenschen als Generaal DUYCKER geweest is.

In het dagelijksch leven was hij uiterst eenvoudig in handel en wandel; minzaam en goedhartig; hulpvaardig en gevoelig voor vriendschap; verdraagzaam in het godsdienstige, of zoo als hij dat eigenaardig in anderen prees, »gepast religieus". Die zielshoedanigheden blonken het helderst in den huiselijken kring, waar zij een aangename en vruchtbare warmte verspreidden. In dien kring mocht hij nog vele jaren een welverdiende rust smaken en zich verheugen in het bij- en welzijn van gade en kinderen.... doch laat ik de kleinkinderen niet vergeten, want Generaal DUYCKER was een echte kindervriend en verstond *l'art d'être grand-père*. Tot de laatste oogenblikken van zijn bijna 91-jarigen leeftijd heeft hij in den huiselijken en maatschap-pelijken kring het leven belangstellend en dankbaar genoten als een schoonen avond na een welbesteden dag. Kalm en zonder lijden is hij heengegaan; zijn tijd was gekomen; zijn taak was volbracht.

Aan anderen om die voort te zetten. In de eerste plaats aan U, zoons van dien vader op wien gij trotsch moogt zijn, wien gij veel te danken hebt; gij zult zijn naam in eere weten te houden, zijn voorbeeld zooveel mogelijk volgen; ik ben overtuigd dat gij dien plicht als een heilige erfenis zult aan-vaarden en betrachten. Bij mij zal de nagedachtenis van den oud-chef en vaderlijken vriend in dankbare herinnering blijven. Moge het leger Generaal DUYCKER voor oogen houden als een type van krijgsmanseer en deugd! Mogen Koning en Vaderland steeds en vooral in de ure des gevaars, op velen van zijns gelijken kunnen rekenen!

Ik heb gezegd.

Den Haag, 7 Juni 1884.

P. G. BOOMS.

Litteraire
Societät
Groningen

DE GEVECHTEN OM LE BOURGET (1870).

Een tactische studie door L. DE VLAMING.

(Met een schets op Pl. 7).

(Vervolg van N°. 6, bladz. 385.)

1ste BEZETTING VAN LE BOURGET DOOR DEN AANVALLER.

De 2de Garde divisie kreeg bevel om Le Bourget dat volgens ingewonnen berichten nog door den vijand was bezet, op den 20sten September te nemen en in den geest als boven te bezetten. Daartoe strekkende Divisieorder luidde als volgt:

»Op bevel van het oppercommando zal de 2de Garde-infanteriedivisie morgen bij het aanbreken van den dag voorwaarts marcheeren en het voor ons front liggende dorp Le Bourget, dat nog door de Franschen bezet is, nemen. Hiertoe hepaal ik: morgen vroeg om 4½ uur, verzamelt zich de divisie bij Le Blanc Mesnil, marschvaardig en in rendez-vous-stelling, als volgt:

- a. twee bataljons Koningin ELISABETH, de 3de afdeling veldartillerie aan den zuidelijken uitgang van Le Blanc Mesnil, op den weg naar Le Bourget;
- b. Keizer ALEXANDER-regiment, de 4de brigade aan den noordelijken uitgang.

»De voorpostenlinie blijft in stelling, totdat de divisie is voorbijgemarkcheerd; Le Blanc Mesnil blijft door één bataljon ELISABETH en één eskadron Ulanen bezet. Dit laatste detachement zal, wanneer de divisie zal zijn aangetreden, tot aan de Moleret-beek vooruitgaan, om de divisie tegen Drancy (een groot dorp, 1500 M. oostelijk van Le Bourget, en vermoedelijk eveneens door den vijand bezet) te beveiligen.

»Er mogen morgen vroeg geen signalen worden geblazen, elk geluid moet worden vermeden, de straten in Le Blanc Mesnil moeten met stroo worden bedekt, ten einde het rumoer van de raderen te verdooven?».

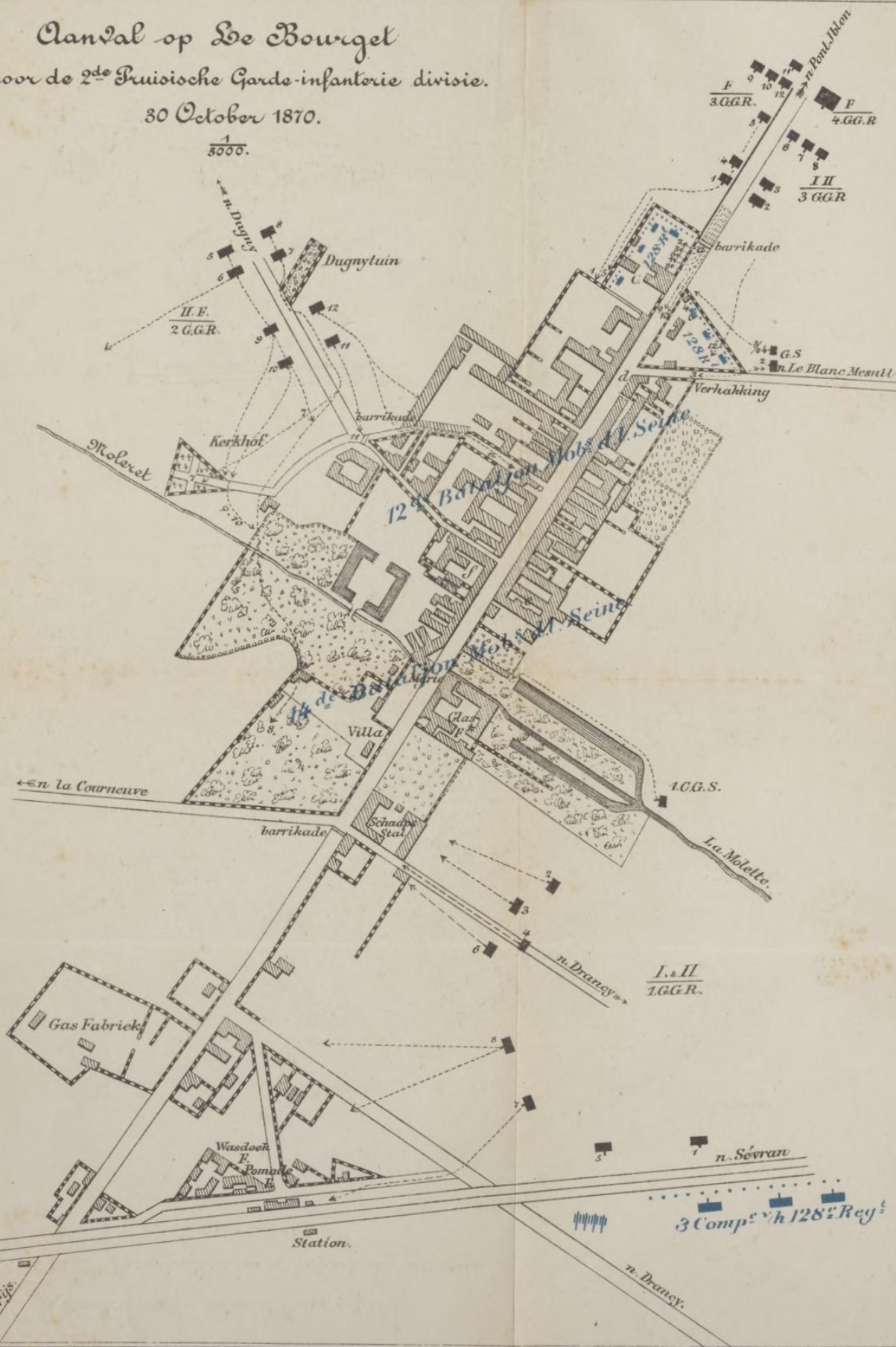
behoort nr 457

Aanval op Le Bourget

door de 2de Pruisische Garde-infanterie divisie.

30 October 1870.

1/5000.

Auth. A. J. Bogaerts. Breda.

Lillemore
of Scotland,
's Government

Het fuselierbataljon van het regiment ELISABETH (1) marcheerde aan het hoofd der aanvalscolonne en naderde bij het aanbreken van den dag in de grootst mogelijke stilte het dorp, met de 9de en 12de compagnie in de eerste en de 10de en 11de compagnie als soutien in de tweede linie. Zonder weerstand te ontmoeten drong het bataljon aan de oostzijde het dorp binnen en vanceerde naar den zuidelijken rand. Eerst daar stiet de 9de compagnie op een afdeling van ongeveer 40 man, die het hier gelegen groote spoorwegstation had bezet, doch al spoedig op la Courneuve terugging. Ook de 10de compagnie stiet op een aan den zuidwestelijken uitgang geplaatste vijandelijke veldwacht, die eveneens snel terugtrok. De vier fuseliercompagnieën kwamen aldus zonder verderen strijd aan den uitgang van het dorp naar Parijs, bijeen. Bevel werd gegeven dat de 9de compagnie een groot gebouw, de gasfabriek rechts van de dorpsstraat, zou bezetten en zich door voorposten beveiligen. Als soutien der 9de werd de 12de compagnie ongeveer 300 pas achterwaarts in de vooruitspringende punt van een park geplaatst. Deze stelde in een buiten het dorp gelegen kerkhof een veldwacht front naar het westen. Ook de 10de en 11de compagnie werden naar de westelijke zijde van het dorp overgebracht. Aan het 2de bataljon toch was bevel gezonden om het oostelijk deel van het dorp te bezetten en zich door voorposten te beveiligen, terwijl het 1ste bataljon van het regiment ELISABETH, dat aanvankelijk in Le Blanc Mesnil was achtergebleven, eveneens naar Le Bourget werd ontboden. Het geheele 3de Garde-Grenadierregiment was nu in het dorp vereenigd, ten einde af te wachten of de tegenpartij zich al dan niet tegen de vaste bezetting zou verzetten. Tegen den middag omstreeks 1 uur sloegen onderscheidene zware granaten in het dorp, tegenaanvallen werden echter niet ondernomen. De bezetting betrok voor den nacht, alarmkwartieren.

Tot juist begrip van de handelingen van aanvaller en verdediger is het noodzakelijk de eigenaardige gesteldheid van het dorp nader te beschouwen.

Aan beide zijden van den grooten, met grijze gehouwen granietsteen bekleeden weg, die van Pont Iblon naar Parijs voert, den zoogenaamden Route de Lille, ligt Le Bourget (zie schets) in dier voege, dat de lengte-uitbreidheid van het N.-O. naar het Z.-W. meer dan 1500 pas bedraagt, terwijl de uitbreiding in de breedte slechts bij uitzondering de 400 tot 500 pas overschrijdt. De geheele buitenomheining van het dorp bedroeg ongeveer 5000 M. Vooral de noordelijke en zuidelijke toegangen waren smal, in vergelijking van de lange flanken; de laatste bezaten echter geen doorgaanden rand. Het dorp kon veeleer in drie, in eigenaardigheid geheel verschillende en ook geheel van elkaar geïsoleerde gedeelten worden gesplitst. Van af den noordelijken ingang tot aan de andere zijde der kerk en den weg van

(1) Het regiment bestaat uit drie bataljons, het eerste, het tweede en het fuselierbataljon. De vier compagnieën van ieder bataljon worden voor het geheele regiment opvolgend genummerd van 1 tot en met 12

Dugny lag de compacte massa van burgerhuizen, waarvan de kleine plaatsen of tuinen zoowel naar buiten als onderling door steenen muren waren afgesloten. Over dit gedeelte was het dorp met een stevigen buitenmuur omgeven. Aan het noordelijk derdedeel sloot zich, ongeveer van de Moleret-beek tot aan de wegen naar La Courneuve en Drancy, een middelstuk aan, hoofdzakelijk uit fabrieken (glasfabriek), scholen en landhuizen (villa, mairie, enz.) met uitgestrekte parken bestaande, waarvan de door heggen en heiningen gevormde afscheidingen aan beide zijden van de Moleret-beek ver naar het westen en oosten vooruitspringen. Ook werd hier de aaneensluiting van den rand verbroken, door het ongeveer 200 pas westelijk van het dorp aan de Moleret-beek, gelegen nieuwe, met steenen muren omgeven kerkhof, alsmede achterwaarts daarvan aan den weg naar Dugny, door den zoogenaamden tuin van Dugny, oogenschijnlijk een oud en eveneens met steenen muren omgeven kerkhof. Aan de tegenovergestelde oostzijde bood de massieve aan de straatzijde door een ijzeren hek afgesloten glasfabriek wel is waar een sterke stelling, voorwaarts daarvan tot aan een groote schaapstal, bevond zich echter een ongeveer 400 pas breede, open ruimte.

Eindelijk volgde een van het middelstuk, door een open bijna geheel onbebouwde ruimte van ongeveer 300 pas lengte, gescheiden zuidelijk gedeelte. Hier hadden zich in de nabijheid van het spoorwegstation enkele groote industriële inrichtingen (gasfabriek, pomadefabriek, enz.) gevestigd. De eerste, de gasfabriek, rechts van den weg aan het zuidelijk einde van het dorp, was een uitgebreid établissement, waarvan de verschillende gedeelten naar buiten en onderling door doorlopende 6 tot 8 voet hooge muren waren afgesloten. De stelling was dus hier wel is waar sterk, zij vereischte echter een aanzienlijke bezetting, daar de fabriek ongeveer 200 pas ruimte in het vierkant besloeg en overigens geïsoleerd lag.

De pomadefabriek lag links van de dorpsstraat, eveneens nabij het zuidelijk einde en bestond uit onderscheidene gebouwen. Het van onderscheidene verdiepingen voorziene hoofdgebouw, een van de grootste huizen van het dorp, verschafte een goed overzicht van het terrein tot aan het slechts 3300 pas verwijderde fort van Aubervilliers met zijn gebastioneerde wallen en hoog opgemetselde grachten. Van hier leidde een weg naar de nabijzijnde en langs den zuidelijken rand van het dorp loopende spoorlijn Parijs—Soissons en het groote stationsgebouw. Dit laatste werd in den aanvang door de Pruisen bezet — op den 20sten September lag hier de 8ste compagnie van het 3de Garde-Grenadierregiment — op dezen en volgende dagen werd het echter zoo krachtig uit het fort beschoten, dat het ook met het oog op de overigens blootgestelde ligging aan de overzijde van den dorpsrand, opgegeven en later door de 2de pioniercompagnie werd vernield.

De indruk, dien het dorp bij de 1ste bezetting op de Duitschers maakte, was over het algemeen een ongunstige. Het geheel zag er verwoest uit, terwijl die verwoesting gedurende den loop der insluiting door de granaten

der forten, alsmede door de geleverde gevechten zeer toenam. De muren waren door den rook zwart geworden en overal door granaten doorboord, de ledige straten waren met afbraak en puin bedekt, de vensters der huizen gebroken, de kalk op de meeste plaatsen door de infanteriekogels weggeslagen. Huisraad, meubels en de vooral begeerde matrassen waren meerendeels verdwenen.

Voor de versterking van het dorp werd, daar het punt aanvankelijk slechts tot waarneming moest dienen, in den aanvang slechts weinig gedaan. Alleen de emplacementen der veldwachten werden in verdedigbaren staat gebracht.

In den nacht van 20 op 21 September trachtte de vijand een verkenning te doen van de gasfabriek, die door de hier opgestelde 9de comp. 3de G. G. R. onder langdurig heen en weer schieten werd afgewezen. Voor den 21sten werd voor de Divisie bevolen: »De versterkingen moeten van af morgen worden voltooid en vermeerderd. De uitgang van Le Bourget naar Parijs moet door barricades worden afgesloten. Deze arbeid kan echter slechts in de duisternis worden uitgevoerd. De voorposten worden steeds ten 5 uur in den morgen afgelost. De thans te Le Bourget aanwezige batterij wordt van daar teruggetrokken.»

De bouw der barricade werd door het 3de G. G. R. aan het 2de bataljon opgedragen. (Gasfabriekbarricade No. 1.) Verder werd o. a. bevolen: »het 1ste bataljon lost heden morgen ten 4 uur het fuselierbataljon in zijn stellingen af. Het aflossen van de veldwachten moet in de grootst mogelijke stilte geschieden. De manschappen moeten zacht loopen, onder geen omstandigheid mag worden gesproken; alles volgt den aanvoerder.»

Deze voorzichtigheidsmaatregelen werden door de groote nabijheid van den vijand geboden. In overeenstemming met de handelingen der Duitschers hadden de Franschen uit de hoofdstelling der forten, hunne voorposten zoover mogelijk vooruitgeschoven. Ten einde de zich tusschen de forten de l'Est en Aubervilliers bevindende opening te sluiten, was door de versterking van het voorwaarts van beide forten gelegen massieve dorp La Courneuve, door het aanleggen van loopgraven aan beide zijden en het opwerpen eindelijk van twee batterijen dicht westelijk en oostelijk van dit dorp (bewapend met 6 getrokken kanonnen van 12 ℔ en 8 mortieren) van den aanvang af een krachtige verdedigingslijn gevormd. Uit deze versterkte stelling van La Courneuve, die van het zuidelijk deel van Le Bourget slechts 1800 pas verwijderd was, liepen de Fransche voorposten in de richting van Drancy en omvatten aldus ook het zuidoostelijk front van dit dorp. Tot bijzondere beveiliging van den grooten weg van Rijssel hadden de Franschen voorts een ongeveer 1000 pas van het zuidelijk deel van Le Bourget verwijderde, aan dien weg gelegen groote hofstede, gedurende den geheelen duur der insluiting bezet en den weg met barricades versperd. De van hieruit vooruitgeschoven Fransche posten, stonden zoo nabij de voorwaarts van de gasfabriek, aan den spoorweg opgestelde Pruisische veldwacht, dat men vooral in den aanvang van

de insluiting, commando's, toeroepingen enz. van de vijandelijke patrouilles des nachts, duidelijk kon hooren.

Kon Le Bourget aldus van voren en in de flanken van de zijde van La Courneuve en Drancy goed door de tegenpartij worden overzien, ook de achterwaartsche verbindingen van het dorp, de groote weg naar Pont Iblon en de wegen naar Dugny en Le Blanc Mesnil konden door een op den hoogen toren der kathedraal van St. Denis geplaatsten observatiepost, bij dag nauwkeurig worden waargenomen. Deze post stond voorts telegraphisch in verbinding met de forten de l'Est en Aubervilliers en hieruit laat het zich verklaren dat niet alleen troepen, doch ook enkele patrouilles soms zelfs ook enkele ruiters op den grooten weg, door de forten met granaten werden bedacht.

Op den 21sten September ging tegen de gasfabriek opnieuw een sterk verkenningsdetachement vooruit, dat door de veldwacht door snelvuur werd teruggedreven. Ook het beschieten uit het fort Aubervilliers werd weder hervat. Voor het eerst werd gebruik gemaakt van electrisch licht. In de forten werden electrische batterijen geplaatst, die bij nacht op afstanden tot 4000 M., het door de Deutsche voorposten bezette terrein door een blauwachtig wit licht verhelderden. De smalle doch intensief heldere stralen werden door draaiing der machinerie over lange terreinstrooken snel heen en weer geworpen, zoodat huizen, wegen, posten en patrouilles plotseling daghelder zichtbaar werden en door den vijand konden worden beschoten. In den aanvang maakte deze verlichting van het terrein grooten indruk op de tegenpartij; toen echter de daardoor veroorzaakte nadeelen spoedig bleken niet groot te zijn werden de troepen weldra hieraan gewoon. Als hulpmiddel tegen de uitwerking werd den patrouilles aanbevolen zich neer te leggen, den dubbelen posten, zoo mogelijk onbewegelijk te blijven staan.

Op den 22sten September bepaalde een Divisieorder dat Le Bourget van af den 23sten slechts door één compagnie infanterie en eenige ordonnansen zou bezet blijven. De verdeeling der Brigade werd nu de volgende: 5 bataljons (min 1 compagnie) (2 Alexander-regiment, 3 Elisabeth-regiment) en 1 compagnie Garde-scherpachutters te Dugny. Hiervan bezette één bataljon met 3 compagnieën de voorposten, de 4de compagnie vormde het soutien. Een tweede bataljon bezette met één compagnie Le Bourget en consigneerde drie compagnieën als soutien voor dit punt. De rest der bezetting vormde de reserve. Het 6de bataljon der Brigade stond voor 48 uur als bezetting te Pont Iblon. Dagelijks werden verscheidene officieren en 400 man gebruikt tot het aanbrengen van versterkingen, het maken van verbindingen, omverhalen van muren, het inhakken van schietgaten, enz.

Den 28sten werd in een Divisie-order voorgeschreven dat ingeval van een aanval, Dugny en Pont Iblon zoolang mogelijk moesten worden vastgehouden, terwijl Le Bourget slechts als waarnemingspost zou blijven dienst doen. Dienovereenkomstig werd aan de voorpostencompagnie aldaar een instructie gege-

ven, om in geval van een overmachtigen aanval al vechtende den terugtocht aan te nemen. Deze opdracht was echter moeilijk. De waarneming toch geschiedde hoofdzakelijk uit het zuidelijk gedeelte van Le Bourget (Gasfabriek één peloton, station één peloton, rest in de parkpunt, schaapstal enz.). Van daar tot aan het noordelijk gedeelte was de weg bijna 2000 pas lang. Voor den vijand was het daarom, vooral in de duisternis gemakkelijk om aan het zwakke detachement betzij van de zijde van La Courneuve of van het nabijzijnde Drancy, den terugtocht af te snijden. De bezettingen van Dugny en Blanc Mesnil waren noch belast, noch bij den afstand van $\frac{3}{4}$ uur in de gelegenheid, dit gevaar te voorkomen. Meermalen was hierop de aandacht gevestigd, doch men rekende op de tot nu toe den dag geleegde werkeloosheid van de Fransche mobiele troepen. Een weinig meer zorg zou echter aanzienlijke verliezen in de toekomst hebben voorkomen.

Het vuur uit de forten maakte al spoedig verandering in de opstelling van den 23sten noodzakelijk. Op den 27sten toch was Dugny met granaten beschoten. Een daarvan sloeg zelfs in de woning van een der bataljonscommandanten en verbrijzelde van een daar aanwezigen kwartiermeester beide beenen. Op grond hiervan werd bevolen dat de Divisiestaf, de Brigadestaf, de staf van het Ulanenregiment, de 6de zware batterij alsmede het geheele 3de G. G. R. uit Dugny naar Bonneuil zouden worden verplaatst. Bonneuil, een klein dorp, op meer dan 6000 M. van de forten, behoorde tot de armste punten. De kwartieren waren benauwd en slecht; het plaatsje dat in vreedestijd 375 inwoners bevatte, werd met meer dan 3500 man (ulanen en artillerie daaronder begrepen) belegd.

Behalve de afwisseling van de regimenten onderling, viel tot 7 October weinig bijzonders voor. De verhouding tusschen de voorposten van beide partijen werd zelfs nu en dan een vriendschappelijke, een omstandigheid die bij langdurige insluiting meermalen schijnt in te treden. Het in haast door de Franschen verlaten open terrein, bevatte nog onderscheidene veldvruchten, die de begeerlijkheid der Parijzenaars opwekten. Tal van lieden, waaronder vooral veel vrouwen naderden zonder schroom de vijandelijke voorposten, soms zelfs trachtten zij die te passeeren, ten einde het vervoerbare te verzamelen. Twee Divisiebevelen van Duitsche zijde naar aanleiding hiervan gegeven, verdienen de aandacht: »Es ist vorgekommen, zoo luidt de een, »dass französische Tirailleurs, um ungehindert Kartoffeln suchen zu können, weisse Fahnen vor sich hertragen und alsdann bei Annäherung unserer Patrouillen demnoch gefeuert haben. Sammtliche Truppentheile sind darauf aufmerksam zu machen, sich durch derartige betrüglige Mittel nicht tauschen zu lassen". Terwijl de tweede zegt: »Es ist vorgekommen, dass französische Landleute gefangen genommen worden sind. Mit bezug hierauf wird bemerkt, dass dieses der augenblicklichen Kriegslage nicht entspricht. Die Leute hatten niedergemacht oder auf die Werke zurückgetrieben werden sollen, wonach zukünftig zu verfahren ist." Van dit eerste krasse middel

werd gelukkig slechts spaarzaam gebruik gemaakt en in den Regel in de lucht geschoten; slechts eens kwam het volgens de gegevens van von HAUGWITZ voor dat iemand alle toeroepen in den wind sloeg en daarop doodgeschoten werd (1).

Ook in het werk van DUCROT wordt van deze excursiën op groote schaal, melding gemaakt. »Depuis quelques jours, zoo luidt het journal dd. 16 October, un nombre toujours croissant d'habitants de Paris se répandent dans la plaine, devant les forts de Noisy, Romainville et Aubervilliers, pour recueillir des légumes.... C'est ainsi qu'un flot de population que l'on peut estimer à vingt mille individus, avec charrettes, fiacres, voitures à bras, sacs, etc. est répandue dans la plaine jusqu'à la ferme de Groslay et va même au delà de la ferme de Nonneville.

»Quelques groupes de Prussiens, sans armes à la barrière du chemin de fer de Soissons, près du bois, paraissent considérer avec curiosité ces masses humaines qui s'agitent en troupeau dans la plaine. Plusieurs d'entre eux viennent se mêler à cette foule, et on peut croire, que des officiers ennemis profitent de cette irruption pour pénétrer dans Paris et en ressortir sans être inquiétés».

Dit vermoeden blijft geheel voor rekening van den generaal; twijfelachtig komt het ons voor, of deze gevaarvolle onderneming de moeite zou loonen; ware het geschied dan zou men van Duitsche zijde zeer zeker van een dergelijk bewijs van moed wel melding maken. De beide aanhalingen zijn voldoende om het eigenaardige van den voorpostendienst voor vestingen en liniën te doen uitkomen, terwijl zij onzes inziens genoegzaam in het licht stellen, dat het gebruiken van ongedisciplineerde troepen voor dezen dienst gevaarlijk is. Dat intusschen ook bij goed geoefende troepen, onregelmatigheden in den voorpostendienst kunnen voorkomen, wordt van Duitsche zijde bewezen door de vermelding van het feit, dat in den nacht van 22 op 23 September een patrouilleur van de 12de comp. 3de G. G. R. door een post van de 8de comp. werd doodgeschoten, omdat hij bij het aanroepen het woord niet overgaf. Deze ongelukken, die zich later meermalen herhaalden, konden volgens de bewering van de Duitsche schrijvers in de onderwerpelijke toestanden moeilijk worden vermeden.

Op den 7den October bepaalde een korpsbevel dat het dislocatie-rayon van het Gardekorps van het oosten naar het westen zou worden verschoven met het doel om de tegen St. Denis voorgenomen belegeringsarbeid te dekken. Dienovereenkomstig kwam de staf van de 2de Garde-infanterie-divisie te Gonesse. De 4de Garde-infanteriebrigade (2de G. G. R. Frans en 4de G. G. R. Koningin) te Bonneuil, Le blanc Mesnil, Pont Iblon,

(1) Des avonds door de Duitschers begraven, werd op het graf vermeld:

Ci est
un trop hardi
chercheur
de pommes de terre.

Dugny en als voorgeschoven post Le Bourget; de 3de Garde-infanteriebrigade (1ste G. G. R. Alexander, 3de G. G. R. Elisabeth) te Arnouville, Garges en Gonesse, met een vooruitgeschoven post te Stains. De linkervleugel der 2de Garde-infanteriedivisie grensde nu bij Le Blanc Mesnil aan den rechtervleugel der 23ste Divisie te Aulnay, terwijl de rechtervleugel te Stains verbinding hield met den linkervleugel der 1ste Garde-infanteriedivisie te Pierrefitte.

In deze positie bleef het tot den 28sten October rustig. Het scheen dat de vijand in de hoofdstad te veel met zichzelf werd bezig gehouden, bovendien werd de algemeene opmerkzaamheid van Parijs afgeleid door de gebeurtenissen bij Metz, dat op het punt stond zich over te geven. Verrassend verbreedde zich daarom in den morgen van den 28sten, bijna gelijktijdig met de eerste mededeelingen omtrent de capitulatie van Metz, het bericht dat de in Le Bourget staande compagnie van het regiment Königin in den afgelopen nacht dit dorp voor vijandelijke overmacht had ontruimd.

LE BOURGET DOOR DEN VERDEDIGER HERNOMEN EN BEZET.

Met grond mag worden aangenomen dat de herovering van Le Bourget door de Franschen slechts een toevallige omstandigheid was, die in geen vooraf beraamd plan haar grond vond. Voornamelijk om politieke redenen bestond van Fransche zijde een bepaalde drang tot het uitvoeren van kleine offensieve ondernemingen. Het groot aantal ongedisciplineerde troepen, thans in de hoofdstad aanwezig, gedroeg zich niet altijd even rustig en moest worden bezig gehouden, daarbij moest het moreel der bevolking door tegenhandelingen worden gesterkt. Ook hier bleken intusschen de middelen erger dan de kwaal.

In verschillende richtingen werden daartoe op zichzelf staande bewegingen, men zou kunnen zeggen, stooten in de lucht, uitgevoerd. Aldus werd op den 21sten October een verkenning in de richting van Drancy ondernomen, waarbij een deel der troepen voorbij dit punt tot Le Bourget vooruitging en constateerde, dat dit dorp slechts zwak door de tegenpartij bezet was. Deze omstandigheid gaf den Generaal DE BELLEMARE aanleiding om op den 27sten aan het vrijkorps »Franc tireurs de la Presse", dat la Courneuve bezet hield, een nadere verkenning van dit dorp op te dragen. »Le général DE BELLEMARE avait sous ses ordres le corps des franc tireurs de la Presse établi a la Courneuve. Les progrès de l'inondation du Crould y rendant désormais inutile la présence de ces braves gens, le général eut à coeur de leur donner un autre service et leur suggéra, pour le moment, l'idée d'une attaque de nuit sur le Bourget, village en pointe en avant de nos lignes", aldus schrijft DE SARREPONT, terwijl ook de Generaal DUCHOT deze uit de lucht gegrepen bednelling erkent.

De expeditie werd vastgesteld op den 28sten October ten 3 uur in den morgen. Ofschoon het bekend was dat slechts zwakke krachten van de tegen-

partij het dorp bezet hielden, werden de troepen van de 1ste linie des verdedigers tot hulp gereed gehouden, terwijl ook aan den Admiraal SAISSET, die in de nevenpositie commandeerde, van het voornemen bericht werd gegeven. Deze laatste liet aan de bezetting van Romainville en de daarbij behorende vooruitgeschoven troepen het bevel toekomen, de expeditie in het oog te houden en naarmate zich de gelegenheid daartoe aanbood, ook te ondersteunen.

Het vrijkorps, sterk ongeveer 250 man, ging onder aanvoering van den Commandant ROLLAND ten 3 uur in den morgen, zoo stil mogelijk in de richting van Le Bourget vooruit, wierp de naar het zuiden vooruitgeschoven vijandelijke voorposten zonder moeite terug, drong al dadelijk door tot aan de kerk en vond hier weerstand van de hoofdmacht der compagnie. »Les franc-tireurs arrêtés dans leur élan, sont obligés d'attendre les renforts amenés en toute hâte par le colonel LAVIGNET". Twee bataljons van het 134ste regiment, het 14de bataljon Mobiles de la Seine met 2 vuurmonden en 1 mitrailleuse werden door den Generaal DE BELLEMARE tot ondersteuning afgezonden; zelf rukt hij met een tweede bataljon der mobiele garde en een halfbataljon van linie als reserve, de afgezonden hulptroepen achterna, terwijl hij voorwaarts van La Courneuve twee zware vuurmonden tot ondersteuning in batterij laat brengen. Voor zulk een overmacht week de eenige, in het dorp aanwezige Pruisische compagnie, die bovendien bevel had om bij een aanval des vijands terug te gaan, echter niet voor dat zij aan haar verplichting had voldaan om als waarnemingspost het achterwaarts gelegeerde korps te alarmeeren en trok op Dugny terug.

Wanneer men leest, wat Generaal DUCROT omtrent dezen aanval zegt, dan kan men gemakkelijk de geestdrift begrijpen, die de verovering van Le Bourget op de Parijsche bevolking te weeg bracht. »Pendant que deux pièces de 12, placées en avant de la Courneuve, couvrent le flanc gauche de la position, le 134e de ligne (2e et 3e bataillons) s'avancent par la droite du village, le 14e bataillon de la Seine par la gauche et bientôt brisant les derniers obstacles nos troupes arrivent à l'extrémité Nord du Bourget. L'ennemi refoulé de toutes parts se retire rapidement, nous laissant ses morts, ses blessés et des prisonniers etc." Wel is waar had de ontruiming van Le Bourget voor de Pruisen slechts het verlies van een waarnemingspost ten gevolge, toch begreep men ook aan die zijde dat de inbezitting van het dorp door de Franschen op het moreel des verdedigers bijzonder gunstig zou werken. Op het onverwachts stond men voor een feit, dat men zeer goed had kunnen voorzien.

Mecsters, als de Franschen zijn in het snel, vluchtig versterken van een terreinvoorwerp, werden in den morgen van den 28sten alle handen aan het werk gesteld, om het veroverde in staat van tegenweer te brengen. Een afdeeling genietroepen onder bevel van den Kapitein LAURENT bood daarbij in de eerste plaats de behulpzame hand; voornamelijk bestond de

arbeid in het creneleeren van de voorhanden buitenmuren, in het afsluiten der toegangen tot de noordzijde van het dorp door middel van barricades. Weldra werd echter dit werk belemmerd door een hevig vuur van de Pruisische batterijen te Pont Iblon en van twee veldbatterijen op den weg van Dugny.

Hoe groot ook de geestdrift was, te Parijs door de verovering van Le Bourget te weeg gebracht, uit het algemeen oogpunt der verdediging kon een krachtige bezetting geen voordeelen bieden. Dit was ook de meening van den Generaal Trochu, die in den avond van den 28sten o. a. als zijn gevoelen kenbaar maakte: »si dans la défense de Paris, il n'y avait à s'occuper que du siège lui-même, il y aurait intérêt à reporter les avant-postes aussi loin que possible, afin de refouler l'ennemi et de le forcer à étendre sa ligne d'investissement. Mais dans les conditions spéciales ou nous nous trouvons, l'occupation des positions extérieures doit forcément se combiner avec les mouvements ultérieurs qu'on peut avoir à faire et par suite il ne faut s'installer que sur des points qu'on est certain de ne pas abandonner plus tard, pour disposer de toutes ses forces en vue de quelque entreprise importante". Intusschen kon aan de ontruiming thans niet worden gedacht, integendeel moest alles in het werk worden gesteld om het veroverde te behouden. »Des considérations d'ordre moral déterminèrent le Gouverneur à accepter le fait accompli, il se borna à prescrire la mise en état de défense de la position", zegt Ducrot. Men hoopte de nieuwe positie aan de eene zijde te verbinden door middel van een loopgraaf met Drancy, dat eveneens op den 28sten bezet was; aan de andere zijde dacht men door een rij van epaulementen te kunnen aanleunen aan de inundatie van de Croud-beek; de brug over de Mollette op den weg van La Courneuve naar Dugny werd al dadelijk goed bezet.

De uitvoering van deze voornemens werd door het vijandelijk artillerievuur aanmerkelijk vertraagd, ofschoon de verliezen, die er door werden veroorzaakt, gering waren. Het valt niet gemakkelijk om uit de Fransche bronnen een zuiver overzicht te verkrijgen zoowel van de verrichte werkzaamheden, als ook van de bezetting van het dorp. Volgens Ducrot bevonden zich op den 28sten te Le Bourget: de franc-tireurs de la Presse en het 14de bataljon Mobiles de la Seine als vaste bezetting; $1\frac{1}{2}$ bataljon van het 134ste regiment, $\frac{1}{2}$ bataljon van het 128ste regiment, het 16de bataljon Mobiles de la Seine, 2 stukken en 1 mitrailleuse, die om de 24 uur werden afgelost. Bij de verdeeling dezer troepenmacht komt hij echter tot een totaal van $4\frac{1}{2}$ bataljon en wel: in het rechtergedeelte, in het noorden van het dorp $\frac{1}{2}$ bataljon van het 14de Mobiles de la Seine, daarachter het 2de bataljon van het 134ste, waarvan een gedeelte zich langs de Mollette uitbreidde, om de vlakte in de richting van Le Blanc Mesnil in het oog te houden. Links van den weg bevond zich het tweede halfbataljon van het 14de Mobiles, daarachter het 16de Mobiles en eindelijk het 3de bataljon van

het 134ste. De compagnieën van het 128ste bevonden zich meer achterwaarts in reserve, met last om de artillerie te dekken. Van de franc tireurs de la Presse wordt geen gewag gemaakt. De totale sterkte dezer troepenmacht kan op ongeveer 3000 man worden begroot. Drancy en Courneuve waren ieder door ongeveer twee bataljons bezet.

Onbekend met deze sterke machtontwikkeling, achtte men het van Duitse zijde mogelijk en gewenscht om nog in den avond van den 28sten een poging te doen om het dorp wederom in bezit te nemen.

De te Bonneuil gelegerde twee bataljons (het 2de en het fuselierbataljon) van het regiment Franz ontvingen des avonds ten 6 uur bevel naar Pont Iblon te rukken, alwaar zij ten 7 uur na een vermoeienden marsch in de duisternis en langs een slechten weg aankwamen. Aldaar werd aan het 2de bataljon bevel gegeven om ten 8 uur in de richting van Le Bourget vooruit te gaan, de eventueel vooruitgeschoven veldwachters terug te werpen, den vijand te verkennen, zich in geval van een sterken weerstand echter niet in een ernstig gevecht in te laten, doch na de waarneming terug te gaan. Het fuselierbataljon zou achter Pont Iblon ter eventuele ondersteuning of opname staan blijven en gedurende dien tijd aan emplacementen voor één bataljon aan beide zijden van den grooten weg arbeiden.

Het gevecht van het 2de bataljon, voorzover dit althans op den naam van gevecht aanspraak kan maken, vinden wij nader beschreven in de geschiedenis van het 2de G. G. Regiment. De mondelinge beschikking door den Kapitein, commandant van het bataljon, genomen luidde als volgt: »de 5de en de 7de compagnie rukken aan beide zijden van den grooten weg naar Parijs, vooruit en grijpen te gelijkertijd den hoofdtoegang tot het dorp aan. De 6de compagnie tracht rechts den ingang naar Dugny te bereiken. De 8ste compagnie zoekt in den ingang van de zijde van Drancy binnen te dringen. De geweren worden niet geladen. Alle afdeelingen zullen zoo mogelijk onbemerkt naderen en werpen zich met de bajonet op de toegangen». Dienovereenkomstig werd om 8 uur aangetreden. De marsch was door de volslagen duisternis op den zwaren grond naast den weg zeer moeilijk, vooral voor de beide vleugelcompagnieën, die zich in geheel onbekend terrein door dik en dun moesten voortbewegen.

Het op enkele punten in brand geschoten dorp was het object, waarheen de dicht gesloten compagnieën, haar aan het hoofd marcheerende aanvoerders, volgden. Verband tusschen de compagnieën onderling was door de duisternis en den grooten onderlingen afstand onmogelijk. Natuurlijk was het dan ook, dat de 5de en 7de compagnie, ofschoon zij met den moeilijker en grooteren weg der andere compagnieën rekening hielden, toch vroeger en zonder opgehouden te zijn, zelfs zonder in het minst iets van den vijand te hebben bemerkt, tot op ongeveer 30 pas van den hoofdingang aankwamen. Op dezen afstand ontvingen zij plotseling uit den door een sterke barricade afgesloten ingang, alsmede uit den stevigen dorpsrand een hevig vuur, dat

op de gesloten compagniescolonne moorddadig werkte. De Bataljonscommandant overzag onmiddellijk den toestand en commandeerde „keert“. Beide compagnieën gingen onder dekking van de inmiddels verspreide voorste afdeelingen, die het vuurgevecht opnamen, zoover terug, totdat zij achter aardhoopen en in slooten eenige dekking vonden. Nadat zij hier ongeveer $\frac{1}{4}$ uur hadden gelegen, steeds onder hevig vuur, werd van de zijde der 6de compagnie een krachtig hoers vernomen. Van dit oogenblik werd gebruik gemaakt om nogmaals doch evenzeer te vergeefs tegen de barricade te stormen. De 6de compagnie had den weg Dugny—Le Bourget bereikt en ging in de richting van den Dugny-tuin vooruit, doch werd door het vuur in het front en in de flank belet dit punt met de bajonet te nemen. Zij bleef echter stand houden totdat het bevel voor den terugtocht werd gegeven en voerde haar dooden en gewonden naar Pont Iblon met zich. Ook de 8ste compagnie slaagde er niet in het dorp binnen te dringen. Opmerking verdient dat aan deze afdeeling door het vuur der achter de muren opgestelde verdedigers geen verliezen werden toegebracht, terwijl ondanks de bezwaren der duisternis de compagnie bij haar terugkeer te Pont Iblon geen enkele harer manschappen miste. Haar viel dan ook de opdracht ten deel om zoo spoedig mogelijk de dooden en gewonden terug te halen, die door de 7de en 5de compagnieën voor den noordelijken ingang waren achtergelaten. Gedeeltelijk in patrouilles opgelost, volgde de compagnie den weg, dien door de 5de was afgelegd en naderde ongehinderd den noordelijken dorpsrand, door een groot vuur aan den ingang verlicht. De Fransche posten waren duidelijk zichtbaar, omgekeerd waren deze dus van hun standpunt in de gelegenheid om de bewegingen der tegenpartij waar te nemen. Met dankbaarheid wordt van Duitsche zijde erkend, dat echter aan het wegvoeren der gewonden geen beletselen in den weg werden gelegd. De totale verliezen van het bataljon gedurende deze nachtelijke onderneming bedroegen 2 officieren, 3 onderofficieren en 41 man; vermist waren 5 man, die deels gewond gevangen waren genomen.

Uit een tactisch oogpunt was de onderneming van het 2de bataljon niet voldoende gerechtvaardigd. De omstandigheden waaronder het dorp was ontruimd, deden met grond verwachten dat het punt nog sterk bezet zou zijn, en mocht dit niet het geval wezen, dan kon zonder bezwaar het aanbreken van den dag tot het verrichten eener zorgvuldige verkenning worden afgewacht. Het vermoeden is dan ook gewettigd dat men van Duitsche zijde vermeende een tegenpartij voor zich te hebben, die eensdeels te kort zou schieten in het nemen der vereischte veiligheidsmaatregelen, anderdeels buiten staat zou zijn om aan een verrassenden en omvattenden aanval weerstand te bieden. De vraag is echter, wanneer de noordelijke dorpsrand niet zooals thans, had bestaan uit een aaneengesloten muur, die op zichzelf reeds voldoende was om een eersten aanloop te breken, de onderneming niet zou zijn gelukt, vooral wanneer men ook van Fransche zijde leest dat de beide

*De Nederlandsche
 Genootschap
 's Gravenhage*

in het front optredende vijandelijke compagnieën eerst door de verdedigers werden opgemerkt, toen zij den buitenrand van het dorp tot op enkele meters waren genaderd. »Deux compagnies allemandes, schrijft de Generaal DUCROT, profitant de l'obscurité, s'avancent jusqu'à quelques mètres des murs du village, gardé en cet endroit par la compagnie du 14e Mobiles du capitaine FAUREZ. Au qui vive de nos sentinelles, l'ennemi répond: France! Moblots! Le capitaine FAUREZ croit entendre parler allemand, il écoute.... regarde.... Ce sont des Prussiens, s'écrie-t'il: Feu. Par une décharge à bout portant, les mobiles renversent les premiers groupes ennemis, le reste recule, tourbillonne et s'enfuit, nous laissant nombre de morts et de blessés».

De mislukte nachtelijke aanval vestigde bij de Duitschers de overtuiging dat het in de bedoeling lag van de verdedigers, het veroverde vast te houden.

Op den 29sten vermeende men nog een poging te moeten doen om den vijand door middel van artillerievuur uit het dorp te verdrijven. — Op bevel van den Commandant van het Gardekorp onderhielden gedurende den geheelen voormiddag 30 vuurmonden uit de stellingen achter Pont blon een levendig vuur op het dorp, echter zonder succes. De verdediger vond achter de hechte dorpsmuren voldoende dekking, zoo zelfs dat volgens DUCROT die hevige kanonnade aan het met troepen opgevulde dorp slechts 3 gewonden kostte. Wanneer men in de tactische leerboeken leest dat een dorp, dat krschtig onder artillerievuur kan worden genomen, niet hardnekkig kan worden verdedigd, dan ziet men daarbij dus voorbeelden als Le Bourget over het hoofd. Intusschen was het artillerievuur niet geheel en al doelloos, ook al zegt DUCROT: *al'on ne s'explique pas le but de cette démonstration.* Al was men teleurgesteld in de hoop dat het artillerievuur de permanente bezetting van het dorp onmogelijk zou maken, ofschoon men dit bij het vuur op ± 2500 M. onder gewone omstandigheden (minder exceptioneele bouw) mocht verwachten, en al wekt het bevreemding dat het vuur op de huizen geen grootere uitwerking had, toch kon gedurende het vuur aan de versterking van het dorp niet worden gewerkt en dit was van belang, vooral nu men van Duitsche zijde niet dadelijk op den 29sten tot een krachtigen aanval overging.

In den avond werd met de versterking van het dorp voortgegaan, het fort Aubervilliers, dat de rechterflank van Le Bourget dekte, werd met 2 zware vuurmonden versterkt, terwijl met den aanleg van loopgraven tot verbinding van het dorp met Drancy een aanvang werd gemaakt.

Beschouwt men den platten grond van het dorp, dan ziet men dat een krachtige verdediging tegen een aanval uit het noorden naast de versterking van het terreinvoorwerp zelf, moet worden verkregen door het zoo mogelijk verbreden van de frontlijn. Door bijvoorbeeld de Dugny-tuin in rechte lijn, evenwijdig met het front door middel van een loopgraaf met de linkerflank

te verbinden en op overeenkomstige wijze aan de andere zijde van het dorp een loopgraaf met omgebogen flank aan te leggen, wordt de frontlijn \pm 500 M., een uitgebreidheid zeer gemakkelijk verdedigbaar door het beschikbaar aantal troepen. De Dugny-tuin kon voorts met het kerkhof worden verbonden, terwijl door het aanbrengen van hindernissen de aanvaller in het open terrein zou kunnen worden opgehouden en vooral onverwachte nachtelijke aanvallen zouden kunnen worden voorkomen. Een gedeelte der beschikbare macht moest *buiten* het dorp gereed worden gehouden om zoo noodig de al te voortvarend voortdringende tegenpartij in de flank te vallen.

Bij de beschrijving der te nemen maatregelen zegt de Generaal Ducrot o. a. het volgende: »Le Bourget, long village de près d'un kilomètre, étant enfilé et dominé entièrement par les batteries de Pont Iblon, ne pouvait être fortifié et défendu que sur ses flancs. Celui de droite, découvert, très-accessible, devait être protégé par un bataillon et deux pièces d'artillerie placées au sud du village; le fort d'Aubervilliers voyant à petite distance tout l'espace entre Drancy et Le Bourget, avait ordre de se tenir prêt à tirer avec ses gros calibres sur toute troupe qui paraîtrait de ce côté, pendant que les forces de Drancy la prendraient en flank. Sur la gauche, les deux bataillons du 135e de ligne, cantonnés momentanément à la Courneuve, devaient au premier signal de l'attaque, se porter en avant, droit sur la Mollette, avec deux pièces de 12." Voorts wordt ook hier gesproken van den aanleg van een loopgraaf, die Le Bourget met Drancy zou verbinden, terwijl uit de bij het werk gevoegde schets van het dorp moet worden afgeleid dat deze verbinding althans voor een gedeelte, langs de Moleret-beek was tot stand gekomen. Bij de later gevolgde verdediging blijkt echter niets van een bezetting dezer loopgraaf. Zocals zich uit de eigenaardige samenstelling der verdedigende afdeelingen gemakkelijk laat verklaren, scheen ieder onderdeel zich naar eigen inzichten en goeddunken min of meer krachtig in het inwendige van het dorp ter verdediging te hebben ingericht, terwijl voorts alleen de noordelijke ingang krachtig schijnt te zijn bezet.

Niet onopgemerkt mag het blijven, dat men van Duitsche zijde veel had kunnen voorkomen, door de muren en afsluitingen aan de noordzijde tijdens de eerste bezetting van het dorp te vernielen en danmede aan de tegenpartij de gelegenheid te ontnemen om zich daarachter later krachtig ter verdediging in te richten.

BESTORMING VAN LE BOURGET.

De Kroonprins van Saksen, de opperbevelhebber van het Maasleger, was van oordeel dat den Franschen, het vasthouden van Le Bourget bepaald moest worden verhinderd. Reeds op den 28sten had hij over dit punt met den Commandant van het Gardekorps van gedachten gewisseld; in strijd met het gevoelen van dien bevelhebber, bleef hij op de herovering van het dorp aandringen. Ofschoon na de mislukte beschieting opnieuw door den Com-

mandant van het Gardekorps op het prijsgeven van Le Bourget werd aangedrongen, en daarbij betoogd dat dit punt onder het vuur der werken van St. Denis moeilijk kon worden vastgehouden, werd echter door den Kroonprins het uitdrukkelijk bevel tot den aanval gegeven en de uitvoering hiervan opgedragen aan 9 bataljons der 2de Garde-infanteriedivisie, 3 rijdende en 2 veldbatterijen onder bevel van den Generaal VON BUDRITZKI. In den avond van den 29sten October werd de navolgende Divisie-order uitgegeven:

»Het oppercommando van het Maasleger heeft het stellige bevel uitgevaardigd, dat het dorp Le Bourget weer aan den vijand zal worden ontnomen. De divisie zal onder medewerking van de korpsartillerie deze opdracht morgen voormiddag uitvoeren. De bij de 1ste Gardedivisie beschikbare troepen zullen in het bezette gedeelte der 3de Garde-infanteriebrigade rukken, om dit te dekken.»

In het algemeen bevel ik:

1°, de bezettingen van Stains, Dugny, Pont Iblon en Le Blanc Mesnil, alsmede hare voorposten blijven in hare positiën staan;

2°, de aanval op Le Bourget wordt in drie colonnes uitgevoerd en wel:

1°, de rechtercolonne, commandant: *Majoor VON DERENTHAL*:

2 bataljons regiment Franz,

1 peloton van het 2de Garde-Ulanenregiment,

staat morgen vroeg ten 7½ uur in het park van Dugny en zal, wanneer ik het bevel over Dugny naar Le Bourget rukken, om dit dorp aan den westelijken rand aan te grijpen;

2°, de middelste of hoofdcolonne, commandant: *Overste Graaf VON KANITZ*:

3 bataljons regiment Elisabeth,

1 bataljon » Königin,

2 pelotons van het 2de Garde-Ulanenregiment,

2de Garde-pioniercompagnie,

staat morgen vroeg ten 7½ uur noordelijk van Pont Iblon aan den grooten weg ter plaatse, waar de nieuwe infanterie-emplacementen zijn opgeworpen. Deze colonne zal gelijktijdig met die uit Dugny aantreden en Le Bourget aan het noordeinde aangrijpen;

3°, de linkercolonne, commandant: *Overste VON ZEUNER*:

2 bataljons regiment Alexander,

3 compagnieën Garde-scherpschutters,

1 peloton van het 2de Garde-Ulanenregiment,

4de lichte en de 4de zware batterij,

staat morgen ten 7½ uur gedekt achter de kerk bij Le Blanc Mesnil. Zoodra de rijdende atdeeling, die van uit Pont Iblon zal werken, haar vuur begint, rijden de veldbatterijen onder dekking van een bataljon in de richting van Le Bourget vooruit en beschieten het dorp. Wanneer ik het zal bevelen, gaat de colonne (1 bataljon, 3 scherpschutters-compagnieën en 1 peloton

Ulaen) op den weg van Drancy vooruit, overschrijdt de Moleret-beek, om vervolgens door het dal dezer beek tegen het zuidelijk deel van Le Bourget voorwaarts te gaan. De beide batterijen moeten op het juiste oogenblik dicht bij Le Bourget oprijden, en dit dorp krachtig beschieten. Het dekkingsbataljon dient gelijktijdig tot verbinding van de colonne van den overste Graaf von KANITZ en die van den Overste von ZEUNER.

- 3°, de batterijen der rijdende afdeling van het Garde-artillerieregiment staan morgen vroeg ten 7½ uur in de positie te Pont Iblon, ten einde Le Bourget te beschieten;
- 4°, het gezondheidsdetachement N°. 2 staat terzelfdertijd noordelijk van Pont Iblon aan den grooten weg, achter de infanterie;
- 5°, de 3de afdeling veldartillerie staat van 8 uur af noordelijk van Arrouville in rendez-vous formatie. De 1ste Garde-infanteriedivisie zal morgen vroeg Garges en Wilhelmshöhe bezetten, ter beveiliging van dit terreingedeelte;
- 6°, het 2de Garde-Ulaenregiment, voorzoover het niet bij de voorposten en tot de bovengenoemde detacheringen wordt gebruikt, staat van 8 uur af, noordoostelijk van Bonneuil;
- 7°, ik zelf zal mij bij de colonne van Graaf von KANITZ ophouden.

(Gel.) von BUDRITZKI.

Met betrekking tot de tenua der manschappen voor het gevecht was gelast, dat de gerolde mantel met daaraan verbonden eetketel medegenomen, de ransel daarentegen in het kwartier zou worden gelaten. De patronen los in de patroontassen en in de broodzak. Het achterlaten van den ransel, zoo meldt de Schrijver van de geschiedenis van het 3de G. G. R., kwam de bewegelijkheid van de aanvalscolonne ten goede, doch had daarentegen het nadeel, dat de in het gevecht gewonden en onmiddellijk in de achterwaarts gelegen lazarets afgegeven manschappen, hunne goederen in het geheel niet of eerst na verloop van langen tijd terugzagen.

Reeds tusschen 4 en 5 uur in den morgen werd het in de kwartieren levendig en een krachtig ontbijt gebruikt. Op het bepaalde uur waren alle afdelingen ter plaatse. Om 8 uur openden de rijdende batterijen bij Pont Iblon, de beide veldbatterijen bij Le Blanc Mesnil het vuur op Le Bourget. Gelijkzeitig zette zich de linker-vleugelcolonne van uit Le Blanc Mesnil in beweging. Een half uur later braken ook de beide andere colonnes van Dugny en Pont Iblon op.

Zoodra het vijandelijk artillerievuur in den morgen van den 30sten October op Le Bourget wordt geopend, laat de Kolonel MARTIN, die als oudste officier in het dorp commandeerde, de troepen positie nemen, bij voorkeur zooals wordt gezegd achter de muren, doch niet in de huizen, ten einde beter overzicht te hebben en de uitwerking der vijandelijke projectielen te

verminderen. Deze laatste opmerking, afkomstig van den Generaal DUCROT, is zeer juist en ofschoon het ons niet gelukt is, om de juiste indeeling en opstelling der verdedigende troepen op te sporen, zouden wij ons gaarne bij de verzekering van dien Schrijver nederleggen, ware het niet dat zij later weder wordt tegengesproken. Op het oogenblik van den strijd moeten zich volgens de Fransche opgaven in het dorp hebben bevonden :

a, de vaste bezetting uit de franc tireurs de la Presse en het 14de bataljon mobiles de la Seine bestaande;

b, de aflossing van den 28sten, die op den 30sten nog niet was vervangen en bestond uit 2½ bataljon van het 128ste regiment, het 12de bataljon Mobiles de la Seine, 4 stukken en 1 mitrailleuse. Van de verdeeling dezer troepen nu spreekt alleen DUCROT; hij zegt: "de stukken dekken aan den spoorweg het rechtergedeelte van het dorp, de compagnieën (vermoedelijk 3 compagnieën van het 128ste) aan de glasfabriek, aanvankelijk langs de Mollette opgesteld, gaan naar den spoorweg terug en bewaken de tusschenruimte tusschen Drancy en Le Bourget. De compagnieën van den commandant BRASSEUR (waarschijnlijk 7 compagnieën van het 128ste) bezetten de buitenmuren in het noorden van Le Bourget; het 14de en 12de bataljon Mobiles de la Seine de huizen rechts en links van den weg. Het 3de bataljon van het 135ste (?) in reserve achter en links van het dorp."

Aan deze troepenindeeling mag slechts geringe waarde worden toegekend; men moet nu en dan gissen welke afdeelingen worden bedoeld, voorts wordt van een bataljon van het 135ste gesproken dat blijkbaar niet tot de bezetting behoorde, terwijl eindelijk van de franc tireurs de la Presse geheel wordt gezwegen (1). Blijkbaar waren de troepen niet opgesteld overeenkomstig de eischen der tactiek. Moge het al waar zijn geweest dat aanvankelijk het verblijf in de huizen door het krachtig artillerievuur der tegenpartij zich als vanzelf verbod, zoodra dit vuur zwoeg, schijnt wel degelijk een groot gedeelte der troepen een opstelling in de huizen verkozen te hebben boven het afwachten van den eersten stoot achter de dorpsomheining. Deze misslag in de gevechtsleiding had niet alleen het verlies van het dorp, doch ook tevens een groot verlies aan gevangenen ten gevolge. Het zwaartepunt eener krachtige verdediging van een terreinvoorwerp, ligt in den hardnekkigen strijd om den rand zoowel in het front als op de flanken, ten ware er in

(1) In een noot voorkomende in het later volgende derde deel van het lijvige werk van den Generaal DUCROT vinden wij o. v. : "dans la 2me volume nous avons raconté l'héroïque résistance opposée à la garde prussienne par sept compagnies du 135e de ligne et des fractions des 12e et 14e de mobiles de la Seine, ainsi que par les franc tireurs de la Presse", terwijl eenige regels verder gesproken wordt van den commandant BRASSEUR van het 128e: tot tweemaal toe maakt zich de Schrijver schuldig aan een drukfout, die zeker niet strekt om de verwarring in het oorderwepelijk geval te verminderen. De commandant BRASSEUR toch voerde het bevel over een bataljon van het 128ste en werd als zoodanig in Le Bourget gewond en gevangen genomen; terwijl ook de evenbedoelde compagnieën ongetwijfeld tot het 128ste regiment hebben behoord.

de verdediging dezer laatste op andere wijze is voorzien. Zijn er voorts krachtige reserven beschikbaar om een tegenaanval te doen, zoodra het ook aan den aanvallers gelukt is vasten voet in het dorp te krijgen, dan is zeer zeker het hardnokkig vasthouden van eukle steunpunten in het inwendige van groot belang, doch daaraan kon in het onderwerpelijke geval niet worden gedacht. Dergelijke tegenaanvallen vooral op open terrein vereischen uitstekende troepen en deze waren niet beschikbaar. Wel schijnt men aan de uitvoering te hebben gedacht, doch alleen om te kunnen constateeren, gelijk wij thans bij DUCROT lezen: «que le général HARRION avait plusieurs fois tenté de faire une contre-attaque mais il n'avait pu entraîner ses hommes: nos jeunes soldats étaient démontés.»

Te La Courneuve bevonden zich bij het begin van den aanval twee bataljons van het 135ste, terwijl van zijn kant de fregat-kapitein SALMON zich gereed hield om den rechtervleugel van de stelling van Le Bourget met het garnizoen van Drancy, verstrekt door 2 bataljons mariniers en eenige houwitsers te dekken. Uit de gevechtsverhalen blijkt niet dat van deze troepen tot het hernemen van het dorp is gebruik gemaakt; dienden zij tot bezetting dezer punten, dan zou een zoodanig optreden bepaald gevaarlijk kunnen zijn.

Tegen 7 uur was de Generaal HARRION met 3 compagnieën van het 138ste regiment (hier vinden wij voor het eerst van dit regiment melding gemaakt) en een bataljon van het 135ste regiment van La Courneuve op marsch gegaan om de tijdelijke bezetting af te lossen. De marsch werd verhaast, toen het kanonvuur des vijands in hevigheid toenam, welk gebruik van deze troepenmacht is gemaakt, blijkt echter nergens; wel schijnt de Generaal HARRION het commando over het geheel op zich te hebben genomen, een omstandigheid die nog te meer tot verwarring in de troepenleiding aanleiding zal hebben gegeven.

Bewegingen der middelste colonne.

De middelste colonne moest Pont Iblon, alsmede de brug over de moeras en de barricade daarachter over een smallen doorgang passeeren. Zoodra het 1ste bataljon van het 3de G. G. R. het deilé was doorgetrokken, ontwikkelde het zich in dier voege dat de 1ste compagnie op ongeveer 200 pas gevolgd door de 4de, westelijk dus rechts, de 2de compagnie gevolgd door de 3de oostelijk of links van den straatweg vooruitging. De beide compagnieën van het hoofd, de 1ste en 2de losten spoedig na het passeeren der barricade eerst ieder twee, later ook het 3de peloton op, zoodat de 3de en 4de compagnie, de soutiens voor de voorste tirailleurlinie vormden.

Op ongeveer 300 pas volgde het 2de bataljon met zijn vier compagnieën op dezelfde hoogte, de 5de westelijk, de 6de, 7de en 8ste oostelijk van den straatweg. Het 1ste bataljon rukte zoo snel voorwaarts, dat de compagnieën van het 2de bataljon moeite hadden, haar linkschen opmarsch te

volbrengen, zonder den afstand te groot te doen worden. Van den aanvang af werd van den looppas gebruik gemaakt. Op 300 pas afstand van de 5de compagnie, volgde het fuselierbataljon met de 9de, 10de en 12de compagnie op dezelfde hoogte. Links van den weg avanceerde het fuselierbataljon van het regiment KÖNIGIN.

Het aanvalsterrein van Pont Iblon tot Le Bourget 3000 pas lang, was open en kon uit de forten volkomen worden overzien. Een kleine poudretten-(mest) fabriek, het eenige ongeveer 850 pas aan de andere zijde van Pont Iblon gelegen gebouw, bood geen dekking, veeleer waren de daarbij behorende slooten en dammen, hindernissen voor de beweging. Hier stonden sedert de ontruiming van Le Bourget de Duitse voorposten. De voorwaarts daarvan gelegen velden, van kleiachtigen, zwaren grondslag, bestonden uit stoppeland, aardoppelland of wel uit omgeploegd land en bleken door den regen zoodanig doorweekt dat het groote moeite kostte, in zulk terrein in den versnelden gang voorwaarts te gaan.

Gedurende het eerste avanceeren, ongeveer totdat de helft van het aanvalsterrein was doorloopen, trachtten de Gardebatterijen de voorwaartsgaande infanterie door haar vuur te steunen. Bijna tien minuten lang hoorde de aanvalscolonne over de hoofden het suizen der eigen granaten en zag ze in Le Bourget inslaan. Uit het dorp viel nog geen enkel schot, daarentegen sloegen de groote granaten van de forten bij herhaling in de colonne, zonder echter aanmerkelijke schade aan te richten. Op het oogenblik echter, waarop de Pruisische batterijen zwegen, werd het achter de muren van Le Bourget levendig en opende de vijand een vuur, zoo hevig alsof hij het verzuimde trachte in te halen. Intusschen waren de verliezen ook thans nog niet aanzienlijk. De Franschen maakten de bekende fout, van het niet volgen van de tegenpartij met het vizier.

De kleigrond bleef nog steeds de grootste vijand. Desniettegenstaande geschiedde het avanceeren volgens ooggetuigen als op het exercitieveld. De bereiden officieren waren afgestegen, alleen de beide bataljonscommandanten bleven met hun adjudanten te paard en nog wel in de voorste linie. Met het oog op de inspanning, die de looppas op den zwaren grond van de manschappen vorderde, werd op 850 pas van het dorp een oogenblik halt gemaakt. Op dit tijdstip gaf de Colonnecommandant bevel den dorpsingang stormenderhand te nemen. (Dorfeingang met Kolonne nemen).

Opnieuw dus snel geavanceerd. De Regimentscommandant drijft persoonlijk de hoornblazers en tamboers aan, om zonder ophouden het signaal "snel avanceeren" te blazen en den stormmarsch te slaan. Het laatste was bijna het eenige, wat bij het steeds heviger wordende gevechtsruinoer duidelijk waar te nemen was. Onder een voortdurend hoera volgde een soort van wedloop naar het dorp, terwijl het in hevigheid toenemende vijandelijke vuur thans werkzaam begon te worden. Het vuur links van den weg, bleek sterker dan dat rechts daarvan. Reeds van den aanvang had de Comman-

dant van de 3de compagnie, die in de 1ste linie was gerukt, gedurende het avanceeren bemerkte, dat de dorpsmuur oostelijk van den weg van étage-schietgaten was voorzien voor staande en knielende schutters. Daar het dus moeilijk zou zijn, aan den eenmaal bereikten muur stand te houden, geleidde die kapitein zijn afdeling halfrechts naar den straatweg, een beweging, die ook de 2de compagnie en de drie compagnieën van het 2de bataljon op een wenk harer officieren volgden.

De laatste aanloop had dus voor een klein gedeelte op den straatweg rechtstreeks tegen de barricade, voor het grootste gedeelte rechts van deze tegen den langen, steenen muur, die de tuinen van het woordelijk front trapsgewijze begrensdde, plaats.

Het werd thans den aanvallers mogelijk zich een denkbeeld te vormen van den aard en de wijze der verdediging. Uit ieder schietgat van den muur van den noordelijken buitenrand schoten een of wel meerdere schutters. De barricade *a* (zie schets) die ongeveer 50 pas lang van den eenen hoek naar den anderen was opgeworpen en de dorpsstraat versperde, was eveneens bezet, doch werd door haar verdedigers, op het oogenblik waarop de aanvallers op 150 pas waren genaderd, verlaten. Daarentegen bleef zij onder het werkzaam bereik van talrijke vijandelijke geweren, wier vuur zich uit de vensters en de dakramen van die huizen concentreerde, die aan beide zijden van de dorpsstraat waren gelegen. Vooral voelbaar was de uitwerking uit een, ook door photographiën bekend geworden, ongeveer 50 tot 60 pas achterwaarts aan de andere zijde der barrikade gelegen villa *b*, links van de dorpsstraat. Deze villa, door een 2 M. hoogen van étage-schietgaten voorzien muur afgesloten, bood den hier geposteerden Franschen een moeilijk te nemen stelling. Naar den weg toe was de buitenmuur over een klein gedeelte door een sterk ijzeren hek afgesloten.

Intusschen was het vijandelijk vuur niet in staat den aanloop des aanvallers te stremmen. Even na 8¹/₂ uur bereikte het hoofd der 1ste comp. gevolgd door de 4de, op den rechtervleugel den buitenmuur. Enkele minuten later, kwamen links daarvan gedeelten der 2de en 3de comp. voor de barricade en den muur aan. In het algemeen was de afstand van 2800 pas, ondanks den moeilijken bodem, in 15 tot 20' doorloopen. Het tactische verband was echter meermalen verloren gegaan. Daarbij bleek dat de bevolen en door de compagnieën der tweede linie aangenomen formatie, drie pelotons uit de flank naast elkaar, wel is waar tot vermindering der vijandelijke vuurwerking voordelig, evenwel ongeschikt was, om de aanvallende afdelingen gesloten tot het doel te brengen. Het was niet mogelijk om bij den snellen aanloop in moeilijk terrein, het langer worden van de 25 tot 30 rotten diepe pelotons te voorkomen. De officieren kwamen met de snelste loopers het eerst aan den dorpsrand aan en moesten hier de rest hunner pelotons verzamelen.

Reeds ongeveer 50 pas voor den buitenmuur had de Commandant van de

*Litteraire
Societ.
Gronnenge*

1ste compagnie waargenomen, dat de verdedigers een gedeelte van den rand ontruimden. Daarheen dirigeerde deze officier zijne manschappen; met een gedeelte wendde hij zich van het noordfront naar de westzijde van het dorp en liep in de richting van den Dugny-weg langs den uitersten verderop nog bezetten muur, terwijl hij de door de schietgaten gestoken geweerloopen met de sabel omhoog sloeg. Terwijl enkele grenadiers nu hunnerzijds door de schietgaten naarbinnen vuurden, drongen anderen onder den Compagniescommandant door twee vroeger ontstane, thans echter door den vijand gebarrikadeerde openingen het dorp binnen. Denselven weg namen ook gedeelten der 4de compagnie, terwijl de rest dier compagnie deelnam aan den aanval op de villa *b*, bij welken aanval de Compagniescommandant sneuvelde. Op andere punten bereidden manschappen van de 2de Garde-pioniercompagnie door het inslaan der buitenmuren het binnendringen voor. Ditzelfde geschiedde ook later bij de evenwijdige muren, die in het binnenste van het dorp de tuinen van elkaar scheidden.

Intusschen was bijna het geheele 1ste bataljon deels aan de barricade, deels aan den noordelijken muur aangekomen en begon het dorp binnen te dringen of bereidde zich ademscheppend daarop voor. In de eerste plaats moest nu de barricade worden overschreden. Afdeelingen van bijna alle compagnieën vatten, naarmate van hun aankomst aan deze zijde post om vervolgens op wenk of toeroep van haar commandant, met het oog op 's vijands vuur zoo snel en gelijktijdig mogelijk over de 3 tot 4 voet hooge hindernis te springen en zich in het inwendige, hetzij links tegen de reeds genoemde villa *b* of rechts door den ingang van een groote hofstede *c* naar de westelijke helft te keeren. Op deze wijze overschreden gedeelten van de 2de, 3de, 6de, 7de en 8ste compagnie de barricade, om rechts door den genoemden ingang en daarna van tuin tot tuin voort te dringen.

Reeds vroeger hadden afdeelingen van de 4de compagnie de barricade overschreden, zich echter niet naar rechts, doch op den roep van hun kapitein „vrijwilligers voor, de villa links nemen!“ op de dorpsstraat tegen den ingang van het landhuis *b* gewend, uit welks schietgaten de vijandelijke tirailleurs, snelvuur gaven. Het gelukte den Compagniescommandant persoonlijk een venster te bereiken, dat uitzicht gaf op den muur en waarachter een Fransch officier stelling had genomen. Een sabelhouw werd door den laatste met een revolverschot a bout portant beantwoord; de Compagniescommandant werd gedood.

Weinige minuten na het 1ste, was ook het 2de bataljon met de voorste afdeelingen het dorp genaderd. Van de 5de compagnie, leidde de Bataljonscommandant persoonlijk twee pelotons om de noordzijde naar den westelijken rand en drong hier binnen, terwijl de rest door de muurgaten van het noordelijken front toegang vond. Gedeelten van de 6de, 7de en 8ste compagnie volgden de 5de, of passeerden zooals reeds is gemeld de barricade.

Ook de Brigadecommandant Graaf von KANITZ en de Commandant van het

regiment Elisabeth, de Overste VON ZALUSKOWSKI waren de barricade overgegaan en leidden in het inwendige van het dorp het gevecht. Het brandpunt van het hevige vuur, dat nog altijd de dorpastraat schoonveegde, werd eendeels gevormd door de reeds meermalen genoemde villa, anderdeels door een 70 tot 80 pas achterwaarts daarvan, aan den hoek van den weg naar Le Blanc Mesnil gelegen huis *d.* Uit de talrijke vensters van dit onderscheidene verdiepingen hooge gebouw, waarschijnlijk een school, waarvan de sterke buitenmuren, evenals die der villa een moeilijk te genaken stelling vormden, vuurde de bezetting op de compagnieën, die over de barricade voorwaarts drongen. Tegen beide positiën dirigeerde de Regimentscommandant de afdeelingen, die hem onder de hand kwamen. De 10de compagnie, die van den Bataljonscommandant speciaal den last ontving, het hoekhuis te nemen, trok over de barricade en avanceerde ter linkerzijde van den weg; al spoedig verloor zij twee harer officieren.

Gelijktijdig met de aankomst van het fuselierbataljon 3 G. G. R. was ook de Divisiecommandant, de Luitenant-Generaal VON BUDRITZKI, de barricade genaderd. Nog altijd waren de omringende huizen door den vijand bezet, zoodat de aanvaller het vuur tegen de barricade nog niet meester was. Gedeeften van de 2de linie, fuseliers van de regimenten Elisabeth en Königin, bevonden zich in den opmarsch tegen den noordelijken rand of verzamelden zich. Gedreven door de begeerte om zoo snel mogelijk versterking in het dorp te brengen gaf de Divisiecommandant een schitterend voorbeeld van jeugdige kracht en besluitvaardigheid. Aan den dorpsingang van het paard stijgende, greep de generaal een der hier geplante vaandels, dat van het 1ste bataljon, en beklam met dit veldteeken in de hand, de 4 voet hooge en evenzoo breede barricade, om daarna in het inwendige van het dorp de verdere maatregelen te nemen tot krachtige voortzetting van het gevecht.

Na het verlies van den buitenrand was de vijand overal in de verschillende huizen en hofsteden teruggeweken. Met hardnekkigheid werd hierin de strijd voortgezet. Het was voor de aanvallers noodzakelijk, voet voor voet niet alleen de huizen, doch in deze dikwijls de verdiepingen en kelders te nemen. Dat hierdoor het tactisch verband steeds meer en meer verloren ging en de verbittering der strijdenden werd verhoogd, is duidelijk. De telkens inkomende berichten omtrent ondervonden verliezen, niet het minst die van het sneuvelen der beide regimentscommandanten van de regimenten ELISABETH en KÖNIGIN, brachten daartoe het hunne bij.

Het 3de G. G. Regiment had zich ongeveer in twee hoofddeelen gesplitst. Westelijk van den dorpsweg streden in het algemeen de beide grenadierbataljons, aan de oostzijde ging het grootste gedeelte van de drie fuseliercompagnieën, geholpen door afdeelingen van de 2de, 4de en 8ste comp. en van het fuselierbataljon KÖNIGIN alsmede door manschappen van de linkercolonne (Garde-scherpschutters en regiment ALEXANDER) voorwaarts. Deze hoofddeelen versnipperden zich weer in talrijke door huizen en muren van

hofsteden gescheiden gevechtsgroepen. De werkzaamheden van ieder dezer aan te geven is onmogelijk. Bij een willen wij echter nog een oogenblik stilstaan.

De 12de compagnie had bevel ontvangen. de huizen links van den grooten weg te bemachtigen. Gedeeltelijk over de muren, gedeeltelijk door de openingen met behulp der pioniers gemaakt, ging men langzaam voorwaarts en bereikte aldus het laatste groote huis *e* aan de linkerzijde van het N. O. vierde deel. Dit gebouw, waarschijnlijk een verweij, tegenover den weg van Dugny gelegen, en van de glasfabriek door een park gescheiden, bestond uit een hoefijzervormig huizenvierkant, welks vleugels zoowel de dorpsstraat, als den Dugny-weg, het hed van de Moleret en een gedeelte van den oostelijken buitenrand beheerschten. Met bijzondere zorgvuldigheid hadden de Fraaschen het gebouw ter verdediging ingericht; uit alle vleugels, die van het dak tot aan de kelders waren bezet, werd gevuld. De aanvalsrichting van de 12de comp. bijgestaan door fuseliers van het regiment KÖNIGIN, die onder persoonlijke leiding van hun Regimentscommandant den Overste Graaf WALDERSEE voorwaartsgingen, leidde in de eerste plaats tot een geopende poort van den noordelijken zijvleugel. Twee man van de 12de comp., die in eersten aanloop door deze poort over de binnenplaats tot aan den tegenovergestelden vleugel willen doordringen, worden a bout portant doodgeschoten. Ook de Overste Graaf WALDERSEE, die met zijn adjudanten onder de poort, waarop zich het vuur uit de verschillende vensters des tegenovergestelden vleugels concentreerde, stelling heeft genomen, om den aanval te leiden, wordt door twee kogels in de borst doodelijk getroffen. Onmiddellijk daarop sneuvelt ook de Commandant der 12de compagnie. Daar het voorwaartsgaan over de binnenplaats niet mogelijk is, dringt men door den ingeslagen muur van het middelgebouw binnen en bereikt door de bovenverdieping den zuidelijken vleugel. Eerst nu wordt het overschrijden der binnenplaats en de bemachtiging van den noordelijken vleugel mogelijk, 1 kapitein, 2 luitenants en 40 man vielen ongewond in de handen der aanvallers, die echter alleen op dit punt 9 officieren hadden verloren.

Tusschen 11 en 12 uur in den middag liep de strijd in de huizen op de meeste punten ten einde. Slechts hier en daar duurde de weerstand geheel zelfstandig voort. Het voortdringen des aanvallers werd voornamelijk belemmerd door het gebrek aan werktuigen, tot het inslaan van deuren, omverhalen van muren enz., daar het pionierdetachement van één compagoie hiertoe onvoldoende was.

Bewegingen der linkercolonne.

In de beschikkingen voor de linkercolonne kwam al spoedig eenige verandering en werden de beide bataljons van het regiment ALEXANDER aangewezen om de Moleret-beek te overschrijden, terwijl het Garde-scherpschuttersbataljon daarentegen de dekking der artillerie en de verbinding met de 2de colonne

op zich zou nemen. Tot uitvoering van deze opdracht werd door den Commandant van het scherpschuttersbataljon bevolen :

- 1°, de 4de compagnie bestemt één peloton tot rechtstreeksche dekking der artillerie en grijpt voorts het gedeelte van het dorp aan, dat tusschen de wegen van Pont Iblon en Le Blanc Mesnil ligt ;
- 2°, de 2de compagnie valt het gedeelte van het dorp tusschen den weg van Le Blanc Mesnil en de Moleret-beek aan en richt zich voornamelijk op een bres in den muur van den N. O. rand. Beide compagnieën staan onder één bevel ;
- 3°, de 1ste compagnie marcheert naar het punt van den dorpsrand, dat aan de Moleret-beek grenst, dringt hier het dorp binnen en houdt verband met het 2de bataljon regiment Alexander.

Gedurende het voorwaartsgaan losten de 2de en 4de comp. hare halve sterkte in de tirailleurlinie op (de scherpschutterscompagnieën worden in vier pelotons verdeeld) en gaan met een flinken pas vooruit, zonder het vuur der eigen batterijen te maskeeren. Op 800 pas van het dorp ontvangen zij een levendig vuur uit den dorpsrand. De looppas wordt aangenomen, tot op 400 pas geavanceerd en daarna het vuur geopend op de tot den schouder gedekte tegenpartij. Weinige oogenblikken later springt de tirailleurlinie opnieuw op, om weder 200 pas terrein te winnen. Een hevig vuur wordt nu op de kleine in de schietgaten zichtbare doelen geopend.

Hoogst noodzakelijk was het, den vijand, die de barricade aan den noordelijken ingang verdedigde, in de flank onder vuur te nemen en daardoor aan de van Pont Iblon oprukkende afdelingen, den aanval te vergemakkelijken. Zoodra deze tot den stormaanval overgingen, sloot zich ook de rechtervleugel der 4de compagnie daarbij aan, die zich vervolgens in den N. O. hoek van het dorp vastzette.

De rest der 4de compagnie, bijgestaan door een peloton der 2de compagnie was op de verhakking, die den weg van Le Blanc Mesnil versperde, losgegaan, had deze genomen en vervolgens het zuidelijk van dezen ingang aan den hoofdweg gelegen hoekhuis bereikt, op het oogenblik waarop de vijandelijke bezetting, de barricade aan den noordelijken ingang verliet en in het dorp terugging. De tirailleurs van de 2de en 4de compagnie zetten zich nu in de hier gelegen huizen vast en vuurden op de schuin tegenover, nog door den vijand bezette gebouwen, terwijl de rest van de 2de compagnie de in de beschikking aangegeven bres bestormde. Allengs vermengden zich de scherpschutters met de van Pont Iblon komende afdelingen en namen ook deel aan den vroeger beschreven aanval op het huis e, waarbij twee hunner officieren sneuvelde. Dat de strijd hier zeer verbitterd werd gevoerd, blijkt uit het verhaal door den Majoer von DEM KNESEBECK hiervan gegeven : »Die Schützen, durch den Verlust zweier Offiziere und mehrerer Kameraden in Wuth versetzt, drangen nun in das sehr geräumige Haus ein, bemachtigten sich zunächst der unteren Etage. Es wurde Alles niedergemacht

*Deel 1
Lijst der
Fransche*

was sich vom Feinde vorfand, namentlich die Zimmer, von welchen aus die Offiziere getödtet wurden, nicht geschont".

De 1ste compagnie der scherpschutters was ondertusschen, in compagniescolonne geformeerd, op het vroeger aangeduide punt aangemarcheerd, had de verbinding met het 2de bataljon Alexander onderhouden en was zonder tegenstand te ondervinden, het dorp genaderd. De Compagniescommandant loste thans twee pelotons in de tirailleurlinie op, zette zijn aanval langs den noordelijken oever der Moleret-beek voort en ontving ook hierbij van de rechterzijde slechts weinig geweervuur. Dicht vóór het park der glasfabriek overschreed de compagnie de beek, over een kleine brug. Een gedeelte vereenigde zich nu met afdeelingen van het regiment Alexander, bezette de glasfabriek alsmede den naar de westzijde van het dorp gekeerden muur en opende het vuur op den zich in de nabijheid vertoonenden vijand. Tegen 10 uur overschreed 1¹/₂ peloton den dorpsweg, bezette het westelijk daarvan gelegen schoolgebouw en nam vervolgens dien weg voornamelijk naar de noordzijde onder vuur. Een peloton eindelijk van deze compagnie zette zich vast achter de onverdedigde barricade aan den weg naar La Courneuve, om later die barricade tegen de tegenaanvallen van de vijandelijke infanterie van de zijde van Aubervilliers en La Courneuve te verdedigen.

De beide bataljons van het regiment Alexander waren van Le Blanc Mesnil in een breed front tegen de oostzijde van Le Bourget voorwaarts gegaan. De 1ste en 5de compagnie, die zich als linker-flankdekking naar het zuiden hadden gewend, ontvingen onmiddellijk na het overtrekken van de Mollette vuur van vijandelijke infanterie, die zich achter den spoorwegdam had opgesteld, alsmede van eenige bij Drancy opgereden veldvuurmonden. Door het stoutmoedig voorwaartsgaan dezer beide compagnieën, werd de vijand gedwongen al spoedig zijn stelling achter den spoorweg op te geven en in de richting van Drancy terug te gaan. De overige compagnieën zwenkten onder beveiliging der 1ste en 5de, rechts en gingen tot den aanval op het zuidelijk gedeelte van het dorp over. Blijkbaar vormde hier de schaapstal het brandpunt der verdediging. Terwijl de 2de en 3de compagnie over het open terrein ten noorden van den weg van Drancy tegen dit gebouw voorwaarts gingen, nestelde zich de 6de comp. in een zuidwaarts daarvan gelegen huis en volgde de 4de comp. ongeveer den hoofdweg. Van alle zijden omvat en krachtig beschoten, werd nu de schaapstal door een gemeenschappelijken aanval van 3 compagnieën genomen en bezet. Enkele afdeelingen volgden den terugwijkenden vijand naar den zuidelijken uitgang van het dorp, die zich echter reeds in de handen bevond van den daarheen geavanceerden nitersten linkervleugel des aanvallers. Na de verdrijving der vijandelijke vuurmonden, die zich zuidwaarts van den spoorwegdam hadden opgesteld, had zich de 7de comp. in het station, de 8ste in de pomale- en gasfabriek gevestigd. De tusschen deze punten en den schaapstal nog standhoudende afdeelingen, werden opvolgend gedwongen zich over te geven.

Bewegingen der rechtercolonne.

De rechtercolonne deboucheerde ten 8½ uur in den morgen uit Dugny. Voorafgegaan door het ulanenpeloton marcheerden de beide bataljons met een vluggen pas in de richting van Le Bourget. Op 300 pas van den dorpsrand werd de cavalerie door het infanterievuur tot den terugkeer genoodzaakt. Van het fuseliebataljon dat op de ulanen volgde, marcheerde de 10de comp. rechts, de 11de links van den weg. Achter ieder der vleugels volgde een der andere compagnieën als soutien; het 2de bataljon in compagniescolonnen in tweede linie. In deze formatie ging de colonne, uit den rand door infanterie, uit de fortin in de rechterflank door grannaten beschoten, zoo snel mogelijk vooruit; het marcheeren op den zwaren grond maakte echter bij herhaling kleine rusten noodzakelijk. De als op het exercitieveld gerichte compagnieën legden zich alsdan op bevel van den Commandant op den grond neder.

Het ulanenpeloton, nam na het vrijmaken van het front, de richting van La Courneuve waar. Weldra vertoonden zich van die zijde sterke infanteriecolonnen, die flankbeveiliging ook door infanterie noodig maakten. Het 3de peloton van de 10de comp. en de geheele 6de comp. veranderden naar de rechterzijde van front en openden het vuur op de vijandelijke afdeelingen, die echter werkzaam door de Duitsche artillerie beschoten, niet avnuceerden en weldra zelfs, althans volgens Duitsche berichten in wanorde naar St. Denis terugkeerden.

Bijna gelijktijdig met den aanval der middel- en linkercolonne drong het fuseliebataljon met een luid hoera den dorpsrand binnen. De 11de comp. stiet op de barricade aan den dorpsweg, die van de tegenover gelegen huizen op het werkzaamst werd beschoten; ofschoon de Compagniescommandant al spoedig sneuvelde, nam de compagnie de barricade alsmede de noordelijk van den Dugny-weg gelegen huizen en hield deze bezet. Twee pelotons van de 10de comp. vermeersterden met de 9de het kerkhof, hielden dit met een gedeelte hunner manschappen vast, drongen in het park, bereikten aldus den hoofdweg en zuiverden onderscheidene holsteden en gebouwen, o. a. de Mairie, van vijanden. Het gelukte aan deze afdeelingen het vaandel van de franc-tireurs de la Presse buit te maken, die dus zonder twijfel aan de verdediging van het dorp hebben deelgenomen.

De 12de comp. ging links van de 11de voorwaarts en drong door tot aan de kerk. Enkele manschappen klommen tot de zes voet hooge vensters naar boven, hiewen met fascinemessen het ijzerdraad door, sprongen naar binnen en namen de bezetting gevangen. Het geheele noordwestelijke deel van het dorp was nu weldra in de handen van het fuseliebataljon.

De 5de, 7de en 8ste comp. waren intusschen dit bataljon gevolgd, zonder verliezen te lijden. Aan den dorpsrand werd halt gehouden. Aldaar ontving de Bataljonscommandant bericht dat onderscheidene bataljons van de zijde

van La Courneuve tegen het park opmarcheerden, een beweging die door sterk granaatvuur van forten en veldbatterijen werd gesteund.

De Bataljonscommandant liet daarom door de 7de comp. het kerkhof, door de 5de en 8ste den rand van het park bezetten en ter verdediging inrichten. De 8ste comp. door het park voorwaarts gaande, had nog gelegenheid, enkele verspreide afdeelingen des vijands gevangen te maken. Nadat de stelling was ingenomen, ontvingen zoowel de 5de als de 8ste comp. van de zijde van den hoofdweg, dus in den rug, vuur. De soutiens maakten front naar de bedreigde zijde en traden hierbij in verband met gedeelten van de 9de en 10de comp. Tegen den middag waren de enkele hardnekkig verdedigde huizen, van waaruit het vuur werd onderhouden, door de drie colonnes, die elkaar de hand reikten, genomen.

Zoals wij reeds vroeger aanstipten, werden van de zijde des verdedigers, geen pogingen gedaan om de afdeelingen, die zich in de huizen hadden genesteld en zich met den grootsten moed verweerden, ter hulp te snellen. Wel dreigde men zoowel van de zijde van La Courneuve als van die van Drancy, doch de uitvoering van den tegenaanval liet zich wachten.

Zoodra het dorp was genomen, beijverde de aanvaller zich om de tactische orde, die ook bij zijne afdeelingen grootendeels was verloren gegaan, te herstellen. Reeds op het oogenblik, waarop de stormcolonnes het dorp binnendrongen, begonnen de forten, ongeacht de rug in het inwendige aanwezige eigen troepen, het geheel hevig te beschieten. Gedurende het verzamelen nam dit vuur in kracht toe. Overal in het dorp, nog meer echter op de wegen naar Pont Iblon, Le Blanc Mesnil en Dugny, waarlangs door gewonden, gevangenen, ziekendragers enz. een druk verkeer heerschte, sloegen de zware granaten neer. Ten einde verdere verliezen door het vijandelijk artillerievuur te voorkomen, beval de Divisiecommandant, dat slechts de 4de brigade tot wier voorpostenrayon Le Bourget behoorde, het punt met de twee bataljons van het regiment Franz zou vasthouden, terwijl de 2de Gardepioniercompagnie het dorp zoo snel mogelijk ter verdediging moest inrichten. De rest der troepen zou onmiddellijk naar de kantonnementen terugkeeren. Dienovereenkomstig begon tegen 1½ uur 's namiddags de afmarsch compagnie-gewijze met enkele honderde passen afstand, ten einde aan de vijandelijke artillerie zoo mogelijk slechts kleine doelen te bieden.

De gezamenlijke verliezen der Duitschers bij den aanval op Le Bourget bedroegen 35 officieren, 433 onderofficieren en manschappen, als volgt over de verschillende afdeelingen verdeeld:

1ste Garde-grenadierregiment Alexander	37 man,
3de „ Elisabeth	20 officieren en 263 „
2de „ Franz	3 „ „ 54 „
4de „ Königin	8 „ „ 41 „
Garde-scherpschutters	4 „ „ 32 „
Garde-pioniers	6 „

Het aantal der in het gevecht gedooden was, vergeleken met dat der gewonden, groot. De verhouding van 18:17 zooals in het onderwerpelijk geval, voor de officieren wordt aangegeven, werd zelfs niet door den algemeen bekenden strijd bij St. Privat overtroffen. Het munitieverbruik der middel-colonne daarentegen was op zichzelf niet aanzienlijk. De drie bataljons van het regiment Elisabeth verschoten 9932 patronen dat is gemiddeld 4 à 5 per man. In het geheel werden door de Duitschers 1200 gevangenen gemaakt, waarvan 600 door het regiment Elisabeth.

Volgens DUCROT bedroegen de verliezen der Franschen aan gedooden, gewonden en gevangenen voor het 128ste regiment: 14 officieren en 557 man, voor het 14de bataljon Mobiles de la Seine 300 en voor het 12de bataljon Mobiles 200 man, totaal dus ongeveer 1074. Wanneer men nagaat dat de Fransche bronnen zelve verklaren niet in staat te zijn het aantal der gevallen of gevangen genomen officieren van de bataljons Mobiles op te geven, dan kan ook in verband met de Duitsche gegevens aan deze opgaven weinig waarde worden toegekend.

Indien het ons gelukt is door de gedetailleerde beschrijving der bewegingen van iedere colonne een helder beeld te leveren van den aanval op Le Bourget, dan vertrouwen wij ook instemming te vinden met onze bewering dat een nauwgezette studie van gevechtshandelingen een rijke bron is tot verheldering van den tactischen blik. De tactiek uitsluitend uit voorbeelden te leeren, verdient geen aanbeveling; eerst wanneer de voornaamste door kundige mannen als juist erkende grondregels in het geheugen zijn opgenomen en hun strekking op elementaire wijze is verklaard, eerst dan is het oogenblik gekomen, waarop liefst aan de hand van een ervaren leider, het groote boek der krijgsgeschiedenis met vrucht kan worden opgeslagen. Bij herhaling kunnen nu nieuwe gezichtspunten worden geopend, meermalen kan op mislagen worden gewezen, die een doorslaand bewijs leveren voor de deugdelijkheid van den op den voorgrond gestelden regel, terwijl eindelijk vooral de invloed der algemeene en dikwerf zoo zeer misbruikte uitdrukking, »terrein en omstandigheden" in een helder licht kan worden gesteld.

De ons toegestane ruimte laat niet toe, ons te veel in de beschouwing van de handelingen van aanvaller en verdediger te verdiepen. Slechts vluchtig stippen wij nog enkele punten aan, die wellicht ook den belangstellenden lezer tot nadenken zullen uitlokken.

Bij de aanvalsd dispositie lag te recht het denkbeeld van een omvattenden aanval tot grondslag. Naarmate de bezwaren aan den aanval verbonden, zijn vermeerderd, is ook de waarde van den tactischen regel: »tracht zoo mogelijk het aanvalspunt te omvatten", meer en meer bestendigd. Gelijk-tijdig met de voorbereiding door middel van het artillerievuur werd tot den aanval voorwaarts gegaan. Die aanval werd niettegenstaande den grooten afstand tot het doel, 3000 pas, in den versnelden gang uitgevoerd. De in-

fanterie nam aan de voorbereiding slechts een gering aandeel; de artillerie vuurde zoo lang mogelijk over de avanceerende afdeelingen heen op het aanvaldoel, terwijl de aanval zelf voor het grootste deel, vooral wat de middelcolonne betreft, door gesloten afdeelingen als het ware stormenderhand werd uitgevoerd.

De litteratuur over het infanteriegevecht is bijzonder groot; zeer uiteenlopend vooral zijn de meeningen omtrent de wijze, waarop de aanvallende infanterie moet worden gebracht op den afstand, van waar zij met haar eigen wapen den stormaanval krachtig kan voorbereiden. Op het ruime veld der beschouwingen, domineeren echter twee beginselen, die kunnen worden samengevat in de woorden: *minimum van verliezen, maximum van leiding*. Lost men echter te vroeg en te veel op, dan zullen wellicht de verliezen verminderen doch daarmede te gelijker tijd de leiding zeer worden bemoeilijkt. Bij de telkens wisselende omstandigheden, waarin men zich op het gevechtsveld bevindt, schijnt het ons dan ook ongewenscht, stellige voorschriften op dit gebied te geven; men lost op, zoodra de vijandelijke vuur uitwerking dit noodzakelijk maakt. Ook de Duitschers handelden aldus voor Le Bourget echter naar het gevoelen van sommigen ten onrechte. Reeds kort na den oorlog van 1870/71 schreef de Oostenrijksche Generaal WILHELM, hertog van Wurtemberg, een artikel (1) over de aanvalswijze der Pruisische infanterie en de veldtochten van 1870/71, dat ook in Frankrijk met aandacht werd gelezen en gedeeltelijk vertaald bij DUCROT en de SARREPONT wordt teruggevonden. Daarin wordt o. a. gesproken van een geheel nieuwe aanvalswijze door de Duitschers voor het eerst bij den aanval op Le Bourget toegepast (2). Uit de door ons geleverde beschrijving van den strijd, waartoe de gegevens door ooggetuigen werden verschaft, blijkt hiervan echter niets; integendeel verkrijgt men daaruit naar wij vertrouwen den indruk, dat wanneer men de aanvalswijze moest classificeeren, deze eerder bij de oude dan bij de nieuwere zou worden ingedeeld. Bij hen, die steeds droomen van de groote waarde der opgeloste vormen, wekt het slechts de herinneringen aan het verleden, wanneer zij lezen dat het bevel tot den aanval luidde: »de dorpsingang met colonnes nemen". Toch meenen wij voor overdrijving zoowel in de een als in de andere richting te moeten waarschuwen. Mogen wij aan de eene zijde de bezwaren voor de leiding aan den verspreiden vorm verbonden, niet over het hoofd zien, aan de andere zijde mogen ook de moreele invloeden in den strijd niet op zijde worden gezet. Reeds vroeger hadden wij gelegenheid in dit tijdschrift daarop te wijzen (3). De aanval der middelcolonne geschiedde

(1) Organ des Wiener militär-wissenschaftlichen Vereins III Band. 1r, 2r, 3r Heft 1874.

(2) Der Mechanismus des Angriffs bestand hauptsächlich in dem raschen Uebergehen aus der geöffneten in die geschlossene Ordnung sobald auch nur die unbedeutendste Deckung ein Sammeln des Zuges oder der Compagnie gestattete, wogegen jedes Vorgehen über offenes Terrain in weitgeöffneten Schwarmlinien, die sich wie Ameisen fortbewegten, bestand.

(3) Psychologie en Tactiek. (*De Militaire Spectator*. Jaargang 1881).

over geheel open terrein met bataljons in compagniescolonnes onder gehee- of gedeeltelijke oplossing der voorste compagnieën; gedurende het avanceeren maakte men gebruik van de geringe dekking, die men vond (slooten en mestloopen) en zocht overigens in den versnelden gang een middel om zoo spoedig mogelijk het aanvalsdoel te naderen. Dit doel gevormd door een liechten en goed bezetten muur, kon slechts genomen worden óf na een krachtige voorbereiding door artillerievuur, die hier werd gemist óf door een met doodsverachting ondernomen snellen stormloop en wanneer het waar is wat HOENIG zegt (1), dat slechts 5% van de soldaten bepaald met heldenmoed bezielde is, dan is hier het gebruik van kleine colonnes voor den stormaanval zeer zeker gerechtvaardigd.

Het zij verre van ons, in de aanvalswijze der Duitschers voor Le Bourget een ideaal te zien. De middencolonne kon, dunkt ons, de inwerking der nevencolonnes hebben afgewacht, vooral ook om de moreele werking van den aanval in verschillende richtingen krachtiger tot haar recht te doen komen; de dapperheid waarmede de Gardetroepen in het front voorwaarts gingen is echter zeer zeker boven onzen lof verheven.

Bij den aanval trekt het de aandacht, hoe vooral van muziek, trom en hoorn is gebruik gemaakt om de soldaten op te wekken. Terwijl het fuselierbataljon van het 3.1e G. G. R. tot den aanval voorwaarts ging, werd het vergezeld door de regimentmuziek, die door het spelen van haar oorlogsmelodiën veel tot het succes bijbracht.

Tamboers en hoornblazers wedijverden in onverschrokkenheid; te midden van het oorverdoovend geweervuur kwamen daarbij de voordeelen van den trom boven die van de hoorn duidelijk uit.

Ook het loffeljk voorbeeld der officieren verdient in het bijzonder vermelding. Van af den regimentscommandant namen allen rechtstreeks aandeel aan den strijd. Moge in beginsel aan deze handelwijze voor de gevechtsleiding ernstige bezwaren verbonden zijn, in moeilijke gevallen werkt het voorbeeld van den bevelhebber bezielend op zijn minderen.

De fouten in de verdediging zullen voorzeker evenmin aan den aandachtigen lezer zijn ontgaan. Reeds in den aanvang vestigden wij daarop de gedachten. Omvatting was voor den aanvaller de aangewezen weg, daarmede moest bij de verdediging in de eerste plaats rekening worden gehouden. Partieele versterking zonder tactischen samenhang en oordeelkundige bezetting heeft bovendien geen waarde, thans bleven zwakke punten onbezet en open den aan den aanvaller den weg tot bereiking van zijn doel, burricades werden opgeworpen doch niet geflankeerd, zodat zij den aanvallers een gewenschte dekking aanboden, enz.

Gaarne zouden wij aan onze beschouwingen meerdere plaats inruimen, de uitgebreidheid der stof noopt ons echter tot het derde gedeelte van den

(1) *Zwei Brigaden von Fritz Hoenic. Hauptmann B. D.*

arbeid, dien wij ons gesteld hebben, over te gaan. Alvorens den aanval der Franschen op Le Bourget in behandeling te nemen is het echter noodig, vooraf de maatregelen tot versterking en bezetting door de Pruisen genomen aan een nadere bespreking te onderwerpen.

(Wordt vervolgd.)

REMONTERING DER BEREDEN WAPENS MET IN NEDERLAND GEBOREN PAARDEN. (1)

Wie die belang stelt in bereden artillerie en cavalerie, heeft niet met aandacht gevolgd de berichten, meer of minder vaag, in den laatsten tijd door de couranten medegedeeld, waaruit bleek dat de regeering beoogde, genoemde wapens, bij wijze van proef en voor een gedeelte, van *inlandsche* jonge paarden te voorzien? Die berichten nemen in *Het Vaderland* van Maandag 10 Maart een meer bestemden vorm aan. Immers, nadat het beginsel is gememoriseerd, worden zelfs in extenso de voorwaarden opgegeven, waaraan die paarden zullen moeten voldoen. Aangezien nevens deze feiten, de omstandigheid dat nog steeds (wij schrijven medio Maart) geen aanbesteding voor remonte-levering bij de veldartillerie heeft plaats gehad, de verwachting komt versterken dat reeds in de naaste toekomst, die plannen tot verwezenlijking zullen worden gebracht, veroorloof ik mij, omtrent de pogingen als beginsel, zoowel als wat betreft de bijzonderheden der uitvoering, eenige opmerkingen te maken.

Ik geloof dat in principe, (hiermede zij bedoeld dat ik vooralsnog details buiten beschouwing laat), en op dit oogenblik, dat regeeringsplan een schoon ideaal is.

Schoon? Wie zal het betwisten? Het moet immers het streven zijn van ieder land dat bereden troepen heeft, de remonteering der regimenten of korpsen uit eigen, d. w. z. binnenlandsche hulpbronnen, te verzorgen! Maar hoeveel te meer is het dit bij een land met een ligging en een bodem als het onze, dat bij mobilisatie zijn geheele verdedigingsstelsel op isoleering bouwt! Zelfs bij een eventueelen oorlog van naburen wordt toch reeds de uitvoer van daar, de invoer bij ons, belemmerd of onmogelijk gemaakt.

Mercantieele beschouwingen laat ik voorloopig maar ter zijde. Waarom zal spoedig blijken.

Overigens geloof ik dat ieder bevoegde het wenschelijke ook wel zal inzien van een gang van zaken als de regeering zich voorspiegelt en dat slechts

(1) Met het oog op het gewicht van het onderwerp hebben wij niet gesarzeld, de beide ons toegezonden opstellen daarop betrekkelijk, in dit nummer op te nemen. Red.

het wanhopen aan de uitvoerbaarheid tot nu toe heeft doen terugschrikken van ernstige pogingen in die richting, zelfs van ernstig onderzoek.

Die groote zwaarigheden, blijkbaar onoverkomelijk geacht, waren oorzaak dat men in de laatste jaren achtereenvolgens de proef nam met den aankoop van remontepaarden in den vreemde. Met Hongaren in de eerste plaats. Over hun bruikbaarheid kan reeds thans een vrij goed oordeel gevormd worden, want ze hebben bij manoeuvres reeds eenige malen hun proefstuk moeten leveren op het gebied van snelheid, volharding, weerstandsvermogen tegen vermoeienissen en tegen stoornissen in het dieet. Het groote aantal der afgerichte Hongaren gaf gelegenheid aan ritmeester-instructeurs om hun gevoelens uit te spreken over hun vatbaarheid voor dressuur en geschiktheid als dienstpaaarden, bestemd om gebruikt te worden door middelmatige ruiters. Of ze misschien lange jaren bruikbaar zullen blijven, spoedig of laat op reform moeten worden gesteld, zal de toekomst nog leeren, voor de massa althans. Maar nu reeds, meen ik, vooral blijkens het overgaan tot de Ieren, te mogen besluiten, dat men van een eenmaal bestaanden, goeden duuk omtrent Hongaren als huzarenpaarden is teruggekomen.

Ons inziens is die mindere geschiktheid als zoodanig in de eerste plaats toe te schrijven aan te groote lichtheid, die hen ongeschikt maakt voor belasting met een man in marscheau, bij snelle gangen van langen duur, en over ongunstig terrein. Die lichte bouw is een te grooter kwaad, doordien hij gepaard gaat met het veelvuldig voorkomen van beengebreeken, die onder het gebruik talrijker worden en verergeren; een onderzoek door den vorigen minister gelast naar de aanwezigheid van beengebreeken, heeft daaromtrent hier en daar, maar toch in het groot, leerrijke staaltjes opgeleverd.

Hoe komen de Hongaren aan die met »Fehler» behepte ledematen? De veeteelt leert dat bij kruising van twee heterogene paardenrassen, veelvuldig beengebreeken optreden. De Hongaren nu verkeeren in dat geval. Duitschland's stoeterijen, bepaaldelijk de Oostenrijksche, zuchten onder den vloek van de anglomanie, een stelsel tegenwoordig ook op Nederlanschen bodem, o. a. in *De Sport*, warm verdedigd. Duitschland en Oostenrijk-Hongarije zijn overstroomd met de progenituur van landpaarden en Engelsche »thorough bred», misbouwde dieren, die, bijna als regel, de euvels erven van beide ouders; een coffre hebben in wanverhouding tot de ledematen; dikwijls het oog streelen door aangename vormen; hoogst zelden een wenschelijke vereffening en ineensmelting vertoonen van de goede lijnen en afmetingen aan vader en moeder eigen.

Overal waar men Duitsch spreekt, hebben bekwame mannen, autoriteiten op het gebied van paardenfokkerij en veeartsenijkunde, het reeds herhaaldelijk en voor jaren verkondigd. In beginsel is een dergelijk experiment, als de samenkoppeling van twee geheel verschillende paardenrassen, reeds uiterst précair, maar nu de feitelijke uitvoering!

Welke hengsten verkoopt Engeland aan Duitschland? Zeker wel eens

goede, d. w. z. zonder gebreken en goed in den zin van geschikt voor de renbaan: in de meeste gevallen echter zoodanige die geen lauweren meer kunnen behalen bij de Oaks-, de St. Leger-, de Derby-, de City- and Suburban-races, die daar eenmaal schitterden, hun roem in Engeland hebben overleefd, echter natuurlijk steeds in het bezit zijn van hun verblindende pedigree, maar veelal, dank zij het moorddadig stelsel van de de "three year old" en de overdreven inspanningen, zich erfelijke en overervende gebreken hebben op den hals gehaald, met name spat en cornage.

Maar neem aan, dat ze allen gaaf zijn en vrij van die gebreken, is het dan wenschelijk, in paarden bestemd voor alle diensten behalve de courses, bloed te brengen van dieren zoo eenzijdig gevormd voor de *turf* als de volbloed Engelsche, sinds de wedrennen niet langer zijn het middel tot ontwikkeling en beproeving, maar uitsluitend doel, en welk een doel? Speculatief winstbejag! Men vraagt het bewijs? Het wordt gegeven door de belachelijke verkorting van de banen, en de enorme gewichtsvermindering in de belasting, wat te zamen maakt dat een winner nog geen deugdzaam paard behoeft te zijn en bewijst dat men het er slechts op aanlegt "quand même" winners van beroemde races te scheppen, die daaraan alléén hun denkbeeldige waarde ontleenen.

Hier komen we tevens geleidelijk op het terrein van de bruikbaarheid der Hongaren voor manège-dressuur, d. w. z. voor geschiktheid om, steeds in de hand, gehoorzame werktuigen te worden, ieder oogenblik onder bestuur en bedwang van (middelmatische) ruiters zooals het gros der bereden manschappen. En zoodoende krijgt immers een cavalerie eerst zijn waarde en zijn beteekenis. FREDERIK DE GROOTE, die de beste cavalerie van zijn tijd bezat, hechtte met SEIDLITZ en ZIETHEN enorm gewicht aan de individueele vorming van ruiter en paard. Hij was de man van manège-dressuur en campagne-rijden over halsbrekend terrein en daarna, lees daardoor, de man die in 1758 met zeventig eskadrons van 140 paarden in gesloten colonnes bij Zorndorf chargeerde.

De ritmeester-instructeurs, die Hongaren africhtten, kunnen er het best op antwoorden of deze zich meer of minder voor de dressuur met de beschikbare krachten eigenden dan vroeger gebezigde rassen; of ze al dan niet steedsch waren, en vooral is hieromtrent stof tot beoordeeling te zoeken bij ordonnans-diensten met Hongaren tijdens manoeuvres. Wat ik daarvan gehoord heb, doet mij de overtuiging uitspreken dat ze, om bruikbare *werktuigen* te worden in de hand van den beijder, andere, d. w. z. betere ruiters vorderen dan het gros onzer cavalisten nu eenmaal zijn, en wellicht misschien ook een andere, vooral een langere en geleidelijker dressuur dan Hollandsche of Noordduitsche paarden; een vermoeden dat gegrond is op eigenaardigheden in hun bouw, als: de ongunstige verkeerde hals, de rechte rug, die verzet uinlokt en minder spoedig zal worden nagegeven en vooral ook het prikkelbare temperament.

Na de Hongaren beproefde men de Ieren. Ik zou zeer gaarne eens positief zeker weten, wat die Ieren eigenlijk zijn, met dien verstande dat niet het eerste het beste antwoord, vol zelfvertrouwen uitgesproken, mij zou bevredigen.

Een ieder die ze in eenigszins groot aantal bij onze depot-eskadrons zag, zal mij toegeven, dat ze lang niet allen één type vertegenwoordigen. Ik ga zelfs zoo ver van te zeggen, dat er verscheidene onder gevonden worden, die in geen enkel opzicht met het gros er van overeenkomen.

Men beweert dat het de progenituur is van Normandische merriën en Engelsche hengsten, en de bouw van verreweg de meerderheid is juist niet geschikt om die bewering dadelijk te ontzenuwen. Herinnerende de korte kooten, de ietwat holle rug, de breede heupen, de afhangende croup, met vrij laag aangezette staart, de weinige hoekvorming der achterbeenen, niet aan Brelagner-paarden, aan percherons, aan condros zelfs? Velen hebben daarbij de voorhand van den hunter; enkele vertoonen echter (en deze brengen ons geheel in de war) in veel opzichten, zoowat voorhand, lijf, als achterhand betreft, de schoone vormen van het jachtpaard, met blijkbaar veel Engelsch bloed. Het is haast niet aan te nemen dat deze denzelfden oorsprong hebben als de groote massa, en hunne behagelijke en wenschelijke evenredigheden zouden danken aan een gelukkig versmelten van de zoo uiteenloopende lijnen die de thorough-bred en de zware Normandiërs te zien geven. Wie zal ontkennen dat deze enkele schoone Ieren, bij voldoende dressuur uitstekende stof zullen leveren voor een wapen, dat in zijn paarden snelheid naast volharding vraagt? De vele officieren der cavalerie, die zich zulke dieren uit den troep hebben aangeschaft, leveren het bewijs dat ze niets beters verlangen voor charge-paard, ofschoon de bekende bezwaren, over het algemeen niet licht worden geteld en een huzarenofficier in den regel beter bereden wil zijn dan het gros der manschappen. Maar zulke bevredigende viervoeters maken, onder het geleverde contingent, verreweg de minderheid uit en vergoelijken dus niet de tekortkomingen van de overgrootte meerderheid. Men kan nu van de Ieren, bij ondervinding, nog niet veel zeggen; daarvoor zijn ze eerst te kort in gebruik; maar afgaande op den bouw (natuurlijk doel ik hier weer op den bouw van het gros), beloven ze voor huzarenpaarden niet veel. Ik heb een ritmeester-instructeur hooren zeggen, dat hij zich een eskadron Ieren niet in galop kon denken, en inderdaad het is begrijpelijk.

Opmerkelijk contrast ook vooral in temperament, met de Hongaren. Deze laatste al geestig, heet en prikkelbaar wat er aan is; de Ieren suf, traag, lusteloos, ongeloofelijk phlegmatisch voor 4, 5- en 6-jarige paarden op vol ration en bij weinig arbeid. En dat zijn ze ook na het doormaken van de acclimatisatie en de catarrhale ziekten, die ze blijkbaar veel doen lijden.

Maar de bouw niet het minst, doet vreezen dat ze als paarden, bestemd voor snelle gangen, zullen tegenvallen. Snelheid gevorderd van zware, breede

paarden, met zeer stompe hoeken tusschen de beenderen van de ledematen, stijle, voorboegige schouders, korte, steile kooten, vrij rechte spronggewrichten, dikwijls daarbij koehakkig, — snellheid van zulke dieren geëischt, gaat steeds gepaard met spoedig verslijten, wijl de schokkende, in tegenstelling van de veerende beweging, moorddadig werkt op de gewrichten. En de beweging kan bij deze paarden niet veerend zijn. Voorts het feit dat de eerste kruisingsproducten van twee zeer uiteenlopende rassen bijna nooit uitmunten door »Ausdauer», schoon voortgezette kruising dezer telgen onderling tot wenschelijker uitkomsten kan leiden (Orloffers). Het is misschien gewaagd, zoo te theoretiseeren, daar waar de ervaring nog niet heeft gesproken; ik merk echter op dat de ervaring elders bij analoge proeven wel heeft gesproken en dat ik hierop mijn min gunstige verwachting omtrent de Ieren, in het algemeen, grond.

Ik betwijfel zeer of men van hoogerhand, er evenzoo over denkende, daarin nu het hoofdmotief heeft gevonden om te trachten, in de remonteering door inlandsche paarden te voorzien. Veeleer zal daaraan wel ten grondslag liggen de bij uitstek logische gedachte om zich te emancipeeren van het buitenland, wat immers, vooral bij mobilisatie, zoo wenschelijk is en bovendien niet weinig ten goede komt aan de innerlijke welvaart. Waar haalt men bij mobilisatie in den ongelooflijk korten tijd van een paar weken, de benoedigde 4000 paarden van daan? Wie daarop een steekhoudend antwoord weet te geven, zou geloof ik, over bovenmenselijke middelen moeten kunnen beschikken. Het doel zal dus ook wel zijn, de binnenlandsche paardenfokkerij aan te moedigen, door het vooruitzicht te openen, dat de producten gereden afvoer vinden in het leger en tevens om zich voor geval van nood een wenschenswaardigen schat van bruikbare paarden te doen vormen.

Maar ik vrees dat het verlangen en de bevestiging ervan hier twee zaken zijn die men niet zal kunnen vereenigen. Wat begeert men voor den troep? Inlandsche paarden? Verstaat men daaronder het Nederlandsche paard bij uitnemendheid, of althans nagenoeg zuiver geteeld van geslacht op geslacht zonder noemenswaardige kruising met vreemd bloed? Maar dat is onaannemelijk, want die paarden zijn ongeschikt voor alles nagenoeg, behalve voor treindiensten en compagnieskarren; de beste kunnen misschien dienst doen als achterpaarden voor de veldartillerie, maar ze te willen bezigen voor cavalerie, zelfs voor rijpaarden bij de artillerie, gaat niet aan.

Behoef ik het omstandig te betoogen dat men een paard, bij uitstek gebouwd voor trekdienst, niet straffeloos kan gebruiken uitsluitend voor rijdienst? Men zal er wel in slagen vele hunner »tant soit peu» daartoe af te richten; maar hun naar voren liggende schouder, lage schoft, zaalrug, overbouwd coffre, ronde borstkas en te lichte beenen in verhouding tot den romp, zullen ze spoedig doen verslijten. Het zijn voor een sjees, zoowel als voor een ploeg, heele helden en bruikbare vleeschmassa's, stelen door hun »steppen» de oogen van de hedendagsche tonggevers in zaken luxe-paarden voor het

buitenland; van daar dat ze in Parijs b.v. zoo gewild zijn. Maar kan men ze behoorlijk verzamelen op de achterhand?

Hebben ze, met ruiters en harnachement beladen, van voren nog een vrije, vooruitgrijpende beweging, van achteren een krachtig onderpluutsen der beenen? Bezitten ze met hun veel los bindweefsel, door vet of lymfhe gevuld, »Ausdauer», belemmert hun massa niet de adem bij snelle gangen, onder zware belasting en in een langen rit? Wie zal dat loochenen? De besten er van (en die zijn dan toch zeker ook voor ons doel het verkieslijkst), krijgt men bovendien niet tot de hedendaagsche remonteprijzen, want de Franschen, die ze in grooten getale weghalen, geven veel meer. Zulke bij uitstek Nederlandsche paarden zal men dus zeker wel niet bedoelen. Maar wat dan? Zoogenaamde getrokken paarden, halve bovenlanders, Hollandsch bloed gekruist, (lees verbeterd) met Noordduitsch? Ik geloof stellig dat men daaruit wel een goed troepenpaard, zelfs voor cavalerie kan verkrijgen. Zijn niet jaren achtereen onze regimenten er mee voorzien? En zie nog het gros der veldartillerie-paarden, vooral de ouderen, met hun hooge maat, vrij gunstigen hals, tamelijk rechten rug en croupe en aardig droge, gespierde beenen! In de laatste jaren is de leverantie daarvan echter in gehalte aanzienlijk gedaald en de tegenwoordige aannemers scharrelen een troep dieren bij elkaar die ontzettend veel verschillen in grootte, bouw en temperament, een bij elkaar gersapt zoodje, meerendeels in Nederland gevallen, dat de Franschman niet wil en de boer zelf ook niet verlangt te houden.

Wenschelijk acht ik het daarom, dat de veredeling onzer Nederlandsche paarden door bovenlandsche hengsten worde bevorderd. Het geschiedt reeds hier en daar, dank zij vooral de tusschenkomst der landbouwmaatschappijen, maar op te kleine schaal.

Nu stel ik mij echter geenszins voor, dat de boer zoo vaderlandslievend zal wezen, getrokken paarden aan te fokken, om de regeering te kunnen helpen bij de remonteering harer troepen, want daarmede komt zijn financieel belang in botsing, hetwelk meebrengt vetgemeste, echt Hollandsche, ronde paarden te leveren, die de Franschman vóór alle anderen verlangt, met grof geld betaalt en dus het voordeeligt zijn. Waarom leveren ze zulk een voordeel op? Een vijfjarig paard behoorlijk groot gebracht, met een kernachtig »fond», als gevolg van een goed verzorgde jeugd, waarin haver, goed hooi, gezonde stalling, huidverzorging en een deskundig beheer der hoeven, een hoofdrol speelden, kost den fokker zóoveel dat het, dank zij bovendien de kwade kansen van mislukken, geen geschikt handelsartikel wordt. Dit dier zou te duur zijn, zou nooit opbrengen wat het gekost heeft, laat staan meer. Maar zulke degelijke, goed doorwrochte waar, verlangt de Franschman ook in het geheel niet, want ook hem zou ze door zijn afnemers niet worden vergoed, die er de deugdelijke eigenschappen niet aan zouden herkennen en de duurzaamheid er van niet behoeven.

*Dit is een
 deel van de
 verzameling
 van de
 koninklijke
 bibliotheek*

Hij vraagt eenvoudig dikke, ronde paarden, die daardoor bevallige vormen hebben, met stalmoel als leeuwen, (stroovuur), hoogen gang van voren, niet al te slechte hoeven, wijl de dieren steeds beslagen moeten worden, dikwijls door weinig bedreven smeden en moeten loopen op plavei, minstens op asphalt. Verder ziet hij streng op gebreken die hem leergeld hebben doen betalen, of omdat ze werkelijk dikwijls erge kreupelheid te weeg brengen, of wel toevallig een kwaden naam hebben bij de dilettant-paardenkenners die, zooals het heirleger van "would be" paardenmannen in en buiten het leger, steeds overdreven gewicht hechten aan nietigheden om hoofdzaken te verwaarloozen.

De paarden nu behoeven, om tot boven beschreven toestand te geraken, niet als Engelsche veulens van af den ouderdom van 6 maanden, haver te krijgen; mogen best, 's winters buiten loopende, armoede lijden, er uitzierende als poolpaarden; ze mogen zelfs op slecht voer wel wat werk doen van hun 3de tot hun 4de jaar, om dan in verloop van het volgende jaar tweemaal gebroken te worden (zoodat ze ruim 4 zijnde, volle 5 teekenen) en in 6 maanden te worden vetgemest in letterlijken zin met extensief voer, bij volkomen rust hetgeen gezamenlijk weefselzwellig geeft en ronde vormen, maar geen kracht. Zoodanig opgebrachte paarden kosten den boer niet veel en brengen daarentegen veel op. Vraagt men hoe het komt dat zulke dieren steeds in het buitenland gezocht blijven, wijl toch hun gemis aan energie bij langdurig aanspreken hunner vermogens zou moeten lijden, dan antwoord ik daarop dat blijkbaar vermoeienis van beteekenis, presteeren van arbeid, die voor goed gevoede paarden naam mag hebben, niet gevorderd wordt en ze kunnen volstaan met voor een licht luxe-rijtuig, kleine ritten te maken over plavei of althans harde wegen, of wel, met dienst te doen voor gendarme-paarden, hetgeen ook al geen hooge eischen stelt in een stad, waar, uit den aard der zaak, die dienst zich niet over groote uitgestrektheid beweegt.

Zoolang de Nederlandsche boer voor veel geld zijn echt Nederlandsche paarden, die hem weinig kosten, aan de Franschen van de hand kan doen, zal niets hem bewegen te kruisen met bovenlanders, hetgeen minder heden-daagsche marktwaar levert, terwijl wij juist die producten voor den troep behoeven.

Ik meen door een en ander aangetoond te hebben: 1° dat zuiver inlandsche paarden, daaronder verstaande paarden van onvermengd, Nederlandsch ras, eenedeels ongeschikt zijn voor remonten en anderdeels, al waren ze dat niet, voor de gewone remonteprijzen nog niet eens zijn te krijgen; 2° dat het wenschelijk is, in de behoefte der bereden wapens te voorzien door de progenituur van Nederlandsche en Noordduitsche paarden, met name Oldenburgers en Hannoveranen, maar dat oeconomische gronden hier te lande de fokkers er van terughouden, dat slag van paarden voor den troep op te brengen.

Maar wat dan, bestaat er dan nog een anderen weg tot verwezenlijking van hetgeen ik voorsla? Ik geloof het wel, maar zet op den voorgrond dat

het een ingrijpende verandering vordert in den nu heerschenden gang van zaken.

De landbouwers die paarden fokken zullen er waarschijnlijk niet meer op tegen hebben, gekruist bovenlandsch slag voort te brengen, wanneer hun geldelijke bezwaren worden opgelost, en dit nu kan, dunkt me, gebeuren door hun de veulens af te koopen op 2½ à 3½ jarigen leeftijd. Ze hebben tot dien ouderdom nog niet veel gekost, wat reeds één groot voordeel is; ten tweede zet de boer veelvuldiger zijn kapitaal om dan door zijn jonge paarden te houden tot ze 5 jaar oud zijn. En wat het rijk betreft, ook dat vaart er wel bij. Die 2½ à 3½ jarige dieren hebben, naar men als regel mag aannemen en waarvoor overigens nu het contract kan waarborgen, niet gewerkt, dus niet geleden; het is waar dat ze ook geen krachtig voeder hebben genoten; maar bij volkomen gemis aan inspanning en met het vooruitzicht van een paar jaar goede verzorging, zijn de nadeelen daarvan luttel. Die 2½ à 3½ jarige veulens immers, zou ik nu onderworpen willen zien aan een goed régime in een inrichting, noem het remonte-depot, waar ze oordeelkundig behandeld, op volle kracht komen tegen dat ze in dressuur worden genomen. Onder oordeelkundige behandeling versta ik: verstandige hygiëne van veulens, in den grootsten omvang. Niet twee jaar stilstaan op stal! Neen, veeleer dagelijks, zomer en winter de lucht in, en in beweging aan de hand, in paddocks of in buitenmanéges, zoodat een heilzame gymnastiek hun spierstelsel ontwikkelt maar niet verslijt, hun digestie onderhoudt en de beweging in de open lucht ze op doelmatige wijze weerstandsvermogen verleent tegen atmosferische invloeden. Vooral ook hier niet die overdreven echt Hollandsche angst voor frissche lucht, die mensch en dier in Nederland zoo noodlottig wordt en zoo verweekelijkt.

Men schatte de voordeelen niet gering, verbonden aan het bezit van op die wijze 5 jaar oud geworden paarden. Van hen weet men wat er in zit; krachtig voer tot een vol ration als voor volwassen paarden, heeft een uitstekend fundament gelegd; beginnende hoefgebreken, bij onze jonge paarden, dank zij vroegere schandelijke verwaarloozing, zoo veelvuldig, worden voorkomen; al vroeg zullen ze, bij doelmatig beheer, zeer handelbaar worden, een uitstekende voorbereiding voor de dressuur; de africhting aan de hand kan zelfs met 4 jaar zeer geleidelijk worden begonnen, spelenderwijs, zonder nadeel voor de jonge dieren maar met enorme uitkomsten, wijl de banden en gewichten zoo bij uitstek buigzaam zijn en zonder dwang de gewenschte houdingen gaan aannemen.

Ze worden duur, zulke paarden, wie zal het ontkennen, maar dit aanvankelijk nadeel zal ruimschoots worden vergoed door de uitkomst, die zal leeren dat zóó opgebrachte dieren "en bloc" veel langer meegaan, m. a. w. men zal na eenigen tijd ondervinden, dat men jaarlijks minder remonte noodig heeft. Dit tot compensatie van de groote uitgaven welke de dieren vorderen alvorens ze dienst kunnen doen; maar het indirecte voordeel dat

men een uitstekend beredene cavalerie en artillerie zal verkrijgen, is niet in geldswaarde uit te drukken. Nog een ander voordeel wordt verkregen, doordien men met nagenoeg al de op die wijze voorbereide paarden de dresuur op 5 jaar ernstig kan aanvangen en zonder nadeel voor de dieren in één jaar voleinden, ze daarna best voor achtenspannen kunnende bezigen, voorzoverre ze bestemd zijn tot artilleriepaarden.

Ik weet wel dat ik hiermede een gansch niet onbesproken terrein betreed en dat het denkbeeld van remonte-depots alles behalve nieuw is; dat men verder nooit tot de uitvoering er van is overgegaan omdat er enorme moeilijkheden aan verbonden zijn, afgescheiden nog van het geldelijke, n. l. om te voorzien in de behoefte aan bevoegd personeel (niet willekeurig gekozen uit menschen die eenige jaren met paarden hebben omgegaan en alzoo op papier even geschikt heeten als alle anderen), en aan terrein; maar de zaak is gewichtig genoeg om, wanneer het nut er van blijkt, niet voor moeilijkheden terug te deinzen, zoo ze overkomelijk zijn, want de uitkomst zou, geloof ik, machtig veel stof tot tevredenheid geven, altijd wanneer energie en degelijke zaakkennis ze schraagden, en bovendien zie ik niet in hoe langs een anderen weg, op den duur de quaestie van goede remonteering kan worden opgelost.

Aangenomen dat men dit plan eens wilde ten uitvoer leggen, dan zou de eerste vraag zijn: hoe nu de jonge paarden te krijgen. Die vraag is altijd van gewicht, want zij keert steeds terug, op welke wijze men ook in de behoefte aan remonten voorziet.

Wijl het hier geldt paarden aan te kooplen bij de landbouwers overal waar ze deze dieren fokken, zou een commissie het land moeten rondreizen en in overleg met de burgemeesters bekend doen maken dat op te bepalen dag en uur paarden op zekere voorwaarden konden worden aangeboden, kortom zooals dat vroeger plaats vond. Ik zou echter deze wijziging willen aangebracht zien, dat den paardenarts, als zijnde gecenseerd, kenner te wezen van ziekten en gebreken en bevoegd tot beoordeeling van exterieur, hierbij een werkring van ruimer beteekenis werd toegekend dan vroeger en nu, met dien verstande dat hij wèl slechts als adviseur optreedt, maar dat zijn gevoelen gevraagd moet worden over ieder paard, en dat, zoo in strijd met zijn gevoelen toch een paard wordt goedgekeurd, hij daarvan aan zijn chef moet doen blijken met omschrijving van redenen, waarom hij het aannemen van het paard in quaestie strijdig acht met 's lands belang.

Thans staat de paardenarts er maar al te dikwijls bij als een sinecure, als iemand die men gebruikt om het signalement op te maken en de verantwoordelijkheid te aanvaarden van een commissie, voor verborgen gebreken die niemand kan zien, maar zonder alleszins billijke en verstandige waardeering van zijn bekwaamheden. Het is hier, evenals bij de keuring van fourages en bij toezicht op het hoefbeslag, werkelijk onverklaarbaar, voor ieder onbevangen beoordeelaar raadselachtig, dat het ijk de bekwaamheden

niet gebruikt van een man, die door zijn vak, zijn studie, welke hij voor rijks rekening maakt, de eerste is om, zelfs nog jong officier zijnde, over die zaken mee te spreken. Ik beweer niet dat als regel de paardenartsen alle geboren paardenkenners zijn, maar zeer zeker dat hun vorming, hun opleiding, een hechteren grondslag geven tot het veronderstellen bij hen van competentie op het gebied van paardenkennis dan bij willekeurige officieren, bij wier opleiding paardenkennis, voederkennis en hoefbeslag een zeer ondergeschikte rol spelen, terwijl er dikwijls jaren daarna niets aan wordt gedaan, en hun eigenlijke vak tijd, ambitie en toewijding in beslag neemt waardoor de lust tot bestudeering dier onderwerpen zeker veelal luttel is. Men schijnt nog steeds te gelooven dat de kennis van een en ander vervluchtigt in de stal-atmosfeer en daar te gelijk met de dampkringslucht, wordt opgenomen.

Ik maak hier geen verwijt aan de heeren die geroepen worden, een taak uit te oefenen, waarvoor hun krachten te kort schieten, maar vestig slechts de aandacht op het uiterst irrationeele van bestaande bepalingen. Wat denkt men wel dat er omgaat in het brein van een paardendocent die op de hoogte van zijn vak is, en derhalve met gepast zelfvertrouwen zich bevoegd acht in de eerste plaats over kwaliteit van fourages te oordeelen, wanneer hij h.v. een fouragecommissie ziet bij de veldartillerie bestaande uit een kapitein en twee luitenants, welke laatsten $\frac{1}{2}$ jaar of 1 jaar bij een bereden wapen zijn terwijl zijn eigen gevoelen nooit wordt gevraagd? Wat moet hij van den practischen zin der bestaande voorschriften denken, wanneer hij als te verwachten uitkomst inderdaad nu ook ziet, dat (gelijk ik kan getuigen van een half dozijn garnizoenen althans) het hooi steeds *slecht* is en de haver er juist mee door kan?

Ik weet zeer goed, dat ik door zoo te spreken geenszins (wat men noemt) beleefd ben; maar stappen we, indien we de waarheid *willen* zien en hooren, in 's hemels naam eens even van die conventionele beleefdheid af, en men vrage dan of wat ik beweer waar en billijk is. Geen enkele hervorming is beleefd, want ze tort *per se* aan bestaande bepalingen, die natuurlijk blijkens het feit dat ze nog voortduren, een heil van verdedigers vinden; maar hebben bestaande voorschriften geen andere rechtvaardiging noodig dan dat ze *bestaan*? Voor wederlegging met zaakrijke argumenten houd ik mij warm aanbevolen.

Overigens zeg ik het nog ééns: geen verwijt aan personen, geen hatelijkheid beoog ik, maar slechts de naakte waarheid voor te stellen, en die is onaangenaam te hooren omdat ze tastbare verkeerdheden onthult. Maar al is men 10 jaar bij een bereden wapen geweest in plaats van één, bewijst dit, dat men kennis moet hebben van fourages, paarden, hoefbeslag? Natuurlijk niet. Wat wordt er gedaan om de luitenants van een en ander te onderrichten? Of hebben ze dat niet noodig? Of is de studie van die onderwerpen zonder noemenswaardige voorbereiding en zonder leiding goed mogelijk? De keus van de werken is al reeds een overwegend bezwaar, en

maakt dan ook dat rijp en groen wat er geschreven wordt, voor evangelische waarheid wordt aangezien en gretig verslonden wijl het nieuw is. Studie van paardenkennis, hoefbeslag en voederkennis uit degelijke werken is geen uitspanningslectuur. Er zijn werken over geschreven die grove onjuistheden verkondigen en door leeken als vraagbaak worden beschouwd.

Een uitstekend middel zou wezen, den paardenartsen theoriën over die vakken voor de officieren op te dragen, zooals reeds op een enkele plaats geschiedt, maar daar slechts op initiatief van een individueelen chef. Men mag aannemen dat ieder onzer die de nooilige toewijding voor zijn dienst bezit, er niets tegen zal hebben theorie te houden voor beschaafde, ontwikkelde menschen bij wie hij als regel een belangstelling zal kunnen opwekken die hem zelf aanvuut en tot voortgezette studie noopt. Dat is iets anders als de afmattende arbeid om aan een troep manschappen of korporaals, die trots hun verlangen om een graad te bekleeden of onderofficier te worden, als regel alles van den onderwijzer verwachten, de meest elementaire zaken voor te kauwen.

Intusschen die uitweiding daargelaten, beweer ik dat de paardenartsen tot de meest bevoegde officieren behooren om gekend te worden bij de beoordeeling van fourages en van paarden.

Maar nu moet er nog een contract zijn en dat is waarlijk geen kleinigheid, waar het betreft een goed voorschrift op te stellen voor de levering van dat moeilijke schepsel: het paard. Daarmede kom ik vanzelf tot beoordeeling van de voorwaarden die vermeld worden in het courantenartikel dat tot dit geschrijf de directe aanleiding was.

»Eischen gesteld aan cavaleriepaarden. Zij moeten den vollen leeftijd van vier jaren hebben bereikt en dien van zes niet hebben overschreden».

Ik kon dit stilzwijgend voorbijgaan, wijl mijn voorslag immers inhoudt slechts 3-jarige te koopen, maar aangezien ik wel beseft dat daarop vooreerst niet veel kans is, en voorshands zeker het gros onzer remonten den leeftijd van 4—6 jaren moet hebben bereikt, acht ik het niet van belang outbloot, hierbij stil te staan. Vooreerst wijs ik op een onduidelijkheid die dikwijls aanleiding geeft, ook bij het nu van kracht zijnde contract, tot moeilijkheden. Wat verstaat men onder: dien van 6 jaren niet hebben overschreden? Daaruit begrijp ik dat ze nog geen 6 jaar oud mogen zijn, want zoodra ze voor de 6de maal jarig zijn geweest, hebben ze den leeftijd van 6 wel degelijk overschreden. Dit is dunkt me duidelijk, maar deze opvatting klopt geenszins niet wat er op volgt: »paarden van 5 en 6 jaar zullen alleen dan mogen geleverd worden, als zij uitmunten door lichaamsbouw en deugdelijkheid en in geenen deele door te vroeg gebruik hebben geleden». Hier is dus sprake van 6-jarige paarden; maar zoolang ze nog geen 7 zijn, zijn ze 6, althans wanneer men de termen jong 6 en oud 6 buiten rekening laat, gelijk hier geschiedt. Is dit duidelijk? Er mogen dus volgens deze 2de voorwaarde paarden geleverd worden tot 7 jaar en ik sta er borg voor dat het gebeurt ook,

Maar nu de clause van die 2de alinea: „en in geenen deele door te vroeg gebruik hebben geleden“. Men beseft dus dat daartoe kans bestaat? Laten we liever de volle waarheid zeggen en bekennen dat volgens de ervaring en de ingeving van het nuchter gezond verstand, 6-jarige paarden „die uitmuntten door lichaamsbouw en deugdelijkheid“ en tot den remontenprijs worden geleverd, *bijna altijd* door te vroeg gebruik hebben geleden.

Volgt hieruit dat de commissiën die zulke paarden aannemen, er niets van weten of lichtvaardig te werk gaan? In geenen deele. Wie, die met het onderwerp eenigszins meer dan oppervlakkig bekend is, weet niet dat paarden die in hun jeugd vrij sterk door te vroeg gebruik hebben geleden, in korten tijd zóó zijn op te lappen, dank zij rust en haverkist, dat ze onder de zweep en de gember van den leverancier en de weergalooze vaardigheid van zijn koppelknechts, zich als leeuwen voordoen en bij het gaan, ieders oog verblinden? Niemand kan met zekerheid zich hier vrijwaren voor begoocheling. Ik heb zelfs een paard zien aannemen, dat 3 dagen later bleek te lijden aan een chronische kreupelheid, noodwendig lang bestaan hebbende vóór de leverantie en welke door niemand werd opgemerkt, omdat ze tijdens het monstren niet zichtbaar was, want de stalmoed, de opwekking van allerlei aard, deden het dier toen volmaakt rad loopen.

Stijle stand in de kogels, gallen, bokbeenigheid, draaien in de spronggewrichten, overknikken in de kogels, dat alles kan door een half jaar rust en goed voer bij jonge paarden geheel verdwijnen, maar daarom zijn de dieren niet even goed als hadden ze nooit zoo iets gehad!

Voor deze eminente gebreken bestaat dus een groote en rechtmatige vrees zoodra men 6-jarige (ook bijna 7-jarige) paarden koopt. Maar dan, waarom koopt men ze? Ik geloof met de bedoeling om dieren te hebben in de kracht van hun leven, die dadelijk in gebruik kunnen worden genomen. Behoef ik nog te zeggen, dat een geknakt verleden, daartoe niet wettigt? Weet ieder africhter van jonge paarden, hetzij dan luitenant van speciale diensten of ritmeester-instructeur, niet, dat men met de 6-jarigen het meeste sukkelt bij de dressuur? Daarvoor bestaat echter nog een andere machtige reden die het eveneens wraakt 6-jarigen te koopen.

De dressuur is niet alléén het werken op het begrip, het instinct van het dier zooals men doet, wanneer men het een zakdoek laat zoeken, en ook niet alléén een overwinnen van zijn verzet. Het is veel meer. De goede dressuur brengt een geheele omkeer te weeg in den anatomischen bouw van het paard, een verandering die slechts zonder nadeel kan geschieden wanneer ze wordt uitgevoerd bij dieren op een leeftijd dat banden, gewrichten en spieren nog zeer lenig en buigzaam zijn, en dan nog slechts langzaam en geleidelijk (niet in 6 maanden).

Iemand die op zijn 20ste jaar voor het eerst gymnastiek gaat doen, leert, hij moge een bouw hebben zoo ideaal als men maar wil, zelden of nooit de hoogstand, zelfs geen reuzenzwaai, maar *kan* zeer geschikt krachtoefeningen

leeren volbrengen, die geen sterke buiging van gewrichten en banden vorderen. Deze vergelijking is niet gewrongen.

Door den dienst onder den man, plaatsen we het paard in een hoogst onnatuurlijken toestand, en het vernuft van den mensch kan slechts het verbroken evenwicht herstellen. Zonder belasting gaande, loopt het paard in evenwicht, d. w. z. de ligging van zijn zwaartepunt is zoodanig, dat in verband met het spiervermogen van voor- en achterband, deze beide even veel arbeid verrichten. Nu plaatst zich de ruiter in den zadel. Denkt men dat daardoor meer de achterhand of de voorhand wordt belast, of wel beide evenveel? Het is overtuigend bewezen dat bij »Schulgerechte" zit het zwaartepunt sterk naar voren wordt verplaatst. De voorbeenen zijn intusschen niet gemaakt om veel arbeidsvermogen van beweging te verrichten; slechts om den romp voor naar beneden vallen te bewaren dienen ze, en verder moeten ze de achterbeenen kunnen volgen d. w. z. er plaats voor maken, maar deze functies worden niet weinig belemmerd, wanneer men een paard belast met gemiddeld 75 KG. waarvan bij »Schulgerechte" zit 50 op de voorhand komt. Wat moet er nu gebeuren om die voorhand niet te ruïneeren? De achterhand moet door zijn meerder vooruitgrijpen een groot deel van dien last overnemen. De gewichts- en beenhulpen van den ruiter zijn daartoe de middelen. De gewichtshulpen zijn daarom wel van eminent belang, want door sterk achteroverbuigen van bovenlijf met handhaving van de positie zijner beenen en bestendiging van zijn zittende houding kan de ruiter 25 KG. naar de achterband verplaatsen, maar *zoo*veel natuurlijk slechts voor eenige oogenblikken. Blijvende verlichting van de voorhand wordt slechts mogelijk door sterk vooruitgrijpen der achterbeenen. De gemeenschappelijke en bijzondere spieren van het achterste lidmaat en de banden en gewrichtszakken van heup, knieschijf en spronggewricht worden bij een behoorlijke dressuur aangesproken, zooals dat bij het paard in zijn vrijen staat nooit gebeurt en ook niet bij trekdiesten. Maar de achterhand heeft nog een andere, niet geringe taak. Een sterke achterhand vergoedt bijna geheel een zwakken rug (bij doelmatige dressuur), want de gemeenschappelijke spieren van het achterste lidmaat hechten zich voor een niet onbelangrijk deel vast op en aan wat men in het exterieur rug en lenden noemt. Zie hoe bij echte rijpaarden het spierkussen op de lenden is ontwikkeld. Dit zijn geen rugspieren, maar de tongvormige vooreinden der groote darmbeen-draaierspijeren.

Een niet minder groote revolutie wordt er teweeggebracht in den rug, de middelhand, maar van een meer passieven aard. Wat is het nageven van den rug, of beter gezegd, waardoor verschilt de rug van een afgericht rijpaard, in bouw van dien bij een onafgericht? De wervels zijn vereenigd door den bovensten en ondersten gemeenschappelijken band, den nekband, de tusschen-boog en tusschen-doornbanden. Behalve deze beletselen voor het buigen in het mediane vlak bestaan nog de strek- en buigspieren van

de wervelkolom die in denzelfden geest werken. Bij het onafgerichte paard zijn deze deelen alle, even zooveel belemmeringen voor het nageven van den rug, ze zijn onbuigzaam, stram, en lokken bij sterke belasting, die noodwendig gewelddadigerwijze een doorbuigen beproeft, verzet uit. Allengs, door zeer geleidelijke oefening en in bewegingen die, wijl ze niet schokken, het minst die doorbuiging op ruwe wijze vorderen, dus in stap, moet de elasticiteit van die deelen worden verminderd, moeten ze vrij sterk leeren doorbuigen, zonder pijn te veroorzaken. De banden gaan ten slotte, geheel passief, een andere richting aannemen, een kromming naar omlaag, en de rugspieren aanvankelijk gespannen als een snaar, tot beschutting van die banden, volgen die richting, en leggen zich op de wervels neer. Een en ander gaat slechts vrij vlug en zonder nadeel, waar het kan, en het kan slechts goed bij jonge paarden, veel beter bij vijf, dan bij 6- en 7-jarigen. Het nageven van den rug is indirect van ongelooflijk veel belang voor het behoud van het paard; vandaar dat sommige instructeurs een alleszins begrijpelijke vrees hebben voor die ijzeren, kaarsrechte ruggen, gelijk men die bij overigens voortreffelijke paarden kan vinden. Zoolang de rug niet heeft nagegeven, kan de achterhand niet worden angesproken, kan dus de dressuur niet vorderen en lijden de voorbeenen, die niet door de achterste ledematen worden verlicht. Dit is de verklaring van SEIDLER's beweren dat een rechte rug de voorbeenen ruineert en wanneer hij hiermede bedoelt een kaarsrechten rug, bij een paard dat men bestemt voor schooldressuur, dan is dit niet overdreven. Een sterke, rechte rug is minstens altijd een vertraging voor de africhting, en wanneer hij niet samengaat met zeer sterke beenen, nog daarenboven een bedreiging voor den geheelen bouw.

Ten slotte komt er, zooals ieder weet, ook een zeer groote verandering door de dressuur, in de richting en houding van hoofd en hals. Ik noem dit het laatst omdat immers het bijnemen van het hoofd en het ineenschuiven en oprichten van den hals, eerst mogen plaats hebben, wanneer de rug heeft nagegeven en de achterhand ondergebracht is, anders krijgt men die mooie dieren te zien gelijk ze voortkomen uit de handen van menig onderofficier die aan de rijchool is geweest en misschien rijdt als MAZEPA; maar aan wien ik zonder toezicht van een ontwikkeld instructeur geen kat, veel minder een jong paard *ter dressuur*, zou toevertrouwen, wijl ze met den anatomischen bouw en de veranderingen daarin door de africhting teweeggebracht, geheel onbekend zijn, en waarschijnlijk ook daarbij heilig overtuigd dat zulke boekengeleerdheid in de manège best gemist kan worden. Zulke paarden loopen misschien met een schitterend inooien gang van voren, door ieder leek bewonderd, maar met de achterbeenen ver achter den hoefslag der voorvoeten blijvend, waardoor de voorhand vroegtijdig verslijt, de rug een ongelooflijken deuk krijgt en van achteren kogelverstuikingen, ja verwoesting der kogelgewrichten te verwachten zijn.

Bij het onafgerichte paard liggen de zeven halswervels, als regel, vrij wel

in een rechte lijn en in een zwakke helling van achter en onder naar voren en boven. Natuurlijk zijn de banden der wervels daarop ingericht, en volgen alle halsspieren die richting hunner beenige steunpunten. Niets meer of minder wordt nu beoogd dan hoofd met eersten halswervel zoodanig op den tweeden te buigen dat het voorhoofd verticaal komt te staan, voorts de andere wervels dicht bij elkander te brengen en dan gezamenlijk op te richten; alle weeke deelen volgen noodwendig die veranderingen. Het in-eenschuiven en oprichten is veel moeilijker dan het bijtoomen; vandaar dat veel z. g. afgerichte paarden op dien eersten trap van ontwikkeling der hoofd- en halsdressuur blijven staan d. w. z. te laag loopen. De verandering die de dressuur teweegbrengt bij een paard dat uitstekend werd afgericht, is, wat den hals betreft, voor een anatoom bepaald verbazend. Vanzelf volgt hier weer uit dat dit slechts straffeloos kan gebeuren zolang die deelen nog zeer buigzaam zijn, dus jong; zoodra de wasdom voleindigd zijnde, het draagvermogen van het dier de dressuur toelaat; maar nu ook geen oogenblik verloren, niet gewacht tot het 6de of 7de jaar; er voor gezorgd dat het 5-jarige paard, dank zij zijn verleden, volkomen berekend is om aangepakt te worden. Van de oorklieren heb ik niet gesproken, want ofschoon ik het naar buiten komen ervan, volstrekt niet van belang ontbloot acht voor het zonder dwang of pijn bijtoomen en afbuigen, vordert dit geenszins een ingrijpende anatomische verandering, omdat deze organen slechts met bindweefsel aan onderliggende deelen zijn verbonden wat heel iets anders is voor rekkingsverhoudingen dan banden en spieren.

Ik bevroed dat menigeen dit uitstapje op het gebied van dressuur den paardendocent niet zal vergeven. Wanneer men mij door steekhoudende redeneering kan weerleggen, zal ik dankbaar toeluiseren. Voor degenen die dit alles weten schrijf ik het niet; mijn bevoegdheid om er over te spreken ontleen ik aan de overtuiging dat paardenkennis en anatomie voldoende zijn om met vrucht werken van gezaghebbenden over dressuur te bestudeeren, en de aanleiding om het te uiteen berust daarop, dat de toongevers, bij het aanschaffen van remontepaarden, bewijzen de bezwaren niet te beseffen die er bestaan tegen het in gebruik nemen van reeds 6 jaar oud geworden paarden, en ze zich verkeerdelijk er mede vleien door dien maatregel dieren te verkrijgen wier krachten nu een onmiddellijk in gebruik nemen toelaten.

»Het voor den rijdienst bestemde paard, moet inzonderheid een goed gevormde schoft hebben en mag niet overhouwd zijn».

Ik heb er vrede mee, mits men den term »inlandsche paarden» niet interpreteert als paarden van zuiver inlandsch ras, want dan zullen ze nog al eens aan dat euvcl maak gaan.

»Het kruis moet krachtig en nimmer afhankelijk of heupig zijn».

Krachtig, ja wel, maar dat zegt even veel als goed. Ik zou daarvoor in de plaats willen stellen »lang, en ter plaatse van de zitbeenderen weinig of niet smaller dan aan de heupen». Van dat nimmer afhankelijk of heupig

geldt hetzelfde als van overbouwd, maar er is nog heel wat bij te voegen. Waar is de grens van afhankelijk? Wanneer het volstrekt die eigenschap niet mag bezitten, dan is het noodwendig recht, en een recht kruis nu, daaronder verstaande dat de zitbeenderen niet lager mogen liggen dan de heupen, is voor een rijkpaard niet wenschelijk. Onze paarden moeten gaan in vrij korte tempo's, zoo ook in een vrij korten dus verheven galop, en daarvoor is een volkomen recht kruis niet bevorderlijk, evenmin als voor den sprong, en in het algemeen niet voor iedere beweging die gepaard gaat met opheffing van het voorstel. Men zal misschien zeggen dat de Engelsche paarden een recht kruis hebben en toch over heggen springen van 6 voet. Daarop antwoord ik dat volgens de getuigenis van STONEHENGE (British rural sports) een autoriteit op de Engelsche turf, de beste steeple-chasers geen thorough-bred zijn. Zoo zegt hij b.v. in het hoofdstuk »the steeple-chaser". »Sometimes in the past, the best horses of this kind have been quite thorough bred, as for instances RAT-TRAP and sir PETER LAURIE, but generally there has been a considerable stain in the pedigree as in GAY LAD, PETER SIMPLE, THE COLONEL and THE LAMB. Many of those which have appeared in the highest form, were of still less aristocratic blood as for instance DRAGSMAN and the SHOVER GELDING, both of which came out about thirty years ago".

En paarden die in bouw van den thorough bred afwijken en meer den hunter naderen, hebben niet dat volmaakt horizontale kruis. Overigens vergelijkte men de kracht van spieren, peezen en gewrichten van een Engelsch paard, niet met die van een willekeurigen bastaard, toevallig in het bezit van een rechten croupe. Eindelijk heeft het wild levende paard dat enorm kan springen, wel degelijk een ietwat afhankelijk kruis. Onze galop (die bij den troep gereden), is feitelijk een aaneenschakeling van sprongen en vordert dus een zich daartoe leenenden bouw. Waarom dat ietwat afhangelende kruis dus zoo gewraakt, terwijl de bereiking van het rechte niet wenschelijk is en bovendien een ideaal, en daarnevens andere, veel gewichtiger eigenschappen, lengte en breedte van achter, niet worden genoemd.

Verder volgt iets wat mij niet recht duidelijk is. »Het schouderblad en darmbeene moeten een schuine ligging hebben en behooren lang te zijn". Wanneer ik de anatomie raadpleeg, dan blijkt dat een lang en schuin liggend darmbeene noodwendig een kruis geeft dat sterk hoornheupig en afhankelijk is. Bedoelt men dit wel? Sterk afhankelijk is ook verkeerd, en zeer breed van heupen is bijna nooit wenschelijk, zeker niet voor een militair paard; bovendien heeft men beide eigenschappen reeds gelaakt.

»Paarden met ramshoofden worden niet aangenomen". Waarom niet, zou ik zeer gaarne eens hooren bepleiten. Vroeger (maar dat is lang geleden) dacht men dat ramshoofden predispositie gaven voor kolder. Men weet nu beter. De vorm van den neus staat in geen verband met de afmetingen van de hersenholte. Geen enkel veearts, op de hoogte van zijn vak, die

aan deze betichting van ramshoofden nog hecht! Ze kwamen voor bij de Holsteiners, de Waterdenen en ook bij het Napelsche paard, zware trekpaarden vóór meer dan een halve eeuw in zwang, en daarbij ontstond nog al eens kolder, maar om andere redenen.

Tegenwoordig zijn ramshoofden geen raseigenaardigheid meer, en ze worden gevonden bij kruisingen van de meest verschillende rassen. Onder paarden met ramshoofden vindt men uitstekende dieren. Waaron de leverancie geheel noodeloos bemoeilijkt?

Dan volgen weer een reeks van algemeenheden die niets zeggen en toch zoo bindend kunnen zijn. Moet de inhoud van een contract de commissiën paardenkennis leeren, dan moet het geheel anders ingericht worden; zoo niet, waartoe dienen dan deze gemeenplaatsen?

»Paarden met holle of kalfsknieën, hokbeenige en toontreders worden in geen geval aangenomen». Acht men dat alles hetzelfde, dat men het zoo in één adem noemt? Een zeer goed paard met een geringen graad van toontreden, wordt dus in geen geval aangenomen!

»De paarden mogen volstrekt niet in de kooten geleden hebben». Goed, maar het voorschrift en het doen naleven er van zijn twee. Ik heb boven reeds aangetoond dat paarden door vroegtijdig gebruik, enorm in de kooten (lees kogels) kunnen geleden hebben, maar dat dit door kortstondige rust en goed voer, zoo in te verbergen, dat het *tijdelijk* geheel verdwijnt. Vooral bij 6-jarige paarden is de kans op deze deceptie groot.

»Paarden die slechts eenigszins platte hoeven hebben mogen niet worden aangenomen». Ik zal de eerste zijn om voor dienstvaarden, die bijna altijd op steenen wegen moeten loopen, steeds beslagen zijn en bij wie het beslag wordt uitgevoerd door dikwijls middelmatige, en meestal nonchalante smeden, plathoeven te verwerpen, maar »slechts eenigszins platte hoeven" af te keuren wanneer men inlandsche paarden verlangt en zelfs bij zulke waavin het inlandsche bloed hoofdelement is, vind ik wat kras, wijl ze daarbij haast geregeld voorkomen.

Wat betreft de quaestie der robes, die laat ik rusten. De tijd is voorbij dat men verband zocht tusschen kleur en hoedanigheden, en door de sterke vermenging der paardenslagen zijn de kleuren geen raseigenschap meer.

In het algemeen heb ik tegen het hier gecritiseerde contract nog dit, dat het de commissie te veel aan banden legt, tegenstrijdigheden bevat en onduidelijk is.

Een contract kan onmogelijk de strekking hebben, degenen, die voor de naleving er van zorg moeten dragen, tevens te onderrichten in de beoordeeling der aangeboden waar. Nergens kan het dit, maar wel het minst waar het paarden geldt, die zoo ontzettend moeilijk grondig zijn te beoordeelen. Noodwendig moet men bij de commissiën groote bevoegdheid veronderstellen, wat groote verantwoordelijkheid meebrengt. Om hiersaan te gemoet te komen, wil ik de taak van den paardenarts aanmerkelijk uit-

breiden, en dan het contract veel algemeener, veel minder bindend maken. Van spanen doosjes kan men vorderen dat ze als droppels water op elkaar, op een standmodel gelijken; niet van levende wezens die zoo oneindig veel variaties aanbieden binnen de grenzen van het normale en het goede.

In verband met hetgeen ik wenschelijk acht, dat men 3- à 4-jarige paarden aanschaffe, zou ik het contract als volgt ingericht willen zien:

De paarden moeten zijn van 2½ tot 3½ jaar, d. w. z. dat minstens de binnen-paardentanden van den onderkaak moeten zijn doorgebroken, en hoogstens ook de middeltanden. Bestaat bij de commissie vermoeden dat door uitbreken der melktanden de wisseling is vervroegd, en het paard dus ouder schijnt dan het is, dan wordt het geweigerd.

Ze moeten zijn van gekruist Noordduitsch ras, die gevallen van Nederlandsche merriën en Oldenburgsche hengsten zijn het verkieselijkst. De kenmerken van die kruising moeten aanwezig zijn, bestaande in een smalleren, langeren hals, een hoogere en smallere schoft, een rechteren meer gespierden rug en lenden, minder afhangend en hoornheupig en van achter breeder kruis dan dat bij de zuiver inlandsche paarden gewoonlijk gezien wordt.

De bouw van de ledematen moet evenzoo de veranderingen, door de kruising te weeg gebracht, aantoonen en overigens moet de stelling der beenen van dien aard zijn dat ze de bewegingen van het paard niet belemmert of bemoeilijkt, of aanleiding geeft tot noodlooze krachtsverspilling. De hoeven moeten eveneens door de vermenging met Noordduitsch ras een wijziging hebben ondergaan; ze moeten minder schuinen wand, minder vlakke zool, vasteren straal, minder brokkelige hoornzelfstandigheid, en hooger verzenen hebben dan in den regel aan inlandsche paarden eigen zijn, zonder niettemin in het tegenovergestelde euvel van klemhoeven te vervallen.

De ledematen moeten voorts vrij zijn van de gebreken welke een zwakheid bewijzen van beenderen, gewrichten, banden en peezen, en daarbij de noodige spierontwikkeling bezitten.

De oogen moeten waarborgen aanbieden voor goed zien, en zoowel wat de oogen zelve betreft als hunne beschuttende deelen, ook geen verschijnselen vertoonen van vroegere ziekelijke aandoeningen.

Ik matig mij volstrekt de gedachte niet aan, dat dit ontwerp, onverbeterlijk is of volmaakt. Het opstellen van een bevredigend contract is hier een bij uitstek moeilijk werk, maar ik geloof dat het door mij voorgestelde op beter grondslagen rust en minder oppervlakkig is dan datgene wat ik heb afgekeurd. Het is in veel opzichten algemeen, wijl ik van gevoelen ben dat het niet bindend mag wezen, als moetende speelruimte overlaten aan het bevoegd oordeel der commissiën, die dienen te weten welk materiaal ze behoeven, en omdat ik een scherpe afbakening der eischen bij levende individuen onmogelijk acht. Waar ik in bijzonderheden tred, doe ik dit, uit overweging dat het contract ook moet dienen om eventueele leveranciers in te lichten

omtrent de eischen waaraan hun paarden moeten voldoen, en in welke richting ze moeten gaan fokken. Paarden die aan dit voorschrift beantwoorden, zijn er voorloopig in Nederland zeker nog niet veel te vinden; maar wanneer men zich voorstelt de binnenlandsche fokkerij aan te moedigen en haar cijnsbaar te maken aan een goede remonteering onzer bereden korpsen, geloof ik dat het een middel kan zijn om daartoe in weinige jaren te geraken.

EEN PAARDENARTS.

HET AANKOOPEN VAN INLANDSCHE PAARDEN.

DOOR

J. VAN DER WEDDEN.

Alleen in dit tijdschrift zou het reeds voor de vierde maal zijn wanneer wij hier nogmaals wilden herhalen dat wij de tegenwoordige organisatie der cavalerie afkeuren. Met een éénstemmigheid, die misschien elders eenigen indruk zou maken, zijn alle cavaleristen het eens dat die organisatie, hoe mooi ook op papier, ons te weinig paarden in de werkelijkheid bezorgt. In de fide aflevering van den vorigen jaargang van dit tijdschrift trachten wij de werkelijkheid nog eens in haar volle naaktheid bloot te leggen, maar te vergeefs, de toestand blijft dezelfde. En toch is de paardenquaestie voor ons een levensvraagstuk.

Cette question des remontes, nous ne saurions trop le proclamer, est la question capitale, et, pour ainsi dire, poignante, de la réorganisation de notre cavalerie; lazen wij dezer dagen in *la cavalerie française en 1884*, en kunnen wij uit deze woorden aan de eene zijde den troost putten dat de toestand niet alleen bij ons zoo slecht is, aan de andere zijde steunt het ons in onze overtuiging, dat hetgeen wij reeds sedert jaren overal herhalen, een zaak van het meeste gewicht is.

Toch zijn wij in dit jaar een stapje verder gekomen, al is het dan ook alleen een stap voorwaarts in negatieven zin. Wij hebben namelijk de overtuiging gekregen dat er, bij een eventueele mobilisatie, voor de Nederlandsche cavalerie, volstrekt geen kansen bestaan om het ontbrekende getal paarden nog in het binnenland te kunnen aankopen.

Nederland heeft geen rijpaarden, of liever, in Nederland worden geen rijpaarden gefokt. Wel zou men onder de 2500 weelde-paarden die men in ons land heeft, een zeker aantal rijpaarden kunnen vinden, maar dan zou men ook de macht moeten bezitten, die paarden zoo noodig, zonder eenigen omhaal, te kunnen requireeren en onteigenen en men zou moeten weten

waar die paarden zich bevinden. Toch zal dit getal ook dan nog slechts gering zijn en zal Nederland in de eerste jaren, zoolang niets gedaan wordt tot verbetering van het paardenras, nog steeds afhankelijk blijven van het buitenland. Dat dit zoo was hebben wij nooit betwijfeld, doch de reis die wij het genoeg hadden onlangs mede te maken tot aankoop van inlandsche paarden, en de inlichtingen die wij ons daarna van deskundigen hebben verschaft, heeft ons in die meening nog meer versterkt.

Toch hebben de plaats gehad hebbende reizen voor een ander deel van ons leger groot nut gehad. Wij bedoelen voor de artillerie, omdat wij gelooven dat de ondervinding bij deze reizen opgedaan, geheel en al ten voordeele van dit wapen kan komen.

De quaestie of in ons land geschikte paarden voor militair gebruik gevonden worden, is reeds meermalen op het tapijt gebracht, en dat de meeningen daarover zelfs nu nog zeer verdeeld zijn, bewijst het twistgeschrift in de dagbladen. Het zij ons vergund ook onze meening over deze zaak ten beste te geven, en om de lezers reeds dadelijk op de hoogte te brengen van het standpunt waarop wij ons plaatsen, geven wij als onze overtuiging te kennen *dat Nederland een vrij groot aantal zeer goede en bruikbare militaire trekpaarden bezit* en dat het dus zeer goed mogelijk zal zijn, een vrij aanzienlijk deel der voor de artillerie benodigde paarden in het binnenland aan te koopen.

Om hiervoor het bewijs te leveren zouden wij niet alleen nauwkeurig moeten nagaan alles wat wij op het gebied der paardenfokkerij in Gelderland gezien hebben, en wat ons nog van vroeger dagen uit Noord-Brabant bekend is, maar ook wat ons thans uit het door ons ingesteld onderzoek gebleken is. De plaatsruimte gebiedt echter, kort te zijn. Wij zullen daarom slechts een resumé geven van ons bezoek, als lid der commissie tot aankoop van paarden, aan een gedeelte van Gelderland gebracht.

De streek die door de commissie bezocht is, heeft zich ten gevolge van de lastgeving, bepaald tot de onmiddellijk aan beide oevers van den IJssel gelegen gemeenten van af Zwolle tot Doesburg. Het paard dat wij daar gevonden hebben, overtrof in bouw en in gangen onze verwachtingen ver. Vooral wat de gangen betreft beviel ons het Geldersche paard zeer goed en werden er hier en daar ook al beengebreeken aangetroffen, zooals volle spronggewrichten, als gevolg van het op te jeugdigen leeftijd begonnen werk, of dikke hakken ten gevolge van de veeltijds te korte stallen, het gros was vrij zuiver van beenen en slink van beweging. Zelfs troffen wij enkele zeer schoone exemplaren die, ofschoon te duur voor ons gebruik, en daarom als luxe-paarden voor hooge prijzen te Utrecht en elders verkocht, toch het bewijs leverden dat er wel degelijk goede paarden gefokt worden. In Overijssel is het iets anders. Reeds van ouds bestaat in Gelderland de naam van »Zwollenenaar" om daarmede een type van paard aan te duiden dat reeds sedert jaren en ook nu nog in Overijssel gevonden wordt. Het Overijsselsche paard (meestal

zwart) met eenigszins plat kruis, hooge gewelfde hals met laag aangezet hoofd, zondigt het meest in den rug, terwijl ook de stand der achterbeenen niet te mooi is. Ziet men echter dit paard, vooral ingespannen, dan doet het zich geheel anders voor en is het zelfs een zeer sierlijk tuigpaard. De vraag zal echter blijven of dit paard genoeg draagvermogen bezit om te gelijk als rij- en trekpaard te kunnen dienen; wij willen die vraag niet gaarne nu reeds beantwoorden doch zouden het hoogst wenschelijk achten, zoo een proef met die paarden kon genomen worden.

De reden waarom door de commissie niet meerdere en waarschijnlijk betere paarden werden gekocht, was onzes inziens alleen gelegen in het ongunstige tijdstip, waarop de reis begonnen werd en de omstandigheden waaronder die plaats had.

Deze ongunstige omstandigheden op te noemen en de middelen aan de hand te geven om die voor de toekomst te vermijden is in hoofdzaak de aanleiding van dit schrijven. Maar er is nog iets. Niet ten onrechte zegt een oud-Hollandsch spreekwoord dat een profeet in zijn eigen land niet geëerd is, en zoo gaat het ook met onze inlandsche paarden. Terwijl de Fransche kooplieden aan iedereen die het hooren wil, den *lot* verkondigen van het Hollandsche paard, wordt het door velen onzer nog met den nek aangezien. Vrij algemeen is het denkbeeld verspreid dat voor onze artillerie alleen heil te vinden is in het buitenlandsche paard en schijnt men dan ook te meenen dat tot nog toe bijna altijd vreemde paarden bij dat wapen zijn aangekocht. Niets is echter minder waar. *Reeds sedert jaren zijn door verschillende leveranciers een groot aantal der door hen geleverde paarden in ons eigen land aangekocht en wellicht zou men verbaasd staan wanneer eens een zuivere statistiek van den landaard der thans voorhanden artilleriepaarden kon worden opgemaakt. Slechts zelden echter zal de leverancier ons vertellen waar hij zijn paarden opgekocht heeft; integendeel, hij weet ook wel dat het veel beter klinkt in de ooren der commissie, als hij zegt, zooals b. v. wijlen MOLLENBERG ons vertelde: dat paard heb ik in Aurich of in het land van Gnesen gekocht, dan dat hij zou vertellen dat het beestje bij Bommel geboren was. Zelfs het meest platte paard dat door zijn familietrekken zijn afkomst moeilijk kon verbergen, kwam volgens hem altijd nog wel een uur achter Venlo van daan*, nooit dus uit Holland. En zoo gaat het nog. De verandering van nationaliteit komt bij de paarden veel meer voor dan men wel denkt, waarschijnlijk ook wel omdat de in acht te nemen formaliteiten zoo eenvoudig zijn.

Een Hollandsche langstaart met sinke vetlokken enz. wordt door middel van de schaar en de gemberpot in een half uur tijds dikwijls een niet onwaardige bovenlander; en wanneer zulk een paard dan nog door een Duitschen koppelknecht wordt voorgebracht en met »na schön" en »ruhig" wordt toegesproken, zou zelfs de meest verstokte Hollander er geen zijner landgenooten in terugvinden.

Op de paardenmarkt te Deventer zagen wij o. a. hoe een 20-tal in die

streek opgekochte en voor de Nederlandsche artillerie bestemde paarden door deze verandering tot bovenlanders waren gepromoveerd. De meesten van deze dienen nu reeds, zij het dan ook met valsche papieren, in de vorstelijke residentie. In een ander garnizoen werden onlangs van de 19 aangeboden paarden 8 goedgekeurd, deze acht waren allen afkomstig uit de onmiddellijke omgeving van datzelfde garnizoen. Zoo men dat eens geweten had!

Volgens door ons ingewonnen inlichtingen is dit al sedert jaren zoo geweest en zijn alleen uit de streek tusschen Doesburg en Deventer reeds honderde en honderde paarden voor het leger opgekocht. Zelfs de leverancier W. uit Hanover heeft hij herhaling paarden uit die streek voor de leverantie gekocht. Dat die paarden ook in ons land dikwijls duur moeten betaald worden is geen wonder, vooral wanneer de leverancier soms aan zekere voorwaarden of wenschen moet voldoen. Zoo werd dit jaar door een der leveranciers een vos geleverd die hij zelf te Utrecht voor *f* 700 en een ander paard dat hij voor *f* 670 gekocht had.

Men moet zich dan ook geen illusies maken dat eigen aankoop in het binnenland zoo heel veel goedkooper zal zijn, ten minste wanneer men de te stellen eischen niet wil gaan verminderen, iets wat wij zeer verkeerd zouden vinden.

Maar ook al zou men niets goedkooper koopen, dan nog verdient de maatregel door den tegenwoordigen Minister van Oorlog genomen, ten zeerste te worden toegejuicht, omdat hij de officieren bekend maakt met de plaatsen waar de paarden te vinden zijn en dus in oorlogstijd groot nut kan stichten. Want volstrekt niet in ons heele land zal men bruikbare militaire paarden vinden; alleen Gelderland en het zuidelijk deel van Overijsel, het oostelijk gedeelte van Utrecht en het noordelijk en westelijk deel van Noord-Brabant leveren onzes inziens goede paarden die voor de artillerie geschikt zijn. Het zijn dan ook alleen deze streken die naar ons oordeel moeten bezocht worden. In deze streken wordt meer dan elders werk gemaakt van de paardenfokkerij en zal dus zeer zeker de meeste medewerking van de zijde der landbouwmaatschappijen en der boeren ondervonden worden. Ten bewijze hoe het b. v. in sommige gedeelten van Gelderland ernst is met de pogingen tot verbetering van het paardenras, diene het volgende: Na afloop der palmmarkt in Utrecht werd dit jaar door leden van de Geldersch-Overijselsche maatschappij van landbouw een vergadering belegd van de voornaamste Fransche kooplieden, ten einde aan hen met het oog op het aanschaffen van een paar nieuwe hengsten, de vraag te stellen wat zij op ons paard hadden aan te merken en in welke richting dus moest gefokt worden. Algemeen was daar de lof over ons paard, vooral ook wat het karakter en het volhouden (*Ausdauer*) aangaat; *vos chevaux sont comme vous, Messieurs, laconiques mais solides*, niedaar wat de voornaamste Parijsche koopman zeer snedig te berde bracht, en deze koopman kon het weten daar hij jaarlijks in ons land honderde paarden opkoopt voor *de Fransche artillerie*.

Alvorens over te gaan tot de bespreking van de wijze waarop onzes inziens de aankoop der paarden in de toekomst moet geregeld worden, moeten wij nog een oogenblik bij een ander punt stilstaan, al erkennen wij ook gaarne dat wij hier geheel en al als leek spreken.

Vergissen wij ons niet dan bestaan er tegenwoordig bij onze artillerie twee richtingen die, hoewel beide het goede bedoelende, toch te zeer van elkander afwijken om niet tot wrijvingen en botsingen aanleiding te geven. Het is de quaestie wat de hoofdzaak moet wezen: het type van het rij- of van het trekpaard. Terwijl het eene gedeelte, onzes inziens zeer te recht, beweert dat wij het verplaatsen en dus het trekken der stukken, bijgevolg het trekpaard, de hoofdzaak is, beweert de andere partij dat wij alle artilleristen moeten leeren rijden en er dus veel rijlessen moeten gegeven worden, het type van het rijpaard meer de voorkeur verdient, omdat het onmogelijk is, den man op de zwaardere trekpaarden te leeren rijden.

Ook deze laatste bewering bevat veel waars, maar onzes inziens mag de hoofdzaak, het trekken, niet aan de nevenzaak, het rijden, worden opgeofferd, en als het dus moeilijk is beide zaken te vereenigen, zooals wij gelooven, dan stellen wij ons aan de zijde der eersten en zouden de laatsten gaarne een ander middel aan de hand willen doen om ook hun bezwaar te verhelpen. Zou b.v. de cavalerie niet jaarlijks een zeker aantal minder vordenden velddienst geschikte paarden aan de artillerie kunnen afstaan als rijpaarden voor hun jonge manschappen? Gewoonlijk zijn dit nog zeer goede paarden, getuige onze eigen depotpaarden, en zou de artillerie van deze rijpaarden veel dienst kunnen hebben om ze misschien daarna aan den trein te kunnen overgeven. De africhting der jonge manschappen zou er, meenen wij, veel gemakkelijker door worden, de artillerie kon zich in hoofdzaak op het trekpaard toelagen en de cavalerie bleef steeds in het bezit van alleen volkomen te velde bruikbare paarden. Wij herhalen, het is slechts een denkbeeld dat wij gaarne voor een beter terugnemen, doch het staat in nouw verband met de quaestie van al of niet aanschaffen van inlandsche paarden.

Laat ons nu overgaan tot hetgeen wij voor de toekomst wenschelijk achten.

In de eerste plaats de commissie. Deze moet onzes inziens samengesteld zijn uit 2 artilleristen, 1 cavalerist en 1 paardenarts. Alhoewel de hoofdzaak aankoop van artilleriepaarden is, willen wij toch een cavalerist aan de commissie toevoegen, omdat wij gaarne ieder voor de cavalerie geschikt paard zouden willen opkopen, ten einde ook het aankweeken van cavaleriepaarden zoo veel mogelijk aan te moedigen. Een te groote commissie bevordert het aankopen niet, vooral als men die commissie nog naar de paardenmarkten zou willen sturen. Dit laatste komt ons echter vrij overbodig voor; immers, is het reeds bijna onmogelijk met een getal van 4 of 5 personen in de drukte van een markt te keuren en te beraadslagen, nog veel moeilijker is het om op te roeien tegen de handigheid der kooplieden van beroep

die, wij hebben het bij ondervinding gezien, de commissie overal de beste paarden voor den neus weghaalden. Wij betwijfelen dan ook zeer of een commissie zal kunnen samengesteld worden, handig genoeg om met eenig succes op een markt werkzaam te zijn. Onzes inziens zal dus de commissie zich in hoofdzaak moeten bepalen tot het bezoeken der gemeenten of der stallen en moeten zij op de markten slechts komen om enkele paarden waarop zij wellicht reeds vroeger gehoden heeft, desnoods nog machtig te worden of om coangctiën aan te knopen voor latere aankopen.

Het bezoeken der gemeenten moet echter behoorlijk voorbereid en aangekondigd worden. De gemeentebesturen moeten bijtijds van de komst worden verwittigd en hunne medewerking ingeroepen worden. De commissie houdt dan zoogenaamde zitdagen in enkele gemeenten waar de paarden aan haar kunnen worden gepresenteerd. Kan men de voorlichting verkrijgen van enkele op het gebied der paardenfokkerij in de streek bekende personen, dan moet men vooral in de eerste paar jaren daarvan gebruik maken. Later als de commissie beter op de hoogte is, kan men die voorlichting gemakkelijk missen.

Het zou aanbeveling verdienen in ieder garnizoen, in de streek die men bezoeken wil, een bereden officier die lust in paarden heeft, aan te wijzen om zich in den loop van het jaar op de hoogte te stellen van de geschikte paarden in de nabijheid van het garnizoen. Deze officier moet natuurlijk later lid der commissie zijn of althans de commissie vergezellen, en kan deze dan van buitengewoon veel nut zijn.

Het verspreiden van een circulaire waarin de vereischten van een goed paard worden opgegeven, kan gerust achterwege blijven. Het is voldoende zoo de gevraagde ouderdom, kleur en maat en dergelijke zaken bekend worden gemaakt; vooral bepalingen als langstaarten, ramshoofden of van vierkant beslagen zijn moeten er niet in voorkomen, zij zijn immers of geheel nutteloos of niet toe te passen. Een circulaire waarin zooveel eischen gesteld worden als dit jaar het geval was, schrikt de boeren af; wij hoorden het uit hun eigen mond.

Een ander en zeker wel het gewichtigste punt is de quaestie op welk tijdstip de gemeenten of stallen moeten bezocht worden. Het ongunstige oogenblik waarop dit jaar de commissie werd uitgezonden, was onzes inziens de hoofdreden van haar gering succes.

Het is bekend dat in het najaar als de oogst binnen en het winterkoren in den grond is, de boer geen werk meer voor zijn paarden heeft en dus op dat oogenblik het meest genegen zal bevonden worden om te verkoopen. Gemiddeld rekent men dat een paard aan den boer gedurende de wintermaanden, totdat hij het klaar heeft voor de voorjaarsmarkt, dat is vet, ongeveer f 100 kost. Koopt dus het rijk in het najaar dan kan het de paarden veel billijker krijgen en kan het minder betaalde geld aan krachtig voedsel in den winter besteed worden. Bovendien moet de boer in het

najnar nagenoeg alle pachten betalen en is daarom op dat tijdstip veel beter te vinden om te handelen. Echter zouden wij in het najaar alleen die 4- a 5-jarige paarden willen opkopen die ons in alle opzichten voldeden, twijfelaars moet men laten staan tot in het voorjaar.

De eerste reis zou dus ongeveer tegen de tweede helft van October (vóór de markten te Buren enz.) moeten plaats hebben. Men mag verwachten dat de dan gekochte paarden, krachtig gevoed en aan de veranderde levenswijze gedurende de wintermaanden gewend geraakt, in het voorjaar tot flinke vijfjarige paarden zullen zijn opgegroeid, die dan dadelijk in dressuur kunnen genomen worden.

Een tweede reis zou daarna in het voorjaar moeten plaats hebben en wel niet later dan het laatst van Februari. Op dat tijdstip zijn de vreemde kooplieden nog niet in ons land geweest en hebben deze er dus de beste paarden nog niet uitgezocht en uit het land gevoerd. Alles moet afgelopen zijn voor het begin der groote markten.

Verder moet nog een groote fout worden vermeden die dit jaar gemaakt is, namelijk de volgende: Terwijl het reeds bekend was gemaakt dat een commissie tot aankoop van paarden enkele provinciën zou rondreizen, maar nog vóór dat die reizen waren begonnen, had de gewone aanbesteding der remontepaarden plaats. Het was te voorzien dat de inschrijvers op die aanbestedingen, begrijpende dat de komst der commissie de prijzen zou doen stijgen, de bekende streken voor die commissie zou afreizen en de beste paarden wegkopen. Zoo waren alleen in de omstreken van Zutten door een der leveranciers reeds meer dan 20 paarden weggekocht toen de commissie daar kwam. Al deze paarden had ook de commissie voor het rijk kunnen aankopen zoo zij slechts een maand vroeger ware gekomen. Naar men ons heeft ingelicht zou dan de prijs dier paarden ongeveer f 100 goedkooper geweest zijn dan het rijk nu aan den leverancier betaald heeft. Later wanneer de commissie die voor het rijk wordt uitgezonden, vaste connectiën op het platte land heeft aangeknoopt, en de boeren dus ook de overtuiging hebben gekregen dat het verkopen aan het rijk voordelig voor hen is, behoeft men die concurrentie niet meer te vreezen. De aanbesteding der remontepaarden, vooral als deze perceelsgewijze geschiedt zocals dit jaar, moet dus in geen geval vroeger dan een maand na afloop der reizen plaats hebben.

Wij hebben het bewijs voor ons liggen dat verschillende paarden die door de commissie in Gelderland bij de boeren afgekeurd zijn, eenige weken later in de garnizoenen zijn aangenomen. Wij halen dit slechts aan om te bewijzen hoeveel hulpmiddelen den leveranciers nog ten dienste staan om de inlandsche paarden, die men in allen eenvoud bij de boeren ziet, op te knappen en zoo aan den man te brengen. Het zijn dus ook volstrekt niet de beste Nederlandsche paarden die door tusschenkomst van de leveranciers in onze handen worden gespeeld.

Wij vermeen en met recht te mogen aannemen dat wanneer de wenken die wij hierboven hebben aangegeven, in de eerstvolgende jaren worden in acht genomen, de uitslag der reizen veler verwachtingen zal overtreffen. Toch moet men zich geen illusien maken dat wij vooreerst, zelfs voor trekpaarden, onafhankelijk zullen kunnen worden van het buitenland. Behalve nagenoeg alle rijpaarden zullen wij vooreerst ook nog een zeker getal trekpaarden in het buitenland moeten aankopen. Het is echter te voorzien dat dit getal langzamerhand zal verminderen, vooral wanneer het rijk het aanbod van goede paarden ook nog door andere middelen wilde steunen. Onze gedachtenwisseling met erkende autoriteiten op het gebied van paardenfokkerij heeft ons in dit denkbeeld nog meer versterkt. Het zij ons vergund, hierbij dan ook nog een oogenblik stil te staan.

Onzes inziens zou men moeten beginnen met de landbouwverenigingen die bovenlandsche hengsten wilden aankopen te subsidieeren en prijzen toe te kennen aan de beste veulens, welke van die hengsten gevallen waren. Door dit laatste krijgt men een gegeven te meer om op de hoogte te zijn van den rijkdom aan bruikbare paarden in verschillende deelen van ons land. Een dorre statistiek van het aantal aanwezige paarden geeft ons evenmin iets als de voorschriften die nu omtrent den aankoop van paarden bij mobilisatie bestaan en die misschien mooi zijn op papier maar in de oogen van den practischen man die ze later zal hebben uit te voeren, van nul en geener waarde zijn. Doch komen wij terug op hetgeen wij zouden wenschen. Die bekroonde veulens moesten, b. v. na driejarigen leeftijd, en natuurlijk na keuring, te allen tijde aan het rijk kunnen geleverd worden, dan zouden de boeren die paarden niet meer zoo jong boven hun krachten behoeven te laten werken alleen om ze reeds vroeg hun eigen kost te laten verdienen.

Het rijk zou dan voor f 350 à f 400 langzamerhand een aantal goede 3- à 4-jarige paarden kunnen krijgen die, wanneer zij van af dat oogenblik krachtig werden gevoerd, zeker op 5-jarigen leeftijd veel geschikter voor den dienst zouden zijn dan het meerendeel der paarden die nu zoogenaamd uit het buitenland worden aangekocht.

Men vergeete niet dat de paarden die nu voor vrij hooge prijzen worden aangekocht, ook meestal nog 2 jaren door het rijk moeten gevoerd worden eer men er iets voor den dienst van kan vergen.

Dit zou bij den aankoop van 3- à 4-jarige inlandsche paarden zeker ook wel het geval zijn maar dan zou men ook paarden hebben die veel minder geleden hadden en dus veel langer voor den dienst geschikt bleven. In Frankrijk begrijpt men de zaak eveneens, men leze hierover b. v. *La France est-elle prête?* of het reeds aangehaalde werkje *La cavalerie française en 1884*, en in Duitschland is men reeds sedert jaren in dien geest werkzaam, en met vrucht.

Een vereischte is echter dat men de depots of batterijen niet bezwaart met de verzorging van dit natuurlijk vrij groote getal nog volkomen onbruik-

bare paarden. Waarom zou men evenwel die paarden b.v. niet in Millingen kunnen vereenigen. De stallen en gebouwen zijn er reeds voorhanden en de kosten kunnen niet groot zijn, vooral wanneer men het geheel op zeer eenvoudigen voet inricht en een slink practisch man, met het hoog noodige personeel, aan het hoofd plaatst. Al het werk dat verricht moet worden, laat men door de paarden zelven doen, opdat zij zoodoende reeds eenigermate productief worden.

Wil men het Fransche stelsel aannemen waarbij een zeker aantal jonge paarden op groote boerderijen vereenigd zijn, dan zouden misschien een paar der aan het rijk vervallen boerderijen van het domein in aanmerking kunnen komen. In ieder geval behoeft een dergelijke proef volstrekt niet tot groote uitgaven te leiden, mits men alle luxe were en gelukkig zij in de keuze van een directeur.

Op 5-jarigen leeftijd gaan de paarden bij de depots of batterijen over om afgericht te worden, tenzij in hoogst zeldzame gevallen een verlengd verblijf noodig werd geoordeeld. Paarden die bepaald tegenvallen, en die dus niet belooven binnen korten tijd bruikbaar te worden, moeten onherroepelijk verkocht worden.

Alles samen nemende is dus volgens ons de weg die door het rijk moet bewandeld worden: in de eerste plaats ondersteuning der hengstencomités, met recht van keuring van den te subsidieeren hengst; daarna bekroning der beste veulens; vervolgens aankoop van jonge inlandsche paarden van 3 a 4 jaar en ten laatste verdere verzorging dier paarden in een eigen zoo goedkoop mogelijk opgericht remonedepot. Niet alleen voor het leger maar voor den geheelen landbouwerstand zou het bewandelen van dezen weg groot voordeel afwerpen.

Laat men b.v. eens beginnen met aan 10 hengsten een jaarlijksche subsidie van f 300 te geven en aan 50 veulens jaarlijks een premie van f 100 toeekennen, wat beteekenen dan die f 8000 in vergelijking met het groote voordeel dat een verbeterd paardenras voor het geheele rijk oplevert, vooral als men door vroegtijdigen aankoop zorgt dat de beste jonge paarden niet allen naar het buitenland worden uitgevoerd zooals nu geschiedt.

Wanneer het der regeering ernst is om de eenmaal begonnen proef door te zetten; dan is thans het gunstige oogenblik gekomen. Over een paar maanden zal waarschijnlijk in Amsterdam, bij gelegenheid der landbouwtenoonstelling, het beste wat ons land aan paarden en vee oplevert, vereenigd zijn. Daar zal dus voor de kennis van het paardenras in ons land veel te leeren vallen.

Welnu de regeering, die zoo dikwijls commissiën naar het buitenland zond, bezorge nu aan de later in functie tredende commissie tot aankoop van paarden, zoo mogelijk vergezeld van den stafofficier die meer speciaal met de regeling van dit gedeelte van de legeraanvulling belast is, de gelegenheid, tegenwoordig te zijn bij de keuring der tentoongestelde paarden.

Hierdoor zal men reeds dadelijk een stap verder komen tot de kennis van onzen paardenstapel. Dit verzoek zal natuurlijk gretig worden toegestaan door de landbouwautoriteiten in wier eigen belang zulks niet minder wenschelijk is dan in dat van het Departement van Oorlog.

Feitelijk is, naar onze innige overtuiging, onze artillerie reeds voor een zeer groot gedeelte bereiden met inlandsche paarden maar niet met de besten die er te krijgen zijn. Met een weinig moeite en kennis van zaken kan dit echter spoedig veranderen en zal de Nederlandsche artillerie op Nederlandsche paarden gezeten, zeker niet minder dan nu een siernad zijn van het Nederlandsche leger.

De quaestie van het aankopen van jonge paarden is nog lang niet waar zij zijn moet; mochten wij er door het bovenstaande toe hebben bijgedragen om de zaak meer onder de aandacht van belangstellenden te hebben gebracht dan is ons doel bereikt.

Ten slotte geven wij hier nog een korte opgave der gemeenten die wij voor de provinciën Gelderland en Noord-Brabant als centrum van aankoop wenschten te laten bezoeken. Zij zijn: Wijhe, Terwolde, Voorst, Brummen, Keppel, Zevenaar-Gent, Elst, Wijchen, Druten, Dodewaard, Buren, Hedel, Waalwijk, Oosterhout, Zevenbergen, Klundert en Steenbergen. Deze plaatsen bezoekende kan men aannemen in de nabijheid geweest te zijn van alle gemeenten waar bruikbare militaire paarden worden aangetroffen.

Zutfen, 1 Juni 1884.

Dit is een
afgedrukt
document

Indische legerbelangen.

(Vervolg van N°. 6, bladz. 412.)

Geen *legerorganisatie* kan goed zijn of ze moet met het *verdedigingsstelsel* in het nauwste verband staan. Waar dus zooals hier dit laatste ontbreekt, kan van een behoorlijke organisatie geen sprake zijn.

Waarop baseert zich dan de jongste legerformatie van 28 Januari 1883, N°. 13?

Waarom bepaalde men daarbij de sterkte van het veldleger op 18 bataljons infanterie met 4 depotbataljons, 4 veld- en bergbatterijen zonder reserven, 4 veldeskadrons met 1 depoteskadron en 2 compagnie genietroepen zonder depot? Wij weten 't niet.

Zeker komt zij ons echter onvoldoende voor, zowel voor de verdediging tegen een buitenlandschen vijand als tegen een krachtigen Inlandschen vijand, wanneer slechts eenige moeilijke omstandigheden ons daar ginds bedreigen.

De juiste sterkte der troepenmacht te bepalen, die wij voor de verdediging tegen een buitenlandschen vijand nodig zouden achten is onmogelijk, zoolang alles wat tot de verdediging betrekking heeft in de lucht zweeft; zoolang niet is uitgemaakt wat verdedigd zal worden, zoolang geen beslissing is genomen omtrent de eerste voorwaarde, de *conditio sine qua non* van elk verdedigingsstelsel voor Indië: *de verplaatsing van den hoofdzetel des bestuurs naar het binnenland.*

Bij gebrek aan eenig stelsel kunnen wij dus alleen de legersterkte, die vroeger voor de verdediging werd nodig geacht, vergelijken met het thans vastgestelde formatiecyclus. We moeten dan hiertoe teruggaan tot 1853, toen op grond van het verdedigingsplan van den Generaal VON GAGERN — in hoofdzaak door het Upperbestuur goedgekeurd — de formatie van het Nederlandsch Indisch leger was vastgesteld.

Behalve militaire schrijvers en teekenaars — non-combattanten — bedroeg de organieke formatie van 1853 (zie de gedetailleerde opgave *Indisch Milit.*

Tijdschrift 1880 II, bladz. 218 en 219) 1248 officieren en 26.403 minderen, waarbij nog te rekenen de sedert 1873 opgeheven Djajang-Sekars en Lijfwachten dragonders, sterk 4 officieren en 431 man. Totaal 1252 officieren en 26.834 man, of volgens de *Indische Gids* 1882 II, bladz. 435 „De nieuwe formatie van het Indische leger” 1252 officieren en 26.907 man.

Behalve deze sterkte moest het leger in tijd van oorlog worden uitgebreid met hulptroepen, met pradjoerits — door verplichte dienstneming te verkrijgen — en met gewone Inlanders-dessalieden.

Hulp troepen:

Legioenen van Mangkoe Negero en Pakoe Alam	1500 man	}	4100
Barisan van Madura	2150 »		
Djajang Sekars	450 »		
Pradjoerits (waaronder 1400 voor politiedienst).			7700
Inlanders ter uitbreiding van de infanterie . . .	1440 man	}	2386
» » » » » artillerie . . .	956 »		

Te zamen 14196 man.

Telt men deze bij de bovenvermelde sterkte van het leger, dan verkrijgt men een legersterkte van ruim 41.000 man.

Trekt men hier nu van af de 1400 voor politiediensten bestemde pradjoerits, verder een getal van ruim 1600 non-combattanten in de sterkte begrepen (*Indische Gids*, als boven bladz. 436) en 7000 man, die men toen voor de bezetting der buitenbezittingen noodig achtte, dan komt men tot een cijfer van ruim 31.000 man combattanten, die in 1853 voor de verdediging van Java noodig werden geacht.

We laten de groote fouten van deze formatie daar — 't spreekt vanzelf dat van een werkelijke legerversterking door toevoeging van *nagenoeg en geheel ongeoeffenden* geen sprake kan zijn — omdat ons doel alleen is de legersterkte te vergelijken, die toen noodig geoordeeld werd met den tegenwoordigen feitelijken toestand.

De nieuwe legerformatie (K. B. dd. 28 Januari 1882, N°. 13) bedraagt, zonder civiel personeel en militaire ambtenaren, 1431 officieren en 28.411 minderen (*Indische Gids*, als boven bladz. 428—434).

Met weglating dus van alle hulptroepen enz., zou de sterkte van het Indisch leger vermeerderd zijn met 179 officieren en 1504 man.

Neemt men echter in aanmerking dat naar verhouding het aantal non-combattanten na 1853 veel sterker is geworden — in vergelijking met de formatie van 1853 vermeerderd met 358 officieren en 3663 man (*Indische Gids*, als boven bladz. 435 en 436) — dat dus het aantal combattanten, de feitelijke sterkte, dus eigenlijk verminderd is met 179 officieren en 2159 man, terwijl het grondgebied in den Indischen Archipel sedert zoo aanmerkelijk is uitgebreid, dat thans voor de buitenbezittingen 11.000 man, dat is 4000 man meer dan in 1853 werden vereischt, dan volgt dus hieruit al

dadelijk duidelijk, dat de offensieve sterkte van het leger aanmerkelijk is verminderd.

We moeten nu nagaan, wat hiervan tegen een buitenlandschen vijand beschikbaar zou zijn.

Volgens de nieuwe formatie bedraagt de troepenmacht voor Java bestemd aan combattanten:

Infanterie:	15 veldbataljons	8577 man.
	garnizoenstroepen	638 »
Cavalerie:	4 eskadrons met uitzondering van 1 esk. te Atjeh	754 »
Artillerie:	4 veldbatterijen	668
	4 bergbatterijen	436
	7 compagnieën vestingartillerie	697
Genie:	2 compagnieën	246 »

Te zamen. . . 11716 man.

Valt hierbij nu nog op krachtige hulp van de Buitenbezittingen te rekenen? Zowel in het verdedigingsplan van den Generaal VON GAGERN als in dat van den Generaal KROESEN — voorzover wij weten het laatste — werd hierop gerekend. Toch schijnt 't ons meer dan gevaarlijk, hierop te steunen. Behalve het gevaar dat de naar Java over te brengen troepen dit eiland niet tijdig zullen bereiken indien de vijand vóór het uitbreken van den oorlog reeds een eskader in den Indischen Archipel doet kruisen; behalve dat het gehalte van de troepen der Buitenbezittingen — voornamelijk uit de zoogenaamde garnizoenstroepen bestaande — voor den actieven dienst dikwijls te wenschen overlaat, zijn deze voor het bewaren der inwendige rust aldaar hoog noodig. Dit blijkt telkens wanneer niet alleen voor kleine expeditiën, maar zelfs bij eenvoudige rustverstoringen troepen van Java derwaarts moeten worden gezonden; men denke slechts aan de Oostkust van Sumatra, Benkoelen, Celebes, Zuid Ooster Afdeling van Borneo, waarheen nog wederom onlangs (zie Koloniaal Verslag 1883—84) 2 compagnieën van het 1ste veldbataljon van Java moesten worden afgezonden. Zal men nu de toeh reeds zoo karig bedeelde, sedert 1853 betrekkelijk voortdurend gereduceerde bezettingen der Buitenbezittingen nog meer durven ontblooten, op gevaar van een algemeenen opstand en moord der Europeesche bevolking? Wie zal — men denke slechts aan de op veel punten opgehoopte brandstof — de verantwoordelijkheid van een dergelijken maatregel durven nemen?

Wij gelooven daarom niet aan een krachtige ondersteuning van de troepen der Buitenbezittingen. Hoogstens zal men, afziende van de verdediging der Padangsche Bovenlanden — hoe wenschelijk ook overigens, maar wat het zwaarst is, moet ook het zwaarst wegen — o. i. nog mogen rekenen op de 3 overige veldbataljons en het depot-bataljon van Sumatra's Westkust. Neemt men nu verder aan, dat deze troepenmacht Java tijdig en ongehinderd mag bereiken; dat de toestand op Atjeh gedooft — niemand zal ons dan van pessimisme beschuldigen — dit gewest voldoende met de eigen bezetting te

beschermen, zoodat de daar thans van Java geleende troepenmacht voor Java zelf beschikbaar is; neemt men verder nog aan dat ± 1000 combattanten te verkrijgen zijn van de manschappen en het kader van de strafdetachementen te Klatten en te Ngawi, van de subsistenten kaders, de militaire provoosthuizen en het Militair huis van Arrest te Samarang met het personeel der militaire scholen; verder, dat uit de legioenen van de Vorstenlanden en de Barisans — voorzoover dan nog bestaande — een 3000 min of meer geenevende manschappen (1) zouden te vormen zijn, en eindelijk dat de 3 depotbataljons van Java en het 4de van Sumatra's Westkust de zieken, voor den velddienst ongeschikten, ontbrekenden enz. zullen kunnen completeren, dan is dus voor de verdediging van Java beschikbaar rond 17.500 man, of 13.500 man minder dan in 1853 daartoe noodig werd geoordeeld!

Men zou hiertegen echter kunnen aanvoeren dat het ook niet noodig zou zijn voor de verdediging van Java het uitgebreide stelsel van VON GAGERN te volgen. Zeker zou men dit doende, ook verkeerd handelen. Intusschen, al nemen we een veel meer geconcentreerd verdedigingsstelsel aan, dan is nog de macht, die wij tot verdediging onzer hoofdstelling een vijand tegenover kunnen stellen, uiterst gering — zóó gering dat wij een aanval daarop van een landingsleger ter sterkte van slechts een goede Duitache divisie, o. i. waarschijnlijk niet zouden kunnen weerstaan.

Dat oordeel klinkt hard, maar men zie het gevaar onder de oogen, eerst dan is verbetering mogelijk!

Slechts enkele cijfers tot staving van ons oordeel; een uiteenzetting van het verdedigingsstelsel voor Java ligt toch natuurlijk buiten dit bestek (2).

Nemen wij onze hoofdverdediging in Midden-Java aan, en verder voor West- en Oost-Java slechts zooveel troepen, dat het een vijand te veel opoffering zou kosten aan tijd en middelen om zich eerst van Batavia en Soerabaya meester te maken, en hij er dus de voorkeur aan geeft, ons rechtstreeks in Midden-Java op te zoeken. Nemen we verder Tjilatjap, onze eenigste oorlogshaven aan de land- en zeezijde, versterkt aan, — al ligt ook dit nog in de verre toekomst! We zullen verder de 7 compagnieën vestingartillerie als benoodigd voor de te bezetten sterkten en batterijen aannemen — waar omtrent deze nog niets is bepaald kan natuurlijk hieromtrent in geen verdere bijzonderheden getreden worden.

Rekenen wij nu voor de verdediging van Batavia en West-Java (3):

(1) Wij hebben dus hierbij niet de pradjoerits gerekend, door VON GAGERN reeds voor den velddienst geheel ongeschikt verklaarde, en zijn parodiën op soldaten. Bij de weder indienststelling van een korps bereden- en onbereden politie zou hun opheffing hoe eer hoe beter wenschelijk zijn.

(2) Zie hierover o. a. de belangrijke artikels van X. . . in het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië*. Jaargang 1880 en van den Majoer der Genie KIEUSTRA *Indisch Militair Tijdschrift*. 1880. I. «De grondslagen der verdediging van Java» enz.

(3) Zie de aantekeningen van den Kapitein van den Generalen Staf SWART op «Onze Indische financiën van den ex-Minister DE WAAL», *Indisch Militair Tijdschrift*. 1880. II. Bladz. 215—239 en 351—363.

4 veldbataljons,
 1 veldbatterij,
 1 eskadron,
 † compagnie genietroepen;

en voor Soerabaya en Oost-Java:

3 veldbataljons,
 1 veldbatterij,
 1 eskadron,
 † compagnie genietroepen;

en voor de positie Tjilatjap:

ter bezetting van de kustforten en schansen der landlinie: behalve de 638 man Garnizoensinfanterie, de ± 1000 man van de subsistenten kaders enz. (zie boven) en verder aan actieve troepen 2 veldbataljons en 1 veldbatterij, dan blijven nog beschikbaar voor Midden-Java:

9 bataljons infanterie of circa . . .	5100 man.
1 batterij veldartillerie	603 »
4 bergbatterijen	312 »
2 eskadrons cavalerie	120 »
1 compagnie genietroepen	

Te zamen . . . 6135 man,

benevens 3000 man min of meer geoefende Inlandsche hulptroepen.

Zeker wordt de toestand gunstiger als de spoorwegen op Java gereed zijn, zoodat wanneer men de zekerheid heeft dat de vijand Midden-Java aanvalt, de in West- en Oost-Java geplaatste troepenmacht bij onze hoofdmacht kan worden aangetrokken. Alleen een geringe macht te Batavia en te Soerabaya achterlatende tot bescherming tegen een coup de main van de bemanning van vijandelijke schepen, bij beiden b. v. 1 bataljon infanterie, 1 a 2 sectiën artillerie en † eskadron — en voor Tjilatjap dezelfde macht als boven rekenende (1), worden alsdan voor Midden-Java — *in het gunstigste geval* dus — beschikbaar :

14 bataljons infanterie,
 3‡ eskadron cavalerie,
 2 veld- en 4 bergbatterijen,
 2 compagnieën genietroepen,

of ongeveer 3371 man ineen, totaal dus 9506 man geregelde — waaronder echter slechts ongeveer 5000 Europeanen — en 3000 man hulptroepen waaronder van zeer twijfelachtig gehalte, tot verdediging van het Palladium van Nederlandsch Indië!

(1) Een kleine macht van den vijand zou toch een afsceiding kunnen maken tegen Tjilatjap met het doel de belangrijke spoorwegovergangen in het zuiden van Banjoemass te vernielen, ten einde zoo doende de communicatie tusschen West- en Midden-Java te verstoren, en aldus tijdige ondersteuning van onze aanvankelijke in West-Java opgestelde troepenmacht te heilten.

We hebben bij deze beschouwingen het voor ons meest gunstige geval aangenomen, dat hetzij de bestuurszetel in vreedstijd tijdig genoeg verplaatst is, hetzij men deze voor de hoofdmacht des vijands laat bloot liggen, de verdediging van Java in het centrum gevoerd wordt. Is zulks niet het geval, — en zoo lang de bestuurszetel niet verplaatst is blijft het zoo blootgestelde Batavia de Achilles-pees — heeft men zich hierdoor tot een opstelling in West-Java laten verlokken, dan wordt een toestand dadelijk veel ongunstiger.

Het zou te ver voeren ook dit nog nader uit te werken. We gelooven echter in elk geval voldoende te hebben aangetoond, dat zelfs in het gunstigste geval onze macht veel te gering is om daarmede in het open veld krachtigen weerstand te bieden, niet eens aan een legerkorps van 20 à 25.000 man, zooals de heer DE WAAL schijnt noodig te oordeelen, maar zelfs aan een sterke divisie.

Dat aan de uitzending hiervan geen onoverkomelijke bezwaren zijn verbonden heeft ons de Engelsche expeditie naar Abyssinie in 1868 voldoende geleerd (1).

We hebben nu nog te onderzoeken hoe het met de *offensieve kracht* van het Indische leger tegenover een Inlandschen vijand gesteld is.

Voldoet het leger aan den in 1880 door den Minister VAN GOLTSTEIN gestelden eisch?

Voor de 1ste expeditie tegen Atjeh, die nog geen 4000 man telde, konden de compagnieën infanterie ternauwernood tot een sterkte van 100 man, dus 19 man beneden de formatie, en met incompleet kader uitrukken.

Voor de 2de expeditie — met een halfjaar voorbereiding — ruim 8000 man sterk, moest het geheele Indische leger uit zijn verband worden gerukt en bovendien de krachtdadige hulp van het Nederlandsche leger en de marine worden ingeroepen, een buitengewone toezending van suppletie-troepen van + 2000 man geschieden, de barisan en legioenen worden gemobiliseerd enz.

Wel moet de formatie en de organisatie gebrekkig zijn, wanneer aldus van een leger van 30.000 man geen 8000, neen geen 4000 man kunnen worden afgezonderd, zonder het overige deel uit zijn verband te rukken!

Hoe kon 't echter ook anders waar wij aan den vooravond van dien oorlog geheel onvoorbereid stonden, zonder generale staf, zonder depots, zonder reserve!

En hoe het gedurende den verderen loop van dien oorlog met de offensieve kracht van het leger gesteld was, toen, als in de jaren 1878—80,

(1) Het Engelsche landingsleger bedroeg toch + 12.600 man en 2462 paarden. De moeilijkheden van het transport ten gevolge van de verbazende lengte der operatielijn, en dientengevolge de grootte der uitrusting, waren daarbij echter veel belangrijker dan bij een expeditie tegen Java het geval zou zijn. Behalve de veel grootere hulpmiddelen van het land zelf, bedraagt toch de afstand van Samarang tot Magelang slechts ruim 48 maal (72 KM.) terwijl de afstand van het landingspunt tot Magdala 37½ Engelsche mijlen (740 KM.) bedroeg. De totale sterkte der expeditie krom hierdoor tot 62.000 personen en 66.000 lastdieren!

om alleen van de infanterie te spreken, 9 dus de helft van het totaal aantal veldbataljons, bevattende bovendien het gros van alle valiede manschappen, te Atjeh benoodigd was, toen de hospitalen en gevangeniszen overvuld, maar Java nagenoeg van troepen ontbloot was....

Niet zonder huivering kan men er aan denken wat het lot van het Nederlandsch gezag in den Indischen Archipel zou geweest zijn, wanneer in die dagen een ernstige opstand ware uitgebroken!

Sedert 1853 is ons leger in offensieve kracht tegenover den Inlandschen vijand achteruitgegaan. Wel is de sterkte van de bezetting der Buitenbezittingen van 7000 in 1853 tot ruim 11.000 thans geklomen (1), doch niemand zal beweren dat waar het grondgebied sedert zoo aanmerkelijk is uitgebreid, de offensieve kracht is toegenomen. De meerdere bezetting toch is geheel plaatselijk noodig voor het bewaren van de rust en van de veiligheid, zooals voldoende blijkt uit de vroeger meegedeelde feiten, dat voor elke zelfs geringe expeditie of rustverstoring troepen van buiten ter ondersteuning moeten gezonden worden.

En op Java?

	Formatie van 1853.	Tegenwoordige formatie.	
Infanterie: {	veldtroepen.	10080	8577
	garnizoenstroepen	5445	638
Cavalerie.	982	754	
Artillerie.	1677	1501	
Genie.	—	246	
Te zamen.		18914	11716

derhalve thans 6478 combattanten minder dan in 1853 (2).

Deze cijfers zijn zeker welsprekend genoeg.

De heer DE WAAL heeft dus wel gelijk wanneer hij in zijn »Onze Indische

(1) Volgens de nieuwe formatie bedraagt toch de bezetting der Buitenbezittingen met de van Java gedetacheerde Artillerie en Genie:

Infanterie.....	10085
Cavalerie.....	90
Artillerie.....	1153
Genie.....	60

Te zamen... 11888.

(2) Zie de *Indische Gids*. 1882. II. Bladz. 427.

financiën II" ontkennend antwoord op de vraag of ons leger in Indië op alle eventualiteiten is voorbereid.

Een andere vraag is echter of dit niet het geval moest zijn — en waar hij dit ontkennend beantwoord — zijn wij zoo vrij met hem van gevoelens te verschillen.

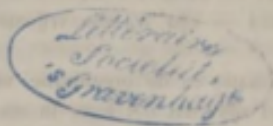
Onzes inziens moet de formatie en de organisatie van het Nederlandsch Indisch leger daarop berekend zijn, dat het leger in staat zij, in den kortst mogelijken tijd en voorzien van alle gegevens, welke verkregen kunnen worden, den strijd te aanvaarden met elk der volken van den Indischen Archipel, waarmede wij in contact kunnen komen.

De geschiedenis toch heeft voldoende geleerd, dat het stelsel van onthouding, dat men vroeger ten opzichte van de Buitenbezittingen wilde volgen, niet is vol te houden. Het is het noodlot, het fatum, dat op elke koloniale mogendheid rust, hetwelk, om te blijven bestaan, tot uitbreiding dwingt. Het voorbeeld van Engeland leert ons dit in het groot. Wij moeten steeds verder.

Millioenen schats zijn en worden weggeworpen voor steeds in den aanvang mislukte expeditiën. Maanden lang wordt dan den vijand verder tijd van voorbereiding gegeven, totdat ten slotte, als het prestige een gevoeligen schok heeft gehad en in gelijke mate de moed en de kracht van den vijand zijn toegenomen, ontzaggelijk veel grooter inspanning en uitgaven noodig worden dan aanvankelijk zouden zijn vereischt.

Een leger krachtig genoeg om onmiddellijk overal met nadruk op te treden tegen elke poging van verzet tegen ons gezag, voldoende voorgelicht door een werkelijken Generale Staf, voorzien van deugdelyke instellingen, een flink kader, een krachtige reserve en niet het minst van een ontwikkeld intelligent officierskorps, schijnt ons dus noodig niet alleen als de hechtste steun van ons gezag in den Indischen Archipel, maar ook ten slotte als de meest oeconomische oplossing.

(Wordt vervolgd.)

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Het was het uur van de theorie met de jongste lichte. Waarheen men ook den blik wendde, onder de boomen, in de hoeken van het gebouw, overal waar maar een beetje schaduw te vinden was, hoorde men een gebrom over kwasten, strepen, sterren op de kraag, en zag men in kringetjes gezeten, de goedaardige, onder die »sterrenkundige" explicaties versufte tronies der miliciens, voor het meerendeel »boeren arbeijers" van beroep.

Klasse A. Instructeur: een oude, nurksche sergeant, — een der weinige overblijvers van een bijna uitgestorven type, — 2 chevrons; geheel model, tot zelfs de schoenen; en ja, ik geloof waarachtig met een pruim in den mond, »pour activer le jus de son éloquence". Ten minste als ik hem wot lang aanzie, ontwaar ik een dikte op de wang, die zich, naarmate van mijn beweging, van rechts naar links verplaatst.

— »Zeg, jij daar SMULDERS, blijf met je vingers van je sn..koker; leelijke boer, hebben ze jou niks geen presentasje geleerd; kijk maar niet in den grond, daar zul jij lang genoeg zitten, en luister: as je nou van de exercisje komt, en je zweet, en je gooit maar dadelijk je randsel en je plunje van je d...der, dan wor je verkouen". Wat wor je nou?

— »Verkouen, serzant.

— »Goed, maar leg me nu nog eens, je snuit te krabbelen, as ik me hier tegen jelui lam sta te palementeeren".

Dat was de *oude school*.

Klasse B. Instructeur: sergeant titulaire, 19 jaar, blond, blank, keurig netjes, om door een ringetje te halen, maar geen stuk model. Loopt op en neer, met welgevallen zijn »collant" en de punten van zijn laarzen (ik wil liever niet gaan zien of 't ook bottines zijn) bekiijkende. Van tijd tot tijd een »coup de manchette", om de nieuwe knopen uit hun schuilhoek te doen komen, en daarna met de hagelwitte handschoen, onder den neus het bewijs gemaakt, van het opdraaien van een denkbeeldigen knevel. Verklaringen worden gegeven, gedurende den marsch heen en weer. Soms komt daarbij de witte zakdoek voor den dag, die een bouquet ontwikkelt van

»White rose'', sterk genoeg, om met voordeel de eigenaardige emanaties van het auditorium te bestrijden, en dat tevens een goeden dunk geeft van de »kennissen'' van dezen »titulair''.

»Als het leger nu gemobiliseerd wordt, en dan geconcentreerd, dan worden de wapens samengevoegd tot divisien en brigaden, waaraan dan nog een telegraaf, een veld-ambulance, een detachement mineurs, en soms pontontrein worden toegevoegd. De divisien staan onder de bevelen van den Generaal-majoor, het regiment wordt een brigade, onder het initiatief van den Kolonel. Eigenlijk is het regimentsverband verbroken, want de bezettingsbataljons en depots blijven achter.

— Heb jelui dat nu allemaal begrepen?"

Pijnlijke stilte. Wezenloos staren de miliciens in de zonnige ruimte, want daarbinnen, in die eenvoudige zielen, is een stikdonkere nacht neergedaald. De »titulair'' merkt er niets van, en zet vol zelfvertrouwen, zijn wandeling, en de beschouwing zijner edele extremiteiten voort.

Dat was de *nieuwe school*.

Onwillekeurig dacht ik: »bij wien zouden die onschuldige jongens nu wel het meest opsteken? En ik kwam tot het besluit, dat het dan waarschijnlijk nog zijn zou bij den tabakverwerkenden ijzervreter, die ze als op commando verkouden liet worden.

En zoo voortpeinzende over die »oude'' en »nieuwe'' school, vroeg ik mij af: »licht niet de goede weg daartusschen''; zijn wij daar niet overheen gesprongen, zoodat we weer zullen afdwalen door dik en dun? En is het alleen hier, bij die twee eenvoudige recrutenklassen, dat men die oude en nieuwe school bij elkaar ziende, het ontwaart, dat wij den bruikbaren middenweg niet bewandelen? Zijn wij ook in de grootere zaken, in die van hongere orde, eensklaps niet *te ver* van den ouden weg afgesprongen? Is er daardoor in onze voorschriften, in onze opvattingen niet veel verwards, veel schijngeleerds hinnengeslopen; zijn er onder al dat nieuwe, niet ook voor ons veel holle klanken, evenals die arme hoerenjongens daar zooveel van dien modernen cursiaan moesten opvangen?

Maar komaan! het is niet te laat, — zoo dacht ik — om van overdrijvingen terug te komen. Men begint immers algemeen het weer in te zien, dat er heel wat bombast in onze militaire wereld is gecolporteerd geworden, onder de vlag van het wachtwoord: »de oorlog van 70''. We hebben daar juist immers een stel nieuwe reglementen vóór ons liggen; wie weet, wellicht vinden wij daarin een pas terug, naar de goede richting; d. i. die van het practische midden tusschen die oude en nieuwe scholen.

Teruggekeerd van de nachtelijke velddienstoefening, om tien uur, (waarom toch nu al nachtelijk? Mij scheen het toe, dat er voorloopig over onze velddienstoefeningen bij dag, nog voldoende duisternis heerschte) blijven mij nog een paar uren over om die nieuwe reglementen eens door te bladeren. De avond is toch gebroken door dien nachtelijken dienst en men is beter

tot reglementenlectuur voorbereid, dan wanneer men b. v. juist de *Lohen-grin* in het Bosch gehoord heeft.

Die eerste kennismaking, mijn waarde Spectator, valt me niet mede. Ik zal met u niet in details afdalen, omdat na hetgeen ik bij de invoering van het voorschrift op het tirailleeren, verleden jaar ontwaard heb, ik overtuigd ben, dat wat betreft de kleine zaken, de puntjes op de i's, de bezwaren bij de instructie ondervonden, de onduidelijke plaatsen enz., het niet ontbreken zal aan zeer uitgewerkte, paragraaf voor paragraaf behandelende critiek, van de zijde dier infanterie-officieren, die daarvan óf speciale studie maken, of die door hun betrekking van adjudant b. v., dadelijk in alle onderdeelen, met de toepassing der reglementen te maken hebben. Wij niet waar, in onze correspondentie, behandelen meer de groote omtrekken, de beginselen, die door het geheel zijn gewezen. Wij bezien de zaken een beetje van boven.

Welnu! ligt het aan mij, dat ik er ditmaal met den besten wil, geen vaste consequent doorgevoerde beginselen in kan terugvinden? Dat ik teleurgesteld ben verberg ik u niet, en ik beken dat ik in het slot van mijn vorigen brief voorbarig was met mijn voorspelling, dat wij van lieverlede teruggekomen van die losse, weinig streng en onduidelijk voorschrijvende dunne boekjes, eerstdaags wel iets van de oude degelijkheid daarin zouden zien wederkeeren.

Het is waar, op een enkele plaats vinden wij wel het »guides op uw voorman richt u,» maar die wenk staat tamelijk geïsoleerd. Ja, waarlijk, »guides», leidsmannen, richt u hier en daar een beetje op uwe voorlieden; ge behoeft ze misschien niet overal machinaal te volgen, maar ge hebt ze in de laatste jaren in veel zaken wel wat te veel uit het oog verloren; en, er was bij die voorlieden veel goeds. In iedere tak van wetenschap en kunst, geldt bij de toongevers de grondregel: »Guides, op uw voorman richt u». Laten wij dien regel niet verwaarloozen.

Zie Spectator, toen ik reeds meer dan een jaar geleden, van die beloofde nieuwe reglementen hoorde spreken, waren de nomen van hen, die deel uitmaakten van de commissie met dien arbeid belast, mij een waarborg, een geruststelling wat de uitkomst daarvan wezen zou. En thans, nu ik die reglementen, daar voor mij zie, en mij die namen voor den geest haal, kan ik mij maar niet aan het verstand brengen, dat dit de vrucht van *hun* gemeenschappelijk overleg zijn zou; ik herken ze daarin niet. Ik ben geneigd te gelooven, dat dit de ware, de beloofde reglementen nog niet zijn; dat wij hier weer slechts met een »overgangs» stel reglementen te doen hebben; óf wel, dat de arbeid dier heeren al zeer verwrongen, uit zijn verband gerukt tot ons komt. Chemin faisant, bij het doorwandelen van de reglementen, zal het u duidelijk worden, waarom dit vermoeden bij mij is gerezen. Laten we eens een kijkje b. v. in de compagniesschool nemen.

Al dadelijk treft mij daarin op de 2de bladzijde een nieuwigheid, waarvan ik het nut niet begrijp.

»Wanneer noch een aanval van cavalerie, noch handgemeen worden met vijandelijke infanterie te vreezen is, is de commandeerende officier, onder wiens leiding de oefeningen plaats hebben, bevoegd de bajonet van het geweer af te laten».

Wat is de bedoeling daarvan? Ik zie geen enkel voordeel in die nieuwigheid. O ja toch, men vermijdt het flikkeren van de bajonetten. Maar de loopen, de zonnen op de schako's, de koppelplaten, de veldflesschen, dat alles flikkert, en zoolang dat behouden blijft, mag voor mijn part de bajonet mee flikkeren. Doch zie eens hier mijn waarde, al wat daartegen is:

- 1^e. — En dit is geen kleinigheid, — het geweer is ingeschoten, de opzethoogten zijn bepaald, met de bajonet op. Aan de toch reeds talrijke afwijking geveude invloeden op het gevechtsveld, behoef ik er toch waarlijk niet moedwillig nieuwe toe te voegen. Is die nieuwigheid ook overgenomen uit legers, die hartsvanger of sabelbajonet hebben, waar het dragen van dit voorwerp afzonderlijk wel *raison d'être* heeft, omdat het zeer topzware geweer op marschen enz. te vermoeiend is en dat voorwerp ook afzonderlijk als sabel of hakmes dienst doet; óf uit legers waar het geweer zonder bajonet is ingeschoten?
- 2^e. Wordt de bajonet *altijd*, onder alle omstandigheden, op het geweer gelaten, dan kunnen die ellendige bajonetscheeden vervallen, die mijns inziens geen ander nut hebben, dan den man onnoodig met een equipmentstuk te belasten, dat evenals ieder ander, bij langdurige marschen hinderlijk wordt, en door het voortdurend breken, bij knielen en liggen, den toch waarlijk al aanzienlijken post van de leergoed-reparatie niet onbeduidend verzwaren.
- 3^e. Het veelvuldig op- en afzetten der bajonet geeft, vooral onder agiteerende omstandigheden, aanleiding tot beschadiging van de vizierkorrel.
- 4^e. Bij alarm, in het algemeen bij onverwachte ontmoetingen met den vijand, kan het gebeuren dat de jonge soldaat, in de zenuwachtigheid dier oogenblikken, zijn bajonet vergeet, verliest of vergeet op te zetten. Die ommissies zijn meer gebeurd, evengoed als het niet trekken van de sabel door chargeerende ruiters voorgekomen is.

Wij gelooven juist, dat het steeds hebben van de bajonet op, een goede traditie van onze Nederlandsche infanterie is. Bovendien het staat goed, en daarop moet men ook een beetje letten, *als er niets tegen is*. Wij behoeven niet *alles* van de anderen na te apen.

Enfin wij hopen, dat de commandeerende officieren zoo weinig mogelijk van die nieuwe vrijheid zullen gebruik maken; maar liever hadden wij ze in het reglement gemist.

»Bij de marschen in colonne en in carré», zoo lezen wij verder, »wordt de guide in den regel *rechts* genomen». Over die carrés spreken wij straks (een mooie practische marechvorm dat nieuwe carré!) maar is het niet grappig *Spectator* dat vroeger juist altijd »guide links» regel was. Met zulke

belangrijke veranderingen bewijzen wij tegenwoordig onze onafhankelijke inzichten, dus niet aan den leiband willen loopen van voorgangers. Maar is het verstandig in reglementen te veranderen om te veranderen? Over tien jaar wordt het zeker weer „gude links“.

De sectie wordt in vier groepen verdeeld, zoodra ze veertien rotten telt. Waarom hebben ze ons toch in onze jeugd geplaagd met de regels voor de deelbaarheid van getallen, als wij ze zoo in practijk brengen? En als dan toch de sectie niet juist door vier deelbaar is, waarom dan niet even er over nagedacht, welke groepen een versterking in den regel het meest noodig hebben. Want dat zijn immers de vleugelgroepen, die tegen omtrekking beschermen, zich vóór- of achterwaarts moeten ombuigen; in één woord, de flanken de zwakke punten, en niet de middengroepen kunnen die versterking het best gebruiken. In het reglement gaat het maar weer machinaal van den rechter- naar den linkervleugel. Nu ja, zegt ge wellicht, dat is wel een beetje ver gezocht, wat doet zoo'n onbeduidend verschil in sterkte er toe. Men ziet mijns inziens daaruit gemis aan het vasthouden aan tactische grondregels, dat gemis verraadt zich door kleine zaken evenzeer soms als door de groote.

Ten opzichte van de benamingen der afdelingen, zouden wij zoo gaarne gezien hebben, dat ieder harer steeds *onder alle omstandigheden*, haar eigen naam, d. i. die van eerste, tweede, derde enz. behield. Dan, maar dan ook alleen is dat waarschuwen met den naam die de compagnie ook in de kazerne, kortom overal, heeft, een middel om tegen vergissingen te waken, terwijl de manschappen nu immers ieder oogenblik naar een ander nummer moeten luisteren.

»Bij geringe getalsterkte der compagnie kunnen voor die oefeningen, bij welke het vooral op afstanden en tijd van ontwikkeling aankomt, twee of meer compagnieën tot één worden vereenigd“. Dus behalve misschien bij het schijfschieten, zou die bijeenlapperij wel altijd moeten geschieden; immers *geringe zeer geringe getalsterkte is de normale toestand*, en ik verbeeld me dat bij alle oefeningen, afstanden en tijd van ontwikkeling op den voorgrond treden.

Met opzicht tot de vuren heeft het reglement schijnbaar een groote nieuwigheid ingevoerd. Er wordt gesproken van „vuren in colonne“; zoo iets staat goed in zoo'n nieuw boekje. Maar goed beschouwd is er toch van een eigenlijk vuren in colonne geen sprake. Als de colonne in haar geheel vuurt, is ze eerst wel degelijk in bataille gekomen, hetzij dat bij een pelotons-colonne het achterste peloton op het voorste opsluit, hetzij bij de sectie-colonne de andere sectiën zich links en rechts van de beide voorste, in linie of in haakstelling plaatsen. Zoo bekeken is het dus eigenlijk een „om te vuren in bataille“ komen; maar het geval uitgezonderd, dat men zich in een défilé bevindt, waarvan de zijwanden geen uitbreiding gedoogen, zooals op een dijk door een inundatie b. v., zouden wij steeds de voorkeur geven aan de gewone ontwikkeling in bataille op twee gelederen.

Waarom het individueel vuur, waarbij nog wel het bescheiden getal van 3 of 4 patronen wordt aangegeven, *snelvuur* genoemd? Zoodanig vuur heeft immers niet het minste karakter van een snelvuur. Waartoe onnoodig, dat, wij weten het nu éénmaal, gevaarlijke woord gebezigd, waar men een kalm goed gericht vuur bedoelt? Is dat de zoo moeielijk te bewaren vuurdiscipline in de hand werken?

Zooveel is zeker, dat die formatie, aangenomen voor die zoogenaamde vuren in colonne tegen cavalerie-aanvallen, ons vrij wat beter bevalt, dan die volle carré-formatie.

Hier en daar is het reglement waarlijk naïf. Zoo b.v. bij het vermeerderen der frontbreedte van de afdelingen der colonne. Er wordt daar zeer gemoedelijk gezegd, dat bij de colonne op verminderden afstand, de tweede en achterste afdelingen, na te hebben halt gehouden, dan eerst gericht worden, als de voorste en derde haar front hebben vrij gemaakt. Natuurlijk! ze kunnen die voorgaande afdeling toch niet overhoop loopen. Wat zoudt ge van iemand denken, die u toevoegde: »Ga daar op dien stoel zitten, maar eerst nadat hij er van zal zijn opgestaan?»

En de consequentie? Bij het vermeerderen der frontbreedte eener sectie- of pelotonscolonne maakt de voorgaande afdeling het front vrij door den schuinschen marsch; bij een groepencolonne echter, moet dat door een flankmarsch plaats hebben.

Vindt ge dat ik aan het vitten ben *Spectator*, en zoo iets er weinig toe doet? Dan antwoord ik u, mijn waarde, dat een reglement van het begin tot het eind zoo consequent mogelijk moet blijven; dan wordt het door kader en manschappen gemakkelijker aangeleerd; hoe minder men ze voor variaties plaatst, hoe beter. Het talent van reglementmakers moet juist zitten in die misschien akelig eentoonig maar streng volgehouden eenvormigheid.

Wat ik vooral gehoopt had, en waarin ik mij teleurgesteld zie, is dat men bij ontwikkelingen in bataille van open colonnes, en bij meer bewegingen, zooals later bij frontveranderingen met compagniescolonnes in de batajonschool, dien beroerden flankmarsch vaarwel gezegd had, om terug te keeren tot de zwenkingen met afdelingen, zooals zulks vroeger gebeurde, zooals de cavalerie nog doet, en gelukkig voor haar, niet anders doen kan. Als een colonne in bataille komt, is het zeker nog al eens, omdat ze in haar front op den vijand stoot. Is het nu rationeel, dat men dan eerst die vijf lange afdelingen — bij oorlogssterkte ten minste — in het gezicht van den vijand, en onder zijn vuur, in een weerloozen toestand — die uit de flank — brengt, en in stede van den vijand onder de oogen te blijven zien, en de wapens in die natuurlijke richting te houden, hem nog eerst eenige oogenblikken den rug bijna toedraait, om met allerlei bochten en kronkelingen, naar de frontlijn op te rukken; vervolgens nog eens te moeten laten opsluiten, en zich in front te moeten herstellen, alvorens een schot te kunnen doen? Waarom toch heeft men na '70, die zoo natuurlijke beweging, met

kleine zwenkingen half rechts en links, waarbij de man steeds front naar den vijand maakt, afgeschapt? Komt het er juist tegenwoordig vooral niet op aan, om zoo snel mogelijk, en zooveel mogelijk vuurwapens in gevecht te brengen? Een colonne, die zich op de oude manier, door uitzwenken der afdeelingen ontwikkelt, is, al wordt ze gedurende de beweging aangevallen, zelfs door cavalerie, volstrekt *niet weerloos*. Al zijn de afdeelingen niet in linie gekomen, zij kunnen op ieder punt der beweging halt maken en het vuur openen; het is een oblieke linie van kleine echelons. De colonne, die, met lange afdeelingen, bezig is, zich uit de flank te ontwikkelen, is met uitzondering van de voorste afdeeling *wal weerloos*.

Bovendien ieder infanterie-officier kent de nadeelen van die flankmarschen op geaccidenteerd terrein; 't is eeuwig door: afstanden verliezen, opsluiten, opzijdringen enz., tijdverlies alzoo. Zie mijn waarde Spectator, *stout chemin conduit à Rome*", en men eindigt met in bataille te komen, bij de eene zoowel als bij de andere wijze. Maar in de keuze van die wijze herkent men weer het al of niet te rade gaan met beginselen, en een dier beginselen is tegenwoordig meer nog dan vroeger: toon den vijand zoo zelden mogelijk uwe zwakke zijde, flank en rug; maak dat ge zooveel mogelijk, *op ieder oogenblik*, al uwe vuurwapenen in gevecht kunt brengen.

Bovendien, bij afdeelingen op oorlogssterkte, en vooral als men het gevaar te ontmoet gaat, zooals dikwijls bij ontwikkelingen in bataille, is het goed dat de troep zijn aanvoerders zoolang mogelijk vóór zich ziet. Ook uit dien hoofde zijn flankbewegingen minder wenschelijk; ze zijn minder geschikt om het vertrouwen in den troep te bewaren.

Het gemis aan vaste beginselen is het meeste herkenbaar bij die vreemdsoortige carré-formatie. Ik moet hier iets langer bij stilstaan, dewijl wij ook hier met een tactische opvatting te maken hebben.

Ge herinnert u nog wel, hoe men voor meer dan twintig jaren, ons reeds op de schoolbanken, de voordeelen van *holle* boven *volle carrés* liet opdreuen, en de "geavanceerden" onder onze leermeesters begonnen toen reeds te vertellen, dat eigenlijk in het algemeen die carré's niet meer de beteekenis hadden van vroeger. Na Sedan verkondigde heel het militaire Europa, dat de carré's gebleken waren, een onnoodige formatie te zijn, tegen cavalerie-aanvallen: immers overal had de Pruisische Infanterie in linie, de stoutste charges afgeslagen. Maar toch voor enkele mogelijke gevallen, en ook h. v. als bivouakvorm, werd het carré in de reglementen behouden.

Zeer rationeel koos men het *holle carré*, waarbij wij alleen afkeurden in ons reglement, de wijze waarop de flanken door flankmarsch en niet door uitzwenken werden gevormd; hier vooral is het goed om van het eerste oogenblik af, front naar het gevaar te maken, als de cavalerie eenigszins verrassend verschijnt.

Nu echter treffen wij, in plaats van dat *holle carré*, in de nieuwe coin-

pagnieschool weer een *vol carré* aan; als een pot met pieren zoo vol, waaraan natuurlijk de volgende nadeelen zijn verbonden:

- 1°. een kleinere vuurlijn; niet alle vuurwapens komen in gevecht; een groot gedeelte van den troep staat werkeloos in het midden;
- 2°. de vijandelijke projectielen zullen in die vleeschklompen verschrikkelijk wroeten;
- 3°. er is geen binnenruimte voor gewonden, of te beschermen personen, of precieuse zaken, als geldkassen, vaandels enz.
- 4°. zelfs in vredestijd mist men nu een uitstekend geschikte formatie, om den troep, als ze wat sterk is, te harangeeren, een onderscheiding uit te reiken enz.

Zijn wellicht de *carré's* in de meeste gevallen, als gevechtsvorm tegenover de cavalerie, misschien overbodig geworden, tegen andere aanvallen zijn ze nog altijd zeer aanbevelenswaardig, vooral in koloniale oorlogen. Ik bedoel tegen die onstuimig, verspreide massa-aanvallen, met vuur- en blanke wapens, zooals de Engelschen ze in Zoeloeland en in Egypte hadden af te slaan; de klewang-aanvallen waarmede onze officieren in den Atjeh-oorlog hebben kennis gemaakt. Is men dan aanzienlijk in de minderheid, bevindt men zich op open terrein, moet men van alle zijden, door zwermen van vijanden besprongen, zich een terugtocht banen, en zijn gewonden meeslepen, ja, dan is nog altijd de *carré*-formatie een aanbevelenswaardige; orde, vertrouwen, bevelvoering blijven daarin nog het best bewaard. Maar natuurlijk in zoo'n geval een *hol carré*, met zooveel mogelijk ruimte. Ook voor een geïsoleerde compagnie is zulk een *carré* een natuurlijke bivouakvorm.

Op de 2de bladz. van de compagnieschool, staat: dat de *open colonne uitstuitend* wordt gebezigd als *marschcolonne*, en dus, volgens het reglement, bezitten wij nu niet eens meer het middel, om direct uit dien marschvorm tot een *carré* over te gaan; wij moeten zoodanige colonne eerst doen opsluiten. En als ge het bovenstaande met mij beaamt, zult ge mij toegeven, dat tot formeeren van *carré's* veel meer aanleiding zal bestaan gedurende een marsch, wanneer men plotseling bedreigd wordt van verschillende kanten, en misschien geruimen tijd in die formatie zal moeten doormarscheeren, dan op het slagveld tegenover de cavalerie.

Wél schijnt men aan die door mij voor uwen geest geroepen toestanden, zoowat te hebben gedacht; er wordt toch van marscheerende *carré's* gesproken; maar ik vraag u in gemoede, wat ge wel denkt van een marsch met een zoo *vol carré*; de voorste afdeeling een frontmarsch makende op vier gelederen. Zelfs in vredestijd zal het in die marscheerende *volle carré's* om verschillende redenen al niet seculair zijn. Ik houd mij ten minste aanbevolen om er zoo laag mogelijk buiten te mogen blijven.

Over de bezwaren, die het formeeren van dit nieuwe *carré* meebrengt, over de vraag: wie b. v. de flanken commandeert? spreek ik niet, overtuigd als ik ben dat over deze en andere details van uitvoering, critiek van anderen

niet zal uitblijven. Ik heb slechts willen uiteenzetten, waarom ik met verbazing gezien heb, dat men in dezen tijd tot de *volle carré's* is teruggekeerd.

Zie, dit punt breng ik tot de categorie der zaken, waarbij ik onwillekeurig denk aan het: „guides richt u een beetje op uw voorman". Het is nog zoo kwaad niet, b. v., wat in dien ouden „VAN MULKEN" over die carré's stond, en er is nog wel meer goeds bij die „oudjes" te leeren. Met den ballast heeft men te gelijk ook zeer veel nuttigs overboord geworpen.

In de bijzondere voorschriften van onderscheiden aard, las ik daarentegen met genoegen, dat bij het onderricht in het schatten van afstanden, afwisseling van oefeningsterrein volstrekt noodig is, en de recruten daarbij ongewapend mogen wezen. In het algemeen voor alle oefeningen, behalve de machinale exercitie, is die afwisseling gewenscht en het verblijdt mij, dat men begint te begrijpen, dat het niet noodig is, den soldaat bij alle oefeningen al zijn hebben en houden aan het lijf te hangen.

Die bijzondere voorschriften in de compagniesschool bevatten veel aanwijzingen en wenken, die goed gemeend zijn en goed uitgedrukt; zij bewijzen dat men ook in vreemde reglementen een blik heeft geslagen. Doch zoolang onze compagnieën zóó zwak zijn, onze diensttijd zóó kort is, en wij ons nog veroorlooven, in dien korten oefeningstijd groote kunsten uit den vreemde na te bootsen, zoolang vreezen wij, zal veel van wat in die wenken staat, voor ons een doode letter blijven. Waar b. v. in § 62 te lezen is: *Geen strook gronds mag bezet, geen eind weegs afgelegd worden*, of aan de recruten moet een ontmoeting met den vijand voor oogen worden gehouden. Op de vraag wat dan hunnerzijds zou moeten worden verricht, mag het antwoord niet achterblijven" — daar vragen wij: heeft men zich hier het beeld van een Hollandsche militiecompagnie, of van een Duitsche met driejarigen oefeningstijd voor den geest gehaald?

Zouden dat nog miliciens zijn met éénjarigen diensttijd, die u onder geen der hier bedoelde gevallen, het antwoord mogen schuldig blijven? Mijn hemel! dan zijn het allemaal milicien-luitenants geworden. Doe die vragen nu voorloopig nog maar eerst aan het kader.

Zie Spectator, zulke overdrijvingen, hoe goed bedoeld ook, zijn in een reglement eer schadelijk dan nuttig. Wat in een instructie, handleiding of dergelijke geschriften soms zeer goed op zijn plaats is, verliest in een reglement zijn waarde, als het niet *volledig, in alle deelen* is op te volgen. Als ge immers zoo onder het marcheeren bij iederen pas met uw compagnie theorie zoudt willen houden, bereikt ge het oefeningsterrein niet eens, en dat bedenkende, moeten we zulke overdreven eischen niet in een reglement opnemen, want dan beginnen zij, die in den troep dienen, die wenken al spoedig te beschouwen als holle klanken, als bladvulling.

Een volgende maal spreken wij misschien nog een woordje over onze andere reglementen, tenzij ge daarover reeds meer dan u lief is zult ontvangen hebben van anderen. Wie weet buitendien, of wij niet vóór mijn volgend

schrijven gebeurtenissen zullen zien opdagen, die de aandacht van alle andere zaken voor het oogenblik aftrekken. Ik hoop van harte, dat ik in mijn Atjeh-beschouwingen van verleden jaar, omtrent onze overkanaalsche bureu, in verband met den geproclameerden »vredestoestand" en de veiligheid! in de wateren van Atjeh, maar niet te goed voorspeld heb. »La perfide Albion" begint raar te doen met ons.

Als ik aan sommige gebeurlijkheden denk, komt de verzuchting bij mij op: »Wat jammer dat we nog geen inrichting hebben uitgevonden, om toch die Utrechtsche linie, naar omstandigheden, naar iedere zijde van front te kunnen doen veranderen. Wat zouden wij toch bestolen zijn, als ze ons van een anderen kant aan den tand kwamen voelen; als het gevaar eens niet »van model" was.

SPHOKKELAAR.

BOEKAANKONDIGING.

De oefeningen bij de Infanterie door A. J. PRINS, kapitein-adjutant bij het 4de regiment van dat wapen. Leiden, E. J. BRILL, 1884. Prijs f 0,90.

Blijkens den aanhef dezer belangrijke brochure, schijnt het den Schrijver toe dat de wijze waarop de oefeningen bij de meeste regimenten infanterie zijn geregeld, niet geheel in den geest der voorschriften is, nadeelig werkt op den lust en den ijver van de subalterne officieren, en minder goede uitkomsten ten aanzien der geoefendheid van het wapen *moet* verschaffen, dan bij een doelmatiger regeling kunnen worden verkregen.

In hoofdzaak wenscht de Schr. dat evenals in de meeste andere legers, ook in het Nederlandsche de opleiding en vorming van den soldaat der infanterie aan zijn compagniescommandant worde toevertrouwd, en niet meer, zooals tot nu toe het geval is, voor een deel aan dezen, voor een ander deel aan den bataljons-adjutant, voor de rest aan officieren en kader, die hem geheel vreemd zijn.

Ten betooge van de noodzakelijkheid eener wijziging in dit opzicht, gaat de Schr. in de eerste plaats na, op welke wijze de oefeningen overeenkomstig de voorschriften *moeten* geregeld worden, en hoe die regeling bij de meeste korpsen plaats vindt. Daarna worden de gevolgen opgenoemd van de geschetste dienstregeling en worden de redenen opgegeven van den nadeeligen invloed, die daardoor zoowel op den geest der officieren als op de bruikbaarheid van het wapen wordt uitgeoefend. Vervolgens wordt nagegaan hoe zoodanige dienstregeling is ontstaan, en in welken geest wijziging dringend noodzakelijk is; terwijl daarna de vraag wordt beantwoord, in hoe verre bij het gering vredeseffectief der compagnieën en onder handhaving der reglementen, ook aan den subalternen officier zelfstandigheid en verantwoordelijkheid kunnen worden verleend.

Ten slotte bespreekt de Schr. de maatregelen die door de korpscommandanten *kunnen* — en door de Regeering, al of niet met medewerking der Volksvertegenwoordiging, *behooren* te worden genomen om de gebreken van het thans gevolgde stelsel weg te nemen, en een beteren toestand in het leven te roepen.

Het ligt niet op onzen weg, in een uitvoerige bespreking te treden van den inhoud dezer blijkbaar met overtuiging geschreven brochure.

Daartoe toch zouden wij op een te groot deel van de beschikbare ruimte van dit tijdschrift beslag moeten leggen.

Wij zullen ons derhalve bepalen tot enkele beschouwingen waartoe de lezing ons aanleiding heeft gegeven, en waaruit zal kunnen blijken, dat wij, hoewel het met den Schr. geheel eens zijnde dat bij menige oefening de compagnieën zonder bepaalde noodzakelijkheid en geheel ten onrechte aan de leiding van hare commandanten worden onttrokken, toch niet in alle opzichten zijn gevoelen omtrent de oefening der infanterie kunnen deelen.

Wij zullen daarbij *aannemen*, dat de getallen die de Schr. opgeeft voor de sterkte van de compagnie, welke zij bij het uitrukken kan hebben, juist zijn; echter mogen wij niet verzwijgen dat ons bijna geregeld uitrukkingsstaten onder de voegen komen, met een grooter contingent afwezigen dan de Schr. in tabel E op bladz. 22 aangeeft.

In de eerste plaats zij opgemerkt dat o. i. het consequent vasthouden aan het stelsel van compagniesoefeningen in eenige opzichten, wegens de geringe sterkte onzer compagnieën, tot nadeelige gevolgen zal aanleiding geven, en er toe zal leiden, dat officieren en kader ontwennen aan het commandeeren van afdelingen van de sterkte zooals zij die in oorlogstijd onder hun bevel krijgen.

Slechts één enkele maal per jaar wil de Schr. iedere kapitein en iedere bataljonscommandant, met zijn eigen officieren en kader, in de gelegenheid stellen een troep te commandeeren, die de sterkte heeft van de oorlogsformatie; de rest van den tijd zullen zij het bevel voeren over afdelingen welke of door lijnen worden voorgesteld, of nauwelijks $\frac{1}{2}$ van de sterkte op oorlogsvoet bezitten.

Nu kunnen wij niet inzien dat *de oefening* (wel te onderscheiden van de *opleiding*) van den soldaat zoo aanzienlijk lijdt onder het bijeenvoegen van onderdeelen, doch aangenomen dat dit werkelijk zoo nadeelig is, dan zal toch o. i. door het volgen van den door Schr. aangegeven weg, de practische bedrevenheid van de aanvoerders benadeeld worden. Het is geheel iets anders een sectie te commandeeren van 8 à 9 rot, of één welke door twee man en een lijn wordt voorgesteld, dan een afdeling van \pm 50 man; het is veel moeilijker doch o. i. ook veel leerrijker, het verspreide gevecht te beoefenen met een nagenoeg voltallige compagnie, dan met een die nauwelijks 4 groepen sterk is.

Wij konden het dan ook niet anders dan toejuichen, dat voor eenige jaren van hoogerhand bevolen werd, bij de oefeningen den troep zooveel doenlijk op oorlogssterkte te brengen. Al krijgt de officier daardoor niet de manschappen aan te voeren die steeds onder hem staan, hij leert althans, meer dan volgens de voorstellen van den Schr., de moeilijkheden kennen, aan zoodanig commando verbonden, en onderhoudt de bedrevenheid in het bevel over een afdeling op oorlogssterkte. In het algemeen zijn wij dan ook meer gestemd voor weinig oefeningen met een voldoende sterkte, dan voor veel oefeningen met een uiterst gering aantal manschappen. In het laatste geval moge de oefening eenige keeren met lust en ijver plaats hebben, op den duur vreezen wij dat b. v. oefeningen in compagnieschool of tirailleeren met een totaal van 23 manschappen, waarvan dan nog 6 lijndragers afgaan, alles behalve opwekkend en weinig leerrijk zullen zijn, en dat het b. v. niet doenlijk is, met die sterkte het gevecht eener

geheele compagnie te beoefenen (bladz. 32). Met de evengenoemde sterkte kan men zelfs sommige bewegingen of formatiën uit de 1ste afd. Compagnieesschool niet doen uitvoeren of doen aannemen.

Om dezelfde redenen achten wij oefeningen van het bataljon, waarbij elke zoo zwakke compagnie op zichzelf blijft, weinig doelmatig.

De Schr. verklaart zich een voorstander van het stelsel: opleiding der recruten, ook wat de exercitiën betreft, onder leiding van den compagniescommandant.

Ontegenzeggelijk zijn aan dit stelsel veel voordeelen verbonden.

In nagenoeg alle andere legers wordt het gevolgd, en overal behalve in het Fransche leger waar men, indien we ons niet bedriegen, teruggekeerd is tot de exercitie der recruten onder leiding van een officier per bataljon, schijnt men er zich goed bij te bevinden.

We zouden dan ook gaarne zien dat, zoodra onze infanterie twee dienstdoende luitenants per compagnie telt, de Regeering er toe overging, een proef te nemen met betrekking tot de bedoelde opleiding, en b.v. bij één bataljon van elk regiment infanterie, de geheele opleiding der recruten deed plaats hebben onder toezicht en verantwoordelijkheid van den compagniescommandant. Eerst wanneer die proef goed uitviel zou men er o. i. toe mogen overgaan, den thans gevolgden weg te verlaten.

De practische opleiding der recruten toch moge tot op dit oogenblik weinig rationeel zijn, omdat zij aan hun eigenlijken chef worden onttrokken, zeker is het dat zij spoedig tot zeer voldoende uitkomsten leidt. Werd zoodanige proef genomen, men zou dan tevens een antwoord kunnen geven op de vraag, of de exercitie der achterlijken ook bij de compagnieën moet geschieden; zoo ja, of men daarvoor wel genoeg en vooral geschikt kader zal hebben, en hoe zij geoefend moeten worden in bewegingen, waarbij de klassen een bepaalde sterkte moeten hebben.

Ook al werd Schr.'s wensch ten opzichte van de recruten-exercitie vervuld, dan nog zou het o. i. noodig zijn, dat de compagnieën daarna op één commando leerden exerceeren, want al kan elke compagnie recruten op zichzelf goed werken, dan is er toch nog oefening toe noodig om in de vier compagnieën van het bataljon eenig ensemble te brengen. De Schr. kan ons tegenwerpen dat dit kan geschieden in de bataljonsschool; doch behalve dat we die taak niet overeenkomstig de positie van den bataljonscommandant achten, is de gelegenheid tot oefening in dit opzicht, bij een met lijnen, op eenige uitgebreidheid gebracht bataljon, minder gunstig.

Gaarne stemmen wij met den Schr. in, dat opkomst der militia in het najaar beter zou zijn dan een opkomst in Mei; evenwel onder de ook door Schr. vermelde doch o. i. niet gewichtig genoeg geachte voorwaarde, dat in of bij de kazernen over een voldoende localiteit kan worden beschikt, om bij slecht weder de exercitie binnenskamers te kunnen doen plaats hebben.

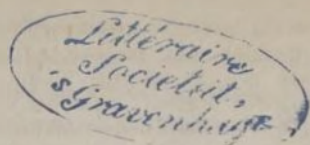
Jammer genoeg is in de meeste kazernen zoo uiterst weinig gelegenheid tot eenige exercitie, dat menige luitenant-adjutant met schrik het oogenblik ziet aankomen waarop hij wegens ongunstig weder, de recruten binnenskamers moet doen blijven. Veelal moet men zich dan bepalen tot de lessen, waarbij niet ge-

marcheerd wordt, en behalve dat dit voor de manschappen zeer vermociend is, levert de oefening in den regel slechts een zeer middelmatig nut op. In die enge ruimte, bij dikwijls slechte verlichting, kunnen de fouten niet goed worden gezien door den onderwijzer, het eentonige van de exercitie wekt verveling op bij den instructeur en bij de recruten, en bij slot van rekening kan men slechts zeer weinig vorderingen bespeuren.

Zonder dus groote exercitieloodsen als onmisbaar te beschouwen, rekenen we het toch wel noodig dat er meer overdekte ruimte beschikbaar wordt gesteld dan thans, vóór men er toe overgaat de militie in het najaar te doen opkomen.

In menig opzicht zou de arbeid van den Kapitein-adjutant PRINS ons nog gelegenheid geven, omtrent andere aangelegenheden of daarin besproken onderwerpen in beschouwing te treden. We gelooven dit echter achterwege te mogen laten nu wij over eenige voorname door den Schr. voorgestelde wijzigingen enkele opmerkingen in het midden hebben gebracht. Wij mogen evenwel niet eindigen zonder den wensch te hebben geuit, dat het belangrijke geschrift door de officieren der infanterie in het algemeen, maar vooral door hen, die uit hoofde van hunne betrekking in staat zijn, noodig geachte veranderingen in de oefeningen te brengen, aandachtig worde overwogen.

S.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het Italiaansche leger volgens de wetten van 1882. Mededeeling van het voornaamste betrekkelijk organisatie en aanvulling volgens de wet op de organisatie van 29 Juni 1882, de aanvulling van de recruteeringswet en de wet op de territoriale indeeling van het rijk. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Het voorstel van den Afgevaardigde DELATTRE tot verhooging van de weerbaarheid van Frankrijk met afschaffing van de tegenwoordige recruteeringswijze en vorming van een kaderleger. Mededeeling van den inhoud, gevolgd door eenige beschouwingen. Het hoofdkenbeeld van het voorstel is: van 18 tot 20 jaren is ieder mannelijk ingezetene élève-soldaat en bestemd voor de aanvullingsreserve; van 20 tot 25 jaar behoort hij tot de mobiele soldaten, die, in vredestijd, op Zondag in de gemeenten en voorts jaarlijks bij manoeuvres geoefend worden en bestemd zijn om in oorlogstijd bij het kaderleger in te treden, welk laatste in vredestijd 250.000 tot 300.000 man sterk is en uitsluitend uit vrijwilligers bestaat. Van het 25ste tot het 35ste levensjaar gaan de manschappen over in het territoriale leger. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Het volk onder de wapenen. Beoordeeld overzicht van het werk *Das Volk in Waffen* von C. VON DER GOLTZ, dat in den meest populaireren vorm, de kunst der oorlogvoering behandelt en in elk opzicht krachtige aanbeveling verdient. (Oest. M. Z., April u. Mai.)

Het Fransche veldleger. Overzicht van de tegenwoordige organisatie. (Allg. M. Z., No. 39—40.)

De Duitsche weerkraft en een vermindering van den militairen dienstdtijd. Betoog dat de petitie van den Duitschen Turndag betreffende een vermindering van den dienstdtijd met één jaar voor hen, die bij het in dienst treden goed geoefende turners zijn, niet voor inwilliging vatbaar kan zijn. (Allg. M. Z., No. 42.)

Open brief aan den schrijver van een vlugschrift getiteld: „De officieren”. (Allg. M. Z., No. 43.)

II. Algemeene krijgskunst.

Het zakboek voor den Duitschen officier. Een uittreksel wordt gegeven van het in 1883 te Berlijn verschenen handboek voor den officier ten gebuik bij de manoeuvres, de generale stafreizen, het krijgsspel en de tactische opdrachten. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De onderofficier en het lagere kader. (*Vervolg.*) De muzikanten, tamboers, hoornblazers en trompetters moeten meer militair gemaakt worden dan thans geschiedt. (Sc. M., Mai.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (*Vervolg.*) (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Gevechtsexerceeren. Ofschoon de Oostenrijksche reglementen zeer be-

paalde, op het gevecht betrekking hebbende gezichtspunten bevatten, het gebruik van het terrein ook in de gesloten orde toelaten en zich dus op lofwaardige wijze aan de voorschriften van den Aartsbischop KAREL aansluiten, worden zij echter toch dikwijls te werktuigelijk opgevat, waardoor de opbouwende strekking wordt miskend. Met het oog hierop worden de denkbeelden ontwikkeld omtrent de wijze, waarop het gevechtsexerceren met een regiment doelmatig zou kunnen worden geleid. (Oest. M. Z., April u. Mai.)

De bewapening en oorlogvoering der Soedanezen. (Slot.) (Allg. M. Z., N°. 36.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het geweer der toekomst. Met dat geweer zal een aanvangssnelheid verkregen moeten worden van minstens 700 M. Het komt er op aan den schok tegen den schouder van den schutter dragelijk te maken. Dit kan geschieden door het aanbrengen van veeren, of door andere mechanische hulpmiddelen misschien, maar het kan ook verkregen worden door een lichter kogel, dus een kleiner kaliber te gebruiken. (Sc. M., Mai.)

Verhandeling over de toepassing van de waarschijnlijkheidsrekening op artilleristische vraagstukken. (Slot.) De bepaling van de ellipsoïde der vermoedelijke afwijkingen. Den invloed van het aantal waarnemingen besprekende, wordt afgeleid dat 20 tot 25 waarnemingen wenschelijk zijn, en niet 10 of 12 zooals Poisson aanbeval, voor de afleiding van de waarschijnlijkste fout. (Rev. d'A., Mai.)

De Duitse artillerie. Mededeelingen hoofdzakelijk getrokken uit het werk van den Kapitein von NEUMANN: *Leitfaden für den Unterricht in der Waffentechniek*. (Rev. d'A., Mai.)

Artilleristische vraagstukken in Duitschland. Zie onder XI.

Schietproeven op pantserplaten in Denemarken. De platen waren van smeedijzer met verstaald oppervlak en afkomstig: een van MARREL (Frankrijk) een van CAMELL (Engeland), een van BROWN (Engeland), terwijl een vierde plaat, van bijzonder maatsel, geleverd was door SCHNEIDER (Frankrijk). De gebezigde kalibers waren: 25,4 cM. stelsel-Armstrong en 15 cM. van 35 kal., stelsel-Krupp, waarbij zowel stalen als hardijzeren projectielen werden aangewend. De laatste hebben goed voldaan. De proeven zijn echter niet geëindigd. De plaat van CAMELL voldeed het minst, die van SCHNEIDER tot dusver het best. (Rev. d'A., Juin.)

Schoten met hardstalen projectielen op pantserplaten. Deze proeven hadden te St.-Chamond plaats. Daarbij zijn gebezigd: een plaat van hard gietijzer, een samengestelde plaat (smeedijzer met verstaald oppervlak) en een gewalst ijzeren plaat. (Rev. d'A., Juin.)

Ballistische proeven in Nederland genomen. Beknopte mededeeling van een in de *Rivista di artiglieria e gema* voorkomend opstel van den Majoer der Italiaansche artillerie SIACCI, over de in *De Militaire Spectator* 1883 verschenen verhandeling: *Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschut* van den Kolonel HOEL. (Rev. d'A., Juin.)

Mededeeling van een manier tot het waarnemen der springhoogten. Hierbij wordt het gebruik van den opzet aanbevolen, waarbij elke millimeter verhooging, de vluchttijd der baan ongeveer met een tiende seconde vergroot. (Rev. d'A., Juin.)

Schroothanonnen en snelschietende vuurmonden. (Slot.) (Met platen.) Schroothanonnen met vaste loop: beschrijving van het Fransche schroothanon, het stelsel-Montigny, de Nordenfeli-kanonnen, de schroothanonnen stelsel-Gardner. Snelvurende kanonnen met één loop: de stelsels Nordenfeli en Hotchkiss. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Het geweer- en patronenstelsel-Rubin. Overgenomen uit het *Zeit-*

schrift für Schweiz. Art. u. Genie. Zie *Mil. Spect.*, 1883, bladz. 964 en 1884, bladz. 64. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Proeven met prismatisch buskruit uit de fabriek Düneberg bij Hamburg. Verzameling van een groot aantal uitkomsten op het schietterrein bij KRUPP verkregen. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Beschouwingen over de waarde eener nog verder voortgezette verhooging van het vermogen der vuurmonden. Men ga hierin niet tot het uiterste. De trefkans van het Duitsche geschut is voldoende, — wat meer zegt een hoogere trefkans zou schadelijk kunnen worden. Een juistere schot vraagt juistere richtmiddelen en fijnere correctie, en in het gevecht worden door deze laatste de moeilijkheden van het inschieten vergroot. De levende kracht kan in sommige gevallen waarde hebben voor het belegering- en vestinggeschut, voor de veldvuurmonden niet; in plaats daarvan doet men echter beter de eindsnelheid en de bestreken ruimte te beschouwen. Bij de bestaande veldvuurmonden zijn deze laatste voldoende te achten, en komt het hierbij vooral aan niet verder te gaan, om de gelijkmatigheid in de uitkomsten van verschillende kanonnen van gelijk kaliber niet in gevaar te brengen. (Archiv. Band 91, Heft 3.)

Over de nauwkeurigheid van het schieten der veldartillerie. Naar aanleiding van de proeven door de firma KRUPP in 1883 genomen met 94 kanonnen van 8,4 cM., die alle bij het schieten op dezelfde afuit werden geplaatst, wordt tot het besluit geraakt dat de spreidingen der verschillende vuurmonden niet ver uiteenloopen. De uitkomsten leiden verder tot de gevolgtrekking, dat het meerdere of mindere vermogen van een veldvuurmond in grootere mate afhankelijk is van de werking van het projectiel dan van de nauwkeurigheid van het schot. (Archiv., Band 91, Heft 3.)

V. Militaire administratie en intendance.

De voeding van den soldaat. Een geschiedkundig overzicht van hetgeen hieromtrent werd verricht gaat vooraf. De behoeften van den man aan stikstof-, koolstof- en vethoudende voedingsmiddelen worden vervolgens besproken, en vastgesteld waaruit het dagelijksch ration behoort te bestaan. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Mai.)

Een nieuwe vervoerbare veld-kenkenwagen. Beschrijving van den wagen, stelsel-Köttgen, die reeds bij verschillende troepenafdeelingen ingevoerd, door ander besteld is geworden. Op den wagen kan alles, wat na een gevechts- of manoeuvre-dag voor een compagnie noodig is, op doelmatige wijze geladen worden. (Allg. M. Z., N°. 38.)

De garnizoensslachterij te Metz. Mededeeling omtrent inrichting en bedrijf. (Allg. M. Z., N°. 43.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

De Berlinsche conferentie van hooge militaire artsen over verbeteringen van het militaire gezondheidswezen. Naar men verneemt hebben de beraadslagingen geloopt over verbeteringen in de behandeling van wonden, in het zieken-transportwezen en in het onderbrengen van zieken en gewonden op het oorlogstoooneel. (Allg. M. Z., N°. 37.)

VIII. Militair onderwijs.

Aphorismen omtrent onderricht en opleiding der troepen. Het beginsel dat de hoofdofficieren hun onderhebbende officieren zoowel theoretisch als practisch moeten onderrichten, wordt op den voorgrond gesteld. Gedeeltelijk wordt dit doel bereikt door het krijgsspel en door voordrachten. Deze laatste omvatten in het bijzonder de algemeene discipline, de elementaire tactiek en opleiding, alsmede de toegepaste tactiek. Omtrent een en ander worden hoogst belangrijke wenken gegeven, die ook voor het Nederlandsche leger van belang kunnen zijn. (Oest. M. Z., April u. Mai.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De gedragsregels der infanterie bij den aanval en de verdediging van vluchtige en tijdelijke versterkingen. Gedeeltelijk aan de hand der krijgsgeschiedenis en overigens uit een practisch oogpunt worden opvolgend behandeld: de inrichting, de aanval en de verdediging van veldwerken en daarbij de rol der infanterie tot in bijzonderheden nagegaan. (Oest. M. Z., April u. Mai.)

Het Fransche repeteer-geweer, stelsel-*Vetterli-Gras*. Beschrijving van de wijzigingen, die het *Gras*-geweer ondergaan moet om volgens het stelsel-*Vetterli* in een repeteer-geweer veranderd te worden. Met dit aldus gewijzigde wapen worden proeven genomen. (Allg. M. Z., N°. 41.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Wapening, opleiding, organisatie en gebruik van de cavalerie. (Stot.) Vertaling van een onder dezen titel, in Duitschland (Berlijn, LUCKHARDT, 1883) verschenen opstel. (Sc. M., Mai.)

De lichamelijke en geestelijke bruikbaarheid der cavalerie. De lichamelijke toestand moet zoodanig zijn dat de ruiter zonder nadeel voor zijn gezondheid aan de hem gestelde eischen kan voldoen. Goede voeding en verpleging, gymnastische oefeningen, oefeningen in het vechten, enz. zijn de aangewezen middelen. — In moreelen zin moet er naar gestreefd worden om den man in dier voege op te leiden, dat hij geen vrees voor gevaren kent en naast het grootst mogelijk gevoel van zelfstandigheid, aan een onbepaalde gehoorzaamheid is gewend. (Oest. M. Z., April u. Mai.)

Geschiedkundig overzicht van de kleeding der huzaren. (Stot.) De huzaar der 18de eeuw in de verschillende landen. Idem in de eerste helft der 19de eeuw. De huzaren van den tegenwoordigen tijd. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Over de bewapening, opleiding, organisatie en het gebruik der cavalerie. Aankondiging en gunstige beoordeeling van dit werk. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Het hoofdstel van het paard in theorie en practijk. Wederlegging van de in het Maart-nummer der *Jahrbücher* verschenen critiek over dit werk. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Eenige opmerkingen over het geschrift van den Heer ROSENBERG: „*zusammengewürfelten Gedanken*“. Het geschrift heeft betrekking op de vorming van den cavalierist en het rijden. (Allg. M. Z., N°. 42.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Schietonderricht bij de veldartillerie. De oefening in het richten voor de kanonniërs is voldoende, maar voor het kader, de batterij- en sectiecommandanten is de opleiding, die het gevechtsschieten moet voorafgegaan niet toereikend, en dienen de bestaande voorschriften te dien opzichte te worden gewijzigd. Het voorbereidend onderricht moet bestaan in kamerschietoefeningen en in schijnschieten op open en gedekte terreinen. (Wordt vervolgd.) (Rev. d'A., Juin.)

Artilleristische vraagstukken in Duitschland. Aanhaling van meeningen van de Duitse militaire pers over de waarde van de in Duitschland en in den vreemde in gebruik zijnde vuurmonden, waaruit tevredenheid door-

straalt over het Duitsche oorlogsmaterieel en het besluit wordt gemaakt, dat Frankrijk's artillerie niet beter is. Zonder in een uitvoerige bestrijding dier meeningen te treden, merkt de schrijver echter op dat zij eenzijdig zijn en niet dan met groot voorbehoud kunnen worden aangenomen. (Rev. d'A., Jun.)

Beschouwingen en voorstellen aangaande de exercitiën van de veldartillerie. De oefeningen te voet, te paard en met aangesponnen stuk kunnen belangrijk worden vereenvoudigd. (Rev. d'A., Mai.)

Uitvoering van het schijnschietsen op cavalerie. Ontwikkeling van den hiervoor te volgen weg en van de wijze waarop de seingevers in verband met de handelingen van de batterij, met de seinkardoezen moeten werken. (Rev. d'A., Jun.)

Mededeeling van een manier tot het waarnemen der springhoogten. Zie onder IV.

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Hygiëne en reddingswezen met betrekking tot de industrie der ontplofbare stoffen. Mededeeling van hetgeen de Berlijnsche tentoonstelling voor hygiëne en reddingswezen in 1883, merkwaardigs bevatte op het gebied der ontplofbare stoffen. In de eerste plaats wordt een overzicht gegeven van de verschillende tentoongestelde ontplofbare stoffen, die gevaarloos in de behandeling zijn; vervolgens worden de toestellen besproken, noodig om die stoffen te analyseren, de nitro-glycerine daaraan te onttrekken, en hun stabiliteit tegen scheikundige omzetting door warmte enz. te onderzoeken. Ten slotte volgen mededeelingen omtrent den aanleg, de constructie en inrichting der fabrieken van ontplofbare stoffen met het oog op het voorkomen van onheilen. (Mith. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

De vestingwerken van Zwitserland, Denemarken, Scandinavië, Groot-Brittannië, het Halkan- en het Iberische eiland. (Slot.) (Jahrh. A. u. M., Jun.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

Electricische booten. Geschiedkundig overzicht en tegenwoordig standpunt van de door electriciteit voortbewogen vaartuigen met uiteenzetting van hun voordeelen boven stoomschepen. (Mith. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De veldtocht van het Noorderleger in 1870—71. Péronne en Bapaume. De beide legers van 25 Dec. tot 1 Jan. Het eerste bombardement van Péronne. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 et 15 Jun.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Jun.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Jun.)

LENNART TORSTENTON. Een krijgsgeschiedkundige studie. (Slot.) (Jahrh. A. u. M., Jun.)

Een werk van den Duitschen generalen staf over de oorlogen van FREDERIK DEN GROOTE en de dagboeken van SÜSSENBACH in de hofbibliotheek te Darmstadt. (Slot.) (Allg. M. Z., N°. 36.)

De slag bij Lauffen in 1534. (Allg. M. Z., N°. 40.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (Slot.) Cylinders van gelijken weerstand. Veerkrachtige van cylinders die met ringen versterkt zijn. (Rev. d'A., Mai.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De positie van Groot-Brittannië in de statenrij. Betoog dat Engeland in verschillende opzichten zwak is en alleen door invoering van den algemeen weerplicht, op den duur zijn positie zal kunnen handhaven. (Allg. M. Z., N°. 41.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

De Spectateur in den salon en op de tentoonstelling Meissonnier. Opsomming van de voornaamste tentoongestelde beeldhouwwerken en schilderijen hetrekkelijk militaire onderwerpen. (Sp. M., 1 Juin.)

Veertiendaagsche kroniek. De operatiën in Tonkin hebben getuigenis afgelegd van den moed der troepen, van het talent en de energie der aanvoerders, en kunnen als bewijs gelden, dat de rampspoeden in 1870 niet te wijden zijn aan het leger, maar alleen aan de omstandigheid dat men niet gereed was. Het tegenwoordige ministerie verdient lof voor de wijze, waarop het, niettegenstaande de ondervonden tegenwerking, steeds recht op het doel afgegaan is. — De parlementaire vacantie heeft raad geschaft. Nog vóór de discussie over het wetsontwerp op de recruiteering hebben de Minister en de legercommissie uitzonderingen op de gelijkheid van den dienst voor alle dienstplichtigen toegestaan. Men wachte zich nu voor te veel concessiën in dit opzicht. — Een besluit van 24 April j. heeft de militaire rekenplichtigheid op voor de administratieve eenheden, deel uitmakende van het veldleger. Zoo b. v. heeft voortaan een compagnie infanterie alleen de mutatiën aan te houden en deze aan een speciaal bureau op te zenden, hetwelk maanden lang op de bewijsstukken, die bovendien niet altijd zullen komen, zal moeten wachten, alvorens de administratie te kunnen opmaken. Door aldus de administratie ter zijde te stellen, verbreekt men het evenwicht tusschen begeerten en verplichtingen. (Sp. M., 1 Juin.)

Veertiendaagsche kroniek. Volgens de bestaande bepalingen treedt een officier bij bevordering eerst in het genot van de bezoldiging van zijn nieuwen rang, van het oogenblik dat hij in het bezit geraakt van zijn aanstelling. Om voor de officieren in Tonkin, die eerst twee maanden na hun benoeming hun aanstelling ontvangen, het daarna verbonden nadeel op te heffen, is bepaald geworden, dat hun bezoldiging ingaat op den dag van hun benoeming. Men hoopt dat deze maatregel voortaan algemeene toepassing zal vinden en het dus b. v. niet meer kan voorkomen, dat een bevorderde officier aan het ministerie van oorlog 20 dagen vroeger de verhooging van traktement krijgt dan een die een detachement commandeert in de omstreken van Gabès. — Zeer verkeerd acht men het artikel in de op dit oogenblik aan de orde zijnde recruteeringswet, dat de dienstplichtigen die om de schatkist niet te veel te bezwaren, slechts één jaar hoefden te dienen, door het lot zullen worden aangewezen. Beter schijnt het voorstel van den Afgevaardigde MARGAINE, om degenen die na een of twee jaren bewijzen geleverd hebben van genoegzame geoefendheid, tot een bepaald getal, te ontslaan. In dat geval gaan echter de meest intelligenten voor de vorming van kader verloren en dient men te hopen, dat zij, behoudens het geval van onvermogen, bij het ontslag uit den dienst een zekere som moeten betalen om den staat zonder geldelijke opofferingen in de gelegenheid te stellen, premien voor reëngementen te geven. (Sp. M., 15 Juin.)

De Generaal DUFOUR. Levensbericht. (Sp. M., 15 Juin.)

Verscheidenheden. Duitschland: Een nieuw projectiel van KRUPP. Een nieuw reglement voor de vestingartillerie. Cursus van de school der vestingtelegraphie te Metz. Wijziging in de samenstelling der Duitsche batterijen op voet van oorlog. — Engeland: Reproefing van nieuwe veldstukken. — Oostenrijk-Hongarije: Een nieuwe snellader. Aantal officieren van het Oostenrijksche leger. — Spanje: Het kanon van 30,5 cM. — Vereenigde Staten: Verdediging der kusten. Een nieuw werktuig tot het werpen van dynamiet. — Italië: Wapening van de vesting Rome. Proeven te la Spezzia met het kanon van

100 ton. — Rusland: Reorganisatie van de artillerie. Invoering van een nieuw bergkanon. — Zwitserland: Inlichtingen over het nieuwe veldmaterieel, model 1879. (Rev. d'A., Mai.)

Verscheidenheden. Duitsland: Grootte keizerlijke manoeuvres. Opening van de patroonfabriek te Spandau. Verplaatsing van de militaire school van Erturt naar Glogau. Geelkoperen kardoeschulzen. *Gräson*-granaten, met een springlading van verbrijzelend praeparaat. — Oostenrijk-Hongarij: Grootte manoeuvres. — Spanje: Plaatijzeren patroonhulzen. — Italië: Officieren van de territoriale militia der artillerie en genie. — Rusland: Vordediging der kusten. Wijziging in de organisatie der artillerie. Stormvrijheid door aanwending van ijzeren traliwerk. (Rev. d'A., Juin.)

Korte mededeelingen. De eerste cursus der schietschool voor de veldartillerie in Rusland. De verkorte ballistiek van den kapitein-ingenieur LA LLAVE Y GARCIA. De 4de aflevering van de nieuwe overzichtskaart van midden-Europa 1:750.000. De afstandmeters der veldartillerie. Verdeelbare kanonnen in Frankrijk. De encyclopaedie van LÆER. — Rusland: Granaatkartetsen voor de kanonnen van 15 cM. Het geven van jaarmerken aan geladen projectielen. Voorschriften ter voorkoming van het ontijdig ontbranden van exercitie-kardoezen. Granaatkartetsen voor de belegeringskanonnen van 10,68 cM. Het toebehooren van de reserve-vuurmonden der vestingen. De kernhuizen der kanonnen van 40,67 cM. Nieuwe organisatie der belegeringsparken. Transportkosten voor projectielen. (Archiv., Band 91, Heft 3.)

Verscheidenheden. Richttoestel voor kustgeschut volgens DENIS. — De groote belegeringsoefening bij Koblenz. — Het plan voor het inrichten van een nieuw schietterrein in plaats van dat bij Tegel. — Mededeelingen over de organisatie der artillerie. — Invoering van een nieuw bergkanon in Rusland. — Landtorpedo's in Rusland. — Magazijn geweren. — Proeven met repeteer geweren in Frankrijk. — Zwaar geschut voor de Engelsche marine. — Hanen met veeren. — Gebruik van electrisch licht in de buskrui-fabriek te Gatebeck in Engeland. — Nieuwe methode tot het maken van putten in zeer weeken en waterrijken bodem. De telefoon in kolenmijnen. — Steenbrekers. — Zelfontbranding van houtskool. — Spoorbanen voor groote werken. — Het gieten van walsen voorzien van groeven, van hard ijzer. — Wijzigingen die het gietijzer bij omsmelting ondergaat. — De Servische spoorwegen. — De fabriek van verduurzaamde levensmiddelen voor het Duitsche leger, in Mainz. De telling der paarden in Rusland, in 1883. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over de maanden Jan., Febr. en Maart. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Het vroegere Brandenburgsche fort Groot Frederiksburg in West-Afrika. (Allg. M. Z., N°. 38.)

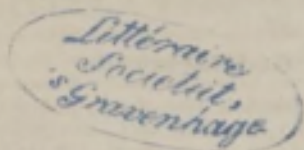
De dubbele feestviering van het Brunswijksche infanterieregiment N°. 92. Kort overzicht van de geschiedenis van dit regiment en beschrijving van de feestviering bij gelegenheid van zijn 75-jarig bestaan, hetwelk gevierd werd op den verjaardag van den Groothertog. (Allg. M. Z., N°. 37 en 39.)

Het 150-jarig jubilé van het Koninklijk Saksische 1ste huzarenregiment N°. 18. (Vervolg.) (Allg. M. Z., N°. 38.)

Verscheidenheid. Het Poolse militaire gezelschap te Parijs. (Allg. M. Z., N°. 39.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Generaal v. ROTHMALER. (Allg. M. Z., N°. 41.)

Verscheidenheid. De Fransche officierssabel en de vervaardiging daarvan in Duitschland. (Allg. M. Z., N°. 43.)

BIJLAGE VII,
BEHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 7.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 Mei—25 Juni 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de milit. student (arts) H. G. W. Plantenga.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 1ste reg., tot adj., de 1ste luit. J. H. G. van Spreken. Bij het 2de reg., tot 1ste luit., de 2de luit. M. J. L. Oudshoorn, bestemd om te worden gedet. bij het leger in N.-I. Bij het 7de reg., tot 1ste luit., de 2de luits. G. van der Reijden en A. J. P. A. de Vries.

Bij het wapen der artillerie. Bij het 2de reg. vestingart., tot kapt., de 1ste luit. P. J. Margrij, van het korps, die tevens is bestemd tot kapt. voor spec. diensten. Bij het 4de reg. vestingart., tot adj., de 1ste luit. J. F. Schenk. Bij het korps torp., tot adj., de 1ste luit. F. Dell.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het 2de reg. huz., tot 1ste luit., de 2de luit. H. D. Twiss. Bij het 3de reg. huz., tot maj., de ritm. F. Ypey. Bij de instr. der rij- en hoefsmidsch., tot ritm., de 1ste luit. C. M. Sprenger, van het korps. Bij de rij- en hoefsmidsch., tot instr., de ritm. F. C. W. Juckema van Burmania baron Rengers, van het 3de reg. huz.

Overgeplaatst.

Bij het 5de reg. inf., de 2de luit. W. F. v. d. Oudendijk Pieterse, van het 6de reg. Bij de hoofd-comp. te Kampen (1° Oct. a. s.) de 1ste luits. W. R. H. Wakker, van het 1ste en A. M. Klerk de Reus, van het 5de reg. inf. Bij het 1ste reg. huz., de paardenarts W. G. van der Wal, van het 2de reg. huz. Bij het 2de reg. huz., de paardenarts 1ste kl. R. J. Schouten, van het 3de en die der 2de kl. A. Frederikse, van het 1ste reg. veldart. Bij het 1ste reg. veldart., de knpt. E. J. I. C. van Baerle, van het 4de reg. vestingart. en de paardenarts 2de kl. J. L. van der Wurff, van het 1ste reg. huz. Bij het 2de reg. veldart., de 1ste luit. O. P. Wessels, van het 3de reg. veldart. Bij de art.-instr.-comp., de 1ste luit. E. F. Delprat, van het 4de reg. vestingart. Bij het korps genietroepen, de 2de luit. J. J. Schuil, van den staf der genie.

Werkzaam gesteld.

Onder de bevelen van den chef van den gen. staf (1° Oct. a. s.) de 1ste luit. W. A. T. de Meester, van de hoofd-comp. te Kampen, die in verband wordt overgeplaatst bij het 3de reg. inf.

Gedetacheerd.

Bij het Depart. van Oorlog, de 1ste luit. G. P. van der Garder, van het 4de reg. inf., tot duerverre gedet. bij de milit. verk. van welke detach. hij eervol is ontheven. Bij de art-, stapel- en constr.-ingg., de luit. W. L. Brocx, die in verband daarmede eervol is onth. uit de betr. van adj. bij het korps torp. Bij de insp. der draagb. wap., de 2de luits. der art. A. A. Hosang en F. F. W. van der Zande, bestemd voor den dienst in Indië.

Bestemd.

Tot kapt. voor spec. diensten, de kapt. G. A. baron van Till, van het 1ste reg. vestingart.

Belast.

Met het beheer over het garn.-kleedingmag. te Breda, de kapt. adm. v. kleed. A. R. von Romer, van het 6de reg. inf., belast met het beheer over het garn.-kleedingmag. te 's Bosch.

Eervol ontheven.

Van de functiën van kapt. van het mat. bij het korps, de kapt. P. A. Scheltus, van het 1ste reg. vestingart.; uit zijne betr. tot de hoofd-comp. te Kampen (1° Oct. a. s.) de 1ste luit. A. Hoogeboom.

Op nonactiviteit gesteld.

De maj. J. C. Rijnbende, van het 3de reg. huz.; de kapt. P. J. J. Vervenne, van het 4de reg. inf. en de 1ste luit. W. A. Buekers, van het 5de reg. inf., allen op hunne aanvraag, alsmede de kapt. W. A. H. Weijler en de 1ste luit. A. A. H. v. Heusden, beiden van het korps genietroepen.

Gepensionneerd.

De kapt. op nonact. J. F. L. Neeteson, van het wapen der inf.; de kapt. J. M. van Druijnen, van het 2de reg. vestingart.; alsmede de 1ste luits. H. L. V. E. Salomon, van het reg. gren. en jagers en H. J. E. Nierstrasz, van het 7de reg. inf., de kapt. van Druijnen en laatstgenoemd luit. op hunne aanvraag.

Overgeplaatst bij het leger in O.-I.

De 2de luit. M. v. d. Meer Mohr, van het 8ste reg. inf.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de milit. studenten (artsen) W. F. V. Sterk, B. H. Rorifaer, W. J. H. Hubers van Assenraad en J. W. Portengen.

Overleden gepensionneerden.

De gen.-maj. A. Verkat Egter v. Wissekerke, den 8sten Mei 1884; de luit.-kol. J. P. Heli, den 19den Mei 1884; de kapt. J. v. Aalst, den 4den Mei 1884; de 1ste luit. J. Kloekhorst; de 2de luit. A. P. C. Coevenhoven, den 4den Maart 1852.

6.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Bevorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot dirig. offic. v. gez. 1ste kl., de dirig. offic. v. gez. 2de kl. J. de Koningh; tot dirig. offic. v. gez. 2de kl., de offic. v. gez. 1ste kl. A. ten Bosch; tot offic. v. gez. 1ste kl., de offic. v. gez. 2de kl. P. I. Hijmans van Anrooy, L. P. C. Sørensen en P. A. Klein.

Bij het wapen der infanterie. Tot kapt., de 1ste luits. G. H. L. F. O. Ilgen, J. T. van den Boom en T. F. W. Engelbert van Bevervoorde; tot 1ste luit., de 2de luits. J. H. P. van Aken, J. Koose, A. Nijenhuis, W. P. Roelofs, J. C. Holland en P. J. F. Louw.

Bij het wapen der artillerie. Tot kol., de luit.-kol. van den gen. staf, adj. des Konings in gew. dienst, A. R. W. Gey van Pittius; tot luit.-kol., de maj. A. M. P. Krijger; tot maj., de kapt. M. B. van Slue.

Bij het wapen der cavalerie. Tot ritm., de 1ste luit. S. Serlé.

Geplaatst.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. A. J. Wernberger en de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. E. Baumann, H. F. Ilert en T. E. Leisse. Bij 's rijks magazijn van genees m. te Weltevreden, de apoth. 2de kl. H. Faber. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de offic. v. gez. 2de kl. A. Fuassen.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de bat., de kapt. J. H. Heyl.

Bij het 5de bat., de 2de luit. J. M. van Gogh.

Bij het 11de bat., de kapt. H. C. P. de Bruijn en de 1ste luit. J. Hamming.

Bij het 12de bat., de kapt. L. C. Piekkaart.

Bij het 15de bat., de kapt. J. Bartelds en de 1ste luit. J. A. Vorst.

Bij het 18de bat., de 1ste luit. J. J. Schneider en de 2de luit. J. F. T. Bloem.

Bij het 1ste depot bat., de kapt. A. K. Eichholtz. Bij het 4de depot bat., als adj., de 1ste luit. K. van Erpecum.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 1ste veldbatterij te Batavia, de 1ste luit. J. C. Veenhuizen.

Bij het wapen der genie. Bij het geniemagazijn in Atjeh en onderh., de magazijnm. 2de kl. (1ste luit.) J. M. Schmitz.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij het hoofdbureau der 11de afd., de kapt. D. Moreau. Bij de 11de afd., de 1ste luit. der art. J. C. Veenhuizen, van de 1ste veldbatterij te Batavia. Bij de 11de afd., de dirig. offic. v. gez. 1ste kl. J. de Koningh.

Bij de militaire administratie. Bij het garn. te Macassar, de 1ste luit.-kwart. C. I. C. van Goor. Bij het garn. te Bandjermasin, de 2de luit.-kwart. C. J. Speltie. Bij de intend. te Batavia, de 2de luit.-kwart. J. J. Verwijnen. Bij het hosp. te Soerabaia, de 2de luit.-kwart. C. T. Intema.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Samarang, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. R. A. J. Snetblage. Bij het hosp. te Soerabaia, de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. H. C. Sorensen; de offic. v. gez. 2de kl. L. A. F. Schokers en de apoth. 1ste kl. J. H. Schmidt. Bij het hosp. te Willem I, de offic. v. gez. 2de kl. F. J. M. Fichig en de offic. v. gez. 2de kl. dr. R. F. J. Wijckerheld Bisdom. Bij het hosp. te Weltevreden, de apoth. 2de kl. H. Faber en de offic. v. gez. 2de kl. W. F. Koch. Bij het garn. te Magelang, de offic. v. gez. 1ste kl. H. J. Wefers Bettink. Bij het garn. te Samarang, de dirig.

offic. v. gez. 2de kl. A. ten Bosch en de offic. v. gez. 2de kl. J. C. O. Grön. Bij het garn. te Onrust, de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. N. J. B. Johnsen. Bij het garn. te Tjilatjap, de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijker en de apoth. 2de kl. J. Haak. Bij het garn. te Kedong Kobo, de offic. v. gez. 1ste kl. J. W. T. E. Sikkes. Bij het reconvalescenten-gesticht te Samarang, de offic. v. gez. 1ste kl. G. W. A. Beyfuss. Bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk., de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. H. F. Iffert en T. E. Leisse. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de offic. v. gez. 1ste kl. L. E. P. Vincent. Bij den geneesk. dienst van Palembang, de offic. v. gez. 2de kl. dr. J. C. van Heycop ten Ham. Bij den geneesk. dienst van Celebes, Menado en Timor, de offic. v. gez. 2de kl. J. Harte van Knijff.

Bij het wapen der infanterie. De kapt. van den gen. staf W. C. Nieuwenhuizen (op verzoek).

Bij het 1ste bat., de kapt. J. D. van Alphen.

Bij het 2de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. H. G. L. Frackers, en de 2de luits. J. Koch en P. A. J. Veerman.

Bij het 3de bat., de 1ste luit. H. C. A. Neeteson.

Bij het 6de bat., de 1ste luit. J. Luyt.

Bij het 8ste bat., de 1ste luit. C. N. J. Kepper.

Bij het 16de bat., de 1ste luit. E. P. J. Geluk.

Bij het 17de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. F. A. le Grand en de 2de luit. H. G. van Kesteren.

Bij het 1ste depot bat., de kapt. J. T. van der Boom, W. van den Bos en F. W. A. H. Scheurer, en de 1ste luit. A. Berends. Bij het 2de depot bat., de 1ste luit. G. J. Feith. Bij het 3de depot bat., de maj. H. F. Weychardt, de kapt. S. P. Oudkerk Pool, de 1ste luit. C. W. H. Stom en de 2de luit. H. J. Matthes. Bij het garn. bat. van Atjeh en onderh., de kapt. W. H. M. de Riel en de 2de luits. R. F. Biermann en A. C. A. Broekhoff. Bij het garn. bat. van Sumatra's Westk., de 1ste luit. T. J. Anken. Bij het garn. bat. van Celebes, Menado en Timor, de kapt. A. Velu, de 1ste luit. J. L. Laceulle en de 2de luits. S. C. van Hattum, R. C. H. Bouman en W. E. Kempees. Bij het garn. bat. van de Z.- en O.-afd. van Borneo, de 1ste luits. J. H. K. Steinmetz en A. Visser en de 2de luit. W. J. Snijderhout. Bij het subsistentenk. te Kotta-Radja, de 1ste luit. J. C. de Vaal. Bij de garn.comp. te Benkoelen, de 2de luit. G. W. Doerleben.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 2de comp. (2de veldbatt.) te Banjoe Biroe, de kapt. J. F. Dormaar. Bij de 7de comp. (1ste comp. vesting-art.) te Samarang, de kapt. J. C. van Geel. Bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, de 1ste luit. P. J. Dibbetz. Bij de 18de comp. (1ste bergbatt.) te Batavia, de kapt. F. H. Vervat. Bij de 19de comp. te Palembang, de kapt. G. Feuilletau de Bruijn.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het linker half 4de esk. te Soerabaia, de ritm. D. van Toorenborg.

Bij het wapen der genie. Bij den staf van het wapen te Batavia, de 1ste luit. L. G. Krol van der Hoek. Bij het korps genietroepen te Willem I, de 2de luit. C. de Waal. Als eerstaanw. genie-offic. in de Z.- en O.-afd. van Borneo te Bandjermasin, de kapt. U. R. de Vries.

Ingetrokken.

Bij den geneeskundigen dienst. De overplaatsing bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh. van den offic. v. gez. 1ste kl. F. J. Cornelissen.

Bij het wapen der infanterie. De overplaatsing bij het 11de bat. van den maj. W. V. van Erp, zijnde hij overgeplaatst bij het 10de bat.; de

overplaatsing bij het 17de bat. van den kapt. G. J. A. Beunk; de overplaatsing bij het 3de depotbat. van den maj. A. H. van de Pol.

Vergund.

Na 1 Aug. naar Nederland te vertrekken, aan den bij het leger in N.-Indië gedetach. en sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit. der inf. G. Blaauw.

Gedetacheerd.

Bij de genie: tijdelijk bij den staf van het wapen te Batavia, de magazijnm. 1ste kl. (kapt.) C. den Hengst.

Gesteld.

Bij den milit. geneesk. dienst: ter beschikking van den chef over den geneesk. dienst te Batavia, de dirig. offic. v. gez. 2de kl. dr. H. Greve.

In activiteit hersteld.

Bij de milit. adm.: de kapt.-kwart. H. C. W. Kogenschot, zijnde bij geplaatst bij de intend. te Batavia. Bij het wapen der inf.: de maj. op nonact. N. van Marion.

Toegekend.

De titul. rang van maj. aan den gepens. kapt. der inf. J. P. Smith.

Opgedragen.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. 1ste luit. der art. C. H. A. R. Schuurman naar Nederland terug te keeren.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den maj. der inf. D. Ph. Bouman; aan den kapt. der inf. H. Krull; aan den kapt. der genie F. D. Kleesmeijer; aan den kapt. der inf. V. A. A. Becking; aan den offic. v. gez. 1ste kl. H. Breitenstein; aan den 1ste luit. der inf. S. W. H. Gebel; aan den offic. v. gez. 2de kl. J. Godefroy; aan den luit.-kol. der inf. J. Visser.

Eervol ontslagen.

De luit.-kol. der art. D. C. I. A. Ponse; de kapt. der inf. G. J. A. Beunk; de 1ste luit. der inf. J. C. P. Brack; de kapt. der inf. H. W. F. Tramburg; de dirig. offic. v. gez. 1ste kl. H. D. Roskes.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. D. R. Kruijt, den 5den December 1883 vermist, zijnde den 9den d. n. v. aan het zeestrand te Tenoh, nabij Koepang-Timor zijn lijk gevonden; de offic. v. gez. 1ste kl. bij den geneesk. dienst J. Adriani, den 16den Maart 1884, aan boord van het Engelsch stoomschip *Menelaus* op de reis naar Nederland; de 1ste luit. der inf. B. M. Leussen, te Soerabaja, den 4den Maart 1884; de 1ste luit.-kwart. bij de adm. A. Lommen, den 29sten Mei 1884, op de terugreis naar Nederland, aan boord van het schip *Burgemeester den Tez*.

c.) BIJ DE MARINE.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot inspecteur van den geneesk. dienst, de dirig. offic. v. gez. 1ste kl. J. D. Sachse; tot dirig. offic. v. gez. 1ste kl. die der 2de kl. H. C. Steenbergen; tot dirig. offic. v. gez. 2de kl., de offic.

v. gez. 1ste kl. C. J. van Stockum van Akendam: tot offic. v. gez. 2de kl., de heer C. J. P. Verhoeff en tot tijdelijk offic. v. gez. 2de kl., de heer E. F. W. Lehmann.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de luits. ter zee 2de kl. J. Beeckman en jhr. J. F. Coerzen de Coch. Op het wachtschip te Amsterdam, de luits. ter zee 2de kl. G. Fabius en jhr. H. L. Wichers. Op het opleidingschip *Anna Paulowna*, de luit. ter zee 2de kl. G. O. van Kuijk. Op het wachtschip te Willemsoord, de luit. ter zee 2de kl. S. Woldringh. Op het opleidingschip *Marnix*, de luit. ter zee 2de kl. L. A. van Aaperen van de Velde. Op het stoomschip *Ayck*, als eerste officier, de kapt.-luit. ter zee W. J. H. de Kanter: de luits. ter zee 2de kl. H. O. W. Planten en P. van den Broeke. Op het opleidingschip *Adm. van Wassenaer*, de adelborsten 1ste kl. J. P. Guépin en M. W. Houck. Op de stoomkanonneerboot *Das*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. H. v. d. Pauwert, ter vervanging van den luit. ter zee 1ste kl. G. A. v. d. Mieden, wiens plaatsing wordt ingetrokken. Op den rammonitor *Draak*, als commt., de kapt.-luit. ter zee C. ten Bosch: als eerste officier, de luit. ter zee 1ste kl. J. P. Wesseling; de luits. ter zee 2de kl. J. H. Calmeijer, H. E. Bunnik en W. F. de Booij. Op het ramschip *Buffel*, als commt., de kapt.-luit. ter zee J. Loots; als eerste officier, de luit. ter zee 1ste kl. H. L. C. Wolterboek Muller: de luits. ter zee 2de kl. A. C. v. d. Sande Lacoste en G. L. Goedhart: de adelborst 1ste kl. D. Birnie. Op den rammonitor *Haai*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. G. van Herwaarden: als eerste officier, de luit. ter zee 1ste kl. L. Dupper; de luits. ter zee 2de kl. W. Naudin ten Cate en F. E. baron Mulert; de adelborst 1ste kl. J. J. Rambonnet. Op den rammonitor *Panter*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. H. Schotborgh: als eerste officier, de luit. ter zee 2de kl. J. G. Snethlage; de luits. ter zee 2de kl. P. W. Sachse en G. S. H. Burgerhout. Op de stoomkanonneerboot *Njord*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. A. van Hengel: de luit. ter zee 2de kl. G. C. D. baron van Hardenbroek. Op de stoomkanonneerboot *Ulf*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. O. C. A. J. Moreau: de luit. ter zee 2de kl. E. E. Dullemond. Op de kanonneerboot *Das*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. G. A. van der Mieden: de adelborst 1ste kl. E. Coenen. Op de kanonneerboot *Vos*, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. L. C. Rovers; de adelborst 1ste kl. H. M. van Straaten. Op het riviervaartnig *Mosa*, de luit. ter zee 1ste kl. J. A. Snoek en de luit. ter zee 2de kl. P. D. Holtzapfel.

Bij de administratie. Op het wachtschip te Hellevoetsluis en gedetacheerd bij de ziekeninrichting aldaar, de offic. v. adm. 2de kl. W. A. le Rutte. Op het stoomschip *Ayck*, de offic. v. adm. 1ste kl. W. E. Muller. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. A. P. van de Ven. Op het fregat *Evertsen*, de offic. v. adm. 2de kl. C. V. Veldman. Op den rammonitor *Draak*, de offic. v. adm. 2de kl. J. Vasseur. Op het ramschip *Buffel*, de offic. v. adm. 2de kl. J. J. van Diemen. Op den rammonitor *Haai*, de offic. v. adm. 2de kl. F. H. M. Rant. Op den rammonitor *Panter*, de offic. v. adm. 2de kl. J. C. van Reijn.

Bij den geneeskundigen dienst. Op de gaffelschooner *Argus*, de offic. v. gez. 2de kl. L. P. van den Berg. Op de instructiebrik *Pollux*, de offic. v. gez. 2de kl. dr. J. E. L. Kraft. Op het opleidingschip *Anna Paulowna*, de offic. v. gez. 2de kl. E. J. P. Verhoeff. Bij het hosp. te Willemsoord, de benoemde offic. v. gez. 2de kl. E. F. W. Lehman. Op den rammonitor *Draak*, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. H. J. van Rhijn. Op het ramschip *Buffel*, de offic. v. gez. 1ste kl. G. Poolman. Op den rammonitor *Haai*, de offic. v. gez. 2de kl. M. M. Jung. Op den rammonitor *Panter*, de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijl.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee jhr. J. H. P. von Schmidt auf Altenstadt, komende uit O.-I.: de luits. ter zee 1ste kl. C. L. de

Jong en W. M. J. Visser; de luits, ter zee 2de kl. D. A. van Drooge, F. E. L. C. Koster, G. Witsen Elias en J. W. Cammijns, laatstgenoemde komende uit O.-I.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. N. W. Lasonder.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. M. Korver, komende uit O.-I.; de officn. v. gez. 2de kl. dr. J. E. L. Kraft en J. C. H. H. Mackay.

Bij de mariniers. De kapt. A. E. A. G. de Petit.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. De kapt.-luit. ter zee P. C. Gobée, op 24 Juni a. s. per stoomschip *Soerabaya*; de luit. ter zee 1ste kl. H. J. de Wal, op 5 Juli a. s. per stoomschip *Burgemeester den Tex*; de luit. ter zee 2de kl. F. C. V. Zwaanhals, op 25 Juni a. s. per stoomschip *Koningin Emma*.

Eervol ontslagen.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. A. Gersen, op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Ontslagen.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. J. D. van Strijen (door den krijgswaad gecasseerd).

Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee jhr. A. C. v. Haeften; de kapt.-luit. ter zee H. J. R. Sutherland; de luit. ter zee 1ste kl. D. Hordijk.

Bij den geneeskundigen dienst. De inspecteur H. L. Oudenhoven.

Handwritten signature and stamp

Die erste Gruppe...
Die zweite Gruppe...
Die dritte Gruppe...

Die erste Gruppe

Die erste Gruppe...
Die zweite Gruppe...
Die dritte Gruppe...

Die zweite Gruppe

Die zweite Gruppe...
Die dritte Gruppe...

Die dritte Gruppe

Die dritte Gruppe...
Die vierte Gruppe...

Die vierte Gruppe

Die vierte Gruppe...
Die fünfte Gruppe...

William
Spencer
's Great Bridge

Fig. 1. ($\frac{1}{2}$)

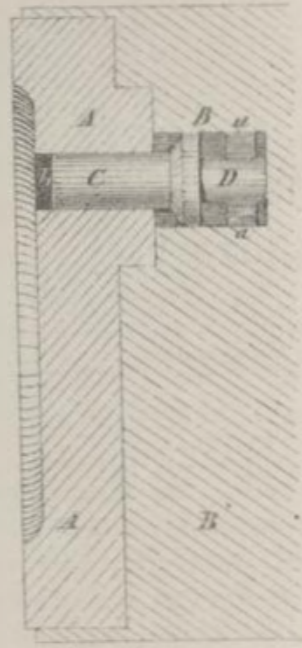

Fig. 2. ($\frac{1}{10}$)

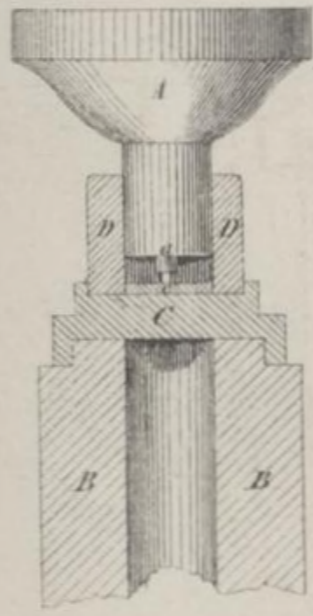

Fig. 3.

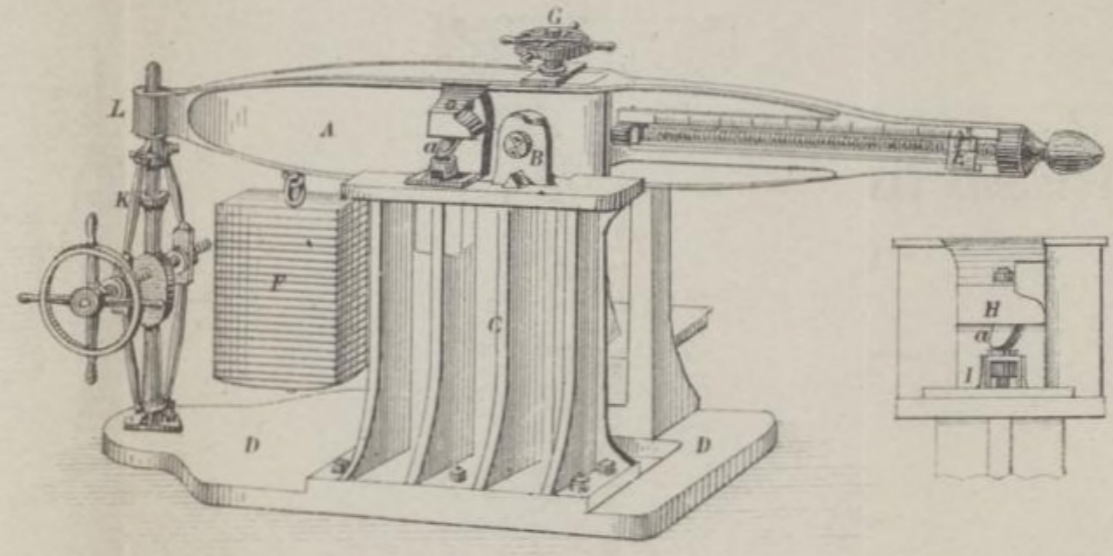

Fig. 4.

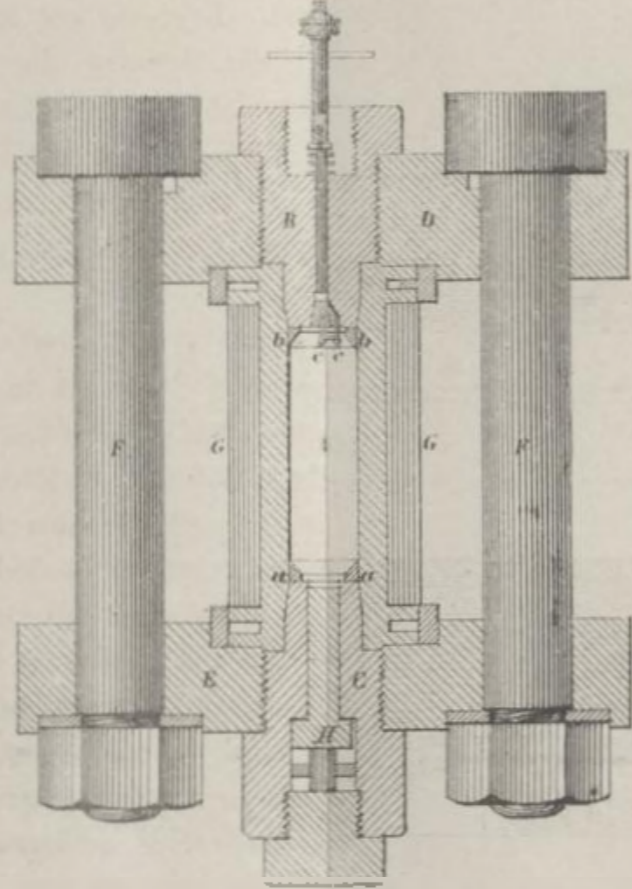
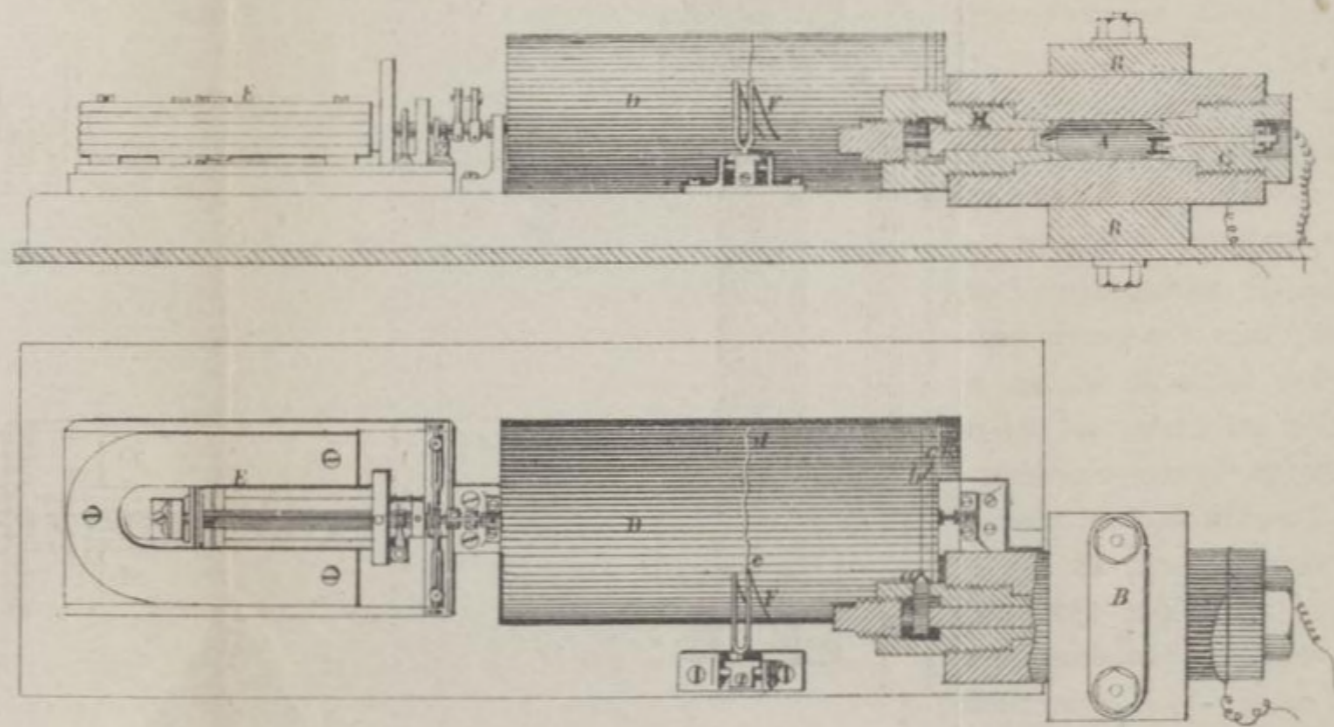
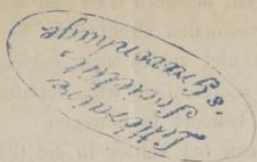

Fig. 5.

DE AANWIJZINGEN VAN DEN GASDRUKMETER VAN NOBLE.

(Met Plaat IX.)

Etude sur l'emploi des manomètres à écrasement pour la mesure des pressions développées par les substances explosives, par M. SARRAU, Ingénieur en chef des Poudres et Salpêtres, et M. VIELLE, Ingénieur des Poudres et Salpêtres, Paris, GAUTHIER-VILLARS, Imprimeur-Libraire, 1863. (Extrait du *Mémorial des Poudres et Salpêtres*.)

De practijk is de theorie somwijlen vooruit geweest. De hand wil doorgaans vlugger werken dan de geest. Begeerig om snel een einddoel te bereiken, is het wel eens gebeurd dat de weg der proefneming, trots de onzekere grondslagen, in weerwil dat het ondernomen werk onvoldoende werd afgebakend, een uitkomst opleverde, die de zuiver theoretische wetenschap verre was van te voorzien niet alleen, maar ook eerst later, zelfs veel later, met de voor een mathematisch en physisch betoog gevorderde gestrengheid vermocht te verklaren.

Doch meestentijds, in den regel kan gezegd worden, is het voorgekomen dat teleurstelling, tijdverlies, geldverspilling, als het ware, de straf was, hetzij voor de miskennis of ongenoegzame waardeering van bestaande wetten, hetzij voor het gemis aan doorzicht om de waargenomen verschijnselen of gezochte feiten te binden aan hetgeen, in den loop der eeuwen, door opvolgende geslachten uit de natuur geheel of gedeeltelijk werd ontraadseld.

De ontwikkelingsgeschiedenis der techniek is rijk aan voorbeelden om deze stellingen toe te lichten, maar vooral rijk, wellicht nergens rijker dan voor het wordingstijdperk der tegenwoordige vuurwapenen. Gezweept door de onrust van hachelijke tijden en starend op de onweerswolken in het staatkundig verschieft, ontstond het tot een koorts aangroeiend verlangen om met het oude, door ondervinding beproefde oorlogsmaterieel ten spoedigste te breken en in het dadelijk bezit te geraken van de, als in een droom geziene strijdmiddelen der toekomst.

In die koorts ontaarde te loven voortvarendheid in laakbaren haast, kalm overleg in ondoordacht besluit; en, belegerd door een schare van uitvinders, dikwijls eenzijdig ontwikkeld, veelmalen slechts ten halve bekend met de eischen van den oorlog, daarbij niet zelden naar geldelijke voordeelen strevende, is meer dan eens de voorzichtige weg verlaten, waarop degelijk wetenschappelijk onderzoek zich behoort te bewegen.

Aan bekwame voorlichting heeft het echter in die tijden niet ontbroken, en menig keer klonken stemmen, die voor afdwalingen waarschuwd. Onder de mannen, die op den hervormingestroom van die dagen hebben meegevoerd en de vlag der wetenschap nooit ontrouw zijn geweest, mag in het bijzonder de Pruisische Luitenant-Generaal VON NEUMANN genoemd worden (geb. 1805, gest. 1881). Zijn meer dan gewone mathematische begaafdheden en zijn werkring in de Pruisische Commissie van proefneming gedurende 38 achtereenvolgende jaren, maakten hem tot een artillerist als er niet velen worden aangetroffen; en toen, op grond van de diensten zijn vaderland bevozen, hij, de ontwerper van het getrokken geschut, dat in den Sleeswijk-Holstein'schen krijg de oorlogsproof deugdelijk doorstond, in den adelstand werd verheven, kon hem, den reeds door uitgebreide artilleristische kennis geadolden man niets eigenaardiger worden gegeven dan hem werd geschonken, nl. het recht in zijn wapenschild een getrokken 6 Φ -er met puntgranaat te voeren.

De meeste zijner artilleristische verhandelingen zijn in het *Archiv für Artillerie- und Ingenieur-Offiziere* opgenomen, het tijdschrift, waarvan hij 30 jaren achtereen de redactie voerde. Al die opstellen getuigen voor zijn streng wetenschappelijk streven bij de practische toepassingen, en van groote voorzichtigheid in het aannemen van hetgeen zich als nieuw en onvoldoende beproefd ingang trachtte te verschaffen. Zoo bleef hij langen tijd de electroballistische toestellen voor de snelheidsmeting der projectielen met een zeker wantrouwen bejegenen, en de voorkeur schenken aan den nimmer falenden, op zuiver wiskundige gronden steunenden ballistischen slinger, waarmede hij — en hij was de eerste die het deed — de snelheid der voortgaande beweging van het projectiel in de ziel mat, om de geschutsconstructie op zekere grondslagen te vestigen. Hij waarschuwde voor de begripsverwarring van hoeveelheid van beweging en levende kracht, bij de beoordeeling van de uitwerking van het projectiel op weerstandbiedende middenstoffen. Hij deed uitkomen, dat de vooruitgang van de artillerie hoofdzakelijk, bijna uitsluitend, te danken was aan de vorderingen in metaal- en buskruitfabricage, en gaf te verstaan, dat de voortreffelijkheid van het staal, in verband met het langzamer verbrandende buskruit, de mislagen bedekten, die in geschutsconstructie soms werden begaan, maar de „van eeuwigheid tot eeuwigheid“ geldende wetten of waarheden daarom niet verkrachten kunnen.

Niets echter gaf den Generaal VON NEUMANN meer aanstoot dan de metingen van de gasspanningen met de toestellen van RODMAN en NOBLE, den

kerf- en plet-drukmeter, waarvan de laatste, met behoud van den Engelschen doopnaam *crusher gauge*, thans bij alle commissiën van proefneming is ingevoerd.

Niet lang vóór zijn dood nog, waarschuwt hij tegen het toenemend gebruik van dien spanningmeter. Daar het bewijs tot op dit oogenblik niet geleverd is en ook niet geleverd kan worden, zeide de Generaal von NEUMANN toen (zie *Archiv* 1879, bladz. 100), dat deze soort van werktuigen — zonder nog te letten op hun onzekere aanwijzingen, door de trillingen bij het schot, en met voorbijgang van de veranderlijkheid in de hoedanigheid van de daarbij aangewende, koperen proefcylinders — de maximale spanning der buskruitgasen kunnen doen kennen, mist men ook het recht ze aan te bevelen.

Op de door sommigen aangevoerde verdediging, dat de plet-drukmeters zeer gemakkelijk in het gebruik zijn, en zoo niet over de juiste spanningen, dan toch over haar benaderend bedrag kunnen helpen oordeelen, antwoordt hij dat het »gemakkelijk en slecht" hier evenzeer van toepassing is als het »goedkoop en slecht" voor sommige voorwerpen, door handel en nijverheid geleverd.

Wat echter zou het antwoord zijn geweest van den Generaal von NEUMANN, wanneer hij kennis had kunnen nemen van de, in het afgelopen jaar, in het *Mémorial des Poudres et Salpêtres* verschenen, keurige verhandeling van SARRAU en VIEILLE? Daarin toch wordt betoogd, dat de door hem geweerde spanningmeters in sommige gevallen vertrouwbare aanwijzingen kunnen doen, o. a. wanneer zij aangewend worden voor de waarneming van den gasdruk in de buskruitkamer, en de lading bestaat uit het tegenwoordig in gebruik zijnde oorlogsbuskruit. Dit bewijs wordt eigenlijk alleen gegeven voor den spanningmeter van NOBLE, maar de grondslagen waarop het berust gelden evenzeer voor dien van RODMAN, en het is niet gewaagd te onderstellen, dat ook de laatstbedoelde toestel, de kerf-drukmeter, met hetzelfde voorbehoud als voor den plet-drukmeter is gemaakt, goede uitkomsten kan opleveren.

Hierdoor is een onzekerheid opgeheven, die den artillerist altijd eenige onrust bleef geven bij de keuring van buskruit of bij de beoordeeling van de weerstandsgrens van het geschut, en tevens de sleutel gevonden, waarom de aanwijzingen van de spanningmeters tot valsche uitkomsten voeren, wanneer deze werktuigen dienstbaar worden gemaakt voor de bepaling van den gasdruk in gedeelten der ziel, vóór de buskruitkamer gelegen. De verhandeling van SARRAU en VIEILLE verspreidt bovendien het juiste licht aangaande de werking op den spanningmeter, wanneer deze wordt toegepast bij ontplofingsmiddelen, die sneller verbranden dan het oorlogsbuskruit.

Dit onderwerp wenschen wij in de volgende bladzijden te bespreken. Daarbij zal veel ontleend worden aan den arbeid van SARRAU en VIEILLE, doch hoeveel ook, toch nog te weinig om den lezer den juisten indruk te geven van de groote verdiensten van het wetenschappelijk onderzoek dier geleerden. Een

volkomen begrip van den omvang en de diepte van dit onderzoek kan alleen naar waarde worden geschat door een kennismaking met het oorspronkelijke werk, waarvan wij den titel aan het hoofd van dit opstel plaatsten.

Weerstandscales in Nederland.

De wijze, waarop de plet-drukmeter werkt, is genoegzaam bekend. De vorm van deze soort van toestellen moge niet altijd gelijk zijn, het beginsel waarop zij berusten is hetzelfde. Fig. 1. Pl. IX, leert de spanningmeter kennen, zooals hij bij ons stalen kanon van 8 cM. A. is aangebracht. In het sluitstuk BB is een cilindervormige uitholling gemaakt, waarin de proefcylinder D, omgeven door een spiraalveer aa wordt gesteld. In stede van deze veer zou ook, zooals elders geschiedt, een caoutchouc ring kunnen dienen. De stamper C, waarvan het grootste gedeelte van den steel in een kanaal ligt, dat in de afsluitplaat AA voorkomt, reikt met zijn kop in de uitholling. Bij *b* wordt dikwijls, om het dringen van gas tusschen het rond oppervlak van den steel en den kanaalwand te beletten, gebruik gemaakt van een afsluiter, die aldus de beweging volgt van den steel, bij het volbrengen der samendrukking des proefcylinders, en beschouwd zou kunnen worden met den stamper een geheel te vormen. Bij onze Commissie van proefneming wordt de afsluiter niet aangewend, sedert de ondervinding leerde, dat een vulling met hard vet van de ruimte bij *b* voldoende is, om algeheele afsluiting te verkrijgen.

Om uit de, bij het schot waargenomen indrukking van den proefcylinder tot de kennis van de spanning te geraken, die haar heeft voortgebracht, neemt men aan, dat deze gelijk is aan den statischen druk, die evenwicht maakt met den ingedruken cylinder; wel te verstaan, ingedrukt met hetzelfde bedrag als bij het schot werd verkregen. Die statische druk wordt bepaald door een gewicht, dat men zeer langzaam op een nieuwen proefcylinder laat zakken, totdat deze een blijvende indrukking heeft verkregen, en dus zonder verdere vormverandering dat gewicht kan dragen.

Daar echter bij het schieten, de spanning achter het projectiel snel van nul tot een zeker maximum aangroeit en daarna, totdat het projectiel de monding heeft verlaten, langzaam weer afneemt, wordt het bovenbedoelde gewicht gelijk beschouwd aan de maximale spanning. Hierbij wordt dus niet gelet op den tijd, aan de pletting van den proefcylinder door de buskruitgassen besteed, noch op de veranderlijkheid der spanning gedurende dien tijd, maar eenvoudig besloten, dat het bedrag der bij het schot verkregen indrukking zich niet zou hebben gewijzigd, wanneer de proefcylinder ware blootgesteld geweest aan een statischen druk van gelijke grootte, als de bij dat schot voortgebrachte maximale spanning.

Men gevoelt dat deze onderstelling gewaagd is. Wij zullen later nagaan in hoever, en onder welke omstandigheden zij kan worden toegelaten, doch

vooraf bepalen wij uitsluitend de aandacht op de samenstelling van de weerstandsschaal, dat wil zeggen van een tabel, waaruit de statische druk wordt gelezen, noodig om een indrukking van bepaalde grootte voort te brengen.

Al dadelijk dringt zich daarbij de eisch naar voren, dat de hoedanigheid en de afmetingen van de, bij de waarnemingen te bezigen proefcilinders dezelfde moeten zijn. Deze worden van zeer zuiver rood koper gemaakt. Om hun een gelijken graad van hardheid te schenken, worden zij bij ons — zoowel de cilinders, die bij de zeemacht als bij de landmacht moeten dienen — met bijzondere voorzorgen gegloeid en daarna in de lucht afgekoeld. In Frankrijk worden de cilinders, na op maat gebracht te zijn, met houtskool gegloeid, en roodgloeiend in water gedompeld. Het op maat afwerken geschiedt met groote nauwkeurigheid op een lengte van 13 en een middellijn van 8 mM. Deze afmetingen vindt men voor de cilinders bij alle artillerieën terug; somwijlen echter worden er aangewend, die een lengte van 15 en een middellijn van 10 mM. hebben, wanneer groote gasspanningen moeten worden gemeten. Ook bij onze marine worden voor sommige zware kalibers deze grootere cilinders gebruikt.

De vervormingen der proefcilinders ten gevolge van de indrukking zijn hoogst regelmatig, en, niettegenstaande de cilinders hierbij den tonvorm aannemen, blijft de ronding steeds hetzelfde glad oppervlak vertoonen, ook dan wanneer de uitzetting in dikte soms zoodanig is, dat de grond- en bovenvlakken tweemaal, zelfs driemaal grooter zijn geworden dan zij oorspronkelijk waren.

Als een bewijs voor de regelmatigheid van de lengteverminderingen der cilinders voor denzelfden statischen druk, kan gewezen worden op de verschillende weerstandsschalen, waarvan de Commissie van proefneming zich in opvolgende jaren heeft bediend. Indien wij ons niet vergissen, worden de cilinders bij duizendtallen afgeleverd en voor elk duizendtal een afzonderlijke weerstandsschaal gemaakt. Sedert 1875 is thans het 8ste duizendtal in gebruik genomen, en wanneer men de, bij elk duizendtal behoorende weerstandsschalen onderling vergelijkt, dan worden daarbij slechts zelden verschillen van beteekenis waargenomen.

Voor het samenstellen dezer schalen bedient men zich ten onzent van de waterpers der Pyrotechnische werkplaatsen te Delft, en de wijze waarop dit geschiedt, vindt men beschreven in het onder dagteekening van 30 April 1876 ingediend *Verlag omtrent de beproeving van grofkorrelig buskruit voor stalen veldgeschut*. (Zie: *Verlagen, Rapporten en Memorien*, Deel VIII 1877). Alleen wordt tegenwoordig de, bij de hydraulische pers uitgeoefende druk niet op den manometer afgelezen, maar rechtstreeks gemeten met gewichten. Daartoe wordt de tafel van den dompelaar of perspompsuiger losgemaakt, en het zakken daarvan, bij het dalen van dien zuiger, op zekere hoogte belet door steunijzers, die, aan de 4 staanders van de pers bevestigd, de rustpunten voor de tafel vormen. De tafel wordt daarop met gewichten, tot een gewild bedrag belast.

Op den kop van den pompelaar BB (Fig. 2) is een voetstuk C gesteld, dat een hollen cylinder DD draagt, waarin de steel van den stamper A nauwkeurig sluit. Onder den stalen tap *a* des steels, wordt de proefcylinder geplaatst, nadat de door den bovenkant van het voetstuk gevormde bodem der uitholling in DD met een stalen plaat is belegd.

Wordt nu de pompelaar opwaarts bewogen, dan komt er een oogenblik, dat de kop des stampers met de, met gewichten bezwaarde tafel in aanraking komt. Bij voortzetting van de opwaartsche beweging zal de proefcylinder worden ingedrukt totdat zijn weerstand, die, ten gevolge van de samenpersing toeneemt, evenwicht maakt met de belasting des cylinders en de tafel dus opgelicht zal worden, bij een verdere rijzing des pompelaars.

De lengtevermindering van den proefcylinder wordt gemeten en opgeteekend als te behooren bij een druk, aangewezen door de belasting, waaronder natuurlijk ook het gewicht van de tafel en den stamper begrepen moet worden.

Door nu de belasting telkens te wijzigen en de gemiddelde indrukking van eenige, b. v. een drietal proefcylinders waar te nemen, kan een tafel worden samengesteld, waarin de getallen, die de opvolgende belastingen of de lengteverminderingen van den cylinder, met gelijke, genoegzaam kleine verschillen opklimmen, om terstond de bij elkaar behoorende waarden daaruit te kunnen aflezen, of door een eenvoudige interpolatie te kunnen afleiden. Zulk een tafel noemen we een weerstandsschaal.

Aangaande de snelheid, waarmede de indrukking wordt volbracht, ontleenen we aan een door den Kolonel MEURSINGE, Inspecteur der buskruitfabricage, aan den Minister van Oorlog ingediend verslag (dd. 27 Maart 1880, N°. 83), dat, wanneer met de kleine pomp van de waterpers wordt gewerkt, 100 op- en neergaande slagen in 174 seconden worden gemaakt, en de pompelaar in dien tijd 28 mM. is gerezen. Daar de rijzing echter alleen geschiedt door de neergaande slagen, bedraagt de tijd om 28 mM. te klimmen, de helft van 174 of 87 seconden, weshalve de snelheid der indrukking gesteld moet worden op: $28 : 87 = 0,322$ mM. per seconde.

Bij de samenstelling van de weerstandsschaal wordt uitsluitend de kleine pomp gebruikt. Bij aanwending van de groote pomp is de snelheid, waarmede de pompelaar zich opwaarts beweegt, 9,4 mM.; hetgeen volgt uit de waarneming, dat 100 op- en neergaande slagen, in 60 seconden, een rijzing van 282,2 mM. voortbrengen.

De Kolonel MEURSINGE stelde door een proef in het licht, dat het lang niet onverschillig is of de kleine, dan wel de groote pomp wordt gebezigd. Hij vond in het eerste geval, dat bij een belasting van 3000 KG. de indrukking van den proefcylinder bedroeg 5,15, en in het tweede geval 4,85 mM., en merkt op, dat de arbeid bij den stoot op den cylinder — wetende dat de stamper 34 KG. weegt — bij het werken van de kleine pomp, gebracht moet worden op: $34(0,322)^2 : 2g = 0,18$ KG.mM., en bij het werken met de groote pomp op: $34(9,4)^2 : 2g = 153,4$ KG.mM. Mag de arbeid van 0,18

KG. mM. klein genoeg geacht worden, om de werking van de pers op den proefcylinder aan een statischen druk gelijk te stellen, dit schijnt minder gerechtvaardigd te zijn, wanneer de arbeid bij den stoot tot 153,4 KG. mM. is gestegen. Het verschil in indrukking, onder beide omstandigheden verkregen, is $5,15 - 4,85 = 0,30$ mM., en wijst, wanneer men de met de kleine pomp samengestelde weerstandsschaal raadpleegt, op een verschil in druk van ongeveer 200 KG.; welk bedrag, vergeleken bij den druk van 3000 KG., behoorende bij de lengtevermindering van 5,15 mM., wel is waar niet buitengewoon groot, maar toch aanzienlijk genoeg is, om de uitkomsten, afgeleid bij een persing met de groote pomp, niet te verkiezen voor den grondslag eener op statischen druk berustende weerstandsschaal.

Wanneer de weerstandsschaal graphisch wordt voorgesteld, dan kan gezien worden, dat, tusschen 1000 en 3500 KG., de graphische kromme een buigpunt heeft, en de raaklijn in dat punt, binnen de evengemelde belastingsgrenzen, aangemerkt kan worden als nagenoeg met de kromme samen te vallen. Dat de kromme tusschen die grenzen weinig van de rechte lijn afwijkt, kan door het volgende worden duidelijk gemaakt.

Dit Bijlage II van het vroeger genoemde *Verslag omtrent de beproeving van grofkorrelig buskruij voor stalen veldgeschut* zijn de getallen getrokken, die in de twee eerste kolommen van onderstaande tabel voorkomen.

Druk. KG.	Gemeten indrukking. mM.	Berekende indrukking. mM.	Verschillen. mM.
1000	0,90	0,85	- 0,05
1500	1,74	1,80	+ 0,06
2000	2,71	2,77	+ 0,06
2500	3,81	3,73	- 0,08
3000	4,77	4,69	- 0,08
3500	5,57	5,85	+ 0,08

Laat ondersteld worden, dat:

$$P = k_0 + k \varepsilon$$

de vergelijking is van de rechte lijn, die met de graphische kromme samenvalt. In die vergelijking stelt P den druk en ε de indrukking voor, terwijl k_0 en k standvastige coëfficiënten zijn, waarvoor met de waarnemingen, door de twee eerste kolommen vermeld, en door toepassing van de leerwijze der kleinste vierkanten wordt gevonden: $k_0 = 557$ en $k = 521$.

Met de vergelijking:

$$P = 557 + 521 \varepsilon \dots \dots \dots (1)$$

is de derde kolom ingevuld, die met de kolom der gemeten indrukkingen

genoegzaam nauwkeurig overeenkomt om, voor het gebruik, dat wij daarvan wenschen te maken, aan te nemen, dat tusschen 1000 en 3500 KG. de kromme der indrukkingen door bovengenoemde rechte lijn kan worden vervangen. De volgende tabel, waarbij de belastingen en waargenomen indrukkingen uit hetzelfde *Verslag* zijn getrokken, en waarin tevens de met de vergelijking (1) berekende uitkomsten zijn vermeld, geven een nog ruimer overzicht van de overeenkomst tusschen waarneming en berekening.

Druk. KG.	Gemetes indrukking. mM.	Berekende indrukking. mM.	Verschillen. mM.	Druk. KG.	Gemetes indrukking. mM.	Berekende indrukking. mM.	Verschillen. mM.
1000	0,90	0,85	-0,05	2400	3,61	3,53	-0,08
1200	1,26	1,24	-0,02	2500	3,81	3,73	-0,08
1400	1,66	1,62	+0,06	2600	4,02	3,92	-0,10
1500	1,74	1,81	+0,07	2800	4,30	4,31	-0,01
1600	1,92	2,00	+0,08	3000	4,33	4,69	-0,36
1800	2,34	2,39	+0,05	3200	5,12	5,07	-0,05
2000	2,71	2,73	+0,02	3400	5,42	5,46	+0,04
2200	3,24	3,18	-0,06	3500	5,57	5,65	+0,08

Wanneer men de waarnemingen, die gedaan zijn op verschillende tijden met telkens andere leveringen van cylinders, tot uitgangspunt neemt van beschouwingen als hierboven werden geleverd, dan zal wel eens gevonden worden dat de grenzen van 1000 en 3500 KG. moeten worden vernaauwd, om de kromme der indrukkingen voor de, tusschen de grenswaarden gelegen belastingen als een rechte lijn te kunnen aanmerken. De gasspanningen echter, die men bij vuurmonden doorgaans heeft te meten, of liever, de spanningen wier kennis het meest belangrijk is, zullen steeds tusschen die vernaauwde grenzen blijven vallen.

Door vergelijking (1) als voor alle gevallen toepasselijk te beschouwen, zou daaruit voortvloeien, dat de belasting, waarbij de proefcylinder geen indrukking ontvangt, dus $\epsilon = 0$ is, zou bedragen $P = 557$ KG., terwijl door SARRAU en VIEILLE voor proefcylinders, die in afroetingen volkomen, en in weerstand vrij nauwkeurig met de in Nederland gebruikelijke overeenkomen, daarvoor ongeveer 300 KG. werd gevonden.

Voor de samenstelling van de weerstandsschaal wordt, voor elke opvolgende belasting, de gemiddelde indrukking bepaald uit drie of meer geheel nieuwe proefcylinders of uit enkele reeds bij een kleinere belasting ingedrukte, of wel uit deels nieuwe, deels gebruikte cylinders. De ondervinding heeft geleerd, dat de totale lengteverminderingen van de *voorgedrukte* cylinders — wij bedoelen die, onder een zeker standvastig gewicht samengeperst — gelijk gesteld kunnen worden aan de lengteverminderingen van geheel nieuwe proef-

cylinders. Men vindt daarom wel eens weerstandsschalen, ingericht voor cylinders, die met een zeker bedrag, b.v. 1000 KG., zijn voorgedrukt, omdat het voordrukken het voordeel geeft, de minder deugdelijke cylinders, die soms in den voorraad mochten voorkomen, te kunnen verwijderen.

Nog verdient opmerking, dat een cylinder, die onder een zekeren druk is samengeperst, en andermaal aan dienzelfden druk wordt blootgesteld, nog een kleine lengtevermindering zal ondergaan. Dit blijkt uit het volgende voorbeeld, getrokken uit het verslag van den Kolonel MEURSINGE.

Druk. KG.	Lengte van den proefcylinder in mM.										
	Vóór de persing.	Na de persing.									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2000	18,00	10,10	10,00	9,90	9,80	9,70	9,70	0,60	9,60	9,55	9,50
Opvolgende vermindering.		2,90	0,10	0,10	0,10	0,10	0,—	0,10	0,—	0,05	0,05
Totale vermindering.....		2,90	3,00	3,10	3,20	3,30	3,30	3,40	3,40	3,45	3,50

Zoo er aan gedacht wordt, deze toenemende lengtevermindering toe te schrijven aan de omstandigheid, dat de proefcylinders eenigermate veerkrachtig zijn en bij herhaalde persingen die veerkracht gaandeweg verliezen, wordt gewezen op de mede door Kolonel MEURSINGE gedane waarneming, waarbij de koperen cylinder door een even langen, hollen cylinder van lood was omgeven, en de voortgebrachte lengtevermindering van beide, bij samenpersing door een valgewicht, gelijk zou kunnen worden ondersteld. Genoemde Kolonel geeft echter te verstaan, dat deze proef, door de vrij sterke misvorming van den looden cylinder, geen volkomen stellige uitspraak wettigt.

In de weerstandsschalen wordt doorgaans, in plaats van den druk P in KG., de spanning S in atmosferen ingeschreven. Laat a het oppervlak in cm². zijn van den steel des stampers, die bij de waarneming van de spanning in den vuurmond wordt gebezigd, dan heeft men, wetende dat 1 atmosfeer gelijk is aan 1,033 KG.:

$$S = \frac{P}{1,033 a}$$

De middellijn van den steel des stampers van den in Nederland gebruikelijken plet-drukmeter is 4,09 cm., dus $a = 0,9931$ cm². Het gewicht van dien stamper bedraagt 22,8 G.

Weerstandsschalen in Frankrijk.

In Frankrijk bedient men zich van de balans van JESSEL voor het drukken der weerstandsschalen. Zij kan als een soort van unster worden beschouwd,

waarvan de holle hefboom A, in tappen B draait en bij L gesteund wordt door een in de hoekpunten geleed parallellogram K. Het andere einde des hefbooms is met een arm verlengd, die in een knop eindigt. Wanneer aan het bij het parallellogram K voorkomend rad wordt gewerkt, zal het vooreinde van den hefboom de op- of neerwaartsche beweging van het nabij L gelegen hoekpunt des parallellograms volgen.

Met behulp van een raderwerk, dat door het rad G in beweging wordt gebracht, kan aan een gedeeltelijk binnen den hefboom gelegen en gedeeltelijk hierbuiten uitstekende stang (in de Figuur is alleen het buitenwaarts uitstekend gedeelte zichtbaar), een wenteling om haar as worden meegedeeld. Elk dezer deelen is van een schroefdraad, het een van een rechtschen, het ander van een linkschen voorzien, zoodat de moeren, die op elk dier deelen zijn aangebracht, en waarvan de een het aangrijpingspunt van den last P vormt, het andere den wijzer E draagt, elkander zullen naderen of zich van elkaar zullen verwijderen, naarmate van den zin der wenteling van de stang. Uit den stand van den wijzer ten opzichte van de verdeeling, die op den verlengden arm des hefbooms boven de stang voorkomt, kan de druk gekend worden, dien de nok H (zie de afzonderlijke voorstelling hiervan) met zijn neus a uitoefent op den, in het huis I, onder een stamper geplaatsten proefcylinder, wanneer men het vooreinde L des hefbooms laat zakken. Het behoeft wel niet gezegd, dat de nok met den hefboom een onwrikbaar geheel vormt, terwijl de Figuur voldoende duidelijk aanwijst, dat het huis I op het bovenvlak van het zware voetstuk G met zool DD rust. Evenzoo doet de Figuur zien, dat het tappenstuk bij B op het voetstuk een onwrikbaren stand heeft.

Bij het drukken van de weerstandsschaal nu, wordt bij de Fransche marine als volgt gehandeld: Nadat de proefcylinder onder den stamper is geplaatst en het gewicht P, dat door looden, op elkaar liggende, losse platen wordt gevormd, en dus gemakkelijk kan vergroot of verkleind worden, op den gewenschten afstand van de tappen is gebracht, laat men het vooreinde van den hefboom langzaam zakken, totdat de neus a van de nok den stamper raakt. Daarna werkt men zoo snel als eenigszins mogelijk is aan het rad van het parallellogram bij K. Het laat zich begrijpen, dat gedurende den tijd waarin de samenpersing wordt volbracht, het vooreinde L des hefbooms niet altijd door het parallellogram gesteund zal blijven, en de snelheid van samendrukking dus niet over den ganschen duur der beweging wordt geleid of in de hand gehouden.

Men kan dus hier aannemen, dat er eenige afwijking zal moeten plaats hebben in de uitkomsten, wanneer men de samenpersing verricht door het vooreinde van den hefboom zeer langzaam te doen dalen, en de werking nader tot die van een statischen druk te brengen.

Door SARRAU en VIEILLE is die afwijking proefondervindelijk aangetoond langs twee verschillende wegen. De eene weg is, door de indrukking van

den cylinder zeer langzaam in te leiden en te rekenen van het oogenblik, dat nog 1 a 2 mM. moeten worden doorlopen om de geheele samenpersing ten einde te brengen, haar verder opvolgend met kleine bedragen van 0,05 mM. bij voorbeeld, te doen plaats hebben. Op het oogenblik, dat de hefboom ophoudt den steun van het parallellogram te volgen, is de samenpersing volbracht en kent men tot op 0,05 mM. nauwkeurig de indrukking, behoorende bij den statischen druk dien den cylinder, zonder verdere vervormingen aan te nemen, weerstaat.

De tweede weg bestaat in het blootstellen van den proefcylinder aan de werking van een druk, die langzaam van nul tot het bedrag aangroeit, waarvoor men de lengtevermindering wenschte te kennen. Daartoe wordt het beweegbare gewicht in den stand gesteld waarbij de balans in onverschillig evenwicht is, en de neus van den nok in aanraking gebracht met den stamper, waaronder de cylinder is geplaatst. Daarop wordt aan het rad G gewerkt, met behulp van een 3 M. langen boom, die daaraan met het eene eind wordt bevestigd, terwijl aan het andere einde wordt geduwd door een, in regelmatigen gang rondom de balans loopenden man. Dientengevolge schuift het gewicht uit, en neemt de druk op den cylinder gaandeweg toe; ongeveer met een bedrag van 500 KG. in de minuut. De beweging wordt gestaakt, wanneer de druk het bepaalde bedrag heeft bereikt.

De uitkomsten op de hiervoren beschreven, drie verschillende manieren verkregen, vindt men in onderstaande tabel bijeengebracht. In de laatste kolom zijn de in Nederland verkregen indrukkingen (bladz. 549) herhaald, ten einde een vergelijking daarvan met de in Frankrijk afgeleide woorden gemakkelijk te maken.

Druk. KG.	Indrukking (mM.) volgens			
	de manier, bij de Fransche zee-artillerie in gebruik.	den doot SARRAU en VIEILLE aangewezen		de manier, in Nederland in gebruik.
		1sten weg.	2den weg.	
1000	1,21	0,90	0,60	0,90
1500	2,00	1,74	1,73	1,74
2000	2,92	2,87	2,70	2,71
2500	4,05	3,73	3,70	3,81
3000	5,29	4,62	4,63	4,77
3500	6,43	5,49	5,32	5,57

Men ziet hieruit, dat de beide door SARRAU en VIEILLE gevolgde wegen indrukkingen opleveren, die onderling zeer weinig verschillen, doch kleiner zijn dan die, verkregen op de, bij de Fransche zee-artillerie gebruikelijke wijze. Dat de volgens deze laatste methode afgeleide indrukkingen grooter

uitvallen, moet daaraan worden toegeschreven, dat daarbij niet, zooals bij de andere methoden wel geschiedde, gezocht is om de werking van de belasting op den proefcylinder, zooveel als mogelijk te doen naderen tot die van een statischen druk.

Vergelijkt men de drie laatste kolommen onderling, dan zal worden ontwaard, dat de overeenstemming van de door SARRAU en VIEILLE afgeleide indrukkingen met die in Nederland verkregen, haast grooter is dan verwacht zou kunnen worden, indien men let op den onderling afwijkenden gang der waarnemingen, alsmede op het verschil in herkomst en in bewerking der proefcylinders.

Vervangt men de graphische kromme der indrukkingen, evenals vroeger geschiedde, tusschen de belastingsgrenzen van 1000 tot 3500 KG., door de rechte lijn $P = k_0 + k \epsilon$, dan geraakt men, met inachtneming van hetgeen hiervoren bij de bespreking der Nederlandsche weerstandsschalen is aangevoerd, voor de getallen der derde kolom, tot de waarden: $k_0 = 541$ en $k = 535$; aldus tot de vergelijking:

$$P = 541 + 535 \epsilon \quad \dots \quad (2)$$

en voor die der vierde kolom tot $k_0 = 551$ en $k = 531$, dus tot:

$$P = 551 + 531 \epsilon \quad \dots \quad (3)$$

Deze vergelijkingen verschillen onderling zeer weinig, zooals uit de volgende opgAAF gezien wordt.

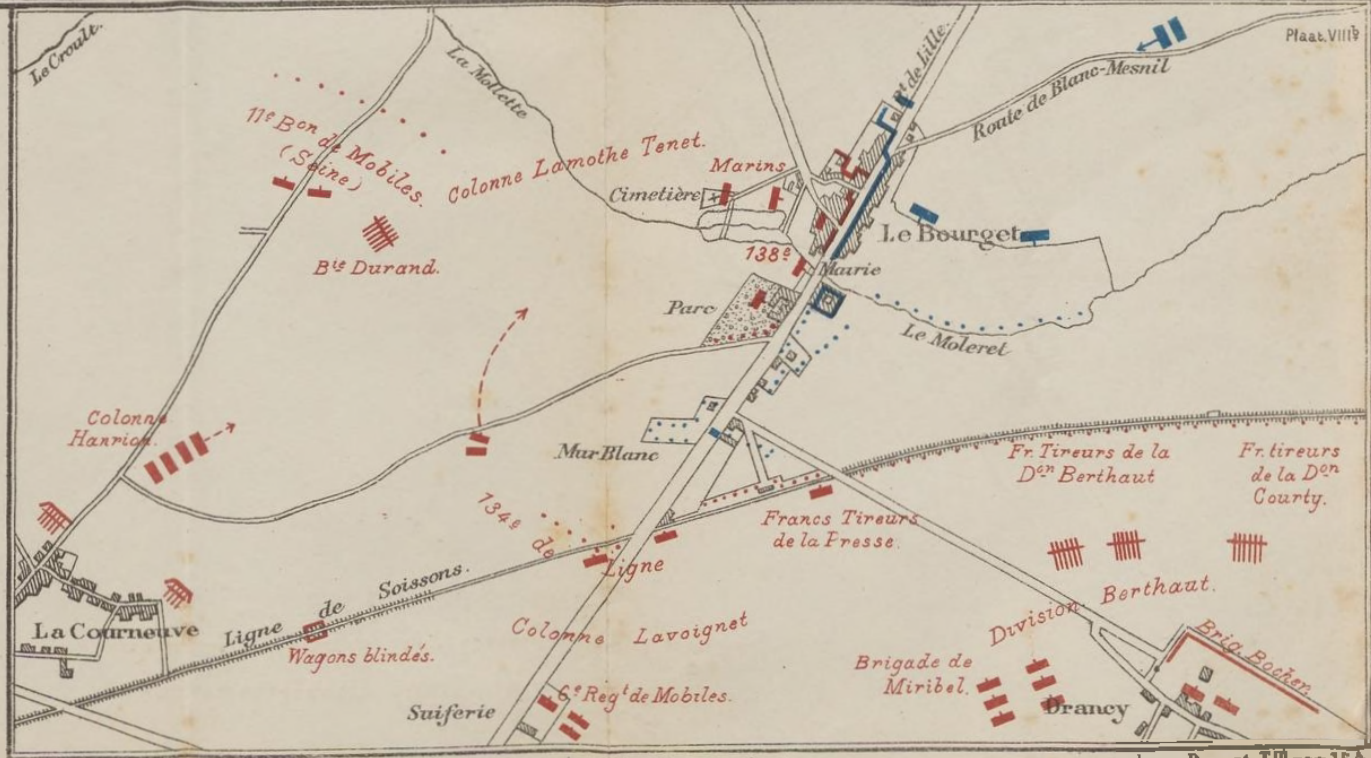
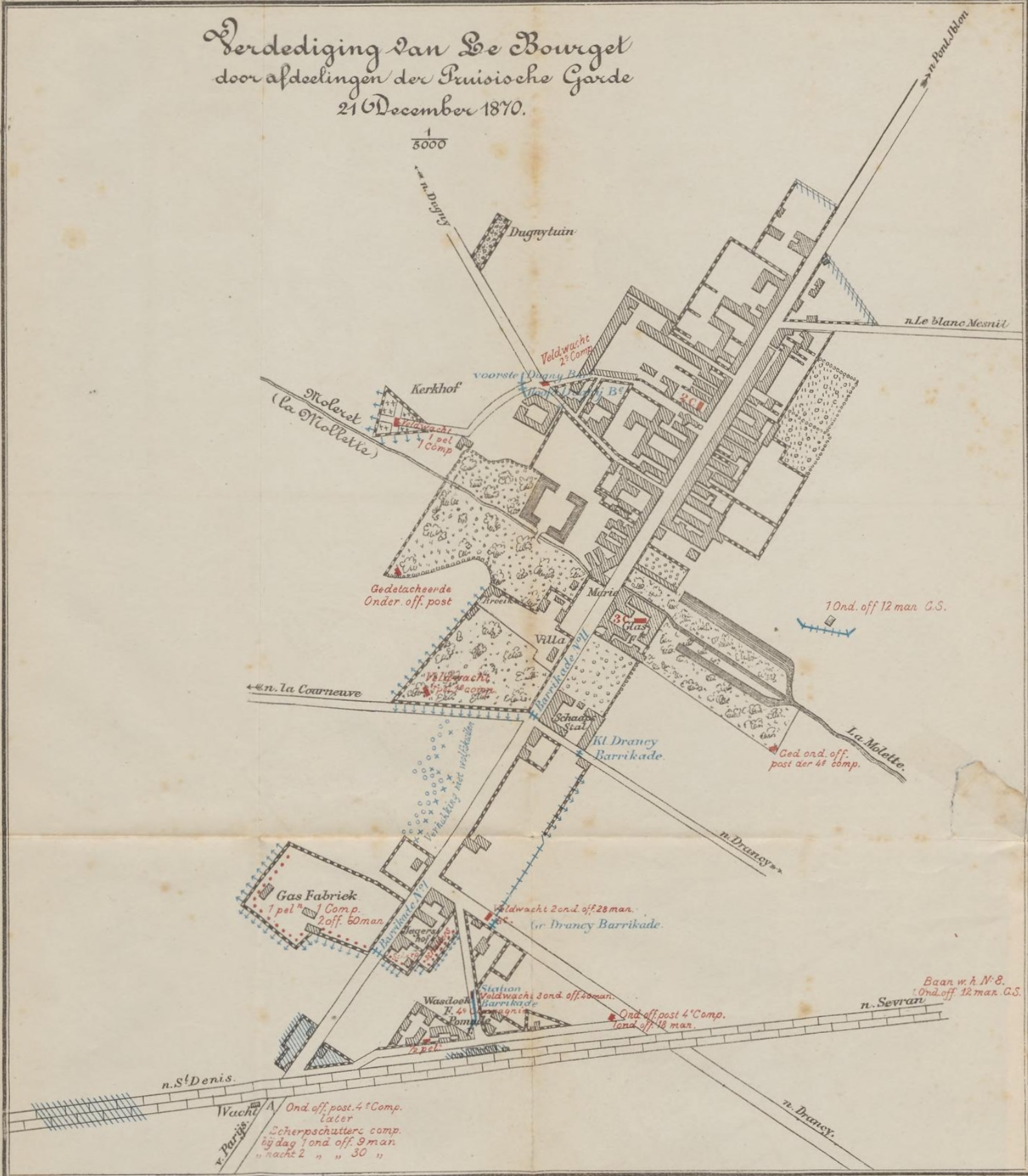
Druk. KG.	Indrukkingen (mM.), volgens den door SARRAU en VIEILLE aangegevenen					
	1sten weg.			2den weg.		
	Gemeten.	Berekend met verg. (2)	Verschi.	Gemeten.	Berekend met verg. (3)	Verschi.
1000	0,90	0,86	- 0,04	0,90	0,88	- 0,05
1500	1,74	1,79	+ 0,05	1,79	1,80	+ 0,05
2000	2,67	2,73	+ 0,06	2,70	2,73	+ 0,03
2500	3,78	3,60	- 0,07	3,70	3,67	- 0,03
3000	4,62	4,38	- 0,03	4,63	4,63	- 0,03
3500	5,48	5,53	+ 0,04	5,52	5,55	+ 0,03

Het is dus tamelijk onverschillig, welke der vergelijkingen (2) of (3) wordt gebezigd. Aan (2) is echter de voorkeur geschonken door SARRAU en VIEILLE, omdat haar afleiding gegrond is op een grooter aantal waarnemingen.

(Wordt vervolgd.)

Verdediging van Le Bourget door afdeelingen der Pruisische Garde 21 December 1870.

1/5000

A. J. Bogaarts Breda

volgens Duerot. III, pag. 154

1000 Meters

DE GEVECHTEN OM LE BOURGET (1870).

Een tactische studie door L. DE VLAMING.

(*Vervolg en slot van N°. 7, bladz. 486.*)

(*Met een schets op Plaat 8.*)

VERSTERKING EN BEZETTING VAN LE BOURGET DOOR DE DUITSCHE TROEPEN NA DEN 30STEN OCTOBER 1870.

Reeds vroeger werd gewezen op de buitengewone uitgebreidheid van den dorpsrand; met het oog op de beschikbare krachten kon er van Duitsche zijde niet aan gedacht worden om al dadelijk die geheele verdedigingslijn doorlopend te versterken. Die punten, welke aan een eersten aanval bloutstonden, werden ook het eerst onder handen genomen, het gedeelte achterwaarts van den Dugny-weg bleef niet alleen geheel onbevestigd, doch tevens werden de muren, die het noordelijk deel afsloten, omvergehaald en de zich aldaar bevindende groote Fransche barricade opgeruimd. Eensdeels scheen een aanval uit de noordelijke richting, dus in den rug zeer onwaarschijnlijk, anderdeels werd door de wegruiming de hervorming van het dorp gemakkelijk gemaakt.

Aanvangende met de westelijke helft werden de maatregelen ter versterking van het zuiden naar het noorden uitgevoerd. Aan het zuidwestelijk eind lag in de eerste linie de groote gasfabriek (zie schets N°. 8); hare buitenmuren waren naar het zuiden en westen met schietgaten en schietstanden voorzien, terwijl op eenigen afstand achter de muren nog tirailleurloopgraven waren opgeworpen, ten einde als verdedigingslijn te kunnen dienen wanneer de muur door artillerievuur mocht zijn vernield. Verschillende kleine huizen, voorwaarts van de fabriek aan den spoorweg naar Courneuve gelegen, waren tot het verkrijgen van een vrij schootsveld opgeruimd. Slechts een wachtershuis aan dien weg, was ten dienste der wacht A blijven staan. De spoorweg zelf was in de richting van Courneuve voor een klein gedeelte opgebroken.

Achter de gasfabriek, tusschen deze en het park aan de westzijde lag een

open terrein, ter diepte van ongeveer 250 pas. Dit was door een verhakking met wolfskuilen en draadversperringen afgesloten, doch niet tot verdediging ingericht. De gasfabriek lag dus naar het zuiden, westen en noorden geïsoleerd. Bij de lengte harer buitenmuren, ongeveer 500 pas, en de grootte der gebouwen zouden twee tot drie compagnieën zeer goed voor de verdediging kunnen worden gebruikt, terwijl toch, zooals wij nader zullen zien, slechts 60 man beschikbaar konden worden gesteld.

Aan het genoemde open terrein, sloot zich achter den weg van Courneuve een uitgestrekt park aan, waarvan de zuidelijke en westelijke rand tot aan de broeikas door een muur werd gevormd. Van de broeikas naar de dorpsstraat was eveneens een muur opgetrokken, de uiterste muurgedeelten waren ter verdediging meerendeels gecreneleerd. Aan dit gedeelte van het westelijke park sloot zich meer achterwaarts een tweeden, grooten, aan beide zijden van de Moleret naar het westen vooruitspringenden aanleg, vermoedelijk een anderen eigenaar toebehoorende, waarvan de rand voor het grootste gedeelte bestond uit een heg.

Rechts neven dit park, echter eveneens verder naar het westen vooruitgeschoven, lag het kerkhof, door massieve muren omgeven, achter welke met behulp van grafzerken en monumenten schietstanden waren aangebracht. Van het kerkhof leidde een weg naar het dorp; bij de vereeniging van dezen met den weg van Dugny bevond zich de *voerste Dugny-barricade*. Ongeveer 50 pas daarachter was de naar Dugny leidende weg zelf door een tweede, *de hoofd-Dugny barricade* versperd, welke laatste harerzijds weder aan een groote, tusschen park- en Dugny-weg gelegen, hofstede aanleunde.

Tot versterking van het oostelijk deel van het dorp was het navolgende geschied: Aansluitende aan de westelijke helft was van de gasfabriek naar links tot aan een tegenover gelegen hofstede (het jagershof) een groote, den hoofdweg versperrende barricade uit straatkeien met aardaenvulling bestaande (*Barricade N^o. I*) opgeworpen. Het jagershof stond met de Z. O. daarvan gelegen wasdoek- en pomadefabrieken in geen rechtstreeksche fortificatorische verbinding. De weg, die van het station naar het dorp leidde, was door een groote barricade (*Station barricade*), vervaardigd uit het puin van het vermelde stationsgebouw, afgesloten, terwijl langs den weg naar achteren tot aan de huizengroep aan den weg naar Drancy, uit straatsteenen een afsluitingslijn was gevormd. Op den weg naar Drancy bevond zich de *groote Drancy-barricade*; achterwaarts daarvan lag, corresponderend met de opening in den westelijken rand, eveneens een open terrein van ongeveer 300 pas breedte. Gedeeltelijk was dit door een blindeering van deuren en planken (tegen geweerkogels onvoldoende), deels door een muur met schietgaten, deels eindelijk door een tirailleurloopgraaf van klein profiel afgesloten. Langs dit open terrein boog van den grooten weg een tweede weg naar Drancy af en daar hier tegenover ook de weg van Courneuve uitmondde, was de dorpsstraat op dat punt door een tweede barricade (*Barricade N°. II*) in het

Inwendige versterkt. Achterwaarts van de beide onbebouwde terreinen ontstond op die wijze een tweede naar het zuiden gekeerde verdedigingsstelling. Tot een volkomen bezetting daarvan ontbraken echter de krachten en op dien grond was dan ook de groote hofstede, de schaapstal, niet in het bijzonder versterkt.

Achterwaarts van de schaapstal lag opnieuw een niet licht houtgewas beplant terrein, dat zich tot aan de glasfabriek uitstreckte. Deze laatste, een zeer hechte vereeniging van gebouwen, was naar de dorpsstraat door een sterk ijzeren hek afgesloten. Naar de tegenovergestelde buitenzijde strekte zich aan beide zijden van de Moleret een park tot op ongeveer 250 pas uit; deels door muren en heggen omringd werd de oostelijke rand van dit park nog door een ingraving geflankeerd, waarin een wacht was opgesteld.

Het achterwaarts van de glasfabriek gelegen dorpsgedeelte was niet versterkt; de op sommige punten aanwezige schietgaten waren op 28 en 29 October door de Franschen aangebracht; ditzelfde was ook het geval met de communicatiën door de vele afscheidingsmuren van de hofsteden, echter zonder vast plan door hen aangelegd.

Wat het logies der troepen betreft, dit liet in zooverre te wenschen over, dat het niet bestand was tegen de vijandelijke vuurwerking uit de forten. Bomvrije logementen waren, de voorhanden kelders uitgezonderd, niet aanwezig; slechts in de gasfabriek waren zij, echter slechts op kleine schaal, aangebracht.

Slaat men met deze gegevens voor oogen een blik op de schets dan ziet men het dorp verdeeld in drie meerder of minder versterkte gedeelten, die echter niet door een gesloten of verdedigingsvaardige omheining waren verbonden. De flanken toonden zelfs groote openingen, terwijl de keel geheel open was.

Stond het dorp uitsluitend bloot aan een aanval uit het zuiden, dan zouden de drie gedeelten bij een hardnekkige verdediging evenzooveel afscheidingen kunnen vormen, die gelegenheid konden geven om tijd te winnen, totdat de reserven zouden zijn opgerukt. Dit was echter thans geenszins het geval; niet alleen uit het zuiden, doch ook uit het westen en zooals later zelfs bleek ook uit het noorden dreigde de aanval en tegenover die gevaren komen ons de maatregelen van Duitsche zijde genomen, min of meer lichtvaardig voor, wanneer men althans de verdedigingsmaatregelen vergelijkt met het aantal troepen voor de verdediging zelve beschikbaar gesteld.

Na de verovering van Le Bourget was in een divisie-order van den 2den November bepaald dat de 2de Garde-infanteriedivisie het gedeelte van den spoorweg Parijs—Creil over Garges—Dugny—Pont Iblon tot Le Blanc Mesnil tegen mogelijke uitvallen van Parijs en St. Denis zou vasthouden. (Zie schets op Pl. 8). Van deze insluitingslijn waren Stains en Le Bourget voorgeschoven punten. Het eerste moest volgens de divisie-order zoolang worden vastge-

houden totdat de troepen zich in de daarachter gelegen hoofdstelling zouden hebben verzameld, terwijl het tweede in geval van een aanval zoo mogelijk moest worden behouden. Van af den spoorweg oostwaarts van Le Bourget tot aan dien oostwaarts van Pierrefitte besloegen de voorposten een ruimte van ongeveer 11.000 pas, die waargenomen en zoo mogelijk verdedigd moest worden. Hiertoe waren 14 bataljons beschikbaar, waarvan de sterkte na het gevecht van den 30sten October nauwelijks 8000 combattanten bedroeg.

Gedurende de maand November alsmede ook in de eerste helft van December werden in de dislocatie der Gardetroepen bij herhaling verschillende wijzigingen gebracht, die, hoogst onaangenaam voor officieren en manschappen, het gevolg waren van de offensieve handelingen der belegerden. Voor onze behandeling is het onnoodig deze troepenbewegingen te volgen, ofschoon niet onopgemerkt mag blijven dat van de krachten der troepen bijzonder veel werd geeischt. Het behoorde niet tot de zeldzaamheden wanneer de manschappen gedurende 48 uren op wacht bleven; van het bataljon dat o. a. Aulnay had bezet werden per dag voor veiligheids- en wachtdiensten gevorderd: 4 officieren, 31 onderofficieren en 399 man, terwijl de totale sterkte nog beneden 800 man bleef, zoodat een gedeelte der manschappen twee dagen achtereen in den dienst moest voorzien; ook te Le Bourget was dit het geval.

Blijkens een divisie-order van den 16den December bevond zich de 4de Garde-infanteriebrigade in het barakkenkamp te Pont Iblon; van de 3de brigade bevonden zich van het regiment Elisabeth: 1 bataljon te Gonesse, 1 bataljon te Bourget, de staf en 1 bataljon te Aulnay; van het regiment Alexander: 6 compagnieën te Blanc Mesnil, 6 compagnieën te Villepinte; het scherpschuttersbataljon legerde te Villepinte en detacheerde aanvankelijk gedurende den nacht, later gedurende 24 uur een compagnie te Bourget.

Bij een aanval op Le Bourget zouden de Franschen dus in eerste linie stooten op 1 bataljon en 1 compagnie. Op den avond van den 19den December bevonden zich in het dorp het 1ste bataljon 3de G. G. R. en de 1ste compagnie G. S. Ofschoon het 1ste bataljon een sterkte had van 792 man (zonder officieren en treinsoldaten) moesten 190 man als niet voor den voorpostendienst geschikt, daarvan worden afgeteld; iedere compagnie telde dus niet meer dan 150 man. Het bataljon werd gecommandeerd door een kapitein, slechts 1 compagnie werd door een kapitein, een zelfs door een 2de luitenant aangevoerd. De scherpschutterscompagnie, eveneens onder de bevelen van een luitenant, telde bovendien 2 officieren en ongeveer 150 man.

Tot versterking dezer afdeelingen en tot verdere bezetting van het terreingedeelte Pont Iblon—Blanc Mesnil—Aulnay was de rest der 2de Gardedivisie: 10 bataljons, 3 compagnieën, 4 batterijen, 4 eskadrons en 1 pioniercompagnie beschikbaar ter gezamenlijke sterkte van 7000 man. Tot ondersteuning van de 2de waren bovendien van de 1ste Gardedivisie, op den 21sten, 6 bataljons, 1 eskadron en 2 batterijen te Gonesse verzameld, waarbij zich

nog 5 batterijen der korpsartillerie voegden. Bij Sévran stonden 6 batterijen en 6 batterijen van het XIIde korps als reserve gereed.

Met het oog op de geringe sterkte der verdedigende troepen en de groote uitgestrektheid van den dorpsrand waren slechts vier punten van Le Bourget krachtig bezet, t. w. de gasfabriek, het jagershof, de pomadefabriek en de glasfabriek, de overige punten werden slechts door kleine detachementen waargenomen. De vier compagnieën van het 1ste G. G. bataljon werden voor den voorpostendienst in twee vleugels verdeeld. De rechtereulegel (westelijke dorpsheft) was door de 1ste compagnie, die de veldwachten leverde en door de 2de, die daarachter als repli stond, bezet. Van de 1ste compagnie was het gros (1 kapitein, 1 luitenant en 60 man) met de verdediging van de gasfabriek belast; een veldwacht (een peloton onder een sergeant) stond in de ongeveer 600 pas achterwaarts gelegen punt van het park, terwijl het derde peloton ongeveer 1000 pas achterwaarts van de gasfabriek, deels als veldwacht onder een vaandrig (2 onderoffi. en 21 man) op het kerkhof aan de beek, deels in gedetacheerde onderofficiersposten tusschen park en kerkhof verdeeld, was opgesteld. Deze compagnie was dus over een ruimte van meer dan 1000 pas verdeeld.

De 2de comp. kantonneerde als repli van de eerste, deels in een hofstede aan den grooten dorpsweg noordwaarts van de kerk, hier bevond zich ook de bataljonsstaf, deels in een huis aan den weg naar Dugny achterwaarts van de eerste Dugny-barricade. Van hier was een veldwacht, ter verbinding met die in het kerkhof en de bezetting van Dugny, naar de tweede Dugny-barricade vooruitgeschoven. De compagnie had bovendien de opdracht, in geval van een aanval, de groote opening tusschen de veldwachten der 1ste comp. in de gasfabriek en in het kerkhof aan te vullen, dus om den parkrand voorwaarts van de beek te bezetten.

De dekking van den linkervleugel (oostelijke dorpsheft) was aan de 4de comp., die de veldwachten leverde en de 3de, die het repli vormde, opgedragen.

De 4de comp. bezette met een half peloton de pomadefabriek (1 luitenant, 2 onderoffic. en 30 man) en stelde een observatiepost op de bovenste verdieping, daarnaast aan de station-barricade een veldwacht (3 onderoffic. en 40 man) die gedeeltelijk in de kelder der fabriek dekking vond, verder een onderofficierspost aan het snijpunt van den spoorweg en den weg naar Aubervilliers (wacht A op den 21sten door de scherpshutters geleverd), eindelijk aan de groote Drancy-barricade een veldwacht (2 onderoffic. en 28 man). Door deze laatste werd aan het snijpunt van den weg van Drancy en den spoorweg, een onderofficierspost van 18 man in het hier aanwezige baanwachtershuis, tot verbinding met de rechter-vleugelveldwacht voor Le Blanc Mesnil gedetacheerd. De rest der compagnie legerde in den kelder eener villa in de nabijheid der groote Drancy-barricade, terwijl het geheel

door middel van een gedetacheerde post en de parkpost links verbinding onderhield met de ongeveer 600 pas achterwaarts, in de glasfabriek gelegerde repli-compagnie. Deze laatste, de 3de, bleef gesloten; zij beveiligde door middel van onderofficiersposten, de groote barricade in het midden van het dorp alsmede den uitgang naar Le Blanc Mesnil en onderhield verband met de veldwacht der 1ste comp. in de parkpost rechts.

De scherpshutterscompagnie was in het bijzonder belast met de bezetting van het jagershof en de barricade N°. 1. Zij werd gedeeltelijk in den kelder van het huis, gedeeltelijk in een houten loods aan de noordzijde onder dak gebracht, terwijl zij in den wachtdienst voorzag door 3 wachten: een aan den spoorwegovergang (bij dag 1 onderoffic. en 9 man, bij nacht 2 onderoffic. en 30 man), een aan het wachtershuisje N°. 8 tusschen Le Bourget en Drancy (1 onderoffic. en 12 man), en een oostwaarts van het dorp achter een emplacement (1 onderoffic. en 12 man).

Beschouwt men de maatregelen tot beveiliging en bezetting van het dorp, alsmede die voor de verdediging genomen, met het oog op de zeer blootgestelde ligging van Le Bourget en houdt men daarbij in het oog dat van de zijde der belegeraars het plan bestond, om het dorp zoolang mogelijk vast te houden dan mag naar onze meening niet worden ontkend dat er tot bereiking van het voorgestelde doel meer had moeten zijn verricht. Met het oog op de groote waarde, die door de Franschen, te oordeelen naar den hardnekkigen weerstand, aan het bezit van Le Bourget schijnt te worden gehecht, zoo luidde de order na den 30sten October, »zal dit punt voortaan door twee garde-bataljons worden bezet. Zoo noodig zullen deze uit de achterwaarts gelegen hoofdstelling worden ondersteund, voor zoover het geldt, het opnieuw bezetten door vijandelijke afdeelingen te verhinderen". Volgens het stafwerk lag het echter niet in de bedoeling van het oppercommando om dit voorgeschoven punt bij een algemeenen uitval tegen de stellingen van het Maas-leger, tot op het uiterste te verdedigen. Dit laatste moge volkomen waar zijn, even waar is het echter dat o. a. in een divisie-order van den 21sten November opnieuw werd herinnerd dat het met het oog op de bezwaren en de offers, die de herovering van de voorgeschoven posten van het insluitingsrayon zou kosten, indien het den vijand mocht gelukken, deze tijdelijk te vermeesteren, noodzakelijk was, zoowel de bewaking als de verdediging zoo energiek mogelijk uit te voeren.

Zoals wij zagen bestond de bezetting op den 19den December uit slechts vijf compagnieën, die verre van voltallig waren; minstens 2500 strekkende meters van den buitenrand moesten door ruim 700 man worden verdedigd en het zal ook dan de Duitsche aanvoerders met hun helderen tactischen blik niet zijn ontgaan dat deze troepenmacht daartoe ontoereikend was. Niet onwaarschijnlijk is het dat in het reeds zoo uitgebreide insluitingsrayon van de garde-troepen, eendeels geen afdeelingen meer konden beschikbaar worden gesteld, terwijl men anderdeels de offensieve kracht der Fransche troepen zoo gering

scheen te schatten, dat men meende met een zoo kleine macht in de voldoende bezetting van het gewichtige Le Bourget te kunnen voorzien. Deze onderstelling verkrijgt nog meer schijn van waarheid, wanneer men nagaat dat men aan Duitsche zijde bekend was met de voornemens des vijands tot het doen van een grooten uitval in de vlakte van St. Denis. Door spionnen en overloopers waren de berichten omtrent troepenconcentratie in die richting, reeds op den 19den December overgebracht, versterking met één bataljon was dus onder deze omstandigheden zeer zeker gewettigd geweest.

Mocht men het intusschen om de een of andere reden ongewenscht hebben geacht, Le Bourget door twee bataljons te doen bezetten, dringend noodig was het, maatregelen te nemen tegen een omtrekking van het dorp, door waarneming van het terrein tusschen Le Bourget en Dugny. Bij de versterking toch van het dorp had men het niet noodig geacht, in de beveiliging der flanken in den reeds vroeger aangegeven zin te voorzien. Ook hiertegen zullen wellicht voor ons onbekende bezwaren hebben bestaan, opmerking verdient het echter dat na de boven verwachting gelukkige verdediging op den 21sten, tot een nieuwe versterking van het dorp op uitgebreide schaal overgegaan en daarbij niet verzuimd werd om door middel van loopgraven en infanterie-emplacementen, de frontlijn te verbreedden, de verdediging der flanken te vergemakkelijken en de omtrekking te bemoeilijken.

Scdert de insluiting van Parijs waren drie maanden verloop. Terwijl de rusteloze werkzaamheid van GAMBETTA steeds nieuwe legerafdeelingen in het veld bracht, hadden de verdedigers der hoofdstad van hunne zijde getracht, om den hen omknellenden gordel te verbreken. Met de grootste hardnekkigheid was op 30 November en 2 December gestreden, doch te vergeefs, de uitvallen troffen geen doel. Opvolgend werden de geïmproviseerde legerscharen geslagen; Orléans werd hernomen, Rouaan bezet, de Generaal CHANZY naar Le Mans teruggedrongen, FAIDHERBE achter de Sômmе tot werkeloosheid gedoemd en daarmede het belegerde Parijs grootendeels aan eigen krachten overgelaten. Toch mocht niet worden stilgezeten; eensdeels dreigde de honger, terwijl zich anderdeels het schrikbeeld der politieke onlusten meer en meer verhief. Men besloot daarom een nieuwe poging te wagen om in de richting van Amiens, als het dichtst bij zijnde punt, door te breken, terwijl zoowel strategische als tactische beweegredenen dit besluit in de oogen der Fransche bevelhebbers wettigden. Van de gevechten van 30 November en 2 December sprekende zegt DUCROT: «notre jeune infanterie, sans doute, avait fait preuve d'un grand dévouement et d'un généreux élan, mais elle ne s'était montrée ni assez manoeuvrière, ni assez solide pour triompher de sérieux obstacles», terwijl hij, wijzende op de voordeelen van de vlakte van St. Denis, als zijn gevoelen o. a. laat volgen: «là, à découvert, hors de leurs bois, de leurs abris, les soldats allemands n'ayant pas l'entrain, l'élan de nos jeunes troupes, pourraient avoir le dessous dans une

lutte corps à corps". Ook de Generaal TAOUU was van dit gevoelen. „J'étais désespéré", zoo spreekt hij, „que l'ennemi ne me montrât jamais que son canon, et j'avais le sentiment que s'il eût amené son infanterie dans la plaine, je l'aurais battue avec la mienne. C'était là mon espoir, ma pensée de tous les jours, et je me dis que peut-être, en conduisant l'armée dans la plaine de St. Denis, ce qui n'exigerait pas d'elle de trop grandes fatigues, aux quelles elle n'était plus propre, j'obligerais peut-être l'ennemi, en voyant la menace que je dirigerais contre ses lignes de retraite, à déployer ses masses. C'est dans cette espérance que j'ai préparé et que j'ai livré la bataille du 21 Décembre".

In het belang der zaak kwam het ons noodig voor, deze eigenaardige gedachtengang op den voorgrond te brengen. Onrecht toch beging men, door aan Duitsche zijde een zoodanige onmondigheid te onderstellen, dat de tegenpartij een sterke verdedigingslijn zou prijs geven, om zich tot het deelnemen aan een soort van steekspel op een geheel open terrein te laten verleiden. Doch al ware aan deze vreemde soortige uitnoodiging gevolg gegeven, ook dan mag met reden worden betwijfeld, en de ondervinding heeft dit voldoende bevestigd, dat de geïmproviseerde Fransche soldaat niet was opgewassen tegen den in den strijd geharden Duitschen krijger.

Wij kunnen ons het geval denken dat een goed schutter, geen soldaat zijnde, onder oordeelkundige leiding bij de verdediging van een versterking van nut kan zijn; ongeoeffenden over een open terrein ter aanval te leiden, sluit echter een miskennis in zich der eischen van den hedendaagschen infanteriestrijd, die niet straffeloos kan worden begaan.

Tot uitvoering van het ontworpen plan was in de eerste plaats het bezit van Le Bourget noodzakelijk. De aanval op dit dorp werd opgedragen aan het legerkorps van St. Denis, dat rechts zou worden gesteund door de divisie Berthaut, belast met het nemen van Drancy, achterwaarts door de divisie Susbielle, opgesteld nabij Aubervilliers. Terwijl de aanval op Le Bourget zou worden uitgevoerd, moest het IIde leger (1) zijn beschikkingen nemen, om op te rukken tegen Le blanc Mesnil en Aulnay les Bondy. De Commandant van het IIde leger gelastte aanvankelijk met het oog op de moeilijkheden aan den aanval op Le Bourget verbonden, aan de divisie Berthaut en eenige batterijen om tot de verovering van het dorp mede te werken, doch de Vice-Admiraal, commandant van het legerkorps te St. Denis, meende dit aanbod van de hand te moeten wijzen, eensdeels omdat hij vreesde dat bij een omvattenden aanval de troepen elkaar zouden beschieten (?), anderdeels omdat hij naar zijn beweren zeker was, het dorp in korten tijd met zijn troepen te zullen nemen.

(1) De in Parijs beschikbare strijdkrachten waren in 3 legers verdeeld; het eerste onder CLÉMENT THOMAS, het tweede onder DUCROU, meer bijzonder met de actieve verdediging belast, het derde onder VINOY. Alzonderlijk stond het legerkorps van St. Denis onder bevel van den Vice-Admiraal DE LA RONCIÈRE LE NOURY.

De beschikkingen voor het legerkorps van St. Denis uitgegeven, luiden als volgt:

»De militaire operatiën van den 21sten zullen beginnen met den aanval op Le Bourget, tegen 7 uur in den morgen, voorafgegaan door een hevige kanonnade, die 30 minuten zal duren. Het teeken tot de opening van het vuur moet worden gegeven door de geblindeerde wagons, die in de richting van Le Bourget zullen vooruitgaan, tot aan het punt, waar de spoorweg is vernield. De artillerie van de divisie Berthaut zal het rechtergedeelte van Le Bourget beschieten, tot op het oogenblik waarop de troepen er zullen binnendringen, om vervolgens den weg van Rijssel tusschen Le Bourget en Pont Iblon onder vuur te nemen, ten einde het oprukken van versterkingen te beletten.

»Deze divisie moet een demonstratie aan die zijde doen, ten einde de aandacht des vijands tot zich te trekken; zij zal een aanvalscolonne vooruitzenden, indien zich de behoefte daartoe doet gevoelen en het terrein dit toelaat.

»Het legerkorps van St. Denis levert drie colonnes. De eerste onder de bevelen van den Generaal LAVOIGNET is samengesteld uit het 134ste linie-regiment, het 6de regiment Mobiles en het bataljon franc-tireurs de la Presse. De tweede onder de orders van den Fregat-Kapitein LAMOTHE-TENET wordt gevormd uit twee bataljons van het 138ste linie-regiment, het 3de bataljon marine-fuseliers, het 11de bataljon Mobiles de la Seine, de twee compagnieën marine-fuseliers Glon—Villeneuve en Cordier en een batterij bediend door marine-artillerie. De derde colonne vormt de reserve onder de bevelen van den Generaal HARRION en bestaat uit het 135ste linie-regiment, een bataljon van het 138ste en een marschbataljon van de garde nationale van St. Denis.

»Detachementen der genie, van gereedschappen voorzien, maken deel uit van iedere colonne. Dertig man van het 138ste zijn voorzien van het pantser Alexandre (1); dit detachement wordt gecommandeerd door den Luitenant CHARPENTIER.

»De commandant DE L'HÉRAULE, ordonnansofficier van den Admiraal en de Commandant ROLLAND van de franc-tireurs de la Presse, gecantonneerd voorwaarts van la Courneuve, hebben den voorgaanden nacht de Mollette-beek verkend. Zij rapporteeren dat men deze kon passeeren langs een waadbare plaats, door het volgen van den weg van Dugny en dat men haar eveneens kan overgaan dichter bij Le Bourget, met behulp van fascines. Fascines

(1) Omtrent dit dekkingsmiddel lezen wij het volgende: »**MR. ALEXANDRE** est l'inventeur d'une sorte de plastron, qui couvre une grande partie du corps et qui est disposé de telle sorte que plusieurs hommes, munis de ce plastron et placés en rang sans armes, peuvent en abriter un grand nombre derrière eux. Ils forment ainsi une sorte de blindage ambulante. Formé principalement d'une tôle d'acier de 0^m,006 d'épaisseur, recouvert une plaque de feutre, puis une feuille de cuivre jaune, ce plastron de poids de 23 K. G. est à l'épreuve d'une balle prussienne tirée à 60 M. Cinquante de ces plastrons furent d'abord mis à la disposition du corps d'armée de St. Denis et un certain nombre d'hommes intelligents furent dressés à leur usage.

worden daarom medegenomen door 2 compagnieën mariniers, die bij de 2de colonne zijn ingedeeld.

»De troepen marcheeren zonder ransels, ieder soldaat neemt echter zijn deken mede, die als borstbedekking (plastron) kan dienen. Ieder man wordt voorzien van reserve-vivres voor twee dagen en van 90 patronen. Er mogen geen signalen worden gegeven, evenmin mag er geraas worden gemaakt.

»Ten 6½ uur staan de beide colonnes, de eerste voorwaarts van het etablissement Noir animal, de linkervleugel aangeleund aan den spoorweg, de rechter- aan den weg van Rijssel; de tweede voorwaarts van la Courneuve evenwijdig met en op 500 M. achterwaarts van de Mollette; de derde colonne in reserve te la Courneuve.

»De colonnes stellen zich in beweging een kwartier na de opening van het vuur der geblindeerde wagons, die zoo snel mogelijk naar de barricade, opgericht op den spoorweg nabij het station Le Bourget, voorwaarts gaan. De wagons voeren vuurpijlen met zich.

»Een zware batterij (12) en 2 zware vuurmonden (24) staan bij la Croix de Flandre gereed om aangespannen te worden ten einde zich in de richting van Le Bourget voorwaarts te begeven, indien daartoe de mogelijkheid bestaat.

»Al de forten vuren gelijktijdig, o. a. het fort l'Est op Le Bourget, Dugny en Pont Iblon, de batterij en de mortieren van Courneuve op Dugny, Le Bourget en Pont Iblon, het fort Aubervilliers op Le Bourget en Pont Iblon. Het vuur op Le Bourget mag slechts 30 min. duren na het eerste kanonschot van de vuurmonden der wagons, doch zal daarna op de overige aangeduide punten worden voortgezet".

Begin van den aanval

Tegen 7 uur ongeveer begonnen de forten de l'Est, d'Aubervilliers en Romainville, de veldwerken en vooruitgeschoven batterijen bij la Courneuve, Aubervilliers en Bondy, de veldbatterijen in het westen en zuidwesten des dorps, 8 stukken op den weg naar Aubervilliers en 2 granaatbatterijen bij Drancy, een hevig vuur op Le Bourget.

Tusschen 7½ en 8 uur zweeg het artillerievuur en nu stormden tegen de zuid- en westzijde van het dorp bijna gelijktijdig dichte colonnes voorwaarts. De colonne Lamothe-Tenet keerde zich tegen de westzijde; van den aanvang af evenwijdig met de lange flank van het dorp voorwaarts marcheerende, stond omvatting van het aanvalspunt op den voorgrond.

Te Le Bourget was de bezetting zoowel ten gevolge van de bekomen inlichtingen als ook door eigen waarneming omtrent troepenconcentratie, eenigszins op den aanval voorbereid. Zoodra zich te midden van den nevel de eerste vijandelijke troepen vertoonden, namen de vijf compagnieën de vroeger aangegeven stellingen in. Het gelukte aan de afdeelingen van de 1ste comp. die

in de gasfabrick, het park en het kerkhof waren opgesteld, een gedeelte der omtrekkende troepen tot staan te brengen en tot ontwikkeling te noodzaken. De rest, in het bijzonder de compagnieën mariniers, zetten de beweging voort, overschreden, op een afstand, die buiten vuurbereik en waarneming van het dorp lag, de door middel van fascines overbrugde beek, later den weg Le Bourget—Dugny en bereikten, terwijl zij het onbezette N.-W. gedeelte in een hoog omgingen, den weg van Rijssel, achterwaarts van den noordelijken ingang, die zooals ons bekend is door opruiming van de vroegere Fransche barricade en het omverhalen van den noordelijken muur, geheel open lag. De vijandelijke afdeeling drong aldus ongehinderd op den grooten dorpsweg tot aan den weg van Dugny vooruit en verdeelde zich aldaar. Terwijl de hoofdmacht langs de dorpsstraat bleef avanceeren, ging een ander deel rechts, op den weg van Dugny voorwaarts en beschoot de aan de Dugny-barricade opgestelde bezetting in den rug.

De hoofdmacht drong na overschrijding van den Dugny-weg in het westelijk park binnen en ondersteunde terwijl zij de hier opgestelde gedeelten van de 1ste en 2de comp. in den rug aangreep, den gelijktijdig van buiten volgenden aanval.

Intusschen hadden zich de krachten der verdedigers als volgt verdeeld. Over de 2de comp. was als repli van de 1ste, bij het begin van den aanval in dier voege beschikt, dat de Dugny-barricade, die den westelijken ingang afsloot, door 1½ peloton onder een luitenant werd gedekt, terwijl de comp.-commandant met de rest het park binnensnelde om door bezetting van den rand, de groote opening tusschen de beide veldwachten der 1ste comp. (parkpoort en kerkhof) aan te vullen. De vijandelijke omtrekking en het doordringen van de aanvallers in het dorp zelf, waren op dit oogenblik nog niet voelbaar, zoodat het alleen noodig scheen, den aanval van buiten af te weren.

De laatste keerde zich natuurlijk het eerst tegen het ver naar het westen vooruitspringende, geïsoleerde, door een vaandrig, en 23 man bezette kerkhof. Geschutvuur had ook hier den infanterie-aanval ingeleid; door een der talrijke inslaande granaten werd zelfs de commandant doodelijk getroffen. De zoowel door den dood des aanvoerders als door het hevige artillerievuur en de aanzienlijke verliezen geschokte kleine afdeeling, kon den meer als dertigmaal overmachtigen aanval niet weerstaan en werd door de binnendringende tegenpartij deels gevangen genomen, deels afgemaakt.

Even te voren was uit het park, vanwaar de netelige toestand der kerkhofbezetting was waargenomen, een half peloton onder een officier ter versterking vooruitgezonden. Reeds op den weg daarheen werd de commandant gedood; de manschappen bereikten deels het kerkhof, alwaar zij in het lot van de veldwacht deelden, deels gingen zij naar het park terug en sloten zich opnieuw bij de rest der compagnie aan. Tegen deze (de 2de) en het naar links aansluitende peloton der 1ste comp. (parkpunt) wendde zich de

aanvaller na de verovering van het kerkhof, terwijl op hetzelfde oogenblik in den rug de boven beschreven aanval der over den Dugny-weg in het park binnendringende Fransche mariniers volgde. De beide zwakke pelotons, ongeveer 100 man sterk, van alle zijden aangevallen, konden den schok niet weerstaan. Na een hardnekkigen tegenweer werden de grenadiers der 1ste en 2de comp. deels buiten gevecht gesteld, deels gevangen gemaakt. Slechts den comp.-commandant gelukte het om zich met enkele manschappen langs de westzijde van den dorpsweg door te slaan.

Intusschen werd ook de rest der 2de comp. aan de Dugny-barricade, nadat in het front reeds ongeveer $\frac{1}{2}$ uur was gestreden, door de mariniers in den rug genomen en beschoten. Gelijkzeitig gingen kerkhof en park verloren. Van alle zijden bedreigd ging de bezetting der barricade terug, om later door de van achteren oprukkende versterkingen te worden opgenomen. Dat deze tot nu toe nog niet waren opgerukt, lag eensdeels aan den sterken nevel, die het geluid van het vuurgevecht in Le Bourget verdoofde, anderdeels werden ook de eerste naar achteren gezonden rapporten door de omtrekkende afdeelingen opgevangen, zoodat men te Pont Iblon omtrent den stand der zaken in Le Bourget niet voldoende op de hoogte was.

Aldus viel ongeveer om 8 $\frac{1}{2}$ uur in den morgen de geheele westelijke helft van het dorp, met uitzondering van eenige huizen aan den Dugny-weg (gedeelten der 2de comp.), enkele hofsteden in den grooten dorpsweg in de nabijheid der mairie, alsook van het zuidelijk einde (1ste comp.) in de handen der aanvallers.

Aanval tegen het zuidelijk en oostelijk front van het dorp.

Ongeveer gelijktijdig met de omtrekking der Duitsche stelling in het noorden en den aanval tegen kerkhof en westpark was aan beide zijden van den grooten wog van Aubervilliers, de colonne Lavoignet tegen het zuidelijk gedeelte van het dorp (gasfabriek, jagershof en pomadefabriek) met 4 bataljons voorwaarts gegaan. Het 1ste en 3de bataljon van het 134ste en de franc-tireurs de la Presse marcheeren in de 1ste linie aan beide zijden van den weg van Rijssel, in de 2de linie volgt het 2de bataljon van het 134ste, terwijl naar het schijnt het geheele 6de regiment mobiles, ofschoon bij de colonne ingedeeld, achterwaarts blijft en geen rechtstreeksch aandeel neemt aan den strijd. De tot viermaal toe herhaalde aanvallen op den zuidelijken rand mislukken, steeds op ongeveer 200 pas, door het welgericht vuur van ongeveer 360 man. Een peloton der 1ste compagnie was opgesteld achter den muur der gasfabriek, de scherpshutterscompagnie had de met een kalkmuur omgeven tuin van het jagershof ter verdediging ingericht en deze alsmede de barricade N°. 1 bezet, terwijl de 4de comp. aan het stationerayon en de pomadefabriek achter een ongeveer 400 pas lange linie was verdeeld. Vooral de scherpshutters gaven blijken van een groote mate van kalmte; de

manschappen lagen geknield achter hunne dekkingen, de pelotonscommandanten alleen, namen den te verwachten infanterie-aanval waar. Zoodra een vijandelijke afdeeling den spoorwegdam trachtte te overschrijden, stonden de manschappen op bevel hunner commandanten op en gaven vuur.

Van de pause, die als vanzelf na de mislukte aanvallen der infanterie intrad, werd gebruik gemaakt om de twee gepanteerde wagons met hare vier vuurmonden zoo dicht mogelijk voorwaarts te brengen, en het artillerievuur op de gasfabriek te openen. Ofschoon het weldra gelukte in den buitenmuur een bres van 35 voet te schieten, week de bezetting niet en wierp zich in de loopgraaf, die achter den muur was opgeworpen.

Volgens de Fransche berichten schijnt de aanvallende beweging ongeveer ten 10 uur tot staan te zijn gekomen. De colonne Lamothe-Tenet toch was na de verovering van kerkhof en park en nadat een deel naar den Dugny-weg en het westpark was afgehoogen, op den grooten weg voorwaarts gegaan en aldus op de glasfabriek gestooten, die door de 3de comp. was bezet. Bij het begin van den strijd had de Compagniescommandant, die den vijand niet uit het noorden verwachtte, twee pelotons met het front naar het O. en Z. O. in stelling geplaatst. Toen men zich plotseling in den rug zag aangegrepen, leidde de Compagniescommandant het nog overblijvende peloton naar de gelukkig gesloten en gebarricadeerde tuindeur, die de tuin der fabriek van den grooten weg afsloot. Het op korten afstand zeer werkzame snelvuur dreef de Franschen al spoedig in de huizen. Een afdeeling van 1 officier en 60 man, die blijkbaar geen dekking kon vinden en reeds dicht bij de poort was aangekomen, gaf den wensch te kennen om zich over te geven; de Pruisische bevelhebber liet hen de geweren door het hek aanreiken, om vervolgens de gevangenen binnen te laten treden, althans zoo luidt het verhaal dat ons intusschen meer geloofwaardig schijnt als een soortgelijk bericht van DUCROT, waarin ons wordt gemeld van de in het nauw gebrachte verdedigers der oostelijke dorpsheft: *«qu'ils ne quittaient leurs créneaux qu'à la dernière extrémité; il fallait pour ainsi dire venir les y saisir; alors ils se sauvaient en jetant leur fusil entre les jambes de nos hommes»*.

Na den mislukten aanval op de glasfabriek gingen gedeelten der zich meer en meer oplossende aanvallende colonne weder in de richting van den Dugny-weg terug, waar zij later de oprukkende versterkingen in de handen vielen of wel zij keerden zich tegen het zuidelijk deel van het dorp. Hier wierpen zij zich in de nog aan de andere zijde van de schaapsstal gelegen huizen aan den grooten weg en beschoten uit de vensters de stellingen van de 1ste en 4de comp. in den rug. Op die wijze werd de barricade N°. 1 op het oogenblik waarop zij in het front ernstig werd bedreigd, met gewearvuur van achteren overstelpt. De verdedigers wierpen zich daarop in de geul, die aan de noordzijde door het opbreken van de straatsteenen ontstaan was

en beantwoordden het vuur van barricade N°. 2, terwijl een gedeelte het vuur in het front onderhield.

Eigenaardig was zeer zeker op dit oogenblik de toestand. De verdedigers van het zuidelijke dorpsgedeelte in alle richtingen ingesloten en bedreigd, van het noordelijk deel ongeveer de helft in het bezit van ieder der partijen. Duidelijk treedt hierbij op den voorgrond, de groote kracht van dorpen als steunpunten eener krachtige verdediging die over een voldoende reserve kan beschikken; kon toch van Duitche zijde niet op ontzet worden gerekend dan was elk hardnekkig vasthouden in het algemeen belang overbodig, terwijl voor de verdedigers van het zuidelijk deel ten gevolge van de noodlottige omtrekking niets anders overbleef dan de wapens neder te leggen. Geheel anders was nu de toestand; door hardnekkig vast te houden werd tijd gewonnen en kon ieder oogenblik hulp worden verwacht. Ware er intusschen van de zijde des verdedigers gehandeld in den geest waarin de Generaal DUCROT dit verlangde, dan zouden de noodlottige gevolgen niet zijn uitgebleven. In diens gevechtsverhaal toch lezen wij: »Entre ces deux colonnes (die van LAMOTHE-TENET en LAVOIGNET) se trouvait un grand intervalle. Un effort dirigé de ce côté aurait eu très-probablement raison des défenseurs du mur blanc (gasfabriek) presque entièrement isolés entre les troupes du commandant LAMOTHE-TENET et celles du général LAVOIGNET." Ook al waren in het dorp nog krachten beschikbaar geweest, krachten, die in ieder geval tot de passieve verdediging waren bestemd dan zou het onverantwoordelijk zijn geweest, die te brengen op het terrein waarop de aanvaller hen wenschte te ontmoeten; van Duitche zijde werd hieraan dan ook niet gedacht, zelfs toen later hulp kwam opdagen.

Naar onze bescheiden meening is het aan geen redelijken twijfel onderhevig of bij een goede gevechtsleiding hadden de Franschen in den toestand, waarin wij op dit oogenblik het gevechtsveld overzien, het dorp kunnen nemen. Van leiding is echter bijna nergens een spoor te vinden. In de door ons aan het werk van den Admiraal-Commandant van het legerkorps van St. Denis ontleende beschikking worden voor de gevechtsleiding geen bevelen gegeven, daarentegen lezen wij in de dispositie van dien admiraal zooals die door DUCROT wordt teruggegeven o. a.: »le Général LAVOIGNET aura la direction générale des mouvements de ces trois colonnes et en cas de succès, il prendra le commandement du village du Bourget." Niet onmogelijk is het dat de Generaal DUCROT zelf deze noodzakelijke bepaling later in de dispositie heeft ingelast, zeker is het echter dat de Generaal LAVOIGNET, voorzoover daarvan althans uit de gevechtsverhalen blijkt, zich niet in het minst met de algemeene leiding heeft ingelaten. Wel schijnt de Admiraal de LA RONCIÈRE zich persoonlijk met de handeling te hebben bemoeid; ten 10 uur toch geleidt hij persoonlijk de reservecolonne HARRION tot ondersteuning van de brigade LAMOTHE-TENET voorwaarts, om daarmede eerst ten 11 uur aan te komen aan de Mollette, op het oogenblik waarop

de terugtocht der tweede colonne reeds was geeindigd. Vreemder nog mag het heeten dat de Generaal TROCHU, een man van grooten naam, die zich op dit oogenblik op het gevechtveld bevond en zich ook blijkbaar met het tactisch verloop der handeling bemoeide, niet krachtiger ingreep. Ware de leiding aan goede handen toevertrouwd, dan zou het wellicht naar veler gevoelen verkeerd zijn geweest van den opperbevelhebber om zich met détails in te laten, in het gegeven geval, nu eigenlijk niemand het bevel voerde, kon de komst van den Opperbevelhebber de toestand ten goede veranderen. Thans was dit echter niet het geval. »A dix heures», zoo lezen wij, »voyant que la résistance des murs crénelés, d'où partent les terribles fusillades qui arrêtent la brigade LAVOIGNET, ne peut être vaincue, le gouverneur, qui se trouvait sur la route de Lille, fit avancer une batterie, qui se place près de la route et commence un feu très-bien dirigé (?) contre ces murs. Plusieurs brèches y sont faites. Mais ce feu d'artillerie devient funeste à nos marins et aux autres troupes qui tiennent toujours dans le village. Ceux des obus qui dépassent les murs crénelés, viennent tomber au milieu d'eux et se joindre aux projectiles, que font pleuvoir Dugny, Garges et Pont Iblon. Le fort d'Aubervilliers qui a l'ordre de tirer au de là du Bourget pour arrêter les renforts prussiens a un tir incertain. Plusieurs de ses obus tombent dans le village etc.» Het artillerievuur had dus slechts verwarring ten gevolge en werkte in hooge mate nadeelig op het moreel der eigen troepen. Niet één enkele batterij doch wel de tot nu toe werkeloos gebleven divisie BERTHAUT kon de kansen ten gunste van den aanval doen keeren. Mocht de Admiraal DE LA RONCIÈRE ter kwader ure de hulp dier divisie van de hand hebben gewezen, het lag geheel op den weg van den Generaal TROCHU om als opperbevelhebber deze fout te neutraliseeren. Door het voorwaartsgaan op de vleugels werd als vanzelf de weg gebaad voor de colonne LAVOIGNET, terwijl de vermeerstering van het geheele noordelijke gedeelte van het dorp, dat van het zuidelijke gedeelte ten gevolge moest hebben.

Had men van Fransche zijde de kansen voor het gelukken van den aanval ten goede kunnen keeren, aan de Duitsche zijde had men niet stil gezeten. De Commandant der 3de brigade, de Overste Graaf KANITZ, had reeds, toen hij zich van Aulnay tot leiding van het gevecht naar Pont Iblon begaf, van Le Blanc Mesnil de 9de comp. van het regiment Alexander naar Le Bourget gezonden. Toen deze afdeeling bij haar opmarsch, uit het noordelijk vierde gedeelte van het dorp vuur ontving, kon aanvankelijk slechts aan een misverstand worden gedacht en werd halt gemaakt om de dwaling, die echter werkelijkheid bleek, op te helderen. Intusschen waren ongeveer ten 10 uur van Pont Iblon het 1ste bataljon van het regiment Franz, alsmede de 7de, 8ste en 9de comp. van het regiment Elisabeth naar Le Bourget gevolgd. Onder hevig vijandelijk artillerie- en infanterievuur werd de noordzijde van het dorp bereikt en nadat opnieuw vasten voet was verkregen, de strijd om de huizen voortgezet. Oock twee compagnieën van het Garde-

scherschuttersbataljon, die inmiddels waren opgerukt, namen aan den strijd in het inwendige deel, die over het algemeen vooral van Fransche zijde zonder samenhang werd gevoerd.

De aanvallers deden geen pogingen om door het doen oprukken van nieuwe troepen, de in de huizen genestelde afdeelingen te ontzetten; de schuld hiervan moet aan de gebrekkige gevechtsleiding worden geweten. Daarbij werd het dorp door de forten met projectielen van allerlei aard overstelpt, die vriend en vijand in gelijke mate troffen, zonder dat zij in staat waren het oprukken van de Pruisische troepen door het dorp te beletten. Tegen 11½ uur waren de laatste Fransche afdeelingen uit het westelijk park en de daaraan grenzende gebouwen verdreven en ten 12 uur was het geheele dorp weder in de handen van de gardetroepen. De opdracht aan de troepen van den Admiraal DE LA RONCIÈRE om met het legerkorps van St. Denis, het dorp Le Bourget te nemen, was dus feitelijk mislukt door den krachtigen tegenstand van 5 compagnieën in 1ste linie en 10 compagnieën versterking, vertegenwoordigende een totaal van ongeveer 1800 man.

Een hernieuwing van den aanval scheen intusschen nog altijd waarschijnlijk. Sedert den vroege morgen was het leger van den Generaal DUCROT zuid-oostwaarts van Le Bourget ontwikkeld en had zich in afwachting dat dit dorp zou worden genomen, bepaald tot het in batterij brengen eener talrijke artillerie, ten einde daarmede deels de oostzijde van Le Bourget, deels Le Blanc Mesnil te beschieten. Tegen deze artillerie namen de garde-batterijen den strijd op en het was voornamelijk aan hare vuuruitwerking te danken dat tot een ernstigen aanval met de infanterie niet werd overgegaan. »Contrainement aux désirs du Gouverneur, l'ennemi ne se montra pas. Il garde toute son infanterie en arrière de la Mollette et de la Morec, double ligne de défense renforcée de villages barricadés et de batteries de position. Il ne nous opposa que son artillerie, mais une artillerie formidable», zegt SARREPONT en te recht werd van Pruisische zijde aldus gehandeld. De groote kracht eener insluitingslinie moet gelegen zijn in het defensief vermogen daaraan door de versterkingskunst gegeven; ware dit niet het geval, dan zou het voor de uitvallende troepen, die zich op één punt kunnen concentreren, een gemakkelijke taak zijn om zich door te slaan of wel een opening in den gordel te maken en de aldus gescheiden gedeelten op te rollen. Het munitieverbruik van de 9 gardebatterijen was dan ook op den 21sten December bijzonder groot (4).

(4) In het *Militär Wochenblatt* van 1872 vindt men gegevens omtrent de werkzaamheid der Duitse artillerie in 25 slagen en gevechten van den fransch-duitschen oorlog. Daaruit blijkt dat op den 21sten December werden vershoten: 3817 granaten of per stuk 68,9 schot. Bij Sedan vershoten 13 garde-batterijen: 5307 granaten of per stuk slechts 57,9 schot. Bij St. Privat op 18 Augustus had van de 15 garde-batterijen, de 2de rijdende met 798 granaten het grootste munitieverbruik, op 21 December verschoot de 3de rijdende batterij tegen den vijand bij Drancy, bijna evenveel, nl. 760 granaten. Van de uitwerking der Pruisische artillerie zegt von BALTOWITZ: Das Feuer der preussischen Garde-Batterien zeigte sich nicht nur dem der feindlicher Artillerie

De Franschen trokken in de richting van Drancy en la Courneuve terug; het meerendeel der troepen bleef op de vlakte van St. Denis gebivakkeerd. Aanvankelijk hoopte men door middel van loopgraven Le Bourget te kunnen naderen doch dit plan werd den 26sten December opgegeven. Bij een koude van 15 tot 16° vorst leden de troepen verschrikkelijk; »la tête entourée de chiffons, leur couverture pliée et repliée autour du corps, les jambes enveloppées de loques, n'ayant plus forme de soldats, ils allaient sous la bise glacée aux avant postes, aux tranchées», zegt DUCROT, en ongetwijfeld zal de uitroep van JULES SIMON tot JULES FAVRE, toen deze leden der voorloopige regeering zich in den nacht van 21 op 22 December over de vlakte van St. Denis naar den Generaal TROCHU begaven: »Voilà Moscou aux portes de Paris!» voor de geschiedenis bewaard blijven tot bewijs van den volhardenden moed der Fransche natie.

Tegen het vallen van den avond verlieten de opgerukte versterkingen het dorp Le Bourget, dat nu door het 1ste en 2de bataljon van het regiment Elisabeth en één scherpshutterscompagnie bezet bleef.

Aan Duitsche zijde bedroegen de verliezen van het Garde-korps, aan dooden: 2 officieren en 66 man, aan gewonden: 14 officieren en 387 man. Die van het 1ste bataljon regiment Elisabeth, dat van den aanvang af met de verdediging van het dorp was belast, bedroegen 7 officieren en 191 man, d. i. 33 % of het een derde gedeelte van de totale sterkte. Dit bataljon gebruikte 9617 patronen, of gemiddeld 16 per man. De 1ste scherpshutterscompagnie verloor slechts 2 dooden en 8 gewonden.

Van de Fransche troepen leden voornamelijk de marine-compagnieën aanzienlijke verliezen; op een sterkte van 15 officieren en 689 man, bleven 8 officieren en 254 man. De brigade LAMOTHE-TENET verloor 15 officieren (3 gevangenen) en 619 man, waaronder 80 gevangenen; de brigade LAVOIGNET 11 officieren en 145 man; de brigade HARRION 3 man. De geheele divisie BERTHAUT, die onmiddellijk neven Le Bourget optrad, telde 5 dooden en 52 gewonden, terwijl het geheele IIde leger in het geheel slechts 189 man verloor.

Hiermede zijn wij aan het einde gekomen van den arbeid, dien wij ons ter uitvoering stelden. Tot een geheele afronding van ons onderwerp, zou thans nog kunnen volgen een overzicht van de maatregelen door de Pruisische troepen genomen, om het dorp na den aanval van den 21sten December op de zorgvuldigste wijze te versterken. Daar echter Le Bourget niet meer werd aangevallen, vermeenden wij, ook met het oog op de groote uitbreiding, die deze studie reeds heeft genomen, van een beschrijving der laatste versterking

überlegen, sondern erstlickte auch die Offensive der französischen Infanterie im Keim. Wiederholt konnte diesseits beobachtet werden, wie dicke Infanterie-kolonnen sich von Drancy her gegen Bourget in Bewegung setzten, um dann, wann die preussischen Granaten in Menge einschlugen, nach längerem Hin- und Herwogen zurück zu strömen.

te moeten afzien. Als voorbeeld voor het in staat van verdediging brengen van dorpen verdient de studie daarvan aanbeveling en wordt door den Generaal BRIALMONT aan het versterkte Le Bourget een plaats ingeruimd in zijn werk: *La fortification du champ de bataille* (1).

Bij den aanvang der behandeling van dit onderwerp stelden wij als ons doel op den voorgrond, zoo mogelijk het nut van de détail-studie der krijgsgeschiedenis voor het juist begrip van tactische handelingen te doen uitkomen en daarnaast in een helder licht te stellen, hoe weinig er te rekenen valt op een goed gebruik van vluchtig bijeengebrachte en slecht geoefende troepen. Zijn wij daarin geslaagd? Wij hopen het in het belang der zaak, die een ieder onzer aan het hart moet liggen.

In moeilijke tijden, waarin alles met orde en snelheid moet geschieden, staan de handen reeds dikwerf verkeerd, hoe veel te meer zal dit het geval zijn, wanneer men slechts over gebrekkige hulpmiddelen kan beschikken. Staat men verwonderd over de groote offers door de Fransche natie op het altaar der vaderlandsliefde gebracht, daghelder treden daarbij echter op den voorgrond de geringe uitkomsten, waartoe die opofferingen hebben geleid. In vreedestijd moet door de natie worden gezaaid, om in oorlogstijd te kunnen maaien.

Op den militair en in het bijzonder op den officier rust de plicht, zich in vreedestijd voor zijn roeping te bekwamen. De studie der tactiek eischt daarbij belangrijke opofferingen aan tijd. Herhaalde oefeningen op kaart en terrein zijn daartoe noodig; de oordeelkundige en nauwgezette studie der krijgsgeschiedenis toch leert overtuigend dat de Oostenrijksche Kolonel HAUSCHKA in de voordrachten voor zijn officierskorps (2) recht had, toen hij zeide: »die tactische Grundsätze sind einfach und leicht fasslich, nur deren richtige Anwendung ist schwierig, weil zu derzelben Jahrelange Uebung und Erfahrung gehört».

Nijmegen, 18 Febr. 1884.

L. DE VLAMING,
Kapitein 5de Reg. Infanterie.

(1) De Generaal BRIALMONT vergist zich echter zeer, wanneer hij beweert dat Le Bourget na den aanval van den 30sten October versterkt is geworden, op de wijze zooals door hem wordt aangegeven. Eerst na den aanval van 21 December is van Pruisische zijde tot dezen noodzakelijken maatregel overgegaan. De aanval op den 21sten December werd dus op geheel andere wijze afgewacht, als men uit de beschouwingen van den Generaal BRIALMONT zou afleiden.

(2) *Oest. Mil. Zeitschrift*, 1883.

Indische legerbelangen.

(Vervolg van N°. 7, bladz. 521.)

Staan wij bij het vraagstuk der legeruitbreiding echter wellicht tegenover een non-possumus?

Is legeruitbreiding zonder het Inlandsche element te sterk te doen domineeren, of het aantal vreemdelingen op gevaarlijke wijze te vermeerderen gelijk in de jaren 1873—1878 het geval was, wel mogelijk?

Moeten wij in den tegenwoordigen geheel onvoldoenden, onweerbaren toestand blijven berusten?

Wij zullen dit nader onderzoeken.

De grenzen die het Europeesche element in het Indische leger kan bereiken, worden onverbiddelijk bepaald door het aantal Europeanen, dat in Nederland en Nederlandsch-Indië kan worden geworven.

Tuschen de verhouding van het Europeesche tot het Inlandsche element in het leger mag verder zekere grens niet worden overschreden.

Hieruit volgt dus onmiddellijk dat de totale sterkte van het Indische leger, afhankelijk dus van de werving van het Europeesche gedeelte, een zeker maximum niet kan overschrijden.

Het is nu dus in de eerste plaats de vraag of dat maximum bereikt is, en in de tweede plaats of niet op andere wijze dan de tot dusver gevolgde, een betere *reserve* voor het Indische leger is te verkrijgen.

Het aantal militairen, dat jaarlijks zonder buitengewone middelen en zonder te slechte elementen uit het buitenland in Nederland kan worden geworven, schijnt niet veel meer dan 1800 man te kunnen bedragen (1). De werving in Indië levert ongeveer 150 man per jaar (2), terwijl verder nog op andere wijze althans een 50 Europeanen (3) worden verkregen, totaal dus te stellen op jaarlijks 200 Europeanen.

(1) Zie Koloniale Verslagen na 1878 toen de werving voor Franschen en Belgen gedeeltelijk werd gestopt:

In 1879 1740, in 1880 1361, in 1881 1545, in 1882 1218. Het cijfer van 1800 Europeanen komt ook overeen met de jongste uitkomsten, die het Koloniaal Verslag 1883—84 van de werving van Juli 1883 tot en met Juni 1883 mededeelt, bedragende dit in 13 maanden 1283 Nederlanders en 497 vreemdelingen, of te zamen 1780 man, waaronder nog geen 28% vreemdelingen. Het gevaarlijk hooge cijfer vreemdelingen, dat gedurende jaren meer dan 50% bedroeg, en thans gelukkig reeds tot 44% is gedaald, wordt op deze wijze tot betere afschonk nog altijd te hooge verhouding teruggebracht.

(2) In 1879 180, in 1880 98, in 1881 131, in 1883 141 Europeanen.

(3) In 1879 60, in 1880 58, in 1881 52, in 1883 59 Europeanen.

Wanneer men nu nagaat welke verliezen het Indische leger jaarlijks aan Europeanen lijdt, hetzij aan gesneuvelden, overledenen, gepasporteerden, gegageerden, gevonnissen, tot den officiersrang bevorderden enz., dan is hieruit de sterkte te berekenen, die op een gegeven oogenblik het leger aan Europeanen kan hebben.

Het Koloniaal Verslag geeft jaarlijks uitvoerig deze verliesstaten op. Vergelijkt men die nu met de sterktecijfers dan blijkt het dat in de laatste jaren (Atjeh-jaren) de totale jaarlijksche verliezen ongeveer 15 à 16 % bedroegen (1). Ons inziens behoeven we dit cijfer echter niet als normaal aan te nemen, maar zal men veilig na eenigen tijd, wanneer het leger van de uitputting van den Atjeh-oorlog is bekomen, evenals vroeger, — te meer nog met het oog op de gezondere ligging en inrichting der nieuwe kampementen — op niet meer dan 14 % behoeven te rekenen.

Bij een jaarlijkschen toevoer van 2000 Europeanen kan aldus de totale sterkte hiervan slechts bedragen 14500 (2).

Met dit cijfer moet bij alle combinatiën rekening gehouden worden.

Gaan wij nu eerst na hoe sterk bij de tegenwoordige formatie der overige troepen het veldleger aan Infanterie, als in de eerste plaats uitbreiding behoevende, zou kunnen worden.

Van bovengenoemd getal moet alsdan allereerst afgetrokken worden het aantal Europeanen voor de verschillende andere wapens en diensten benodigd. Volgens de tegenwoordige formatie zal dit ongeveer 4700 man bedragen (3).

(1)	Sterkte aan Europeanen.	Verliezen.
1876.	16.266.	2456.
1879.	15.788.	2476.
1880.	15.899.	4902.
1881.	14.824.	2572.
1882.	13.378.	2547.

(2)	
2000	+ $\left\{ 2000 \times \frac{86}{100} \right\} + \left\{ 2000 \times \left(\frac{86}{100} \right)^2 \right\} + \left\{ 2000 \times \left(\frac{86}{100} \right)^3 \right\} + \text{enz.}$

(3)	Europeesch personeel bij de overige wapens behalve de infanterie:	
Cavalerie.	Staf + Regiment.....	443
Artillerie.	Gew. artillerie-commandement.....	15
	Staf veld- en bergbatterijen.....	8
	4 veldbatterijen.....	376
	4 bergbatterijen.....	286
	Artillerie-transportreën.....	41
	7 compagnieën vestingartillerie.....	455
	Artillerie Buitenbezittingen.....	445
Genie.	Dienst der artillerie-magazijnen en werkplaatsen.....	377
	Staf.....	102
	Genietroepen en werklieden.....	378
	Dienst genie-magazijnen.....	27
	Militaire administratie.....	82
	Geneeskundige dienst. (Berekend volgens de classificatie der hospitaal- en ziekenzalen en het voor elke klasse toegestane Europeesche personeel) in ronde cijfers.....	5000
	Militaire schrijvers.....	580
	Te zamen.....	4556

of rond met inbegrip van het personeel ingedeeld bij het korps Pupillen, de militaire school te

Verder moet de sterkte verminderd worden met het gemiddeld aantal gedetineerden van het Militair huis van Arrest te *Semarang* en de gestraften bij het Strafdetachement te *Klattan*, resp. te rekenen 200 (1) en 100 man, daar deze van de korpsen worden afgevoerd, en gedurende hun straftijd voor het leger verloren zijn; terwijl bovendien het grootste gedeelte niet meer in het leger terugkeert. (De gedetineerden in de provoosthuizen daarentegen, welke in de sterkte blijven, wél mede te rekenen).

Aldus blijven voor de Infanterie beschikbaar 9500 man.

Neemt men nu in aanmerking dat bij de tegenwoordige formatie van de depotbataljons, van de Garnizoensinfanterie, de subsistenten-kaders, het suppletie-depot en de strafdetachementen deze nog rond 4000 Europeanen (2)

Meester Cornelis, de militaire arrest- en provoosthuizen en den topographischen dienst 4700 man.

Opzettelijk hebben wij deze cijfers hier neergeschreven om te doen zien welk een groot deel van het zoo kostbare en moeilijk te verkrijgen Europeesche element aan non-combatanten, voornamelijk militaire schrijvers en hospitaal-personeel, verloren gaat, van hoeveel belang het dus zou zijn deze, door meer gebruik te maken van de in Indië aanwezige krachten te vervangen, en dus h.v. wat de schrijvers betreft, hoofdzakelijk als vóór 1865 burgers-mestizen — waaraan Indië rijk is en die gaarne schrijven — te bezigen, en alléén als toevoeging voor den velddienst ongeschikte militairen te nemen. Zeker zouden op deze wijze een \pm 500 tal Europeanen uitgespaard en bij het veldlager geplaatst kunnen worden, wat in verband met de toevoeging aan inlandsche troepen weer een vermeerdering van een twaalf bataljons zou kunnen verschaffen.

Men moet woekeren met het Europeesche element.

(1) In 1878 328, in 1879 306, in 1880 300, in 1881 277 en in 1882 234 Europeanen. Zie Koloniaal Verslag 1883—84.

(2)	1ste depotbataljon.....	866		
	2de "	415	} 1148	
	3de "	200		
	4de "	165		
Garnizoensbataljon.	Atjeh en onderhoorigheden.....	710		
"	Z.- en Oosterafdeeling van Borneo.	361		
"	Palembang.....	280		
"	Celebes en onderh., Menado en Timor	297		
"	Ambonia en Ternate.....	190		
"	Somatra's Westkust.....	89		
"	Wester Afdeeling van Borneo.....	178		
"	Banka.....	200		
"	Oostkust Somatra.....	93		
"	3de Militaire Afdeeling op Java....	49	} 2380	
Garnizoenscompagnie.	Benkoelen.....	48		
"	Rioew.....	76		
"	Bantam.....	83		
"	Lampengsche districten.....	80		
"	Ceribon.....	16		
Garnizoensdetachement.	Oeruat.....	2		
"	Biliton.....	1		
"	Banjoewangi.....	2		
"	Patjitan.....	2		
Subsistentenkader.	Ratavis.....	21	} 83	
"	Semarang.....	17		
"	Soersbala.....	17		
"	Padang.....	12		
"	Kota Radja.....	11		
Suppletiedepot.....			8	
Strafdetachementen.....			200	
			<hr/>	
			Te zamen.....	4026

vereischen, dan blijven aldus ten slotte voor de veldbataljons nog 5500 Europeanen over.

Wij moeten nu nagaan over welke andere elementen het Indische legerbestuur te beschikken heeft.

Op het gehalte lettende komen het eerst in aanmerking de Amboineezen (waaronder tegenwoordig ook de Ternataansche niet christen Alfoeren te rekenen) welke als een uitstekende aanvulling van het Europeesche gedeelte zijn te beschouwen.

De *werving* hiervan bedroeg in de laatste 5 jaar (1):

1878 264; 1879 149; 1880 168; 1881 152; 1882 143.

De *sterkte* in:

1878 1258; 1879 1296; 1880 1322; 1881 1364; 1882 1411.

Terwijl men zich hierbij — en zeer te recht — dus niet tot het veel geringer formatie-cijfer van 970 bepaalt, maar de feitelijke sterkte jaarlijks uitbreidt, schijnt het in verband met het sedert 1875 aannemen der Ternataansche Alfoeren, de verhooging der gagementen sedert 1876, en bij wat medewerking van de zijde van het civiel bestuur en van de zendelingen, niet moeilijk dit getal tot 1600 en wellicht meer op te voeren.

Een ander element in militaire waarde insgelijks als goede aanvulling van het Europeesche te beschouwen, doch dat helaas jaarlijks vermindert en zonder bijzondere maatregelen binnen enkele jaren uit het Indische leger zal zijn verdwenen, is het Afrikaansche. Het negerelement heeft altijd groote waarde voor het Indische leger bezeten, zoowel om zijn dapperheid en trouw, als zijn physische kracht, zijn beter bestand zijn tegen klimaat en vermoedissen dan Europeaan of Inlander.

Men denke slechts aan Badjoa.

Voorbeelden uit de geschiedenis der 2de Atjehsche expeditie leeren ook hoe de Atjeher dikwijls meer den Neger dan den Europeaan vreesde.

Thans bedraagt het overschot nog slechts 111 man (2). Waarom worden echter bij het groote belang der zaak geen Amerikaansche negers voor het Indische leger geworven? De in Suriname voor de zeemacht aangeworven negers hebben goed voldaan, terwijl ook de bij de West-Indische krijgsmacht gediend hebbende negers door hun officieren gunstig beoordeeld werden. De lust om te dienen was bij de in West-Indië genomen proeven aanvankelijk sterk genoeg. Met wat tact — en goede behandeling — zou vermoedelijk de werving ook thans nog goede uitkomsten opleveren. Men zie hierover nader het Artikel van den Kapitein der Infanterie DE LA PARRA: »De werving van

(1) Koloniaal Verslag 1883—84.

(2) Einde 1878 nog 202 Afrikanen.

„	1878	„	172	„
„	1880	„	150	„
„	1881	„	119	„
„	1882	„	111	„

Amerikaansche negers voor het Indische leger" *Indisch Militair Tijdschrift*. 1881, II. Wellicht zouden ook de Vereenigde Staten niet ongenegen zijn, een deel van hun zwarte bevolking te missen, en de werving toe te staan. Dit is geen nieuw denkbeeld. De Hertog van SAXEN-WEIMAR adviseerde zulks reeds vóór 1830 aan Prins FREDERIK. Men zie over dit voor het Indische leger zoo belangrijke onderwerp, het Artikel voorkomende in het *Indisch Militair Tijdschrift*. 1881, I: »Het behoud van het Afrikaansche element bij het Indisch leger". Het kader van dit bestek laat niet toe, hierover verder in bijzonderheden te treden.

Nemen we nu aan dat voor het vervolg nagenoeg alle Amboineezen — resp. ook de Afrikanen — bij de Infanterie en wel bij de veldbataljons worden ingedeeld, waartegen o. i. geen overwegende bezwaren kunnen bestaan, daar de andere wapens naar verhouding veel sterker voorzien zijn van Europeanen, dan komt 't ons voor dat we de sterkte van Amboineezen en Afrikanen, voor de veldbataljons beschikbaar, gerust op 1500 à 1600 man zullen mogen stellen (1) — na aftrek van een gedeelte recruten bij de depotbataljons. — De 3de factor — en wat het aantal aangant dikwijls de voornaamste — waaruit het Indische leger is samengesteld, is het Inlandsche element. Het legerbestuur kan hiervoor uit een onuitputtelijke bron scheppen. Bestond het aantal Inlanders in de jaren 1876 en 1877 zelfs uit meer dan 21.000 man, en is dit getal thans tot 13.930 verminderd, zoo is zulks alleen het gevolg van het tijdelijk sluiten der werving. De ondervinding heeft toch geleerd, dat zelfs met weinig geldelijke opofferingen men zooveel Inlanders kan verkrijgen als men wil (2).

Het formatiecijfer aan Inlanders wordt dan ook alleen beheerscht door de verhouding in aantal, die men uit een *militair* en *politiek* oogpunt ten opzichte van de Europeesche en daarmede gelijk te stellen troepen wil toestaan.

De verhouding heeft in de laatste 5 jaren bedragen:

	Europeanen,	Amboineezen	Inlanders,
	en Afrikanen.		
1878.	17.524.	18.914.	
1878.	17.084.	16.743.	
1880.	16.721.	14.816.	
1881.	16.007.	14.926.	
1882.	15.100.	13.930.	

(1) Waar tegen de onmiddellijke toepassing hiervan bezwaren bestaan, kan in het te kort tijdelijk voorzien worden door in plaats van de ontbrekende Amboineesche compagnieën b.v. een paar Boegineesche compagnieën te stellen.

(2) De werving van Javanen (waaronder Soendaneezen) en van Madureezen was van medio Januari 1878 tot medio Juni 1880 tijdelijk gesloten. Na gedurende den verderen loop van 1880 weder beperkt en van af 1 Januari 1881 weder onbeperkt te zijn opengesteld, moest men die 1½ maand later door den grooten toevloed — althans in de 2de Militaire Afdeling — weder sluiten. In September 1881 weder geopend, moest men in December van dat jaar haar weer tempereu enz. Zie Koloniaal Verslag 1883/84.

Ofschoon dus in de laatste jaren het aantal Inlanders beneden dat der Europeesche en daarmee gelijk te stellen troepen gedaald is, zou men o. i. veilig de sterkte verhouding van het Inlandsche element aanmerkelijk kunnen vermeerderen.

Wij beroepen ons hierbij niet alleen op het feit dat men in den Atjeh-oorlog er niet tegen opgezien heeft die verhouding veel ongunstiger te maken, in '76 zelfs van 33:42, in '77 van 35:42 enz., maar ook op het voorbeeld van Britsch-Indië.

Na den grooten opstand van 1857 — te voren was de verhouding nog veel ongunstiger — heeft men daar niet geschroomd op een sterkte van ruim 60.000 man Europeanen (zonder de Officieren) ruim 123.000 man Inlandsche troepen (zonder de officieren) te stellen, en dat terwijl bij het Britsch-Indisch leger de beide bestanddeelen niet als bij het Indische samen tot korpsen vereenigd maar geheel gescheiden zijn, het gevaar voor samenspanning en gemeenschappelijke opstand dus veel grooter is. Na den Afghaanschen oorlog (1877—78) bedraagt de verhouding van het Europeesche tot het Inlandsche element 66:130 (1).

Onze eigen ervaring te Atjeh bij den zoo moeilijken tocht naar *Selimoen* leerde ons, dat wat de militaire waarde in het doorstaan van vermoeienissen enz. betreft, de Inlandsche troepen zeker niet voor de Europeesche behoeften onder te doen. Integendeel leed het uit 3 Inlandsche en 1 Europeesche compagnie bestaande 9de bataljon daarbij minder dan het uit 2 Europeesche en 2 Inlandsche compagnieën bestaande 6de bataljon, waarbij vooral de Europeesche compagnieën de zwaarste verliezen leden.

Gerust zullen we dus al dadelijk het aantal Inlanders minstens gelijk aan dat der Europeanen en daarmee gelijkgestelde Amboineezen en Afrikanen mogen stellen.

De sterkte hiervan zou dan bedragen $14.500 + 1700 = 16.200$ *Inlanders*.

Van dit aantal worden nu weer volgens de tegenwoordige formatie voor de andere wapens — op dezelfde wijze berekend als boven — rond 2500 man vereischt; er blijven alsdan voor de Infanterie 13.700.

Hiervan weer aftrekkende het benodigde voor de depotbataljons, de Garnizoensinfanterie de subsistenten-kaders, het suppletie-depot en de strafdetachementen waarvoor — berekend als boven — volgens de nieuwe formatie 7400 Inlanders worden vereischt, blijven aldus voor de veldbataljons 6300 man Inlandsche troepen over.

Na aldus te hebben afgeleid over welke troepen we voor de veldbataljons zouden kunnen beschikken, zullen we moeten nagaan hoe deze hieruit te formeeren zijn. De tactische eenheid vormt hierbij — meer nog dan in

(1) Zie de beschouwing over het werk van Sir RICHARD TEMPLE "India in 1880" in het *Indisch Militair Tijdschrift* 1881, II.

Europa — de compagnie. Welke moet de sterkte hiervan zijn? Terwijl in Europa hiervoor in bijna alle landen 200 man en meer wordt genomen, komt ons deze sterkte in de meestal zoo bedekte en doorsneden Indische terreinen voor een behoorlijk overzicht en leiding te groot voor. De tegenwoordige sterkte der Europeesche compagnieën (totaal 150 onderofficieren en minderen) en vooral der Amboineesche en Inlandsche compagnieën, resp. 140 en 133 man, schijnt ons echter te gering. Te spoedig blijven van deze te velde slechts schimmen van compagnieën over, waarin geen kracht meer gelegen is. Hoe menigmaal moesten b. v. te Atjeh manschappen van verschillende compagnieën worden samengevoegd om ééne compagnie van vereischte sterkte te verkrijgen! Het nadeel hiervan is duidelijk (1). Het best zouden ons daarom compagnieën van ± 180 man voorkomen. Het bataljon — vier compagnieën sterk — zou dan ruim 700 man tellen, in getalsterkte meer overeenkomende met de vroegere bataljons van 6 compagnieën, en meer in overeenstemming met de diensten, die van het bataljon zoowel in oorlogstijd als in vreedstijd in de garnizoenen, in Indië wordt gevorderd. Thans drukt toch bijna overal de garnizoensdienst te zwaar.

Intusschen zullen wij ter betere vergelijking hier de bestaande formatie der Europeesche compagnieën volgen, alleen de Inlandsche compagnieën even sterk als deze aannemende. Daarbij de Europeesche korporaals als niet wenschelijk voor de discipline weglatende, zou haar samenstelling dan b. v. als volgt kunnen worden:

	1 kapitein,
	3 luitenants,
	1 Europeesch sergeant-majoor,
	1 » fourier,
12	{ 6 Europeesche sergeanten,
	{ 6 Amboineesche of Inl. sergeanten,
	8 korporaals (Amb. of Inl.),
	1 tamboer » » »
	4 hoornblazers » » »
	129 fuseliers » » »

Te zamen 150 onderofficieren en manschappen.

Op deze wijze kunnen na aftrek van de 8 man Europeesch kader per compagnie, voor de niet-Europeesche compagnieën uit de beschikbare macht van

(1) Ook het Koloniaal Verslag 1875—76 erkende dit bezwaar. Bij de reorganisatie der veldbataljons in 1875 waarbij deze van 6 tot 4 compagnieën waren teruggebracht, was de sterkte der Europeesche compagnieën op 200, der Inlandsche op 143 geweerdragende manschappen gebracht. Niet lang duurde echter deze verbetering.

Wat de oprichting der depotbataljons in 1877 aan den eenen kant ten goede werkte, ontneem zij aan den anderen kant weder door de reductie van de sterkte der compagnieën tot de tegenwoordige van 129 Europeesche of 106 Inlandsche geweerdragende manschappen.

5500 Europeanen, 15 à 1600 Amboineezen en Afrikanen en 6300 Inlanders gevormd worden:

ruim 33 compagnieën Europeanen,
 » 11 » Amboineezen en Afrikanen,
 » 44 » Inlanders.

Het is nu de vraag hoe wij met deze compagnieën de veldbataljons zullen formeeren. Als boven de bataljons 4 compagnieën sterk nemende, zou zeker, ook met het oog op de splitsing in halve bataljons, het meest wenschelijk zijn, ze voor de helft uit Europeanen, voor de andere helft uit Inlanders te doen bestaan. Het te geringe aantal Europeesche compagnieën maakt dit echter onmogelijk; intusschen waar de militaire waarde der Amboineezen en Afrikanen deze zeer nabij komt, schijnt ons de beste oplossing, bij elk bataljon een compagnie van deze — voorzoover aanwezig — in plaats van een Europeesche compagnie te stellen. De samenstelling zou alsdan kunnen zijn:

11 bataljons van 11 Europ.,	11 Amboin. (resp. Afrik.)	en 22 Inl. comp.
en 11 » » 22 »		22 » »

Te zamen 22 bataljons van 33 Europ., 11 Amboin. (resp. Afrik.) en 44 Inl. comp.

Deze samenstelling schijnt ons beter dan de thans bestaande van:

1 bataljon geheel uit Europeanen samengesteld,
3 bataljons van 2 Europeesche en 2 Amboineesche compagnieën,
4 » » 2 » » 2 Inlandsche »
10 » » 1 » » 3 » »

waarbij het gros bestaat uit zeer zwakke bataljons van slechts ééne Europeesche compagnie; terwijl hierbij voorkomt een bataljon geheel uit Europeanen bestaande, wat ons niet alleen als onnoodig, maar ook een niet te verdedigen verspilling van het zoo kostbare Europeesche element voorkomt, eer na- dan voordeelig bovendien. Wie toch als wij getuige waren van de hulpbehoefendheid der Europeanen te velde, op bivaks enz., zal zeker de noodzakelijkheid van toevoeging van Inlanders bij elke troepenmacht, welke zelfstandig zal moeten kunnen ageeren, erkennen.

Zonder dus het veld der utopieën maar een oogenblik betreden te hebben, en geheel rekening houdende met de bestaande toestanden, zou dus reeds dadelijk de sterkte van het Indische leger met 4 nieuwe veldbataljons kunnen worden vermeerderd, waarvan de innerlijke waarde, zoo door meerdere sterkte als gemiddeld beter gehalte, de tegenwoordige overtreft.

Wellicht zal men hiertegen aanvoeren, dat waar het aantal Europeanen, waarover volgens onze berekening vermoedelijk steeds zal kunnen worden beschikt, en het feitelijk in Indië aanwezige aantal, geen noemenswaard verschil bestaat, ons voorstel, berustende dus hoofdzakelijk op een andere indeeling, de offensieve kracht van het leger toch niet zoo aanmerkelijk zal kunnen vermeerderen.

Zeker levert 't weinig verschil op, of men, zooals thans, de voor de infanterie van het veldleger beschikbare Europeanen over 28 compagnieën verdeelt en de depots met een 800-tal Europeanen boven de formatie bedeeft, dan wel of men zich aan de formatie houdt en het aantal compagnieën met een 5-tal vermeedert, omdat toch in dit laatste geval bij de geringe sterkte van de depots voor completeering der te velde zijnde bataljons, alsdan van de overige veldbataljons zal moeten worden geleend.

Intusschen, behalve dat men in elk geval het geheel uit Europeanen bestaande bataljon tot 2, 3 of 4 gemengde bataljons kan uitbreiden, heeft onze indeeling van zooveel mogelijk Europeanen bij de veldbataljons te plaatsen toch altijd dit voor, dat daarbij elke Europeaan weer de gelijktijdige plaatsing van 1, 2 of 3 Inlanders mogelijk maakt, en dus de legersterkte snel doet klimmen.

Behalve dit gaven wij boven echter ook reeds aan, hoe door meerder gebruik te maken van de in Indië aanwezige krachten mestiezen — Indo Nederlanders — in de 1ste plaats de non-combattanten, voornamelijk de schrijvers en het hospitaalpersoneel, konden verminderd en daarmee de combattanten uitgebreid, en dus bij de veldbataljons geplaatst konden worden. Bovendien, levert de werving van het Amboineesche en het Afrikaansche element — bij ernstige poging daartoe — zooals wij verwachten goede uitkomsten op, kan men — waarover later — in Indië zelf eenige compagnieën Indo-Nederlanders vormen, dan zou men bij de uit 2 Europeesche compagnieën bestaande bataljons één compagnie van deze door de eersten kunnen vervangen en aldus het aantal bataljons nog uitbreiden.

Zoolang deze maatregelen, die natuurlijk op tijd werken, hun invloed nog niet ten volle hebben kunnen uitoefenen, zal men op grond van het vroeger opgemerkte, er a. i. geen bezwaar in behoeven te zien, het tijdelijk incompleet aan Europeesche, resp. Amboineesche, Afrikaansche of Indo-Nederlandsche compagnieën door Inlandsche te dekken. *Legeruitbreiding toch moet er komen!*

Wij zouden nu verder bij de organisatie van de infanterie kunnen stilstaan, en uitgaande van het bovenopgemerkte omtrent het wenschelijke van de verhooging der getalsterkte van de compagnieën, tot de verlangde sterkte der veldbataljons kunnen komen. Wij zouden dan kunnen nagaan hoe sterk de *depotbataljons* moesten zijn om steeds te allen tijde in de behoeften der veldbataljons te kunnen voorzien, gegrond dus op de gemiddelde jaarlijksche verliezen (Europeanen 14%, Amboineezen 10%, Inlanders 11 à 12%) en rekening houdende met een oorlogsreserve, om een bepaald aantal der veldbataljons steeds bij de zooveel grootere verliezen te velde voltallig te kunnen houden.

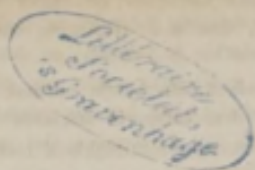
Vervolgens zouden wij het oog moeten slaan op de vereischten van de *Bezettingstroepen*, op de noodzakelijkheid van de splitsing van deze in ver-

schillende kleinere afdeelingen, die echter toch steeds nog voldoende sterkte zouden moeten behouden om oefening mogelijk te maken en een geregelde macht van ten minste eenige sterkte te vormen, en dus niet minder dan uit gemengde detachementen van ± 50 man onder een officier zouden mogen bestaan, waarbij een vaste verhouding van het Europeesche tot het Inlandsche element (b.v. als 1:3), waaruit dan de formatie der garnizoenscompagnieën en garnizoensbataljons zou volgen.

Zoodoende zou men hierbij tot een *stelsel* komen, dat thans bij de tegenwoordige formatie met haar uiterst onregelmatige verdeling van Europeesch en Inlandsch kader en manschappen, zonder het minste tactisch verband en dikwerf veel te ver gedreven versnippering, te vergeefs wordt gezocht.

Een dergelijke beschouwing zou ons echter te ver voeren; wij verwijzen hiervoor — ofschoon niet in alle opzichten instemmende — naar het zoo belangrijke artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift* 1881, I »Ontwerp tot Reorganisatie der Infanterie van het Indisch leger", waarvan wij bij het bovenstaande reeds in hoofdzaak de beschouwing volgden.

(Wordt vervolgd.)

EEN PROTEST.

Naar aanleiding eener beoordeeling van het werkje »La télégraphie optique par RODOLPHE VAN WETTER, sous-lieutenant d'artillerie de l'armée belge 1883", door den Heer M. ONNEN, voorkomende in *De Militaire Spectator*, N°. 2, jaargang 1884, wensch ik een en ander op te merken.

De recensent vangt aan met het korps Genietroepen te beschuldigen van achterlijkheid op het gebied van optische telegraphie, op dat der vernielingen met dynamiet, der militaire telegraphie, der electricische verlichting enz., en vindt de oorzaak dier achterlijkheid in het verwaarloozen van de studie der toegepaste natuurwetenschappen, welke studie hij voor alle officieren, doch niet het minst voor die der technische troepen noodig acht. Hij verbaast zich dan ook, dat aan geen der beide afdelingen van de krijgsschool voor officieren onderwijs in de militaire toepassingen der natuurwetenschappen gegeven wordt.

In hoever dat onderwijs zoo bepaald noodig is durf ik niet te beslissen, dewijl men daartoe zou moeten weten in welken geest het gewensch wordt. Aan de afdeling der Krijgsschool te 's Gravenhage is geen afzonderlijke cursus voor officieren der technische troepen. Onderwijs aan die inrichting voor officieren van alle wapens in de militaire toepassingen der natuurwetenschappen zou b.v. voor infanterie- en cavalerie-officieren vrij onvruchtbaar zijn, indien het zoodanig gegeven werd, dat men rekening hield met het peil, waarop de officieren der technische troepen in deze zich reeds bevinden; ging men daarentegen te rade met de kennis, die eerstbedoelde officieren op dit gebied (uitzonderingen niet te na gesproken) bezitten, zoo zouden de technische officieren zonder nadeel van dat onderwijs verstoken kunnen blijven. Bovendien vergete men niet, dat hoe wenschelijk het steeds is, meerdere gelegenheid te openen tot uitbreiding van kundigheden, over het algemeen de officieren der technische troepen tegenwoordig met een zoodanige kennis van natuur- en scheikunde zijn toegerust, dat zij zeer zeker de militaire toepassingen der natuurwetenschappen, met zoo noodig eenige inspanning,

uitstekend kunnen volgen. Zonder het door den Heer ONNEN hun toegedachte onderwijs zullen zij zich dan ook overloopig wel met eer op hun gebied handhaven.

De beschuldiging van door gebrek aan kunde oorzaak te zijn van bovenvermelde achterlijkheid verdient deze categorie officieren mijns inziens niet; vooreerst dewijl ik het bestaan van die achterlijkheid niet erken in dien zin als mijn collega zulks bedoelt en ten tweede, mocht eenige achterlijkheid geconstateerd worden, dit niet aan onkunde maar aan andere omstandigheden, h.v. gebrek aan middelen, enz. is toe te schrijven.

Tot bewijs van dit mijn beweren strekke het volgende:

Het korps Genietroepen zou dan achterlijk zijn op het gebied der vernielingen met dynamiet. Hier te lande is bij het leger de kieselguhrdynamiet (75 $\frac{1}{2}$ nitroglycerine en 25 $\frac{1}{2}$ kieselguhr) in gebruik; voorloopig kiest men geen andere dynamietsoort, hoewel de gelatinedynamiet en de springgelatine machtige concurrenten van de guhrdynamiet geworden zijn, zelfs zoodanig, dat deze laatste in den bergbouw (b. v. in Oostenrijk) nagenoeg geheel verdrongen is door gelatinedynamiet. De proeven bij het K. K. Techn. und Adm. Militar-Comité te Weenen genomen hebben de Oostenr. militaire autoriteiten echter nog niet een vaste overtuiging in deze geschonken, zoodat de guhrdynamiet ook in het Oostenr. leger in 1883 nog tot de uitrusting behoort. Maatregelen te onzent zijn getroffen, om, zoodra men aan bedoelde beroemde inrichting springgelatine of gelatinedynamiet verkiest, ook onze oorlogsuitrusting aan guhrdynamiet te kunnen doen vervangen door een dergelijke dynamietsoort.

Ten einde de guhrdynamiet in bevroren toestand te laten ontploffen bezitten wij zoogenaamde ontstekingspatronen; zijnde blikken busjes, gevuld met een 16 à 18 G. van een mengsel, bestaande uit 75 $\frac{1}{2}$ nitroglycerine en 25 $\frac{1}{2}$ fijn schietkatoen. Deze patronen worden door slaghoedjes, bevattende 1 G. slagkwik, tot ontploffing gebracht.

De oorlogsuitrusting aan dynamiet en ontstekingsmiddelen is óf geheel aanwezig, óf zal zulks binnenkort ingevolge reeds in 1883 gesloten contracten zijn. De wijze waarop de Genietroepen in de kruikarren (die volgens nieuw model gewijzigd worden) een en ander zullen medevoeren is bepaald; het gebruik er van te velde is bekend; de vernieling van spoorwegbruggen wordt voorbereid (d. i. geen ijdele klank, maar een werkelijkheid); een Ontwerp-Voorschrift op den Pionierarbeid der Cavalerie, waarvan de vernieling van spoorwegen door dynamiet een groot onderdeel vormt, komt zeer waarschijnlijk a. s. zomer in beproeving.

Hoewel in zeer vele gevallen ontsteking met Bickford-vuurkoord zal worden toegepast, zoo is men toch steeds ijverig bezig geweest bij het korps Genietroepen, voor electriche ontsteking in het bezit te geraken van patronen, welke men hier te lande kan aanmaken, om daardoor onafhankelijk te zijn

van het buitenland. De bij ons gebezigd wordende ontstekingsstoestellen van SIEMENS en HALSKE eigenen zich tot gebruik van *Abel*-patronen; het namaken dier patronen echter is ondanks medehulp der Pyrotechnische school te Delft nog niet in die mate gelukt, dat men beweren kan, *volkomen* te zijn geslaagd. In 1883 is men daarom overgegaan tot het nemen van proeven met den in Oostenrijk in gebruik zijnde ontstekingsstoestel voor wrijvings-electriciteit; de daarvoor te Utrecht aangemaakte patronen voldoen aanvankelijk uitstekend.

Het korps Genietroepen zou achterlijk zijn op het gebied der militaire telegraphie.

Bij ieder der 3 divisieën en bij het hoofdkwartier van ons leger zijn ingedeeld stationwagens, kabelwagens en kabelkarren (medevoerende o. m. per telegraafbrigade 2 *Morse*-toestellen met batterijen en 18 KM. kabel benevens 0,4 KM. rivierkabel). Terwijl men in den aanvang eenigszins zware kabelwagens en stationwagens aanschafte, waren de later geconstrueerde lichter en doelmatiger; terwijl de kabel (*GRAY's patent cable*), in den beginne verkozen, een 80 KG. per KM. weegt, kocht men reeds in 1881 een 12 KM. kabel als bij het Deutsche leger in gebruik, welke kabelsoort bij een geringer gewicht (45 KG. per KM.) nog voldoende breukvastheid en geleidingsvermogen bezit. In 1884 verheugde men zich in het bezit van een voorposten-telegraafinrichting, stelsel SIEMENS en HALSKE, met 2 KM. kabel en van een veld-telephooninrichting met 1600 M. draad. Dit jaar is op de Oorlogsbegroting f 12.000 beschikbaar gesteld voor aanschaffing van 2 voorposten-telegraafinrichtingen, van een 18 KM. lichte kabel als bovenbedoeld, voor aankoop van 2 nieuwe kabelwagens ieder voor 9 KM. kabel (waardoor bij 1 div. de minder doelmatige kabelkar zal kunnen verdwijnen); een volgend jaar stelt men zich voor in die richting van verbetering van het veldtelegraafmaterieel voort te gaan.

Wat betreft de militaire telegrafie in betrekking tot de verdediging onzer forten en liniën, diene, dat in dit jaar de ondergrondsche telegraphische verbinding der werken in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie tot stand zal komen, en voor de positiën den Helder, Willemstad en Hellevoetsluis—Brielle ditzelfde het geval zal zijn in 1885 (wellicht reeds gedeeltelijk in 1884).

Nu nog een enkel woord voor wat het personeel der militaire telegraphie aangaat.

In geval van mobilisatie is het vereischte aantal telegrafisten voor den telegraafdienst te velde onmiddellijk beschikbaar. Voor den dienst in de liniën en stellingen kan men in de behoefte slechts dadelijk met een 50 militaire telegrafisten voorzien; dit is echter geheel onvoldoende. Door de Oorlogstelegraafcommissie wordt er naar gestreefd burgertelegrafisten voor bedoelden dienst te doen aanwijzen; in hoever men daarin geslaagd is, kan ik niet mededeelen. Mocht in deze onvolkomenheid bestaan, dan is dat niet toe te schrijven aan ongenoegzame kennis van de officieren der technische troepen, maar wel aan het niet invoeren van den persoonlijke dienstplicht, waardoor aan het leger de elementen worden onthouden, welke er in behooren, en

voorts aan het minder oordeelkundig indeelen van de militie. Terwijl b.v. voorgeschreven is, dat telegrafisten als milicien moeten worden gedirigeerd naar het korps genietroepen, volbrengen velen hun dienstdijd bij de artillerie of infanterie.

Het korps Genietroepen zou achterlijk zijn op het gebied der electriche verlichting. In 1876 werden bij het toenmalige bataljon mineurs en sappeurs proeven genomen met een verlichtingstoestel, waarvan de stroom door een alliance-machine werd geleverd; in 1881 beproefde men een *Gramme*-machine, door 8 à 12 man gedraaid voor het verkrijgen van een electriche stroom tot verlichting.

Latere proefnemingen stuitten af op gebrek aan geldmiddelen; wel bleef men zich echter op de hoogte houden van hetgeen op dit gebied voorviel.

De electriche tentoonstellingen te Parijs en Weenen konden door eenige officieren van meergemeld korps niet worden bezocht door een samenloop van omstandigheden, die hier niets ter zake doen, doch dient geconstateerd te worden, dat de oorzaak daarvan niet was gelegen bij de officieren der technische troepen.

Bij de torpedocompagnie zijn electriche verlichtingstoestellen in gebruik.

Een commissie (waarbij officieren der technische troepen) heeft in 1883 en 1884 verschillende proefnemingen te den Helder, Brielle en Parijs bijgewoond.

Het korps Genietroepen zou achterlijk zijn op het gebied van enz. Die beschuldiging is wel wat vaag om nader omtrent te berichten.

Wanneer er van achterlijkheid sprake is, geschiedt dit altijd in vergelijking met wat anderen op het betrokken gebied hebben tot stand gebracht. Om nu na te gaan in hoever wij achterlijk zijn in bovenvermelde opzichten zou een overzicht moeten gegeven worden van den toestand in deze bij verschillende Europeesche legers, die men als voorbeeld mag nemen voor wat betreft de behandelde onderwerpen.

Bovendien is het dan billijk bij een vergelijking met hetgeen bij ons in die richting geschiedt, rekening te houden met de omstandigheid, dat groote rijken zich gemakkelijker kostbare proefnemingen en aanschaffingen van nieuw materieel kunnen getroosten dan kleine staten; terwijl voorts bij zulk een vergelijking nog allerlei zaken in acht genomen dienen te worden, b.v. de geographische gesteldheid van den bodem, het klimaat, de wijze waarop in geval van oorlog de strijd gevoerd zal worden.

Om bovenbedoeld overzicht te geven zou ik veel uitvoeriger moeten worden dan de mij ter beschikking staande ruimte toelaat (1).

(1) Heu, die zelfstandig wenschen te oordeelen, raad ik o. a. de lezing aan van de Jaargangen der Mittheilungen des Artillerie- und Geniewezens, van LORZEL'S Jahresberichte über die Veränderungen und Fortschritte im Militärwesen, van de Kriegs-Telegraphie door R. von TRUESCH-THRUENFELD. 1879.

Met enkele trekken heb ik gemeend te moeten aangeven hoe te onzent de toestand is op het gebied der vernielingen met dynamiet, der militaire telegraphie en der electricische verlichting.

Ten opzichte van Oostenrijk staan wij wat de dynamietquaestie betreft ongeveer op eenzelfde standpunt; bij het Duitsche leger toont men meer voorliefde voor gecomprimeerd schietkatoen. In Duitschland n.l. vreesde de militaire autoriteit zelfontploffing van dynamiet, in het Oostenrijksche leger deelt men geenszins dat gevoelen en is juist bevreesd, ingevolge opgedane ondervinding, bij oplegging en behandeling van schietkatoen ongelukken door zelfontbranding te doen ontstaan; ook hier te lande zijn deskundigen deze meening toegedaan.

In Duitschland bezit men voor de veldtelegraphie dezelfde kabelsoort, waarmede reeds in 1881 hier te lande proeven werden genomen en in 1884 en 1885 onze telegraafbrigades zullen worden uitgerust. Wat seintoestellen en batterijen aangaat kunnen wij de vergelijking zonder vrees ondergaan met de veldtelegraafinrichtingen van Duitschland en Oostenrijk; ook wat betreft kabel- en stationwagens, vooral wanneer de in 1884 en volgende jaren aan te schaffen nieuwe voertuigen in aanmerking worden genomen.

In hoever het gewenscht is ook hangende lijn bij de veldtelegraphie in te deelen is een quaestie waaromtrent verschil in meening bestaat. In *De Militaire Gids* 1882, bladz. 197—204 veroorloofde ik mij o. m. dienaangaande eenige opmerkingen. Men kan echter niet van achterlijkheid spreken, wanneer hier te lande slechts liggende lijn verkozen wordt, het is het gevolg van een zienswijze, die volstrekt niet haar oorzaak in onkunde vindt.

Wat telegraphische verbinding in liniën en stellingen betreft kunnen wij ons binnenkort meten met Duitschland.

Nu ik aan het bespreken ben onzer Militaire Telegraphie komt mij een artikel voor den geest, getiteld »De militaire telegraphie» *Militair Blad* 1883, 15 Juni N°. 11. Het zij mij vergund, dewijl thans de aanleiding daartoe bestaat, een paar opmerkingen in verband met dat opstel te maken.

De schrijver Y zegt, dat de militaire telegraafdienst in 1883 slechts ten deele behoorlijk geregeld is.

Hij verdeelt dien dienst in Nederland in:

- a. De telegraafdienst bij het leger te velde;
- b. De telegraafdienst in de liniën en stellingen.

Omtrent a verklaart hij zich tevreden, alleen zouden de volgende gebreken den telegraafdienst in hoofdzaak aankleven:

- 1°. Dat in elken stationwagen slechts één telegraafstoestel voorhanden is.
- 2°. Dat de toestellen zijn ingericht voor arbeidstroom.
- 3°. Dat het personeel der 4 telegraafbrigades in tijd van vrede niet is aangewezen.

ad 1. Men kan zulks moeilijk een gebrek noemen, hoewel het natuurlijk altijd de voorkeur verdient over 4 in plaats van over 2 toestellen per telegraafbrigade te kunnen beschikken; een toestel b.v. kan wel eens defect geraken. Of nu de organisatie onzer veldtelegraphie, wat stationwagens

aangaat, goed overeenkomt met de indeeling, welke aan het hoofdkwartier der divisie gewenscht zal voorkomen, durf ik niet uit te maken. Wil men in die organisatie verandering brengen, dan moet rekening gehouden worden met de vermoedelijke opstelling der divisien in oorlogstijd.

ad 2. Ruststroom past men soms op lijnen toe met verscheidene tusschenstations en weinig weerstand om met minder batterijen (soms is één voor de geheele lijn voldoende) te kunnen volstaan. Storing in de verbinding toont zich bij ruststroom *dadelijk*, nl. wanneer de verbinding geheel gereed is (niet gedurende het slaan van de lijn, bij de voorpostentelegraafinrichting wel omdat men daar heen- en terugleiding heeft). Het voordeel, dat men een storing alzo spoediger zou ontdekken dan bij arbeidstroom is slechts van weinig belang, daar het een quaestie van een paar minuten vroeger of later kan zijn; de telegrafist neemt trouwens niet voortdurend den galvanometer waar, zoodat het ook bij ruststroom gemakkelijk kan voorkomen, dat een storing niet onmiddellijk wordt ontdekt.

Leclanché-elementen (bij ons in gebruik) kan men niet bezigen bij ruststroom, dewijl dan het bezwaar ondervonden wordt van het krachtig optreden van polarisatiestroom. Men zou dus b.v. gewijzigde *Daniell*-elementen moeten aanschaffen, hetgeen een vrij groote uitgaaf veroorzaakt, terwijl bovendien bij gebruik te velde de *Leclanché*-elementen ongetwijfeld practischer zijn dan de bedoelde *Daniell*-elementen.

In verband met het bovenstaande begrijp ik niet goed waarom het een *gebrek* is, dat onze toestellen voor arbeidstroom zijn ingericht. In Amerika, waar men bij de veldtelegraphie slechts ruststroom schijnt toe te passen, zijn wellicht de omstandigheden geheel anders. Rekent men daar ook op lange lijnen met verscheidene tusschenstations?

ad 3. Toen het bedoelde opstel door Y. geschreven werd, waren bij het korps genietroepen voor den telegraafdienst *beschikbaar* 13 onderofficieren, korporaals en vrijwilligers en 45 miliciens telegrafist 1ste klasse (van de lichtingen 79, 80, 81 en 82), terwijl van de lichting 1883 op een 7 tal telegrafisten gerekend mocht worden; men had alzo 65 militaire telegrafisten.

Van deze zijn 20 (hieronder 4 onderofficieren en 15 korporaals en vrijwilligers, voorzoover aanwezig, anders aangevuld door miliciens) bestemd voor den telegraafdienst te velde. Die 20 zijn niet nominatief aangewezen, doch zulks doet niets ter zake, dewijl de eerste oefening, die ieder telegrafist ontvangt, steeds is voor den telegraafdienst te velde; bovendien nominatieve indeeling, zoo al wenschelijk, ware toch een wasse neus, daar voortdurend mutatiën plaats hebben. In geval van oorlog kiest men uit de telegrafisten als boven aangegeven, de bedoelde 20 en heeft dus dadelijk voltallig en geoefend personeel.

Omtrent 5 verklaart Y, dat de dienst zelf niet geregeld is. Hij verkeerde aanvankelijk in de meening, dat de oorzaak dier leemte in het geringe aantal militaire telegrafisten schulde; bij onderzoek bleek hem, dat er slechts weinig personeel ontbreekt.

Het ware te hopen, dat Y. gelijk had doch helaas! „l'art de grouper les chiffres” heeft hem parten gespeeld.

De formatie is aan militaire telegrafisten wat onderofficieren, korporaals en vrijwilligers betreft 4, 3 en 12; stel nu dat die aanwezig zijn (op meer mag men niet rekenen), dan geeft dit met het bovenvermelde getal van 52 miliciens telegrafist 1ste klasse een totaal van 71, hiervan af de genoemde 20, zoo blijven beschikbaar 51 (de ondervinding heeft bewezen, dat men de bekwaamheid in het telegraafbeeren niet te hoog mag rekenen bij de miliciens telegrafist, zelfs niet bij hen, die 1ste klasse zijn, als zij weder onder de wapenen komen, dewijl verscheidene als burger een ander beroep als telegrafist uitoefenen; daarom houd ik mij aan 51 en laat de overige miliciens telegrafisten, die niet de onderscheiding van 1ste klasse zich hebben waardig gemaakt, buiten aanmerking.

Y. beweert 93 telegrafisten voor de verschillende verdedigingswerken te behoeven (de stelling van Amsterdam niet medegeteld) en rekent voor de groepshoofdkwartieren en het hoofdkwartier der Nieuwe Hollandsche Waterlinie noodig te hebben nog 12 geoeffende en 12 min of meer geoeffende telegrafisten (dat min of meer laat ik voor zijn rekening), totaal dus 75 geoeffende en 12 min of meer geoeffende telegrafisten. In hoever nu de berekening van Y. juist is, kan ik niet mededeelen; wel echter merk ik op, dat er vrij wat personeel ontbreekt.

Denkt men slechts aan de beschikbare 51 telegrafisten, aan de onmiddellijk noodige 87 en aan de na een paar dagen zich openbarende behoefte om per verdedigingswerk in stede van een, twee telegrafisten te bezitten, dan zal menigeen met mij van oordeel wezen, dat in deze zeer spoedig voorziening noodig is. Y. wil pogingen doen aanwenden om over schutterplichtige rijkstelegrafisten in tijden van oorlog te beschikken. De rijkstelegraaf zal nimmer in zulk een schikking treden; alleen de kantoren, die gesloten kunnen worden zonder storing in het telegraphisch verkeer te geven, zullen personeel opleveren, en dan nog vrees ik, dat vele rijkstelegrafisten zullen weigeren in fortendienst te doen, „wij zijn daar niet op aangenomen” beweren ten minste sommigen, een schoone uiting van vaderlandsliefde en *wel* een bewijs hoe noodig de persoonlijke dienstplicht is, om de overtuiging te vestigen, dat in oorlogstijd *ieder verplicht* is naar zijn vermogen mede te werken tot de verdediging van zijn land; KENAU HASSELAAR dacht anders over die zaken dan onze geoeede stand.

Dat den 11den Juni 1883 nog geen regeling omtrent den dienst ad *b* getroffen was laat zich danruit verklaren, dat toen eerst sedert zeer kort een bepaalde beslissing genomen was omtrent groepsindeeling, het te maken ondergrondse militair telegraafnet, welk een en ander vroegere onderstellingen geheel en al omver wierp.

Omtrent de regeling van den dienst op de militaire kantoren kan ik berichten, dat een Reglement daarvoor in beproeving is, zooveel mogelijk opgemaakt in overeenstemming met Rijksvorschriften, doch uit den aard der zaak meer beknopt.

De militaire lijnen dienen naar mijn bepaalde meening zoo min mogelijk voor overseining van particuliere berichten (hetgeen Y wenscht) te worden gebruikt. Zulks geeft allerlei last en ongemak en is volstrekt geen behoefte. Het te bezigen personeel (zeer zeker de militaire telegrafisten) zal volstrekt over het algemeen zoo bijzonder vaardig niet wezen in het beheer der kantoren. In den aanvang en vermoedelijk wel langer tijd dan wenschelijk, zal men met één telegrafist per station *moeten* volstaan. Hoe minder werk, des te minder zenuwachtige beambten, des te beter zijn zij geschikt voor militair gebruik, dit is en blijft toch de hoofdzak.

Daarom ook geen postdienst bij den telegraafdienst te annexeren, zooals Y. voorstelt.

Eén zaak verheugt mij, nl., dat, hoewel Y een weinig pruttelt, hij toch onze militaire telegraphie niet van achterlijkheid beschuldigt.

Aan het onderwerp van electriche verlichting gekomen betreden wij een gebied, dat zeer gemakkelijk aanleiding tot overdreven gevolgtrekkingen geeft. Fabrikanten b.v. zullen niet nalaten van de door hen te leveren machines en verlichtingstoestellen de schoonste verwachtingen te doen koesteren.

In Duitschland is de electriche verlichting, bij het leger in toepassing, nog niet op dien voet geschoeid als sommige berichten doen gelooven. In het Verslag der bijeenkomst op 30 November 1881 van de Vereeniging ter

beoefening van de Krijgswetenschap, leest men b.v. op bladz. 102 (voordracht van den Heer ONNEN):

»De door SIEMENS vervaardigde inrichting draagt den naam van verlichtingspark en wordt bij de verschillende belegeringstreinen in Duitschland medegevoerd».

Ik vermeen reden te hebben te mogen twijfelen of zulks wel volkomen juist is.

In Duitschland verklaart men zich volstrekt nog niet tevreden met de verkregen uitkomsten; ten bewijze hiervan dient b.v., dat de firma SIEMENS en HALSKE weder opnieuw een inrichting onder handen genomen heeft voor electriche verlichting om te beproeven aan de militaire eischen te kunnen voldoen.

In Frankrijk zijn de verlichtingsparken te velde *en étude!*

Men neme in aanmerking, dat bij mist hoegenaamd niets kan waargenomen worden met electriche verlichting; dat zulks bij zwaren regen hoogst moeilijk gaat; dat men in onze liniën en stellingen zeer te worstelen zal hebben met weinig domineerende standplaatsen van de electriche lamp, daardoor veel hinder van lange slagschaduwen zal ondervinden, dauw en laag hangende nevels (b.v. boven de inundatiën en aan zee) om die reden veel bezwaar zullen opleveren. Voorts vergete men niet, dat vele gunstige uitkomsten in het buitenland verkregen zijn bij waarneming van lichtgekleurde voorwerpen, terwijl hier te lande het meeste wat men waarneemt, grauw of zwart getint zal wezen.

Of het aangaat gemakkelijk te voldoen aan het voorschrift ad. 2 genoemd op bladz. 125 van verneld Verslag voor het gebruik van electriche verlichtingstoestellen luidende:

»De waarnemer moet dichter bij het verlichte voorwerp zijn geplaatst dan de lamp met reflector» betwijfel ik zeer bij toepassing van toestellen in onze door inundatiën gedekte positiën.

Ik voor mij acht het ontwerp voor aanschaffing van electriche verlichtingstoestellen, aangegeven door den Heer ONNEN op bladz. 126—136, zeer weinig overdacht en geloof, dat wij zelfs nu nog, nadat meer dan 2 jaren zijn voorbijgegaan, ons zelfs niet van achterlijkheid behoeven te beschuldigen, omdat wij op het gebied van electriche verlichting niet verder zijn gekomen dan boven aangegeven.

Thans de aandacht gewijd aan de optische telegraphie in verband met het door den Heer ONNEN daaromtrent aangevoerde en het door hem beoordeelde werkje.

Het is mij niet duidelijk hoe mijn collega aan het bedoelde boek de verdienste kan toekennen, verkondigd in den volgenden volzin zijner beoordeeling:

»Met het oog op deze leernte (n.l. dat aan geen der beide afdelingen van de Krijgsschool voor officieren onderwijs in de militaire toepassingen der natuurwetenschappen gegeven wordt) in de opleiding en verdere vorming der officieren, kunnen werken als »La télégraphie optique par RODOLPHE

VAN WETTER vooral voor den Nederlandschen officier (1) van veel nut zijn, als zij wat in genoemd werkje het geval is, dit onderwerp kort en zakelijk behandelen".

De Heer RODOLPHE VAN WETTER zegt omtrent de verschillende methodes van optische telegraphie :

Les différents systèmes de telegraphie optique se divisent en trois catégories :

1. Les appareils à miroir;
2. Les systèmes par drapeaux, panneaux, sémaphores, etc., pendant le jour; et par lanternes, feux, fusées, etc. pendant la nuit, et
3. Les signaux improvisés.

De heer ONNEN merkt te recht op, dat de toestellen der 2de categorie ook bij ons te lande in gebruik zijn. Het doet mij genoegen te kunnen constateeren, dat hij ons in deze niet van achterlijkheid beschuldigt. Daar de 3de categorie door hem niet besproken wordt, en die eenigszins als een deel van de 2de is te beschouwen, geloof ik niet te ver te gaan, door aan te nemen, dat wij ook hierin niet achterlijk zijn.

Nu vermeen ik, dat wat de 2de en 3de categorie betreft, men zonder het werkje in quaestie vrij wel zich had kunnen helpen. In de Kriegs-telegraphie door VON TEISCHER TREUENFELD (tot mijne verwondering door VON WETTER in zijn Bibliographie niet genoemd) b. v. vindt men een veel meer beredeneerd overzicht van het gebruik, te maken van de optische telegraphie, van de voor- en nadeelen er aan verbonden, dan zulks door den Belgischen officier wordt gegeven; terwijl voor de middelen, om optisch gemeenschap te onderhouden volgens de 2de en 3de categorie, men waarlijk niet zijn toevlucht tot een buitenlandsch werkje behoeft te nemen, men sla o. a. op het Vademecum voor Officieren, door den Kol.-Ing. J. H. KROMHOUT samengesteld.

En nu de 1ste categorie.

Hierbij bezigt men als lichtbron de zon, een electriche of een petroleumlamp. De heer VON WETTER merkt omtrent het zonlicht op:

»Ce système a rendu de grands services, mais il faut pour pouvoir s'en servir que l'atmosphère soit très-limpide et surtout qu'il y ait du soleil (en voegt er zeer naif bij: quand à l'utiliser la nuit on doit y renoncer complètement, hetgeen woordelijk vertaald is uit het werkje van BUCHHOLTZ »Ueber die Thatigkeit der Feldtelegraphie" bladz. 33: »nachts ist er also niemals zu gebrauchen"»).

Mij dunkt, dat men zich hier te lande van het telegrafeeren met behulp van zonlicht geen illusien behoeft te maken. De schrijver zegt op bladz. 6 van zijn boekje:

»La télégraphie optique ne fait que compléter la télégraphie électrique, mais elle ne saurait la remplacer, et quand on aura le temps, l'établissement

(1) Ik curriveer.

de communications par fil sera préférable, quoique les avantages de ces dernières ne deviennent réels que pour des distances supérieures à cinq kilomètres" (dit laatste natuurlijk voor rekening van den schrijver; in het Duitse leger en ook bij ons hecht men wel degelijk groote waarde aan het gebruik van voorpostentelegraafinrichtingen met b.v. 2 KM. kabel).

Op bladz. 17 leest men :

»L'utilisation de la lumière électrique à défaut du soleil s'impose naturellement, mais si cet emploi est possible dans les stations fixes, il n'en est malheureusement pas de même dans les stations mobiles; car ici le transport et l'entretien doivent entrer en ligne de compte».

Maar voor de »stations fixes" behoeven wij geen optische gemeenschap met behulp van electrisch licht, geheel in overeenstemming met het vermelde gevoelen van den schrijver (op bladz. 6), lettende n.l. op ons ondergronds militair telegraafnet.

Wellicht vermeent iemand, dat deze methode toch nog wel toepassing hier te lande kan vinden, b.v. wanneer een vijand in Noordholland landt en de positie den Helder afgesloten is van het overige gedeelte van ons land. Bij eenige nadere beschouwing zal echter spoedig blijken, dat met het oog op den vlakken toestand van het terrein en den grooten afstand, die de verdedigers alsdan zal scheiden, het onderhouden van optische gemeenschap tusschen den Helder en den verdediger in het Zuiden der provincie onmogelijk is; postduiven zullen dan van groot nut zijn.

Alzoo zijn wij genaderd tot de petroleumlamp.

Op bladz. 46 lezen wij :

»Il en résulte que les héliographes quelque puissants qu'ils soient, s'adaptent mal aux exigences de l'exploration et doivent étre écartés».

En op bladz. 50.

»En général, on évitera l'usage d'héliographes pour les postes mobiles, car le temps nécessaire à la mise en station de ces appareils est trop considérable, mais en station même momentanée ils rendront de bons services».

Wij zouden dan toch het petroleumlicht bij de 1ste categorie kunnen toepassen (als wij met het een weinig vage *momentanée* genoeg nemen), doch neemt men nu in aanmerking :

het meestal vrij vlakke terrein, waarop ons veldleger zal ageeren ;

den helaas korten tijd, gedurende welken het eigenlijk als zoodanig optreden kan ;

de betrekkelijk groote hoeveelheid veldkabel (18 KM. per divisie), waarover men beschikt ;

de omstandigheid, dat een veelvuldig gebruik gemaakt zal worden van het Rijkstelegraafnet ;

de toestand van de atmosfeer hier te lande gedurende een groot gedeelte van het jaar ;

dan zullen zeker velen het met mij eens zijn, dat het nut om zich in

het gebruik van spiegelinstrumenten (met behulp van petroleumlicht) toe te leggen, zeer twijfelachtig is.

Van correspondentie door spiegelinstrumenten (met petroleumlicht) tusschen forten en de voor en tusschen de forten gelegen troepen zal de Heer ONNEN zich zeker ook wel niet veel voorstellen.

Het niet kunnen beschikken over eenigszins verheven standplaatsen, de gemakkelijheid, op andere wijzen in gemeenschap te voorzien, het veelal bedekte terrein in de nabijheid, sluiten als vanzelf het voeren van correspondentie op die wijze uit.

Het bovenstaande in aanmerking nemende kan ik niet begrijpen, dat het werkje van VAN WETER vooral voor den *Nederlandschen* officier van veel nut zou zijn.

Van optische telegraphie voorzoover hem speciaal van belang, leert hij er weinig nieuws uit; wat de beschrijving aangaat van de toestellen, waardoor electricische stroomen worden voortgebracht, kan ik hem niet aanraden het daarom ter hand te nemen. ONNEN zelf zegt, dat hij dit gedeelte van het werkje van onzen Belgischen luitenant gaarne iets meer uitgebreid behandeld had gezien; voorwaar een bescheiden wensch. Ik voor mij beweër, dat voor een oningewijde de lectuur van dit gedeelte vrij onvruchtbaar is, dat voor een deskundige die korte beschouwing achterwege had kunnen blijven.

De Heer ONNEN merkt in zijn beoordeeling o. m. op:

»In den laatsten tijd is het gelukt het bezwaar der optische telegraphie, n.l., dat de teekens moeten worden waargenomen, weg te nemen. Men is er n.l. in geslaagd, die teekens op papier te brengen; men laat daartoe het licht op geprepareerd papier, dat zich langzaam voortbeweegt, vallen, de teekens worden gefotographeerd en blijven bestaan. Hiermede is dus het groote bezwaar der optische telegraphie opgelost».

Zou dit laatste zoo wezen? Vooreerst zijn er dunkt mij nog vrij veel andere groote bezwaren aan de optische telegraphie verbonden, maar hoven-dien vermeldt de bekende Hauptmann BUCHHOLTZ op blad. 33 van zijn werkje *Ueber die Thätigkeit der Feldtelegraphen* 1880:

»Um auf beiden Stationen d. h. beim Abgeber und Empfänger, sichtbare Zeichen zu hinterlassen, hat ein englischer Ingenieur MACKENZIE vor, mit dem Signalschlüssel des Heliographen dem Taster eines Morse-apparats so zu verbinden, dass das Uhrwerk des Apparats die Zeichen wiedergiebt. Auf der andern Station sollen die eintreffenden Sichtblitze auf einen photographisch präparierten Papierstreifen geleitet und so fixirt werden....»

Die Erfindungen sind ingenüös und genial, machen aber den schon sehr empfindlichen Organismus dieser Apparats noch komplizirter und dürften den Kriegszwecken kaum entsprechen (1).

En thans aan het einde van mijne pleitrede gekomen druk ik den wensch

(1) Ik cursiveer.

uit, dat men het met mij eens zal zijn, wanneer ik verklaar dat zoowel de premisse als de gevolgtrekking van den Heer ONKEN onjuist is, wanneer hij zegt:

»De achterlijkheid op dit gebied (n.l. der optische telegraphie), evenals op dat der vernielingen met dynamiet, der militaire telegraphie, der electricische verlichting, enz. vindt, naar onze meening, zijn oorzaak in het verwaarloozen van de studie der toegepaste natuurwetenschappen;...»

Moge het mij immer gegeven zijn zoo gemakkelijk de onschuld te kunnen aantoonen van onrechtvaardig beschuldigten, als mij dit ten opzichte van het korps genietroepen gevallen is.

Utrecht, Maart 1884.

P. KLEIJNBENS.

HET AANSCHAFFEN VAN INLANDSCHE PAARDEN VOOR DE ARTILLERIE.

In de laatste maanden is er veel geschreven over de aanschaffing van inlandsche paarden voor ons leger en meer bepaald voor de artillerie.

Zoowel door H.H. der cavalerie als door H.H. paardenartsen werd het voor en tegen besproken, doch de veldartillerie zweeg. Ons overviel dan ook de vrees, dat dit stilzwijgen zou aangezien worden als toestemming of, nog erger, als geringe belangstelling in de goede remonteering van ons wapen.

Naar aanleiding hiervan en van een tweetal stukken in *De Militaire Spectator* N°. 7, zij het ons dan ook vergund, eenige opmerkingen te maken.

Het eerste stuk, onderteekend »een Paardenarts», bevat veel dat reeds vroeger, o. a. te Utrecht, door officieren der veldartillerie, in hunne onderlinge bijeenkomsten werd besproken en toen in het algemeen instemming mocht verwerven. Waar P. echter zegt: »Thans staat de paardenarts er maar al te dikwijls bij, als een sinecure.....zonder alleszins billijke en verstandige waardeering van zijn bekwaamheden,» daar zijn wij het volstrekt niet met hem eens. We gelooven dat in het algemeen de paardenartsen door de keuringscommissiën behandeld worden met de achting voor hunne bekwaamheden, waarop zij met recht aanspraak kunnen maken; maar wanneer de paardenarts verlangt, dat men zijn bekwaamheden waardeert door geheel te stemmen volgens zijn advies, dan staat de commissie er bij als een sinecure. Ook den door P. voorgestelden maatregel (die de regeering reeds had aangenomen) zouden we niet gaarne onderschrijven.

Wanneer toch »de commissie het advies moet vragen van den paardenarts en deze verplicht is, zoo een paard tegen dat advies wordt aangenomen, hiervan aan zijn chef te doen blijken, met omschrijving der redenen, waarom hij het aannemen strijdig acht met 's lands belang'; dan zouden wij het ook billijk achten, dat elk lid der commissie ditzelfde moest doen aan zijn chef, zoo er een paard werd aangenomen, waar hij tegen stemde. Veronderstellen

we, zooals het thans is, dat het paard, waartegen de paardenarts adviseerde, later blijkt goed te zijn, dan wordt over het dier verder niet gesproken, doch blijkt het later *niet* goed te zijn, dan heeft de paardenarts gewaarschuwd enz.

Is er dus een fout begaan, dan wordt die alleen bij de commissie gezocht en nimmer bij den paardenarts. Strekt zich dit advies nu alleen uit tot gebreken, dan zouden wij er nog vrede mede kunnen hebben, doch het betreft alles, dus ook den voor den dienst geschikten lichaamsbouw, en daarmede kunnen wij ons volstrekt niet vereenigen, want om daarover te kunnen oordeelen, moet men niet alleen paardenkenner zijn, maar ook weten welke diensten de paarden moeten verrichten. Zoo toch kan ik mij voorstellen, dat een paardenkenner, die nooit andere paarden heeft gezien en gereden dan ren- en jachtpaarden, een vreemd denkbeeld zal hebben van een remontepaard; terwijl een paardenarts, die nimmer bij de artillerie was ingedeeld, misschien goede artilleriepaarden te licht zou vinden en aan *te* zware tuigpaarden de voorkeur geven, of wel ze te spoedig *te* zwaar zou gelooven.

De H.H. paardenartsen zijn het bovendien niet altijd met elkaar eens over beengebreken of de waarde die men daaraan moet hechten. Zoo werden o. a. voor twee jaar, bij het opgeven dier gebreken, in één garnizoen, van dezelfde paarden, door twee paardenartsen achterenvolgens nagezien, door beiden niet dezelfde nummers opgegeven, »als behept met beengebreken.»

Op bladz. 494 onderaan, zegt P.: »Het is hier als bij de keuring van fourage,» enz. Men zou daaruit kunnen afleiden dat de fourage- en remontecommissiën, op dezelfde wijze werden benoemd en *dit* is *niet* het geval. De eerste wordt volgens rooster benoemd, de tweede niet; is dit eerste dus *per se* verkeerd, het tweede *behoeft* het niet *te* zijn, vooral als men niet zulk een groot aantal remontecommissiën heeft als tegenwoordig het geval is. We hopen aanstonds nog op deze commissiën terug te komen.

Het denkbeeld van P. om de paardenartsen theorie met de officieren te doen houden, achten we uitstekend, maar we kunnen niet toegeven dat laatstgenoemden geen noemenswaardige voorbereiding hebben gehad en dus zelfstudie niet goed mogelijk is.

Misschien werd te Breda niet altijd veel aan paardenkennis gedaan, doch velen met ons zullen zeker met genoege en dankbaarheid denken aan de lessen van een leeraar, die jaren lang aan de K. M. A. verbonden was en die lust tot zelfstudie wist op te wekken.

De keuze van werken over paardenkennis is moeilijk, doch naar we gelooven (bladz. 495 onder aan) »geen overwegend bezwaar». Deze keuze is volstrekt niet moeilijker, dan die van werken over paardendressuur. Zoowel hierover als over paardenkennis is veel geschreven dat onjuistheden bevat en toch voor waar wordt aangenomen. Naar onze overtuiging, kan dan ook de artillerie-officier evengoed met vrucht werken bestudeeren van gezaghebbenden op het gebied van paardenkennis, als de paardenarts werken op het gebied van dressuur.

In het tweede stuk, van den Ritmeester v. D. WEDDEN, zegt deze, dat er

bij de artillerie twee richtingen bestaan, waarvan de eene het trekpaard als hoofdzak beschouwt, de andere het rijpaard; dit nu, gelooven we, is minder juist.

Laat ons eens nagaan wat de dienst van het artilleriepaard is, om daaruit af te leiden, wat het beste type zou zijn (1).

Slaat men een batterij gade bij het beoefenen van batterijschool, bij het nemen van stellingen en bij manoeuvres, dan zal men zien dat het artilleriepaard niet alleen het stuk moet trekken, doch dat elk paard bereden wordt en 100 à 120 KG. te dragen heeft; tevens dat ze vlug en kort moeten kunnen wenden, snel tegen duin of heuvel opgaan, in het polderland zeer korte wendingen maken, op zware wegen soms groote afstanden in draf afleggen, of wel, een afstand van 400 à 500 M. in galop over een open terrein.

Om aan die eischen te kunnen voldoen, heeft men, 't is waar, een trekpaard noodig, doch een, dat zoodanig gebouwd is, dat het rijdienst kan verrichten zonder nadeel voor zichzelf, dus een kort gedrongen paard met krachtige lenden en achterhand, dat vlug in zijn bewegingen is en gewone doch krachtige gangen heeft. Een niet te groote maat (niet boven 1,56 M.) en ronde vormen zijn evenzeer noodig; zulk een paard toch zal onder de meeste omstandigheden zijn vorm behouden waardoor de ligging en het passen van het tuig verzekerd blijven.

Het remontepaard moet een voorbereidende dressuur als rijpaard hebben, om zijn duurzaamheid als trekpaard te verhoogen. Zoowel in Oostenrijk als in Pruisen is reglementair voorgeschreven, hoever de dressuur moet gaan, alvorens het paard aangespannen wordt. Het zou ons hier te ver voeren, deze methode, die naar onze meening de ware is, te verdedigen.

Op grond van het voorgaande, zeggen we dan ook: bewaar onze artillerie voor die zware logge paarden, die wel alleen een stuk kunnen trekken — iets dat volkomen onnoodig is — doch die aan de andere gestelde eischen volstrekt niet voldoen, daardoor vroeg versieten zijn en voor wie het rijksration te gering is.

De enkele malen dat we zulke dieren kregen, o. a. in '70, trachtten de meeste batterijcommandanten ze zoo spoedig mogelijk aan de treincompagnieën over te geven; ook vele, overigens zeer goede tuigpaarden, zijn voor ons, waar krachtige rug, lenden en achterhand hoofdeischen zijn, niet bruikbaar. Er is een groot onderscheid tusschen het werk van een tuigpaard en dat van een artilleriepaard. We zagen dikwijls paarden voor f 700 en meer aan de Franschen verkoopen, die wij voor remontepaarden ongeschikt zouden achten. Met den Zwollenaar zouden we dan ook liefst geen proef willen nemen.

Heeft de artillerie paarden, die voldoen aan onze eischen, dan zal men, zooals tot nog toe het geval was, geschikt materiaal hebben om de recruten voldoende te leeren rijden, en is het volkomen onnoodig, daartoe van de

(1) Waar we hier kertheidshalve spreken van artillerie, bedoelen we veldartillerie; de rijdende artillerie zal naar onze meening een ander type van paarden moeten hebben.

cavalerie paarden over te plaatsen, die men daar niet langer wenschte te houden. Niet twijfelende, of men zou uitstekende! dieren zenden, zoo schijnt het ons toch beter toe dat in de geheele africhting, het eene wapen onafhankelijk zij van het andere.

In tegenstelling met het denkbeeld van den Heer v. n. W. gelooven wij dat het vrij algemeen bekend is, ten minste bij de artillerie, dat de leveranciers remontepaarden in het binnenland koopen. Noch M. noch W., die onze meeste paarden leverden, maakten hiervan een geheim en velen met ons zagen die paarden nog voor hun toilet gemaakt was.

Het typapaard, dat wij voor de Artillerie wenschen is eer in Duitschland dan in Nederland te vinden; doch we gelooven, dat ook hier te lande goede artilleriepaarden zijn te vinden; we hopen dan ook, dat daar waar men ze vindt, men ze zal blijven aankooopen.

Het plan der regeering om een commissie te zenden naar Amsterdam, ten einde paarden aan te schaffen, connecten aan te knoopen en gegevens te verzamelen, verdient bepaald toejuicing. Om hiervan later werkelijk nut te trekken, moet men ook de officieren belast met den aankoop van paarden, bij mobilisatie de gelegenheid geven, zich op de hoogte te stellen van alles, wat hun de opgedragen taak goed kan doen uitvoeren (1). Brengt men het aantal remontecommissiën tot een minimum terug, dan zal men meer zekerheid hebben dat ze bestaan uit paardenkenners.

De commissie of commissiën tot aanschaffing van artilleriepaarden moeten naar onze meening zijn samengesteld uit drie artilleristen en een paardenarts. De enkele cavaleriepaarden die men vindt, zullen bij de artillerie zeer welkom zijn, als rijpaarden voor de onderadjudanten enz. Kan men beschikken over een paardenarts, die veel van den dienst der bereden artillerie heeft gezien en daardoor kan oordeelen over het artilleriepaard, dan zou de commissie kunnen bestaan uit twee artilleristen en dien paardenarts als derde, dus medestemmend, lid.

Hetgeen we hier schreven, diende alleen om de hoofdpunten te doen uitkomen, waarin we, met de Schrijvers van beide opstellen, van meening verschillen; terwijl we, om kort te zijn, ondergeschikte punten of die waarmede we het geheel eens zijn, achterwege lieten. Waar beide Schrijvers aandringen op verbetering van ons paardenras, op het aanschaffen van paarden niet boven de 4 jaar, en remontedepots noodzakelijk achten, daar reiken wij hun gaarne de hand en gelooven dat zij de ware middelen hebben aangegeven om goede remontepaarden te verkrijgen. Hiertoe mede te werken, was ook ons doel en we twijfelen dan ook niet of beide Heeren zullen ons de enkele opmerkingen ten goede houden en bedenken dat de waarheid ontstaat door wrijving van gedachten.

Utrecht, 19 Juli 1884.

J. H. KNEL.

(1) De kapitein DE WAAL wees, in zijn artikel in *De Mil. Gids*, N°. 2, er reeds op, hoe verkeerd het is, in vredes tijd niet dezelfde commissie te nemen als bij mobilisatie.

Handwritten text in a circular stamp, possibly a library or collection mark.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Als het niet ware, mijn waarde *Spectator*, om u mijn niet verflauwde toewijding te bewijzen, geloof ik niet, dat ik er in deze dagen toe zou te bewegen zijn, uit louter liefhebberij de pen ter hand te nemen.

Evenals men wel eens spreekt van een Haagsche marine, zoo stond ook bij sommigen, de Haagache infanterie, in zooverre niet en *odeur de sainteté*", dat men ze beschuldigde van het wel wat te gemakkelijk te hebben: geen manoeuvres buiten het garnizoen, geen kampen, geen inspecties, dat waren de kleine grieven, die men er tegen had. Zij, die in dat opzicht met een zekere afgunst het Haagsche regiment bekeken, kunnen thans gerust zijn; de kameraden hier staan tegenwoordig ook tweemaal daags in de brandende zon te blakeren.

En wanneer men dan tusschen die practische diensten door, ook nog een beetje wordt beziggehouden met schriftelijken arbeid, dan zou men er al licht bij deze temperatuur de correspondentie aan geven. En toch zijn er in de laatste tijden wel weer zaken op onzen weg aangetroffen, waarover ik met genoeg nog eens langer met u in gedachtenwisseling trad, dan ik het voor heden doen kan.

Na hetgeen ik u in mijn vorig schrijven over onze nieuwe infanterie-exercitiereglementen mededeelde, meer uit een algemeen tactisch oogpunt beschouwd, wil ik u er alleen dit nog van zeggen, dat ze in de practische uitvoering ons ook niet meegevallen zijn. Wat gecompliceerde geschiedenis zijn die vuren niet? Wat hebben de adjudanten zich niet een moeite moeten geven, om op allerlei vaag aangegeven zaken, *sloopjes*" te vinden! Enkel doordien indertijd een eigenlijk standvizier voor ons geweer vergeten was, en men er daarom later toe over is gegaan, in stede van een natuurlijk standvizier, d. i. vast op het voetstuk, er een kunstmatig aan te brengen, waarop echter het geweer nooit staat, waarop het eerst in geval van nood, moet gesteld worden; enkel ten gevolge van die vroeger begane ommissie, moet thans de reccruut een paar nieuwe handgrepen aanleeren, met niet minder dan een 8-tal *»bewegingen*". Want natuurlijk in het dunne regle-

mentje staat maar weer eenvoudig, dat op het commando »vizeerle, als standvizeer'', en op dat van »vizeerle terugzetten'', de kleppen in den aangegeven stand worden gesteld. Hoe dit nu over geheel onze infanterie gelijkvormig den recruten moet worden geleerd, om zulke nietigheden! be-
 kommeren zich de nieuwerwetsche reglementen weinig. Debrouillez-vous.

Van meer belang echter nog, dan de invoering dier nieuwe exercitiereg-
 lementen, die wij toch wel weer even gauw zullen versleten hebben, als
 vooraangaande stellen, achten wij de huldiging van een eenigzins nieuw,
 meer rationeel stelsel van oefeningen bij het wapen der infanterie.

Wij bedoelen de methode *Prins*, zooals wel niet officieel maar toch in de
 wandeling, die oefeningswijze door het gros genoemd wordt. Eigenlijk ten
 onrechte wordt de Schrijver der brochure over de opleiding onzer Infanterie
 beschouwd als de ontdekker of de grondlegger van het beginsel, om den
 kapitein der Infanterie meer zelfstandig te laten in het commando, in de
 oefening van het tactische onderdeel der compagnie, die in het gevecht de
 rol van het vroegere bataljon heeft overgenomen. Voor jaren reeds immers
 werd dat beginsel door velen onzer voorgestaan; en ge weet, *Spectator*, hoe
 ik zelf bij veel gelegenheden, en laatstelijk nog in mijn brief van de maand
 April, u de ontegenzeggelijke voordeelen ontvouwde, die dat stelsel van
 oefenen in onzen tijd oplevert. Ik behoef u dan ook niet te zeggen, dat ik
 persoonlijk met ingenomenheid én die brochure én de daaruit voortgevloeide
 gevolgen begroette. Al wordt b. v. abusievelijk thans door velen het bezwa-
 rende van een tweede oefening in het nog warme namiddaguur, op rekening
 alleen van die brochure, en van daarmee verwante beschouwingen van anderen
 geschoven. Het is bij ons een opmerkelijk verschijnsel, hoe dikwerf over den
 arbeid van den eenen of anderen onzer, de staf wordt gebroken, enkel vol-
 gens het »on dit''; blijkbaar zonder soms het bewuste geschrift aandachtig
 geraadpleegd te hebben, en de beteekenis van iedere daarin voorkomende
 beschouwing terdege te hebben overwogen.

Het is voldoende dat bij verzwaring van dienst, hier en daar gemompeld
 wordt: »dat hebben wij nu aan hem te danken'', om beginselen en stelsels
 in discredit te brengen, die dat, althans op grond van het signaleerde,
 volstrekt niet verdienen. Ja, soms worden van lieverlede den Schrijver, door
 dezulken, die hem in het geheel niet gelezen hebben, bedoelingen toegedicht,
 die juist lijnrecht met zijn streven in strijd zijn. Ik wil hier niet in een
 afkeurende critiek treden van de handeling, om ons in den warmsten tijd
 des jaars, ook nog 's middags met den troep te doen uitrukken; en of het
 voor iedereen aangenaam is, is een vraag die heelemaal niet te pas komt;
 de vraag is, of het noodzakelijk, neen liever of het nuttig is, of datzelfde
 nut op andere wijze, op andere uren even goed ware te bereiken; de vraag
 is, of die opvatting onafscheidbaar is van de methode. Wij gelooven het
 niet; wij zien dat niet geschreven, zelfs niet onvernijdelijk voortvloeiende

uit de brochure *Prins*, noch uit de met die brochure *in het algemeen* overeenstemmende zienswijze door anderen weergegeven.

Collectief zijn wij in dat opzicht niet altijd even consequent.

Er wordt soms algemeen geklaagd over bestaande toestanden; de een zegt het den ander na: »Ja men zou wel meer ambitie hebben, als men wat meer autoriteit had, wat meer »initiatief" kon ontwikkelen; maar nu, bij dat eeuwige aan den leiband loopen, neen, nu heeft men alle ambitie er uitgehaald". Achter die weeklacht verschuilen sommigen zich wel eens om u te doen raden, dat gij ze onder andere toestanden eens heel wat meer zoudt zien presteeren. Maar zie, nauwelijks komt onverhoopt de zoo luid gevraagde verandering, of bij de minste verzwaring van dienst, beginnen enkelen: »neen zoo had ik het niet gemeend"; »met die lamme nieuwigheden"; »de boel is immers altijd hier goed gegaan"; »waarom bemoeit die drommelsche vent zich er mede" enz. Zie *Spectator*, iedereen heeft b. v. den mond vol van den algemeenen dienstplicht: »ja in Duitschland daar is het een flinke boel; als wij het oock zoo hadden, dan zou men er nog den lust in houden"; maar ge zoudt er sommigen toch misschien wel anders over hooren, als ze b. v. in de subalterne rangen, zooveel uren daags dienst hadden als de Pruisische luitenant heeft. Als men ondervinden zou, hoe het commanderen van een geheel ander gehalte van soldaten, oock zwaardere eischen zou opleggen; hoe men bij theorieën, ja bij alle oefeningen, bij het opleggen van straffen enz. veel meer op zichzelf zou hebben te letten tegenover die meer intelligenten, dan tegenover onze gedweëe simpele boerenjongens; wij zijn er overtuigd van dat enkelen die een zekere lusteloosheid stellen op rekening van de samenstelling onzer militie enz., dan in hun binnenste den vroegeren toestand zouden terugwenschen. Wij hopen echter voor het welzijn van het leger, dat zij die er met volle overtuiging een betere richting in zien, en zich krachtig genoeg gevoelen, om die overtuiging te verdedigen, ze over te dragen op het geheel, zich daarin nimmer zullen laten weerhouden, door de vrees om aan die sommigen, hierboven bedoeld, minder aangenaam te zijn. Allemansvrienden hebben in een leger nooit veel goeds gesticht. Trekken wij wel eens te velde tegen onnoodige beuzelachtige nieuwigheden, veranderingen om te veranderen; hebben wij met leedwezen veel goeds van vroeger zien verwaarloozen, uit zucht om toch vooral niet ouderwetsch te schijnen, waar wij gezonden, degelijken, met den tijd noodzakelijk geworden vooruitgang zien, daar zullen wij hem altijd toejuichen, onverschillig wie de man is, die aan die veranderingen den stoot gaf, en ongeacht of ook aan die schreden voorwaarts, enkele minder »aangename" gevolgen kunnen worden verbonden; en ik ben overtuigd dat verreweg het meere deel onzer kameraden zich voor het goede oock nog wel wat meer inspanning willen getroosten; het pruttelen is niet altijd even kwaad gemeend.

Als intermezzo in de troepen oefeningen, is ook weer dit jaar door een twaalfstal officieren, van de drie in de residentie liggende korpsen, een zoo-

genaamde groote kadermanoeuvre gehouden, op het terrein aan den Hoek van Holland. Het deed mij genoegen, dat ditmaal, nog al bij uitzondering op de gewoonte, de manoeuvre eens een offensieven grondslag had; dat ze niet zou moeten bestaan in een steeds teruggaan voor den vijand, met het daarbij stereotype opvolgend innemen van stellingen, in deze provincie trouwens meestal daar waar geen stellingen zijn; onsamenhangende frontlijnen gewoonlijk, met vleugels tamelijk wel *à l'air*". Thans ging de oefening uit van de veronderstelling, dat het een vijandelijke macht zou zijn gelukt voet aan wal te zetten, op het eiland, dat door den nieuwen waterweg, de Pan en de Noordzee gevormd wordt, en door een dam over de Pan, met Rozenburg is verbonden. Er zijn er bij ons nog velen, die aan de mogelijkheid van zoodanige landingen niet gelooven; het veld van hypothesen in het voor- en nadeel, is dan ook zoo uitgebreid, dat wij hier niet apodictisch wenschen uit te maken, of die vijandelijke onderneming wél of niet gelukken zal. Op grond van de omstandigheid, dat tot dusverre alle voorgenomen landingen wél gelukt zijn (Noord-Holland, Walcheren, Krim, en meer recent, Egypte, Atjeh enz.), en zulks zelfs op kusten van landen, die den vijand van geen andere zijde konden verwachten, die dus hunne aandacht en krachten alleen aan die kust hadden te wijden, is ons persoonlijk geloof meer overhellende tot het wél mogelijk zijn van landingen op onze Noordzeekust. Maar zeer zeker, als de vijand, zij het ook slechts met betrekkelijk geringe macht aanvankelijk, er in geslaagd zou zijn, zich op dat punt vast te zetten, zou hij er al zeer beduidende natuurlijke voordeelen vinden. Bij de aanschouwing van dit gedeelte onzer kust, heeft die waarheid de deelnemers aan deze kadermanoeuvres getroffen. Dat eiland van den Hoek van Holland is lang zoo onherbergzaam niet als het er op de kaart wel uitziet. Sedert de werkzaamheden voor den nieuwen weg, aldaar zandverplaatsing, het graven van sloten en putten hebben veroorzaakt, zoodat er geen gebrek is aan drinkwater, is een gedeelte van het vroeger inculte duinterrein in een vruchtbaren polder herschapen, waarin reeds een kleine veestapel en eenige boerenwoningen worden aangetroffen.

Eenmaal in dien hoek genesteld, kan een gelande vijand, vrij wel ontrokken van ons oog, en door de duinen tegen ons vuur gedekt, eerst wat op adem komen, misschien nieuwe versterkingen afwachten, zich mogelijk over den dam uitbreiden op Rozenburg, en is de veronderstelling niet te gewaagd, dat hij bij vloed, sloepen in de Pan, en gesleept over den dam, op zijn oever, in den waterweg zou kunnen brengen. Gelukt het hem daarbij eenig licht scheepsgeschut op het eiland te debarkeeren — en ook dat is aannemelijk — dan krijgt al ras zijn positie, die hij kan versterken, een zoodanige zekerheid, dat men hem niet zoo licht daaruit zou kunnen verdrijven. Het is waar, hij is daarmee nog wel niet in de vesting, maar toch heeft hij eigenlijk reeds een *ravelijn* veroverd. Hij kan nog wel niet direct bij ons, doch wij al even bezwaarlijk bij hem komen. In ieder geval zou de aan-

wezigheid van een zelfs geringe macht, daar niet weinig agitceerend op onze geheelen defensieven toestand werken. Maar wat vooral de aanschouwing der lokale gesteldheid deed inzien, is dat indien het hem daarbij zou kunnen gelukken, door middel van zijn door de Pan aangevoerde sloepen, troepen op den rechteroever van den Waterweg over te brengen, die afdeelingen in het Spanjaardsduin en achter den Buiten-Nieuwlandsche Dijk, een positie zouden vinden, *zoo natuurlijk sterk*, als zij ze maar zouden kunnen wenschen, tegenover van de zijde van 's Hage en Delft aanrukkende Nederlandsche troepen. Links aangeleund aan zee, aan dien kant beschermd door zijn eskader dat het kale strand zou kunnen bestrijken, vindt hij in de duinen en den Nieuwlandsche Dijk, die als in een groot amphitheater de Nieuwlandsche en Haakpolders, dat kale voor een frontaanval ongeschikte veld, insluiten, een zeer sterke frontlijn; terwijl het noorderhoofd zich dwars over het strand, tot een natuurlijke borstwering verlengende, die het strand al wederom bestrijkt, een uitgezochte gedekte plaats oplevert voor zijn sloepen, die zoodoende in het ongunstige geval, een weder embarkeeren van de overgezette afdeelingen zouden mogelijk maken, waarbij de in de laatste jaren verzezen vele huizen, loodsen enz., bij het begin van dien noordelijken Pier, hem stellig ook te stade zouden komen. In één woord, de topographische toestand levert hier den aanvaller zulke voordeelen op, dat men niet zonder bezorgdheid aan de mogelijkheid van een zoodanige onderneming denkt. Maar het fort aan den nieuwen Waterweg dan, laat ge dat buiten rekening, zoo vraagt ge misschien? En onze vloot? Ziehier mijn waarde, wat er van dat fort is te verwachten, en hoe het er thans mee gesteld is. Zooals ge weet, is het een koepelfort, dat drie koepels zal moeten bevatten, waarvan de twee grootsten voor twee, de derde kleinere voor slechts één vuurmond. Vergissen wij ons niet, dan zal het fort eerst over *twee* jaren geheel voltooid en bewapend zijn. De rooilijnen der artillerie zijn zeer oordeelkundig gekozen, zoodat ze den ingang van den waterweg volkomen beheerschen, zoowel bij de richting die thans de hoofden hebben, als bij de eenigszins gewijzigde, die daarvoor is geprojecteerd, en dit hoewel de ligging van het fort zoodanig teruggetrokken is, dat het zelf van uit zee niet waar te nemen, dus niet onder direct vuur der schepen te krijgen is. Tevens houdt het fort de drie rijen vaste torpedo's, die den waterweg versperren, onder krachtig vuur. In één woord als *batterij*, als zuiver artilleristische uitwerking tegen 's vijands vloot, die den waterweg zou willen forceeren, is het fort zeer gelukkig geplaatst, en zooveel wij hebben kunnen beoordeelen, na de duidelijke en met de meeste welwillendheid gegeven toelichtingen door den met den bouw belastten genie-officier, zal het aan die bestemming volledig beantwoorden, vooral als ook de gelden noodig voor de voltooiing van den middelsten koepel, zullen zijn toegestaan. Immers zoolang die zal blijven ontbreken, zal ook het fort eenigszins geavorteed zijn; daar volgens het ontwerp, in het midden van het fort nu wel een zeer kwetsbare groote opening moet blijven,

waarin tijdelijk door een zware blindeering moet worden voorzien. Het ontbreken van dien koepel doet ons wel wat denken aan iemand, die tot zijn kleermaker zeggen zou: »Ik heb het geld voor den heelen jas nog wel niet bij elkaar, maar lever hem mij maar voorloopig met *den mouw*: ik zal zoo lang wel den arm door het armsgat steken, totdat ik u ook de andere mouw zal kunnen betalen. Ge weet *Spectator*, dat wij troepenofficieren gewoonlijk nog al spoedig enthousiast zijn bij de bezichtiging van fortten, van nieuwe vooral. En geen wonder, wanneer men ontwaart hoe de genist, in de betrekkelijk kleine ruimte, van alles heeft weten partij te trekken; machinekamer voor de koepels, hijschtoestellen voor de projectielen, logies voor de bezetting waarbij niets is vergeten om zooveel mogelijk veiligheid en hygiëne te waarborgen; verblijf van zieken, keukens, bergplaatsen voor munitie en levensvoorraad, het is alles zoo doelmatig geplaatst, met zooveel zorg voor alle accessoires gebouwd, dat het begrijpelijk is, dat wij bij zulke bezoeken, met een zekeren trots denken: »dat mogen de vreemden zien, dat doet toch zeker niet onder voor wat men elders maakt".

Maar toch als *fort* beschouwd, moeten wij ons wat losmaken van de beteekenis, die wij in *den regel* daaraan hechten. Van de landzijde naderende, vindt men het gelegen, als het ware in een entonnoir, en wordt het op een afstand van slechts enkele honderden meters volkomen beheerscht door den duinenrand, die den Buiten Nieuwlandsche Dijk verlengt. Die voor oningewijden in het eerst minder verklaarbare toestand wordt opgehelderd, als men verneemt, dat hier die uitzondering op een algemeenen fortificatorischen regel opzettelijk is gemaakt, om zodoende het fort aan het gezicht, dus aan het direct vuur der vijandelijke marine te onttrekken. De duinrand vormt dus als het ware hier een reusachtige natuurlijke gezichtsdekking voor deze zoo belangrijke *batterij*; maar ze doet daardoor ook dadelijk de beteekenis van het werk als *batterij*, meer dan als eigenlijk fort uitkomen. Immers mist het werk niet alleen alle offensieve kracht, dat ook bij kleine fortten het geval is; maar aangenomen dat de vijand ten noorden van den waterweg, zij het ook maar een geringe macht infanterie zou hebben kunnen overbrengen, dan zijn de verdedigers van het fort — door het bezetten van dien duinrand — volkomen ingesloten, als in een muizenval. Het is wel waar dat de stormvrijheid, door de zeer diepe gracht, met hare van beton steil opgezette *contre-escarp*, en geflankeerd door *caponnières* in de afronding der *saillanten*, goed is verzekerd; dat het werk geen eigenlijken uitgang hebbende, vermits de ijzeren trap, die daartoe thans dient, in oorlogstijd wordt weggenomen, alzoo weinig te vreezen heeft van een *coup de main*; dat verder al ware het op de boven onderstelde wijze in de keel bedreigd, het zijn rol als *batterij* tot bestrijking van waterweg en torpedo's niet zou behoeven op te geven; dat de ontsteking dier torpedo's van uit de in het fort onkwetsbaar geplaatste *batterij* altijd nog verzekerd zou zijn; maar toch lijkt het een vreemde toestand dat de bezetting zoo geheel is te isoleren.

De infanterie-bezetting zal trouwens slechts een sterkte van één peloton hebben; de vraag is geoorloofd of men bij het vaststellen daarvan, niet wat optimist is geweest, als men nagaat hoeveel diensten als wachtdienst, allerlei corveën, handlangerdiensten, zullen te verrichten zijn; hoe die sterkte nog moet verminderen door non-combattanten, en spoedig natuurlijk nog door zieken of gewonden. Als men de vele lokalen, keukens, ambulance, bergplaatsen voor levensmiddelen en zoo meer nagaat, begint men in te zien, dat er heel wat werkzaamheden door zulk een kleine bezetting zullen moeten worden verricht. Veel gelegenheid tot infanterievuur heeft het fort trouwens niet. Voornamelijk bepaalt die zich tot een kleine galerij, op het platform, tegenover de keel. Wat eveneens vreemd voorkomt, is dat de grachtscaponnières zullen bewapend worden met korte stalen achterlaadkanonnen van 12 cM. die, vermits de uitwerking zich uitsluitend tot die gracht zal bepalen, toch naar 't schijnt gevoegelijk door een mitrailleur, een revolverkanon, ja zelfs door eenige geweerloopen te vervangen waren. Men kan de vraag niet weerhouden, of het niet zonde is, hier voor zulk een doel, zulke vuurmonden te begraven; want natuurlijk van een gebruik van granaten kan hier geen sprake zijn, of men zou met recht van een zelfmoordend fort kunnen gaan spreken.

De indruk, dien ik u hier van die fortbezichtiging geef, is natuurlijk volstrekt niet, om een critiek op de *technische waarde* daarvan te willen leveren, waartoe ik mij gaarne oprecht incompetent verklaar. Integendeel ik herhaal het, als leek hebben wij het degelijke, geacheveerde van de geheele inrichting bewonderd. Maar wij hebben de aandacht er op willen vestigen, dat de *strategische beteekenis* zich hier bepaalt tot die eener wellicht *hoogst volmaakte* batterij. En dan hopen wij dat men onze vraag niet aanmatigend zal vinden: »Is het misschien dan niet een wel wat te volmaakte, te *dure* batterij»? Wellicht zal die *Hoek van Holland*, even als *IJmuiden*, in vervolg van tijd, in beteekenis nog gaan winnen; die kustplaatsjes breiden zich meer en meer uit, en worden waarschijnlijk later nog belangrijker strategische punten. Misschien zal dat de noodzakelijkheid in het leven roepen, ze door nieuwe kleine werken te omgeven; het rayon van werkzaamheid ook aan de landzijde uit te breiden, waartoe op enkele punten die duinenrand hier al zeer goede gelegenheid zou aanbieden, zoodat het fort dan als kern van de stelling, grootere beteekenis ook zou verkrijgen dan nu het geval is. Zoo veel is zeker, *Spectator*, dat voor ons troepenofficieren, zulke kadermanoeuvres in den omtrek van onze forten ook nog het groote nut hebben, van ons in de gelegenheid te stellen, oneindig beter dan door lezen alleen, kennis te maken met het geheel eigenaardige type van sommige versterkingen van den nieuweren tijd.

Dat wij hier in den laatsten tijd, meer dan vroeger geroepen worden, onze aandacht aan de kust te wijden, achten wij een weldaad. Onderne-

mingen van de zeezijde hebben in ons oog, wat men er ook tegen moge aanvoeren, groote voordeelen voor een aanvaller :

- 1°. de zee is een terrein, dat voor alle wapens geschikt is; die wapens worden, zonder ze te vermoeien, op de grootste afstanden overgebracht;
- 2°. de snelheid waarmede de aanvaller ze beweegt is grooter dan te land;
- 3°. hij kan veel verrassender optreden: immers die snelheid veroorlooft dat hij zich denzelfden dag, met dezelfde macht tegenover punten ver- toont, zoover van elkaar gelegen, dat hem datzelfde bij landoperatiën onmogelijk zou zijn. Al hebt ge hem op eenig punt afgewezen, ge kunt niet, evenals te land, voeling met hem houden;
- 4°. de zee is als *operatieveld*, in Europa althans, zeker gezonder dan het terrein, vooral bij langdurige operatiën in onze drassige streken. De aanvaller zit daarbij als 't ware, in zijn bronnen van voeding en ver- pleging.

Dat alles geldt natuurlijk alleen zoolang hij geen voet aan wal gezet heeft; maar hoeveel vermoeienis en hoeveel verliezen heeft meestal de aanvaller te land reeds niet geleden vóór hij eigenlijk in actie komt.

Tegen dat alles, zult ge zeker aanvoeren: »maar onze marine dan, denkt ge die zoo geheel weg?» Gelukkig niet, mijn vriend. Ja, als die er niet ware, zag het er dan ook al heel benauwd uit. Toch blijven wij beweren, dat zelfs *met* die marine, de vesting Holland blijft, een zoo al niet *geheel open*, dan toch maar *half gesloten* vesting in de keel; waarbij de marine doet denken aan eigen troepen die tusschen en achter de forten eener centraal- stelling ageeren. Maar blijft de noodzakelijkheid niet bestaan, om afgescheiden van die hulp, *die keel zoo goed mogelijk te verzekeren*? En vermits het hier vooral aankomt, om *tegenover verrassing en snelheid, waakzaamheid en even groote snelheid* te plaatsen, zoo vroeg ik u reeds verleden jaar: is het niet hoog noodig 1°. dat op allerlei geschikte punten in de duinenrij, optische gemeenschap worde daargesteld, en wij ons daarmede in vreedstijd vertrouwd maken, 2°. moet niet langs dien duinrand een eenvoudig ingerichte maar bruikbare militaire weg worden aangelegd, met geschikte emplacementen voor veldgeschut die ons in staat zal stellen, met onze artillerie te woekeren, door ze spoedig naar bedreigde punten te kunnen verplaatsen?

Dank zij den intelligenten ijver van een paar officieren van het regiment grenadiers en jagers, zijn doelmatige toestellen voor oefening in het optisch telegraphieeren gemaakt, zoowel voor het terrein, als op verkleinde schaal in de kazerne, zoodat sinds maanden het kader daarin degelijk wordt geoefend. Dat is een stap alzoo in de richting van onze eerste vraag. Wij twijfelen er niet aan of ook de tweede vraag zal wel eens ter harte genomen worden.

De bij de kadermanoeuvre veronderstelde troepen hebben natuurlijk dien brutalen aanvaller, die van den linkeroever, van het eiland — zijn onschepings- plaats — reeds op den rechteroever van den Waterweg was overgegaan, uit zijn bij Spanjaardsduin en achter den Buiten-Nieuwlandsche Dijk in-

genomen positie verdreven, — het scheen echter niet gemakkelijk — en hem genoodzaakt, onder dekking van het vuur zijner vloot, op het eiland terug te gaan, met welk aanvankelijk succes de manoeuvre eindigde.

Verdenk mij nu niet *Spectator*, van u hier een strategisch geval te hebben willen weergeven, dat zoodanig tot de waarschijnlijkheden behoort, dat de leiders van onze landverdediging het dadelijk, met schrik vervuld, bij de hand zullen moeten nemen. Alleen heb ik het nut van zulke plaatselijke aanschouwing van onze kusten willen doen uitkomen, waardoor men omtrent de toegankelijkheid van sommige punten, en vooral omtrent de voordeelen, die het terrein onzen eenmaal gelanden vijand aanbiedt, wel wat andere denkbeelden krijgt, dan die op de beschouwing der kaart gegrond zijn. Het eiland van den Hoek van Holland is een tamelijk veilige eerste opstellingsplaats voor een vijand. Geloofst gij het voor hem bereikbaar? Dat is een andere quæstie, die daarvan afhangt, of onze zeemacht sterk en waakzaam genoeg zijn zou; of zij evenmin als de bewakingstroepen, zich nooit door schijnbewegingen zich zullen laten verschalken. De denkbeelden omtrent de mogelijkheid om op een of ander punt onzer kust, infanterie en lichte vuurmonden zoo onverwacht te kunnen debarkeeren, dat zij zich hebben kunnen vastnestelen, zich versterken, vóór wij met voldoende macht ter plaatse zijn, loopen nog al uitéén. Wij vreezen dat daarover bij ons wel eens te optimist gedacht wordt. Van onze jeugd af hebben wij geleerd, dat ons strand zoo goed als ongenaakbaar is; maar de hulpmiddelen, die den aanvaller ten dienste staan, zijn tegenwoordig grooter dan voorheen. Vraagt ge onze marine-officieren hoever ze van de kust moeten blijven, dan zullen ze u natuurlijk een afstand noemen, gegrond op de overtuiging dat ze zeker geen bevordering bij keuze zullen maken, als zij het hun toevertrouwde vaartuig tegen een hoofd aan stukken, of in het zand werken. Maar zegt hem eens, dat het op een enkele barkas, op enkele sloepen met hun bemanning, die naar „den kelder” gaan, er niet op aankomt; houdt hun de Willemsorde eens voor, als ze een paar bataljons op het strand brengen, en vraagt hun dan nog eens of ze absoluut zoover van de kust moeten blijven? Het zou me niet verwonderen of ge krijgt een heel ander antwoord. De cijfers van den oorlog zijn soms nog al verschillend met die van den vrede: zoo is het met het vervoer van troepen op spoorwegen, met de snelheid van treinen, en met zooveel meer zaken. Voor een groot belangrijk doel wordt soms veel gewaagd; en ook in den oorlog, vooral in den oorlog, blijft het spreekwoord waar: „die waagt, wint”.

SPROKKELAAR.

Littéraire
et sociale
à Copenhague

BOEKAANKONDIGINGEN.

La France par rapport à l'Allemagne. Etude de géographie militaire. Bruxelles, C. MUQUARDT. 1884. Prijs 6 frs.

De oorlog van 1870—71, die op militair gebied in zoo menige richting nieuwe gezichtspunten opende, bracht ook een omkeer in de waardeering van het nut, dat een oordeelkundige studie der geographie voor den officier oplevert. Aan de militaire aardrijkskunde, vroeger een weinig bekende tak van wetenschap, werd na 1871 op onderscheiden inrichtingen van militair onderwijs een tamelijk zelfstandige plaats als studievak ingeruimd, en de militair-geographische literatuur, vóór 1870 tot slechts zeer enkele werken beperkt, nam sedert een ruimere vlucht. Duitschland is thans niet meer het eenige rijk, waar de militaire geographie in eere wordt gehouden, integendeel in nagenoeg alle beschaafde landen wijdt men haar tegenwoordig een bijzondere belangstelling. Vooral de grensgebieden van de verschillende staten werden veelzijdig bestudeerd en de uitkomsten van het onderzoek in tal van grootere en kleinere geschriften aan het publiek aangeboden. De Russisch-Duitsche, de Russisch-Oostenrijksche en de Fransch-Duitsche grenzen trokken met de neutrale gebieden, Zwitserland en België, inzonderheid de aandacht der militaire schrijvers tot zich, wel een bewijs, dunkt ons, dat het driekeizersverbond in veler oog nog slechts een zeer onvoldoende waarborg is voor een eenigszins duurzamen vrede.

Het is hier de plaats niet, de geheele militair-geographische literatuur der jongste jaren aan een critisch onderzoek te onderwerpen. Alleen willen wij er op wijzen, dat onder de verschenen werken vele een meer polemisch dan zuiver wetenschappelijk karakter dragen en in de eerste plaats ten doel hebben, de inzichten van de schrijvers omtrent de vredesdislocatie der troepen, omtrent den aanleg van spoorwegen of den bouw van nieuwe vestingen en forten tegenover andersdenkenden te verdedigen. Aan het thans in België verschenen werk *La France par rapport à l'Allemagne* blijft echter elke polemiek vreemd. De Schrijver, een officier van den Belgischen generalen staf, zet geen subjectieve stellingen omtrent legerinrichting of landsverdediging voorop, om deze vervolgens met behulp der militaire aardrijkskunde te bewijzen — of ook wel, niet te bewijzen — doch vangt daarentegen aan met de ontleding van den geographischen toestand

der besproken gebieden, om daarna slechts die gevolgtrekkingen met betrekking tot de militaire operatiën op te nemen, welke zich als vanzelf en met overtuigende kracht aan hem opdringen. Dat zijn arbeid door deze methode van behandeling een veel hoogere wetenschappelijke en dus ook meer duurzame waarde verkrijgt, behoeft geen betoog.

De wederzijdsche toestanden bij een nieuwen oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland op Fransch grondgebied te schetsen, voor zoover die toestanden worden beheerscht door de gesteldheid van den bodem in Frankrijk en de natuurlijke en kunstmatige hinderpalen voor militaire operatiën, die men er aantreft, ziedaar het doel van den Schrijver. Hoewel hij dus aanneemt, dat Frankrijk in het algemeen verdedigend en Duitschland aanvallend zal optreden en in de eerste plaats de verschillende denkbare strategische handelingen der beide partijen op grond van deze hypothese ontwikkelt, zoo sluit hij toch de bespreking van mogelijke tegenaanvallen der Franschen in de verschillende tijdperken van den oorlog geenszins uit. Ook blijven de beschouwingen niet beperkt tot het grensgebied, integendeel, zij strekken zich uit over geheel Frankrijk en, wat trouwens bij den tegenwoordigen stand van het vraagstuk omtrent het vermoedelijke verloop van een nieuwen Fransch-Duitschen oorlog haast onvermijdelijk is, mede over de aangrenzende onzijdige gebieden van België en Zwitserland.

Ook in laatstgenoemde richting kenmerkt het werk zich door een groote mate van objectiviteit en de quaestie van de versterking der Belgische Maaslinie is o. a. met een zeldzame onpartijdigheid doch te gelijk met veel degelijkheid behandeld.

Wij aarzelen dan ook niet, deze aankondiging met een warme aanbeveling tot lezing en bestudeering van *La France par rapport a l'Allemagne* te besluiten. Moesten wij een aanmerking maken, het zou deze zijn, dat aan het werk geen enkele kaart is toegevoegd. De Schrijver verwijst ten dezen opzichte alleen naar de kaart van Frankrijk, uitgegeven door het *Dépot des fortifications*, blad II, III, V en VI. Voor hen, die hiermede nog onbekend mochten zijn, deelen wij mede, dat van deze kaart onder N°. 462 drie exemplaren berusten aan ons Departement van Oorlog, en dat het gebruik dier kaarten op schriftelijke aanvraag aan de Commissie voor de Bibliotheek van genoemd Departement aan officieren in werkelijken dienst van Nederlandsche leger kan worden verleend.

's Gravenhage, Juli 1884.

PL.

Een kwart eeuw tusschen de Keerkringen. In het land der Zon, door M. J. H. PERELAER, gep. hoofdofficier van het Nederl. Indiach leger. Schrijver van Borneo van Zuid naar Noord. Rotterdam, Uitgevers-Maatschappij ELSEVIER. Prijs f 4,25.

Een paar maanden geleden vestigden wij in *De Spectator* de aandacht op het eerste deel van »Een kwart eeuw tusschen de Keerkringen, van Pastoor Soldaat», en spraken de hoop uit, dat het vervolg mocht blijven beantwoorden aan den hoogst gunstigen indruk, dien wij van dat voorspel hadden ontvangen. Niet

alleen zijn wij in dien wensch niet teleurgesteld, maar de belangstelling in dezen boeienden in sierlijken stijl geschreven militairen roman, klimt met iedere bladzijde van het tweede deel »In het land der Zon". En dit niet zoo zeer nog door de met zoo vruchtbaar talent voortgezette levendige beschrijvingen, die evenzeer getuigen van een voor natuurschoon ontvankelijk gemoed, als van een hooge mate van opmerkingsgave en degelijke aanschouwing van menschen en toestanden, maar vooral door de stijgende militaire beteekenis, waardoor het tweede deel van PERELAER's werk zich kenmerkt. Op de gelukkigste wijze heeft de Schrijver hierin de licht- en schaduwzijden doen uitkomen van die zoo moeilijke maar niettemin aantrekkelijke loopbaan, die zich in »het land der Zon" opent voor den beschaafden, volhardenden jeugdigen soldaat. Wel behoort de eerste aankomst ter reede van Batavia tot die schaduwzijden; en bij de schildering van die sombere, vuile, op zon- en feestdagen schier uitgestorven wijk van Insulinde's hoofdstad, met haar gesloten pakhuizen en verlaten kantoren, is het den lezer, als ontwaakt hij, na in een droom de aangrijpend schoone straat Sunda te hebben aanschouwd, in een echte Amsterdamsche achterbuurt.

Even teleurgesteld als de helden van onzen roman, de beide jonge onderofficieren, vraagt men zich af: »Is dat de hoofdstad van die Grootvorstin der landen, die als met saamgevluchten handen" enz.; zijn dat die »bosch- en kruidwaranden", door den dichter bezongen, die vuile onsmakelijk riekende oever van dat havenkanaal, waarvan de beschrijving aan een onzer binnengrachten doet denken? Is dat het land »van zon en kleuren", dat moerassig strand met zijn poelen en biezten, onheilspellende vergaarbak van miasma en muskieten? Maar hoe spoedig wijkt niet dat eerste ontnuchterende tafereel voor de verrukking, waarin de aanblik van het rijke tropische landschap, den pas ontscheepten Westerling brengt, op den marsch van Batavia naar Weltevreden. En evenals de Schrijver die gelukkige schakeering van licht en donker weet aan te brengen, waar hij de omgeving schetst, evenzoo weet hij ze neer te leggen, daar waar hij het lief en leed van den Nederl.-Indischen soldaat voor onze verbeelding roept. Nauw toch is de voet op Java's bodem gedrukt, of wij zien de bezwaren van een vermoeienden, bij ondragelijke hitte en dorst afgelegden marsch, verzacht door die Indische gastvrijheid, die ook in het moederland spreekwoordelijk bekend is. Die rust van die voor 't eerst, door de tropische zon geblakerde colonne, tegenover het Java-hotel, ze doet ons al duidelijk kennismaken met die gulle hospitaliteit, die zeker niet een der minste weldaden van het leven in onze Indische maatschappij uitmaakt.

Evenzoo zien wij later de moeilijkheden, de teleurstellingen aanvankelijk ondervonden, in menige dienstsaangelegenheid, heilzaam afgewisseld door een veertien-daagsch verlof, dat onze jeugdige onderofficier gaat doorbrengen op het landgoed van den rijken koffeplanter. De ontvangst die hem daar te beurt valt, het terugvinden van de beminnelijke reisgenooten van de *Fernandina Maria Emma*, die wij in het eerste deel leerden kennen, het geheel eigenaardige en ongekunstelde van dat vrije leven in het binnenland; dat alles is wel geschikt, om op die jaren de ondervonden kleine wederwarigheden en tegenspoeden te doen vergeten. Met kwistige hand heeft PERELAER in dit gedeelte, tafereelen van Java's weelde-

rige natuur voor ons uitgespreid. De beschrijvingen van de koffietuinen van Wilatoong, van het panorama, dat zich daar op de hellingen van den vuurspuwenden Lawoe, voor het oog ontrolt, en van dien ontembaren tropischen plantengroei, schijnen ons Westerlingen toe als afwisselende decors uit een tooverwereld van kleuren en grootsche en bevallige vormen. De werkzame fantasie van den Schrijver, ze heeft misschien hier en daar *un peu forcé la note*", maar die schilderingen ze zijn voldoende om hem, die ze onze verbeelding voorhield, te bestempelen tot een rijk begaafd schrijver. Wij moeten weerstand bieden aan de verleiding, om door een korte uitweiding over die schoone bladzijden, de lezers van dit tijdschrift tot een kennismaking met het werk uit te lokken. Die meer romantische verdiensten van het boek zullen wel op andere plaatsen en van meer bevoegde zijde, de waardeering vinden, die zij verdienen. Op onze weg ligt het de meer zuiver militaire strekking te doen uitkomen. »*Servitude et grandeur militaires*», die tegenstelling waaraan wij een van ALFRED DE VIGNY's schoonste werken te danken hebben, zij is de gedachte die ook PERELAER's pen heeft geïnspireerd. De romanschrijver heeft hier zijn talent dienstbaar gemaakt aan de verspreiding van enkele zijner grieven tegen ons koloniale leger, en niet minder tegen ons koloniaal bestuur. Heeft hij in het eerste deel onze verontwaardiging reeds weten op te wekken over tal van misbruiken, die vooral in die dagen het Harderwijksche werfdepot aankleefden, en de oorzaak waren van het minder gunstige oordeel, dat zelfs nu nog, de vreemdeling over dat depot uitspreekt, hier in de aangrijpende dramatische episode van de terechtstelling van den oproerigen Zwitser, doet hij de hoogst betreurenswaardige gevolgen van die misbruiken aan 't licht komen, op een wijze die wel geschikt is, onze militaire bestuurders tot nadenken te brengen; de ernstige vraag te doen rijzen: »is het niet tijd, niet hoog tijd, dat de aanvulling van ons Indische leger geschiede op een wijze, onzer eeuw, ons volk meer waardig?»

Maar toch hoe diep geroerd wij ons ook gevoelen bij de beschrijving van dien eindeloozen laatsten nacht, door den ter dood veroordeelde met onzen jeugdigen sergeant doorgebracht, een beschrijving die aan »*le dernier jour d'un condamné*» herinnert, welke sympathie ons ook de fiere mannelijke hending van dien Zwitser, in zijn laatste ure, moge afdwingen, hier gelooven wij dat de Schrijver zich *te veel* door menschelijk gevoel, te weinig door de overtuiging van de noodzakelijke gestrengheid der krijgswetten heeft laten beheerschen, waar hij den Kapitein VAN DAM de verzuchting in den mond legt: »O, die doodstraf, die doodstraf! Wie zal er ons van verlossen?» Hier vreezen wij, zou zijn meesleepende taal misschien bij den jongeren militair lezer opvattingen kunnen doen gehoren worden, die hij, de Schrijver zelf, — we zijn er zeker van — toch niet overal in bescherming zou willen nemen. Men moge over de noodzakelijkheid der doodstraf in een algemeen wetboek van gevoelen verschillen, zoolang ons militair heroep, in oorlogstijd vooral, zulke exceptioneele toestanden meebrengt; zoolang het leven, de eer van allen, toevertrouwd moeten kunnen blijven aan de onvoorwaardelijke trouwe plichtbetrachting van een enkele, — en zal dat niet altijd? — zoolang gelooven wij, dat wij weerstand moeten bieden aan de philanthropische opwelling, die om een menschenleven te sparen, dat van honderden,

van duizenden, ja in denkbare gevallen zelfs de nationale eer zou opofferen. Er zijn gevallen waarin het hart van den militairen bevelhebber zwijgen moet tegenover die alles overheerschende noodzakelijkheid: „onvoorwaardelijke gehoorzaamheid", ook daar, ja juist daar waar de opoffering van het leven geëischt wordt. Vervalt die onbegrensde „servitude", dan vervalt ook met haar de verheffende „grandeur".

Wij vermoeden wel, dat hier de Schrijver, voor een bijzonder geval, ons innig medelijden heeft opgewekt en niemand zeker, die het hart op de goede plaats heeft, zal die treurige bladzijde, zonder hoogst weemoedige aandoening lezen: maar zij moge de begrippen der jongeren toch niet doen dwalen, en dat zou al licht, bij zooveel zeggenskracht als hier de Schrijver ontwikkelt, het geval kunnen zijn. Hij houde ons ten goede, dat wij een oogenblik dat militair begrip beschermen tegen de meestlepende taal van het gevoel.

Doet de Schrijver ons sommige gebreken kennen van de recruteringswijze van ons Indische leger, met niet minder energie brandmerkt hij een ondeugd, die in de lagere klassen der Indische maatschappij, in de laagste rangen des legers, ten minste bij het Inlandsche gedeelte daarvan, is ingeslopen. Wij bedoelen de onafzienbaar treurige gevolgen van de bescherming, die de opiumvergiftiging geniet van regeeringswege, de oogluiking die tegenover dat misbruik van de zijde der overheid plaats heeft. De akelige schildering van de amfoenkitten, die pestholen waarin de walgelijkste ondeugden worden gekweekt, met haar afgrijselijke nasleep van verdierlijking en amokh, ze werpt een treurig licht op dezen tak van onze koloniale inkomsten. In dit opzicht heeft het land der Zon, al zeer duistere hoeken.

Tot de meest boeiende, opwekkendste episoden behoort daarentegen het verhaal van de expeditie naar Bandoeloe. Wel is waar worden er geen grootsche heldenfeiten in aangetroffen, maar daarentegen komen de verdiensten van ons Indisch leger dubbel uit, dewijl men daaruit leert beseffen, welke vermoeynissen en ontberingen soms van den soldaat worden geveerd, op die schijnbaar minder bloedige kleine krijgstochten. En ook weer als heilzame tegenhanger van die ellende, weet de Schrijver ons het aantrekkelijke te schetsen van die omzwervingen, in de schilderachtige, woeste, door den Europeaan slechts zelden doorkruiste streken. Nuttige, zeer practische wenken, bevat het werk vooral in de bladzijden gewijd aan de voorbereiding tot dien tocht. De opleiding b.v. die door den luit.-adjutant van het expeditionaire bataljon, aan zijn kader wordt gegeven, de wenken op het gebied van velddienst vooral, zouden de beste tactische werken niet ontsieren, en bevatten wat voor ieder onzer, ook hier behartigenswaardig is.

Maar wat boven alles dit tweede deel van PERELAER's werk tot een hoogst nuttige lectuur maakt voor onze jonge onderofficieren, ja voor iederen jongen Nederlander, die lust en aanleg heeft voor het krijgsmanberoep, is de overtuiging, die men daaruit put, dat hij goed gedrag en vasten wil, daar ginds de eervolle officiersloopbaan nog altijd openstaat, voor wie de beschaafde opvoeding in het moederland genoten, niet verloochenen. Als men ziet hoe onze beide jonge onderofficieren zich niet hebben laten afschrikken door de moeilijkheden van het begin; niet de veeren hebben laten hangen, bij het ondervinden van

kleine teleurstellingen, maar hoe ze eenmaal de school van Meester Cornelis bereikt hebbende, langs een geleidelijken weg, zich in korten tijd de epaulet wisten te verwerven, en dan bedenkt, dat veel van die kleine tegenapoeden in onze dagen veel minder geworden zijn; dat een zekere categorie van chefs, die er naar 't schijnt wel eens werd aangetroffen, wier behandeling hunner fatsoenlijke inferieuren eerder geschikt was te ontmoedigen, dan op te wekken ten goede, tegenwoordig gelukkig nog maar tot de uitzonderingen behoort; als men ontwaart, dat daar ginds in de burgermaatschappij, de beschaafde jonge onderofficier, door het weldenkend publiek, niet meer als een paria wordt behandeld, maar wel degelijk, als hij het weet te verdienen, onder bescherming van zijn chefs, nog een conversatie vinden kan, die hem schadeloos stelt voor hetgeen hij in het moederland verliet; dat hij dus niet eeuwig tot de »militaire cantine» gedoemd is, dan gelooven wij dat in die voorstelling van den toestand veel is, dat de werving van nette degelijke jongelieden meer bevorderlijk is, dan de koude regeeringsbesluiten en de droge vermelding van het bedrag der handgelden.

Om die reden vooral hopen wij dat PERELAER's werk in handen van velen onzer vrijwillig dienende jongelieden moge komen, en vonden wij het van den Schrijver h.v. een gelukkig denkbeeld, waarvan hij stellig voldoening hebben zal, een exemplaar van zijn boek, als geschenk aan de onderofficiers-bibliotheek van het Regiment Granadiers en Jagers aan te bieden. Velen met ons, wij zijn er van overtuigd, zullen het bij het doorlezen van dit werk, betreuren, door welke levensomstandigheden dan ook, in de jongere jaren er van teruggehouden te zijn geweest, een gedeelte van onzen loopbaan in onze Overzeesche gewesten te gaan doorbrengen. En het bewijst zeker wel voor het talent, waarmee de Schrijver ons die gewesten en die loopbaan wist te schilderen, als men dat betreurt, zooals wij het op dit oogenblik doen, bij. 84° F. in de schaduw.

W. L. DE PETIT.

Litteraire
Recueil
de Copenhague

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het avancement in het territoriale leger. Voorstellen worden gedaan om, zoowel in het belang van het actieve als van het territoriale leger, de positie van de officieren van laatstgenoemd leger beter te regelen. (Sp. M., 1 Juillet.)

De oefeningen van het territoriale leger. Over het algemeen kan gezegd worden, dat de jaarlijksche oproepingen getuigenis afleggen van de degelijkheid der territoriale troepen; alleen de kaders laten nog te wenschen over. Middelen ter verbetering worden aangegeven. (Sp. M., 15 Juillet.)

Het Italiaansche leger volgens de wetten van het jaar 1882. (Stat.) (Jahrh. A. u. M., Juli.)

Over militie-legers in het algemeen en het Zwitsersche leger in het bijzonder. Weerlegging van een over dit onderwerp in afkeurenden zin gesteld artikel in een Duitsch tijdschrift. (Wordt vervolgd.) (Schw. A. u. G., N°. 6.)

Uit het legerrapport van het Zwitsersche militaire departement van 1882. (Stat.) (Schw. A. u. G., N°. 6.)

De grenzen tusschen officier en onderofficier. Rostow's denkbeelden hieromtrent worden uiteengezet. Aan de officieren zouden hogere wetenschappelijke eischen gesteld en tevens hun getal ingekrompen moeten worden, zoodanig dat bij een compagnie niet meer dan 1 luitenant was. Hierdoor zouden tevens de vooruitzichten der onderofficieren beter en de vrijwillige dienstneming bevorderd worden. (Allg. M. Z., N°. 49.)

II. Algemeene krijgskunst.

De onderofficier en het lagere kader. (Vervolg.) De militaire werklieden kunnen worden verminderd, wanneer ruimer van de publieke nijverheid gebruik wordt gemaakt om in de behoeften van het leger te voorzien. Dit neemt niet weg dat, wat de kleeding betreft, voor het vermaken of passend maken, regimentskleermakers noodig zijn. (Sc. M., Juin.)

De ziel. Men moge alle krachten wijden aan organisatie en oefening, het is onvoldoende wanneer niet tegelijkertijd het groote levenwekkend beginsel, liefde voor het beroep, wordt wakker gemaakt en wakker gehouden. De zedelijke opleiding van den soldaat, de korpsgeest verdienen bijzondere aandacht. De vaderlandsliefde moet worden opgewekt en het gevoel van eigenwaarde mag niet verkleind worden door boeken als *le Colonel Ramollot*, waarin de militair in een bespottelijk daglicht wordt gesteld. (Sc. M., Juin.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (*Vervolg.*) (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

De manoeuvres van de 7de en 8ste Fransche legerkorpsen in Sept. 1883. (*Wordt vervolgd.*) (Schw. A. u. G., N°. 6.)

De nieuwe Fransche instructie voor de aanvulling der munitie te velde. Zij omvat de munitie-aanvulling op het slagveld, bij het park van het legerkorps, en bij het leger- of groote park. Omtrent eerstgenoemd gedeelte worden eenige mededeelingen gedaan. (Allg. M. Z., N°. 44.)

Onze groote herfstmanoeuvres. Op grond van de ervaring bij deze oefeningen verkregen wordt getracht, aan te toonen, dat een nieuwe redactie van het infanterie-exercitie-reglement gewenscht is, met het doel al het overtollige weg te laten, sommige voorschriften, waaromtrent het reglement thans te veel speelruimte laat, nauwkeuriger te omschrijven, en bepaalde vormen aan te geven voor den normaal-frontaanval in den geregelden slag op het vrije veld. (Allg. M. Z., N°. 45—46.)

De reserve-officieren en de beteekenis van de studie der militaire wetenschappen. In den loop van dit jaar is in militaire tijdschriften de vraag gesteld of de reserve-officieren genoeg militair-wetenschappelijk ontwikkeld zijn. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, wordt in de eerste plaats de bestemming dier officieren nagegaan, en daarna uitvoerig besproken, de beteekenis van tactiek, terreinleer, wapenleer, versterkingskunst en vestingoorlog, waarna men tot het besluit geraakt, dat vorengenoemde wetenschappen tot zekeren graad ook voor de reserve-officieren onontbeerlijk zijn; dat laatstgenoemden op dit oogenblik daarvan niet genoeg op de hoogte zijn en daarom een wijziging in hun opleiding noodzakelijk is te achten. (Allg. M. Z., N°. 47—51.)

Frankrijk en zijn eerstvolgende oorlog met Duitschland. Bespreking en gunstige beoordeeling van het werk: "La France par rapport à l'Allemagne". (Allg. M. Z., N°. 47—48.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Studiën betrekkelijk de trekhelling voor vlakke banen. Door den Kapt. NICOLAUS WUICH worden, met de beweging van de lengte-as der projectielen als grondslag, formules afgeleid, waarmede de trekhelling van een bestaanden vuurmond op rationeele wijze op een nieuw te construeeren vuurmond kan overgebracht worden, zoodra het kaliber, alsmede gewicht en constructie van het projectiel bekend zijn. (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Schieten tegen pantseringen in Frankrijk. Beknopte mededeeling aangaande een in Frankrijk genomen proef met stalen projectielen van 15,5 cM. tegen gehard gietijzeren, samengestelde (compound) en gewalst ijzeren platen, bestemd voor landversterkingen. (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Opmerking over de onvermijdelijke gebreken der projectielen en den invloed daarvan op de juistheid van het schot. Het zwaartepunt ligt doorgaans niet in de lengte-as van het projectiel; het gevolg hiervan is dat deze as niet een der drie hoofdasen, die elkaar in het zwaartepunt onder rechte hoeken snijden, kan vormen en de traagheidsellipsoïde geen omwentelingslichaam zal zijn. De wijziging die de wiskundige beschouwing van de beweging van het projectiel hierdoor ondergaat wordt ontwikkeld, zoowel voor de projectielen met nokken als voor die met ringen. (Rev. d'A., Juillet.)

V. Militaire administratie en intendance.

Hervorming van de administratie. Betoog dat in het Fransche leger het administratief personeel veel te uitgebreid is en een inkrimping daarvan noodzakelijk is te achten. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Juillet.)

De voeding van den soldaat. (*Vervolg.*) Wijzigingen in het ration, dat

in de garnizoenen en bij de manoeuvres wordt uitgereikt. Een spijlijst wordt gegeven en de voeding in verschillende legers onderling vergeleken. (Sc. M., Jun.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

Bestaat tusschen den omvang der borst en de grootte van den man een bepaalde verhouding? Naar aanleiding van het keuringsvoorschrift in Rusland, waarin een bepaalde verhouding van den omvang der borst tot de lengte van den man is voorgescreven, wordt een uitvoerige statistiek gegeven, waaruit de ontwikkeling van de borst op verschillende leeftijd en bij verschillende grootte wordt afgeleid en waaruit blijkt, dat zij, die den grootsten betrekkelijken omvang van borst hebben, het meest voor den krijgsdienst geschikt zijn. (Allg. M. Z., N°. 45.)

VIII. Militair onderwijs.

De theoretische en practische militaire opleiding der Russische cavalerie-officieren. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Juli.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Cavalerie. Verkenning- en veiligheidsdienst. Regelen en beschouwingen, getrokken uit verschillende, in de laatste jaren over dat onderwerp verschenen opstellen. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Jun.)

Studiën over het gebruik en de waarde voor het gevecht van cavalerie. De omstandigheid dat cavalerie zelden een belangrijk aandeel aan de beslissing van den strijd gehad heeft, is oorzaak geweest, dat meermalen het nut van talrijke cavalerie en haar gebruik in massa betwijfeld is geworden. Hoogst zelden is echter de noodige aandacht geschonken aan de vraag of de cavalerie daartoe behoorlijk voorbereid en opgeleid was. Bij FREDERIK DEN GROOTE zat het geheim van de groote bruikbaarheid zijner cavalerie in de gewichtige beginselen bij de opleiding gevolgd en in den krachtigen invloed der aanvoorders. Aan de hand der krijgsgeschiedenis wordt aangetoond, dat in lateren tijd de betrekkelijk geringe werking der cavalerie veeltijds toe te schrijven is geweest aan gemis van gezonde beginselen voor het gebruik en aan minder doelmatige leiding. (Jahrb. A. u. M., Juli.)

Nogmaals »het hoofdstel van het paard in theorie en practijk". Anticritiek op de in het Juni-nummer gemaakte opmerkingen aangaande de recensie van het bovengenoemde werk in het Maart-nummer der *Jahrbücher*. (Jahrb. A. u. M., Juli.)

Wederlegging van de opmerkingen op het geschrift van den Heer ROSENBERG: »*zusammengewürfelten Gedanken*». Vergelijk *Allg. M. Z.*, N°. 42 (*Mil. Spect.*, blad. 539). (*Allg. M. Z.*, N°. 46.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Batterijen van 6 of van 8 stukken. Beknopt overzicht van een artikel in het Russische tijdschrift *Wojenny Sbornik*, waarin, met het oog op het onderhouden van een onafgebroken vuur, betoogd wordt, dat eenheden van 2 of 4 vuurmonden te klein zijn en daarentegen bij een batterij van 8 vuurmonden, altijd enkele vuurmonden eenige oogenblikken werkeloos moeten blijven om hun beurt tot vuren af te wachten. Hieruit wordt het besluit getrokken dat uit een batterij van 6 stukken in denzelfden tijd evenveel schoten kunnen worden afgegeven als uit een van 8. Zoowel om deze reden, als met het oog op de bevel-

voering in het gevecht en de vereischte ruimte in de marschcolonne moet aan eerstgenoemde de voorkeur gegeven worden. Alleen bij het vuur tegen snel bewegende doelen en bij kartetsvuur levert de batterij van 8 stukken voordeelen op, omdat men in het eerste geval meer stukken gereed heeft voor het snelvuur op het gunstige oogenblik en in het laatste geval elk stuk op zichzelf schiet en dus de uitwerking der batterij wordt verhoogd. (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Over de oefening van een gemobiliseerde veldbatterij. Kort uittreksel uit het daarop betrekkelijk artikel in het *Organ des Mil. Wiss. Vereins*. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

Schietonderricht bij de veldartillerie. (*Vervolg*.) De wijze, waarop de kamerschietoefeningen behooren te geschieden, wordt ontwikkeld en door voorbeelden toegelicht. Een verplaatsbaar richttoestel, bestemd om zonder vuurmond te worden aangewend, wordt beschreven en het gebruik daarvan bij het schietonderricht aanbevolen. (Rev. d'A., Juillet.)

De schietterreinen der artillerie in Duitschland. Van de 13 schietterreinen moeten er vier worden verlaten, omdat zij te dicht door bewoonde strooken omgeven zijn; drie andere kunnen gemakkelijker door onderhandsche schikkingen met gemeenten verbeterd worden; de overige vereischen onteigeningen om bruikbaar te worden. Naar nieuwe terreinen wordt omgezien. (Rev. d'A., Juillet.)

De manoeuvres in berglanden. Het gebruik der artillerie in bergachtig terrein vereischt oefening. (Omschrijving van de wijze waarop die oefeningen gehouden dienen te worden. (Rev. d'A., Juillet.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De photogrammetrie. Na een beknopt geschiedkundig overzicht, wordt voornamelijk de methode van MEYENBAUER behandeld. (*Wordt vervolgd*) (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Hygiëne en reddingswezen met betrekking tot het gebruik van ontplofbare stoffen. (*Vervolg en slot*.) (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Voorstellen betrekkelijk de nieuwe organisatie van de pionier-troepen en het ingenieurskorps. De pionierofficieren moeten uit de infanterie getrokken worden. Voorts moeten 4 afzonderlijke vesting-pionierbataljons opgericht worden, waarvan de officieren uit de vestingartillerie getrokken worden en in de ranglijst dezer officieren avanceeren. Bij het spoorwegregiment behoort een telegraafbataljon gevoegd te worden; terwijl verder de oprichting van een bijzonder mineurregiment noodig is, waarvan de officieren mede uit de vestingartillerie genomen worden. Het eigenlijke ingenieurskorps moet bestaan uit een ingenieurstaff geformeerd uit officieren van alle wapens, die de krijgscademie bezocht hebben en eenige jaren bij de vestingartillerie gedetacheerd zijn geweest. Dit korps maakt de ontwerpen voor nieuwe vestingen, voorziet in den stafdienst in vestingen en maakt een bijzondere studie van den vestingoorlog. De technische uitvoering van werken geschiedt door burger-bouwkundigen. (Jahrb. A. u. M., Juli.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

De veldtocht van het Noorderleger in 1870—71. (*Wordt vervolgd*.) Péronne en Bapaume. (Sp. M., 1 et 15 Juillet.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg*.) (Sp. M., 1 et 15 Juillet.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (*Vervolg*.) (Sp. M., 1 et 15 Juillet.)

De organisatie der Duitsche pioniertroepen. Dehalve van de or-

ganisatie der troepen, wordt ook nog mededeeling gedaan van de versterkte plaatsen, de algemeene organisatie van de bezetting en de bewapening, den telegraafdienst bij de voorposten, de electrische verlichting, de postduiven en de militaire luchtvaart. (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Keurvorst ALBRECHT ACHILL VON BRANDENBURG als staatsman en oorlogsheld. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Juli.)

De eer der Hessische troepen door een Amerikaanschen Schrijver gered? In een onlangs verschenen Amerikaansch werk van EDWARD LOWELL wordt gezegd, dat de Hessen tijdens den onafhankelijksoorlog van 1776—1783 toch niet zulke te minachten tegenstanders van de Amerikanen geweest zijn als wel beweerd is geworden. Naar aanleiding van deze schijnbare welwillendheid van den Amerikaanschen Schrijver wordt in het licht gesteld, dat destijds de Hessen de beste soldaten der wereld waren en de Engelschen het aan hunne hulp te danken hebben, dat zij destijds in de rij der groote mogendheden gebleven zijn. (Allg. M. Z., N°. 44.)

Vóór 20 jaren. Terugblik op den overgang naar Alsen, met gebruik van nagelaten brieven van den Generaal VON GOEBEN. De inhoud van een eigenhandigen hierop betrekkelijken brief van den Generaal VON GOEBEN, die als brigade-commandant den overtocht medemaakte, wordt mededeeld. (Allg. M. Z., N°. 50—51.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (*Vervolg.*) Blijvende vervormingen van cylinders. (Rev. d'A., Juillet.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De Maroccaansche quaestie. Uiteenzetting van de redenen, om welke een nieuwe regeling van de grenzen tusschen Algerië en Marocco noodzakelijk geworden is. (Sp. M., 1 Juillet.)

Madagascar. Naar aanleiding van de plaats gehad hebbende gebeurtenissen en de kwade trouw van Engeland, telkens als door Frankrijk een koloniale quaestie wordt aangeroerd, worden de geschiedkundige feiten, waarop de rechten van Frankrijk op Madagascar gegrond zijn, in het licht gesteld. (Sp. M., 15 Juillet.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Men vertrouwt dat bij de tweede lezing van het wetsontwerp op de recruiteering belangrijke wijzigingen zullen worden aangebracht, om de uitvoering der wet mogelijk te maken, en men dus het beginsel van gelijken dienstdtijd voor allen, zal laten vuren. — De officieren der administratie blijven, volgens een nieuw ministerieel besluit, gehandhaafd in hun positie, zooals die was vóór 28 Dec. 1883. — Met het oog op ongelukken die zijn voorgekomen bij het schijfschieten van een bataljon van het territoriale leger, wordt de wenschelijkheid betoogd, om de officieren van gezondheid van dat leger aan de oefeningen daarvan te doen deelnemen. (Sp. M., 1 Juillet.)

Veertiendaagsche kroniek. Men hoopt dat de wapenschouwing voor den 14den Juli, afgelast zal worden, zoowel met het oog op de epidemie, als omdat zij geen nut hoegenaamd, heeft. — De paardenartsen zijn bij ministerieel besluit geassimileerd geworden met graden in het leger. Ofschoon deze maatregel op zichzelf toejuicht verdient, is het de vraag of zij niet in strijd is met de wet. — Tusschen den Minister van Oorlog en de legercommissie schijnt verschil van gevoelen te zijn ontstaan omtrent de recruteeringswet; de Minister zou, om het budget niet te veel te bezwaren, een tweede categorie van minderen dienstdtijd willen vormen; de Commissie daarentegen zou een zeker getal manschappen, door het lot aan te wijzen, vroeger dan de overigen uit den dienst willen ont-

slaan. In elk geval ontstaat zoodoende het vooruitzicht, dat men, bij de tweede lezing van het wetsontwerp, niet zal vasthouden aan een gelijken dienstdijd van 3 jaren voor alle dienstplichtigen. Wenschelijk ware het, in de nieuwe wet de districtsgewijze recruiteering in te voeren, zoodanig dat bij elk legerkorps de recruten van zijn eigen district werden ingelijfd. (Sp. M., 15 Juillet.)

Naar aanleiding van een miskenden uitvinder. De heer CARPENTIER heeft zijn wederwaardigheden te boek gesteld als uitvinder en op de weinige medewerking van commissiën van proefneming alsmede van de regeering geweest. Op grond van die beschouwingen wordt, zonder nochtans den last te ontkennen, dien uitvinders kunnen veroorzaken, en zulks veelal zonder nut af te werpen, de wensch uitgesproken dat de zucht naar verbetering en vooruitgang minder worde gedrukt dan in Frankrijk gewoonlijk geschiedt. (Sc. M., Juin.)

Verscheidenheden. Postduivenstations in Frankrijk. — Het afwateren van het gedeelte Landeck—Pians der Arlbergbaan. (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over April. (Mitth. A. u. G., Heft 6.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Tactische artillerie-oefeningen in het kamp van Châlons. — Duitschland: Oprichting van een luchtvaart-afdeeling. Proeven in de werkplaatsen van KNUFF in 1884. Oprichting van torpedo-batterijen op de kusten. — Vereenigde Staten: De dynamiet-kanonnen. — Italië: Wapening van de marine met het repeteer-geweer, stelsel *Bartholdi*. — Portugal: Het getretrancheerde kamp van Lissabon. — Rusland: Uitbreiding van de vestingartillerie. Groote manoeuvres. (Rev. d'A., Juillet.)

Kapitein SAMOEL FINSTERWALD. Levensbericht. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

Verscheidenheden. Het smeden van hoefijzers. — Hoefijzers van samengeperst papier. — Het nieuwe Russische berggeschut. — De sterkte aan recruten bij de Deutsche artillerie in 1884. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Generaal v. ROSENBERG-GRUSZCZYNSKI. (Allg. M. Z., N°. 44.)

Verscheidenheid. De beoordeeling van de oefeningsreis van den Duitschen generalen staf in 1884, in Zwitserland. (Allg. M. Z., N°. 45.)

Verscheidenheden. Een Fransch oorlogsplan van het jaar 1870. — Een populair krijgspel. (Allg. M. Z., N°. 40.)

Verscheidenheid. De centrale militaire cantine in Keulen. (Allg. M. Z., N°. 47.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Generaal v. BRANDIS. (Allg. M. Z., N°. 48.)

Verscheidenheid. Het oordeel van den Maarschalk CANROBERT over het nieuwe wetsontwerp op de recruiteering. (Allg. M. Z., N°. 49.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den geschiedvorschcr Prof. DROSEN. (Allg. M. Z., N°. 50.)

ERRATUM voor *De Mil. Speel.* N°. 7.

Bladz. 454, regel 14 v. b. staat: '81, lees: '31.

BIJLAGE VIII,
BENOEMDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 8.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.
(26 Juni—25 Juli 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de studenten (artsen) D. W. Schepers, A. M. v. d. Willigen, L. F. K. de Fouw en L. N. S. Wassink.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 4de reg., tot kapt., de 1ste luit.-adj. F. H. A. Sabron, van het 6de reg. Bij het korps, tot 1ste luit., de 2de luit. J. C. H. A. Quack, van het 5de reg. Tot 2de luit., bij het 1ste reg., de cadets G. H. van Winsen, J. G. Seelig en A. B. F. Feickens. Bij het 2de reg., de cadets J. Suermondt, C. C. van Altena en J. A. N. Kraat. Bij het 3de reg., de cadets C. van 't Sant, R. A. Cornelissen, W. A. Versteeg en W. J. van der Stuijt. Bij het 4de reg., de cadet H. A. van Lockhorst. Bij het 5de reg., de cadets J. A. L. M. Struiken en A. F. K. Graswinckel. Bij het 6de reg., de cadets G. W. F. Epkema, H. S. Hordijk en A. J. W. van der Grinten. Bij het 7de reg., de cadets J. F. W. Cassa en J. A. L. Roeloffs. Bij het 8ste reg., de cadets jhr. E. A. L. Gevers Deijnoot, E. E. H. Faure en C. M. Phaff.

Bij het wapen der artillerie. Tot 2de luit., bij het 1ste reg. vestingart., de cadet H. C. M. E. H. Vos. Bij het 2de reg. vestingart., de cadets W. A. C. Whitlau, J. W. van Visvliet en T. W. baron van Boetzelaer. Bij het 3de reg. vestingart., de cadets V. Noest, jhr. L. R. Ram, J. L. van Nahuys en D. A. M. G. Plancken. Bij het 4de reg. vestingart., de cadets jhr. R. J. Rutgers van Rozenburg en P. G. A. van der Hoff.

Bij het wapen der cavalerie. Tot 2de luit., resp. bij het 2de en bij het 3de reg. huz., de cadets jhr. J. L. Mock en W. C. Völcker.

Bij het wapen der genie. Tot 2de luit., de cadets P. A. M. Hackstroh en J. Meier.

Overgeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf., de kapt. G. J. Meijer, van het 4de reg. en de 1ste luit. A. Hoogeboom, van de hoofd-comp. te Kampen (laatstgen. op 1° Oct. a. s.); Bij het 4de reg. inf., de kapt. L. F. Leijds, van het 1ste reg. Bij het 3de reg. veldart., de 1ste luit. C. J. Pické, van het 2de reg. veldart. Bij het korps torp., de 1ste luit. L. van de Velde, van het 3de reg. vestingart.

Gedetacheerd.

Bij de IIde afd. krijgsschool (1° Oct. a. s.), de 1ste luit. A. Hoogheboom, van de hoofdcomp. te Kampen, de 2de luits. A. S. Russer en J. D. Grevinck, van het 2de, P. D. Buyze, van het 3de, J. H. Huiskens, van het 4de en W. van Oppen, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luits. A. J. de Booij, van het 1ste en W. C. Wolterbeek, van het 4de reg. vestingart., J. van Kuijk, van de art.-cursus-comp. en W. N. Roldanus, van het instr.-bat. (laatsgt. bij den intendance-cursus).

Werkzaam gesteld.

Bij het D. v. O. (staf der inf.), de 2de luit.-kwart. J. D. de Bloeme, van het 2de reg. inf.

Eervol ontheven.

Van zijne detach. bij het D. v. O., de kapt. J. A. van Eijbergen, van den gen.-staf.

In actieven dienst hersteld.

Bij het 2de reg. huz., de 2de luit. B. M. Brantsma. Bij het 2de reg. vestingart. T. P. Almerood.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

(Bij het 2de reg. inf.), de 1ste luit. W. J. F. Bouwers, ged. geweest in O.-I.

Ingetrokken en buiten werking gesteld.

Voor zooveel de 1ste luit. M. J. L. Oudshoorn van het 2de reg. inf. betreft, het Kon. Besluit waarbij o. a. die offic. is gedetach. bij het leger in O.-I.

Op nonactiviteit gesteld.

(Voor den tijd van 6 maanden), de 1ste luit. A. L. Boonacker, van het 4de reg. inf.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

(Voor den tijd van 5 jaren), de 2de luits. J. P. C. Hardie, van het 2de, J. P. Weitzel, van het 4de, P. Giel, van het 6de, A. J. Indeweij, van het 7de en F. H. Boissevain, van het 8ste reg. inf.

Eervol uit den dienst ontslagen.

(Op zijn verzoek), de 1ste luit. W. J. Rahder, van het korps genietroepen.

Overleden.

De 1ste luit. R. K. de Jong, van het 4de reg. inf. en de 1ste luit. der art. J. M. K. Bisdorn, gedetach. bij het leger in N.-I.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen van het Groot Kruis der Belgische Leopoldsorde, aan den gen.-maj. C. H. F. graaf Du Monceau, adj. van Z. M.

Overleden gepensionneerden.

De gen. der inf. H. F. C. Duijcker, den 4den Juni 1884; de kapt. W. F. G. L. Driessen, den 3den Mei 1884; de luit.-kol. H. C. Riesz, den 20sten Mei 1884.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de studenten J. C. Uhlenbroek, H. K. J. Dominicus van den Bussche en L. E. Winsser.

Bij het wapen der infanterie. Tot 2de luit., de cadets A. R. van Dorssen, M. W. E. v. Bloemen Waanders, J. Brijan, C. Smith, J. Grandjean, W. J. J. Tomei, G. E. Spirlet, J. Hilderling, J. F. M. Dart, J. F. Schilham, P. J. Wijers, D. J. Hageman, C. W. M. Beugel, jhr. A. W. van Holthe, J. L. A. de Grave en D. Jentink.

Bij het wapen der artillerie. Tot 2de luit., de cadets J. J. D. Milder, H. J. van Dijk, C. Wafelbakker, E. L. J. van der Ramhorst de Brouwer, F. F. W. Kattenbusch, J. B. Zon, A. F. Geill, H. A. Termijtelen en J. U. van Loon.

Bij het wapen der cavalerie. Tot 2de luit., de cadet C. W. F. Happé.

Bij het wapen der genie. Tot 2de luit., de cadets H. A. Klerks, G. F. Steinbuch, C. F. de Rochemont, K. A. R. Maier en G. U. van Renesse van Duivenbode.

LEGER IN WEST-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de student C. F. Aalsmeer.

b.) HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot leden eener commissie tot herziening der infanterie-reglementen, de kapts. E. P. Sievers en E. K. A. de Neve, en in verband daarmede overgeplaatst bij het subsistentenkader te Batavia.

Tot milit. ambt. 3de kl., de gepasport. adj.-onderoffic.-schrijver 1ste kl. J. Breecht.

Bevorderd.

Bij de militaire administratie. Tot luit.-kol.-intend., de maj.-intend. M. Willemstijn; tot maj.-intend., de kapl.-intend. H. Stutterheim.

Bij het wapen der infanterie. Tot kapl., de 1ste luits. D. J. A. Arntzenius, A. van Veen en C. J. Puffkus; tot 1ste luit., de 2de luits. D. J. Ruitenbach en A. G. F. A. Anink.

Bij het wapen der artillerie. Tot 1ste luit., de 2de luit. J. H. S. Schuller.

Geplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij het algem., tevens afdelingsmagazijn van kleeding en uitrusting te Batavia, de 2de luit.-kwart. F. T. Corsten. Bij het hosp. te Batavia, de 2de luit.-kwart. F. V. C. Engelbert van Bevervoorde. Bij het hosp. te Soerabaja, de 2de luit.-kwart. G. A. J. Geerling. Bij den raad van adm. van het subsistentenk. te Batavia, de 2de luit.-kwart. A. Abels.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Batavia, de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. R. G. M. Glogner. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. H. J. Kessler.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 5de bat., als adj., de 1ste luit. K. W. Steinmetz.

Bij het 9de bat., de 2de luit. H. C. de Voogt.

Bij het 13de bat., de 2de luits. W. H. B. van der Zwaan en J. W. A. M. Mcquette.

Bij het 14de bat., de maj. N. van Marion en de 1ste luit. G. F. van Mulken.

Bij het 3de depotbat., de kapit. W. C. Nieuwenhuizen.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 12de comp. te Muntok, de kapit. E. Stoppendaal. Bij de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia, de 2de luit. J. H. S. Schuller.

Bij het wapen der genie. Als eerstaanw. genie-offic. in Atjeh en onderh., de maj. L. V. Dingemans. Bij den staf van het wapen in Atjeh en onderh., de 1ste luit. J. J. H. Harcke.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IIde afd., de luit.-kol. F. R. P. van den Abeelen. Bij de Vde afd., de maj.-intend. J. D. Rolandus Hagedoorn en de kapit.-kwart. B. N. Tuinenburg.

Bij de militaire administratie. Bij het garniz.-magazijn van kleding en uitrusting te Batavia, de kapit.-kwart. J. J. Kluijskens. Als gewest. intend. te Batavia, de maj.-intend. H. Stutterheim.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 2de kl. D. D. Büchler. Bij het hosp. te Samarang, de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijker en de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. J. A. Tschudnowsky. Bij het hosp. te Soerabaia, de offic. v. gez. 2de kl. L. J. de Rochemont en de apoth. 1ste kl. G. C. de Groot. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de offic. v. gez. 2de kl. J. H. Lindman, L. R. A. J. H. P. F. Littmann en J. Fock, de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. F. H. Iffert en de paardenarts 2de kl. L. J. Hoogkamer. Bij den geneesk. dienst ter Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 2de kl. J. Letzeisen. Bij het garn. te Meester-Cornelis, de apoth. 2de kl. L. C. Wicherkiewicz. Bij het garn. te Salatiga, de paardenarts 3de kl. A. M. Vermast. Bij het garn. te Banjoe Biroe, de paardenarts 3de kl. S. Schilstra.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 1ste bat., de kapit. M. Jorissen.

Bij het 2de bat., de kapts. C. P. J. van Vlierden en E. W. Bischoff van Heemskerck en de 2de luit. J. A. L. de Jeer.

Bij het 5de bat., de kapit. A. J. Willemse.

Bij het 7de bat., de sedert tot kapit. bevorderde 1ste luit. A. van Veen.

Bij het 9de bat., de kapit. T. F. W. Engelbert van Bevervoorde, de 1ste luit. G. Blaauw en de 2de luit. P. H. Bodemeijer.

Bij het 11de bat., de 1ste luit. J. C. Bergsma.

Bij het 12de bat., de maj. M. H. Vis en de 2de luits. W. J. Ising en J. K. R. Doerrleben.

Bij het 15de bat., de kapit. C. J. van Temmen.

Bij het 16de bat., de maj. C. A. E. Neeb en de kapit. H. Oosterwijk.

Bij het 17de bat., de 1ste luit. L. P. van Mourik.

Bij het garn. bat. in Atjeh en onderh., de maj. C. A. E. Neeb, de kapts. P. J. C. van Mourik, W. L. J. Scheepens en J. W. H. Werlemann en de 2de

luit. K. M. Leendertz en P. F. L. C. Lach de Bere. Bij het garnbat. in de Westerafd. van Borneo, de kapt. T. Weersma. Bij het garnbat. van Amboina en Ternate, de kapt. M. Hoogwinkel. Bij het garnbat. in de Z- en Oosterafd. van Borneo, de 1ste luit. H. Kuyk. Bij het subsistentenk. te Batavia, de 1ste luits. E. C. van Swieten en L. H. Beijer. Bij het strafdetachement te Ngawi, de maj. F. C. L. van Raay en de kapt. J. D. van Alphen. Bij de barisan van Bangkallan, de kapt. L. D. M. van Son. Bij het 1ste depotbat., de kapt. H. V. Geerlig. Bij het 3de depotbat., de 1ste luit. A. J. van Geelen en de 2de luit. G. Reeling Brouwer.

Bij het wapen der artillerie. Als commt. der art. in de 1ste milit. afd. op Java te Batavia, de maj. M. B. van Slee; als commt. der art. in de 2de milit. afd. op Java te Samarang, de luit.-kol. A. M. P. Krijger; als commt. der divisie veld- en bergart. te Batavia, de maj. H. Adama van Scheltema. Bij de 1ste comp. (1ste veldbatt.) te Batavia, de 2de luit. C. A. A. Triebart. Bij de 2de comp. (2de veldbatt.) te Banjoë-Biroe, de 1ste luits. L. J. van Deum en W. M. van den Broek. Bij de 4de comp. (4de bergbatt.) in Atjeh en onderh., de kapt. K. E. Reck, de 1ste luit. J. G. van Kooten en de 2de luit. F. F. R. graaf du Monceau. Bij de 5de comp. (2de bergbatt.) te Salatiga, de 2de luit. D. J. Alberti. Bij de 6de comp. in Atjeh en onderh., de kapt. W. F. Schenck en bij de 6de comp. (1ste comp.), de 1ste luit. C. van Dura. Bij de 11de comp. te Amboina, de 2de luit. H. E. P. B. C. Baermayer van Barienkhoften. Bij de 14de comp. te Padang, de kapt. J. H. A. van Wijhe en de 2de luit. M. de Haan. Bij de 15de comp. (5de comp. vestingart.) te Willem I, de 1ste luit. A. B. Fromberg. Bij de 16de comp. (6de comp. vestingart.) te Soerabaia, de 1ste luit. G. F. Beer. Bij de 22ste comp. van Atjeh en onderh., de kapt. J. H. van der Burgh en bij de 22ste comp. (2de comp.) de 1ste luit. P. J. C. C. Kern.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het rechter half 4de esk. in Atjeh en onderh., de 1ste luit. F. D. E. A. J. M. Rudolph en bij het rechter half esk. de 2de luit. C. J. A. Statkowski.

Teruggeplaatst.

Bij het wapen der infanterie. De kapt. bij den barisan te Bangkallan H. Begemann, zijnde hij teruggebracht van *voor memorie* en geplaatst bij het 18de bat.

Ingetrokken.

Bij den geneeskundigen dienst. De overplaatsing bij het hosp. te Soerabaia van den apoth. 1ste kl. J. H. Schmidt; de overplaatsing bij het garnizoen te Tjilatjap, van den offic. v. gez. 2de kl. J. Bijker.

Bij het wapen der infanterie. Op zijn verzoek, het aan den kapt. der inf. A. H. W. Scheuer, wegens vijftien jaren onafgebroken dienst in N-Indië, verleend tweejarig verlof naar Europa.

In activiteit hersteld.

Bij het wapen der artillerie, de kapt. E. Stoppendual. Bij het wapen der genie, boven de formatie, de maj. op nonact. L. V. Dingemans. Bij het wapen der infanterie, de luit.-kol. R. P. Bowles.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N-Indië gedetacheerden, sedert tot kapt. bevorderden 1ste luit. der inf. P. Vinkhuysen na 10 Augustus naar Nederland terug te keeren; aan den van het leger in Nederland bij dat in N-Indië gedetacheerden 1ste luit. der cav. A. W. H. K. van Bothnia Andreae, op zijn verzoek, na 1 Juni 1884 naar Nederland terug te keeren.

Bepaald.

Dat de tot luit.-kol.-intend. bevorderde maj.-intend. M. Willemstijn ook in zijn nieuwen rang blijft geplaatst bij de Vde afd. van het Depart. van Oorlog.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den milit. apoth. 1ste kl. I. H. Schmidt; aan den 1ste luit.-kwart. bij de milit. adm. J. H. van Baar van Slangenburgh; aan den kapt. der art. F. H. Vervat; aan de 1ste luits. der inf. E. W. E. Kok en F. E. Reurhoff.

Eervol ontslagen.

De majs. der inf. A. P. Bindervoet van Nahuys en A. A. A. E. Gewin; de kapt. van den gen. staf G. Gortmans; de kapt. der inf. J. J. van Bakkenes; de tijdelijk bij het leger in N.-I. ben. offic. v. gez. 2de kl. S. Baczes; de milit. apoth. 1ste kl. G. K. Timmer.

e.) BIJ DE MARINE.

Benoemd.

Bij het korps zee-officieren. Tot kapt. ter zee, de kapt.-luits. ter zee S. Krajenhoff v. d. Leur, H. J. van Broekhuizen, A. baron Collot d'Escury en J. H. Commijs. Tot kapt.-luit. ter zee, de luits. ter zee 1ste kl. P. J. Zaai, M. A. Medenbach, A. de Bruyne, H. A. de Smit van den Broecke, M. J. C. Lucardie, L. M. L. de Haan en L. A. Dittlof Tjassens. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luits. ter zee 2de kl. J. M. Steers, H. Velthuisen, J. C. Jeekel, A. W. F. C. van Woerden, J. G. Snetblage, G. M. Titsingh, J. H. L. J. baron Sweerts de Landas Wijborgh en A. Voormolen.

Bij de administratie. Tot inspecteur van adm., de offic. v. adm. 1ste kl. G. H. C. van Nuijs. Tot offic. v. adm. 1ste kl., de offic. v. adm. 2de kl. A. de Leef.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Op het zeilschip *Argus*, de luit. ter zee 2de kl. H. Herman (den Gden Juli deze plaatsing ingetrokken) en de luit. ter zee 2de kl. M. W. L. Olivier. Op het wachtschip te Hallevoetsluis, de luits. ter zee 2de kl. J. H. Commijs en F. Pinke. Op het stoomschip *Ajeh*, de luit. ter zee 1ste kl. L. J. K. A. Jeekel. Gedetacheerd bij het Depart. van marine, afd. Personeel, de luit. ter zee 1ste kl. W. J. P. Waning. Op het wachtschip te Amsterdam, als commt., de luit. ter zee 1ste kl. M. J. C. Lucardie. Bij de werf te Willemsoord, de luit. ter zee 1ste kl. W. M. J. Visser. Op het opleidingschip *Marniz*, de luit. ter zee 2de kl. H. Herman. Op het wachtschip te Willemsoord, de luit. ter zee 2de kl. H. F. Hoven en de adelborst 1ste kl. F. K. van der Weijde. Op het stoomschip *Bonaire*, als eerste officier, de luit. ter zee 1ste kl. F. Böhlingk.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het marine-hosp. te Willemsoord, de offic. v. gez. 2de kl. dr. A. W. M. van Deventer. Op het opleidingschip *Marniz*, de offic. v. gez. 2de kl. J. C. H. H. Mackay. Op den monitor *Draak*, de offic. v. gez. 1ste kl. H. A. Beekhuis. Op het stoomschip *Bonaire*, de offic. v. gez. 2de kl. C. F. Humme.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De luits. ter zee 1ste kl. L. A. H. Lamic, M. F. Reeringh, W. J. van Loenen, J. A. Kloek, H. O. Feith, G. A. v. d.

Mieden en M. F. Tydeman, de drie laatstgenoemden komende uit O.-I.; de luits. ter zee 2de kl. jhr. J. F. Coertzen de Kock, F. J. Stam en J. W. Termijtelen; de adelborsten 1ste kl. F. K. v. d. Weijde, C. J. R. Kroesen, W. Rauwenhoff, A. J. Gooszen, N. J. v. d. Worm en C. W. Broers.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. G. H. C. van Nuijs; de offic. v. adm. 2de kl. A. M. Post Uiterweer en W. Baerts, beiden komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. H. J. van Rhijn en dr. G. A. Horemaker, laatstgenoemde komende uit O.-I.; de offic. v. gez. 2de kl. dr. M. Rutgers van der Loeff.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. Op 2 Aug. 1884: de luit. ter zee 1ste kl. J. C. Jeekel en de luits. ter zee 2de kl. jhr. J. F. Coertzen de Kock en F. J. Stam.

Verleend een verlof van één jaar.

Bij het korps zee-officieren. Aan den luit. ter zee 1ste kl. F. W. Hudig, zonder opklimming in de ranglijst.

Eervol ontslagen.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. H. J. Ferguson, op zijn verzoek.

Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee W. van Oorschot.

Overleden.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. J. Vos.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 2de kl. E. L. Damm.

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

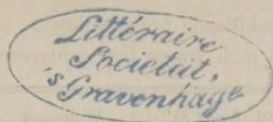
1885

1886

1887

1888

1889

DE AANWIJZINGEN VAN DEN GASDRUKMETER VAN NOBLE.

(Vervolg van N°. 8, bladz. 554.)

Etude sur l'emploi des manomètres à écrasement pour la mesure des pressions développées par les substances explosives, par M. SARRAU, Ingénieur en chef des Poudres et Salpêtres, et M. VIELLE, Ingénieur des Poudres et Salpêtres. Paris, GAUTHIER-VILLARS, Imprimeur-Libraire. 1883. (Extrait du *Mémorial des Poudres et Salpêtres*.)

De weerstandsschaal als grondslag voor de afleiding van de gasspanningen.

Bij de beschouwing van de verbranding van het buskruit in den vuurmond, vindt men somwijlen de meening uitgesproken, dat de gassen met groot geweld tegen de wanden der ziel worden gedreven en daarop een stoot uitoefenen, dus een zekeren arbeid verrichten. In het vroeger genoemd Verslag van den Kolonel MEURSINGE wordt die meening bestreden en op het feit gewezen, dat, wanneer een zelfde proefcilinder, bij opvolgende schoten onder volkomen gelijke omstandigheden, in den spanningmeter wordt gehouden, de indrukkingen niet belangrijk zullen aangroeien; dat voorts bij dien cylinder ongeveer hetzelfde zal worden waargenomen als bij achtereenvolgende samenpersingen met de waterpers, wanneer de belasting onveranderd blijft; terwijl de opvolgende indrukkingen een andere wet volgen, indien de cylinder aan een met een stoot uitgeoefende kracht, b. v. aan de werking van een van dezelfde hoogte vallend gewicht, eenige malen achter elkaar wordt blootgesteld.

De achterstaande tabel vermeldt eenige uitkomsten, die het voorgaande toelichten en verkregen zijn:

- 1°. bij het kanon van 15 cM. L. A. St., met een spanningmeter als in Fig. 1 is voorgesteld;
- 2°. met de waterpers, voor een standvastige belasting van 1700 KG.; daarmee werkende op de wijze, als bij de samenstelling van de weerstandsschaal wordt gevolgd, en

3°. met een valgewicht van 4,35 KG., dat van een hoogte van 0,80 M. op den stamper A (Fig. 2) viel, waaronder de proefcylinder was geplaatst.

Bij elk dezer drie verschillende proefnemingen, werd een zelfde cylinder van 8 mM. middellijn en 13 mM. lengte tien achtereenvolgende malen gebezigd.

Volgnummer der waarnemingen.	13 cM. L. A. St.		Waterpers.		Valgewicht.	
	Indrukking. mM.	Versbil. mM.	Indrukking. mM.	Vershil. mM.	Indrukking. mM.	Vershil. mM.
1	2,21	0,03	2,30	0,10	2,20	1,00
2	2,24	0,05	2,40	0,05	3,20	0,70
3	2,29	0,07	2,45	0	3,90	0,60
4	2,36	0,07	2,45	0	4,50	0,40
5	2,43	0,10	2,45	0,05	4,90	0,40
6	2,53	0,05	2,55	0,05	5,30	0,30
7	2,58	0,04	2,60	0,05	5,80	0,40
8	2,62	0,02	2,70	0,10	6,00	0,30
9	2,64	0,06	2,75	0,05	6,30	0,20
10	2,70				6,50	

Hieruit kan worden gezien, dat de in den vuurmond uitgeoefende spanning de lengte van den proefcylinder op overeenkomstige manier wijzigt, als geschiedt door de samendrukking met de waterpers. Dat daarbij geen volkomen overeenstemming heerscht is natuurlijk, daar de gasspanningen bij de opvolgende schoten, hoewel onder dezelfde omstandigheden afgegeven, niet juist aan elkaar gelijk zijn. De tweede kolom wijst dan ook de gemiddelden aan van uitkomsten met eenige verschillende proefcilinders verkregen (zie het, onder dagteekening van 27 Mei 1879, door de Commissie van proefneming ingediend *Overzicht van de wijze, waarop de verschillende tabellen van de Crushing-toestellen zijn vervaardigd*). Dat de indrukkingen van de 4de kolom niet geheel regelmatig opklimmen, kan daaraan worden toegeschreven, dat de stangpasser, waarmee zij gemeten werden, slechts een aflezing tot in 0,1 mM. nauwkeurig toeliet, en op het oog werd geschat, of bij die aflezing nog 0,05 mM. moest worden gevoegd al dan niet. De stangpassers, die de meting tot in onderdeelen van 0,01 mM. toelaten, kwamen eerst later in gebruik.

Een vergelijking van de, in de 2de en 6de kolom neergelegde uitkomsten wettigt de gevolgtrekking, dat de wijze, waarop de spanning in de buskruitkamer wordt uitgeoefend, niet beschouwd kan worden als schokkend op den zielwand te werken.

De indrukking van den proefcylinder zal in den vuurmond met een stoot

worden volbracht, wanneer geen zorg wordt gedragen, den kop van den stamper in den spanningmeter tegen den cylinder te doen aansluiten, waardoor de stamper, bij het afgaan van het schot, met een zekere snelheid tegen den cylinder zal worden gedreven en alsdan een grootere indrukking moet voortbrengen, dan bij oorspronkelijke aansluiting van stamper en cylinder.

De schietstaat van 25 Juli 1883 (Archief Commissie van proefneming) met het kanon van 15 cM. L. A. St. N°. 10, Exerc.-gr., lading 6,6 KG. 10—13, geeft hiervoor een voorbeeld. Bij een der schoten werd, voor een aan de proef onderworpen cylinder, een indrukking van 2,77 mM. verkregen; bij het volgende schot, onder gelijke omstandigheden afgegeven, bedroeg de totale indrukking van denzelfden cylinder 2,85 mM., dus werd een vermindering in lengte van den reeds ingedrukten cylinder verkregen van 0,08 mM. Bij het daaropvolgende schot werd dezelfde cylinder andermaal gebezigd, doch alsnu eenige ruimte gelaten tusschen stamper en cylinder; de totale indrukking bedroeg alstoen 3,16 mM.; de lengte van den cylinder, vergeleken met die, na het voorgaande schot waargenomen, was derhalve met 0,31 mM. verkleind. Bij het meten van gasspanningen, waarbij de weerstandsschnal tot grondslag wordt genomen, behoort er dan ook bijzonder op de aansluiting van stamper en cylinder, vóór het afgeven van het schot, te worden gelet.

Op grond van de vorengaande beschouwingen nemen wij aan, dat de wijze, waarop de buskruitgassen de indrukking van den proefcylinder voortbrengen, vergelijkbaar is met die, waarop de samenstelling van de weerstandschaal berust; met andere woorden, dat de spanning in de ziel als een statische druk werkt.

Bij de verbranding van het buskruit in een besloten ruimte met onverplaatsbare wanden, zal de spanning, na van nul tot een zeker maximum te zijn aangegroeid, op dat maximum blijven staan, wanneer geen afkoeling van de gassen plaats vindt. Bij de verbranding in de ziel der vuurmonden zal de spanning, van het oogenblik dat zij haar maximum heeft bereikt, ook zonder de afkoeling van de buskruitgassen, verminderen ten gevolge van de steeds grooter wordende ruimte, die het zich verplaatsende projectiel achter zich laat. De tijd, waarin de spanning bij vuurmonden van nul tot haar maximaal bedrag opklimt, is zeer kort en bedraagt — hieromtrent worden later nadere opgaven gedaan — hoogstens slechts enkele duizendste deelen van seconden, terwijl de vermindering van dat maximum langzaam genoeg geschiedt om te mogen aannemen, dat gedurende den tijd, om de reeds aangevangen, doch misschien nog kleine indrukking van den proefcylinder te voltooien, de maximale spanning standvastig is gebleven. De vraag is dus natuurlijk of, onder zulke omstandigheden, de werking der gassen niet zou moeten worden aangemerkt als die van een plotseling intredenden statischen druk?

De samenstelling der weerstandsschalen berust op de werking van een

langzaam aangroeiende kracht. Daarbij is, voor elke indrukking u , naar het evenwicht gezocht tusschen weerstand en belasting. Op grond van hetgeen vroeger is gezegd, kan de weerstand W des proefcylinders als een functie van de indrukking worden beschouwd, en wel, binnen zekere belastingsgrenzen, als een lineaire functie, nl.:

$$W = k_0 + k u,$$

waarin k_0 en k de waarden hebben, die op de bladzijden 549 of 554 zijn vermeld.

Werkt nu op den stamper van willekeurige massa, een standvastige druk P , die de indrukking ε voortbrengt, dan heeft men, omdat de arbeid van de kracht P gelijk is aan dien van den weerstand W :

$$P \varepsilon = \int_0^\varepsilon W \, du = \int_0^\varepsilon (k_0 + k u) \, du = k_0 \varepsilon + \frac{1}{2} k \varepsilon^2,$$

of wel:

$$P = k_0 + \frac{1}{2} k \varepsilon; \dots \dots \dots (4)$$

terwijl de indrukking ε met de weerstandsschaal oplevert: $P = k_0 + k \varepsilon$. Uit (4) blijkt dus: dat een standvastige druk, die, zonder aanvangssnelheid op den proefcylinder werkende, een indrukking ε geeft, gelijk is aan den druk, die in de weerstandsschaal met $\frac{1}{2} \varepsilon$ overeenkomt.

De juistheid van deze merkwaardige gevolgtrekking, hebben SARRAU en VIEILLE proefondervindelijk bevestigd, met behulp van de balans van JÆSSEL. Hierbij werd het geleed parallellogram K (Fig. 3) buiten werking gesteld, en vervangen door een vasten steun, die den hefboom A in zoodanigen stand hield, dat de neus a van de nok H in aanraking was met den stamper van het huis I , waarin de proefcylinder zich bevond. Daarop werd de belasting op de plaats geschoven, om een druk van zeker bepaald bedrag P te leveren, en vervolgens den vasten steun onder L plotseling weggenomen. De op deze wijze, met verschillende belastingen verkregen indrukkingen zijn hieronder vermeld, terwijl in de laatste kolom de met formule (4) berekende druk is opgegeven, door in die formule voor ε de waargenomen indrukking, $k_0 = 541$ en $k = 535$ (bladz. 554) te substitueeren.

Druk bij de waaroeming. KG.	Gemiddelde indrukking ε . mM.	Aantal waaroemingen.	Berekende druk met verg. (4). KG.
1000	1,88	3	1039
1250	2,57	3	1205
1500	3,82	3	1432
1750	4,24	4	1678
2000	5,22	3	1940

Men ziet dus, dat de berekende waarden van de laatste kolom vrij goed overeenkomen met de waargenomen waarden der eerste kolom. Ware het niet, dat, als een gevolg van de niet volkomen regelmatige werking van de balans, de hierbij voorkomende wrijvingen dan eens grooter, dan weer kleiner uitvallen, de nu reeds zeer bevredigende overeenstemming tusschen waarneming en berekening zou wellicht nog grooter zijn geweest.

Nog op een andere wijze kan de proef worden genomen. De betrekking van afhankelijkheid tusschen den druk P en de indrukking ε is volgens de weerstandsschaal:

$$P = k_0 + k\varepsilon.$$

Voor dienzelfden druk P , zal, wanneer hij plotseling op den cylinder wordt aangebracht en, tijdens den ganschen duur der indrukking, standvastig blijft, het bedrag der indrukking ε' , ingevolge (4), bepaald moeten worden met behulp van:

$$P = k_0 + \frac{1}{2} k \varepsilon'.$$

Uit de beide laatstgeschreven vergelijkingen wordt besloten:

$$\varepsilon = \frac{1}{2} \varepsilon'.$$

Door waarnemingen met de balans van JESSEL nu, werden de getallen van de drie eerste kolommen der onderstaande opgaaf afgeleid.

Druk bij de waarneming. KG.	Indrukking, mM.		$\frac{1}{2} \varepsilon'$.
	ε .	ε' .	
1000	0,90	1,85	0,925
1250	1,25	2,57	1,285
1500	1,60	3,32	1,660
1750	2,05	4,24	2,120
2000	2,54	5,22	2,610

De waarden $\frac{1}{2} \varepsilon'$ en ε verschillen onderling minder dan de fouten der meting doorgaans bedragen, zoodat aangenomen mag worden, dat de practijk de door vergelijking (4) aangewezen uitkomst bevestigt.

Uit het voorgaande kan dus worden vermoed, dat bij de spanning van gassen in vuurmonden, of wel, bij de verbranding van ontploffingsmiddelen in een besloten ruimte van onveranderlijke afmetingen, twee grensgevallen mogelijk zijn.

In het eene geval ontwikkelt zich de spanning betrekkelijk langzaam en moet de stamper licht genoeg wezen, om zich dadelijk, of althans zeer spoedig nadat de gassen ontstaan zijn, te verplaatsen; zoodat de op den stamper werkende krachten, de spanning der gassen en den weerstand des cylinders, steeds met elkaar in evenwicht blijven. Het is voor dit geval, dat met de,

door middel van den spanningmeter gevonden indrukking, de spanning rechtstreeks uit de weerstandsschaal kan worden afgelezen.

In het andere geval heeft een zeer snelle gasvorming plaats, en moet de stamper groot genoeg van massa zijn, om zich niet of niet noemenswaard te verplaatsen vóór het oogenblik, waarin de maximale spanning is bereikt. De indrukking zal dan voortgebracht worden onder de werking van een standvastige kracht. Alsdan zal de maximale spanning gemeten worden door de helft der in de weerstandsschaal opgeteekende indrukking.

Zijn de omstandigheden anders dan in deze beide grensgevallen zijn ondersteld, dan kunnen de weerstandsschalen niet aangewend worden voor de dadelijke bepaling van de uitgeoefende maximale spanning. Om ten deze volledig ingelicht te worden en ook te leeren onderscheiden, wanneer de waarnemingen met den gasdrukmeter in bedoelde grensgevallen verkeerden, behoort de algemeene vergelijking van de beweging des stampers gekend te worden. Hierover zal in het volgende hoofdstuk worden gesproken, en thans hoofdzakelijk eerst voorlichting worden gezocht op den proefondervindelijken weg.

Vooraf echter willen we met enkele woorden terugkomen op de samenpersing van proefcilinders door een stoot, en de indrukking bepalen van een, onder een stamper van de massa m geplaatsten proefcylinder, wanneer hierop van de hoogte h een gewicht van de massa M valt.

De snelheid van het valgewicht bij het botsen tegen den stamper is:

$$v = \sqrt{2gh},$$

en de snelheid des stampers derhalve, de botsende lichamen als onveerkrachtig beschouwende:

$$v_a = \frac{Mv}{M+m};$$

of, die lichamen als volkomen veerkrachtig nemende:

$$v'_a = 2v_a.$$

Daar stamper en valgewicht noch volkomen veerkrachtig, noch volkomen onveerkrachtig zijn, stellen we de snelheid des stampers bij benadering:

$$v_0 = \frac{1}{2}(v_a + v'_a).$$

Den weerstand des cylinders, evenals vroeger, door $W = k_0 + ku$ uitdrukken, heeft men volgens het theorema der levende krachten, wanneer de arbeid door het valgewicht opgeleverd buiten rekening blijft:

$$\frac{1}{2} m v_0^2 = \int_0^{\epsilon} (k_0 + ku) du = k_0 \epsilon + \frac{1}{2} k \epsilon^2;$$

of wel ϵ uit deze vergelijking oplossende en in aanmerking nemende, dat alleen de positieve waarde bruikbaar is:

$$\epsilon = -\frac{k_0}{k} + \sqrt{\left(\frac{k_0}{k}\right)^2 + \frac{m v_0^2}{k}}.$$

Passen we deze berekening toe op een aan het Verslag van den Kolonel MEURSINGE ontleend voorbeeld, waarbij een gewicht $Mg = 16,6$ KG. van een hoogte $h = 1,4$ M., op den $mg = 34$ KG. zwaren stamper vallende, een indrukking $\epsilon = 4,70$ mM. van den proefcylinder voortbrengt.

Met deze getallen vinden we, $g = 9,81$ nemende:

$$v = 5,24 \quad , \quad v_a = 1,72 \quad , \quad v'_a = 3,44 \quad , \quad v_s = 2,58.$$

Voor de afleiding van ϵ heeft men in te voeren: $k_a = 557$, $k = 521$ (zie bladz. 549) dus $\frac{k_a}{k} = 1,07$, en, omdat hier de mM. tot eenheid van maat

moet worden gekozen, $m = \frac{34}{1000 g} = 0,003466$, zoodat:

$$\epsilon = -1,07 + \sqrt{(1,07)^2 + \frac{0,003466 \times (2580)^2}{521}} = 5,67 \text{ mM.}$$

De waarneming leverde $\epsilon = 4,70$ mM., dus een verschil met de berekening van bijna 1 mM. Dat hier geen volkomen overeenstemming verwacht kon worden, behoeft wel niet herinnerd. Immers werd, bij de onzekerheid welke snelheid aan den stamper moest worden toegekend, daarvoor bij benadering het gemiddelde van de snelheden v_s en v'_s gesteld, terwijl de bij den schok verbruikte arbeid niet in rekening werd gebracht.

Thans gaan wij over tot de omschrijving der proeven door SARRAU en VIEILLE gedaan, om te onderzoeken in hoever de weerstandsschalen, op de hiervoren gemelde wijze samengesteld, tot grondslag kunnen dienen voor de afleiding van de gasspanningen, uit de met den gasdrukmeter van NOBLE waargenomen indrukkingen van den proefcylinder.

Zielhier de hoofdgedachte, die dit onderzoek heeft geleid:

Gesteld, dat bij de verbranding van eenig ontploffingsmiddel de maximale spanning P is bereikt en de, in den gasdrukmeter geplaatsten cylinder daarvoor een bedrag ϵ is ingedrukt, waarmee in de weerstandsschaal een druk W overeenstemt, dan zal, wanneer $P = W$ is, of wel tusschen P en W een andere, van de omstandigheden der proefneming onafhankelijke betrekking bestaat, het bedrag der indrukking ook alleen van P afhangen, en derhalve niet veranderen, indien:

- 1°. de massa van den stamper wordt gewijzigd, d. i. indien lichte of zware stampers worden bezigt;
- 2°. de spanning zich langzamer of sneller tot het maximum P ontwikkelt; hetgeen verkregen kan worden, door het ontploffingsmiddel in verschillende toestanden (samengeperst, gekorrelt, in poeder enz.) te doen verbranden in een besloten ruimte met onverplaatsbare wanden; hierbij de ladingsdichtheden (gewicht der lading per eenheid van het volume der ladingsruimte) gelijk houdende.

Aangenomen, dat onder deze gewijzigde omstandigheden de indrukking ϵ

onveranderd blijft, dan dient nog de betrekking van afhankelijkheid tusschen P en W opgespoord te worden.

Hiertoe kan de volgende weg worden ingeslagen :

Men meet de indrukkingen, verkregen onder volkomen gelijke omstandigheden, doch met stampers van onderscheiden dikte. Laten de dwarsdoorsneden van den steel der verschillende stampers de oppervlakken a, a', a'' hebben, en de daarbij waargenomen indrukkingen $\varepsilon, \varepsilon', \varepsilon''$ zijn, dan zal, omdat de maximale spanning steeds dezelfde is :

$$\frac{P}{a} = \frac{P'}{a'} = \frac{P''}{a''} = \dots$$

Wanneer de proefneming nu uitwijst, dat de, met de indrukkingen $\varepsilon, \varepsilon', \varepsilon''$ overeenkomende belastingen W, W', W''..... der weerstandsschaal evenredig zijn aan de oppervlakken a, a', a'', heeft men :

$$\frac{W}{a} = \frac{W'}{a'} = \frac{W''}{a''} = \dots,$$

bijgevolg ook :

$$\frac{P}{W} = \frac{P'}{W'} = \frac{P''}{W''} = \dots,$$

zoodat, A een standvastige coëfficiënt aanwijzende, besloten kan worden tot :

$$P = A W \dots \dots \dots (5)$$

Om A te kennen, bepale men P voor een enkel bijzonder geval, door toepassing van een der strenge methoden, die in de laatste jaren zijn aangewend, bij voorbeeld door gebruik te maken van den accelerograaf van MARCEL DEPRez, gewijzigd door SEBERT, waarmee, zooals bekend is (zie: *Notice sur de nouveaux appareils balistiques par H. SEBERT, Extrait du Mémorial de l'artillerie de la marine 1881*), de beweging kan worden waargenomen, die een cylinder, onder de werking der buskruitgassen, aanneemt in een kanaal, dat in den zielwand des vuurmonds of des proefmortiers met onveranderlijke verbrandingsruimte is aangebracht. De juiste kennis van die beweging geeft het middel aan de hand, om de kracht die haar voortbrengt af te leiden.

Langs dezen weg nu is gevonden, dat de coëfficiënt A voor de langzaam verbrandende ontploffingsmiddelen, waaronder het oorlogsbuskruit, in gewone omstandigheden, gelijk is aan de eenheid of weinig daarvan afwijkt. Voor de praeparaten, waarvan de gasvorming zeer snel geschiedt, wordt A grooter dan de eenheid, en is de waarde daarvan bovendien — zooals later zal blijken — afhankelijk van de massa des stampers.

De voortdrijvende of ontploffingsmiddelen bij de proeven gebezigd, waren: Oorlogsbuskruit (75 salpeter, 10 zwavel, 15 houtskool) in verschillende toestanden, nl. als koek, als cylinders, als meelpulver en als infanterie-kruit.

De koek was ongeglansd en gereed om daaruit het grofkorrelig buskruit voor zwaar geschut te maken. De cylinders werden verkregen door meelpulver onder de waterpers tot een dichtheid van 1,85 samen te drukken. Het meelpulver werd door stampen van de buskruitkoek in een mortier bereid. Het infanterie-kruit had een dichtheid van 1,74 en de afmetingen van de korrels liepen van 0,6 tot 1,2 mM. In elk dezer verschillende toestanden werd het buskruit vóór het gebruik volkomen gedroogd.

Schietkatoen. Het voor den handel, door de fabriek van Moulin-Blanc bereide schietkatoen diende voor de proeven. Om het in poedervorm te verkrijgen, werd het tot prisma's samengeperst schietkatoen geraspt.

Zelmeel-kruit en nitrocellulose. Deze praeparaten werden eveneens door de fabriek van Moulin-Blanc geleverd. Zij hebben soortgelijke samenstelling en eigenschappen als het schietkatoen, maar kunnen tot een samenhangende massa van groote dichtheid geperst worden, hetgeen met het schietkatoen niet mogelijk is, daar dit, zelfs onder hoogen druk verdicht, poreus blijft.

Door de geheele lading (ongeveer 4 G.) tot een cylinder te persen, maakt men het praeparaat zeer langzaam verbrandend. Door den cylinder tot korrels te breken van 1 mM. wordt de snelheid van verbranding vermeerderd; welke snelheid nog grooter wordt, wanneer de korrels tot fijn poeder of stof worden gebracht, en het grootst wanneer de stof wordt gezeefd.

Het *nitroglycerine* werd in den vorm van dynamiet (met 75 ten honderd nitroglycerine) gebezigd, en was afkomstig uit de fabriek van Vonges.

De *picrienzure kali* is aangewend als zuiver zout, als fijn poeder en als verdichte cylinders.

Bij alle proeven geschiedde de ontsteking langs electrischen weg, door gloeiend draad, en zonder gebruik te maken van een fulminaat, dat, zooals bekend is, de uitwerking van sommige der vorengenoemde praeparaten aanzienlijk verhoogd.

Voor de waarneming van de gasspanningen met den gasdrukmeter, bij verbranding in besloten ruimte, bediende men zich van den mortier, die in Fig. 4 is afgebeeld en bestaat uit een week stalen huis A met versterking GG, gevormd door een in 15 lagen om de huis gewonden staaldraad. De huis wordt aan haar beide einden gesloten door stalen stoppen B en C, met afsluitringen *bb* en *aa*. De stoppen zijn in twee smeedijzeren, cirkelvormige schijven D en E geschroefd, die onderling door zes bouten F zijn verbonden. Door deze inrichting wordt, bij de verbranding der in A geplaatste lading, de op de stoppen voortgebrachte druk overgeplant op de schijven en bouten, en daardoor de uitrekking der huis in de strekking der lengte, ten gevolge van de ontwikkelde spanning, voorkomen.

De mondstop B bevat de geleiding voor de electrische ontsteking der lading, door het gloeien van een dunnen platina-draad, die tusschen de knoppen *cc* is gespannen. Een dezer knoppen staat in metaalverbinding met de stang, die door het midden van den mondstop gaat en hiervan geïsoleerd is, door

een blad goudslagersvlies of wel door vernis; de andere knop is met den mondstop B in metaalgemeenschap. Zoodoende kan een electriche stroom gebracht worden door de stang, den platina-draad en den mondstop, waardoor de draad tot gloeing komt en de lading ontsteekt. Daar de stang van onderen kegelvormig is, wordt zij daar ter plaatse, door de spanning der gaspen, in haar eveneens kegelvormige ligplaats gedrukt en alzoo gasontspanning belet.

In den bodemstop bevindt zich de gasdrukmeter, die, zooals de Figuur uitwijst, bij H den proefcylinder bevat.

Om den tijd te bepalen, waarin de indrukking van den proefcylinder, bij de verbranding in besloten ruimte, wordt volbracht, bedienen de proefnemers zich van den accelerograaf, waarvan de algemeene inrichting door Fig. 5 is aangeduid. De mortier A, samengesteld als hiervoren is beschreven, is daarbij door den knijper B zoodanig vastgekneld, dat de mondstop C buitenwaarts is gekeerd en de bodemstop H zich binnenwaarts, d. i. aan de zijde bevindt, waar de trommel D is geplaatst. In den bodemstop is een spleet gesneden, om het vrije, penvormig aangepunte einde *a* van een dunne stalen veer door te laten, die op den kop van den stamper is bevestigd. De punt *a* drukt zacht tegen het gezwart papier, waarmee de trommel is overtrokken, en teekent daarop een cirkel *c*, wanneer de trommel door den bij E voorgestelden electro-motorischen toestel van MARCEL DEPREZ in wenteling is gebracht. Ontbrandt de lading in den mortier en wordt dientengevolge de proefcylinder door den stamper ingedrukt, dan wordt de veer verplaatst en zal haar punt *a*, na die verplaatsing, een anderen cirkel *b* gaan beschrijven; terwijl zij gedurende die verplaatsing de kromme *bc* zal teekenen. De afstand der beide cirkels is natuurlijk gelijk aan het bedrag van de indrukking des proefcylinders.

Door de stemvork bij F, die op de draaiende trommel de sinussoïde *de* teekent, wordt de omwentelingssnelheid van de trommel gekend. Immers het getal trillingen wetende, door de stemvork in een zekeren tijd volbracht, is ook de tijd voor elke trilling bepaald, bijgevolg ook de tijd, aan het teekenen van elke golf van de sinussoïde, of van een onderdeel dier golf besteed. De beschrijvende lijnen der trommel, die door de punten *b* en *c* gaan van de kromme, door *a* bij de verplaatsing des stampers geteekend, snijden de sinussoïde in twee punten, wier ligging ten opzichte van elkaar den tijd leert kennen, noodig voor de indrukking van den proefcylinder. Voor deze afleiding wordt het papierblad van de trommel genomen en plat gelegd. Het laat zich begrijpen, dat de kromme *bc* de graphische voorstelling is van de wet van de beweging des stampers, in een functie van den tijd uitgedrukt.

Met het voorgaande mogen we ons voldoende toegerust beschouwen, om de uitkomsten van de proefnemingen, waarvan de algemeene gang reeds

werd omschreven, te kunnen meedeelen. Bij die proeven is steeds gebruik gemaakt van de balans van JESSEL en geschiedde, waar gasspanningen moesten worden voortgebracht, de verbranding van het ontploffingsmiddel in een mortier van de door Fig. 4 aangewezen inrichting.

Invloed van de massa des stampers. Zoals uit de volgende tabel blijkt, liepen de gewichten van de gebezigde stampers van 4 G. tot 4 KG. uiteen. Van de gegevens, door de verschillende ontploffingsmiddelen geleverd, moeten natuurlijk slechts die onderling worden vergeleken, behoorende bij denzelfden toestand en dezelfde ladingsdichtheid van het gebezigd ontploffingsmiddel, en verkregen met stampers van gelijke grondvlakken.

Ontploffingsmiddel.		Dichtb. lading.	Oppervl. grondvl. stamper. cM ² .	Gewicht. Stamper. G.	Gemiddelde indrukking. mM.	Aantal waarnemingen.	Gemiddeld verschil.
Soort.	Toestand.						
Oorlogsbuskruit.	Meelpulver.	0,50	1	15,7	2,69	3	0,04
				42,7	2,86	4	0,06
				727,1	4,30	2	0,20
	Koek.....	0,70	0,5	15,7	3,73	2	0,17
				42,7	5,67	3	0,05
				59,7	5,70	4	0,03
Koek.....	0,70	1	35,2	2,25	2	0,15	
			744,9	3,87	3	0,11	
Schietkatoen....	Stof.....	0,15	1	15,7	3,73	2	0,02
				42,7	3,40	3	0,27
				59,7	0,47	3	0,12
		0,20	1	15,7	5,03	3	0,33
				42,7	5,40	7	0,06
				59,7	5,42	2	0,07
Nitroglycerine..	Dynamiet..	0,25	1	3,76	2,25	1	—
				15,7	2,50	2	0
				59,7	3,25	1	—
		0,30	1	3,76	3,50	6	0,22
				6,90	3,30	6	0,20
				15,7	3,52	2	0,07
4000,0	1	59,7	5,50	5	0,12		
		727,1	6,25	1	—		
4000,0	1	1	727,1	6,50	2	—	
			4000,0	6,50	2	—	

De tabel leert het volgende:

1°. Voor het oorlogsbuskruit leveren de stampers van 15,7, 42,7 en 59,7 G., onder overigens gelijke omstandigheden, nagenoeg dezelfde indrukkingen, die echter aanzienlijk gewijzigd worden, wanneer het gewicht des stampers van 42,7 tot 727,1, of van 35,2 tot 744,9 G. wordt gebracht.

Hieruit kan besloten worden, dat, beneden een zekere grens, de massa

des stampers geen invloed uitoefent op de indrukking, doch dat deze, boven die grens, met de massa des stampers aangroeit.

2°. Voor het *schietskatoen* (in poeder) zijn, onder gelijke ladingstoestanden, de indrukkingen ongeveer dezelfde, bij het gebruik van stampers van 42,7, 59,7 en 727,1 G., maar worden kleiner, wanneer het gewicht des stampers van 42,7 tot 15,7 G. afneemt.

Dit leidt tot de gevolgtrekking, dat de indrukking niet wordt gewijzigd, wanneer, te rekenen van een zekere grens, het gewicht des stampers wordt vergroot. Beneden die grens, neemt de indrukking met dat gewicht af.

3°. Voor het *nitroglycerine* (dynamiet) blijft de indrukking vrij standvastig, voor de stampers van 3,76, 6,90 en 15,7 G., maar groeit sterk aan, wanneer stampers worden aangewend, waarvan het gewicht van 15,7 tot 727,1 G. toeneemt; terwijl zij weer als bijna standvastig, of in ieder geval, als zich langzaam wijzigende, kunnen worden aangemerkt, bij het gebruik van stampers, wier gewichten tusschen 727,1 en 4000 G. zijn gelegen.

SARRAU en VIEILLE brengen, naar aanleiding van deze uitkomsten, de wet, die de afhankelijkheid van de indrukking des proefcilinders en de massa des stampers beheerscht, als volgt in woorden: »De indrukking blijft nagenoeg onveranderd, wanneer het gewicht van den stamper beneden een zeker bedrag p_0 blijft; zij vermeerderd bij aangroeiing van dat gewicht tot een ander bedrag p_1 , en wordt nagenoeg weer standvastig voor gewichten des stampers grooter dan p_1 . De grensgewichten p_0 en p_1 wijzigen zich met de soort van het ontploffingsmiddel».

In een volgend hoofdstuk zal aangetoond worden, dat deze door proeven afgeleide gevolgtrekking met de theorie in volkomen overeenstemming is, doch reeds nu kan besloten worden, dat bij de verbranding in besloten ruimte van oorlogsbuskruit en schietkatoen, de gasdrukmeter van NOBLE met de doorgaans in gebruik zijnde stampers van 20 tot 60 G., indrukkingen oplevert, die onafhankelijk zijn van de massa des stampers. De uitkomsten met het dynamiet verkregen, bewijzen dat dit besluit niet voor alle ontploffingsmiddelen geldig is.

Invloed van de wijze waarop de spanning zich ontwikkelt. Zoals reeds is gezegd, kan door een zelfde ontploffingsmiddel in verschillende toestanden (cilinders, koeken, korrels, meer of minder fijne stof), in besloten ruimte te doen verbranden, en daarbij de ladingsgewichten gelijk te houden, een zelfde hoeveelheid gas langzamer of sneller worden gevormd, dus — geen afkoeling der gassen aannemende — een zelfde maximale spanning in langere of kortere tijd worden voortgebracht. Met den accelerograaf (Fig. 5) kan de tijd worden gemeten, aan de indrukking van den proefcilinder besteed, en verder worden nagegaan, in hoever die tijd — die natuurlijk afhankelijk is van de snelheid van verbranding van het ontploffingsmiddel — invloed uitoefent op de grootte der indrukking. De verkregen uitkomsten bij een proefneming in

deze richting zijn hieronder samengevat. Daarbij werden stampers van 59,7 G. gebezigt met grondvlakken van 1 cm².

Ontploffingsmiddel.		Dichtheid der lading.	Indrukking.	
Soort.	Toestand.		Tijdduur. (Sec.)	Grootte. mm.
Oorlogsbuskruit...	Maalpulver.....	0,70	0,00450 0,00400	5,75 5,80
	Infanterie-kruit...	0,70	0,00240 0,00270	5,80 5,45
	Koek.....	0,70	0,00570 0,00420	5,80 5,60
	Geperste cylinder.	0,70	0,08400 0,07300	5,60 5,50
Nitrocellulose.....	Gezeefde stof....	0,20	0,00039	6,00
	Stof.....	0,20	0,00045	3,60
	Korrels.....	0,20	0,00050	2,05
	Cylinder.....	0,20	0,00110	2,70
Zetmeelkruit.....	Gezeefde stof....	0,22	0,00044 0,00040	5,85 5,80
	Stof.....	0,22	0,00048 0,00048	4,40 4,20
	Geperste cylinder.	0,22	0,00825 0,01475	3,60 3,20
Picrienzure kali...	Stof.....	0,20	0,00086	4,85
		0,25	0,00032	2,95
		0,30	0,00035	5,40
	Geperste cylinder.	0,30	0,00060 0,00066	4,20 3,40
Schietskaten.....	Stof.....	0,10	0,00082	4,35
		0,15	0,00030	3,40
		0,20	0,00024	5,35
Nitroglycerine....	Dynamiet... ..	0,20	0,00049	4,85
		0,25	0,00047	3,25
		0,30	0,00045	5,45

Uit deze opgaven maken SARRAU en VIEILLE de volgende opmerkingen:

1°. De *picrienzure kali*, het *schietskaten* de *nitrocellulose* en het *zetmeel-kruit* ontledeu zich op overeenkomstige wijze met een snelheid, veel grooter dan het gewone buskruit. Zoo, bij voorbeeld, is de duur der indrukking — bijgevolg ook de verbrandingssnelheid — voor de bovengenoemde salpeterzuurverbindingen (als stof) kleiner dan 0,0004 seconde; voor het oorlogsbuskruit 0,0015 tot 0,0018 seconde, dus ruim viermaal grooter.

2°. het *dynamiet*, dat in de vrije lucht met een snelheid verbrandt, die ongeveer gelijk gesteld kan worden aan de verbrandingssnelheid van buskruitkoek, ontleedt zich, bij de gaswording in besloten ruimte, nagenoeg even snel als de pyroxilinen.

3°. Voor het *oorlogsbuskruit*, dat van al de in de tabel genoemde praeparaten het langzaamst verbrandt, is de indrukking, voor elken duur waarin zij wordt voortgebracht, nagenoeg dezelfde. Immers bedraagt die duur in seconden achtereenvolgens 0,0015 (meelpulver) en 0,084 (cylinder), en wijzigt zich dus in de verhouding van 1 tot 56; terwijl de waargenomen indrukkingen 5,75 en 5,60 mM. zijn; dus, lettende op de waarnemingsfouten, aan elkaar gelijk gesteld mogen worden.

4°. Voor de overige snelverbrandende ontploffingsmiddelen neemt de indrukking toe, naarmate de tijd afneemt, waarin zij volbracht wordt. Hieruit volgt, dat het bedrag der indrukking niet uitsluitend door de grootte van de maximale spanning wordt bepaald, maar ook afhangt van de wijze, waarop die spanning zich ontwikkelt; dat bedrag zal te aanzienlijker uitvalen, naarmate de maximale druk spoediger bereikt wordt.

In het volgende hoofdstuk zal gelegenheid worden gevonden op te merken, dat deze laatste gevolgtrekking niet voor alle gevallen geldig is, maar, binnen zekere grenzen, door de grootte van het gewicht des stampers gewijzigd kan worden.

Invloed van stampers met verschillend grondvlak. Uit het voorgaande is gezien, dat het oorlogsbuskruit met den spanningmeter, waarbij de algemeen in gebruik zijnde gewichten van stampers blijven aangewend, indrukkingen geeft, die aangemerkt kunnen worden uitsluitend afhankelijk te zijn van de maximale spanning. Wij kunnen dus besluiten (vergelijk blad. 626) dat, voor het oorlogsbuskruit, in besloten ruimte verbrandende, tusschen de maximale spanning en den met de weerstandsschaal, uit de voortgebrachte indrukking afgeleiden druk, een betrekking bestaat, die onafhankelijk is van de omstandigheden, waaronder de waarneming is gedaan.

Om die betrekking op te sporen werden door SARRAU en VIEILLE de indrukkingen gemeten, bij aanwending van stampers met verschillende grondvlakken. Men vindt de verkregen uitkomsten hieronder samengevat.

Dichtheid lading.	Stamper.		Gemiddelde indrukking. mM.	Aantal waar- nemingen.	Gemiddelde afwijking. mM.	Druk W der weer- standsch. KG.	Druk per cm ² . $\left(\frac{W}{a}\right)$ KG.
	Grondvl. a. cm ² .	Gewicht. G.					
0,50	1,00	42,7	2,80	4	0,06	2074	2074
	1,50	60,2	5,04	4	0,16	3240	2160
0,70	1,00	42,7	5,67	2	0,05	3277	3277
	0,75	38,9	3,90	2	0,20	2630	3507
	0,50	35,2	2,25	2	0,15	1748	3496

De voorlaatste kolom is berekend met de formule (2), nl.:

$$W = 541 + 535 z.$$

De laatste kolom leert, dat de drukkingen der weerstandsschalen beschouwd kunnen worden evenredig te zijn aan de grondvlakken der stampers, en mag derhalve op grond van hetgeen op bladz. 626 is ontwikkeld aangenomen worden, dat de maximale spanning, die op den stamper heeft gewerkt, evenredig is aan den, met de waargenomen indrukking overeenkomenden druk der weerstandsschaal.

Verhouding tusschen de drukkingen der weerstandsschaal en de maximale spanning. Door den Kolonel SEBERT werden de spanningen bij de ladingsdichtheden 0,50 en 0,70 rechtstreeks bepaald, door middel van den accelerograaf (bladz. 626) en werd daarvoor respectievelijk gevonden 2050 en 3500 KG. per cm^2 ; welke waarden op een merkwaardige wijze overeenstemmen, met die van de laatste kolom der voorgaande tabel, zoodat de coëfficiënt A van formule 5, niet alleen standvastig, maar gelijk gesteld mag worden aan de eenheid. Aldus mag besloten worden: dat, voor het oorlogsbuskruit, de maximale spanning per eenheid van oppervlak gelijk is aan den druk, die in de weerstandsschaal voor de waargenomen indrukking is opgeteekend; — wel te verstaan, gelijk aan den druk, gedeeld het oppervlak van den gebezigten stamper.

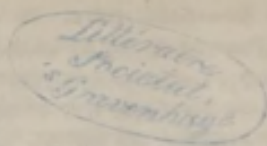
Deze regel, zullen wij later opmerken, kan niet alleen worden toegepast op uitkomsten, verkregen bij verbranding in besloten ruimte, maar mag ook worden gevolgd bij de metingen van spanningen in de buskruitkamer van vuurmonden, waarbij de gasdrukmeter van NOBLE wordt aangewend.

Voor de praeparaten, die veel sneller dan het oorlogsbuskruit verbranden geldt deze regel echter niet. Om daarvoor het verband op te sporen tusschen de voortgebrachte indrukkingen en de uitgeoefende spanningen, dienen hoofdzakelijk de volgende beschouwingen, waarbij de beweging van den stamper wordt nagegaan onder de werking van een, in een functie van den tijd uitgedrukte kracht. Bij de behandeling van dit onderwerp zal tevens gelegenheid worden gevonden, de voor het oorlogsbuskruit proefondervindelijk afgeleide gevolgtrekkingen theoretisch toe te lichten.

(Wordt vervolgd.)

Mei 1884.

W. C. HOJEL.

Indische legerbelangen.

(Vervolg van N°. 8, blad. 582.)

Na aldus uitvoerig bij de formatie van de infanterie te hebben stilgestaan, kunnen wij met de beschouwing van de overige wapens kort zijn.

Zeker deelen wij het gevoelen van BRUTUS waar hij de tegenwoordige sterkte van de artillerie voor een leger als het Indische te gering rekent om aan haar gewichtig doel te beantwoorden. »Bij een leger, dat geroepen is om steeds in kleine onderdeelen gesplitst te ageeren, behoort uit den aard der zaak een talrijke artillerie. Ieder onderdeel toch moet de noodige artillerie bij zich hebben om zijn tactisch doel te bereiken en een bekwame reserve mag niet ontbreken. Een sterkte van 24 veld- en 24 bergkanonnen is niet voldoende.»

Zeer juist, niet alleen wanneer de infanterie wordt uitgebreid, maar zelfs bij de tegenwoordige sterkte. Reeds de Commissie, welke in 1814 door den Souvereinen Vorst benoemd was (1) om de grondregelen vast te stellen voor de organisatie, defensie, administratie en verpleging der troepen bestemd om de koloniën te bezetten na hare overneming van Engeland, vorderde in haar rapport — hoe bescheiden ook overigens in al haar eischen — niet minder dan 48 veldvuurmonden (op 10.000 man) uitsluitend met het oog op den Inlandschen vijand. »Wij beschouwen toch — zoo zegt de Commissie — dit wapen van het uiterste gewicht, vooral daar het voor een aanzienlijk gedeelte contribueert tot de superioriteit welke Europeanen op de Indische volken hebben, welke superioriteit door alle mogelijke middelen moet worden gehandhaafd.»

Ook tot verhooging van het moreel van onze Inlandsche troepen bij de verdediging tegen een Europeeschen vijand schijnt ons een sterkere verhouding aan artillerie dan bij de Europeesche legers noodig.

(1) Bestaande uit den Luit.-Generaal JANESEN en de Kolonels VAN DEN BOSCH, VAN DIERMEN en DE KOCK. Zie »De genesis der Indische legerorganisatie na 1816" *Indisch Militair Tijdschrift*, 1880, II.

Onbegrijpelijk komt 't ons echter voor hoe BRUTUS de bergartillerie voor een lichte veldartillerie wil doen plaats maken. De eischen van beide zijn toch geheel verschillend. Waar bij de een gemakkelijke beweegbaarheid op den voorgrond staat, verlangt de ander grootere uitwerking, meerdere trefkans. Beide zijn daarom onmisbaar. Ook begrijpen wij niet waarom de eischen aan elke bergartillerie gesteld: »draagbaar te zijn" alléén voor Indië niet zou kunnen worden verwezenlijkt. Het gezegde van BRUTUS »dat aan de eischen van een draagbaren vuurmond met affuit om technische redenen niet kan worden voldaan vernemen wij met bevreemding voor het eerst. BRUTUS sla echter de oogen naar het buitenland, naar de Oostenrijksche bergbatterijen, de Zwitsersche enz. Ook heeft de ondervinding, vermeenen wij, in Indië op dat gebied insgelijks geheel andere uitkomsten opgeleverd. Dat niet de vervanging der bergbatterijen maar de *toevoeging* daaraan door getrokken mortieren wenschelijk voorkomt, beamen wij ten volle. Ook de Indische Regeering is hiertoe genegen. Zij deed toch reeds aan het Opperbestuur het voorstel om de uitrusting der bergbatterijen nog te verbeteren door daarbij in plaats van de Coehoornmortieren getrokken stalen mortieren in te deelen. (Koloniaal Verslag 1883—84).

Waarom BRUTUS verder de indeeling der batterijen van 6 stukken voor Indië afkeurt, vernemen wij niet. Wenscht hij de in vroegere jaren en ook elders — ook tijdelijk hier te lande — bestaan hebbende formatie van 8 stukken voor de veldartillerie terug, en voor de bergartillerie soms de 4 stukken formatie als b.v. bij de Oostenrijksche bergartillerie? Wij hoorden 't niet. Ons komt 't echter voor dat waar de gevoelens hierover zoo verdeeld zijn, waar voor beide wellicht even veel voor als tegen te zeggen is, men vooreerst maar de bestaande formatie moet behouden. Dat aan deze echter een depotbatterij ontbreekt is een grooter fout.

Waar BRUTUS verbetering van het nog grootendeels gladloops vestingsgeschut verlangt, gaan wij zeker met hem mede. Intusschen is dat niet genoeg. De getalsterkte der vestingartillerie is — wanneer men ten minste nog hecht aan een verdediging tegen een buitenlandschen vijand — geheel onvoldoende. Rekent men wat de positie van Tjilatjap, de strandbatterijen van Batavia, Semarang en Soerabaya, onze centrale positie in Midden Java, de dienst in de magazijnen, laboratoria enz. zouden vereischen, dan zal men gemakkelijk inzien, dat de 7 compagnieën vestingartillerie voor Java bestemd, tellende totaal 697 man (1), hiervoor te eenenmale onvoldoende zijn. Op krachtige ondersteuning van de Buitenbezittingen valt verder om vroeger vermelde redenen niet te rekenen.

Aan een depotcompagnie, aan een torpedocompagnie zoo dringend bij de

(1) Volgens de berekening voorkomende in het artikel van den Kapitein van den Generaal Staf NIEUWENHUYZEN, *Indische Gids*, November 1882, zouden alleen voor Java 2324 man vereischt worden, zonder dat nog 1 kanonnier voor WILLEM I of de accessen verdediging in het binnenland is aangenomen.

verdediging tegen een buitenlandschen vijand benoodigd, schijnt niet gedacht, het Koloniaal Verslag bewaart hierover ten minste steeds het stilzwijgen.

Waarop dan ook de tegenwoordige formatie berekend is, is ons een raadsel. Zij geeft te veel of te weinig, al naarmate men den buitenlandschen vijand als antiquiteit beschouwt of niet.

Trouwens die aarzeling, die vrees, dat ongeloof in de mogelijkheid onzer defensie, is de kanker die aan het geheele Indische leger knaagt.

Een Regeering, die niet meer gelooft aan de mogelijkheid der defensie van Nederlandsch Indië, en daarom ondanks de eenparige adviezen van alle militaire autoriteiten, niet weten wil van een regeling van het verdedigingsstelsel met zijn eerste eisch »verplaatsing van den zetel des bestuurs,» maar die pour acquit de conscience, ter wille van de publieke opinie — voor zoover deze er zich aan gelegen laat — van tijd tot tijd eenige duizende guldens laat vermorsen aan wat metselwerk, onder den wijschen titel van *Fortificatiën* (1) — van een Regeering, die een dergelijke zienswijze is toege-
daan, is geen oplossing der groote aanhangige quaestie te verwachten!

De lijdensgeschiedenis van de reductie der cavalerie is niet onbekend.

Bekend zijn de pogingen van den Gouverneur-Generaal VAN LANSBERGE om de cavalerie op een kleinigheid na uit de rij der wapens van het leger te schrappen; bekend de moeite die het aan deskundigen gekost heeft — men denke slechts aan de vertoogen van de Kapiteins van den Generalen Staf SWART van het Indische en DE BAS van het Nederlandsche leger, en van het Kamerlid KOOL, — om dezen het leger toegedachten slag af te weren. Met recht wijst BRUTUS er op hoe dit een bijdrage te meer levert voor het gevaar, waaraan een leger blootstaat, wanneer men daarover een Opperbevelhebber stelt, die voor het métier niet opgeleid, geen kennis van zaken hebben kan, maar de adviezen van zijn Legercommandant onbenut ter zijde legt of door zijn hooger gezag te niet doet.

Bedroeg de sterkte van het wapen der cavalerie in 1873 7 eskadrons of

(1) Merkwaardig is het wat men onder dit hoofd jaarlijks uit de Koloniale Verslagen verneemt:

1881—82. »In 1880 konden geen gelden worden afgezondert voor de voltooiing van de in 1879 begonnen doch in dat jaar niet gereed gekomen werken om den hoofdwal van het Zuiderfront der kustbatterij op de landtong te Tjilatjap voor de bewapening met het getrokken ijzeren kanon van 24 cM. in te richten. Men hoopt nu die werken in 1881 te zullen kunnen voltooiën».

Die hoop was echter ijdel want:

1882—83. »Evenmin als in 1880 konden in het afgelopen jaar gelden worden afgezondert voor de voltooiing van de in 1879 begonnen doch in dat jaar niet gereed gekomen werken om den hoofdwal van het Zuiderfront der kustbatterij op de landtong te Tjilatjap voor de bewapening met het getrokken ijzeren kanon van 24 cM. in te richten».

Aan alles komt echter een eind of een begin want:

1883—84. »In 1882 werd een begin gemaakt met de inrichting van den hoofdwal der kustbatterij op de landtong te Tjilatjap tot opstelling van de getrokken ijzeren kanonnen van 24 cM. waarmede het Zuiderfront bewapend moet worden. Dit werk werd nagenoeg voltooid».

Wat een verlossing zal dat zijn als dat reuzenwerk eenmaal geheel voltooid is, en met dat eenig Artikel de defensie tegen een buitenlandschen vijand, ook de eeuwige ruste kan ingaan!

40 officieren, 1076 man en 851 paarden, in 1876 moest dit tot 2 eskadrons of 300 man worden gereduceerd. Ten gevolge van de verschillende vertoogen mocht het echter gelukken den Minister tot andere denkbeelden over te halen, en eerst 3, later 4 eskadrons toe te staan, totdat de Minister VAN GOLTSTEIN in 1880 zelt in de Kamer verklaarde, dat de aanwezige macht aan cavalerie zou blijven bestaan. Dit mocht echter niet geschieden, de nieuwe formatie van 1882 bracht zoo al niet de vroeger toegedachte zóó aanmerkelijke dan toch nog altijd voor een reeds te klein wapen zeer belangrijke reductie tot 4 veld- en 1 depoteskadron of 32 officieren, 844 man en 700 paarden.

Wij vragen wederom waarop berust deze formatie, wij vragen — als vroeger — »was ook dit maar weer een houw in den blinde»? (1)

De vraag zou ook hier moeten zijn: Hoe is onze Verdediging vastgesteld, en hoe stelt men zich daarbij de rol der cavalerie voor?

Namen wij ook hierbij voor elk der legerafdeelingen, die wij voor Oost- en West-Java noodig oordeelden — zie boven — 1 eskadron aan, dan bleven voor den verkenningsdienst van onze in Midden Java opgestelde hoofdmacht slechts 2 eskadrons over.

Door den Kapitein van den Generalen Staf SWART is in een uitnemend artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift*, 1880, I, »de Reductie der Nederlandsch Indische cavalerie" uitvoerig de taak beschouwd die de Indische cavalerie bij de verdediging tegen een buitenlandschen vijand zal hebben te volvoeren, en aangetoond hoe ons in Midden Java opgesteld veldleger ter observatie van de accessen naar de Kadoe minstens 4 eskadrons en met inbegrip van $\frac{1}{2}$ eskadron voor het Hoofdkwartier van den Opperbevelhebber $4\frac{1}{2}$ eskadron sterk zou moeten zijn, waarbij dan nog op geen enkel man voor reserve of ordonnansen-dienst werd gerekend.

Is dus de sterkte der cavalerie met het oog op een buitenlandschen vijand reeds $2\frac{1}{2}$ a 3 eskadrons te gering, ook tegen Inlandsche vijanden zou hare sterkte zeker onvoldoende blijken, al is dit niet even duidelijk met cijfers aan te toonen. Het is natuurlijk ook niet vooruit te bewijzen, dat een dergelijk roemrijk optreden als in den Java-oorlog voor haar nog eenmaal zal zijn weggelegd. Zeker zal zij echter tot het bewaren der inwendige rust, het spoedig onderdrukken van oproerige bewegingen, overal waar als op Java, de Padangsche Bovenlanden enz., een uitgebreid wegnnet bestaat, van het grootste nut kunnen zijn, gelijk zij dit ook wederom later op Atjeh bewezen heeft en de bevolking, niet gewoon met paarden om te gaan, imponeerde.

Het is te hopen, dat men 't zich niet te laat zal berouwen ter wille van een zuinigheid *de bouts de chandelles* »het oor verdoofd en het oog van den veldheer beneveld te hebben", het Indische leger de mogelijkheid te hebben benomen, zijn taak naar behooren te kunnen volvoeren.

(1) *Indisch Militair Tijdschrift*, 1881, I, bladz. 449.

Omtrent de formatie van de Genietroepen zegt BRUTUS niets. Toch ware het o. i. niet onnoodig geweest op te merken, hoe de onvoldoende sterkte van 2 compagnieën duidelijk met den Atjeh-oorlog gebleken was, toen de 2de expeditie het gebruik van het geheele korps te velde eischte! Terwijl zonder depot, aanvulling onmogelijk was, werd onder den drang der omstandigheden tijdens den verderen loop van den oorlog een 3de compagnie opgericht.

Nauwlijks scheen echter het gevaar geweken of de formatie werd tot 2½ compagnie teruggebracht, wederom zonder depot, ondanks dat de Minister van Koloniën in 1875 zelf een korps van 5 compagnieën voor het Indisch leger noodzakelijk had verklaard, en alleen uit gebrek aan officieren die uitbreiding toen nagelaten had. Dat dit argument echter alleen was »pour le bescin de la cause" is duidelijk, waar toen toch nagenoeg alleen infanterie-officieren bij het korps dienst deden, en niets helet had, dit aantal nog wat uit te breiden. Nu bestaat in elk geval die reden niet meer. Waarom heeft men dan het overcompletec aan manschappen en kader laten inkrimpen, en ten minste niet tot oprichting van een depot-compagnie gebezigd. Heeft de Atjeh-oorlog ons dan niets geleerd?

Hebben wij boven als eerste eisch gesteld, dat de organisatie van het leger in het nauwste verband moest staan met het defensiestelsel, niet minder moet zij rekening houden met de *aanvulling*. Over deze quaestie bewaart BRUTUS het stilzwijgen. Toch is zij van het hoogste belang. Geen organisatie toch kan goed zijn, wanneer in de *aanvulling* niet behoorlijk te allen tijde en onder alle omstandigheden is voorzien. Kan men dit van de tegenwoordige zeggen?

De aanvulling zoowel van het Europeesche als van het Inlandsche gedeelte berust uitsluitend op *werving*. Kan hiertegen bij het Inlandsch gedeelte op grond van de vroeger vermelde feiten, dat men steeds en met geringe geldelijke offers over een meer dan voldoende aantal Inlanders kan beschikken geen bezwaar bestaan, daar ook de bron in het land zelf aanwezig is, geheel anders is dit met het Europeesche element het geval. Op een zeer wisselvalligen grondslag berustend, waarop geen peil is te trekken, dikwijls onvoldoende en altijd uiterst kostbaar, met veel te grooten afstand en gemakkelijk af te snijden gemeenschap tusschen hoofdmacht en reserve, mag een goede organisatie niet *uitsluitend* op een dergelijke onzekere basis worden opgetrokken. Daarom berust de tegenwoordige organisatie op een verkeerden grondslag.

De hoofdbron voor een krachtige natuurlijke reserve, waarop het leger te allen tijde kan rekenen, ook wanneer ten gevolge van buitenlandschen oorlog de gemeenschap met het moederland is 'gestremd, moet daarom in Indië zelf gelegen zijn.

Die bron door de Regeering tot nu toe ongebruikt gelaten moet geëxploiteerd worden. Waarom zou, terwijl nagenoeg overal in Europa een persoonlijke belasting in den vorm van militie- of dienstplicht wordt geheven

en dit de basis vormt waarop de organisatie dier legers berust, dit beginsel in Nederlandsch-Indië niet op de Indo-Nederlanders mogen worden toegepast? Onbillijk zou die maatregel zeker niet wezen, niet meer of minder ten minste dan elders waar dit als de eerste staatsburgerlijke plicht is voorgeschreven.

In welken vorm dan ook — wellicht aanvankelijk als overgangsmaatregel militieplichtig als in Nederland, later eveneens persoonlijk dienstplichtig — zou uit de zoo talrijke en steeds toenemende Indo-Nederlandsche bevolking een krachtige reserve van landkinderen zijn te vormen.

Het spreekt vanzelf dat deze in afzonderlijke compagnieën vereenigd, zooveel mogelijk op de hoofdplaatsen gelocaliseerd, niet voor expeditiën maar alleen voor de verdediging tegen een buitenlandschen vijand of ernstigen opstand zouden mogen worden gebezigd. De schutterijen, in den tegenwoordigen vorm zonder militaire waarde, zouden dan met uitzondering wellicht van enkele kunnen worden opgeheven, of op geheel andere grondslagen in verband met het militieleger worden gebracht.

Zoodoende zal tevens langs zekeren en goedkoopsten weg *legeruitbreiding* worden verkregen en daardoor meer troepen van het staande leger voor offensief optreden tegen Inlandsche vijanden beschikbaar komen, en ook de andere wapens — als vroeger aangegeven — de noodige uitbreiding kunnen verkrijgen.

Het kader van dit bestek laat niet toe over dit onderwerp meer in details te treden. Men zie hierover het zoo belangrijk Artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift* 1881, II „de reserve van het Indisch leger”, waarmede wij ons geheel vereenigen en in hoofdzak deze beschouwing ontleenden.

Op deze wijze zou vermoedelijk het moeilijk vraagstuk der Indische legerorganisatie meer bevredigend kunnen worden opgelost.

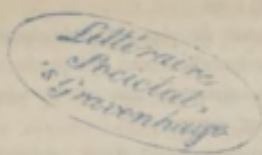
Bij de volvoering van zijn grootsche taak, zal dan het Indisch leger de noodige steun en aanvulling vinden in een krachtige reserve, uitmuntende niet alleen door het getal, maar vooral ook door haar gehalte. De groote waarde van deze troepen zal toch niemand ontkennen. Aan het klimaat gewend, met de taal, gewoonten en zeden van den Inlander bekend, meestal afkeerig van het gebruik van sterken drank, weinig eischend op het punt van voeding, als 't ware geboren scherpschutter, munten zij in veel opzichten zelfs boven het Europeesche element uit.

Bij eenige aanmoediging van de zijde der Regeering, — geven van nette uniform enz. — zou hierdoor nog een ander voordeel verkregen worden, namelijk dat terwijl de thans vaak bestaande tegenzin in den militairen dienst door den militie- of persoonlijke dienstplicht zeker overwonnen werd, vermoedelijk ook vrijwillige dienstneming zou toenemen. In afzonderlijke compagnieën vereenigd, zou men aldus per bataljon één compagnie Indo-Europeërs in de plaats stellende van de 2de compagnie Europeanen, nog — gelijk reeds vroeger vermeld — een aanzienlijke uitbreiding kunnen verkrijgen.

Wellicht zou dit ook in de gelegenheid stellen het vreemden-contingent, dat toch altijd met het oog op de verdediging tegen een buitenlandschen vijand een gevaarlijken factor blijft, tot nog meer bescheiden proporties terug te brengen.

Niet het minst zal ten slotte de instelling van de militie- of dienstplicht uit een sociaal oogpunt voor Indië een weldaad kunnen worden. Niet alleen Europa, ook de Indische Maatschappij wordt door toenemend pauperisme bedreigd. Het is de plicht der Regeering dit te voorzien, tijdig alle maatregelen te treffen tot beteugeling van het ook daar meer en meer naderend gevaar. Dit is de Regeering verplicht aan de nakomelingen van hen, die eenmaal die schoone gewesten voor haar veroverden, of de steunpilaren vormden van haar gezag in het Oosten. Een Indische militiewet, hen opennemende, kleeding, voeding, logies verschaffende, hen onderwijzende, aan orde en discipline gewennende, zou een der krachtigste middelen zijn tot beteugeling van armoede en zedeloosheid, van ontucht en misdaad, tot opheffing tot hooger peil!

Men wachte hier niet mede tot het te laat is. . . . uit vreeze voor politiek gevaar! Indië toch verkeert in geheel andere omstandigheden als Amerika, Australië, Zuid-Afrika enz. Voor een onafhankelijkheidsverklaring behoeft Nederland zich werkelijk niet ongerust te maken. De band met zijn talrijke Indo-Europeesche bevolking zal er slechts nauwer mee aangehaald worden en in de ure des gevaars een steun te meer vormen voor zijn onafhankelijk voortbestaan in het Oosten!

HET CARNE PURA VOOR DE LEGERVERPLEGING.

Onder de in de laatste jaren op het gebied der voeding verschenen boekwerken, viel ongetwijfeld aan geen enkel zulk een gunstig onthaal ten deel, als dat, hetwelk in 1880, van de hand van dr. C. A. MEINERT, onder den titel: *Armees- und Volksernährung* te Berlijn het licht zag.

In de meeste Deutsche en zelfs in enkele Fransche tijdschriften, werd het genoemde zeer omvangrijke boekwerk, als een hoogst belangrijke bijdrage tot de kennis der volks- en legervoeding, bij het publiek aanbevolen. Daartoe bestond te meer aanleiding, omdat de Schrijver zich niet tevreden stelde, met op wetenschappelijke gronden aan te toonen, dat in de meeste Europeesche staten de voeding van de arbeidende klasse der bevolking — en zelfs in enkele legers ook die van den soldaat — vooral door het gemis aan dierlijk voedsel, zeer veel te wenschen overlaat, doch ook een tot dusverre nog niet beproefd middel aan de hand gaf, waardoor, naar zijn meening, op eenvoudige en tevens weinig kostbare wijze verbetering in den bestaanden toestand kon worden verkregen.

Het gold hier dus een nieuwe poging, om tot de oplossing van een der belangrijkste vraagstukken op sociaal gebied te geraken, die vooral daarom de belangstelling in hooge mate moest gaande maken en tot onderzoek uitlokken, omdat zij van een erkend goeden grondslag uitging.

De pogingen, om het vleesch uit Zuid-Amerika, Mexico, Australië en andere buitengewoon veerrijke landstreeken, als *volksvoedingsmiddel*, naar Europa in te voeren, zijn tot dusverre als niet gelukt te beschouwen. Hoewel deze invoer, vooral in den laatsten tijd, telken jare in omvang toeneemt, geschiedt dit niet in die mate en op die wijze, dat daarvan verbetering in de volksvoeding het gevolg kan zijn, vooral omdat het ingevoerde vleesch feitelijk te duur moet worden verkocht.

Aangezien de grondstof in de landen van uitvoer slechts een zeer geringe handelswaarde heeft, wordt de te hooge verkoops prijs in de landen van invoer in hoofdzaak alleen veroorzaakt door:

1°. de kosten, verbonden aan het verduurzamen en het ter verzending gereed maken van het vleesch; en

2°. de kosten voor het vervoer naar de plaats van bestemming.

Gelukt het nu om, zonder de hoedanigheid van het product te benadeelen, op beide posten aanmerkelijk te bezuinigen, dan alleen kan de invoer tot de gewenschte uitkomsten aanleiding geven.

Dr. MEISERT heeft, in zijn bovenaangehaald werk, getracht, aan te toonen, dat dit werkelijk kan geschieden en vestigt daartoe voor het eerst de aandacht op een nieuw vleeschproduct, het *Hofmann's Patent-Fleischpulver* (later *Carne pura* genoemd), hetwelk toeberaid wordt, door versch rundvleesch, volgens een door professor dr. HOFMANN te Leipzig aangegeven methode, te drogen en daarna tot poeder of meel te vermalen.

Zooals bekend is, kan het vleesch, dat in verschen toestand gemiddeld 75 $\frac{1}{2}$ water bevat, tot op de helft van zijn volume en tot op ongeveer 40 $\frac{1}{2}$ van zijn gewicht worden ingedroogd, zonder dat het ann voedende bestanddeelen eenig verlies van beteekenis ondergaat. Het kan dan, in een niet vochtige ruimte, gedurende geruimen tijd zonder te bederven worden bewaard, zoodat het ook zonder bezwaar aan een transport van langeren duur kan worden blootgesteld.

In dien vorm uit Amerika aangevoerd, kan het tegen zeer lagen prijs in Europa worden verkocht, zowel uit hoofde van de eenvoudige en weinig kostbare wijze van toebereiding, als omdat het geen bijzondere verpakking behoeft en ook de kosten van vervoer, vergeleken bij die, verbonden aan de verzending van versch vleesch in ijs en zelfs bij die van verduurzaamd vleesch in bussen, betrekkelijk zeer gering zijn.

Als voedingsmiddel is evenwel het gedroogde vleesch bij de Europeesche bevolking niet gewild, omdat het, alvorens op dezelfde wijze als versch vleesch toeberaid te kunnen worden, minstens gedurende 12—24 uren in koud water geweekt moet worden en het dan nog, na de toebereiding, weinig smakelijk, zeer taai en daarom moeilijk verteerbaar blijft. Bovendien is het in den regel sterk gezouten, hetwelk noodig is, om het vleesch, tijdens de bewerking van het drogen, voor bederf te vrijwaren; dit laatste nadeel is intusschen van minder belang, aangezien tegenwoordig meer en meer met kunstmatige warmte en, ten gevolge daarvan, sneller wordt gedroogd, waardoor het zouten overbodig is of althans in geringer mate behoeft plaats te hebben.

Ook dan is evenwel het gedroogde vleesch, als verplegingsartikel van een leger te velde, zoo niet onbruikbaar, dan toch weinig aanbevelenswaardig.

Wordt het vleesch, na eerst met kunstmatige warmte gedroogd te zijn, tot vleeschmeel vermalen, dan verkrijgt men een product, dat, als voedingsmiddel, de nadeelige eigenschappen van het gedroogd vleesch niet meer bezit en dat zelfs door bekende physiologen, als PAPPENHEIM, ENDEMANN en von VOIT, ten opzichte van de gemakkelijke verteerbaarheid, met versch vleesch

wordt gelijkgesteld. Daartegenover staat evenwel, dat het vleeschmeel, bereid wordende als tot dusverre geschiedde, zeer spoedig tot bederf overgaat, omdat het in sterke mate water aantrekt, terwijl de bij het drogen toegepaste conserveeringsmethode juist op de onttrekking van water berust.

De beste uitkomsten, wat de duurzaamheid betreft, werden nog verkregen door HASSAL, die in 1864 een Engelsch octrooi verkreeg op een methode, welke in hoofdzaak daarin bestond, dat het vleesch eerst bij lagere temperatuur gedroogd, vervolgens gemalen en nogmaals gedroogd werd, waarna daaraan zetmeelhoudende stoffen en specerijen werden toegevoegd.

Volgens door dr. MEINERT en anderen genomen proeven, bleef het *Hassal's* preparaat in gesloten bussen, dus bij een betrekkelijk dure verpakking, niet langer dan vijf maanden goed, terwijl het in de open lucht reeds binnen zeven weken bedorven was.

Noch HASSAL, noch anderen na hem, konden voor hunne vleeschmeelpraeparaten burgerrecht verkrijgen, terwijl daarentegen een ander product, het naar de methode van VON LIEBIG bereide vleeschextract, dat niet aan spoedig bederf onderhevig is doch nagenoeg geen voedingswaarde bezit en waarin o. a. de voor de voeding zoo belangrijke eiwitstoffen geheel ontbreken, binnen enkele jaren in toenemende hoeveelheden uit Zuid-Amerika, Texas en Australië werd aangevoerd. Dit is eveneens het geval met andere vleeschextracten, b.v. het CIBELS vloeibaar extract, dat, eerst sedert korten tijd in den handel gebracht, thans in massa uit Buenos-Ayres wordt aangevoerd.

Behalve dat de *vleeschextracten* geen of nagenoeg geen voedingswaarde bezitten, gaan, bij de bereiding, de meeste bestanddeelen van het vleesch als afval (voedsel voor dieren, meststoffen enz.) verloren, zoodat dus de *vleeschmeelpraeparaten*, waarin deze bestanddeelen wel voorkomen, ongetwijfeld tegen lagere prijs in den handel kunnen worden gebracht; het is derhalve duidelijk, dat voor een methode tot bereiding van vleeschmeel van goede *hoedanigheid*, en van *voldoende duurzaamheid* een grootere toekomst is weggelegd.

Uit de zoowel door MEINERT als door anderen genomen proeven (Deel I, bladz. 241, *Armee- und Volksernahrung*) zou o. a. gebleken zijn, dat het »Patent-Fleischpulver», zoowel in samengepersten als in niet gepersten toestand, onder de meest ongunstige omstandigheden van temperatuur, verpakking, localiteit enz. gedurende zes jaren volkomen goed was gebleven en, niettegenstaande de langdurige bewaring, een zeer smakelijk voedsel opleverde.

Behalve groote duurzaamheid en goeden smaak, zouden, volgens dien schrijver, aan het bedoelde vleeschmeel hovendien zulke voortreffelijke eigenschappen moeten worden toegekend, dat het, bij invoer uit Amerika of Australië, niet alleen als een uitstekend, buitengewoon goedkoop voedingsmiddel, het ontbrekende vleesch in de volksvoeding volkomen kan vervangen, doch ook in het bijzonder geschikt is, om, ten behoeve van de legerverpleging, zoowel in tijd van vrede als in dien van oorlog, te worden aangewend.

Dat het, in den vorm van poeder of meel, geconserveerde vleesch, vooral wanneer het nog tot tabletten wordt geperst, mits niet spoedig tot bederf kunnende overgaan, voor de legerverpleging voortreffelijke eigenschappen moet bezitten, behoeft trouwens niet in twijfel te worden getrokken.

Zoo moet het, bij een gering volume, een groote voedingswaarde bezitten, omdat door de toebereiding alleen een groot gedeelte van het water aan het vleesch onttrokken wordt en derhalve de voedende bestanddeelen daarin in meer geconcentreerden vorm voorkomen, dan in het versche vleesch.

Volgens de opgaaft van dr. MEINERT, heeft het »Patent-Fleischpulver" dan ook 73 $\frac{1}{2}$ eiwitstoffen, zoodat, aangezien het versche vleesch zonder vet en beenderen slechts gemiddeld 22,5 $\frac{1}{2}$ dezer stoffen bevat, het kilogram »Fleischpulver," ten opzichte van het eiwitgehalte, gelijk gesteld moet worden aan ruim 4 KG. vleesch met beenderen (1).

Dat het werkelijk zulk een hoog eiwitgehalte heeft, als door MEINERT wordt opgegeven, wordt bevestigd door de aan de proefstations te Wageningen en te Bonn uitgevoerde analyses, waarvan de uitkomsten hieronder worden medegedeeld.

	Wageningen.	Bonn.
Water	10,1 $\frac{1}{2}$	8,52 $\frac{1}{2}$
Vet	4,6 $\frac{1}{2}$	5,07 $\frac{1}{2}$
Eiwitstoffen	72,8 $\frac{1}{2}$	72,23 $\frac{1}{2}$
Aschbestanddeelen . .	12,5 $\frac{1}{2}$	14,18 $\frac{1}{2}$

Ten opzichte van het volume, wordt door MEINERT opgegeven, dat in een kist van 80 cM. lengte, breedte en hoogte, 470 KG. »Fleischpulver" in tabletten geladen kunnen worden. Hij rekent daarbij uit, dat op een Duitschen proviandwagen, in 3 kisten van 80 cM² inhoud, zonder bezwaar 18,300 rations »Fleischpulver" kunnen worden vervoerd, wanneer het ration n. overeenkomt met de hoeveelheid van 400 G. vleesch, welke in het oorlogsration is opgenomen.

Aangezien echter door hem aangenomen wordt, dat 1 KG. »Fleischpulver" overeenkomt met 5 KG. versch vleesch met beenderen en dit, zooals hierboven werd medegedeeld, slechts 4 KG. bedraagt, zou de hoeveelheid van 18,300 rations moeten veranderen in 14,100, een bedrag, dat evenwel nog aanzienlijk te noemen is.

(1) Voor een juiste beoordeeling dezer cijfers, zij opgemerkt, dat, volgens prof. von Voit, het dagelijks voedsel van den soldaat in tijd van vrede o. s. 118 G. eiwit moet bevatten en daarvan, bij voorkeur, 80 $\frac{1}{2}$ doch minstens 80 $\frac{1}{2}$ uit dierlijk eiwit behoort te bestaan. Wordt het dierlijk eiwit derhalve in den vorm van versch vleesch vorstrect, dan zal het dagelijks ration gemiddeld minstens 200 G. vleesch met beenderen moeten bevatten, terwijl daarentegen aan »Fleischpulver" nog geen 80 G. zouden noodig zijn.

Ten bewijze, dat het bedoelde vleeschpoeder alle eigenschappen bezit, welke men bij voorkeur van legerconserven verlangt, wordt voorts nog door MEINERT gewozen op:

1°. Den uiterst lagen prijs van het praeparaat, waartoe o. a. ook zou bijgedragen worden door de bijzonder eenvoudige en goedkoope verpakking, waarvoor het uitsluitend gebruik van papier geheel voldoende wordt geacht. Deze prijs zou 2,50 mark of f 1,50 per KG. bedragen, zoodat het oorlogsration aan vleesch slechts op f 0,15 per man zou komen.

2°. De mogelijkheid, om, door toevoeging van het vleeschmeel met vet aan plantaardige voedingsmiddelen — als: rijst, gort, boonen-, erwten- en linzenmeel enz. — praeparaten samen te stellen, welke, in den vorm van tabletten of patronen, zulk een kleine ruimte innemen, dat de soldaat zonder bezwaar voor eenige dagen voedsel zelf kan medevoeren.

Zoo zou een tablet van:

80 G. vleeschpoeder,
180 » boonen-, erwten- of linzenmeel,
80 » vet en
20 » zout en specerijen, te zamen een gewicht uitmakende van 360 G., slechts 330 cm³. inhoud hebben en 45 Pfg. of f 0,27 kosten, en overigens geheel voldoende zijn om, allcen met 750 G. brood of 500 G. beschuit (hoeveelheden, welke ook bij ons te lande zijn voorgeschreven) het oorlogsration van een soldaat uit te maken.

Terwijl namelijk Professor von Voit eischt, dat het ration van den soldaat te velde: 145 G. eiwitten, 100 G. vet en hoogstens 500 G. koolhydraten bevat, zou men hier, voor het gehalte aan voedingsstoffen, de volgende cijfers verkrijgen.

Bestanddeelen.	Hoeveel- heden. G.	Eiwit- stoffen. G.	Vetten. G.	Kool- hydraten. G.
Vleeschpoeder	80	58	—	6 (1)
Boonen-, erwten- of linzenmeel .	180	47	4	100
Vet	80	—	80	—
Brood	750	46,5	10,5	351
Totaal met brood	—	151,5	94,5	457
Beschuit	500	65,5	5,5	358
Totaal met beschuit	—	170,5	89,5	464

(1) Vleeschzouten en extractiestoffen.

3°. De snelle en eenvoudige toebereiding, alsmede de gemakkelijke verdeling in rations van de tabletten, die rationsgewijze voorzien zijn van inkerlingen, langs welke men ze slechts met de hand heeft af te breken, voor de toebereiding van het »Fleischpulver» tot soep of van de met plantaardige voedingsmiddelen gemengde praeparaten, zou men slechts 15 minuten behoeven.

In hoofdzaak, was de arbeid van dr. MEINERT bestemd, om de groote waarde van het »Fleischpulver», op welks bereiding hij reeds in December 1878 een Duitach octrooi verkreeg, in het licht te stellen en de algemeene invoering daarvan zoo krachtig mogelijk voor te bereiden. Dat hij daarbij in de buitenlandsche pers een machtig bondgenoot vond, werd hierboven reeds met een enkel woord aangestipt.

Een bijzondere vermelding verdient voorzeker de beoordeeling van dr. VOGL in het *Deutsche Vierteljahrsschrift für öffentliche Gesundheitspflege*, Band XIII, Heft 3, waaraan de hieronder volgende zinsneden ontleend zijn: »Vortheilhaft hebt sich diese Art hochwissenschaftlicher Reklame ab von der markt-schreierischen Empfehlung jener anderen Konserven derselben Art, welche zwar mit viel Gerausch in die Welt gesetzt, über kurz oder lang sich als ungenügend in irgend einer Richtung erweisen

Trotzdem gestehe ich aber unumwunden, dass ich ungeachtet der hohen Wissenschaften des Verfassers doch den Angaben über die Bedeutung gerade seiner Konserven, als vielleicht zu subjectif angehaucht, ein gewisses Misstrauen nicht versagen konnte. Ich habe mir deshalb eine Auswahl von MEINERT's Patent-Fleischkonserven verschafft und stehe dafür jetzt auch nicht an, zu bekennen, dass mich dieselben in jeder Beziehung sehr befriedigt haben. Wenn es MEINERT wirklich gelingt, seine Präparate um die angegebenen billigen Preise zu liefern — es soll aber thatsächlich dadurch ermöglicht werden, dass überseeisches Fleisch als Fleischpulver nach Europa kommen wird — dann glaube ich nicht zu viel zu sagen, dass er damit bald alle Welt sich erobern wird, etc."....

Hoewel thans reeds sedert ruim drie jaren voor het eerst beproefd werd, het »Patent-Fleischpulver» algemeen onder de aandacht te brengen, verdient het opmerking, dat de daartoe aangewende pogingen tot dusverre in geen en deele gelukt zijn en het praeparaat, noch als legerconserven noch als volksvoedingsmiddel ingang heeft kunnen vinden.

Toch heeft het in dien tijd niet ontbroken aan aanbevelingen en gunstige beoordeelingen van het nieuwe product en evenmin aan voortdurende en krachtige pogingen, van de zijde van dr. MEINERT en anderen, om de exploitatie daarvan op ruime schaal te bevorderen en het vooroordeel op te heffen, waartegen menige nieuwe uitvinding, van de zijde van het publiek, in den beginne te kampen heeft.

Van de verschillende gunstige beoordeelingen, welke aan het bewuste vleeschpoeder achtereenvolgens ten deel vielen, vermeen ik nog op een enkele in het bijzonder de aandacht te moeten vestigen, omdat deze, meer dan eenige andere, tot de algemeene waardeering van het nieuwe voedingsmiddel had kunnen aanleiding geven. Door de te Mainz gevestigde vereeniging *Concordia*, welke zich de bevordering van het welzijn van den arbeidenden stand ten doel stelt, werd namelijk, in het begin van 1882, een prijs uitgeloofd voor het beste antwoord op de vraag: »*Wie nährt man sich gut und billig*”.

De met de beoordeeling van de antwoorden belaste commissie, bestaande uit: Prof. dr. von VOIT te München, Prof. dr. BENEKE te Marburg en Prof. dr. FORSTER te Amsterdam, mannen dus, aan wier uitspraak ongetwijfeld een groote waarde moet worden gehecht, kende met eenparige stemmen den prijs toe aan het door dr. MEINERT ingezonden antwoord, hetwelk in druk werd uitgegeven en tegen een zeer lagen prijs in den handel gebracht. Dat in bedoeld antwoord het »Patent-Fleischpulver” als een hoogst belangrijk voedsel ten zeerste wordt aanbevolen en het hoofdonderwerp daarvan uitmaakt, zal wel geen betoog behoeven.

De bereiding en het in den handel brengen van het vleeschpoeder was intusschen, in 1881, door dr. MEINERT overgedragen aan een maatschappij, welke zich te Bremen vestigde en aanvankelijk twee fabrieken oprichtte. De eerste te Buenos-Ayres, was bestemd voor de vervaardiging van het zuivere vleeschmeel, dat van toen af den naam van »carne pura” verkreeg, de tweede te Berlijn diende uitsluitend tot de bereiding van de verschillende praeparaten, waarvan het »carne pura” het hoofbestanddeel uitmaakt, als vleeschgroentesoep (erwten, bonen en linzen), vleeschbroodsoep enz.

Bovendien werden door de maatschappij achtereenvolgens met verschillende fabrikanten contracten aangegaan, voor de bereiding van: »carne pura-biscuits”, vleeschgrutten (*Fleischgrünpchen*), carne pura-chocolade en cacao enz. Met de controle van het fabrikaat werden belast: dr. IESERICH te Berlijn, Prof. dr. KÖNIG te Munster en dr. MEINERT te Berlijn.

Voor de verspreiding van een menigte brochures van verschillenden vorm en inhoud en van tal van aanbevelingen voorzien, werd voorts door de maatschappij met den meesten ijver zorg gedragen (1).

(1) Onder meer werden verspreid:

- 1°. *Carne pura*. Einige Gutachten über das Patent-Fleischpulver und die Patent-Fleisch-Gemüse-Conserven.
- 2°. Urtheile über »Carne pura”, waarin o. a. mededeeling wordt gedaan van de gunstige beoordeelingen over het vleeschpoeder van de professoren STORVIS en GUKING te Amsterdam.
- 3°. Special Catalog für den Pavillon »Carne pura” auf der allgemeinen deutschen Ausstellung auf dem Gebiete der Hygiene etc. zu Berlin im 1882.
- 4°. »Carne pura” Kochbuch, waarvan bij J. BILLEVELD, te Utrecht, een Nederlandsche vertaling verscheen.

In de jongste Decemбераflevering van de *Vragen des Tijds*, werd door mij, in het opstel »Vleeschinvoer van overzee voor volksvoeding» mededeeling gedaan van een door mij in den afgelopen zomer met »carne pura» genomen proef. In hoofdzaak naar den inhoud van dit opstel verwijzende, vermeen ik echter volledigheidshalve een beknopt overzicht van de toen verkregen uitkomsten hier niet achterwege te mogen laten.

Voor bedoelde proef dienden eenige, door tusschenkomst van een Nederlandsch agent, van de fabriek te Berlijn ontvangen monsters, die zoowel van het fabrieksmerk als van de handteekening van den met de controle belasten Prof. dr. KÖNIG waren voorzien. De monsters bestonden uit:

- 1°. Twee monsters onvermengd en niet geperst »carne pura», ieder van 100 G., verpakt in een vierkante kartonnen huls en, volgens het opschrift, hier te lande verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van 65 Pfennige of f 0,39.
- 2°. Twee monsters »Patent-Fleischgemüse», ieder van 125 G., bestaande uit »carne pura», het eerste met boonen-, het tweede met erwtenmeel; beide tot den cilindervorm geperst en eerst in bladtin en daarna in gewoon papier verpakt.
- 3°. Een monster »Patent-Fleischbrotsuppe», in vorm en verpakking overeenkomende met de onder 2°. genoemde monsters, doch waarin, in plaats van boonen- of erwtenmeel, brood aan het vleeschmeel was toegevoegd.

Bij het openen van het eerste van de onder 1°. genoemde monsters, bleek de inhoud zulk een onaangename, ja walgelijke reuk te bezitten, dat reeds daaruit, zonder eenigen twijfel, tot den bedorven toestand van het voedingsmiddel kon worden besloten. De met de meeste zorg en geheel overeenkomstig de gebruiksaanwijzing toe bereide spijs was dan ook volkomen ongenietbaar.

Het tweede monster was werkelijk beter, doch de reuk bleef verre van aangenaam, terwijl het na de toebereiding wel eetbaar was, doch ook niet meer, en b.v. in geenerlei opzicht met de bouillon van het Liebig-extract kon vergeleken worden.

Met opzet werden de beide proeven met een tusschenruimte van ruim een maand genomen. Toch wekte het gebruik van het toe bereide tweede monster, evenals dat van de onder 2°. en 3°. genoemde monsters, een bepaalden tegenzin op, die slechts met moeite kon worden overwonnen; van het eerste monster was natuurlijk geen sprake.

In ieder geval leverden de toe bereide monsters van de verschillende soorten een zeer onsmakelijk voedsel op, dat min of meer aan bedorven spijs deed denken en zoo sterk tegenstond, dat het mij, met den besten wil, niet kon gelukken, om meer dan een zeer geringe hoeveelheid van ieder te gebruiken.

In de toe bereide soep vormde het uitgekookte vleeschmeel een volumineus oneetbaar bezinsel, dat, nagezien het hoofdzakelijk uit eiwithoudende stof-

fen bestaat, volgens de gebruiksaanwijzing bij de groenten van het middagmaal moet worden gevoegd, waarvan evenwel te velde wel weinig sprake zal zijn.

Deze zeer ongunstige uitkomsten, welke dus geheel in strijd waren met de resultaten door anderen verkregen en bekend gemaakt, deden mij vermoeden, dat het »carne pura», bij de gebruikelijke wijze van verpakking in karton — welke o. a. de toetreding van vocht niet belet —, niet dien graad van duurzaamheid bezit, welke daaraan door dr. MEINERT wordt toegeschreven en door mij derhalve monsters waren ontvangen die reeds te lang en wellicht zonder de noodige voorzorgen waren opgelegd en, ten gevolge daarvan, min of meer tot bederf waren overgegaan. Het kwam mij echter voor, dat het door mij verkregen resultaat in geen geval zonder *nadere* proeven tot veroordeeling van de voor het »carne pura» gevolgde bereidingsmethode mocht leiden.

Door een bezoek aan de hygiënische tentoonstelling te Berlijn, in October van het vorige jaar, vond ik gelegenheid tot het nemen dezer proeven en tevens tot het inwinnen van enkele hierna te vermelden inlichtingen.

De bovengenoemde Bremer-maatschappij had namelijk aldaar, in een sierlijk en ruim paviljoen, de door haar in den handel gebrachte producten afzonderlijk tentoongesteld, terwijl zij tevens de bezoekers der expositie dagelijks in de gelegenheid stelde, de carne pura-soep, alsmede eenige daarmede toe bereide spijzen te proeven.

Het was duidelijk, dat men hier alleen vleeschmeel en praeparaten van de beste hoedanigheid te proeven kreeg en toch werd mijn aanvankelijke indruk, ten opzichte van de eetbaarheid van het product, daardoor in geen deele gewijzigd. Zoowel de gewone als de erwtensoep waren onsmakelijk en min of meer walgelijk.

Op mijne vraag, met welke »carne pura-praeparaten» bij de Deutsche manoeuvres proeven waren genomen, werden mij de »carne pura-biscuits» vertoond, die wel een goeden smaak hadden, doch zeer waarschijnlijk slechts een uiterst geringe hoeveelheid vleeschmeel bevatten. Bovendien kwam het mij voor, dat deze beschuitjes, in den vorm van Engelsche »cakes», meer tot lekkernij dan tot voedingsmiddel zijn bestemd. Op mijn nadere vragen, bleek het dan ook, dat *alleen enkele Deutsche officieren zich daarvan tijdens de manoeuvres hadden voorzien en deze daarover zeer tevreden waren geweest* (1).

(1) Dit, tot toelichting op de mededeelingen in sommige tijdschriften, omtrent de met »carne pura» bij Deutsche manoeuvres genomen proeven.

In het opstel: *Een enkel woord over de voeding van den soldaat te veld*, voorkomende in N°. 8 van den vorigen jaargang van het Indisch militair tijdschrift, waarin op de invoering van »carne pura» voor de voeding van den Indischen soldaat te veld wordt aangedrongen, komt o. a. de volgende zinsnede voor: »De smakelijkheid er van is zoo algemeen goedgevonden, dat het gebruik bij de manoeuvreerende troepen in 1878 en 1880 in Duitschland volen und einstimmigen Beifall verworven heeft.»

Ik vermoed, dat de schrijver van dit opstel deze zinsnede eenigezins gewijzigd heeft overgenomen

Voorts kwam ik aldaar tot de ontdekking, dat door de maatschappij tot dusverre nog geen vleeschmeetabletten in den handel werden gebracht; deze komen dan ook noch op de Duitsche, noch op de Nederlandsche prijscouranten voor en evenmin werden zij onder de verzameling tentoongestelde preparaten aangetroffen. Aangezien dus de tabletten feitelijk niet te verkrijgen zijn, gaat ook de berekening van dr. MEINERT niet door, dat op den Duitschen transportwagen 18,300 rations kunnen vervoerd worden, een cijfer, dat trouwens reeds door mij tot 14,100 werd teruggebracht. Het feit, van het niet bestaan der »carne pura-tabletten," wordt echter niet door mij aangehaald als een twijfel aan de mogelijkheid tot het vervaardigen van deze tabletten, doch wel, als een bewijs, dat de maatschappij zelf in twijfel verkeert over de mogelijkheid, dat het »carne pura" tot legerconserve zou kunnen dienen.

Eindelijk nog een enkele opmerking over den prijs van het vleeschmeel. Zooals hierboven reeds werd opgegeven, was deze aanvankelijk gesteld op 2,50 mark of *f* 1,50 per KG.

Bij inzage van de prijscouranten, blijkt het evenwel, dat ook in dit opzicht door dr. MEINERT minstens genomen sterk overdreven werd. Voor Duitschland is namelijk de prijs gesteld op 4,50 mark of *f* 2,70 per doos van 1 KG. en op 0,45 mark of *f* 0,27 per doos van 100 G., welke cijfers voor Nederland resp. *f* 3 en *f* 0,39 bedragen.

Neemt men nu in overweging, dat 1 KG. vleeschpoeder in voedingswaarde overeenkomt met 4 KG. versch vleesch met beenderen, zoodat de hoeveelheid vleeschpoeder, welke de voedingswaarde van 1 KG. versch vleesch met beenderen bevat, hier te lande minstens op *f* 0,75 komt te staan; neemt men daarbij verder in aanmerking, dat het geconserveerde vleesch nimmer voor de voeding die waarde kan bezitten als het versche, dan is het duidelijk, dat men hier, in plaats van met een goedkoop, veeleer met een vrij duur voedingsmiddel te doen heeft.

Zelfs al was de hoedanigheid van het vleeschmeel onberispelijk, dan nog zou het voorzeker voor de voeding van den soldaat in tijd van vrede, bij den tegenwoordigen prijs, in geenen deele zijn aan te bevelen. Voor het meeren-deel der garnizoenen bedraagt nl. de aannemingsprijs voor het vleesch der menages niet meer dan *f* 0,65 à *f* 0,66 per KG., welke prijs voorzeker nog veel lager zou zijn, wanneer de goede hoedanigheid van het vleesch niet door strenge bepalingen op het keuren, o. a. ook van het levend vee, werd gewaarborgd.

Voor de verpleging in tijd van oorlog, zou daarentegen vleeschmeel van goede hoedanigheid uitmuntende diensten kunnen bewijzen. Zooals het even-

uit het werk van dr. MEINERT, alwaar op bladz. 201, Deel I wordt opgegeven: »Die mit den Präparaten von 1876 im Sommer 1878 und Frühjahr 1880 bereiteten Speisen fanden bei Allen, welche sie genossen, und insbesondere bei den damit während mehrerer Tage beköstigten Arbeiterfamilien und Soldaten, vollen und einstimmigen Beifall!«

wel thans, als »carne pura" in den handel wordt gebracht, kan het daarvoor, naar mijn bescheiden meening, niet in aanmerking komen en is het voor de legerverpleging uiterst belangrijke vraagstuk: »op welke wijze in de vleeschvoeding van den soldaat in tijd van oorlog te allen tijde op afdoende wijze kan worden voorzien", door de uitvinding van Prof. HOFMANN nog in geen deele opgelost.

Stelt men echter de vraag, of die uitvinding dan voor de oplossing van genoemd vraagstuk als geheel nutteloos moet worden beschouwd, dan vermeen ik daarop evenzeer een beslist ontkennend antwoord te moeten geven en komt, naar mijn inzien aan Prof. HOFMANN wel degelijk de verdienste toe, van de richting te hebben aangegeven, waarin, tot het verkrijgen van de gewenschte uitkomst, voortgewerkt zal moeten worden.

In de volgende regelen zal getracht worden, deze zienswijze eenigszins nader toe te lichten.

Gaan wij daartoe de door HOFMANN aangegeven methode na, zooals die wordt beschreven en toegelicht in zijn belangrijk geschrift: »*Die Bedeutung von Fleischnahrung und Fleischconserven. Leipzig, 1880*". (1), dan komt deze in hoofdzaak neer op het volgende: onmiddellijk nadat het vee geslacht en uitgebloed is, wordt het spiervleesch van alle beenderen, vet en pezen ontdaan en met 2,5 à 3 % keukenzout licht gezouten. Vervolgens wordt het, bij een temperatuur van 60°, onder gelijktijdige sterke ventilatie, zoo lang gedroogd, tot het ongeveer 40 tot 50 % van zijn vochtdeelen heeft verloren. Eindelijk wordt het bij 100° weer volkomen gedroogd, tot poeder vermalen, met 7,5 à 9 % keukenzout vermengd en in kartonnen hulzen verpakt.

De methode wijkt dus in zoverre af van die, welke door anderen werden voorgesteld, dat meerdere zorg wordt besteed aan het zoo volledig mogelijk uitdrogen van het vleesch, aanvankelijk bij betrekkelijk lage temperatuur, later bij 100°. Bovendien wordt, door het inleiden van het drogingsproces bij deze lage temperatuur, nog het voordeel verkregen, dat de buitenste vleeschlagen het eerst worden gedroogd, ten gevolge waarvan het afvloeien der oplosbare vleeschzouten tijdens het drogen voorkomen wordt en het vleeschmeel zeer in smaak moet winnen. Het daarop volgend drogen onder hoogere temperatuur geschiedt, om de eiwitstoffen te doen stollen en ook het water aan de binnenste vleeschlagen te onttrekken.

Wat voorts de toevoeging van keukenzout betreft, ook in andere vleeschmeelsoorten wordt deze waterbindende stof aangetroffen, doch gewoonlijk in grootere hoeveelheid. Volgens de opgave van HOFMANN, heeft het naar zijne methode vervaardigde vleeschmeel aanvankelijk een zeer gering watergehalte, hetwelk echter later onder den invloed der atmosferische lucht, tot 9 à 12 %

(1) Het verdient opmerking, dat dr. MEINERT deze methode in zijn wetenschappelijk werk niet beschrijft en daarover steeds met een zekere geheimzinnigheid spreekt.

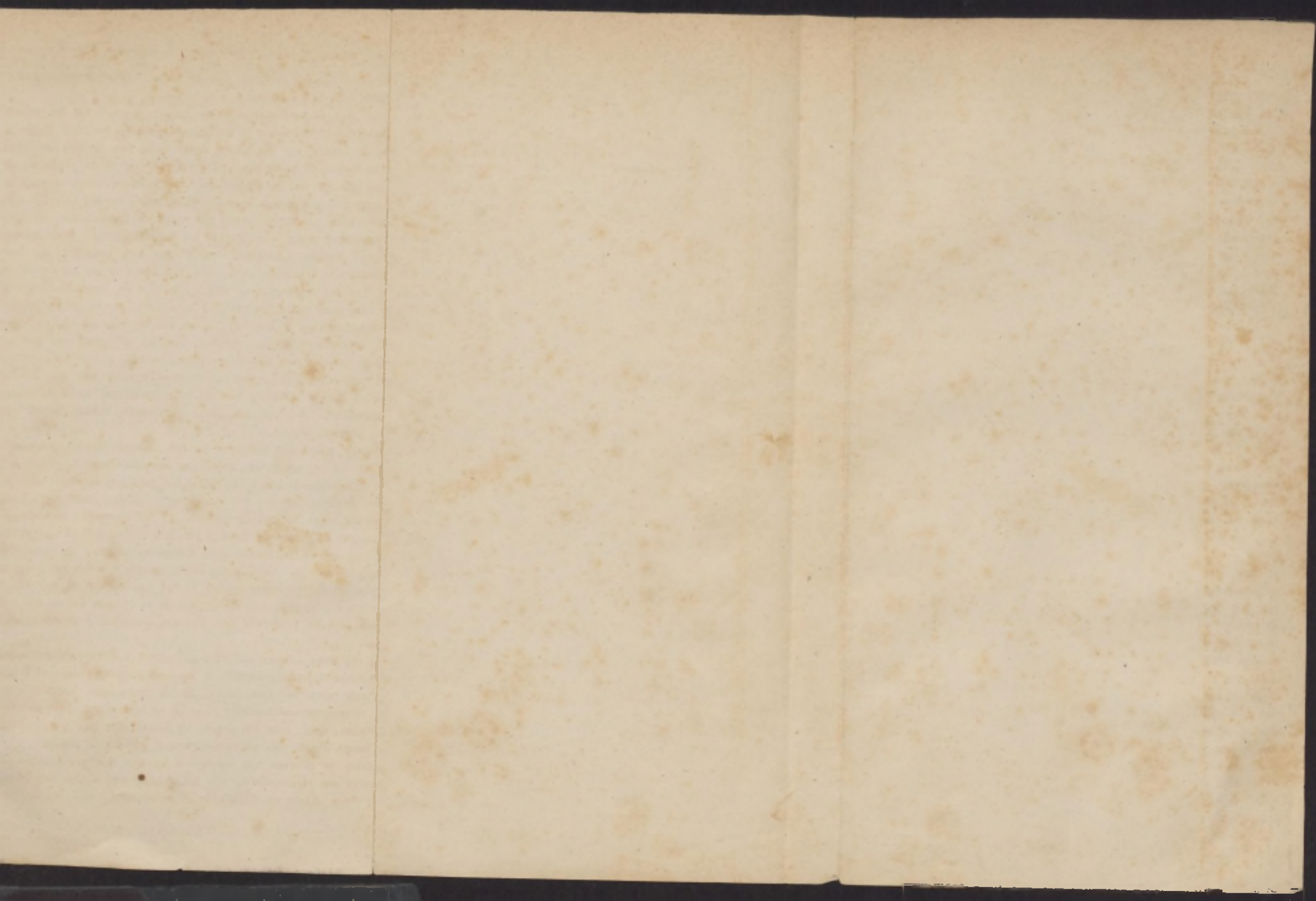
zoude stijgen; dienaangaande genomen proeven hebben echter aangetoond, dat het watergehalte zelfs 14 % en meer kan bedragen.

Aangezien er nu geen reden bestaat om aan te nemen, dat het versch toebereide vleeschmeel reeds dan in eenigszins bedorven toestand verkeert, doet zich, bij de kennis, dat het watergehalte onder den invloed der lucht aanmerkelijk toeneemt, de vraag voor, of dit niet in de eerste plaats als de oorzaak tot het intreden van het bederf moet worden beschouwd. Terwijl in den beginne zorg gedragen wordt, dat alle waterdeelen zooveel mogelijk aan het vleesch onttrokken worden en dit dus een graad van concentratie verkrijgt, waarbij de zwammen, onder wier invloed het bederf ontstaat, haar levensverrichtingen niet kunnen uitoefenen, wordt later niet gezorgd, dat deze graad van concentratie behouden blijft. Het ligt dus voor de hand, dat de vermeerdering van het watergehalte, welke een voor de levensfunctiën van de bederfzwammen meer gunstigen toestand in het leven roept, een nadeeligen invloed moet uitoefenen op de concentratie van het vleeschmeel. Alleen wanneer dit volkomen droog wordt gehouden, bestaat er grond om aan te nemen, dat het intreden van bederf voorkomen wordt, zoodat derhalve de verpakking in papier noodzakelijk vervangen moet worden door een zoodanige, waardoor volledige afsluiting van de lucht verkregen wordt en waarvoor, om verschillende redenen, aan dicht gesoldeerde blikken bussen de voorkeur moet gegeven worden.

In deze richting zullen dus vooreerst proeven moeten worden genomen, waartegen, naar het mij voorkomt, te minder bezwaar bestaat, omdat het denkbeeld om de arbeidende klasse een bijzonder goedkoop vleeschvoedsel te bezorgen, door de invoering van het vleeschmeel, althans voorloopig, toch niet schijnt verwezenlijkt te kunnen worden. Is het namelijk, zooals hierboven werd aangetoond, voor de voeding van den soldaat in tijd van vrede te duur, dan kan het voorzeker ook geen aanspraak maken, een goedkoop *volksvoedingsmiddel* te zijn. Er kan dus alleen sprake zijn van het gebruik van het vleeschmeel als verplegingsartikel in tijd van oorlog en dan weegt de geringe verhooging in prijs door de verpakking in blikken bussen niet op tegen den eisch, dat de conserven een zoo groot mogelijke duurzaamheid moeten bezitten.

Hoewel door mij werd aangenomen, dat het versch toebereide vleeschmeel in geheel onbedorven toestand verkeert, is het toch mogelijk, dat het reeds dan niet volkomen zuiver is. Ook dit zou alsdan voorkomen kunnen worden, door het drogingsproces zoo snel mogelijk te beëindigen, hetgeen verkregen kan worden, door, voor het drogen bij betrekkelijk lage temperatuur (60°) dat het langst duurt, van vacuüm-apparaten gebruik te maken.

Eindelijk zouden de proeven nog voortgezet kunnen worden, door na te gaan, in hoeverre een vermeerdering van het gehalte aan keukenzout of de toevoeging van eenig andere waterbindende of antiseptische stof noodig zou

Toestel Timmerhans (to).

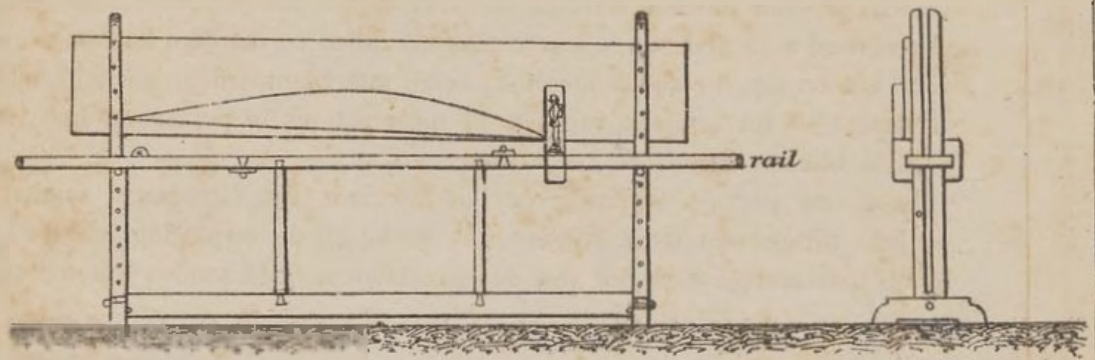

Fig. 3.

Fig. 1.

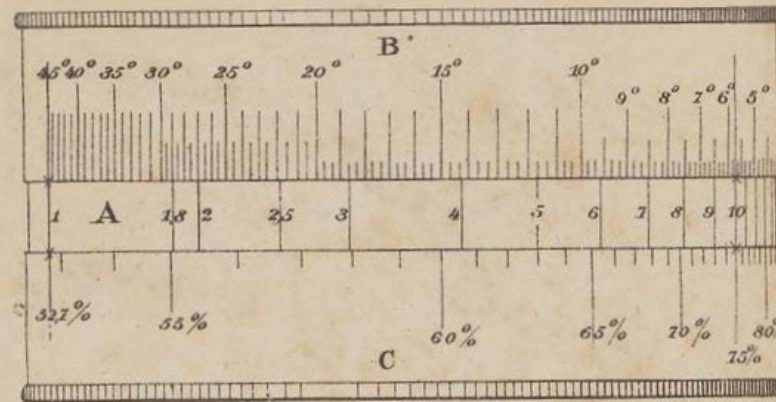

Fig. 2.

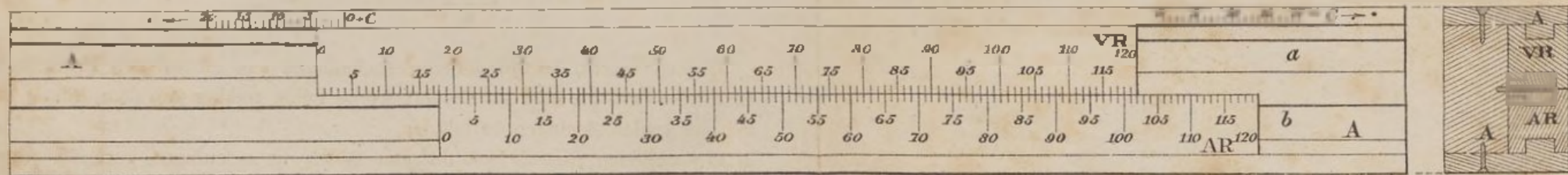

Fig. 4.

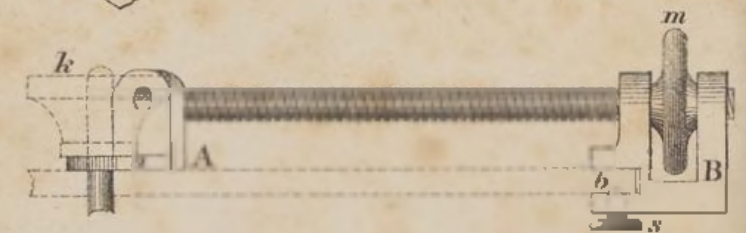
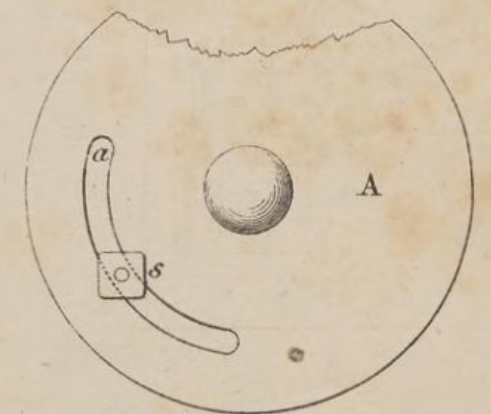
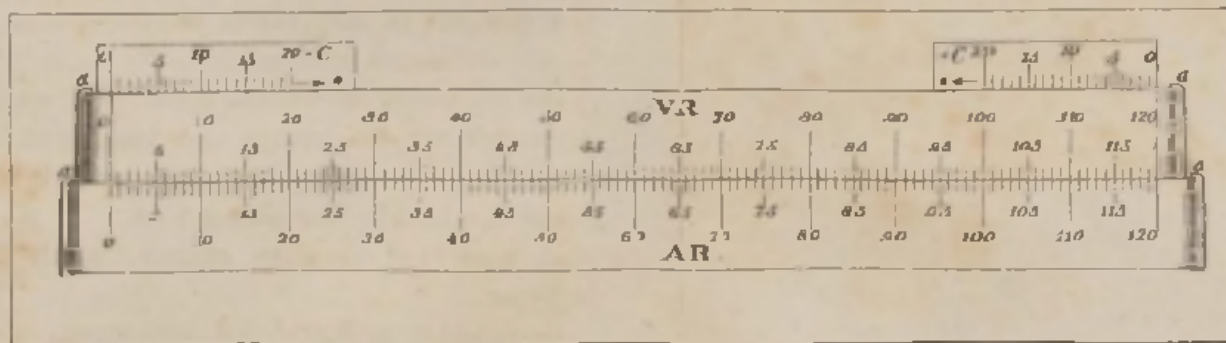
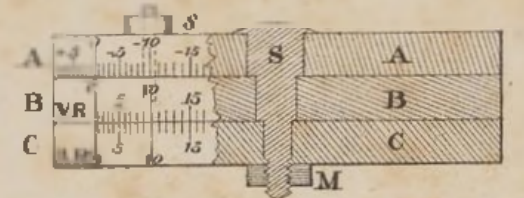

Fig. 5.

zijn, om het vleeschmeel, bij verbreking van de luchtdichte afsluiting, nog eenige dagen of weken zonder te bederven te kunnen bewaren.

Met inachtneming van de voorzorgen bij de bereiding, welke uit de te nemen proeven moeten worden afgeleid, komt het mij voor, dat van het vleeschmeel zeer doelmatige legerconserven zullen vervaardigd kunnen worden, door het eerste, hetzij afzonderlijk, hetzij met plantaardige voedingsmiddelen vermengd — tot schijven van één of meer rations te persen en het vervolgens in blikken bussen te verpakken.

Door een geringe wijziging van de methode van HOFMANN, zouden dus wellicht uitkomsten te verkrijgen zijn, welke op de verpleging van de legers in de toekomstige oorlogen van den grootsten invloed zouden kunnen zijn.

's Gravenhage, Maart 1884.

E. G. WINCKEL,
Kapitein-intendant.

EEN PAAR HULPMIDDELEN VOOR DEN VESTINGARTILLERIST (1).

(Met Plaat X.)

Weldra breekt de tijd der zomeroefeningen aan en zal een groot aantal vestingartilleristen naar de Oldebroeksche heide trekken om daar hunne jaarlijksche schietoefeningen te houden.

Wij twijfelen niet of ook dit jaar zullen die oefeningen geregeld worden evenals in 1883 en dus niet meer geklaagd kunnen worden over overhaasting en jachten, dat den kalmsten mensch zenuwachtig en dus als vestingartillerist onbruikbaar maakt.

Het is echter mijn bedoeling niet in onderstaande regelen de oefeningen, die komen zullen, te bespreken, maar het is mijn voornemen de aandacht der kameraden te vestigen op een paar hulpmiddelen die gemakkelijk door hen gemaakt of aangemaakt kunnen worden, en die wellicht van eenig nut bij die oefeningen kunnen zijn.

Die hulpmiddelen werden ontworpen, uitgaande van deze onderstellingen: de waarde van een nuttige zaak kan alleen dan tot haar volle kracht komen, wanneer men van de middelen waarmede het nut verkregen moet worden, steeds een heldere voorstelling heeft. De allereenvoudigste zaak, maar waarmede men niet dagelijks omgaat, wordt dikwerf even snel vergeten als begrepen.

Geen enkel artillerist zal ontkennen, dat de spreidingsliniaal een zeer nuttig werktuig, het richten met de richtschalen een goede richtwijze en

(1) Gebrek aan plaatsruimte is oorzaak geweest, dat dit opstel niet, zooals de bedoeling van den Schrijver was, vóór den aanvang der practische oefeningen van dit jaar, ja kunnen geplaatst worden.

het gebruik van beide middelen zeer gemakkelijk is; maar evenmin zal hij kunnen tegenspreken dat in de practijk met beide nog al door onze onder-officieren gesukkeld wordt.

Naar mijne meening is dat sukkelen zeer verklaarbaar, en zou ik zelfs gaarne neerschrijven, dat ik het *natuurlijk* vind, wanneer mij niet de vrees bekreep dat men daaruit het gevolg zou trekken, dat ik de algemeene ontwikkeling van onze onderofficieren te gering schatte; dit nu doe ik niet, hoezeer ik ook hun practische bruikbaarheid veel te gering acht. Om dezelfde reden echter, als men van een werkman, die slechts zeldzaam de pen gebruikt, eischen kan dat hij een goede loopende hand schrijft, kan men mijns inziens van een ander, die slechts zeldzaam een bepaald werktuig in handen krijgt, vergen, dat hij zulk een werktuig vlug en gemakkelijk gebruikt. Alleen door gestadig oefenen is het mogelijk, eenig instrument of werktuig — het moge pen, potlood, spreidingsliniaal of anders heeten — zóó goed, zóó vlug en zóó gemakkelijk te leeren gebruiken als zijn inrichting mogelijk maakt.

In het gemis aan gestadige oefening moet men dan ook, naar mijne meening, de reden zoeken waarom bij ons kader het vlug en goed gebruiken van de spreidingsliniaal vaak te wenschen overlaat; terwijl het niet vlug en niet goed gebruiken van de richtschalen te wijten is aan de voortdurende noodzakelijkheid, waarin de onderofficier-stukscommandant, die bij werkdadig vuur op zoo heel veel zaken te letten heeft, verkeert om kleine berekeningen (al zijn dit slechts eenvoudige aftrekkingen) tijdens elke richting te maken, en telkens dus gevaar loopt zich te vergissen dáár waar de kleinste vergissing een onberekendbaar nadeeligen invloed kan hebben.

Ten einde nu bij mijn compagnie mijn onderofficieren het recht te ontnemen, voortdurend zich te verontschuldigen, dat ze zoo zeldzaam een spreidingsliniaal in de handen krijgen óf, dat het zoo lastig is, tijdens het vuren steeds kleine berekeningen te moeten maken, heb ik twee hulpmiddelen ontworpen, nl. een *spreidingsdoos* en een *richtschalenaanwijzer*.

Van beide voorwerpen wil ik een beschrijving geven en daarbij mededeelen op welke wijze ik de doos verdeelde waardoor de aanmaakprijs zóó gering was, dat ik ieder mijner onderofficieren zulk een voorwerp in gebruik kon geven, hen daarbij machtigende de doos als tabaksdoos of tot andere doeleinden te gebruiken; op deze wijze vermeen ik dat zij, bij eenige ambitie, al spelende meer en meer het nut van de spreidingsliniaal zullen gaan besefsen en met de behandeling er van geheel vertrouwd zullen raken.

Beide hulpmiddelen zijn zeer eenvoudig en wellicht maakte deze of gene vóór mij reeds dezelfde toepassingen. Mogelijk geven onderstaande regelen echter ook anderen aanleiding, den door mij ingeslagen weg te bewandelen en aldus op weinig kostbare wijze zichzelf of het kader hunner compagnieën in het bezit of gebruik te stellen van een paar hulpmiddelen, waarvan men bij practische oefeningen eenig nut of gemak kan verwachten.

Spreadingsdoos. (Fig. 1.)

Deze doos bestaat uit een koperen ring A en twee deksels, B en C, die, op den ring geplaatst, op eenigen afstand van elkander blijven.

Op den ring A is de meterverdeling van de spreidingsliniaal overgebracht en evenzoo op den deksel B de graadverdeling en op den deksel C de procentgetallenverdeling. Het gebruik is gemakkelijk; want, wat men bij de spreidingsliniaal verkrijgt door het rechtlijnig verplaatsen van de schuif, bereikt men bij de doos door het draaien der deksels, waarbij men den ring vasthoudt.

De bodem der deksels kan men gebruiken tot het inetsen van enkele gegevens. Door op deze wijze het beginsel van de spreidingsliniaal toe te passen, verkreeg ik nog het voordeel, op eenvoudiger wijze enkele vraagstukken te kunnen oplossen waarbij zóówel de graadverdeling als de procentgetallenverdeling gebruikt moeten worden en waartoe dan bij de spreidingsliniaal de schuif uitgenomen en omgedraaid moet worden.

De onkosten die op den nanmaak van deze soort doozen vielen, waren zeer gering. De prijs van de onverdeelde doos is f 0,25 en voor het verdeelen van een twaalstal gebruikte ik f 0,15 voor een grafeerstift, f 0,10 witte was, f 0,10 salpeterzuur en f 0,05 voor een penseel. De dikte van het koperplaat der doozen is slechts 0,5 mM., maar doet deze toch voldoende sterk zijn.

Om duidelijk te maken hoe men de verdeelingen kan aanbrengen wil ik mededeelen hoe ik dit deed, waaruit men kan opmaken dat zulks door ieder zonder bijzondere gereedschappen kan geschieden.

Ik sneed uit de plaat van mijn *aanwijzing omtrent de inrichting en het gebruik van de spreidingsliniaal* de verdeelde strooken, plaatste de beide deksels op den ring en trok langs die deksels op den ring kringen; bracht daarna tusschen een der deksels en den ring, de strook met meterverdeling; duidde met een stevige stopnaald op den ring de plaatsen der deelstrepen aan en bracht eindelijk heurtelings een der beide andere strooken tusschen ring en deksels en schrapte op overeenkomstige wijze op de deksels de strepen der graadverdeling en der procentgetallenverdeling, daarbij zorg dragende de gedachte beschrijvende lijn der rondoppervlakken van de deksels te volgen, omdat de middellijnen van ring en deksels verschillend zijn. Bij dat overbrengen van de verdeelstrepen zorgde ik de strooken goed te spannen en dat die, geplaatst bij 52,7 $\frac{1}{2}$ °, 1 M. en 45° tegenover elkander gebracht zijnde, ook die bij 75 $\frac{1}{2}$ °, 10 M. en ruim 5° 40' tegenover elkander stonden.

Om de verdeelstrepen in te snijden, nam ik een sigarenkistje en bevestigde daarop met eenige punaises een koperen graadboog op het midden van een der lange zijvlakken zóódanig, dat de onderkant van den boog loodrecht stond op den bodem en buiten dezen zóóver uitstak als noodig was. Bij het verdeelen van de deksels mocht dit natuurlijk niet meer zijn dan de hoogte van het cilindervormig gedeelte van deze, daar anders het rond oppervlak niet geheel tegen den graadboog droeg; bij het verdeelen van den ring stak

de graadboog zóóveel meer uit, dat de beide getrokken kringen bedekt werden.

Na mij met de graveerstift gewapend te hebben, plaatste ik mij voor mijn schrijftafel en hield de sigarenkist tusschen die tafel en het lijf geklemd met het lange zijvlak bovenwaarts, den bodem naar de linkerzijde en den onderkant van den boog naar de tafel gekeerd. Met de linkerhand vatte ik het te verdeelen voorwerp aan, drukte dit met het ondervlak tegen den bodem der kist en bracht door draaiing beurtelings een der aangeduide plaatsen gelijk met den onderkant van den graadboog waarna ik langs dezen met de graveerstift de verdeelstreep insneed.

De ring verdeelende sneed ik de verdeelstrepen in tusschen de getrokken kringen en liet duidelijkshalve bij die van 5, 15, 25 enz. Meters het middelste gedeelte der streep weg. Alvorens bij de deksels de verdeelstrepen in te snijden, trok ik op het rond oppervlak eerst rondgaande kringen, die de grenzen voor de lengte der strepen aangaven.

Na aldus de verdeelstrepen gegraveerd te hebben moest ik nog de cijfers en woorden inetsen en deed dit op de gewone wijze, n.l. ik verwarmde boven een kaars de ronde oppervlakken van ring en deksels en hield daartegen een stukje witte was; door nu de voorwerpen te draaien verkreeg ik een dunne waslaag op deze; schreef met een stopnaald de gewenschte cijfers en woorden in en beet deze in door het opbrengen van salpeterzuur, waarna de doos schoongemaakt werd.

Zooals ik reeds zeide laat ik het aan mijn onderofficieren geheel over, tot welk doeleinde zij in het dagelijksche leven de hun in gebruik gegeven doos willen gebruiken; evenwel wil ik mededeelen waartoe ik de mijne benut en zal dus opsommen wat ik er in berg op gevaar af de lezers daarbij denken zullen aan den inhoud van den zak van een echten Hollandschen jongen.

In mijn doos vindt men b.v. een potlood, een notitieboekje, eenige schijfjes papier, een metermaat, eenige spelden, een kaartje wit- en een klosje zwart garen, eenige naalden, een stukje Engelsche pleister, een stukje zwam, een doosje met punaises, een stuk gomelastiek, een schroef met koperen blokje (zie fig. 2) en een richtschalenaanwijzer (zie fig. 4).

De schroef met koperen blokje waarvan fig. 2 een schets geeft, dient om bij het ongewijzigde luchtbelkwadrant met meerdere juistheid en grooter gemak de luchtbelbuis op de gewenschte verdeeling te stellen. Men neemt daartoe de klemschroef *K* van het quadrant af; plaatst het rechthoekig omgebogen einde *A* met het gat *a* om de stift der luchtbelbuis en brengt het koperen blokje *B* met de uitfreesing *b* om de quadrantplaat *Q*, waarna men de schroef *s* en ook de klemschroef weder aandraait. Door de moer *m* te draaien, trekt men de luchtbelbuis naar zich toe of duwt haar af. Daar de draad der schroef tamelijk fijn is, zijn de verplaatsingen gering en is het dus wenschelijk, wanneer men de luchtbelbuis veel moet verstellen, de klemschroef los te draaien, terwijl men deze bijna vastdraait wanneer men de

noniusverdeling wil geven. Ik liet deze schroef maken omdat het voor mijn onderhebbend kader en mijzelf vrij lastig was zonder eenig hulpmiddel het luchtbelquadrant vlug en nauwkeurig, bij alle weersgesteldheid en elke persoonlijke gemoedstemming, te regelen.

Het spreekt vanzelf, dat men de door mij bedoelde doozen ook van bordpapier kan maken en dan slechts de verdeelde en uit de bovenbedoelde *aanwijzing* gesneden papierstrooken heeft op te plakken en daarna te vernissen; de koperen zijn echter steviger en niet te groot om in den zak gestoken kunnen worden.

Ik hoop dat de lezers van *Spectator*, na het lezen van het voorgaande, niet denken zullen dat ik vermeende iets beters of nieuwers gevonden te hebben dan de spreidingsliniaal, die door den Kapitein DE WILDE ontworpen werd; maar het hulpmiddel beschouwen willen als een noodmiddel waartoe ik mijn toevlucht nam, omdat de spreidingsliniaal te kostbaar is en ik het toch wenschelijk vond dat dit nuttige voorwerp meer in de handen kwam van hen voor wie het, wanneer zij er een goed gebruik van weten te maken, van zeer veel nut kan zijn, omdat het maken van berekeningen daardoor voorkomen wordt.

Richtschalenaanwijzer. (Fig. 3.)

Zooals reeds te kennen werd gegeven, werd dit blokje hout met twee verdeelde schuiven ontworpen om het maken van berekeningen na ieder schot bij het gebruiken der richtschalen te voorkomen. Hoe eenvoudig die berekeningen toch zijn, vereischen zij tijd en nadenken en zal dikwerf haar eenvoudigheid grootelijks verloren gaan door de vlugheid waarmede een stukscommandant, die toch al op zooveel zaken te letten heeft, haar zal willen doen. Niet alleen na elk schot verandert toch de stand der richtschalen ten opzichte van de lijn op de bedding, maar door het verzetten van den staart tijdens het richten, wordt elk oogenblik de betreffende stand der richtschalen gewijzigd. Het is ook duidelijk, dat, zoodra de stand van de oorspronkelijke richtlijn een hoek maakt met de lijn op de bedding en de te geven correctie herhaaldelijk gewijzigd moet worden, de te maken berekeningen minder eenvoudig worden en het nut van den richtschalenaanwijzer grooter zal zijn.

De richtschalenaanwijzer bestaat uit een blokje hout A met twee gleuven a en b waarin zich twee in millimeters verdeelde schuiven VR en AR bewegen; beide schuiven zijn even lang n.l. 12 cM., zoodat zij evenveel verdeelingen hebben als de richtschalen bij de affuit in 12 cM. K.A. en ook genummerd zijn van 0 tot 120.

Op het blokje zelf bevinden zich boven de bovenste schuif eveneens eenige verdeelingen van 1 mM. en wel 20 rechts en 20 links en genummerd van 0 tot 20 van uit het midden naar de einden; de nullen dezer verdeelingen

staan 6 cM. uit het midden van het blokje. Bij de rechterverdeeling is nog geplaatst — C. \rightarrow . hetgeen beduiden wil *negatieve correctie projectiel meer naar rechts*, terwijl bij de linkerverdeelingen staat + C. \leftarrow d. w. z. *positieve correctie, projectiel meer naar links*.

De bovenste schuif stelt de vóórste en de onderste de achterste richtschaal voor, men merke ze daarom VR en AR.

Het gebruik van den aanwijzer is eenvoudig. Men begint de schuiven in het midden te zetten zoodat de 0 en de 120 der VR overeenkomen met de nullen der blok- of correctieverdeelingen; leest, nadat de vuurmond met behulp van de vaste richtbakens of op andere wijze in de gewilde richting is gebracht, den stand der richtschalen af en verschuift daarna de onderste schuif AR zooveel naar rechts of links, totdat van de schuiven dezelfde cijfers, waarmede de voorste en achterste richtschaal staan boven de lijn op de bedding, ook tegenover elkander staan; was b.v. afgelezen dat de voorste richtschaal met 46 en de achterste richtschaal met 32 stond boven de beddinglijn, dan zou men in dit geval de onderste schuif zooveel rechts aanschuiven tot haar verdeling 32 overeenkwam met verdeling 46 der bovenste schuif.

Daarna verschuift men de bovenste schuif zooveel verdelingen links als het aantal $\frac{1}{2}$ normale correctie bedraagt; d. w. z. geeft de schootstafel b.v. aan $4\frac{1}{8}$ correctie, dan wordt de bovenste schuif 4 verdelingen links geschoven (32 AR komt nu tegenover 50 VR zie de figuur). Moet tijdens het vuur de correctie gewijzigd worden, dan wordt slechts de bovenste schuif zooveel verdelingen rechts of links geschoven als noodig is, zoodat, mocht het b.v. noodig blijken te zijn — $4\frac{1}{8}$ correctie te geven, de bovenste schuif zooveel rechts werd geschoven tot haar verdeling 120 overeenkwam met de 4 van de — C.

Met den aanwijzer bij zich, is men dus in staat, na elk schot en tijdens elke richting, zonder gevaar zich te vergissen, dadelijk den richters op te geven met welk cijfer een der richtschalen boven de beddinglijn moet staan als het cijfer waarmede de andere schaal boven die lijn staat afgelezen wordt.

Het is natuurlijk dat, bij de vervaardiging zorg gedragen is, dat de schuiven niet dan met eenige kracht verplaatsbaar zijn.

De prijs van dit hulpmiddel is, mits er minstens 100 stuks besteld worden f 0,70; waarbij dan nog de vracht gevoegd moet worden. Mochten zich bij mij 100 personen aanmelden die een dergelijk voorwerp verlangen, dan zal ik deze bestellen en den bestellers toezenden.

Aan hen die hetzelfde doel als met het hovenbeschreven hulpmiddel verkregen wordt, met eigen hulpmiddelen of met die welke zich ter plaatse hunner inwoning bevinden, bereiken willen, wordt het onderstaande aanbevolen.

Men neemt een plankje (zie fig. 4) en maakt daarin 4 insnijdingen van 1 cM. lengte, waarvan de bovenste iets dichter van elkander staan dan de 2 onderste, doch minstens 12 cM. uiteenliggen, en draagt daarbij zorg dat de ondereinden van de bovenste in hoogte gelijk komen met de bovenreinden

van de onderste insnijdingen. Van millimeterpapier snijdt men twee strooken, elk 1 cM. breed, maakt een dier strooken 2 en de andere 3,5 dM. lang en trekt met inkt, zooals de schets aangeeft, 120 mM. verdeelingen over, zoodat er zich 60 rechts en 60 links van het midden der strooklengte bevinden. Die strooken plakt men op calqueerlinnen en vernist ze met schellakvernis, waarna men de kortste door de bovenste en de langste door de onderste insnijdingen steekt en aan de achterzijde met punaises vastzet. Hoven de bovenste strook plakt men op het plankje 2 strookjes ter lengte van 20 mM. en merkt nu deze, van 0 tot 20 gaande, van het midden naar de uiteinden en als boven gezegd is $+C.$ \leftarrow of $-C$ \rightarrow . .

Het gebruik van dezen aanwijzer is als van den eerstbeschrevene, nadat men echter een der strooken verspannen heeft, moet men haar met punaises aan de achterzijde vastzetten.

Een dergelijk plankje, maar in het midden doorgezaagd en daarna met twee scharnierjes verbonden, maakte ik voor mij zelf om in mijn spreidingsdoos te kunnen medenemen.

Nog kan men hetzelfde doel bereiken door drie houten schijfjes in $Ml. \pm 5$ cM. zoodanig op een as te bevestigen dat een van deze vaststaat en de beide andere onafhankelijk van elkaar gedraaid en vastgezet kunnen worden. Fig. 5 geeft er een schets van. De schroef S is aan het boven einde vierkant, waardoor de bovenste schijf A vastgeklemd is; de middelste schijf B draait om een rond gedeelte der schroef en kan vastgezet worden met een schroefje s dat om een stift vat die op het bovenvlak van B staat en verplaatsbaar is in een gleuf a van A; de onderste schijf C draait mede om een rond gedeelte van de schroef S, maar dit gedeelte is iets minder in $Ml.$ dan dat waarom B draait en kan dus tegen de daardoor gevormde borst met de moer M opgesloten worden. Op de bovenste schijf plakt men een strookje papier met 40 mM. verdeelingen en nummert deze van 0 tot $+20 C$ en 0 tot $-20 C$, gaande van het midden naar de einden en bij het opplakken zorg dragende de 0 tegenover het midden der gleuf komt; op de middelste schijf plakt men een strook millimeters papier, haalt daarvan 120 mM. verdeelingen over en nummert deze, zorgende de streep van de 0 door te halen en dat deze tegenover de stift komt; deze schijf stelt nu de voorste richtschaal voor; eindelijk plakt men om de onderste schijf, welke de achterste richtschaal moet voorstellen, eveneens een strook millimeter papier en nummert daarvan 120, met inkt overgehaalde verdeelingen.

Het gebruik van dit stel schijven wijst zich vanzelf aan.

De beide laatstbeschrevene vormen van een richtschalenaanwijzer zijn wel kleiner van afmetingen, maar ik vermeen dat de eerst beschrevene, vooral bij nachtelijk vuur, gemakkelijker en doelmatiger is.

Mochten er artillerie-officieren zijn, die alvorens tot aanmaak of aanschaffing van hulpmiddelen als de hierboven beschrevene wenschen over te gaan, die voorwerpen wilden zien, dan wil ik ze ter bezichtiging toezenden, waartoe

dan wellicht de ter plaatse aanwezige commandanten der artillerie hun medewerking zullen willen verleenen.

Zooals men opgemerkt zal kunnen hebben uit de door mij aangewende pogingen om bij het indirecte richten mij van eenige hulpmiddelen te voorzien, heb ik groote voorliefde voor deze richtwijze, die zooveel meer veiligheid voor den richter oplevert.

Eindigende wil ik dan ook de hoop uitspreken dat spoedig de indirecte richtwijze bij het vestinggeschut zooveel verbeterd zal worden dat men haar te allen tijde verkiezen zal boven de directe wijze en dus in een volgende uitgave van het *Handboek voor onderofficieren en korporaa's der niet bereeden artillerie* niet meer behoeft gemeld te worden, dat het gebruik van den opzet, zie Eerste deel, 2de gedeelte bladz. 33, de beste wijze van richten is; want, is de inrichting der vuurmonden, affuiten en beddingen zoodanig, dat bij de indirecte richtwijze de correctiën en de elevatiën even gemakkelijk en juist gegeven kunnen worden als thans bij de directe richtwijze het geval is, dan zal daardoor niet alleen grooter veiligheid voor den richter maar tevens een richtingswijze verkregen worden, waardoor men onafhankelijk wordt van de persoonlijke fout van zien van den richter en van diens menschelijke neiging om het voorgaande schot door correctie op het doel te verbeteren, terwijl men tevens onafhankelijk wordt van de weersgesteldheid waarbij en het uur waarop gevuurd moet worden.

Hoe ik vermeende dit doel te kunnen bereiken heb ik getracht duidelijk te maken in een ontwerp met schets, dat ik daartoe langs den officieelen weg indiende; een handelwijze die, naar ik vermeende, mijn plicht mij gebood te volgen zoodra ik de zedelijke overtuiging had, dat een practisch en juist indirect richten voor den Nederlandschen vestingartillerist het eenige middel is om, zijn personeel sparende, van zijn materieel het beste gebruik te maken en hemzelfs bij fortoefeningen niet meer zal dwingen tot zwijgen, omdat de gedachte vijand door eenig struikgewas, riet, mist, regen of nachtelijk duister aan zijn oog onttrokken is.

Amsterdam, Maart 1884.

IN DE BETOU.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Er schijnt toch maar geen einde te kunnen komen aan het twistgeschrijf over Atjeh. Nadat er reeds jaren lang gekibbeld is over de vraag: of Generaal v. SWIETEN al of niet het recht had, den oorlog geeindigd te noemen; over civiel- of militair bestuur in de door onze veroverde? gewesten; over de juiste grenzen onzer »nederzetting?» en over het karakter dat onze positie zou moeten hebben; over al of niet terugkeeren tot meer bescheiden afmetingen daarvan; nu, na zooveel jaren, beginnen we weer die droevige, tot niets practisch leidende polemiek over de vraag: »wie nu wel, nu de zaak niet meegeloopen is, als de hoofdbewerker van den oorlog moet worden aangezien»; d. w. z. wien men tot den zondebok mag nemen, om daarop al wat teleurstelling en wrevel in het Nederlandsche volk tot gal hebben omgezet, te kunnen uitspuwen. Zoolang de pennestrijd nog maar alleen haar-kloverij blijft over wat men door »Bewerker» heeft te verstaan, en over de meer of minder ver gaande solidariteit in de verantwoordelijkheid tusschen een minister en een gansch kabinet, zoolang is dat zitten over en weer alleen een onvruchtbaar tijdverknoeien. Maar ik vrees, mijn waarde *Spectator*, dat van lieverlede de taal zich weer zal verbitteren; dat de Atjeh-partijen weer hun oude grieven zullen gaan ophalen; weer personen in plaats van zaken zullen stellen, en dan begint het lieve leventje van smaden en schimpen en afbreken van namen, opnieuw.

Mijn hemel! zijn wij er nu een streep verder mee, als we zullen uitge-maakt hebben, wie de staatsman is, dien wij nu ter zedelijke verantwoording kunnen roepen voor het begin van dien fatalen oorlog? Ik heb u verleden jaar eens als mijn gevoelen geschreven, dat ik, na al hetgeen in de laatste halve eeuw op Sumatra gebeurd is, te hebben gevolgd, uit de eenvoudige, onpartijdige, droge verslagen, tot het besluit was gekomen, dat het er waarachtig weinig toe deed, wie het groote woord, de oorlogsverklaring, uitsprak; dat die oorlog »était dans l'air», evengoed als b.v. van den Fransch-Duitschen van '70 kan gezegd worden. Maar is dat zoeken naar zondebokken nu nog, een vrij nutteloos en meer dan dat, een kwaadstichtend werk,

iets anders is het tot de erkenning te geraken, »que nous avons fait fausse route», en nu eens een beetje meer energiek en eensgezind de handen aan 't werk moeten slaan, om ons zoo goed mogelijk uit het labyrinth te helpen.

We zijn den oorlog begonnen, om eindelijk te kunnen voldoen aan de verplichting, die wij op ons genomen hadden, »strand- en zeeroof tegen te gaan, en de veiligheid te verzekeren in de wateren van Atjeh;» en na meer dan tienjarigen strijd, is die veiligheid meer problematiek dan ooit te voren, en worden »à la barbe» van onze »nederzetting», de vaartuigen van Europeesche natiën geplunderd, de bemanning gevangen gehouden door den aan ons onderworpen Atjeher. En met *overhaasting* zijn wij dien oorlog begonnen, om *vreemde inmenging te voorkomen*; en nu wij dat doel ten minste hadden bereikt, ten koste van zooveel millioenen en menschenlevens, nu nemen wij niet alleen vrijwillig die vreemde inmenging, — juist die welke men destijds het meest vreesde, — aan; maar wij trachten ons nog wijs te maken, dat wij hierin al zeer slim en gelukkig zijn geweest.

Wij weten ons die inmenging, die ons toen verschrikkelijk scheen, nu voor te spiegelen als een allerliefste, allerhartelijkste samenwerking, die juist den Atjeher moet overtuigen van onze kracht, als hij zien zal welke goede degelijke vrienden wij in de Engelschen hebben.

Een mooi bewijs van kracht! maar dat moeilijk, evenmin door de natie, als door de vreemden, en nog het minst door den Atjeher, als zoodanig zal worden aangezien. Een oogenblik zag heel Nederland, niet zonder een zekeren begrijpelijken trots, de mannelijke, siere houding van onzen Gezant tegenover de nog al dubbelzinnige, insinuerende voorstellen van Engeland. En waarlijk ook onze groote dagbladen begonnen een taal te spreken, die wij sinds lang niet meer gewend waren. Er lag in sommige dier uitingen van zelfgevoel, zelfs iets uittartends. Hoe! wij zouden ons goed recht zelf niet meer kunnen handhaven; wij zouden dat aan vreemde bescherming moeten toevertrouwen; neen! zoover gelukkig was het nog niet gekomen; dat zou het kleine Nederland eens aan heel Europa ten schouwspel geven, dat het liever als één man naar het zwaard zou grijpen, dan zijn verleden te verloochenen.... Ja, ik meen zelfs dat men hier en daar ons aan den »bezem in de mast» herinnerde. Maar ja wel, 't is bij die groote woorden gebleven; de handelingen, die daarmee in overeenstemming zijn, blijven achterwege. Een paar handige diplomatiek gekozen volzinnen zijn voldoende, om al die edele verontwaardiging te kalmeeren en ons met de meeste inschikkelijkheid bereid te vinden, tot het aannemen van de »altijd zoo gevreesde inmenging.» Wij maken ons zelf diets, dat we daar al een zeer listig stuk van staats-beleid hebben uitgevoerd.

Wenu *Spectator*, het zal aan mij liggen, aan mijn totaal gemis van diplomatiek inzicht; maar ik blijf het een schande vinden, dat wij, zoolang wij nog een leger bezitten, dat hier werkeloos jaarlijks zooveel verslindt aan zijn instandhouding, wij ons Indisch leger liever door vreemde dan door eigen

troepen ondersteunen zouden. Waarom beproeft de regeering niet eerst, of, met eerbiediging van onze grondwettige instellingen, van dat leger geen gebruik kan gemaakt worden? Ja, als ze dadelijk daarop een beroep gedaan had, na die trotsche woorden van onzen Gezant, dan zou heel Europa ook in zulke woorden, meer dan grootspraak alleen zien. Maar nog altijd maakt zij zich er af met die »bezwaren» tegen een gebruik van een gedeelte van het leger hier; bezwaren, die gezocht zijn en alleen uit machinaal vasthouden aan gewoonte bestaan; *die de Regeering nog nooit ernstig beproefd heeft, te overwinnen.*

Ze kan het dagelijks lezen, hoe in het buitenland nog altijd over de wer-
ving van ons Indisch leger met weinig eerbied gesproken wordt; zij ziet hoe weinig krachtig de aanvulling van dat leger, langs den weg van het werf-
depot plaats heeft, *in buitengewone toestanden*; hoe die partieele suppletie-
detachementjes, voor de helft uit slecht geoefenden, voor de andere helft
soms uit lichamelijk reeds half gesloopte elementen, om zoo te zeggen, geen
bloed genoeg aanzetten aan het Indische leger. De Regeering bewijst het
volstrekt niet, dat directe aanvulling uit het Nederlandsche Leger, met
sterke contingenten voor *een bepaalden tijd*, niet mogelijk is; ze weerspreekt
het zelfs niet; maar ze doet er niet aan; omdat... ja omdat er nog al
»bezwaren» mee gepaard gaan.

Natuurlijk! Zulke daden, zulke uitingen van nationale kracht, vereischen
georganiseerde inspanning; het breken met bureau-sleur en met traditie.
Het is gemakkelijker, op den ouden gebrekkigen voet te blijven doorsukkelen,
en... bij samenwerken met die hulpvaardige vreemden, het gelag dan maar
te betalen. *Betalen* kunnen de Hollanders nog wel.

Zie, mijn waarde vriend, als men zoo in den laatsten tijd die opgeblazen
toasten en speechen hoort, aan banketten met de Transvalers, bij schiet-
concoursen van onze schutterijen enz., hoe daar geschermd wordt met: »dat
Vaderland en zijn roemrijk verleden», met die »Nederlandsche vlag», met
»Oranje boven», dan zou men gelooven, dat allen die ge daar vereenigd ziet
en met hen, allen uit wier naam zij beweren te spreken, zonder eenige
aarzeling bereid zijn, die groote, waardige woorden te bezegelen met opof-
feringen. Maar, waar blijven de daden? Kijk eens welk onthaal bij diezelfde
mannen een wet krijgt, die onze nationale weerkracht zou verhoogen, als
diezelfde wet maar de minste verzwaring van verplichtingen oplegt? Ja,
prijsschieten, en daarmede gedurende eenige dagen, als martiale strijders
overal in het publiek optreden met geestdriftige woorden van »als de ure
des gevaars zal slaan»; als ook zij, evenals hun Transvaalsche broeders,
zullen toonen dat ze van geen dwingelandij willen weten, en dergelijke uitin-
gen van champagne-vaderlandshiefde; ja dat gaat opperbest. Maar vertel hun
eens, dat rozenschieten en »Oranje boven» roepen, nog lang niet genoeg
is, om ons tot Transvalers te maken; dat ze zich moeten oefenen, veel
meer dan nu, en in andere zaken, dan alleen in ijdelheidsvertooningen voor
het publiek; laat eens een wet voorgesteld worden, waarbij meerdere inspan-

ning en ernstige toewijding worden geëischt, en zie dan eens wat er van die geestdrift overblijft.

Wij juichen den meerderen lust in het schieten, die zich sedert een tiental jaren bij ons sterk openbaart, zeer toe. Maar de Nederlandsche schutterij moet vooral niet denken, dat ze met de kunst om op de schietbaan veel punten te behalen, zich ook volmaakt heeft voor de taak die haar wacht. Wil zij die kunst ook waarlijk vruchtbaar maken voor de verdediging van het Vaderland, zooals uit de toosten blijkt, dan diende zij zich beter op de hoogte te stellen ook van het schieten, niet op rozen, maar op den vijand, *dat een heel ander schieten is*. Dat wil zeggen de schutterij-officieren en onderofficieren moesten wat meer weten van de ballistiek van het geweer en van het terreinschieten. In België heeft men dat ingezien, en in onderscheidene steden heeft de Majoor der infanterie **TIMMERHANS**, op last der regering, voor de schutterijen conférences gehouden met zijn zoogenaamd »appareil servant à l'enseignement initiatif du tir." Het oordeel van verschillende Belgische bladen over de uitkomsten van dat verspreiden van kennis omtrent het schieten enz. is algemeen zoo gunstig; de hierbedoelde toestel maakt de zaak zóó aanschouwelijk, dat hij stellig ook voor het leger aanbeveling verdient, en ik dan ook niet weerstaan kan aan de verzoeking, er u een denkbeeld van te geven.

De toestel bestaat uit (zie Plaat 10): Een in afstanden verdeelde rail, die de grondlijn voorstelt en uit drie om scharnieren beweegbare stukken bestaat, zoodat men daarmee een horizontalen of hellenden bodem kan voorstellen. Deze rail wordt gedragen door vier staanders, van onderen door een dwarsstang verbonden. De beide uiterste staanders die boven de rail uitsteken, zijn voorzien van gaten, waarin ijzeren pinnen kunnen geplaatst worden, die tot steun dienen voor de uiteinden der rail in verschillende standen, en tevens tot spil in den linkerstaander (als men b. v. met de lijn der schouders evenwijdig aan de rail staat) voor de draaiende bladen, waarop de ballistische gegevens van het *Albini*-geweer zijn afgebeeld. Deze bladen bewegen zich in een sponning van de uiterste (grootte) staanders. Door middel van een gat, aangebracht in den loop van een geweer, ter hoogte van de monding, en waardoor de pin gestoken kan worden, kan een blad, alzoo met een loop verbonden, om deze pin als spil draaien.

Langs de rail beweegt zich een looper van hout, waarop kleine schijfjes kunnen worden geplaatst, voorstellende een infanterist in verschillende houdingen, een cavalierist, een profiel van een veldwerk, of een klein terreinvoorwerp enz. Deze beeldjes bewegen zich evenwijdig aan het vlak van het blad, waarop de banen zijn geteekend.

Deze bladen zijn vier in getal. N°. 1 stelt voor de gemiddelde banen, overeenkomende met vizierlijnen van 300, 400 en 500 M., hun vizierhoeken, invalshoeken, verheffingen enz. Het is op de volgende schaal geteekend: de afstanden op $\frac{1}{15}$, de hoogten op $\frac{1}{15}$.

N°. 2 bevat de bundels overeenkomende met de banen van 300, 400 en 500 M. Die bundels zijn geconstrueerd door middel van cirkels, die de beste helft eener serie van duizend schoten bevatten. Zij zijn van 50 tot 50 M. gesneden door vlakken loodrecht op het schietvlak, en die doorsneden om hare verticale middellijnen, in dit laatste vlak neergeslagen, zijn op het blad afgebeeld.

N°. 3 vertoont drie bundels van verschillende kleur, die in elkander grijpen, en respectievelijk overeenkomen met drie vizierlijnen, welke 100 M. onderling verschillen; de afstanden zijn hier op $\frac{1}{100}$, de hoogten op $\frac{1}{100}$. De constructie dezer bundels berust op de uitkomsten van nauwkeurige proeven, om de uitgestrektheid der onveilige zône te bepalen, bij het gebruik van twee of meer vizierlijnen. De horizontale afmetingen zijn op de ware verhouding, de verticale iets grooter voorgesteld, om de kromming der bundels beter te doen uitkomen, waardoor men de vizierlijnen beter van elkaar onderscheidt. Al de vizierlijnen convergeeren op het punt dat tot spil dient, en dat geplaatst is op 6 mm. boven de rail (hoogte van den aanslag van een staanden schutter op de schaal herleid.)

De rail voorstellende de doorsnede van den bodem met het schietvlak, van 50 tot 50 M. verdeeld zijnde, zoo kan men dadelijk de lengte-uitgestrektheid der horizontale zône aflezen, die met een enkele- of met gecombineerde vizierlijnen onveilig wordt gemaakt.

N°. 4 stelt voor een gedeelte van den dalenden tak der bundels, overeenkomende met de cirkels, die de beste helft der schoten bevatten, voor afstanden van 600, 700, 800 en 900 M. Zij geven de onveilige zône aan bij verschillende doelen. De afstanden zijn hier op $\frac{1}{100}$, de hoogten op $\frac{1}{100}$.

De toestel, in één woord, vertoont een *verkleind schootsveld*. De bladen zijn de schietvlakken, met al de daarin voorkomende lijnen. Het terrein is natuurlijk vlak, als de drie geledingen van de rail in rechte lijn liggen; geaccidenteerd, als een der uiterste stukken of beide, opgelicht of naar beneden gericht zijn.

Het elementaire onderwijs omvat al wat op het individueel vuren betrekking heeft. Het hooger onderwijs houdt zich bezig met de *gezamenlijke vuren*.

Zie hier b. v. op welke wijze het eerste blad gebruikt wordt. Men plaatst het in de sponningen der staanders en steekt de piu door de gaten van den linkerstaander, het blad en het gat in den loop. De keuze van het gat in den staander hangt er van af, of men een staanden, liggenden of knielenden schutter wil voorstellen. Het blad kan dus vrij om dien spil draaien. De voet van den looper-schijfdrager wordt in de rail geplaatst, na voorzien te zijn van het schijfje dat het te kiezen doel voorstelt. Het blad komt nu met zijn rechtterinde ook op het voetstuk van den looper te rusten, zoodat de vizierlijn alsnu door den voet van het doel gaat. Naarmate zich nu de looper van den schutter verwijderd of dien nadert, daalt of verheft zich de vizierlijn met het blad. In dien stand kan dus de onderwijzer alles aanschou-

welijk maken, wat op het individueel vuren betrekking heeft; kogelbaan, vizierlijn, dracht, bestreken ruimte enz., een en ander tot op afstanden van 500 M., en zoowel op horizontaal als bij hellend of dalend terrein. Evenzoo kan hij den invloed aantonen van den wind recht achter of tegen het schot; en zelfs de zijdelingsche afwijking, door het beeldje zoover in de dwarsdoorsnede of inkeeping van het voetstuk te verplaatsen, als door verdcelstrepn daarbij geplaatst, is aangeduid.

In dezen stand komt wel is waar de bestreken ruimte niet geheel overeen met de reglementair aangegevene, daar laatstbedoelde bepaald is voor een vizierlijn, evenwijdig met de grondlijn, op de hoogte van infanterist of cavalierist, terwijl de toestel ze aanwijst voor een vizierlijn, die altijd op den voet van het doel gericht blijft. Om evenwel die eerste aanschouwelijk te maken behoeft men het blad natuurlijk slechts zoodanig in de sponningen te plaatsen, dat de vizierlijn evenwijdig aan de rail komt, en het in dien stand vast te zetten; waarop men den looper vooruitbrengt, tot dat de bovenkant van het doel de kogelbaan raakt.

Men plaatst b. v. een staanden infanterist op 400 M. van den staanden schutter (spil door het daarvoor aangegeven gat van den linkerstaander), en laat hem naderen tot aan de monding van den loop. Welke zijn nu de regels voor het schot op den naderenden vijand, en welke uitkomsten vertoont de toestel?

Bij de beweging van den looper wordt de vizierlijn voortdurend op den voet gericht; doch is het doel op 300 M. genaderd, dan ziet men dat die laatste opzethoogte gebruikt moet worden, gedurende de gansche verdere voortgaande beweging van den vijand. Het blijkt nu, dat gedurende die beweging, het trefpunt valt: op 400 M. op den voet, dat het zich tusschen 400 en 300 M. gelijkmatig van den voet tot aan het middel verheft. Op 300 M. met het vizier voor dien afstand, valt het trefpunt weer op den voet, en klimt niet meer boven de dij. Binnen dezen laatsten afstand is het toppunt van de baan op 150 M. van den schutter, 0,69 M. boven de rail.

Deze cijfers zijn die welke op het Belgische reglement (*Albini-geweer*) grond zijn.

Ook het avanceeren van den vijand, met sprongen van 50 M. wordt aanschouwelijk gemaakt. De knielende of gebukte man wordt op het voetstuk van den looper, op 450 M. geplaatst. Om hem in het hoofd te trefsen, wordt de vizierlijn van 500 M. op den voet gericht. Om den eersten sprong te gaan doen, staat hij op; men neemt dus nu het beeld van den staanden man, en ziet dat dit in den buik wordt getroffen. Met het staande beeld wordt nu vooruit gegaan tot 400, en ziet men dat het trefpunt stijgt tot aan het hoofd. Hier gekomen, wordt weer het knielende beeld genomen, en met het vizier van 400 M. op den voet gericht. Gedurende den tweeden sprong, 400—350 M., verheft het trefpunt zich tot aan de dijen. Op 350 M.,

wederom geknield, wordt het beeld in de borst getroffen. In den derden sprong, 350—300 M., stijgt het trespunt tot het middel. Op 300 M. wordt het vizier voor dien afstand genomen, en wordt steeds de voet getroffen, onverschillig of de man geknield of rechtop is. Van af dezen afstand, vervalt men in het eerste voorbeeld.

Op dit eerste blad is de kogelbaan voorgesteld als een kromme lijn, geheel in het schietvlak gelegen. Wij weten echter dat er oorzaken zijn, die den kogel van de gemiddelde baan doen afwijken; welke gezamenlijke afwijkingen een bundel vormen van een gekromden kegelvorm met den top in de monding. Die bundel, die al de schoten bevat (behalve zeer abnormale), omgeeft een tweeden bundel met dezelfde as, waarin de beste helft der schoten valt. Om deze bundels te construeeren, is het schietvlak gesneden door verticale vlakken, op onderling gelijke afstanden, waardoor men de snijpunten krijgt van de gemiddelde baan met deze vlakken. Om deze punten zijn in de bedoelde vlakken, cirkels beschreven, die de beste helft van een serie van 100 of 1000 schoten bevatten, welke cirkels om hun verticale middellijn op het schietvlak neergeslagen, en aldus op het 2de blad voorgesteld zijn.

Met het eerste blad kon men alleen de *theoretische* bestreken ruimte, d. i.: die der gemiddelde baan laten zien; met het 2de blad de *waarschijnlijke onveilige strook*, d. i.: die gevormd door de bundels welke de beste helft der schoten bevatten; terwijl, door om de cirkels dezer laatste bundels, andere cirkels te beschrijven, met den dubbelen straal, men de onveilige strook, die $96 \frac{1}{2}$ der schoten bevat, d. i. de *practische* bestreken ruimte, kan aantonen.

Wil men dus met behulp van dit blad, de *waarschijnlijke* onveilige strook aantonen, dan plaatst men blad en looper weer als hierboven is gezegd. Door het doel langs de rail te bewegen, ziet men dat de voet daarvan, den bovenrand van den bundel, — de bovenste raaklijn aan den cirkel van de beste helft der schoten — ontmoet op 332 M., en den ondersten rand — de laagste raaklijn — op 268 M., terwijl van hier tot aan de monding, de bundel steeds op het doel blijft vallen.

Hoe men de bestreken ruimten aantoot, in geval de schutter geknield, op een gebukten vijand schiet, met het vizier van b. v. 400 M., is uit het bovenstaande gemakkelijk af te leiden. Evenzoo op welke wijze men de tegen het vuur gedekte ruimte achter een borstwering, een heg of een muur aanschouwelijk maakt, zoowel in geval het terrein horizontaal, als wanneer het achter de borstwering enz. hellende of dalende is, door dat gedeelte van de rail op te heffen of te laten zakken. Hoe bij het hooger onderwijs — voor het kader — de bladen 3 en 4 worden toegepast, om het gelijktijdig gebruik van twee of drie vizierlijnen te rechtvaardigen, en welke verschillende toepassingen men ook daarbij maken kan van de afbeeldingen van kleine troepen, met hunne diepte, van veldwerkjes enz., het zal wel over-

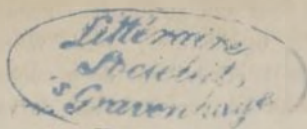
bodig zijn, hierover langer uit te wijden, om te doen inzien, van welk practisch nut de toestel *Timmerhans* zijn kan. Hij wordt tegenwoordig bij de Belgische infanterie gebruikt en voldoet daar goed. Door zijn eenvoudige constructie is hij goedkoop, gemakkelijk te herstellen, en kan voor het vervoer uiteengenomen worden.

Mij dunkt zoodanige toestel zou bij ons ook aanbeveling verdienen.

Om in *der daad* toch scherpschutter te zijn, maar vooral voor het kader om goede terreinschutters te vormen, zijn de eischen veel hooger dan voorheen; de troep moet met zooveel verschillende toepassingen van het vuur kennis maken, die niet zoo gemakkelijk den man aan 't verstand te brengen zijn, zonder aanschouwelijke voorstellingen. Ik vrees dat thans de meesten, »de tous ces feux, ne verront que..... du feu". Hebben wij eenmaal de toestel *Timmerhans*, dan bezitten wij gelukkig ook nog officieren, die met de ballistiek van ons geweer en met de theorie van het terreinschieten zóó vertrouwd zijn, dat zij ons nog aan tal van toepassingen zullen helpen. In Spanje en Portugal is de toestel ook reeds bij de infanterie in gebruik.

Alweer is een der wenschen, die ik meermalen geuit heb, op weg om waarschijnlijk vervuld te worden. Bij enkele compagnieën hebben wij dan toch eindelijk laarzen in beproeving gekregen, die gelegenheid geven, de pantalon daarin te dragen. Naast de gewone korte laars echter, hebben wij een model te beproeven, dat op de wreef open, en aldaar van riemen voorzien, gelegenheid geeft, bij sterk zwellen van den voet, dezen aldaar wat meer ruimte te geven. Zoo oppervlakkig gezien lijkt dat nog al practisch, maar ook hierin moeten wij indachtig zijn, »que le mieux est souvent l'ennemi du bien". Ik heb een kameraad gekend, mijn waarde *Spectator*, die de manie van uitvindingen en verbeteringen van uitvindingen had. Vliegmaschinen, remtoestellen, velocipèdes, alles moest er aan gelooven. Na velocipèdes met stoom, met electriciteit, met saamgeperste lucht, beproefd te hebben, kwam het hem op zekeren dag toch nog verkieslijk voor, er een paard voor te spannen, en al spoedig kwam er een kap op, om tegen regen enz. beschut te zijn. De man bemerkte toen, tot zijn schrik, dat hij eindelijk weer in een gewone tilbury te recht was gekomen.

Ik ben bang, dat wij met die laarzen met veters ook een beetje dien weg op gaan; er behoeft er eindelijk maar weer eens een te komen, die vindt dat de kappen wel wat lager zijn kunnen, en zoo komen wij al gauw op den ouden schoen terug. Juist een der voordeelen van de laarzen is dat ze geen veters behoeven, die te velde zoek raken; dat ze juist wél uit een stuk bestaan; geen openingen hebben waardoor vocht en stof binnen dringt, en minder reparatie tevens vereischen. Wij, officieren, marcheeren immers ook wel gansche dagen op laarzen, die niet open zijn op de wreef, en voor den soldaat mogen ze gerust wat ruim gemaakt worden.

BOEKAANKONDIGINGEN.

La stratégie appliquée par H. C. FIK, Colonel, commandant le 6e régiment d'infanterie belge, Chevalier de l'ordre de Léopold, Officier de la couronne d'Italie, Chevalier de l'ordre de l'aigle rouge de Prusse. Avec cartes et plans. Bruxelles, C. MURQUARDT, 1884.

Nadat JOMINI'S *Précis de l'art de la guerre* en het niet minder heroemde werk van VON CLAUSEWITZ *Vom Kriege* het licht zagen, heerschte een dertigtal jaren achtereen een bijna volkomen stilzwijgen op het gebied der strategische literatuur. Moet dit eensdeels worden toegeschreven aan de degelijkheid der beide genoemde werken en anderdeels op rekening komen van de omstandigheid, dat, sedert onder NAPOLEON I het gevecht en de veldslag de plaats van het vroegere manoeuvreeren hadden ingenomen, de tactiek ook veel meer dan de strategie aller belangstelling en aandacht voor zich eischte, vermoedelijk waren hierbij ook nog andere factoren in het spel.

In de eerste plaats gold de strategie vrij algemeen als een onveranderlijke wetenschap, waarover dus ook niets viel te zeggen, wat niet reeds herhaaldelijk door anderen gezegd was; ten andere vormde zij in veler oog een gebied, dat slechts door den hoogereren aanvoerder behoefde te worden betreden en voor den subalternen officier zonder schade een *terra incognita* kon blijven; eindelijk werd hare bestudeering langs didactischen weg door niet weinigen te eenenmale overbodig geacht. De studie der krijgsgeschiedenis was naar het oordeel der laatsten de eenige weg om een juist begrip der strategie te erlangen.

Sedert eenige jaren is met betrekking tot deze meeningen een krachtige tegenstrooming merkbaar. De onveranderlijkheid der groote strategische beginselen wordt nog wel erkend, doch men haast zich er bij te voegen, dat de toepassing dier beginselen met elke wijziging in het karakter van de oorlogsmiddelen aan vele en gedurige gedaanteverwisselingen onderhevig is, zoozeer zelfs, dat sommige gedeelten van de werken van VON CLAUSEWITZ en JOMINI thans nog slechts een historische waarde bezitten. De theorie van den eerste omtrent de riviervediging wordt door VON SCHERFF niet ten onrechte vorouderd genoemd, en JOMINI'S theorie over de binnen- en buitenlijnen heeft bij de groote getalsterkte der tegenwoordige legers mede veel van hare beteekenis verloren (1).

(1) Vergel. hieromtrent o. a. VON DEN GOLTZ, *Das Volk in Waffen*, 2de druk, bladz. 280—278.

Het standpunt van hen, die het bezit van strategische kennis voor den subalternen officier als geheel overbodig beschouwen, wordt voorts hoe langer hoe meer verlaten; meer en meer wordt erkend dat de gezamenlijke krijgswetenschappen eigenlijk slechts één geheel vormen, waarvan de verschillende deelen elkander aanvullen en steunen, en dat vooral de tactiek en de strategie in zulk een nauwe betrekking tot elkander staan, dat de studie der eene, zonder het bezit van gezonde begrippen der andere, onmogelijk een op vaste grondslagen rustend gebouw kan doen verrijzen.

Maar, zoo zegt men, de studie der krijgsgeschiedenis leert ons tactiek en strategie te gelijk, en zij leert ze ons beter dan eenig theoretisch leerboek, het beste niet uitgezonderd, in staat is dit te doen. We geven het toe, doch men vergete niet, dat de studie der krijgsgeschiedenis een uiterst moeilijke studie is en bij een verkeerde opvatting tot veel dwaling en misverstand aanleiding kan geven. Elk middel, dat die studie gemakkelijker kan maken en het inslaan eener verkeerde richting kan voorkomen, moet dus welkom zijn. En als een dier middelen beschouwen wij de vestiging van eenige juiste algemeene begrippen van strategie, tactiek, enz., alvorens men met de studie der krijgsgeschiedenis een aanvang maakt. Het recht van bestaan en het nut van didactische werken over strategie is o. i. aan geen twijfel onderhevig.

Van de boven aangeduide tegenstrooming geeft ook de uitbreiding hlijk, die de strategische literatuur in de laatste jaren heeft ondergaan. Schrijvers van zeer verschillenden landaard vatten het door VON CLAUSEWITZ en JOMINI zoo meesterlijk behandelde thema weder op, en onderwierpen het, in verband met den door de spoorwegen en de telegrafen, de veranderde samenstelling en numerieke uitbreiding der legers, de verbeterde bewapening en andere factoren zoozeer gewijzigden uitwendigen vorm der oorlogvoering, aan een nieuw onderzoek. De Russische Kolonel LEER trachtte in zijn *Positive Strategie* de hoofdtrekken der oorlogvoering aan de hand van talrijke historische voorbeelden te ontwikkelen. Dezelfde weg werd ingeslagen door den Oostenrijkschen Majoor DIEMMER in diens meer bepaald voor het militaire onderwijs bestemde werk: *Vorträge über die Grandzüge der Strategie*. RŪSTOW gaf in zijn *Feldherrnkunst des 19ten Jahrhunderts* en zijn *Strategie und Tactik der neuesten Zeit* te gelijk met een karakteristiek der nieuwere oorlogen een overzicht van de door verschillende vroegere schrijvers over de strategie ontwikkelde denkbeelden. In Frankrijk verschenen onder den titel van *Cours d'art et d'histoire militaires* verschillende werken, waarin ook aan de strategie een zij het dan ook tegenover de tactiek zeer bescheiden plaats was gegund, en een paar jaren geleden de *Principes de Stratégie* van den generaal BERTHAUT, waarin de tactiek reeds meer op den achter-, de strategie daarentegen op den voorgrond treedt. Duitschland kwam het laatst met nieuwe strategische werken te voorschijn. Dat ook daar echter de behoefte wordt gevoeld, om niet meer uitsluitend nan de gevechtsvoering, de tactiek, de aandacht te schenken, doch ook de kennis der oorlogvoering, der strategie, meer algemeen eigendom te maken, bewijzen twee in 1882 en 1883 aldaar uitgekomen hoogst belangrijke geschriften. Wij bedoelen: *Das Volk in Waffen* van VON DER GOLTZ en Blome's *Strategie*.

In België heeft de Kolonel FIX de taak op zich genomen, de belangstelling in

de strategie gaande te houden. Reeds in 1880 deed hij een klein strategisch werkje, getiteld: *Manuel de Strategie*, het licht zien, dat in velerlei opzicht als een voorlooper der thans verschijnende *Stratégie appliquée* kan worden beschouwd. Laatstgenoemd werk bekomt echter een veel grooteren omvang dan het eerste en zal een lijvig boekdeel van circa 1000 bladzijden vormen. Is die meerdere omvang voor een deel het gevolg van een uitvoeriger bespreking der strategische oorlogshandelingen, voor een ander deel komt zij op rekening van het feit, dat de Schrijver in zijn laatste werk ook verschillende hoofdstukken van bijna zuiver tactischen aard heeft opgenomen. Reeds een korte opsomming van den inhoud zal dit genoegzaam bewijzen.

Na een inleiding, waarin de noodzakelijkheid eener deugdelijke legerinrichting wordt bepleit, de algemeene beginselen der oorlogvoering worden ontwikkeld en de grenzen tusschen tactiek en strategie worden aangeduid, bespreekt de Schrijver in het 1ste gedeelte de algemeene oorlogsvoorbereiding, d. w. z. al die handelingen, door welke reeds in tijd van vrede of althans nog vóór den aanvang der eigenlijke vijandelikheden het aanvals- en verdedigingsvermogen der staten wordt verhoogd: de recruteering, organisatie en oefening der legers, hunne mobilisatie en concentratie, de inrichting van verdedigingslijnen, den aanleg van spoorwegen en vestingen, de oorlogspolitiek, het ontwerpen van het oorlogsplan. Het 2de deel is gewijd aan de voorbereiding der eigenlijke oorlogshandelingen zelve, nadat eenmaal de krijg een niet meer te voorkomen feit is geworden. Hierin komen dus achtereenvolgens ter sprake: de kondschapdienst, de inrichting der operatiebasis, de strategische opmarschen, de keuze der operatielijnen en eenige algemeene strategische combinatiën zoo voor den aanval als voor de verdediging. In het 3de deel behandelt de Kolonel FIX de uitvoering der oorlogshandelingen, strategische en tactische beide: den voorpostendienst, de kantonnementen en bivaka, de oorlogsmarschen, den marschveiligheidsdienst, de legerverpleging, den etappediens, den veldslag en het gevecht. In het 4de deel volgen eenige toepassingen en wel: als voorbeeld van een offensieven veldtocht, een studie over den oorlog van 1805; als voorbeeld van een verdedigend gevoerden krijg, een studie over den veldtocht van 1810 in Portugal; voorts een schets van het Belgische verdedigingsstelsel, en eindelijk een strategische critiek van den veldtocht van 1815. Ten slotte zullen eenige bijlagen mededeelingen bevatten over de nieuwere vestingen in Duitschland en over de regeling van den vestingdienst aldaar, alsmede een beschrijving van de inrichting der verschillende versterkte punten in België.

Men ziet, de Kolonel FIX vat zijn taak zeer breed op. Niet alleen strategische en tactische onderwerpen, doch ook zaken, die vrij algemeen meer tot het gebied der militaire aardrijkskunde en statistiek en der versterkingskunst worden gerekend, vinden in zijn jongste werk een plaats. Wij zullen de laatsten zijn, die den Schrijver hiervan een verwijt maken, want mag het aan den eenen kant waar zijn, dat splitsing der militaire wetenschap in velerlei takken door verdeling van den arbeid de krachtige ontwikkeling van elk dier takken bevordert, van den anderen kant staat het, zooals wij boven reeds opmerkten, vast, dat een strenge afscheiding vooral van strategie en tactiek velerlei bezwaren in zich sluit.

Trouwens ook reeds JOMINI en VON CLAUSEWITZ handhaafden die afscheiding

niet; VON DER GOLTZ en eenigermate ook BLUME doen het evenmin. Wel wekt het echter onze bevreemding dat de Kolonel FIX niet een anderen titel voor zijn werk koos, die beter dan de thans aangenomene het standpunt van den Schrijver aangaf. Twijfel omtrent den inhoud zou daardoor zijn voorkomen. Niemand, die b.v. iets over voorposten- of veiligheidsdienst wenscht te lezen, slaat tot dit doel een werk over strategie op. En men meene niet dat deze onderwerpen slechts vluchtig besproken zouden zijn. Het tegendeel is waar. Meer dan 100 bladzijden zijn er aan gewijd.

De door den Belgischen Schrijver gekozen methode van behandeling is de didactisch-historische, dezelfde, die door verreweg de meeste schrijvers over strategie, ook reeds van vroegeren tijd, werd gevolgd. De groote voordeelen dier methode zijn in het oog loopend. Door de theoretisch ontwikkelde beginselen en stellingen telkens door voorbeelden uit de practijk toe te lichten, wint het betoog niet alleen aan afwisseling en levendigheid, doch wordt tevens aan de theorie een toelichting geschonken, die misverstand tusschen schrijver en lezer nagenoeg geheel uitsluit. Het volgen dier methode achten we dan ook volkomen gerechtvaardigd, terwijl, naar het ons voorkomt, de keuze der voorbeelden in het algemeen een gelukkige is geweest.

Een populair werk — en het prospectus zegt, dat het dit volgens de bedoelingen van den Schrijver in de eerste plaats zal moeten zijn — kunnen wij echter in de *Stratégie appliquée* van den Kolonel FIX moeilijk zien. Daartoe is het te veel een handboek, te weinig een leesboek. *Débarassé de formules et d'expressions purement techniques*, zooals het al weder volgens het prospectus zou behooren te wezen, is het werk in geen en deele. Integendeel, den rijken schat van kunsttermen van JOMINI vinden we bij den Kolonel FIX bijna volledig terug. Wie een populair boek over oorlog en oorlogvoering wenscht te lezen, neme in de eerste plaats VON DER GOLTZ, *das Volk in Waffen* ter hand. Doch mag de Belgische Schrijver in zijn doel *de vulgariser l'art de la guerre* al minder goed geslaagd zijn dan zijn Duitsche wapenbroeder, dit neemt niet weg dat wij de *Stratégie appliquée* van den Kolonel FIX op het gebied der krijgswetenschap een belangrijke verschijning achten en dat wij de kennismaking met dit werk onzen kameraden gaarne aanbevelen.

Het werk verschijnt in circa 10 afleveringen van omstreeks 100 bladz. 8°. De prijs is bij intekening vastgesteld op 1 fr. 50 c. per aflevering. De afleveringen 1—5 verschenen zeer spoedig achtereem.

's-Gravenhage, Juni 1884.

Pl.

Jahresberichte über die Veränderungen und Fortschritte im Militärwesen. X. Jahrgang 1883. Herausgegeben von H. v. LÖBELL, Oberst z. D. Berlin, MITTLER u. SOHN. Prijs f 5,10.

v. LÖBELL'S *Jahresberichte* hebben zich sinds lang in Nederland een te goeden naam verworven dan dat het noodig zou zijn, den 10den jaargang, die thans voor ons ligt, breedvoerig bij onze lezers in te leiden.

Geheel in denzelfden geest als in vorige jaargangen, heeft de uitgever ook thans getracht, alle nieuwe zaken op het gebied van legerorganisatie, bewapening enz. bij de verschillende mogendheden, te verzamelen; de gewichtigste geschriften op tactisch gebied aan een degelijke bespreking te onderwerpen en de openbare meening te leiden door uiteenzetten van de beweegredenen, waarop het ingenomen standpunt gegrond is.

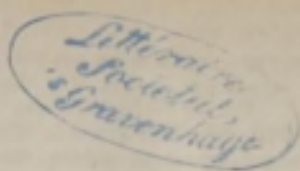
Getrouw aan het beginsel om de strijdvrage van den dag aan de orde te stellen, zal het zeker niemand verwonderen, dat in dezen jaargang vrij uitvoerige opgaven gedaan worden aangaande de proeven, die in verschillende staten op het gebied der draagbare wapenen in gang zijn, en beschouwingen geleverd worden over hetgeen men zich voorstelt met de bewapening der infanterie met repeteer-wapenen van klein kaliber.

Op het gebied der krijgsgeschiedenis worden opstellen gegeven over de Fransche expeditiën in Madagascar, Senegambië en Tonkin, alsmede over de Engelsche expeditie in Soedan.

Hebben wij reeds vroeger de aandacht gevestigd op het belang dat er in gelegen is, om de uitvoerigheid der opstellen in overeenstemming te brengen met hun gewicht en de verschillende onderwerpen te brengen onder het hoofd, waar zij te huis behooren, — ook dit jaar geven de *Jahresberichte* in dit opzicht nog stof tot critiek. Zoo b. v. treffen wij, zoowel in het bericht over vestingoorlog als in dat over het materieel der artillerie, nagenoeg dezelfde opgaven aan omtrent sommige belegeringstreinen; terwijl het toch zeker voldoende ware, die slechts op ééne plaats te geven, en zoo noodig in andere opstellen daarnaar te verwijzen. Zoo worden de Nederlandsche voorschriften op het tirailleen en op de schietoefeningen der infanterie onder de rubriek "krijgswezen", en daarentegen onderwerpen van denzelfden aard betrekkelijk het Fransche leger, onder het hoofdstuk "tactiek der infanterie" gebracht.

Voor het gemak van den lezer ware het te wenschen, dat de uitgever zich zoo mogelijk de moeite getroostte om de van de medewerkers ontvangen opstellen overeenkomstig het kader van het werk om te werken, waardoor ongetwijfeld de waarde daarvan nog zou worden verhoogd.

v. P.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militaire geest. Uitvoerige beschouwingen over de beteekenis van den militairen geest, alsmede over hetgeen deze moet zijn bij het actieve, het reserve- en het territoriale leger. Voorts worden middelen aangegeven om dien geest op te wekken en levendig te houden. (Sp. M., 15 Aout.)

De recruiteering en het budget. De Schrijver tracht te betoogen, dat de financieele bezwaren der tegenstanders van de nieuwe ontwerp-wet, ongegrond zijn. (Sp. M., 15 Aout.)

Over de oorlogsformatie van het Duitsche rijk-leger. Mededeeling van een daarop betrekkelijk artikel uit »Le progrès militaire», waarin, naar beweerd wordt, een aantal mededelingen voorkomen, die in Duitschland geheim gehouden worden. Het opstel bepaalt zich hoofdzakelijk tot de reserve-korpsen, die bij het uitbreken van een oorlog worden geformeerd. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

Over militie-legers in het algemeen en het Zwitsersche leger in het bijzonder. (Slot.) (Schw. A. u. G., N°. 7.)

II. Algemeene krijgskunst.

De aanval op een sperfort. Wederlegging van een opstel in de *Mil. Zeitung für Reserve- und Landwehroffiziere des deutschen Heeres*, waarin een beschrijving gegeven wordt van de wijze, waarop zulk een fort in zeer korten tijd zou zijn te nemen. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

De manoeuvres van het 7de en 8ste Fransche legerkorps in Sept. 1883. (Vervolg.) (Schw. A. u. G., N°. 8.)

Opmerking over de samenstelling der bezettingen van eenige onzer oostelijke vestingen. Op een vaste bezetting wordt aangedrongen, en voor de brigades en regimenten die thans voorwaarts zijn opgesteld, een meer achterwaartsche stelling gewenscht. (Sc. M., Juillet.)

De onderofficier en het lagere kader. (Vervolg.) De sapeurs, zooals ze thans bestaan, zijn van weinig nut. Zij moeten in het bataljon worden opgenomen, en uit de gelederen moeten de meest geschikten worden gekozen tot het verrichten van pionierarbeid. De soldaten 1ste klasse, zooals ze nu georganiseerd zijn, hebben geen recht van bestaan. Zij behooren te worden gegraduateerd beneden den korporaalrang, en geschiktheid te hebben gezag uit te oefenen. (Sc. M., Juillet.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (Vervolg.) (Mitth. A. u. G., Heft 7.)

Over vervolging. Onder dezen titel is, van de hand van den Kapt. LIEBERT, een opstel verschenen in het Mil. Wochenblatt, dat ook afzonderlijk verkrijgbaar is gesteld. Uit de veldtochten van FREDERIK DEN GROOTE, NAPOLEON en den Fransch—Duitschen oorlog wordt afgeleid, dat de vervolging dikwerf te wenschen heeft overgelaten en de redenen daarvan opgespoord; terwijl verder op het hooge gewicht der vervolging wordt gewezen, en de middelen worden aangegeven, om hiervan zooveel mogelijk succes te hebben. Het oordeel over het geschrift van den Kapt. LIEBERT is hoogst gunstig. (Jahrb. A. u. M., August.)

Over de voorwaarden voor de samenwerking der verschillende wapens in den oorlog. Als zoodanig worden genoemd en besproken: a. tijdige mededeeling van het gevechtsdoel aan elken zelfstandig optredenden bevelhebber; b. nauwlettende waarneming van de zijde der bevelhebbers van alles wat bij de naastbijzijnde troepen omgaat; en c. kennis van de eigenaardigheden der verschillende wapens. Vervolgens worden de wegen aangeduid, langs welke de onder c bedoelde kennis kan worden verkregen. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 4 en 5.)

De gevaran der moderne tactiek en de tactische doorbreking. De gevaran der moderne tactiek wortelen in het wezen en de eigenaardigheden der tactische omvatting. Voor een energieken verdediger moet daarbij meermalen een gunstige gelegenheid tot uitvoering eener tactische doorbreking geboren worden. Ook biedt de frontaanval, hetzij met of zonder doorbreking, niet zelden meer kansen van slagen aan, dan vrij algemeen wel wordt beweerd. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 4 en 5.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Leerwijze voor de uitvoering van het infanterie-vuur op onzichtbare doelen. Zie onder IX.

Over een meer algemeene toepassing van de methode van SEBERT ter bepaling van de snelheid van het projectiel in de ziel. Een inrichting wordt voorgesteld, waarbij die snelheid kan worden waargenomen over een langeren weg, dan bij de methode van SEBERT mogelijk is, door het aanbrengen van een trommel die door de traagheid in rust blijft, terwijl het projectiel wentelt. Een tegen den binnenwand van het projectiel bevestigde stemwerk, teekent daarbij een sinussoide op de trommel, en levert zoodoende de gegevens voor de afleiding van de snelheid in elk gewild deel der ziel. (Archiv, Band 91, Heft 4.)

Over gebreken in stoomketels en de middelen om die te voorkomen. De aandacht wordt gevestigd op een zeer degelijk artikel in „Der praktische Maschinenconstructeur“, waarin niet alleen wenken worden gegeven om stoomketels in goeden staat te houden, maar waarin ook middelen aan de hand gedaan worden om gevaar te voorkomen en spaarzaamheid in acht te nemen. De hoofdinhoud van het bedoelde artikel wordt medegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 7.)

Het dynamietkanon. (Met een schets.) Beschrijving van deze uitvinding van den Amerikaan WINDSOR. Als voortdrijvend middel wordt samengeperste lucht gebezigd; terwijl de springlading van het projectiel uit dynamiet bestaat. (Schw. A. u. G., No. 7.)

Opmerking over de assen der afwijkingen. Zie onder XV.

Ontwerp eener verdeling van den opzet, het kwadrant en de tijdbuis in omwentelingen van de stelschroef. Zoodanig nu het geval is, wordt op den opzet een verdeling aangetroffen in afstanden en m.M., op het kwadrant in graden en minuten, en op de tijdbuis in seconden. Het belang om het verband tusschen deze verdelingen en de omwentelingen der stelschroef dadelijk te kennen, maakt het wenschelijk de opzethoogten, de elevatie en de

brandtijden in den spoed der stelschroef uit te drukken, of liever om de gemiddelde verandering der opzethoogte voor een volle omwenteling der stelschroef tot uitgangspunt te nemen. Het aanbrenge van de hierbedoelde verdeelingen wordt omschreven en toegelicht. Op den opzet blijven natuurlijk ook de drachten vermeld. (Rev. d'A., Août.)

Beschouwingen over het microscopisch onderzoek der metalen. Overgenomen uit *Mitth. A. u. G.* 1883, *Heft* 9, bladz. 467. (Rev. d'A., Août.)

Opgaven aangaande den door den Kapitein FARINAUX voorgestelden opzet. Beschrijving van dezen opzet, waarmede dadelijk de correctie voor den scheeven stand der raden, bij het richten kan worden gegeven. De opzet kan, zonder ontredderd te geraken, bij het vuren op den vuurmond blijven. (Rev. d'A., Août.)

Schietproeven op pantserplaten in Denemarken. (*Slot.*) De plaat van SCHNEIDER bleef het best voldoen. (Rev. d'A., Août.)

V. Militaire administratie en intendance.

Hervorming van de administratie. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Août.)

De voeding van den soldaat. (*Vervolg.*) Hoe voor groote troepenafdeelingen in de voeding behoort te worden voorzien; hoeveel benodigd is. Het approvisionneeren van vestingen. Metz en Parijs in 1870. (Sc., M., Juillet.)

Het Zwitsersche budget voor aanschaffing van art. en genie-materieel. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

De reorganisatie van den geneeskundigen dienst. Naar aanleiding van verschillende mededeelingen omtrent een aanstaande reorganisatie van den militair-geneeskundigen dienst in Oostenrijk bepleit de schrijver de noodzakelijkheid tot wederoprichting der in 1874 opgeheven Josefs-Academie. (M. W. Ver., Band XXVIII, *Heft* 4 en 5.)

Terugblik op de belangrijkste veranderingen bij de vreemde legers in 1883. (*Slot.*) Frankrijk. Duitschland. Roemenië. Servië. (M. W. Ver., Band XXVIII, *Heft* 4 en 5.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Leerwijze voor de uitvoering van het infanterie-vuur op onzichtbare doelen. Zij berust op het gebruik van een tabel, waarin de ordinaten van 50 tot 50 M., voor elk der banen van 200 tot 1800 M., met opklimming van 100 M., voorkomen. Op de topographische kaart wordt de afstand van het onzichtbare doel en het verschil in hoogte hiervan met de standplaats des schutters afgelezen. De tabel levert daarvoor het te bezigen vizier. Bij het vuren wordt de vizierlijn horizontaal gehouden, waartoe het waterpas van BUREL wordt aangewend. (Sc. M., Juillet.)

Wijziging van vizier of van mikt punt? Om hieromtrent een oordeel te kunnen uitspreken, wordt nagegaan: welke hoogte-afmetingen de oorlogsdoelen, waartegen de infanterie moet vuren, hebben; op welke afstanden deze doelen onder vuur kunnen genomen worden, en onder welke omstandigheden de schutters dit vuur zullen afgeven. De uitkomst van het onderzoek is, dat het mikt punt moet behouden, doch een nieuw standvizier voor 200 M. moet aangenomen worden, en de vizieren voor 400 en 350 M. resp. gewijzigd moeten worden voor 370 en 300 M. (Jahrb. A. u. M., August.)

Het vraagstuk van het toekomstige infanterie-exercitie-reglement. Het is een betreurenswaardig verschijnsel dat de militaire literatuur tegenwoordig wemelt van waardelooze anonieme geschriften, en dat de critiek dergelijk geschrift te veel verschoont. Men ziet van dit laatste weder een voorbeeld in het voortreffelijke onder bovengenoemden titel verschenen werkje, hetwelk als uitgangspunt kiest het zeer onbeduidende geschrift „het Pruisische infanterie-exercitie-reglement in zijn ontwikkeling, en de eischen van den tegenwoordigen tijd”. Het ongunstig oordeel over het laatste wordt gemotiveerd en daarentegen de verdiensten uiteengezet van het eerste, waarin zeer te recht het afbreken van het bestaande reglement wordt afgekeurd. (Jahrb. A. u. M., August.)

Tirailleurloopgraven, dekkingen voor veldgeschut en draagbaar pioniergereedschap. (*Met schetsen.*) Toepassing van dekkingen in het gevecht. Voorwaarden in het oog te houden bij het traceeren en inrichten der werken. Onderscheid tusschen de Zwitsersche en de buitenlandsche normen. Profielen van v. BRUNNER. De dekkingen der Oostenrijkers in de Herzegovina. Uitrusting aan pioniergereedschap bij verschillende mogendheden. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

Oefening der 5de infanteriedivisie in den vestingoorlog. Verslag der in Augustus te Olmütz gehouden oefeningen in den vestingoorlog. (M. W. Ver., Band XXVIII, Heft 4 en 5.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Cavalerie. Verkenning- en veiligheidsdienst. (*Slot.*) Regelen en beschouwingen, getrokken uit verschillende, in de laatste jaren over dat onderwerp verschenen opstellen. (Sc. M., Juillet.)

De theoretische en practische militaire opleiding en de verdere oefening der Russische cavalerie-officieren. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., August.)

Studiën over het gebruik en de waarde voor het gevecht van cavalerie. (*Vervolg.*) (Jahrb. A. u. M., August.)

Russische cavalerie. Uittreksel uit een hierop betrekkelijk artikel in het *Organ des mil. wiss. Vereins.* (Schw. A. u. G., N°. 8.)

Uit den hoefamid. Wenken betrekkelijk het beslaan van paarden. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Beschouwingen over de instructie per batterij. De batterijcommandanten moeten geheel alleen verantwoordelijk zijn voor hun batterij en de leiding van het onderwjs moet daarom ook geheel aan hen toevertrouwd blijven. Dit groote beginsel is in de Fransche reglementen niet gehuldigd. (Sc. M., Juillet.)

Het schieten der veldartillerie op gedekte doelen. Hoe te handelen in verschillende omstandigheden door den richter, den sectie- en den batterijcommandant. (Archiv, Band 91, Heft 4.)

Voorschrift voor sectiecommandanten. Aanwijzing van zijn verplichtingen vóór, gedurende en na het schieten. (Archiv, Band 91, Heft 4.)

Verbeteringen bij de Duitsche artillerie. Nieuwe schietregels; verbeterde granaatkartetsen; invoering van revolvers; bijwonen van de schietoefeningen door de staf-officieren der divisien en commandeerende officieren. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

Nogmaals de artillerie bij de manoeuvres der 4de divisie in 1883. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

De artillerie bij de manoeuvres. De aandacht wordt gevestigd op dit in het *Mil. Wochenblatt* verschenen artikel, waarin de oorzaken besproken worden voor het valsche beeld, dat de manoeuvres van den werkelijken oorlog geven, voorzover het gebruik der artillerie betreft, en waarin eenige middelen aangegeven worden om hierin verbetering te brengen. (*Schw. A. u. G.*, N°. 8.)

Schietonderricht bij de veldartillerie. (*Stat.*) Het schijnschieten in het open veld. Verplichtingen van den leider der oefeningen. (*Rev. d'A.*, A^ott.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Over de verplaatsbare veld- en oorlogsspoorbanen. Onder veldspoorbanen moeten zulke gerekend worden, die tot het vervoer van verschillende nijverheidsvoorttrengselen worden aangewend en ook voor militaire doeleinden in vreedstijd kunnen dienen. Daarvan worden onderscheidene der bestaande stelsels uitvoerig, in onderdeelen behandeld. (*Wordt vervolgd.*) (*Archiv*, Band 91, Heft 4.)

Overzicht van de versterkingen in Frankrijk, Italië, Rusland, Duitschland, België en Nederland. (*Vervolg.*) (*Mitth.*, A. u. G., Heft 7.)

De photogrammetrie. (*Stat.*) (*Mitth.*, A. u. G., Heft 7.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

De veldtocht van het Noorderleger in 1870—71. (*Vervolg.*) Péronne en Bapaume. (*Sp. M.*, 1 et 15 A^ott.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (*Vervolg.*) (*Sp. M.*, 1 et 15 A^ott.)

In Tonkin. De slag van Bac-Lé. Een krachtig pleidooi ten gunste van den Generaal MILLOT naar aanleiding van de aanvallen, waaraan deze opperofficier in de dagbladen heeft blootgestaan. (*Sp. M.*, 1 A^ott.)

De onuitgegeven geschriften van VAUBAN. Mededeeling van een correspondentie tusschen LOUVOIS en VAUBAN, waaruit blijkt, dat laatstgenoemde een krachtig voorstander was om de piek uit de bewapening te doen verdwijnen en de geheele infanterie te voorzien van vuursteengeweren met bajonet. (*Sp. M.*, 1 A^ott.)

Keurvorst ALBRECHT ACHILL VON BRANDENBURG als staatsman en oorlogsheld. (*Stat.*) (*Jahrb. A. u. M.*, Juli.)

De Fransche Tongking-expeditie. (*Stat.*) (*Jahrb. A. u. M.*, August.)

Het Oostenrijksche hulpkorps onder Vorst SCHWARZENBERG in den veldtocht van 1812. Beknopt critisch overzicht van de handelingen van Vorst SCHWARZENBERG in den veldtocht van 1812. De algemeene strekking is, het afkeurend oordeel, dat herhaaldelijk over die handelingen werd uitgesproken, te weerleggen. (*M. W. Ver.*, Band XXVIII, Heft 4 en 5.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Opmerking over de assen der afwijkingen. De Majoor SIACCI komt tegen de beschouwing van den Hoogleeraar SCHOLS op, als zoude de hypothese, dat de oorzaken der afwijkingen onverschillig in alle richtingen werken, niet mogen worden buitengesloten. Laatstgenoemde handhaaft zijn meening en licht haar toe, waarop eerstgenoemde een antwoord geeft en een berekening van Generaal MAYEWSKY laat volgen, waaruit blijkt, dat de assen der afwijkingen in horizontale en verticale richting zouden kunnen worden aangenomen. (*Rev. d'A.*, A^ott.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Herinneringen van een genie-officier. 1. *Acht maanden in Algerië van April tot December 1836.* De schrijver geeft hier het verhaal van zijn reis uit Montpellier naar zijn nieuwe standplaats Bougie in Algerië, en begint met enkele bijzonderheden mee te deelen omtrent Arles, Marseille en Toulon, alsmede omtrent de stad Algiers en haar omgeving in dien tijd. Verder worden beschreven: de standplaats Bougie en de toenmaals aldaar garnizoen houdende lichte Afrikaansche infanterie, die onder strengere krijgstuicht dan de gewone stond, alsmede de militaire operatiën van het garnizoen. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Aout.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Zoals te voorzien was geweest, hebben de wapenschouwingen op 14 Juli geenerlei belangstelling bij het publiek gewekt en niets bijgedragen tot den luister van het nationale feest. Des te meer wekten daarentegen de schoolbataljons de belangstelling van het publiek omdat de ouders daarbij hun eigen kinderen zagen; wel een bewijs dat aan districtsgewijze recruiteering, waar de gemeenschap tusschen den soldaat en zijn familie blijft bestaan, groote voordeelen verbonden zijn. — Het toekennen van onderscheidingen op 14 Juli heeft, als gewoonlijk, weder veel ontevredenens gemaakt; het gevolg van de omstandigheid dat men daarbij zonder stelsel te werk gaat. De diensttijd behoorde hierbij als uitgangspunt genomen te worden. — De groote manoeuvres zullen dit jaar, ten gevolge van de cholera, op minder uitgebreide schaal plaats hebben, dan anders het geval is. — Naar in de dagbladen beweerd wordt, kunnen de artillerie-manoeuvers in het kamp van Chalons geenerlei nut gehad hebben. — Het bevestigt zich, dat de tweede lezing van het wetsontwerp op de recruiteering voor onbepaalden tijd uitgesteld is. (Sp. M., 1 Aout.)

Maandelijksche kroniek. De algemeene afkeuring, die bij de eerste lezing aangenomen recruiteeringwet ondervindt, zal de definitieve regeling van het vraagstuk der levende strijdkrachten wederom geruimen tijd verschuiven. Door den Afgevaardigde REILLE is bereids een tegenontwerp ingediend, dat rekening houdt met de tegen de wet geopperde bezwaren: in verband echter met de andere werkzaamheden en met de verkiezingen in het volgend jaar, is het niet te voorzien, dat vóór 1886 de regeling zal zijn tot stand gebracht. — De oppositie tegen de koloniale politiek van de regeering is schadelijk voor de positie van Frankrijk als groote mogendheid; men hoopt daarom, dat de regeering ijverig zal voortgaan met haar pogingen om voor Frankrijk de positie te herwinnen, die zij in de laatste jaren verloren heeft. — Het vraagstuk der nieuwe bewapening van de infanterie schijnt een groote schrede voorwaarts te zijn gegaan; men verzekert nl. dat een aantal repeteer-geweren, kal. 8 mM., vervaardigd zal worden ter beproeving op groote schaal. — In de militaire bladen heeft een discussie plaats gehad over de quaestie of de militaire artsen al of niet gerechtigd zijn tot het uitoefenen van burgerpraktijk. Men is van oordeel, dat dit strijdig is met de voorschriften. — Men acht het wenschelijk, dat de officieren van administratie geassimileerd worden aan graden in het leger. (Sp. M., 15 Aout.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Mei. (Mitth. A. u. G., Heft 7.)

Levensbericht van den Generaal TODLEBEN. (Mitth. A. u. G., Heft 7.)

Verscheidenheden. Nieuwe ijzeren kustkanonnen van 15 cM. — Schietproeven tegen pantser-dekplaten. — De nijverheid op het gebied van pantserplaten in Engeland, in 1883. — Over de toekomstige bewapening der veldartillerie. — Gebruik van smeedbaar gietijzer als materiaal voor projectielen. — Over het gebruik van spoorstaven tot het maken van spoorwegen bij het bewapenen van vestingen. — Uitgaven voor de bewapening der vestingen in Rusland. — De stoomomnibus. — De nieuwe spoorwegbrug over de Niagara. — Gebruik van

water als drijfkracht. — Een nieuwe methode tot opwekking van electriciteit. — Photographiën van den bliksem. — Olie als stroombreker. — Drijftouwen, drijf-riemen enz. van staal. — Getemperd gietstaal. — Platinadraad voor kruisdraden van optische werktuigen. — De postduiventeelt in Italië. — Duiven aan boord van een oorlogschip. — Het africhten van postduiven in Duitschland. (Mitth. A. u. G., Heft 7.)

Levensbericht van den Luit.-kol. ALFRED EGG. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

Verscheidenheden. Prijsvraag voor verbeteringen in verschillende kleedingsstukken voor het Deutsche leger. — Het verschil in het bedrag van de oorlogsbudgetten voor 1884 en 1885, in Frankrijk. — Het hospitaalschip bij het Deutsche oefeningskader in de Oostzee. — Definitieve bewapening van de Italiaansche marine met het repeteer-geweer, stelsel *Bertoldo*. — Het nieuwe Portugeesche bruggenmaterieel. — Een reliefkaart voor het krijgspel. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

Verscheidenheden. Duitschland: Bolvormige mortier uit de fabriek van GRUSON. Aanwending van het *Hottswil*-buskruit in het *Mausser*-gewear 1871. — Engeland: Een ongeval bij het kanon van 100 ton. — Oostenrijk-Hongarij: Onderzoek van repeteer-geweren. — Vereenigde Staten: Aanmaak van stalen kanonnen. — Italië: Kosten voor den aanmaak van artillerie-materieel en voor de schietproeven, gedurende 1882 en 1883. — Japan: Organisatie van de artillerie. — Rusland: Invoering van een nieuwe losse patroon. Ontploffing van de buskruitfabriek van Tchernigow. — Zweden: Het nieuwe artillerie-materieel. — Zwitserland: Onderzoek ter verbetering van het oorlogsmaterieel. (Rev. d'A., Août.)

BIJLAGE IX,
BENHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 9.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.
(26 Juli—25 Augustus 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 1ste kl., de offic. v. gez. 2de kl. L. van Lier, tot offic. v. gez. 2de kl., de student (arts) J. de Haan.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 6de reg., tot adj., de 1ste luit. J. W. van Bisselick.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het 2de reg. huz., tot 1ste luit., de 2de luit. B. M. Brantama. Bij het 3de reg. huz., tot adj., de ritm. R. F. C. baron Bentinck; tot ritm., de 1ste luit. C. A. baron Bentinck, allen van het korps.

Bij het wapen der artillerie. Bij het 1ste reg. vestingart., tot kapt., de 1ste luit. A. D. baron van Verschuer, van den staf der art., werkz. bij de pyrot. school.

Bij het wapen der genie. Tot kapt., de 1ste luit. H. J. v. d. Broek; tot 1ste luit., de 2de luits. H. E. Heidenrijk (gedet. in O.-I.), A. W. Bos, H. J. E. Wenckebach, P. A. A. Faure en F. R. van Roijen.

Overgeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf., de 1ste luits. G. D. v. Epen, van het 2de reg. (gedet. van het O.-I. leger) en W. N. Roldanus, van het instr.-bat. Bij het 5de reg. inf., de 2de luit. M. A. N. baron Mulert tot de Leemcule, van het 3de reg. Resp. bij het 1ste, 2de en 3de reg. veldart., de 1ste luits. N. Bosboom, van het 3de en jhr. F. W. A. baron van Asbeck en A. C. van Altena, beiden van het 2de reg. vestingart. Bij het korps genietroepen, de kapt. H. M. W. C. baron van Till en de 1ste luit. J. W. Roeloffs Valk, van den staf der genie.

Eervol ontheven.

Uit hunne betrekking van adj. van wijlen Z. K. H. den Prins van Oranje, de kol. W. C. Hojel en de maj. H. Beijerman, beiden van den gr. staf, terwijl die hoofdofficen. zijn benoemd tot adj. des Konings i. b. d., en in hunnen rang zijn

teruggeplaatst bij het wapen der art., eerstgen. bij den staf ter besch. van den M. v. O., gedet. bij 's Konings Mil. Huis, laatstgen. bij het 2de reg. veldart.

Weder bij het leger h. t. I. ingedeeld.

(Bij het 8ste reg. inf.), de 1ste luit. J. Aillon, gedet. geweest in O.-I.

Op nonactiviteit gesteld.

De ritm. A. C. baron Snouckaert van Schauburg, van het 3de reg. huz., die in verband daarmee, eervol is ontheven uit de betr. van regts.-adj.

Overgeplaatst bij het leger in O.-I.

De 1ste luit. C. van der Schroeff, van het 1ste en de 2de luits. W. Bronkhorst, mede van het 1ste en J. P. Michielsen, van het 8ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De offic. v. gez. 1ste kl. J. M. W. van Dusseldorp (op nonact.), alsmede de kpts. W. Hoogenboom, van het 1ste reg. vestingart., en W. C. T. Kuyper, van het wapen der art. (op nonact.).

Overleden.

De apoth. 2de kl. H. J. de Grient Dreux (gedet. in O.-I.); alsmede de 1ste luits. W. J. C. van Ingen, van het reg. gren. en jagers en N. Kuilenburg, van het korps genietroepen.

Decoratiën.

Benoemd tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw, de maj. Beijerman. Benoemd tot Commandeur in de Orde van de Eikenkroon, de kol. Hojel.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen der versierselen van Comm. in de Orde van de Waakzaamheid of Witten Valk (Saxen Weimar Eisenach) aan 's Konings adj., den maj. A. C. baron Bentinck, van den gr. staf, en van het Ordeteeken 4de kl. van het Borstbeeld van den Bevrijder (Venezuela) aan den 1ste luit. J. B. de Wolff, van het wapen der art., gedet. in W.-I.

Overleden gepensionneerden.

De kapt. F. Diesboch, den 7den Februari 1884; de offic. v. gez. 2de kl. G. G. Rovers, den 22sten Juni 1884; de 1ste luit. F. J. van Kempen, den 9den Juli 1884.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de studenten (artsen) G. v. d. Harst, J. J. V. Haak en T. W. L. Koch.

Overgeplaatst bij het leger in Nederland.

Bij het 2de reg. vestingart., de 2de luit. der art. C. H. Carbin.

*Stroom
Sociale
S'Gravenhage*

3.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot milit. commandant in de res. Palembang, de luit.-kol. der inf. J. B. Mack.

Bevorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 1ste kl., de offic. v. gez. 2de kl. A. J. Wernberger.

Bij het wapen der infanterie. Tot kapt., de 1ste luits. J. P. de Bordes en J. J. S. van Kempen; tot 1ste luit., de 2de luits. J. Buys en H. J. Matthes.

Bij het wapen der genie. Tot kapt., de 1ste luits. J. G. H. de Voogt, M. A. J. de Haan, J. J. A. Muller, F. Tielenius Kruythoff en E. B. E. Ruempol, de derde gedetacheerd in Nederland; tot magazijnm. 1ste kl. (kapt.), de magazijnm. 2de kl. (1ste luit.) H. F. Ormel.

Geplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IVde afd., de milit. ambt. 3de kl. J. Broedt. Als kapt.-intend. bij de Vde afd., de kapt.-kwart. D. Hasselaer, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

Bij de militaire administratie. Bij den raad van adm. van het subsistentenk. te Batavia, de 1ste luit.-kwart. A. D. Cheriex en de 2de luit.-kwart. S. Spree. Bij het gewestelijk magaz. van kleeding en uitrusting te Soerabaia, de 2de luit.-kwart. J. Kuyk.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het garn. te Weltevreden, de offic. v. gez. 1ste kl. G. H. Schlencker. Bij het garn. te Soerabaia, de paardenarts 3de kl. R. A. Plempers van Balen. Bij het hosp. te Willem I, de offic. v. gez. 2de kl. D. J. Blok. Bij het hosp. te Samarang, de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. G. Hoffer. Bij den geneesk. dienst van Banka, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. C. W. Fischer.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 4de bat., de kapt. H. M. W. van Meel en de 2de luits. J. L. C. Anten en H. F. J. Rudolph, laatstgen. onlangs uit Nederland aangekomen, als bestemd voor den dienst hier te lande.

Bij het 5de bat., de 1ste luit. D. J. Ruitenbach en de 2de luit. P. N. Jielof.

Bij het 6de bat., de 2de luit. A. A. van Vloten.

Bij het 8ste bat., de 2de luit. J. H. Moolenburgh.

Bij het 9de bat., de kapt. J. Joha.

Bij het 12de bat., de kapt. H. M. Buyskes.

Bij het 14de bat., als adj., de 1ste luit. P. A. Gallas.

Bij het 17de bat., de maj. A. Bosch.

Bij het 18de bat., de 2de luit. E. A. van Kappen.

Bij het 2de depotbat., de 1ste luit. V. E. J. Muijwijk. Bij het 3de depotbat., de 2de luit. P. W. Scheffelaar Klots.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 13de comp. (4de comp. vestingart.) te Batavia, de kapt. P. Dannenburgh.

Overgeplaatst.

Bij den plaatselijken staf. Als plaatsel. commandant te Padang, de luit.-kol. der inf. W. L. E. Stollé.

Bij de militaire administratie. Als gewest. intend. te Bandjermasin, de kapt.-intend. W. O. van der Sluys Veer. Bij de intend. te

Samarang, de kapt.-intend. A. H. Plas. Bij de intend. te Batavia, de 1ste luit.-kwart. C. Broeksma. Als kapt.-intend. bij de intend. te Batavia, de kapt.-kwart. J. J. Kluyskens. Bij de intend. te Palembang, de 1ste luit.-kwart. R. M. T. A. Kempers. Bij de intend. in Atjeh en onderh., de 2de luit.-kwart. T. Gerdes Oosterbeek. Als kapt.-intend. bij de intend. in Atjeh en onderh., de kapt.-kwart. L. J. A. Verbrugge. Bij het garn. te Lahat, de 1ste luit.-kwart. A. W. van der Meer. Bij het hosp. te Padang, de 2de luit.-kwart. L. de Roock. Bij het hosp. te Willem I, de kapt.-kwart. P. A. Jung. Bij de intend. te Samarang, de kapt.-kwart. N. J. van den Bent. Bij de intend. te Batavia, de 1ste luit.-kwart. G. P. van der Waart van Gulik. Bij het garn. te Buitenzorg, de 1ste luit.-kwart. C. A. Vosmaer. Bij het garn. te Tjilatjap, de 1ste luit.-kwart. F. L. J. de Jeer.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Samarang, de dirig. offic. v. gez. 2de kl. A. J. R. Natan. Bij het hosp. te Willem I, de dirig. offic. v. gez. 2de kl. F. van Gelder. Bij het hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 1ste kl. M. K. Enthoven en de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. H. Erni. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de offic. v. gez. 1ste kl. C. B. Kükke. Bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijleveld.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de bat., de kapt. C. W. van Suchtelen.

Bij het 3de bat., de kapt. E. W. Bischoff van Heemskerk.

Bij het 4de bat., de kapt. D. Brakel en J. J. S. van Kempen en de 1ste luit. H. H. L. Kuylman.

Bij het 6de bat., de kapt. H. M. W. van Meel, de 1ste luit. A. B. J. Prakken en de 2de luit. A. de Leur.

Bij het 7de bat., de 2de luit. E. A. E. van Regteren.

Bij het 15de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. W. G. J. Pitlo, van het garnbat. van Atjeh en de 2de luit. H. J. Laarhuis, van het 16de bat.

Bij het 16de bat., de 2de luit. J. Koch.

Bij het 17de bat., de kapt. J. T. le Maire.

Bij het 1ste depotbat., de 1ste luits. W. E. van Keeken, van het subsistentenk. te Batavia en J. C. Lindgreen. Bij het 2de depotbat., de 2de luit. J. M. Tummers. Bij het garnbat. van Sumatra's Westk., de kapt. A. E. Albrecht, van het 12de bat. Bij het garnbat. in Atjeh en onderh., de maj. A. de Haas, de kapt. F. Anten en de 2de luits. H. E. de Wilde en R. G. Doorman. Bij het garnbat. van Palembang, de kapt. J. L. van der Schoor. Bij het garnbat. van Celebes, Menado en Timor, de kapt. W. C. Meuleman. Bij het garnbat. in de 2de milit. afd. op Java, de 2de luit. W. L. A. G. Sol. Bij het garnbat. van Amboina en Ternate, de 1ste luit. F. C. Luyke. Bij het strafdetachem. te Klatten, de 1ste luit. B. Gordinou de Gouberville.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 7de comp. (1ste comp. vestingart.) te Samarang, de bij het wapen gedetacheerde 1ste luit. der inf. A. L. Klerk de Heus. Bij de 12de comp. te Ricuw, de 1ste luit. C. Schippers. Bij de 15de comp. (5de comp. vestingart.) te Willem I, de 1ste luit. W. J. C. B. Draagleever Fortuyn. Bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, de 1ste luits. R. Mantingh en M. G. J. Kempers. Bij de 18de comp. (1ste hergbatt.) te Batavia, de kapt. J. H. G. Bruynis. Als direct. van den buskruitmolen te Ngawi, de 1ste luit. C. J. Ludolph. Als adj.-vuurwerker bij de pyrot. werkplaats te Soerabaia, de 1ste luit. H. W. A. S. Loke. Als onderconstructeur bij den art.-constr.-winkel te Soerabaia, de 1ste luit. W. J. Giel, van de 3de comp. (3de hergbatt.) aldaar, met bepaling, dat hij bij zijn wapen zal worden gevoerd *a la suite*.

Bij het wapen der genie. Bij den staf van het wapen te Batavia, de kapt. H. A. G. von Dantzsch, van den staf van het wapen in Atjeh. Bij den staf van het wapen in Atjeh, de kapt. J. G. C. Plantenga, van de IVde afd. van het depart. van oorlog.

Teruggeplaatst.

Van boven de formatie, de kapt. bij de art. W. W. G. Suringar, met bep., dat hij in zijne betrekking van inspect. der draagbare wapenen bij zijn wapen zal worden gevoerd *à la suite*.

In activiteit hersteld.

Boven de formatie bij het wapen der inf., met ingang van 27 Juni 1884, de kapt. op nonact. H. Heeres.

Op nonactiviteit gesteld.

De milit. ambt. 2de kl. A. G. Ridder. Bij de genie: de 1ste luit. F. G. H. Vlasblom, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. 1ste luit. der art. I. F. C. Pool naar Nederland terug te keeren.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den magazijnm. der genie 2de kl. (1ste luit.) D. van Assen.

Eervol ontheven.

Van zijne detachering bij het wapen der genie, de 1ste luit. der inf. V. E. I. Muylwijk.

Eervol ontslagen.

De tijdel. offic. v. gez. 2de kl. C. Klasi; de 1ste luit.-kwart. bij de milit. adm. H. P. E. E. van der Smissen; de maj. der cav., adj. van den gouv.-gen. E. I. Roukens; de luit.-kol. der inf. G. P. Eijken; de 1ste luit. der inf. G. E. Rojer.

Overleden.

De kapt. der inf. A. C. Eichholtz, te Meester Cornelis, den 1sten Mei 1884; de 1ste luit. der art. J. M. K. Bisdorff, (gedetach. uit Nederland), te Soerabaia, den 7den Mei 1884; de 1ste luit. der genie A. A. U. Triebart, te Padang, den 10den Mei 1884; de apoth. 2de kl. bij den geneesk. dienst de Grient Droux, (gedetach. uit Nederland), te Samarang, den 25sten Mei 1884; de luit.-kolonel der inf. J. Valk, te Weltevreden, den 26sten Mei 1884.

a.) BIJ DE MARINE.

Benoemd.

Bij het korps zee-officieren. Tot adelborst 1ste kl., de adelborsten 2de kl. I. F. Graad van Roggen, W. G. J. Umbgrove, jhr. A. J. M. A. v. d. Does de Beye, J. H. Hummel, W. Cornelis, J. F. Hosang, J. M. Groen, H. J. Knottnerus, R. J. Castendijk, S. P. l'Honoré Faber, A. J. v. Stockum, H. J. Pak, L. E. A. T. ter Haar, E. W. Pfeiffer, W. A. J. van Diggelen, J. S. F. Galloway, J. A. v. d. Star, F. J. Goedkoop, J. H. van Leent, A. H. C. Heijndeman, J. J. C. C. Bennik, C. D. W. Boissevain, M. F. Braakman, A. van den Driessen Marseeuw, C. Kasteleijn, H. M. van Haften, C. H. de Lussanet de la Sablonière, N. C. Beijnen, P. Swaters van Schaumburg, F. H. Sobels en J. C. van Druten.

Bij het korps mariniers. Tot 2de luit., de adelborsten 2de kl. J. Copius Peereboom, C. P. van Borselen, G. Faassen, A. A. Brutel de la Rivière en A. H. Bakker.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de heeren A. W. Pulle en B. H. Bergsma en de arts H. M. J. Wertenbroek.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Als chef van den torpedo-dienst, de kapt.-luit. ter zee W. J. A. Nolthenius. Als offic. v. politie bij het Instituut te Willemsoord, de luit. ter zee 2de kl. W. A. Palm. Op het stoomschip *Bonaire*, de luit. ter zee 2de kl. H. T. Hoven. Op het wachtschip te Willemsoord, de luits. ter zee 2de kl. G. Witsen Elias en D. A. van Drooge en de adelborst 1ste kl. J. C. van Druten. Op het stoomschip *Sommelsdijk*, de kapt.-luit. ter zee W. baron van Hogendorp, als commt.; de luit. ter zee 1ste kl. L. A. H. Lamie, als eerste officier; de luits. ter zee 2de kl. J. M. P. Kluit, A. M. P. C. van de Laar, de adelborst 1ste kl. jhr. E. G. Wichers. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de luit. ter zee 2de kl. T. L. C. E. Koster. Op het stoomschip *Tromp*, de luit. ter zee 2de kl. H. W. Tydeman.

Bij de administratie. Op het stoomschip *Sommelsdijk*, de offic. v. adm. 2de kl. J. C. Kluit. Op het stoomschip *Tromp*, de offic. v. adm. 1ste kl. T. Hamberg. Op het opleidingschip *Anna Paulowna*, de offic. v. adm. 1ste kl. A. W. Lasonder. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. M. A. Post Uiterweer en G. Belle.

Bij den geneeskundigen dienst. Op het wachtschip *Sommelsdijk*, de offic. v. gez. 2de kl. dr. M. Rutgers v. d. Loeff. Bij het hospitaal te Willemsoord, de offic. v. gez. 1ste kl. L. P. Gijsberti Hodenpijl. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. K. Kuiper Middel. Op het stoomschip *Tromp*, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. W. Schutte. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de offic. v. gez. 2de kl. H. M. J. Wertenbroek.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee C. H. Bogaert, de luit. ter zee 1ste kl. M. C. van Doorn, komende uit O.-I.; de luit. ter zee 1ste kl. J. Luitjes; de luits. ter zee 2de kl. H. G. J. Wolterbeek, G. F. G. Gobius, W. C. J. Smit, D. A. Krajenhoff van de Leur, laatstgenoemde komende uit O.-I.; de adelborsten 1ste kl. jhr. E. G. Wichers, C. H. Kisser, H. W. G. van Bleiswijk Ris, D. J. v. d. Honert, T. A. T. de Bruine, L. P. de Stoppelaar, T. Smit, P. H. van Voorthuyzen, H. M. van Bemmelen, J. des Amorie v. d. Hoeven, J. A. L. v. d. Bosch, jhr. W. C. J. Versluijs, G. L. H. Luiten, W. de Ruijter v. Steveninck, K. L. Reepmaker, M. H. E. Sache en M. N. Japikse.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 2de kl. E. E. Mory, komende uit O.-I.

Bestemd naar Oost-Indië.

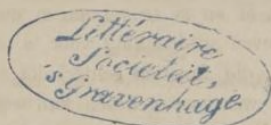
Bij het korps zee-officieren. Op 16 Aug. per stoomschip *Voornaarts*, de kapt. ter zee C. H. Bogaert, de luit. ter zee 1ste kl. M. F. Reeringh en de adelborsten 1ste kl. C. J. R. Kroesen, W. Rauwenhoff, A. J. Gooszen en H. J. van den Worm. Op 27 Aug. per stoomschip *Prins Frederik*, de luits. ter zee 2de kl. H. G. J. Wolterbeek en J. W. Termijtelen.

Eervol ontheven.

Bij het korps zee-officieren. Uit zijne betrekking van adjudant van wijlen Z. K. H. den Prins van Oranje, de kapt. ter zee P. ten Bosch.

Eervol ontslagen.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. G. A. Haremaker, op verzoek.

DE AANWIJZINGEN VAN DEN GASDRUKMETER VAN NOBLE.

(Vervolg en slot van N°. 9, bladz. 633.)

Etude sur l'emploi des manomètres à écrasement pour la mesure des pressions développées par les substances explosives, par M. SARHAD, Ingénieur en chef des Poudres et Salpêtres, et M. VIZILLE, Ingénieur des Poudres et Salpêtres. Paris, GAUTHIER-VILLARS, Imprimeur-Libraire. 1883. (Extrait du *Mémorial des Poudres et Salpêtres.*)

Vergelijking van de beweging des stampers. Toepassingen.

In het volgende zal meermalen de differentiaal-vergelijking van den vorm:

$$\frac{d^2 u}{d t^2} + a^2 u = \frac{r(t)}{m} \dots \dots \dots (6)$$

voorkomen, waarvan het noodig is de integraal te kennen. Wij zullen deze thans gaan afleiden, en daarbij vooraf opmerken, dat (6) de differentiaal-vergelijking van de beweging des stampers is, waarin u de indrukking van den proefcylinder is na een tijd t , dus $v = \frac{d u}{d t}$ de snelheid en $\frac{d v}{d t} = \frac{d^2 u}{d t^2}$ de versnelling; $r(t)$ de spanning, die bij de verbranding wordt uitgeoefend, en als een functie van den tijd is voorgesteld; m de massa van den stamper des spanningmeters en a een standvastige, bepaald door:

$$a = \left(\frac{k}{m}\right)^{\frac{1}{2}},$$

waarin k de waarde heeft, daaraan vroeger toegekend (bladz. 549 of 554).

De leerwijze der bijzondere integralen voor de integratie van bovenstaande lineaire differentiaal-vergelijking toepassende, kan de volgende weg worden ingeslagen: Men zoek eerst de algemeene integraal van de vergelijking:

$$\frac{d^2 u}{d t^2} + a^2 u = 0,$$

waarvoor gevonden zal worden :

$$u = M \cos at + N \sin at, \dots \dots \dots (7)$$

zijnde hier M en N willekeurige constanten.

Het komt er nu op aan, M en N te vervangen door zoodanige functiën van t , dat de door (7) gegeven uitdrukking voor u aan (6) voldoet. Door deze enkele voorwaarde zijn die functiën echter niet bepaald, en mag nog een tweede worden gesteld, waarvoor gekozen kan worden, dat in het uit (7) afgeleide 1ste differentiaal-quotient :

$$\frac{du}{dt} = \cos at \frac{dM}{dt} + \sin at \frac{dN}{dt} - Ma \sin at + Na \cos at,$$

de som van de twee eerste termen achter het gelijkteken nul wordt, dus :

$$\cos at \frac{dM}{dt} + \sin at \frac{dN}{dt} = 0; \dots \dots \dots (8)$$

weshalve men heeft :

$$\frac{du}{dt} = -Ma \sin at + Na \cos at,$$

$$\frac{d^2 u}{dt^2} = -Ma^2 \cos at - Na^2 \sin at - a \sin at \frac{dM}{dt} + a \cos at \frac{dN}{dt}.$$

Hierdoor verandert (6) in :

$$\sin at \frac{dM}{dt} - \cos at \frac{dN}{dt} = -\frac{r(t)}{am};$$

welke vergelijking, in verband met (8), oplevert :

$$\frac{dM}{dt} = -\frac{1}{am} r(t) \sin at \quad \text{en} \quad \frac{dN}{dt} = -\frac{1}{am} r(t) \cos at.$$

Men verkrijgt aldus door integratie, in acht nemende dat $a^2 m = k$:

$$M = C_1 - \frac{1}{am} \int r(t) \sin at dt = C_1 + \frac{1}{k} \left\{ r(t) \cos at - \frac{1}{a} r'(t) \sin at - \frac{1}{a^2} r''(t) \cos at + \frac{1}{a^3} r'''(t) \sin at + \frac{1}{a^4} r^{IV}(t) \cos at - \dots \right\}$$

$$N = C_2 - \frac{1}{am} \int r(t) \cos at dt = C_2 + \frac{1}{k} \left\{ r(t) \sin at + \frac{1}{a} r'(t) \cos at - \frac{1}{a^2} r''(t) \sin at - \frac{1}{a^3} r'''(t) \cos at + \frac{1}{a^4} r^{IV}(t) \sin at + \dots \right\}$$

Door deze waarden van M en N in (7) te substitueeren, verkrijgt men de algemeene integraal van (6), nl. :

$$u = C_1 \cos at + C_2 \sin at + \frac{1}{k} \left\{ r(t) - \frac{1}{a^2} r''(t) + \frac{1}{a^4} r^{IV}(t) - \dots \right\};$$

terwijl men verder heeft :

$$v = \frac{du}{dt} = -aC_1 \sin at + aC_2 \cos at + \frac{1}{k} \left\{ r'(t) - \frac{1}{a^2} r'''(t) + \frac{1}{a^4} r^{V}(t) - \dots \right\}.$$

De constanten C_1 en C_2 , bepalende uit de voorwaarde, dat gelijktijdig $t = 0$, $v = v_0$, $u = u_0$ zijn, vindt men:

$$C_1 = u_0 - \frac{1}{k} \left\{ r(0) - \frac{1}{a^2} r''(0) + \frac{1}{a^4} r^{IV}(0) - \dots \right\},$$

$$C_2 = \frac{v_0}{a} - \frac{1}{ak} \left\{ r'(0) - \frac{1}{a^2} r'''(0) + \frac{1}{a^4} r^{V}(0) - \dots \right\};$$

zoodat ten slotte kan worden neergeschreven:

$$\left. \begin{aligned} u &= u_0 \cos at + \frac{v_0}{a} \sin at + \frac{1}{k} \left\{ r(t) - r(0) \cos at - \frac{r'(0) \sin at}{a} - \frac{r''(t) - r''(0) \cos at}{a^2} \right. \\ &\quad \left. + \frac{r'''(0) \sin at}{a^3} + \frac{r^{IV}(t) - r^{IV}(0) \cos at}{a^4} - \dots \right\} \\ v &= -a u_0 \sin at + v_0 \cos at + \frac{a}{k} \left\{ r'(0) \sin at + \frac{r'(t) - r'(0) \cos at}{a} - \frac{r''(0) \sin at}{a^2} \right. \\ &\quad \left. - \frac{r'''(t) - r'''(0) \cos at}{a^3} + \frac{r^{IV}(0) \sin at}{a^4} + \dots \right\} \end{aligned} \right\} (9)$$

Laat ondersteld worden, dat op den, in den manometer geplaatsten proefcylinder, een standvastige kracht P werkt, die daarop met een stamper van de massa m wordt overgebracht. Dit geval kan zich bij een verbranding in besloten ruimte voordoen, wanneer de lading uit een praeparat bestaat, waarvan de gaswording plotseling plaats heeft, en de spanning dus een werking uitoefent, gelijk aan die van een gewicht P , dat zonder aanvangsnelheid, door middel van denzelfden stamper, den proefcylinder indrukt.

De vergelijking van de beweging des stampers, is dan, wanneer evenals vroeger u de indrukking na een tijd t en $W = k_0 + ku$ den weerstand van den cylinder aanwijst:

$$m \frac{d^2 u}{dt^2} + k_0 + ku = P.$$

Voor deze vergelijking kan, wanneer

$$a^2 = \frac{k}{m}$$

wordt gesteld, geschreven worden:

$$\frac{d^2 u}{dt^2} + a^2 u = \frac{P - k_0}{m}.$$

Door op te merken, dat deze vergelijking verkregen wordt uit (6), door hierin $r(t) = P - k_0$ te stellen, geraakt men tot de waarden voor u en v , behoorende bij de laatstgeschreven vergelijking, door in (9) $u_0 = 0$, $v_0 = 0$, $r(t) = r(0) = P - k_0$ en de eerste, alsmede de volgende afgeleide functiën gelijk nul te nemen. Men heeft dan:

$$u = \frac{P - k_0}{k} (1 - \cos at) \quad \text{en} \quad v = \frac{P - k_0}{k} a \sin at.$$

De indrukking u verkrijgt haar grootst bedrag, wanneer $\cos at = -1$ wordt. Laat τ_0 de waarde van t zijn, die hieraan voldoet, dan is:

$$\tau_0 = \frac{\pi}{a} = \left(\frac{m}{k}\right)^{\frac{1}{2}} \pi; \dots \dots \dots (10)$$

terwijl voor de maximale indrukking, evenals vroeger (bladz. 622) op andere wijze werd afgeleid, wordt gevonden:

$$\epsilon_0 = 2 \frac{P - k_0}{k} \dots \dots \dots (11)$$

Uit (10) en (11) kan dus worden besloten, dat bij een standvastigen statischen druk, de maximale indrukking van den proefcylinder onafhankelijk is van de massa des stampers, en de tijd waarin zij wordt voortgebracht, onafhankelijk van de grootte van dien druk.

Wordt aangenomen, dat aan den cylinder reeds een indrukking u_0 is geschonken, alvorens hem aan de werking van de standvastige kracht P , op de hiervoren omschreven wijze bloot te stellen, met andere woorden, dat de cylinder met een zeker bedrag u_0 is voorgedrukt, dan gelden dezelfde grondformules, die vroeger zijn neergeschreven en worden daaruit op gelijke wijze u en v afgeleid, zonder echter daarbij $u_0 = 0$ te stellen. Men geraakt dan tot de volgende uitdrukkingen:

$$u = u_0 \cos at + \frac{P - k_0}{k} (1 - \cos at) = \frac{P - k_0}{k} \left\{ 1 - \left(1 - \frac{k u_0}{P - k_0} \right) \cos at \right\},$$

$$v = -a u_0 \sin at + \frac{a(P - k_0)}{k} \sin at = \frac{a(P - k_0)}{k} \left(1 - \frac{k u_0}{P - k_0} \right) \sin at.$$

De maximale indrukking wordt verkregen in den tijd τ_0 (gerekend van het oogenblik, dat de kracht P begint te werken), bepaald door $\cos a\tau_0 = -1$; zoodat men heeft:

$$\tau_0 = \frac{\pi}{a} = \left(\frac{m}{k}\right)^{\frac{1}{2}} \pi,$$

$$\epsilon = 2 \frac{P - k_0}{k} - u_0.$$

Deze ϵ stelt de geheele lengtevermindering van den cylinder voor, met inbegrip van het bedrag u_0 . De indrukking door P alleen voortgebracht is:

$$\epsilon - u_0 = 2 \left(\frac{P - k_0}{k} - u_0 \right).$$

De waarde van u_0 , waarbij P geen lengtevermindering meer voortbrengt, is die, waarvoor het eerste lid nul, dus $u_0 = \frac{P - k_0}{k}$ wordt. Deze laatste uitdrukking is, zooals verwacht moest worden, dezelfde als voor den weerstand des cylinders, bij de samenstelling der weerstandsschaal, tot uitgangspunt werd genomen.

Men kan zich de vraag stellen, welke de uitkomsten zullen worden, wanneer de standvastige kracht P met een zekere aanvangssnelheid v_0 op een niet voorgedruken proefcilinder werkt; een geval, dat zich b. v. zal voordoen, wanneer de stamper zoodanig in den spanningmeter is geplaatst, dat hij niet volkomen tegen den cilinder sluit.

Men zal dan hebben:

$$u = \frac{v_0}{a} \sin at + \frac{P - k_0}{k} (1 - \cos at),$$

$$v = v_0 \cos at + \frac{a(P - k_0)}{k} \sin at;$$

of wel, wanneer

$$\frac{v_0}{a} = \rho \sin \omega \quad \text{en} \quad \frac{P - k_0}{k} = \rho \cos \omega,$$

wordt gesteld:

$$u = \frac{P - k_0}{k} - \rho \cos (at + \omega),$$

$$v = \frac{1}{a} \cdot \rho \sin (at + \omega);$$

u verkrijgt haar grootste waarde ε , wanneer $\cos (at + \omega) = -1$ wordt, zoodat, den tijd waarin de geheele indrukking wordt volbracht τ noemende:

$$a\tau = \pi - \omega \quad \text{of} \quad \tau = \frac{\pi - \omega}{a},$$

$$\varepsilon = \frac{P - k_0}{k} + \rho;$$

terwijl ω en ρ gegeven zijn door:

$$\omega = \text{boog tang} \frac{k v_0}{a(P - k_0)} \quad \text{en} \quad \rho = + \sqrt{(\rho^2 \sin^2 \omega + \rho^2 \cos^2 \omega)} = + \left\{ \frac{v_0^2}{a^2} + \left(\frac{P - k_0}{k} \right)^2 \right\}^{\frac{1}{2}}.$$

Vergelijkt men de gevonden waarden van τ en ε met de uitkomsten, door (10) en (11) aangewezen, dan besluit men, dat, ten gevolge van de aanvangssnelheid v_0 des stampers, een korteren tijd wordt besteed om een grootere indrukking voort te brengen.

Overgaande tot de behandeling van het geval, dat de standvastige kracht P met een aanvangssnelheid v_0 op een met het bedrag u_0 voorgedruken cilinder werkt, leiden de formules (9) tot de volgende uitdrukkingen:

$$u = u_0 \cos at + \frac{v_0}{a} \sin at + \frac{P - k_0}{k} (1 - \cos at) = \frac{P - k_0}{k} \left\{ 1 - \frac{P - k_0 - k u_0}{P - k_0} \cos at \right. \\ \left. + \frac{k v_0}{a(P - k_0)} \sin at \right\}$$

$$v = -a u_0 \sin at + v_0 \cos at + \frac{a(P - k_0)}{k} \sin at = \frac{a(P - k_0)}{k} \left\{ \frac{P - k_0 - k u_0}{P - k_0} \sin at \right. \\ \left. + \frac{k v_0}{a(P - k_0)} \cos at \right\}$$

Voor $t = \tau$ (wordende hier door τ , evenals vroeger, den tijd bedoeld om de indringing $\varepsilon - u_0$ te volbrengen) wordt $v = 0$, zoodat:

$$\operatorname{tang} a\tau = -\frac{k v_0}{a(P - k_0 - k u_0)}.$$

of wel:

$$\frac{P - k_0 - k u_0}{P - k_0} = \rho \cos \omega \quad \text{en} \quad \frac{k v_0}{a(P - k_0)} = \rho \sin \omega,$$

stellende, geschreven kan worden:

$$\left. \begin{aligned} \operatorname{tang} a\tau &= -\operatorname{tang} \omega, \quad \text{dus} \quad \tau = \frac{\pi - \omega}{a} = \tau_0 - \frac{\omega}{a}, \\ \varepsilon &= \frac{P - k_0}{k} [1 - \rho \cos(a\tau + \omega)] = \frac{P - k_0}{k} (1 + \rho); \end{aligned} \right\} \dots (12)$$

waarin:

$$\rho = + \left\{ \left(1 - \frac{k u_0}{P - k_0} \right)^2 + \left(\frac{k v_0}{a(P - k_0)} \right)^2 \right\}^{\frac{1}{2}}.$$

De lengtevermindering, voortgebracht door de, met de aanvangssnelheid v_0 werkende, standvastige kracht P , bedraagt derhalve:

$$\varepsilon - u_0 = \frac{P - k_0}{k} \left(1 + \rho - \frac{k u_0}{P - k_0} \right).$$

Hieruit wordt gezien, dat $\varepsilon = u_0$ zal worden, wanneer de tusschen haakjes geplaatste factor van het tweede lid nul wordt, dus wanneer men heeft:

$$1 - \frac{k u_0}{P - k_0} = -\rho;$$

hetgeen, blijkens de vorengaande uitdrukking voor ρ , alleen dan mogelijk indien $v_0 = 0$, dat is, indien de standvastige kracht geen aanvangssnelheid bezit.

Mag voor sommige ontplofende middelen de gaswording zoo snel geschieden, dat zij als plotseling kan worden aangemerkt, niet voor alle, en zeker niet voor de meeste buskruitsoorten is zulk een onderstelling, als uitgangspunt voor beschouwingen gelijk hier tot onderwerp worden genomen, gerechtvaardigd. Bij de verbranding in besloten ruimte van ontplofbare stoffen als het buskruit, moet men zich de indrukking van den proefcylinder in den spanningmeter voortgebracht denken, eerst door een veranderlijke spanning die van 0 tot een zeker maximaal bedrag P aangroeit, en vervolgens door een standvastige spanning van laatstgemelde grootte. Neemt men de afkoeling van de gassen door de wanden van de ruimte, waarin zij besloten blijven, in aanmerking, dan zou men eigenlijk de maximale spanning niet als standvastig mogen aannemen, doch, lettende op den korten tijd waarin het tweede gedeelte der indrukking wordt volbracht, kan het aan geen bezwaar onderhevig zijn, hier van een standvastige spanning te spreken.

De wet, volgens welke de veranderlijke spanning, gedurende den tijd τ , van 0, of, om met de formule voor den weerstand van den proefcylinder in overeenstemming te blijven, van k_0 tot het maximum P aangroeit, is onbekend. Zij wijzigt zich niet alleen met de soort van het voortdrijvend middel of ontplofbaar mengsel, maar ook met de dichtheid hiervan alsmede met den vorm waarin het wordt aangewend, en moet als een onbekende functie van den tijd worden aangemerkt. Laten wij bij deze onbekendheid de onderstelling maken, dat de betrekking van afhankelijkheid tusschen de spanning en den tijd door een parabool van den 2den graad wordt uitgedrukt, dan kan de bedoelde functie aangewezen worden door:

$$k_0 + (P - k_0) \frac{t + b t^2}{\tau_1 + b \tau_1^2};$$

welke functie voor $t = 0$ overgaat in een spanning k_0 , die, zooals wij weten geen indrukking van den proefcylinder voortbrengt, en voor $t = \tau_1$ de maximale spanning oplevert. In die functie stelt b een standvastige, van den parameter der parabool afhankelijke coëfficiënt voor.

Voor het gedeelte der indrukking, verkregen onder de werking der veranderlijke kracht, heeft men dus de vergelijking:

$$m \frac{d^2 u}{d t^2} + k_0 + k u = k_0 + (P - k_0) \frac{t + b t^2}{\tau_1 + b \tau_1^2},$$

waarvoor, zich herinnerende dat $a^2 = \frac{k}{m}$, geschreven kan worden:

$$\frac{d^2 u}{d t^2} + k u = \frac{P - k_0}{m} \cdot \frac{t + b t^2}{\tau_1 + b \tau_1^2};$$

De integraal van deze vergelijking wordt verkregen, door in (9) te substitueeren $u_0 = 0$, $v_0 = 0$ en voorts daarin

$$r(t) = (P - k_0) \frac{t + b t^2}{\tau_1 + b \tau_1^2}, \quad r'(t) = (P - k_0) \frac{1 + 2b t}{\tau_1 + b \tau_1^2}, \quad r''(t) = (P - k_0) \frac{2b}{\tau_1 + b \tau_1^2}$$

$$r(0) = 0, \quad r'(0) = (P - k_0) \frac{1}{\tau_1 + b \tau_1^2}, \quad r''(0) = (P - k_0) \frac{2b}{\tau_1 + b \tau_1^2},$$

alsmede de derde en verdere afgeleide functiën nul te stellen. Alsdan wordt gevonden:

$$u = \frac{P - k_0}{k} \left\{ \frac{t + b t^2}{\tau_1 + b \tau_1^2} - \frac{1}{a(\tau_1 + b \tau_1^2)} \sin at - \frac{2b}{a^2(\tau_1 + b \tau_1^2)} (1 - \cos at) \right\}$$

$$v = \frac{P - k_0}{k} \left\{ \frac{2b t + (1 - \cos a \tau)}{\tau_1 + b \tau_1^2} - \frac{2b}{a(\tau_1 + b \tau_1^2)} \sin at \right\}.$$

De geheele indrukking u , in den tijd τ , verkregen, en de eindsnelheid v , des stampers op het einde van dien tijd worden afgeleid uit de twee laatst-

geschreven vergelijkingen, door daarin $t = \tau_1$ te nemen, zoodat:

$$u_s = \frac{P - k_0}{k} \left\{ 1 - \frac{1}{a(\tau_1 + b\tau_1^2)} \sin a\tau_1 - \frac{2b}{a^2(\tau_1 + b\tau_1^2)} (1 - \cos a\tau_1) \right\}$$

$$v_s = \frac{P - k_0}{k} \left\{ \frac{2b\tau_1 + (1 - \cos a\tau_1)}{\tau_1 + b\tau_1^2} - \frac{2b}{a(\tau_1 + b\tau_1^2)} \sin a\tau_1 \right\}.$$

Stelt men kortheidshalve:

$$1 - \frac{k u_s}{P - k_0} = \frac{1}{a(\tau_1 + b\tau_1^2)} \left\{ \sin a\tau_1 + \frac{2b}{a} (1 - \cos a\tau_1) \right\} = \rho \cos \omega$$

$$\frac{k v_s}{a(P - k_0)} = \frac{1}{a(\tau_1 + b\tau_1^2)} \left\{ 2b\tau_1 + (1 - \cos a\tau_1) - \frac{2b}{a} \sin a\tau_1 \right\} = \rho \sin \omega \quad (13)$$

dan kan geschreven worden:

$$\text{tang } \omega = \frac{k v_s}{a(P - k_0 - k u_s)} = \frac{2b\tau_1 + (1 - \cos a\tau_1) - \frac{2b}{a} \sin a\tau_1}{\sin a\tau_1 + \frac{2b}{a} (1 - \cos a\tau_1)}$$

$$\rho = + \frac{1}{a(\tau_1 + b\tau_1^2)} \left[2 \left(1 + 2b\tau_1 + \frac{8b^2}{a^2} \right) (1 - \cos a\tau_1) \right. \\ \left. + 4b^2\tau_1^2 \left(1 - \frac{2}{a\tau_1} \sin a\tau_1 \right) \right] \quad (14)$$

De berekening van hetgeen verricht wordt door de standvastige kracht P , die op het einde van den tijd τ_1 , op den reeds met het bedrag u_s ingedrukten proefcylinder begint te werken, terwijl de stamper op dat oogenblik een aanvangsnelheid v_s bezit, is reeds vroeger geschied en behoeft men de uitkomsten (12) slechts over te nemen, daarbij u_0 en v_0 door u_s en v_s vervangende, om op het geval, dat ons thans bezig houdt, dadelijk van toepassing te zijn.

Men vindt dan dat de tijd τ , waarin het tweede gedeelte der indrukking wordt volbracht, bepaald wordt door:

$$\text{tang } a\tau = - \frac{k v_s}{a(P - k_0 - k u_s)} = - \text{tang } \omega, \text{ of } \tau = \frac{\pi - \omega}{a} = \tau_0 - \frac{\omega}{a},$$

dus de tijd θ voor de totale indrukking ε besteed, is:

$$\theta = \tau_1 + \tau = \tau_1 + \tau_0 - \frac{\omega}{a}; \quad (15)$$

terwijl die totale indrukking bedraagt:

$$\varepsilon = \frac{P - k_0}{k} (1 + \rho) \quad (16)$$

Hierin heeft ρ de waarde door (14) aangewezen, die natuurlijk positief moet zijn; het is om die reden dat hierboven het teeken + achter het gelijk-teeken is gesteld.

Men toont gemakkelijk aan, dat voor $\tau_1 = 0$, dat is voor het geval de gaswording van het ontplofingsmiddel plotseling plaats heeft, de wezenlijke

waarde van ρ gelijk wordt aan de eenheid, dus $\varepsilon = 2 \frac{P - k_0}{k}$, zooals in (14) is gevonden.

Ook kan worden opgemerkt, dat ρ voor opklimmende waarden van τ , afneemt, daar de factor $\tau_1 + b \tau_1^2$, die achter het gelijkteeken van de uitdrukking (14) in den noemer voorkomt, in een sterkere verhouding aangroeit dan de tusschen haakjes geplaatste factor; zoodat ρ , voor groote waarden τ , klein genoeg kan worden om nul te worden gesteld. In dat geval heeft men $\varepsilon = \frac{P - k_0}{k}$; dat is, de waarde die de weerstandeschaal aanwijst.

De grootte van τ , hangt af van de snelheid van verbranding van het ontploffingsmiddel, en zal voor de langzaam verbrandende praeparaten niet veel van θ afwijken. Immers volgt uit (15), waarin, omdat ρ positief is en, blijkens de door (13) gegeven uitdrukking, $\rho \sin \omega$ eveneens positief is, ω een hoek tusschen 0 en π aanwijst:

$$\theta - \tau_1 = \text{of} < \tau_1.$$

Daar nu τ_0 doorgaans klein is, kan in die gevallen, waarbij θ groot wordt gevonden, bij benadering $\theta = \tau$, worden gesteld, en dit kan zooveel te eer geschieden, omdat de onderlinge verschillen, die bij de meting van θ met den accelerograaf voor de langzaam verbrandende middelen als het oorlogsbuskruit worden waargenomen (zie de tabel van blad. 631) de waarde τ_0 nabijkomen of overschrijden. Immers voor den stamper van 1 cm³ dwarsdoorsnede en 0,0625 KG. (1) die gebruikt werd bij de proeven, waarvan de uitkomsten in laatstgenoemde tabel zijn opgeteekend, heeft men volgens (10); in aanmerking nemende, dat $k = 535$, en voor de berekening van de massa m — omdat bij de bepaling van k de mM. als lengte-eenheid werd gekozen — $g = 9810$ moet worden genomen:

$$\tau_0 = \frac{\pi}{a} = \pi \left(\frac{m}{k} \right)^{\frac{1}{2}} = 0,00034 \text{ sec.}$$

Stelt men in de voorgaande formules $b = 0$, met andere woorden neemt men aan dat de parabool in een rechte lijn overgaat, waardoor de spanningen, tot op het oogenblik, dat de maximale spanning P is bereikt, evenredig zijn aan de tijden, waarin ze worden voortgebracht, dan veranderen de laatste formules in:

$$\begin{aligned} u_s &= \frac{P - k_0}{k} \left(1 - \frac{1}{a \tau_1} \sin a \tau_1 \right), & v_s &= \frac{P - k_0}{k \tau_1} (1 - \cos a \tau_1) \\ \therefore \frac{k u_s}{P - k_0} &= \frac{1}{a \tau_1} \sin a \tau_1 = \rho \cos \omega, & \frac{k v_s}{a(P - k_0)} &= \frac{1}{a \tau_1} (1 - \cos a \tau_1) = \rho \sin \omega \\ \text{tang } \omega &= \frac{1 - \cos a \tau_1}{\sin a \tau_1} = \text{tang } \frac{1}{2} a \tau_1, & \rho &= \pm \frac{2}{a \tau_1} \sin \frac{1}{2} a \tau_1 \\ \cos \omega &= \pm \cos \frac{1}{2} a \tau_1, & \sin \omega &= \pm \sin \frac{1}{2} a \tau_1 \\ \theta = \tau_1 + \frac{\pi - \omega}{a} &= \tau_1 + \tau_0 - \frac{\omega}{a}, & \varepsilon &= \frac{P - k_0}{k} (1 + \rho) = \frac{P - k_0}{k} \left(1 \pm \frac{2}{a \tau_1} \sin \frac{1}{2} a \tau_1 \right). \end{aligned}$$

(1) De stamper weegt eigenlijk 0,0397 KG., doch hierbij moet het gewicht 0,0028 KG. van den afsluiting worden gevoegd.

In de formules, waarin het dubbele teeken voorkomt, moet, omdat ρ en $\rho \sin \omega$ geen negatieve waarde kunnen voorstellen, het teeken $+$ of $-$ worden gebruikt, naar gelang $\sin \frac{1}{2} a \tau_1$ positief of negatief is.

Zich herinnerende dat $\alpha = \frac{\pi}{\tau_0}$, heeft men: $\frac{1}{2} a \tau_1 = \frac{\tau_1}{2 \tau_0} \pi$. Wanneer nu $\frac{\tau_1}{2 \tau_0}$ tot een samengesteld getal wordt herleid, en n het geheel aantal malen aanwijst, dat $2 \tau_0$ op τ_1 is begrepen, terwijl α het gebroken voorstelt, dat de rest tot teller en $2 \tau_0$ tot noemer heeft, zoodat α kleiner dan de eenheid is, dan wordt verkregen:

$$\text{tang } \omega = \text{tang } \frac{\tau_1}{2 \tau_0} \pi = \text{tang } (n + \alpha) \pi = \text{tang } \alpha \pi, \text{ of } \omega = \alpha \pi.$$

$$\theta = \tau_1 + \frac{\pi - \omega}{a} = \tau_1 + \frac{\pi}{a} (1 - \alpha) = \tau_1 + \tau_0 (1 - \alpha).$$

$$\begin{aligned} \varepsilon &= \frac{P - k_0}{k} \left(1 \pm \frac{2}{a \tau_1} \sin \frac{1}{2} a \tau_1 \right) = \frac{P - k_0}{k} \left(1 \pm \left(\frac{\tau_1 \pi}{2 \tau_0} \right)^{-1} \sin (n + \alpha) \pi \right) \\ &= \frac{P - k_0}{k} \left(1 + \left(\frac{\tau_1 \pi}{2 \tau_0} \right)^{-1} \sin \alpha \pi \right). \end{aligned}$$

Indien $\tau_1 < 2 \tau_0$, dan is $n = 0$ en $\alpha = \frac{\tau_1}{2 \tau_0}$, zoodat in dit geval:

$$\theta = \frac{1}{2} \tau_1 + \tau_0.$$

Heeft men vroeger gevonden, dat voor groote waarden van θ bij benadering gesteld kon worden $\theta = \tau_1$, uit het bovenstaande kan worden besloten, dat wanneer met den accelerograaf voor θ kleine waarden zijn gemeten, namelijk waarden die niet aanzienlijk van τ_0 verschillen, alsdan τ_1 niet veel zal afwijken van $2(\theta - \tau_0)$.

Van deze opmerking wordt door SARRAU en VIELLE gebruik gemaakt om voor de ontplofende stoffen, die in achterstaande tabel (bladz. 691) zijn genoemd, het bedrag $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ te berekenen. Dat op dit gebroken de keus wordt gevestigd, geschiedt omdat ρ , dus ook ε , als een functie daarvan is te beschouwen, en het, als het ware, den invloed teekent, van de wijze, waarop bij de verbranding in besloten ruimte, de indrukking wordt voortgebracht. Immers τ_1 is de tijd, waarin de spanning van k_0 tot het maximum P aangroeit, en geeft een maat van de verbrandingssnelheid, terwijl $\tau_0 = \pi \left(\frac{m}{k} \right)^{\frac{1}{2}}$, onafhankelijk van de grootte der spanning zijnde, alleen rekening houdt met de massa des stampers en evenredig is aan den vierkantswortel hiervan. Wordt de verbrandingssnelheid en de massa van den stamper zoodanig gewijzigd, dat het gebroken $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ onveranderd blijft, zal de indrukking van den proefcylinder ook geen verandering ondergaan. Nadert dat gebroken, hetzij

door aangroeiing van de verbrandingsnelheid, hetzij door de vergrooing van de massa des stampers tot nul, dan komt ρ de eenheid nabij. Wordt daarentegen de verbranding vertraagd of de massa van den stamper verkleind, zoodat $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ een groote waarde verkrijgt, dan nadert ρ tot nul.

Ontploffingsmiddel.		Ladingsdichtheid	Gewicht stamper zonder afsluiter. (G.)	$\tau_0 = \left(\frac{m}{k}\right)^2 \tau_1$ (sec.)	δ (sec.)	Benederds waarde van τ_1 . (sec.)	$\frac{\tau_1}{\tau_0}$	Indrukking op proefcyl. (mm.)	
Soort.	Toestand.								
Oorlogsbuskruit...	Stof.....	0,70	741,8 (*)	0,001184	0,00165	0,00185	1,4	3,87	
			83,2 (*)	0,000267			6,2	9,28	
		0,80	727,4	0,001172	0,00168	0,00185	1,4	4,30	
			42,7	0,000298			3,5	2,86	
		0,70	89,7	0,000343	0,00165	0,00185	4,8	5,70	
			42,7	0,000298			5,5	5,73	
	Infanterie-kruit...	0,70	58,7	0,000343	0,00255	0,00255	7,4	5,70	
			42,7	0,000298			8,8	5,87	
	Koek.....	0,70	89,7	0,000343	0,00420	0,00870	0,00870	12,5	5,60
					0,00870			17,0	5,80
	Geperste cylinder	0,70	89,7	0,000343	0,07300	0,08400	0,08400	218,0	5,80
					0,08400			251,0	5,60
Nitrocellulose.....	Gezeefde stof....	0,20	89,7	0,00028	0,00045	0,00022	0,89	6,00	
				0,00045			0,84	3,60	
				0,00030			0,00038	0,95	3,95
				0,00110			0,00110	3,20	2,70
Zatmeekruit	Gezeefde stof....	0,22	89,7	0,000403	0,00048	0,00048	0,88	3,83	
				0,00047			0,00036	0,76	4,13
				0,00828			0,00828	24,0	3,60
Picrienzure kali.....	Geperste cylinder	0,80	89,7	0,000343	0,00060	0,00052	0	3,40	
				0,00060			0,00052	1,5	4,20
				0,00068			0,00064	1,9	3,40
Schiekatoen	Stof.....	0,18	89,7	0,000343	0,00038	0	0	3,47	
			42,7	0,000298				3,40	
			13,7	0,000186				3,73	
	Stof.....	0,20	727,4	0,001172	0,00024	0	0	5,40	
			89,7	0,000343				5,42	
			42,7	0,000298				3,40	
Nitroglycerine.....	Dynamiet.....	0,15	89,7	0,000343	0,00047	0,00020	0,76	3,33	
			15,7	0,000186			1,4	2,50	
			3,78	0,000111			2,3	2,23	
		0,20	4000,0	0,002744	0,00047 (*)	0,00028	0,09	6,30	
			727,4	0,001172			0,29	6,25	
			89,7	0,000343			0,76	3,50	
0,80	13,7	0,000186	0,00047 (*)	0,00028	1,40	3,33			
	6,9	0,000135			1,9	3,56			
	3,76	0,000114			2,3	3,50			

(*) Bij dezen stamper is het oppervlak van het grondvlak van den steel $0,3 \text{ cm}^2$. Voor al de overige stampers is dat oppervlak 1 cm^2 .

(*) Eileenlij werd gevonden $0,00045 \text{ sec}$. Daar echter de verschillen van δ bij de ladingsdichtheden $0,25$ en $0,30$ kleiner zijn dan de waarnemingsfout, is voor δ dezelfde waarde $0,00047 \text{ sec}$ genomen, als bij de ladingsdichtheid $0,25$ werd gevonden.

Ter opheldering van de tabel der vorige bladzijde diene het volgende:

De vierde kolom vermeldt het gewicht van den stamper zonder den afsluiter, die 2,79 G. weegt.

Voor de berekening van τ_0 in de vijfde kolom, is $k=535$ genomen (zie bladz. 554). Bij de afleiding van deze waarde van k , zijn het KG. en de mM. tot gewichts- en lengte-eenheid gekozen, bijgevolg moeten voor de bepaling van de massa m , deze zelfde eenheden worden gebezigd en de versnelling van de zwaartekracht door 9810 worden uitgedrukt. Men zij ook indachtig voor de afleiding van m , de gewichten van de vierde kolom, met het gewicht des afsluitings te vermeerderen.

De zesde kolom, die de waarden θ bevat, is getrokken uit de tabel van bladz. 631, alwaar de duur der indringing bij verbranding in besloten ruimte is vermeld, zooals hij met den accelerograaf werd gemeten, bij aanwending van den stamper van 59,7 G. met afsluiter van 2,79 G. Zich herinnerende, dat, wanneer zekere grenzen niet worden overschreden, de indrukking onafhankelijk kan worden beschouwd van de massa des stampers (bladz. 629), kan worden besloten, dat θ ook weinig zal worden gewijzigd door stampers van verschillend gewicht te bezigen, altijd wanneer binnen de hierbovenbedoelde grenzen wordt gebleven. Het mag evenwel niet onopgemerkt blijven, dat in vorenstaande tabel deze onderstelling is toegepast op enkele gevallen, waarbij buiten die grenzen is gegaan, doch men houde in het oog, dat voor de gevolgtrekkingen die later gemaakt zullen worden, men zich met benaderende waarden mag tevreden stellen.

In de zevende kolom is τ_1 gelijk genomen aan θ , wanneer deze aanzienlijk van τ_0 verschilt. Is dat verschil klein, dan is $\tau_1 = 2(\theta - \tau_0)$ gesteld. Eindelijk werd $\tau_1 = 0$ genomen, wanneer θ en τ_0 minder van elkaar afwijken dan de waarnemingsfout der proef bedraagt; welke fout op 3 tot 4 tienduizendste seconden kan worden geschat.

Laat ons thans zien tot welke gevolgtrekkingen de in tabel vermelde uitkomsten aanleiding geven. Hierbij zullen wij SARRAU en VIELLE op den voet volgen.

1°. *Oorlogsbuskruit*. De indrukkingen van den proefcylinder, bij de verbranding van buskruit in besloten ruimte, kunnen aangemerkt worden als geen noemenswaardige wisselingen te ondergaan, wanneer de veranderlijke $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ zich van 4,8 tot 251,0 wijzigd; alleen wanneer de veranderlijke tot 1,4 daalt, is wijziging van het bedrag der indrukking op te merken. Hieruit volgt, dat de functie ρ van formule (11) nagenoeg standvastig blijft, wanneer de veranderlijke grooter is dan 4,8; maar het is bekend, dat de functie ρ voor klimmende waarden van τ_1 , dus ook van $\frac{\tau_1}{\tau_0}$, tot nul nadert, en dus geen vrij standvastig bedrag kan aanwijzen, zonder zelf nagenoeg nul te zijn. In dit geval leert formule (16), dat $P = k_0 + k\epsilon$ de maximale spanning is, die

op den proefcylinder werkt en gelijk is aan den druk, die in de weerstandsschaal met de indrukking ϵ overeenkomt; of wel, wat op hetzelfde neerkomt, die uit $P = k_0 + k\epsilon$ wordt berekend, door hierin $k_0 = 541$ en $k = 535$ te nemen (bladz. 554).

2°. *Nitrocellulose*. Bij dit ontploffingsmiddel groeit de veranderlijke $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ van 0,29 tot 3,20 aan, wanneer de indrukking van 6,00 tot 2,70 mM. afneemt. De eerste dezer beide laatstgenoemde waarden is een weinig grooter dan het dubbel van de tweede, en, naar het oordeel der proefnemers, een weinig te groot uitgevallen, ten gevolge van een toevallige vervorming van de afmetingen des stampers. Wordt op de hierdoor ontstane, weinig beteekende afwijking niet gelet, dat wil zeggen, wordt aangenomen dat de indrukking bij $\frac{\tau_1}{\tau_0} = 0,29$ het dubbel is van de indrukking bij $\frac{\tau_1}{\tau_0} = 3,20$, dan ziet men, dat bij den overgang van de veranderlijke in deze genoemde grenswaarden, ρ in formule (16) beurtelings nabij 1 en 0 moet liggen. In het eene geval leert die formule dat de maximale spanning berekend moet worden met $P = k_0 + \frac{1}{2}k\epsilon$, alswanneer gevonden wordt $P = 2146$ KG.; in het andere geval met $P = k_0 + k\epsilon$, zoodat $P = 1985$ KG. Deze spanningen behoorden eigenlijk gelijk te zijn, maar wordt er op gelet, dat haar berekening slechts op een enkele waarneming is gegrond, dan mag gezegd worden dat de overeenstemming bevredigend is.

3°. *Zetmeelkruid*. Tusschen de waarden 0,38 en 43,0 van de veranderlijke, wijzigen zich de indrukkingen van den proefcylinder van 5,83 tot 3,20 mM. Het eerste dezer laatste getallen is iets kleiner dan het dubbel van het laatste; beide zullen echter niet veel verschillen van die, behoorende bij (16), wanneer hierin ρ beurtelings 1 en 0 wordt gesteld. De maximale spanning overeenkomende met de indrukking 5,83 mM. wordt dan $P = k_0 + \frac{1}{2}k\epsilon = 2101$ KG. en die overeenkomende met de indrukking 3,20 mM., $P = k_0 + k\epsilon = 2253$ KG.

4°. *Picrienzure kali*. In den toestand van stof gebracht, schijnt de picrienzure kali bij de verbranding zeer snel te ontleden, en kan $\frac{\tau_1}{\tau_0} = 0$ worden gesteld. In dit geval is $\rho = 1$, en wordt de maximale spanning bij de gemeten indrukking van $\epsilon = 5,40$ mM.: $P = k_0 + \frac{1}{2}k\epsilon = 1985$ KG.

Wordt de lading van picrienzure kali samengeperst, dan verkrijgt men $\frac{\tau_1}{\tau_0} = 1,9$ en $\epsilon = 3,40$ mM. Dit laatste bedrag is grooter dan de helft van 5,40 mM. Het schijnt dus dat de bovengenoemde waarde 1,9 van de veranderlijke, ρ in formule (16) niet nul maakt.

5°. *Schietkatoen*. De graad van nauwkeurigheid der proeven — wij herinneren, dat de waarnemingsfout van den duur der verbranding op 3 tot 4 tienduizendste seconde moet worden gesteld — liet, wegens het kleine bedrag van τ_1 , niet toe hieraan een waarde toe te kennen. Daarom werd $\tau_1 = 0$

genomen, zoodat $\rho = 1$, en $P = k_0 + \frac{1}{2} k \varepsilon$. De indrukking van den proefcylinder zou dus onafhankelijk van de massa des stampers zijn, hetgeen vrij wel in overeenstemming is met de in de tabel vermelde uitkomsten; volkomen juist schijnt zij echter niet, daar bij het gebruik van den stamper van 15,7 G., de indrukking eenigszins afwijkt van het vrij standvastige bedrag, daarvoor bij de overige waarnemingen gevonden.

6°. *Het nitroglycerine.* Als dynamiet aangewend, ontleedt het nitroglycerine zich langzamer dan de picrienzure kali en het schietkatoen; nochtans is het gebroken $\frac{\tau_1}{\tau_0}$, door den stamper van 4000 G. te gebruiken, nagenoeg nul geworden. De daarbij waargenomen indrukking is bijna het dubbel van die, gemeten bij de aanwending van de stampers van 6,9 en 3,76 G., waarvoor $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ respectievelijk is 4,9 en 2,3. De verbrandingssnelheid van het dynamiet kan niet door wijziging van den toestand van het ontploffingsmiddel — dat noch fijnere verdeeling, noch samenpersing toelaat — worden vergroot of verkleind; daarom is, door aanwending van stampers van sterk uiteenlopend gewicht, getracht de grenswaarden van τ_1 te verkrijgen, waarvoor ρ de eenheid nadert of wel nul nabijkomt.

De maximale spanning bij het gebruik van de lichtste stampers is $P = k_0 + k \varepsilon = 2413$ KG. Wordt de stamper van 4000 KG. aangewend, dan heeft men $P = k_0 + \frac{1}{2} k \varepsilon = 2280$ KG. De gemiddelde waarde dezer spanningen zou aangenomen kunnen worden de werkelijke spanning het meest nabij te komen.

De geleerde Schrijvers van het werk, waarop wij in deze bladzijden de aandacht vestigen, stellen het nut in het licht van een beschouwing als hiervoren is geleverd, omtrent de wijze waarop de gasdrukmeter werkt, wanneer spanningen, door verschillende ontploffingsmiddelen voortgebracht, onderling moeten worden vergeleken. Zoo b. v. gaven de picrienzure kali en het dynamiet bij de ladingsdichtheid 0,30 met den stamper van 59,7 G. nagenoeg gelijke indrukkingen van den proefcylinder. Volgens den tot dusver aangenomen regel, zouden aan de maximale spanningen van beide stoffen gelijke waarden worden toegekend, terwijl door vorengaande ontleding er toe is geraakt, de maximale spanning van de picrienzure kali op 1985, en van het dynamiet op 2413 KG. te stellen.

Voorts merken zij op, dat het niet noodig is dat $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ een zeer groote waarde hebbe om ρ in formule (16) te mogen verwaarloozen. Volgens de tabel van bladz. 691 en de daarvan gegeven toelichting, kan ρ klein genoeg geacht worden om gelijk nul te worden gesteld, wanneer $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ voor het buskruit is 4,8, voor de nitrocellulose 3,20, voor het nitroglycerine 1,9. Het is waar-

schijnlijk, dat deze waarden nog iets lager kunnen worden genomen. Om met juistheid te kunnen opgeven tot hoever men daarin mag gaan, zouden afzonderlijke proeven noodig zijn, waaruit vermoedelijk zou blijken, dat de laagste waarde van $\frac{\tau_1}{\tau_0}$, waarbij ρ gelijk nul kan worden genomen, zich met den aard van het ontploffingsmiddel wijzigt. Met de verkregen uitkomsten zou nu reeds besloten kunnen worden, dat over het algemeen de bedoelde laagste grens het getal 2 of 3 niet overschrijdt.

Nemen we een overzicht van hetgeen over de aanwijzingen van den spanningmeter bij de waarneming van gasspanningen is gezegd, dan kan het volgende worden vermeld:

1°. Men heeft bij de aanwijzingen van den spanningmeter twee uiterste gevallen te onderscheiden, waarbij uit de waargenomen indrukking ϵ tot de juiste kennis van de uitgeoefende maximale spanning P kan worden geraakt.

In het eene geval is $P = k_0 + k\epsilon$; in het andere, $P = k_0 + \frac{1}{2}k\epsilon$. Anders gezegd, in het eene geval is de maximale spanning gelijk aan de met de indrukking overeenkomende kracht der weerstandsschaal; in het andere geval is zij gelijk aan de, bij de helft der indrukking behorende kracht van de weerstandsschaal.

2°. Men besluit dat de aanwijzingen van den manometer in een dier twee uiterste gevallen verkeerden, wanneer men, door het gewicht des stampers binnen eenigszins wijde grenzen te vergrooten en te verkleinen, indrukkingen blijft vinden van een standvastig bedrag.

3°. De ontploffingsmiddelen kunnen, aangaande hun werking op den spanningmeter, tot drie soorten worden gebracht, nl.:

a. De langzaam verbrandende stoffen, waartoe het zwarte oorlogsbuskruit behoort.

b. De snelverbrandende praeparaten, waaronder de pyroxilinen en picraten te rangschikken zijn.

c. De ontploffingsmiddelen, waarvan de snelheid van verbranding tusschen de soorten a en b ligt; het nitroglycerine moet daartoe worden gebracht.

Voor de langzaam verbrandende stoffen a , zoeken men het eerste der hierbovengenoemde gevallen te bereiken, door gasdrukmeters met lichte stampers te gebruiken, of, indien zich hiertegen geen bezwaren opdoen, door het ontploffingsmiddel door samenpersing nog langzamer te doen verbranden.

Voor de praeparaten onder b bedoeld, trachte men tot het tweede geval te geraken, door de aanwending van zware stampers of fijnere verdeling van het praeparaat.

Voor de ontploffingsmiddelen door c aangeduid, zijn de aanwijzingen van den spanningmeter niet tot de beide vorenbedoelde uiterste gevallen te brengen, daar de indrukkingen van den proefcylinder niet als standvastig kunnen

worden aangemerkt, noch bij aanwending van zeer zware, noch bij het gebruik van lichte stampers. Voor deze soort c , bepaalt men de maximale spanning door beurtelings een zeer lichten en een zeer zwaren stamper te nemen, en het gemiddelde te bepalen van de krachten, die de weerstandsschaal oplevert voor de indrukking, bij den lichten stamper verkregen, en voor de helft der indrukking met den zwaren stamper voortgebracht.

Ongemerkt zijn wij er toe overgegaan, in deze laatste bladzijden sommige gedeelten bijna woordelijk uit den arbeid van SARRAU en VIELLE over te nemen. Meegesleept door de vele belangrijke onderwerpen, waarop zij in nette en toch sobere bewoordingen, zooals Fransche geleerden veelal weten te kiezen, de aandacht vestigden, hebben we onwillekeurig de rol verlaten van den verslaggever, die tot kebnismaking met het oorspronkelijke werk wil uitlokken. Wij kunnen hier echter nog niet afbreken, doch zullen ons, hoe noode ook, in de volgende beschouwingen den band van beknoptheid aanleggen.

Spanningen in het geschut.

Vergelijkt men de wijze, waarop spanningen bij verbranding in besloten ruimte op den proefcylinder werken met die, waarop zij in den vuurmond de indrukking van den proefcylinder voortbrengen, wanneer de spanningmeter in de buskruitkamer is gesteld, dan wordt daarin geen verschil waargenomen. Immers in beide gevallen groeit de spanning van nul tot een zeker maximum, en, hoewel bij de verbranding in besloten ruimte dat maximum als standvastig kan worden gesteld, terwijl bij het geschut de spanning, nadat het maximum is bereikt, afneemt, kan dit verschil in de werking der gassen geen invloed van groote beteekenis uitoefenen.

Door een van 0 tot P aangroeiende kracht ingedrukt, zal de proefcylinder geen lengtevermindering meer ondergaan, wanneer daarop de kracht P gedurende korteren of langeren tijd met haar vol vermogen blijft werken, of wel, lettende op den geringen duur waarin de indrukking wordt volbracht, wanneer die kracht, zooals bij het geschut, langzaam afneemt.

Hiervoren is opgemerkt (bladz. 695), dat de maximale gasspanning berekend kan worden met de formule $P = k_0 + k\varepsilon$, waarin ε de voortgebrachte indrukking is, of wel dadelijk uit de met deze formule berekende weerstandsschaal kan worden afgelezen, wanneer $\frac{\tau_1}{\tau_0}$ niet beneden de grens valt, die bij benadering op 2 of 3 kan worden geschat.

Het gewicht nu van den stamper bij de gebruikelijke spanningmeters is doorgaans kleiner dan 30 G. Voor een stamper van 30 G. is $\tau_0 = 0,00025$ sec. Bereikt τ , het bedrag van 0,00050 of 0,00075 sec. dan wordt aan bovenbedoelde voorwaarde voldaan. Men mag veilig aannemen, dat bij het geschut τ , grooter is dan deze laatste waarden. Volgens opgaven van SEBERT en

HUGONIOR zou bij het Fransche kanon van 10 cM. (proj. 12, lading 3,2 KG.), tusschen het oogenblik dat het projectiel zich begint te verplaatsen en de maximale spanning wordt bereikt, een tijd $\tau_1 = 0,001$ sec. verlopen; bij het kanon van 24 cM. (proj. 144, lading 28 KG.), een tijd $\tau_1 = 0,002$ tot 0,003 sec.

Op goede gronden kan bijgevolg worden besloten, dat, bij een plaatsing van den gasdrukmeter in de buskruitkamer, de maximale gasspanning uit de verkregen indrukkingen ϵ , met behulp van de weerstandsschaal of de formule $P = k_0 + k \epsilon$ kan worden afgeleid.

Is de spanningmeter zoodanig aangebracht, dat hij in eenig gedeelte van den zielwand voorwaarts van de buskruitkamer uitkomt, dan ondergaat de stamper eerst de werking van de gasspanning, van het oogenblik dat de achterkant van het projectiel de ligplaats van den spanningmeter voorbijgaat.

De indrukking van den cylinder wordt dan niet voortgebracht door een kracht die van 0 aangroeit, maar door een kracht, die dadelijk met een zeker vermogen begint te werken en zich daarna wijzigt. De omstandigheden zijn dus hier anders dan bij de verbranding in besloten ruimte, of bij de plaatsing van den spanningmeter ergens ter hoogte van de buskruitkamer, zoodat met de verkregen indrukking de gasspanning niet uit de weerstandsschaal kan worden gelezen.

Stellen wij het bijzondere geval dat de spanningmeter op zoodanige hoogte in de ziel is aangebracht, dat de gasspanning haar maximale waarde heeft bereikt, op het oogenblik dat zij op den stamper begint te werken. Onderstelt men verder, dat die maximale gasspanning zoo weinig verandert, gedurende den tijd τ_1 , behoorende bij de massa van den stamper, dat zij voor dat tijdsdeel als standvastig mag worden aangemerkt, dan heeft men het geval, dat de indrukking van den proefcylinder door een standvastige kracht wordt voortgebracht. In dat geval is de indrukking het dubbel van die, voortgebracht bij een plaatsing van den dynamometer ter hoogte van de buskruitkamer.

Het vorengaande is voldoende om het feit te verklaren, waarom de gasspanningen, waargenomen met spanningmeters voorwaarts van de buskruitkamer aangebracht, veel grootere indrukkingen geven van den proefcylinder, dan bij de opstelling van bedoelde werktuigen achter in den vuurmond. Worden die indrukkingen gebruikt tot het aflezen van de gasspanningen uit de weerstandsschaal, dan geraakt men voor die spanningen tot een te hoog bedrag. Het besluit ligt voor de hand, dat de spanningmeter van NOBLE, zoodals hij tegenwoordig is ingericht en toegepast wordt, geen juiste aanwijzingen kan geven, wanneer hij tot het meten van de gasspanningen in gedeelten der ziel buiten de buskruitkamer wordt aangewend.

Mei 1884.

W. C. HOJEL.

NOORD- EN ZUID-NEDERLANDSCHE RUITERIJ

DOOR

F. DE BAS,

Kapitein van den Generalen Staf.

Het debiet van een boekwerk strekt geenszins tot een maatstaf van het nut en de daaraan toe te kennen waarde; veeleer beslissen daaromtrent het gebruik en de bekendheid in ruimeren of engeren kring. Het oogenblik der uitgave oefent dikwerf invloed uit op laatstbedoelde omstandigheid, inzonderheid betreft zulks lettervruchten van minder klassieke waarde.

Schrijvers als VONDEL, GÖTTE, SCHILLER, KANT, LESSING, VICTOR HUGO, BEETS, CLAUSEWITZ, DENISON, KNOOP breken zich te allen tijde baan, al zijn de omstandigheden hen tegen. Hunne werken zijn even onmisbaar in de musea der wetenschap, als meubelen in een huis. Werken van minderen rang zijn in velerlei opzichten te vergelijken met de sieraden onzer woningen, waardoor de gezelligheid wordt bevorderd.

De Kapitein EUGÈNE CREYPLANTS, kapitein-adjutant van den commandant der »garde civique" te Gent, koos met grooten tact het oogenblik tot de uitgave van zijn werken. Het verhaal van den roem en het lijden der Belgische helden in Oost-Indië gedurende het tijdvak 1815—1830 *Histoire de la participation des Belges aux campagnes des Indes Orientales néerlandaises sous le Gouvernement des Pays-Bas* bekleedde een schoone plaats onder de inzendingen, waardoor België op de internationale koloniale tentoonstelling van Amsterdam medewerkte tot de kennis der buitenlandsche bezittingen. In België zelf vond zijn arbeid aanmoediging in het feit, dat doorluchtige personen, naar oud-Hollandschen trant, zich aan het hoofd plaatsen van koloniale ondernemingen, tot heden meer kostbaar dan vruchtdragend. Op het tooneel van internationalen wedstrijd en wederzijdsche waardeering, gaven de hoofden van twee koningshuizen het voorbeeld van verbroedering, en noodigden de vroeger vereeuigde zeventien gewesten uit, de laatste herin-

nering aan vroegere veten uit te wisschen. Aan dien echt koninklijken wensch is gehoor gegeven; van Helder tot Luxemburg, van de Eems tot Ostende weerklonk slechts één kreet, en nog voortdurend wordt elke gelegenheid ijverig te baat genomen om de nieuw gesloten banden hechter te snoeren. De warme oprechtheid dier gevoelens biedt betere waarborgen voor de toekomst dan het best gestelde tractaat. De hereeniging van Noord en Zuid, zij het onder het beheer van twee koningen, verwezenlijkt een staatkundig ideaal voor westelijk Europa, en vormt een krachtig holwerk tegen vreemd geweld, uit welke richting gevaren België of Nederland mogen bedreigen.

Geen verbond is noodig om die éénheid te bezegelen: men wake zelfs tegen overdrijving. Innige vriendschap op wederzijdsche achting gegrond behoeft geen zegels, geen onafgebroken heildronken of wijdsche feesten, al zijn deze voor korten tijd gepast bij een nieuwe ontmoeting van oude vrienden. Was het onder die omstandigheden te verwonderen, dat aan den letterkundigen arbeid van den Heer CRUYPLANTS te Amsterdam een goede ontvangst en grooten bijval ten deel vielen? Ofschoon in Nederland de hulpmiddelen en de archieven tot kennis der koloniale krijgsgeschiedenis rijker zijn dan in België, spraken de Hollandsche tijdschriften — o. a. de *Nederlandsche Spectator*, 1883, n°. 49 — met hooge waardeering van een arbeid, waardoor de zuidelijke landgenoot vergeten helden opnieuw in herinnering had gebracht, en het goede recht aangetoond onzer zuidelijke broeders op een deel van den Indischen roem en de Oostersche weelde in 1873 aan Amstel's boorden ten toon gespreid.

De tweede druk van CRUYPLANT'S *Histoire de la Cavalerie belge au service d'Autriche, de France, des Pays-Bas et pendant les premières années de notre nationalité* werd in Nederland verspreid, terwijl het 3de regiment huzaren zich voorbereidde, het feest van zijn 70-jarig bestaan te vieren.

Treden wij niet in een beoordeeling, waarom ditmaal juist een 70ste geboortedag met zooveel luister is gevierd. Feestvieren is aanstekelijk en wij leven nu eenmaal in den tijd van jubilé's. Het regiment grenadiers en jagers had vóór weinige jaren het 50-jarig bestaan gevierd; de Koninklijke Militaire Academie, waaraan het leger zooveel is verschuldigd, herdacht eveneens haar zilveren feest; Delft had zich feestelijk getooid, toen een kroon van tweemaal honderd jaren de werkplaatsen van BARBARA binnen zijn veste sierde. Den 24sten Januari jl. hadden de uit Nederland gedetacheerde deelnemers aan de tweede expeditie van Atjeh zich vereenigd om de dagen van Tibau, Penajong, Lemboe en het tiende jaar der bezetting van den kraton kame-raadschappelijk te gedenken. De lust was opgewekt! Dertig zonnekringen, vijf jaren zelfs schenen te lang om den dorst van den ruiterskring naar een eigen jubelfeest te lesschen; en het denkbeeld der feestviering op 12 en 13 Februari, in het brein van een der edelen van het korps gekieemd, vervolgens in ruimeren kring verspreid, kreeg vleesch en bloed.

Het behaagde Zijner Majesteit den Koning aan die herdenking Hoogstdeszelfs goedkeuring te schenken, terwijl door Z. K. H. den Prins van Oranje, door de oud-officieren en officieren van het regiment en verschillende colleges blijken van groote belangstelling en sympathie werden betoond.

Alles werkte mede om de feestviering te doen slagen. Niet licht zal de indruk verloren gaan van de ruiterlijke weelde in den avond van den 12den Februari jongstleden in de rijbaan van het 3de regiment huzaren ontwikkeld, welke niets toegaf aan het caroussel bij het *Ziethen*-feest te Rathenou op 14 April 1880.

De kwistig met wapenen en tropeeën, groen en bloemen, vlaggen en naamborden versierde wanden boden onwillekeurig gelegenheid om één en ander omtrent den historischen arbeid van Kapitein CRUYPLANTS te toetsen.

De overeenkomst tusschen zijn verhaal, betreffende het vroegere regiment *chevaliers légiers*, en hetgeen de rijbaan thans door graphische en chronistische versieringen vertolkte, stemde tot vertrouwen, bevestigde de eerste woorden van de voorrede: »s'il est une arme dans laquelle on doit conserver religieusement les anciennes traditions, c'est bien la cavalerie.»

Lang vóór den aanvang van het feest, zonder iets te kunnen vermoeden omtrent later gerijpte denkbeelden, had onze Belgische kameraad in zijn werk hulde gebracht aan het verleden van het 3de regiment huzaren. Hij kon 't niet onderstellen, dat Belgische wapenbroeders, de kleinzonen van den oprichter van het korps, Graaf A. VAN DER BURCH, kolonel-commandant van het 1ste regiment Belgische jagers te paard te Gent, Graaf ALBÉRIE VAN DER BURCH, ritmeester bij het 1ste regiment guides te Brussel, en de luitenant-adjutant van eerstgenoemden hoofdofficier, de Heer VAN ORTOY, weldra zouden getuigen, hoe de herinneringen aan het Belgisch verleden van het Nederlandsch ruiterkorps telkens onder versmelting van het *Wien Neerland's bloed* met de *Brabançonne* zijn begroet.

En dat is in die dagen tallooze malen geschied! Onder aanbieding van den eerewijn aan de buitenlandsche deelgenooten bij hunne ontvangst door de huzaren-officieren, door andere korpsen en genootschappen te 's Gravenhage, gedurende het rijkunstig feest in de rijbaan van het regiment, hetwelk door gasten van koninklijken bloede en het puik der Haagsche bevolking werd bijgewoond; bij de revue op het Alexander-terrein, het glanspunt van het feest in militairen zin, toen de zon de feestvierenden met heerlijke lentestralen verwelkomde; bij het onthaal, onder zang en dans van onder-officieren, korporaa's en huzaren. Vooral weerklonken die tonen aan den maaltijd der officieren in de Witte Sociëteit op het Plein: éénmaal de lusttuin der graven van het Bourgondische en het Oostenrijksche huis die voor de eerste maal in de rolle op het Binnenhof de Staten der zeventien gewesten ter vergadering hadden saamgeroepen.

Lang te voren had de Heer CRUYPLANTS geboekt, dat Zijn Doorluchtige Hoogheid, de regeerende Hertog KAREL AUGUST van Saksen-Weimar-

Eisenach, toenmaals commandant der troepen in Brabant, den 13den Februari 1814 toestemming had verleend tot de oprichting van een regiment »Chevau-Léger-Belges" te Mechelen, aan Graaf CHARLES VAN DER BURCH, vervolgens benoemd tot kolonel-commandant van dat regiment. Op bladzijde 146 troffen wij de oorkonde der oprichting van het regiment, na 70 jaar prijkende aan het hoofd der appèl-lijst van oud-officieren en officieren van het korps, die den 13den Februari 1884 bij het aflezen van hun naam »present" mochten roepen. Achtereenvolgens werd dit korps: in 1815, regiment lichte dragonders n°. 5, in 1841, 3de regiment lichte dragonders, in 1843, 3de regiment dragonders en in 1867, 3de regiment huzaren, welken naam het thans nog draagt in ons leger. Evenzoo lezen wij in »l'Histoire de la Cavalerie belge" de heldenfeiten van het korps, hetwelk bij Quatre-Bras en te Waterloo onder de orders van den Kolonel EDOUARD DE MERX streed aan de zijde van den heldhaftigen erfprins van Oranje, die bij Mont St. Jean, met de dynastie zijner vaderen, het lot van Europa hielp redden uit de hand van den overweldiger. Onder de bevelen van Prins FREDERIK DER NEDERLANDEN nam het korps vervolgens deel aan den veldtocht in het noorden van Frankrijk. In 1831 ontmoeten wij de lichte dragonders onder de dapperen van Kermt, Hasselt, den IJzeren Berg en Leuven. Al die beroemde mannen prijken langs de wanden der geïmproviseerde feestzaal op den 12den Februari jongstleden.

Gelijktijdig met de geboorte van het regiment »Chevau-Léger-Belges", waartoe het 3de regiment Nederlandsche huzaren opklimt, had Prins FERDINAND DE CROY het regiment huzaren, zijn naam voerende, opgericht, daarna overgegaan in het korps Hollandsche huzaren N°. 8, waaruit in 1830 het ruiterregiment is ontstaan, dat thans als 2de regiment jagers te paard onder den Kolonel VAN SPRANG een sieraad vormt van het Belgische leger.

Diende een gelukkige samenloop van omstandigheden om in het werk van den Heer CRUYPLANTS belangrijke gegevens na te slaan en te vinden, bovendien bevat het schoone herinneringen uit het tijdperk, toen de Zuidelijke Nederlanden bij den vrede van Utrecht in 1713 een eigendom werden van het Oostenrijksche huis; uit den strijd met de legers der Nationale Conventie, die België ketenden aan de zegekar van Frankrijk's overheersching, totdat het Weener Congres Noord en Zuid vereenigde tot één koninkrijk onder Neerland's eersten soeverein.

Tot het jaar 1815 vermeide de geëerde Schrijver zich niet uitsluitend in biographische aantekeningen maar betrad hij tevens het krijgsgeschiedkundig terrein en bewees daardoor, evenals de Generaal GUILLAUME in zijn verhaal omtrent de Belgische krijgsverrichtingen, aan Zuid-Nederland de niet volprezen diensten, die Noord-Nederland sinds lang is verschuldigd aan mannen als v. LÖBEN SELS, KNOOP, STPESTEIN en BOSSCHA. In 1792 zien wij de dragonders van LATOUR nabij Doornik en op de velden van Jemappes den vijand chargeeren. Te Neerwinden wijst de Schrijver op de daden van

den dapperen Kolonel PFORTZHEIM; de dagen van Rijssel en Meenen in 1793, van Lutzen, Brutzen, Kulm, Brienne, Arcis-sur-Aube, Vitry-le-Français in 1813 en '14 bieden gepaste gelegenheid om roem te brengen aan opper- en hoofdofficieren als GEORGE LEOPOLD CHRÉTIEN FRÉDÉRIC VAN SAKSEN COBURG — later koning LEOPOLD I —, Graaf DU MONCEAU, DUVIVIER, VAN REMCOETERE, D'ARGENTEAU D'OCHAIN, DE TIEKEN DE TERHOVE, OULTREMONT DE WÉGIMONT, NYDELS en andere beroemde Belgische ruiteraanvoerders, wier sabel den moedergrond heeft vrijgevochten met het Legioen van Eer op de borst. Van de »Cavalerie néerlandaise", toen nog tien regimenten sterk, getuigt de Kapitein CRUYPLANTS (bladz. 193): »A la chute de NAPOLEON, le roi des Pays-Bas se trouva a la tête d'une des plus belles cavaleries de l'Europe, lorsque sous des généraux tels que COLLAERT, VAN MERLEN, GRIGNY et TRIP, les anciens officiers de l'Empire, les vieux soldats de la grande armée vinrent lui apporter le concours de leur épée et de leur expérience de la guerre".

Aan België het oordeel overlatende omtrent hetgeen de geëerde Schrijver van het eigen ruiterswapen boekte, verklaren wij ons als Nederlandsch ruiters-officier dankbaar voor de aandacht, gewijd aan de geschiedenis onzer cavalerie.

Middelerwijl pleiten wij onzen hooggeachten wapenbroeder geenszins vrij van overdrijving, bij de vermelding der wapenfeiten van de ruitery in Oost-Indië.

Men kan aan de Belgische officieren, die vóór het jaar 1830 bij het Indische leger gediend hebben, den lof niet ontzeggen, dit met onderscheiding te hebben gedaan, al valt er het een en ander af te dingen op hetgeen de Kapitein CRUYPLANTS schrijft.

Zowel bij de infanterie als bij de cavalerie — artillerie-officieren leverden de Belgen, zoo ver wij konden nagaan, niet — hebben de Belgische officieren een eervolle plaats bekleed. Dit zal niemand verwonderen; de Belgen, hun natuurlijke neiging om druk te raisonneren daargelaten, zijn goede soldaten. Door hun levendige phantasie geprikkeld, bezitten de Zuid-Nederlanders meer dan hun broeders in het Noorden, zeker overdreven gevoel van eigenwaarde, doen soms gewone daden hoog klinken, streven dientengevolge het doel voorbij en leiden dan van pathos tot ironie.

Zoo laat de Schrijver den Luitenant DELATRE met de karwats in de hand chargeeren en stelt hem gelijk met de schitterendste Fransche cavalerie-aanvoerders, met LASALLE en MURAT uit het Napoleontische tijdperk. Chargeeren met de karwats, in plaats van met de sabel in de hand, kan niemand tot een verdienste worden aangerekend. Wanneer een cavalerie-aanvoerder chargeert zonder de sabel te trekken, dan is men onwillekeurig geneigd te onderstellen, óf dat er geen sabelhouwen te wisselen zijn, óf dat hij niet als één der voorsten ten aanval rent.

DELÂTRE, als aanvoerder van een peloton cavalerie, ongeveer 25 man, tegen een Indischen vijand, te vergelijken met LASALLE en MURAT, die duizenden ruiters aanvoerden tegen Europeesche, geregeld georganiseerde legers, gaat te ver.

Hij was in 1828/29 als luitenant met vijf-en-twintig huzaren van het 7de regiment ingedeeld bij de colonne LEDÉL van de expeditionnaire afdeeling. Of hij toen met de karwats in de hand chargeerde, wordt door tijdgenooten in Indië betwijfeld; wellicht geschiedde het een enkele maal bij de vervolging, nadat de vluchtende vijand door de infanterie duchtig was geschokt. Wij willen niets ontnemen aan DELÂTRE's onverschrokkenheid, maar beweren dat de betoonde moed geen overdreven voorstelling gedooft; mythische verhalen kunnen den waren held eer schaden dan verheffen. Om zich een goede voorstelling van zaken te maken, behoort men bovendien te weten dat DIPO NEGORO geen cavalerie had. Wanneer er dus van *zijn ruiters* gesproken wordt, waren het eenvoudig hogere en lagere volkshoofden, te paard gezeten, maar niet een behoorlijk georganiseerde, geoeffende cavalerie.

Onbetwistbaar was DELÂTRE een dapper soldaat, die het door zijn moed in den oorlog tot den officiersrang gebracht had. Maar wat intellectueele ontwikkeling betreft, kon onze held, volgens mededeeling van een zijner oud-kameraden wiens waarheidsliefde boven elke verdenking is verheven, nauwelijks lezen en schrijven. In laatstvermelde kunst had hij het niet veel verder kunnen brengen, dan machinaal zijn naam te stellen onder de administratieve stukken van zijn detachement, waarbij hij dan nog zeer ongaarne werd gestoord, uit vrees van spelfouten te maken. Nimmer schijnt hij een hoog besef te hebben gehad omtrent de beschaving van den geest, die de maatschappelijke positie van den officier vergt.

De geschiedenis leert, dat MEREMED ALI evenmin kon lezen en schrijven, toen hij Pacha van Egypte werd. Maar deze begreep althans, dat hij die zaken kennen moest, en liet zich nog op 40-jarigen ouderdom daarin onderwijzen.

Niet zoo onze DELÂTRE, in Indië algemeen bekend onder den familiaren naam van »SIEKKE", de Vlaamsche verkorting van FRANÇOIS of FRANCIES. Hij bezat een goede stem en was zeer gezocht wegens zijn voordracht van populaire, niet altijd even gekuischte liederen. Over die ietwat vreemde smaak valt trouwens niet te twisten. Of hebben wij niet tijdens het tweede Fransche Keizerrijk gelijke ingenomenheid opgemerkt, tot in de hoogste kringen der maatschappij, met zekere *chanteuse* van minder allooi, die opgang maakte met het platte lied: »rien n'est sacré pour un sappeur?"

DELÂTRE was, om te resumeeren, een slink soldaat, in den oorlog een gewaardeerd aanvoerder van één of meer pelotons cavalerie; maar, indien men de overige te stellen eischen aan officieren als LASALLE en MURAT toetst, geenszins met hen te vergelijken. Dat hij het na den oorlog nog tot ritmeester heeft gebracht, was een dankbare hulde voor zijn diensten

gedurende den oorlog, geenszins een erkenning van bijzondere bruikbaarheid in dien rang na den oorlog. Hij overleed in 1833 in het kamp te Rijswijk, de naam van het cavaleriekamp bij Batavia, evenals Weltevreden de naam is van het kwartier der infanterie en der artillerie. Niet onwaarschijnlijk heeft de dood hem gespaard voor de grieven van ongenoegzaamheid bij de nieuwe orde van zaken.

Even dapper als DELAPHE, maar meer bescheiden en beter onderwezen, was LA HURE, die eveneens, maar op meer degelijke gronden, de algemeene achting genoot en bijzonder gezien was bij zijn kamaraden.

Er zijn drie broeders van dien naam geweest. De oudste, PIERRE ANTOINE, zou, volgens den schrijver der »Histoire de la Cavalerie belge" (bladz. 182), als tweede luitenant den 16den April 1827 te Karong-Bolang zijn gesneuveld. De Generaal-Majoor WEITZEL in zijn belangrijke beschrijving van den »Oorlog op Java" (4), ofschoon zeer uitvoerig en uiterst nauwkeurig omtrent de geringste bijzonderheden van dien krijg, spreekt niet van dit gevecht of van den heldendood van dien officier. Later (bladz. 210) vermeldt de Heer CRUYPLANTS, PIERRE ANTOINE LA HURE nogmaals als »brigadier, sous-officier" 1816—1830; blijkbaar een fout, vermits hij reeds in 1827 als officier zou zijn gesneuveld.

De twee andere heeren LA HURE waren: ADOLPHE (bladz. 179, 205, 328) de jongste, als luitenant van het 7de regiment huzaren naar België teruggekeerd en in 1834 te Mechelen overleden; voorts, FÉLIX CORNEILLE ALEXIS, de meest bekende, in 1881 als luitenant-generaal op 82-jarigen ouderdom overleden. Deze onderscheidde zich reeds gedurende den oorlog op het eiland Celebes als opperwachtmeester bij de Bengaalsche lanciers en werd tot belooning op het slagveld tot officier bevorderd, (bladz. 177). Hij woonde den Java-oorlog bij (1827—1830) en nam roemrijk deel aan tal van gevechten. Hij was een dapper officier vol élan. De dapperheid van LA HURE behoefde geen kunstmatige opwekking, en zijn matigheid was vooral in die dagen voorbeeldig. De voorstanders van »vergunning", toen menigvuldig onder Noord- en Zuid-Nederlanders van minder beschaving in Oost-Indië, plaagden hem soms door het aanheffen van een drinklied, met het refrain:

*Tous les méchants sont buveurs d'eau,
C'est bien prouvé par le déluge.*

De geeëerde Schrijver van den »Oorlog op Java" vermeldt LA HURE herhaalde malen, o. a. op de bladz. 215, 265 en 396 van het tweede deel. Op laatstgenoemde bladzijde komt ook de heer ADOLPHE LA HURE voor.

Bladz. 186 der »Histoire" vermeldt, dat LA HURE met de expeditionnaire afdeeling in Indië is gekomen. Maar de expeditionnaire afdeeling werd eerst

(4) A. W. P. WEITZEL, De Oorlog op Java van 1825—1830. Hoofdzakelijk bewerkt naar de nagelaten papieren van Z. E. den Lt-Gen. baron MEURIS DE KOCK. Breda. BROOKSE, 1852, 2 dln. 8°.

Littéraire
Société
à Grouvenhage

in de laatste maanden van 1826 opgericht, en LA HURE ging reeds in 1821 naar Oost-Indië. Hij vertrok daarheen als koloniaal, zooals men thans zegt; als »soldat de fortune» om de épaulet te verwerven, die alhier, wegens het groot getal overcompleete cavalerie-officiëren na den herstelden vrede in Europa, moeilijk was te bekomen. Hij heeft in Indië glansrijk zijn sporen verdiend. De onderscheiding, waarmede hij bij het Oost-Indische leger gediend heeft, de ondervinding, aldaar opgedaan, zijn intelligentie en militaire studie, alle hoedanigheden, waaraan men in het jonge Belgische leger behoefte had, deden hem spoedig opklommen tot luitenant-generaal, Adjutant van Koning LEOPOLD en tot den adelstand verheffen. Niemand zal het den achtenswaardigen officier hebben misgund.

Kort vóór zijn dood gaf de Generaal LA HURE het eerste deel zijner gedenkschriften uit, behelzende zijn aankomst op Java en den veldtocht op Celebes 1824—1826 (1).

Zooewel hier te lande als in België heeft de achting, die de naam van den schrijver algemeen afdwong, alles voor goede munt doen opnemen, wat er in zijn werk voorkomt, hoewel men bij eenig nadenken kon gissen, dat het geheugen en een rijke phantasie den 80-jarigen Generaal soms parten hebben gespeeld.

Zoo lezen wij o. a. op bladz. 48 en 49 der »Souvenirs», dat LA HURE bestemd was om den Gouverneur-Generaal, Baron VAN DER CAPELLEN met tien huzaren te escorteeren op reis naar de Molukken, gaande over land van Batavia tot Samarang: »Je montais à cheval à la suite du gouverneur-général et je quittais Batavia pour n'y rentrer que bien des années plus tard!» Is het de bedoeling te doen gelooven, dat de Schrijver met tien huzaren den Gouverneur-Generaal tot Samarang, een afstand van 543 KM. — als van Amsterdam tot Berlijn — te paard heeft geëscorteerd, dan zal een ieder, die eenigszins met de locale gesteldheid in Indië bekend is, ongelooovig de schouders ophalen, aangezien de paardenposterij op Java zich gewoonlijk beweegt met een snelheid, waardoor b. v. de afstand van Buitenzorg tot Batavia, ± 57 KM., bijna even spoedig als per spoor (30 KM. per uur) wordt afgelegd.

Eveneens het verhaal aangaande de expeditie van Tanette in Juni 1826 (bladz. 261 der »Souvenirs»).

»On croyait l'autorité hollandaise entièrement rétablie dans l'île des Célèbes, quand un chef indien, Lapetauw, souleva de nouveau la province de Tanetta. Une armée considérable s'était rassemblée à sa voix et son royaume s'était transformé en un vaste camp au cri de guerre! In de »Fastes militaires des Indes Orientales» van GERLACH, (bladz. 388), die LA HURE in een enkele jaren te voren gegeven relaas doet spreken, wordt nog gezegd: »Notre position était des plus précaires».

(1) Les Indes orientales Néerlandaises. L'île des Célèbes. Souvenirs par le Général baron LA HURE. Aide de camp du Roi des Belges. — Bruxelles, MOUQUARD et Rotterdam, KRAMERS, 1880.

Is dat weder niet overdreven? Tanette is een klein onbeduidend landschap, groot 218,94 kerkpalen — 592 KM² — waarvan slechts 22,52 vierkante palen — 50,89 KM² — bebouwd zijn; het overige is woest bergland, bewoond, volgens de statistiek van 1861 (1) — die tegenover het jaar 1826 eerder een grooter dan een kleiner cijfer zal aanwijzen — door een bevolking van 13.462 zielen. Zulk een bevolking kon hoogstens tusschen twee tot drie duizend gewapenden leveren om aan den oorlogskreet van Vorst LAPETAUW te gehoorzamen.

En dan de buit, die in den zoogenaamden kraton zou zijn gevonden en medegenomen!

Op bladz. 285 der »Souvenirs» wordt gezegd:

»C'étaient des meubles de confection anglaise, une profusion de tapis d'Orient magnifiques, des boussoles, des chronomètres, des cloches et des cordages de navire, des armes européennes et indiennes de toutes les espèces de toutes les époques. Enfin, en descendant dans une salle basse, je découvris un vaste magasin à poudre, où les barils anglais étaient empilés avec un soin étonnant».

De geachte Generaal doet het voorkomen, alsof Tanette een aanzienlijke staat ware, die de genoemde rijkdommen zou hebben verkregen door zee-roof. Maar hoe dit te rijmen met een arme bevolking, hoofdzakelijk bestaande van landbouw, niet van zeeroof? Wijlen de Gouverneur van Celebes, de Heer J. A. BAKKERS, vele jaren als assistent-resident bijgaat met de politieke aangelegenheden van Celebes, heeft, volgens eigen waarnemingen op reis aldaar, in het 12de deel, bladz. 255 van het »Tijdschrift voor Indische taal- land- en volkenkunde», uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, een belangrijke beschrijving gegeven van Tanette, alwaar hij in 1861 vier maanden heeft doorgebracht. De tegenwoordige toestand zal wel niet veel van dien in 1826 afwijken, onder het genot van langdurige rust en vrede eer zijn verbeterd dan verminderd. De voormelde statistiek van het landschapje nu is van den Heer BAKKERS afkomstig. Hij schatte de inkomsten der tegenwoordige vorstin zeer gering, voortspruitende uit de haar toekomende »ornaments-» (kroon) velden, tal van kleine heffingen, boeten, enz., welke bij een zeer arme bevolking van niet meer dan 13.000 à 14.000 zielen, slechts weinig kunnen beteekenen. Het voornaamste, wat zij trekt van haar ornaments-velden, wordt geschat op ± f 2400! Wat dan te oordeelen bij zoodanigen toestand omtrent de kracht van een vorst als die van Tanette en het gevaar, waarmede in 1826 de opstand van LAPETAUW het Nederlandsch gezag zou hebben bedreigd?

Men ziet, er valt op de geschiedkundige waarde der »Souvenirs», die behalve de beide genoemde voorbeelden, wemelen van onjuistheden, heel wat af te dingen. Middeleerwijl bevatten zij ook krijgslundige opmerkingen van waarde, getuigende van een heideren geest van oprerking.

(1) Aardrijkskundig en Statistiek Woordenboek van Nederlandsch Indië, onder het woord Tanette. Amsterdam, v. KAMPEN, 1864.

ARTAN, VITAL ALEXANDRE, (bladz. 207 der »Histoire de la Cavalerie belge») was in Nederlandsch Indië bekend als ARTAN DE ST. MARTIN en behoorde tot de Expeditionnaire Afdeeling. Hij was een slink officier, »qui ne boudait pas» als het op een gevecht of een charge aankwam.

Dat de Ridder DE LA FONTAINE, ALFRED DESIRÉ (bladz. 184 en 207) trouwens den 24sten Augustus 1821 zou zijn benoemd tot kolonel en commandant van het 1ste regiment huzaren, tevens tot civiel en militair gouverneur van Banka, is minder juist. Voor het 1ste regiment huzaren leze men het 7de, hetgeen een drukfout kan zijn. Maar zijn benoeming tot civiel en militair gouverneur van Banka is evenmin te rijmen met een benoeming tot commandant van het 7de Regiment huzaren, als de gebruiken in Indië toelaten om den chef van een wapen of dienstvak daaraan te onttrekken tot andere werkzaamheden. De Kolonel DE LA FONTAINE is nimmer bevelhebber te Banka geweest. Vóór en na 1821 was het de Kolonel KEER.

De Kolonel DE LA FONTAINE heeft den dood gevonden door een noodlottig schot op jacht zijnde met den heer CAROLUS DE LA BRETHONNIÈRE: een man zóó volkomen zeker van zijn schot, dat hij met de grootste gerustheid den tjger opzocht, waarvan de nabijheid hem gesignaleerd werd, en het dier op korten afstand naderde en velde. Het ongeval met den Kolonel DE LA FONTAINE had plaats des nachts op een wilde varkensjacht. De jagers waren op een weg door het bosch geposteerd en ontvingen strenge aanbeveling hun post niet te verlaten. De Kolonel DE LA FONTAINE, vroolijk en overmoedig, had, om zijn gezellen te verschalken, die aanbeveling niet opgevolgd. CAROLUS DE LA BRETHONNIÈRE, op korten afstand iets ziende bewegen — DE LA FONTAINE had een gebogen en kruipende houding aangenomen — doch in twijfel of het wel een dier was, riep driemaal aan en loste, geen antwoord bekommende, zijn schot. De arme DE LA FONTAINE zeeg doodelijk getroffen neder. Alvorens hij den geest gaf, verklaarde hij dat DE LA BRETHONNIÈRE volkomen onschuldig was, en verzocht dringend hem geen leed te berokkenen. Nog herinnert een monument op het kerkhof van Salatiga aan den Kolonel DE LA FONTAINE.

Op blad. 193 der »Histoire» leest men, dat van de drie regimenten huzaren, het 6de en het 8ste den veldslag bij Waterloo hebben bijgewoond, doch het 7de zich in Oost Indië bevond. Maar het 7de regiment werd eerst in 1817 in Indië samengesteld en geremonteerd. De Bengaalsche lanciers, sterk twee eskadrons en bereden met Persische paarden, zijn opgericht in navolging van de Engelschen. De lanciers waren Sepoys, maar het kader bestond uit Europeanen. Gedurende het bestuur van den Commissaris-Generaal DU BUS DE GHISSIGNIES zijn de Bengaalsche lanciers als maatregel van bezuiniging opgeheven. Die ruitery in den oorspronkelijken vorm te behouden en aan te vullen was te kostbaar. Wel werd in 1815 de brigade infanterie, voor Oost Indië bestemd, opgericht; maar toen NAPOLEON I den

1sten Maart 1815 van het eiland Elba naar Frankrijk terugkeerde, stelde men haar vertrek uit, om aan den ophanden zijnden veldtocht te kunnen deelnemen. Die brigade vertrok tegen het einde van 1815 met een eskader van negen oorlogsschepen, dat den 29sten October uit Texel zeilde en een tamelijk lange reis had. De overname van Java had eerst plaats den 19den Augustus 1816; die van de Buiten-bezittingen, nog later.

Bij Z. E. den Luitenant-Generaal J. F. GRAAF DU MONCEAU (bladz. 214) is niet vermeld, dat hij, behulve Ridder Grootkruis van den Nederlandschen Leeuw en de Luxemburgsche orde van de Eikenkroon, ook was Ridder van de 3de klasse der Militaire Willemsorde, Ridder van het Legioen van Eer en der orde van St. Louis, tevens Ridder Grootkruis der orden van den Toren en het Zwaard, van de Militaire orde van St. Bento d'Avis van Portugal, van Waldeck-Pyrmont, de Leeuw en de Zon van Perzië. De Schrijver noemt hem Graaf van Bergendael, onder welk predicaat hij bij ons niet bekend is. De Nederlandsche ruitery is immer grootsch op een opper-officier als de Luitenant-Generaal Graaf DU MONCEAU, die lange jaren als inspecteur het bevel voerde over het wapen, wiens adeldom, ware hij niet reeds edel geboren, op het oorlogsveld was bevochten (1).

De heer CRUYPLANTS vermeldt niet den naam van MOREL. Evenals meerdere zijner landgenooten was hij te laat uit Franschen dienst ontslagen om een plaatsing te bekomen in het Nederlandsche leger. Hij heeft als *chef d'escadron* bij Waterloo tegen ons gevochten; ook wijlen de Generaal H. DE STUERS verkeerde in dat geval. MOREL moet een wonderschoone man zijn geweest, en stond te Gent bekend onder den naam van »le beau MOREL". Jong, even 20 jaar oud, *chef d'escadron* en Ridder van het Legioen van Eer, valt het gemakkelijk te verklaren, dat hij, na de abdicatie van Fontainebleau, dacht in Frankrijk een betere carrière te zullen maken dan in zijn vaderland, welks lot toen nog niet was beslist. Na Waterloo kon hij in ons leger niet worden opgenomen. Naar Indië te gaan, zocals eenige zijner lotgenooten, lachte hem niet toe. Hij bleef te Gent. Waarvan hij leefde, was iedereen een raadsel. Fortuin bezat hij niet; een gesalarieerde betrekking had hij evenmin, en de vreemdste geruchten waren in omloop omtrent hem en zijn »amoureuse" lotgevallen, die voor de naturalistische strekking der hedendaagsche Fransche literatuur wellicht rijke stof zou hebben opgeleverd. MOREL was »homme du monde" en te huis in de voornaamste gezelschappen, waar hij uitmunte door goede vormen, een vroolijken en aangenaamen toon. Doch dat onbezorgde, avontuurlijke leven kon niet altijd duren. In 1825 zag hij zich genoodzaakt de hem, op voorspraak van den Hertog VAN SAXEN WEIMAR, aangeboden

(1) Wij schreven den 20sten Februari: Zijn Excellentie de Luitenant-Generaal J. F. GRAAF DU MONCEAU, Chef van het Militair Huis des Konings, overleed den 1sten Maart d. a. v. op zijn vier-en-negenigsten verjaardag.

betrekking van ritmeester bij het 7de regiment huzaren aan te nemen. In 1827 diende hij bij de Djajang-Sekars, geëerd bij de bevelhebbers van het leger, ten paleize van den Commissaris-Generaal zeer gezien, door hooger en lager geplaatste kameraden op het bivak als een vroolijk kameraad gezocht. In 1835 verkreeg hij als majoor of luitenant-kolonel het bevel over het korps Djajang-Sekars en vertrok in dat jaar of het volgende met pensioen naar Europa. Een werkzaam deel aan den oorlog van Java heeft de heer MOREL niet genomen.

Natuurlijk was het doel van bovenstaande bemerkingsen geenszins, om de verdiensten van de Belgische officieren in Oost Indië te verkleinen; toch meenden wij ze, ter wille van de geschiedkundige waarheid, te moeten meedeelen. Er schiet voor de besproken hoofdpersonen nog geene over om hen te waardeeren als brave, flinke soldaten, die een belangrijk, zeer werkzaam aandeel hebben gehad aan het bedwingen van den opstand onder DIPO NEGORO.

De Kapitein CRUYPLANTS heeft voor de cavalerie-officieren van Zuid- en Noord-Nederland een verplichtend werk verricht. Doch met betrekking tot hetgeen 50 tot 60 jaar geleden in Indië is geschied kon hij niet zoo goed zijn onderricht, als tijdgenooten van hooger rang, wier vóórlichting ons vereerend en leerrijk mocht ten deel vallen. Daarvoor betuigen wij hun onzen eerbiedigen dank.

's Gravenhage, 20 Februari 1884.

EENIGE OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING VAN HET REGLEMENT OP DE EXERCITIËN DER INFANTERIE (1881).

Nadat we reeds sedert geruimen tijd op de verschijning van een gewijzigd Reglement op de exercitiën der Infanterie waren voorbereid, en den geheelen winter met spanning het tijdstip verbeidden, waarop we zouden afscheid nemen van veel overtolligs, en kennis maken met het nieuwe dat onze behoeften zou bevredigen, zag aan den vooravond van de zomeroefeningen het lang verwachte reglement het levenslicht.

Met groote belangstelling door ons ontvangen, werd het, voor we er een degelijke studie van maakten, voorloopig doorgebladerd; we vonden onjuistheden en feilen, die we aan de lezers van dit tijdschrift zullen kenbaar maken.

Het was ons doel niet een betoog te leveren, waarin we wilden beoordeelen of alles wat uit het oude reglement weggelaten is, werkelijk overtollig was; of we in alles waarmede we als nieuw kennis maakten, de voorziening in een bepaalde behoefte aantroffen; dit toch zou men nu reeds bezwaarlijk kunnen eischen. Daartoe behoort meer dan een vluchtig doorbladeren, dat vereischt meer dan het naast elkander leggen van het vervangen en het nieuwe reglement. Wat uit zoodanige vergelijking blijkt, kan slechts als bouwstof dienen voor de verbeelding van den lezer, en er behoort nog een niet licht te tellen arbeid van den geest toe, om die stof zoo te verwerken en in perspectief te brengen, dat zij zich in die beteekenis als een sprekend tableau voordoet.

Wij gevoelen geen roeping voor die moeilijke taak; wellicht als eenig middel om er niet onder te bezwijken, laten we die gaarne aan anderen over.

Toch zij opgemerkt, dat we met groot genoegen zagen, dat vele gevechtsvormen in gesloten orde, traditiën van de sedert lang aan onzen horizon verdwenen linie-tactiek zijn weggelaten, en uit de omstandigheid, dat allen, die wij er over hoorden, daarover meeuichten, leiden we af, dat er met ons velen zijn, die den door gezaghebbenden meermalen uitgesproken eisch,

— dat n.l. een reglement moet zijn »rijk aan vormen", — niet wenschen te onderschrijven.

Wij stellen voorop, dat een rijkdom van vormen de deugdelijkheid van een exercitie-reglement niet uitmaakt, noch uitmaken kan; dat ieder onnoodige opstelling om haar overtolligheid schadelijk is; dat een exercitie-reglement moet uitmaken het kleinste gemeene veelvoud van alle *noodige* factoren.

Geldt het evenwel de overgangen van den eenen in den anderen vorm, dan behoort de samensteller in beginsel groote vrijgevigheid toe te passen. Geen apodictische bepalingen, die zich aan iedereen slechts als het uitvloeisel van een gril voordoen, behooren in deze de hand van een compagniescommandant bij het oefenen van zijn compagnie, van een bataljonscommandant in de evolutiën met zijn bataljon, te binden. Wat nuttig kan zijn wordt daardoor vaak buiten gesloten, wat wenschelijk ware anti-reglementair gemaakt.

Met dezen laatsten eisch is in het exercitie-reglement weinig rekening gehouden; wij zullen in de voorgeschreven bewegingen met het bataljon ruimschoots gelegenheid hebben, deze beschuldiging toe te lichten.

Wij stippen hierbij nog aan, dat de taal van wetten en reglementen een eigenaardige is, of beter gezegd, een eigenaardige moet zijn; dat men aan woordenkeus en redactie de grootste zorg heeft te besteden, opdat meer-voudige uitlegging geen aanleiding tot verschillende toepassing geve. Verschil in toepassing geeft altijd onnoodige wrijving, soms hoogst onaangename botsing.

Ook moet men in het streven naar duidelijkheid geen axioma's verkondigen; consequentie is mede een der kenmerken van een goed reglement. Het oog gevestigd houdende op die eischen, zullen we, met het exercitievoorschrift in de hand, nagaan, welke bepalingen schadelijk zijn, voor welke regels we als het ware een memorie van toelichting noodig achten, wat minder juist, wat ons onjuist voorkwam.

Grondslag van het onderricht.

In de 3de alinea en volgg. op bladz. 3 lezen we, wat van de onderofficieren en korporaals uit dit reglement moet worden gevorderd, benevens de te eischen kennis uit het Voorschrift op het tirailleeren. Uit het titelblad van laatstgenoemd voorschrift blijkt niet, dat dit een onderdeel uitmaakt van het Reglement op de exercitiën der Infanterie. Behoort dit daar werkelijk niet toe, dan is ook de bedoelde opgave in den »Grondslag van het onderricht' niet op haar plaats. Maakt het tirailleer-voorschrift daarentegen wél een deel uit van het exercitie-reglement, dan kan de 4de alinea, bladz. 2, waar gezegd wordt: »Voor de luitenants bepaalt zich de kennis van dit reglement tot het kunnen commandeeren en ontvouwen van de Recruten-, de Compagnies- en de Bataljonsschool'', niet ernstig gemeend zijn.

Recrutenschool.

In § 1 is het woord *zoodanig* slecht gekozen. Hetgeen na dit woord volgt

is een nadere toelichting; het woord »zoodanig" geeft echter aan die toelichting de kracht van een voorwaarde, waaraan door het voorgaande of reeds voldaan is, of niet meer voldaan kan worden.

De woorden *of door deze gehinderd te worden* zijn overbodig. Hindert niemand, dan wordt ook niemand gehinderd.

Door te groote zucht naar duidelijkheid heeft men in deze § het doel reeds achter zich.

§ 3. Een waarschuwingscommando moet aanduiden, wat op het uitvoeringscommando dient te geschieden; daarom was een wijziging in het commando hier noodzakelijk geweest.

In § 10 lezen we: »Met gestrekte knie den linkervoet 75 cM. vooruitbrengen met de punt naar beneden en op dien afstand plat enorsch nederzetten, het gewicht van het lichaam op dezen voet doen overgaan, daarna den rechtervoet dicht langs den grond vooruitbrengen, dien nederzetten op denzelfden afstand en op gelijke wijze als ten aanzien van den linker- is verklaard, en alzoo blijven voortgaan". Volgens deze redactie brengt men dus den rechtervoet ook 75 cM. dicht langs den grond vooruit, en zet hem daar plat enorsch neer; hij komt dan echter weer *naast* den linkervoet te staan.

§ 15 zegt: »Den voet, die achter is, met verdubbelde snelheid naast den anderen bijtrekken, en met den laatsten weer aanmarcheeren". Moet, wat wij veronderstellen, de uitvoering geschieden, zooals ze tot heden plaats had, dan is de verklaring, hoe nieuw ook, ten eenen male onjuist. Wel geschiedt, om een bepaald voorbeeld te nemen, het bijtrekken van den rechtervoet in de tijdruimte van een halven pas, maar men bedenke, dat die voet ook slechts over de helft van den normalen afstand verplaatst wordt; er kan dus van geen *dubbele* snelheid sprake zijn.

§ 20. »De looppas zal geschieden naar dezelfde beginselen als de gewone pas, met dit onderscheid, dat de teenen en voetballen het eerst den grond raken, het bovenlijf wordt meer vooruitgebracht, enz." Wanneer wij als onze meening uitspreken, dat een looppas met gestrekte knieën en vooruitgebracht bovenlijf niet wel mogelijk is uit te voeren, zal men ons misschien toevoegen, dat men het onmogelijke dikwijls vorderen moet, om het mogelijke gedaan te krijgen. In hoeverre in die richting het mogelijke nuttig is laten we in het midden.

§ 97. Aangezien de opmarschen bij de latere evolutiën herhaaldelijk hunne toepassing vinden, zoo verwondert het ons, dat deze noch hier, noch in § 115 moeten herhaald worden.

Aanvankelijk meenden we, dat het reglement onder de veranderingen van directie ook de opmarschen bedoelde, op bladz. 8 in de verdeling der Recr.-S. vonden wij echter het bewijs voor het tegendeel.

§ 100. Handgrepen, waarvan de bewegingen volgens § 55 2de alinea op $\frac{1}{2}$ minuut moeten worden gebracht, zullen bezwaarlijk goed uitgevoerd kunnen worden op passen van $\frac{1}{16}$ of $\frac{1}{8}$ minuut.

§ 102. De 4e alinea, handelende over den duur van den looppas, wanneer de manschappen ongewapend zijn, past beter in het kader van § 20. Zij is bovendien in strijd met § 21; hierin toch wordt verwezen naar § 17 en dus aangegeven, dat gaandeweg de afstand die in den looppas moet worden afgelegd, tot 150 à 200 pas moet worden vergroot. Hiertoe hebben de recruten 1,5 à 2 minuten noodig (zij verrichten den looppas niet dadelijk in de daarvoor bestemde tijdmaat). In § 102 wordt bevolen den duur van den looppas tot 4 minuten uit te strekken. Dit rijmt zich niet te zamen.

§ 105. Hier ware het, naar het ons voorkomt, niet overbodig geweest te vermelden wat men door een *aanmerkelijken* hoek heeft te verstaan. Aangezien de al of niet *aanmerkelijkheid* moet uitmaken of de richting door zwenking moet geschieden of door een opmarsch (met den gewonen pas), zoo is de samensteller van het reglement, door deze uitdrukking zonder omtrekken, zelf de oorzaak als § 105 niet overeenkomstig zijn verlangen wordt uitgevoerd (1). In de §§ 104 en 105 onderscheiden we nu zes soorten van richtingen: 1° de richtingen evenwijdig voor- en achterwaarts; 2° de richtingen voor- en achterwaarts onder hoeken kleiner dan een aanmerkelijke, en 3° de richtingen voor- en achterwaarts onder hoeken, die men aanmerkelijk noemt. De Recr.-S. spreekt niet rechtstreeks uit, hoe de richtingen achterwaarts onder 2° bedoeld, moeten worden uitgevoerd. Uit de 1ste Afdeling vindt men door afleiding, dat bij deze richtingen de manschappen achterwaarts moeten marcheeren en door de richtingslijn eerst te overschrijden, zich in de nieuwe strekking moeten stellen. Daar deze beginselen blijkens § 2 der Comp.-S. ook in deze school moeten worden doorgevoerd, zullen we met een compagnie het onhandige van deze richtingswijze aantoonen. Aannemende, wij hopen niet ten onrechte, dat een hoek van 20° niet aanmerkelijk moet genoemd worden, onderstellen we, dat een compagnie in bataille in een richting moet worden gesteld, die met haar oorspronkelijke strekking dien hoek maakt en dat daartoe achterwaarts moet worden gericht. Gemakkelijk kan nu worden nagegaan, dat men op den vleugel die niet tot grondslag dient, ± 55 achterwaartsche passen maken moet. Wij zijn niet beducht voor tegenspraak als we een dergelijke uitvoering omslachtig noemen. Uit bovenstaande aanhaling blijkt tevens, dat niet alleen de grootte van den hoek maar ook de lengte van zijn beenen moet worden in rekening gebracht, en dat men door de uitkomst dier beide factoren aan te geven, nl. de lengte van den boog, vrij wat duidelijker en nauwkeuriger zou geweest zijn. Wij begrijpen overigens niet welk nut we van die veelheid van richtingsmethoden zullen kunnen trekken. Zou men nu door het quantum trachten te geven, wat we vroeger van de hoedanigheid verkregen? Het is een dwaasheid in een lappendeken een draad te willen vinden, die het geheel vasthoudt; § 105 blijkt bij ontleding in dien zin veel te hebben van zulk een deken.

(1) Dit geldt ook voor de §§ 2 der Comp.- en Bat.-S.

In § 106 hebben de geopende gelederen een afstand van 1,44 M., gemeten van de borst van de manschappen van het achterste gelid tot aan die van de manschappen van het voorste.

In § 3 der Comp.-S. en § 8½ der Bat.-S. wordt dezelfde afstand bevolen. Wij begrijpen niet hoe één, veel minder hoe twee (laatste alinea, bladz. 51 Bat.-S.) bereden officieren naast elkaar tusschen deze gelederen moeten doorrijden. 't Is alsof men hier den regel heeft willen bevestigen, dat alle veranderingen geen verbeteringen zijn.

§ 110. Behalve voor de eerste oefening wordt de vizierklep alleen dan als standvizier gesteld, wanneer met losse of scherpe patronen wordt gevraagd. Waarschijnlijk heeft men met deze alinea willen voorkomen, dat de klep langer dan onvermijdelijk aan ombuigen is blootgesteld; dat men de klep als standvizier stelt, wanneer met losse of scherpe patronen wordt gevraagd, zal vermoedelijk anders bedoeld dan neergeschreven zijn. Een maatregel toe te passen bij het vuren met losse of scherpe patronen, behoeft bovendien in de Recrutenschool niet te worden vermeld.

In § 115 staat te lezen: De marschen op twee gelederen en de veranderingen van directie geschieden als in de 1ste Afdeling met uitzondering, dat nu de guide aan de spil rechts (links)- om maakt. Aangezien het voor de hand ligt, dat de veranderingen van directie hier plaats hebben als in de 1ste Afdeling, zoo vragen wij: moet de guide aan de spil rechts (links)- om maken, of moet hij de bewegingen uitvoeren in de 1ste Afdeling voor den man aan de spil voorgeschreven?

§ 125. Het was toch zeker niet om een tegenstelling te vormen, dat men hier beveelt de grootst mogelijke stilte en orde in acht te nemen. Wij vinden deze opmerking in een reglement op het exerceeren wel wat al te naïf.

§ 126. In de 4de alinea spreekt men van een peloton in bataille. Wanneer men het noodig oordeelt in de inleiding der Comp.-S. een bepaling te geven van het woord bataille, dan moest men het gebruik van dat woord hier vermijden. Aan anderen de beoordeeling of we op het oogenblik door het donker floers van onze kleingeestigheid zien, we laten niet onvermeld, dat het commando slag op de = trom hier, wordt slag op = trom in de Comp.- en Bat.-S.

§ 127. De snelheid van den langeweg-pas (pas de route) is in deze school 115 in de minuut; bij een colonne op weg zal zij worden geregeld naar de gesteldheid van het land en van de wegen, of naar andere omstandigheden. Deze laatste verklaring schijnt ons in de Reer.-S. niet op haar plaats. Wil men haar behouden, dan kan ze gevoegelijk in § 14 der Bat.-S. worden ingelascht. Liet men haar eenvoudig weg, dan zouden wij er niets dan winst bij hebben. Dat een zekere zaak moet worden geregeld naar *dit* naar *dat* of naar *wat anders* is eigenlijk gezegd een flauw praatje, een verklaring, die niets verklaart; in geen geval is het de taal van reglementen en wetten.

In § 25 moet men op het commando guide rechts (links) de richting aannemen en onderhouden naar de zijde van den guide:

In § 28 schijnt men op dit commando niets te moeten doen;

In § 32 moet men de richting aannemen naar de benoemde zijde;

In § 122 doet men wederom niets op dit commando;

In § 128 wordt de richting aangenomen naar de benoemde zijde.

Het nu eens aangeven wat geschieden moet, het dan weer weglaten, zal hier wel niet tot onjuiste opvatting leiden, maar is inconsequent. Waarom niet voor eens bepaald, wat geschieden moet na het benoemen van den guide? § 52 zou dan onveranderd moeten blijven.

Het plaatsen van wegwijzers op afstanden langs een langen rechten weg is vrij onvruchtbaar, het is voldoende aan het begin aan te geven, waar hij ons heenleidt. Zoo ze al niet in hinderpalen veranderen, dan leiden ze toch onnoodig de aandacht van den voorbijganger af.

Compagniesschool.

Op bladz. 2 der inleiding lezen we: »Bij het uitvoeren van bewegingen in gesloten orde, waarbij de troep zoodanig gedekte stelling heeft ingenomen, dat noch een aanval van cavalerie noch het handgemeen worden met vijandelijke infanterie te vreezen is, is de commandeerende officier, onder wiens leiding de oefeningen plaats hebben, bevoegd de bajonet van het geweer af te laten". Zoo gaarne hadden wij gezien, dat de bajonet alsnu ware verdwenen. Na het lezen is het niet recht duidelijk meer, wat we door een ingenomen gedekte stelling hebben te verstaan. Het uitvoeren van bewegingen in gesloten orde in een eenmaal ingenomen gedekte stelling schijnt ons een *contradictio in terminis*. Men zou in zulke stelling de vuren kunnen beoefenen, maar de inrichting van het geweer eischt, dat dit steeds met opgeplante bajonet geschiedt. Wanneer we ons afvragen, wat heeft men hier bedoeld, dan begrijpen we, dat men den officier met de leiding der oefeningen belast, de bevoegdheid heeft willen geven om als het hem wenschelijk voorkomt, de bajonet van het geweer te doen nemen. Dat duidelijkheid en beknoptheid hier te wenschen overlaten, zal reeds in het oog gesprongen zijn.

In de fide alinea, bladz. 2 geeft men aan, dat als regel geldt, dat de guide niet moet worden gecommandeerd; dit blijkt o. i. voldoende uit de voorgescreven commando's en kon weggelaten zijn. Wanneer men hier wil opnoemen wat niet gecommandeerd wordt dan zou men aan deze alinea nog zeer veel kunnen toevoegen. Negatieve bepalingen moet men in reglementen met zorg achterwege laten; men voorkomt daarmede, dat soms het gemis van een negatief als het bewijs voor een positief voorschrift wordt aangemerkt.

In de 3de alinea bladz. 3 betrappen we het reglement op groote inconsequentie. Die alinea zegt: »Wil de C.-Ct. de flankbewegingen, door de onderafdeelingen op zichzelf of bij opvolging te verrichten, met verdubbelde rotten doen uitvoeren, dan geeft hij daartoe vooraf den noodigen last". Wanneer

men het noodig geoordeeld heeft, om met letters, wier dikte het zwaartepunt der geheele recruten-school verplaatst, te vermelden, dat de flankmarsch met verdubbelde roten *regel*, die op twee gelederen *uitzondering* is, dan vragen we, waarom legt men hier den C.-Ct. de taak op, steeds vooraf aan te geven, wanneer de *regel* zal worden toegepast? Had men hem hier niet om der eenvoudigheds wille moeten opdragen, aan te kondigen wanneer de *uitzondering* zal plaats hebben (1)?

Indeeling en Opstelling der Compagnie.

2de alinea. »In elke sectie worden de manschappen op twee gelederen rots-gewijze naar de grootte gesteld, met inachtneming vooral, dat zij genoegzame ruimte in het gelid behouden om zich gemakkelijk te kunnen bewegen (Derde Afd. Recr.-S.).» Deze omschrijving is geheel overbodig. Wanneer men zegt: de manschappen worden in iedere sectie opgesteld als in de 3de Afd. Recr.-S., dan zou dit geen nadere toelichting behoeven. We zouden deze opmerking achterwege gelaten hebben, indien de geheele alinea, voor zooverre daar van een rangschikking naar de grootte sprake sprake is, niet bovendien in strijd was met de laatste alinea op bladz. 7.

In de 6de alinea, bladz. 4 zijn de bepalingen die men geeft van de woorden *bataille* en *colonne* niet steekhoudend. Een compagnie opgesteld volgens fig. 1 staat, na een wending rechts (links) om, in *colonne*. Een compagnie in *sectie-colonne* volgens fig. 2 staat, volgens de gegeven bepaling, na zulk een wending in orde van *bataille*. Geeft men bepalingen, dan moeten ze hout snijden.

In de laatste zinsnede der inleiding zegt men: Wordt in deze school het woord *guide* of *guides* zonder meer gebezigd, dan wordt daarmede steeds de *guide* van het voorste gelid bedoeld. Wat bedoelt men in het reglement met het woord *guide* of *guides* zonder meer, wanneer (zoals o. a. bij § 25) de *afdeelingen* uit de flank staan of *marcheeren*?

Op bladz. 6 staat: *Tamboers* en *Hoornblazers*; dit moet zijn *Tamboers* en *Hoornblazer*.

Oefeningen in gesloten orde.

§ 1. Het is een inconsequentie om bij de uitvoering van *commando 1* nu toch te spreken van den uitersten *guide van het voorste gelid*. In de verklaring van de uitvoering van *commando 2*, vinden we, na lezing van de 7de alinea op bladz. 4, in de uitdrukking *links (rechts) buitenste sectie*, een foeilelijk pleonasme.

§ 2. Laatste zin van de uitvoering van *commando 1*: »De P.-Cn. richten de *sectiën* (§ 1) en blijven of begeven zich hiertoe op de vleugels, waar zij zich vóór de beweging bevonden.» Aangezien de P.-Cn. op het waarschuwings-*commando*, zich twee passen vóór het midden van hun peloton plaatsen, zijn ze niet op eenigen vleugel, en kunnen zij dus, in omstandigheden als hier bedoeld, ook nimmer daarop *blijven*.

(1) Deze opmerking geldt ook de 6de alinea, Bijzondere bepalingen der *Rst.-S.*

§ 3. Was het met voordacht dat men hier bepaalde, dat ook de uiterste guide van het voorste gelid mede achterwaarts marcheert? Nadat de gelederen geopend zijn, staat nu de guide van het achterste gelid een halven meter achter dit gelid.

In § 5 lezen we o. a. . . . »en die afdelingscommandanten met opzicht tot het uitspreken van de commando's »Aan" en »Vuur", zich, voor zooveel noodig, naar elkander regelen." Het is ons niet mogen gelukken te ontdekken wat men hier eigenlijk wil. Heeft men bedoeld, dat de sectiën beurtelings hun salvo's afgeven? Wat beteekenen de woorden »voor zooveel noodig"?

In § 6 moeten de vurende afdelingen 10 a 15 pas van elkander plaats nemen. Welk verband bestaat er tusschen het nemen van die afstanden, en het gebruiken van verschillende opzethoogten? Ook dit bleef voor ons onopgelost. Misschien is het nemen van afstanden als hierboven bedoeld, het eenige middel om ook de uitvoering van de illusoire vuurwijze in § 5 bedoeld, mogelijk te maken.

§ 8. Uitvoering Commando 2. Als 2 van § 52 Recr.-S. Dit commando wordt uitgesproken als het laatste rot is opgemarcheerd. Deze laatste zin is na aanhaling van § 52 Recr.-S. overbodig.

In de §§ 11, 12 en 13 zullen de rechterguides van de afdelingen, die zich voor de benoemde plaatsen, na halt gemaakt te hebben, zich richten op die, welke reeds op hun plaats staan. Zij zullen als de beweging goed uitgevoerd wordt, daarbij gehinderd worden door de rechterguides van het achterste gelid. Het ware daarom wenschelijk geweest te bepalen, dat ook zij zich in de richting zouden stellen.

In § 23 heeft het ons bevreemd, dat de wijziging in § 117 der Recr.-S. in het commando »Met verdubbelde roten" aangebracht, in de Comp.-S. niet is doorgevoerd (1).

In § 24 kent men aan de woorden sectiecommandant en sectie hetzelfde begrip toe; voor *deze* sectie dient men te lezen *diens* sectie. Verder zegt de uitvoering: »de sectiecommandanten doen hun sectie halt houden, zoodra de guide in de benoemde directie is gekomen." Daar evenwel de guide niet meer *benoemd* wordt, was een wijziging in deze zinsnede noodzakelijk.

De laatste twee regels van § 27 vormen niet bepaald een monument voor Nederlandsche taal.

§ 29. Aargezien de P.-Cn. ingevolge de tweede alinea steeds hun pelotons richten, en dit immer rechts geschiedt, is de vierde alinea, voorzoover daar over de richting sprake is, als overtollige illustratie te beschouwen.

Op de bladzijden 26 en 27 lezen we respectievelijk: »stilstaande, op geheel afstand de frontbreedte vermeerderen", en »in den marsch op geheel afstand". Daar men onder die opschriften ook het vermeerderen der front-

(1) Zie ook de §§ 6 en 15 der Bataljonschool.

breedte verklaart, als de afdeelingen op verminderden afstand staan, behoorden de woorden „op geheelen afstand” te zijn weggelaten.

Het is ons opgevallen, dat het reglement niet aangeeft hoe stilstaande colonnes hun front verminderen. Liet men deze bewegingen weg om den C.-Ct. in de gelegenheid te stellen de 1ste alinea op bladz. 3 der inleiding toe te passen, of had dit een andere reden?

In § 35 wordt de C.-Ct. er op bedacht gemaakt, dat, om de volgorde der groepen in de sectiën niet te verbreken, altijd slechts naar een zijde, de sectiecolonne uit de groepencolonne mag worden geformeerd en wel naar dezelfde zijde, als naar welke de groepencolonne gevormd is. Met bescheidenheid merken wij op, dat door het doen vormen van de sectiecolonne naar de andere zijde, de volgorde der groepen niet *verbroken*, slechts *omgekeerd* wordt. Nu men toch met het naar de grootte stellen in de sectiën gebroken heeft, zou het vormen der sectiecolonne naar de andere zijde alleen een verplaatsing der guides eischen.

In § 40 laatste alinea, zegt de C.-S.: »Moet de colonne met het front naar de tegenovergestelde zijde in bataille komen, dan doet de C.-Ct. de colonne rechtsomkeert maken en voorwaarts in bataille formeeren.” Wij zien zonder deze alinea in onze gedachte reeds een radeloozen C.-Ct. niet wetende hoe hij uit een colonne-opstelling, zijn compagnie met het front naar de tegenovergestelde zijde in bataille zal formeeren. Nu weet hij, hoe hij het moet aanleggen, en tevens, dat hij, door eerst zijn compagnie voorwaarts in bataille te brengen en daarna op de plaats rechtsomkeert te doen maken, anti-reglementair handelt (1).

Op bladz. 30, 3de alinea staat: »Bestaan de sectiën slechts uit twee groepen, dan verricht de tweede groep hetgeen hierboven voor de laatste is voorgeschreven.” Dat van twee zaken de tweede tevens de laatste is, is een toelichting die zegevierend in de rij der axioma's kan gesteld worden.

In § 46 zou men, wanneer men voor de uitdrukking *in het midden van het carré*, had neergeschreven *in het carré* met minder woorden, een hooger en graad van nauwkeurigheid bereikt hebben.

Bataljonschool.

Op bladz. 6, 2de alinea wordt gezegd: »De Luitenant-Adjutant en de Adjutant-Onderofficier bevinden zich bij eene colonne steeds aan de zijde der directie *nier* passen uitwaarts van de voorste en achterste afdeeling.” Fig. 2 geeft voor dien afstand *twee* passen aan.

§ 2. Welk nut kan het hebben, vast te stellen, dat een frontverandering op een middendivisie steeds op de *tweede* moet plaats hebben?

In de §§ 10 en 11 schijnt men ook uitsluitend op de *tweede* divisie of op

(1) Dit betref ook de laatste alinea § 25 der Bataljonschool.

een van haar pelotons in colonne te mogen doen samentrekken. Wij kunnen ons gevallen denken, waarin het wenschelijk ware, zelfs kan het terrein het noodzakelijk maken, het in colonne samentrekken te doen geschieden op de derde divisie of op een van haar pelotons. Men bindt hier den B.-Ct., en men bekomt slechts de nadeelige uitwerking, dat hij gebonden is. Neen, zou men ons kunnen toeroepen, die gevolgtrekking is onjuist, de B.-Ct. is niet gebonden aan het cijfer 2 in het commando in de §§ 2, 10 en 11 vervat. In § 31 blijkt evenwel, dat als men een enkel cijfer noemt, men ook slechts een bepaalde afdeeling wil aangeven; in § 50 dat wanneer men de keuze wil laten tusschen de beide middendivisiën, men ze in het reglement ook beide noemt.

Wat verstaat men in § 14 tweede alinea door »den vereischten afstand»? Is dit de afstand voorgeschreven in het Voorschrift op den Velddienst?

In de 3de alinea § 14 zijn de woorden »of verminderen", waarschijnlijk automatisch neergeschreven; ze hebben daar geen beteekenis.

Punt 1 van § 41 stelt hooge eischen aan onze verbeeldingskracht; men gaf in het reglement niet aan, welk bijzonder doel men met iederen opstellingsvorm had. Waarom maakt de echelon-formatie hierop uitzondering? Was men soms bevreesd, dat we aan haar nut zouden getwijfeld hebben? Voor twijfelaars dient men sprekender voordeelen aan te halen dan die samengevat in § 41.

Wij begrijpen niet, waarom men in § 50 heeft vastgesteld, dat de linker- en rechtercolonne altijd achter de middencolonne moeten plaats nemen; men had den B.-Ct. de vrijheid kunnen laten, dit ook voorwaarts te doen geschieden. Het is niet voldoende bij het samenstellen van een exercitie-reglement alleen rekening te houden met de eischen van groote vlakten.

In dienzelfden geest hadden we gewenscht dat ook den B.-Ct. meerdere vrijheid ware gelaten in de §§ 25 en 61.

Het voortdurend geven van andere benamingen aan dezelfde afdeelingen eindelijk, dat, naar het ons voorkomt geheel willekeurig en stelselloos geschied is, maakt het overzicht en het leeren moeilijker dan noodig was. Zoo moet b. v. de B.-Ct., als hij op een der divisieën van het midden de dubbele colonne wil laten vormen (§ 50), commandeeren: »Op de 2de (3de) divisie formeert de dubbele colonne".

Wil hij als basis een der vleugeldivisiën nemen dan luidt zijn commando: »Op de rechter- (linker-) colonne formeert de dubbele colonne" (§ 51).

De colonnes in de §§ 31, 37, 46, 47 en 51 heeten divisieën in de §§ 38, 40, 48, 50, 56, 66 en 69. Levert het ook al geen groot bezwaar op, dat men b. v. in den tekst van § 48 de benamingen *divisie*, *colonne* en *compagnie* gelijktijdig gebruikt, in de commando's van den B.-Ct. had men die houte verscheidenheid dienen te weren.

Wij maken hiermede een einde aan een waarlijk niet zeer aangename taak. Is het toch veel verkieselijker te kunnen loven dan laken, het opsom-

men van onjuistheden is vooral dan onaangenaam wanneer men zich het vele, dat een bewierooking verdiende, als niet passende in een reeks van aanmerkingen, achterwege moest laten. Deze reeks is uit haar aard droog en dor; wellicht gaapt ze hier en daar door onvolledigheid, uit haar vluchtige samenstelling voortspruitende.

Voor we het reglement ter zijde leggen, wenschen we te verklaren, dat geen ongepaste zucht tot critiek de drijfveer was tot het schrijven van dit opstel, maar dat we het inzonden in de hoop dat bij een mogelijken herdruk rekening zou worden gehouden met de hier boven gewenschte en wenschelijke meerdere vrijheid aan den B.-Ct. toe te kennen, en dat tastbare onnauwkeurigheden zouden worden vermeden.

Men zal ons wellicht, bij het lezen van deze bladzijden, herhaalde malen hebben willen herinneren, dat het beter ware ons wat meer met den geest, wat minder met de letter bezig te houden, doch wij zijn met ons antwoord gereed. Geldt het de practijk, dan houden ook wij alleen het oog gevestigd op den geest, maar als het de theoretische beschouwing betreft van een sedert lang aangekondigd herzien reglement, dan kan het niet onbescheiden genoemd worden, wanneer men slechts verwachtte dat de letter ook geheel met den geest ware in overeenstemming gebracht.

Wellicht blijken sommige van onze opmerkingen onjuist, zijn andere niet zonder eenigen schijn van succés te bestrijden, maar ook in die gevallen kunnen ze bij die, waarin het zal blijken, dat wij den spijker op den kop troffen, aanleiding geven tot verbeteringen en nieuwe beschouwingen, die voor een latere herziening aanwijzingen kunnen bevatten, en dan zeer zeker zullen komen ten gerieve van ons wapen.

Deventer, Mei '84.

V. S.

SPROKKELAAR EN HET FORT AAN DEN HOEK VAN HOLLAND.

In N°. 8 van den loopenden jaargang van »De Militaire Spectator" worden door *Sprokkelaar* in zijn »Militaire Sprokkelingen" eenige beschouwingen geleverd omtrent het in aanbouw zijnde Fort aan den Hoek van Holland, waarin dat fort ten slotte wordt verheven tot den rang eener wellicht hoogst volmaakte batterij, met den titel van zelfmoordend fort.

De »Militaire Sprokkelingen" worden doorgaans zeer veel gelezen, doordien die opstellen, in den regel, meer in den vorm eener aangename causerie worden opgedischt, dan wel speciale studiën over abstracte onderwerpen, wiskundige berekeningen of formules bevatten, en alzoo met recht sprokkelingen op militair gebied kunnen geheeten worden, nu eens hier, dan eens daar gegaard, in een aangename vorm gegoten, en, dikwerf met *spirit* gekruid, aan de lezers van dit tijdschrift voorgezet.

Juist echter omdat de sprokkelingen veel worden gelezen, is ook het oordeel van *Sprokkelaar* omtrent bovenbedoeld fort in wijden kring verspreid en omdat ik mij met dat minder gunstig oordeel niet kan vereenigen, heb ik gemeend te moeten beproeven, het eenigermate te weerleggen.

Te vergeefs heb ik aanvankelijk naar de reden gezocht waarom door *Sprokkelaar* tegen dit in aanbouw zijnde fort wordt te velde getrokken; waarom door hem in vluchtigen vorm een ten deele veroordeelende critiek omtrent de waarde van dat werk wordt uitgesproken.

Gegronde critiek is steeds zeer welkom, doch om die te kunnen leveren, moet met volkomen bekend zijn met alle détails der aangelegenheid die men behandelt, zoomede kennis dragen van de redenen, overwegingen en omstandigheden, die daarbij in het spel zijn geweest of zullen komen. Door een oordeel uit te spreken, na slechts oppervlakkige beschouwing of kennismaking, en door aldus aan eerste indrukken toe te geven, zonder eens nader met zichzelf of met anderen te rade te gaau, loopt men gevaar van tegen windmolens te gaan vechten.

Bij de beoordeeling van aangelegenheden als de door *Sprokkelaar* behandelde, en van militaire zaken in het algemeen, dient men daarenboven geen

illusoire toestanden als uitgangspunten aan te nemen en de eischen niet hooger te stellen dan de omstandigheden dit veroorloven (iets wat bij ons niet altijd in het oog gehouden wordt); redenen waarom het dringend noodig is, zich vooraf volledige bekendheid omtrent die zaken te verzekeren, waarbij het ontegenzeggelijk verder geraden is, eens een vergelijkenden blik te slaan naar andere rijken, waar men over zooveel ruimer middelen beschikt, ten einde te onderzoeken of men aldaar de eischen even hoog opdrijft. Door af te breken zonder op te bouwen, door steeds de hoogste eischen te stellen en geen rekening te houden met b. v. financiële of plaatselijke omstandigheden, bevordert men het landsbelang niet! In dit opzicht mochten wij onze oostelijke naburen wel wat meer ten voorbeeld nemen.

Aanvankelijk dacht ik dat *Sprokkelaar* zich waarlijk ook op de gladde baan had begeven, doch bij rijper nadenken achtte ik mijn oordeel voorbarig, vermits *Sprokkelaar* niet in die richting werkzaam is, vermits bij hem doorgaans slechts juiste beoordeelingen en waardeeringen worden aangetroffen, zoodat ik hem tot een zoodanige afdwaling niet in staat acht.

Bij herlezing van het opstel werd mij echter het raadsel opgelost. *Sprokkelaar* maakte nl. een kadermanoeuvre mede op het terrein aan den Hoek van Holland, en zie, bij uitzondering had die manoeuvre eens een offensieven grondslag. In het genoegen nu dat *Sprokkelaar* daarbij ondervond, is het begrijpelijk dat hij, op alles wat hem in den weg kwam, aanvallenderwijze te werk ging en dat hij alzoo ook niet het *Fort aan den Hoek van Holland* spaarde, toen hij dat, bij de verdrijving des vijands uit het Spanjaardsduin, op zijn weg ontmoette.

In hoeverre de aanval gerechtvaardigd is, zal ik hieronder nagaan.

In de eerste plaats schijnt men *Sprokkelaar* omtrent enkele zaken onjuist ingelicht te hebben, alhoewel mij zulks zou bevreemden, daar de met den bouw van het fort belaste genie-officier zeer zeker met de toekomstige inrichting van het fort volledig bekend is. De drie koepels namelijk, zullen *elk* met twee vuurmonden worden bewapend; de twee grootste met twee lange kanonnen van 24 cM., de kleinere koepel met twee zware kanonnen van 15 cM. van zeer verhoogde uitwerking, zoodat die, desvereischt, tot de doorboring van licht gepantserde schepen krachtig kunnen medewerken. Het is volkomen juist dat aanvankelijk slechts één der twee groote koepels zal worden opgesteld; doch neemt men in aanmerking dat, ten tijde van het ontwerp van het fort, de toestand van den Nieuwen Waterweg niet zoo bijzonder gunstig was en omtrent het welslagen daarvan nog eenige gegronde twijfel bestond, zoodat dat men toen, te recht, meende dat nog eenige tijd zou verlopen alvorens men daar zwaar gepantserde schepen in eenigszins grooten getale zou kunnen verwachten, alsmede dat men aldaar op de hulp der Marine zou mogen rekenen, — dan is de voorzorg, die men niettemin heeft genomen, om het fort zoodanig in te richten dat men — zoodra zulks noodig werd — aldaar een tweede zware koepel kon plaatsen, niet zoo ongerijmd

als *Sprokkelaar* heeft voorgesteld en dient zijn aardigheid van den jas met één mouw een eenigzins andere lezing te verkrijgen. Wil men dat fort vergelijken bij een zoodanig kleedingstuk, dan dient men zulks te beschouwen alsof iemand die een jas bestelt — doch die het voor een militair niet altijd aangename vermoeden heeft dat zijn lichaam eerlang in breedte-afmetingen zal winnen — tot zijn kleermaker zegt: »Maak mij die jas nu maar behoorlijk passend dus zonder dat die mij iets te wijd is, doch leg dien op de naden zooveel in dat als de omstandigheden mij daartoe noodzaken, ik in de gelegenheid zal zijn, den jas wat wijder te doen maken en niet dadelijk een nieuwen jas moet bestellen». Wellicht is *Sprokkelaar* nimmer in die minder aangename positie geweest; wellicht heeft hij een zoo gelukkigen lichaamsbouw dat hij er nimmer toe behoeft te komen om met zijn kleermaker in dergelijke transactiën te treden en is dat beeld daarom niet bij hem opgekomen; doch zeer zeker zal hij mij wel willen toegeven dat die voorstelling niet zoo ongegrond is dan die van een jas met slechts één mouw, een kleedingstuk dat ongetwijfeld niemand zou doen aanmaken, nog minder dragen.

Dat het fort eerst over twee jaren gereed zal zijn, is in zooverre juist dat het binnen twee jaren, vermoedelijk vroeger, gereed zal komen. Die lange, door *Sprokkelaar* gecursiveerde termijn is een noodzakelijk gevolg van de eigenaardige inrichting van het fort en van het aanbrengen van koepels van hard gegoten ijzer, die men maar niet *par coup de baguette* kan toonen, doch wier vervaardiging zeer veel tijd en arbeid vereischt; terwijl het noodig is dat de onderbouw eenigen tijd vóór de opstelling der koepels gereed is, om een voldoende waarborg voor onwrikbare opstelling van de laatste te hebben.

De strategische beteekenis van het fort bepaalt zich volgens *Sprokkelaar* tot die eener hoogst volmaakte batterij, omdat het werk alle offensieve kracht mist. Dit nu is gemakkelijk neergeschreven, doch gaarne had ik door *Sprokkelaar* aangegeven gezien, op welke wijze dat fort had moeten ingericht zijn, om daaraan offensieve kracht bij te zetten. Het is een geïsoleerd fort, dat den toegang door den Nieuwen Waterweg moet verdedigen en dat men opzettelijk zoodanig heeft geplaatst, dat het van uit zee niet te vernielen is, zoodat de vijandelijke schepen zich in het moeilijke vaarwater van den Maasmond, onder de krachtige werking van het fort, moeten begeven, om dit te kunnen aanvallen of te trachten den doortocht te forceeren. De rol van het fort is uitsluitend defensief en in dit opzicht beantwoordt het aan alle eischen die men redelijkerwijze stellen kan. Dit laatste wordt door *Sprokkelaar* ook erkend, doch het lijkt hem toch een vreemde toestand toe dat de bezetting zoo geheel is te isoleeren. Maar hoe is dat anders mogelijk bij een geïsoleerd fort? Al ware het fort zoodanig geplaatst, dat het ook het strand over een gedeelte zijner lengte kon bestrijken; al had men, voor dat illusoire doel, het belangrijke voordeel prijsgegeven van het fort aan het vuur des vijands van uit zee te onttrekken; al had men het omgeven door een kring van

werken en daardoor feitelijk de keelafsluiting in ruimen kring uitgebreid; al ware het fort ingericht voor opname van een bataljon infanterie, dan bleef het, niettegenstaande dat alles, een geïsoleerd fort en bleef de bezetting dus ook te isoleeren.

Zeer juist wordt op bladz. 603 door *Sprokkelaar* gezegd, dat de stormvrijheid goed is verzekerd; dat het fort weinig te vreezen heeft van een *coup de main*: dat al ware het in de keel bedreigd, het zijn rol als batterij nog niet behoeft op te geven. Is een betere waardeering van een geïsoleerd fort mogelijk, als men daarbij in aanmerking neemt dat het fort aan de landzijde, door een gepantserde galerij, een onvernietbaar infanterievuur zal verkrijgen; dat de twee, later de drie draaiende koepels ook naar de landzijde hun vuur kunnen richten; dat vermoedelijk bovendien nog lichtere vuurmonden naar de landzijde zullen worden opgesteld en dat dus van die zijde geen gevaar kan dreigen, daar het fort genoegzaam gelegenheid tot zelfverdediging geeft.

Wat kan men dan meer vergen van een zoodanig geïsoleerd fort dat ruimte heeft om, desverreicht, 300 man en meer te bergen, zoodat de infanteriebezetting niet, zooals *Sprokkelaar* zegt, uit een peloton, doch wel uit een compagnie kan bestaan?

Aan het einde zijner beschouwingen zegt *Sprokkelaar* o. a. dat de Hoek van Holland wellicht, in vervolg van tijd, in beteekenis nog zal gaan winnen en dat zulks misschien de noodzakelijkheid in het leven zal roepen die door nieuwe kleine werken te omgeven. Moet men hieruit opmaken dat *Sprokkelaar* zou wenschen dat men reeds nu de positie aan den Hoek van Holland had ingericht tot een geretrancheerd kamp, met het fort als reduit? Daargelaten of ooit de toekomst de noodzakelijkheid zal doen geboren worden om, bij een inrichting onzer defensie als de thans bestaande, aan den Hoek van Holland een geretrancheerd kamp te maken, zou het toch ontzettend overdreven zijn, indien men thans een dergelijk ontwerp had vervaardigd en ten uitvoer had gelegd en zeer zeker zou nimmer een Minister van Oorlog thans aan een dergelijk ontwerp zijn goedkeuring gehecht hebben.

Naar het mij voorkomt heeft *Sprokkelaar* niet volledig de bedoeling begrepen waarmede dat fort is aangelegd, hoezeer die toch door hem wordt vermeld; nl. door een krachtige batterij zooveel doenlijk te verhinderen dat het vaarwater door vijandelijke schepen wordt geforceerd, tevens een doeltreffende bescherming daarstellende voor de aldaar te leggen torpedo-versperring tot volkomen afsluiting van het vaarwater. Elk ander doel zou overbodig wezen. Indien slechts die batterij volkomen stormvrij wordt gemaakt en haar werking verzekerd blijft, zelfs al wordt zij in de keel bedreigd, dan is, naar mijn bescheiden meening, aan alle eischen voldaan die men redelijkerwijze kan stellen. Immers het gevaar dreigt niet van de landzijde en men heeft dus aan dien kant alleen voor zelfverdediging van het fort te zorgen. Offensieve bewegingen tegen nabij den Hoek van Holland gelande vijandelijke troepen, kunnen bezwaarlijk door de bezetting van het fort, maar moeten door ons

veldleger of door het ter kustbewaking afgezonderde observatiekorps worden ondernomen. En dit zou evenzeer moeten geschieden, indien aan het fort op een of andere, voor mij echter nog niet duidelijke wijze, het offensief vermogen ware geschonken, dat *Sprokkelaar* daaraan zou wenschen te geven.

Eindelijk komt het *Spr.* vreemd voor dat de grachtscaponnières zullen bewapend worden met korte stalen achterlaadkanonnen van 12 cM. en hij acht het zonde, voor zulk een doel, zulke vuurmonden te begraven. Korte stalen achterlaadkanonnen van 12 cM. zijn bij de Nederlandsche Artillerie niet bekend en het heeft ook zimmer in de bedoeling gelegen, dergelijke vuurmonden daarvoor te doen aanmaken. Wel zijn daarvoor uitgetrokken korte bronzen achterlaadkanonnen van 12 cM., waarvan een groot aantal voorhanden is.

Daar de uitwerking dier vuurmonden zich tot de gracht zal bepalen, meent *Sprokkelaar* dat die gevoegelijk door een mitrailleur, een revolverkanon, ja zelfs door eenige geweerloopen te vervangen waren; want, zegt hij, natuurlijk van een gebruik van granaten kan hier geen sprake zijn, of men zou met recht van een zelfmoordend fort kunnen spreken.

Sprokkelaar zal met mij wel instemmen, dat een zeer werkzaam kleinvuur in de grachten noodig is. Dit doel met eenige geweerloopen te bereiken is ondoenlijk, daar het aantal voortgeslingerde kogels te gering zou wezen. De kartetsen van een revolverkanon hebben te weinig spreiding op zulke korte afstanden. Men had alzoo de keus tusschen een mitrailleur en een kanon. Men heeft dezen laatste vuurmond gekozen en bepaaldelijk een grooter kaliber, nl. 12 cM., omdat men alsdan (vooral indien men de kartetsen vult met kogels van $\frac{1}{2}$) meer kogels en, bij zwakkere lading, groote spreiding verkrijgt, maar ook omdat men, *desvereiscit*, wil dien vuurmond met granaten kan schieten.

Immers het geval kan zich voordoen, dat de vijand zich in de gracht eenige dekking kan verzekeren. Is het b. v. niet mogelijk dat hij, bij verrassing of bestorming, tracht een dam in de gracht te maken, door daarin een aantal fascinen, zandzakken of andere voorwerpen te werpen, waartegen mitrailleur- of geweerkogels onmachtig zijn? Zelfs wil ik het geval buiten beschouwing laten, dat hij een gedekte afdaling naar en overgang over de gracht maakt, hetgeen toch velen wellicht als slot van een min of meer geregelden aanval als geenszins onwaarschijnlijk zullen beschouwen.

Met deze onderstellingen voor oogen was dan ook geboden de bewapening der grachtscaponnières zoodanig te kiezen, dat men, in dat geval, elke dekking kan opruimen, hetgeen alleen door *granaatschoten* mogelijk is, en het getuigt alzoo veeleer van doorzicht, dan van moedwillig begraven van zulke vuurmonden, dat men ook met dit geval — door *Sprokkelaar* over het hoofd gezien — rekening heeft gehouden en men daar alzoo vuurmonden heeft geplaatst voor beide doeleinden, waardoor men, zooals men in de wandeling zegt, twee vliegen in één klap slaat. Ik geloof alzoo te mogen besluiten dat de aanval van *Sprokkelaar* ook in dit opzicht, ten gevolge van te haastige verkenning, als mislukt moet beschouwd worden.

Indien het mij ten slotte vergund is een oordeel over het fort aan den Hoek van Holland te uiten, dan geef ik, als mijn overtuiging, te kennen, dat bedoeld fort werkelijk in alle opzichten beantwoordt aan de eischen die men redelijkerwijze daaraan kan stellen en dat alzoo een afkeuring van dat fort, zoowel wat de technische als strategische waarde daarvan betreft, in elk opzicht ongemotiveerd is te noemen.

's Hage, 10 September 1884.

F. G. A. SCHERER,
Kapt. der Art.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Une bonne marque voor het legerbestuur! Eindelijk hebben wij dan ook bij de infanterie-compagnieën stafkaarten gekregen voor veldgebruik, op doelmatige wijze ingepakt. Daarmede is dus alweer een der dikwerf geuite wenschen bevredigd. Wij moeten wel eens wat lang geduld oefenen, maar mogen dan ook niet vergeten, dat er onder de begeerde zaken zoo dikwijls zijn, die niet met één pennestreek zijn tot stand te brengen.

Als nu ook maar in vredetijd overal een ruim gebruik van die kaarten gemaakt wordt, en ze niet hier of daar te angstvallig in den trommel gesloten blijven, om ze netjes te houden. Nu kunnen wij dan toch zeker ons kader op de kaart dressceren.

Wat wij betreuren is, dat men vermoedelijk, enkel om de grootere kosten te besparen, ons geheel ongekleurde kaarten verstrekt heeft. Niet om de kleine moeite, die wij daaraan zelf thans zullen moeten besteden, maar om andere redenen. Voor tactisch gebruik is de schaal onzer stafkaart tamelijk klein; zij is b. v. ☆ kleiner dan die van de gekleurde kaarten, die in het Belgische leger gebruikt worden. Dit maakt op sommige bladen, waarop veel bedekt terrein voorkomt, het overzicht vrij moeilijk. En dit zou, bij oordeelkundig aanbrenge van tinten, in groote mate verholpen kunnen worden. Daar wij nu toch de bladen bij de korpsen zelf zullen moeten kleuren, zou ik liever gezien hebben, dat men ons, zooal niet bepaald opgedragen, dan toch vrijheid gegeven had, om, althans op de bladen van den omtrek onzer garnizoenen, meer kleuren aan te brengen dan enkel op de wegen en het water. Het doelmatig, voorzichtig, en vooral consequent kleuren van kaarten is iedereens werk niet; de officieren, die bij onze militaire verkenningen werkzaam geweest zijn, weten het best, hoeveel zorg nog aan die schijnbaar geheel machinale bewerking moet worden besteed; en ik herinner mij, hoe bij de vervaardiging der eerste strookkaarten, de toenmalige Directeur der Militaire Verkenningen niet eens wilde, dat de officieren zelf de tinten die zij op de minuutbladen moesten aanbrenge, zouden aanmaken,

maar dat voor allen liet doen, uit vrees voor verschillen van tinten, die tot misverstand zouden kunnen leiden.

Doch bij een vast voorgeschreven methode, zou dat bezwaar voor het doel dat hier beoogd wordt, niet groot zijn. Er zou daarmede dan tevens een einde gemaakt worden aan de nog altijd bij ons bestaande losheid op het stuk van terreinteekenen; waarbij ieder zoo wat zijn eigen smaak volgt, en dat er met het gebruik van gekleurde potlooden niet minder op geworden is. Nog altijd b. v. vindt men op schetsen en meer afgewerkte teekeningen, de wegen soms met verschillende kleur aangegeven: grintwegen geel, puin- en macadamwegen weer met een andere tint. Volgens de bij onze verkenningen gevolgde teekenvijze, — die waarnaar de strook- en manoeuvreerkaarten zijn vervaardigd, — is al wat steen en ijzer is, rood gekleurd. Dus, straat-, grint- en puinwegen rood; vermits echter bij den straatweg alleen de baan in het midden geplaveid is, en er ter weerszijden aarden bermen zijn, heeft ook op de kaart de straatweg een roode as, tusschen de grenzende lijnen. Bij grintwegen daarentegen is de geheele ruimte rood gekleurd, dewijl ook in de werkelijkheid meestal de geheele breedte van den weg, begrint is; de tint is dan lichter, ook alweer in overeenstemming met de werkelijkheid, omdat men hier met geen keien maar met kleinere steenen te doen heeft. Zoo worden door velen, zelfs met het gebruik van kleuren, nog altijd kreupelbosschen opgevuld met allerlei onoogelijke krullen en spinnekoppen, die immers onnoodig zijn, als men eenvoudig, zocals bij de verkenningen en op de manoeuvreerkaarten, aanneemt, dat de gelijke kleur beteekent: laag opgaand hout, en er voor hoog opgaand bosch, alleen stippen in behoeven geplaatst te worden, voorstellende de projectie der stammen. Voor dennenhout behoeft men dan enkel een tint O. I. over de groene boschkleur te leggen, om juist de kleur te bereiken, die dennenhout in de natuur heeft. Uit hoe minder kleuren een kaart bestaat, hoe beter; en een andere eigenschap is zeker, dat kleuren en teekens zooveel mogelijk aan de natuur herinneren. Wij gelooven dan ook niet dat er ergens ter wereld kaarten gevonden worden, waarop b. v. het water rood of geel aangegeven is, maar met andere terreinvoorwerpen of terreinen wordt die navolging van de natuurlijke kleur niet altijd in het oog gehouden, en ge zult u nog wel met mij herinneren, *Spectator*, hoe wij op de Academie voorbeelden te kopieeren kregen, waarop allerlei raadselachtige tinten voorkwamen. Volgens onze militaire verkenningen is het kleuren inderdaad zeer eenvoudig. Met geel, blauw en rood worden alle tinten gelegd. Lichtgroen voor de weilanden en daarin behoeven dan alweer niet die leelijke traditioneele grasprietten geteekend te worden. Lichtgroen en geen boschtint, moet de kleur zijn van boomgaarden. Hieromtrent ziet men zeer dikwerf vergissingen. Een boomgaard is immers in den regel niet anders als een weide met regelmatige rijen boomen; door daarover een boschtint te leggen, geeft men het karakter van het terrein niet terug.

In de tint voor dennenbosch behoeft men niet meer de kruisjes te gaan

teekenen, die de stammen voorstellen; dennenhout heeft stammen, dat behoef niet aangegeven te worden. Nu, vooral tegenwoordig, het mindere kader ook met die gekleurde potlooden werkt, zou ik onze kaarten gekleurd en allen volgens het model der stroockkaarten gekleurd willen zien, ten einde ook die eenvoudige duidelijke, teekenwijze over het geheele leger meer te verspreiden; en ons te verlossen van de artistieke opvattingen van sommigen onzer minderen, die eenvoudig een veldwachtschetsje soms zoo illustreeren, dat men een niet onverdienstelijk oudheidkundige zou moeten zijn, om die hieroglyphen te ontcijferen.

Nu wij de kaarten zelf moeten kleuren, is het misschien niet ondienstig er eens op te wijzen, dat het voor duidelijkheid en duurzaamheid lang niet hetzelfde is, welke verfsoorten men neemt. Voor beken, slooten, smalle vaarten gebruikt men liefst ultramarijn; voor plassen, meren, breede rivieren neemt men cobalt, dat zachter van kleur, meer geschikt is om gelijkmatig neergelegd te worden. Voor het rood moet men carmijn nemen en geen lak of vermillioen. Geen Pruisisch blauw voor water, maar wel vermengd met guttegom voor wei- of boschkleur. Heide in bloei is rood; een lichte carmijntint met O. I. inkt verzacht, geeft de natuurlijke kleur terug.

Kleinigheden zult ge zeggen! Maar, *Spectator*, in cartographie zit *alles* in de kleinigheden en daarom zouden wij bij de korpsen van het leger wel iets meer zorg gemaakt willen zien van het streng volgehouden gelijkmatig teekenen, volgens de methode waarnaar onze kaarten werkelijk worden gemaakt, en willen breken met de zoogenaamd officieële topographische teekens, die niet meer in de werkelijkheid voorkomen.

Hoe eenvoudig de bewerking is, die thans de verstrekte kaarten bij de korpsen zullen moeten ondergaan, toch zou ik in overweging geven, daarmede bij ieder korps of onderdeel, een of meer officieren te belasten. Want vooral met den loop van wateren, beken, weteringen, enz. moet men op deze kleine schaal met zooveel zorg te werk gaan; den loop van ieder water goed volgen, en letten op de duikers om te zien waar het water blijft. En daarvoor is een goed oog en een beetje gewoonte van met kaarten om te gaan wel noodig. Men ziet soms op kaarten het water op onmogelijke wijze tegen wegen of hogere punten doodloopen, doordien niet op de duikers is acht geslagen, of wel de verkeerde zwarte lijn wordt voor voortzetting van een wetering aangezien, blauw gekleurd en men krijgt zoodoende soms belangrijke vergissingen en ook *op het terrein*, wat erger is.

Zoals de jongens hun periodieke afwisselingen hebben van tollens, vliegers, hoepels, zoo hebben de legers hun tijdstippen, waarop de eene of andere oefening bijzonder aan de orde is. Wij zijn thans in de manoeuvre-periode, die over eenige weken weer door die van het krijgsspel en de wetenschappelijke bijeenkomsten wordt opgevolgd. Van welk land men op het oogenblik ook de couranten inziet, overal leest men van marschen en veldslagen; men

zou waarlijk gaan gelooven, dat een algemeene verdelegingswoede in het menschedom gevaren was.

Wij hadden gehoopt, dat dit jaar ook van ons leger, cenige officieren de Belgische manoeuvres zouden hebben bijgewoond; en zijn wij goed ingelicht, dan is er indedaad wel sprake van geweest bij de Belgische regeering, om daartoe eenige Nederlandsche officieren uit te noodigen; van welk voornemen men evenwel zou hebben afgezien, om geen pijnlijke herinneringen op te wekken, daar die manoeuvres dit jaar plaats hadden in terreinen, die voor ons een historische beteekenis hebben. Dat is zeer zeker delicaat gedacht van de Belgische regeering; doch hoezeer we dit ook waardeeren, blijft het jammer, dat geen onzer in de gelegenheid geweest is, ook eens een kijkje bij onze bureu te gaan nemen. Groote manoeuvres zijn voor vreemden een uitstekend middel, om aangaande veel details, in uitrusting, oefening, legerverzorging enz., vruchtbare vergelijkingen met de eigen toestanden te maken. Wat daarbij zeer opmerkelijk is, is dat in ieder leger, vóór het begin van zoodanige manoeuvres, nog zeer uitvoerige tactische voorschriften en allerlei bijzondere wenken moeten gegeven worden tot aanvulling der gewone reglementen en voorschriften, en niet zelden in afwijking daarvan. En aangezien de geest van zulke buitengewone instructiën alweer zeer dikwerf een goede maatstaf is ter beoordeeling van de bij het vreemde legerbestuur meest geaccrediteerde begrippen aangaande gevechtsleer, troepenaanvoering enz., zoo hebben wij gemeend, dat het zijn nut hebben kon, hier enkele punten uit die Belgische: »Instructions pour les manoeuvres en terrain varié'', in beschouwing te nemen. Wij zullen ons daarbij niet inlaten met de maatregelen, die op de algemeene regeling der manoeuvres, de dislocatie van troepen, het gebruik van terrein en de achade-loosstelling daarvoor, betrekking hebben. Die voorbereidende schikkingen komen vrij wel met die welke wij hier nemen, overeen. Liever wil ik eens eenige oogenblikken met u stilstaan bij enkele tactische wenken of voorschriften, in die instructie vervat.

In den aanhef van dit gedeelte der instructie wordt gezegd: »dat de reglementen en de in beproeving gegeven voorschriften streng zullen worden opgevolgd. Zijn er in deze laatsten, punten die wijziging behoeven, dan zal men zodoende het voordeel hebben de aandacht gevestigd te zien op noodzakelijk aan te brengen veranderingen; voorstellen daartoe, zullen bij wijze van memorie, zoo spoedig mogelijk, na het eindigen der manoeuvres worden ingewacht.»

Marschen en kantonnementen. »De voor kondschapsdienst aangewezen cavalerie is volstrekt niet onafhankelijk, maar moet steeds in verbinding blijven met de bij de divisien ingedeelde cavalerie, om zodoende hare bewegingen ondergeschikt te maken aan die der te beveiligen colonne''. Die opvatting moge in het bijzonder geval der manoeuvre, de ware zijn, om zodoende

mogelijke »à coups" te vermijden, waardoor het aanschouwelijke der oefening zou kunnen verloren gaan: maar zij is toch niet de algemeen in den tegenwoordigen oorlog geldende regel. De vooruitgeschoven, laten we zeggen *strategische* cavalerie, moet immers juist de meeste vrijheid voor hare bewegingen in front en op de vleugels der groote tactische lichamen hebben, om haar taak breed te kunnen opvatten, en van de voordeelen van snelheid en verrassing gebruik te kunnen maken. Het kleven van de Fransche cavalerie aan de haar volgende colonne, is immers een der grieven, die men tegen de aanwending van dat wapen door de Franschen in 1870 heeft gehad.

»Vermits de cavalerie" — zoo lezen wij verder in die instructie — »te allen tijde gereed moet zijn, tot een krachtig optreden, is het zaak dat wapen zoo min mogelijk te verzwakken door versnippering en detachering voor allerlei ondergeschikte diensten. Het aantal daarvoor af te geven paarden en ruiters moet tot het strikt noodzakelijke worden beperkt.

Ik geloof, *Spectator*, dat wij bij manoeuvres dien wenk ook nog wel eens ter harte mogen nemen.

»Het getal schriftelijke meldingen door de cavalerie, de voorposten en de verkenningsdetachementen te doen, moet tot een minimum gebracht worden. Op beknoptheid der rapporten in het algemeen wordt aangedrongen. Alvorens mededeeling te doen van de tegenwoordigheid des vijands, moet men zich goed rekenschap hebben gegeven van de beteekenis van hetgeen men waarneemt, en niet b. v. volstaan met den vijand te signaleeren, maar zooveel mogelijk tevens de redenen waarom men deze of gene handeling zijnerzijds vermoedt. Nog te dikwijls rennen de patrouilles te vroeg terug en verliezen daardoor soms de voeling."

Omtrent het gevecht vooral bevat de instructie aanwijzingen, die stof tot overweging geven.

»Zoodra een marcheerende colonne kennis krijgt van de tegenwoordigheid des vijands, in bewoordingen, die de mogelijkheid van een ontmoeting vooropstellen, neemt zij de gevechtsformatie aan. Terwijl zij zich daartoe ontwikkelt, begeeft de commandant zich naar de voorhoede om zich persoonlijk van den toestand rekenschap te geven. Blijken beschikkingen tot het beginnen van den strijd noodig, dan zal hij vlug de terreingesteldheid in oogen-schouw nemen; het front bepalen waarover de 1ste linie zich moet uitbreiden; de steunpunten der stelling aanwijzen; de richting waarin de aanvallende bewegingen moeten plaats grijpen, en de terreindekkingen waarachter de 2de linie en de reserve zich moeten opstellen. Daarna eerst geeft hij zijn orders voor de verschillende tactische onderdeelen. Zoodaende hebben er geen overrijde en daardoor verkeerde bewegingen plaats, en komen de afdeelingen onder de gunstigste voorwaarden in gevecht."

Dat is zeer zeker rationeel voorgeschreven; een ieder zal het beamen, maar de theorie wordt hierin nog al eens door de practijk gefopt, omdat »à la guerre" (ook bij manoeuvres) »on est deux" en de ander niet altijd zo

beleefd is te wachten, totdat men den toestand geheel heeft overzien. Bovendien, bij aanvallende handelingen vooral, moet de voorhoedecommandant zeer dikwijls snel en zonder nadere bevelen af te wachten, ingrijpen, wil men van gunstige oogenblikken, of van door de tegenpartij begane fouten gebruik maken. Toch blijft de aanbeveling ook voor ons behartigenswaard, om, zoo maar eenigszins mogelijk, eerst persoonlijk den vijand en het terrein waar te nemen, alvorens orders te geven tot ontwikkeling. Veel gevechten worden ook bij onze manoeuvres aangenomen, zonder degelijke verkenning.

»De ontwikkeling en het breken der tactische lichamen, moeten vooral niet voorbarig plaats grijpen. Zoolang mogelijk moet in de verschillende echelons, de gesloten orde bewaard blijven.» Daardoor wordt de leiding gemakkelijker, de bewegingen zijn beter in de gewenschte richting te houden. Het splitsen in kleine afdeelingen, — breken der compagnieën in pelotons en sectiën — moet dus niet reeds aanvagen, *bij de eerste kanonschoten*, maar eerst als de verschillende echelons, opvolgend in de gevaarlijke zône komen.»

Ja! dat is natuurlijk; de leiding van het infanteriegevecht wordt dan eerst moeilijk, als de tactische eenheden zijn opgelost, maar bij manoeuvres is het al zeer twijfelachtig soms, waar de gevaarlijke zône begint, vermits het gevaar zich niet aankondigt zooals in de werkelijkheid door invallende schoten en men dus wel verplicht is, voor die oplossing met aangenomen gemiddelde afstanden te rade te gaan.

»Men vermijde toch vooral, de zoo veelvuldig bij manoeuvres gemaakte fout, om te uitgebreide positiën te bezetten, of aanwallen te doen over een breed front.»

Het is mij waarlijk een troost te zien, dat de Belgische infanterie aan die raadgeving ook nog behoefte heeft. Ge weet, *Spectator*, dat ik u verleden jaar, a propos van onze manoeuvres, diezelfde opmerking, door voorbeelden gestaafd, gemaakt heb.

»De infanterie zal bij haar ontwikkeling tot het gevecht, zoo veel mogelijk, het beginsel in acht blijven nemen, van opstelling der tactische eenheden, *naast*, en niet *achter* elkander (principe de l'accolement). Hierdoor vermindert men het front van de verschillende zelfstandige commando's, en de vermenigving van tactische onderdeelen heeft minder nadeelige gevolgen. Die dooreenmenging toch heeft gewoonlijk plants in de strekking van de diepte, en het is dus beter dat ten minste afdelingen, die elkander kennen, door één geraken, dan b. v. compagnieën van verschillende bataljons. De manschappen gevoelen zich in het 1ste geval minder verdwaald, en zijn meer geneigd te luisteren naar de stem der aanvoerders, die hen met kalmte moeten aansporen, zich weer te verzamelen.»

Die quaestie van opstelling in de breedte of in de diepte van de onderdeelen van eenzelfde tactisch lichaam, heeft, zooals ge weet, jaren lang, nog al pennen van Duitsche en Fransche tactici in beweging gebracht. Het is dus nog al opmerkelijk dat de Belgische instructie daarin zoo beslist een

keuze gedaan heeft. Wij zijn het met die keuze eens, en gelooven ook dat, om de zelfstandige commando's zoolang mogelijk verzekerd te houden, het niet goed is, zooals bij ons nog veel gebeurt, de opstelling der onderafdeelingen in de breedte aan te nemen: d. i. b. v.: twee voorste compagnieën geheel op te lossen en door twee andere te laten volgen; waardoor noodwendig al dadelijk bij het eerste oprukken van ondersteuning der voorste linie, twee gevechtseenheden (compagnieën) dooreen geworpen worden.

Intusschen, in veel terreinen, is het beginsel bezwaarlijk op te volgen, en moeten de compagnieën zich wel vermengen. De Belgische instructie erkent dit ook en zegt: „een compagnie die bedreigde kameraden ter hulp snelt, vindt niet altijd een niet bezette, en gemakkelijk te bereiken plaats in de linie, vanwaar ze aan de zijde der reeds strijdenden in het gevecht kan ingrijpen. Zij moet zich dus wel tusschen de anderen inwerpen. Het gaat niet aan, in zoodanig geval te vergen, dat tirailleurs onder het vuur, hun dekkingen zouden verlaten, en een ongedekte flankbeweging zouden uitvoeren, om plaats te maken voor de aanrukkende ondersteuning”.

De instructie beveelt daarom ten dringendste aan, om vóór het begin der manoeuvres juist dat doorenmengen, en met bedaardheid weer uit elkander halen der compagnieën veelvuldig te beoefenen.

»Zoodra de vijand verkend is door de tirailleurs, en de zwakke punten van 's vijands stelling ontdekt en als aanvalspunten zijn aangewezen, moet de eerste linie versterkt worden, vóór dat men in het hevige vuur des vijands komt; hierdoor ontstaat minder spoedig verwarring, dan bij het later versterken der tirailleurlinie.

»Bij den aanval, zullen de officieren, zoodra de storm is gelukt, hun manschappen verzamelen, met kalmte, zonder onnoodig geschreeuw, maar alleen door den naam der afdeeling te roepen, en door aanwijzing met de sabel”.

Volkomen goed voorgeschreven; maar dat help ik mijn Belgische kameraden wenschen.

Voor dat kunstje zouden wij ook nog wat geven.

»Gedekt opgestelde troepen ontblooten zich alleen, als zulks voor de vuuruitwerking volstrekt noodig is. Het sprongsgewijs vooruitrukken naar de nieuwe dekking moet met geheele tactische afdeelingen, pelotons of sectiën geschieden”.

Daarmee zijn wij het eens. Wij gelooven dat het sprongsgewijze vooruitrukken in eenigszins bedekte terreinen gevaarlijk is, met het oog op het bewaren van verband.

»Bij het vooruitrukken tot den storm (Quand les masses avanceront pour donner l'assaut, staat er, waaruit af te leiden is, dat men in België niet de meening is toegedaan, om bij den storm nagenoeg geheel opgelost te zijn). — zullen de tirailleurs vóór het front, niet rechts en links uitwijken, maar integendeel op hun plaatsen blijven doorvuren, in liggende houding, om het vuur niet te hinderen, waarvan de gesloten afdeeling wellicht haar storm

doet voorafgaan. Zij stormen mede, als het gros door de linie trekt, maar hechten zich dan zooveel mogelijk aan de flanken".

Dit laatste zal wel wat bezwaarlijk zijn, als het eerst vrij maken van het front verboden is.

»Nevengeplaatste afdeelingen, die een goede positie hebben, behoeven niet mede te stormen wanneer zij den aanval nog geruimen tijd door haar vuur kunnen ondersteunen, zonder gevaar voor de eigen troepen".

Omtrent het al of niet afgeven van gesloten vuren in het laatste stadium vóór den stormloop, vinden wij de volgende persoonlijke zienswijze van den steller der instructie.

»Het reglement schrijft in het algemeen voor, de stormende massa's, vóór den bajonetaanval te doen halt houden, om nog eenige salvo's af te geven.

»Op grond echter van de ervaring opgedaan in de laatste oorlogen en gelet op de meestal, hetzij natuurlijke hetzij kunstmatige sterkte der verdedigende positie, en vooral op de massa vuur die de verdediger in weinige oogenblikken kan afgeven, komt het raadzaam voor, den stormaanval niet af te breken, tenzij in hoogst *zeldzame* gevallen, waarin men op korten afstand vóór 's vijands frontlijn, een zeer voordeelige terreinafscheiding zou aantreffen".

Ja! dat zal wel zeker hoogst zeldzaam zijn; of die verdediger kiest vreemde frontlijnen.

»Doch" — zoo vervolgt de instructie — »indien zulke dekkingen ontbreken, is het beter om, in stede van een kostbaren tijd te verliezen, den storm te laten blazen, zoodra de gesloten voor den storm bestemde afdeelingen, de tirailleurlinie bereikt hebben".

Wij gelooven het ook, en in den regel wordt ook bij onze oefeningen in dien geest gehandeld, hoewel het reglement hier echter blijkbaar van een ander beginsel uitgaat. Doch uit die Belgische wenken omtrent den aanval is te ontwaren, dat men — bij de manoeuvres althans — er bepaald op gesteld is, die aanvallen minder opgelost, als wij zulks doen, uit te voeren; duidelijk straalt voortdurend door, den wensch om die laatste handeling door gesloten afdeelingen te doen plaats hebben. Er is als het ware een halve stap terug, op den vroegeren weg, in te herkennen.

»De infanterie die een stelling veroverd, zal deze dadelijk benutten om zich daarin vast te nestelen, de orde in hare gelederen te herstellen, en zich gered te houden, tegenaanvallen af te slaan. In het algemeen wordt de vluchtende vijand alleen door vuur vervolgd, uitgezonderd in het geval, dat hij voornemens schijnt, zich op een niet vèr verwijderd geschikt punt weer te verzamelen, en men hem zulks door het vlug bezetten van dit punt heletten kan. In ieder geval moet een gedeelte in de veroverde stelling post vatten en zich versterken".

»Tegen de cavalerie, blijft de infanterie in *linie*: alleen kleine afdeelingen, op de vlakke, door de cavalerie van meer dan ééne zijde bedreigd, formeeren

den kring of het carré. Zoodra men de charge ziet aankomen, zullen de commandanten van gesloten afdelingen, evenals die van verspreide groepen, er slechts op bedacht zijn, voordeelige terreinpunten, vooral flankerende stellingen snel te bezetten. De infanterie weest, en hare officieren moeten de jonge manschappen daarvan doordringen, dat zij zelfs onder het artillerievuur niets van de cavalerie te vreezen heeft, als zij patronen heeft en bedaard blijft luisteren naar de bevelen der aanvoerders."

Het is zeker zeer prijzenswaardig dat de infanterie zich niet laat demoraliseeren door den altijd aangrijpenden indruk van de cavalerie-charge. Maar gaat men in den laatsten tijd niet wel wat te ver, door die charges te veel »en bagatelle» te behandelen? Op het terrein ziet men de cavalerie soms brutaal zich een weg banen daar, waar zij volgens de boekjes niets waard is.

Een zeer behartigenswaardige wenk is neergelegd in de volgende beschouwing: »Men maakt niet altijd genoeg onderscheid tusschen *verdedigende gevechten* en *terugtochtsgevechten*. De laatsten zijn een teruggaande beweging van het geheel, waarbij een gedeelte standhoudt, om de massa gelegenheid te geven uit de voeten te komen. Er hebben daarbij soms wel »offensieve retours» plaats, beschermd door het vuur van nevensafdeelingen, maar de overheerschende gedachte moet toch zijn: terugtrekken met zoo min mogelijk verlies. Verdedigende gevechten daarentegen hebben ten doel, van de voordeelen eener stelling en van versterkingen gebruik te maken, *om alle aanvallen vruchteloos te doen blijven*, en daarna den ontmoedigen vijand zelve krachtig aan te grijpen. *Het is dus een fout*, bij een verdedigend gevecht op den voorgrond te stellen, het denkbeeld van een terugtocht."

Gewoonlijk wordt dit laatste bij de manoeuvres wel gedaan, waardoor vooreerst de ééne partij er aan gewend wordt, de dwaas overmoedige aanvallen te doen, en de andere, om veel te spoedig een sterke positie prijs te geven.

»De cavalerie moet vooral niet op bevelen wachten, om offensief in de gevechten in te grijpen, maar evenals de artillerie, hierin juist het grootste initiatief ontwikkelen. Gewoonlijk wordt van die beide wapens bij de manoeuvres niet zooveel partij getrokken als wel het geval kon wezen *bij minder angstvallig afwachten van orders*. De cavalerie mag geen enkele gelegenheid voorbij laten gaan, om in verwarring geraakte infanterie, of een ongedekte batterij op het lijf te vallen, al ontvangt zij daarbij vuur. Snel en verrassend optredende, kan dat vuur haar niet genoeg nadeel toebrengen om werkeloosheid te rechtvaardigen."

»De artillerie moet zich niet haasten, het vuur der vijandelijke batterijen te beantwoorden, indien deze de fout begaan, zich te vroegtijdig daardoor te verraden. De officieren van dit wapen moeten er op bedacht zijn, de voordeelen van bekendheid met afstanden tot voorwaartsche punten en gedekte plaatsing niet onnoodig prijs te geven. Zij zullen dus de enplacements kiezen, die men langen tijd kan blijven behouden, en, vooral bij den aanval, trachten een

laatste flankerende positie te bereiken, vanwaar uit het vuur, tot in het laatste stadium van het infanteriegevecht, zonder gevaar voor de eigen troepen kan worden volgehouden. *Gewoonlijk moet het artillerievuur bij den aanval te spoedig zwijgen.*

»Het langdurig wisselen van artillerieschoten op grooten afstand, moet bij de manoeuvres vermeden worden; het dient slechts tot munitieverspilling, verraad de opstelling der troepen en doet de voordeelen van verrassend optreden van artillerie verloren gaan.»

Het in de practijk toepassen van deze zeker zeer juiste beginselen, omtrent de aanwending van artillerie, is intusschen vrij moeilijk. Aan de ééne zijde dus, niet op te grooten afstand het vuur openen; en toch aan den anderen kant een positie innemen, die men niet spoedig behoeft te verlaten, zijn twee zaken, die op veel terreinen met elkander in strijd zijn. De artillerist heeft dus dikwijls een moeilijke keuze tusschen beiden.

Omtrent het infanterie-vuur zegt de instructie alleen, dat hoewel salvo's in den oorlog moeilijk te verkrijgen zijn, men ze toch zooveel mogelijk moet trachten toe te passen, aangezien zij de vuurdiscipline, de orde in het algemeen bevorderlijk zijn, en *miinstens evenveel uitwerking hebben, als de individueele vuren*».

Het eerste is ontegenzeggelijk waar; de tweede stelling laten we voor rekening der instructie, dewijl daarbij te veel factoren van invloed in aanmerking komen.

De Belgische artillerie maakt gebruik van fanions van verschillende kleur, om haar doelen aan de tegenpartij kenbaar te maken. Hieromtrent zegt de instructie:

»Het komt voor dat deze practijk, wegens haar vele nadeelen, niet langer moest gevolgd worden bij de manoeuvres. De directe schoten teekenen zich duidelijk, en geen enkele troep kan beweren, niet het doel te zijn geweest van een tegenpartij, wier aandacht zij wel had moeten trekken, door den aard der bewegingen die zij uitvoerden».

Is dat wel waar, dat de directe artillerievuren zoo duidelijk altijd hun objectief aanwijzen? Wij hebben dat bij manoeuvres wel eens betwistbaar gevonden. A propos daarvan heeft men ons eens een kunstje aanbevolen, dat ik hier alleen, onder benefice van inventaris geef. Van een vuurmond, die frontvuur op ons geeft, ziet men eerst de vlam en daarna den rook; van een eigen vuurmond op grooten afstand zijwaarts geplaatst en op de vijandelijke stelling vurende, ziet men vlam en rook gelijktijdig; terwijl men van de eigen vuurmonden, die voorwaarts in stelling zijn, eerst den rook en daarna de vlam zien zou. Een vijandelijke vuurmond, die ons en echarpe beschiet, vertoont weer rook en vlam te gelijk. 't Is misschien mogelijk, bij windstilte, daarop te kunnen afgaan; maar het is zeker nog al een subtiele waarneming. Een waarheid is het, dat bij onze manoeuvres zeer dikwerf de infanterie-afdeelingen weinig notitie van het artillerievuur nemen,

en beweelingen uitvoeren, die door dat vuur in werkelijkheid onmogelijk zouden zijn gemaakt. Daar is niet veel op te verzinnen. Bij manoeuvres zal wel altijd waar blijven: »C'est très beau, mais..... ce n' est pas la guerre.»

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Commentaires sur les règlements de la cavalerie. — Tactique élémentaire de l'arme par B. RENARD, Major d'état-major, chef d'état-major de la 2de division de la cavalerie. Bruxelles, MUQUARDT, 1884.

Het doorloopen eener reeks van opmerkingen en toelichtingen op een exercitiereglement, vooral waar het dat eener andere natie betreft, is een weinig aantrekkelijke en in den regel vrij dorre bezigheid. Zoo was de eerste indruk toen de redactie van dit tijdschrift ons de aankondiging van bovengenoemd geschrift opdroeg. Bij nader inzien bleek echter al zeer spoedig dat hier geen gewone reglementenstudie voor ons lag maar een hoogst belangrijk betoog niet alleen over het laatste reglement der Belgische cavalerie maar over de elementaire tactiek der ruitery in het algemeen. En zoo bracht de geachte schrijver mede door het aangenaam inkleeden van een overigens droog onderwerp ons van een »steegsch" doorlezen tot een »vlot" doorwerken van zijn geschrift.

In de inleiding wordt het grondige verschil aangetoond tusschen het laatste cavalerie-reglement, dat — in 1883 aangevuld — van 1870 dagteekent en het oude van 1829 (van Frankrijk overgenomen), tusschen welke beide nog een interregnum heeft bestaan in den vorm van het »règlement provisoire de 1870". De Belgische cavalerie heeft dus ook, en zelfs gedurende negen jaren, den lijdensbeker van een »ontwerp-reglement" gedronken.

S. herinnert in die inleiding hoe in het reglement van 1829 de exercitien het doel der instructie vormden, terwijl zij slechts het middel moeten wezen waardoor men tracht een bepaald tactisch vraagstuk op te lossen; hoe dat reglement als zinspreuk voerde: »Tout par l'ordonnance, rien hors l'ordonnance". Hij beroept zich daarin op een uitspraak van den bekenden Franschen Generaal MORAND: »Il faut réduire l'ordonnance à quelques pages, rejeter tout ce qui est inutile"; zegt bij een vergelijking der reglementen van 1879 en 1829: »autant ce dernier est impérieux, dogmatique, autant le premier est élastique, général en ses prescriptions et large dans ses conceptions" en haalt de woorden aan eener instructie van zijn Divisiecommandant, den Luitenant-General COUNTIN: »Le règlement (1879), par sa concision même et la généralité de ses aperçus offre un large champ aux investigations", terwijl hij zich beroept op de commissie belast geweest met de

herziening van het Fransche cavalerie-reglement, waar deze o. a. zegt: »Elle (de nieuwe instructie) ne vise pas à limiter la pensée du chef dans un cadre étroit, mais, au contraire, à laisser une certaine élasticité qui l'oblige à donner essor à ses qualités».

Of nu die inleiding zoo voor iedereen een aanbeveling is voor het besproken reglement, mag worden betwijfeld. De genoemde aanhalingen volgende zal zeker ieder onderschrijven dat al wat in een reglement onnut is, dient te worden weggegooid, maar niet beweren dat het tot eenige bladzijden moet worden teruggebracht. Dat toch kan al zeer spoedig tot onvolledigheid aanleiding geven. Ten andere rijst de vraag: moet een reglement al dan niet »gebiedend en dogmatisch», mag het »rekbaar, algemeen in zijn voorschriften en breed in zijn opvattingen wezen»? Valt de opvatting van het woord »reglement» niet samen met die van grondregels, vaste bepalingen waarvan niet mag worden afgeweken? Is een reglement niet de verzameling van elementaire, dat is, eerste, ondeelbare onveranderlijke grondbeginselen?

Evenzeer als rekbaarheid en breede opvatting een deugd kan zijn bij voorschriften, handleidingen, directieven of hoe men ze noemen wil, even weinig kan dat voor een reglement worden toegegeven. Daarom hebben ons zinnen als: »... handelt in omgekeerden zin of door tegenovergestelde middelen» nooit aangetrokken, omdat ze zoo spoedig leiden op de helling naar den bekenden uitleg van zekeren instructeur: »Nu nog eens, schuins rechts is precies hetzelfde als schuins links, maar precies omgekeerd». Dat was nu wel geen beste, wij geven het toe, maar zoo zijn er ook en niet iedere chef heeft »qualités» en velen die ze hebben, verstaan nog niet de kunst om daaraan »essor» te geven.

In een woord, wij hechten op het punt van elementaire bepalingen zooals een reglement die aangeeft, aan stellige regels waarvan niet mag worden afgeweken en die geen aanleiding kunnen geven tot verkeerde of verschillende opvattingen. Hoe meer toelichtingen echter daarbij worden gegeven, hoe meer aan zulke reglementen commentaren worden toegevoegd, vooral als ze zoo helder en verdienstelijk zijn als die van den Majoor RENARD, des te beter om allen mogelijken twijfel weg te nemen en vooral om zich te kunnen bekend maken met de gronddenkbeelden en beginselen die bij de vervaardiging dier reglementen hebben voorgezeten.

Uit het bovenstaande zou wellicht kunnen worden afgeleid dat wij ons tot het houden eener philippica over het nieuwe Belgische cavalerie-reglement hadden neergezet; toch is niets minder waar. Integendeel heeft de kennismaking met het besproken werk ons bevestigd in de overtuiging dat bij de vervaardiging van dat reglement nagenoeg overal rekening is gehouden met de tactische lessen der laatste jaren en dat de wenken der groote toonaangevers op cavaleristisch gebied gewaardeerd en met zorg ter harte genomen zijn.

Al dadelijk verdienen de commentaren over het rapport der commissie belaat met de herziening der reglementen, onze aandacht, omdat daaruit blijkt hoezeer hare leden hebben gewezen op bestaande gebreken en dwalingen in den vroegeren toestand, o. a. waar zij waarschuwen tegen het stelsmatig verdeelen van verschillende takken van dienst, waardoor dezen officier de instructie te voet, genen die te paard, een derden die van alle onderofficieren van het regiment was toege-

wezen; hoe op die wijze in de korpsen zelve zich specialiteiten vormden die uitsluitend in hun werkkring opgingen en neiging kregen om zich van andere beroepsbezigheden af te zonderen; hoe daardoor de ritmeester in zijn eigenlijke functiën werd verkort en slechts voor voldongen feiten geplaatst, in een woord een der vele betoogen voor de allernoodzakelijkste *zelfstandigheid van den eskadronscommandant*.

Uit den aanvang van het eerste hoofdstuk blijkt dat in het besproken reglement geheel is gebroken met het nemen der richting op een der vleugels en deze wordt aangegeven door officieren vóór het front, waardoor de guide onveranderlijk en steeds zichtbaar blijft en het aanduiden daarvan onnoodig wordt. De pelotons- of eskadronscommandant is de vast aangewezen guide voor zijn afdeling (de laatste zoo noodig vervangen door den capitaine en second), bij het regiment treedt de luitenant-kolonel vóór den commandant van het 2de eskadron geplaatst als zoodanig op. Vandaar dat de richting steeds op deze officieren genomen wordt, terwijl tevens naar de juiste voorschriften van den Generaal VON SCHMIDT het bewaren daarvan in hooge mate wordt afhankelijk gesteld van het juiste en onveranderlijke tempo.

Met het oog op het genoemde grondbeginsel gaf, zoo zien wij verder, de schuinsche marsch aan de commissie stof tot veel hoofdbreken en was zij op het punt om voor deze een uitzondering te maken en naar het Duitsche stelsel den rechter- of linkervleugelman met de richting te belasten, naarmate schuins rechts of links werd gemarcheerd. De overweging echter dat in het peloton de helft die zich schuins achter den commandant bevindt, dezen blijft zien en de andere door hem met een wenk of teeken gemakkelijk kan worden in bedwang gehouden, leidde haar tot het volgen van het Oostenrijksche en Fransche reglement, waar de ruiters bij den schuinschen marsch in elk gelid voeling blijven houden en voortgaan zich gedurende dezen op den oorspronkelijken guide te regelen. Aan het uitvoeren van den schuinschen marsch werd tevens een belangrijke uitbreiding gegeven en deze als grondslag aangenomen bij alle opmarschen in het eskadron. De Majoor RENARD wijdt daarom zeker aan haar een tal van opmerkingen en zeer juiste beschouwingen en geeft de grondbeginselen aan voor de uitvoering bij welke alleen nog het zoo duidelijk sprekende "knie achter knie rijden" had kunnen gevoegd worden. Waar zijn beginselen worden in het oog gehouden, is de uitvoering van den schuinschen marsch niet zoo lastig als dikwerf beweerd wordt, en bij behoorlijke oefening met duidelijken uitleg en in dit geval vrij korte commando's, wordt de gewone fout voorkomen van in plaats van individueel schuins te marcheerden en zich dus evenwijdig van de vroegere frontlijn te verplaatsen, daarmede een hoek te maken en dus een soort zwenking te verrichten. Maar hoe vreemd het schijnt, de zoo belangrijke schuinsche marsch was en is nog al te dikwijls een stiefkind dat weinig tijd en moeite in beslag neemt, terwijl daarentegen b. v. aan de vrij onbeteekenende en paardenbedervende bewegingen met vuren veel te veel zorg besteed wordt.

Nog uitgebreider is het betoog van S. over de zwenkingen, zoo zelfs dat hij aan het einde van dat gedeelte zich verdedigt op de mogelijke beschuldiging van bij de ruitery een kinderachtige gestrengheid en een nauwkeurigheid te willen

invoeren die onvereinigbaar zijn met den geest van het wapen. Na opgave der redenen verklaart hij echter niet te hebben geaarzeld om zoo zeer in te gaan in een onderwerp dat bij den eersten oogopslag niet zulke talrijke uitweidingen toelaat, maar waaraan hij integendeel groot gewicht hecht en waarvan hij — naar ons inzien zeer te recht — hoopt dat het door hem ingestelde onderzoek niet onnut zal wezen voor den officier die er op staat, nauwgezet zijn plicht te vervullen. Dat onderzoek betreft vooral de vraag of de bewegingen der ruitery zoowel zwenkingen als wendingen noodig maken, een vraag die bij ontkennend beantwoordt evenals dit door de meergenoemde commissie is geschied. Hij zegt o. a. dat het reglement van 1829 werd samengesteld op het tijdstip waarop de afgemeten bewegingen der *linietactiek*, welke gedurende de oorlogen van de republiek en het keizerrijk waren verlaten, in Frankrijk een groot gezag hadden hernomen, zoodat het reglement de weerkaatsing was van die denkbeelden. Nu echter, vervolgt hij, heeft de cavalerie haar onafhankelijkheid heroverd; zij evolutionneert vooruitgaande, en de zwenking met vaste spil heeft niets dan nadeelen zonder één voordeel aan te bieden. Overeenkomstig die zienswijze besloot de Belgische commissie dat de zwenking met vaste spil ophield te bestaan, dat te allen tijde de kringvormige bewegingen met beweegbare spil zouden geschieden en dat de officier daarbij guide zijner afdeeling zou blijven waardoor de voordeelen werden verkregen: verdwijnen van ruwe ophoudingen, behoud der paarden, gemakkelijheid bij het overrijden van het tweede gelid, regelmatigheid van beweging en bewaring van het grondbeginsel van den guide op het midden.

Door het samensmelten van zwenking en wending tot één beweging met beweegbare spil heeft het Belgische cavalerie-reglement zich dan ook afgescheiden van alle andere, het staat op dat punt op dit oogenblik alleen. De vraag is gewettigd: zal het te dien opzichte de baanbreker worden voor de andere of wel berouwvol tot deze moeten terugkeeren?

Tot bewijs zijner woorden heeft S. vooral aan dit gedeelte talrijke berekeningen van juiste afstanden en tusschenruimten toegevoegd, wier verschijning in een werk als het besprokene allicht vele der aangewezen lezers zou kunnen afschrikken. Laat ons daarom in het belang van hen als van het werk verklaren dat die wortelteekens, exponenten, tangenten, enz. desnoods met eerbied kunnen worden omgetrokken zonder aan de waarde van den inhoud te schaden; terwijl zij toch hun die de voorkomende strijdpunten grondig willen onderzoeken, groot nut aanbrengen.

In een volgend onderdeel worden de formatiën in bataille behandeld en in 't bijzonder de vraag besproken of de opmarschen voorwaarts door schuins marcheeren of door halve zwenkingen met pelotons moeten worden verricht.

Omtrent de commando's wordt ons medegedeeld hoe in het nieuwe reglement is gestreefd naar de grootste eenvoudigheid en hoe zij tot een minimum zijn teruggebracht. Als voorbeeld geeft S. een vergelijkenden staat, die bewijst hoe de formatie van een regiment van vier eskadrons voorwaarts op het hoofd der pelotonscolonne vroeger 200 commando's noodig maakte en er thans slechts 22 vereischt. Bij de regimentsschool zijn het thans alleen de commandant en de ritmeesters die ze uitspreken, de pelotonscommandanten slechts in zeer enkele

gevallen. Deze laatste maken van wenken en teekens met de hand gebruik; zij trekken alleen de sabel wanneer dit door den troep geschiedt (bij de lancers de lans wordt aangevat). Die maatregel is het gevolg van de belangrijke rol door den pelotonscommandant vervuld. Hij is de guide van zijn troep aan welke hij de impulsie zoowel als de te volgen richting aangeeft; elke fout door hem begaan werkt onmiddellijk op het peloton terug. Daarom staat men hem toe, zijn paard met twee handen te besturen, waardoor dit met meer juistheid en op fijnere hulpen tot gehoorzaamheid wordt gebracht. Dat deze wijze van handelen de zoo gewenschte stilte en kalme in de gelederen zeer in de hand werkt, behoeft niet te worden betoogd. Verder is het exercereen op de trompet, op de signaalfluit en op een seinvlag die den regimentscommandant wordt nagedragen, een onderwerp van studie; de laatste wijze wordt aanbevolen omdat de aanvoerder (vooral bij de divisie-cavalerie) zich bij de tegenwoordige vechtwijze dikwijls ver van zijn bedekt opgestelden troep moet vooruit begeven, en door enkele seinen met een vlag het juiste oogenblik van vooruitgaan, ontwikkelen als anderszins, bij het geraas van den strijd meer onmiddellijk dan op eenige andere manier aan de eskadrons wordt overgebracht.

Het laatste onderdeel van het eerste hoofdstuk is lang niet het minst belangrijke; het bevat een studie over de gangen die op zichzelf genomen reeds een zeer lezenswaardig geschrift zou kunnen vormen. S. vergelijkt daarbij de verschillende tijdmaten van gang van de meeste Europeesche ruitertijen, en doet ons daardoor zien dat de Belgische voor alle drie de maximum cijfers en soms meer gebruikt. De snelheid van stap, draf en galop bedraagt bij deze toch 110, 250 en 400 M. per minuut, tot welk laatste cijfer men eerst gekomen is toen het oorspronkelijk vastgestelde van 450 M. *flasco* had gemaakt. In dat geheele onderdeel komt het ons voor of de Majoor RENARD niet zoo geheel meegaat met de beschouwingen en besluiten der commissie en hij de genomen maten wel wat ruim vindt. Tot dat denkbeeld brengt ons o. a. zijn juiste opmerking: „wij hebben de overtuiging dat men op het slagveld het uiterste der gangen niet moet nemen voor het beslissende oogenblik, d. i. wanneer men zeker is van de richting des aanvals, enz”. Voorts de aanbaling van BRIX: „onze vermoedelijke tegenstanders zijn lieden met een opbruischend karakter en wij kunnen als waarschijnlijke hypothese in onze berekeningen invoeren dat zij *vóór ons de gestrekte gangen zullen aannemen. Dus dubbele kans van slagen* met de door ons aangegeven middelen. Deze zijn het zoo lang mogelijk manoeuvreren wat het bewaren der exercitiegangen noodzakelijk maakt. Eindelijk de aanbaling van VON SCHMIDT: „alle evolutien berusten op het beginsel van regelmatigheid en gelijkheid van tempo . . . Het onderdeel dat van deze beginselen het meest afwijkt, rijdt van allen het slechtst en is het minst goed onderwezen”. Elke gang heeft haar snelheid en maat die voor den ruiter een soort van instinct moet worden, zegt S. en wij zeggen het hem gaarne na, omdat de ware cavalierist die maat moet weten te zoeken zoo voor zich als voor den hem volgenden troep en in een noodeloos en onzinnig gejakker het beste bewijs ligt van evenmin ruiter als bruikbaar cavalerie-officier te zijn.

Over het tweede gedeelte van het besproken werk dat opmerkingen omtrent de verschillende scholen uit het reglement bevat, kunnen en moeten wij ook kort zijn

om niet te veel plaatsruimte van dit tijdschrift te vergen. Niettemin bevat ook dat gedeelte zeer lezenswaardige besprekingen, zooals het betoog der groote waarde van de juiste uitvoering der pelotonsschool te paard, de langdurige strijd tusschen practijk en routine over het al of niet exerceren bij inversie, een strijd die zooals wij zien uiteengezet, het gevolg was van het houden van keurcompagnieën die onder geen beding anders dan op den rechtervleugel der linie of aan het hoofd der colonne mochten plaats nemen. Zoo verhaalt S. van een Fransch generaal die in een der gevechten van den zevenjarigen oorlog met den rechtervleugel aan het hoofd marcheerende, door den vijand in de rechterflank werd aangevallen en die eerst een contramarsch, enz. liet maken om zich *„dans les régles”* in bataille te stellen met het gevolg dat zijn troep overhoop geworpen en hij zelf *„dans les régles”* gedood werd.

De besprekingen over de halfcolonne zijn mede zeer belangrijk en waar; de voor- en nadeelen daarvan worden nauwkeurig overwogen en haar overdreven toepassing in het licht gesteld. Reeds is de Duitsche ruitery in den allerlaatsten tijd daaromtrent meer gematigd geworden, althans bij het gebruik van massa's; doch beoefent haar nog steeds en voortdurend in de regimentsschool, omdat door haar die groote beweegbaarheid en gemakken op het terrein worden verzekerd, welke die ruitery zoo zeer kenmerkt.

Ons komt het voor dat het gebruik dier formatie in het Belgische reglement te sober is en wij hebben in dat opzicht veel meer op met de opvatting in het onze.

De studie over de halfcolonne leert ons o. a. dat de ruitery van FREDERIK II haar kende en dat het Oostenrijksche reglement van 1806 er melding van maakt. Men kan zich afvragen hoe het mogelijk is dat zoo iets geheel uit alle reglementen verdwijnen kan om vele tientallen van jaren daarna niet alleen weer in gnade te worden opgenomen, maar zelfs overdreven te worden. Die vraag zweefde ons ook voor den geest waar S. omtrent het verdwijnen der instructie voor de tirailleurs zegt: *„Elle est justifiée par l'inefficacité du tr a cheval”*. Uit dat oogpunt gezien is het volkomen juist; of echter eenige *éclaireurs* en gevechtspatrouilles vóór het front een of meer aldaar op commando werkende pelotons te allen tijde kunnen vervangen is een vraag die ontkennend kan worden beantwoord. Als wij letten op de teekenen des tijds, dan vinden wij in de allerlaatste werken over cavalerie een neiging om voor de gesloten linie die bestemd is, de vijandelijke infanterie overhoop te rijden, verspreide ruiterafdeelingen uit te zenden met het doel om aandacht en vuur tot zich te trekken, en waar wij, zooals ons gebeurd is, van verschillende kanten werden lastig gevallen door brutale *éclaireurs* daar kwam bij ons de wensch op naar meerdere bewegelijkheid van vóór het front verspreide pelotons, wier werkkring thans tot den fourageur-aanval in één richting beperkt is.

De Majoor RENARD eindigt zijn werk met een instructie van den Generaal COURTIN en met een lijst van Europeesche cavalerie-reglementen; hij noemt het slechts een eenvoudige studie van elementaire tactiek en draagt het op aan allen die niet alleen opgaan in het lezen van een officieelen tekst, maar integendeel afdalen tot de bron en die het geheim willen doorgronden van de voorschriften die het reglement hun geeft.

Naar onze meening heeft S. dat doel uitstekend bereikt en bevelen wij ook

onzen cavalerie-officieren dat werk gaarne aan, met den wensch eindigende dat de Majoor RENARD weldra moge kennis maken met ons reglement van 1881 en de daarop volgende wijzigingen en bij onze ruitery niet meer zoo achterlijk zal beschouwen als ze zou zijn indien ze nu nog, zooals hij vermeldt, geëfend werd naar het reglement van 1862.

WÜPPERMANN.

Brochures militaires. Bruxelles, C. MUQUARDT. 1884.

Door de firma MUQUARDT te Brussel is de uitgave ondernomen van een reeks vlugschriften over militaire onderwerpen, met het doel, zooals de prospectus aangeeft, de officieren behulpzaam te zijn, om zich op de hoogte te houden van den voortdurenden vooruitgang in de militaire wetenschap. Om dit doel te bevorderen, zullen de brochures alle takken dier wetenschap omvatten, zoodat ieder officier daaruit zijn keuze kan doen naar gelang van zijn bijzondere voorliefde en de richting zijner studiën.

Van de aangekondigde reeks zijn tot nu toe verschenen: *Les procédés tactiques de JULES CÉSAR, par P. HENRARD.* — *Etude sur la guerre de siège, par E. WITRY.* — *Application des règles de la mobilisation aux places fortes par H. WAUWERMANS.* — *Etude sur les équipages de siège par M. MICHELS.* — *Les règles de tir de l'artillerie de campagne italienne comparées à celles des principales artilleries continentales européennes, traduit de l'italien par E. MONTHAYE.* — *Etude sur le tir d'une batterie de campagne, par A. LOTTIN.* — *Etude sur la construction d'un appareil destiné à lancer des charges de dynamite, par E. JAMMOTTE.* — *La question des cuirasses dans la défense des côtes, par JULIUS VON SCHÜTZ, traduit de l'allemand par E. BRACKE.* — *La période de 1883 à l'école de tir et de perfectionnement pour l'infanterie, par DE NEUNHEUSER.* — *Notice sur les frontières ouest et est de l'Allemagne, par L. DE SAGHER.* — *Assainissement d'une caserne, par P. J. VAN DEN BOGAERT.* — *Les chemins de fer en temps de guerre considérés au point de vue de leur destruction et de leur rétablissement par L. MANSIGNY.* — *L'aérostation et les pigeonniers militaires, par ALB. KEUCKER.*

Al de vorengenoemde tot nu toe verschenen brochures zijn afzonderlijke afdrukken van opstellen, in vroegere jaargangen van de *Revue militaire belge* verschenen. Aangezien echter velen niet in het bezit zullen zijn van het genoemde periodieke tijdschrift, zoo wordt langs dezen weg, op gemakkelijke wijze de gelegenheid geopend om over gewichtige onderwerpen van den dag in het bezit te komen van belangrijke gegevens.

De prijs van al de vlugschriften, onverschillig van hun omvang, is op 1 franc gesteld. Het ware ons doelmattiger voorgekomen, den prijs naar het aantal bladzijden druks te regelen. Een der geschriften b. v. telt meer dan 200 bladzijden, terwijl er anderen voorkomen, die slechts 20 tot 25 bladzijden groot zijn, en dus voor den gestelden prijs tamelijk duur te achten zijn.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De recruutoering en het budget. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Sept.)

Het territoriale leger. Aan het gehalte van dit leger wordt door velen weinig waarde toegekend: zelfs wordt het door de pers dikwijls spottend bejegend. Dit is onverdiend. Schrijver heeft de theoretische vorming van dat leger, vooral die der officieren, nauwlettend gade geslagen en komt tot het besluit dat aan de theoretische militaire vorming bijzondere zorgen worden besteed. (Sc. M., Aout.)

Over de noodzakelijkheid van een wet op den landstorm in Oostenrijk-Hongarije. Oostenrijk bezit slechts in Tyrol en Vorarlberg een reeds in vrede tijd voorbereiden en georganiseerden landstorm. De noodzakelijkheid van het bezit van een algemeen landstorm wordt door den Schrijver aangevoerd en de taak van dien landstorm als driedelig omschreven: 1°. de cavalerie te steunen in den moeilijken en inspannenden waarnemingsdienst aan de grenzen; 2°. het voortrukken van de hier of daar binnengedrongen tegenpartij naar de zijde van den spoorweg te vertragen, ja zelfs te verhinderen; 3°. de bewaking van spoorwegen rechtstreeks op zich te nemen. (Oest. M. Z., Juni.)

De nieuwe wet op de bevordering voor het Fransche leger. Mededeeling van den inhoud, voorafgegaan door eenige bijzonderheden omtrent de beaardslagen in de Kamer. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

De praktische opleiding der reserve- en landweerofficieren. Na te hebben nagegaan, hoe lang de bedoelde officieren in werkelijken dienst doorbrengen en de verschillende voorstellen voor een betere opleiding besproken te hebben, tracht men aan te toonen, dat de bedoelde verbetering moet gezocht worden in de praktische en niet in de theoretische vorming, en worden de middelen daartoe nangegeven. De slotsom der redeneering is, dat, behalve een betere praktische opleiding, beperking moet plaats hebben, wat betreft het opdragen van zelfstandige commando's aan bedoelde officieren. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

De opheffing van de regimentskinderen in Frankrijk. De instelling der regimentskinderen wordt opgeheven en vervangen door 6 militaire voorbereidingscholen. (Allg. M. Z., N°. 60.)

Het tegenwoordige standpunt der legerorganisatie in Frankrijk. Mededeeling van een opstel van den Generaal CORBIN in den *Moniteur militairel*, waarin de gebreken, die het Fransche leger nog aankleven, worden uiteengezet. (Allg. M. Z., N°. 64.)

II. Algemeene krijgskunst.

De onderofficier en het lagere kader. (*Vervolg.*) De opleiding tot den korporaaals- en onderofficiersrang moet geheel overgelaten worden aan den compagniescommandant. (Sc. M., Aout.)

Het gevecht bij Weissenburg. Een tactisch-krijgskundige studie. Overzicht en beschouwingen naar aanleiding van dit gevecht, voornamelijk uit een tactisch oogpunt. (Oest. M. Z., Juni.)

Over boschgevechten. In de landen, waarin naar staatkundige verhoudingen het spoedigst een oorlog kan worden verwacht, treft men in het bijzonder boschachtige terreinen aan. De uitgebreidheid alsmede de gesteldheid der bosschen beslissen over den invloed, dien zij op het gevechtsterrein uitoefenen. Bij een aanvalsmarsch door een boschachtig terrein van groote breedte, liggen de geantste moeilijkheden in het onderhouden der verbinding en in een werkzame beveiliging der flanken. Voorbeeld: de slag van Hohenlinden, 1800. — Bijzondere opmerksaamheid moet worden gewijd aan de voorhoede en hare samenstelling. Iedere colonne moet zelfstandig door een voorhoede worden beveiligd, alle wapens vinden daarin plaats. Voorbeeld van de regeling van een aanvalsmarsch door uitgebreide bosschen: de inleiding tot den slag bij Beaumont, 30 Aug. 1870. — De wijze van *aanzal* op bosschen verschilt niet bijzonder van die op andere terreinvoorwerpen. Voor den *verdediger* bieden kleine bosschen groote voordeelen. Aangezien het bosch niet *dekt*, doch alleen *verbergt*, wordt de vuurlinie somtijds vóór den boschrand ingegraven. Uitgebreide bosschen moeten door den *verdediger* worden vermeden; de nieuwere Europeesche krijgsgeschiedenis levert geen voorbeeld van een krachtige verdediging van een uitgestrekt bosch. (Oest. M. Z., Juli.)

Over troepenopleiding. In het Oostenrijksche leger heerscht overdrijving ten opzichte van het gebruik van bepaalde vormen en wordt de zelfstandigheid der onderbevelhebbers daarmede aan banden gelegd. Verschillende middelen worden aan de hand gedaan om bij de opleiding der troepen, de zelfstandigheid van de aanvoerders te verzekeren. (Oest. M. Z., Juli.)

De taak der vestingen in het algemeen. Vertaling van het slot van een opstel in het „Journal des sciences militaires” (April 1882), getiteld „Une quatrième maxime de NAPOLEON”, waarin het nut van goed aangelegde vestingen aangegeven, doch tevens gewaarschuwd wordt tegen het gevaar, dat er voor een leger in gelegen is, om aan vestingen te kleven. Voorbeelden uit de geschiedenis van den oorlog van 1870 strekken om dit toe te lichten. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Over de vuurtactiek en de repeteer-wapenen. Zie onder IX.

Over oorlogvoering. Bespreking van het onder dezen titel verschenen werk van v. SCHERFF, hetwelk tevens een tweeden druk vormt van den vroeger verschenen arbeid van denzelfden schrijver: „De leer van het gebruik der troepen.” In de inleiding wordt het nieuwe werk aan de wetenschappelijke critiek aangeboden, als het eindresultaat van schrijvers's nadenken over de oorlogszaken, naar aanleiding van een herhaald theoretisch onderzoek en een jarenlange practijk bij den troep. (Allg. M. Z., N°. 54.)

De landverdediging van Italië. Uitvoerige bespreking van het werk van den Luit.-Kol. PERRUCHETTI: „De verdediging van den Staat.” (Allg. M. Z., N°. 56.)

Het etappe- en spoorwegwezen van het Duitsche leger in oorlogstijd. Algemeene beschouwingen over de eischen van organisatie voor het etappe- en spoorwegwezen. De organisatie en verplichtingen in Duitschland, van het etappe-, verplegings-, gezondheids-, telegraaf-, veldpost- en spoorwegwezen. (Allg. M. Z., N°. 56—58.)

De landverdediging van België. Bespreking van den 2den druk van het voor 25 jaren verschenen werk van den tegenwoordigen Kolonel CAMBRELIN, waarin de versterking der linie van Sambre en Maas noodzakelijk geoordeeld wordt, en in verband daarmede, in aansluiting aan drie vestingen van den eersten rang — Brussel, Luik en Namen — een net van 6 vestingen van den tweeden en 40 van den derden rang gewenscht worden. (Allg. M. Z., N°. 58—59.)

De postduif en haar gebruik in den oorlog. Mededeelingen omtrent de eigenschappen der postduif. Beknopt historisch overzicht van het gebruik der postduif. Eenige aanwijzingen omtrent de organisatie van den militairen postduivendienst. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 1.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Pantserproeven nabij Kopenhagen in Maart 1884. (Met een plaat.) Mededeeling van de uitkomsten der vergelijkende schietproeven tegen stalen platen van SCHNEIDER en samengestelde (*compound*) platen van BROWN, CAMELLI en MARREL. De samengestelde platen voldeden beter dan de stalen, en die van BROWN en CAMELLI beter dan die van MARREL. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Schieten met dynamiet in Amerika. (Met schets.) Mededeelingen omtrent het dynamiet-kanon van WINSOR. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Italiaansche proeven met blinden en gepantserde affuiten tot bescherming van de bedieningen der veldvuurmonden tegen geweer- en granaatkartetsvuur. De blinden waren van staal, ter dikte van 3, 4 en 5 mM., en werden, door een scharnierende schoor gesteund. Uit de proeven bleek, dat zij voor het beoogde doel ongeschikt waren. Een voorstel tot pantsering der affuiten met een stalen scherm, kwam, wegens de daaraan verbonden bezwaren, niet tot uitvoering. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Schietproef te Shoeburyness op 27 Mei 1884. De proef betrof voornamelijk het beschieten van een samengestelde plaat van CAMELLI, dik 48,25 cM., gesteund door 30 cM. teak-hout, uit een kanon van 100 ton. Bij het eerste schot sprong de plaat, zonder dat het projectiel ze doorboorde, in 5 stukken, hetgeen toegeschreven werd aan de omstandigheid, dat de plaat onvoldoende gesteund was. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Schietproef op een halve dekking van een hardijzeren pantser-toren voor twee kanonnen van 30,5 cM., genomen op het schietterrein van Gruson te Bückau, 26 en 28 Mei 1884. Deze proef heeft uitgewezen, dat het weerstandsvermogen niet alleen door grootere afmetingen van de pantsering, maar ook door den vorm hiervan kan worden verhoogd. De gebezigde dekplaten hadden, lettende op hetgeen zij in den werkelijken oorlog te verduren zullen hebben, een voldoende vastheid. De daarin voorkomende hardingsscheuren mogen als van geen ernstige betekenis worden aangemerkt. (Archiv, Band 91, Heft 5.)

V. Militaire administratie en intendance.

De militaire administratie in Rusland. (Sp. M., 15 Sept.)

De voeding van den soldaat. (Vervolg.) De verduurzaamde levensmiddelen, zooals ze thans verstrekt worden, laten te wenschen over. De verbeteringen hierin aan te brengen. (Sc. M., Août.)

Carne pura. Alle tot nog toe voor veldgebruik beproefde verduurzaamde vleeschspijzen lieten in verschillende richtingen veel te wenschen over. Het carne pura daarentegen vereenigt zoo vele goede eigenschappen in zich, dat het vermoedelijk in toekomstige oorlogen een gewichtige rol zal spelen. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 1.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

Een officieel werk over de ziekten enz. in het Duitache leger in 1870—71. Aankondiging van het verschenen eerste gedeelte van het door de militair-geneeskundige afdeeling samengestelde werk: »Sanitäts-Bericht über die Deutschen Heere im Kriege gegen Frankreich 1870—71. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 65.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Algemeen overzicht van de ontwikkeling van het vraagstuk der repeteer-geweren. De Majoor GROSSMANN gaat in het kort de ontwikkeling der handvuurwapenen sedert 1866 na; onderzoekt de oorzaken, waaraan het is toe te schrijven, dat geruimen tijd alleen Zwitserland een repeteer-geweer gehad heeft; geeft daarna een overzicht van de types der repeteer-wapenen van den tegenwoordigen tijd en komt tot het besluit, dat hoofdzakelijk alleen, wat de vereenvoudiging van het repeteer-mechanisme betreft, in den laatste tijd vorderingen gemaakt zijn. Ook worden de geweren met los magazijn besproken, om ten slotte de groote voordeelen uiteen te zetten, die door het verkleinen van het kaliber zouden te verkrijgen zijn. (Mith. A. u. G., Heft 8.)

Over de vuurtactiek en de repeteer-wapenen. In het overstelpend vuur ligt — de laatste oorlogen hebben dit bewezen — groote kracht voor de infanterie. Geen twijfel of de repeteer-geweren moeten de wapening der infanterie worden. Als overgangsmaatregel zou men, met het oog op de kosten, zich kunnen behelpen met de vervorming der bestaande geweren in snelladers. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Août.)

Het electrische geweer. Beschrijving van een electrisch geweer dat op de Weener-tentoonstelling ter bezichtiging was gesteld en als kamergeweer bij het onderricht der manschappen zou kunnen worden gebezigd. (Oest. M. Z., Juni.)

Het vraagstuk der munitie voor kamer-schietwapenen in Frankrijk. Mededeeling van de inrichting van de tegenwoordige munitie en van de verbeteringen, daarin voorgesteld in het geschrift: *«Le tir réduit simplifié et généralisé.* (Allg. M. Z., N°. 53.)

Het vraagstuk van de repeteer-geweren in Frankrijk. Ofschoon in den laatste tijd op dit gebied niets nieuws te vermelden valt, blijkt toch duidelijk uit een opstel in N°. 4622 der *«Republique française*», dat het vraagstuk nog altijd met groote belangstelling behartigd wordt. (Allg. M. Z., N°. 62.)

Over het richten met het Oostenrijksche infanterie- en jager-geweer. Bespreking van de waarde van het evenwijdige, het concentrische en het excentrische infanterievuur, en van de omstandigheden waaronder deze vuren met voordeel kunnen worden toegepast. (*Wordt vervolgd.*) (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 1.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Studiën over het gebruik en de waarde voor het gevecht van cavalerie. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., Sept.)

Nog eenige woorden ter verdediging mijner inzichten omtrent paardendressuur. Voortzetting der in N°. 42 en 48 der *Allg. M. Z.* hierover gevoerde discussie. (Allg. M. Z., N°. 52.)

Onze cavalerie. Bespreking van het werk van den Generaal KRAFT, Prins HOHENLOHE—INGELFINGE, getiteld: *«Militaire brieven: I Cavalerie*», waarin de waarde der cavalerie wordt uiteengezet en opgekomen wordt tegen de aanvallen, waaraan soms de Duitsche cavalerie blootstaat. (Allg. M. Z., N°. 59.)

Een cavalerie-vraag. De wenschelijkheid wordt besproken van het opheffen der muziekkorpsen bij de cavalerie. (Allg. M. Z., N°. 61.)

Onze cavalerie-muziekkorpsen. De schrijver komt op tegen de in N°. 61 der *Allg. M. Z.* voorgestelde afschaffing der muziekkorpsen. (Allg. M. Z., N°. 63.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De artillerie te veld. De voorschriften van 1880 voor den dienst der artillerie in oorlogstijd zijn in 1883 gewijzigd. De wijzigingen, die betrekking hebben op de indeeling van het personeel, zijn niet zonder bedenking. (Sp. M., Aóút.)

De batterijdienst in vreedestijd bij de Duitsche artillerie. (Vervolg.) Hoofdzakelijk overgenomen uit het werk van den kolonel ARNOLD: *Ein Handbuch für den innern Dienst, die Verwaltung und Ausbildung der Friedens-Batterie für den Batteriechef und solche Officiere, welche ihn zu vertreten haben.* (Rev. d'A., Sept.)

De landartillerie te Tongkin. Organisatie van de twee batterijen, de detachementen vuurwerkers, werklieden en pontonniers, deel uitmakende van het expeditionnaire korps. Krijgshedrijven die tot de inneming van Bac-Ninh hebben geleid en de daarop gevolgde marschen. (Wordt vervolgd.) (Rev. d'A., Sept.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Een rationeel type voor duurzame versterkingen. (Met platen.) Uittreksel uit een artikel, voorkomende in het Russische „ingenieur-journal“, waarin betoogd wordt, dat bij de tegenwoordige forten, niettegenstaande hun hooge kosten, het hoofdoel: krachtige vuurwerking naar buiten en goede bescherming tegen het vijandelijk vuur, niet voldoende bereikt wordt. Types werden gegeven, waarin met minder kosten beter aan het doel beantwoord wordt. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Overzicht van de versterkingen in Frankrijk, Italië, Rusland, Deutschland, België en Nederland. (Stat.) (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Over de verplaatsbare veld- en oorlogespoorbanen. (Stat.) Berekening van de draagkracht der rails, van het aangrijpings- en weerstandsmoment bij veldbanen, en van de afmetingen der rails voor oorlogsbanen. Twee stelsels van oorlogsbanen worden voorgesteld. (Archiv, Band 91, Heft 5.)

XIII. Krijgsgeschiedenis.

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Sept.)

De veldtocht van het Noorderleger in 1870—71. (Vervolg.) Péronne en Bapaume. (Sp. M., 1 Sept.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Sept.)

Herinneringen van een genie-officier. (Vervolg.) Eerste expeditie naar Constantine van 8 Nov. tot 1 Dec. 1836. (Sp. M., 15 Sept.)

De waarheid omtrent den veldtocht in het oosten van Frankrijk en omtrent den 18den Maart, door Mevrouw J. FAVRE. Het onder dezen titel verschenen werk van de hand der echtgenoot van JULES FAVRE bevat geenszins, zooals men verwachten kon, belangrijke documenten omtrent den veldtocht van BOURBAKI. Integendeel worden zelfs stukken geopenbaard, die niets als schotschriften zijn. Ook omtrent den opstand te Parijs op 18 Maart wordt niets medegedeeld, wat niet reeds bekend is. Naar aanleiding van laatstgenoemde gebeurtenis worden door den schrijver der beoordeeling van het werk van Mevr. FAVRE de hooge militaire eigenschappen van den Generaal CREMER in het licht gesteld, en de meening uitgesproken, dat de opstand in de geboorte onderdrukt zou zijn geworden, indien de heer TUJERS dezen had laten begaan. (Sp. M., 15 Sept.)

Het leger van Châlons zijn bewegingen tot ontzet van Metz 1870. Handelingen van DAZAINE en MAC-MAHON. De misslag van den eersten om in Metz te blijven, toen hem na het gevecht van Rezonville nog twee wegen open stonden om terug te trekken. De pogingen van den laatsten om den terugtocht van Bazaine gemakkelijk te maken en de daarop gevolgde slag bij Sedan. (Sc. M., Août.)

De plannen van de Generaals DUCROT en WIMPFEN gedurende den slag bij Sedan. Vergelijking tusschen het Duitsche werk van den generaal staf en de Fransche militaire litteratuur over 1 Sept. 1870. Ten onrechte wordt de geheele schuld van den ramp bij Sedan op den Generaal WIMPFEN geworpen. (Oest. M. Z., Juli.)

Een Pruisische regimentsgeschiedenis uit het jaar 1767. Naar aanleiding van een opmerking in een opstel in de »Internationale Revue über die gesammten Armeen und Flotten», dat de regimentsgeschiedenissen eerst dagteekenen van onze eeuw, wordt aangevoerd, dat reeds in 1767 zes regimentsgeschiedenissen verschenen zijn. De inhoud van de voornaamste hiervan n. l. van het inf. regiment Vorst Frans Adolf van Anhalt-Bernburg wordt medegedeeld. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

Een Fransche critiek van het Duitsche stafwerk over den oorlog van 1870—71. Na een algemeene karakteristiek van het werk van F. BONNET, *Guerre franço-allemande, résumé et commentaires de l'ouvrage du grand état-major prussien*, volgt een vertaling van het laatste hoofdstuk, een beoordeelend overzicht van den geheelen veldtocht bevattende. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 4.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (*Vernalg.*) Veerkrachtig evenwicht en veerkrachtige weerstand van den hollen bol en van open cylinders. (Rev. d'A., Sept.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De oorlog en het internationale scheidsgerecht. Na opsomming der besluiten van het internationale scheidsgerecht, op 8 Aug. jl. te Bern genomen, wordt het onhoudbare daarvan aangetoond en o. a. den bekenden brief van v. MOLTKE aan BLUNTSCHLI medegedeeld. (Allg. M. Z., N°. 65.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Een uitdrukking in het werk van den Generaal VON DER GOLTZ heeft in Frankrijk oppositie opgewekt tegen den verplichten militairen dienst. Men tracht het ongerijmde hiervan aan te loonen. — De handeling van den Kolonel DUGENNE, naar aanleiding van het niet uitvoeren van het verdrag van Tien-Tsin door de Chineezen, verdient allen lof. — Van 31 Aug. tot 1 Sept. zal te Vincennes sinds 1870 de eerste groote nationale schietwedstrijd plaats hebben, waaraan alle Fransche schutters mogen deelnemen. (Sp. M., 1 Sept.)

Veertiendaagsche kroniek. Het bombardement van Tou-Tchéou en de vernieling der Chineesche vloot hebben niet de verwachte uitwerking gehad. Er blijft thans niets anders over dan den oorlog aan China te verklaren. Men hoopt dat de oppositie de regeering in de moeilijke taak, die haar wacht, niet zal dwarsboomen; want zij heeft al haar energie noodig, om de zaak tot een goed einde te brengen. Formosa en Hainan moeten Fransche bezittingen worden, en de krijgsmacht moet naar Peking oprukken. Snel handelen is aangewezen, want niemand weet, hoe spoedig wellicht Frankrijk al zijn krachten in Europa zal noodig hebben. — De manoeuvres van het 17de korps onder den

General LEWAL trekken op dit oogenblik de algemeene aandacht. — Een onlangs genomen besluit van den Raad van State brengt de intendance tot haar recht, door haar als onmiddellijk verantwoordelijk aan den Minister te stellen. — Men juicht het denkbeeld toe, om voor den Generaal MARQUERITE een standbeeld in Algerie op te richten. (Sp. M., 15 Sept.)

De stuurbare luchtbol te Meudon. Naar aanleiding van de hieromtrent verschenen berichten in de dagbladen, wordt een uitvoerig overzicht gegeven van de geschiedenis der luchtvaart in Frankrijk sedert 1870; van de middelen die voorgesteld en beproefd zijn, om de ballon een bepaalde richting te geven en van de bezwaren die bij de oplossing van dit vraagstuk nog moeten overwonnen worden. (Sp. M., 1 Sept.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Militaire luchtvaart. Het kanon, stelsel-*Hope*, van de werkplaats van Terre-Noire. — Duitschland: Voorgestelde veranderingen voor de artillerie- en genieschool te Munchen. — Engeland: Nieuw veldmaterieel. — Spanje: Chocolate-buskruit. — Italië: Het nieuwe pantserschip »Ruggiero di Lauria.” — Rusland: Stuurbare luchtbol en elektrische seintoestellen. (Rec. d'A., Sept.)

Verscheidenheid. Invoering van een nieuwe exercitie-patroon in Rusland. — Over het gebruik van handgranaten en vuurpijlen. — De nieuwe methode bij het onderricht in het zwemmen, in het Oostenrijksche leger. — Onderaardsch telegrafnet ter verbinding van Berlijn met de grensvestingen. — Kosten van eenige voorname gebouwen in Duitschland, uit den laatsten tijd. — Het dak van een gebouw ingericht als waterreservoir. — De toestel van SCHAPPER tot verbinding van gekruiste sparren. — De nieuwe Dnieper-brug bij Jekaterinoslaw. — Het maken van waterstof volgens de methode van QUAGLIO en DWIGHT. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Juni. (Mitth. A. u. G., Heft 8.)

Het Duitsche leger en zijn Fransche vaktaal. Opmerkingen naar aanleiding van het groot aantal Fransche woorden in de Duitsche militaire taal. (Allg. M. Z., N°. 52.)

Verscheidenheid. Een dshigitowka (gymnastische ruitertoeren van de Kaukasische lijfwacht des Keizers) in Peterhof. (Allg. M. Z., N°. 52.)

Het 50-jarig dienstjubilé van den Saksischen Generaal von FABRICE. (Allg. M. Z., N°. 53.)

De viering van den 175sten verjaardag van den overgang van het 4de regiment in Saksischen dienst. (Allg. M. Z., N°. 54.)

Verscheidenheid. De voorstellen voor de landsverdediging in Denemarken en de feestelijke oproeping van de oud-officieren aan de bevolking, met het doel het gunstig voor de voorstellen der regering te stemmen. (Allg. M. Z., N°. 53.)

Generaal Graaf von TODLEBEN. Levensbericht. (Allg. M. Z., N°. 55.)

Bijdrage tot de geschiedenis van de oorlogskreet »hoerah.” Te allen tijde heeft men bij den aanval oorlogskreten aangeheven. Eenige uitdrukkingen uit vroegere tijden worden aangehaald. Het »hoerah” dateert van de bevrijdingsoorlogen. (Allg. M. Z., N°. 55.)

Verscheidenheid. Een memorie van den Generaal SKOBELFF over Rusland's positie ten opzichte van den Bosphorus. (Allg. M. Z., N°. 55.)

De revue te Parijs op 14 Juli. (Allg. M. Z., N°. 57.)

Verscheidenheid. Aankondiging van het werk »Sanitäts-Bericht über die Deutschen Heere im Kriege 1870—71 gegen Frankreich.” (Allg. M. Z. N°. 58.)

Een Fransch oordeel over Duitsche officieren en soldaten. (Allg. M. Z., N°. 59.)

De Duitse vak-officier en zijn maatschappelijke positie. Uitvoerige beschouwingen om te betoogen dat de aanvallen, waaraan het officierskorps dikwerf in geschriften blootstaat, ongemotiveerd zijn. (Allg. M. Z., N°. 60—63.)

Verscheidenheid. Uit een werk van den Kolonel DEHNEI blijkt, dat de Generaal CAMBRONNE door den Generaal HALKETT bij Waterloo gevangen genomen is en dus waarschijnlijk de woorden »La garde meurt mais ne se rend pas" niet gebezigd heeft. (Allg. M. Z., N°. 63.)

De zorg voor de invaliden van 1870—71. Mededeeling van de keizerlijke beschikking van 22 Julij jl., voorschrijvende een onderzoek naar de invaliden, die, doordien hun invaliditeit eerst na het verstrijken van den wettelijken termijn voor de ondersteuning bepaald, is gebleken, geen recht daarop kunnen doen gelden. (Allg. M. Z., N°. 64.)

Verscheidenheid. De nieuwe kazerne voor het garde-schützen-bataljon in Lichterfelde. (Allg. M. Z., N°. 64.)

Verscheidenheid. Een Fransch oordeel over het cadettenhuis van Oranienstein. (Allg. M. Z., N°. 65.)

BIJLAGE X,
BEHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 10.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.
(26 Augustus—25 September 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 4de reg., tot adj., de 1ste luit. G. P. Chériex. Bij het 8ste reg., tot 1ste luit., de 2de luit. L. G. T. W. Fontein. Bij het instr.-bat., tot 1ste luit., de 2de luit. P. Glerum, allen van het korps.

Overgeplaatst.

Bij het reg. gren. en jag. (in hunnen rang van 1ste luit.), de 1ste luits. F. A. Nieuwenhuijs, van het 1ste, J. van Voorthuysen en F. Donner, van het 2de, M. C. H. de Groot en C. D. de Roon, van het 3de, de 1ste luit.-adj. J. H. A. Nierstrasz, alsmede de 1ste luits. H. W. van Wijk, K. G. van der Mandele en R. Froger, van het 4de, W. J. A. de Kempnaer, van het 5de, J. Vos en A. W. Noorduyn, van het 6de en W. J. L. Wijmans, van het 7de reg. inf. Bij het 3de reg. inf., de 1ste luit. F. Hammacher, van het 5de reg. Bij het 8ste reg. inf., de 1ste luit. H. A. Kantelaar, van het instr.-bat. Bij het instr.-bat., de 1ste luit., H. L. Clumper, van het 2de reg. inf. Bij het 1ste reg. huz., de 2de luit. S. J. van Overveldt, van het 2de reg. huz. Bij het korps genie-troepen, de 1ste luit. F. A. C. A. Pels Rijcken, van den staf der genie.

Gedetacheerd.

Resp. bij het 1ste, het 2de en het 3de reg. veldart., de 1ste luits. C. G. Preuyt en J. K. van Hoogstraten, beiden van het 2de en P. L. Bergansius, van het 1ste reg. vestingart. Bij de mil. verken., de 1ste luit. R. G. Moerbeek, van het 4de reg. inf.

Bestemd.

Tot comit. der art.-cursus-comp., de kapt. N. C. Grotendorst, van het 3de reg. vestingart., die in verband daarmee eervol is ontheven van de functie van kapt. v. h. mat.; tot leeraar bij den art.-cursus, de 1ste luit. C. J. M. Collette, van het 2de reg. vestingart.; om werkz. te zijn bij de pyrot. school (staf der art.), de 1ste luit. A. H. Huart, van laatstgen. reg.

Eervol ontheven.

Van de betrekking van commt. der art.-cursus-comp. en zulks onder dankb. voor de daarin bewezen diensten, de kapt. P. J. te Winkel, die in verband daarmee is overgepl. bij het 3de reg. vestingart.

Bepaald.

Dat resp. op 1° Nov. en 1° Oct. naar hun korps zullen terugkeeren: de kapt. J. M. Campbell, van het 8ste reg. inf. en de 1ste luit. M. Onnen, van het korps genietr., beiden werkz. onder de bevelen van den chef v. d. gen. staf.

Op nonactiviteit gesteld.

De kapt. W. F. van Thielen, van het 3de en de 1ste luit. L. Roelants, van het 7de reg. inf.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

Resp. voor den tijd van drie en van vijf jaren, de 1ste luit. L. C. W. Defize, van het 3de en de 2de luit. W. H. B. Stoof, van het 8ste reg. inf.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

Bij het 6de reg. inf., de 1ste luit.-kwart. A. Feddes. Bij het 3de reg. huz., de 1ste luit. A. W. H. K. van Bothnia Andraea. Bij het 2de reg. vestingart., de 1ste luit. C. H. A. R. Schuurman, eerstgen. bij de landmacht in West-Indië, beide laatstgen. bij het leger in O.-I. gedet. geweest, alsmede de officn. v. gez. 1ste kl. W. N. de Graaf en die der 2de kl. J. E. L. Kraft, teruggekeerd van hunne detach. bij de zeemacht (vóórl. gen. op 16 Oct. a. s.).

Overleden.

De maj.-magazijnm. der art. te Amsterdam R. Verschoor; de kapt. der art. op nonact. T. van Os en de 2de luit. der art. F. F. R. Graaf du Monceau, gedet. in O.-I., laatstgen. gesneuveld in den strijd tegen Atjeh.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen der versierselen resp. van Commandeur en van offic. der Belgische Leopoldsorde: aan den kol. jhr. L. Ridder van Rappard, commt. van het 3de reg. huz. en aan den majoor P. N. J. Thirion, van dat korps.

Overleden gepensionneerden.

De luit.-gen. N. van Willes, den 6den Aug. 1884; de kol. L. C. G. Vijgh, den 11den Aug. 1884; de luit.-kol. J. B. R. Prévôt, den 21sten Sept. 1884; de maj. J. J. A. van der Linden de Hartogh, den 10den Aug. 1884; de maj. B. van Rijswijk, den 8sten Juli 1884; de kapt. F. C. Kruyt, den 6den Juli 1884; de kapt. A. T. Burgers, den 18den Juli 1884; de kapt. W. H. B. Paravicini di Capelli, den 25sten Juli 1884; de kapt. G. J. H. Clasen, den 4den Aug. 1884.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot apoth. 2de kl., de kweekelingen der pharmacie J. C. Leusden en M. G. C. Simons.

Gedetacheerd bij het leger in Nederland.

Voor den tijd van drie jaren en met best. om op te treden als leeraar bij de Koninklijke Militaire Academie, de 1ste luit. der genie J. W. C. Beelenkamp.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benocmd.

Tot milit. commandant in de residentie Banka, de maj. der inf. M. Segov.

Bij de militaire administratie. Tot 2de luit.-kwart., de sergn. der inf. M. Vervoort en G. G. Lion.

Bij het wapen der infanterie. Tot 2de luit., de sergn. J. J. B. Fahey, E. K. van der Ven, A. A. C. Strandes, D. M. Vis, F. W. J. Kuypers, L. Gout, H. Kist, B. Looman, J. B. E. Rolufs, R. B. M. de Wijs, B. van Hengel, J. la Gordt Dillie en P. Hintze.

Bevorderd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 1ste kl., de officn. v. gez. 2de kl. E. Brandts en E. H. Bimmerman.

Bij het wapen der infanterie. Tot luit.-kol., de majoors J. A. H. Boellaard en J. H. A. IJssel de Schepper; tot majoor, de kpts. J. F. Sachse en L. H. M. Genet; tot 1ste luit., de 2de luits. J. F. Verstuiv, P. C. G. Hissink, A. L. H. van Geuns, I. A. L. de Jeer en de 2de luit. G. W. L. Hollenbach.

Bij het wapen der artillerie. Tot 1ste luit., de 2de luits. R. P. Holland, I. Doijer, A. Bangert, I. C. W. Smits, F. A. de Neve, A. P. M. H. de Pelzer Berensberg, D. J. Alberti, G. E. Hoffmann, H. C. Kronouer, G. H. van Zadelhoff, E. A. A. Triebart en M. de Haan.

Bij het wapen der genie. Tot 1ste luit., de 2de luits. J. C. C. Peereboom, J. Frenkel en M. C. Fauel.

Geplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij den raad van adm. van het subsistentenk. te Batavia, de 2de luits.-kwart. M. Vervoort en G. G. Lion. Bij de intend. te Batavia, de kapt.-intend. S. van Vuuren.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. F. C. Wolff. Bij het hosp. te Soerabaya, de offic. v. gez. 2de kl. A. Halbertsma. Bij den geneesk. dienst ter Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 2de kl. D. J. Hillinga en de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. F. W. O. Borchert.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 5de bat., de 2de luits. H. G. van Diermen en L. de Roever.

Bij het 6de bat., de 2de luits. K. A. Vosmaer, D. M. Vis en B. Looman.

Bij het 7de bat., de kapt. T. W. J. Buys en de 2de luits. H. van Beusekom, E. K. van der Ven, R. B. M. de Wijs en B. van Hengel.

Bij het 8ste bat., de maj. P. B. van Staden ten Brink en de 2de luit. K. J. van Alphen de Veer.

Dij het 11de bat., de 1ste luit. B. J. Bucker.

Bij het 12de bat., de kapt. H. Heeres.

Dij het 13de bat., de 1ste luit. G. A. van Driel.

Bij het 16de bat., de kapt. T. A. Engelbert van Bevervoorde en de 2de luit. A. Holland.

Bij het 17de bat., de kapt. J. Hesse en de 1ste luit. F. W. G. Nieuwland.

Bij het 4de depot bat., de 2de luit. A. J. H. W. Hanssen.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het 3de esk. te Batavia, de ritm. J. A. Brass en bij de esk. te Salatiga, de 2de luit. jhr. L. D. O. de Lannoy.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 3de comp. (3de bergbatt.) te Soerabaia, de 1ste luit. jhr. L. A. P. Six.

Bij het wapen der genie. Bij de werken te Batavin, de 1ste luit. F. G. H. Vlasblom.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Als adj. bij de IIde afd., de 1ste luit. der inf. P. L. A. Collard en de 1ste luit. der inf. E. C. van Swieten. Bij de Vde afd., de 1ste luit.-kwart. J. S. C. F. Blankenstein. Bij de VIIde afd., als adj. bij het topograf. bureau, de 1ste luit. der inf. J. H. P. van Aken en als officier-opn. bij de 3de brigade (Bandoeng-Soemedang) de 2de luit. der inf. F. E. Spirlet. Als adj.-stamboekbeh., de milit. ambt. 3de kl. W. P. A. Bitzinger.

Bij den plaatselijken staf. Als plaatsel. commant. te Batavia, de luit.-kol. J. H. A. Ilssel de Schepper, als plaatsel. commt. te Kotta-Radja, de luit.-kol. H. K. F. van Teyn en als plaatsel. adj., de 1ste luit. J. B. Bartels, als plaatsel. adj. te Samarang, de 1ste luit. T. J. van Dam, als plaatsel. commt. te Soerabaia, de luit.-kol. der inf. J. A. H. Boellaard.

Bij den gewestelijken staf. Als adjunct bij den gewest. staf in de 2de milit. afd. op Java, de 1ste luit. der inf. G. P. de Neve. Als adj. van den milit. commt. in Atjeh en onderh., de 1ste luit. der inf. J. F. Breijer. Als adj. van den milit. commt. der W.-afd. van Borneo, de 1ste luit. der inf. L. T. H. Cranen.

Bij de militaire administratie. Als gewestel. intend. in Atjeh en onderh., de maj.-intend. H. Stutterheim. Bij de intend. in Atjeh en onderh., de kapt.-kwart. E. G. le Rutte, de 2de luit.-kwart. G. W. F. Genzken, O. F. Reimmann, F. Luderus, F. T. Corsten en J. I. Verwijnen. Bij de intend. te Padang, de 1ste luit.-kwart. D. J. Caminha. Bij het garn. te Fort de Kock, de 2de luit.-kwart. A. H. Verniers van der Loeff. Bij het hosp. te Padang, de 2de luit.-kwart. P. G. J. van Wijhe.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij den geneesk. dienst ter Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 2de kl. H. van Wijk, de offic. v. gez. G. P. J. Theunissen en de apoth. 1ste kl. J. A. R. Erkelens. Bij den geneesk. dienst in de Z.- en O.-afd. van Borneo, de offic. v. gez. 2de kl. J. G. Kronouer. Bij den geneesk. dienst van Celebes, Menado en Timor, de offic. v. gez. 2de kl. H. J. Hubert. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. T. E. Leisse, de offic. v. gez. 1ste kl. J. H. van der Leeuw en de apoth. 1ste kl. J. Heringa. Bij het hosp. te Samarang, de offic. v. gez. 2de kl. J. Kleinenhammans. Bij het hosp. te Soerabaia, de offic. v. gez. 2de kl. A. E. Rosendahl. Bij het hosp. te Weltevreden, de apoth. 1ste kl. H. Rolf. Bij het garn. te Tjilatjap, de offic. v. gez. 1ste kl. J. A. B. Masthoff. Bij het garn. te Banjoe-Biroe, de offic. v. gez. 1ste kl. P. A. Klein. Bij het garn. te Weltevreden, de dirig. offic. v. gez. 2de kl. J. H. van Woelderden; als dirig. offic. v. gez. in Atjeh en onderh., de dirig. offic. v. gez. 2de kl. W. van Geer.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 1ste bat., als adj., de 1ste luit.-adj. H. van Wicheren.

Bij het 2de bat., de luit.-kol. H. C. A. Ruempol en de kapt. A. van Leeuwen.

Bij het 3de bat., de kapt. A. H. W. Scheuer en de 1ste luit. F. M. A. Mesch.

Bij het 4de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. L. E. W. Seck.

Bij het 5de bat., de kapt. J. A. T. van Heek en de 2de luit. G. A. Platt.

Bij het 6de bat., de maj. J. F. Sachse.

Bij het 10de bat., de 1ste luit. G. F. Soeters en de 2de luit. E. D. A. Reuter.

*Tot de 1ste
afdeling
van de 1ste
afdeeling*

Bij het 11de bat., als adj., de 1ste luit.-adj. R. Paehlig.

Bij het 12de bat., de kapt. J. F. Battaerd en als adj., de 1ste luit.-adj. A. E. N. B. Otken.

Bij het 13de bat., de kapt. C. de Jongh.

Bij het 14de bat., de kapt. P. J. C. van Mourik, de 1ste luit. J. C. C. Nijland en de 2de luit. F. J. F. Veerman.

Bij het 16de bat., de 1ste luit. G. H. Berenschot.

Bij het 18de bat., de kapt. P. van den Blijk en J. Stevels, als adj., de 1ste luit.-adj. H. Willink Ketjen en de 1ste luit. H. J. B. Clerkx.

Bij het 1ste depotbat., de maj. L. T. van der Upwich. Bij het 2de depotbat., de kapt. G. G. F. von Lindheim en als adj., de 1ste luit.-adj. F. C. Thomson. Bij het garnbat. in de 2de milit. afd. op Java, de kapt. H. Roelofs en als adj., de 1ste luit.-adj. H. C. Stufkens. Bij het garnbat. van Amboina en Ternate, de 2de luit. S. A. Drijber. Bij het garnbat. in Atjeh en onderh., de 1ste luits. G. F. van Mulken, J. R. Jacobs en J. H. A. W. Schultze en de 2de luits. F. A. Hedier Prairie en H. O. W. L. Kramer. Bij het garnbat. van Palembang, de kapt. J. A. Kalshoven en de 2de luits. P. Bode-meijer en J. J. A. Goade. Bij het garnbat. van Banks, de 2de luit. P. Met-horst. Bij het garnbat. van de Oostk. van Sumatra, de 2de luits. W. H. baron van Neukirchen gen. Nijvenheim en R. G. H. A. Vorsterman van Oijen. Bij het garnbat. der Westerafd. van Borneo, de 2de luit. M. K. W. F. Scheuer. Bij het subsistentenk. te Batavia (Tandjong-Pandan), de 1ste luit. J. D. ten Bosch. Bij het subsistentenk. te Kotta-Radja (ter beschikking van den milit. commandant in Atjeh en onderh.), de maj. H. Haaksma. Bij de garnizcomp. van Riouw, de 1ste luit. K. T. Engelbert van Bevervoorde.

Bij het wapen der cavalerie. Bij de esk. te Salatiga, de ritm. J. A. W. Oxenaar. In rang en ancienneteit bij het wapen der cavalerie, de 2de luit. der inf. jhr. L. D. C. de Lannoy.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 7de comp. (1ste comp. vestingart.) te Samarang, de 2de luit. H. J. W. Stroband. Bij de 15de comp. (5de comp. vestingart.) te Willem I, de kapt. K. J. Julius. Bij de 17de comp. (7de comp. vestingart.) te Tjilatjap, de kapt. G. P. G. A. Scherer. Bij de 21ste comp. (4de veldbatt.) te Banjoe-Biroe, de kapt. A. L. van Hoogstraten.

Bij het wapen der genie. Bij den staf van het wapen te Batavia, de 1ste luit. C. Swartbol.

Ingetrokken.

Bij den geneeskundigen dienst. De overplaatsing bij den geneesk. dienst ter Sumatra's Westk. van den apoth. 1ste kl. J. A. R. Erkelens.

In activiteit hersteld.

De milit. ambt. 2de kl. A. G. Ridder, zijnde hij geplaatst bij de magazijnen van oorlog te Batavia.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij de infanterie: de kapt. H. Heeres, J. H. Schwab en E. van Heerde.

Belast.

Met de waarneming der betrekking van milit. ambt. 3de kl., bij gebrek aan vacature in zijnen rang, de milit. ambt. 1ste kl. op nonact. R. E. H. Jansen, zijnde hij ter beschikking gesteld van den chef der VIIde afd. van het dep. van oorlog.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N-Indië gedetacheerd, sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit der genie J. Grootenhuis, na 1 Aug. naar Nederland terug te keeren; aan den van het leger in Nederland bij dat in N-Indië gedetach. 1ste luit.-kwart. I. A. Keukenmeester om na 15 Nov. naar Nederland te vertrekken.

Tweejarig verlof verleend.

Aan de 1ste luits. der inf. A. W. Broes van Dort, A. F. P. Carstens en J. N. A. van Barneveld; aan den 2de luit. der inf. A. de Leur; aan den 1ste luit. der art. G. J. Kroon; aan den 2de luit.-kwart. bij de milit. adm. F. D. van Genderen; aan den ritm. der cav. S. F. Geraud; aan den kapt. der inf. W. I. N. Rosboom.

Ontheven.

Bij de genie: van zijn detach. bij het korps genietroepen, de kapt. der inf. P. van den Blijk; zijnde hij teruggebracht van *a la suite* en geplaatst bij het 2de depotbataljon.

Eervol ontslagen.

De kapt. der inf. E. Blaauwenoord; als milit. commt. in de residentie Banka, de luit.-kol. der inf. I. A. H. Boellaard; de milit. apoth. 2de kl. P. van Leersum; de 1ste luit. der inf. H. Ovink; de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. N. J. B. Johnsen; de luit.-kol. der inf. R. P. Bowles; de majoors der inf. N. van Marion en D. M. Kaakebeen.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. J. F. J. Uelman, te Rotterdam, den 19den Aug. 1884.

e.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij de administratie. Tot offic. v. adm. 1ste kl., de offic. v. adm. 2de kl. M. C. Hazenberg.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 1ste kl., de offic. v. gez. 2de kl. dr. A. W. M. van Deventer.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Op het stoomschip *Tromp*, de luit. ter zee 1ste kl. H. J. van der Mandele, als eerste offic.; de luit. ter zee 1ste kl. F. Bötblingk; de luit. ter zee 2de kl. A. H. Hoekwater; de adelborsten 1ste kl. J. F. Graadt van Roggen, jhr. A. J. A. M. van der Does de Bije, W. Cornelia, J. M. Groen, R. J. Castendijk, A. J. van Stockum, L. E. A. F. Terhaar, W. A. J. van Diggelen, J. A. van der Star, J. H. van Leent, C. D. W. Boissevain, M. F. Braakman, C. Kastelijn, C. H. de Lussanet de la Sablonnière en P. Swaters van Schaumburg. Op het stoomschip *Atjeh*, de kapt. ter zee J. A. Greve, als commt.; de luits. ter zee 2de kl. F. M. van Gelsdorp en L. J. van der Mandele; de adelborsten 1ste kl. J. P. Quepin, M. W. Houck, W. G. J. Umbgrove, J. H. Hummel, J. F. Hosang, H. J. Knotnerus, S. P. L. Honoré Naber, H. J. Pak, E. W. Pfeiffer, J. S. T. Gallaj, F. J. Goedkoop, A. H. C. Heijde-man, J. J. C. Bennik, A. van den Driessen Mareeuw, H. M. van Hasten, N. C. Beijnen en F. H. Sobels. Op het wachtschip te Willemsoord, de luit. ter zee 2de kl. G. Fabius; de adelborsten 1ste kl. J. des Amorie v. d. Hoeven en F. Bauduin. Op het wachtschip te Amsterdam, de luit. ter zee 1ste kl. J. H. Strootman en de luit. ter zee 2de kl. S. Woldringh. Op het fregat *Adm. v. Wassenaer*, de

luit ter zee 2de kl. L. Roosenburg. Op het fregat *Anna Paulowna*, de luit. ter zee 2de kl. C. J. G. de Booi. Op het stoomschip *Bonaire*, de luit. ter zee 1ste kl. M. F. Tydeman, als eerste offic. Gedetacheerd te Leiden, de luit. ter zee 2de kl. C. E. Hummel.

Bij de administratie. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 1ste kl. J. W. Groeneijk. Op het instructieschip *Loa*, de offic. v. adm. 2de kl. J. J. van Diemen. Op het ramschip *Buffel*, de offic. v. adm. 2de kl. M. C. Jong.

Bij den geneeskundigen dienst. Op het wachtschip te Willemsoord en gedetacheerd bij het hospitaal aldaar, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. M. Korver. Op de korvet *Argus*, de offic. v. gez. 2de kl. A. W. Pulle.

Op nonaactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee H. Dyserinck, komende uit O.-I.; de kapt.-luit. ter zee J. C. Commijs; de luits. ter zee 1ste kl. Z. J. Cambier, G. H. van Steijn (komende uit O.-I.), K. J. Bal, C. J. de Vriese, J. A. Kloek en P. G. Bruch, laatstgenoemde komende uit O.-I.; de luits. ter zee 2de kl. L. J. H. Rietberg (komende uit O.-I.), P. Scholten en K. W. H. Goetz.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. C. H. S. Pastor, komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. E. L. Kraft en W. M. de Graaf, laatstgenoemde komende uit O.-I.; de offic. v. gez. 2de kl. dr. A. W. M. van Deventer, L. A. P. van den Berg en J. H. F. Bozon.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. Per stoomschip *Saenda* op 18 Oct. a. s., de adelborsten 1ste kl. H. W. G. van Bleiswijk Ris, D. J. v. d. Honert, F. A. T. de Bruine, L. P. de Stoppelaar, F. Smit, P. H. van Voorthuizen, H. M. van Bemmelen, J. des Amorie v. d. Hoeven, jhr. W. C. J. Versluijs, J. A. L. van den Bosch W. de Ruyter van Steveninck.

Bij de administratie. Per stoomschip *Madura*, de inspect. van adm. G. H. C. van Nuys.

Bij den geneeskundigen dienst. Per stoomschip *Madura*, de offic. v. gez. 2de kl. E. T. W. Lehmann.

Bestemd naar West-Indië.

Bij den geneeskundigen dienst. Per stoomschip *Prins Maurits* op 12 Sept. 1884, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. A. W. M. van Deventer.

Afgevoerd uit het korps zee-officieren.

Bij het korps zee-officieren. De kapt. ter zee S. Kraijenhoff van de Leur.

Gepensionneerd.

Bij het korps zee-officieren. De luit. ter zee 2de kl. F. E. van Staveren (voor 5 jaren.)

Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. C. J. Lagaaij.

Overleden.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. G. Belle.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, continuing the document's content.

UPPER MIDDLE CLASS

Third block of faint, illegible text, likely describing the characteristics of the upper middle class.

LOWER MIDDLE CLASS

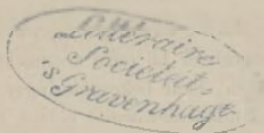
Fourth block of faint, illegible text, likely describing the characteristics of the lower middle class.

LOWER CLASS

Fifth block of faint, illegible text, likely describing the characteristics of the lower class.

CONCLUSION

Sixth block of faint, illegible text, likely a concluding paragraph or summary.

DE VERSLAGEN II, III, IV EN V DER VEREENIGING TOT BEHANDELING VAN
OP DE ZEEMACHT BETREKKING HEBBENDE ONDERWERPEN.

Het was voorzeker een gelukkige gedachte die de officieren van onze marine deed besluiten op de plaats waar zij het talrijkst vertegenwoordigd zijn, op te richten een *Vereeniging tot behandeling van op de zeemacht betrekking hebbende onderwerpen*. Aan die Vereeniging toch, die ons doet denken aan de *Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap* bij de landmacht, danken wij een reeks van hoogst belangrijke verslagen, waarin de gevoerde besprekingen voor de vergetelheid worden bewaard. Men behoeft die slechts even in te zien om zich er van te overtuigen van hoeveel beteekenis het daar gesprokene is, hoe er op dat gebied tal van zaken van actueel belang te behandelen zijn, hoe de Vereeniging in een bepaalde behoefte voorziet.

Het terrein, waarop zich tot dusver de sprekers bewogen, ligt toch nog zeer braak. »Reeds veel te lang heeft de marine gezwegen», dit zijn de woorden die wij reeds zoo dikwerf hoorden en die ons ook nu voor den geest kwamen, vooral bij het lezen van de verslagen II, III, IV en V van den jaargang 1883—84.

Had de Vereeniging vroeger haar stem doen hooren, wie weet hoeveel verder de marine thans zou zijn, want alleen door te spreken ontstaat wrijving van gedachten en er zijn oogenblikken waarin de publieke opinie zich al zeer krachtig moet doen hooren, zal het kwaad gestuit of het noodzakelijke begrepen worden. De landmacht heeft dit in ruime mate onderhouden en met de marine zal het wel niet anders gesteld zijn. Het *frappez juste, frappez fort, mais surtout frappez toujours* is een spreuk die niet genoeg in het oog kan worden gehouden, maar ze is een doode letter voor hen, die niet beter weten te doen dan te zwijgen.

Doch Goddank de marine zwijgt in den laatsten tijd niet meer, onderscheidene belangrijke geschriften strekken daarvan ten bewijze en ook nu weder uit zij zich krachtig, degelijk, en wij mogen er gerust bijvoegen met

talent. Op elk der bladzijden van haar verslagen kan men uit het gesprokene zien met hoeveel ernst zij bezielde is, hoe ze van de vaderen niet ontaard, nog steeds bereid is zich, waar noodig, op te offeren voor het vaderland.

Stellen de verslagen der in de Marine-vereeniging gevoerde besprekingen ons in staat een blik te slaan in hetgeen er bij onze zeemacht omgaat en maken zij ons bekend met haar gedachten, haar bekommelingen en haar wonschen, zij doen ons ook tevens zien van hoe overwegend belang het voor ons is, dat daar, waar het de te nemen maatregelen voor onze landsdefensie geldt, land- en zeemacht, elkander de hand reiken en duidelijk zij afgebakend *wat* men moet trachten te bereiken en op welke wijze men dat doel ook werkelijk bereiken *kan*. Want een ijdel streven zou het zijn wanneer de eene partij steeds een doel voor oogen had, waarbij de andere partij, wier hulp daarbij onmisbaar is, niet of slechts in onvoldoende mate kan bijdragen. Op die wijze bereikt men *niets*, wat meer zegt: op die wijze stelt men het land in gevaar. Duidelijk moet men weten wat men aan elkander heeft, in hoever de eene op de andere kan rekenen. En in dat opzicht ontbreekt er naar wij gelooven veel. Moet men zich nu in slaap laten wiegen met de hoop dat er wel eens verbetering zal komen? Immers neen; van stonde af aan moet men er op uit zijn om, desnoods met loslating van alle illusïën, den onzekeren bodem te peilen, vasten grond te zoeken en, nadat men dien gevonden heeft, in bepaalde richting — zij het dan ook slechts langzaam — voorwaarts te streven. Dit, gelooven wij, dat de weg is dien wij volgen moeten en waarop de Marine-vereeniging ons brengen kan. Dat ook de Regeering van de behoefte van meerdere samenwerking van zee- en landmacht overtuigd is, daarvan strekt ons ten bewijze de voor dat doel beoemde commissie. Het rapport van die commissie is evenwel nog niet publiek gemaakt; of bij haar volkomen eenstemmigheid geheerscht heeft, is nog onzeker; toch behoort de omstandigheid dat de Regeering het oog op de zaak gevestigd heeft, hen, die buiten de commissie staan, niet tot zwijgen te nopen. Integendeel juist thans kan het van nut wezen dat ook zij zich doen hooren.

Dit was het dat er ons toe bracht de jongste verslagen der Vereeniging in dit tijdschrift ter sprake te brengen en dit te meer omdat wij al dadelijk in een principieel punt lijnrecht staan tegenover den begaafden spreker, den inleider der discussiën over *den aanval en de verdediging der zee-gaten van het Vlie, der vaarwaters van de Zuiderzee en der Tesselsche zee-gaten* den Heer C. TEN BOSCH en wel voor wat aangaat: de *waarde* die door hem wordt toegekend aan de stelling van den Helder.

De overschatting van de beteekenis van die stelling heeft ons, naar wij gelooven, al veel kwaad gedaan en meer dan ooit is het tijd te bespreken, hoedanig zij moet worden opgevat. Leest men namelijk de discussiën, dan geldt het hier niet meer of minder dan de vraag of wij een groot deel van

onze zeemacht en nog wel een deel dat wij hoog noodig zullen hebben, al dan niet zullen blootstellen aan vernietiging op de reede van het Nieuwe Diep en of wij, nu er zoo vele zaken zijn die, in het door den Heer TEN BOSCH gehuldigde stelsel, voorziening en verbetering eischen, tal van millioenen spoedig — want de zaak is urgent — dienen uit te geven om aan die leemten te gemoet te komen, ten einde hier een strijd te kunnen voeren zooals door den Heer TEN BOSCH noodig wordt geacht.

Die zaak is een nadere bespreking dubbel waardig.

Gaan wij daarom allereerst na *waarom* de Heer TEN BOSCH aan de stelling van den Helder een zoo overwegende waarde toekent.

Na vooropgezet te hebben dat de verdediging der stelling niet alleen omvat haar eigen behoud, maar ook het beletten van het forceeren van het vaarwater, dat tot de reede en de Zuiderzee toegang geeft, vindt hij haar waarde in de volgende redenen, nl.:

- a. dat de vermeestering van de stelling Helder den vijand een operatiebasis verschaft tegen Amsterdam en hem in 't bezit stelt der marinehaven, der maritiemeetablissemten en der dokwerken aan het Nieuwe Diep, en
- b. dat het forceeren der reede hem gelegenheid geeft die etablissementen te bombardeeren, de marinehaven onbruikbaar te maken en zich in 't bezit te stellen van de toegangswegen naar de Zuiderzee en van de Vliegaten.

Ter toelichting van het gewicht van punt a voert hij aan dat, zonder het bezit van die operatiebasis, de vijand niet licht er toe over zal gaan iets tegen het noordelijk gedeelte der Amsterdamsche stelling te ondernemen.

Om het gewicht van punt b te verklaren wijst hij er op dat het bezit der marinehaven voor ons allerbelangrijkst is:

- 1°. als zijnde de eenige versterkte haven, die een veilige en gunstige ligplaats voor onze schepen aanbiedt;
- 2°. als zijnde de uitvalshaven bij uitnemendheid voor de torpedobooten, indien onze kust mocht geblokkeerd zijn;
- 3°. als zijnde neutraliteitshaven, en eindelijk;
- 4°. omdat dit bezit er toe kan bijdragen de mogendheden te bewegen onze bondgenooten te worden, wetende dat zij tot de haven van het Nieuwe Diep een veiligen toegangsweg vinden, terwijl, zoo zij dien missen, zij allicht in de afsluiting een onoverkomelijk bezwaar zouden vinden om ons te hulp te komen.

Verder drukte hij op het belang dat een vijand heeft bij de toegangswegen naar de Zuiderzee; op het feit dat de naar de Zuiderzee voerende Vliegaten alleen dan goed te verdedigen zijn, wanneer de Tesselstroom in ons bezit blijft; op de omstandigheid dat de reede van het Nieuwe Diep de sleutel is van de Zuiderzee en dat de stelling in onze handen moet blijven, wil de

marine niet spoedig in handen van den vijand vallen, hetgeen, zooals hij zegt, onbestaanbaar is met ons karakter als zeemogendheid.

Is eenmaal — zoo besluit hij zijn betoog over haar strategische waarde — de stelling Helder in handen van den vijand, dan is alles en dus ook de reede in zijn bezit en hebben *alle* offensieve handelingen der vloot opgehouden; terwijl, indien de reede wordt geforceerd en de marine den strijd heeft moeten staken, de stelling Helder groot gevaar loopt.

Wij zijn hier in het teruggeven dezer argumenten eenigszins uitvoerig, omdat zij het zijn waarop het vooral aankomt. Daarvan toch hangt het af *of de verdediging der stelling al die offers waard is* die, zoowel volgens den Heer TEN BOSCH als volgens de hem opgevolgde sprekers, nog dienen te worden gebracht, om die verdediging op de door hen gewenschte wijze te kunnen voeren.

Heeft de stelling Helder echter wel die waarde voor ons, die door de marine aan haar wordt toegekend en is het juist *op dat punt* dat door de zeemacht hardnekkig zal moeten worden gestreden, om den vijand van de noordzijde van Amsterdam af te houden en hem het meesterschap over de Zuiderzee te betwisten?

Ziedaar hetgeen wij betwijfelen. Dit punt uit te maken en *goed* uit te maken is hoofdzaak. Men mag namelijk voor het bereiken van een nevensdoel geen hoofddoel in de waagschaal stellen en wij moeten dus wel degelijk weten of de verdediging van de noord- en de zeezijde van Amsterdam, de stad waar wij mee staan en vallen, in hooge mate gebaat wordt wanneer wij in de eerste plaats al onze krachten aanwenden om meester te blijven van de stelling Helder.

De Heer TEN BOSCH beantwoordt deze vraag, naar wij uit zijn rede meenen te mogen opmaken, toestemmend en de andere sprekers zijn het, zoo het schijnt, meerendeels met hem eens. Het was dan ook voornamelijk het *tactische* gedeelte, nl. de wijze *hoe* de verdediging zal worden gevoerd, dat in de bijeenkomsten van 25 October en 20 December 1883, Verslagen II en III, is besproken en zulks waarschijnlijk in overeenstemming met het voor die avonden aan de orde gestelde onderwerp: *Aanval en verdediging der zeegaten van het Vlie, der vaarwaters van de Zuiderzee en der Tesselsche zeegaten*. Doch juist doordien de strategische zijde van het vraagstuk bij de gehouden besprekingen over het algemeen als uitgemaakt is beschouwd en daarom minder is bediscussieerd, gelooven wij dat het goed is, daarop nog eens terug te komen. Want gaat men met de RH. van de marine mee, die hier alles op het spel willen zetten, dan is er nog heel wat voor de Heldersche stelling noodig en de uitnemende, ja hoogst begaafde wijze, waarop de Spreker het onderwerp heeft behandeld en niet minder het talent en de zaakkennis waarmee de discussiën over zijn rede zijn gevoerd, zouden er zoo licht toe leiden, over het strategische ge-

deelte van het vraagstuk heen te stappen. Men komt er dan zoo gemakkelijk toe, met de gedachten der sprekers mee te dwalen en slechts te zien de lichte vaartuigen die het binnendringen beletten, de rook der kustbatterijen, de vooruitstevende torpedobooten en de met doodsverachting en zelfopoffering statig den vijand tegenstormende rammen.

Doch achter dien rook liggen in 't verschiep de torens van Amsterdam, en Amsterdam, niet den Helder is Nederland. Wij mogen ons niet laten benevelen door dien rook noch ons laten wegslepen door het tafereel van den moed en de onversaagdheid onzer marine-officieren dat zich voor onze verbeelding ontrolt. Dat ze kordaat zijn, we twijfelen er niet aan en zeker zijn wij er van dat zij zelfs met hun kleine ramschepen den vijand nog ontzag zouden inboezemen. Doch daarom te meer klemt de vraag: moeten onze dappere zeelieden zich daar gaan opofferen; moeten zij daar ginds een wanhopigen strijd voeren een betere zaak waardig, of kunnen zij ook elders lauweren behalen op een wijze die onze verdediging beter te stade komt?

Met de beantwoording dezer vraag hangt nauw samen het antwoord te geven op de tweede vraag: *moeten wij nog meer millioenen besteden aan den Helder, of moeten wij de stelling laten zooals zij is?*

Onderzoeken wij punt voor punt de gronden waarom de marine aan den Helder zou moeten optreden, op een wijze als de Heer TEN BOSCH aangeeft.

De vermeerstering van de stelling Helder verschafft den vijand een operatiebasis tegen Amsterdam.

Dat punt is waar; het is zelfs zóó waar dat wanneer de vijand ons uit de positie, die wij nu eenmaal hebben aangelegd, zal hebben verdreven, hij zelf daarin een uitmuntend steunpunt zal vinden. Gelukt het den verdediger niet om vóór de ontruiming de kanonnen te vernagelen, het buskruit onbruikbaar te maken, de werven te verbranden en de bomvrije magazijnen te doen springen, dan vindt de vijand in die stelling een bij uitstek goede gelegenheid om zich vast te zetten. De positie van den Helder is dan gelijk aan een sperfort bij een vernielde spoorwegbrug, dat op den verkeerden oever, nl. aan de zijde van den verdediger, is gelegen, met een krachtig front naar onze zijde en in welk fort, zoo 't genomen wordt, de aanvaller dat zware geschut en al die zaken vindt, die hij niet heeft kunnen meevoeren en die hem bij zijn verdere operatiën zoo uitnemend zullen te stade komen.

Een zwak bezette, zwak bewapende, zwak verdedigde positie Helder is dus een geschenk dat men aan den vijand doet.

De werken aan de landzijde van de positie Helder zijn afkomstig uit den Franschen tijd. Het Keizerrijk van die dagen kon verwachten de macht te bezitten om ze te bezetten en te verdedigen. Het Nederlandsche krijgshbestuur

heeft onlangs die werken op sommige plaatsen vereenvoudigd, op andere uitgebreid, er op rekenende dat het door medewerking der volksvertegenwoordiging in staat zou worden gesteld, te zorgen voor de vereischte verdedigers, niet slechts verdedigers bestaande uit ongenoegzaam geoefende schutters en ongeoeffenden, maar uit deugdelijke soldaten met 't daarbij vereischte kader en 't benoodigd getal officieren. Waar echter zullen die verdedigers van daan moeten komen als telkens alle wetten voor legerverbetering worden afgewezen? Bij onze tegenwoordige legersterkte komen wij — als wij ten minste nog iets voor een veldleger willen overhouden — voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie reeds troepen te kort!

Den vijand het gebruik van die operatiebasis te ontzeggen, is dus op het oogenblik in de eerste plaats *een quaestie van troepen*.

De vijand komt in het bezit van de marinehaven en van alle maritieme etablissementen en dokwerken aan het Nieuwe Diep.

De haven: ziedaar de hoofdzaak. Is de vijand meester van de reede en heeft hij de haven in zijn macht, dan moet men aannemen dat hij ook meester is van de positie en dan kan dat bezit voor hem zeer voordeelig zijn, want hij heeft dan een punt waar hij zijn troepen en het materieel kan ontschepen, die hij tot den aanval op de noordzijde der Amsterdamsche stelling wil aanwenden.

Doch om den vijand het gebruik van de haven en de reede te ontzeggen daarvoor behoefde men de reeks kustbatterijen en de bevestiging aan de landzijde van den Helder niet (1).

Daartoe ware het voldoende de haven en de reede zelve onder het vuur te hebben van zeer krachtige vuurmonden, opgesteld in één of meer koepelforten.

Men onttrok dan, bij de bestaande onvoldoende legersterkte, geen verdedigers aan het hoofdoel — de verdediging van Amsterdam — om ze te bezigen voor een ondergeschikt doel, de verdediging eener positie die, buiten de haven, voor ons van geen overwegende beteekenis is.

Men wangede dan geen kostbaar en goed materieel, om het misschien ten slotte tegen onze eigen werken te zien aanwenden.

Of zouden de mortieren en het zwaar geschut, die den vijand bij een

(1) De werken aan de landzijde zijn ingericht voor een passieve verdediging. 't Zijn geen gedetacheerde forten met hoog terrein tusschen zich, waarover men met een breed front kan uitrukken om offensief op te treden, ten einde b. v. een bij Patten gelanden vijand in den rug te vallen; neen, de bevestiging aan de landzijde heeft een zuiver *passief* karakter, en draagt duidelijk het kenmerk met zich dat zij bestemd is om de positie Helder *selve* te behouden en niet om gelegenheid te geven *daarbuiten* op te treden.

Bij de hierom geleverde beschouwingen over het optreden van een gedesbarkeerd bulpleger van uit de stelling tot ontzet van Amsterdam, dient deze omstandigheid niet uit het oog te worden verloren, al komen wij er niet nader op terug.

vermeestering der stelling in handen vallen, hem niet uitnemend te stade komen tegen onze eigen werken?

Om de uitgebreide maritieme etablissementen aan 't Nieuwe Diep te beschermen, die er, zooals wij zullen aantonen, misplaatst zijn, moeten wij een vestiging onderhouden die veel omvangrijker is dan die, waarmede wij tot verdediging van haven en reede hadden kunnen volstaan. Zoolang de vijand die haven en die reede niet heeft, zijn die etablissementen voor hem van geen waarde, doch zijn haven en reede eenmaal in zijn bezit, dan zijn die etablissementen en dokwerken voor hem een gemak en een gevaar voor ons.

Geloof de vijand dus de Hieldersche stelling te kunnen nemen dan zal hij derhalve de haven ook wel niet onbruikbaar maken en evenmin er op uit zijn, de maritieme etablissementen en dokwerken te vernielen.

Om maritieme etablissementen en dokwerken op onze kust te bekomen, behoeft hij trouwens de stelling Helder niet te vermeesteren. Hij vindt die inrichtingen onverdedigd te Vlissingen bij de Maatschappij »de Schelde.»

De noodlottige meening dat te allen tijde aan het Nieuwe Diep een belangrijke scheepsmacht zou worden vereischt; dat wij meester van de positie Helder-Texel zouden kunnen blijven en dat de haven van 't Nieuwe Diep is onze oorlogshaven bij uitnemendheid, heeft er niet weinig toe bijgedragen dat de maritieme-etablissementen, die een schepping uit den Franschen tijd zijn, er veel meer uitbreiding hebben gekregen dan voor ons ooit wenschelijk ware geweest.

Men heeft voor die etablissementen zich een veiligheid gedroomd die niet bestaat, daarbij steunende op de marine.

Een tijdlang was de leuze: Amsterdam werf van aanbouw, het Nieuwe Diep werf van uitrusting; doch hoe goed dit ook klinken moge, voor het laatste doel ligt het Nieuwe Diep te veel aan een eersten aanval blootgesteld; wie er nog aan twijfelt, kan uit de te Helder gevoerde discussiën zien, hoe kort na een oorlogsverklaring men er 's vijands schepen verwachten kan.

De eenige werf waarop te rekenen valt is die van Amsterdam, doch deze bestaat uit allerlei lapwerk, is veel te bekrompen, en is voor een spoedige mobilisatie in geen deele geëigend.

Het door niets gerechtvaardigd vertrouwen dat wij lang genoeg meester van de positie Helder zouden kunnen blijven, is intusschen oorzaak geweest dat men nooit radicale maatregelen met betrekking tot de werf van Amsterdam heeft genomen, ja dat men zelfs heeft toegelaten dat bij den aanleg der spoorwegen langs het IJ, die werf als uitrustingswerf voor mobilisatie grootendeels is bedorven. Ter staving hiervan wijzen wij er op dat alle oorlogschepen welke op die werf in gereedheid gebracht zijn, moeten gaan door de Oosterdoksuis; het hier achterstaande staatje van 1884 nu moge een

ieder overtuigen, hoe weinig de brug over die sluis tot het doorlaten van schepen kan worden geopend in *nollen vreedstijd*.

HOLLANDSCHE IJZEREN SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Opening en sluiting van de brug over de Oosterdoksluis nabij Amsterdam.

Onvoorziene omstandigheden, door vertraging van de treinen of door andere oorzaken ontstaan, voorbehouden, (1) zal de brug gedurende den zomerdienst voor de scheepvaart geopend zijn:

voorm.	6,17	tot	6,40	voorm.
»	8,—	»	8,20	»
»	11,20	»	11,35	»
nam.	1,20	»	1,50	nam.
»	2,—	»	2,30	»
»	3,50	»	4,08	»
»	5,15	»	5,30	»
»	5,45	»	6,—	»
»	6,40	»	6,55	»
»	7,12	»	7,30	»
»	8,27	»	8,45	»
»	9,15	»	9,25	»
»	10,32	»	10,55	»
»	11,30	»	5,50	voorm.

De uren in de eerste kolom duiden het begin der opening, de uren in de tweede kolom het begin der sluiting aan.

De brug is dus overdag meestal dicht.

Doch hoe zal het nu gaan in dagen van mobilisatie en als de oorlog zal zijn uitgebroken? Heeft men er wel eens aan gedacht hoe dan *aanhoudend* treinen over die brug zullen moeten gaan, eerst om opkomende miliciens, schutterijen, artillerie-materieel, *tourages*, materieel der genie en der intendance te vervoeren; daarna om werken buiten Amsterdam te approviandeeren en eindelijk om Amsterdam zelf van levensmiddelen te voorzien, nog gezwegen van de treinen voor de personen welke de stad zullen verlaten of die daarbinnen een toevluchtsoord komen zoeken enz.!

Hoe moet dan de marine mobiliseeren, als er haast geen gelegenheid zal zijn een enkel schip naar buiten te brengen, of moet *eerst* de landmacht mobiliseeren en *daarna* de marine, want doet men het te gelijk dan stuurt de eene partij de andere in de war. Misschien heeft de Commissie tot regeling van de samenwerking dit punt uitgemaakt en zulks zou waarlijk zeer gelukkig zijn; zoo niet, dan ware het bovenvermelde al reeds genoeg om te doen zien dat, wat *de plaats* betreft, de bestaande werf te Amsterdam als *oorlogswerf* thans niet meer deugt.

(1) Wanneer, gelijk allicht gebeurt, een trein 10 minuten te laat aankomt, kan er van doorlaten van een schip geen sprake meer zijn. Bovendien zal bij uitbreiding van het spoorwegnet, b. v. door de concessie Vrelik, het aantal treinen nog toe nemen.

Doch het is niet haar plaatsing alleen die door de veranderde toestanden, in minder goeden toestand is gekomen; door het goed vertrouwen op het Nieuwe Diep als uitrustingswert hebben ook de inrichtingen voor mobilisatie te Amsterdam zeer geleden of liever zijn zij geheel achterwege gebleven, zoodat wij vreezen dat, bij een plotselinge indienststelling van 't meerendeel van ons materieel, hier al licht verwarring, teleurstellingen, ongelukken, misschien zelfs rampen te duchten zijn.

Zoo wij wel zijn ingelicht zullen b. v. te Amsterdam, volgens de laatste verdeeling der schepen over de maritieme Directiën, 4 staunches klein model en 4 torpedobooten in conservatie worden gebracht. Deze schepen worden daartoe op 't drooge gehaald op 3 stel horizontale liggers en moeten door middel van een zoogenaamden wagen, langs een hellend vlak, te water worden gelaten.

De ligging van minstens 2 achter elkander en het feit dat het verplaatsen der staunches en torpedobooten niet met stoom maar door menschenhanden geschiedt, maakt dat dit te water laten slechts zeer langzaam kan plaats hebben. Daarenboven is er slechts één wagen, die door middel van een stoomlichter van het eene stel liggers naar het andere wordt overgebracht, hetgeen een zeer tijdroovend werk is; een onverwacht gebrek aan dien wagen — bij verwarring en zenuwachtige gejaagdheid juist te duchten — kan het te water laten, althans voor de staunches, voor onbepaalden tijd onmogelijk maken. Deze wijze van oplegging, hoe uitnemend ook tot conservatie van den romp, is dus uit het oogpunt van mobilisatie hoogst gebrekkig; er behoeft slechts weinig te gebeuren of men krijgt een gedeelte van het materieel in 't geheel niet te water en als men het te water heeft, — dan weet men nog niet hoe men er mee uit de sluis komt!

Voegt men hier nog bij dat aan 's Rijkswerf te Amsterdam in het geheel geen gelegenheid bestaat om steenkolen en water in te nemen, waartoe men geheel van particulieren afhankelijk is; dat inrichtingen, om met eenigen spoed munitie, victualie en andere zware lasten aan boord te brengen, te eenenmale ontbreken en dat er zelfs bijna geen gelegenheid is, enkele kleine schepen zóó dicht langs den wal te halen, dat zij zonder sloepen te bereiken zijn, dan gelooven wij daarmee te hebben gestaafd dat onze bezorgdheid over de werf te Amsterdam volkomen gewettigd is.

Als men dat alles overweegt en bedenkt hoe daardoor kostbare oorlogschepen en kostbaar personeel tot de rol van *non-valeurs* zouden kunnen worden gedoemd, dan vraagt men zich natuurlijk af, hoe een beteren toestand in 't leven zou zijn te roepen. Het antwoord hierop is geen ander dan door de werf te verplaatsen naar de noordzijde van het IJ. Een ligging daar, zal wel niet aangenaam zijn voor de officieren en het verdere aan de werf geëmployeerde personeel, maar een overbrugging van het IJ zal op den duur niet — en dan zeker niet — kunnen nitblijven. Dat het terrein aan de noordzijde geen geschikt bouwterrein zou wezen, kan niet anders

dan als een uitvlucht worden aangemerkt; is het niet geschikt, welnu door er zand op te brengen kan men het geschikt *maken*; de duinen van IJmuiden zijn niet ver en er valt daar nog heel wat zand te verplaatsen voor een vissershaven, omleidingskanaal met nieuwe sluis, spuikanaal enz. Daarom zou het zeer ernstige overweging verdienen, de werf als bouwterrein over te doen aan de gemeente Amsterdam, die er, naar somniger beweren, al voor eenigen tijd, zij het dan ook niet officieel, een vrij goed cijfer voor moet genoemd hebben.

Aan de noordzijde van het IJ is ruimte. Daar kan men uitrusting en aanbouw geheel van elkander scheiden en de werf werkelijk een *oorlogswerf* doen zijn, te meer ter overweging waard. nu de haven van IJmuiden blijkt zoo uitstekend gelukt te zijn en het bouwen van een steenkolenbergplaats benoorden het IJ, ten behoeve van de oorlogsbodems van Amsterdam, in de pen is, zijnde de geheele steenkolenvoorraad, die zich in vreedstijd binnen de hoofdstad bevindt, slechts gedurende eenige weinige dagen toereikend voor de behoeften van de gasfabriek, particulieren enz. Om geen kapitaal renteloos te laten liggen, slaat de handel tegenwoordig niet meer in dan volstrekt noodig is en rekt op aanhoudenden aanvoer.

Men hangt evenwel samen met het Nieuwe Diep. Blijft men daar zijn heil zoeken, dan is er ook geen afdoende verbetering voor de marinewerf te Amsterdam te wachten, want gelijktijdig met de verplaatsing van de werf te Amsterdam moet men de werven van 't Nieuwe Diep en — zoo mogelijk — ook van Hellevoetsluis opheffen. Dit zal wel geld kosten, maar halve maatregelen zijn op den duur nog veel kostbaarder; onze onvoldoende pantser-schepen, ons onvoldoend geschut op die schepen; de door de marine-etablissem-enten gevorderde uitbreiding der bevestiging van den Helder; het lapwerk aan de werf te Amsterdam, al die zaken en zoovele andere bewijzen het. Men kan nu nog langer aan 't Nieuwe Diep blijven doorknutselen en men kan zich over de veiligheid van die werf illusies maken, maar nauw zal de rook van het eerste vijandelijke kanonschot, dat in de richting van 't Nieuwe Diep door de lucht dreunt, zijn weggetrokken, of ook gelijktijdig zullen de oogen open gaan over het gewaagde spel dat men gespeeld heeft, door ginds een voorname werf te willen behouden en te Amsterdam de militaire belangen der werf onverzekerd te laten.

Had het Departement van Marine, zoodra het plan van versterking van de Commissie voor de Kustverdediging van 1864 voor den Helder was losgelaten, een open oog gehad voor de gevolgen die zulks voor de marinewerf van het Nieuwe Diep had, de toestand zou thans zeker minder bezorgdheid behoeven in te boezemen en de aanwezigheid der etablissementen zou voor den Heer TEN BOSCH wellicht geen reden zijn, zich nu gedwongen te zien tot een strijd, dien wij ons niet anders kunnen voorstellen dan vrij vruchteloos te zullen eindigen.

Maar, men zal het ook uit het vervolg van dit opstel zien, het bestuur

der marine deed toen bij veel wat er met de landsdefensie voorviel, als of het er eigenlijk niet bij betrokken was, en ging rustig zijn gang, nog niet gestaard door een Vereeniging als die te Helder.

Men ziet de gevolgen. Men wil door dapperheid en zelfopoffering trachten te redden wat niet meer te redden is. Eere zij hiervoor onze marine, maar waarlijk wij zagen voor haar liever een dankbaarder en nuttiger taak weggelegd.

De marinehaven is voor ons allerbelangrijkst, als zijnde: de eenige versterkte haven, die een veilige en gunstige ligplaats voor onze schepen aanbiedt;

de uitvalshaven bij uitnemendheid voor de torpedobooten, indien onze kust mocht geblokkeerd zijn.

Waarom is de haven van het Nieuwe Diep de eenige veilige haven, voor onze schepen? Voor welke schepen en wat moeten die schepen doen, dit vragen wij allereerst?

Een marine, die actief buitengaats zal optreden, hebben wij niet en zullen wij vooreerst ook wel niet bekomen.

Oorlogschepen en geen andere zullen er toch wel bedoeld zijn? Kruisera behoeven niet binnen te loopen in die haven, waarin zij toch voor de verdediging niets doen kunnen. Alzoo rest dat de haven de eenige veilige ligplaats zou zijn voor de schepen, die DE HAVEN ZELVE zullen verdedigen?

Op die wijze draait men echter in een cirkel rond. De haven is noodig voor de schepen en de schepen zijn weer noodig voor de haven. Waar gaat men met die redencering heen?

Nu het argument betreffende de torpedobooten, die de Heer TEN BOSCH tot bestrijding eener landing wil aanwenden.

Wij hebben het reeds betoogd dat wij de haven behouden moeten, omdat de vijand ze niet hebben mag. Die haven nu is, op het oogenblik dat de vijand landen wil, of geblokkeerd of zij is vrij, want is zij in 's vijands bezit, dan behoeft hij niet meer te landen.

Is zij vrij, dan kunnen de torpedobooten er uit zonder verderen steun. Is zij geblokkeerd geworden en is het niet gelukt de blokkade te verbreken, dan zullen de torpedobooten van daaruit ook geen landing beletten. Ook nu is het weer 't behoud van de haven en van de haven alleen, waar 't op aan komt. Is de haven echter verloren, dan is het nog niet aanneembaar dat die weinig diepgaande vaartuigen geen andere haven als ligplaats zouden kunnen vinden, want voor de verdediging van de Zuiderzee hebben wij Amsterdam en voor de verdediging van de kust de haven van IJmuiden, waarin de Heer BINKES volgens zijn brochure: *De Koninklijke Nederlandsche marine, een studie over de verdediging van Nederland te water en de inrichting der vloot* niet minder dan 10 torpedobooten wil stationneeren.

Omdat de haven er dus is, kunnen wij haar gebruiken voor onze torpedo-
booten, maar dat gebruik moet ons niet nopen tot maatregelen van meer
omvang, dan voor de verdediging der haven en der reede zelve worden
vereischt.

De haven is neutraliteitshaven.

Het is al reeds bij de discussiën door den Heer KEMPF gereleveerd dat dit
argument voor de beteekenis van de haven van 't Nieuwe Diep niet zeer
duidelijk is en, zooals wij het opvatten, is het ook niet zeer klemmend. Het
Nieuwe Diep zou een plaats zijn waar vloten van de strijdende partijen zou-
den kunnen binnenvallen, die wij van onzen kant moeten kunnen dwingen,
de neutraliteit der haven en der reede niet te schenden. Voorzeker waar,
maar de vraag is dan ook geoorloofd of men in dat geval niet gelijksoortige
maatregelen zou behooren te nemen voor de reeden van Brouwershaven en
vooral van Vlissingen, waar evenzeer handelingen, die in strijd zijn met onze
neutraliteit, dienen te kunnen worden belet?

De schending van de neutraliteit van die zeegaten, hoezeer wij ook altijd
met onze dierbare neutraliteit gelieven te scherpen, is intusschen *veel meer*
bedreigd dan die van 't Texelsche zeegat, en zal wel bezwaarlijk te voor-
komen zijn. Slechts een op de zuidelijke stroomen gestationneerde scheepsmacht
zal hiertegen iets vermogen en aangezien onze marine alles behalve schepen
te over heeft, zoo zou dit althans een reden moeten zijn om er zoo min
mogelijk voor 't Nieuwe Diep te bestemmen (1).

Voor de neutraliteit aan 't Nieuwe Diep zooveel meer te doen dan aan de
zuidelijke zeegaten, daartoe bestaat in ieder geval geen noodzakelijkheid en
dit door spreker geopperd argument zou ons dus niet behoeven te nopen tot
het onderhouden van een versterkte positie aan den Helder, zooals die
nu is, ware het niet dat ook de vermeestering van de haven en van de reede
moet worden belet.

Zoo blijft ons slechts over te beschouwen het laatste argument van den
geachten spreker, n.l.:

dat het in onze handen blijven van de haven van het Nieuwe

(1) De vesting Ter Neuzen, die noch de belangrijke reede van Vlissingen noch die van Ramme-
kens onder 't vuur heeft, zal vermoedelijk aan een vijandelijke vloot wel zooveel kunnen schelen,
dat zij zich niet eens de moeite zal geven om naar haar om te zien. Trouwens, als de vijand
voor de deur staat, zullen wij onze artillerie ook wel beter kunnen gebruiken dan ze te gaan
wegsturen naar — Ter Neuzen.

't Valt zelfs te betwijfelen of de Belgen, als wij hun aanboden, op 't oogenblik dat een oorlog
dreigt, Neuzen en Ellewoutdijk te gaan bezetten, daarvoor een deel van hun goede troepen zouden
willen afzonderen. Want een vesting en een fort kunnen niet met een 500 man volstaan.

Vestingen houdt men er ook niet op na om alleen als vogelverschrikkers dienst te doen; zij
eischen goede en voldoende bezetting, goede wapening (overeenkomstig de eischen van den tijd)
en goede mitrassing. Dat alles beteekent zóóveel, dat men er zich wel tweemaal over bedenken
mag, eer men besluit er een op na te houden die men wel missen kan.

Diep ons bondgenooten kan verzekeren, die anders zouden wegblijven.

Dat het al of niet door ons meester blijven van de haven van 't Nieuwe Diep hierin den doorslag zou geven, betwijfelen wij ten zeerste. Toen Dene-marken in 1864 in oorlog was, bleef de reede van Kopenhagen voor bondgenooten open, doch waar bleven ze?... Er was er geen een te zien.

Laten wij ons den toestand toch goed voorstellen. Die bondgenoot moet om ons van de zijde der haven van 't Nieuwe Diep met een troepenmacht te komen bijspringen, met of zonder hulp onzer zeemacht, *meester zijn ter zee*, want is hij dat niet, dan zal hij 't wel uit 't hoofd laten te gaan wagen om een transportvloot, vol geladen met troepen, tot onze hulp af te zenden. Dat die vloot uitsluitend te Nieuwe Diep en niet elders zou moeten binnenvallen is onzes inziens niet juist. Dit toch is alleen aanneembaar wanneer de vijand de Nieuwe Hollandsche Waterlinie reeds heeft genomen en van uit het zuiden tot den aanval op de Amsterdamsche stelling is overgegaan. Want anders zou die vloot even goed kunnen binnenvallen in den Nieuwen Maasmond en haar troepen b. v. daar kunnen ontschepen of te Rotterdam, van waar zij zooveel spoediger en gemakkelijker hetzij naar de stelling bezuiden het Hollandsch Diep, hetzij tot onze ondersteuning naar de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zouden kunnen oprukken.

Om ons h. v. in onze zuidelijke provinciën ter hulp te snellen, na door ons gemeenschappelijk met het Belgische leger geleverde gevechten tegen een in die provinciën van uit het zuiden doorgedrongen vijand, zal men toch waarlijk de hulpstroepen niet gaan ontschepen aan den uithoek van het Nieuwe Diep!

Stellen wij, om een ander voorbeeld te nemen, ons het geval voor, dat onze soldaten achter de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zijn teruggedrongen, waar zal dan zulk een hulpleger gaan opereeren? Niet met onze troepen gezamenlijk; er zijn redenen te over om aan te nemen dat het op zichzelf zal willen blijven. Ook dan zal het dus al licht, met het oog op Antwerpen, aan een zelfstandig optreden in Noord-Brabant de voorkeur geven.

Derhalve alleen als Amsterdam bedreigd wordt, zal hulp van over zee, opereerende van uit de stelling Helder, kunnen te pas komen.

Wie zal Amsterdam bedreigen?

Wij kunnen uit de vele gevallen die zich kunnen voordoen er een nemen, om daarbij onze gedachten te bepalen en ons h. v. een toestand denken als volgt.

Een nieuwe oorlog gaat van Frankrijk uit. De Fransche troepen in geestdriфт gebracht door hun nieuwe dynastie, dringen door België noordwaarts, vinden in hun Belgische taalgenooten vele geestverwanten en drijven de Nederlandsche en Duitsche troepen terug, waarbij onze troepen achter de Nieuwe Hollandsche Waterlinie teruggaan. Het Belgische leger wordt een poos te Antwerpen ingesloten, doch capituleert daarna. De Duitsche legers houden het verder voortdringen van den vijand aan de Maas tegen, maar behalen

geen beslissende voordeelen. In zoodanig geval zou het mogelijk zijn dat de Franschen een poging deden om de Nieuwe Hollandsche Waterlinie om te trekken, hetzij door het Hollandsch Diep over te gaan, hetzij door een landing op de kust te doen.

Ziedaar dan het uiterste oogenblik aangebroken waarop een weifelende bevriende mogendheid zal hebben te beslissen of zij zich in den strijd zal willen mengen, om ons volksbestaan te helpen redden.

De mogendheid van welke wij alsdan nog hulp kunnen hebben te wachten over zee, zal wel geen andere zijn dan Engeland, want stel dat b. v. Italië of Spanje tegenover de Franschen zich in den strijd wilden mengen, dan zal ieder dezer Staten veeleer geneigd zijn, zijn troepen over land te laten oprukken dan ze over zee te laten gaan.

Alleen een Staat als Engeland, die van het vaste land is afgesneden, heeft het noodig een haven te zoeken om zijn leger te velde te kunnen brengen.

Doch Engeland kan — te meer wanneer het de Duitse vloot aan zijn zijde heeft — zool niet overmachtig, dan toch zeer krachtig zijn ter zee.

Het kan dus, *als het ons helpen wil*, waarschijnlijk de landing zelve verhinderen. Ook kan het, wanneer het troepen aan wal wil zetten, gebruik maken van den nieuwen Maasmond, zoolang de vijand nog geen meester van Zuid-Holland is. Kiest het 't Nieuwe Diep als ontschepingspunt, dan zal de Engelsche vloot ook wel bij machte zijn, de reede te verdedigen; de bestaande kustbatterijen kunnen dan een niet te versmaden steun zijn, maar ook zonder deze zal die vloot zich op de reede weten te handhaven.

De omstandigheden zullen echter heel wat moeten veranderen alvorens Engeland, in oorlog zijnde, in staat zal zijn een legerkorps voor operatiën op het vaste land van Europa te velde te brengen. Kan het dit, dan zal het daarmee wel niet wachten tot Antwerpen reeds gevallen is, en wil 't Antwerpen bijspringen, dan ontscheept het zijn troepen niet aan 't Nieuwe Diep.

Hoe dit echter zij, Engeland zal zijn deelname aan den oorlog er wel niet van afhankelijk stellen of er een stelling aan den Helder is of niet en dus behoeven wij geen bijzondere inrichting aan de stelling te geven omdat wij haar moeten behouden, ten einde daarmee een bondgenoot te lokken (1).

Wij behoeven alleen te zorgen dat als de Engelsche vloot ons *niet* helpt, of niet *kan* helpen, de vijand geen meester van de haven en van de reede kan worden, om van daaruit te kunnen overgaan tot den aanval op de stelling van Amsterdam.

Het laatst besproken argument, dat wij het „slokvink-argument” zouden

(1) Wellicht verpooogt Engeland er zich mede om, evenals het in 1870 deed, direct een eskader te zenden naar de reede van Batavia, ten einde, gelijk in het begin dezer eeuw, bij een eventuele vermeertering van Nederland, onze Oost Indische Koloniën te bewaren voor het Elus van Oranje. Op Java — ieder weet het — is voor een verdediging tegen een Europeaschen vijand nagenoeg niets gereed.

kunnen noemen, bestaat dus niet in die mate dat het ons zou behoeven te nopen tot het nemen van die maatregelen, welke de Heer TEN BOSCH voor de verdediging der positie noodzakelijk acht.

Wat wij hier aannamen voor het geval dat de Engelsche vloot gezamenlijk optreedt met de Duitsche tegen Frankrijk, gaat natuurlijk evenzeer door wanneer de Engelsche vloot met Fransche optreedt tegen Duitschland.

Achtereenvolgens hebben wij dus de redenen zien wegvallen die, wanneer de haven zelve niet was een uitgangspunt voor den aanval op Amsterdam, ons zouden nopen tot buitengewone opofferingen voor de verdediging van de stelling, want wij meenen te hebben aangetoond:

dat het behoud der maritieme etablissementen aan 't Nieuwe Diep voor ons een oorzaak van verzwakking is;

dat de stelling *niet* onmisbaar is als veilige ligplaats voor onze oorlogschepen;

dat zij evenmin onmisbaar is als uitvalshaven voor torpedobooten;

dat zij geen overwegende beteekenis heeft als neutraliteitshaven en

dat zij voor 't verkrijgen van een bondgenoot weinig of geen gewicht in de schaal zal leggen.

Maar, zegt de Heer TEN BOSCH, de toegangswegen naar de Zuiderzee zijn voor den vijand van groot gewicht en wat de waarde van die toegangswegen langs den Tesselstroom nog verhoogt, is het feit dat de Zuiderzee ook langs de Vliegaten kan bereikt worden en dat deze laatste alleen dan goed te verdedigen zijn, wanneer de Tesselstroom in ons bezit blijft.

Doch is het den Spreker dan werkelijk gelukt aan te toonen dat tegenover een vijand, zooals hier verwacht kan worden, de Tesselstroom in ons bezit *kan* blijven? Om meester te blijven van den Tesselstroom moet onze vloot immers meester kunnen blijven op de reede en geen der sprekers, welke over dit onderwerp het woord voerde, was er die dit met de bestaande middelen verzekerd achtte. Welke uitgaven, welke opofferingen zullen er ook niet noodig zijn om ook maar eenigermate tot dat doel te naderen? Men leze slechts wat de een voor, de ander na, onmisbaar achtte. En was men er dan nog, doch neen, dan blijven nog over de Vliegaten, die, zooals de spreker te recht zeide, evenzeer verdedigd moeten worden!

De verdediging der Vliegaten baat evenwel niet, zoo werd gezegd, tenzij men meester blijve van de Tesselstroom!...

Zoo kan men aan den gang blijven.

De lezer die van de Verslagen II en III der meergenoemde Vereeniging kennis genomen heeft, evenzeer als hij die het voorrecht gehad heeft de belangrijke voordracht van den Heer TEN BOSCH en de daarop gevolgde discussiën in persoon bij te wonen, hij zal met verbazing ontwaard hebben al wat er volgens de verschillende sprekers nog aan ontbreekt om de verdediging van de Helder-

sche stelling, op de wijze als de sprekers zich die voorstellen, met eenige kans op goed gevolg te kunnen ondernemen. Men bespeurt zulks het best als men alles eens zamenvat en opdat de lezer, die met de bedoelde Verslagen nog geen kennis heeft gemaakt, zich dienaangaande eenigszins een oordeel kunne vormen, laten wij de hoofdpunten hier volgen.

Nagenoeg niemand achtte onze rammen en monitors voor de verdediging der positie Helder voldoende; zij zouden belangrijk gewijzigd moeten worden, maar in een volgende vergadering, *Verslag III der Vereeniging*, heeft de Ingenieur der Marine JANSEN, in een hoogst belangrijke voordracht, gewaarschuwd tegen de groote bezwaren aan wijziging van de pantsering van de schepen zelve verbonden, hoewel de torens hem wel voor wijziging vatbaar schenen. Hoe men 't echter ook nam, als pantser-ramschepen zouden zij altijd ver bij hunne tegenstanders ten achteren stann. Er waren er dan ook velen, die meenden dat geheel nieuwe schepen moesten worden gebouwd; doch al verbeterde men de 4 rammen en 2 monitors op eenvoudige wijze, door hunne torens in draniende barbettetorens te veranderen, met vervanging van de beide in elken toren geplaatste verouderde kanonnen door één nieuwen achterlader van 28 cM. kaliber en 30 kalibers lengte, dan nog zou die verbetering op f 1.524.000 te staan komen.

Hoe men zoal over de bestaande pantserscheepen dacht moge o. a. blijken uit het volgende:

De Heer TEN BOSCH zeide: »Geenszins deel ik de opinie van hen die het bemoeilijken (van het binnenstoomen in de stelling) met het bestaande materieel mogelijk achten en ik acht het zelfs niet verantwoord om onze rammen en monitors te doen optreden.» — En later:

»Uit dit overzicht en de reeds genoemde staten zal een ieder wel tot de overtuiging komen, dat onze ramscheepen, ook al nemen wij aan dat de zwaarste schepen niet zullen komen, in of- en defensief vermogen zullen te kort komen.»

De Heer HAREMAKER wil dan ook de zeemacht aan het Nieuwe Diep versterkt zien met twee zeewaardige pantserscheepen elk, behalve de lichtere vuurmonden, bewapend met twee zware kanonnen.

De heer ARKERBOUT SCHOKKER acht het raadzaam de ramscheepen maar dadelijk naar den Tesselstroom, bij de Hors, terug te trekken. Hij zou het gebruik dat de Heer TEN BOSCH van de ramscheepen, na hunne verbetering, zou willen maken goed keuren, mits zij krachtig genoeg waren, ook in defensief vermogen, om tegen groote schepen op te treden.

De Heer KEMPE kan niet met den Heer TEN BOSCH meegaan, maar sluit zich aan bij het gevoelen van den Heer BINKES die, het voor den Helder bestemde marine-materieel in zeker opzicht *machteloos* en als *geheel onvoldoende* achtend tegenover den vijand, hier zwaarder gepantserde ramscheepen wil.

Dit, om een staaltje te geven hoe de marine denkt over de ramschepen. Met opzicht tot monitors en staunches zegt de Heer TEN BOSCH:

»Wat hier aangaande het verzwaren der vuurmonden is gezegd (betreffende de ramschepen) geldt ook voor de monitors en staunches, voor zooveel zij bestemd zijn voor de verdediging der Tesselsche zeegaten; voor die in de Zuiderzee kan met minder doorborende vuurmonden worden volstaan.»

»Mocht het niet wenschelijk zijn op de staunches het zwaarste geschut te plaatsen, dan zou het de voorkeur verdienen om andere vaartuigen te nemen, van wat meerdere grootte en met betere stuureigenschappen.»

In de noodzakelijkheid van verbetering van het artilleristisch vermogen der monitors en staunches wordt, blijkens zijn brochure, ook door den Heer BINKES gedeeld.

Wanneer wij nu hierbij voegen dat algemeen de bewapening der kustbatterijen zwak en verouderd werd geoordeeld; dat de Heer TEN BOSCH nog een fort op de Hors begeerde; dat men meende dat het fort Kijkduin met een tegemoetkomende batterij op het Schulpengat dient te worden vergroot — een gevoelen dat ook door den Heer BINKES in zijn reeds meer genoemde brochure wordt voorgestaan —; dat uitbreiding noodig werd geacht van de bij de verdediging aan te wenden torpedo's; dat behalve de bestaande vaartuigen nog kleine vaartuigen, bewapend met licht geschut, aan de verdediging zouden moeten deelnemen; dat de bewapening onzer torpedo-booten dient te worden verbeterd en dat *last not least* een versperring zou moeten worden gelegd, aan de Helsdeur, bij Laan-ton n°. 9, waarvan het evenwel nog niet is uitgemaakt of zij wel uitvoerbaar zal blijken, dan kan men zoo ongeveer nagaan wat er wel noodig zou wezen om de stelling Helder zoodanig in te richten dat er eenige kans bestaat, een vijandelijke scheepsmacht met goed gevolg door onze marine in de stelling Helder te doen bevechten.

Wij wenschen hierop nader terug te komen, doch daar, bij al de over de positie Helder gevoerde discussiën, voorop wordt gezet een innige samenwerking met de landmacht en daartoe allereerst in aanmerking komt samenwerking met de *kustbatterijen* van de landmacht, zoo zullen wij eerst nog een oogenblik bij de bespreking van deze stil staan.

Over het onvoldoende van de tegenwoordige bewapening der kustbatterijen voor die samenwerking (het in aanbouw zijnde fort bij de Harssens uitgezonderd) bestond geen verschil van gevoelen.

Hooren wij b. v. wat de Heer TEN BOSCH zeide bij zijn bespreking van de verdediging van het Schulpengat en van het Westgat.

Na aangetoond te hebben hoe de aanvaller vermoedelijk zal post vatten in het Westgat en in het Schulpengat en hoe hij daartegenover onze scheepsmacht wenscht op te stellen om het vuur der forten te ondersteunen" laat hij er op volgen:

»Doch de hoofdzak der verdediging blijft op de landmacht berusten.»

Hij bespreekt dan de vuurmonden, waaruit de bewapening der forten Kijkduin en Erfprins is samengesteld, en besluit als volgt:

»Niet alleen zullen onze kanonnen het pantser der meeste vijandelijke schepen niet kunnen doorboren, maar ook zullen de ongepantserde einden van de gedeeltelijk gepantserde schepen niet veel schade lijden, omdat het aantal vuurmonden te gering is.»

»De thans bestaande vuurmonden van 24 cM. IJ. voldoen in het geheel niet en de stalen 24 cM. slechts gedeeltelijk aan hunne bestemming.»

»Men ziet dus hieruit dat de vijandelijke schepen zich in betrekkelijke veiligheid in het Westgat en in volkomen zekerheid in het Schulpengat bevinden, terwijl zij ons in die beide gaten veel kwaad kunnen doen.»

»Om dit te beletten moet in de eerste plaats gezorgd worden dat het vuur de vijandelijke schepen kan bereiken en in de tweede plaats dat de verouderde kanonnen vervangen worden door kanonnen van grooter kaliber en van voldoende vermogen om het pantser te doorboren.»

En later bij de bespreking van hetgeen er geschiedt moet wanneer de vijand zijn koers langs de Laan-bank zal hebben genomen.

»Wordt alzoo de marine buiten beschouwing gelaten, dan zal de vijand zelfs zonder noemenswaardig verlies de batterijen voorbijstroomen.»

Terwijl eindelijk die spreker nog zegt:

»Ik meen dus te mogen besluiten dat elk plan van verdediging onuitvoerbaar zal blijken, indien de vloot niet binnen zekere, hier nader op te geven, grenzen wordt verbeterd en zij niet wordt gesteund door krachtige forten en versperringen.»

In gelijken geest liet de Heer HAREMAKER (1) zich uit. Deze zeide:

»Ten volle deel ik de opinie dat de bewapening der kustbatterijen en forten niet meer met de tijdsomstandigheden overeenstemt..... Rekening houdende met den vooruitgang moeten de kustbatterijen met eenige vuurmonden worden bewapend, zwaarder dan door den spreker wel niet direct is aangegeven, doch waarop hij heeft gewezen, namelijk die van 26 cM. A.»

Niet anders luidde het oordeel van den Heer ARKENBOU SCHOKKER. Deze namelijk zeide:

»Met den Heer TEN BOSCH acht ik het zeer noodzakelijk in de opstelling en het vermogen van het kustgeschut zoodanige wijzigingen te brengen dat wij door een krachtig te gemoet komend vuur den vijand kunnen verhinderen

(1) Aan de leden der *Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap* gewis niet onbekend door zijn voordracht op 27 Januari 1892 over *Algemeene beschouwingen oer de zee-artillerie, voornamelijk over die bij onze marine van af het tijdstip der gepantserde schepen; benevens de bediening der vuurmonden aan boord.*

in de gaten post te vatten. Te meer is dit noodzakelijk omdat wij niet licht schepen zullen bezitten, krachtig genoeg om deze rol op zich te nemen."

Achttende Heer HAREMAKER reeds de eischen van den Heer TEN BOSCH voor de kustbatterijen te licht, ditzelfde gevoelen werd gedeeld door den Heer VERHEIJ. Immers deze zeide:

»Nu verlangt spreker bij het fort Kijkduin een tegemoetkomende batterij, om het thans onbestreken Schulpengat te bestrijken en hij wil op die batterij zware vuurmonden; deze vuurmonden, zegt spreker, behoeven daarom niet van buitensporige afmetingen te zijn: ik veroorloof mij de vraag wat de Heer TEN BOSCH in den tegenwoordigen tijd verstaat onder buitensporige afmetingen van vuurmonden; zou op de door hem gewenschte te gemoetkomende batterij van Kijkduin en op de bestaande van Erfprins een bewapening met een lang kanon van 30,5 cM. niet de voorkeur verdienen boven het door hem aangehaalde van 26 cM.?"

Het bleek dus dat de verschillende sprekers, waarbij wij ook nog het oordeel van den Heer GOBÉE, uitgesproken in een latere vergadering, zouden kunnen voegen, van meening waren dat alleen dan de marine hier met vrucht zou kunnen optreden, wanneer de bewapening der kustbatterijen aanmerkelijk werd verzwakt. Onder dien indruk verkeerde ook de Heer ISING, kolonel bij de artillerie der landmacht (geïntroduceerd) die zijn rede aanving met de woorden:

»Aan het hier gesprokene heb ik slechts weinig toe te voegen, maar wenech mede te deelen dat ik mijn volle adhesie schenk aan het betoog van den Heer TEN BOSCH omtrent de zwakke bewapening van onze landversterkingen. Ik vertrouw dat hierin met ter tijd wel eenige verbetering zal worden gebracht."

Eenstemmig was ook het oordeel der sprekers over de behoefte aan torpedobooten. De Heer TEN BOSCH wilde er hier 18, waaronder eenige die zeewaardig zijn. Andere sprekers gingen nog verder; lezen wij slechts wat de Heer GOBÉE zeide:

»In zijne hoogst belangrijke rede over de verdediging van onze zuidelijke zeegaten (zoo sprak namelijk de Heer GOBÉE) zegt de Heer SCHOKKER:

»Ik gevoel de moeilijkheid de hoegrootheid van het getal benoodigde torpedobooten vast te stellen..... en zal mij dus bepalen tot den wensch: hoe meer hoe liever.

»Met dien wensch vereenig ik mij geheel, niet alleen met het oog op ons zuiderfrontier maar voor onze geheele defensie; torpedos in allerlei vormen — drijvende schoktorpedos, spartorpedos, Lay-torpedos, daarin moet onze kracht gelegen zijn!

»Hoeveel torpedobooten hebben wij noodig? — zeer veel — dit ben ik geheel met den Heer TADEMA eens.

» Op het stelsel van den Heer JANSEN bezuinigde ik reeds bijna 6 millioen — ik zou die millioenen alle in torpedos willen zien omgezet."

Hoeveel waars hierin ook gelegen is, toch gelooven wij dat de Heer GOEFÉ niet geheel van overdrijving is vrij te pleiten. Het vorenstaande doet evenwel zien, hoe groot de behoefte aan uitbreiding van het torpedo-materieel is.

Vatten wij het voorafgaande samen, dan zien wij:

- 1°. algemeene veroordeeling van de geschiktheid der ramschepen en monitors voor de verdediging der positie Helder,
- 2°. algemeene veroordeeling — met het oog op den door de marine te voeren strijd — van de onvoldoende bewapening van de kustbatterijen der stelling (het fort aan de Harssens uitgezonderd) en
- 3°. algemeen gevoelde behoefte aan belangrijke uitbreiding van het torpedo-materieel.

Met die punten voor oogen achten wij het niet onmogelijk te komen tot een ruwe raming der kosten, die de stelling Helder nu nog zou vorderen, zou zij aan de wenschen van de meerderheid van hen die aan de discussiën deelnamen, voldoen. Wij zullen in die raming opnemen de door den Heer BOON aanbevolen torpedoversperring aan de Helsdeur, bij de Laan-ton n°. 9, omdat die vermoedelijk goedkooper zal zijn dan de door den Heer TEN BOSCH voorgestelde boeienversperring, doch niet zullen wij opnemen de door onderscheiden sprekers aanbevolen nieuwe oorlogsvaartuigen, die de onvoldoendheid van ons pantser-eskader zouden moeten aanvullen, en dit geenszins omdat wij deze in het te Nieuwe Diep besproken stelsel van verdediging niet noodig achten, maar omdat wij alleen nagaan welk cijfer men ook zonder deze bekomt. Verder zullen wij voor de verbetering der ramschepen en monitors die nemen welke als de goedkoopste werd aangegeven, ook al is zij niet de meest aanbevelenswaardige en zullen wij veronderstellen dat er slechts 6 groote en 12 kleine torpedobooten zullen worden aangeschaft (de Heer JANSEN rekende op 6 groote en 24 kleine). Voor de versterking van de bewapening der kustbatterijen zullen wij rekenen op 20 zware vuurmonden, nl. 4 op Kijkduin, 8 op Erfprins, 2 op de batterij aan de Vischmarkt, 4 op de Oostbatterij en 2 op de batterij aan 't Wierhoofd. De kosten van elk dezer zware vuurmonden met zijn affluit, uitrusting aan buskruit, projectielen en opstelling zullen wij gemiddeld stellen op f 100.000 (1), terwijl wij voor verbetering van het fort Kijkduin en verdere wijziging aan de bestaande werken, ten

(1) Kanonnen van 30½ cM., als aan de Harssens, kosten met affluiten en uitrusting aan projectielen, meer dan f 200.000 per stuk.

gevolge van de zwaardere bewapening en gewijzigde munitieberging in eens af zullen uittrekken het bedrag van f 500.000.

Wij komen alsdan tot de volgende cijfers:

veranderen van 4 rammen.	f 104.000	=	honderd
idem. van 5 monitors.	» 130.000	=	
nieuw geschut voor idem.	» 909.000	=	
voor 6 groote torpedobooten.	» 600.000		
voor 12 kleine idem.	» 600.000		
voor een torpedoversperring.	» 60.000		
voor 20 zware vuurmonden c. a.	» 2,000.000		
voor uitbreiding van Kijkduin enz.	» 500.000		
Bijeen.	f 4,903.000		meer 376

Deze begrooting is zeker veeleer te laag dan te hoog. En nu is er nog niets gerekend voor aankoop van meerdere revolverkanonnen, die noodig schijnt te wezen om de bewapening der vaartuigen te verbeteren; niets voor de verbetering of aanmaak van nieuwe staunches; niets voor den aanleg van torpedobatterijen; niets voor den aankoop van getrokken mortieren enz. zoodat men veilig mag aannemen dat om de stelling Helder eenigszins geschikt te maken om een zoodanige rol te spelen, als de Heer TEN BOSCH en andere sprekers zich voorstelden, een uitgaaf zal noodig wezen van meer dan 5 millioen.

En zal dan de stelling goed zijn, zal men dan daarmee er van af wezen?

Neen, want dan nog zal de marine roepen om nieuwe schepen en zal, als vervolg hierop, de landmacht vermoedelijk aandringen op den bouw van een fort op Texel. Voor die zaken mag men er dan gerust nog wel 7 millioen bij doen.

De kans hierop bestaat in hooge mate. De overtuiging dat de ramschepen en het verdere drijvend materieel ongenoezaam zijn voor de verdediging van de stelling Helder, wanneer die stelling wordt opgevat in de beteekenis welke daaraan door den Heer TEN BOSCH is toegekend en die zeker door vele marine-officieren wordt benamd, die overtuiging heeft nu reeds diepen wortel geschoten. De Heer TEN BOSCH wil hier een soortgelijke verdediging voeren als de commissie voor de kustverdediging in 1864, doch de middelen hiertoe ontbreken. Vandaar dan ook dat reeds bij de discussiën door verschillende sprekers op de noodzakelijkheid van den aanbouw van een paar nieuwe pantserschepen werd gewezen; zij vinden steun in den Heer BINKES die er vier wil, alzoo hetzelfde getal reeds vroeger voor den strijd in 't Breewijd noodig geacht door den Kapitein Luitenant ter zee H. DYSERINCK, blijkens diens voordracht in *Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap*, enz. 27 October 1881 (1).

(1) Die Officier getuigde toen van onze bestaande ramschepen:

• Onze ramschepen *Stier*, *Buffel*, *Schorpioen* die in 1867 in Engeland en Frankrijk werden aan-

Van algemeene bekendheid is het dat de commissie voor de kustverdediging van 1864 als algemeen begineel had aangenomen dat de verdediging van havens, reeden en vaarwaters moest geschieden door vaste sterkten, *bijgestaan* door drijvend materieel, d. w. z. in de *eerste* plaats door forten en stormvrije batterijen en *daarna* door oorlogsvaartuigen. Haar plan omvatte dan ook, behalve het fort op de Harssens, den bouw van forten op de Laan, op de Hors en op den Zuidwal.

Doch van die alle is alleen het fort op de Harssens tot stand gekomen en volkomen juist waren dan ook de woorden van den Heer TEN BOSCH;

»Waar dus bij het verdediging zoovele van de door de commissie van 1867 (lees 1864) voorgestelde forten gemist worden, wordt de hulp door de marine te verleen, zooals zij door de Commissie werd ondersteld, thans geheel onvoldoende.

Dat wij dus zeggen dat de marine *niet* bij machte zal zijn om in zoodanige mate bij te dragen tot de verdediging der positie, als vroeger de Commissie voor de kustverdediging dit wilde, met de door haar voorgestelde talrijke zeeforten en haar *voor dien tijd buitengewoon hooge* eischen voor kustgeschut.

De Commissie wilde ook de stelling verdedigen als toegang tot de Zuiderzee, als ligplaats van onze vloot en tot het behoud van de haven en van de maritieme etablissementen van Willemsoord. Zij wilde alzoo hetzelfde als de Heer TEN BOSCH maar met oneindig machtiger middelen.

Maar, hoe ook van haar onmacht overtuigd, meent de Heer TEN BOSCH dat er redenen van overwegend belang zijn, die de marine er toe dwingen hier zelfs het schier onmogelijke te beproeven. Wij hebben den indruk gekregen als of dat werkeloos blijven, dat afstand doen van elken ouderwetschen zee-strijd, waarbij de vloeten nog eens als van ouds elkander aanklachten, hem tegen de borst sluitte en dat hij daarom gezocht heeft naar een plan van verdediging, waarbij de marine er nog eens duchtig op los kon gaan.

Zulk een plan heeft zeker bij niemand meer dan bij ons, onverdeelde sympathie. Van harte juichen wij den wakkeren zeeman toe, maar wij roepen hem er bij te gemoet: »daar niet!»

De strijd daar in 't Tesselsche zeegat is te ongunstig, wij zijn er niet meer op ingericht en de marine kan hare krachten voor beter bewaren. Daar aan den Helder ligt het zwaartepunt onzer verdediging niet, dat zwaartepunt ligt te Amsterdam. Evenmin als wij ons leger mogen opofferen aan den IJssel, evenmin mogen wij onze marine opofferen aan 't Nieuwe Diep.

gebouwd, zijn ja uitmuntend bruikbaar en worden zeer door de zeeofficieren geroemd, en ook de in Nederland gebouwde ram *Guinea* van de type *Buffel* heeft veel goeda". (NB. is dus zeker niet uitmuntend bruikbaar) maar die schepen zijn niet meer op de hoogte van den tijd: hun pantser is niet zwaar, hun bewapening is niet krachtig genoeg, terwijl nog meer snelheid wenschelijk is en de schepen noodzakelijk de vereischte inrichting moeten hebben om torpedo's te kunnen voeren."

De Verslagen lezende kwam ons opnieuw de vraag voor den geest: wat mag toch wel aanleiding hebben gegeven tot die overschatting door de marine van de beteekenis van de positie Helder?

Vooreerst de traditie. Bovendien was, zoolang de haven van IJmuiden niet bestond, 't Nieuwe Diep de eenige haven van Amsterdam, van de hoofdstad, de plaats waar de voornaamste werf was. En vermoedelijk is er ook voedsel aan gegeven door de in de laatste jaren op ruime schaal ondernomen verbeteringen aan de Heldersche kustbatterijen om deze de vereischte stormvrijheid te schenken en ze te doen beantwoorden aan de eischen des tijds. De Oostbatterij en Erfprins hebben daarbij een aanzien ontvangen als of men door een machtige vuuruitwerking van af den vasten oever, aan 't gemis van forten aan de Laan en op den Zuidwal wil te gemoet komen. De indruk, dien de werken geven, is grootsch en ze doet dadelijk de gedachte rijzen dat hier niet zulke maatregelen zouden zijn genomen, ware het niet dat 't hier de plaats is, waar de strijd zal moeten worden beslist. Het kruisvuur ontbreekt evenwel, dat gevoelt men. Slechts de marine kan dit verschaffen en men beseft dat, om behoorlijke samenwerking met het vuur der kustbatterijen te verkrijgen, hier een krachtig eskader zal moeten post vatten. Zóó komt men van meer tot meer en vergeet eindelijk de strategische beteekenis en de soort van schepen waarover wij beschikken kunnen, geheel.

Bovendien zijn er grondboringen op de Laan-bank gedaan. Men heeft dus toen ook ernstig gedacht aan afsluiting van het zeegat, wel is waar in afwijking van de beginselen waarvan men was uitgegaan bij de samenstelling der vestingwet doch, gelijk zich ook bij 't lezen der hier besproken discussiën laat verklaren, met volkomen instemming van de marine (zie de *Memorie van Beantwoording der begrooting van uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1875*).

Dat hierdoor wel eens twijfel moest rijzen hoe de stelling behoorde te worden opgevat, is niet te verwonderen. Allenminst werd deze opgeheven door het Departement van Marine dat, ondanks de daarbij behorende forten, op één enkele uitzondering na, niet werden gemaakt, zich toch bleef vastklampen aan het aantal en de soort van marinevaartuigen, behorende bij de *zeefarten* van de Commissie voor de kustverdediging van 1864.

Nu zijn de vaartuigen verouderd en geheel onvoldoende voor den hier te voeren strijd; nu is bovendien de artillerie van de kustbatterijen niet meer krachtig genoeg om aan de zeemacht den zoo hoog noodigen steun te verschaffen; nu ligt de marinewerf daar meer dan ooit misplaatst, en nu mag derhalve ook het oogenblik daar zijn om te breken met een *idee* — want anders kunnen wij het dweepen met de Heldersche stelling niet noemen — dat nooit anders gedaan heeft en nooit anders doen zal, dan wrange vruchten afwerpen.

Wil men weten welke de totaal indruk was, die de besprekingen over de stelling Helder-Tessel op de leden der Marinevereniging maakte dan over-

wege men slechts de navolgende woorden door den Heer KEMPE uitgesproken in de vergadering van 20 December :

»Vooraf wil ik er echter bijzonder op wijzen, dat wij volgens het *te bespreken plan* door het *resumé* daarvan tot de conclusie moeten komen dat de *stelling Holder* op 't oogenblik eigenlijk *niet* te verdedigen is, met de *middelen* die wij *thans* bezitten en de *krachten* die daarvoor zijn aangewezen.»

Wat nu te doen? Men moet weten wat men wil, zonder zich lucht-kasteelen te scheppen. Hierover nader.

(Wordt vervolgd.)

Holder's boeven

Indische legerbelangen.

(Vervolg van N°. 9, bladz. 640.)

Bespraken wij in de voorgaande afleveringen de quaestie van legerformatie en legeraanvulling, thans moeten wij stilstaan bij een niet minder belangrijk onderwerp: de *kadervorming* en de *opleiding* en *vorming* van het *Officerskorps* van het Nederlandsch Indisch leger.

BRUTUS behandelt het eerste slechts kort om later nader bij het tweede, bij de bespreking van het *Militair Onderwijs*, stil te staan. Daar echter beide in zeer nauw verband met elkander staan, zullen wij ook beide hier gelijktijdig behandelen.

We kunnen op die wijze dan ook spoediger heenstappen over een onderwerp, dat BRUTUS tusschen beide bovenvermelde quaesties in bespreekt, namelijk de benoeming der Opperofficieren; — niet omdat dit onderwerp niet belangrijk genoeg is, integendeel, maar omdat wij — op dit punt volstrekt niet meegaande met de beschouwingen van BRUTUS — deze aangelegenheid in den laatsten tijd reeds meer dan voldoende besproken achten. Dat daarbij particuliere belangen of de belangen van het een of ander wapen voor de algemeene legerbelangen moeten wijken, schijnt daarbij wel eens over het hoofd gezien. BRUTUS' opmerkingen op dit punt komen ons niet geheel onpartijdig voor; naar ons inzien heeft ook de artillerie tot welk wapen BRUTUS schijnt te hebben behoord, in de laatste jaren geen reden tot klagen gehad; maar nogmaals: bekwaamheid en geschiktheid, de meest mogelijke, zij de eenige maatstaf.

Daar BRUTUS verder niet spreekt over het zoo geringe — te geringe aantal opperofficieren bij het Indische leger (1), noch over de benoeming tot hoofdofficier, hetgeen anders zeker niet minder alle aandacht zou verdienen (2),

(1) Men make eens een vergelijking met het Nederlandsche leger. De hoofden van de verschillende Afdelingen van het Departement van Oorlog ook tot den generaaleraad te kunnen bevorderen, zou ons reeds dadelijk een groote verbetering toezehjnen.

(2) Waar aan den eenen kant der Volksvertegenwoordiging dringend de belangen van het Indiaasch leger worden aanbevoelen, haar gewezen wordt op het noodzakelijke dat leger de middelen niet te

zullen wij het voorbeeld van BRUTUS volgen, bij het *vele*, dat nog te zeggen valt omtrent het door hem wél behandelde.

Ook over de opmerking van BRUTUS omtrent het wenschelijke van de afschaffing van den majoorrang stappen we heen. Waar znowel vóór als tegen veel te zeggen valt, breke men in een leger als het Indische, niet te spoedig met de traditie. In elk geval kunnen wij er het middel niet in zien, zooals BRUTUS, „tot zuivering van het kapiteinskorps” noch tot verkrijging van goede hoofdofficieren.

Dat eischt andere maatregelen.

We zijn aldus gekomen tot het zoo gewichtige onderwerp *de vorming van het kader en de officieren*, in één woord *het Militair Onderwijs* een quaestie, die gelukkig in de laatste jaren — ook in Indië — meer en meer op den voorgrond is getreden.

Zeker is 't waar wat BRUTUS omtrent het gebrek aan kader opmerkt. De kadernood is in Indië zeer groot — of die nu van alle legers het ergst is bij het Indische leger, zooals BRUTUS zegt, kunnen wij niet beoordeelen, maar doet ook niets ter zake, de toestand is toch reeds treurig genoeg.

Bij de infanterie, het hoofdwapen, vonden we (1) dat de sterkte van het kader afnam in de jaren 1878—1882 achtereenvolgens met 118, 143, 51, 202 en 130 (2) onderofficieren te zamen 644 onderofficieren, en met 48, 10, 53, 7 en 53 korporaa's te zamen 171 korporaa's, op een formatie sterkte van 1793 onderofficieren en 1561 korporaa's. De sterkte verminderde derhalve sedert 1878 met $\frac{1}{2}$ van het aantal onderofficieren en met $\frac{1}{2}$ van het aantal korporaa's.

Slaan wij nu den blik naar de artillerie, dan zien wij in diezelfde jaren het aantal onderofficieren met 32, het aantal korporaa's met 78 verminderen.

onthouden om aan zijn grootsche roeping te voldoen, waar wij aan zijn hooffden ook belangrijke civiele betrekkingen — als in het Britsch Indisch leger en welser ook in het Nedorlandsch Indische — wenschen te zien opgedragen, daar heeft ook de natie het recht te vorderen, dat de mannen die aan het hoofd van dat leger staan, die troepen aanvoeren of gewesten zullen hebben te bestieren, waarvan het lot van duizenden afhangt, ja zelfs de toekomst berer schoone bezittingen, dat die mannen volkomen op de hoogte van hun taak zijn.

Volkomen vertrouwen bij groote volmacht, maar dan ook „hooger eischen bij hooger verplichtingen”.

Dat de tot daaverte gevolgde weg — wij zwijgen over de jongste pogingen, „de kapiteinsbe-proevingen te Batavia” — niet de ware is, dat geen voldoende zekerheid wordt verkregen, welk bevoegde zal 'ontkennen?

Het Indisch leger staat voor de moeilijke maar noodzakelijke oplossing der vraag: „De opleiding tot hoofdofficier.”

(1) Zie de Koloniale Verslagen en de verhandeling van den Majoor KIELSTRA over den toestand van het Indisch leger in het Aprilnummer van de Gids van dit jaar.

(2) De wijze waarop het Koloniaal Verslag over deze onrustbarende voortdurende tekorten heen glijdt is merkwaardig. We lezen daaronder K. V. 1883—84: „Hoewel het aantal onderofficieren der infanterie die in 1882 den dienst met paspoort of gagement verlieten, minder groot was dan in het voorafgepane jaar (gagement 169, paspoort 130, te zamen 305 tegen 372 in 1881), mocht het niet gelukken de verliezen die het kader leed, geheel (1) te dekken.”

Evenzoo vinden wij bij de cavalerie in hetzelfde tijdvak een achteruitgang van 22 onderofficieren en 19 korporaa's, terwijl ook bij de genie, waarbij men in 1878 en 1879 nog een aanwinst had verkregen, sedert 1880 tot 1882 insgelijks een vermindering van 41 onderofficieren en 32 korporaa's moest constateeren.

Overal achteruitgang dus, — maar niet alleen in quantiteit!

Toen van het deugdelijke Indische leger dat met zijn flink kader van vóór den Atjeh-oorlog in dien krijg en voornamelijk door uitputting en ziekten versmolten was, voortdurend nieuwe offers geëischt werden, en de stof tot aanvulling ontbrak, toen werden de eischen al lager en lager gesteld, en individuen tot den graad van korporaal en sergeant benoemd — in 1875 en 1876 zelfs zonder examen — die in gewone omstandigheden dien graad nooit hadden bereikt en ook nimmer hadden moeten bereiken.

Hoe de oefening en de leiding van den troep onder een dergelijk onvol-talig en gebrekkig kader moet lijden, hoe dit op alles moet terugwerken, hoezeer dit de krijgstuicht verslapt en het innerlijk gehalte van het Nederlandsch Indisch leger ondermijnt — hierover behoeven wij niet verder uit te wijden. De veelvuldig voorkomende gevallen van dienstweigering, insubordinatie, en vooral desertie tegenover den vijand, 't zijn de uiterlijke teekenen van een inwendig veegen toestand.

Terwijl het leger aldus nog lijdt aan de gevolgen van den langdurigen krijg, en onder een steeds toenemend incompleet aan kader gebukt gaat, is de vraag zeker niet ongepast: »wat is en wordt ter verbetering verricht?»

Wij zullen dus in de eerste plaats de vraag moeten beantwoorden:

»Hoe wordt het kader in Nederlandsch Indië verkregen?»

De militaire instellingen tot vorming van het kader voor het Nederlandsch Indisch leger vindt men zoowel in Nederland als in Indië.

De eerste kunnen wij bij de lezers van *De Militaire Spectator* genoeg bekend onderstellen, dan dat het noodig zou zijn hierover verder uit te wijden. Wij behoeven die dus slechts aan te stippen.

Behalve door overgang van de verschillende korpsen wordt het kader uit Nederland verkregen:

- 1°. van het Instructie-bataillon te Kampen, dat van de 600 vrijwilligers 100, voor korporaal en sergeant bestemd, voor de infanterie van het Indisch leger mag tellen;
- 2°. van de Artillerie-instructie-compagnie te Schoonhoven, waarbij jaarlijks 8 jongelingen tot korporaal en sergeant voor de artillerie van het Indisch leger mogen worden opgeleid, en
- 3°. van den cursus bij het korps genietroepen te Utrecht tot opleiding voor het Indisch kader van de Genie, welke thans 1 Juli 1883 — zie Koloniale Verslag 1883—84 — 16 jongelingen telt waaronder 7 in den loop van dat jaar aangenomen.

Zeker vormt het op deze wijze door Nederland verschaft kader lang geen te versmaden hulp; men make zich hiervan echter geen overdreven voorstelling.

In de eerste plaats blijft toch het jaarlijksche cijfer, dat op deze wijze van de militaire instellingen in Nederland verkregen wordt verre beneden het bovenvermelde toegestane getal (1). Nu moge in buitengewone tijden, als bij de voorbereiding voor de tweede Atjeh-expeditie die hulp aanzienlijker zijn geweest — ons land zelf werd toen niet bedreigd. Maar bovendien, waar de vrees voor een buitenlandschen oorlog, het gevaar van afgesneden te worden, die bron plotseling kan doen opdroogen, daar *mag* niet te veel op die hulp gesteund worden, daar *moeten* de voornaamste hulpbronnen oock in het land zelf gevonden worden.

Of dit voldoende het geval is zal nader blijken.

De militaire instellingen in Indië tot vorming van kader zijn :

Voor de *infanterie* :

De 4 kaderscholen bij de 4 depotbataljons te Meester Cornelis, Willem I, Malang en Padang—Fort de Kock (2).

Voor de *vesting- en garnizoensartillerie* :

De kaderschool te Weltevreden.

Voor de *veld- en bergartillerie* :

De kaderschool te Banjoe-Biroe.

Voor de *genie* :

De kaderschool te Willem I.

Behalve deze kaderscholen heeft men bij de infanterie en cavalerie nog andere instellingen tot vorming van kader, namelijk de korpsscholen.

Deze zijn voor de cavalerie 4 in getal, namelijk te Salatiga, Rijswijk, Soerabaia en Kota-Radja.

Voor de infanterie vinden wij 1 Januari 1882 114, 1 Januari 1883 123 korpsscholen bij de verschillende korpsen en onderdeelen uitgetrokken (3).

Het doel van deze korpsscholen is: het geven van lager onderwijs aan militairen — voorbereidende cursussen dus als 't ware voor de kaderscholen — en tevens om het kader in de gelegenheid te stellen het geleerde te onderhouden — herhalingsscholen dus.

(1) De voornaamste instelling het Instructie-bataillon te Kampen leverde in 1875—76 o. a. slechts 3 sergeanten en fouriers en 4 korporals te zamen 7 in plaats van 100; in 1878 0, 1879 1, 1880 4, 1881 4, 1882 1 en 1883 4 sergeanten.

Van de Genieschool te Utrecht waren er den 1sten Januari 1883 bij het korps genietroepen te Willem I totaal aan kader 4 onderofficieren en 9 korporals.

(2) Wegens gebrek aan ruimte lag een deel van dit depotbataljon te Fort de Kock. Behoort daar echter niet het geheele bataljon op grond van dezelfde beginselen waarvoor de standplaatsen der overige depotbataljons niet de kustplaatsen van Java zijn, als Padang met zdd ongezond?

(3) Een opgave van het aantal leerlingen — Europeanen en Inlanders — der kader- en korpsscholen komt jaarlijks in de Koloniale Verslagen voor. Wat de Infanterie betreft, de kaderscholen besiaan nog te kort om hieromtrent reeds een oordeel te vellen; bij de artillerie en genie valt intusschen oock wederom geen vooruitgang te bespeuren; integendeel, het aantal leerlingen daalde op de kaderscholen in 1884 bij de artillerie van 65 tot 65, bij de genie van 84 tot 68.

Een inrichting eindelijk, wel niet direct tot het vormen van kader bestemd, maar daaraan toch zeer goed dienstbaar te maken, is de *Pupillenschool te Gombong*.

Hoeveel goeds deze school — bestemd om zoons van Europeesche vaders tot nuttige leden der maatschappij te vormen en door middel van een militaire opleiding voor den krijgsmansstand op te leiden (1) — hoeveel goeds deze philanthropische instelling ook heeft gesticht, hoeveel uitstekende militairen — men denke slechts aan de te recht zoo gewaardeerde teekenaars van Gombong-kader — en zelfs officieren deze inrichting ook heeft voortgebracht (2), zoo komt 't ons toch voor dat van haar meer nut zou kunnen getrokken worden. De gemiddelde kosten per pupil $\pm f$ 2400 à f 2500 (3) voor opleiding tot soldaat bij het Nederlandsch Indisch leger zijn te groot dan dat niet door een gewijzigde inrichting getracht moet worden in denzelfden tijd de pupil als sergeant, minstens als korporaal, de school te doen verlaten. Dit schijnt ons volstrekt geen onmogelijkheid. De meerderheid der pupillen ontbreekt 't zeker niet aan de noodige vermogens om, mits het onderwijs daartoe geleid worde, op hun 16de of 17de jaar een rang te behalen, zoodat zij bij het verlaten der school — hetgeen in den regel bij de intrede van het 19de jaar geschiedt — als gegraduateerde met reeds eenigen diensttijd bij het leger kunnen overgaan.

Velen toch met de aan Inlandsche kinderen aangeboren bescheidenheid, ontbreekt 'taan zeker *poids*, zekere *fermeiteit*, wanneer zij als gewoon soldaat te midden van Europeesche fusiliers van slecht allooi geplaatst worden; zich niet onder hen 't huis gevoelende, trekken zij zich hoe langer hoe meer terug, tot zij langzamerhand in mismoedigheid en ten laatste in onverschilligheid ondergaan.

Reeds sedert jaren zijn dan ook voorstellen ter reorganisatie van deze school aanhangig; het wordt meer dan tijd, dat een eindelijke beslissing volgt en meer gewoekerd wordt met de vele hier aanwezige krachten (4).

Vergelijken wij den tegenwoordigen toestand met dien van vóór 1883 (5),

(1) Zie: *Indisch Militair Tijdschrift* 1870, bladz. 365 en v.v. "het korps Pupillen" te Gombong.

(2) Zie de opgaven in "het korps Pupillen", als boven bladz. 522—525.

(3) Zie de *WAAK* "Onze Indische Financien II, bladz. 242." De uit Nederland gezonden geworven soldaat komt in Indië op f 748.

(4) In 1876 bedroeg het aantal pupillen zelfs 374!

Sedert de oprichting in 1848 (te Gedong-Kebo) werden bij het korps toegelaten:

van 1848—1860	841 pupillen,
" 1860—1874	796 "
" 1874—1876	113 "
Totaal	1750 pupillen,

hiervan werden aan het leger geleverd:

van af de oprichting tot 1860	160 man = 49 'a jaars gemiddeld.
1861 " 1870	302 " = 38 " "
1871 " 1876	236 " = 39 " "

voortgang wel is waar, maar te gering resultaat in vergelijking van de kosten. Zie de *WAAK*, als boven, bladz. 243.

(5) De nieuwe regeling van het Militair Onderwijs in Indië zoowel tot opleiding van kader als van officieren — waarover later — is vastgesteld bij K. B. dd. 28 Januari 1882, N°. 13 t/m 15.

dan kan zeker in de wijze van opleiding van het infanterie-kader verbetering niet ontkend worden. Terwijl dit toch vroeger bij alle korpsen van het leger op de garnizoens-, later korpsscholen plaats had, was het onderwijs hierbij slechts bijzaak. Dit kon ook niet anders. Telkens verandering van chefs en daarmee andere beginselen en inzichten. Onophoudelijke mutatiën in het onderwijzend personeel. Niet de minste stabiliteit dus. Zware diensten — ook de Indische garnizoensdienst met zijn talrijke afmattende wachtdiensten bij onvoldallig personeel niet te licht te achten — daarbij uiterst bekrompen middelen . . . geen wonder waarlijk dat de uitkomsten zoo ongunstig waren. Werd met dit stelsel bij de artillerie in 1857 reeds gedeeltelijk gebroken, toen een kaderschool voor de bereden artillerie te Danjoe-Biroe werd opgericht (1), 't was voornamelijk de Generaal KROEZEN, die in 1871 door de oprichting eener kaderschool voor de infanterie te Meester Cornelis een eersten stap op den beteren weg deed inslaan. Zonder nu in verdere details omtrent de oprichting dezer kaderschool te treden, vermelden wij alleen, dat zij aanvankelijk uit 2, later uit 3 compagnieën bestaande, deel uitmaakte van het 10de bataljon, totdat de opvolger van den Generaal KROEZEN, de Generaal WHITTON, in 1873 bij de voorbereiding van de 2de Atjehsche expeditie, van dit bataljon wederom een gewoon veldbataljon maakte en aldus de kaderschool ophief. Sedert had de opleiding van het kader der infanterie tot de laatste reorganisatie van het Militair Onderwijs wederom bij de korpsen plaats, en was ten gevolge van de zware verliezen van den Atjeh-oorlog, de voortdurende mutatiën, het slechte gehalte van de aanvullingsstof, en het voortdurend te velde zijn van een zoo belangrijk deel der geheele infanterie, de toestand zoodanig geworden, dat men zich niet meer hield aan de eischen voor het kader vastgesteld bij Algemeene Order N°. 5 van 1868, maar zelfs zonder examen aanstelde.

De jongste oprichting der kaderscholen, waardoor het onderwijs meer geconcentreerd, eenigszins meer zelfstandige inrichtingen met beter reglementen en bepalingen in het leven werden geroepen, kan dus niet anders dan als een verbetering worden begroet. Waarom echter halverwege op den goeden weg blijven staan, waarom de juistere beginselen niet consequent doorgezet? Waarom in de eerste plaats alles op zulk een zuinigen — voor behoorlijk onderwijs — te zuinigen voet ingericht (2).

Waarom de kaderscholen als aanhangsels geplaatst bij de depotbataljons, bij 2 nog zelfs wel verbonden met de cursussen?

(1) Voor de vesting- en garnizoensartillerie werd in 1875 een kaderschool te Weltevreden opgericht, terwijl in datzelfde jaar ook de school voor het wapen der genie te Willem I tot stand kwam.

(2) Slechts 8 officieren o. a. voor de 4 kaderscholen. De kaderschool van 1871 telde er 18. Toch bleek deze school niet voldoende voor de behoefte; toen was slechts te zorgen voor aanvulling der jaarlijksche behoefte, thans voor onderhoud en aanvulling van het talrijk in compleet.

Nader blijkt de te ver gedreven zuinigheid bij de beschouwing van de aan 2 dezer kaderscholen verbonden voorbereidende cursussen tot opleiding tot officier — waarover later.

Beider werkkring, beider belangen zijn niet dezelfde. De commandanten der depotbataljons hebben met de zorg voor de opleiding der recruten bij de voortdurende mutatiën van hun kader en recruten reeds voldoende werk en kunnen aan de kaderscholen niet al de aandacht schenken, die zij vereischen, waardoor al licht de belangen van deze aan gene worden opgeofferd, in elk geval ook de administratieve inrichting noodeloos omslachtig wordt gemaakt.

Waarom eindelijk een verdeeling over 4 bataljons, hetgeen noodzakelijk verdeeling van arbeidskrachten en onderwijzend personeel moet teweeg brengen?

Veel beter zou ons daarom, naar het denkbeeld van den Generaal KROEZEN, de oprichting van één enkele kaderschool, echter als afzonderlijk korps, met een afzonderlijken zelfstandigen chef hebben voorgekomen. Bij concentratie der leerkrachten en vast personeel zouden de uitkomsten alsdan o. i. beter zijn.

Die kaderschool zou dan zeker uit 4 compagnieën — de ondervinding onder den Generaal KROEZEN leerde toch dat 3 compagnieën van 1 Europeesche, 1 gemengde en 1 Inlandsche compagnie te weinig Europeesch kader opleverden — onder een zelfstandig directeur moeten bestaan.

Het zou ons te ver voeren bij de detailinrichting van een dergelijke kaderschool stil te staan. Men zie echter o. a. hierover het Artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift* 1880 »Een kaderschool voor de Indische Infanterie." Dat daarbij bovendien niet — als thans — pressie op de aflevering der élèves zou mogen worden uitgeoefend; dat bepalingen als »de Gewestelijk Militaire commandanten dragen zorg dat de kaderschool zooveel mogelijk compleet blijft," niet daarbij in het nieuwe reglement mogen worden opgenomen, zijn we verder geheel eens met den Schrijver van: »kader en gebrek aan kader in het Nederlandsch Indisch leger." (*Indisch Militair Tijdschrift* 1883, bladz. 244). Men verkrijgt dan natuurlijk het verschijnsel — ook het Departement van Oorlog in Indië heeft altijd dienaren gehad *plus royaliste que le roi* — dat men om de scholen compleet te houden, de militairen tegen hun zin er toe commandeerde, »op last' er heen zond. Wat van op deze wijze gevormd kader te verwachten valt, is duidelijk.

Maar dan komt wellicht het kader niet compleet? Beter geen dan schijnkader, dat de ware toestand verheelt en de discipline ondermijnt. Nimmer getransigneerd met de eischen!

En blijkt dan werkelijk — gelijk verwacht wordt — dat het gebrek aan kader niet op deze wijze is weg te nemen, welnu dan wijst dit op een ander gebrek: de *te geringe positie en uitzichten*.

Wil men goed kader, — de basis van het leger —, dan moet in dat gebrek in de eerste plaats worden voorzien.

Waar deze quaestie in nagenoeg alle legers, het Duitsche zelfs niet uitgezonderd, aan de orde van den dag is, behoeven wij hier niet afzonderlijk daarbij stil te staan.

Wij merken alleen op dat de Europeesche onderofficier in Indië nog in een

bijzondere, ongunstiger omstandigheid in vergelijking met zijn lotgendot in Europa verkeert. Ontmoet toch deze in de burgermaatschappij een klasse van personen met wie hij op gelijke sport staat van den maatschappelijken ladder, niet alzoo de Europeesche onderofficier in Indië. Deze staat nagenoeg geheel geïsoleerd. De positie, die het leger hem aanbiedt, moet hem daarvoor dus schadeloos stellen. Valt het daarenboven in een militieleger zonder persoonlijke dienstplicht als waartoe het Nederlandsche nog de eer heeft te behooren, het kader niet moeilijk zich met een soort aureool te laten omgeven, in een leger als het Indische, waarbij men in de inferieure rangen vaak personen aantreft van vrij groote maatschappelijke zij 't dan ook minder moreele ontwikkeling, in zulk een leger wordt die meerderheid van het kader lang niet altijd even gemakkelijk gevoeld en erkend. Meer nog dan in Europa moet dus in Indië alles gedaan worden om dien onderofficiersstand te releveeren; aan den eenen kant door het hoog houden der eischen — het omgekeerde dus van hetgeen geschiedde — aan den anderen kant door het verschaffen van een gunstige en verzekerde maatschappelijke positie: ruime soldijen dus en goede woningen voor het tegenwoordige, behoorlijk gagement of goede civiele betrekking in de toekomst.

Gaarne erkennen wij het goede, dat in dit opzicht reeds verricht is. De soldijen werden in 1873 en 1874 verhoogd (1), de gagementen sedert 1876 vermeerderd (2) en na 12-jarigen dienst verkrijgbaar gesteld, het logies in de nieuwe kampementen veel verbeterd (3).

Intusschen vermeenen wij, dat nog verder zal moeten worden gegaan, meer afdoende maatregelen nog zullen moeten worden getroffen, met name ook wat de zekerheid betreft van het verkrijgen van een behoorlijke civiele betrekking bij het verlaten van den dienst na een bepaald aantal jaren.

Het komt ons voor, dat het Gouvernement, dat in Indië over zooveel ambtenaarsbetrekkingen beschikken kan, met wat goeden wil en medewerking der verschillende departementen een niet gering aantal plaatsen voor gewozen onderofficieren zou kunnen openstellen (4).

(1) DE WAAL, Onze Indische Financien II, bladz. 244.

(2) DE WAAL, als boven, bladz. 296.

(3) Zie b. v. in de nieuwe kampementen te Fort de Kock, Buitenzorg, Magelang enz., de ruime woningen voor de adjudanten-nderofficier, de sijnke vertrekken voor den kleinen staf met afzonderlijke bijgebouwen, de nette onderofficiers-eetzaalen, werkplaatsen enz. Waar over zooveel een ongunstig oordeel moet worden uitgesproken, worden aan den anderen kant deze verbeteringen denkbaar erkend.

Het logies voor den minderen militair in de nieuwe kazernes en kampementen in Indië voldoet u. i. aan alle billijke eischen, ook op hygiënisch gebied, en munt in dat opzicht in 't algemeen boven de Europeesche toestanden uit. Eere den voormaligen chef der Indische genie — den Kolonel EMBELING, — die hiertoe zoo krachtadig heeft bijgedragen! Slechts jammer, dat die kazerne en kampementsbouw geen sneller voortgang heeft!

(4) Met wat goeden wil en medewerking!

Waarlijk op dat punt is men in het leger van civiele zijde niet verwend. Van waar toch die wrijving, die prikkelbaarheid tusschen militaire en civiele ambtenaren in Indië, dienszen van den zelfden Staat? Voor wie geen vreemdeling is in de Indische toestanden zijn de redenen bekend,

Hadden wij tot nu toe bij onze beschouwingen meer in 't bijzonder het oog op het Europeesche kader, er blijft ons ten slotte nog over, een enkel woord te spreken over het Inlandsche kader. Dat Inlandsche kader staat zeker bij de meeste Indische officieren niet hoog aangeschreven en 't moet erkend worden, voor deze meening zijn redenen te over. 't Is daarom, dat ook wij reeds vroeger in dezen jaargang, bladzijde 579, bij de bespreking van de formatie der Inlandsche compagnieën, als onze meening te kennen gaven, dat daarbij de korporaalrang voor de Inlanders moest vervallen.

Intusschen, indien 't een feit is, dat de toestand van het Inlandsche kader thans over het algemeen — enkele gunstige uitzonderingen daargelaten — zooveel te wenschen overlaat, zoo is 't een andere quaestie of hierin geen verbetering mogelijk is. De kundige, energieke legercommandant van 1869—1873 wanhoopte ook hieraan niet. Hij rekende ter bereiking van zijn doel voornamelijk op het stichten van een kweekschool voor de z. g. regimentskinderen, de kinderen der Inlandsche militairen. Daartoe moest in de 1ste plaats het schoolgaan dezer kinderen worden aangemoedigd. De korpsscholen werden daarop voor de zonen der Europeesche, Afrikaansche, Amboinesche en Inlandsche onderofficieren en minderen opengesteld, en in 1870 de eerste kinderschool bij de korpsschool geopend, die weldra de behoorlijke vathaarheid van deze Inlandsche kinderen voor goed onderricht bewees.

In de daarop volgende jaren 1872 en 1873 werden nu bepalingen gemaakt omtrent het opnemen van Afrikaansche, Amboinesche en Inlandsche pupillen bij de korpsen. Bij iedere Afrikaansche, Amboinesche of Inlandsche compagnie of detachement, met het Europeesch kader sterk 100 man, mochten er 4, bij gemengde compagnieën met 100 Inlanders insgelijks 4, met minder dan 100 Inlanders 2 dergelijke pupillen worden aangenomen. De leeftijd was van 7 tot 13 jaar; in den regel bleven zij tot hun 16de jaar, de vroeg ontwikkelde tot hun 14de jaar pupil, waarna zij bij het leger werden ingelijfd, *zonder handgeld en onder verplichting 10 jaar te dienen.*

Het is ons niet bekend waarom deze philanthropische instelling, die te gelijk voor het leger zoo hoogst nuttig zou kunnen worden, tot dusverre niet aan

die weet levens dat die toestand al van veel vroeger dateert — men leze o. a. slechts het werk van LANGE, *Het Nederlandsch Oost-Indisch leger ter Westkust van Sumatra 1819—1845* enz.

Intusschen is in de laatste tijden, dank zij de anti-militaire neigingen van vorige miniaters en gouverneurs-generaal met hun ultra civil gezinde omgeving (Secretariaat), de invoering van het civil bestuur te Atjeh, de miskening van het leger, de handelingen van den Gouverneur PAUW VAN DER HORVEN, enz. de wryving grooter dan te voren geworden.

Het is te hopen dat de nieuwe Gouverneur-Generaal, Indië kennende meer dan een zijner voorgangers, zich los wete te maken van zijn civiele omgeving en het leger geve wat het toekomst.

Wijst het berstel van het militair en civil gezag in handen van den militairen bevelhebber reeds op heter daerzeld? Wellicht, ... ons vertrouwen is echter te dikwijls geschokt om nog spoedig te kunnen gelooven.

(1) Daar de Koloniale Verslagen — vreemd genoeg — noch van deze instelling, noch van die te Gombong, die toch zeker niet van actueel belang ontbloomt is, iets vermelden, kunnen wij geen opgaven der laatste jaren leveren, maar moeten ons tevreden stellen met cijfers hier en daar in

de verwachting beantwoordde. Op ultimo 1876 (1) mochten er zijn 16 Afrikaansche, 32 Amboineesche en 376 andere Inlandsche pupillen, terwijl er slechts waren 2, 8, 5 en 16, waarvan nog slechts een klein gedeelte werkelijk soldaat wordt (1).

Ook de kinderscholen werden slechts door een gering aantal — in 1876, 117 leerlingen — bezocht. Een honderdtal leerlingen onzer duizende Inlandsche militairen!

Ook hier zou dus zeker nog heel wat te exploiteeren zijn!

Exploiteeren in Indië zelf! Niet altijd steunen op andere krachten, maar roeien met de riemen die men heeft, en uitbreiden de middelen dat is de richting, de eenig ware, die men willens of onwillens moet inslaan, zal Indië voor Nederland behouden blijven, zal er sprake kunnen zijn van een verdediging tegen een buitenlandschen vijand.

Juist dit is nu echter onze hoofdgrief tegen de nieuwe regeling van het Militair Onderwijs in Indië, dat het in hoofdzaak wederom afhankelijk van Nederland is gemaakt. Het duidelijkst komt dit intusschen uit bij de wijze van *opleiding en vorming tot officier*, tot de beschouwing waarvan wij nu zullen overgaan.

(Wordt vervolgd.)

bijzondere opgaven aangevoelen. Zoo zijn de cijfers hier en elders omtrent de jaren 1875-76 meestal ontleend aan de voor de Parijsche wereldtentoonstelling 1878 vervaardigde „Notes sur l'instruction publique pour l'armée des Indes-orientales du royaume des Pays-Bas" waarvan wij o. a., wat dit onderwerp betreft, een uittreksel vinden bij DE WAAL, Onze Indische Financien II, bladz. 157 en 158.

(1) Ons komt de prikkel om van pupil soldaat te worden bij het Nederlandsch Indische leger „zonder handgeld maar met de verplichting 10 jaar te dienen" nu ook zoo bijzonder aanlokkelijk niet voor!

DE LINNEMANN-SCHOP ALS HAK- EN ZAAGWERKTOEG.

Het kan de aandacht niet ontgaan zijn, dat in ons Voorschrift op den Pionierarbeid geen aanwijzingen voorkomen, omtrent het gebruik der draagbare schop, tot hakken of zagen.

Het weinige vertrouwen, dat bij ons leger in den aanvang in die schop — uitsluitend als werktuig om te graven — gesteld werd, is nu gelukkig grootendeels, zoo niet geheel overwonnen. Niet hetzelfde kan gezegd worden van de diensten, die men er van verwacht, als hak- en zaagwerktuig.

De Oostenrijksche Majoor der Genie von BRUNNER geeft in zijn brochure: »Ueber die Anwendung des Infanteriespatens, und die mit demselben auszuführenden flüchtigen Befestigungen vom Standpunkte des Infanterie-officiers 1880,» zeer wetenswaardige bijzonderheden in dit opzicht aan. Hoewel aan te nemen is, dat vele der lezers van *De Militaire Spectator* bekend zullen zijn met den inhoud dezer brochure, zoo hebben wij toch gemeend, dat het nut kon hebben, deze bijzonderheden terug te geven.

Na te hebben aangevoerd, dat thans kan worden aangenomen dat de troep voldoende geoefend wordt in het gebruik der schop om te graven, zegt de geachte schrijver ongeveer het volgende:

»Velen zal het echter onbekend zijn, welk een waarde de *Linnemann*-schop heeft als hak- en zaagwerktuig. De aanblik van de grove zaag en van de stompe zijde, die bestemd is om te hakken, geeft dan ook aanleiding tot weinig vertrouwen in haar bruikbaarheid; het is bepaald noodig, zich, evenals de schrijver, persoonlijk te overtuigen, dat men een steenharden boom van $8\frac{1}{2}$ cM. middellijn, zonder moeite in $1\frac{1}{2}$ minuut kan doen vallen, en dat bij een middellijn van 15 cM., de daartoe noodige tijd slechts 5 minuten bedraagt.

»Wie het niet zelf gezien heeft, heeft volkomen recht er aan te twijfelen; hij late er echter de proef van nemen.»

De ondergeteekende nu, deed proeven nemen, en was spoedig overtuigd.

Iets verder wordt gezegd: »Het is nu in vreedestijd wel niet bepaald noodig, tot oefening van den troep boomen te vellen; het is voldoende, reeds geveld

boomen te doen doorzagen. Echter is het wenschelijk, bij iedere geschikte gelegenheid, (en die doet zich dikwijls voor) oefeningen op grooter schaal te doen houden, minstens met de cadetten en de onderofficieren der cursussen".

De meest praktische wijze om met de schop te *hakken*, is volgens den schrijver de volgende:

De man omvat den steel met één hand, en wel dicht bij den knop of bij het blad, naar gelang van omstandigheden; hij kapt in schuine richting benedenwaarts, en wel zoodanig, dat de slag zoo dicht mogelijk bij den bovenkant van het blad aankomt.

Om te *zagen*, wordt met de eene hand den knop, met de andere den voet van den steel (dicht bij het blad) omvat.

Bij boomen van meerdere dikte (10 à 25 cM.) wordt afwisselend gezaagd en gekapt.

Aan te bevelen is, eerst een korte horizontale zaagsnede te maken, daarna door een schuine snede een driehoek af te kappen, en zoo voort te gaan. Het midden van iedere volgende zaagsnede moet ongeveer komen aan een der uiteinden van de vorige.

Aannemende dat 2 man werken, dan zal de tweede den boom drukken in tegengestelde richting der insnijding, die door den eersten man gemaakt wordt.

Op bladz. 101 komen voor de volgende tijdsopgaven, zijnde een gemiddelde van tal van proeven:

Een harde boom (heuk, vruchtboom, eik):

dik 8 cM. in 1½', dik 10 cM. in 3', dik 15 cM. in 5'.

Zacht hout (den, pijnboom), halve tijd; voor natuurlijke verhakkingen dienende, ¾ tijd. Een compagnie maakt een verhakking van 3 à 5 boomen diepte, over een frontbreedte van 200', in ¾ uur, of houdt in dezen tijd 200' kreupelhout uit, tot het maken van communicatie.

Dat ook werkelijk op het *gevechtsveld* van de *Linnemann-schop* tot het vellen van boomen gebruik werd gemaakt, blijkt o. a. uit de opgave in de tweede noot van bladz. 89.

Daar wordt gezegd, dat in de stelling van Doboï, die in Aug. 1878 tegen de opstandelingen in Bosnië en Herzegowina werd ingenomen, op groote schaal door middel van de schop, boomen werden omgehouden; de zwaardere stammen liet men door de pioniers of de geniesoldaten vellen, deels bleven deze ook staan. Een kameraad schreef aan den toenmaligen Kapitein von BRUNNER: »Wij hebben met de schop geheele bosschen geraseerd.»

Als aanvulling op deze mededeelingen vonden we in STREFFLEUR's *Oest. Mil. Zeitschrift*, Heft IV en V van dit jaar, bladz. 160, het volgende vermeld:

»Om het verschil in tijd te weten, noodig tot het vellen van boomen met nieuwe of met afgesleten schoppen, liet ik in Februari van dit jaar, een acasia-boom van 17 cM. middellijn, met een infanterieschop omhouden; zoolwel de hak als de zaag der schop, waren door meer dan driejarig gebruik voor de meest verschillende werkzaamheden geheel stomp geworden, zoodat

de arbeider, wien ik de order gaf, de uitvoering bijna niet mogelijk achtte. Hij had dan ook 17 minuten noodig, om den boom te doen vallen (de schop werd afwisselend tot hakken en zagen gebruikt, zooals hierboven wordt aanbevolen). Nu liet ik zoowel de tanden der zaag, als de zaag zelve, met een gewone driekantige vijl slijpen, en een anderen acasia-boom van gelijke middellijn met de schop vellen. Dezelfde man deed het nu in slechts 5 minuten.

Deze werkman overtrof, wel is waar wat geschiktheid en ijver aangaat, verre een gewoon infanterist, doch daar deze afgelost wordt, zoo kan de geheele tijdduur geacht worden, ongeveer gelijk te zijn. Zeker is het niet van belang onthloot, op te merken, *het groote tijdverlies*, dat men heeft door met een *afgesloten schop* te werken, waarbij nog komt dat het werken met de *scherpe schop* veel minder vermoeit. Aangezien nu in den oorlog *de tijd zeer groote waarde heeft*, en het zeker niet onverschillig is, of men b. v. aan den boschrand in 2 of in 6 uur een verhakking maakt, of men bij een gegeven tijd het voorterrein tot op 100 of tot op 300^x raseert, of men bij kracht blijft, of zich vermoeit, zoo is het iedere comp. commt. ten dringendste aan te raden, in het tijdvak van mobilisatie zijn schoppen te doen slijpen, waartoe hij in het ergste geval kan beschikken over de vijlen zijner pioniers, (1) ten minste als hij er niet de voorkeur aan geeft, eenige grove vijlen a 15 kreuzer (25 cent) aan te koopen. (Per peloton zou ook officieel een dergelijke vijl kunnen gegeven worden). Die echter weet, dat wij in '66 met angeslepen sabels te velde trokken, zal moeilijk gelooven, dat aan den hierbij geuiten wensch zal worden gevolg gegeven.

De aandacht is er nu in ieder geval op gevestigd."

En nu onze conclusie:

Doordrougen van het groote gewicht van het hierboven aangehaalde, nemen wij de vrijheid met de meeste bescheidenheid, doch met kracht aan te bevelen om:

- 1°. Het Voorschrift op den Pionierarbeid aan te vullen met een aanwijzing omtrent het gebruik der schop, tot hakken en zagen; zoodanig mede met de noodige opgaven omtrent tijd, enz.
- 2°. Reeds in vreedetijd bij iedere compagnie vier vijlen te doen aanschaffen, waarvan de kosten voor het geheele leger de som van ± f 200 niet overschrijden.

J. C. MORREN,

1ste Luitenant der Infanterie.

Doesburg, Aug. '84.

(1) In Oostenrijk zijn per compagnie vier pioniers ingedeeld, voorzien van allerlei gereedschap.

*Library of the
Royal Academy of Sciences
at Amsterdam*

De Generaal Graaf TODLEBEN.

*Le Général Comte TODLEBEN, sa vie et ses travaux par le
Lieut.-Général A. BOIALMONT. Bruxelles, C. MEQUARDT.
1884.*

De 1ste Juli 1884 was voor het Russische rijk een dag van diepen rouw.

De Generaal Graaf TODLEBEN, de beroemde ingenieur, de geniale veldheer, de held van Sebastopol en Plewna, werd dien dag aan den Keizer, aan het vaderland en aan zijn gezin door den onverbiddelijken dood ontrukkt.

Weinig namen op militair gebied hebben in deze eeuw een zoo groote vermaardheid verkregen als die van den Generaal TODLEBEN. Begaafd met zeldzame eigenschappen van geest, paarde hij daaraan een vurige vaderlandsliefde, een groote mate van moed en geestkracht, een helderen strategischen en tactischen blik, een krachtig lichaamsgestel en groote bescheidenheid; terwijl de omstandigheden hem gunstig waren, om deze schitterende gaven ten nutte van zijn vaderland aan te wenden en hem een onverwelkbaren roem deelachtig te doen worden.

Zooals bekend is, behoorde TODLEBEN tot het wapen der genie. Hij was dus ingenieur, maar geen ingenieur in den engen zin van bouwmeester. Zijn tactische bekwaamheden waren het, die hem in staat stelden, de versterkingskunst tot haar hoogste recht te doen komen, en de wijze, waarop door hem de vesting Sebastopol verdedigd werd, zal te allen tijde een leerrijk voorbeeld blijven. Actieve verdediging, krachtige geschutwerking, steeds voeling houden met den vijand door vooruitgeschoven posten — de oogen en ooren van den vestingcommandant, zooals zij door hem genoemd werden —, steeds bedacht om den vijand voor nieuwe hinderpalen te stellen, dit waren de hoofdbeginselen, waardoor hij geleid werd bij het volbrengen der moeilijke taak, bij welke vervulling hij de verbazing en eerbied van geheel Europa afdwong.

Geboren in 1818 te Mitau ontving hij zijn militaire opleiding aan de militaire school der genie, thans de Nicolaas-school geheeten. Na bij herhaling

door ziekte in zijn studiën gestoord te zijn, bereikte hij in 1839 den rang van luitenant en werd in 1845 tweede kapitein. Drie jaren later treffen wij hem aan bij de operatiën in den Kaukasus, alwaar hij een belangrijk aandeel had in het nemen van Guerquebil, voor welk feit hij tot eersten kapitein benoemd werd. Hetzelfde jaar nam hij deel aan de bevrijding van het fort Akhta en aan de bestorming van de geretrancheerde positie, die door een afdeeling van SCHAMYL, sterk 10.000 man, voorwaarts van het dorp Miskendgi bezet was. Voor den hier betoonden moed werd hij benoemd tot ridder der Wladimir-orde. Het volgend jaar leidde hij grootendeels de belegering van het fort Tchokh, waarvoor hij begiftigd werd met een eeresabel met het opschrift »voor dapperheid».

Weldra was thans het tijdetip gekomen, waarop TODLEBEN, reeds tot den rang van luit.-kolonel opgeklommen, zijn hoogsten roem zou verwerven. De oorlog met Turkije in 1853 zag hem eerst voor Silistria, alwaar hij den aanval leidde, totdat, toen alles voor de bestorming gereed was, bevel werd gegeven tot opheffing van het beleg met het oog op de dreigende houding van Oostenrijk; kort daarna was het TODLEBEN, die in de Krim aan de geallieerden een ongeëvenaarden weerstand zou bieden.

Na den oorlog, in 1859, werd TODLEBEN, die tijdens den oorlog tot den rang van generaal-majoor was verheven, directeur van het departement der genie bij het ministerie van oorlog; in 1860 was hij reeds luitenant-generaal; in 1861 werd hij chef van den staf en in 1863 adjudant van den Grootvorst NICOLAAS. Veel werd door hem in de betrekkelijk lange vredesjaren verricht ter verbetering van de Russische vesting- en belegeringsparken, terwijl ook vooral de Academie der genie hem zeer ter harte ging. Het was ook in die jaren, dat zijn beroemde werk »Défense de Sebastopol» werd aangevangen en voltooid.

Wat TODLEBEN in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877 voor zijn vaderland geweest is, ligt nog versch in het geheugen. Het was zijn optreden voor Plewna, dat een keerpunt bracht in den tegenspoed der Russische wapenen; het was zijn werk dat het leger van OSMAN-Pacha, bestaande uit de beste Turksche soldaten, gevangen werd genomen en het eigen leger gespaard bleef, om, na den val van Plewna, tot voor de poorten van Constantinopel te kunnen doordringen.

Dankbaar voor de groote diensten, door TODLEBEN bewezen, overlaadde zijn Keizerlijke meester hem met onderscheidingen, en zette hierop de kroon door hem, bij gelegenheid van den 25sten verjaardag van het eerste bombardement van Sebastopol, bij een hoogst vleierend schrijven, tot den adelstand te verheffen.

Na het einde van den Russisch—Turkschen oorlog werden door TODLEBEN voortdurend belangrijke betrekkingen bekleed. In 1882 begon echter zijn gezondheid te wankelen en, na te vergeefs in verschillende badplaatsen genezing gezocht te hebben, werd hij te Soden door een beroerte getroffen, die

hem gedeeltelijk verlamde en waarop spoedig de dood volgde. Op verlangen des Keizers zal zijn lijk overgebracht worden naar Sebastopol om te rusten te midden van de velen, die daar den heldendood stierven.

Dat een man als de Belgische Generaal BRIALMONT die met de werken en daden van TODLEBEN als het ware meeleeft, hem wist te waardeeren, ligt voor de hand. Sinds jaren met hem persoonlijk bekend en de kennismaking onderhouden hebbende door briefwisseling, was het te verwachten, dat BRIALMONT niet in gebreke zou blijven, een krans op het graf van zijn grooten wapenbroeder neer te leggen.

Hij heeft dit gedaan in den vorm van een geschrift, waarvan de titel hierboven werd neergeschreven. In beknopten vorm (het geschrift telt 65 bladzijden), maar toch alles behandelende, wat noodig is om TODLEBEN in zijn leven en werken te doen kennen, levert het boek een bijdrage tot de kennis van de beginselen, die door den beroemden Russischen ingenieur werden toegepast, alsmede van hetgeen deze op verschillend gebied heeft verricht.

Dat een groot gedeelte van den inhoud aan de verdediging van Sebastopol is gewijd, zal wel niet behoeven te worden gezegd, evenmin als dat de lezing van het geschrift alleszins kan worden aanbevolen.

v. P.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Mocht ik, bij de eentonigheid onzer dagelijksche bezigheden en beslommeringen, wel eens reikhalzend uitgezien hebben naar wat stof voor onze correspondentie, ditmaal, mijn waarde *Spectator*, heb ik mij in dat opzicht niet te beklagen. Men schijnt het op uwen Sprokkelaar van verschillende zijden voorzien te hebben. In den voorraad zijner laatste sprokkelingen snuffelende, heeft men gemeend daarin contrabande te ontdekken. Ja, er heeft zich zelfs een boschwachter opgedaan, die zoo maar dadelijk, »sans crier gare», revolverschoten op den vreedzamen Sprokkelaar lost. En hoewel ze hem weinig gedeerd hebben, en blijkbaar het wapen in nog niet volkomen gecefende handen was gegeven; hoewel uw Sprokkelaar nooit met kwade bedoelingen het bosch ingaat, zoo staat hij er toch op, dat men wete, dat hij niet ongewapend, maar steeds op zelfverdediging bedacht, zijn wandelingen in de wildernis onderneemt, er op rekenende dat men den Sprokkelaar met den strooper zou kunnen verwarren.

Er ligt wel eenige aanmatiging in, om zich zoo maar tegenover uwen Sprokkelaar als »Boschwachter» te stellen. Ik zou mij toch kunnen veroorloven, het personage dat zich in die qualiteit vóór mij plaatst, eerst te vragen naar het brevet, dat hem de bevoegdheid geeft, in het bosch waarin ik tot dusverre rustig mijn inzamelingen doen mocht, zich als mijn meester te beschouwen. Nu echter die niet gepatenteerde, en dus door mij nog niet erkende letterkundige boschwachter, mij tot eerste doel zijner schoten neemt, moet ik hier wel op de weinige uitwerking van overhaast schieten wijzen, als waarschuwing ook voor anderen, tegen *overijld* gebruik van vuurwapenen.

Doch genoeg van die beeldspraak. Vergun mij, *Spectator*, dat ik voor eenige oogenblikken uw aandacht in besprek neem voor.... »een persoonlijke quaestie» zou men in de Kamer zeggen. Ik doe het wel wat ongaarne, evenals iemand, die in het huis van zijn gastheer, vreest, onwillekeurig de oorzaak te kunnen worden van besprekingen, die de gewone aldaar heerschende harmonie verstoren.

Ge weet echter dat ze in onzen kring door mij nooit zijn uitgelokt, terwijl ik u ook gaarne beloof, dat ik in de toekomst den vertrouwelijken toon onzer gedachtenwisselingen niet meer zal verstoren, door in uwe omgeving, op iederen aanval van buiten, antwoord te geven. Het schijnt echter noodig, dat ik, voor de buitenwereld, eens aan de geloofsbelijdenis herinner, waarmede ik mij twee jaren geleden, aan uw lezers voorstelde.

Het is niet de eerste maal, dat zoowel in uw tijdschrift, als daarbuiten, tot uwen Sprokkelaar het schijnbaar vereerend compliment werd gericht, van „aangenaam”, „sonderhoudend”, ja „boeiend” zelfs te schrijven over allerlei onderwerpen, ook soms van de dorste soort. Dat compliment moet dan echter nog al eens dienst doen, als ladingdekkende vlag, als klatergoud om de pil te vergulden, die men mij verderop te slikken wil geven, het verwijt namelijk, als zou de vorm *alleen* eenige verdienste hebben, de inhoud echter soms weinig degelijk, „oppervlakkig” zijn. Telkenmale als ik mij dat compliment aangeboden zie, denk ik onwillekeurig aan het gebruikelijke procédé, waarmede men ook in het dagelijksche leven, zoo liefelijk wordt afgebroken: „Ja, 't is een allerliefste meid, — zoo hoort men in een dameskransje”, — ik mag ze graag lijden, maar.... ze moest zich niet zoo opmaken, en dan die vulsche buste; en dat zij die kunsttaanden heeft is jammer; maar heusch anders is het een lieve verschijning. En, klaar gespeeld, onder den zachtzinnigsten vorm afgemaakt, is de „lieve meid.” Hoe dikwerf hoort ge niet van degelijke, werkzame, ja soms geniale mannen: „Wel zeker! hij kan heel aardig praten, ik hoor hem heel graag keuvlen.” Met die betuiging maakt men er zich af, om te moeten erkennen, dat achter dat „aardig praten” ook iets meer zit. Wij erkennen liever, vooral bij ons, in iemand die eerste eigenschap, die hij velen voor een vrij onbeduidende doorgaat, en door erkennen, zelfs beneden de waarde van een ernstig, diepdenkend knap man beschouwd wordt, dan onze ijdelheid geweld aan te doen, door te erkennen dat die „aardige prater”, ook goed *denkt*; dat er achter zijn schijnbaar luchtartigen toon, ook dieperen zin gelegen is. Zonder mij nu bij die lieve meid, evenmin als bij dien kundigen denker te willen vergelijken, moet ik toch bekennen, *Spectator*, dat die schijnbaar vleierende inleiding, van „geestig”, „pittig” te schrijven, van mijn „gelukkigen vorm” (een zeer „gelukkig” woord, om degelijker beoordeeling te kunnen wegmoffelen) mij altijd ontstemt, om twee redenen. Vooreerst, dewijl het compliment niet gemeend kan zijn, vermits het niet waar is; en ten tweede omdat ik het niet beoog, en het mij juist nooit om dien vorm, om dat succes van twijfelachtig allooi, maar wel om de waarheid, om de beteekenis van den inhoud te doen is.

Mijn hemel! hoe kan men mij toch steeds, ik zou bijna zeggen, voor de voeten werpen, dien zoo gelukkigen vorm (bovenbedoelde boschwachter, spreekt zelfs van „meesterschap over den vorm”, toe maar!). Er ligt in dien nog al eenvoudigen letterkundigen vorm mijner brieven, al zeer weinig meesterlijks. Mij dunkt dat ze vrij wel op een gewoon alledaagsch gesprek

gelijken. Ik heb wel eens letterkundig onderricht moeten geven, en daardoor natuurlijk wel met iets meer aandacht dan anders, kennis moeten maken met vormen van compositie en stijsoorten, en ik verklaar oprecht, dat ik mijn aan u gerichte brieven voor geen enkele stijsoort, als verdienstelijke modellen zou durven aanbevelen. En wat de taal betreft, die is niet zelden zoo onzuiver, zoo doorspekt met gallicismen, er kleeft zooveel onkruid aan die ruwe sprokkels, dat ik mij daarover dikwerf schaam, indien ik ze met de keurig, met zorg afgewerkte opstellen mijner kameraden vergelijk.

Juist dewijl het mij om zaken, en niet om woorden te doen is, acht ik én vorm, én zuiverheid van taal bijzaak, en dat, terwijl ik zeer goed weet, dat het taal- en letterkundig vernuft van mijn lezers genoeg ontwikkeld is, om soms gekwetst te worden, door die zekere losheid.

Het is dus niet aan te nemen, dat vorm en taal van de brieven van uwen Sprokkelaar, de *éénige* oorzaken zijn zouden, dat men ze de moeite van het lezen waard acht; dat zelfs degelijke mannen, het niet beneden zich achten, er notitie van te nemen. Waarlijk om zich enkel te vergasten op sierlijke betoogen, kan men in onze tijdschriften, zijn hart wel aan wat beters ophalen, dan aan mijn Sprokkelingen.

Maar alleen juist een *oppervlakkig* lezer, ziet het rationeele verschil niet in, tusschen behandeling van zaken in het groot, en die daarom toch degelijk zijn kan, en »oppervlakkigheid», die gebrek aan degelijkheid verraadt. Schetsen zijn geen schilderijen, maar kunnen in hun soort even degelijk zijn.

Buiten ons tijdschrift, *Spectator*, en dus niet als Sprokkelaar, heb ik mij, evenals zooveel anderen, ook wel eens beziggehouden met een behandeling van onderwerpen, die in al hun details moesten beschouwd worden, en ik zou den »Boschwachter» gemakkelijk de bewijzen kunnen leveren, dat ik bij zoodanigen meer gezetten arbeid, volstrekt niet de beteekenis van details over het hoofd zie, noch mij vergenoeg met dan slechts de buitenzijde der dingen te beschouwen. Doch het ligt voor de hand, dat in een periodieke correspondentie, die niet eentonig aan éénzelfde onderwerp mag blijven hangen, maar waarin telkens afwisselende zaken de revue moeten passeeren, om ze onder de aandacht van anderen nog *meer bevoegden* te brengen, men niet tot in *alle* bijzonderheden afdaalt, waartoe mij bij de veelzijdigheid der stof, *zoowel de bekwaamheid, als de ruimte ontbreekt*. Het is dus zeker nog al gemakkelijk, om uit een paar dozijn brieven, hier en daar een enkel punt te lichten, en daarop het verwijt van oppervlakkigheid te gronden. »Sire, avec trois lignes de sa main, je le fais pendre», is het bekende woord van een geslepen staatsman, maar hij wilde er dan ook slechts drie, want met meer gaat het kunstje niet door. En wat denkt ge nu wel *Spectator*, dat die letterkundige Boschwachter als voorbeeld van *mijn* oppervlakkigheid aanhaalt?

Dat ik incidenteel sprekende over het steeds dragen van de bajonet op het geweer, de voordeelen daarvan in een *vijftal* punten uiteenzet. Nog al opper-

vlakkig niet waar! zoo te midden van allerlei andere onderwerpen, voor zulk een detail, zooveel gronden aan te voeren. Ik had waarlijk eerder verwacht, dat men mij hier van een weinig zeuren, of kleingeestig uitpluizen, dan van oppervlakkigheid zou beschuldigd hebben. En wat geeft nu b. v. die dieper doordenkenden Boschwachter mij als een lesje, als een proefstuk van zijn letterkundige degelijkheid? Wel, dat de geweren van ons leger ingeschoten zijn, met de bajonet op; och! dat is een kleinigheid, *immers de schietschool kan de vizieren wijzigen, dat is niets waard*. Ik moet zeggen voor zoo veel degelijkheid deins ik terug! Weet die scherpziende criticus dan niets van wat er in de laatste jaren, al met onze vizieren gebeurd is; is er waarachtig al niet genoeg aan het geweer geknutseld; heeft hij wel even er over nagedacht, wat het zegt, de vizieren van een heele infanterie te veranderen, en alles weer te gaan wijzigen, wat daarvan het uitvloeisel is? En zoo iemand verwijt mij oppervlakkigheid. Men legge ons beider beschouwingen eens naast elkaar, en zie eens waar dan het gebrek het meest huist.

Als ik er ten slotte op wijs, als een bijkomend, *zeer andergeschikt* voordeel, in de laatste plaats genoemd, dat het geweer met opgeplante bajonet voor een militairen troep beter staat, en men ook daarop een beetje mag letten, wanneer geen overwegende bezwaren daartegen zijn, dan zegt die kwaaddenkende Boschwachter »daar komt de aap uit den mouw'', en er wordt tegenover uwen Sprokkelaar een zeker niet gemotiveerde zinspeling gedaan op de eigenaardigheden van het regiment, waartoe hij mij rekent te behooren. Zelfs wordt de mislukte insinuatie daaraan toegevoegd, dat de Sprokkelaar geen manoeuvres meemaakt, dus de vermoenissen daaraan verbonden niet zou kennen. 't Is wel een bewijs, dat die niet geconstrueerde Boschwachter, aangaande mijn persoon, al zeer slecht ingelicht is.

Hij zou anders kunnen weten dat Sprokkelaar, behalve de marschen uit den mobilisatie-tijd, ook b. v. de groote manoeuvres in de Peel heeft meegemaakt op zijn voeten, met een onzer regimenten, hetwelk hij die laatste gelegenheid misschien meer dan eenig ander heeft moeten marcheerden, en dagmarschen had af te leggen, die ons toen zelfs, tengevolge van vermoeienis en hitte, dooden hebben gekost; dat de Sprokkelaar jaren achtereen in de zuidelijke punt van ons land, met militaire marschen en manoeuvres heeft kennis gemaakt, onder chefs, die er wel slag van hadden, den troep »en haleine'' te houden; dat hij verscheiden malen heeft gekampeerd, dat in één woord de Sprokkelaar het twijfelachtige voorrecht geniet, van al sinds 25 jaren *van nabij* te weten wat een militaire marsch, en wat een bajonet is, en het dus een totaal mislukte toespeling mag heeten, hem te willen doen doorgaan voor een dier bijzonder gespaarden, gefavoriseerden, die buiten de vermoenissen van den troep staande, hun carrière slechts op een bureaustoel, of in een luxe-betrekking te maken hebben. Doet men zulke toespelingen, dan dient men zich eerst goed te renseigneeren, of naast een zeer betwistbaar nut ge-
tuigt de insinuatie van »oppervlakkigheid.''

Des **Beschw**achters eerste revolvershot is dus niet best gericht. Dat komt er van, wanneer men te spoedig denkt, dat men een wapenmeester is, zonder zich eerst in het voorzichtig beleidvol gebruik daarvan geoefend te hebben. Als hier een aap uit den mouw kwam, dan geloof ik dat die mouw niet aan Sprokkelaars jas gezeten heeft.

Maar behooren nu dergelijke insinuatien ook tot die belangrijke aan het licht te brengen leemten in ons krijgswezen, tot die gewichtige rechtmatige grieven, waarvoor een nieuw orgaan noodig was? Mij dunkt zij waren onschuldig genoeg, om zonder gevaar voor den Schrijver, overal opgenomen te kunnen worden.

Dat de eigenaar van het vuurwapen voorzichtig doen zal, in het vervolg zich er eerst van te vergewissen, of hij het wapen niet in al te onbedreven handen geeft, kan nog uit andere niet gelukkige schoten blijken.

In de samenspraken tusschen Little en Path, wordt o. a. gevraagd: hoe het komt, dat de Minister van Oorlog de samenstelling van een handboek voor het Militiekader, heeft opgedragen aan den Sprokkelaar? En het antwoord is: „wel natuurlijk, om zich een gevreesd tegenstander van den hals te schuiven.” *Vous me faites seigneurs* enz. . . . *bien trop d'honneur.*

Zie hier wat de quaestie van die handboeken is. De Minister van Oorlog wenschte aan een paar officieren der infanterie, *ter keuze van den Generaal-Inspecteur van dat wapen*, de samenstelling op te dragen van handboeken voor de militie; volstrekt niet in het bijzonder voor den militien-luitenant, maar voornamelijk voor den soldaat en het mindere kader, en in aansluiting daarmee, ook voor den officier. De Inspecteur liet zijn keus vallen op *twee* officieren van het regiment grenadiers en jagers. *De Minister van oorlog is derhalve geheel vreemd aan de keuze dier officieren.*

Wat blijft er nu over van die toespeling, die buitendien immers belachelijk is. Geen van beide officieren toch, aangenomen eens dat hij even weinig ingenomen is als Sprokkelaar met de instelling der militie-officieren, bekleedt een zoodanig militair standpunt, of is zulk een piet, dat de Minister daarin een „gevreesd tegenstander” zou moeten zien. Evenmin als de Sprokkelaar zou vreezen, indien hij daartoe werd uitgenoodigd, onbewimpeld maar in eerbiedigen vorm, van zijn inderdaad weinige ingenomenheid met de instelling in quaestie, te doen blijken. Sprokkelaar's nederig standpunt maakt hem noch tot een vriend, noch tot een gevreesden tegenstander van welken minister ook; doch al zou het eerste denkbaar zijn, dan geeft hij hier gaarne de stellige verzekering dat die hooge eer in niets zijn eenmaal opgevatte meening zou wijzigen.

Ja, dat die eerste revolverschoten een slechten dunk zouden kunnen geven van de trefkans van het wapen, blijkt uit de 2de bladzijde reeds. Er wordt daarin een ingezonden stuk in het *Dayblad* besproken, hetwelk geschreven was, door een officier in werkelijken dienst, en geen bloedverwant of goed vriend van den Minister, en waarin deze de behoefte ontkent aan een

militair tijdschrift, van een strekking als in den prospectus van de *Revolver* was aangeduid. Omtrent dit stuk nu, wordt gezegd: »Wij nemen de vrijheid dezen officier naar den inhoud van ons blad te verwijzen, en tevens twijfel uit te drukken, of ZEd. wel eens als schrijver met militaire tijdschriften in aanraking is gekomen», en verder: »Mogen wij nog vragen of deze officier de zaak MATTHIJSSEN en het antwoord aan SCHERPENZEEL vergeten is.»

Beau masque, alweer een misschot. De Schrijver van het artikel in het *Dagblad* is toevallig juist iemand, die wel sedert jaren met militaire tijdschriften in aanraking komt, als schrijver, (hoewel die uitdrukking »in aanraking komen als schrijver» wel wat »oppervlakkig» lijkt). Die officier staat in niet het minste verband tot de zaak? MATTHIJSSEN noch tot het antwoord? aan SCHERPENZEEL. Ge kunt des verkiezende zijn naam te allen tijde, bij Sprokkelaar te weten komen.

Mijn hemel! als het zoo subtiële wapen zoo gehanteerd wordt, wat zal het spoedig uitgeschoten, tot zelfwonding aanleiding geven, en de munitie verspild worden. Men moet toch erkennen, dat die eerste proeven van geoefendheid van enkele letterkundige schutters niet van de gelukkigste zijn.

Doch gekheid à part: waren dit nu werkelijk die nieuwe gezichtspunten op Nederlandsch militair gebied; zijn dit die tot dusverre onopgemerkte legerbelangen, die ernstige grieven aangaande zaken, waarvoor een nieuw orgaan in de letterkundige wereld moest verschijnen, dat in een »algemeen erkende behoefte zou voorzien?» Zie, *Spectator*, indien ik langer dan de zaak misschien verdient, stil bleef staan bij deze wel ongegronde, maar daarom nog niet hatelijke insinuatien tegen personen, doe ik dit uit een overweging van meer ernstigen aard, en wel deze:

Er mag soms geklaagd zijn over »malaise», over zekere lusteloosheid in ons officierskorps, maar over de eerlijke, loyale toon, waarin die officieren tot dusverre gewoon waren, legerbelangen te bespreken, elkaars opiniën te bestrijden, zonder verdachtmaking, zonder toespelingen op personen, neen daarover had zich tot nu toe niemand te beklagen.

De verdrietige, weinig heilaanbrengende taak, om ons onderling af te bryken en de zaken slechts aan te wenden, als voorwendsel om personen indirect te treffen, die had het Nederlandsche officierskorps, tot nu toe, als minder verenigbaar met soldateneerlijkheid overgelaten aan zekere journalistiek, die, in onze dagen, helaas toch reeds te veel de pers ontsiert; schrijverijen die slechts zaden van tweedracht, voortwoekerende kiemen van naijver en wantrouwen strooien, onder den dekmantel van groote woorden. Ongezonde, door wrevel en persoonlijke grieven geïnspireerde geschriften, zijn een der meest verderfelijik inwerkende invloeden geweest, die de discipline, in den hoogerem zin des woords, in het Fransche officierskorps van het 2de Keizerrijk hebben ondermijnd. Men herdenke nog eens ernstig de voortbrenselen van de Fransche militaire litteratuur uit die dagen, en, het spijt mij, ook aan enkele, vluchtige geschriften vooral, over onze Atjeh-geschiedenis te

moeten herinneren. Zij, die aanvechting tot dien fatalen arbeid mochten gevoelen, en nog gelooven aan de nationale kracht, die in een eensgezind ridderlijk officierskorps huist, waarschuw ik tegen die opwelling. Het mag voor een oogenblik een ijdelheidsvoldoening schenken, den arbeid van een kameraad te hebben verkleind; hem eens *à faire* te hebben genomen, die satisfactie sticht kwaad op den langen duur; het onderling vertrouwen, de kameraadschap in de ernstige beteekenis, gaan daarmee ten slotte verloren. Zeker, ook *wij* mogen in onzen tijd over alle *zaken* schrijven, maar toch moeten wij bij dat schrijven indachtig blijven, dat wij de eer hebben van naast de pen, ook nog den leggen te voeren; een overdenking die den journalist b. v. vreemd blijft. Ook in ons schrijven *à l'uniforme oblige*. En daarom, hoewel ik volmondig erken, dat in die eerste revolvershots *geen kwaadaardige bedoeling is te herkennen*, meen ik toch dadelijk de *mindere nauwkeurigheid* daarvan te moeten releveeren. Zinspelingen op personen, vooral als men niet terdege goed met de waarheid bekend is geweest, zijn een gevaarlijk spel.

Op die glatte baan gaat men licht te ver, en daarom, *Spectator*, meen ik wel gemeend te mogen waarschuwen tegen de verleiding, om vooral waar het personen geldt, overijld het *non dit* voor waarheid aan te nemen. Men versta mij wel: ik wensch volstrekt de *revolver* niet nu reeds verdacht, en hem van die kleine hierboven gesignaleerde onnauwkeurigheden een ernstige grief te maken; maar zij mogen toch tot groote omzichtigheid aansporen. Daarom spreek ik hier de hoop uit, dat de *revolver* zich nimmer aan te onbedreven, aan laat ik zeggen, letterkundig te jeugdige handen zal toevertrouwen, wil hij niet, ongemerkt, van lieverlede, in stede van nut, bedenkelijk kwaad in onze militaire litteratuur aanbrengen. Eendracht, kameraadschap in een korps officieren is een precieuse plant; het is de plicht van ieder onzer om te waarschuwen tegen invloeden die haar in de toekomst zouden kunnen knakken. Is het kwaad er eenmaal, dan komt de waarschuwing te laat. Zie, als ooit het verkleinen, of in scheef daglicht stellen van elkaars arbeid, zou gaan behooren tot de werkzaamheid van het jonge Holland, ook in het leger, *dan* zou ik gaan bedanken voor de eer, die de Boschwachter mij aandoet, van mij daartoe te rekenen.

Ge weet, *Spectator*, dat ik mij dien mij door u gegeven nederigen naam van Sprokkelaar liet welgevallen, niet om daarvan een masker te maken, waarachter ik mij ongestraft bitterheden of toespelingen op wien ook zou willen veroorloven; dat ik u zonder de minste aarzeling de vrijheid geef, mijn waren naam, onder iederen geschreven volzin te stellen; en bereid ben ieder woord overal te handhaven, overtuigd als ik ben, niemand opzettelijk te trachten te verkleinen of te kwetsen. Gij koost dat pseudoniem wijselijk voor mij, begrijpende, dat men, vooral in ons vak, liever iets aanneemt, daar waar men niet *behoeft* te weten, wie de man was die het ons gaf. Maar mijn sprokkels zijn niet bestemd om brand te stichten; en nimmer wensch

de Sprokkelaar dat pseudoniem te misbruiken, voor iets wat hij niet met open vizier, zou durven verkondigen. In uw kring zal ik echter in het vervolg, in geen onvruchtbaar geschrijf treden over persoonlijke quaestiën, of wederlegging van aanvallen van buiten. Zoodoende zou ik slechts tot reclame voor andere tijdschriften dienen, waartoe ik geen lust gevoel. En thans »à d'autres».

Ook in ons midden, heb ik een kleinen aanval af te weren, die volgens alle regelen van de courtoisie op mij gedaan is, door onzen geachten kameraad, den Kapitein SCHERER, naar aanleiding van mijn beschouwingen aangaande het fort aan den Hoek van Holland. Wel spijt het mij, dat ook deze zijn opstel inleidt met het hierboven bedoelde compliment, en ik zou bijna geneigd zijn, evenals de kraamvrouwen, zoo iets te annoncereen in den geest van: »bedankt voor 't vragen.» Doch overigens kan ik er mij slechts door vereerd gevoelen, dat een zoo technisch officier mijn denkbeelden aangaande dat fort wel eenige oogenblikken van zijn aandacht heeft waardig gekeurd. Zeer goed begrijpende, dat men niet altijd onfeilbare waarheden verkondigt, heb ik het stilzwijgen, waarmede tot dusverre mijn sprokkelingen werden ontvangen, daaraan toegeschreven, dat vooral voor mijn kameraden der speciale wapens, mijn mededeelingen doorgaans te onbeduidend waren, om er lang bij stil te staan. Met genoegen ontwaarde ik dus, dat ditmaal een hunner, en nog wel een zeer competente beoordeelaar, in een materie als de onderwerpelijke, mij de eer aandeed, in een gedachtenwisseling daarover met mij te treden.

En toch heeft hij mijn wel vluchtig geschreven, maar daarom toch wel overdacht betoog, minder juist opgevat, als hij daarin, zooals hij schrijft, een veroordeelende critiek over dat fort heeft meenen te ontwaren, en mij verdenkt van tegen dit in aanbouw zijnde fort »te velde getrokken te zijn.»

»Door een oordeel uit te spreken», — zoo zegt hij — »na slechts oppervlakkige beschouwing of kennismaking, en door aldus aan eerste indrukken toe te geven, zonder eens nader met zichzelf, of met anderen te rade te gaan, loopt men gevaar van tegen windmolens te gaan vechten.»

Alweer dus ben ik »oppervlakkig» geweest. Laten wij eens zien, in hoever de argumentatie van den Heer SCHERER, inderdaad dat gebrek mijnerzijds, aan 't licht brengt.

Allereerst moet ik mijn leedwezen er over betuigen, dat ik mij ook ditmaal heb laten verleiden, tot een enkele vergelijking, die alleen als een »aardigheid» wordt gereleveerd. Ik begin meer en meer te ontdekken, dat zulke »aardigheden», die mij juist, als die zoo bij herhaling geprezen »gelukkigen vorm» worden aangerekend, bij ons een niet gelukkige vorm zijn. In plaats van in die zoogenaamde »aardigheden», enkel een gedachtenwending, een betoogvorm te zien, wordt bij ons maar al te dikwijls het zwaartepunt van een redeneering naar die »aardigheid» verplaatst. Het is karakteristiek in onzen landaard, dat men niet voor een ernstig man kan

doorgaan, als men zich in geschriften, of in bespreking van zaken van belang een kwinkslag veroorlooft; als men, gelijk wij Hollanders zeggen, niet altijd in de plooi blijft. Men vindt dat bij ons terug in al de uiterlijke zaken, als kleeding, houding, manieren. En sommigen gaan daarin zoover, dat ze b. v. in ons vak, een gesoigneerde tenue, het in achnemen van militaire vormen, het gul lachen om een onschuldige aardigheid, niet goed vereenigbaar achten met wetenschap en degelijkheid. Wie gewoonlijk een opgeruimd gelaat vertoont, en op zijn tijd van een „ui” houdt, is al een heel eind op weg, om door sommigen voor frivol aangezien te worden. Excuseer mij die kleine afwijking, die volstrekt niet aan het adres van mijn gewaardeerden kameraad SCHERER gericht is; doch die mij onwillekeurig uit de pen vloeit, nu ik zie, dat ook ditmaal weder een paar „aardigheden” mijn redeneering geschaad hebben.

Ik zou derhalve, „alleen na „oppervlakkige” beschouwing, en zonder met de details van de aangelegenheid, die ik behandel, van nabij bekend te zijn, een oordeel hebben geveld.”

Het tweede geef ik gaarne toe. Van een aangelegenheid van zoo gecompliceerden aard, als een nieuwerwetsch fort, zal ik mij ook wel wachten, de technische details van inwendige constructie, waarover ik alleen wapenbroeders der genie volledig competent denk, evenals de zuiver artilleristische punten te gaan behandelen. Doch in de groote zaken, in de beginselen van strategischen of fortificatorischen aard, mij geheel onbevoegd tot een opvatting te verklaren, daarmede zou ik mijn kameraden der speciale wapens een slecht compliment maken, vermits zij het immers zijn, die hun wetenschap ten beste gaven, om ons die groote beginselen te leeren, en het derhalve weinig streelend voor hen zijn zou, te ontwaren, dat wij van die voorlichting niets opgestoken hadden.

Dat ik echter met het fort in quaestie, wat die beginselen betreft, wel degelijk van nabij kennis maakte, kan ik den Heer SCHERER bepaald verzekeren, en ik deed het zelfs aan de hand van zeker wel den meest bevoegden gids, den bouwmeester zelf van het fort. Had ik zijn steenen kind inderdaad zóó afgebroken, als de Kapitein SCHERER meent, dan betwijfel ik zeer, of mij nu bij een tweede bezoek, dezelfde vriendschappelijke voorlichting zou te heurt gevallen zijn, die ik wederom te prijzen heb. Ik vrees dan ook niet, door dien gids gedesavoueed te worden, als ik hier verklaar, dat die welwillende kameraad der genie, in het minst geen afbrekende critick over zijn fort, in mijn beschouwingen gezien heeft.

De Heer SCHERER zegt zelf op bladz. 723: „De rol van het fort is uitsluitend defensief, en in dit opzicht beantwoordt het aan alle eischen die men redelijkerwijze stellen kan. *Dat laatste wordt door Sprokkelaar ook erkend*, doch het lijkt hem een vreemde toestand toe, dat de bezetting zoo geheel is te isoleeren. Maar hoe is dat anders mogelijk bij een geïsoleerd fort?

Die laatste vraag laat ik voor rekening van den Schrijver. Er is hier ver-
warring van denkbeelden, door het herhalen van het woord »isoleeren", dat
in de twee gevallen een verschillenden zin heeft, en daardoor aan de gevolg-
trekking slechts een *schijn* van logica geeft. »Geïsoleerd fort" beteekent hier
»op zichzelf staand fort." Maar dat geïsoleerde, dat hier wil zeggen geheel
van de buitenwereld af te snijden bezettingen, een vreemde toestand schijnen,
dit releveerde ik vooral voor mijn kameraden, die zulk een toestand als een
gebrek hebben leeren beschouwen. Niet om daarmee het fort bepaald af te
keuren, maar om de bijzondere rol die het te vervullen had, te doen uit-
komen, heb ik getracht dien »vreemden toestand" te verklaren.

't Is zonderling: Sprokkelaar — SCHERER zegt het — *erkent die rol*, maar
heeft toch »oppervlakkig" den toestand beschouwd.

Hij zegt voorts: »*Zeer juist* wordt op bladz. 603 door Sprokkelaar gezegd,
dat de stormvrijheid goed is verzekerd; dat het fort weinig te vreezen heeft
van een coup de main; dat al ware het in de keel bedreigd, het zijn rol
als batterij nog niet behoeft op te geven"; en hij vraagt: »Is een betere
waardeering van een geïsoleerd fort mogelijk"? Dus ik geef de beste waar-
deering van het fort, en toch, mijn oordeel is »oppervlakkig".

»Het fort kan 300 man en meer bergen, zoodat de infanteriebezetting
niet, zooals Sprokkelaar zegt, uit een peloton, maar wel uit een heele com-
pagnie bestaan kan."

De vraag is niet, hoe sterk de bezetting van een werk zijn kan; hoeveel
ik er in kan bergen; doch wel hoe sterk men aangenomen heeft, dat ze
zijn moet. De vraag is vooral, hoeveel wij voor zulke bezettingen mogen
afzonderen. En ik moet den Heer SCHERER vragen, of hij wel zeker weet,
dat ik mij vergis, indien ik nog meen te weten, dat de voor het fort aan-
genomen *infanterie*-bezetting slechts een peloton ongeveer zal bedragen.

»Aan het einde zijner beschouwingen zegt Sprokkelaar o. a.: dat de Hoek
van Holland wellicht in vervolg van tijd nog in beteekenis zal gaan winnen
en dat zulks *dan* misschien de noodzakelijkheid in het leven zal roepen, die
plaats door nieuwe werken te omgeven." Aan deze mijne woorden had de
Heer SCHERER nog kunnen toevoegen, dat ik er op wees, hoe de omrin-
gende terreingesteldheid daartoe bijzonder voordeelig zijn kon. Maar wie
leest nu uit die voorwaardelijke, op een vage toekomst gegronde veronder-
stelling, den eisch om nu reeds daar een geretrancheerd kamp in te rich-
ten? Immers niemand.

»Naar het mij voorkomt" — zegt hij verder — »heeft de Sprokkelaar niet
volledig de bedoelingen begrepen, waarmede het fort is aangelegd, hoezeer
die toch door hem worden vermeld; namelijk: door een krachtige batterij
zoo veel doenlijk te verhinderen, dat het vaarwater door vijandelijke schepen
wordt geforceerd, tevens een doeltreffende bescherming daarstellende voor
de aldaar te leggen torpedoversperring tot volkomen afsluiting van het vaar-
water."

Dus, ik vat de bedoelingen waarmee het fort is aangelegd, in enkele regels, volgens den Schrijver, zeer juist samen, en toch schijn ik die bedoelingen niet te hebben begrepen. Hoor eens, geachte kameraad, redeneert Ge hier zelf niet wat oppervlakkig? Hoe kan ik uit eigen ingeving het doel van iets goed aangeven, en dat doel toch niet weten! Ge ziet een oogenblikke »oppervlakkigheid» kan den besten gebeuren.

Gij spreekt van een *krachtige* batterij, wél, ik ging nog verder in een gunstig oordeel, ik heb het fort genoemd: een wellicht *volmaakte* batterij.

Wanneer Ge echter zegt: »elk ander doel zou overbodig wezen», dan ga ik in die bewering niet met U mede.

»Immers het gevaar dreigt niet van de landzijde» zoo lezen wij verder. Het doet me genoeg dit zóó stellig uitgemaakt te zien, hoewel het mij wat bout gesproken lijkt. Doch hoe is die apodictische verzekering te rijmen met de argumenten, die aangevoerd worden, om de bestemming van bronzen achterlaadkanonnen van 12 cM. K. tot grachtsverdediging in de keel van het werk te rechtvaardigen, *enkel tot grachtsverdediging, zonder enige uitwerking naar buiten.* (Ik had gesproken van stalen achterlaadkanonnen en zeer te recht maakt de Heer SCHERER mij op dien flater attent, hoewel hij hier tot het wezen der zaak niets afdoet.) »Is het niet mogelijk», vraagt SCHERER, »dat de vijand bij verrassing of bestorming tracht een dam in de gracht te maken, door daarin fascinen, zandzakken enz. te werpen, waartegen mitrailleur- of geweerkogels onmachtig zijn? Zelfs wil ik het geval buiten beschouwing laten, dat hij een gedekte afdaling naar, en overgang over de gracht maakt, hetgeen toch velen, wellicht als slot van een min of meer geregelden aanval, als geenszins onwaarschijnlijk zullen beschouwen.»

En daar zoo even wordt ons verzekerd, dat geen gevaar van landzijde te duchten is!

Maar, geachte kameraad, daargelaten die kleine inconsequentie, nu voel ik mij gedrongen U te vragen, hebt Gij het fort aandachtig, met het oog op die eventualiteit gezien? Hoe, een gedekte afdaling, en een overgang over die smalle diepe corridor, met loodrechte escarp en bijna loodrechte contrescarp van beton opgezet? Maar Ge springt bijna over die gracht heen, althans met een paar balken komt Ge er over. Toen ik voor een paar dagen het fort bezag, was werkelijk de gracht er mee overbrugd. En in die smalle diepe geul zoudt Ge een min of meer geregelde afdaling willen maken. Mijn hemel! wat zou die aanvaller daar beneden in die gracht doen? Hij kan nergens bij, en nergens er meer uit, en wordt in dat steenen graf a bout portant gefusilleerd.

Zie, op gevaar af van weer van »oppervlakkigheid» beschuldigd te worden, herinner ik hier aan de volgende anecdote:

Toen men STEPHENSON met allerlei bezwaren tegen zijn locomotief had lastig gevallen, vroeg hem eindelijk nog iemand: »en als nu eens een koe over die rails loopt, is dat dan niet gevaarlijk?»

O! ja, was het antwoord, »dat zou zeer gevaarlijk zijn..... voor die koe.»
 Zoo ook hier. Dat afdalen in die gracht, zou allergevaarlijkst zijn voor...
 die afdalers.

En daarvoor zou men nu in die corridor zin de grachtscaponnières bronzen kanonnen van 12 cM. K. achterlaad moeten hebben, omdat schrootkanonnen te weinig spreiding hebben. Maar vooreerst begceer ik in die smalle gracht, liefst zooveel spreiding niet; dan brokkelt mij maar zonder noodzaak de betonbekleeding af; maar buitendien *Hotschkiss*-vuurmonden hebben toch waarlijk zeker niet te weinig spreiding.

Dat wij van die achterlaadkanonnen er zooveel hebben, dat het er zoo zuinig niet op aankomt, jongens kameraad, laten wij dat toch fluisterend zeggen, vooral in de buurt van kamerleden.

Zie, koppig ben ik doorgaans niet, maar nu nog, na een tweede aandachtige beschouwing, blijf ik volhouden: dat wanneer men uit twee, lijnrecht tegenover elkaar geplaatste caponnières, met *ongedekt muurwerk*, op nog geen 100 M. van elkaar, *granaatschoten* gaat doen, het zoo misplaatst niet is, om dan van een zich zelfmoordend fort te spreken.

Dat is echter heel iets anders, dan, zooals Schrijver beweert, dat ik het fort zou verheven hebben tot een hoogst volmaakte batterij, met den titel van zelfmoordend fort.

Herlees ons beider beschouwingen eens niet »oppervlakkig'', *Spectator*, en Ge zult zien, dat, *au fond*, de waardeering van den Heer SCHERER vrij wel met de mijne overeenkomt. In den ijver om vermeende tekortdoening te bestrijden, laat men zich soms wel eens vervoeren tot argumenten, die juist langzamerhand minder steekhoudend zouden gaan worden. Alweer het oude spreekwoord: »qui prove trop'' enz.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

De stokvischorders, in der tijd toegelicht door LODEWIJK MULDER, en thans in beeld vertoond door WILLEM STARING JR., Haarlem, De erven F. BOHN, 1884. Prijs f 7,50.

Welk officier, vooral van degenen die als zoodanig reeds eenige dienstjaren tellen en dus gelegenheid gehad hebben, met andere kameraden om te gaan, heeft niet gehoord van de beruchte stokvischorders? Al zijn ze reeds 34 jaren oud, zij zijn nog niet in het leger vergeten, dank zij de geestige pen van onzen LODEWIJK MULDER, die ze door een vroolijke en uitmuntend geslaagde satire, aan de vergetelheid ontrukkt heeft.

Maar hoeveel officieren zijn er, die de stokvischorders, met de toelichting van MULDER, werkelijk gelezen hebben? Wij gelooven, dat velen van het tegenwoordige, althans van het jongere geslacht, ze slechts bij overlevering kennen. Men heeft er over hooren spreken; men heeft er eenige treffende passages uit hooren aanhalen, en men kent den korten inhoud van de eerste order: »Aanstaande Vrijdag goede Vrijdag zijnde, zal er stokvisch gegeten worden».

Maar het is niet genoeg, er iets van gehoord te hebben, men moet ze gelezen hebben, die stokvischorders. Ze leveren een merkwaardige bijdrage tot een tijdvak der geschiedenis van het leger, waarvan velen — hoewel dat tijdvak nog kort achter ons ligt — zich geen duidelijke voorstelling kunnen maken. Het was het tijdvak, waarin de officier nog geheel opging in stram exerceeren en in den kazernedienst; waarin op allerlei nictigheden van inwendigen dienst het grootste gewicht gelegd werd; waarin de werkkring in vreedstijd van den officier weinig geëvenredigd was aan de ontwikkeling, die toen reeds bij het jongere geslacht werd aangetroffen.

Men leze die stokvischorders, en bij al het onvolmaakte dat ook nog heden in militaire toestanden wordt aangetroffen, zal men met dankbaarheid moeten erkennen, dat wij veel voornitgegaan zijn.

»De leden der voedingscommissie worden verzocht om te willen zorgen, dat de aardappelen op Vrijdag a. s. van een goede kwaliteit en gelijksoortig zijn en zal hierop bij de ontvangst op Donderdag wel gelet worden».

»Het zal mij aangenaam zijn, dat de manschappen zich voor de properteit en goede orde van een vork voorzien; dit zonder dwang op het appel voordragen.»

Dergelijke orders lezen we tegenwoordig niet meer in de orderboeken, en wanneer we het geheele stel stokvischorders nagaan, is het voor ons, kinderen van den tegenwoordigen tijd, zelfs onmogelijk, daarbij ernstig te blijven.

Stelt men ons echter de vraag, of wij de lezing van de thans in druk verschenen stokvischorders alleen aanbevelen om eenige genotvolle oogenblikken te kunnen smaken, dan antwoorden wij daarop ontkennend. Naar onze meening hebben zij nog een andere verdienste. Er wordt in de wereld nog altijd veel stokvisch verkocht, en ook in het leger is die gewoonte, nog niet geheel verdwenen. Wanneer een ieder de hand eens in eigen boezem steekt, zal wellicht menigeen moeten erkennen, dat hij zelf daaraan niet onschuldig is. Wordt ook thans in het leger nog niet meermaalen te veel omhaal gemaakt van hoogst eenvoudige zaken? Zou niet meermaalen een practisch fabrikant of koopman, die den gang van sommige zaken in het leger van nabij kon beschouwen, verbaasd staan over al de schijven, waarover die zaken soms loopen moeten? Worden betrekkelijk oude officieren vaak nog niet als onmondige personen behandeld, door hun haarfijn voor te schrijven, hoe zij een hun opgedragen dienst hebben uit te voeren, hoe zij een oefening hebben te houden? En is dit wel bevorderlijk aan het vormen van menschen, die, als het er op aan komt, wat op de hoorns durven nemen? Is bij inspectiën de netheid der kazerne soms nog niet een te groote factor bij de beoordeeling van de geschiktheid van chefs voor hooger rang?

Wanneer wij ons in het vorenstaande niet geheel bedriegen, dan kan het lezen van de stokvischorders vermoedelijk sommigen tot nadenken brengen, en komen zij wellicht met schrik tot de ontdekking, zelf ook wel eens orders te hebben gegeven, die naar stokvisch riekten. Zoo zouden die oude, thans uit de sloot gehaalde stokvisschen — zooals MULDER zich uitdrukt — nog nut kunnen afwerpen voor het tegenwoordige geslacht.

Maar, afgescheiden hiervan, neme men de thans verschenen uitgaaf ter hand om een andere reden, n. l.: om een waar kunstgenot te smaken. Op een wijze, die ver boven onzen lof verheven is, heeft de Heer WILLEM STARING Jr., de stokvischorders in beeld gebracht en daarmede, zooals de *Ned. Spectator* van 11 Oct. jl. zich te recht uitdrukt, een van de geestigste en artistiekste illustraties geleverd, die wij bezitten.

Op 12 platen, keurig met de pen geteekend, met Oost-Indische inkt gewasschen en door lichtdruk verveelvoudigd, worden de meest typische schetsen aangetroffen, die men zich denken kan.

Plaat I veroot het rapport, waarop de eerste stokvischorder — 5 dagen vóór goeden Vrijdag — wordt uitgegeven; de chef dicteert aan den adjudant, die met gepasten ernst staat op te schrijven. Op plaat II is de keuringscommissie bezig met aardappelen te keuren; het hoofd der keuringscommissie houdt een aardappel tegen het licht, dat door een venster de geopende zakken bestraalt. Plaat III stelt voor, het zonder dwang voordragen van de vorkquaestie op het appel. Kostelijk is de houding der met aandacht naar deze gewichtige zaak luisterende manschappen. Plaat IV stelt voor het aardappelenjassen onder toezicht van den Kapitein van politie, zopdat zij goed en voegelijk geschild zouden worden." Op Plaat V zijn wij tot het gewichtige oogenblik van het inkoopen der stokvisch

genaderd; terwijl, op plaat VI het kokspersoneel in de keuken vereerd wordt met het bezoek van 1 kapitein, 8 luitenants en 8 sergeanten der week, „om voor de goede bereiding en uitdeeling van het eten te zorgen“. Onverbeterlijk is de schets van den kapitein die het eten proeft en van den in de positie staanden kok. Op plaat VIII wordt de „zuiverheid“ der koks nagegaan; op de volgende waakt de korporaal der politiewacht op handtastelijke wijze voor het schuren der tafels; terwijl op plaat IX de etendragers „met den meesten spoed“ naar de wachten gaan.

„De manschappen op wacht krijgen het eten warm“ is een van de onderwerpen der stokvischorder, op den goeden Vrijdag uitgegeven. Die warm etende wacht op plaat X afgebeeld, is een zeldzaam gelukkige parodie op een gezellig middagmaal. Een kaal vertrek met een tafel en een paar banken als eenige meubels, de wachtbebende personen met het ledergoed om en het keteltje voor zich; de krijgskunststukken als schilderij aan den wand, afgebeeld door een aan een strap hangenden zondaar en een met kruiwagen gestrafte, die een ketting met kogel aan het been heeft; terwijl de boosdoeners een bord op de borst dragen, resp. met het opschrift art. 62 C. W. en art. 190 C. W. De XIde plaat stelt voor het diner in de provooost (ook warm op dien dag) en eindelijk plaat XII de Chef, die op het gewichtige uur met welgevallen aanschouwt, hoe al de door hem sedert 5 dagen gegeven bevelen, harmonisch samenwerken tot bereiking van het grootsche doel: het welslagen van het stokvischmaal op goeden Vrijdag.

Hoe verleidelijk ook, zou het ons te ver voeren, in meer uitvoerige bespreking te komen van de meesterlijke wijze, waarop deze schetsen zijn uitgevoerd. Al de voorgestelde toestanden zijn uit het leven gegrepen; zij kenschetsen zich door waarheid en geestigheid en verraden een groot talent van teekenen. Ook de wijze waarop zij door lichtdruk zijn overgebracht door de firma RÖHMNER & JONAS te Dresden verdient allen lof.

Voegen wij er bij, dat de platen vergezeld gaan van een tekst bevattende de origineele stokvischorders met de satierieke toelichtingen daarop in der tijd door LOUWIK MULDER gegeven, en dat de orders voorafgegaan worden door een correspondentie tusschen dezen en den Heer STARING, waarin laatsgenoemde de vergunning vraagt voor de uitgaaf, die door MULDER in diens antwoord op de hem eigene geestige wijze verleend wordt.

Het geheel, in een keurigen omslag besloten, vormt een prachtwerk, waaraan door de uitgevers — de erven BOHN te Haarlem — geen kosten gespaard zijn.

Aanteekeningen op »Koloniaal geldoverspillingen en roekeloos regeringsbeleid door een niet veel belasting betalend Patriot“ van H. A. A. N., overgedrukt uit het Ind. Mil. Tijdschrift. Batavia, G. KOLFF & Co. 1884.

't Is geen gemakkelijke taak alle geschriften, die sinds het begin van den Atjeh-oorlog over onze vestiging in het noordelijk deel van Sumatra het licht zagen en waarin nu eens het militair, dan weder het politiek beleid werd aangetast,

op kalme en waardige wijze waar zulks noodig was, te weerleggen en de dwaalingen van sommige schrijvers aan te toonen of den invloed van hun verkeerde inzichten door tegengeschriften te neutraliseeren. Die taak heeft de Schrijver van bovengenoemde aanteekeningen aanvaard en blijkbaar blijft hij daaraan alle krachten wijden.

Gaven al zijn pennevruchten getuigenis van groote kennis, van een scherp en juist oordeel, van groote waarheidsliefde en van een niet genoeg te waardeeren consequentie, ook thans komen die hoedanigheden weder duidelijk uit in het opstel, waarvan wij den titel hierboven hebben vermeld. Zijn inzichten in de quaestie van onze vestiging in Atjeh zijn genoegzaam bekend; wij behoeven deze dus hier niet meer aan te halen. Reeds bij herhaling heeft hij daarover zijn stem doen hooren; had men naar die stem wat meer geluisterd, waarlijk Nederland en Indië zouden er niet slechter door zijn geweest.

En ook nu nog is het wel laat, maar niet te laat om te Atjeh den beteren weg te volgen, maar daartoe is het noodig een volkomen eensgezindheid en een samenwerking van alle beschikbare krachten in het leven te roepen, die wars van alle partijenschappen en alle bijoogmerken, zich geheel kan wijden aan de groote belangen, die op het spel staan. Boven alles beveelt de Schrijver zulk een samenwerking van krachten met nadruk aan, waaraan juist in Nederlandsch-Indië zoo groot gemis bestaat.

Wij stippen dit niet zonder oogmerk aan, want het is een zaak die alles beheerscht: men kan daarvan niet genoeg doordrongen zijn. Eenheid in denken en eenheid in handelen is de groote factor, die moet meewerken om het lang beoogde doel te bereiken, zonder onze krachten te hoven te gaan. Waar de geschiedenis spreken kan om ons van deze waarheid te overtuigen, opent de Schrijver ons dat belangrijke boek en legt ons elke bladzijde voor, die ons den te volgen weg kan aanwijzen.

Het ligt niet in onze bedoeling den Schrijver in zijn aanteekeningen op den voet te volgen en vergelijkingen te maken tusschen zijn redeneeringen en die van den patriot. De titel, dien hij koos, duidt genoegzaam aan, dat ook naar zijn overtuiging de Atjeh-oorlog aanleiding heeft gegeven tot geldverspilling, maar dat die geldverspilling haar oorzaak niet heeft gehad in roekeloos regeeringsbeleid, maar het gevolg is geweest van verstokte agressie.

Militaire encyclopedie onder hoofdredactie van A. WINKLER PRINS, met medewerking van vele specialiteiten. Tweede, geheel omgewerkte en aanmerkelijk verbeterde uitgave, met omstreeks 250 platen, 50 kaarten en tal van figuren. Rotterdam, Uitgevers-Maatschappij ELZEVIER, 1883.

Met verwijzing naar de bespreking van dit degelijke en omvangrijke werk, in N°. 1 en N°. 5 van den loopenden jaargang van dit tijdschrift, kunnen we thans mededeelen, dat reeds de 58ste aflevering het licht gezien heeft en men daarmee gekomen is tot aan het woord 'carriera'.

Beiträge zur Kenntniss der Russischen Armee. Mit 23 Zeichnungen. Hannover, Helwing'sche Verlagsbuchhandlung. 1884. Preis 4 Mark.

Voor zoover de infanterie betreft worden in dit boek behandeld: de organisatie, bewapening, oefening in het schieten, uitrusting en aanvulling van munitie, de verschillende reglementen, de uitrusting aan pioniergereedschap en de instructie voor het zich ingraven met de kleine schop, de kleeding en velduitrusting. Het hoofdstuk betrekkelijk de cavalerie omvat: de organisatie, bewapening, oefening in het schieten, de wijze waarop men zich voorstelt, de cavalerie in den oorlog te gebruiken en het voetgevecht der ruitery. Van de artillerie worden besproken: de organisatie en bewapening der veld- en bergartillerie, het vervoer en de munitie-uitrusting van het berggeschut, het schieten der veldartillerie, het tactisch gebruik in den oorlog van 1877—78 alsmede de organisatie en het materiel van de belegering-, vesting- en kustartillerie. Met de organisatie van de genietroepen en de opgaaf der groote troepenverbanden wordt het werk besloten.

Afgaande op de bronnen die bij de samenstelling geraadpleegd zijn, bevat het werk weinige zaken, die in den laatsten tijd niet reeds in andere geschriften herhaaldelijk behandeld zijn; terwijl het ons ook voorkomt, dat, met het oog op de wijzigingen, die nog telkens in de organisatie van het Russische leger plaats grijpen, de geraadpleegde bronnen niet nieuw genoeg zijn.

Essai sur la défense de la Belgique par l'organisation défensive de la ligne stratégique Sambre—Meuse par un Belge' (Lieutenant d'Etat-major A. L. CAMBRELIN, — aujourd'hui Colonel). Deuxième édition. Gand, Ad. HOSTE. 1884.

In Juli 1858, tijdens de voorbereiding tot de openbare discussiën in de Belgische Volksvertegenwoordiging over het aan te nemen vesting- en verdedigingsstelsel, verscheen onder den titel van *Essai sur la défense de la Belgique par l'organisation de la ligne stratégique Sambre—Meuse par un Belge'* een werkje, waarin de door de Regeering ingediende ontwerp-vestingwet hevig werd aangevallen. Aan Antwerpen elke strategische beteekenis ontzeggende en de mogelijkheid eener tijdige concentratie van het leger op dat punt ontkennende, kwam de Schrijver, na een algemeen betoog over het nut der vestingen in het algemeen, tot het besluit, dat een vijand, die meester was van de lijn der Sambre en der Maas tusschen Charleroi en Luik, ook meester zou zijn van België, en dat dientengevolge België die lijn moest versterken en vasthouden. Namen en niet Antwerpen behoorde volgens hem het centrale reduit te worden. Daarnevens moesten Brussel en Luik in vestingen van den 1sten rang (met gedetacheerde forten), Charleroi, Dinant, Hoei, Leuven, Enghien, Gembloux, Dendermonde, Mechelen, Diest, Antwerpen, Bergen, Doornik, Kortrijk, Oudenaarden, Gent en Brugge in vestingen van den 2den en 3den rang worden herschapen, of als zoodanig behouden blijven.

Om de voordeelen van zijn stelsel boven dat der Regeering te doen uitkomen

ontwikkelde de Schrijver den waarschijnlijksten loop der gebeurtenissen in de twee volgende gevallen: 1°. België wordt door Frankrijk aangevallen en heeft Duitschland tot bondgenoot, en 2°. Duitschland is de aanvaller en Frankrijk de bondgenoot. Op een tijdige en krachtige tussschenkomst van Engeland had hij weinig vertrouwen en deze mogelijkheid werd dus door hem geheel ter zijde gesteld. Ook in zijn staatkundige hypothesen stelde de Schrijver zich dus op een geheel ander standpunt dan de Regeering, die juist in Engeland den natuurlijken bondgenoot van België meende te moeten zien.

Van dit werk, waarvan de toenmalige Luitenant CAMBRELIN zich in 1863 als de Schrijver bekend maakte, heeft thans een tweede nagenoeg onveranderde druk het licht gezien. Vier aanhangsels zijn er aan toegevoegd. In het eerste (1859) worden de critici beantwoord, die omtrent de »Proeve» een ongunstig oordeel hadden geveld, het tweede (1860) bevat eenige gevolgtrekkingen voor België uit den Italiaanschen oorlog van 1859, in het derde (1863) weerlegt de Schrijver het hem naar aanleiding van zijn in 1860 uitgegeven werk *Camp retranché d'Anvers. Considérations critiques sur le système de défense adopté en 1859* toegevoegd verwijt, als zou hij de paarden achter den wagen hebben gespannen, terwijl in het vierde (1877) met een enkel woord de wijzigingen worden aangeduid, die door de verhoogde vuuruitwerking van het geschut in de inrichting der voorgestelde kleinere vestingen noodzakelijk zijn geworden. Voor uitvoeriger mededeelingen omtrent de laatstgenoemde aan gelegenheid wordt de lezer verwezen naar een artikel van den Kolonel C., getiteld *Cavalerie et Forteresses*, in de *Revue Belge d'art, de sciences et de technologie militaires* (Maart en Juni 1877), alsmede naar een ter perse zijnd werk van zijn hand *Fortification de l'Avenir*.

De redenen, die tot den herdruk van de in 1858 uitgegeven »Proeve» aanleiding gaven, zijn in een naschrift ontvouwd. In de eerste plaats wenschte de Schrijver zijn werk van 1858 in een zoodanig gewaad aan het publiek aan te bieden, dat het uit een letterkundig oogpunt naast zijne latere geschriften kon gelegd worden, zonder deze al te veel te ontsieren. Ten andere wilde hij zijn rechten handhaven op de eer, van de eerste te zijn geweest, die voor een versterkte Maaslinie in de bres is gesprongen. Bij deze zuiver persoonlijke motieven kwam nog de zucht om de dringende noodzakelijkheid eener wijziging van het Belgische vestingstelsel opnieuw in het licht te stellen en zoodoende een steentje bij te dragen tot verhooging van België's weerbaarheid. Met klem doet de Kolonel C. daarbij echter uitkomen, dat het een niet te verontschuldigen dwaasheid zou zijn, het reeds bestaande te slechten en een geheel nieuw gebouw op te richten. Niet daarheen leiden dus zijne wenschen. Hij wil alleen dat het in 1850 aangenomen vestingstelsel naar zijne denkbeelden eenige wijzigingen en aanvullingen onderga.

In deze richting ontmoet hij, behalve andere Schrijvers van den laatsten tijd, ook den man wiens naam onafscheidelijk aan de stelling van Antwerpen is verbonden, den Generaal BRIALMONT, die in zijn in 1882 uitgegeven werk *Situation militaire de la Belgique, Travaux de la Meuse*, in zeer krachtige bewoordingen op de versterking der Maaslinie aandringt.

De Generaal B. grondt zijn betoog echter nagenoeg uitsluitend op de na den

oorlog van 1870—71 gewijzigde staatkundige en militaire toestanden in Frankrijk en Duitschland, en het door dezen ingenomen standpunt is dus een geheel ander dan dat van den Kolonel C.

In zoover heeft dus de »Proeve" van het jaar 1858 opnieuw eenige actueele waarde verkregen. Zij kan als een aanvulling beschouwd worden van wat in de laatste jaren omtrent de versterking der Maaslinie het licht zag, en er toe bijdragen, dat het vraagstuk der Belgische landsverdediging met een ruimeren blik worde overzien. In dit opzicht zou echter hoogst waarschijnlijk een meer practische uitkomst zijn verkregen, zoo de Schrijver had kunnen besluiten, zijn arbeid van 1858 vóór den herdruk een algeheele herziening en omwerking te doen ondergaan. Nu die overwinning op zijn eigenliefde den Kolonel C. te moeilijk is gevallen, moet, wie billijk in zijn oordeel wil blijven, zich voortdurend bij de lezing der »Proeve" herinneren, *qu'il faut juger les écrits d'après leur date.*

's-Gravenhage, Oct. 1884.

PL.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De recruiteering in Frankrijk en in Duitschland. In Frankrijk wordt, onder de tegenwoordige wet, de verplichte persoonlijke dienst slechts zeer onvolkomen toegepast. In Duitschland daarentegen is, zooals uit een overzicht van de legervorming aldaar blijkt, alle gunstbetoon uitgesloten. Na verder een vergelijking gemaakt te hebben tusschen den dienstdijd en de instelling der vrijwilligers voor één jaar in beide landen, wordt betoogd, dat veel goeds uit het Deutsche stelsel valt over te nemen, maar dat men niet slaafs moet navelgen en, vooral met het oog op de geringere bevolking in Frankrijk, naar een stelsel moet streven, dat nog meer geoeffende soldaten oplevert. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Oct.)

Wijzigingen en formatiën in het Italiaansche leger. Mededeeling van de wijzigingen en van de nieuw opgerichte korpsen volgens de wet van 8 Juli 1883 en volgens latere besluiten. (Sp. M., 15 Oct.)

Het Fransche leger in den zomer van 1884. Opgaaf van de sterkte aan officieren volgens de laatste officiele opgaf. (Allg. M. Z., No. 68.)

Het plant tot een nieuwe vermeerdering van het Fransche leger. In een opstel in het *Journal des sciences militaires* wordt, om de vestingen aan de oostelijke grens tijdig van de vereischte bezettingen te kunnen voorzien, het denkbeeld geopperd om een nieuw legerkorps op te richten, dat steeds op oorlogsterkte is. Men vermoedt van Deutsche zijde, dat een dergelijk korps veelmeer een op elk oogenblik marsch- en slagvaardige voorhoede zou zijn. Met het oog op de groote bezwaren, aan de uitvoering van een dergelijk denkbeeld verbonden, meent men evenwel dat het bedoelde korps wel tot de vrome wenschen zal blijven behooren. (Allg. M. Z., No. 72.)

De officieren van de reserve en de dischen voor hun militaire vorming. Betoog van het onvoldoende der oefening met aanwijzing van middelen ter verbetering. (Allg. M. Z., No. 76—77.)

II. Algemeene krijgskunst.

De manoeuvres van het 4de legerkorps in 1884. Overzicht van de dagelijks gehouden manoeuvres, gevolgd door eenige algemeene opmerkingen omtrent de geoeffendheid der verschillende wapens. (Sp. M., 1 Oct.)

De groote manoeuvres in 1884. Uitvoerige beschouwingen omtrent den vooruitgang die verkregen is, sedert de eerste manoeuvres gehouden werden, alsmede omtrent de verbeteringen die nog wenschelijk zijn. (Sp. M., 15 Oct.)

De groote manoeuvres van 1884 in Duitschland. Overzicht, dag voor dag, van de gehouden manoeuvres. (Sp. M., 15 Oct.)

De stuurbare ballon van Mendon. De heer WILFRID DE FONVIELLE komt op tegen de overdreven voorstelling, die men van de uitkomsten der onlangs genomen proef met de ballon *Renard-Krebs* heeft genomen. Hulde brengende aan hetgeen door die heeren verkregen is, worden echter de uitkomsten in het ware licht gesteld; de onvolmaaktheden van hun ballon aangetoond en wenken gegeven voor de richting, waarin de proeven moeten worden voortgezet. (Sp. M., 15 Oct.)

De onderofficier en het lagere kader. (*Vervolg.*) De wijze, waarop de compagniescommandant het kader voor de dienstvervulling en het dragen van verantwoordelijkheid moet voorbereiden. (Sc. M., Sept.)

Over de vuurtactiek en de repeteer-wapenen. Zie onder IX.

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (*Vervolg.*) (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

De raid en de sappeurs te paard. Zie onder X.

Het Pruisische inf. exercitie-reglement in zijn ontwikkeling en de eischen van den tegenwoordigen tijd. Aankondiging van het onder dezen titel verschenen werk. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De manoeuvres van het 7de en 8ste Fransche legerkorps in Sept. 1883. (*Slot.*) (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De velddienst. Uitvoerige bespreking en gunstige beoordeeling van het geschrift van den Kapt. v. MIRBACH, Ueber die Ausbildung der Compagnie im Felddienste. (Allg. M. Z., N°. 68—69.)

Normaal of niet normaal? Naar aanleiding van twee Oostenrijksche geschriften en een artikel in het *Mil. Wochenblatt*, alle de vraag besprekende of het wenschelijk is, dat het doelmatig en noodzakelijk is, dat de reglementen voorschriften over een normaalgevecht bevatten, worden de beweegredenen van de voor- en tegenstanders hiervan medegedeeld. Men acht het een geluk, dat in het Pruisische reglement het verbod voorkomt, om de in het reglement gelaten speelruimte door reglementeering of schematisseering te beperken. (Allg. M. Z., N°. 70.)

De oorlogen en veldheeren van den verleden en den tegenwoordigen tijd. Beschouwingen over de veranderde toestanden sedert het ontstaan der volkslegers. (Allg. M. Z., N°. N°. 73.)

De keizermanoeuvres van het 7de en 8ste legerkorps. De op de verschillende dagen uit te voeren manoeuvres. Namen der buitenlandsche officieren, die de oefeningen zullen bijwonen. Onderstelling, korpshevelen, troepenindeeling en verloop der manoeuvres op de verschillende dagen. (*Wordt vervolgd.*) (Allg. M. Z., N°. 71 en 74—77.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Italiaansche veldartillerie. De huis van dubbele werking en het eenheidsprojectiel. Proeven hiermee genomen. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Oct.)

Russische bergartillerie. Beschrijving van het stalen kanon van 2,5 dus (6,35 cM.), stelsel-*Baranowski*, met toebehooren. Opgaven omtrent materieel van het kanon 3 * (7,62 cM.). (Rev. d'A., Oct.)

Nieuwe Spaansche stalen scheepskanonnen van 16 cM., stelsel-*Hontoria*. (*Met een plaat.*) Het kanon is van staal, heeft een lengte van 35,5 kalibers, een gewicht van 6200 KG.; het projectiel weegt 60, de buskruitlading 32,5 KG. De aanvangssnelheid bedraagt 625 M. De vuurmond ligt op een lichte affuit; terwijl de terugloop door hydraulische werking beperkt wordt tot 0,7 M. Met betrekking tot het kaliber overtreft deze vuurmond alle andere bestaande geschutsoorten. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Druin prismatisch buskruit voor Spaansch geschut. Bij de proeven met het kanon van 26 cM. bleek deze buskruitsoort, bij een grootere snelheid, minder gasdruk te geven dan het zwarte buskruit. De gunstige uitkomsten, die verkregen worden, zijn oorzaak dat het bruine buskruit ook bij andere geschutsoorten toepassing zal vinden. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

De telemeter *Ehrenberg-Montandon*. Het instrument berust op hetzelfde beginsel als die van LE HOULENÈE, doch heeft den vorm van een horloge, waarbij door het drukken op een knop een wijzer in beweging gebracht wordt. Behalve als hulpmiddel bij het inschieten, is de telemeter o. a. ook zeer geschikt als tijdmetrator bij het regelen van de marschsnelheid der troepen te voet en het tempo der gangen bij het exerceeren van de bereden wapens. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

Over de juistheid in het schieten der veldartillerie. Beschouwingen naar aanleiding van de bij de firma *Krupp* gedane schoten met 94 kanonnen van 8,4 cM. Overgenomen uit het *Archiv*, Band XCI, Heft 3 (*Mil. Spect.* 1884, bladz. 538). Vergelijk ook *Mil. Spect.* 1883, bladz. 840. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

V. Militaire administratie en intendance.

De voeding van den soldaat. (*Vervolg.*) Het verduurzaamd vleesch, zooals het in verschillende legers wordt aangewend. De erwtenworst. Proeven in Frankrijk genomen. (Sc. M., Sept.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

Een officieel werk over de ziekten enz. in het Duitsche leger in 1870—71. (*Vervolg.*) (Allg. M. Z., N°. 66—67.)

VIII. Militair onderwijs.

De militaire litteratuur en hare ontwikkeling tot aan de regeering van Koning *FREDERIK WILLEM III*. De toestand der militaire litteratuur in het algemeen. De theoretische werkzaamheden in het leger van *FREDERIK DEN GROOTE*. Terugblik op de militaire geschriften in de laatste jaren der regeering van Koning *FREDERIK WILLEM III*. (Allg. M. Z., N°. 74—75.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Over de vuurtactiek en de repeteer-wapenen. (*Vervolg.*) Men bepaale geen vaste afstanden voor het snelvuur, dat telkens behoort te worden afgegeven, wanneer de omstandigheden daartoe gunstig zijn en oefene den man in het met groote snelheid afgeven van het schot, met inachtneming van een goede richting met het juiste vizier, maar vooral ook gewenne men hem aan het ophouden van het vuur zoodra hiertoe bevel is gegeven. Op de kortste afstanden (200 M.) zou vuur gegeven moeten worden, het geweer op de heup houdende. — Men make zich los van de drie algemeen gebruikelijke vuren: het salvo-, tirailleur- en snelvuur. Slechts een dezer vuren heeft de soldaat aan te leeren, nl. het snelvuur, met behoud van de goede richting. De wijze waarop hiervan partij moet worden getrokken is niet zijn zaak, maar van hen die het vuur hebben te leiden. (Sc. M. Sept.)

Proeven met geweren in Frankrijk. De proeven hadden plaats met geweren van 9 en 8 mM. kal. en met repeteer-geweren. De Commissie adviseerde, de proeven met laatstgenoemd kaliber op uitgebreide schaal voort te zetten. Bij de proeven met repeteer-geweren, waarbij de manschappen spronggewijze vooruitgingen en na elken sprong een bepaalden tijd vuurden, bleek, dat zij, door het groote gewicht dier wapenen, sterk vermoeid werden. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

De nieuwe gevechtsvormen der infanterie in Frankrijk en onze manoeuvre-tactiek. Uitvoerige critische bespreking van het opstel "le bataillon français et le bataillon allemand" in het *Journal des sciences militaires* van April jl. (*Mil. Spect.*, blad. 439). De Schrijver stelt zich hierbij voor, de in bedoeld opstel verklaarde nieuwe gevechtsvormen der Fransche infanterie met de daaraan ten grondslag liggende beginselen te ontwikkelen en in vergelijking met de Duitsche voorschriften critisch toe te lichten. (*Wordt vervolgd*) (*Jahrb. A. u. M.*, Oct.)

Het herinneringsfeest der Baiersche militaire schietschool op het Lechfeld. (*Allg. M. Z.*, N°. 66—67.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De raid en de sappeurs te paard. De raid behoort gereguleerd te worden, evenals voor den veiligheids- en verkenningsdienst is geschied. Zij is een der vormen, die den grooten oorlog uitmaken. Om van de raids de meeste partij te kunnen trekken moet een geregeld korps genie-troepen te paard ter beschikking zijn. Ter toelichting hiervan wordt een reeks van voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis bijgebracht. (*Wordt vervolgd.*) (*Sc. M.*, Sept.)

Het gebruik van de Napoleontische cavalerie in de veldtochten van 1805—1807, met dat van de cavalerie van FREDERIK DEN GROOTE in den zevenjarigen oorlog. FREDERIK was de vader van de werking der cavalerie op het slagveld, NAPOLEON was de grootmeester van het gebruik der cavalerie bij de operatiën. Deze opvatting wordt door voorbeelden uit de geschiedenis toegelicht, waarbij de cavalerie beschouwd wordt in hare werking vóór, tijdens en na den slag. (*Wordt vervolgd.*) (*Jahrb. A. u. M.*, Oct.)

Cavalerie-inspectiën en cavalerie-divisiën. Naar aanleiding van een in het vorig jaar verschenen artikel in de *Frankische Courier*, waarin, met het oog op de instelling van cavalerie-inspectiën, een vermeerdering van het aantal cavalerie-generaals met negen verdedigd wordt, tracht de Schrijver aan te toonen dat de cavalerie reeds meer bevoorrecht is dan haar toekomst. — De Redactie, ofschoon eveneens tegen cavalerie-inspectiën, komt echter op tegen den anti-cavaleristischen aanval in het bedoelde artikel. (*Allg. M. Z.*, N°. 71.)

Nog een cavaleristische vraag. Bij de tegenwoordige wedrennen wordt het winnen meer beheerscht door de geldquaestie dan door de bedrevenheid in het rijden. In het belang der zaak ware het, dat dit laatste meer op den voorgrond werd gebracht. (*Allg. M. Z.*, N°. 73.)

Nog een woord over de cavalerie-muziek. Betoog dat in het opstel in N°. 61 der *Allg. M. Z.*, waarin op de afschaffing van de muziekkorpsen aangedrongen werd, over het hoofd gezien is, dat alle trompetters uitsluitend signaalblazers en alle andere instrumenten privaat eigendom der regimenten zijn. (*Allg. M. Z.*, N°. 72.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De exercitiën te voet van de veldartillerie. Deze exercitiën behoren geheel onafhankelijk te zijn van de infanterie- en cavalerie-exercitiën, en meer gedigend te worden gemaakt aan den dienst dien de veldartillerist heeft te doen. (*Sc. M.*, Sept.)

De landartillerie te Tongkin. (*Vervolg.*) De handelingen tegen Hong-Hoa. (*Rev. d'A.*, Oct.)

De batterijdienst in vreedetijd bij de Duitsche artillerie. (*Vervolg.*) Hoofdzakelijk overgenomen uit het werk van den kolonel ARNOLD, *Ein*

Handbuch für den innern Dienst, die Verwaltung und Ausbildung der Friedens-Batterie für den Batteriechef und solche Officiere, welche ihn zu vertreten haben. (Rev. d'A., Oct.)

De groote artillerie-manoevres in Frankrijk. Zij hadden plaats in het kamp van Châlons en dienden tot oefening in de ontwikkeling van de verschillende batterijgroepen uit de marschcolonne tot het gevecht en omgekeerd; voorts in het inschieten, de leiding van het vuur van groote art.-massa's, de munitie-aanvulling tijdens het gevecht en het kiezen van stellingen. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Schietsproeven uit veldgeschut en veldmortieren tegen veldschansen. In de laatste jaren zijn in Rusland belangrijke schietsproeven genomen tegen verschillende modellen van veldschansen, om de voordeeligste inrichting dezer laatste te leeren kennen. De proeven geschieden zoowel met de zware en lichte veldkanonnen als met lichte mortieren van 15 en 10,6 cM., welke evenwel nog niet definitief als veldgeschut zijn ingevoerd. De uitkomsten der verschillende proeven, alsmede de hieruit gemaakte gevolgtrekkingen voor den aanleg van inf.-schansen worden medegedeeld. O. a. bleek dat het aanbeveling verdient, de binnenruimte weg te laten, de werken met een zij- en achterwaarts gelegen reduit te verbinden en de schietgaten voor de schutters te verbeteren. De mortieren worden als een gevaarlijk wapen tegen de bezetting der schansen beschouwd. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Het vernielen van een 50,6 M. hoogen schoorsteen bij Aszod nabij Budapest, door middel van dynamiet. De schoorsteen stond in de onmiddellijke nabijheid van gebouwen, die gespaard moesten blijven, zoodat getracht moest worden, eerstgenoemde in een bepaalde richting te doen omvallen. De wijze, waarop hierbij werd te werk gegaan, wordt medegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

De reorganisatie van het wapen der genie in Italië. Mededeeling van de organisatie volgens de nieuwe wet. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

De groote mijnen van Vado en Genua, gesprongen in 1883. (Met een plaat.) Ten behoeve van den havenbouw te Savona, Carena en Parodi liet men bij Vado, en ten behoeve van die te Genua, nabij deze plaats een in de rotsen aangebrachte reuzenmijn springen. Eerstgenoemde mijn werd geladen met 3000 KG., de laatste met 5000 KG. dynamiet; de hoeveelheid steen, hierdoor losgemaakt, bedroeg resp. 15.000 a 20.000 en 120.000 M³. Bijzonderheden omtrent het aanbrengen, laden en opstoppen der mijnkamers worden medegedeeld; terwijl verder berekeningen gemaakt worden omtrent de dynamische werking der dynamietladingen. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Gewelven van ketelplaat tusschen ijzeren dragers. (Met een plaat.) Met het oog op de moeilijkheid van transport en in verband met den beschikbaren tijd, werd voor de te maken overweldige gebouwen in de Krivosye ketelplaat toegepast, hetwelk tot nu toe zeer goed voldaan heeft. De bijzonderheden van de inrichting alsmede de berekening van het draagvermogen voor verschillende gevallen worden medegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De reorganisatie van de Duitse oorlogsmarine. Mededeeling van de besluiten, waarbij twee marine-inspectiën en een marine-commissie van proefneming wordt ingesteld. (Allg. M. Z., N°. 69.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

Herinneringen van een genie-officier. (*Vervolg.*) De eerste expeditie naar Constantine van 8 Nov. tot 1 Dec. 1836. (Sp. M., 1 Oct.)

De Engelsche expeditie in Egypte. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Oct.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Oct.)

De cavalerie van de verbonden legers gedurende den veldtocht van 1813. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Sept.)

De landartillerie te Tongkin. Zie onder XI.

Terugblik op den staat en het leger in Beieren. (*Vervolg.*) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Herinneringen aan den laatsten veldtocht van FREDERIK DEN GROOTE. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Een toenadering van Frankrijk tot Duitschland, waartrent in den laatsten tijd geruchten loopen, zou alleen genade in de oogen van Frankrijk kunnen vinden, wanneer het een soort van wapenstilstand betrof, waarbij duidelijk werd bepaald, dat, behoudens een overeenstemming omtrent bepaalde punten, vreemd aan het Fransch-Duitsche geschilpunt, de verbouding van Frankrijk tot Duitschland blijft, zooals de nationale eer het gebiedt. — De regeering zal een nieuw ontwerp tot oprichting van een koloniaal leger indienen, gegrond op de vereeniging van de marinetroepen met de landmacht, en op het beginsel van recrueteering door vrijwillige verhintenis. — De toestand in China is hoogst ernstig; zonder aarzelen moet men den oorlog aan China verklaren, Tien Tsin trachten te nemen en zoo noodig op Peking aanrukken. (Sp. M., 15 Oct.)

Veertiendaagsche kroniek. De wijze, waarop de manoeuvres van het 17de korps door den Generaal LEWAL geleid zijn, heeft de publieke opinie er toe geleid, dezen opperofficier als de toekomstige Minister van oorlog aan te wijzen. Zonder aan zijn verdiensten te kort doen, merkt men echter op, dat een goed bevelhebber nog niet altijd een goed minister van oorlog is, en in elk geval, door het optreden van den Gen. LEWAL als zoodanig, zijn diensten als bevelhebber zouden gemist worden. — Het status quo in de wateren van China strekt ten nadeele van onze belangen en ons prestige. De regeering behoort zonder dralen aan de Kamers de middelen aan te vragen om een einde aan de halstarrigheid van China te maken. — De hieenkomst der drie keizers heeft de monarchale pers aanleiding gegeven, Frankrijk's isolement te wijten aan haar regeeringsvorm. Niet in een bijzonderen regeeringsvorm zoeke men kracht, maar in samenwerking om Frankrijk krachtig te maken. (Sp. M., 1 Oct.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Luchtvaart. — Duitschland: Versterkingen. Pantserplaat van KRUPP. — Engeland: Aanmaak van oorlogsmaterieel. — Spanje: Nieuw gietijzeren kanon van 15 cM. Aanmaak van vuurmonden voor de marine. — Vereenigde Staten: Dynamiet-granaat. — Italië: Materieel voor de kustartillerie. Over de reorganisatie van de artillerie. Vermindering van het gewicht der kogels in de granaatkartetsen. Proeven voor den aanmaak van stalen projectielen. (Rev. d'A., Oct.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Juli. (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

Verscheidenheden. De landtorpedo *Suszczynski*. — De organisatie der Fransche vestingartillerie. — De nieuwe organisatie van het Turksche leger. — Een telegraafkabel tusschen Hai-Phong en kaap St Jacques. — Een afstanderit

tusschen Leipzig en Dresden. — De schietproeven met het *Lymann-Haskell*-kanon. — Metalen patroonhulzen voor geschut. — Verbeterd Amerikaansch stalen haam voor trekpaarden. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

Verscheidenheid. De strijdkrachten van China te land en ter zee. (Allg. M. Z., N°. 68.)

Verscheidenheid. Het Chineesche arsenaal Futschen. (Allg. M. Z., N°. 69—70.)

De Veldmaarschalk HERWARTH V. BITTENFELD. Levensbericht. (Allg. M. Z., N°. 70.)

Verscheidenheid. Het plan voor den veldtocht voor de Soudan-expeditie, van Generaal WOLSELEY. (Allg. M. Z., N°. 71.)

Verscheidenheid. De tegenwoordige toestand der Russische troepen. (Allg. M. Z., N°. 72.)

Verscheidenheden. De val van het fort Groot-Frederiksburg in West-Afrika in 1725. — Het tegenwoordige Chineesche leger. (Allg. M. Z., N°. 73.)

BIJLAGE XI,
BENHOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 11.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 September—25 October 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 1ste reg., tot 1ste luit., de 2de luit. E. K. Blokzijl. Bij het 2de reg., tot luit.-kol., de maj. E. J. L. Meuter. Bij het 3de reg., tot 1ste luit., de 2de luit. H. Spruyt, allen van het korps. Bij het 4de reg., tot maj., de kapt. S. A. Lutz, van het reg. gren. en jagers.

Bij het wapen der cavalerie. Bij het 2de reg. huz., tot ritm., de 1ste luit. J. K. J. van Son, van het 1ste reg. huz.

Bij het wapen der artillerie. Tot 1ste luit., de 2de luits, J. H. C. Sluiter en L. J. Kuijck, heiden van het 3de reg. veldart.; M. C. van der Hoog en G. B. du Cellié Muller, van het 1ste, M. A. Elout, C. J. Sieberg en J. S. Tromp, van het 3de, E. A. F. Blokhuis, G. van Sermond, C. G. L. E. van Leeuwen en W. Bieschel, van het 4de reg. vestingart.

Overgeplaatst.

Bij het reg. gren. en jagers, de kapt. G. N. de Wendt, van het 1ste reg. inf. Bij het 3de reg. inf., de kapt. W. F. H. S. Petter, van het 5de reg. Bij het 4de reg. inf., de 1ste luit. P. L. H. Mansvelt, van het instr.-bat. en de 2de luit. C. M. H. Kroesen, van het 6de reg. Bij het 7de reg. inf., de 2de luit. J. C. H. Verschoor, van het 8ste reg. Bij het instr.-bat., de 1ste luit. G. H. Pieter, van het 6de en de 2de luit. F. C. L. Ovink, van het 1ste reg. inf. Bij het 3de reg. huz., de 1ste luit. jhr. J. W. F. von Schmidt auf Altenstadt, van het 2de reg. huz. Bij den staf der genie, de kapt. J. W. N. Cramer, en de 1ste luit. M. Onnen, van het korps genietr. Bij het korps genietr., de kapt. J. C. Gijberti Hodenpijl en de 1ste luit. J. M. van Hoogstraten, van den staf der genie.

Bestemd.

Tot kapt. v. spec. diensten, de kapt. W. J. Scheltus, van het reg. gren. en jagers en zulks ter vervanging van den kapt. R. P. Verspijck, die van die functiën eervol is ontheven; tot kapt. voor het mat., de kapt. R. v. Mansvelt, van het 3de reg. vestingart.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

Resp. bij het 1ste, 3de en 6de reg. inf. en bij het korps genietr., de 1ste luit. G. Blaauw, de kapt. P. Vinkhoyzen, en de 1ste luits. E. F. W. C. Westerbeaen Schmidt en J. Grootenhuis.

In activen dienst hersteld.

Ter besch. van den M. v. O., staf der inf., de luit.-gen. P. G. J. van der Schrieck; staf der art., de kapt. H. Seret en de 1ste luit. J. C. Fabius, leden van de Tweede Kamer der St. Gen., en zulks ten gevolge de ontb. dier Kamer.

Op nonactiviteit gesteld.

De luit.-kol. J. C. Harsveldt, van het 4de reg. inf., de maj. der inf. F. H. A. Rijnders, van gedet. uit N.-I. teruggekeerd; de kapt. L. D. Laurens, van het 2de, alsmede de 1ste luits. P. Lelsz en F. F. baron d'Aulnis de Bourouill, van het 5de reg. inf.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

(Voor 5 jaar), de 1ste luit. F. W. van Wijk, van het 2de reg. inf.

Overgeplaatst bij het leger in O.-I.

De 1ste luit. F. W. A. Neeteson, van het 2de reg. vestingart.

Overleden.

De offic. v. gez. 1ste kl. W. N. de Graaf, gedet. bij de zee-macht.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen van het Ridderkruis van het Legioen van Eer, aan den kapt.-int. E. van Gendt, werzk. bij het D. v. O.

LEGER IN NEERL.-INDIË.

Benoemd.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot offic. v. gez. 2de kl., de student dr. A. J. Olivier.

Overleden gepensionneerden.

De luit.-gen. C. A. Ondemans, den 2den September 1884; de kol. J. W. G. Pels Rijcken, den 27sten Augustus 1884; de luit.-kol. J. J. F. Janssens, den 26sten September 1884; de kapt. R. F. de Brryn, den 18den September 1884; de kapt. G. Theunissen, den 19den September 1884; de kapt. M. B. Erdtsieck, den 16den September 1884; de 1ste luit. H. A. du Croo, den 2den September 1884; de 1ste luit. H. Beekhuis, den 11den September 1884.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot milit. commandant van Benkoelen, de kapt. F. C. A. I. Schnelle.

Bevorderd.

Bij het wapen der infanterie. Tot maj., de kapt. L. W. I. I. Ramaer, P. van den Blijk en H. I. L. de Bank Langenhorst; tot kapt., de 1ste luit. H. W. Mortier; tot 1ste luit., de 2de luit. I. L. T. Sanders.

Geplaatst.

Bij de militaire administratie. Bij de intend. te Batavia, de 1ste luit.-kwart. B. W. C. G. Vries en J. C. de Raad. Bij de intend. te Soerabaia, de 1ste luit.-kwart. J. P. Lotichius; als lid der comm. tot het samenstellen van een nieuw administratie-reglement, de 2de luit.-kwart. C. F. Julius.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het hosp. te Weltevreden, de milit. apoths. 2de kl. J. J. P. van Wisselingh en K. Milius.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 1ste bat., de 2de luits. J. J. B. Fanoy en F. W. J. Kuypers.

Bij het 4de bat., de tot maj. bevorderde kapt. op nonactiviteit H. J. L. de Bank Langenhorst en de 2de luit. A. A. C. Strandes.

Bij het 8ste bat., de 2de luits. L. Gout en H. Kist.

Bij het 9de bat., de 1ste luits. H. C. J. Paeters en A. T. R. de Brauw.

Bij het 18de bat., de sedert tot 1ste luit. bevorderde 2de luit. G. W. L. Hollenbach.

Bij het 1ste depotbat., de 1ste luit. H. F. T. van Blokland. Bij het 2de depotbat., de 2de luits. J. B. E. Rolufs, J. la Gordt Dillié, P. Hintze en H. C. Moll. Bij het 3de depotbat., de 2de luits. J. G. B. Berlauwt en H. G. C. Munnich. Bij het 4de depotbat., de 1ste luit. H. O. Holwerda. Bij het strafdetachem. te Ngawi, de 2de luit. A. A. J. C. Hoorn.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 21ste comp. (4de veldbatt.) te Banjoe-Biroe, de 2de luit. J. C. van de Velde.

Bij het wapen der genie. Bij het korps genietroepen te Willem I, de kapt. M. P. M. Kuyl. Bij den staf van het wapen te Samarang, de kapt. H. A. G. von Dentsch. Bij den staf van het wapen te Willem I, de tijdel. bij den staf van het wapen gedetach. magazijnm. 1ste kl. (kapt.) C. den Hengst. Bij den staf van het wapen te Batavia, de kapt. M. A. J. de Haan. Als adjud. van den chef van het wapen der genie, de 1ste luit. F. G. H. Vlasblom.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IVde afd., de 1ste luit. A. Schaefer.

Bij de militaire administratie. Bij het hosp. te Willem I, de 1ste luit.-kwart. C. G. Vossen. Bij het garn. te Djokjakarta, de luit.-kwart. S. Hissink. Bij de intend. te Muntok, de 1ste luit.-kwart. J. Sneep. Bij de intend. in Atjeh en onderh., de 2de luit.-kwart. F. G. Jese. Bij de intend. te Padang, de 1ste luit.-kwart. H. A. Engeringh.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij het garn. te Onrust, de offic. v. gez. 2de kl. dr. H. Groothoff. Bij het garn. te Soerabaia, de offic. v. gez. 2de kl. L. A. F. Schakers. Bij het hosp. te Samarang, de offic. v. gez. 2de kl. dr. A. A. Pronk. Bij den geneesk. dienst in Atjeh en onderh., de tijdel. offic. v. gez. 2de kl. G. Hoffer. Bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk., de milit. apoth. 1ste kl. A. C. van Ravenswaay. Bij den geneesk. dienst der Westerafd. van Borneo, de offic. v. gez. 2de kl. J. Bijker. Bij 's rijk's magazijn van geneesm. te Batavia, de milit. apoth. 1ste kl. J. A. R. Erkelens.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de bat., de 1ste luit. J. W. F. H. Tissot van Patot en de 2de luit. J. M. L. Bellaard.

Bij het 3de bat., de kapt. J. H. Derks.

Bij het 5de bat., de kapt. P. A. Ouwens en de 2de luit. J. J. Kraft.

Bij het 7de bat., de maj. C. F. Koch.

Bij het 9de bat., de maj. L. H. M. Genet, de kapt. A. H. W. Scheuer en de 2de luit. H. A. Stein.

Bij het 10de bat., de 2de luit. H. C. T. P. le Roux.

Bij het 11de bat., de 2de luit. H. J. P. de Groot.

Bij het 12de bat., de kapt. H. J. F. Dommers en de sedert tot 1ste luit. bevorderde 2de luit. J. L. T. Sanders.

Bij het 14de bat., de kapt. H. L. le Maire.

Bij het 15de bat., de 2de luits. H. W. Muller en H. Gout.

Bij het 18de bat., de kapt. J. G. H. van der Bussen.

Bij het 2de depot bat., de 1ste luit. G. N. A. de Vree en de 2de luit. J. C. F. van Wagtendonk. Bij het 4de depot bat., de 2de luit. J. G. Spandaw. Bij het garnbat. van Sumatra's Westk., de 2de luits. A. W. van der Pauwert en H. B. van der Goot. Bij het garnbat. van Palembang, de kapt. G. A. de Wit. Bij het garnbat. in Atjeh en onderh., de kpts. F. C. W. von Horn en W. Hingman, als adj., de 1ste luit.-adj. J. P. Meijer, de 1ste luits. H. Eekhoff en J. E. Tulleken. Bij het garnbat. van de Oostk. van Sumatra, de 1ste luit. A. B. A. Hekking, de 2de luits. J. A. Oudemans en A. F. Meijer. Bij het garnbat. in de Z.- en O.-afd. van Borneo, de 1ste luit. I. Stroeve. Bij het garnbat. van Celebes, Menado en Timor, de 1ste luit. C. J. van Dort en de 2de luit. H. Kotting. Bij het garnbat. van Amboina en Ternate, de 1ste luit. V. E. J. Muijlwijk en de 2de luit. C. J. Okhuijzen. Bij het garnbat. van Banka, de kapt. F. W. A. H. Scheurer. Bij het garnbat. der Westerafd. van Borneo, de 1ste luit. E. van Dijk. Bij het subsistentenk. te Samarang, de 1ste luit. C. F. van den Ende. Bij het suppletiedepot te Meester-Cornelis, de kapt. H. J. Holsboer. Bij het strafdetachement te Ngawi, de 1ste luit. W. de Lannoy.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 3de comp. (3de bergbatt.) te Soerabaia, de 2de luit. D. L. van Asch. Bij de 8ste comp. te Bandjermassin, de kapt. J. A. Almerood.

Bij het wapen der genie. Bij de werken in Atjeh en onderh., de 1ste luits. L. G. Krol van der Hoek en G. W. F. de Vos.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het wapen der infanterie: de kapt. H. J. L. de Bank Langenhorst; op verzoek, voor den tijd van twee maanden, de kapt. der inf. I. H. Schwab.

In activiteit hersteld.

Bij het wapen der infanterie: de kpts. J. H. Schwab en E. van Heerde.

Belast.

Met de waarneming der betrekking van meesterknecht smidvuurwerker bij den art.-constr.-winkel te Soerabaia, de Europeesche art.-werkm. (smid) 1ste kl. A. Tellier.

Opgedragen.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. 1ste luit. der inf. C. Lem om onverw. naar Nederland terug te keeren.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. 1ste luit.-kwart. bij de milit. adm. K. L. Knauf, om na 5 November naar Nederland te vertrekken.

Verleend.

Den rang van luit.-kolonel bij den gen. staf, buiten bezwaar van den lande, aan den Pangeran Adipati Anom, zoon en aangewezen opvolger van den Soesoehoenan van Soerakarta.

Eenjarig verlof verleend.

Aan den 1ste luit. der inf. G. H. M. van Hemert.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den kapl. der inf. I. Hartelds; aan den offic. v. gez. 2de kl. J. C. Mohr; aan den 2de luit. der inf. H. C. de Voogt; aan den 1ste luit.-kwart. bij de milit. adm. W. J. Zwager; aan den kapl. der inf. H. W. de Nijs; aan den offic. v. gez. 2de kl. O. F. Cannegieter; aan de 1ste luits. der inf. I. H. Raurts en J. van Toorenborg.

Eervol ontslagen.

De milit. ambt. 1ste kl. B. E. H. Jansen.

a.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot kapl. ter zee, de kapl.-luit. ter zee C. E. Uhlenbeck. Tot kapl.-luit. ter zee, de luit. ter zee 1ste kl. W. F. Blauw. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luit. ter zee 2de kl. W. Römer. Tot luit. ter zee 2de kl., de adelborsten 1ste kl. J. M. Zwanenbeek Pauw, F. Bauduin, N. M. Japikse, J. A. M. Bron, E. A. Zimmerman, W. Houwing, C. C. Zegers Rijser, L. J. H. Willinge, J. J. Romein, J. W. van Aalst, W. H. de Jonckheere, J. Alberda, J. v. d. Elst, A. L. de Kruijf, L. J. van Heloma, A. J. v. d. Pauw, P. J. Serlé, P. G. J. graaf van Hogendorp, C. Beele en K. J. Kareboom.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Gedetacheerd te Willemsoord, de luits. ter zee 1ste kl. M. C. van Doorn en H. van der Meer. Op het wachtschip te Willemsoord, als commt., de kapl. ter zee J. H. Commijs; de luits. ter zee 1ste kl. A. G. J. Kroef en J. G. Snethlage; de luits. ter zee 2de kl. C. E. Hummel, W. F. de Booij, G. L. Goedhart en J. Bollaan. Op het wachtschip te Amsterdam, de luit. ter zee 2de kl. J. H. Calmeijer. Op het stoomschip *Tromp*, de luit. ter zee 1ste kl. D. J. Boom, de luits. ter zee 2de kl. H. E. Bunnik, A. C. v. d. Sande Lacoste en G. S. H. Burgerhout en de adelborst 1ste kl. M. H. E. Sachse. Bij de kweekschool te Leiden, de luit. ter zee 2de kl. L. N. de Bruyne. Op het opleidingschip *Adm. v. Wassenaer*, als commt., de kapl.-luit. ter zee J. C. Joekes. Op het stoomschip *Honaire*, de luits. ter zee 2de kl. W. Naudin ten Cate en E. E. Dullemond en de adelborst 1ste kl. F. Bauduin. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de luit. ter zee 1ste kl. A. W. F. C. van Woerden en de luits. ter zee 2de kl. P. D. Holtzapfel en G. C. D. baron van Hardenbroek. Als havenmeester te Willemsoord, de kapl.-luit. ter zee J. M. A. van Mulken. Op het stoomschip *Ajek*, de luit. ter zee 1ste kl. H. Velthuijzen. Op het instructieschip *Lea*, de luit. ter zee 2de kl. H. F. Haven.

Bij de administratie. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. C. V. Veldman. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de offic. v. adm. 2de kl. W. Baerts. Op het wachtschip te Amsterdam, de offic. v. adm. 2de kl. A. M. Post Uiterweer.

Bij den geneeskundigen dienst. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. gez. 1ste kl. J. R. Berghuis. Op het instructieschip *Loo*, de offic. v. gez. 1ste kl. H. A. Beekhuis. Op het stoomschip *Bonaire*, de offic. v. gez. 2de kl. B. N. Bersma. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de offic. v. gez. 1ste kl. dr. C. J. J. Hirschbig.

Bij de mariniers. Teruggeplaatst bij het korps, de kaplt. C. H. Pilaar, de 1ste luits. J. A. H. Jochim en H. A. Mos, de 2de luits. C. van den Ban, L. de Jonge Oudraad en J. M. Ente van Gils.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kaplt. ter zee E. L. baron van Heeckeren van Waliën; de kaplt-luits. ter zee C. ten Bosch en J. Loots; de luits. ter zee 1ste kl. G. van Herwaarden, H. Schotborgh, J. P. Wesslink, H. L. C. Wolterbeek Muller, L. Dupper, J. A. Snoek, A. van Hengel, O. C. A. J. Moreau, H. van den Pauwert, L. C. Rovers, J. P. Lubbe Bakker, C. F. A. Gregory, E. Kempe, F. Böhlingk en N. W. van Ammers; de luits. ter zee 2de kl. P. F. van der Velden Erdbrink, H. G. J. A. Fundter de Bauchène, G. Witsen Elias, J. H. Commijs, J. Hartog, W. A. Mouton, F. E. baron Mulert, W. F. de Booi en J. C. P. Kroijenhoff van de Leur, laatstgenoemde komende uit O.-I.; de adelborsten 1ste kl. J. Des Amorie van der Hoeven, C. W. de Visser, D. Birnie, G. L. H. Luijten, K. L. Reepmaker, G. R. van Nauta Lemke, E. Coenen, H. M. van Straaten, F. Bauduin en F. K. van der Weijde.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 1ste kl. L. C. Dubne, komende uit O.-I.; de offic. v. adm. 2de kl. J. Vasseur, M. C. de Jong, F. H. M. Rant, A. Vermeulen, D. G. Krol van der Hoek, J. Langereis, J. C. van Reijn en J. S. de Bruijn, laatstgenoemde komende uit O.-I.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. K. Kuiper Middel, L. van Coevorden en G. Poolman; de offic. v. gez. 2de kl. M. M. Jung, J. Bijl, C. F. Humme en J. C. H. H. Mackay; de apotheker 1ste kl. M. van der Mark.

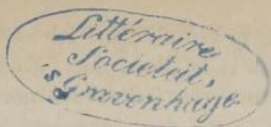
Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. Per stoomschip *Prinses Amalia*, op 8 Oct. a. s., de luit. ter zee 2de kl. P. Scholten; per stoomschip *Soenda*, op 18 Oct. a. s., de adelborst 1ste kl. F. K. van der Weijde.

Bij den geneeskundigen dienst. Per stoomschip *Prins Alexander*, op 29 Oct. a. s., de offic. v. gez. 2de kl. J. H. F. Bozon.

Overleden.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. W. N. de Graaf.

DE VERSLAGEN II, III, IV EN V DER VEREENIGING TOT BEHANDELING VAN
OP DE ZEEMACHT BETREKKING HEBBENDE ONDERWERPEN.

(Vervolg en slot van N°. 11, bladz. 774.)

Wanneer men een gewaagde zaak voor oogen heeft, die meer of minder nadeelige gevolgen zou kunnen hebben, dan is het best zich voor te stellen wat er wel zou gebeuren, wanneer het ergste dat men zich kan denken, plaats vond.

Bij hetgeen in het vorig artikel door ons besproken werd doet zoodanig geval zich voor, wanneer de stelling Helder, met de haven en dus oock met het fort aan de Harssens, door den vijand genomen wordt.

De vijand staat dan in Noord-Holland en hij kan oprukken tegen Amsterdam.

Hetgeen hij verder voor dien aanval noodig heeft, kan hem over zee worden aangevoerd.

Doch is daarmee het land verloren; is dit, met opzicht tot de achterliggende verdedigingslinie, zooveel erger dan wanneer bij een stelsel van sperforten aan den IJsel, een dier sperforten verloren ging?

In het eerste geval komt de vijand vóór de Amsterdamsche stelling; in het tweede geval vóór de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Beide liniën dienen immers haar kracht in *zichzelve* te hebben.

Is de Amsterdamsche linie goed en gereed — en dat *moet* zij zijn, onafhankelijk van de positie Helder — dan strekt zij zich in Noord-Holland uit van Edam tot Wijk aan Zee. De linie, die uit de natuur reeds een zeer groote sterkte bezit, kan zoo goed als onneembaar zijn, wanneer zij behoorlijk is bezet en bevestigd.

De bij den Helder gelande vijand zit dan in de *cul de sac* van Noord-Holland, met een krachtige inondatie-linie vóór zich. En nu moge het heel mooi zijn dat die vijand een haven heeft, toch is zijn toestand nog alles behalve rooskleurig. Want alles moet over zee worden aangevoerd; wij zullen wel, naar wij hopen, zoo verstandig zijn, in tijds het vee en den graanvoorraad uit Noord-Holland binnen de linie van Amsterdam te brengen en hij zit dan in een kaal gestroopte provincie, zoo goed als op een eiland.

Daarenboven, de gemeenschap van uit zijn eigen land moet met de operatiebasis Helder worden bewaard; hij dient dus volkomen meester ter zee te zijn, of wel alle transporten dienen te worden geconvoyeerd door oorlogsbodems. Kunnen wij het daarbij den vijand niet lastig maken? Dat convoyeeren vordert dan verscheidene schepen, de operatiebasis dient door een eskader te worden gedekt, onze overige havens, om maar iets te noemen IJmuiden en de Maasmond, moeten blijven geblokkeerd, evenzoo dienen geblokkeerd te worden de havens van de mogendheden, waarmede wij gemeenschappelijk optreden en hij zal, zolang er oorlogschepen van de tegenpartij in zee zijn, ook wat dienen over te houden zoowel om deze te bestrijden als voor de verdediging van zijn eigen kustten.

Dat hebben van de haven is dus op zichzelf wel veel waard voor een vijand, maar het is nog niet alles. Torpedobooten van onzen kant, die aanhoudend het dekkend eskader verontrusten, eenige zeer snel varende zeewaardige kleine kanonneerbooten in zee, ziedaar reeds zaken die het hem lastig genoeg zouden kunnen maken.

Ingeval alzo de noordelijke bevestigingslinie van Amsterdam slechts in goeden staat van tegenweer is, en indien daarenboven Amsterdam behoorlijk geaproviandeerd en van munitie is voorzien, hebben wij van een aanval van uit de Heldersche stelling weinig te duchten. De Amsterdamsche linie wordt er trouwens voor gemaakt om aangevallen te worden en zij is noodig met of zonder stelling aan den Helder. Want een vijand, die in Noord-Holland bij Petten of elders landt, rukt even goed direct tegen Amsterdam op, als een die bij den Helder voet aan wal krijgt.

In dat opzicht is het noordelijk gedeelte der Amsterdamsche stelling in dezelfde omstandigheden als het zuidelijk gedeelte. Want kan het noordelijk gedeelte worden aangevallen na verlies van de haven van 't Nieuwe Diep en na een landing, het zuidelijk gedeelte kan worden aangevallen na verlies van een der zuidelijke naar Rotterdam voerende vaarwaters, en ook na een landing. De zuidelijke linie om Amsterdam heeft er echter de kwade kansen van een doorbreking of omtrekking der Nieuwe Hollandsche Waterlinie bij, en aangezien de vijandelijke vloot en het vijandelijke leger elkaar veel gemakkelijker de hand zullen kunnen reiken in het zuiden dan in het noorden, zoodat samenwerking van 's vijands zee- en landmacht, zoo daarvan quaestie kan zijn, in het zuiden ook eerder dan in het noorden te verwachten is, dient de kracht onzer marine in het zuiden ook het grootst te wezen. Ook in dat opzicht oefent de overschatte waarde der Heldersche stelling een nadeeligen invloed uit.

Want het zwaar geschut, dat op de wallen der kustbatterijen aan den ingang van de Helsdeur wordt opgesteld, dekt alleen eenigermate de noordzijde der stelling van Amsterdam, die deze dekking maar half behoeft, terwijl diezelfde zware vuurmonden op de zuidelijke kustbatterijen geplaatst,

èn Amsterdam, èn den zetel der Regeering, 's Hage, èn eindelijk de Nieuwe Hollandsche Waterlinie in den rug zouden dekken.

Hier in de zuidelijke zeegaten zal men waarschijnlijk behoefte hebben aan de schepen die te Helder zullen liggen te wachten, om zich zonder groote bate voor de defensie op te offeren; hier zal men misschien reikhalzend uitzien naar die schepen, ten einde omtrekking der Nieuwe Hollandsche Waterlinie te helpen beletten en men zal ze niet kunnen bekomen, omdat de vijand onze kusten blokkeert en omdat het kanaal dat Amsterdam met Rotterdam moet verbinden er nog niet zijn zal. Want al werd er morgen aan dat kanaal begonnen, dan verloopen er toch zeker nog tal van jaren eer het zoover voltooid zal wezen dat onze oorlogsvaartuigen er gebruik van kunnen maken. En moet nu de hoofdmacht onzer marine maar zoolang aan het Nieuwe Diep blijven liggen! Moet zoolang zoowel het een als het ander onverdedigd blijven? En zal zelfs, als 't kanaal voltooid is, de marine op de zuidelijke stroomen, waar ze zoo noodig is, niet te laat komen wanneer ze, als de nood dreigt, ligt aan 't Nieuwe Diep?

Mocht de vijand al geen groote moeite hebben om den doorgang van de Helseur te forceeren en tot de reede van het Nieuwe Diep door te dringen, er is echter één zaak waarmede hij niet zoo heel spoedig zal kunnen afrekenen en dat is: het fort aan de Harssens.

Gewapend met 4 machtige kanonnen en voorzien van pantserkoepels, sterker dan men ze waarschijnlijk ergens in Europa aantreft, heeft dit fort een groot weerstandsvermogen. Is het van artilleristen voorzien, die er aan gewend zijn om met die buitengewoon zware vuurmonden te vuren; heeft het een bekwaam en energiek commandant; is het daarenboven ook in vrede tijdstijd naar den eisch geapproviandeerd en uitgerust, dan kan het menig schip in den grond schieten en het lang uithouden.

Vooreerst, en wel zoolang er op andere punten nog zooveel aan de defensie ontbreekt, dat wij daar naar verhouding zwakker zijn dan aan de Harssens, zouden wij het op dat fort kunnen en waarschijnlijk ook wel moeten laten aankomen!

Het gaat niet aan, zwaar geschut aan te schaffen voor verbetering van de bewapening van de stelling van den Helder, zoolang wij zelfs de meest noodige vuurmonden missen voor de verdediging van Amsterdam.

Het gaat evenmin aan, pantserschepen aan te schaffen of te vervormen voor de verdediging van de reede van het Nieuwe Diep, zoolang niet afdoend verzekerd is de verdediging van de Zuiderzee en van de zuidelijke stroomen.

Eerst de verdediging van Amsterdam en van de Nieuwe Hollandsche waterlinie met Zuid-Holland, daarna de verdediging van de stelling van den Helder.

Het deel van Holland, waarin onze kracht zetelt, is niet dat, gelegen benoorden de verdedigingslijn Edam—Uitgeest—Wijk aan Zee, maar dat be-

zuiden die lijn, met Amsterdam, den Haag en Rotterdam. Hiervoor dient het eerst te worden gezorgd. En dat deel van Holland kan van de zuidzijde worden aangevallen zoowel door een vijand die meester ter zee is, als door een die het niet is; doch van de noordzijde is van een vijand die ter zee geen meester is, bezwaarlijk een aanval denkbaar. Kon alzoo den vijand die ons aanvalt het *meesterschap* ter zee worden *ontzegd*, dan zou dit voor onze verdediging van groot belang zijn. Onze krachten schieten hiertoe evenwel te kort, doch wij kunnen er althans naar streven, met Engeland op een goeden voet te blijven, zoodat wij, zoodanig niet te land, toch minstens ter zee op zijn hulp kunnen staat maken; er is dan reeds veel gewonnen. Dit, als het kan, te bereiken, behoort tot de taak onzer diplomatie, die niet minder dan ons krijggsbestuur moet medewerken om onze verdediging zooveel mogelijk voorbereid te doen zijn.

Wanneer men aan de stelling van den Helder *niets* doet, dan is het plan van verdediging, dat de Heer TEN BOSCH zich voorstelde, niet uitvoerbaar. De vijand kan dan van uit de stelling beschoten worden, maar hij kan doordringen naar den Tesselstroom en komt vervolgens op de Zuiderzee.

En wanneer men de plannen van den Heer TEN BOSCH uitvoert, dan zal hem dat wel veel meer moeite en opofferingen kosten, maar dan doet hij het *misschien ook!*

Dit is althans de indruk dien wij uit de discussiën hebben gekregen. Doch evenzeer — en dit moge onze troost zijn — waren al de verschillende sprekers het er over eens, dat de kansen om den vijand op de Zuiderzee werkelijk met goed gevolg te bestrijden, voor ons oneindig gunstiger staan dan in de stelling Helder. Hier hebben wij, wanneer wij er ons slechts op willen inrichten, de verdediging meer in onze hand.

Dat kleine vijandelijke vaartuigen van Harlingen naar Hoorn of Enkhuizen, of van daar naar de monden van den IJssel zouden gaan, zou, wanneer de Amsterdamsche stelling slechts in orde is, nog zoo heel veel niet beteekenen; hoofdoperatiën zullen door den vijand in die richting wel niet worden gezocht. Maar een bombardement van Amsterdam door vijandelijke vaartuigen, die op de Zuiderzee zijn doorgedrongen, moet afdoend worden belet en het is ook noodig dat wij meester van het zuidelijk gedeelte van de Zuiderzee blijven, om daardoor te beletten dat vijandelijke kanonneerbooten met een diepgang van circa 30 dM. het ons op de linkerflank der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, onhoudbaar maken. Het meester blijven van dit gedeelte der Zuiderzee noemt de Kapitein F. H. BOODAARD dan ook in zijn artikel in de 3de Aflevering van *De Militaire Gids* van dit jaar, *Oefeningen in onze liniën*, voor ons een *levensquaestie* en volkomen te recht.

Hier vóór het Pampus staan gansch andere belangen op het spel dan aan het Marsdiep, want hier geldt het 't behoud van Amsterdam en van onze

voornaamste linie. Van daar dat de marine, die hier den strijd zal hebben te voeren, wel degelijk ongeschokt en intact zal moeten wezen; aan die zeemacht mag niets ontbreken; ja zij *moet* zelfs overmachtig zijn tegenover elken aanvaller. Daarom zou het dan ook zeer gewaagd zijn en zou men er het land mee in gevaar kunnen brengen, wanneer men de schepen, die hier volstrekt noodig zijn, eerst aan een zee­strijd aan den Helder liet deelnemen, want dan bestaat er groote kans dat zij of ontredderd of met een geschokte equipage vóór het Pampus zullen verschijnen, of wel zij loopen gevaar van Amsterdam te worden afgesneden. Dat zoo iets mogelijk zou zijn valt niet te betwijfelen.

Er wordt echter altijd mede geschermd dat wij op de Zuiderzee het vaarwater kennen, doch tot hoever strekt die kennis zich wel uit?

Bepaalt zij zich alleen tot het varen onder leiding van een loods (dien men al licht in oorlogstijd zal missen) in bekende geulen, dan heeft die kennis voor oorlogsdiensten slechts geringe waarde; immers dan staan wij gelijk met een aanvaller die zich van een loods heeft weten meester te maken, die het vaarwater kent en geven wij, door onze kennis tot enkele geulen te bepalen, dus vrijwillig een deel prijs van de superioriteit die wij konden hebben. Waarom? Waarschijnlijk uit voorzichtigheid, uit vrees voor ongelukken. Doch die voorzichtigheid kan, als de nood aan den man komt, wellicht met zorgeloosheid worden betiteld (1). Van de Zuiderzee kunnen wij alles weten, wij kunnen er de vol­ledigste kaarten van bezitten, wij kunnen officieren hebben die er door en door op bekend zijn; dat alles behoeft men slechts te willen.

Misschien zal men ons tegenwerpen dat als die officieren naar Indië worden overgeplaatst, men aan hun kennis van de Zuiderzee weinig heeft. Te recht; doch het is niet aan te nemen dat nu de landmacht op loffelijke wijze is voorgegaan met alles voor haar mobilisatie te regelen en niet nalaat steeds de personen met hunne functiën voor oorlogstijd bekend te maken, de marine daarin zou achterblijven. Het zou toch een al te vreemde verschijning zijn dat voor eenzelfde en een zóó groot doel als de verdediging des lands, de eene partij alles klaar zou hebben en de andere partij niets zou hebben geregeld. Wanneer bij de landmacht ieder artillerie-officier in vrede­stijd bekend

(1) Zij staat gelijk met de voorzichtigheid die men volgens sommiger bewering bij onze kruis­ers zou betrachten, op welke men uit de jaag-schietgaten nog niet in de richting van de kiel zou hebben durven laten vuren, omdat men bevreesd is dat een schot met scherp, uit den vuurmond van 17 cM., zeer waarschijnlijk belangrijke beschadiging van het schip ten gevolge zal hebben. — En wat zou men dan wel zeggen!

Doch zal men dan met een dergelijke proef wachten tot er eens uit *moet* geschoten worden?

Dat wij een zóó voorzichtig marine zouden hebben is bezwaarlijk aanneembaar. Wij althans hopen het niet, doch het schijnt niettemin een feit te zijn dat er uit die schietgaten, die dan ook ongunstig geplaatst zijn, maar die niettemin in vele omstandigheden de belangrijkste van onze kruis­ers kunnen wezen, om welke oorzaken dan ook, bij onze marine nog nimmer in de richting van de kiel gevraagd is.

moet zijn met het fort waarop hij eventueel in oorlogstijd dienst zal doen en met de vuurmonden waarmee hij zal hebben te vuren, dan dient toch ook waarlijk de marine-officier wel te weten of hij bij oorlog op een monitor, een staunch of een kruiser zal hebben te varen. Hoeveel te eer is zelfs die kennis bij de marine niet noodig, waarbij als 't ware geen twee schepen hetzelfde zijn en waarbij de vaartuigen in artillerie, in stuuereigenschappen en in machines onderling zoo zeer verschillen. Evenals het leger is ingedeeld in divisien en brigades, dienen, onzes inziens, ook de eskaders der marine in vredestijd te zijn georganiseerd. Anders zal men eskadercommandanten zien optreden, die niet alleen de schepen van hun eskader niet kennen, maar misschien nooit met een eskader van monitors, staunches en torpedobooten gemanoeuveerd hebben. Officieren en manschappen zouden zoowel aan elkander als aan de door hen te bemannen schepen vreemd zijn en het zou op die wijze volstrekt niet tot de onmogelijkheden behooren dat een officier in oorlogstijd plotseling het bevel kreeg over een staunch, bemand met een uit alle hoeken en gaten bijeengeraapte equipage, waarvan er geen twee elkaar kennen, en zonder dat die officier of die minderen ooit aan boord van een staunch hebben gediend.

Doch te durven veronderstellen dat men aldus onvoorbereid een oorlog zou durven afwachten waarbij, zooals de zaken nu staan, van de door de marine te bewijzen diensten misschien ons volksbestaan kan afhangen, dit zou in strijd zijn met de achting die wij aan de hooge autoriteiten der marine verschuldigd zijn. Dat dan ook een verandering in deze wordt voorbereid, meenen wij te moeten opmaken uit de maatregelen welke dit jaar bereids ten opzichte van de zeemilitie zijn genomen.

Misschien zou het gemis aan vaste equipages minder worden gevoeld bij volkomen geoefendheid. Maar ook bij zoodanige geoefendheid blijft het een waarheid dat het altijd beter is dat officieren, onderofficieren en minderen elkaar kennen, wil men een voor oorlog geschikt geheel bekomen, dan dat die aan elkaar vreemd zijn. Een commandant zal altijd minder opgewektheid gevoelen om een equipage goed af te richten, wanneer hij vooruit weet dat zij toch binnen korten tijd uit haar verband zal worden gerukt, terwijl het ook duidelijk is dat een equipage op haar beurt bezwaarlijk de ware belangstelling kan hebben in exercitiën, b. v. met het geschut op een staunch, wanneer zij weet dat zij toch vermoedelijk spoedig naar Indië zal worden gezonden en dan waarschijnlijk in jaren niet meer zulk een stuk zien zal. Noch van de zijde der officieren, noch van die der minderen kan de ware ambitie worden verwacht, wanneer men aldus telkens van voren af aan begint.

Doch die volkomen geoefendheid is niet bij onze marine — en waarschijnlijk ook bij geen enkele marine — aanwezig. Wij hebben dikwerf, van bevoegde zijde, bij onze marine hooren klagen over het gehalte van het kader, over het gemis aan kennis van dat kader (zelfs van de militaire exercitiën),

over zijn onvoldoende getalsterkte; wij hebben hooren klagen over 't groot gebrek aan geoeffende artilleristen en dit terwijl de pantserschepen niet anders zijn dan drijvende batterijen, bestuurd door machinisten en bediend door kanonnières; wij hebben hooren klagen over 't gemis aan militairen geest bij de matrozen en wij hebben ook nog hooren klagen over gemis aan discipline.

Wat daarvan nou is zullen wij niet wagen te beslissen, maar zeker is het dat al die zaken moeten worden in de hand gewerkt door de aanhoudende afwisseling en 't niet aanwezig zijn van vaste equipages. Niet minder dan goed materieel, neen meer nog dan dat, is geoeffend, goed aangevoerd en vooral gedisciplineerd personeel hoofdzaak, en bij de verdediging die hier de marine zal te voeren hebben, staan groote belangen op het spel.

Het personeel dat tegenover haar zal komen te staan, zal waarschijnlijk wèl zeer geoeffend, wèl goed geëncadreerd en wèl gedisciplineerd zijn.

De geest van DE RUYTER, de herinnering aan de vloten, die alle zeeën bevoeren, moet ons geen parten spelen en ons doen meenen dat prachtig zellende eskaders met jan rap en zijn maat als vlugge matrozen, op 't oogenblik meer waarde voor onze verdediging zouden hebben dan door geoeffende machinisten bestuurd, voortstroomende oorlogsvaartuigen, bemand met duchtig geëxerceerde en gedisciplineerde soldaten.

Die auréole, die traditie is het waarschijnlijk, die ook thans nog onze marine als 't ware kluistert aan den Helder, ofschoon onze zeemacht er niet voor geëigend is en zij er waarschijnlijk niet anders zal kunnen doen dan »retireeren».

Dit laatste brengt ons na deze uitweiding vanzelf op het eskader van den Helder en de daar te bezigen schepen terug. Aangezien wij er ons niet mee mogen vleien dat ons pantsermaterieel in de eerste jaren geheel zal worden vernieuwd, zullen wij bij onze redeneeringen uitgaan van den bestaanden toestand.

Brengen wij daar ginds aan den Helder onze ramschepen, dan hebben wij er vaartuigen die op de Zuiderzee niet varen kunnen en wier terugtocht — die dan door 't Noord-Hollandsch Kanaal moet plaats hebben — derhalve alles behalve verzekerd is. Brengen wij er daarentegen onze monitors, dan brengen wij er vaartuigen die zóo langzaam loopen, dat een tjalk ze zelfs voorbij zeilt en die dus om die reden evenmin weg zullen kunnen. Van dekking van den terugtocht der monitors door de ramschepen zal geen sprake kunnen zijn, aangezien de rammen genoeg met zichzelf te stellen zullen hebben en de vijand zeker zou beproeven ze van de haven van Nieuwe Diep af te snijden om ze met de monitors de Zuiderzee in te jagen.

Alzoo, omdat onze tegenwoordige gepantserde scheepsmacht daar in te ongunstige omstandigheden komt, moeten wij haar aan den Helder niet brengen. Wij kunnen ginds weinig voordeel met haar behalen en wij kunnen haar beter gebruiken daar waar ze volstrekt noodig is, nl. de monitors op

de Zuiderzee en de rammen in de zuidelijke zeegaten. Dat moge minder aantrekkelijk voor den zeeman zijn, maar wij bereiken op die wijze een meer practisch doel. Zoolang er geen forten op Pampus zijn gebouwd, hebben wij een 7 tal monitors op de Zuiderzee hard noodig, en van onze rammen kunnen en moeten wij in de zuidelijke zeegaten gebruik maken, omdat wij ook daar gepantserde schepen niet missen kunnen. Vooral echter moeten wij niets doen wat den diepgang dier schepen zou kunnen vermeerderen. Integendeel veeleer moet er naar worden gestreefd, dien diepgang te verminderen, opdat de schepen zich vrijer zouden kunnen bewegen. Dat dekking der pantservaartuigen tegen torpedobooten, vooral voor onze langzaam loopende monitors, niet achterwege mag blijven en dat de monitors steeds door torpedobooten moeten vergezeld worden — wij zouden denken door 2 per monitor — dit behoeft hier geen verdere uiteenzetting.

Wij spraken daar over forten op het Pampus. Die forten zijn dikwerf en ook nu weder door den Heer TEN BOSCH, als onnoodig, bestreden, maar ook menigmaal aanbevolen. Zij die ze bestreden, wilden de verdediging van Amsterdam aan de Zuiderzee-zijde geheel doen aankomen op de marine, maar hetgeen boven reeds omtrent de monitors is gezegd — de ramschepen mogen wij, omdat zij op de Zuiderzee niet kunnen varen, veilig buiten beschouwing laten — zal onzen lezers naar wij hopen de overtuiging hebben geschonken dat er op die monitors vóór Amsterdam volstrekt niet te rekenen valt, wanneer men ze eerst blootstelt aan een strijd aan het Nieuwe Diep. In dat geval zijn forten op Pampus *stellig* onmisbaar, wil men te Amsterdam eenigszins tegen een bombardement van uit zee gewaarborgd te zijn. Forten zijn bovendien niet te rammen en door geen torpedobooten te vernielen; daarom verschaffen zij een groote veiligheid.

Wij gaan zelfs verder. Al bewaart men de marine nog zoo intact voor de verdediging van de Zuiderzee, dan mogen die forten toch niet worden gemist. HET LOT VAN NEDERLAND MAG NIET AFHANKELIJK ZIJN VAN ÉÉN ONGELUKKIGEN ZEESLAG!

Hoe is het thans echter met het materieel voor de verdediging van de Zuiderzee gesteld?

De Heer BINNES achtte voor de verdediging van de Zuiderzee en het Vlie noodig 9 monitors, 8 stoomkanonneerbooten en 10 torpedobooten. Aannevende dat hierbij 2 monitors zijn gerekend voor het verliezen (aan het Vlie), dan zouden wij, als wij het Vlie loslieten, met 7 der bestaande monitors kunnen volstaan. Heel veel winnen met de verdediging van het Vlie kunnen wij trouwens niet. De Heer TEN BOSCH zei dan ook in zijn redevoering van 25 October: „de verdediging der Vliegaten komt mij bezwaarlijk voor” en grondde zulks op de omstandigheid dat daar vrij krachtige vijandelijke schepen en wel zulke die een diepgang van 60 dm. hebben, kunnen binnenstroomen.

Hij wilde voor de verdediging van de Zuiderzee, behalve de vaartuigen die uit de Heldersche stelling op de Zuiderzee zouden retireeren en behalve de staunches en torpedobooten, 3 monitors en 2 nieuw aan te bouwen krachtig gepantserde en met een kanon van 28 cM. bewapende vaartuigen, alzoo 5 gepantserde strijders, waaronder een paar beste.

De Regeering bestemt er 4 en heeft er slechts 3 monitors voor, aangezien de Adder vergaan is; de Zuiderzee wordt dus door haar wel bijzonder stiefmoederlijk bedeed en dat hoewel haar verdediging voor ons van 't allerhoogste gewicht is.

Het is hier de plaats te vermelden dat de Minister van Marine, bij de indiening van het Vide Hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1884, het voornemen te kennen gaf om ter vervanging van de Adder geen nieuwen monitor te doen aanbouwen, maar wel een torpedoboot groot model, ingericht en uitgerust met de noodige middelen tot het voortschieten van vischtorpedo's.

De Minister haalde hierbij aan hoe zijn voorganger, de Minister WICHERS, reeds den bouw van een nieuwen rammonitor 1ste klasse had uitgesteld, omdat hij meende dat, wanneer het nieuwe scheepvaartkanaal van Amsterdam naar Rotterdam tot stand kwam, het aantal beschikbare monitors voldoende was; bovendien — zoo liet hij er op volgen — omdat het vaartuig d. i. de torpedoboot, die hij ter vervanging van de Adder wilde doen strekken, onafhankelijk zou zijn van de bovenbedoelde rechtstreeksche waterverbinding aangezien dit vaartuig door zijn »bescheiden" afmetingen ook langs de bestaande waterwegen zich zou kunnen verplaatsen.

Wij vermelden dit om te doen zien dat het in den laatsten tijd niet in de bedoelingen der Regeering heeft gelegen een pantservaartuig, bepaaldelijk voor de verdediging van de Zuiderzee, ter vervanging van het ontbrekende, te bestemmen.

De Regeering oordeelde dus anders dan de Heer TEN BOSCH, die bij de bespreking van de verdediging der Zuiderzee daarvoor niet slechts 5 pantservaartuigen wilde, maar er nog bijvoegde »De voorwaarden waaraan een goed aanvallend en verdedigend schip, dat uitsluitend voor de Zuiderzee bestemd is, moet voldoen, verschillen geheel met die voor het Tesselsche zeegat."

Wij houden het in dit opzicht met den Heer TEN BOSCH.

Opmerkelijk is het echter, dat toen in 1869 door de Ministers van Oorlog en van Marine, VAN MULKEN en BROCK, het eerste ontwerp van *Wet tot Regeling en Voltooiing van het Vestingstelsel* werd ingediend, beide Ministers voor de verdediging van de Zuiderzee-zijde van Amsterdam noodig achtten: een *fort* op den IJdoorn bij Durgerdam, een *kustfort* op het Diemerbuitenveld en een scheepsmacht bestaande uit vier monitors (waarvan 2 met ram) en 8 stoomkanonneerbooten.

Na den oorlog van 1870 en de toen aan den dag gekomen vooruitgang der artillerie, bleken die kustbatterijen te dicht bij Amsterdam te liggen om

de stad tegen bombardement te kunnen beschermen en daarom stelden de Ministers ENGELVAART en BROCX bij het door hen omgewerkt *Ontwerp van Wet tot Regeling en Voltooiing van het Vestingstelsel* voor, om 2 zeeforten te bouwen in de Zuiderzee, tusschen de batterij te Niemerdam en een te bouwen furt op den Noorder II- en Zeedijk beoosten het Kinselmeer. De scheepsmacht, welke vóór Pampus moest ageeren, bleef hierbij onveranderd.

Doch zie, bij het omgewerkt ontwerp dier Wet door den Minister VAN STURUM ingediend, verdwenen die zeeforten uit den Staat van de Liniën, Stellingen en Werken waaruit het vestingstelsel, voltooid zijde, zal bestaan en dat wel om plaats te maken voor »kustbatterijen op de IJdijken.»

De reden voor die verandering is vermoedelijk alleen te zoeken in vrees voor te hooge kosten. Het na de ondervinding van 1870 voor Amsterdam ontworpen plan van bevestiging was duur en nu wilde men gaarne dat cijfer verminderen, om daardoor het geheele wetsontwerp wat smakelijker te maken. Daartoe werd de mogelijkheid der droogmaking van de Zuiderzee, waarop men toen ook meer rekende dan nu, eenigermate vooropgesteld; zoolang die er niet was kon men het, tijdelijk, met de verdediging aan de Zuiderzee-zijde wat lichter opnemen. Dat was een groote fout van dit anders zoo verdienstelijk wetsontwerp en zeker gelooven wij dat de eerste ondertekenaar dit punt zou wijzigen, moest dat wetsontwerp nu nog worden ingediend; sedert toch is het duidelijk gebleken dat er in de eerste halve eeuw niet aan droogmaking van de Zuiderzee te denken valt.

Dat werkelijk alleen de zucht om op het papier te bezuinigen tot die wijziging den doorslag zal hebben gegeven, gelooven wij te mogen afleiden uit het gestelde in de Memorie van Toelichting van het Wetsontwerp, waarin wij bij de bespreking der kosten van de Amsterdamsche stelling, lezen:

»Dat cijfer heeft nu een niet onbelangrijke vermindering ondergaan, voornamelijk in de middelen tegen aanranding van de hoofdstad over de Zuiderzee. De ondergeteekenden meenen namelijk, wanneer zij den tegenwoordigen toestand der vaarwaters en nog meer hun vermoedelijken toekomstigen toestand in aanmerking nemen, dat vrijwaring van Amsterdam tegen bewerping van uit zee voldoende zal kunnen geschieden door de zeemacht, gesteund door krachtige batterijen op de IJdijken en door allerlei hindernissen, alzoo zonder de ontworpen zeeforten.

»Deze twee werken waren geschat op f 560.000 elk, of f 1,120.000 de twee. Nadere onderzoekingen echter deden zien dat er voor een enigszins redelijk fort in zee bij Pampus, zeer veel meer noodig zou zijn dan f 560.000, gezwezen nog van de onzekerheid der uitvoering. Zoo scheen dan het nut niet evenredig aan de kosten en de kwade kansen (1) en kwamen de onder-

(1) Na den bouw van het fort op de Herseos kan over de goede uitvoerbaarheid, laat staan over de mogelijkheid van den bouw van forten op het Pampus, geen twijfel meer bestaan.

geteekenden tot het besluit, in het ontwerp voor de reductstelling geen zeeforten te begrijpen, maar slechts een som van *vijf ton gouds* te ramen voor batterijen op de IJdijken."

Later aan het slot der Memorie van Toelichting lezen wij nog:

»Ten slotte wordt, voor wat de medewerking der zeemacht betreft, verwezen naar het daaromtrent gestelde in de Memorie van Toelichting op het oorspronkelijk ontwerp van den Generaal VAN MULKEN."

Hoe optimistisch hier die zoo belangrijke zaak wordt opgevat is opvallend en men zou bijna moeten denken dat een onzichtbare dwang om een half millioen op de Amsterdamsche stelling te schrappen, de Heeren Ministers er toe heeft gebracht om alles door een rooskleurigen bril te bekijken. Deze opvatting leidt tevens tot een verzaking van beginselen. Want terwijl de Commissie voor de Kustdefensie in 1864 het groote beginsel had vóóropgezet dat de verdediging van havens, reeden en vaarwaters moest geschieden door *vaste sterkten*, *bijgestaan door drijvend materieel*", wordt nu voor het Pampus datzelfde beginsel losgelaten, om plaats te maken voor het omgekeerde nl. een verdediging door *drijvend materieel*, *bijgestaan door vaste sterkten*". Toch is er misschien geen vaarwater, waarvoor het van zooveel belang is dat de verdediging op deugdelijke grondslagen worde gevestigd, dan juist dit. Moet dus de wijze waarop de bezuiniging verkregen is onze bevreemding wekken, de houding van den Minister van Marine, bij deze verschillende fasen welke de kustbevestiging van de Amsterdamsche stelling doorloopt, was niet minder verrassend.

Want bij het eerste Wetsontwerp van 1869 — waarbij reeds werd gerekend op de groote mogelijkheid dat de vijand de Heldersche stelling zou voorbijstroomen — werd aangenomen dat de marine zou medewerken om den vijand op de Zuiderzee tegen te houden bij den vuurtoren aan den IJdoorn. Die vuurtoren springt op het schiereiland nabij Durgerdom zeer vooruit en het vaarwater loopt er vlak langs, zoodat een fort, ter hoogte van dien vuurtoren gebouwd, voor onze strijdende schepen een zeer krachtige steun op de linkerslank zou zijn geweest. Later evenwel blijkt het dat dit punt veel te dicht bij Amsterdam zou zijn gelegen en van daar dat bij het Wetsontwerp ENGELVAART—BROCK de 2000 M. verder in zee ontworpen zeeforten, rechts en links van het midden tusschen hen doorgaande vaarwater, worden aangetroffen. Twee forten. Want bedroeg bij het eerste wetsontwerp de breedte van het tusschen de kustbatterijen te verdedigen water circa 2500 M., nu werd de af te sluiten rayon water, tusschen de batterij aan 't Kinselmeer en die te Diemerdam, circa 8000 M. zoodat, wanneer de 2 zeeforten onderling 3000 M. van elkaar kwamen te leggen, het noordelijkste fort nog 2500 M. zou komen van de batterij op den Noorder IJdijk aan het Kinselmeer en het zuidelijkste fort nog 2500 M. van de batterij bij Diemerdam, of van de Westbatterij bij Muiden. Het zuidelijkste fort op

8000 M. van Amsterdam geplaatst, kwam dan namelijk ongeveer in den top van een gelijkbeenigen driehoek te leggen, waarvan de batterij bij Diemerdam en de Westbatterij bij Muiden de hoekpunten van de basis vormen.

Liet men nu zooals in het Wetsontwerp VAN STIRUM, die beide zeeforten vervallen, dan is het duidelijk voor ieder, die maar een blik op de kaart gelieft te slaan, of die zich wil voorstellen hoe de kust van Noord-Holland in de richting van Marken meer en meer afbuigt van de kuststreek van Amsterdam naar Muiden, dat die beide op de uiterste vleugels (op de dijken) gelegen batterijen aan 't Kinselmeer en bij Diemerdam veel te ver van het vaarwater zouden afleggen om nog eenigen steun van beteekenis te kunnen verschaffen aan een zeemacht die den vijand 8000 M. of verder van Amsterdam moet verwijderd houden. Al besteedt men dan ook vijf ton gouds aan batterijen op de dijken en al bewapent men ze krachtig, dan blijft het toch altijd nog minder dan half werk.

Nu zou een ieder zeggen — en daarom was de houding van den toenmaligen Minister van Marine zoo vreemd — dat als men dien steun wegneemt, die de onmiddellijke bestrijking door de forten vroeger aan de verdediging van het vaarwater verschafte, dit gemis op een andere wijze zou dienen vergoed te worden en dat het dan voor de hand lag die vergoeding te zoeken in een veel krachtiger zeemacht. Maar niets daarvan. Dezelfde Minister die eerst van oordeel was dat, wanneer er 2 forten waren gebouwd op 2500 of 3000 M. uiteen, om het vaarwater met hun geschut te bestrijken, er nog 4 monitors en 8 stoomkanonneerbooten bij moesten komen om den vijand te kunnen afweren, diezelfde Minister is later van oordeel dat die 4 monitors enz. het *alleen* wel af kunnen als zij zooveel verder vooruit worden opgesteld en de kustversterkingen, in stede van 2500 a 3000 M., niet minder dan 8000 M. onderling van elkaar leggen.

Begrijpe wie het begrijpen kan.

Terwijl in 1870, toen nog geen natie pantserscheper bezat die op de Zuiderzee konden komen, tusschen de zooveel dichter bij elkaar ontworpen zeeforten, 4 monitors noodig werden geacht, zijn er na dien tijd in Duitschland niet minder dan 18 vaartuigen van het type Wespe aangebouwd, vaartuigen van welke velen beweren dat zij onze monitors in kracht overtreffen, en in stede dat men nu, zooals de voorzichtigheid zou gebiedend, naar evenredigheid de weermiddelen voor de verdediging der Zuiderzee vermeerderde, is er nu niet alleen nog geen enkele kustbatterij aanwezig, maar daalt zelfs het aantal monitors op *drie!*

En in dien zwakken toestand zou men eerst nog eens slag gaan leveren aan den Helder met de kans om het weinige hier bruikbare dat men bezit te verspelen? Zou dat voorzichtig, zou dat zelfs verantwoord zijn?...

Als er nog een groot doel mede te bereiken ware, b. v. als men op die wijze het binnendringen van de Zuiderzee konde beletten, dan ware daar iets

voor te zeggen, maar bij geen der ontwerpen van Wet tot Regeling en Voltooiing van het Vestingstelsel heeft men zulks durven aannemen.

Wat zeiden de Ministers van Oorlog en Marine te dier zake in de Memorie van Toelichting bij het *eerste* ontwerp dier wet:

»Allereerst is de vraag overwogen of de mogelijkheid bestaat om aan onze zeemacht een zoodanige uitbreiding te geven, dat zij zou mogen geacht worden in staat te zijn om, gesteund door de thans bestaande landbatterijen, een vijand tegen te houden, die mocht willen heproeven tusschen den Helder en Tessel door te dringen om daarna op de reede ten anker te komen. Die vraag is *ontkennend* (1) beantwoord en wel op grond der hovenmatige, onze financiële krachten te eenenmale overschrijdende offers, die van de schatkist zouden moeten gevraagd worden om een vloot in het leven te roepen, bij machte om die der zeemogendheden, met welke wij in oorlog kunnen geraken, met vrucht het hoofd te bieden. Echter is het mogelijk met belangrijk minder kosten, zoo niet een geheel afdoende verdediging van de Tesselsche zeegaten te verkrijgen, dan toch *de stelling van den Helder* zoodanig te verzekeren, dat zij tegen een *stormaanval* bestand is en de vijand zich niet straffeloos zal kunnen wagen op de reede, om van daar onze etablissementen te vernielen. Ter bereiking van dat doel moeten de vaste weermiddelen, *die daarbij hoofdzak zijn* (1), worden vermeerderd en verbeterd en kan de zeemacht een niet onbelangrijken steun verleen.

En iets later sprekende over de al of niet noodzakelijkheid van den bouw van een fort op de Laan.

»Konden wij nu, door het aanleggen van een krachtig fort tegenover de Heldersche batterijen b. v. op de bank de Laan, voldoende zekerheid verkrijgen dat het doorvaren der vijandelijke scheepsmacht dientengevolge kan worden te keer gegaan, dan zou bedoeld werk niet alleen het meest nuttige, het meest noodzakelijke zijn, maar het zou ook de voorzieningen tot betere bestrijking van de reede overbodig maken. *Maar die zekerheid bestaat in geen deele* (1) enz.

Er werd alzoo toen aangenomen dat de verdediging van de stelling Helder moest geschieden *om de stelling zelve*. Van de vloot werd gezegd:

»Alhoewel de zeemacht die tot de verdediging van de stelling Helder zal medewerken niet kan gerekend worden in staat te zijn om een vloot van zware gepantserde schepen tegen te houden, zoo is zij niettemin voor de verdediging van deze stelling van groote waarde.

In de eerste plaats noodzaakt zij den vijand om te komen opdagen met een aanzienlijke gepantserde vloot; want elke niet gepantserde vloot en ook een gepantserde, bestaande uit schepen van het charter onzer rammen, zou in onze Buffels en Stieren geduchte tegenstanders vinden, en door deze ongetwijfeld met vrucht worden bestreden. Tegen een aanzienlijke gepant-

(1) Wij curalveeren.

serde vloot zal onze scheepsmacht passief moeten ageeren en in een achterwaartsche stelling, nevens het fort op den Zuidwal, den vijand met haar geschut verontrusten en zooals reeds boven gezegd is, in flank en rug bedreigen."

Welke „geduchte tegenstanders" thans die Buffels en Stieren nog zouden zijn, die hier min of meer worden afgeschilderd als schepen waarvan toenmaals de weergade moeilijk in Europa ware te vinden, ziet men uit de discussiën in de Vereeniging gevoerd, evenzeer als men daaruit ontwaart in hoever die schepen thans nog in staat zouden zijn, een *aanzienlijke* gepantserde vloot met hun geschut te verontrusten. Zeer waarschijnlijk trouwens zou zulk een vloot zich niet lang *laten* verontrusten, maar daaraan spoedig een einde maken.

Aan de hoofdzak van 't geen bij 't eerste ontwerp van wet werd beoogd is echter voldaan; de stelling Helder is wat de passieve weermiddelen betreft zoodanig verzekerd dat zij tegen een stormaanval bestand is en dat geen vijand zich straffeloos kan wagen op de reede, want hiertoe hebben wij het fort aan de Harssens.

De stelling kunnen wij dus laten zoo als zij is.

Den steun „den niet onbelangrijken steun" dien de zeemacht aan haar zou verschaffen, moet zij echter missen. De tijden zijn veranderd; de omstandigheden zijn niet meer dezelfde, de eischen waaraan toenmaals kon voldaan worden zijn thans veel hooger, wij moeten ons voor het oogenblik daarbij neerleggen.

Alzoo geen stappen tot het scheppen van een marine vóór den Helder gedaan, zoolang er een zooveel noodiger werkkring voor haar is weggelegd. Voor Amsterdam kan het bestaand materieel, in de tegenwoordige omstandigheden, iets, zelfs veel zijn, voor den Helder is het zoo goed als niets.

De toestand onzer financiën is niet van dien aard om grootsche plannen op touw te zetten; trachten wij dus van 't bestaande 't best mogelijke gebruik te maken. Dat gebruik is, naar 't ons voorkomt, als vanzelf aangewezen.

Eerst het volstrekt noodige, daarna het nuttige en eindelijk het wenschelijke.

En dan streve men vooreerst naar het bereikbare, de verdediging van datgene wat onder alle omstandigheden als 't voornaamste is geacht, d. i. de verdediging van het hart des lands: Zuid-Holland en de stelling van Amsterdam.

Daarvoor valt in den eersten tijd genoeg te doen — niet 't minst door de marine.

Haarlem, Mei 1884.

GIJSBERTI HODENPIJL,
Luitenant-Kolonel der Genie.

OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING VAN HET ALGEMEEN VERSLAG
BETREFFENDE DE GROOTE MANOEUVRES DER 3de DIVISIE INFANTERIE,
GEHOUDEN VAN 25 AUGUSTUS TOT 8 SEPTEMBER 1883,
IN DE PROVINCIE NOORD-BRABANT.

De manoeuvres van 1883 zijn door schrijver dezes niet bijgewoond; met belangstelling werd door hem dan ook het Algemeen Verslag te gemoet gezien, ten einde daaruit leering te trekken.

Uit de aandachtige overweging van dit relaas is hem gebleken dat op het verslag met recht het spreekwoord van toepassing is: dat de paarden die de haver verdienen, deze niet krijgen, m. a. w. dat de handelingen van sommige personen, in een Algemeen Verslag, *aan alle officieren van het leger uitgereikt*, worden afgekeurd en die personen geheel of gedeeltelijk worden afgemaakt; terwijl anderen ten onrechte goedkeuring verwierven op hun handelingen en omtrent de feiten van derden het stilzwijgen wordt bewaard.

Dit beweren zal schrijver door aanwijzingen trachten te staven.

Cavalerie.

De handelingen der cavalerie worden bijna voortdurend afgekeurd.

Indien echter wordt nagegaan hoe oncavaleristisch (zie bladz. 110 Algemeen Verslag) of liever ontactisch de cavalerie werd gebruikt, dan geloof ik dat die afkeuring slechts voor een zeer klein gedeelte ten nadeele moet komen van de *aanvoering*.

27 Augustus.

1ste brigade, bladz. 37.

» $\frac{1}{2}$ peloton ter beschikking van den Brigadecommandant, 3 $\frac{1}{2}$ peloton op den weg Bokstel—Eindhoven.”

Uit de opdracht blijkt dat een vijandelijke afdeeling uit Eindhoven verdreven moet worden, zoodat een ontmoeting tusschen Bokstel en Eindhoven of bij Eindhoven zal plaats hebben.

Om den marsch der brigade te eclaireeren ware zeker het geheele eska-

dron noodig geweest, waarvan twee pelotons op den weg vooruit moesten rukken, om, in verbinding met de infanterie-voorhoede, voeling met de tegenpartij te verkrijgen, terwijl één peloton oost- en één westwaarts van den weg moest optreden.

Van de pelotons op den weg had één beschikbaar moeten blijven om teruggeworpen cavalerie, zoo mogelijk afgezeten, op te nemen en de tegenpartij tot ontwikkeling te nopen.

De drie pelotons in voorste linie hadden van de verzamelplaats zoo snel mogelijk vooruit moeten rukken tot aan den weg Oirschot—Best—St.-Oedenrode, daar moeten blijven totdat verbinding met de infanterie-voorhoede verkregen was, dan vooruit moeten gaan naar de terreinafscheiding bij mijlpaal 23, straatweg Bokstel—Eindhoven, daarna naar de Ekkerrijt en eindelijk naar de Woenselsche heide, bij elke afscheiding de infanterie inwachtende.

Bij het stooten op den vijand had het reserve-peloton een of andere afscheiding moeten zoeken, om afgezeten de terugtrekkende pelotons op te nemen.

Zoodra de infanterie-voorhoede zich had ontwikkeld, had het eskadron verzameld moeten worden.

Op die wijze gebruikt zou van die cavalerie nut getrokken zijn; thans werd slecht geëclairceerd, zoodat de beide partijen elkander onverwacht naderden en bevond de cavalerie zich ten slotte geheel uit de hand van den aanvoerder; de Brigadecommandant heeft bereden officieren en ordonnansen genoeg zoodat het niet noodig is over een $\frac{1}{2}$ peloton cavalerie te beschikken, dat elders veel beter te gebruiken was.

2de brigade, bladz. 42 en 43.

Op de instructie door den Brigadecommandant aan de cavalerie verstrekt is veel af te wijzen, zij bindt de handelingen van den Cavaleriecommandant, zonder eenig nieuw gezichtspunt aan te bieden.

In de dispositie van den 27sten wordt gesproken van het eclaireeren van een zeer uitgebreide strook terrein en het zich meester maken van overgangen over de Beerze en over de Dommel. Het gevolg van die bevelen is natuurlijk geweest splitsing: *qui trop embrasse mal étreint*.

Indien van de elf beschikbare pelotons, 1 eskadron in den meest mogelijk snellen gang was vooruitgebracht naar St.-Oedenrode en één naar Oirschot, terwijl de drie andere pelotons naar Best waren opgerukt om van daar in de richting van Bokstel te eclaireeren, met last, zoodra achterwaarts verbinding was verkregen met het peloton bij de infanterie-voorhoede ingedeeld, vooruit te rukken naar den weg Oirschot—Bokstel—spoorweg Bokstel—Wezel, ten einde van daar in gelijken zin te handelen, en daarenboven aan de vleugeleskadrons bevel was gegeven, zoodra zij hoorden dat er naar de zijde van den straatweg werd gevraagd, op dat vuur aan te marcheeren en in de flanken of in den rug der tegenpartij te komen, zou de cavalerie doelmatig zijn gebruikt en zouden tijdig berichten zijn gekomen aan den Commandant der cavalerie, die natuurlijk bij de drie pelotons op den straatweg moest blijven en den

vijand, indien hij op dezen stootte of deze hem naderde, in front moest bezighouden en eclaireeren.

Op de vleugel-eskadrons komt het aan; noch in de instructie, noch in de dispositie werd op dergelijk oordeelkundig gebruik gewezen.

28 Augustus.

1ste brigade, bladz. 64 en 65.

»Drie pelotons cavalerie zullen van af 10 uur van af paal 23 het terrein tusschen de spoorbaan en den weg Langven en Startven verkennen, een peloton op voorposten».

Waarom geen half eskadron op de Sonsche en het andere halve eskadron op de Bestsche heide, met last elke omtrekking van de vleugels der stelling te signaleeren, en aanvallend op te treden, indien daaruit nut te trekken was? De cavalerie op den linkervleugel te vereenigen zou, indien de aanval op den rechtervleugel had plaats gehad, zooals het voornemen was der tegenpartij, dit wapen geheel werkeloos gemaakt hebben; het nut dier plaatsing, op bladz. 80 Algemeen Verslag, door den Divisiecommandant aangegeven, wordt zeer betwijfeld.

2de brigade, bladz. 70.

»De cavalerie verkennt *zoo snel mogelijk* de opstelling des vijands in front en over de Bestsche en Sonsche heide».

Op welken grond de aanval eerder op den rechtervleugel dan op den linker werd gericht, is niet duidelijk, maar zeker was het zaak dit te verbergen en dit niet, zooals de Divisiecommandant verlangt — zie Algemeen Verslag bladz. 82 — te toonen door de cavalerie op den aan te vallen vleugel te dirigeeren; de Brigadecommandant had moeten bepalen dat de vijand in front geëclaireerd moest worden en dat door de cavalerie op de Bossche en Sonsche heide getracht moest worden, in de flanken en in den rug der stelling bij Best te komen.

29 Augustus.

1ste brigade, bladz. 85.

»De cavalerie zal gedurende het inrichten en innemen der stelling, zuid-oostwaarts van het dorp Oirschot, van uit de rendez-vous plaats bij den Heerendijk het terrein noordoostelijk van de Ekkeirijt eclaireeren».

Het eskadron waarover de brigade kon beschikken had, ons inziens, uitsluitend de Bestsche heide moeten eclaireeren en had, indien zij voor overmacht moest terugwijken, afgezeten stelling moeten nemen aan de afscheiding bij Heuveleind.

2de brigade, bladz. 91.

»Elf pelotons cavalerie rukken *zoo snel mogelijk* van den weg Lijmbeek—Eindhoven ter verkenning naar Oirschot op, eclaireeren over de Bestsche en Oirschotsche heide, bezetten zoodra mogelijk Oirschot en Straten en rukken daarna in de richting Oirschot—Bokstel—Boscheind op, daarbij door het Velders- en Kinderbosch eclaireerende tot aan de Beerze en de Dommel, welke overgangen *zoo snel mogelijk* bezet en anders geobserveerd worden».

Welk een opdracht! Het is om van te duizelen; indien het onmogelijke geveerd wordt, gebeurt er niets, zoo ook hier.

Indien de cavalerie een scherm had gevormd voor de gewijzigde marschrichting der 2de brigade, en Oirschot, Straten en Best had bezet, met last eerst in noordelijke richting te eclaireeren, bij het vernemen van het vuur daarop aan te houden en na het bezetten van Oirschot door de infanterievoorhoede, een nieuwe waarnemingslijn naar Bokstel te bezetten om in die richting te verkennen, was dit voldoende geweest; na terugwerping der cavalerie, had alsdan om 9 uur voormiddags Oirschot bezet kunnen zijn door de cavalerie en was de terugtocht der 1ste brigade bedreigd. Wat die cavalerie deed zuidwaarts van den Eindhovenschen dijk is ons een raadsel.

30 Augustus.

1ste brigade.

De cavalerie, zeven pelotons sterk, blijft in afwachting van nadere orders in het bivak oostwaarts van Moergestel, (bladz. 105 Algemeen Verslag).

Aan den Commandant der cavalerie werd, blad. 109 Algemeen Verslag, de volgende last gegeven: twee pelotons nemen de bruggen tusschen Moergestel en den Heizenschendijk waar, melden tijdig de nadering van den vijand op den rechtervleugel en verdedigen de overgangen zoolang mogelijk, met afgezeten ruiters; de vijf andere pelotons cavalerie eclaireeren in de richting van Oirschot; van die vijf stellen zich, terugtrekkende voor overmacht, twee tusschen Goor en Kolkven, terwijl drie de brug bij Moergestel bezetten tot de infanterie hen vervangt en daarna naar Vinkenburg en Broekzijde rukken om zich te vereenigen met de zich aldaar bevindende 2 pelotons."

Naar mijn gevoelen had van den beginne af een geheel eskadron zich bij Heizen moeten ophouden, het aan de drie andere pelotons overlatende te eclaireeren naar Oirschot, met last terug te trekken tusschen Goor en Kolkven, daar van elke gunstige gelegenheid gebruik te maken om den vijand te benadeelen, en, daartoe gedwongen, op Oisterwijk terug te trekken.

2de brigade (bladz. 116 Algemeen Verslag.)

»De Commandant der cavalerie beveelt dat een peloton huzaren vooruit zal gaan langs den kunstweg Oirschot—Moergestel, op 1000* gevolgd door 6½ peloton en dat van deze vijf patrouilles moeten gezonden worden ter verkenning van de bruggen over de Rosep en den Achtersten Stroom en van de Beertsche heide, gaande die patrouilles over Kattenberg, Beekeberg en Heizensche dijk met noordelijke grens de lijn, brug bij Balsvoort—Gemulle Hoeken".

Een en ander geheel in overeenstemming met de ontvangen bevelen van den Brigadecommandant, die het gewicht van het bezetten der brug bij Broekzijde niet schijnt ingezien te hebben.

Een eskadron had, naar onze meening, onmiddellijk over de Kapel en over de Baasterhoef naar den Heizenschen dijk moeten oprukken om zich meester te maken van den overgang bij Broekzijde; de andere pelotons hadden op

klein Oisterwijk gedirigeerd moeten worden, om van daar uit te eclaireeren en zouden, zoodra zij door infanterie afgelost waren, over de kleine Oisterwijksche heide naar Heizen gezonden moeten zijn; *daar* was, zooals de Commandant der 1ste brigade te recht had ingezien, het ware terrein voor de cavalerie, niet in het boschachtige en met vennen doorsneden terrein ten noorden van den weg Oirschot—Moergestel.

Hoe de Divisiecommandant tot het besluit komt, bladz. 130, dat de cavalerie der 2de brigade op den linkervleugel der 1ste brigade *handelend* moest optreden, is ons niet duidelijk.

1 September.

1ste brigade.

Op last van den Divisiecommandant (bladz. 135) zal, bij de gewijzigde opdracht aan de 1ste brigade verstrekt, de cavalerie zich om 7 uur v. m. op marsch begeven van Moergestel naar Diessen, onderweg alle overgangen over de Reuzel bezettende en vasthoudende, totdat de overige troepen der brigade de stelling bij Diessen zullen hebben ingenomen en de overgangen door infanterie zijn bezet.

Door den Brigadecommandant wordt in dien last eenige wijziging gebracht door de bepaling dat alleen de brug bij Diessen zal worden bezet; dat alle verdere bruggen over de Reuzel van af Moergestel tot Baarschot, een tiental, zouden worden geobserveerd (dus niet bezet en vastgehouden) en dat officierspatrouilles ten oosten van de Reuzel ter verkenning gezonden zouden worden.

De Cavaleriecommandant voldeed aan de bevelen van den Divisiecommandant, hem vermoedelijk medegedeeld, door bij elken overgang ten noorden van Diessen een onderofficier met vier ruiters achter te laten en aan de bevelen van den Brigadecommandant, door de overgangen ten zuiden van Diessen tot Baarschot, vijf in getal, door een onderofficier en 8 ruiters te bewaken of liever gade te slaan en een onderofficier te stellen op een molen ter observatie, door de brug bij Diessen in den kunstweg gelegen met 1 eskadron te bezetten en door officierspatrouilles uit te zenden.

De Cavaleriecommandant had geheel in overeenstemming met de gegeven bevelen zijn cavalerie versnipperd; tot vernieling van de bruggen, langs welke zijn opstelling bij de brug in den weg Oirschot—Hilvarenbeek kon worden omtrokken, had hij geen bevelen.

De cavalerie is hier, naar onze meening, eensdeels niet doelmatig gebruikt, noch door den Divisiecommandant noch door den Brigadecommandant, anderdeels door verkeerde bevelen op het dwaalspoor gebracht; zij had moeten gezonden zijn van Moergestel in de richting van Middelbeers met last zoo mogelijk de bruggen aan de Beerze en over de Reuzel te vernielen of minder bruikbaar te maken, ten einde de tegenpartij op te houden en de vijandelijke cavalerie op de Beersche heide tegen te houden, en ten slotte de heiderand oostwaarts van Diessen afgezeten te bezetten, met waarneming van de overgangen over de Reuzel, noord- en zuidwaarts van dit dorp gelegen.

De tegenpartij moest, in strijd met de gegeven bevelen, opgehouden worden niet aan de Reuzel maar oostwaarts daarvan, zooals *zeer opmerkelijk*, ook in de opmerkingen bladz. 150 Algemeen Verslag is aangegeven.

2de brigade. (Bladz. 140 Algemeen Verslag).

Om uit Oirschot over Diessen en Hilvarenbeek langs Goirle en Broekhoven naar Tilburg op te rukken, ontving de cavalerie last om 8 uur v. m. met niet minder snelheid dan 8 KM. per uur naar Hilvarenbeek te marcheeren, de geheel onbeduidende brugjes bij het Raak en bij Voort te bezetten, westwaarts de bruggen over de Oude en Nieuwe Leij, noordwaarts tot de Beertsche heide en zuidwaarts tot Breehees te verkennen, terwijl een officierspatrouille uit Oirschot in zuiver westelijke richting naar Goirle oprukt. Is het wel mogelijk dit alles te doen verrichten door 1 $\frac{1}{2}$ eskadron?

Indien de cavalerie eerst was opgerukt naar de Beerze en zich verzekerd had van de bruikbaarheid en het bezit der hoofdovergangen over dit riviertje, en daarna, zoodra haar infanterie haar was gewaard, met gelijk doel was vooruitgerukt, eerst naar de Reuzel, daarna naar het Spruiten-stroompje en naar de Roodloop oostwaarts van den kunstweg Hilvarenbeek—Tilburg en eindelijk naar de Oude en Nieuwe Leij tusschen Goirle en Broekhoven, zou zij vermoedelijk niet de grootsche taak: »verassing van de cavalerie der tegenpartij bij Diessen hebben verricht'', maar zou zij zuiver tactisch gebruikt zijn.

Dat de Cavaleriecommandant, zooals de Divisiecommandant verlangt, zie bladz. 152 Algemeen Verslag, bij het deboucheeren uit Diessen niet in de noordelijke richting heeft verkend, is alweer de schuld van de bevelen, waarin *zeer bepaald* het marcheeren naar Hilvarenbeek en het bezetten van de Roodloop was voorgeschreven. Zie ten overvloede bladz. 142 en 143 Algemeen Verslag, zoodat daarvan niet zonder bevelen kon worden afgeweken; de uitvoering was juist, de bevelen waren dit niet.

3 September.

1ste brigade. Bladz. 156.

De cavalerie moet ten 8 uur voormiddags uit de rendez-vous-stelling in oostelijke richting naar Moergestel en in zuidelijke richting naar Hilvarenbeek verkennen.

Aan die opdracht is, hoewel dit niet in bijzonderheden in het Algemeen Verslag wordt medegedeeld, voldaan; aan die cavalerie werd, daar achter de Ley — voorste stroom — moest teruggetrokken worden, en het front der infanterie vrij moest blijven, een overgangspunt aangegeven, dat in de opdracht werd vermeld.

Naar mijn opvatting was één overgangspunt, indien de Ley als terreinafscheiding een hinderpaal was voor de cavalerie, niet voldoende, daar die cavalerie zolang mogelijk zuidelijk van de terreinafscheiding moest verkennen en daarna noordwaarts daarvan, om de flanken en den rug der achterhoedestelling tegen omtrekkende bewegingen te vrijwaren.

Een verzameling der cavalerie tusschen het Galge- en het westelijk daarvan gelegen ven in de opdracht vast te stellen was nu noodig, omdat er maar één overgangspunt was; beter ware het geweest het verzamelingspunt aan te geven, zonder bepaalde verzameling, daar dit de cavalerie in haar bewegingen stremt. De Cavaleriecommandant had zich kunnen ophouden bij het verzamelingspunt om aan de van verkenning teruggekeerde cavalerie bevelen te geven.

2de brigade. Bladz. 164.

De order van den Brigadecommandant luidde:

De cavalerie der 1ste colonne (1 eskadron):

- a. rukt ten spoedigste naar de bruggen bij Broekzijde, Vinkenburg en Moergestel;
- b. verkent over de Beertsche heide in de richting Moerenburg—Oisterwijkstraatsche hoeven;
- c. zorgt voor de verbinding met de 2de colonne;
- d. bezet de brug bij Lossluis, en
- e. observeert de bosschen ten noorden van Stokske.

Die opdracht was natuurlijk voor één eskadron veel te uitgebreid; de cavalerie bepaalt zich dan ook aanvankelijk, met de aan haar toegevoegde artillerie, naar de brug van Moergestel op te rukken en patrouilles naar de bruggen bij Broekzijde en Vinkenburg te zenden; toen het bleek dat de brug bij Moergestel was afgebroken zond de Eskadronscommandant één peloton naar de brug bij Lossluis, niet om deze te bezetten, maar om van daaruit te verkennen in de richting der Oisterwijkstraatsche hoeven en één peloton om de bosschen ten noorden van Stokske te eclaireeren, niet te observeeren.

De verbinding met de 2de colonne bepaalt zich tot aanraking met de cavaleriepatrouilles der colonne bij Broekzijde en Vinkenburg; de verkenning van de Beertsche heide en in de richting Moerenburg—Oisterwijkstraatsche hoeven bepaalt zich tot de verkenning dezer hoeven, waarbij het eskadron zich ten slotte vereenigt met het eskadron der 2de colonne.

Aan de cavalerie der 1ste colonne had de verbinding met de 2de colonne niet moeten zijn opgedragen en in verband daarmee ook niet de verkenning der bruggen bij Broekzijde en Vinkenburg; die cavalerie had noch met het observeeren, noch met het eclaireeren der bosschen noordwaarts van Stokske belast moeten zijn, daar de tegenpartij tusschen Tilburg en Moergestel gebivakkeerd was; aan die cavalerie had eenvoudig moeten opgedragen zijn, zoo snel doenlijk uit Oirschot vooruit te rukken langs den kunstweg Oirschot—Moergestel en noordwaarts daarvan naar den Achtersten Stroom, daar de overige troepen in te wachten en waar te nemen, bij de nadering der infanterie dien stroom over te trekken, voeling te verkrijgen met de tegenpartij, en de linkerflank alsmede den rug van den in noordelijke richting terug te drijven vijand (bladz. 163 Algemeen Verslag) te bedreigen.

Toen het bleek dat de brug bij Moergestel als afgebroken beschouwd moest

worden en de brug bij Lossluis bleek een loopbruggetje te zijn voor één persoon, had, in overleg met den Colonnecommandant, een $\frac{1}{2}$ eskadron moeten blijven aan de brug bij Hondenberg, om, afgezeten, den terugtocht te verzekeren van het andere halve eskadron, dat voeling moest trachten te verkrijgen met de tegenpartij; zoodra de andere wapens den Stroom waren overgetrokken, zou het eskadron zich voldoende verzekerd hebben kunnen achten om vereenigd op te treden.

De cavalerie der 2de colonne — ook een eskadron — ontvangt last ten spoedigste de Beertsche heide, alsmede het terrein ten noorden van den kunstweg Moergestel—Tilburg te verkennen en meer bepaald naar Broekhoven, Hoeven, Moerenburg, Oisterwijksche hoeven, Moergestel, Vinkenburg en Broekzijde verkenningen te verrichten en op de drie laatstgemelde punten verbinding te zoeken met de 1ste colonne.

Aan die opdracht is voldaan en ten gevolge daarvan de cavalerie zoodanig versnipperd, dat zij nergens krachtig kon optreden.

Indien aan de cavalerie der 2de colonne was opgedragen ten snelste op te rukken naar den kunstweg Tilburg—Moergestel en van daar uit te verkennen en verbinding te zoeken met de 1ste colonne, dan was waarschijnlijk een peloton opgerukt naar Moergestel, een in noordelijke richting tot den kunstweg en een naar Hoeven en Moerenburg, terwijl een peloton in reserve bleef bij de colonne; de twee eerstgenoemden zouden in aanraking gekomen zijn met de vijandelijke cavalerie; indien deze niet was versnipperd, ware zij overmachtig geweest en zou zij de cavalerie der 2de brigade teruggewezen hebben, welke dan zou zijn teruggetrokken op de infanterie en op het reservepeloton. Het peloton dat naar Hoeven en Moerenburg was opgerukt, zou de brug bij Hoeven en die in den kunstweg bij de Leij vernietigd hebben gevonden, terwijl het bij Moerenburg met vuur zou zijn ontvangen.

Van de patrouilles naar Broekhoeven, Hoeven en Moerenburg is geen enkel bericht ingekomen; het was juist van daar en niet van de Oisterwijksche hoeven dat licht ontstoken moest worden. Zoodra de Pelotonscommandant rapport had gezonden van het bevondene, had het peloton meer westwaarts moeten aanhouden om na te gaan of de brug bij Driehuizen en die bij Heideblom ook waren vernietigd.

Het misbruik dat van de cavalerie der 2de brigade is gemaakt, wordt ten volle bewezen uit de verklaring, bladz. 172, dat de Brigadecommandant het voornemen had, de cavalerie (die zich, let wel! zonder eenige geldende reden, had vereenigd aan de Oisterwijksche hoeven) over Moerenburg of over Tilburg ter vervolging te zenden.

Het eskadron der 1ste colonne had om den linkervleugel en het andere eskadron over Tilburg om den rechtervleugel der tegenpartij heen moeten vervolgen en zich daartoe, zoodra het gevecht was ingeleid, gereed moeten houden; de bepaling dat het voornemen bestond, over Moerenburg te vervol-

gen, kan alleen voortspruiten uit geheele onbekendheid met den toestand bij dit punt.

4 September.

1ste en 2de brigade.

Het zal niet noodig zijn, de opdrachten en de dispositie voor de cavalerie te vermelden. Het aangewezen manoeuvreerterrein was voor de cavalerie de Loonsche heide.

Een gedeelte der cavalerie van de 1ste brigade had moeten waken tegen omtrekkende bewegingen van den rechtervleugel, met het overige in reserve.

De cavalerie der 2de brigade had moeten trachten in de rechterflank en in den rug der 1ste brigade te komen; een gedeelte dier cavalerie had aanvankelijk aan de hoofdcollonne toegevoegd moeten zijn om voeling te verkrijgen met de tegenpartij; zoodra de voeling verkregen en de infanterie in gevecht was, had ook dit gedeelte zich moeten aansluiten bij het overige der cavalerie op de Loonsche heide.

Dat van de cavalerie der 2de brigade, bladz. 193 Algemeen Verslag, weinig nut is getrokken, ligt niet aan die cavalerie maar aan de wijze waarop zij gebruikt is; in het bedekte terrein waarin de 1ste brigade zich bevond, had de infanterie moeten verkennen, niet de cavalerie, zoodat in de dispositie, de opdracht tot verkenning in de richting Klokkenberg—Bergeind—Loonsche berg gerust achterwege had kunnen blijven en daarentegen op de bedreiging van de rechterflank en den rug der tegenpartij meer nadruk gelegd had moeten zijn, in welk geval zeer zeker meer partij ware getrokken van het terugwerpen der cavalerie van de 1ste brigade.

5 September. Bladz. 195.

Over de wijze waarop van de cavalerie op dien datum is gebruik gemaakt, is de staf gebroken.

De cavalerie van beide gedeelten heeft zich gehaast Dongen te bezetten; die cavalerie welke te Dongen het eerst ondersteund werd door infanterie — hier de 2de brigade — heeft zich in gemelde plaats gehandhaafd, terwijl de andere in de richting van 's Gravemoer is getrokken zonder dat dit van eenigen invloed is geweest op de handelingen van een der partijen.

De commandanten der cavalerie hebben daarbij geheel eigenmachtig gehandeld; die der 1ste brigade had de opdracht, het terrein tusschen den weg Loon-op-Zand—Dongen—Oosterhout en den straatweg Tilburg—Breda te verkennen, de bruggen over de Donge en de Treksloot te bezetten en met twee pelotons verbinding te houden tusschen de twee gedeelten waarin de brigade is gesplitst.

Die der 2de brigade had de opdracht in noordelijke richting te verkennen, twee overgaangen over de Treksloot te bezetten en den marsch der brigade voornamelijk naar de zijde van Loon-op-Zand te dekken.

Het zuiver voldoen aan die opdrachten had vermoedelijk geen betere uit-

komsten opgeleverd dan nu zijn verkregen; de cavalerie had geheel anders gebruikt moeten zijn. Een en een half eskadron had met een batterij vooruit moeten snellen om zich te verzekeren van Grenspaal en Handwijzer; de cavalerie der 1ste brigade met het doel, de tegenpartij welke die punten moest passeeren, op te houden; die der 2de brigade om aan het overige der brigade het gebruik te verzekeren van de wegen Grenspaal en Handwijzer en de Uiterste Stuiver naar Dongen.

Aan de rechtercolonne der 2de brigade had, in plaats van een $\frac{1}{2}$ peloton cavalerie, een half eskadron toegevoegd moeten zijn om het punt op te sporen waar zich het hoofd van het meest zuidelijk gedeelte der tegenpartij bevond en de artillerie dier colonne te beschermen, welke in plaats van op de flank der tegenpartij stelling te nemen, in de gelegenheid had moeten zijn, in snellen gang vooruit te rukken om voorwaarts van de tegenpartij stelling te nemen.

Het $\frac{1}{2}$ eskadron der 1ste brigade had bij de linkercolonne eveneens kunnen handelen.

De gegeven bevelen waren te onbepaald en even gebrekkig als de uitvoering.

Voorpostendienst.

Door den Divisiecommandant werden bevelen gegeven om de veldwachten te doen bestaan uit pelotons; op welken grond die afwijking van het voorschrift op den velddienst is geschied, is niet recht duidelijk; is het gedaan omdat de sterkte aan onderofficieren en manschappen te zamen ruim $\frac{1}{2}$ van de organieke sterkte bedroeg en de Divisiecommandant aan de wachten de werkelijke oorlogsterkte en meer wenschte te geven, dan geloof ik dat dit, wat oefening betreft, niet wenschelijk was; het kader was organiek aanwezig; in gewone tijden wordt bij den voorpostendienst over te veel kader beschikt en nu juist de gelegenheid bestond om b. v. de sluippatrouilles te doen bestaan uit ongegradueerden, zooals in de werkelijkheid, wordt door het vele kader waarover bij die wachten kon worden beschikt, gelegenheid gegeven die patrouilles samen te stellen, zooals zij in de werkelijkheid niet zullen zijn; liever de patrouilles op halve sterkte genomen dan door onjuist samengestelde wachten aan verkeerde denkbeelden voet te geven.

27 en 28 Augustus. Zie schets n°. 2.

1ste brigade.

Het verschil tusschen beide dagen bestond in het verlengen van den rechtervleugel der voorpostenlinie door een vijfde veldwacht op dien vleugel te brengen, welke vleugel tevens iets vooruit werd gebracht.

Door het aanwijzen van vijf pelotons voor veldwachten van de acht waarover kan worden beschikt, wordt afgeweken van de 1ste alinea van § 186 van het voorschrift op den velddienst.

2de brigade.

Het verschil tusschen beide dagen bestond in het in zuidelijke richting

verplaatsen van de veldwachtenlinie, welke op beide dagen uit vier veldwachten bestond.

In het verslag is de instructie voor den Voorpostencommandant niet opgenomen, hetgeen te betreuren is, daar nu niet is uit te maken of het vooruitschuiven van de wachten tot op 3000 M. van het gros en van een gedetacheerde infanteriepost bij nacht op een uur gaans van het gros, is geschied naar aanleiding van de ontvangen instructie of dat de voorpostencommandanten die onverantwortelijke handelingen hebben bevolen.

Op den 27sten stond wacht N°. 1 zonder eenige ondersteuning op 4000 M. van het gros.

29, 30, 31 Augustus. Zie schets n°. 5.

1ste brigade.

De voorpostenstelling is juist gekozen en blijft gedurende de drie dagen gehandhaafd.

2de brigade.

In de voorpostenopstelling bij deze brigade is tusschen den eersten dag en de beide laatste het verschil, dat de tusschenwachten N°. 2 en N°. 5 door gedetacheerde posten worden vervangen, veldwacht N°. 4 en de voorpostendetachementen (ondersteuningsposten) geheel vervallen en de veldwachten N°. 1, 3 en 6 verdubbeld werden.

In het verslag is niet aangeduid hoe sterk de gedetacheerde posten zijn en worden ook de waarnemingskringen van die posten en van de wachten niet aangegeven; hoe geschikt het terrein ook voor de verdediging was, is bij een voorpostenstelling waarneming hoofdzaak en moet aan elk gedeelte de waarnemingskring worden aangeduid; bij het uitzetten van drie wachten zijn die kringen te uitgebreid, zoodat de bewaking van een gedeelte van den kring zal moeten worden opgedragen aan de tusschenwachten of aan de gedetacheerde posten; gedetacheerde posten van een onderofficier of korporaal met 3 of 4 man (zie bladz. 174 Voorschrift Velddienst) zullen hier wel niet voldoende zijn geweest en zullen ook wel niet zijn bedoeld; het kan dus aangenomen worden dat die gedetacheerde posten kleine veldwachten zijn geweest en dus ook den 2den en 3den dag vijf veldwachten, drie groote en twee kleine, zijn uitgezet.

De weerstand aan de Beerze te bieden was gedurende de drie dagen dezelfde, daar voor den eersten dag was bepaald dat de wachten zich bij een aanval aan de overgangspunten twee aan twee zouden vereenigen; de splitsing schijnt alleen geschied te zijn om het waarnemen gemakkelijker te maken.

Het was goed gezien, een ondersteuningspost te schuiven tusschen de uiterste wachten en het gros, vooral ten zuiden van den kunstweg Oirschot—Moergestel, daar de afstand tusschen de Kapel en het hoofdkantonnement Oirschot slechts 3000 M. bedraagt en het terrein zeer bedekt is, zoodat een bedreiging van het hoofdkantonnement, vóór het oprukken van het gros, van die zijde zeer goed mogelijk was.

In de beschouwingen omtrent den voorpostendienst op den 29sten, bladz. 102 Algemeen Verslag, wordt gesproken van waarnemingsposten of staande patrouilles; daar deze soort van patrouilles niet in het Voorschrift op den Velddienst voorkomen, zullen daarmede wel kleine veldwachten worden bedoeld.

In het Duitsche leger wordt aan de voorschriften zeer gehecht en daarvan slechts noode afgeweken; ik geloof dat het zaak is, ook bij ons leger daarvan zoo min mogelijk af te wijken.

1 en 2 September. Zie schets n°. 8.

1ste brigade.

De standplaats van het gros der voorposten door den Divisiecommandant aangewezen, is noordoostwaarts van het te dekken hoofdkantonement Goirle, terwijl de tegenpartij ondersteld wordt zich te Hilvarenbeek zuidoostwaarts van het hoofdkantonement te bevinden.

Voor de bijzondere opstelling van het gros en voor het plaatsen van vijf pelotons der acht voor den voorpostendienst bestemd, als veldwachten achter de Oude Leij, op \pm 350 M. van het hoofdkantonement, zullen wel redenen hebben bestaan; het geeft evenwel een zeer verkeerd denkbeeld van de werkelijkheid.

Indien het gros was opgesteld achter de Oude Leij ter hoogte waar nu veldwacht N°. 4 heeft gestaan en wachten, elk van een peloton, waren vooruitgeschoven op den Goirleschen dijk, op den weg naar Gorp en op den weg Abkoven—Hilvarenbeek achter de Oude Leij op de plaats waar veldwacht N°. 5 stond, zou de voorpostenopstelling juist geweest zijn.

Van de cavalerie bij de voorposten ingedeeld, wordt geen melding gemaakt op de schets; ook is de plaatsing van veldwacht N°. 3 in een weiland, in de onmiddellijke nabijheid van wacht N°. 4, schijnbaar althans, doelloos.

Tot de bepaling dat de veldwachten bij een aanval achter de Nieuwe Leij zouden terugtrekken, bestond geen aanleiding; indien de wachten zuidoostwaarts van de Oude Leij waren opgesteld, zouden zij natuurlijk bij een aanval achter deze Leij teruggetrokken en met het gros daarachter stand gehouden hebben; nu de geheele voorpostenlinie achter de Oude Leij in de onmiddellijke nabijheid van het hoofdkantonement was opgesteld, kon van terugtrekken geen sprake zijn.

2de brigade.

Uit de opstelling der voorposten moet opgemaakt worden dat het brigadecommando niet juist wist waar de tegenpartij ondersteld werd zich te bevinden; de plaatsing van het gros was door den Divisiecommandant bepaald; de hoofdtoegang uit Goirle naar Hilvarenbeek is de Goirlesche dijk; uit Breehees en Groenewoud voeren wegen naar dien dijk en naar Hilvarenbeek; het ware dus zaak geweest, een peloton infanterie vooruit te brengen ten zuiden van 't Nestven, een op den Goirleschen dijk en een bij Kraan, en de cavalerie vooruit te schuiven naar Breehees en op den straatweg Hilvarenbeek—Tilburg; het geheele front der voorposten is onjuist.

De instructie voor de voorposten had vermeld moeten worden in het Algemeen Verslag, om te kunnen oordeelen of de schuld lag aan den Divisie- en den Brigadecommandant of aan de Voorpostencommandanten.

3 en 4 September. Zie schets n°. 10.

Het uitstellen van voorposten op die datums heeft meer van een oefening zooals in de garnizoenen helaas nog dikwijls geschiedt, waarbij geen enkel denkbeeld ten grondslag ligt; dat het terrein ten oosten van den straatweg Tilburg—Loon-op-Zand door geen der beide partijen tot het verrichten van vijandelijke handelingen mocht worden betreden, kan geheel afgescheiden van den voorpostendienst bepaald worden; bij het uitzetten der voorposten was dit echter onnoodig, te meer daar de zandvlakte der Loonsche en Drunensche duinen ondersteld werd bezet te zijn.

Nu vormen de richtingen der voorposten van beide partijen een hoek van ruim 90°.

Omtrent de opstelling is bezwaarlijk een oordeel te vellen; alleen valt het op dat hij de 2de brigade de uiterste wachten op \pm 2000 M. waren van het gros en de wachten een onderlingen afstand hadden van 1100 en 1500 M. en, na het inschuiven van een gedetacheerde post, op onderlinge afstanden stonden van 1100, 600 en 900 M.; òf het Voorschrift op den Velddienst bladz. 167 geeft verkeerde afstanden op (450 à 675 M.), òf de opstelling is onjuist; het laatste is naar mijn opvatting het geval; de waarnemingskringen werden, bij te groote tusschenruimte, te uitgebreid.

5 September. Zie schets n°. 13.

1ste brigade.

De voorpostenopstelling dezer brigade was zeer juist gekozen; door de lijn van weerstand te nemen bij den hoogen steenen molen en niet bij de Slotjens, zou echter het hoofdkantonnement Oosterhout beter verzekerd zijn geweest.

2de brigade.

Bij de voorpostenopstelling voor deze brigade is òf het Brigadecommando òf de Voorpostencommandant in het onzekere geweest waar de tegenpartij zich bevond.

In het Algemeen Verslag, bladz. 211, wordt gezegd dat het gros der voorposten noordwestwaarts van Rijen bivakkeerde; volgens de schets ligt het bivak bijna noordwaarts van Rijen.

De Steenovensche straat en haar verlengde naar het bivak was de hoofdtoegang tot de tegenpartij te Oosterhout; de wacht N°. 1 op de Schorsstraat, welke in noordelijke richting naar Dongen voert, is onnoodig; het gros en de wacht N°. 3 moeten front maken naar Oosterhout; behalve de G.-P. (cavalerie) op de snijding der wegen Rijen—'s Gravemoer en Oosterhout—Dongen, had bij *de Kelen* een gedetacheerde cavaleriepost moeten staan om den weg Oosterhout—Gilze en het terrein westwaarts daarvan waar te nemen. Moet uit het weerstand bieden bij Klein Oosterhout, bladz. 211 Algemeen Verslag, verstaan worden dat het gros naar dit punt oprukt? Het komt mij voor dat weerstand geboden had moeten worden in de lijn der veldwachten.

Marsch-veiligheidsdienst.

Bij de 1ste brigade heeft die dienst zich bepaald: op den 27sten, tot het aanwijzen van een voorhoede (rencontre-gevecht); op den 1sten September, tot flankbeveiliging bij den marsch van Moergestel naar Diessen tegen een uit Oirschot en Hilvarenbeek te verwachten vijand, en op den 5den September, bij den marsch van Loonopzand in de richting van Oosterhout.

De handelingen op den 27sten bij de 1ste brigade overeenkomende met den marschveiligheidsdienst der 2de brigade op den 27sten, 28sten, 29sten en 30sten Augustus en op 1 en 3 September, zoo zullen die gezamenlijk worden behandeld en daarbij tevens worden aangenomen dat de linkercolonne der 2de brigade op den 28sten Augustus bij den voorgenomen aanval op den rechtervleugel der tegenpartij een tweede voorhoede, zoo niet de eigenlijke voorhoede, vormde.

Bij de 2de brigade bevond zich de Brigadecommandant met zijn stafofficieren steeds bij den hoofdtroep der voorhoede, op den 28sten Augustus bij den hoofdtroep der voorhoede die den straatweg Eindhoven—Best volgde; de Commandant der 1ste brigade hield zich op den 27sten op bij de hoofdcolonne. De commandant der 1ste brigade begreep zeer te recht dat de voorhoede, bij de tegenwoordige gevechten nog meer dan vroeger, geheel zelfstandig moet handelen en de verkenning aanvullen, welke uit den aard der zaak slechts gedeeltelijk door de cavalerie kan worden verkregen.

Bij den Voorhoedecommandant moet zich hoogstens bevinden de Chef of Adjunct-chef van den staf (zie slotalinea § 152 van het Voorschrift op den Velddienst), om den Voorhoedecommandant bij te staan, die geheel naar eigen inzichten moet handelen.

De aanwezigheid van den Brigadecommandant neutraliseert het bevel van den Voorhoedecommandant en moet aanleiding geven tot overhaaste handelingen, waarvan bij de 2de brigade bewijzen genoeg bestaan; van een voorhoedegevecht is bij geen der manoeuvres sprake; de artillerie bij de voorhoede ingedeeld, komt op last van den Brigadecommandant in batterij; naarmate de andere troepen naderen worden zij, zonder eenige leidende gedachte, in het vuur gebracht.

Bij de 1ste brigade wordt op den 27sten en bij de 2de brigade op den 27sten, 29sten en 30sten Augustus en op den 1sten en 3den September bij de voorhoede de helft der artillerie van de brigade ingedeeld, terwijl die helft op den 28sten Augustus over de twee voorhoeden wordt verdeeld.

Bij de hoofdcolonne blijft slechts één batterij.

Door de gebrekkige verkenning nadert de artillerie de tegenpartij op bespottelijk korte afstanden. Aan de voorhoede had hoogstens één sectie toegevoegd moeten zijn, met opdracht aan den Voorhoedecommandant, haar niet in werking te brengen vóór hij iets omtrent de tegenpartij wist; die sectie kon dienen om het inschieten te bespoedigen en de tegenpartij tot ontwikkeling en tot beantwoording van het vuur uit te lokken.

Bij vredesmanoeuvres wordt het vuur der verdedigende partij eerst laat geopend, ten einde de artillerie der tegenpartij te lokken tot binnen de werkzame uitwerking van gedekt staande artillerie en infanterie; het is dus altijd, maar vooral bij vredesmanoeuvres, zaak, zoo min mogelijk artillerie aan het zoeven vermelde bloot te stellen en het is zeer zeker te verwonderen dat bij de 2de brigade niet meermalen de aan de voorhoede toegevoegde artillerie buiten gevecht is gesteld.

Op den 27sten Augustus komt de voorhoedebatterij niet op ± 1000 M. (zie bladz. 53 Algemeen Verslag) maar op ± 700 M. (zie schets) van de voorhoede der 1ste brigade in batterij en verplaatst zich later nog, volgens het Algemeen Verslag 300, maar volgens de schets nog 500 M., zoodat zij bij het einde der manoeuvre op 250 M. van het 1ste bataljon der 1ste brigade in batterij staat.

Op den 28sten Augustus waren de hoogten noordwaarts van de Ekkerrijt de aangewezen punten voor de 1ste opstelling der artillerie tegen een verdedigende stelling aan de afscheiding van de Bestsche heide bij Naastenbest; van uit die hoogten had de aanval moeten worden voorbereid; de eerste stellingen der sectiën artillerie, bij de twee voorhoeden ingedeeld, waren dan ook, wat den afstand betreft, zeer juist gekozen; jammer dat de sectie bij de voorhoede aan den straatweg zich, na de opmerking van den scheidsrechter, na 10' vuren, niet 300 M. meer zij- in plaats van voorwaarts heeft opgesteld, daar de tegenpartij nog niet voldoende geleden had om zich tot op 1000 M., zie schets, te wagen.

Op den 29sten Augustus kwam de voorhoedebatterij op 800 M. van de vijandelijke stelling in batterij, vóór dat de opstelling des vijands bekend was en liefst op heuvelachtig en golvend terrein, dat onder hevig vuur genomen kon worden; omtrent die opstelling wordt op bladz. 95 gezegd dat de batterij daar en niet op verderen afstand in stelling moest komen, omdat anders de uitwerking der schoten niet was waar te nemen.

Het bewijst voor de welwillendheid der scheidsrechters.

Bleek het dat de tegenpartij stelling had genomen bij het snijpunt der wegen, welke van Aarle en Straten in zuidelijke richting naar den Eindhovenschen dijk voeren, dan had de voorhoede bevel moeten ontvangen halt te houden en had de artillerie onder bescherming der cavalerie en, indien deze ten noorden van den Eindhovenschen dijk was, onder bescherming van het 5de bataljon stelling moeten nemen oostwaarts van het Wintelreven, ten einde den opmarsch van de overige bataljons mogelijk te maken; het voornemen om den linkervleugel der tegenpartij te omvatten, is genomen nadat de artillerie in stelling was; dit is bepaald te laat, daar in verband met dit voornemen, indien het tot uitvoering ware gekomen, een verplaatsing van de artillerie binnen bereik van het infanterievuur noodig ware geweest.

Op den 30sten Augustus is de artillerie van den aanvaller geheel werkeloos geweest; op de opmerking, bladz. 128 van het Algemeen Verslag vermeld,

omtrent het gebruik der artillerie tegen onzichtbare doelen, is mijns inziens wel wat af te wijzen, daar die doelen niet voldoende bekend waren.

Zoodra de cavalerie op de stelling der tegenpartij was gestooten en deze had verkend, had de artillerie, zoo niet geheel dan zeker voor de helft, met de cavalerie en gevolgd door infanterie, moeten oprukken zuidwaarts van het Broek, met last zuidwaarts van Broekzijde de Reuzel over te trekken en bij Vinkenburg stelling te nemen; de tegenpartij moest in front niet aangevallen maar beziggehouden worden, er was dus bij de voorhoede geen geheele batterij noodig, hoogstens een sectie voor het slepend gevecht.

Op den 1sten September komt de batterij, bij de voorhoede ingedeeld, slechts voor de helft in werking en dat nog bij toeval en geheel afgescheiden van het voorhoedebataljon dat in noordelijke en noordoostelijke richting oprukt, zie bladz. 146 Algemeen Verslag: terwijl de helft der batterij onbeschermd in westelijke richting naar Groenendaal vooruitrukt, de andere helft bij Diessen halt houdt en de 4de batterij, evenals den 30sten Augustus, werkeloos blijft; vermoedelijk heeft de Voorhoedecommandant zich door de tegenwoordigheid van den Brigadecommandant ontslagen gerekend van de zorg voor de voorhoedebatterij.

Op den 3den September is de artillerie verdeeld tusschen de 1ste colonne en de voorhoede der 2de colonne, zoodat de hoofdcolonne geheel daarvan onthloot was; de Commandant der 1ste colonne voegt een sectie artillerie toe aan de cavalerie; met welk doel is niet recht duidelijk; indien bij de brug van Moergestel geen bordje van „afgebroken" gestaan had, zou die sectie met de cavalerie vooruitgesneld zijn en zou, zoodra de artillerie in werking was, de 2de colonne tot den aanval zijn opgerukt, zoodat de twee bataljons van de 1ste colonne alsdan vermoedelijk te laat zouden gekomen zijn om tot den aanval mede te werken.

Na de herstelling der brug rukt de batterij der 1ste colonne met de infanterie naar den onaangeleunden linkervleugel der tegenpartij en nam om 11 uur voormiddags, zie schets, de vijandelijke stelling op 1000 M. in de lengte.

Volgens het Algemeen Verslag, bladz. 171 rukt de geheele linie om 11 uur 45 voorwaarts en komt de batterij van de 1ste colonne (3de batterij) ten noorden van den oostelijken rand van het ten oosten van den weg naar Moerenburg gelegen ven op een hoogte in batterij; was de verplaatsing te gelijk met de geheele linie gewenscht en zou het niet verkieslijk zijn geweest eerst de infanterie onder haar bescherming te laten vooruitrukken?

Eerst toen in de richting van Galge-ven artillerievuur werd gehoord, komt, bladz. 170 Algemeen Verslag, de voorhoedebatterij in stelling en neemt vóór 11 uur achtereenvolgens drie positiën in, waarvan de laatste, op de schets aangeduid, op 1000 M. van de vijandelijke stelling is gelegen.

Ook die batterij rukt om 11 uur 45 voormiddags met de geheele linie vooruit.

Het is uit het verslag niet duidelijk of die opvolgende verplaatsingen der

artillerie van de voorhoede is geschied op last van den Voorhoedecommandant; vermoedelijk niet, daar anders de Brigadecommandant over geen artillerie kon beschikken.

De 1ste colonne heeft op den 3den September de taak van voorhoede vervuld, wel opmerkelijk, na den langeren weg door die colonne afgelegd en het oponthoud dat zij bij Moergestel ondervond.

Op den 4den September is alweer de artillerie verdeeld over de linkercolonne en over de voorhoede der rechtercolonne en bestaat de hoofdcolonne alweer uitsluitend uit infanterie; de batterij bij de voorhoede ingedeeld komt op 600 M. van de tegenpartij in stelling (zie bladz. 189 Algemeen Verslag); bij het opleggen der vuurmonden — na \pm 20 minuten in stelling geweest te zijn — blijkt de boschrand op 600 M. niet van vijandelijke infanterie gezuiverd is, zoodat opnieuw het vuur daarop geopend wordt. Hoe is het mogelijk dat die toestand aan de aandacht der scheidsrechters is ontgaan? De artillerie was bij de voorhoede bepaald misplaatst. Bij de linkercolonne had een sectie ingedeeld moeten zijn; deze colonne, waarop de rechtercolonne bij het oprukken bepaald had moeten wachten, had de taak van voorhoede moeten vervullen; de rechtercolonne had de tegenpartij moeten vasthouden; het object voor den aanval was de Loonsche berg; de artillerie bij de linkercolonne ingedeeld komt zeer te recht bij Leike-ven in stelling tegen den Loonschen berg en ontvangt artillerievuur van dien berg. Indien echter de rechtercolonne, in plaats van aan te vallen, de tegenpartij had vastgehouden, zou die artillerie het vuur op de vooruitgeschoven infanterie der tegenpartij hebben overgebracht en had die infanterie met groot verlies moeten wijken; dan was eerst het oogenblik gekomen om de batterij of 1 $\frac{1}{2}$ batterij der hoofdcolonne te zenden naar den linkervleugel om van daar den aanval te ondersteunen welke met 4 bataljons had moeten geschieden op 's vijands rechtervleugel om diens terugtochtslijn te bedreigen en met 2 bataljons in front, gevolgd door een bataljon als reserve; het was nu als gewoonlijk een frontaanval welke door de twee batterijen niet tot het einde toe ondersteund kon worden, daar zij anders gevaar zouden loopen, haar eigen infanterie te treffen. (Zie schets N°. 11).

Nu blijft mij nog over te beschouwen, den marschveiligheidsdienst bij de 1ste brigade op den 1sten en die van beide brigades op den 5den September.

Op den 1sten September moet de 1ste brigade te Moergestel, volgens gewijzigde opdracht, stelling nemen ten westen van de Reuzel of Achterste Stroom nabij Diessen, zie bladz. 135 Algemeen Verslag; door den Divisiecommandant worden bepaalde bevelen gegeven tot het spoedig vasthouden en bezetten van alle overgangspunten van de Reuzel van Moergestel tot en met Diessen.

Hoewel in de opdracht niet werd vermeld waar de tegenpartij zich bevond, kon aangenomen worden dat dit Oirschot was, hetwelk \pm 9000 M. verwijderd is van het gedeelte van den Reuzel tusschen Moergestel en Diessen; den

kunsweg Oirschot—Beers—Dressen volgende bedroeg de afstand 2 uren gaans; het was dus waarschijnlijk dat een gedeelte der tegenpartij den korteren weg Fransche baan—Baaster hoof—Oirschotsche dijk—Wijuenhoef zou volgen en de cavalerie over Broekzijde zou naderen, om de tegenpartij welke te Moergestel was, op te sporen; de linkersflank van de 1ste brigade welke van Moergestel naar Diessen marcheerde, moest dus goed verzekerd worden. Den Divisiecommandant komt die buitengewone bezorgdheid van den Commandant der 1ste brigade minder gegrond voor, bladz. 151 Algemeen Verslag; heeft echter eerstgenoemde, door de bevelen aan de cavalerie der 1ste brigade verstrekt en door te wijzen op een mogelijken terugtocht op Moergestel, bladz. 135 Algemeen Verslag, niet tot die bezorgdheid aanleiding gegeven?

De Brigadecommandant geeft bevel tot vernieling van negen bruggen, waarvan zes noordwaarts van Diessen, bladz. 136 Algemeen Verslag; die vernieling wordt tusschen 8 en 9 uur 45 bewerkstelligd onder bescherming der cavalerie, zoodat op laatstvermeld tijdstip de linkersflank der 1ste brigade den een doorloopende terreinafscheiding verzekerd was.

Daar evenwel het uur van afmarsch der tegenpartij niet bekend was, moest de 1ste brigade tot 9 uur 45 tegen het plotseling verschijnen der tegenpartij in de linkersflank gevrijwaard zijn; daarom had één bataljon met één sectie artillerie over Heizen naar de bruggen bij Broekzijde moeten marcheeren om de tegenpartij, die over de nog niet vernielde bruggen bij Vinkenburg, Heizen en Broekzijde was getrokken, tegen te houden en, na de vernieling der bruggen over de Houtakkers, naar de Diessensche heide te marcheeren en aan de brigade aan te sluiten.

De drie andere bataljons der brigade en het overige der artillerie hadden moeten marcheeren over den zeer bruikbaren weg Moergestel—Vinkenburg—Beerten—Biest—Diessensche heide naar Hooghuis en Diessen, een afstand van ruim 9000 M., zoodat de brigade, indien de uren van afmarsch der beide brigades gelijk waren, tijdig kon aankomen.

Bij Heizen wordt een voorhoede geformeerd bestaande uit de mariniers en een compagnie infanterie, welke over Biest en de Diessensche heide in de richting van Diessen marcheeren; te recht wordt de opmerking gemaakt: »waarom het 4de bataljon dat een goeden weg volgde niet met een batterij of ten minste met een sectie is vooruitgerukt naar Diessen, bladz. 152 Algemeen Verslag; in dit bijzondere geval zal wel de eene of andere, niet vermelde, reden hebben bestaan waardoor de taakverwisseling niet heeft plaats gehad. Daarbij moet niet vergeten worden dat ook het 4de bataljon met de beide batterijen niet op de Diessensche heide maar op Heizen was gedirigeerd, alwaar de colonne opnieuw werd geformeerd (bladz. 138 Algemeen Verslag.)

De 2de brigade, welke zich eenvoudig om Moergestel niet heeft bekreund, heeft dien dag bijzonder snel gemarcheerd; de hoofdtroep der voorhoede bevond zich reeds om 9 uur 50 voormiddags halfweg den Middelbeerschen

dijk, d. i. op 2000 M. van de brug bij Diessen; daarbij moet niet vergeten worden dat de staf en 2 compagnieën van het 2de bataljon, welke de voorhoede vormden, *voór den afmarsch met het geheele 4de bataljon* te Best gekantonneerd waren.

Is bij die brigade, bij het afleggen van den afstand van 2 uur gaans, wel gedacht aan de reglementair voorgeschreven rusten, of was die brigade, bezielde door het voordeel door haar ruitery behaald, najverig op dat succes; uit het halthouden der hoofdcollonne gedurende 5 minuten, zonder voorkennis van den Brigadecommandant, bladz. 145 Algemeen Verslag, is af te leiden, dat bij de voorhoede aan rusten niet werd gedacht.

5 September.

Wat nu de bewuste 5de September betreft, op de schets bestempeld met den naam van gevecht bij de Koekkoek, vermeent schrijver dezes, dat de benaming van gevecht bij Galgeneind en Grootte bodem, eigenaardiger zou zijn geweest; bij de Koekkoek is niet gevochten.

Aan beide zijden heeft men zich laten ophouden, zooals de schets circa 11 uur 15 voormiddags duidelijk aangeeft; de 2de brigade heeft drie bataljons meer dan de 1ste; waren zij gelijk van sterkte geweest dan hadden zij elkander vastgehouden.

De 2de brigade had Hoogen Ham moeten bezetten en zich niet bij Galgeneind moeten ophouden, maar om 10 uur 30 voormiddags, toen de voorhoede de Grenspaal en Handwijzer bereikten, aan de voorhoede last moeten geven, stelling te nemen en zich op dit punt te handhaven, aan de hoofdcollonne om door te marcheeren en aan de rechtercollonne om het gevecht af te breken en op Grenspaal en Handwijzer terug te trekken. Tot 10 uur 30 voormiddags heeft de 2de brigade goed gehandeld, na dien tijd niet; met de Koekkoek had die brigade niets te maken.

De 1ste brigade had langs den kortsten weg moeten marcheeren naar Hoogen Ham; die kortste weg liep over de Koekkoek, het oude en lange veepad naar Moerstraat.

Een flankdekking, een bataljon met een batterij, had moeten marcheeren als door den Brigadecommandant voor de linker-flankdekking was aangegeven; cavalerie was bij die flankdekking niet bepaald onmisbaar.

Bij de Koekkoek had de hoofdcollonne moeten wachten totdat zij wist dat de linker-flankdekking Grenspaal en Handwijzer had bereikt; in plaats dat de flankdekking halt moest houden om de hoofdcollonne in te wachten, bladz. 196 Algemeen Verslag, had het omgekeerde moeten geschieden.

De flankdekking had bij Grenspaal en Handwijzer als achterhoede stand moeten houden totdat de voorste gedeelten der hoofdcollonne Moerstraat hadden bereikt; kon de achterhoede zich niet staande houden bij Grenspaal en Handwijzer, dan had zij bij Wildert en bij den Uitersten Stuiver een nieuwe stelling moeten bezetten.

Het zijn dus achterhoedestellingen welke, na het bereiken van Grenspaal en Handwijzer, hadden moeten ingenomen worden door de partij welke gemeld punt het eerste bereikte; de linker-flankdekking der 1ste brigade had gemakkelijk om 10 uur 15 voormiddags Grenspaal en Handwijzer kunnen bereiken.

Met de slotbeschouwing, op bladz. 210 Algemeen Verslag, dat de bescherming der linkerflank van de marcheerende colonne slechts aan een kleine afdeling infanterie en cavalerie opgedragen had moeten zijn, kan ik mij niet vereenigen; die flankdekking moest krachtig genoeg zijn om terug te werpen wat haar in den weg stond, ten einde Grenspaal en Handwijzer tijdig te bereiken.

Verdedigende stellingen.

Deze werden uitsluitend bezet door de 2de brigade; in front waren die stellingen goed gekozen; in den regel zoudigen zij echter in slechte aanleuning der flanken, hetgeen tot geen bezwaar aanleiding gaf, daar de tegenpartij altijd in front aanviel; die frontaanvallen hebben vermoedelijk ook aan de tegenpartij belet *tegenaanvallen* te verrichten.

Op den 28sten Augustus bestond het *voornemen*, den vijandelijken rechtervleugel te omvatten, bladz. 72 Algemeen Verslag; het bleef bij het voornemen; maatregelen daartoe werden door den aanvaller niet getroffen.

Op den 29sten Augustus *besluit* de Commandant der 2de brigade den vijandelijken linkervleugel te omvatten, bladz. 95 Algemeen Verslag; het blijft zuiver bij het besluit.

Op den 30sten Augustus zou de vijand in front worden beziggehouden en van de zijde van Klein Oisterwijk en het Stokske worden aangevallen, bladz. 115 Algemeen Verslag; van dien aanval, welke geen uitkomsten zou hebben opgeleverd, is niets gekomen.

Op den 3den September kon met de gegevens welke de 2de brigade bezat, niet anders gehandeld worden als nu geschiedde; indien de cavalerie beter gebruikt was, zou het vernielen der bruggen over de Leij en het bezetten van de brug bij Moerenburg ter kennis zijn gebracht van den Brigadecommandant, die vermoedelijk onmiddellijk afgebogen zou zijn naar de zijde van Moerenburg; nu verkeerde de Brigadecommandant in twijfel omtrent de opstelling des vijands die even goed meer oostwaarts dan nu het geval was, stelling had kunnen nemen; het was dus zaak aanvankelijk naar de 1ste colonne aan te houden; deze colonne moest, na de herstelling der brug bij Moergestel, niet noordwaarts afhouden, maar den kunstweg Moergestel—Tilburg volgen, daar volgens de opdracht de vijand in *noordelijke* en niet in *westelijke* richting moest worden teruggedreven; die colonne heeft een omweg gemaakt welke, na het ondervonden oponthoud bij Moergestel, niet wenschelijk was; het bevel tot die beweging is door den Brigadecommandant, na het herstellen der brug bij Moergestel, omstreeks 10 uur v. m. aan den

Commandant der 1ste colonne verstrekt; op welken grond blijkt niet uit het Algemeen Verslag.

Door die beweging verscheen op den 3den September de 1ste colonne *zeer toevallig* in de linkerflank der tegenpartij, die, in strijd met de opdracht, in westelijke richting werd teruggedreven.

De hoofdmacht had om de tegenpartij in noordelijke richting terug te drijven, nadat de verbinding met de 1ste colonne was hersteld, eerst in westelijke richting, zuidwaarts van den Kunstweg, moeten marcheeren en dan oostwaarts van Dr. 5 ten aanval moeten oprukken; de 1ste colonne had den weg naar de Baars moeten volgen; de 3de en 4de batterij hadden den aanval moeten ondersteunen op den linkervleugel van den aanvaller, 500 M. zuidwaarts van den Kunstweg, op 2000 M. van Moerenburg.

Hoe de Divisiecommandant kon onderstellen dat de 1ste brigade op den 3den September een bivak zou betrekken, zie bladz. 173 Algemeen Verslag, op de heide noordwaarts van den Kunstweg Moergestel—Tilburg, is, in verband met de opdracht, bladz. 155 Algemeen Verslag, niet duidelijk; na de verzameling der brigade had de opgezochte achterhoedestelling met een gedeelte dier troepen bezet en het overige der brigade op gunstige punten vooruitgeschoven moeten zijn, om de verkennende cavalerie op te nemen; tot het *kalm* betrekken van een bivak voorwaarts van een terreinafscheiding welke tot achterhoedestelling werd bestemd, als een eventueele terugtocht voor een overmachtige en versche tegenpartij in het verschiet is, zal wel nimmer besloten worden.

Voor den 4den September. Zie marschveiligheidsdienst.

Aanvallen.

Omtrent dit punt behoeft, na hetgeen reeds is behandeld, niet verder in beschouwing getreden te worden.

Door de aanwezigheid van den Commandant der aanvallende partij (2de brigade) bij de voorhoede en het niet verkennen der tegenpartij, bepaalden de handelingen van den aanvaller zich tot het opmarcheeren van de artillerie en van de infanterie der hoofdcolonne.

Was de Brigadecommandant bij de hoofdcolonne geweest; had hij aan de voorhoede of aan vooruitgeschoven gedeelten overgelaten den vijand te verkennen; was hij, na de hoofdcolonne te hebben doen halthouden, vooruitgereden om den toestand persoonlijk op te nemen en na de verkenning maatregelen vast te stellen, dan zouden de aanvallen veel oordeelkundiger zijn geschied dan nu.

Leiding.

De manoeuvres zijn oordeelkundig vastgesteld, alleen is niet voldoende rekening gehouden met de afstanden door de troepen af te leggen om de manoeuvreerterreinen te bereiken en weer van die terreinen in hunne kantonnementen te komen.

Daarop is reeds door den Generaal-Majoor SCHNEIDER gewezen in *De Militaire Spectator*.

Hetgeen de Chef van den geneeskundigen dienst der 2de brigade daags vóór de ontmoeting bij Diessen onder de aandacht bracht van den Leider, had aan dezen niet mogen ontgaan; het 4de bataljon der 2de brigade zou, indien de manoeuvre was doorgegaan, gemarcheerd hebben van Best naar Oirschot—Diessen—Hilvarenbeek tot bij Goirle (zie bladz. 149 Algemeen Verslag) en van hier over Hilvarenbeek en Diessen naar Oirschot terug; het zal niet noodig zijn daaromtrent iets verder mede te deelen; over het algemeen is, buiten de manoeuvreerterrainen, te veel van de troepen gevergd. Het gevolg daarvan was: overhaasting bij de manoeuvres, bij uitzondering, staking der manoeuvres en spoedige afloop der bewegingen.

De Leider moet voorts trachten de manoeuvre zoodanig te doen geschieden dat ook de Onderbevelhebbers daaruit nut trekken en de minderen geen onjuist beeld verkrijgen van de werkelijkheid.

Om dit te bereiken moeten de dispositiën der Brigadecommandanten tijdig bezorgd worden bij den Leider, zooals dan ook geschied schijnt te zijn; na ontvangst dier dispositiën moeten zij besproken worden met de Scheidsrechters, ook dit heeft zooals uit enkele aangelegenheden in het verslag blijkt, plaats gehad, maar dit is niet voldoende; ziet de Leider in de dispositiën dat maatregelen zijn vastgesteld welke tot mislukking der manoeuvre moeten leiden of dat bevelen zijn gegeven welke onmogelijk naar eisch kunnen worden uitgevoerd, dan moet hij dit op de dispositiën melden en de Brigadecommandanten daarop opmerkzaam maken; het is dan ook aanbevelenswaard te bepalen dat de dispositiën in duplo zullen worden ingezonden, opdat een exemplaar met de bemerkingen kunnen worden teruggegeven; de Leider moet weten welke wijzigingen noodig zijn en welke, zonder onnatuurlijke toestanden te veroorzaken, achterwege kunnen blijven.

Bij de manoeuvres zelve moeten de bewegingen *zeer dikwijls* tijdelijk gestaakt worden; nu is dit alleen op den 29sten Augustus en den 4den September gebeurd, tijdens de ontmoetingen tusschen de twee partijen.

Bij onjuiste plaatsing der artillerie, bij het niet verkennen der tegenpartij enz., moet een *tijdelijke staking* plaats hebben, opdat de Leider kunne aantoonen welke fouten zijn gemaakt en hoe gehandeld moet worden; alleen op die wijze is nut te trekken van de manoeuvres en mag gezegd worden, dat zij werkelijk worden *geleid*.

Het uitoefenen van critiek buiten het manoeuvreerterrain heeft veel minder waarde dan die op het terrain; ook is het twijfelachtig of het opnemen eener gedeeltelijke critiek in een algemeen verslag, aan alle officieren uit te reiken, wel passend is en of het circuleeren eener volledige critiek bij de opper- en hoofdofficieren die aan de manoeuvres hebben deelgenomen, niet doeltreffender zou zijn. Oefent roet wilskracht en soms met hardheid critiek uit op het terrain; deelt die, zoo mogelijk, alleen aan de betrokkenen mede; geeft lof in het

openbaar aan wie die toekomst, maar neemt bij het verlaten van het terrein de critiek in het vergeetboek op; dan wordt nut gesticht en de lust voor de manoeuvres aangewakkerd.

Het verdient overweging, een algemeen, door ieder duidelijk te onderscheiden signaal vast te stellen tot *tijdelijke* staking eener manoeuvre; een *hoornsignaal* wordt gedurende het vuurgevecht niet gehoord en dikwijls verkeerd of in het geheel niet overgenomen. De Leider moet de zekerheid hebben dat op dit signaal alles in den toestand blijft waarin het is en dat het vuur onmiddellijk wordt gestaakt.

Nawoord.

Uit het bovenvermelde blijkt voldoende, dat schrijver dezès niet instemt met de gevoelens van den Kolonel, nu Generaal-Majoor SCHNEIDER omtrent de bevelvoering en dus ook niet met den Schrijver van eenige aantekeningen omtrent de groote manoeuvres in 1883, voorkomende in de laatste aflevering van *De Militaire Gids*.

Indien het wenschelijk is, de Brigadecommandanten te gewennen: „uit den zadel bevelen te geven“, geloof ik dat het bij een oefening met twee partijen en met Scheidsrechters noodig zou zijn, onmiddellijk, na de bespreking eener manoeuvre, onderstelling en opdrachten uit te reiken voor de volgende manoeuvre en die onmiddellijk op het terrein te doen uitwerken, zoodat de Leider bij terugkomst in het kantonnement met die dispositiën bekend is. De Leider moet gelegenheid hebben, in die dispositiën verandering te brengen; van die dispositiën moeten de Scheidsrechters kennis dragen, indien zij met juistheid willen oordeelen over de genomen maatregelen en ter plaatse willen zijn, waar hunne tusschenkomst in verband met de dispositiën der beide partijen noodig zal zijn; aan de Brigadecommandanten zou opgedragen kunnen worden, de door den Leider goedgekeurde dispositiën, tot het oogenblik van uitvoering, geheim te houden.

Op die wijze wordt de werkelijkheid meer nabij gekomen zonder aan de uitvoering te schaden; bij late uitreiking der opdrachten is een goede uitvoering zeer twijfelachtig.

*Dit boek is
aangekocht
door de
Bibliotheek
van de
Stad Leerdam*

De fortmanoeuvres in 1884.

Beperkt in omvang en beperkt in tijd, vooral in vergelijking met de manoeuvres van het vorige jaar in het noordelijke gedeelte der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, was de geheele duur der fortmanoeuvres in 1884 begrepen tusschen den 11den en den 30sten Juli; terwijl slechts de stelling bij Asperen, bestaande uit de forten aan de Nieuwe Steeg en bij Asperen benevens de batterij aan den Diefdijk, werd bezet.

De sterkte der bezettingen van Nieuwe Steeg, Asperen en Diefdijk bedroeg in ronde cijfers respectievelijk 250, 200 en 50 hoofden. De bezetting van Asperen gaf tevens de wacht in de zoogenaamde Wapenplaats op den zuidelijken Linge-oever; van de batterij aan den Diefdijk werd alleen het grootste deel, ten zuiden van den spoorweg, in staat van verdediging gebracht. Het bureel van den groepscCommandant was in het fort Asperen gevestigd; de personen tot het hoofdkwartier van dien Commandant behoorende, waren in de gemeente Asperen ingekwartierd.

De drie forten waren onderling telegraphisch verbonden, terwijl bovendien het fort Asperen met het hoofdkwartier van den Leider der oefeningen te Leerdam in telegraphische gemeenschap stond.

Vrijdag 11 Juli kwamen de officieren en minderen, die de beide bedoelde hoofdkwartieren vormden, met de noodige paarden en treinvoertuigen te Leerdam en Asperen aan, terwijl Zaterdag 12 Juli op het middaguur de gezamenlijke bezettingen, na te Asperen door den Leider der oefeningen te zijn geïnspeteerd, naar de drie forten afmarcheerden. Dadelijk bij hun aankomst werd hun de tijding medegedeeld dat: »de forten van de stelling bij Asperen in staat van oorlog waren verklaard en dat er met den meesten spoed aan het in staat van verdediging stellen moest worden begonnen. De vijand was nog op zulk een grooten afstand dat veiligheidsmaatregelen buiten de forten vooralsnog onnoodig werden geoordeeld.»

De fortbezettingen troffen het dat op den woeligen dag van aankomst een Zondag, dat is dus een rustdag, volgde; men kon zich dus meer op zijn

gemak aan de nieuwe, voor nagenoeg allen, geheel vreemde verblijfplaats gewennen. De infanteriebezetting bestond toch uit een deel der 1ste en verder uit de 2de en 3de compagnie van het 5de bataljon van het 2de regiment infanterie, die te 's Hertogenbosch in garnizoen liggen en dus nan de Lingeboorden geheel vreemdeling waren; de artilleriebezetting, de 3de compagnie van het 3de regiment vestingartillerie, was in eenigszins voordeeliger toestand, daar door de nabijheid van het gewone garnizoen Gorcuin, de officieren en het kader benevens de oudere lichten, ten deele ten minste, wel eens op de bezette punten gewerkt hadden.

De volgende dagen gaven de fortbezettingen handen vol werks; waar het werk van daan komt is haast niet te begrijpen, doch een feit is het dat eigenlijk een fort nimmer geheel gereed komt; altijd valt er nog wat te doen, te verbeteren, aan te vullen, te herstellen of te wijzigen. Waar in die werkzaamheden bestaan is al zoo dikwijls in verschillende militaire tijdschriften vermeld en beschreven dat het onnoodig voorkomt te dezer plaatse dit nogmaals te herhalen.

Donderdag 17 Juli kwamen de 1ste en 2de compagnie van het 5de bataljon 6de regiment infanterie uit Geertruidenberg te Leerdam aan; die compagnieën, elk ter sterkte van 4 officieren, 9 onderofficieren, 10 korporaals en 150 minderen, waren bestemd tot bewakingstroepen in de stelling Asperen. Zij werden gesteld onder bevel van een majoor der infanterie, die echter niet, evenals te vorigen jare, onmiddellijk onder de bevelen van den Leider der oefeningen (tevens liniecommandant) stond, doch nu aan den groepscommandant was toegevoegd en onder diens bevelen was geplaatst. Een der compagnieën werd in het schoolgebouw te Leerdam gekazerneerd, de vacantielijd der schooljeugd was daartoe welwillend door het gemeentebestuur eenigszins verschoven; de andere compagnie kwam voor de helft te Asperen, voor de andere helft te Heukelum in kwartier. Het commando der bewakingstroepen werd voorloopig te Asperen gevestigd.

Daar de vijandelijke legermacht verondersteld werd de Nieuwe Hollandsche Waterlinie te naderen, werd aan de beide compagnieën infanterie der bewakingstroepen de last verstrekt voorwaarts van de linie stelling te nemen aan de Linge te Beest en Rumpt, met voorposten te Mariënwaard en Enspik. Aan dit bevel werd des morgens van Vrijdag 18 Juli gevolg gegeven en de ingenomen stelling (op het papier) versterkt. Tusschen Asperen en Geldermalsen bevindt zich geen enkele vaste rivierovergang over de Linge; slechts tusschen Gellicum en Rhenoy, tusschen Rumpt en Beest en tusschen Enspik en Mariënwaard zijn pontveeren aanwezig. Om de gemeenschap tusschen beide oevers beter te verzekeren werd aan beide partijen een detachement pontonniers met het noodige brugmaterieel toegevoegd. Den 18den 's morgens werd dan ook een pontonbrug geslagen tusschen Beest en Rumpt en een te Tricht onmiddellijk boven de spoorwegbrug.

Het hoofdkwartier der aanvalstroepen kwam den 18den te Geldermalsen

aan; de tot dat hoofdkwartier behorende veld-telegraafbrigade was reeds den 17den begonnen Geldermalsen met Beest telegraphisch te verbinden door een liggende lijn, terwijl reeds, vóór den aanvang der manoeuvres, Beest door een hangende lijn met Leerdam was verbonden. De lijn Leerdam—Beest—Deil—Geldermalsen diende alleen om het hoofdkwartier der aanvalstroepen met dat van den Leider der oefeningen te verbinden en kon niet gebruikt worden als gemeenschap met het den 18den te Beest gevestigde commando der bewakingstroepen.

Zaterdag 19 Juli werd aan de in de stelling Beest—Rumpt aanwezige troepen de last verstrekt om 9 uur 's morgens langs beide oevers der Linge op te rukken naar Geldermalsen, ten einde het stationsemplacement aldaar onbruikbaar te maken. Tevens werd aan den commandant dier troepen de tijding medegedeeld dat dien morgen ruim half elf te Beest een batterij veldartillerie (4de batterij 3de regiment) per extra-trein zou aankomen om aan de bewakingstroepen te worden toegevoegd. De op de manoeuvrekaart (stafkaart) aangegeven inondatiën werden sinds den 17den verondersteld zóó hoog te staan als op de kaart was aangegeven. Die inondatiën lieten slechts langs de Linge een droge terreinstrook over; door de inondatie liepen eenige droog gebleven wegen (op de manoeuvrekaart in rood aangegeven), terwijl de spoorweg Gorc—Geldermalsen de noordelijke grens van het manoeuvreterrein aangaf. Aan de bewakingstroepen te Beest—Rumpt waren twee uitleggers, elk bewapend met een kanon van 8 cM. Br., door den commandant van de stelling Asperen, tijdelijk toegevoegd om het terrein tusschen de Lingedijken met geschutvuur te kunnen bestrijken. Tot het verplaatsen dier uitleggers op grootere afstanden was een kleine sleepboot beschikbaar.

De troepen bestemd om den aanvaller te markeeren bestonden eveneens uit twee compagnieën infanterie en één batterij veldartillerie van zes stukken. Zoowel bij den aanvaller als bij den verdediger werden de meerdere gedachte troepen wat de infanterie aangaat door vlaggen aangegeven, terwijl bij den aanvaller nu en dan één sectie veldartillerie een geheele batterij voorstelde.

Een extra-trein bracht de infanterie der aanvalstroepen (3de en 4de compagnie 5de bataljon 6de regiment infanterie) op den 19den des morgens ten 9 uur te Geldermalsen aan; de batterij veldartillerie (5de batterij 1ste regiment) kwam ruim een half uur later aldaar eveneens per extra-trein aan.

Op het oogenblik dat de infanterie des aanvallers den trein verliet, werd zij onder vuur genomen door een van Enspik uitgezonden verkenningspatrouille des verdedigers; een sectie infanterie verdreef die patrouille echter spoedig in de richting van Deil; evenzoo kreeg de 3de compagnie infanterie, die, na uit den trein te zijn gestegen, last ontving om over de pontonbrug te Tricht op den noordelijken Linge-oever over te gaan, bij het passeeren van die brug vuur uit Tricht van een andere patrouille des verdedigers. Een gedeelte der infanterie ging onder dekking van het vuur van het overige der

compagnie in den looppas de brug over en deed de vijandelijke patrouille door Tricht in de richting van Mariënwaard wijken.

De beide compagnieën infanterie des aanvallers kregen nu in last Tricht en Deil te bezetten en even westwaarts van die beide dorpen een stelling in te nemen om de uitlading te dekken van de overige (veronderstelde) compagnieën en van de batterij veldartillerie. De uit Beest en Rumpt naar Geldermalsen oprukkende colonnes der bewakingstroepen stuitten dan ook omstreeks 10 uur op de door de bovenbedoelde compagnieën ingenomen stelling en trachten die te vermeesteren; de middellerwijl te Geldermalsen ontladen batterij rukte met één sectie ten noorden en twee sectiën ten zuiden der Linge ter ondersteuning op; waardoor de bewakingstroepen niet alleen in hun aanval werden gestuit, doch zelfs bij den terugtocht nog over eenigen afstand werden vervolgd.

Om 12 uur 's middags werd de manoeuvre voor geëindigd verklaard; de bewakingstroepen namen hun vroegere stelling weder in; de inmiddels te Beest aangekomen batterij veldartillerie detacheerde één sectie op den zuider-Linge-oever te Gellicum. De aanvaller zette zijn voorposten westelijk van Deil en Tricht uit, bezette beide dorpen en kwam verder in kwartier te Buurmalsen, Geldermalsen en Meeteren.

Op den eersten gevechtsdag volgde een rustdag, Zondag 20 Juli. Van dien rustdag werd door vele officieren der landmacht en der schutterij gebruik gemaakt om de in staat van verdediging gebrachte forten te bezichtigen waartoe op dien dag de gelegenheid was opengesteld, evenals later op Vrijdag 25 Juli, toen de eigenlijke manoeuvres waren afgelopen, doch het in vorigen staat terugbrengen der forten nog niet was begonnen.

Maandag 21 Juli kreeg de aanvallende partij de opdracht des morgens ten 10 uur met de beschikbare krachten op beide oevers der Linge vooruit te rukken en te trachten den verdediger uit de bezette en versterkte dorpen Beest en Rumpt te werpen; de noodige vlaggen stelden op elken oever de aan het veronderstelde bataljon ontbrekende compagnieën voor. Op den noordelijken oever waren twee sectiën veldartillerie ingedeeld, op den zuidelijken oever slechts een sectie. De aanval moest op beide oevers gelijktijdig geschieden, doch de voortdurende sterke kronkelingen der Linge maakten de opvolging van dat bevel bezwaarlijk, en bleek het veel moeilijkheden in te hebben om het verband tusschen de colonnes op beide oevers te bewaren.

Een der oorzaken hiervan moet ook gezocht worden in de omstandigheid, dat de verdediger op den Noorder-oever met het grootste gedeelte zijner macht voorwaarts van Mariënwaard had stelling genomen en daar dus veel sterker weerstand bood dan ten zuiden der Linge, alwaar de hoofdmacht achter een terreinafscheiding, de Boutensteinsche wetering, tusschen Rumpt en Enspik was opgesteld. De uit Deil deboucheerende colonne dreef dan ook zeer spoedig de voorposten uit Enspik terug en rukte verder op Rumpt aan, terwijl de uit Tricht oprukkende macht zich eerst na een langdurig gevecht van

Mariënwaard kon meester maken, om vervolgens op Beest vooruit te rukken. Bij den aanval op Beest en Rumpt bleek echter dat die dorpen te sterk bezet en versterkt waren om met de beschikbare krachten te kunnen worden genomen; vooral de te geringe artilleriemacht was oorzaak dat na een tweemaal herhaalden aanval op de stelling bij Rumpt, die telkens werd afgeslagen, van den eigenlijken aanval op Beest werd afgezien en de terugtocht naar de den vorigen dag ingenomen stelling werd aangenomen.

Door den te grooten afstand der forten van de stelling Beest—Rumpt konden deze niet tot de verdediging medewerken; toch was de artilleriebezetting gereed om bij een mogelijken terugtocht het deboucheeren des vijands uit Beest en Rumpt krachtdadig door het vuur van het zware geschut tegen te gaan.

Hoewel de fortbezettingen nog niet bevreesd behoefden te zijn om 's nachts wegens vijandelijke ondernemingen gealarmeerd te worden, zoo was toch reeds één vierde der bezetting op wacht en waren de brugdekken opgenomen, zoodat de gemeenschap over de gracht met een tonvlot werd onderhouden. Gedurende den nacht van Zondag op Maandag was op last van den Leider der oefeningen doorgewerkt om binnen den kortst mogelijken tijd alle afsluitingen gereed te hebben en de blindeeringen met aarde gedekt te krijgen.

Door de betrekkelijk geringe getalsterkte der infanterie zoowel van de bewakings- als van de aanvalstroepen was de voorpostendienst voor deze zeer vermoeiend; elken nacht toch hadden van weerszijden meermalen verkenningen en alarmeeringen plaats; daarenboven namen alle troepen steeds aan de manoeuvres over dag deel.

De opdracht aan de aanvallende partij voor Dinsdag 22 Juli was gelijk aan die voor den vorigen dag, doch de sterkte der colonnes aan infanterie werd grooter aangenomen, terwijl elke sectie artillerie een batterij voorstelde. Op hetzelfde uur (negen uur 's morgens) dat de beide aanvalscolonnes uit Tricht en Deil deboucheerden, verzamelden zich te Beest en Rumpt de bewakingsstroepen om op hooger last, ten einde een noodlottig échec te vermijden, de stelling te ontruimen en op de meer onder het bereik van het vuur der forten gelegen stelling Rhenoy—Gelicum terug te gaan en die te bezetten. Bij dat terugtrekken, dat om 10 uur zou aanvangen, moest tevens de terugtocht van de pontonbrug en van de uitleggers worden beschermd. De pontonbrug was daartoe reeds in den vroegen morgen tot een vaartrein van twee aan twee gekoppelde pontons gevormd; de rivier was toch te smal om de brug in brugvakken verdeeld mede te voeren. Achter den vaartrein werden de twee uitleggers bevestigd; het geheel werd door een sleepboot gesleept. De pontonbrug had de bestemming Leerdam om aldaar aan het zuidwestelijk uiteinde der stad de beide oevers der rivier te verbinden, terwijl de beide uitleggers tusschen Asperen en Nieuwe Steeg een stelling op de Linge moesten innemen.

De voorposten des verdedigers te Mariënwaard en Enspik zouden op beide

oeveren de achterhoeden der terugtrekkende colonnes vormen; op het oogenblik dat zij den terugtocht zouden beginnen, kwamen de voorhoeden der vijandelijke colonnes in zicht en moest dus die terugtocht al strijdende geschieden. De achterhoeden werden versterkt en bij het terugtrekken van stelling tot stelling door het vuur der veldartillerie ondersteund en opgenomen. De sterk kronkelende Lingedijken gaven ruimschoots gelegenheid voortdurend nieuwe achterhoedestellingen in te nemen, ja zelfs, en hiervan werd op eigen initiatief der onderbevelhebbers meermalen gebruik gemaakt, om zoowel met artillerie als infanterie de aan de overzijde der rivier marcheerende vijandelijke colonnes te bevuren. Niettegenstaande de groote overmacht des aanvallers gelukte het den verdediger, door het gedurig standhouden der achterhoeden, bijtijds de stelling Rhenoy—Gelicum te bereiken en die te bezetten.

De achterhoeden konden nu langzaam en veilig op die bezette stelling terugtrekken, te meer daar het deboucheeren des vijands met grootere massa's uit Rumpt en Beest door het vuur der forten krachtdadig werd bemoeijikt. De batterij aan den Diefdijk belette geheel en al het voortdringen des vijands tusschen de Linge en den spoorweg ter hoogte van het Huis Rumpt (1); de batterij kon dat defilé duidelijk zien. Het vuur uit de forten Asperen en Nieuwe Steeg werd geleid door den groepscommandant te Asperen volgens aanwijzingen van een officier van het groepshoofdkwartier te Gelicum; Gelicum was daartoe telephonisch met Acquoy en de toren van Acquoy optisch met het bomvrij gebouw in het fort Asperen verbonden. Beter ware het geweest Gelicum en Rhenoy direct telephonisch met fort Asperen te verbinden; gebrek aan geleidraad en aan telefonen belette dit ten uitvoer te brengen.

De aanvaller, hoewel in last hebbende, te trachten tot in de lijn der forten door te dringen, begreep aan dien last onder het hevige vuur der forten niet te kunnen voldoen en trok terug tot in de stelling Beest—Rumpt, met de reserves te Tricht, Buurmalsen, Enspik en Deil, in welke laatste plaats het hoofdkwartier werd gevestigd. Een kwart compagnie infanterie en één sectie veldartillerie kwam na afsloop der manoeuvre in kwartier te Herwijnen om van daar langs de droog gebleven wegen in de veronderstelde inondatie tegen de Nieuwe Zuider-Lingedijk en tegen de keel van het fort Nieuwe Steeg te kunnen ageeren.

De verdediger hield de dorpen Acquoy, Rhenoy en Gelicum bezet, met infanteriereserves te Leerdam en te Asperen en de veldartillerie te Asperen en Heukelum; het commando der bewakingsroepen werd weder te Asperen gevestigd.

Per telegraaf ontving de groepscommandant in den vroegen morgen van Woensdag 23 Juli den last om in alle stilte de dorpen Gelicum, Rhenoy en Acquoy te doen ontruimen en te zorgen dat om 8 uur de beide compagnieën

(1) Het Huis Rumpt is op den zuidelijken Lingo-oever gelegen.

bewakingstroepen stelling hadden genomen met één halve compagnie achter den Meerdijk tusschen den Diefdijk en fort Asperen, met één halve compagnie achter het gedeelte Noorder-Lingedijk dat van fort Asperen in zuid-oostelijke richting loopt, met één halve compagnie achter den Zuider-Lingedijk ter zijde van fort Nieuwe Steeg en met één halve compagnie achter den Nieuwen Zuider-Lingedijk ter bewaking van de daarop uitlopende en droogblijvende wegen de Zijving en de Oude weg met de Tiende weg. De veldartillerie der bewakingstroepen kreeg een andere rol te vervullen; er waren namelijk vier tusschenbatterijen elk van vier achterlaadvuurmonden van 12 cM. L. of K. aangewezen, en wel drie tegen den Diefdijk en Meerdijk, tusschen de batterij aan den Diefdijk en het fort bij Asperen, en één tegen den Nieuwen Zuider-Lingedijk. Die batterijen waren slechts op papier ontworpen en werden nu gemarkeerd, elk door een stuk veldgeschut; de bediening van dat stuk vond een verblijf in een achter den dijk opgeslagen tent. De twee overige vuurmonden der batterij werden in de zoogenaamde Wapenplaats van Asperen op den Zuider-Lingeoever in stelling gebracht.

Door vertraging in het overbrengen van den last tot ontruiming en van de daaruit voortgevloede bevelen, duurde het te lang eer Gellicum en Rhenoy door den verdediger verlaten waren, want reeds vóór 8 uur drong een vijandelijke colonne, van Rumpt komende, Gellicum binnen en naderde op dat uur een andere colonne uit Beest den noordelijken uitgang van Rhenoy. De aanvaller had namelijk in last om zoo vroeg met alle beschikbare krachten uit Rumpt en Beest op te rukken, dat om 8 uur Gellicum en Rhenoy zouden worden bereikt; verder om den verdediger uit die dorpen te werpen en te trachten te gelijk met hem de forten te bereiken. Als afleiding, vooral van het geschutvuur van Nieuwe Steeg, had de sectie veldartillerie te Herwijnen last bekomen om, onder dekking der aldaar gekantonneerde kwart compagnie infanterie, op te rukken naar het gehucht Leuven en van daar, van 8 uur 's morgens tot 11 uur 's morgens, het fort Nieuwe Steeg in den rug onder vuur te nemen.

De aanvallende colonnes werden op beide Linge-oevers één bataljon infanterie en één batterij veldartillerie sterk verondersteld, de laatste voorgesteld door één sectie. De voorhoede der zuidercolonne raakte in Gellicum in gevecht met den terugtrekkenden verdediger en deze had veel moeite om een genoegzamen voorsprong te verkrijgen ten einde, zonder op de hielen achtervolgd te worden, tusschen Nieuwe Steeg en Asperen in stelling te komen. De bezetting van Rhenoy ontruimde nog juist bijtijds dat dorp, doch geraakte nog vóór de vereeniging met het te Acquoy gekantonneerde detachement, op den terugtocht daarheen, in een vuurgevecht met den reeds uit Rhenoy deboucheerenden aanvaller; niettemin werd toch door de te Acquoy en Rhenoy gelegerde halve compagnie infanterie nog tijdig de haar aangewezen stelling achter den Noorder-Lingedijk ten Zuiden van fort Asperen ingenomen.

Op den Noorder Linge-oever had de batterij aan den Diefdijk gelegenheid

om te vuren op den van Rhenoy naar Acquoy marcheierenden vijand, die daardoor met de infanterie van den kunstweg afwijken en de binnenglooiing van den Lingedijk volgen moest; de veldartillerie passeerde in snellen gang de door het vuur van Diefdijk bestreken terreinstrook, reed gedekt door Acquoy en kwam bij dat dorp tegen fort Asperen in batterij om een verder doordringen der infanterie mogelijk te maken. De veldartillerie op den Zuideroever deed ditzelfde tegenover fort Nieuwe Steeg; doch het was op beide oevers voor de infanterie niet mogelijk om tegenover de goed bezette stellingen des verdedigers onder het hevige vuur der forten, tusschenbatterijen en uitleggers merkbaar terrein te winnen. Er bleef dan ook niets anders over dan om onder dekking van het vuur der veldartillerie, die in werkelijkheid zeer groote verliezen zou hebben geleden, terug te gaan. Het vijandelijke hoofdkwartier werd van Deil naar Beest verlegd en de dorpen Gellicum en Rhenoy bezet; de pontonbrug werd van Enspik naar het pontveer tusschen Beest en Rumpst verplaatst. Acquoy bleef onbezet, het lag te dicht onder het vuur van Asperen, terwijl de gemeenschap van Rhenoy met Acquoy ook te veel door de batterij aan den Diefdijk kon worden bemoeilijkt; Acquoy was als 't ware een neutraal punt geworden tusschen de twee stellingen in, waar slechts nu en dan de wederzijdsche patrouilles, die er toevallig te gelijk kwamen, enkele schoten met elkander wisselden.

Door het vuur der vijandelijke veldbatterijen hadden de forten nog al schade geleden; evenals vorige jaren werd die schade of liever de uitwerking der vijandelijke projectielen voorgesteld door het doen springen van stormzakken achter de verschillende bekleedingen. De aldus toegebrachte schade moest des nachts worden hersteld; terwijl tevens eenige vuurmonden van 12 cM. L. A. buiten de forten moesten worden gebracht ter bewapening van nieuw ontworpen tusschenbatterijen.

Dat nachtelijke werk zou echter niet ongestoord plaats hebben; de aanvaller had toch in last zoowel op den noordelijken en zuidelijken Linge-oever als over de droog gebleven wegen door de inondatie, die op den Nieuwen Zuider Lingedijk aanloopen, een algemeenen aanval met alle krachten op de stellingen des verdedigers te doen en daarbij vooral te trachten, de forten aan de keelzijde te naderen. Die aanval moest op alle punten te gelijk des avonds om tien uur geschieden en bij mogelijke mislukking om half twaalf 's nachts herhaald worden.

De bedoelde aanvallen hadden plaats onder begunstiging van een stikdonkeren nacht en hevige regenbuien; slechts door het weerlicht dat van alle zijden onder geweldige donderslagen aan den donkeren hemel verscheen, was het mogelijk den weg te vinden. Beide aanvallen stuitten op de waakzaamheid der forten en bewakingstroepen af, waarbij dient opgemerkt te worden dat de tweede aanval op fort Asperen op last van een der scheidsrechters wegens het zeer ongunstige weder niet plaats had. Alleen de Nieuwe Zuider-Lingedijk werd langs de Zijving door een vijandelijke afdeeling bereikt, die

de achter dien dijk geplaatste tusschenbatterij vermeesterde, doch voor de van Asperen oprukkende bewakingstroepen weder terug moest gaan. In de duisternis was namelijk de veldwacht die de Zijving moest bewaken op een verkeerd punt geplaatst geworden; een vingerwijzing om toch vooral te zorgen dat niet alleen de bezettingstroepen doch ook de bewakingstroepen reeds in vreedetijd vertrouwd geraken met het terrein dat zij in tijden van gevaar zullen moeten verdedigen.

Een wapenstilstand van 's nachts één uur tot (Donderdag) 's morgens 11 uur moest niet dienen om de dooden en gekwetsten weg te halen, doch wel om een weinig de door en door natte kleederen te drogen.

Middellerwijl werd verondersteld dat de aanval een nieuw tijdperk was ingegaan en dat de forten reeds eenigen tijd aan het vuur niet alleen der veldbatterijen, doch ook van bombardementsbatterijen van zwaarder geschut hadden blootgestaan. Zoowel op den Noorder als op den Zuider Linge-oever werden twee dier batterijen elk door één veldstuk gemarkeerd, terwijl de twee veldstukken te Leuven evenveel batterijen van lichter geschut voorstelden. Om het aanhoudende bombardement der forten aan te geven en toch niet te veel en onnoodig munitie te verschieten, werd er slechts geschoten Donderdags-morgens van 11 tot 1 uur en 's avonds van 8 tot 9 uur, terwijl Vrijdags-morgens om 4 uur dat vuur weder moest aanvangen.

Dit aanhoudende bombardement, dat aangenomen werd reeds dagen te duren, was oorzaak dat de toestand in de forten minder aangenaam moest worden gedacht, en dat vooral het bedienen van het positiegeschut in werkelijkheid veel bezwaren zou hebben. Een algemeene uitval uit de linie om te trachten den vijand uit Gellicum en Rhenoy te verdriven en zich zoo mogelijk van eenige bombardementsbatterijen meester te maken, werd niet alleen gelast om de forten eenige verademing te bezorgen, maar is in werkelijkheid, vooral ook voor het moreel der bewakingstroepen dat door passieven weerstand veel lijdt, noodig te achten.

Op elk der beide Linge-oevers moest met één compagnie infanterie gevolgd door twee in reserve, voorgesteld door een vlag, om 12 uur des middags uit de lijn der forten voorwaarts worden gerukt; die uitval werd voorbereid door een hevig vuur der forten, tusschenbatterijen en uitleggers op Rhenoy en Gellicum, welk vuur om 11 uur dadelijk na het eindigen van den wapenstilstand een aanvang nam. De uitvalscolonne op den Noorderoever rukte langs drie wegen, de Huigesteeg, den kunstweg en den Linge-dijk op Acquoy aan; die op den Zuideroever volgde den dijk naar Gellicum; de linkerflank dier colonne werd gedekt door de twee uitleggers die door een sleepboot voortbewogen de Linge volgden.

Aan de aanvallende partij was voor dezen dag geen andere last verstrekt dan om met haar infanterie de vurende bombardementsbatterijen te dekken. Acquoy was door den aanvaller dan ook bezet om de tusschen dat dorp en Rhenoy gelegen bombardementsbatterijen te dekken, evenzoo was op den

zuidelijken oever stelling genomen achter de Hellouwsche wetering ongeveer halfweg tusschen Gellicum en fort Nieuwe Steeg om de twee bombardements-batterijen te dekken die achter de Herwijnsche en Asperensche Zeevang waren aangelegd.

Door de scheidsrechters werd aangenomen dat het de uitvallende troepen op den Zuider Linge-oever gelukte de dekkingstroepen der batterijen terug te drijven, zich van die batterijen meester te maken en tot aan den oostelijken rand van Gellicum door te dringen. Hier kwam de uitval echter tot staan, niet alleen omdat langs den Rutse-weg en den Molendijk sterke vijandelijke colonnes van de zijde van Rumpst naderden, doch voornamelijk ook omdat aan de overzijde der rivier Rhenoy nog steeds in 's vijands handen was en de uitvalscolonne op dien oever niet verder dan tot den oostelijken rand van Acquoy had kunnen doordringen. De terugtocht door Gellicum in de richting van Nieuwe Steeg moest dus worden aangenomen, hetgeen niet kon geschieden dan na meermalen op gunstige punten van den dijk in en bij Gellicum stelling te hebben genomen om den opdringenden vijand door goed gericht salvo-vuur op een afstand te houden. Of in de werkelijkheid de uitvallende colonne Gellicum had kunnen verlaten en niet geheel of grootendeels in 's vijands handen zou zijn gevallen, blijft een open vraag. Hoe het zij, omstreeks twee uur was Gellicum weder ontruimd en werd nu ook op den anderen oever Acquoy verlaten en trokken beide colonnes, zonder verder vervolgd te worden, onder bescherming van het vuur der forten en dat der tusschenbatterijen in hunne vroegere stellingen terug.

Altijd in de onderstelling dat het bombardement van de forten reeds vele dagen had geduurd, kreeg de groepscommandant in den laten avond van Donderdag 24 Juli van den Leider der oefeningen het bericht dat er aangenomen moest worden dat het vuur der positievuurmonden op de forten Asperen en Nieuwe Steeg geheel was uitgedoofd; niettemin moest des nachts getracht worden om de schade, over dag door het vijandelijk vuur (stormzakken) teweeggebracht, te herstellen.

Des avonds om tien uren werden de bewakingstroepen geïlarmeerd en rukten in hunne stellingen tusschen de forten in; geen vijand kwam echter opdagen, eenige schoten tusschen de wederzijdsche patrouilles gewisseld, hadden tot dit valsch alarm en de noodelooze heen- en weermarsch der bewakingstroepen aanleiding gegeven.

Des nachts ten half twee verzond de Leider der oefeningen (daarbij optredende als liniecommandant) aan den groepscommandant een telegram met de tijding dat volgens ingekomen berichten er veel kans bestond dat er bij het aanbreeken van den dag een algemeene aanval op de stelling zoude worden beproefd. De last was er bijgevoegd dat de beide compagnieën der bewakingstroepen des morgens om 4 uur in dezelfde stellingen moesten staan als op Woensdag morgen na het verlaten van de stelling Rhenoy—Gellicum. Tevens bevatte het telegram de aanwijzing, dat het terrein om en bij de

forten zoodanig onder vuur was, dat de door de forten en bewakingstroepen uit te zenden patrouilles niet verder dan 100 M. vóór de lijn der forten mochten vooruitgaan.

Ten gevolge van het ontvangen telegram werden omstreeks drie uur 's morgens de bewakingstroepen in hun kantonnementen gealarmeerd en marcheerden zij naar hun stellingen, die dan ook om 4 uur geheel bezet waren.

De aanvaller had bevel gekregen uit Acquoy met drie colonnes (langs de Huigesteeg, langs den kunstweg en langs den Linge-dijk) en uit Gellicum met twee colonnes (langs den Linge-dijk en langs de Hellouwsche wetering en de Tiende weg) op de forten aan te rukken; terwijl tevens van de zijde van Leuven de troepen uit Herwijnen langs de Zijving en langs den Oude weg den Nieuwen Zuider-Lingedijk moesten trachten te bereiken. Al die troepen, daarbij ondersteund door het vuur van alle bombardements-batterijen, moesten om 5 uur 's morgens de vijandelijke stellingen bereiken.

Overal werd echter op een voorbereiden vijand gestooten; het remisegeslacht der forten, de tusschenbatterijen en de uitleggers vuurden onophoudelijk op de avanceerende colonnes, die zich onder dat vuur moesten ontwikkelen, daardoor hun élan verloren, in een slepend vuurgevecht met den verdediger geraakten en ten slotte moesten terugtrekken. Hiermede eindigden de eigenlijke fortmanoeuvres; om 7 uur 's morgens verkondigde een draadbericht aan beide partijen dat de oorlogstoestand geëindigd was.

De aanvals- en bewakingstroepen maakten zich gereed om den volgende dag (Zaterdag 26 Juni) naar hun garnizoenen terug te keeren, evenals het hoofdkwartier van den Leider der oefeningen. De bezettingstroepen hielden eenige uren rust, om daarna aan te vangen met den nuttigen doch langwijligen arbeid om alles weder zooveel doenlijk in den vorigen toestand te brengen, het materieel schoon te maken en in te leveren, enz. Het eerste werk was om de brugdekken weder te plaatsen, daar de Vrijdag evenals den vorigen Zondag bestemd was tot het bezoeken der forten door de officieren van zee- en landmacht en der schutterijen. Op Woensdag 30 Juli keerden ook de bezettingstroepen en het groepshoofdkwartier naar hun garnizoenen terug met achterlating van detachementen artillerie- en genietroepen om verder alles weder op zijn plaats en in orde te brengen.

De fortmanoeuvres, dit jaar voor de vierde maal, telkens in een ander deel van het landfront der vesting Holland gehouden, zullen voor den opmerkzamen toeschouwer of deelnemer zeer zeker aanleiding hebben gegeven om zijn aandacht te vestigen op verschillende zaken, die daarbij als vanzelf meer te voorschijn kwamen en die óf verbetering eischen óf voor verbetering vatbaar zijn; terwijl tevens daarbij verschillende vraagpunten een nadere beschouwing verdienen. Sommige dier zaken en vraagpunten zijn reeds meermalen

besproken, andere traden bij de laatste fortoefeningen meer op den voorgrond. Op het gevaar af van in herhalingen te vallen van wat elders door anderen wellicht reeds beter is gezegd, wil ik toch datgene mededeelen wat mij persoonlijk bij deze fortmanoeuvres, hetzij opnieuw, hetzij voor het eerst is opgevallen en dat naar mijn meening niet genoeg kan worden besproken, opdat er van alle zijden licht op valle alvorens een bepaald oordeel daaromtrent te vestigen.

Evenals bij alle vroegere fortoefeningen verliep er eenigen tijd eer de fortbezettingen zich op de forten te huis gevoelden en onder alle omstandigheden, zoowel bij licht als bij donker, hun plaats wisten te vinden. De bezetting van een fort komt toch bij den aanvang der manoeuvres in een toestand, die voor nagenoeg allen geheel vreemd mag worden genoemd. De fortcommandant, in den regel een kapitein, gewend aan een zeer kleine vredescompagnie, krijgt op eens een vrij aanzienlijke macht uit zeer verschillende elementen samengesteld onder zijn bevelen; van die macht moet hij een geheel maken dat op een weak van hem niet alleen gehoorzaamt, doch ook begrijpt wat hij wil. De kapitein der infanterie kent niet alleen de minderen en het kader, doch zelfs in den regel de officieren der vestingartillerie (en der genietroepen) niet, die onder zijn bevelen met de gewichtige taak der verdediging van het fort, waarvoor hij in oorlogstijd met zijn hoofd instaat, zijn belast; evenzoo is het voor den artillerieskapitein ten opzichte der infanteriebezetting gesteld. Daarbij komt dat de compagnieën infanterie tot bataljons zijn samengevoegd, die wel *aangewezen* zijn tot bezettingstroepen, doch in vredestijd in hetzelfde regiments- en divisieverband staan als de bataljons van het eigenlijke veldleger, die dezelfde opleiding als die veldlegerbataljons krijgen, waardoor er dus bij den korten diensttijd der militia al zeer weinig tijd en gelegenheid overschiet om zich voor te bereiden tot de eigenlijke taak die hen in oorlogstijd wacht. De compagnieën vestingartillerie krijgen uit den aard der zaak een opleiding meer overeenkomende met de taak, hun bij de verdediging der vesting Holland toegedacht.

Het meest wenschelijke ware, indien men aan de tegenwoordige organisatie van het leger zoo weinig mogelijk wil veranderen, de voor bezettingen aangewezen compagnieën infanterie zooveel doenlijk met de compagnieën vestingartillerie, die hetzelfde gedeelte der linie moeten bezetten, in één garnizoen te leggen en gedurende langeren of korteren tijd de aangewezen groeps- en fortcommandanten de beschikking te laten tegelijkertijd over de afdelingen infanterie en artillerie, die gezamenlijk de bezetting van groep of fort uitmaken. De winterbijeenkomsten der officieren, moeten dan ook, ten minste ten deele, zoowel door de officieren der bezettinginfanterie als der vestingartillerie worden bijgewoond en door den groepscommandant worden geleid. Des zomers moeten alle forten, al ware het maar voor enkele dagen, door de onder de wapens zijnde gedeelten der bezettingen worden bezet en deze dus op de plaats zelve worden geoefend. Nog beter ware het

indien in alle forten steeds een kleine bezetting of wacht aanwezig was, die zorgde voor het in orde houden van het materieel, en voortdurend bezig was het fort langzamerhand in den in vredetijd mogelijken en gewenschten toestand van verdedigbaarheid te brengen en te houden.

Zoodoende zouden de groeps- en fortcommandanten persoonlijk bekend geraken met het personeel, dat als de ure des gevaars daar is, onder hun bevelen werkzaam moet zijn; terwijl door het telken jare voor langeren of korteren tijd bewonen der forten, door het aan het licht komen der gebreken, langzamerhand de noodige verbeteringen niet achterwege zouden blijven. Op die wijze zouden de bezettingstroepen, zonder dat het oorlogsbudget meer belast zou zijn, beter voor hun eigenlijke bestemming geschikt worden.

De billijkheid gebiedt te erkennen, dat wat ten minste Naarden en Utrecht aangaat, een deel der aangewezen bezettingstroepen der infanterie en der vestingartillerie in die garnizoenen bijeen zijn; reden te meer dus om in bovenbedoelden zin de groeps- en fortcommandanten, die voor dat gedeelte der Nieuwe Hollandsche Waterlinie aangewezen zijn, ook telken jare voor eenigen tijd het bevel te geven over en te belasten met de oefening van de troependeelen die in oorlogstijd als een geheel door hen gecommandeerd worden. In Utrecht kan men er daarenboven nog de noodige genietroepen aan toevoegen.

In een klein land als het onze, moet steeds alles te allen tijde zooveel mogelijk ter tegenweer gereed zijn, en daartoe behoort zeer zeker goede oefening van de troepen en niet het minst van de bevelhebbers der zoo dicht bij de grenzen gelegen landfronten der vesting Holland. De voor oorlogstijd aangewezen betrekkingen in de verdedigingsliniën moesten ook geheel voor vredetijd gelden; de voorbereiding tot die oorlogsbetrekkingen moet hoofdzakelijk zijn, de vredesbetrekkingen bijzaak. De vraag komt daarbij echter op de lippen, is het nu niet juist andersom?

Bij het in staat van verdediging stellen der forten in de positie bij Asperen waren het — dit is volstrekt geen nieuwe opmerking — de tijdelijke bomvrije ruimten, de zoogenaamde blindeeringen, die het meest ophielden en een zeer groote hoeveelheid werkkrachten eischten om toch niet geheel gereed te zijn toen (na zeven dagen) het vijandelijke veldgeschut de forten met zijn projectielen bereikte. Zooals bekend is, worden echter in verschillende werken der Nieuwe Hollandsche Waterlinie door bomvrije betongebouw-tjes in het gebrek aan bomvrije ruimten voor remises, schuilplaatsen, verbruiksmagazijnen, wachtlokalen, enz. voorzien en is het te verwachten dat daarmede langzamerhand doch geregeld zal worden voortgegaan. Is eenmaal het aantal in oorlogstijd te stellen blindeeringen tot een minimum beperkt, en voor de kleinere werken tot nul teruggebracht, dan wordt de kans groot dat de forten en werken bijtijds voldoende in staat van verdediging kunnen worden gebracht.

De laatste jaren is telkenmale, vóór den aanvang der fortmanoeuvres, in elk der te bezetten forten een groote massa zand in den vorm van traversen rugwieren en dergelijke gebracht. Dat zand, in alle forten noodig als het beste materiaal ter dekking tegen 's vijands projectielen, moet tevens dienst doen om den na regen zoo bij uitstek glibberigen kleibodem van de meeste onzer versterkingen met een dikke laag zand te bedekken, daar anders de gemeenschap in het werk bijna onmogelijk wordt. Het gaan gelijkvloers door die vette glibberige massa is al zeer moeilijk, doch het beklimmen van taluds — hetgeen toch ook meermaalen voorkomt — een ware Sisyphus-arbeid, elke schrede vooruit wordt door een glijden achteruit gevolgd. Een aanzienlijk gedeelte van de bovenste aardkorst wordt daarbij in groote dikke klonters aan de schoenen of laarzen mede in de woon- en andere lokalen genomen en is weinig geschikt de zoo hoog noodige netheid en zindelijkheid dier lokalen te verhoogen.

Elk infanterist of vestingartillerist die na regen in den vetten en modderigen grond moest werken, wenschte zich een paar waterdichte vetlaarzen toe en misgunde haast het bezit van die voetbekleding aan den geniesoldaat; evenzoo zou de bezettings-infanterist zeer zeker aan den kanonnier en den geniesoldaat zijn werkkiel hebben misgund, indien hij niet wist dat de Staat der Nederlanden de schade beliep die door het gemis van dat kleedingstuk wordt veroorzaakt. De schuld op het zakboekje van den huiswaarts keerende milicien is eenvoudig grooter geworden door het tijdens de fortmanoeuvres bedorven mouwvest.

Het wordt haast vervelend om hier weder te herhalen dat de vestingartillerist zonder geweer of karabijn bij stormenderhandsche aanvallen op de door hem bezette werken een weerloos schepsel is, terwijl de officier veel kans heeft in de duisternis en zelfs over dag over zijn sleepsabel te vallen; trouwens zijn kameraad van de infanterie heeft ook zulk een onnut slingereed meubel aan de linkerszijde. Voor den officier der bezettingstroepen is wellicht zelfs een degen onnoodig, doch een revolver een noodzakelijk wapen. Waarom behoort de revolver niet even goed tot de voorgeschreven marsch tenue van elk officier als de voor troepen te voet zoo lastige sabel?

De onderaardsche telegraphische verbinding onzer forten, ten minste van die der Nieuwe Hollandsche Waterlinie is, zool niet geheel gereed, toch een goed eind gevorderd, zeker ook voor een groot deel een nuttig gevolg der fortmanoeuvres. Naar mijn meening moeten echter de forten, die naast en bij elkander liggende als 't ware één stelling uitmaken, waarvan de leiding van het geschutvuur in één hand moet zijn, ook telephonisch met elkander zijn verbonden. Die eisch is weinig kostbaar, want dezelfde geleiding kan beurtelings voor de telegraaf en de telefoon dienen; maar die eisch is dringend noodzakelijk, want voor de vuurleiding is de telegraaf te omslachtig.

Om dit met een voorbeeld op te helderen stelle men zich voor dat de groepscommandant, die bij de jongste fortmanoeuvres op Dinsdag 22 Juli met de leiding van het vuur der drie forten was belast, van de in het voorterrein vooruitgeschoven waarnemingsposten, b. v. op de torens te Rhenoy en te Gellicum gevestigd, het telephonisch bericht krijgt dat de achterhoeden der uit Beest en Rumpst terugtrekkende bewakingstroepen de stelling Rhenoy—Gellicum tot op een 500 M. zijn genaderd, terwijl uit Beest en Rumpst de vijandelijke colonnes deboucheeren. De groepscommandant, die zich in 't fort Asperen bevindt, deelt zijn bevelen omtrent de verdeeling (of concentreering) van het vuur mondeling aan den in zijn bureel ontboden fortcommandant van Asperen mede en zou niets liever wenschen dan dit ook mondeling (per telephon) aan de fortcommandanten van Diefdijk en Nieuwe Steeg te doen. Nu echter moet hij bij gebrek aan telephonen eerst zijn bevelen op een stuk papier schrijven; dit aan den telegrafist in het vertrek naast hem laten geven; deze leest eerst het bericht, en, geniesoldaat als hij is, gaat dat lezen van een artilleristische order met al de verkortingen daarbij gebruikelijk even alsof het latijn of grieksch is; het overnemen van het bericht gaat betrekkelijk snel, doch als 't niet zeer duidelijk is geschreven, eischt het, bij al die voor een geniesoldaat vreemde uitdrukkingen, noodige collationneeren nog al wat tijd; de telegrafist die het bericht ontvangt, moet het opschrijven en aan zijn fortcommandant laten brengen. Met dat alles is veel te veel tijd verlopen en heeft de vijand zich reeds over een grooten afstand verplaatst eer het vuur geopend wordt op het punt waar hij zich bevond toen van den toren van Rhenoy of van Gellicum het bovenbedoelde bericht per telephon werd gegeven. Daarbij bekruipt den fortcommandant, die het bericht ontvangt, bij de minste onduidelijkheid en zelfs zonder dit de vrees dat de, der zake waarover het telegram handelt, onkundige telegrafist het bericht soms onjuist heeft overgeleend. Niets van dit alles bij het gebruik van den telephon; het is de artillerist die tot den artillerist spreekt, en die, mocht er iets onduidelijks in het bevel gelegen zijn, onmiddellijk zonder tijdverlies dadelijk nadere toelichting kan vragen of geven. Alleen, en dit mag niet worden vergeten, elk instrument hoe eenvoudig ook, en dus ook de telephon, vereischt oefening, reden waarom ik den eisch zou willen stellen dat de officieren en het overig kader der bezettingstroepen allen, en van de minderen de meest daarvoor geschikt, met gemak door den telephon kunnen spreken en hooren. In elk garnizoen van bezettingstroepen moeten dus telephonen met geleidraad aanwezig zijn en veel er mede worden geoefend. Onder die oefening reken ik ook het duidelijk en met weinig woorden beschrijven van de plaats op het terrein waarop men wil dat vuur zal worden gegeven.

Niet alleen dat op alle forten telephonen aanwezig moeten zijn voor de leiding van het artillerievuur, ook moeten er de noodige stellingen met bijbehorende geleidraad voorhanden zijn om de stellingen in het vóór- en tusschen terrein met de forten te verbinden. Bij de manoeuvres van dit jaar

waren in 't geheel twee stel telephonen voorhanden — naar mijn meening had men zeer goed op *elk* fort wel twee stel en meer kunnen gebruiken, hetgeen veel nut en gemak zou hebben opgeleverd.

Het ééne aanwezige stel verbond Gellicum met Rhenoy; het andere het fort Asperen met de Wapenplaats op den zuidelijken rivieroever gelegen.

Evenals bij de vorige fortmanoeuvres waren er eenige uitleggers ter beschikking van den groepscommandant gesteld. Er waren twee dier vaartuigen, elk bewapend met een kanon van 8 cM. Br. en wel de eene vuurmond op verhoogde, de andere op veldassuit gelegen. Bij de bezetting van de stelling Beest—Rumpt werden de beide uitleggers aan de bewakingstroepen toegevoegd. Voor verplaatsing op grooten afstand was een sleepboot beschikbaar, overigens werden de uitleggers geboomd of getrokken; de bemanning van elk bestond uit één sergeant of korporaal der artillerie, 3 kanonnières en 2 infanteristen. Ook dit jaar weken de bij de manoeuvres gebezigde uitleggers in inrichting en drijfvermogen geheel af van die welke in oorlogstijd gebezigd moeten worden en die beschreven zijn in KROMMOUT's *Vademecum* voor officieren, bladz. 276 en plaat CXX en CXXI. De beweegbaarheid der uitleggers om op bewegende doelen te vuren laat te wenschen over; bij het vuren op vaste doelen waarbij zij door het uitbrengen van dreggen in de gewilde richting kunnen worden gehouden, voldoen zij beter. Bij de manoeuvres aan de Linge werden zij voornamelijk gebruikt om het terrein tusschen de Linge-dijken onder vuur te houden; de vraag of het echter raadzaam is, die drijvende assuiten, door een sleepboot voortbewogen, de uitvallende troepen te doen vergezellen, zooals op Donderdag 24 Juli geschiedde, zal zeker niet door een ieder bevestigend beantwoord worden. Vooral daar waar de terreingesteldheid niet toelaat, geschut op den vasten wal in batterij te brengen hebben de uitleggers een zeer groote waarde; hun goede diensten in 1883 op de plassen ten Oosten van de Vecht bewezen, zijn daar om ons dit duidelijk in herinnering te brengen. De kanonnen op uitleggers hebben dit voor boven de vuurmonden in tusschenbatterijen, dat zij gemakkelijker van plaats kunnen veranderen als de vijand er zich op mocht hebben ingeschoten; tevens kunnen zij zich door bekleeding met riet, takken, enz. vrij wel op eenigen afstand onzichtbaar maken. Ik geloof echter dat men goed doet er niet te veel mede te gaan varen, doch ze een bepaalde plaats aan te wijzen, die slechts dan met een andere verwisseld wordt als de aanvaller de plaats van den uitlegger met zijn projectielen weet te vinden.

Dit jaar voor het eerst stonden de bewakingstroepen, hoewel onder het speciaal commando van een hoofdofficier der infanterie gesteld, onder de bevelen van den groepscommandant; dit is de juiste toestand en kan als men er maar eerst meer aan gewend geraakt, niet anders leiden dan tot volkomen samenwerking van forten en tusschenbatterijen met de troepen,

die het terrein vóór en tusschen die forten en batterijen bewaken en verdedigen.

De bewakingstroepen maken eigenlijk een onderdeel van de bezettingstroepen van het landfront der vesting Holland uit, zij toch bezetten de courtines van dat landfront, waarvan de forten de bastions zijn. Zij hebben dan ook als bezettingstroepen ten taak het doordringen des vijands te beletten langs de droogblijvende terreinstrooken en wegen in de gestelde inondatie of wel door de inondatie (met schuiten) en langs de waterwegen die op de stelling aanloopen.

Buitendien moeten zij stormenderhandsche en verrassende aanvallen, vooral op de forten en batterijen zonder eigen flankement gedaan, helpen afslaan, en door hun tegenwoordigheid en waakzaamheid voorkomen. Als bezettingstroepen der courtines moeten de bewakingstroepen dus even goed in het terrein dat zij moeten verdedigen, te huis zijn als de eigenlijke bezettingen der forten en werken. Daar nu vooral in een klein land als Nederland een ieder zich zooveel doenlijk in vreedestijd dient voor te bereiden op de taak die hem vrij onverwacht bij het uitbreken van een oorlog, onmiddellijk als 't ware, op de schouders zal worden gelegd, zoo dienen de bewakingstroepen reeds in tijd van vrede aangewezen en over de linie verdeeld te zijn. Zij moeten zich dan zooveel mogelijk oefenen op het terrein zelf en ook op de kaart van het gedeelte dat zij in oorlogstijd zullen hebben te bewaken en te verdedigen, en moeten daartoe liefst zoo dicht mogelijk bij dat terreingedeelte garnizoen houden. Dit neemt niet weg dat die bewakingstroepen, tot bataljons en batterijen geformeerd, in vreedestijd tevens in het divisieverband kunnen staan en als de omstandigheden er toe leiden dat de Nieuwe Hollandische Waterlinie niet bepaald bedreigd wordt, ook elders als deelen der divisie, dus van het veldleger, kunnen optreden.

Behalve het bewaken en verdedigen van de courtines der linie, dat is van het terrein tusschen de forten, hebben de bewakingstroepen nog een andere taak, namelijk het bezetten en verdedigen van daartoe geschikte punten in het voorterrein der forten. Had men over overvloed van troepen te beschikken, dan zou die taak aan andere deelen van het leger opgedragen kunnen worden, en de bewakingstroepen alleen met den dienst in het tusschenterrein worden belast. De te bezetten voorwaarts gelegen punten moeten binnen het bereik van het werkzame vuur der forten zijn gelegen en de in te nemen stellingen liefst door dat vuur worden geflankeerd, een afstand van 2000 M. van de forten mag dan ook wel als een maximum dienaangaande worden aangezien; de stelling Rhenoy—Gelicum voldeed dan ook niet in alle opzichten aan de hierboven gestelde eischen. Daarentegen kon die stelling, in verband met de gedachte onderwaterzettingen, niet omgetrokken worden en moest dus in front worden aangevallen; terwijl daarenboven bij een ontruimen dier stelling, wat de Noordelijke Linge-oever aangaat, van Rhenoy eerst op Acquoy en van daar in hoofdzaak langs de Huigesteeg zijdelings van de forten kon

worden teruggetrokken, waardoor het vuur van Asperen en van Diefdijk op een vervolgenden vijand niet werd belemmerd. Op den Zuidelijken Linge-oever kon bij het ontruimen van Gellicum ten deele de Hellouwsche wetering en de Tiende Weg, ten deele de Zuider Linge-dijk worden gevolgd, waardoor het vuur van het fort Nieuwe Steeg niet of slechts weinig wordt belemmerd. Het gevaarlijke van het bezetten van punten in het voorterrein is voornamelijk daarin gelegen als van dergelijke punten langs een acces *moet* worden teruggetrokken dat recht op het fort aanloopt, dat het acces bestrijkt, en een zijdelings uitwijken onmogelijk is.

Vanzelf doet zich de vraag voor of een bezetting van de stelling Beest—Rumpt, op ongeveer één uur gaans van de lijn der forten gelegen, al of niet raadzaam is te achten. De beantwoording dier vraag hangt, evenals van de meeste vragen van tactischen aard, van de bekende terrein en omstandigheden" af. Het terrein nu is voor de verdediging zeer gunstig; de oostelijke rand van het dorp Beest met de verlenging dier stelling op den zuidelijken Linge-oever achter de Boutensteinsche Wetering is zeer sterk te noemen, terwijl de kronkelende Linge bij een mogelijk terugtrekken uitmuntende stellingen aanbiedt voor de den terugtocht dekkende achterhoede, en het teruggaan op den eenen oever tijdelijk door het gedekt afgegeven geschut- en geweervuur van den anderen oever kan worden beschermd, zooals ook werkelijk bij de manoeuvre op Dinsdag 22 Juli is geschied. De omstandigheden zijn: de sterkteverhouding der wederzijdsche partijen en of de macht des verdedigers groot genoeg is om, zonder de bewaking en verdediging van de courtines (het tusschenterrein) in gevaar te brengen, troepen voor de verdediging van verder vooruitgelegen punten af te zonderen. Dat een dergelijke handelwijze groote voordeelen oplevert is duidelijk indien men slechts nagaat dat daardoor wordt belet dat de aanvaller, zelfs met zwakke troepenafdeelingen, onmiddellijk de eigenlijke verdedigingsstelling verkennt en verontrust en den arbeid aan die stelling te verrichten stoort. De verdediger wint tevens tijd om zijn permanente werken in meer volkomen staat van tegenweer te brengen, de noodzakelijke opruiming te verrichten en het tusschengelegen terrein behoorlijk te versterken. Daar waar zulks slechts eenigszins mogelijk is, zonder de verdediging der eigenlijke linie in gevaar te brengen, moet steeds getracht worden het offensieve element levendig te houden en dat vindt in den aanvang voornamelijk plaats door het versterken en bezetten van vooruitgelegen punten, zelfs zoo mogelijk buiten het werkzame vuur der vaste positiën; punten die tevens gelegenheid geven aan afdeelingen van het veldleger om hier en daar aanvallend op te treden.

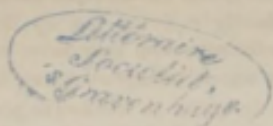
De fortoefeningen aan de Linge in 1884 behooren reeds weder tot het verledene, zij zullen vermoedelijk nog door vele andere gevolgd worden; want slechts door aanhoudende oefening is het mogelijk een militieleger als

het onze eenigszins op de hoogte van de taak te houden die het bij de verdediging des vaderlands wacht.

Tot dusverre mochten de foetoeeningen zich naar mijne meening in hooge mate verheugen, niet alleen in de warme belangstelling van het Nederlandsche officierskorps, maar, blijkens de berichten en beschrijvingen in talrijke dagbladen, ook in de belangstelling van het Nederlandsche volk. Misschien dat velen deze laatste meening als te rooskleurig zullen beschouwen, maar die velen antwoord ik: dan maar liever wat te optimistisch op dat punt dan te gelooven dat een ontwikkeld burger, die prijs stelt op de vrijheid van woord en gedachte in het vrije Nederland, geen belang zou stellen in oefeningen die in zoo hooge mate de bruikbaarheid der verdedigers van de vesting Holland verhoogen.

's-Gravenhage, September 1884.

A. L. W. SEYFFARDT.

Indische legerbelangen.

(Vervolg van N°. 11, bladz. 784.)

Is de vorming van geschikt kader voor een leger van zulk een hoog gewicht, van nog grooter belang is de opleiding en vorming van het officierskorps. Dat is voor alle legers *de* levensquaestie.

Bestaat hierover zeker weinig verschil van meening, des te meer is dit het geval omtrent de middelen tot verkrijging van een uitstekend officierskorps.

Waar de kapitein der infanterie van het Nederlandsche leger de Heer VAN DAM VAN ISSELT in de vergadering der Vereeniging ter bevordering van de Krijgswetenschap van 19 December 1878 dat gewichtig onderwerp tot punt van behandeling koos, en in een even doorwrochte als schoone rede niet alleen hen meesleepte, welke die woorden opvingen, maar ook hen, die lang daarna in verre gewesten die woorden mochten lezen en herlezen . . . , daar behoeven wij niet verder afzonderlijk hierbij stil te staan, dan alleen om bij de betuiging onzer volkomen sympathie de hoop uit te drukken, dat de verwezenlijke dezer schoone denkbeelden niet in een al te ver verschieft moge liggen.

Onze volkomen sympathie, onder één voorbehoud voor Indië.

De bijzondere toestand onzer Koloniën eischt één afwijking: een afzonderlijke Academie voor militair onderwijs in Indië.

Die afzonderlijke instelling voor Indië is noodig met het oog op den bijzonderen toestand van het leger, dat op werving berust. De bronnen dier werving mogen natuurlijk niet worden gestopt, integendeel, zooveel mogelijk uitgebreid. De mogelijkheid, het vooruitzicht in Indië den officiersrang te behalen, mag dus niet benomen worden, maar het hooger doel worden van velen.

Een afzonderlijke militaire academie in Indië is verder noodig voor de zonen van die ouders, wier middelen het niet veroorloven hun kinderen naar Europa te zenden, of die — en meestal niet ten onrechte — voor hun kinderen aan een opvoeding in het ouderlijke huis de voorkeur boven vreemde hulp geven.

En eindelijk — last not least — is een afzonderlijke militaire instelling tot opleiding tot Officier in Indië noodig met het oog op het juist begrepen staatsbelang . . .

Maar hierover later nader.

Onder dit voorbehoud dus, komt ook ons een eenvormige Academische opleiding, de eenig goede weg voor: *eenvormig* om eenheid te verkrijgen in denken en handelen, om reeds vroeg dien bond te helpen vormen, die meer dan elders de leden eener zelve corporatie in de burgermaatschappij de mannen van het zwaard moet binden, waarvan de houw en de trouwe op meer nog dan het slagveld alléén, de bewijzen heeft te staven, — *Academisch* om den officier op de eenvoudigste, zekerste en beste wijze het hooge standpunt te doen bereiken, dat hij uit een sociaal en wetenschappelijk oogpunt in de maatschappij moet innemen.

Thans zijn de wegen vele, waaruit het officierskorps van het Nederlandsch-Indisch leger zijn leden recruteert, en wel:

Vóór de jongste reorganisatie van het militair onderwijs (1883).

a. In Nederland:

1°. De Koninklijke Militaire Academie te Breda. Sedert de reorganisatie van 1877 bestemd voor 400 cadetten van alle wapens, waarvan de helft voor het Indisch leger. Hieraan tevens een Applicatieschool verbonden — Krijgsschool 1ste Afdeling — tot voortzetting der opleiding van de officieren der artillerie en genie;

2°. Voorbereidende cursussen bij de regimenten en — sedert 1880 — voor de infanterie twee hoofdcursussen te 's Bosch en Kampen; voor de cavalerie bij den hoofdcursus der infanterie te 's Bosch, voor de artillerie bij den hoofdcursus te Delft, voor de administratie bij den hoofdcursus der infanterie te Kampen;

3°. Voor den geneeskundigen dienst bij het Garnizoenshospitaal te Amsterdam (na 1865) met een onbepaald aantal plaatsen, later ook (na 1878) in vrije studie aan de verschillende universiteiten;

4°. Voor den pharmaceutischen dienst een afzonderlijke niet bij de Wet erkende school (1) — de z.g. school van Professor MULDER, later van den Hoogleraar Dr. H. WEFERS BETTINK — te Utrecht.

Eindelijk was aan de 2de Afdeling der Krijgsschool te 's Hage gelegenheid geopend voor Indische officieren om zich nader in de algemeene krijgskundige vakken en voor de intendance te bekwamen.

b. In Indië:

1°. De Militaire School te Meester Cornelis voor infanterie, cavalerie en militaire administratie met 116 plaatsen;

(1) Terwijl de Nederlandsche geneeskundige wet van 1865 staats-examina vereischte om — zeer te recht — eenheid van stand, bevoegdheid en vorming ook voor de apothekers te verkrijgen scheen dit voor Indië niet noodig.

2°. De Artillerieschool te Weltevreden met 40 plaatsen;

3°. Cursussen van voorbereidend onderwijs ook gelegenheid aanbiedend bij de korpsen officier te worden. Aan den cursus te Willem I voor de genie, tevens verbonden een school tot opleiding voor genie-officier.

Dat hij zulk een heterogene opleiding niet alleen groote verscheidenheid moet heerschen in kennis, oefening en hoedanigheden, waaronder de verdere wetenschappelijke vorming van den officier moet gebukt gaan; dat hieronder de kameraadschappelijke geest, de band, die het officierskorps moet verbinden, lijdt — neen onmogelijk wordt; dat hierdoor het officierskorps, als zoodanig, zoo weinig gewicht in de schaal legt, in alles bij het civiele element ten achter staat, dat het eindelijk ook in de burgermaatschappij de plaats niet inneemt, die het toekomt, — wie zal 't ontkennen!

Ondanks deze groote verscheidenheid in opleidingswijzen leverden de verschillende vermelde inrichtingen toch nog geen voldoende aantal officieren (1) en moest men dan ook tijdens den Atjeh-oorlog tot allerlei buitengewone maatregelen zijn toevlucht nemen als (2):

Voor alle wapens en diensten:

1°. Talrijke detacheringen en overplaatsingen van officieren (kapiteins, 1ste en 2de luitenanten) van het Nederlandsche bij het Indische leger;

2°. beperkingen van het recht op het verlof naar Europa, idem van het recht op eervol ontslag en pensioen.

Verder:

Voor de *Infanterie*:

1°. Aanstelling van élèves der Militaire School te Meester Cornelis tot 2de luitenant zonder examen;

2°. Herhaalde tusschentijdsche examens voor 2de luitenant met vermindering der eischen;

3°. Overplaatsingen van officieren van het West-Indische leger;

4°. Aanstelling van adjudanten-onderofficier tot dienstdoend officier.

Deze laatste maatregel werd ook bij de cavalerie, artillerie en administratie toegepast.

(1) Zie DE WAAL, *Onze Indische Financien II*, bladz. 138. Sedert 1867 reeds zijn de tekorten aan officieren bijna voortdurend stijgende:

1867	48 officieren.
1868	51 "
1869	41 "
1870	71 "
1871	63 "
1872	123 "
1873	131 "
1874	141 "
1875	184 "
1876	204 "

(2) Zie NIEUWENBUJZEN »Het sleutel der militaire instellingen voor het Indische leger" *Indische Gids* 1883, als ook de Koloniale Verhalen.

Bij de *Artillerie* werden verder:

Luitenants 2de klasse van de marine benoemd tot 1ste luitenant der artillerie van het Indische leger; bovendien:

1ste en 2de luitenants der infanterie van het Nederlandsche leger, na één cursusjaar te Delft, voor 5 jaar en langer bij de Indische artillerie gedetacheerd; en eindelijk:

Officieren magazijnmeesters der artillerie, werkzaam gesteld als artillerie-officier.

Bij de *Genie*:

Werden officieren der infanterie van het Nederlandsche en Indische leger tijdelijk belast met den geniedienst; verder:

De gelegenheid geopend voor officieren — 1ste en 2de luitenants — der infanterie, cavalerie en artillerie om, na voldoende afgelegd examen, in rang en ouderdom van rang bij de genie over te gaan; bovendien:

De gelegenheid opengesteld voor ingenieurs van den waterstaat en civiele ingenieurs om na voldoende examen te worden aangesteld tot 2de luitenant der genie bij het Indische leger; eindelijk:

Officieren magazijnmeesters der genie belast met de werkzaamheden van genie-officier.

Voor de *Administratie*:

In de eerste plaats tusschentijdsche, verlichte examens; verder:

Overplaatsing van officieren der infanterie (1ste en 2de luitenants) van het Indische leger, administrateurs van kleeding van het Nederlandsche leger, luitenants ter zee 2de klasse, officieren van administratie en scheepsklerken van de Nederlandsche Marine; eindelijk:

Benoeming tot officier van verschillende burgerpersonen.

Voor den *Geneeskundigen dienst*:

Benoeming van vreemdelingen tot officier van gezondheid 2de klasse, hetzij definitief, hetzij voor 5 jaren;

Tijdelijke indienststelling van vreemdelingen in den rang van hoofd- en subalterneofficieren;

Weder indienststelling van gepensioneerde hoofd- en subalterneofficieren van gezondheid van het leger in Oost en West Indië en de Koninklijke Nederlandsche marine;

Detacheering en overplaatsing van officieren van gezondheid der Koninklijke Nederlandsche marine; en eindelijk:

Benoeming van civiele geneeskundigen in Nederland (artsen, geneeskundigen volgens de oude wet en plattelandsheelmeeesters) tot officier van gezondheid 2de klasse in Indië.

Voor *Militaire Apothekers*:

Benoeming van vreemdelingen tot militair apotheker 2de klasse voor 5 jaren; en

Benoeming van civiele apothekers tot militair apotheker 3de klasse in Indië.

Commentaar is overbodig.

Zonderlinger mengelmoes zal vermoedelijk door weinig andere legers worden aangeboden.

Intusschen, cenmaal dien noodlottigen krijg — geheel onvoorbereid — begonnen, moest wel op alle mogelijke wijzen — alleen *wettige* natuurlijk, maar geschiedde dit immer? — in de diepe wonden worden voorzien.

Een andere vraag is: »wat was wel de uitkomst van al die middelen en middeltes, gewone en buitengewone», en: »welke maatregelen heeft men getroffen om in den vervolge dergelijke toestanden te voorkomen?»

Slaan wij ter beoordeeling van het eerste het oog in de Koloniale Verslagen, dan vinden wij:

K. V. 1879—80, bladz. 31 31 December 1877. Tegenwoordige formatie 1575 officieren, sterkte 1454 officieren, derhalve incompleet 121 officieren.

K. V. 1879—80, bladz. 31 31 December 1878. Tegenwoordige formatie 1552 officieren, sterkte 1464 officieren, derhalve incompleet 88 officieren.

K. V. 1880—81, bladz. 26 31 December 1879. Tegenwoordige formatie 1550 officieren, sterkte 1495 officieren, derhalve incompleet 55 officieren.

K. V. 1881—82, bladz. 26 31 December 1880. Tegenwoordige formatie 1481 officieren, sterkte 1456 officieren, derhalve incompleet 25 officieren.

K. V. 1882—83, bladz. 27 31 December 1881. Tegenwoordige formatie 1475 officieren, sterkte 1372 officieren, derhalve incompleet 103 officieren.

K. V. 1883—84, bladz. 22 31 December 1882. Tegenwoordige formatie 1470 officieren, sterkte 1352 officieren, derhalve incompleet 118 officieren.

Omtrent deze cijfers valt echter op te merken:

1°. Dat hierbij zijn meegerekend de adjudanten-onderofficier dienstdoend officier. Daar deze intusschen toch steeds onderofficier blijven, en bovendien niet alle rechten in dienst van officier bezitten, mogen deze o. i. niet in de sterkte-staten van de Indische officieren meetellen. Hun aantal bedroeg:

1 Januari 1878 77; 1 Januari 1879 85; 1 Januari 1880 74; 1 Januari 1881 51; 1 Januari 1882 41; 1 Januari 1883 37.

2°. Eveneens zijn in de K. V. meegerekend de van het Nederlandsche bij het Indische leger gedetacheerde officieren. Daar deze echter, wanneer tijden van gevaar voor het moederland dreigen, wel zoo spoedig mogelijk naar Nederland zullen opgeroepen worden, en men in elk geval bij deze categorie van officieren natuurlijk geheel afhankelijk is van de wisselende inzichten van verschillende ministers van oorlog, zoo mag o. i. op deze hulp niet onvoorwaardelijk gerekend worden, en moet men dus eigenlijk voor een juist overzicht van het feitelijk incompleet aan Indische officieren, bij de cijfers door het K. V. gegeven, het getal der jaarlijks uit Nederland gedetacheerde officieren voegen.

Dit bedroeg: 1 Januari 1878 83 officieren; 1 Januari 1879 93 officieren; 1 Januari 1880 103 officieren; 1 Januari 1881 105 officieren, 1 Januari 1882 91 officieren; 1 Januari 1883 83 officieren.

3°. Ook de gepensionneerden en vreemdelingen, dienende den Staat voor 5 jaren zijn in bovenvermelde opgaven der K. V. als Indische officieren mee-gerekend. Ook deze, van wie men in sommige omstandigheden niet dezelfde diensten zal kunnen eischen, mogen dus o. i. eigenlijk niet in de sterkte voor Indische officieren tellen.

Dit aantal bedroeg: 1 Januari 1879 11 officieren; 1 Januari 1880 18 officieren; 1 Januari 1881 23 officieren; 1 Januari 1882 14 officieren; 1 Januari 1883 14 officieren.

4°. Feitelijk bedroeg dus het incompleet aan Indische officieren:

1 Januari 1878	121	+	77	+	83	=	281	officieren.
1 » 1879	88	+	85	+	93	+	11	= 277 »
1 » 1880	55	+	74	+	103	+	18	= 250 »
1 » 1881	25	+	51	+	105	+	23	= 204 »
1 » 1882	103	+	41	+	91	+	14	= 249 »
1 » 1883	118	+	37	+	83	+	14	= 252 »

Ondanks alle bovenvermelde maatregelen derhalve een zeer belangrijk bijna jaarlijksch toenemend incompleet.

En daar waar wij over enkele jaren — 1878 en 1880 — vooruitgang meenen te bespeuren, is dit helaas nog slechts schijnbaar.

Verminderde het feitelijk incompleet van Januari 1878 op 1 Januari 1879 toch met ettelijke (4) officieren, zoo was dit slechts een gevolg van de inkrimping van de formatie (zie bovenvermelde opgaven) in dat jaar met 23 officieren.

Nog sterker spreekt het jaar 1880. Het incompleet wordt met 46 officieren verminderd. Maar:

In dat jaar ontvielen aan het Indische leger 147 officieren, — waaronder 111 actief dienende — terwijl slechts 94 nieuw werden benoemd.

Het aantal verminderde dus feitelijk met 53. Behalve door toevallige vermindering van het aantal met verlof zijnde officieren, werd dit meerder te kort echter ruimschoots gedekt door een inkrimping der formatie met 69, zegge 69 officieren!

In 1881 ontvielen 109 — waaronder 89 actief dienende — officieren het Indische leger en werden er 68 officieren nieuw benoemd.

Daar de formatie dit jaar slechts met 6 officieren afnam, kwam het afnemend sterktecijfer hierdoor weer duidelijker te voorschijn.

In 1882 leed het Indische leger een verlies van 105 officieren — waaronder 91 actief dienende — terwijl 94 officieren nieuw werden benoemd.

Nu moge het K. V. zich over deze uitkomst verheugen, — een blijdschap waarop echter wel wat af te dingen valt (1) —, de kansen op geregelde

(1) K. V. 1883—84, bl. 24. «Bij vergelijking met bovenstaande mededeelingen met die van het vorig verslag stuit men op het gunstige verchijnsel, dat terwijl in 1881 tegenover een verlies van 89 actief dienende officieren een aanwinst van 68 nieuw benoemde officieren stond, in 1882 de aanwinst (94 officieren) het verlies (81) overtrof enz. Behoefte den — zou men vragen — voor

aanvulling niet ongunstig noemen, (1) — waarover later — ons komt; in elk geval de toestand van een leger, dat voortdurend in oorlogstoestand verkeert (2), waarin ondanks alle kunstmiddelen op een — veel te geringe — formatie van nog geen 1500 officieren in de laatste jaren feitelijk steeds een 250 tal ontbreekt, zeer bedenkelijk voor.

»Zeer bedenkelijk.» Eischt dat oordeel nog nadere uiteenzetting?

Men ga slechts den feitelijken toestand bij de verschillende wapens na (3):

Generale Staf:

Formatie 20 officieren, sterkte 17 officieren, incompleet 3 officieren.

Infanterie:

Formatie 807 officieren, sterkte 788 officieren, waaronder

55 gedetacheerd uit Nederland, 19 adjutt.-onderofficn.

derhalve te kort $19 + 55 + 19 = 93$ officieren,

daarentegen gedetach. bij de genie in Indië = 8 »

blijft te kort 85 » 85 »

of ruim 10 %,

Artillerie:

Formatie 151 officieren, waaronder 17 adjutt.-onderofficn.,

sterkte 152 officieren, waaronder behalve bovenvermelde

17 adjutt.-onderofficn. nog 18 adjutt.-onderofficn. boven

de formatie, en 13 officieren gedetacheerd uit Nederland,

derhalve te kort $1 + 18 + 13 = 30$ »

of 23 % van het vereischte aantal

officieren (151—17).

Cavalerie:

Formatie 33 officieren, sterkte 31 officieren, waaronder

4 officieren gedetacheerd uit Nederland,

derhalve te kort $2 + 4 = 6$ »

Genie:

Formatie 79 officieren, sterkte 66 officieren, waaronder

4 officieren van het Nederlandsche leger gedetacheerd,

8 officieren van het Indische leger,

derhalve te kort $13 + 4 + 8 = 25$ »

of $\frac{1}{3}$ van de formatie.

Over te brengen . . . 149 officieren.

de met verlof enz. zijnde officieren niet op aanvulling gerekend te worden? Op die wijze zou het Indisch officierskorps spoedig gereduceerd zijn. Neen, behalve op de circa 1500 actief dienende officieren moet de aanvulling wel degelijk rekening houden met de + 200 noactieve — zie de K. V. — al komt het meerendeel daarvan later ook weer beschikbaar. De bronnen van aanvulling moeten dus berekend zijn op de voorziening in een sterkte van ± 1700 officieren.

(1) K. V. als boven.

(2) Zie de merkwaardige statistiek in DE WAAL, *Onze Indische Financien II*, bl. 101—113 en de conclusie van den eud-Minister: »dus in elk der jaren 1840—76 zou het leger gebruik gemaakt».

(3) Zie K. V. 4883—84 en het artikel van den Major KIELSTRA »De toestand van het Indische leger» *Gids* 1884.

Van de andere zijde. . . . 149 officieren.

Administratie :

Formatie 144 officieren, sterkte 123 officieren, waaronder
6 uit Nederland gedetacheerd,
derhalve te kort $21 + 6 = 27$ »
of 19 §.

Geneeskundige dienst :

Formatie 184 officieren, sterkte 135 officieren, waaronder
1 officier gedetacheerd van de reserve der marine, 13
vreemdelingen en 1 gepensionneerd officier,
derhalve te kort $49 + 15 = 64$ »
of 35 §.

Pharmaceutische dienst :

Formatie 43 apothekers, sterkte 32 apothekers,
derhalve te kort 11 apothekers = 11 »
of 26 §.

Veterinaire dienst :

Formatie 6 paardenartsen, sterkte 5 paardenartsen,
derhalve te kort 1 paardenarts = 1 »

Totaal als boven. . . . 252 officieren.

Wij gelooven dat deze cijfers sprekend genoeg zijn, welsprekend zelfs; — dat 't meer dan tijd is afloende maatregelen te nemen, — geen palliatieven — om in het chronisch tekort te voorzien.

Welke zijn nu de jongste maatregelen — na 1883 — die het Goevernement ter voorziening in de geregelde aanvulling van het officierskorps getroffen heeft?

We zullen hierbij heenstappen over de maatregelen, die het Opperbestuur hiervoor met uitsluiting van het uit Nederland overgekomen of van het Indo-Europeesche kader en met bijzondere bevoorrechtiging van het vreemden-element heeft willen treffen die onbillijkheid, neen die groote fout is gelukkig afgewend.

Toch teekent het de gezindheid ten opzichte van Indië (1).

(1) Zie R. V. 1879—80. »De Indische Regeering werd derhalve uitgenoodigd een nader voorstel in te dienen betreffende de vereenigde opleiding van officieren en van kader, en daarbij werd opgemerkt, dat het raadzaam scheen te achten, om behoudens doeltreffende overgangsbepalingen in de toekomst de opleiding van officieren in Indië slechts tot vreemdelingen te beperken, vermits toch de ondervinding geleerd heeft, dat de meeste Nederlanders, die in Indië tot officier worden bevorderd, hunne militaire loopbaan hier te lande aanvingen en dus ook wel hier te lande tot den officiersrang hadden kunnen worden opgeteld." Zoo min mogelijk eigen instellingen dus tot opleiding tot officier in Indië, zooveel mogelijk afhankelijk houden van het moederland. Maar ter wille van de werving een uitzondering voor de vreemdelingen — kan men zich anders die groote onbillijkheid verklaren? Of zou men alleen uit »hofelijkheid" met uitsluiting van eigen landgenooten, een afzonderlijke instelling voor vreemdelingen maken, nog zelfs wel tot opleiding voor officier, waar men aan den anderen kant — en met recht — den te grooten aanvoer en invloed van het vreemden-element vreest!

Bij K. B. dd. 28 Januari 1882, N°. 13 en N°. 15, werd de Militaire School te Meester-Cornelis met 3-jarigen cursus en 116 élèves voor de infanterie, cavalerie en militaire administratie in een 2-jarigen veranderd met 50 élèves alleen voor de infanterie en administratie. Tevens werd bepaald (K. B. van gelijke dagteekening N°. 13 en N°. 14) dat bij het Indische leger ten hoogste 30 aspirant-officieren zouden kunnen worden aangenomen ter vervanging van de sedert 1836 bestaan hebbende categorie van volontairs dingende naar den rang van officier (1)¹.

Tot voorbereiding van het onderwijs aan de Militaire School werden 2 cursussen bij het 1ste en 2de depotbataljon met 2-jarigen en 60 leerlingen — in plaats van 1-jarigen cursus met organiek 100 élèves — te Willem I en te Meester Cornelis opgericht. Het aantal élèves op deze inrichtingen van onderwijs — Militaire School en voorbereidende cursussen — met inbegrip van de 30 aspirant officieren mocht aldus de 140 niet te hoven gaan — in plaats van 216 élèves bij de vroegere inrichting (2).

Verder werd te gelijk het doodvonnis uitgesproken over de Artillerie-school

(1) Zie omtrent deze categorie: NIEUWENCUIZES, »Het sleutel der militaire instellingen voor het Indisch leger" *Indische Gids*, November-aflevering.

Wat de instelling der aspirant-officieren betreft, zoo rijst de vraag; welk doel heeft men zich hiermede voorgesteld? De bovenvermelde instelling van volontaire dingende naar den rang van officier voldeed niet..... altijd volgens de K. V. (1880—81 en 1881—82). De voorstellen van de Indische Regeering: »tot wijziging van de wet van 30 Mei 1877, betreffende de regeling van het onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie in dien zin, dat voor de in Indië verblijf houdende jongelingen de gelegenheid zou worden opengesteld om door het afleggen van een examen in Indië, te dingen naar de plaatsen, die voor de infanterie van het Indische leger bij genoemde inrichting van onderwijs niet door jongelingen uit Nederland mochten vervuld zijn", waren aanvankelijk aangehouden met verwijzing naar de tenstaande behandeling der wet op 1 September 1882, daarna definitief afgewezen, op grond dat voor de Koninklijke Militaire Academie zich een voldoende aantal aspiranten voor de infanterie in Nederland zelf opdeden.

Wij stappen over de afwijzing dezer overigen toch zeker hoogst bescheiden voorstellen der Indische Regeering heen — men zou anders kunnen vragen of het voldoende aantal aspiranten in Nederland ook bij de examens steeds voldoende capaciteiten heeft getoond, om aanvulling uit Indië onnoodig te verklaren, afgecheiden nog van de billijkheid der achterstelling der ouders in Indië, wier middelen enz. een voorafgaand verblijf hunner kinderen in Europa niet toelaten.

Door de instelling der aspirant-officieren heeft het opperheatur vermoedelijk in deze bezwaren te gemoet willen komen..... intusschen, wij vreeszen dat het doel hiermede niet zal worden bereikt. Hoewel toch de leerlingen der voorbereidende cursussen afzonderlijk logies zullen genieten, blijft dit toch almede de verdere opleiding in de kazernes — twee jaar zelfs in plaats van als vroeger één — en 'tis juist hiertegen, het verblijf in de kazernes — de *Indische kazernes* — dat ouders, en n. l. niet ten onrechte, voor hun kinderen bezwaren zullen doen gelden, waarop deze overigen zeker nuttige instelling gevaar loopt schipbreuk te lijden.

(2) Zie verder omtrent de bepalingen voor de élèves der cursussen der Militaire School, almede voor de aspirant-officieren, het K. V. van 1882—83 (*Indisch Staatsblad* 1882, N°. 176 en N°. 175). Daarmit blijkt voldoende, dat BERTS zich vergist, waar hij de nieuwe inrichting der Militaire School beschouwt als speciaal voor Indische kinderen bestemd, of bevreemd is, dat daardoor het element inlandsche kinderen te sterk in het officierkorps zal toenemen. Dersult wellicht de dwaling van BERTS op de meening, dat de voorstellen der Indische Regeering, waarvan het K. V. 1880—81 spreekt — gelegenheid tot officier worden in Indië alleen voor vreemdelingen en voor hen, die daar in dienst treden — zouden zijn aangenomen?

te Weltevreden en verdween — 1 Juli 1883 — deze inrichting van het tooneel.

Uit deze regeling blijkt dus:

1°. Dat op twee plaatsen (te Meester Cornelis en te Willem I) de kader-scholen met de cursussen zijn gecombineerd geworden. Konden wij reeds boven (bladz. 781) de vereeniging der kaderscholen met de depotbataljons niet goedkeuren, des te meer is zulks met deze nieuwe combinatie het geval, waaronder niet alleen de zelfstandigheid der inrichtingen moet lijden, maar bovendien een o. i. zeer onjuist beginsel wordt gehuldigd: de vereeniging namelijk in éénzelfde instelling van beide groote onderdeelen van het militair onderwijs »de vorming van het kader en de opleiding van het officierskorps». Die combinatie overal, maar bovenal voor Indië af te keuren, doorgedreven tegen de adviezen van het Indische legerbestuur (1), toont aan, òf onbekendheid met de hooge eischen, die de opleiding en vorming van het officierskorps heden ten dage vordert — men herleze hieromtrent de boven aangehaalde rede van den Heer VAN DAM VAN ISSELT — òf wel dat deze hooge eischen voor het Indische leger niet noodig werden geoordeeld.

Het eerste mogen wij natuurlijk niet onderstellen, voor het tweede vinden wij helaas maar al te veel grond in het Koloniaal Verslag 1879—80 blz. 37: »Het Opperbestuur had er reeds van af 1875 op aangedrongen, een voorstel te ontvangen tot algeheele regeling van het militair onderwijs, en daarbij vooropgesteld, dat èn de financieele zijde van het vraagstuk, èn de noodzakelijkheid om zoo min mogelijk de wetenschappelijk gevormde officieren (ten behoeve van het onderwijs) aan den actieven dienst te onttrekken, dringend geboden het onderwijzend officierspersoneel tot een strikt minimum te beperken. Daaruit volgde vanzelf, dat men moest trachten de onderwijskrachten, waar mogelijk, gelijktijdig te benuttigen voor de vorming van officieren en voor de opleiding van het kader».

Geheel in overeenstemming met deze zoo practische denkbeelden werden bij de legerformatie van 1882 aangesteld:

Aan de Militaire School (A. O. N°. 36 van 1882): 1 kapitein directeur, 4 luitenants der infanterie, en 1 luitenant-kwartiermeester (2);

(1) Zie K. V. 1879—80. »Het Opperbestuur» beriep zich hierbij — o. i. ten onrechte — op het voorbeeld in Nederland waar officier- en kadervorming bij het Instructie-Bataljon gelijktijdig plaats heeft en sedert jaren gunstige uitkomsten heeft opgeleverd.

Daargelaten toch de vroeger behandelde principieele kwestie omtrent het verkiezlijke van de Academische opleiding tot officier boven die uit het leger, gaat o. i. de vergelijking daarom niet op, daar de hoofdcursus voor officieren slechts administratief tot het Bataljon behoort, maar overigens geheel op zichzelf staat, — voor den hoofdcursus zijn afzonderlijke officieren belast met het wetenschappelijk onderwijs, die niets te maken hebben met de opleiding van het kader en omgekeerd, — terwijl bovendien de vorming der aanstaande Indische officieren aan de voorbereidende cursussen eigenlijk in de kazernes — zie de noot bladz. 881 — met op één lijn kan gesteld worden met de opleiding van de in geheel afzonderlijke, nette, doelmatig ingerichte gebouwen gehuiste élèves der hoofdcursussen te Kampen en te 's Bosch.

(2) De Kapitein-Directeur, vermoedelijk belast met de leiding, surveillance enz. De luitenant-

en aan elk der bij het 1ste en 2de depotbataljon tot één geheel vereenigde voorbereidende cursussen en kaderscholen: één kapitein en 2 luitenants, zoowel voor onderwijzend als toezichthoudend als dirigerend personeel (1)!

De opgewektheid ontbreekt ons om waar op zóodanige wijze bij de regeling van het militair onderwijs, bij de oplossing van het zoo hoogst gewichtige vraagstuk "de opleiding en vorming van het officierskorps" de financiële quaestie tot de *alles* overheerschende gemaakt is, waar op dergelijke wijze met de eerste paedagogische begrippen gespot wordt, verder bij dit punt stil te staan, en vergelijkingen met de overeenkomstige militaire instellingen in Nederland te treffen (2).

Aan den lezer verder de beoordeeling van de hoogte van het standpunt van het Opperbestuur, dat, in plaats van in de opleidingsinstellingen zijner aanstaande officieren tevens de meest welkome gelegenheid aan te grijpen om daarbij een korps degelijke wetenschappelijke instructeurs te vormen, een kern van officieren in Indië die de wetenschap hoog houden, van wie deze uitstraalt over het geheele leger...., in plaats daarvan, zooals het K. V. met groote openhartigheid getuigt, het liefst zoo min mogelijk wetenschappelijk gevormde officieren aan het militair onderwijs ziet verbonden, omdat deze dan — o, Droogstoppel — aan den actieven dienst zijn onttrokken!

In de 2de plaats blijkt uit de nieuwe regeling dat door de verandering van de Militaire School te Meester-Cornelis bestemd voor de opleiding tot officier bij de infanterie, cavalerie en administratie, in een cursus voor de infanterie en administratie met beperking van den duur van den cursus en inkrimping van het aantal élèves, zoowel aan deze instelling als aan de voorbereidende cursussen, alsmede door de opheffing der Artillerie-school te Weltevreden, aan de opleiding tot officier in Indië een gevoeligen slag is toegebracht.

Terwijl dus, gelijk we boven zagen, een zeer groot incompleet aan officieren bestaat, een incompleet, dat, gelijk we verder aantoonde, ondanks alle kunstmiddelen niet was weg te nemen, maar daarentegen, ondanks de formatie-vermindering, in de laatste jaren nog bijna voordurend stijgend is, gaat men er toe over de middelen tot geregelde aanvulling in Indië te beperken, op te

kwartiermeester voor het administratief onderricht, en derhalve de 4 luitenants der infanterie voor al de letterkundige, wiskundige en militaire vakken voor al de leerlingen, verdeeld over 2 cursus-jaren. Elk officier dus zeker minstens 4 a 5 verschillende, waaronder geheel uit elkaar loopende vakken in twee klassen te onderwijzen!

(1) De Kapitein-Directeur dus — als boven — vermoedelijk belast met de leiding enz. Een der beide luitenants met de instructie van de kaderscholen, volgens het voorloopig reglement op die scholen (A. O. N°. 62 van 1882), de tweede derhalve voor de beide klassen van den voorbereidenden cursus met 8 a 9 vakken!

(2) Zie het artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift* 1883, bladz. 450: "Militair onderwijs in Nederland en Nederlandsch Indië".

heffen.... de aanvulling dus meer nog dan vroeger van Nederland afhankelijk te maken!

Elk stelsel van aanvulling en vorming der strijdkrachten in Indië, dat hoofdzakelijk berust op hulp uit Nederland, is een slecht stelsel.

Behalve dat deze hulp moet komen van den Minister van Oorlog, wiens belangen — wat betreft de strijdkrachten in het Moederland — hiertegen vaak indruischen, waarvan dus de medewerking om deze — en andere redenen — soms te wenschen overlaat, en die in elk geval niet verantwoordelijk voor den goeden gang van zaken is; behalve dat de eischen voor beide legers verschillen, is het stelsel daarom vooral verkeerd, omdat bij een buitenlandschen oorlog die hulp van Nederland vermoedelijk zeer weinig zal te beteekenen hebben, en Indië alsdan op eigen beenen zal moeten staan. Zoo dacht de Minister GOLTSTEIN er ook over in 1875. Toen zeide Z. E.: *„ik gevoel mij gedrongen te wijzen op het groote belang, dat het (Indisch) legerbestuur worde opmerkzaam gemaakt, aanvulling, maar vooral vorming onzer (Indische) strijdkrachten niet alleen aan het Moederland over te laten”* (1).

Diezelfde Minister was 't nochtans, die in 1882 de Militaire School te Meester-Cornelis reduceerde en de Militaire School te Weltevreden ophief (2)!

(1) Zie „de Artillerie-school te Weltevreden”, *Indische Gids* 1883.

(2) Dit laatste intusschen — 't moet erkend worden, al vermindert dit de verantwoording niet — op advies van den toenmaligen legercommandant, die daarmede het werk zijns voorgangers, de Generaal de Nève, te niet deed.

(Wordt vervolgd.)

AAN DE REDACTIE VAN „DE MILITAIRE SPECTATOR”.

Mijnheer de Redacteur!

In N°. 11 van Uw geacht tijdschrift heeft Sprokkelaar gemeend, mijn beschouwingen omtrent zijn oordeel over het fort aan den Hoek van Holland te moeten weerleggen. In den regel begeef ik mij ongaarne in heen en weer geschrjef, vooral indien ik vermeen dat de behandelde zaak genoegzaam is toegelicht, doch nu in dit geval bestaan er voor mij redenen, die mij nopen kortelings op het antwoord van Sprokkelaar terug te komen.

N'en déplaise aan Sprokkelaar, die mij, als zijnde geen genie-officier, de bevoegdheid schijnt te ontzeggen om over détails van dat fort te kunnen oordeelen; doch ik vermeen, uit den aard van den mij opgedragen werkkring ten opzichte van de pantserforten, van zeer nabij bekend te zijn met het doel en de inrichting van dat fort en Sprokkelaar vergunne mij dan ook, ingeval door hem daaromtrent m. i. minder juiste voorstellingen worden gegeven, dat ik het mij ten plicht reken die zooveel doenlijk te weerleggen.

Gaarne leg ik daarbij de verzekering af dat aardigheden of kwinkslagen, als betoogtrant gebezigd, door mij wel degelijk geacht worden te kunnen samengaan met wetenschap en degelijkheid, doch dan moeten die aardigheden steek houden, aangezien zij anders haar waarde als betoog verliezen.

Ik neem akte van de verklaring van Sprokkelaar, dat hij over het bewuste fort geen afbrekende critiek heeft willen leveren, doch hij houde mij ten goede, dat het mij voorkwam dat de door hem geuite meening niet in het voordeel van dat fort te achten was.

Omgekeerd is het mij, na de toelichting van Sprokkelaar, hoogst aangenaam te erkennen, dat ik de bedoeling van Sprokkelaar in het algemeen, en die ten opzichte der geïsoleerde ligging van het fort in het bijzonder, minder juist heb opgevat. Aangaande dit laatste punt meende ik echter uit zijn redeneering de gevolgtrekking te moeten maken, dat hij die isolering van het fort een afkeuringswaardigen toestand achtte. Nu het blijkt dat hij dien hem vreemden toestand alleen wilde releveeren, om aan zijn minder

ingewijde kameraden »die zulk een toestand als een gebrek hebben leeren beschouwen» duidelijk te maken dat het hier geen gebrek, doch een logisch gevolg is van plaats en omstandigheden, nu zijn vanzelf de bewijsgronden, die ik in N°. 10 van Spectator daartegen inbracht, overbodig.

Wat de *aangenomen* infanteriebezetting betreft, heb ik niet ontkend dat daarvoor een peloton bestemd is; doch mijn meening ten deze is dat een bezetting, vastgesteld vóór den aanbouw van een fort, wel geen juiste maatstaf zal geven omtrent hetgeen in oorlogstijd daarvoor zal worden afgezonderd, zoodat dan ook de hoofdzaak in deze is: voor *welke* bezetting in het fort *bergruimte* aanwezig is.

De redeneering van Spr. in de derde alinea op blad. 801, waardoor hij mij met mijzelven in tegenspraak tracht te brengen, is minder gelukkig en ietwat geforceerd. Bij de hespreking toch van het doel, waarmede het fort is aangelegd, zeide ik: »Immers het gevaar dreigt niet van de landzijde en men heeft dus aan dien kant alleen voor zelfverdediging van het fort te zorgen». Uit deze zinsnede — waarin blijkbaar bedoeld wordt *het gevaar waartegen het fort is aangelegd* — leidt Sprokkelaar af dat ik zou verzekeren, dat van de landzijde *geen gevaar hoegenamd* te duchten is, en nu zou ik, altijd volgens Sprokkelaar, zoo inconsequent zijn, van niettemin, tegen dat niet bestaande gevaar, de plaatsing van kanonnen in de grachtscaponnières te verdedigen.

Zie, Mijnheer de Redacteur, wanneer men een gedeelte van een volzin uit een beschouwing licht en daaraan alsdan een minder juiste uitlegging geeft, is het niet moeilijk een ander schijnbaar in tegenspraak met zich zelve te brengen, doch of een zoodanige argumentatie krachtig is, meen ik te moeten betwijfelen.

Soortgelijke wijze van redeneeren bezigt Sprokkelaar ten opzichte van mijn gezegde omtrent een gedekte afdaling in de gracht. Immers elk onpartijdig lezer zal uit mijn woorden begrijpen, dat *ik zelf* dat geval niet direct wilde aannemen, doch het alleen releveerde, omdat men die redeneering wel eens hoort bezigen.

Ik laat daar dat Sprokkelaar, die een uitstekend gymnasticus schijnt te wezen, bijna over de gracht van 7 M. bodembreedte heen springt; doch dat is hier de zaak niet. Het is hier de vraag of het al dan niet *volstrekt onmogelijk* is dat de vijand in de gracht komt en zich aldaar op een of andere wijze eenige dekking kan verzekeren. Kan men beslist verklaren dat dit *volstrekt onmogelijk* is, dan zou men aldaar met geweervuur kunnen volstaan. Bestaat echter nog, in een of ander opzicht, de *mogelijkheid* (van de waarschijnlijkheid gewaag ik niet) dat de vijand zich in die gracht, waarop wel degelijk lokalen uitkomen, op een of andere wijze eenige dekking kan verzekeren — en dit zal wel niemand ontkennen — dan is granaatvuur aldaar voor dat geval gebiedend noodig en zijn revolverkanonnen, mitrailleurs of geweervuur, in dit geval, onvoldoende. — Die granaten springen daarenboven

bij het treffen der dekking en zijn dus voor den verdediger niet zoo moordend, als Sprokkelaar schijnt te meenen. Het kaliber der daarvoor te bestemmen kanonnen doet hier minder ter zake. Dit wordt beslist door den tweeden eisch om bij een snelle bediening een krachtig kartetsvuur te kunnen geven en daarom heeft men achterlaadkanonnen, en van de onder deze beschikbare kalibers van 8 cM. en 12 cM. A., de laatste gekozen.

Dat *Hotchkiss*-kanonnen toch waarlijk zeker niet te weinig spreiding hebben, op de zeer korte afstanden waarop zij hier zouden moeten werken, is mij aangenaam van Sprokkelaar te vernemen, en ik hoop dat hij mij in dit opzicht meer licht zal willen geven, want tot dusverre meende ik dat een ieder, die met die vuurmonden bekend is — ik heb er o. a. groote aantallen gezien en de proeven daarmede hĳgewoond in de fabriek van GRUSON te Buckau-Magdeburg, die zo voor de Deutsche marine aanmaakt — ze voor het geven van kartetsvuur op zeer korte afstanden, alzoo voor grachtsverdediging, als in dit geval, weinig geschikt acht.

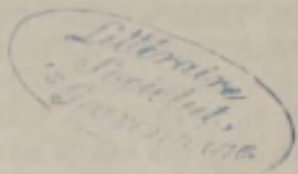
Ten slotte nog een opmerking, Mijnheer de Redacteur! Voor de tweede maal heeft Sprokkelaar een bezoek gebracht aan het fort aan den Hoek van Holland. Nu zal ik hem niet van oppervlakkigheid bij dat bezoek verdenken, doch nauwkeurig stelt hij zich den toestand van dat fort niet meer voor oogen. Immers hoe anders te verklaren dat Sprokkelaar, nu nog, na een tweede aandachtige beschouwing, blijft volhouden: »dat wanneer men uit twee lijnrecht tegenover elkaar geplaatste caponnières, met ongedekt muurwerk, op nog geen 100 M. van elkaar, granaatschoten gaat doen, het zoo misplaatst niet is om dan van een zich zelfmoordend fort te spreken" en dit, Mijnheer de Redacteur, terwijl op het fort aan den Hoek van Holland *nergens twee lijnrecht tegenover elkaar geplaatste caponnières te vinden zijn!*

Op wien de laatste volzin nit Sprokkelaars betoog nl.: »Alweer het oude spreekwoord: »qui prouve trop" enz." van toepassing is, Mijnheer de Redacteur, laat ik aan het oordeel van uw geachte lezers over. Intusschen zal ik mij van verdere polemieek over dat onderwerp onthouden, daar ik de zaak thans voldoende toegelicht acht.

U dank zeggende voor de afgestane plaatsruimte, Mijnheer de Redacteur! heb ik de eer te zijn,

's Hage, 19 November 1884.

F. G. A. SCHERER,
Kapt. der Art.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Een kwart eeuw tusschen de Keerkringen. Op snee verguld,
door M. J. H. PERELAER, gep. hoofdofficier van het Nederl.
Indisch leger. Schrijver van *Borneo van Zuid naar Noord.*
Rotterdam, Uitgevers-Maatschappij ELSEVIER. 1884. Prijs
f 4,25.

Naarmate wij den Heer PERELAER verder volgen in het door hem geschetste vijfentwintig jarig verblijf tusschen de Keerkringen, wordt de taak om de verdiensten van dien arbeid naar waarheid te doen uitkomen, moeilijker voor hem, die onze Indische gewesten nooit met eigen oog aanschouwde, en zich dus minder gemakkelijk in die zoo geheel eigenaardige maatschappij kan verplaatsen. Wel blijven ons de uitnemend geslaagde natuurschilderingen, ook in dit derde deel »Op snee verguld», boeien, en treffen wij ook hier menige bladzijden aan, die een sieraad van beschrijvende stijlsoort en een rijke bijdrage tot de kennis van land en volk van onzen Archipel mag genoemd worden; doch de grenzen tusschen fictie en historie, tusschen romantische vrijheid en streng getrouwe afbeelding, zijn van lieverlede voor oningewijden niet duidelijk meer waar te nemen. Het wordt daardoor gevaarlijk, aangaande de zuiver militaire waarde van dit gedeelte van schrijvers werk, een bepaald oordeel uit te spreken.

Wat den romantischen draad, die door het verhaal geweven is, betreft, eenvoudig en op natuurlijke wijze ontspint hij zich; wij zouden bijna zeggen op te eenvoudige wijze, wanneer wij niet wisten, dat het hier den Schrijver niet te doen geweest is, ons te treffen door dramatische verwickelingen en hoogst gespannen toestanden, maar enkel, om in een aanlokkelijker, vriendelijker kleed, de verschillende gebeurtenissen, de personen en de zaken te hullen; de wellicht anders voor vele Europeesche lezers minder aantrekkelijke beschrijving van de wisselvalligheden van een Indische militaire loopbaan, aangenaam af te breken, door schetsjes aan de Indische samenleving ontleend. Dat wellicht in enkele dier tafereeltjes een klein beetje wel wat gewaagd realisme, niet valt te ontkennen, en hier en daar wel eens de plastische beschrijving van vrouwelijke bekoorlijkheden b.v. wat lang wordt voortgezet, och, daarvan mogen wij den Schrijver geen verwijt maken. Preutsche damesoogen mogen zich misschien eenigszins onthutst

neerslaan, bij het herhaald welgevallen waarmede zij den lof van rijk gevulde boezems (niet die van een polderland wel te verstaan) verkondigd zien; zij voor wie vooral deze lectuur bestemd is, zullen er zich niet aan ergeren. De "ecoleur locale", de gelegenheid vooral om in deze richting opmerkingen te maken, de omstandigheid, dat het hier een jong officier, en geen oude hypochondrist is, die ons zijn indrukken geeft, zijn zooveel redenen, om de somwijlen wel wat te duidelijke bewondering verschoonbaar te maken. MOLIÈRE's Tartuffe, zou het in Indië wel afeeren te zeggen:

Madame, avant que de parler, prenez-moi ce mouchoir

Et couvrez-moi ce sein que je ne saurais voir,

tegenover al die bruine of blanke, aan sarong of peignoir ontsnapte bolvormigheden, die PERELAER in verrukking hebben gebracht. Zij vormen een niet onwelkom contrast met sommige door hem geschetste tronies. Op een enkele plaats gaat de Schrijver in zijn openhartigheid in dit opzicht misschien wat ver. Het is daar, waar hij het gesprek der jonge dames op Willatoong, op een morgenwandeling in de koffietuinen afsluistert, en ons de nieuwsgierige vragen weergeeft die daarbij aan een getrouwde zuster, door de jongere worden gedaan.

Die vragen kunnen wel weer waarheid zijn: «mais toute vérité n'est pas bonne à dire» vooral niet «bonne à écrire». Enfin, PERELAER's helden en heldinnen schijnen nu eenmaal geen sentimenteetele voorstanders van etherische liefde te zijn geweest; maar flinke gezonde jongelui van vleesch en bloed; goede soldaten en meisjes zonder Kina Laroche. Ook daarin zit zekere poëzie, misschien meer dan bij menschen die het »shocking» vinden, dergelijke toespelingen te lezen. Maar we moeten toch erkennen, dat de Schrijver hier zijn verhaal een oogenblikke gevaar doet loopen. Mij dunkt ik hoor de eene of andere ongetrouwde oude juffrouw al zeggen: «voyez-vous! cela sent la caserne». Maar daarvoor schrijft PERELAER niet, hij schrijft *vooral* voor ons. Laat ons daarom eens zien, wat ons in dat derde deel als militairen bijzonder belang inboezemt.

Allereerst troffen wij daarin met genoegen de schildering aan van de echt militaire wijze waarop de nieuw benoemde officieren werden beëedigd, en in het Indische officierskorps werden opgenomen. Het kan in onzen tijd zeker geen kwaad, de hooge beteekenis nog eens te doen uitkomen van den grooten stap, dien de jonge onderofficier aflegt, als hij, voor 't eerst met de oranjejerp omgord, den eed van getrouwheid aflegt onder het vaandel. En de waardige vorm, waarmede de Schrijver die plechtigheid doet plaats grijpen, de toespraak waarmede hier de commandeerende officier, de jeugdige kameraden verwelkomt, en hun den diepen zin van het zooeven uitgesproken formulier ontvouwt, zij brengen ons allen levendig de gewichtige stonde in herinnering, waarin ook wij »trouw zwoeren aan den Koning, gehoorzaamheid aan de wetten, en onderwerping aan de Krijgstucht», al ging voor sommigen onzer dat plechtige oogenblik niet gepaard met even indrukwekkende toespraken.

Ja, dat in die weinige woorden »onderwerping aan de krijgstucht» zooveel gelegen is, wat men soms eerst na jaren in zijne volle beteekenis begrijpt, daarvan geeft immers PERELAER in hetzelfde deel van zijn werk een zoo sprekend bewijs, als hij ons die meetings van officieren beschrijft, waarin een zijner helden

een hoofdrol vervulde; een rol die hoezeer ook verschoonbaar, begrijpelijk zelfs, toch strijdig met de discipline in den hooger zinn des woords moet geacht worden. Dat in die dagen het Indische officierskorps grieven, ernstige, billijke grieven had te verkroppen, — hoewel het ons moeilijk valt, de gegrondheid daarvan in haar vollen omvang te beoordeelen — wij nemen ze gaarne van den Schrijver aan. — Ook andere zeer betrouwbare, oudere Indiache officieren getuigen, dat destijds die grieven gewettigd waren. — Toch neemt het niet weg, dat demonstraties, als daar te Magelang, en op andere plaatsen van de zijde van het officierskorps zijn uitgegaan, onvreemdigbaar zijn met een strenge, consequente, echte soldatenopvatting van onzen eenmaal afgelegden eed. Had de Luitenant RIETHOVEN, voor hij zich in zekeren zin aan het hoofd der beweging stelde, zich zijn eed, en vooral de schoone uitlegging van dien eed, dien wij in het eerste hoofdstuk aantreffen, goed voor oogen gehouden, hij zou teruggekeerd zijn voor de verantwoordelijkheid, die hij op zich nam, en zich een bittere teleurstelling hebben bespaard. Want hoezeer PERELAER verschoonende gronden aanvoert voor het gedrag dier kameraden, die toen het op handelen aankwam, zich terugtrokken; zoodanige zwakheid maakt altijd een treurigen indruk. Dat men het bestaan van vrouwen en kinderen niet noodeloos in de waagschaal stelt, zal iedereen eerbiedigen; maar, men dient dit dan te bedenken vóór men zich tot iets verbindt; vóór men in het openbaar of in geschriften met zijn meening voor den dag komt. Doch heeft men dit eenmaal gedaan, dan vinden wij die te eldier ure intredende bezorgdheid voor de zijnen, een zwakheid. Zoodoende toch wordt het gemakkelijk op een gegeven oogenblik zich de rol van een energiek strijder voor een zaak te geven, om den anderen dag deemoedig het hoofd in den schoot te leggen, ter wille van vrouw en kind. »Een man een man, een woord een woord» is een Hollandsche spreuk, die voor getrouwen evengoed als voor ongetrouwen een waarheid blijven moet.

Tot de meest interessante militaire gebeurtenissen, in dit derde deel vermeld, behoort vooral de Bonische expeditie, waaraan door een onzer beide jonge officieren wordt deelgenomen. Wel is waar bevreemdt het een oogenblik, dat in een brief van het oorlogstoneel, die op zichzelf een brochure van een veertig bladzijden vormt, de Schrijver mededeelt dat hij tengevolge van de vele zieken, gewonden enz., wel voor drie dienst doen moet, en den ganschen dag in touw is. Maar 't is waar ook, 't is een verliefde die aan 't schrijven is, en dat kan de epistolaire werkzaamheid soms vertienvoudigen.

Met meesterlijk talent is de landing op het Bonische strand beschreven; door aanschouwelijke voorstelling van aangrijpende episoden, munt trouwens het verhaal der expeditie wederom uit, maar daarnevens treffen wij er ook scherp afkeurende critiek in aan, zoowel over de regeeringshandelingen, als over het krijgbeleid van den opperbevelhebber. Van de hand van een zoo jeugdig officier als de Schrijver van den brief, is zelfs zoodanige afbrekende critiek van zijn hoogste chefs, misschien niet goed te rechtvaardigen. Mij dunkt men moet zich op meer oorlogservaring kunnen beroepen, dan die welke de jonge 2de luitenant in enkele dagen had kunnen opdoen, om zoo helder, en met zooveel zaakkennis, den toestand te bespreken. Intusschen onverschillig wien de Heer PERELAER tot

de tolk zijner beschouwingen kiest, niet zonder een pijnlijken terugblik op de latere Atjeh-geschiedenis, zien wij hoe Schrijver's grieven tegen het beleid bij die Bonische expeditie door regeeringscommissaris en legeraanvoerder aan den dag gelegd, alweer dezelfde zijn, die wij later omtrent Atjeh zoo dikwerf moesten hooren. Talmen, tijdverlies, ongebruik laten van belangrijke eerstbehaalde voordeelen; weifelen, afwachten en daarmede gepaard gaande verzwakking van het moreel onzer troepen; het voor den gezondheidstoestand zoo verderfelijke wroeten in de aarde, in lage terreinen; en hier te Boni, bovendien nog minder goede verpleging der expeditie-macht. Men ziet het, behalve de beschrijving van enkele schitterende gevechten, is er nog al wat ontmoedigends in het verhaal van dien veldtocht. In dit bijzonder geval hechten wij genoeg waarde aan het strategisch en politiek doorzicht van dezen schrijver, om zijn critiek waarheidslievend en betrouwbaar te gelooven, maar anders doet het ons steeds minder aangenaam aan, wanneer onze jonge luitenants zoo'n beetje à l'instar van hun Fransche collega's in 1870, zoo heftig den staf breken over de daden van hen die met de leiding der groote operatiën zijn belast. Die daden zijn van beneden niet altijd even gemakkelijk te beoordeelen. Er komen daarbij soms factoren en overwegingen in het spel, waarvan de jongeren nog geen nauw besef hebben. De aanvoerder van een groote troepenmacht heeft b.v. een "charge d'ames", waarmede de subalterne officier geen rekening behoeft te houden.

Hoogst nuttige bladzijden, vooral voor hen die hun loofphaan in Indië gaan volbrengen, vindt men in dit 3de deel, waar de Schrijver ons den veelomvattenden maar dikwerf dan ook zeer dankbaren werkkring beschrijft van den subalternen officier, die tevens met de waarneming van het civiel gezag belast is. Welk een gunstigen invloed tact, beleid en gevoel van zedelijk overwicht in zulke toestanden, op soms pas onderworpen bevolkingen kunnen uitoefenen, spreekt duidelijk uit het relaas dat PERELAER ons daarover heeft gegeven, en het rechtvaardig en voorzichtig optreden van zooveel onzer Indische kameraden in soms moeilijke toestanden, is een verdienste die niet minder hoog geschat mag worden, dan de trouwe vervulling der zuiver militaire taak. Ook in deze richting bevat PERELAER's werk op meer dan een plaats, heilzame vingerwijzingen voor jongeren.

Ook in het garnizoensleven laat de Schrijver ons een blik slaan, die ons naast veel benijdenswaardigs, toch ook veel doet ontwaren, wat nog stof tot verwijt aan de regeering oplevert. De inmenging in de particuliere zaken der officieren, die verder gaat, dan tot enkel waken over de eer van den stand noodig is; het niet geregeld zijn bij de wet van de positie der officieren, dus nog steeds mogelijke willekeur en favoritisme, zij zijn volgens het oordeel van ondervringrijke, onpartijdige Indische officieren, nog altijd schaduwzijden aan de anders zoo aanlokkelijke carrière.

Moge ook in dit opzicht PERELAER's werk nut afwerpen.

W. L. DE PETIT.

Les grandes manoeuvres, texte par le Major HOFF; dessins de M. EDOUARD DETAILLE. Grand en 4°. Paris, BOUSSOD, VALADON & CIE. (ancienne maison GOUPIE). Prix 30 francs.

Wanneer men in een militair tijdschrift, onder de rubriek »boek aankondigingen», achter den titel van eenig werk, den prijs van omstreeks vijftien gulden vermeld vindt, dankt men onwillekeurig aan een volumineus boek dat uit een aantal deelen bestaat.

Dit is echter niet het geval met het werk, dat wij hier onder de aandacht onzer lezers brengen. Het telt in het geheel slechts 32 bladzijden, zij het dan ook dat deze veel grooter zijn dan die van een gewoon boek; nl. 47 op nagenoeg 35 cM.

En toch, niettegenstaande den geringen omvang en niettegenstaande het geen aanspraak maakt op een militair wetenschappelijk werk, mag het een goedkoop boek genoemd worden.

Wij hebben hier nl. te doen met een werk van groote kunstwaarde. Het bevat de reproductie van een 30-tal meesterlijke schetsen van den Heer DETAILLE, waarvan sommige tusschen den tekst gedrukt zijn, andere daarentegen een geheele bladzijde beslaan. De schetsen, gedeeltelijk in kleuren gedrukt, stellen verschillende episodes voor uit de groote najaars-manoevres, zooals: cavalerie in snellen gang; een waarnemingspost op een molen; een voorstelling van de toeschouwers, die van af een hoogte een manoeuvre met het oog volgen; een groep vreemde officieren te paard, die de manoeevres bijwonen enz., en voorts geheel uitgeruste officieren en manschappen van verschillende wapensoorten te paard en te voet.

Het procedé van deze reproductie is zoo volkomen, dat wij ons de oorspronkelijke schetsen moeilijk schooner kunnen voorstellen dan de afdrukken, die ons in »Les grandes manoeuvres» worden aangeboden.

De tekst geeft op onderhoudende wijze een aantal bijzonderheden omtrent de toestanden in het tegenwoordige Fransche leger. Het verschil in de hoedanigheden der verschillende legerkorpsen, naar gelang van het wapen waartoe hun bevelhebbers vroeger behoord hebben, alsmede naar gelang van den leeftijd der bevelhebbers en van hun temperament; de verbeteringen in het leger sinds een twaalf-tal jaren; het reserve-leger; de pruttelgeest der Fransche officieren; de werking der krijgsschool; de tegenwoordige toestand der cavalerie; de weinige populariteit der intendance; de telegraphie in het Fransche leger; het gebrek aan officieren van gezondheid; het kadergebrek; de zedelijke en wetenschappelijke vooruitgang van het officierskorps sinds de laatste jaren; — al deze en meer dergelijke zaken worden op gezelligen toon behandeld in den vorm van een rapport van den Majoor Baron HOFF aan den Minister van Oorlog van het rijk GÉROLSTEIN-GÉROLSTEIN.

Het werk van de Heeren DETAILLE & HOFF, op zwaar carton gedrukt en typographisch prachtig uitgevoerd, heeft naar onze meening, aanspraak op een plaats in de collectiën van kunstliefhebbers.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militaire belasting. De noodzakelijkheid, billijkheid en geldelijke voordeelen alsmede de mogelijkheid eener billijke toepassing van een militaire belasting voor hen, die om de eene of andere reden van den dienstplicht vrijgesteld zijn, worden aangetoond. (Sp. M., 1 Nov.)

De onderofficieren en de driejarige diensttijd. Als een bezwaar tegen den driejarigen diensttijd wordt genoemd de moeilijkheid, om onderofficieren uit de militie te vormen. Dit bezwaar is echter ongegrond, aangezien bij den tegenwoordigen vijfjarigen diensttijd, de manschappen feitelijk hoogstens 3 jaren en 8 maanden in dienst gehouden worden. De onderofficiersquaaerie staat afzonderlijk. In de eerste plaats moet men zorgen, dat in den onderofficiersstand een behoorlijke carrière kan gemaakt worden; terwijl de positie behoorlijk moet worden geregeld. Boven de 35 jaren moeten geen reëngagementen worden toegestaan. (Sp. M., 15 Nov.)

De jonker-compagnieën en de militaire scholen 1682—1793. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Oct.)

De onderofficier en het lagere kader. (*Vervolg.*) De rol en de werkring van den onderofficier. (Sc. M., Oct.)

Frankrijk en zijn militarismus. Menigmaal wordt Duitschland, oek in het eigen vaderland, het land genoemd, waar het militarismus het weligst bloeit. Intusschen kan men veeleer Frankrijk als zoodanig beschouwen. Terwijl in eerstgenoemd land een krachtig leger met de geringst mogelijke uitgaven verkregen wordt, is de militaire dienstplicht in Frankrijk veel drukkender en kost veel meer geld, terwijl voortdurend het streven merkbaar is, Duitschland in militaire macht te overschaduwten en de eerste militaire mogendheid van Europa te zijn. (Allg. M. Z., N°. 79.)

De dienattijd in Frankrijk. De vijfjarige dienattijd is, uit gebrek aan geld, een fictie. Hoedanig in werkelijkheid de dienattijd is, en welke storingen in den geregelden gang van den dienst veroorzaakt worden, door het vervoeged ontslag van de oudste lichten, wordt niteengezet. (Allg. M. Z., N°. 81.)

II. Algemeene krijgskunst.

De verdediging van Italië. Overzicht en zeer gunstige beoordeeling van het onder dezen titel verschenen werk van den Luit.-Kol. PERRUCHETTI. Het is vooral ook leerrijk door de beginselen die daarin ontwikkeld worden. (Sp. M., 1 et 15 Nov.)

De stuurbare ballon van Mendon. Uitkomsten van den proeftocht der gebroeders TISSANDIER, gevolgd door beschouwingen omtrent de voorwaarden, die men bij stuurbare ballons moet trachten te vervullen. (Sp. M., 15 Nov.)

De manoeuvres van het 17de korps. Beschrijving der onder de leiding van den Generaal LEWAL in dit jaar gehouden herfstoefeningen. (Sc. M., Oct.)

De stuurbare ballon van RENARD en KREBS. Mededeeling van de berichten, die tot nu toe over den tocht met dezen ballon zijn openbaar gemaakt. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (Vervolg.) (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

De veldtelegrafen in de oorlogen van de Engelschen in Zuid-Afrika. (Archiv, Band XCI, Heft 6 u. 7.)

Onze vestingen. Geschiedkundige beschouwing over het ontstaan van de verschillende stelsels van vestingen en de eischen waaraan versterkingen moeten voldoen. Versterkte steden zijn te ontraden. (Wordt vervolgd.) (Archiv, Band XCI, Heft 6 u. 7.)

Over nachtelijke aanvallen. Mochten bij de toenmalige zorgeloosheid der Franschen in 1870, de Duitschers door nachtelijke verrassingen groote uitkomsten hebben kunnen bereiken, in de toekomst zal dit minder het geval zijn. De reglementen van de verschillende staten geven voor den voorpostendienst bij nacht bepaalde voorschriften; worden deze nageleefd, dan is verrassing niet meer mogelijk. *Overvallingen* zullen dan ook in de oorlogen der toekomst niet dikwerf meer voorkomen. Geheel anders is het gesteld met den *geregelde nachtelijken aanval*, tot welks afweer de verdediger van de versterkingskunst zal gebruik maken. Hadden de Russen bij Plewna van nachtelijke aanvallen gebruik gemaakt, dan zouden zij aanzienlijk minder hebben verloren. (Oest. M. Z., August.)

De manoeuvres der 8ste divisie in Sept. 1884. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

De keizersmanoeuvres van het 7de en 8ste legerkorps. (Stat.) (Allg. M. Z., N°. 78.)

Optische telegraphie voor militaire doeleinden. Mededeeling van den uitslag eener proef, om bij velddienstoefeningen berichten tusschen de verschillende deelen der voorposten over te brengen door teekens op zwarte borden te schrijven. (Allg. M. Z., N°. 79.)

De herfstoefeningen van het Deutsche leger in 1884. Overzicht van de door de verschillende wapens gehouden oefeningen, gevolgd door eenige critische opmerkingen. (Allg. M. Z., N°. 80—81 en 84.)

Over oorlogvoering. (Vervolg.) Voortzetting van het onder dezen titel verschenen werk van v. SCHERFF. (Allg. M. Z., N°. 80.)

De proeven met een stuurbaren ballon in Meudon. Mededeelingen omtrent hetgeen sinds 1874 in Frankrijk op dit gebied verricht is. (Allg. M. Z., N°. 83.)

Toevallige gedachten over de krijgsgeschiedenis. Eenige mededeelingen uit een in 1756 onder dezen titel verschenen geschrift van een Duitsch officier, waarin denkbeelden ontwikkeld worden over de wijze, waarop een waar geschiedschrijver oorlogshandelingen behoort mee te deelen. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 85.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Vergelijkende beproeving van pantserplaten te Spezzia. Op 1 Oct. II. werd met het kanon van 43 cM. (proj. 835 KG., aanvangsneth 570 M.) op 3 platen geschoten van 478 tot 483 mM. dikte, afkomstig uit de fabrieken van SCHNEIDER, CAMMELL en BROWN. De plaat van SCHNEIDER (geheel van staal) hield zich het best. (Rev. d'A., Nov.)

Geschut vervaardigd van ongesmeed *Martin*-gietsstaal zonder

gallen. De fabriek van FOMORS in Zweden is er in geslaagd ongesmeed gietstaal van uitmuntende kwaliteit te vervaardigen. Uitvoerige mededeelingen, grootendeels uit officiële bronnen geput, worden gedaan aangaande de vervaardiging alsmede aangaande genomen proeven met verschillende vuurmonden, met opgaaf van de uitkomsten der rek- en schietproeven, alsmede van den prijs in vergelijking van geschut, op andere wijze vervaardigd. (Mitth. A. u. G. Heft 10.)

Beproeving van pantserplaten op het schietterrein te Gåvre. De proef betrof een voor het pantserschip *Admiraal Baudin* bestemde stalen plaat van CAUSOT. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

De formule van RODIKR met tabellen ter bepaling van het indringen van projectielen in pantseringen. Overgenomen uit het artikel van den Kolonel HOEEL in de *Mil. Spect.* 1883, bladz. 340. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Naar aanleiding van het opstel: »Beschouwingen over de waarde eener voortgezette verhooging van het vermogen der vuurmonden». Voor het veldgeschut is, om de werking van het granaatschot te verhoogen, een vergrooting van de trefwaarschijnlijkheid wenschelijk. Men zoekt echter niet, als in Frankrijk, door grootere kalibers levende kracht en bestreken ruimte te vermeerderen. Het Fransche kanon van 90 mm. is onhandelbaar, en heeft op 2000 M. bijna dezelfde bestreken ruimte als het Nederlandsch kanon van 8,4 cm. Wellicht zouden, door het kaliber nog kleiner te nemen, voordeelen te winnen zijn. (Archiv, Band XCI, Heft 6.)

Fransche en Duitsche schietproeven tegen pantseringen van hardijzer. (Met een plaat.) Mededeeling van proeven genomen te St. Chomond in Frankrijk op 7, 8 en 9 April 1884 tegen platen van hardijzer, gewalst ijzer en samengestelde (compound) platen, en van proeven te Buckau tegen hardijzeren koepels. Critische bespreking van de uit de proeven gemaakte gevolgtrekkingen. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

V. Militaire administratie en Intendance.

De voeding van den soldaat. (Stat.) Verschillende soorten van verduurzame levensmiddelen en de voedende kracht hiervan. Noodzakelijkheid om de keuring en verstrekking der levensmiddelen op beteren grondslag te vestigen. (Sc. M., Oct.)

Het nachtleger van den soldaat. Op den in 1884 uitgeschreven wedstrijd zijn meer dan 100 modellen ingezonden, waarvan slechts 6 de bijzondere aandacht der beoordeelings-commissie hebben getrokken. Deze modellen worden getoetst aan de door den Minister gestelde voorwaarden en het model-Bertillon sterk aanbevolen. (Sp. M., 15 Nov.)

VIII. Militair onderwijs.

Het militaire opvoedings- en opleidingswezen. Geschiedkundig overzicht. Opgave van de verschillende militaire opleidingsinrichtingen in de onderscheidene staten van Europa. (Oest. M. Z., August.)

Over het mandelings onderricht bij de infanterie. Wenken worden gegeven omtrent het doel van het onderricht, de indeeling, den geschiktsten tijd, de wijze van voordracht, de controle, de volgorde en het onderricht door de onderofficieren te geven. (Allg. M. Z., N°. 83—84.)

De theoretische winterwerkzaamheden der officieren. Het meerendeel der officieren heeft een tegenzin in dit werk. De oorzaak hiervan is gelegen in de overdreven eischen, die soms aan den vorm gesteld worden, in den dikwerf te korten tijd, die beschikbaar gesteld wordt en in de critiek. Wenken worden gegeven om hierin verbetering te brengen. (Allg. M. Z., N°. 85.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De repeteer-geweren. Overzicht van de in verschillende landen genomen proeven. Men is van oordeel, dat het wenschelijk is, de bestaande geweren te veranderen in repeteer-wapenen, door het aanbrengen van een magazijn, dat, geledigd zijnde, door een gevuld kan vervangen worden in denzelfden tijd, waarin een nieuwe patroon kan worden ingebracht. Vermoedelijk zal men, bij volledige oplossing van het vraagstuk der repeteer-wapenen, het kaliber tot 9 à 10 mM. moeten terughrengen. (Sp. M., 15 Nov.)

Het gebruik van het infanterie-vuur in het Fransche leger. De grenzen voor het vuur. Kans van treffen tegen de verschillende formatiën in onbedekt, vlak terrein. Mispunt en gebruik der vizieren. Gelijktijdig gebruik van verschillende vizieren. Regeling van het vuur. Algemeene beginselen voor de vuurleiding. Gebruik van de verschillende vuren. Afstanden, waarop het vuur geopend behoort te worden. Invloed van den vorm van het terrein op de uitwerking. Bezetting van een hellend terrein. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De raid en de sappeurs te paard. (Vervolg.) Overzicht van den toestand der cavalerie bij de verschillende groote Europeesche mogendheden en hetgeen daarbij voor den raid is verricht. (Sc. M., Oct.)

Het gebruik van de Napoleontische cavalerie in de veldtochten van 1805—1807, vergeleken met dat van de cavalerie van FRÉDÉRIK DEN GROOTEN in den zevenjarigen oorlog. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Een Russisch oordeel over het artikel in het Nov. nummer 1883 der *Jahrb. A. u. M.*: De Russische cavalerie in schijn en wezen. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Reglementen-studie over het vuurgevecht der cavalerie met het oog op de nieuwe Russische voorschriften. De onjuistheid der bewering dat de Russische cavalerie door haar bewapening met geweren, in betrekking tot de infanterie is veranderd, wordt door aanhalingen uit de reglementen aangetoond. De Russische voorschriften voor het afstijgen en het gebruik der afgestegen ruitery worden nader toegelicht. (Oest. M. Z., August.)

De driejarige dienattijd bij de cavalerie. Dikwerf wordt geklaagd over de moeilijkheid, om den cavalerist in den betrekkelijk korten tijd van drie jaren behoorlijk af te richten. Veel kan echter gedaan worden, door den beschikbaren tijd goed te gebruiken. Men gaat na, hoe het hiermede gesteld is in vergelijking met vroeger en geeft aan, in welken geest de oefening behoort te worden geleid. (Allg. M. Z., N°. 78.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Tactische oefeningen in het werkdadige vuur van artillerie-groepen. Die oefeningen, te Châlons gehouden, dienden vooral om verschillende onzekerheden, omtrent het gebruik van artillerie-massa's, te helpen toelichten. Zoowel de verzameling, het positie nemen, het veranderen van stelling als de aanvulling der munitie worden tot onderwerpen van bespreking genomen en de wensch geuit, dat deze leerrijke oefeningen op andere terreinen in Frankrijk worden herhaald. (Rev. d'A., Nov.)

De bergartillerie bij de manoeuvres der 8ste divisie. (Wordt vervolgd.) (Schw. A. u. G., N°. 10.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Het maken van het scheepvaartkanaal voor de haven van St. Petersburg. (*Mel schatsen.*) (Mitth. A. u. G., Hest 10.)

Over het maken van gebouwen in de Krivosaye. (*Wordt vervolgd.*) (Mitth. A. u. G., Hest 10.)

Eenige nieuwe vindingen op het gebied van verplaatsbare spoorbanen. De laatste voorstellen van de firma PAUL DIETRICH. (Archiv, Band XCI, Hest 7.)

De raid en de sappeurs te paard. Zie onder X.

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De ondergang van de Engelsche kanonneerboot *Wespa*. Dit vaartuig verging op 22 Sept. 1883 op de N. W. kust van Ierland. Het verloop der schiphreuk wordt beschreven, de oorzaken hiervan nagegaan en de inrichting van het vaartuig aangegeven. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Engeland en zijn oorlogsvloot. Mededeeling van een artikel uit een Engelsch tijdschrift, waarin een beschouwing geleverd wordt over Engeland's macht ter zee. (Allg. M. Z., N°. 82—83.)

XIV. Krjggsgeschiedenis.

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Nov.)

Het leger van Châlons; zijn bewegingen tot ontzet van Metz. (*Vervolg.*) De handelingen aan de Aisne en in de Argonne. (Sp. M., Oct.)

Handelingen van het Fransche eskader in de rivier de Min. Mededeeling van het verslag van 11 Sept. 11. van den Vice-Admiraal COURBET. (Rev. d'A., Nov.)

Terughlik op den staat en het leger in Beieren. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Herinneringen aan den laatsten veldtocht van FREDERIK DEN GROOTE. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., Nov.)

XV. Wiskunde. Naturkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (*Vervolg.*) Physische metallurgie. (Rev. d'A., Nov.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De binnenzee en de Commandant ROUDAIRE. Mededeeling van de plannen van den Commandant ROUDAIRE tot het maken van een binnenzee in Afrika; van de kosten daaraan verbonden en van de voordeelen, die daarvan het gevolg kunnen zijn. (Sp. M., 1 Nov.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De loop der gebeurtenissen in het Oosten toont meer en meer aan de juistheid der vroeger gemaakte opmerking, dat men te Peking aan het Chineesche gouvernement de wet moet gaan stellen. — In afwachting van de wet op het koloniale leger is de Minister van Oorlog voornemens, de oprichting van eenige nieuwe bataljons zouaven, tirailleurs en vreemdenlegioen voor te stellen. (Sp. M., 1 Nov.)

Veertiendaagsche kroniek. De rapporteur van het oorlogsbudget heeft bezwaar gemaakt tegen de abonnementen, die door het ministerie van oorlog genomen worden op militaire tijdschriften op rekening van de bibliotheken. Dit bezwaar acht men billijk, doch de uitdrukking subsidie is minder juist. — De budget-commissie heeft een verkeerd standpunt ingenomen door in haar rapport niet alleen als commissie van controle, maar ook als leidster van de militaire zaken op te treden. — Terwijl de Franschen in Formosa tot werkeloosheid gedoemd zijn en zich in Tonkin tot de verdediging moeten bepalen, beraadslaagt de commissie voor de credieten voor Tonkin nog of de gevraagde gelden al of niet moeten toegestaan worden. (Sp. M., 15 Nov.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Benoeming van den Kolonel DE BANGE tot ridder van de Bath-orde. — Duitschland: Deel van de marine aan de kustverdediging. — Engeland: Nieuwe *Nordenflett*-kanonnen. Kanonnen voor de koloniën. Uitwerking van schoen uit oorlogsschepen op kustvuurmonden. — Oostenrijk-Hongarije: Springproeven met dynamiet. — Vereenigde Staten: Springlading van schietkatoen voor projectielen. — Italië: Versterkingen. — Rusland: Vermeerdering van het aantal revolvers voor de bereden artillerie. Uitreiding van de buskruitfabriek van Ochtá. Manoeuvres van massa-artillerie in het kamp te Warschau. (Rev. d'A., Nov.)

Verscheidenheden. De eerste cursus van de schietschool voor veldartillerie in Rusland. (*Shot.*) — *L'Avenir militaire* over het veldgeschut en de munitie in Frankrijk. (Archiv, Band XCI, Heft 8.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Juli. (Allg. M. Z., N°. 81.)

Verscheidenheden. Bewapening der Russische vestingartillerie met revolvers. Een nieuw ongeluk bij het schieten met zwaar geschut, in Frankrijk. — De nieuwe bruggentrein in Portugal. — Het reglement betrekkelijk de organisatie en den dienst der bereden telegraphie bij de cavalerie-regimenten. — Electricische weerstand van metalen en legeringen. — De zelfregistreerende watermeter van DEACON. — Over het vervaardigen van papieren vaten. — Maken van machine-deelen met hard oppervlak. — Over het behandeling van staal bij het maken van boren, freezezen enz. — Dekking der gewelven van den stadsspoorweg te Berlijn. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Augustus. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Luit.-Gen. v. WITTICH. (Allg. M. Z., N°. 79.)

Verscheidenheid. De sterkte der Duitsche garnizoenen. (Allg. M. Z., N°. 80.)

Verscheidenheid. Een Spaansch oordeel over de Fransche manoeuvres in 1884. (Allg. M. Z., N°. 84.)

BIJLAGE XII,
BENOORENDE BIJ DE MILITAIRE SPECTATOR,
VIERDE SERIE. — NEGENDE DEEL, N°. 12.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(26 October—25 November 1884.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Tot Ridder der orde van den Ned. Leeuw, de luit.-kol. J. W. Bergansius, van den staf der art., direct. der art.-schietesch.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 1ste reg., tot kapt., de 1ste luit.-adj. E. J. Aenmeij, en tot 1ste luit., de 2de luit. D. H. Gerdesen, beiden van het 4de reg. Bij het 4de reg., tot adj., de 2de luit. P. W. Weber. Bij het 5de reg., tot kapt., de 1ste luit. J. A. Ardesch van Hamel, van het reg. gren. en jagers. Bij het 6de reg., tot 1ste luit., de 2de luit. J. Rogier. Bij de hoofdc.-comp. te Kampen, tot 1ste luit., de 2de luit. W. H. van Terwisga.

Bij het wapen der artillerie. (Staf.) Tot mag.-meester te Naarden, de maj. D. G. T. G. van der Voort Maarschalk, van het 4de reg. vestingart.

Overgeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf., de 2de luit. P. baron van Lewe van Middelstum, van het 2de reg. Bij het 5de reg. inf., de 1ste luit. J. H. Kok, van het 3de reg. Bij het 1ste reg. huz., de ritm. H. M. Werner, van het 2de reg. huz. Bij het 1ste reg. vestingart., 1° Mei 1885, de maj. J. A. van Otterloo, van het 4de reg. vestingart. Bij het 4de reg. vestingart., de maj. H. Beijerman, van het 2de reg. veldart. en C. M. B. W. Redemagni, van het 1ste reg. vestingart. (laatstgen. met 1° Mei a. s.). Van Naarden naar Amsterdam, de kapt. magazijn-meester der art. J. G. J. Paravicini di Capelli.

Gedetacheerd.

Bij het Depart. v. Oorlog, de 1ste luit. G. A. Meindersma, van het 4de reg. inf. Bij de Kon. Milit. Academie, de 1ste luit. C. C. H. Smit, van het 6de reg. inf.

Weder bij het leger h. t. l. ingedeeld.

Bij het 7de reg. inf., de 1ste luit. J. J. P. Buhlman, gedet. geweest bij het leger in N.-I.

Gedetacheerd bij het leger in Ned.-Indië.

(Voor 5 jaar), de 2de luit. G. H. Heisterkamp, van het 6de reg. inf.

Op nonactiviteit gesteld.

Naar aanleiding hunner verkiezing tot lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal: de luit.-gen. P. G. J. van der Schrieck, van den staf der inf.; de luit.-kol. J. E. N. baron Schimmelpenninck van der Oije, van den gr. staf, adj. van Z. M., (die in verband daarmee eervol is ontheven uit zijn betr. van adj. des Konings); de kapt. W. Rooseboom, van den gen. staf; de kapt. H. Seret en de 1ste luit. J. C. Fabius, beiden van den staf der art.; wegens tijd, ongesteldheid, de kapt. L. Waller.

Eervol ontslagen.

(Op hun verzoek), de kapt. J. D. Onderwater, van het korps torp. en de offic. v. gez. 2de kl. dr. E. Wintgens.

Overgeplaatst bij het leger in O.-I.

De 2de luit. F. F. F. Fuhrhop, van het 6de reg. inf.

Gepensionneerd.

De dir. offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. van Breda Koff, en de dir. apoth. (luit.-kol.) J. van Rijn van Alkemade, beiden met ingang van 1° Jan. 1885; de 2de luit. J. H. van Waveren, van het 5de reg. inf.

Overleden.

De kapt. J. B. de Kat, van het 6de reg. inf. en jhr. A. W. Quarles van Ufford, van het wapen der genie, op nonact. en de kapt. der art. J. F. C. Pool.

Decoratiën.

Vergunning verleend tot het aannemen en dragen van het Ordeteeken 5de kl. van het Borstbeeld van den Bevrijder (Venezuela), aan den 2de luit. A. C. P. Charlouis, van het 6de reg. inf.

Overleden gepensionneerden.

De kol. J. W. G. Pels Rijcken, 27 Aug.; de majoors P. Velius Baert, 11 Sep.; N. van Rhijn, 19 Oct.; P. F. A. le Cocq d'Armandville, 10 Mei; de offic. v. gez. 1ste kl. B. C. L. A. de Ruiter, 16 Oct.; de kapt. H. H. J. de Ponthier, 16 Oct.; de 1ste luit.-kwart. J. F. Freij, 17 April.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Bij het wapen der infanterie. Tot lid der commissie tot herziening der infanterie-reglementen, de kapt. J. G. H. van der Dussen, van het 18de bat., in verband daarmee overgeplaatst bij het subsistentenk. te Batavia en gevoerd *à la suite* van zijn wapen.

Bevorderd.

Bij het wapen der infanterie. Tot kaplt., de 1ste luits. T. J. F. N. de Steenbuysen, W. I. M. Georges en I. Burg; tot 1ste luit., de 2de luits. H. P. Krull, A. T. A. M. de Vassy, M. Willemstijn, C. de Visser, P. H. Bode-meijer en S. A. Rissink.

Geplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de VIIde afd. (hoofdbureau van den gen. staf), de kaplt. van den gen. staf E. K. A. de Neve.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 14de bat., de kaplt. E. van fiederde.

Bij het 18de bat., de 1ste luit. S. Brandon.

Overgeplaatst.

Bij het Departement van Oorlog. Bij de IVde afd., de kaplt. J. G. H. de Voogt.

Bij den generalen staf. De kaplt. der inf. E. K. A. de Neve.

Bij de militaire administratie. Als gewest. intend. te Bata-via, de majoor-intend. A. J. Cochius. Bij de intend. te Padang, de 1ste luit.-kwart. K. L. Knauf.

Bij den geneeskundigen dienst. Bij den geneesk. dienst van Sumatra's Westk., de offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. K. Jacobs. Bij den geneesk. dienst van Celebes, Menado en Timor, de tijdelijke offic. v. gez. 2de kl. R. G. M. Glogner.

Bij het wapen der infanterie. Bij het 2de bat., de 2de luit. B. G. Doorman.

Bij het 3de bat., de kaplt. H. M. Buyskes.

Bij het 5de bat., de 1ste luit. H. F. van Thiel.

Bij het 6de bat., de 1ste luit. C. F. H. Campen en de 2de luit. N. Tierie.

Bij het 7de bat., de 2de luit. W. I. Ising.

Bij het 8ste bat., de kaplt. J. F. le Maire.

Bij het 10de bat., de kaplt. J. W. H. Werlemann en de 2de luit. H. G. van Kesteren.

Bij het 14de bat., de 1ste luits. C. G. F. van Erpers Royaards, W. F. Luytjes en de 2de luit. H. S. de Visser.

Bij het 17de bat., de kaplt. H. L. Vorstenbos, de 1ste luit. A. Holland en de 2de luits. J. Koch en G. Knobloch.

Bij het 1ste depotbat., de 1ste luit. T. J. M. F. Mollinger. Bij het 2de depotbat., de kaplt. W. N. Poth en de 2de luit. F. W. G. C. L. Steup. Bij het 4de depotbat., de kaplt. S. Boom. Bij het garnbat. in Atjeh en onderh., de kaplt. E. M. A. A. K. Frackers, de 1ste luit. A. H. Colenbrander en de 2de luit. E. G. H. Kruijsboom. Bij het garnbat. van Sumatra's Westk., de kaplt. N. J. Stadlmair. Bij het garnbat. in de Z- en O.-afd. van Borneo, de kaplt. G. M. Burgerhoudt. Bij het garnbat. in de 2de milit. afd. op Java, de 2de luit. K. J. van Alphen de Veer. Bij de garncomp. van Benkoelen, de 2de luit. D. L. N. Vink. Bij het subistentenk. te Padang, de 1ste luit. S. Bonga.

Bij het wapen der artillerie. Bij de 4de comp. (4de bergbatt.) in Atjeh en onderh., de 1ste luits. J. J. van Leeuwen en J. C. W. Smits. Bij de 5de comp. (2de bergbatt.) te Salatiga, de 2de luit. P. J. Loysen Dilliá. Bij de 6de comp. in Atjeh en onderh., de 1ste luit. F. A. de Neve. Bij de 16de

comp. (6de comp. vestingart.) te Soerabaia, de bij het wapen gedetach. 1ste luit. der inf. J. W. de Groot. Bij de 18de comp. (1ste bergbatt.) te Batavia, de 2de luit. F. G. F. Bosch. Bij de 22ste comp. in Atjeh en onderh., de 1ste luit. A. Bangert.

Bij het wapen der genie. Als eerstaanw. genie-offic. in de 3de milit. afd. op Java, de maj. A. J. J. Staal. Bij de werken te Magelang, de maj. G. H. W. van Haeften. Bij de werken te Gombong, de kapt. E. Marcella. Bij de werken in Atjeh en onderh., de kapt. G. Hoogenboom.

Ingetrokken.

Bij het wapen der infanterie. De overplaatsing bij het garnbat. van Palembang van den kapt. G. A. de Wit.

Vergund.

Aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. kapt. der inf. D. N. Dietz, op zijn verzoek, naar Nederland terug te keeren; aan den van het leger in Nederland bij dat in N.-Indië gedetach. sedert tot 1ste luit. bevorderden 2de luit. der inf. G. C. de Groot na 25 Sept. naar Nederland terug te keeren.

Tweejarig verlof verleend.

Aan den kapt. der inf. L. C. Piekkaart; aan den 2de luit. der inf. A. W. van Buuren.

Eervol ontslagen.

Aan den kapt. der inf. A. Dirckes; aan den kapt.-kwart. L. Bendeler; aan den 1ste luit. der inf. A. E. C. V. H. Veerman; aan den 1ste luit. der art. J. C. Veenhuyzen, laatstgen. met vergunning om de aan dien rang verbonden uniform te blijven dragen; aan den tijdelijken offic. v. gez. 2de kl. H. Erri; aan den kapt. der inf. H. W. de Nijs, en zulks met intrekking van het hem wegens vijftien jaren onafgebroken dienst in N.-Indië, verleend tweejarig verlof naar Europa.

Overleden.

De 1ste luit. der inf. de Blaauw, te Sambas, den 23sten Juli 1884; de 1ste luit. der art. G. H. van Zadelhoff, te Soerabaia, den 26sten Juli 1884; de 1ste luit. der inf. G. J. Feith, te Willem I, den 8sten Augustus 1884; de maj. der inf. J. A. de Visch Eijbergen, te Klepoe (Oenarang), den 12den Augustus 1884; de kapt. der inf. P. A. Brill d'Artillact, te Amsterdam, den 23sten Augustus 1884; de 1ste luit.-kwart. bij de milit. adm. E. J. van de Wiel, te 's Gravenhage, den 4den September 1884.

a.) BIJ DE MARINE.

Bevorderd.

Bij het korps zee-officieren. Tot kapt. ter zee, de kapt.-luit. ter zee C. ten Bosch. Tot kapt.-luit. ter zee, de luit. ter zee 1ste kl. G. van Herwaarden. Tot luit. ter zee 1ste kl., de luit. ter zee 2de kl. A. C. v. d. Sande Lacoste. Afgevoerd uit het korps zee-officieren en belast met de betrekking van Inspecteur van het loodswezen enz. in het 4de en 5de district, de kapt.-luit. ter zee A. de Bruijne.

Bij den geneeskundigen dienst. Tot apotheker 2de kl. bij de zee-macht, de hoer F. M. Basker.

Geplaatst.

Bij het korps zee-officieren. Op het stoomschip *Sommelsdijk*, de luit. ter zee 2de kl. N. M. Japikse. Op het stoomschip *Altek*, de luit. ter zee 2de kl. G. L. Goedhart. Op het wachtschip te Willemsoord, de luit. ter zee 2de kl. H. G. J. A. Fundter de Bauchène. Op het wachtschip te Hellevoetsluis, de adelborst 1ste kl. jhr. E. G. Wichers.

Bij de administratie. Op het wachtschip te Willemsoord, de offic. v. adm. 2de kl. J. S. de Bruijn.

Bij den geneeskundigen dienst. In de maritieme Directie te Hellevoetsluis, de offic. v. gez. 1ste kl. B. H. Thomson.

Op nonactiviteit gesteld.

Bij het korps zee-officieren. De kapt.-luit. ter zee E. L. Ehrlé, komende uit O.-I., en G. J. Buijsker, komende uit W.-I.; de luit. ter zee 1ste kl. J. A. Vening, komende uit O.-I.; de luit. ter zee 2de kl. J. M. Phaff, M. E. B. Kluit, L. J. v. d. Mandele en C. E. Hummel.

Bij de administratie. De offic. v. adm. 2de kl. C. J. Blok.

Bij den geneeskundigen dienst. De offic. v. gez. 1ste kl. dr. J. D. de Boer; de officn. v. gez. 2de kl. dr. J. M. Korver, C. J. P. Verhoef en F. H. L. Roessingh van Iterson, laatstgenoemde komende uit W.-I.

Bestemd naar Oost-Indië.

Bij het korps zee-officieren. Per stoomschip *Burgemeester den Tex*, op 19 Nov. a. s., de luit. ter zee 2de kl. J. Hartog. Per stoomschip *Conrad*, op 29 Nov. a. s., de luit. ter zee 2de kl. F. E. baron Mulert. Per stoomschip *Sumatra*, op 10 Dec. a. s., de luit. ter zee 1ste kl. A. van Hengel en L. C. Rovers, de luit. ter zee 2de kl. W. A. Mouton en P. F. van de Velden Erdbrink, de adelborsten 1ste kl. C. W. de Visser, H. M. van Straaten, E. Coenen, J. J. Rambonnet, G. R. van Nauta Lemke, G. L. H. Luijten en K. L. Reepmaker.

Bij de administratie. Per stoomschip *Burgemeester den Tex*, op 19 Nov. a. s., de officn. v. adm. 2de kl. J. Vasseur en M. C. de Jong. Per stoomschip *Soenburg*, op 22 Nov. a. s., de offic. v. adm. 2de kl. D. G. Krol v. d. Heek.

Bij den geneeskundigen dienst. Per stoomschip *Koningin Emma*, op 8 Nov. a. s., de offic. v. gez. 2de kl. L. P. v. d. Berg. Per stoomschip *Burgemeester den Tex*, op 19 Nov. a. s., de offic. v. gez. 2de kl. L. v. Coevorden. Per stoomschip *Conrad*, op 29 Nov. a. s., de offic. v. gez. 2de kl. dr. J. Bijl. Per stoomschip *Soenburg*, op 22 Nov. a. s., de offic. v. gez. 2de kl. M. M. Jung. Per stoomschip *Sumatra*, op 10 Dec. a. s., de officn. v. gez. 2de kl. C. F. Humme en J. C. N. H. Mackaij.

Bij de mariniers. Per stoomschip *Burgemeester den Tex*, op 19 Nov. a. s., de 1ste luit. J. C. B. A. de Jossin de Jong.

Bestemd naar West-Indië.

Bij het korps zee-officieren. Per stoomschip *Prins Maurits*, op 12 Dec. a. s., de luit. ter zee 2de kl. P. W. Sachse. Per W.-I. mail, op 12 Nov. a. s., de adelborst 1ste kl. jhr. E. G. Wichers.

Bij de administratie. Per stoomschip *Prins Maurits*, op 12 Dec. a. s., de offic. v. adm. 2de kl. J. C. van Reijn.

Gepensionneerd.

Bij de administratie. Voor 5 jaren, de offic. v. adm. 2de kl. P. P. de Ecrens.

